This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

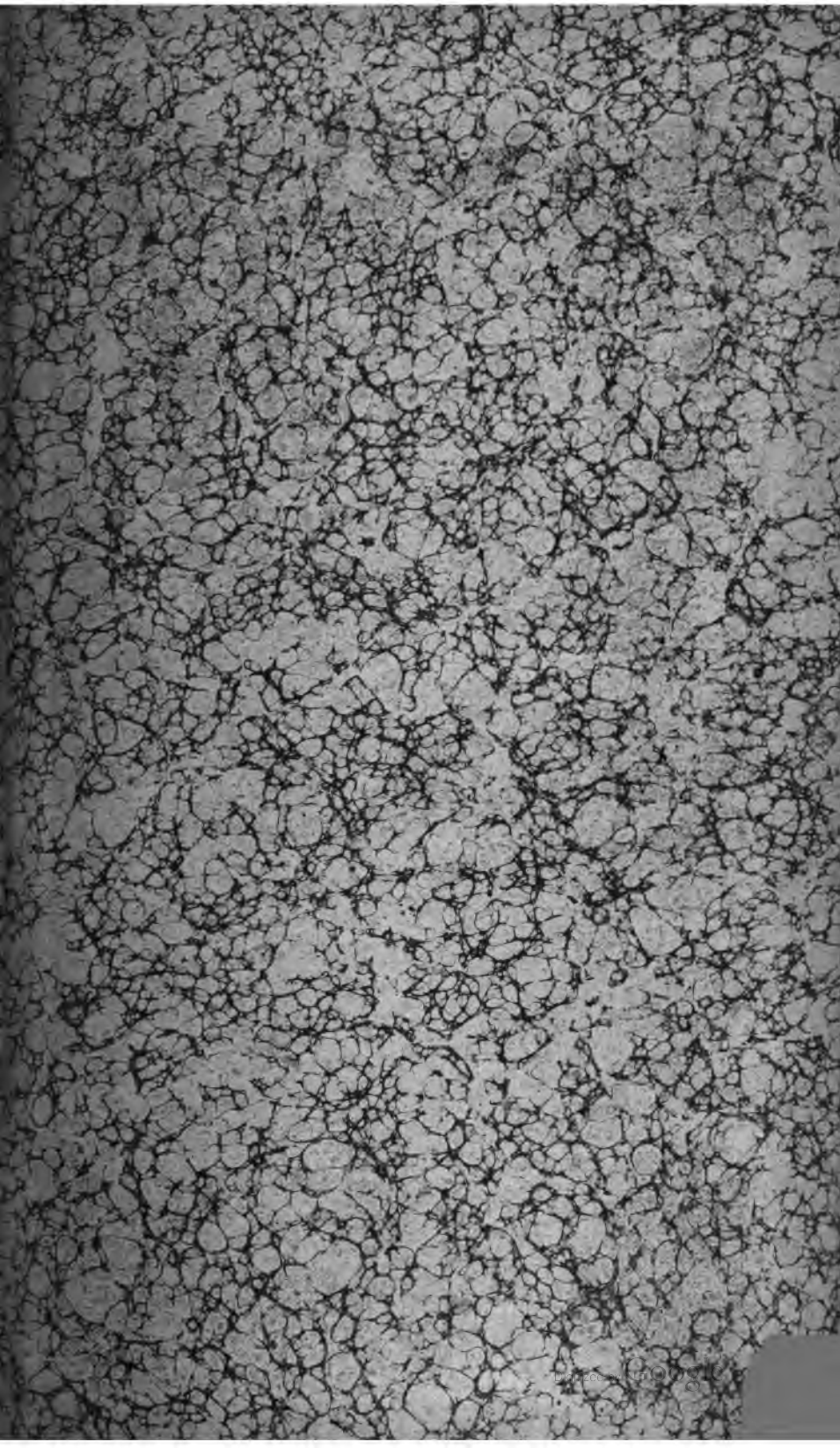

UNIVERSIDAD COMPLUTENSE

5319390379
79-2-20
D 2A055

Digitized by Google

24055

PRÆLECTIONES

THEOLOGICÆ

QUAS HABEBAT IN COLLEGIO ROMANO

JOANNES PERRONE,

E SOCIETATE JESU,

AB EODEM IN COMPENDIUM REDACTÆ.

DUCE ULTIMA EDITIONE ROMÆ TYPIS S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE.

RECOGNITA ET EMENDATA

DE

ORDINARII LICENTIA.

VOLUMEN I.

BARCHINONE.

APUD JACOBUM SUBIRANA, IN PLATEA DIVI JACOBI.

MDCCCLV.

Digitized by Google

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO.

Qua fide promissi nos lectoribus obstrinximus, eam lubenti animo persolvimus. Ad opus hoc ineundum nos vehementer sapientum hortatus impulere, qui cum perspicerent non ita paucos juvenes, qui in spem Ecclesiæ adolescunt, nostris Prælectionibus *absolvendis temporis angustiis præimpeditos, impares esse, nobis auctores fuere, ut quæ fusius de re theologica disseruimus, paucis contraheremus. Quod dum aggrederemur, has leges sancte integreque servandas nobis proposuimus; 1° ne quid e rei substantia detractum foret; 2° ut perspicuitati, quantum in nobis situm est, serviremus; 3° ut cupientes sitim pleniore haustu restinguere ad nostrarum* Prælectionum *fusiores tractatus evolvendos remitteremus; 4° ut ordinem eundem, qui in* Prælectionibus, *methodum eamdem, quæ in illis servaremus, ita ut partes partibus, tractatus tractatibus, theses thesibus fideles respondeant; sitque omnis inveniendi labor imminuetur. 5° Ad hæc, quæ recentius ab editis* Prælectionibus *in vulgus tum e catholicorum tum e religionis osorum scriptis prodierunt operæ pretium duximus inserere. 6° Quæ satius ad scientiæ theologicæ utilitatem facerent in melius commutavimus. Novissimæ historiæ theologicæ cum philosophia ad hæc usque tempora comparatæ summam seu synopsin præmisimus, quæ tyrones in scientiæ penitiores recessus manu veluti duceret. Quocirca in spem adducimur fore ut ab hoc opere compendiorum absint incommoda, nec in eo nova, et quæ potioris momenti sunt, desiderentur.*

Digitized by Google

Digitized by Google

HISTORIÆ

THEOLOGIÆ

CUM

PHILOSOPHIA COMPARATÆ

SYNOPSIS.

Proœmium.

1. Uti natio nulla est, hominumque societas nulla ordine certo constituta ratisque devincta legibus, ita etiam nulla scientia est aut disciplina, quæ suam non habeat, aut certe habere non possit historiam; quandoquidem quæ in humanis consociationibus amplam ad narrandum materiam præbent, ortus videlicet et progressus, secundæ res et adversæ, incrementa et damna, interitus vel instauratio, eadem plane solent scientiis disciplinisque contingere, non ipsa excepta scientiarum omnium domina ac principe Theologia. Quamquam enim hujus principia et rem subjectam (objectum vulgo nominant) hominibus Deus ipse tradiderit, ac nulli proinde mutationi subesse possint, id tamen quod eam efficit scientiam cum humanæ sit opus industriæ, humanarum rerum vicissitudines et ipsa experiatur necesse est. Hujus porro nobilissimæ scientiæ historiam suis derivatam fontibus et apto ordine sollertique philosophicæ mentis acumine digestam contexere, arduum, si quod aliud, opus esset, quod expetitum quidem a pluribus, nondum tamen a quopiam præstitum est. Nos multorum exhortationibus excitati suprema hic ejusdem veluti lineamenta ducemus; tum ut aliquam tyronibus utilitatem afferamus, tum etiam ut doctorum hominum aquamus industriam, et quod vix leviter a nobis est adumbratum, plenius illi et ornatius exprimant atque perpoliant.

Theologiæ notio.

2. Quoniam vero ex Theologiæ notione ejus historia dependet, idcirco eam præmittimus, ut viam rebus dicendis muniamus. Ergo Theologia, uti nativa vocis significatio declarat, est sermo institutus de Deo, sive in se spectetur, sive in rebus creatis prout ad illum quacumque ratione referuntur. Cum porro natura aut revelatione positiva, ratione aut fide inniti possit, *naturalis* aut *supernaturalis* audit. Nos de supernaturali tantum sermonem habemus. Rursum: cum Theologia hæc pro objecto habere possit veritates mere speculativas, ac veritates practicas, bifariam distinguitur in *theoreticam* et *practicam*, seu in *dogmaticam* ac *moralem*, quarum altera res credendas, altera applicationem continet veritatum credendarum ad actiones. De theoretica hic agimus, quæ pariter dividitur in *positivam*, quæ

Partitio.

Digitized by Google

complectitur expositionen dogmatum eorumque vindicias, et in *speculativam* (*scholasticam* veteres nuncuparunt), quæ speculatione se attollit ad penitiorem dogmatum investigationem, nexus exponit consecutionesque deducit, quæ in illis delitescunt, ac etiam attingit evectionem fidei ad intelligentiam, seu intimam, qualis obtineri mysteriorum potest, cognitionem et scientificam, ut ita dicam, dogmatum enunciationem.

3. Quocirca Theologia ex præmissa notione ea scientia est quæ versatur tum circa principia fidei, tum circa eorundem scientificam evolutionem (1).

Principia generalia ac particularia.

4. Bifariam vero distinguuntur ejusmodi principia, in generalia videlicet et in particularia. *Generalia* quæ et alio nomine *fundamentalia* vocantur, constituuntur ex ipsa divina supernaturali revelatione atque ex mediis quibus divina hæc revelatio innotescit, et ad nos usque in sua integritate pervenit. *Particularia* sunt dogmata singula fidei, qualia ab Ecclesia proposita sunt ac definita.

Theologiæ principia propugnanda.

5. Generalia principia adstrui ac vindicari debent adversus infideles et incredulos, deinde vero adversus heterodoxos in universum. Particularia autem adversus hæreticos seu acatholicos singillatim, prout scilicet aliquod catholicorum dogmatum, aut plura etiam ab unaquaque secta impugnantur.

Tria in Theologia distinguenda.

6. Ex his pronum est inferre tria in Theologia dispesci debere; rem scilicet seu essentiam doctrinæ divinitus revelatæ; expositionem ejusdem doctrinæ scientificam; methodum demum, multiplicemque viam istiusmodi expositionis.

Theologiæ objectum.

7. Doctrinæ theologicæ, ut ita dicam, *fundus*, seu res et essentia a divina revelatione repeti unice potest, eaque proinde in se immutabilis est; complectitur enim dogmata quæ Deus ipse manifestavit, quamvis nonnisi data opportunitate aut necessitate cogente, certis dicendi formulis, labentibus seculis, ab Ecclesia proposita fuerint. Dogmata porro, quæ divina continentur revelatione, non omnia ad ordinem qui supra naturam sit pertinent; plura siquidem præterea sunt, quæ naturæ rationalis ambitu continentur, quæque absolute cognosci possent investigationis ope naturalibus præsidiis suffultæ, ac iisdem certe vindicari. Fides tamen utraque complectitur, parique intellectus ac voluntatis assensu ob Dei revelantis auctoritatem firmiter sunt tenenda.

Theologia cum Philosophia nequit confundi.

8. Cum igitur fides *objectiva*, de qua loquimur, ratione originis ex qua dimanat, discriminetur ab humana scientia, quæ immediate a ratione profluit, hinc fit ut supernaturalis fides, quæque huic innititur theologiæ scientia, numquam confundi possit, neque unum idemque esse cum philosophia, quatenus hæc in sua notione humanæ mentis seu rationis opus ac fructus est.

Nexus inter rationem ac fidem ac mutua officia.

9. Ratio tamen in homine est, quæ divinæ gratiæ ope collustrata atque adjuta fidem divinam suscipit: quo fit ut ista ex mere objectiva *subjectiva* reddatur. Exinde arctissimus ille exurgit nexus atque illa relatio, quæ intercedit inter rationem et fidem, qua altera alteri luci ac subsidio est. Etenim cum fides

(1) Egregie inter ceteros hoc argumentum tractant. Melchior Canus *De locis* lib. 12. c. 1 Petavius in *Prolegomenis* totis novem capitibus. Jos. Gautier in *Prodromo ad Theologiam dogmatico-scholasticam. Diss.* 1. cap. 1. ar. 1. et seqq.

Digitized by Google

credenda proponit, ratio expendit motiva ob quæ eam uti divinam revelationem agnoscere debeat, ac generali saltem quodam expendit examine, num quæ fides proponit iis repugnent quæ ipsa cognoscit vi naturalis luminis; atque hoc quidem unice versari examen potest circa dogmata, quæ diximus naturæ rationalis limites non excedere; nam quæ alterius seu superioris ordinis sunt, ac *superintelligibilia* dicuntur, cum attingi in se ab humana mente nequeant, satis est quod nulla umquam in illis vera repugnantia positive queat demonstrari. Ratio autem per fidem perficitur; problemata quæ sibi permissa aut ægre solummodo et imperfecte, aut nulla fortasse ratione solvere poterat circa Deum, mundum ac hominem, facile attingit; ejus dominium amplificatur atque protenditur, impulsionem sentit ad difficiliorum investigationem pertentandam. Vices deinde fidei reddit, dum adnititur ejus ingredi penetralia, scientifice veritates quas accepit expendere, nexus illarum ostendere, eas suasibiles reddere, systema ex illis universum efficere, aliaque ejusmodi moliri, quibus, quoad ejus fieri potest, intelligentiam fidei nanciscatur.

Objectum hujus Synopseos.

10. In hujusmodi historica expositione mutuæ relationis ac evolutionis duorum, ut ita loquar, elementorum divini et humani ex quibus christiana constat Theologia, tota sita erit synopsis hæc nostra. Ex ea enim patefient initia, progressiones, conflictus, phases variæ, quas scientia nostra comparata cum philosophia, a qua divelli nequit, diversis temporibus variisque sub conditionibus subiit.

In epochas partitio.

11. Atque exinde fit, ut eam hoc sub adspectu in varias distribuere epochas debeamus; quarum 1.ª ab ætate apostolica usque ad controversiam se porriget arianam; 2.ª ab hac se extendet usque ad S. Augustinum; 3.ª totum illum complectetur tractum qui ab Augustino ad S. Anselmum profluxit; 4.ª longam scholasticam periodum exhibebit, quæ a S. Anselmo se protendit usque ad Concilium Tridentinum; 5.ª a Conc. Tridentino usque ad Kantianam philosophiam; 6.ª denique a philosophia Kantiana ad nos usque. Motiva ac fundamenta hujusce distributionis ex dicendis patefiet.

Epocha I.

12. Ordientes ergo ab epocha prima, quæ ætate cœpit apostolica, seu a christianæ doctrinæ in mundum introductione, nonnulla præmittamus necesse est de statu philosophiæ, quæ in ethnicismo vigebat, ut inde melius innotescat quid illa in mundum intulerit, quidque primi Ecclesiæ patres præstiterint.

Philosophiæ paganæ status ad ortum christianismi.

13. Jam vero tametsi quovis tempore nonnulli extiterint, qui philosophiam coluerunt, hæc tamen ad culmen suum in Græcia pervenerat opera Platonis, Aristotelis atque Zenonis. Exinde vero cœpit imminui philosophiæ progressus, ejusque investigatio languescere, adeo ut quo tempore christiana apparuit religio, prope jaceret. Veteri dogmatismo antiquæ academiæ, stoicismi ac peripatus nova academia, quæ semiscepticam indolem præseferebat, acre bellum indixit; Epicuri doctrinæ haud parum tum in Græcia tum Romæ cum neo-academicorum placitis dominabantur (1). Hæc porro omnis sive vetus sive recentior

(1) Cf. Tenneman. *Manuale Historiæ Philosophiæ* Lipsiæ 1825. Part. I. Period. I.

Digitized by Google

Græcorum ac Romanorum philosophia, quod spectat ad polytheismum ac idololatriam ubique dominantem numquam plane se sollicitam præbuit. Ejus vis tenuis ac pene nulla erat, quod ad homines attinet perficiendos; quin potius invicem dissociabat, atque sive ob intestinam aut externam doctrinarum pugnam, sive ob animi dubitationem atque etiam apertam *skepsin* in quam sæpe sæpius dilabebatur, impar penitus erat humanitati excutiendæ. Nullum definitum habebat scopum, nullum finem ad quem hominem eveheret. Licet vero in nonnullis veritatem detexerit aut agnoverit tum circa Deum tum circa hominem, hæc tamen veluti disjecta membra jacebant centro ac unitate destituta; illius studium ad humanas potius mentes excolendas quam perficiendas conferebat; quo sensu ab aliquibus etiam inter patres dictum est eam fuisse veluti præparationem quamdam ad christianismum (1).

Christiana religio.

14. In ejusmodi rerum adjunctis christiana demum religio affulsit, quæ doctrinam suam detulit e cœlo. Hæc sola vere solvit problemata, quæ sibi antiqua philosophia proposuerat, quin iis solvendis par fuerit. Docuit enim hominem quæ vera sit ejus ac mundi origo, qui supremus utriusque finis, ac relationes hominis ad Deum creatorem suum, viamque tutam humanitati commonstravit ad finem suum assequendum, qui in æterna beatitate, sive unione æterna cum Deo consistit.

Ejus efectus.

15. Doctrina isthæc fœcundissima fuit, siquidem novam societati vitam communicavit, odia quibus se se mutuo nationes prosequebantur extinxit, ut ex humano genere universo unicam veluti coagmentaret familiam, impulsionem vehementissimam dedit ad virtutem omnigenam, amplificavit perfecitque philosophiam quæ se auctoritati fallere et falli nesciæ tutandam regendamque permittens, longe securior incessit, et ulterius, quam ante, progressa est.

Patres apostolici.

16. Ac principio quidem cum prædicari uti divina revelatio christianismus cœpit, debuit *probari* non modo notis seu signis supernaturalibus, verum etiam coram ratione a philosophis exculta. Id autem factum est ope primorum patrum, quos apostolicos vocamus, deinde vero per eorum successores, licet diversa ratione, diversoque gradu. Etenim ab initio patres contenti magna ex parte fuerunt nudam tradere, ut ita dicam, christianam doctrinam, qualem ab Apostolis acceperant; eam utplurimum juxta peculiarem providentiæ ordinem, populo proposuerant, qui nihil ulterius inquirens lubenti et grato animo eam amplexus est utpote quæ plene cunctis indigentiis suis satisfaceret (2). Præmunire nihilominus debuerunt fideles adversus gliscentes hæreses, quæ præcipue personam Servatoris petebant. Pauca ipsi scripta ediderunt, eaque epistolæ plerumque forma. Talia sunt epistolæ S. Clementis Romani, S. Barnabæ; Hermæ, qui opus suum inscripsit: *Pastor;* necnon epistolæ S. Ignatii Antiochensis, epistola S. Polycarpi, acta

Sect. 3. *de propagatione et casu græcæ philosophiæ.* Ritter *Hist. de la Philosophie ancienne.* Trad. Franç. de M. C. J. Tissot. Tom. IV. lib. 3. ch. 3. p. 559. seqq. Paris 1837.

(1) Cf. Ritter *Hist. de la Philosoph. chrétienne.* Trad. de J. Trullard. Tom. I. lib. 1. ch. 1. *Introduct.* Paris 1843.

(2) Mœhler *La Patrologie* Trad. de J. Cohen. Tom. I. Prém. part. *Les Pères Apostoliques* p. 57. Paris 1843.

Digitized by Google

S. Ignatii. Quæ collegit inter ceteros Cotelerius una cum aliis illius ætatis scriptorum fragmentis (1).

Diversa philosophorum dispositio.

17. Cito tamen ex ordine seu cœtu inferiori ad superiorem pervenit christiana religio. Prout vero diversa ratione comparati animo erant sapientes illi quibus ea annunciata est, diversas imo contrarias semitas iniverunt. Qui enim sincere veritatem consectabantur illico fidem amplexi sunt, ac philosophiam in qua fuerant instituti in christianismum secum intulerunt, eaque optime usi sunt tum ad tuendam tum ad evolvendam religionem quam erant professi. Inter quos celebres extiterunt auctor epistolæ ad Diognetum (2), S. Justinus, Tatianus licet postea ab orthodoxa fide desciverit, Athenagoras, S. Theophilus Antiochenus, Hermias, Quadratus, Aristides, Castor, Ariston, aliique magno numero (3). Qui vero aliter dispositi erant vel christianam religionem impugnarunt, vel ficto animo susceperunt. Exinde lucta illa cœpit inter christianam fidem et philosophiam ethnicam quæ usque eo perduravit, donec plenum christiana fides de ea triumphum retulerit (4).

Theologia apologetica Patrum.

18. Hæc oppugnatio quæ universim christianismum adorta est impulit memoratos scriptores ad exarandas apologias quibus dum susceptam tuebantur fidem, ejusdem expositionem philosophice ac scientifice complectebantur. Vanitas polytheismi et idololatriæ in his atque impietas deteguntur. Mundi origo, hominis libertas, ejusdem casus ac reparatio per Verbum in eisdem adstruuntur (5). Ita porro ea scientiæ theologicæ pars, quæ *Apologetica* dicitur, prima omnium tractari cœpit: eaque etiam Ecclesiæ pace restituta, vehementer excoli ac perfici ab illustribus scriptoribus non destitit, inter quos Eusebius Cæsariensis eminet celeberrimis illis binis operibus *De præparatione*, ac *Demonstratione Evangelica*. Ad hæc etiam referri possunt ejusdem Chronicon atque Historia Ecclesiastica, cujus merito uti parens censetur.

Polemica.

19. Sed præter ethnicorum aggressiones acerrimum alia ex parte in Christi religionem bellum paratum est: ab iis nimirum qui elementum divinum per philosophiæ ethnicæ principia temerare connisi sunt, dum revelationem divinam aut confundere aut exponere aut subjicere etiam elemento humano, seu philosophiæ pertentarunt, quam secum in christianismum asportaverant. Hujusmodi fuerunt gnostici, quos jure *protestantes* priorum seculorum vocaveris, qui christianismum penitus temerarunt, ac vix paganum non effecerunt; adversus quos cum

(1) *Sanctorum Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt.* Vol. 2. fol. Antwerp. 1698. Hoc ipsum deinde præstitit Got. Lumper in sua *Historia Theologico-critica de vita, scriptis atque doctrina Sanctorum Patrum trium priorum seculorum.* Part. I. *continens Patres Apostolicos* XIII. vol. in-8. Augustæ Vindelic. 1783. Præter Gallandi in sua *Bibliotheca Patrum* Venet. 1765–1781. qui collectionem Cotelerii pluribus additionibus ditarunt.

(2) De præstantissimæ hujus epistolæ auctore, qui a Dupinio, Ceillierio, Lahbeo, Scultetо, Halloixio, Nat. Alexand. Fleurio, creditus Justinus est, cf. præter Maran y Præf. ad op. S. Justini Par. 3. c. 3. §. 5. et Lumper op. cit. tum in Hist. Patr. Apost. pag. 183-195., Mœhler op. cit. Tom. I. p. 178. seqq. ubi accurate de eo disserit.

(3) De quibus omnibus singillatim agunt citt. Aa. præsertim Lumper ac Mœhler.

(4) Extremas philosophiæ paganicæ reliquias sustulit imp. Justinianus dum edicto dato an. 529. scholas Athenarum clausit, ut refert Jo. Antiochenus cognomento Malala in *Historia Chronica* lib. 18. pag. 287 Oxon. 1691.

(5) Cf. Ritter op. cit. *Hist. de la Philosophie Chrétienne.* Tom. I. liv. 1. Ch. 3. Plura tamen in hoc opere inveniuntur in quibus nimis suæ sectæ præjudiciis auctor indulget.

Digitized by Google

dimicare Patres debuerint exinde alia Theologiæ pars, *Polemica* nempe, suum habuit ortum, maximeque provecta est.

Gnosticismus.

20. Gnosticismus multiplex extitit: ejus vestigia jam reperiuntur in Simone Mago hæreticorum omnium parente, et in Menandro. Ortum suum habuit *ex Orientalismo* et *Hellenismo* (1). Omnibus porro gnosticorum familiis commune fuit principium emanatismi. Prout tamen alterutri memoratæ philosophiæ magis fuerunt addictæ gnosticæ sectæ aut dualisticum aut idealisticum systema professæ sunt. Dualismum Orientalem consectati sunt Saturninus, Basilides, Marcion, Manes cum multiplici ejus sobole: adhæserunt Hellenismo Valentinus ac progenitæ ab eo sectæ usque ad Marcum, Ptolemæum et Heracleonem. Hi præter principium emanationum intruduxerunt idealismum ac pseudo-mysticismum. Doctrinam catholicam de

Varia species.

creatione, de mundi ac hominis fine, ac redemptione innumeris pene commentis everterunt (2). Præter enumeratas gnosticorum classes alia recensetur judaizantium, quales fuerunt ebionitæ ac cerinthiani qui orientalium gnosticorum doctrinas cum judaismo et christianismo commiscuerunt (3).

Oppugnatores gnosticismi.

21. Adversus gnosticismum insurrexerunt Irenæus ac Tertullianus, qui catholicam doctrinam quoad recensitos articulos clarissima in luce collocarunt, ad eamque tuendam proclamarunt principium traditionis uti fidei regulam adversus hæreticos omnes præteritos, præsentes ac futuros. Hanc traditionem præcipue constituerunt in actuali Ecclesiæ magisterio, cujus centrum sit Ecclesia Romana, prout mirifice a S. Ireneo (4) ejusque discipulo Hippolyto martyre traditum est (5).

Schola Alexandrina.

22. Interim Alexandriæ schola catechetica in catechumenorum ac neophytorum commodum instituta est, quæ deinceps opera præsertim Ammonii *Saccas*, ac Pantæni, qui ex stoicismo ad christianam fidem conversi fuerant, elevata est ad scholam philosophicam (6). Clemens Alex. et Origenes in ea excelluerunt. Ab his philosophia *eclectica christiana* ortum habuit. Clemens præter plura opera quæ deperdita sunt (7) scripsit *exhortationem ad Græcos, Gnosticum* et *Stromata*. In his commendat

Clemens Alex.

quidem philosophiam antiquam uti Dei donum ac veluti præfationem ad Evangelium; illam tamen bene multis fuisse infectam erroribus profitetur, illique longe præfert cognitionem quam præbet fides, ita ut intelligentia, quæ ex ea profluit, supremus gradus sit ad quem evehi possit homo. Polemica ejus scripta sunt quibus inpugnat hellenismum evolvitque principia christianæ fidei de Deo, mundo, ac materia, de perfecta Dei

(1) Fusse ac erudite de gnosticismo egit Massuetus in Diss. I. Irenaica *De hæreticis quos lib. primo* recenset Irenæus; item Tillemontius in *Mémoires pour servir à l'Hist. Eccles.* Paris 1701. Tom. II. in variis articulis. Cf. etiam egregium opus: *Histoire de l'Eclectisme Alexandrin* par M. l'ab. I-M. Prat. Paris 1845. Tom. I. liv. 1. ch. 3. seqq., et qui copiose de hoc argumento scripsit Caj. M. Travasa in sua *Storia critica delle vite degli eresiarchi* del I, II, e III. *secolo della Chiesa*. Venez. 1752. quinque vol. in-8.

(2) Cf. Ritter op. et loc. cit. c. 2.

(3) Katercamp scriptor apprime catholicus in sua Hist. Ecclesiast. hunc gnosticismum designat sub nomine *Syncretismi judaico-gnostici* Periodo I. Part. I. sect. 2. §. 19. Münster 1823.

(4) Cf. Mœhler op. cit. Tom. I. seconde Part. p. 367. *Doctrine d' Irenée*; nec non Prat. *Hist. de S. Irenée* Paris 1843. Liv. 6. ch. 5.

(5) Cf. Mœhler op. et loc. cit.

(6) Cf. Eusebium Hist. Eccl. lib 6. c. 19. et lib. 5. c. 10. ed. Vales.

(7) Horum catalogum post Lumper texuit Mœhler op. cit. qui et superstitum accuratam analysin præbet.

Digitized by Google

per Verbum revelatione, de elevatione animi supra mundum sensibilem usque ad Dei visionem, de institutione animæ, ac demum de mundi fine. Immensam ubique eruditionem patefacit, et quamvis nimium mysticum sensum in Scripturis consectetur, ubi tamen hæreticos adoritur sensum litteralem ac historicum urget (1). In philosophia vero longe abest ab hæsitationibus Platonis atque a pseudo-mysticismo scholæ neoplatonicæ, quæ deinceps opera præsertim Plotini instituta est, et a gnosticis frequentata (2).

Origenes.

23. Ab eo in non paucis deflexit Origenes ejusdem discipulus. Ipse enim philosophiæ ope systema christianæ fidei dogmatum conficere adnisus est, iisdemque philosophiæ græcanicæ principia quibus fuerat institutus, permiscere, ac inserere voluit. Atque hinc factum est, ut in non paucis a fidei puritate desciverit, ac heterodoxiæ maculam contraxerit (3). Quod maxime effecit in celebri opere Περὶ ἀρχῶν seu *De Principiis*, in quo haud pauca intexuit, quæ jure eum in suspicionem vocarunt. Hæc fere sunt quæ spectant ad pœnarum æternitatem tum hominum tum dæmonum; ad originem animarum, ad futuram corporum resurrectionem, aliaque id genus (4). Quod vero attinet ad perfectam Filii cum Patre æqualitatem alii erroris Origenem incusant, alii absolvunt (5). Ceterum ipsemet Origenes uti valde imperfectum opus istud spectavit, pluresque propositiones improbavit in eo contentas. Optime vero meritus Origenes est de critica Biblica et exegetica. Innumera pene scripta exaravit quorum minima pars ad nos usque pervenit (6). Hæreticos ætatis suæ plane contrivit, ac specimen demonstrationis completæ de veritate et divinitate christianismi nobis reliquit in celebri opere contra Celsum epicureum. Ejus methodum expositionis plerique patres, Græci præsertim, consectati sunt. Principium seu elementum christianum jugiter in ipso dominatur. Quamvis vero in suis inquisitionibus plura videatur habere communia cum iis, quæ postea Plotinus fundator neoplatonismi seu eclectismi Alexandrini secutus est, attamen quoad principia, ut ita dicam, cardinalia longe differt Origenis doctrina a Neoplatonismo. Etenim neoplatonici Plotinus et Proclus sub nomine *Triadis* larvatum pantheismum contexuerunt; substituerunt item creationi pantheismum realem; ac pro unione cum Deo mystica et spirituali posuerunt confusionem totalem animæ cum Deo, seu absorptionem et annihilationem animæ in divinitate: quæ demum quoad substantiam doctrina philosophica Indorum est. Ab his perpetuo abhorruit Origenes (7).

Ejus admiratores.

24. Origenes plures nactus est admiratores ac adversarios acerrimos. Plerique illustriores patres sec. III. Origenem suspe-

(1) Cf. Mœhler ibid. Tom. II. §. *Écrits*.
(2) Cf. Ritter op. cit. Liv. 4. ch. 1.
(3) Cf. Baltus: *Défense des Pères accusés de Platonisme* Paris 1711. liv. 1. ch. 2.
(4) Cf. Huetium Origenianorum lib. 2.
(5) Petavius ubique se infensum Origeni præbet; contra vero Stephanus Binet, Halloixius, aliique bene multi eidem favent. Bene porro ac orthodoxe sensisse Origenem de consubstantialitate Verbi cum Patre ostendit doctus Maran in op. *Divinitas D. N. Jesu Christi*. Paris 1746. Lib. 4. cap. 14-16.
(6) Cf. Eusebium Hist. Eccl. lib. 6. c. 39. et 36. Lumper, et Mœhler accurate de Origenis scriptis disseruerunt.
(7) Cf. Ritter op. cit. liv. 4. c. 2. nec non in op. pariter cit. *Hist. de la philosophie* liv. 13. ch. 2. *Doctrine Néoplatonique* atque Mœhler l. c. § 4. *Doctrine d'Origène*.

Digitized by Google

seu comprehensive in sua essentia ab homine agnosci nequit. Imperfectam interim ex creaturis, potissime vero ex fide cognitionem Dei obtineri posse docuerunt, quem distinctis conceptibus seu operationibus mentis nostræ apprehendimus; debet enim virtualis admitti et cogitationis distinctio Deum inter ejusque attributa, ac atributa absoluta ad invicem, vocibusque distinctis ea enunciari; donec ad ejus visionem beatificam perveniamus vitæ sanctimonia ad id comparati, quæ confert etiam ad pleniorem Dei cognitionem vel in hac vita obtinendam.

29. SS. Basilius et Gregorius Nazianzenus eloquentiæ ac elocutionis puritate excelluerunt; ast Nyssenus philosophiæ ac scientiæ omnigenæ peritia et acumine facile primas habuit. Hic Origenem imitatus in magna sua *Catechetica* (1) theologiam complexus est universam. In altero vero opere inscripto *De hominis opificio* cognitiones suas patefecit circa antiquam physicam, nec non circa philosophiam platonicam et aristotelicam, atque medicam ipsam artem (2). Dumque Basilius et Nazianzenus una cum Crysostomo formulis potissime catholicis vindicandis insistebant, Nyssenus scientifice eas evolvebat. Horum præcipue opera factum est ut non modo Dei notio penitior ac mysterium Trinitatis consubstantialitasque Verbi cum Patre contra novos arianos ac semiarianos illustraretur magis ac adstrueretur, verum etiam Dei relatio cum mundo per comunicationem Spiritus Sancti in homine immediatam, cujus divinitatem adversus macedonianos ab arianis progenitos strenue propugnarunt. Sicque magis ac magis dogma catholicum scientiæ ope explicatum est adversus heterodoxorum philosophica principia. Spiritus S. qui se communicat fidelium animis, eos idoneos efficit ad cognoscendum Deum, perducens eos ad Filium, per quem tandem Patrem attingunt principium summum tum reliquarum personarum divinarum, tum creaturarum omnium.

S. Chrysostomus.

Macedoniani.

Larva Trinitatis in Platonismo.

30. Ex his deprehendimus quam inepte leviores haud pauci scriptores heterodoxi et increduli asseruerint christianam de Trinitate doctrinam platonismo aut neo-platonismo in acceptis referendam esse, cum Plato opposita prorsus Trinitati christianæ principia constituerit (3). Cum vero neo-platonismus Alexandriæ ortum habuit, jamdiu christiana formula perfecta ac plena constituta fuerat, quæ deinceps ex occasione controversiæ arianæ ac macedonianæ scientifice exposita est ac vindicata. Antiqua philosophia nulla elementa catholico dogmati contulit, sed unice uti instrumentum inserviit scientificæ evolutioni (4).

Nestoriani et Eutychiani.

31. Novum Theologia adepta est scientificum incrementum ex controversiis nestoriana et eutychiana, deinde vero monothelitica (5) in quibus discussus est nexus inter divinum ac

(1) In quadraginta capita eam distinxit, atque ut profitetur in præfatione ita in ea se gessit ut sese omnium captui accommodaret, qui diversas religiones profitebantur. Ea prostat in opp. edit. Parisiens. 1615 tom. I. p. 475.

(2) Hoc opus quod magni semper tum a veteribus tum a recentioribus factum est, extat ed. cit. tom. II. p. 44.

(3) Petav. *De Trinit. in præfat.* integris sex capp. nec non lib. 1. c. 1. P. Baltus *Défense des SS. Pères accusés de Platonisme* lib. 4. ch. 11-13. præterea Maret; *Theodicée chrétienne.* Paris 1844, *dixième leçon.*

(4) Ritter op. cit. lib. 5. ch. 1.

(5) Quamvis monothelismus ad hanc epocham proprie non spectet, cum post S. Augustinum ortus sit, attamen hic eum adnecto cum eutychianismo ratione materiæ; eutychianismi quippe surculus extitit.

Digitized by Google

humanum in persona Salvatoris. Hæ namque effecerunt ut mysterium dominicæ Incarnationis opera potissimum Cyrilli Alex. ac Leonis M. nova luce perfunderetur, dum unitas subjecti seu personæ divinæ in Christo Jesu Salvatore Nostro in dualitate naturæ adstructa est, atque a binis œcumenicis Synodis Ephesina et Chalcedonensi asserta. Has porro naturas propria energia et actione præditas esse adversus Monothelitas strenue Sophronius et Maximus Confessor propugnaverunt, donec agentibus Martino et Agathone Rom. Pontificibus, id in conc. Œcumenico VI. definitum est.

S. Cyrillus Alex. S. Leo M.

32. Dum ita Theologia in Oriente progrediebatur, in Occidente suum apicem pertingebat. Ecclesiam Occidentalem jamdiu suis scriptis illustraverant SS. Cyprianus, Hilarius Pictaviensis, Eusebius Vercellensis, Pacianus, Ambrosius dum perstrinxerunt hæreticos ætatis suæ. Deinde vero S. Hieronymus eruditione, linguarumque peritia insignis surrexit, qui maxime studia biblica promovit, novamque ex hebraica veritate latinam Bibliorum versionem adornavit, ac post accuratam Græci textus recensionem Novi Testamenti librorum latinam versionem ad græcum fontem exegit. Criticam biblicam et exegesin S. Hieronymus impense coluit ac provexit. Sensum litteralem in suis commentariis jugiter consectatus est, prout S. Jo. Chrysostomus ac Theodoretus præstiterant. Attamen Hieronymus hac in parte præ omnibus excelluit ob linguarum orientalium peritiam ac judaicæ archæologiæ. Quapropter jure merito *Doctoris Maximi* nomen adeptus est (1).

Patres latini.

S. Hieronymus.

33. Sed jam de tertia Epocha, quam ab Augustino auspicamur. Ingenii porro acumine ac vi S. Augustinus communi consensu primas obtinuit. Ex bonis artibus ad philosophicas excolendas disciplinas totum se contulit. Philosophiæ platonicæ ac neo-platonicæ maxime fuit addictus, qua non modice adjutus est ut se se a Manichæorum laqueis eriperet, in quos Charthagine inciderat. Huic etiam post conversionem suam, quæ Mediolani opera potissimum S. Ambrosii contigit, studuit, ut fidem faciunt primi libri quos evulgavit (2). In his adortus est scepticos academicos argumentis psychologicis usus. Ipsi enim debetur Cartesianum illud: *cogito ergo sum*, quo S. Doctor *aliquid inconcussum* opponeret scepticismo universali (3); exinde realitatem propriæ existentiæ ac mundi phœnomenici seu sensibilis invicte ostendit (4). Ulterius postea progressus agnoscit veritatem æternam, quæ nobis præsens est (5), et in qua omnia videmus (6). Deus ex Augustino se revelat tum rationi tum sensibus. Ad Deum idcirco assurgit tum rationis intuitu tum ordine harmonico qui in hac rerum universitate elucet, ex quo ejus bonitatem et veritatem suapte natura deducit, et ad quas

Epocha III.

S. Augustinus.

Ejus initia.

(1) Cf. *Prolegomena* Benedictinæ edit. opp. S. Hieronymi in *Divinam ejusdem Bibliothecam*; nec non adornatam a Vallarsio ejusque sociis in edit. Veronensi S. Hieronymi vitam, in qua accurate scripta et labores S. Doctoris recensentur. Tom. IX. ac tom. XI.

(2) Tales sunt libri *De Magistro*, *Soliloquiorum*, *Contra academicos*, *De beata vita*, *De ordine* etc. Cf. S. Augustini vitam ex ejus scriptis concinnatam ab editoribus Maurinis opp. tom. XI. lib. 2. c. 7. et 8.

(3) *Solilog.* lib. 2. c. 1. *De Trinit.* lib. 15. c. 12. Item lib. 10. c. 14.

(4) Contra *Academ.* lib. 3. c. 24. *De Trin.* l. 15. c. 21.

(5) *De vera relig.* n. 68. *De div.* qu. 83. q. 9.

(6) *De magistro* n. 39. *De Ord.* lib. 2. n. 47. seqq.

Digitized by Google

Doctrina. homines feruntur cognitione et amore (1). Doctrinam de Trinitate mirifice evolvit methodo scientifica, cum juxta ipsum fides nos ad scientiam provocet (2). Trinitas se manifestat in rebus omnibus sensibilibus, at longe nobilius in suprasensibili, scilicet in anima nostra. Mundi creationem ex nihilo, adeoque profundam distinctionem urget, quæ Deum inter et creaturas intercedit; non ita tamen ut Deum separet a mundo, perinde ac si illius in hunc activitas et communicatio tollatur. Siquidem præter creaturarum omnium jugem conservationem ac providentiam Dei in utroque servando ordine physico ac morali, quam mire elucere ostendit vel in ipsis calamitatibus, quibus tum maxime Imperium Romanum ob barbarorum incursiones subjiciebatur (3), Spiritum S. exhibet veluti principium cognitionis veræ quam de Deo habemus (4). Cumque tres potissime sectas aggressus fuerit, manichæorum, donatistarum ac pelagianorum, mirum in modum provexit scientiam theologicam in illarum impugnatione tum circa mundi originem ac finem, tum circa bonum ac malum, hominisque libertatem ac ejus abusum (5). Theoriam præterea exposuit Ecclesiæ ejusque unitatis et auctoritatis in rebus quæ fidem attingunt: nam auctoritatem Ecclesiæ ipsis anteponit Sacris Bibliis, quandoquidem Biblia admittamus Ecclesiæ auctoritate permoti (6), sive ea per hanc nobis innotescant, adeoque et vera fides. Actionem denique Dei in voluntatem nostram mirifice adstruxit per doctrinam de gratia quam propugnavit adversus pelagianos. Etenim in ea doctrina cum primævam hominis conditionem ejusdemque lapsum, et consecutam exinde infirmitatem docuisset, necessitatem nedum intulit supernaturalis auxilii ad salutariter operandum, quæ semper viguit, verum etiam medicinalis ad ethice bonum præstandum, quo auxilio mens nostra illustratur et adjuvatur. Hoc porro gratiæ auxilium gratuitum prorsus Dei donum esse præveniens fidem ipsam tum contra pelagianos, tum contra eorum reliquias Massilienses, semipelagianos nuncupatos, constituit; gratuitam præterea prædestinationem ad fidem invicte ostendit; nec veras virtutes, quæ nempe ad supernaturalem finem homini præstitutum assequendum perducant, in antiquis philosophis extitisse docuit. Quin potius vanam evincit fuisse ipsorum scientiam et inflantem, utpote quæ verum hominis finem, et viam, quæ unice in vera catholica Ecclesia reperitur, ignoraret (7). Doctrinam S. Augustini vere thesaurum ac promptuarium vocaveris, ex quo deinceps divitias sibi theologicæ imo et philosophicæ scientiæ comparare possent. Etenim S. Augustinus in op. *De Genesi ad litte-*

(1) De Trinit. lib. 8. c. 12. lib. 15. c. 6. seqq.
(2) *Epist.* 120. n. 3. seqq. *De Trin.* l. 15. c. 2.
(3) *De civit. Dei* lib. 4. c. 11. seq. et lib. 7. c. 5.
(4) *De Trinit.* lib. 15. n. 293. *De Civ.* lib. 11. n. 24. *Sol.* lib. 1. c. 15. *De vita beata* c. 35.
(5) Ubi sedulo notandum est, secus ac Ritter affirmet cum aliis haud paucis, numquam S. Augustinum denegasse homini lapso libertatem arbitrii ad bonum ac malum morale, imo constanter eam adstruxisse, prout numquam admisit gratiam inferre necessitatem voluntati, ut constat ex scopo quem sibi proposuit in lib. *De gratia et lib. arbitrio.*
(6) In lib. *cont. Epist. fundam.* c. 4. et alibi. Atque hoc est quod Ritter utpote protestans, numquam potuit Augustino condonare. Hinc sæpius id ipsi exprobrat in toto libro 7. oper. cit. Attamen verissimum principium Augustini est.
(7) In libris præcipue quos scripsit adversus Julianum.

Digitized by Google

ram fundamenta constituit *philosophiæ naturæ*, quæ longe differt a tenebrosa illa ac pantheistica quæ in Germania colitur. In op. *De civitate Dei* fundamenta pariter locavit *philosophiæ historiæ*, quæ profecto ea non est, quam ingeniosus Vico invexit audacem ac periculi plenam, et qua tantopere abutuntur non pauci; nec multo minus quam hegeliani ac neo-eclectici adornant pantheismi ac fatalismi labe scatentem, sed quæ tota innititur veritati sapientissimæ nempe Dei œconomiæ in religione sua instituenda, regenda, propaganda usque ad seculorum finem: qualem serius Augustini vestigiis inhærens, ampliori evolvit ratione Bossuetus in suo *Discursu super historia universali*. In eo demum germina inveniuntur multiplicium doctrinarum philosophicarum, quæ postea evoluta diversis temporibus sunt, et adhuc ætate nostra evolvuntur. Utilitas.

34. Ab Augustini obitu theologica disciplina pedetentim in utraque Ecclesia ab altitudine illa ad quam eam evectam vidimus declinavit ob causas tum internas tum externas, donec quodam veluti squallore obducta est. In Ecclesia Græca excelluit S. Maximus Martyr, acerrimus, ut innuimus, monothelismi impugnator, philosophus ac theologus nobilissimus. Is plura edidit scripta pro catholica fide. Omnium forte primus Pseudo-Dionysii opera commentariis illustravit. Recentiores porro his Dionysii operibus plerique tribuere consueverunt propensionem quamdam in pseudo-mysticismum neoplatonicæ scholæ Plotini et Procli; imo in pantheismum ipsum (1). Ast immerito: etsi enim non diffiteamur nævis haud paucis adspersa hujus auctoris opera (2); longe tamen absunt ab afficta illis doctrina. Alioquin ea nec S. Maximum latuisset, nec S. Jo. Damascenum, qui eum secutus est; nec S. Thomam qui librum *De divinis nominibus* commentario exposuit, totque alios pios doctosque viros, qui tantis præconiis Dionysii opera commendarunt (3). Quod si hic auctor docet Deum entia creando *communicare esse suum* creaturis juxta diversos gradus qui ejusmodi rerum possibilium essentiis conveniunt, quas ipse contemplatur in ideis suis archetypis, seu typis æternæ mentis suæ, nullo modo *emanatismo* favet. Siquidem S. Thomas qui eam doctrinam amplexus est, minime est emanatista censendus: etenim neque Dionysius neque S. Thomas contendunt Deum communicare essentiam suam divinam in ullo gradu; sed dum esse ipsis illas creando confert, eas *imitari* in proprio quamque gradu perfectiones Dei, et esse divinum, atque hac ratione participes fieri illius *esse*, quod in Deo invenitur in sua *plenitudine* indivisibili, ac incommunicabili cuivis creaturæ. Cavendum præteræa recentioribus illis est, qui perpetuo verum cum falso mysticismo permiscentes, Dionysio, qui scripsit *de Theologia mystica*, pseudo-mysticismum neo-platonicum affingunt, qui vix, si illos audieris, Ecclesiam univer- Theologiæ vices. S. Maximus M. Pseudo Dionysius. Vindicatur.

(1) Ita Saint-René Taillandier in opp. *Scot Erigène*, Strasbourg. 1843. Part. 3. ch. 1. Rousselot. *Hist. de la philosophie du moyen âge* Paris 1842. Tom. I. ch. 2.

(2) Cf. Le-Quien. *Dissertatio damascenica secunda*, De Rubeis, *De gestis et scriptis, ac doctrina S. Thomæ Aquinatis*. Venet. 1750. *Dissert. nona de fide auctoris operum, quæ vulgo areopagitica dicuntur*.

(3) Optime meritus de scriptis areopagiticis est D. Darboy, *Œuvres de S. Denys l'aréopagite traduites du Grec*, Paris 1845. Cf. doctam ejus introductionem pag. LI. seqq. Licet ei non assentiamus dum adnititur *genuinitatem* horum operum vindicare, quod irrito conato jamdiu tentaverat P. Laurentius Cozza, postea Cardinalis, in op. *Vindiciæ Areopagiticæ*. Romæ 1702. Par. I. deinde vero Nat. Alexand. Diss XXII in sec. I.

Digitized by Google

Theologia mystica.

sam non infecit (1). Attamen ipse fundamenta jecit mysticæ veræ theologiæ ex qua deinde sua duxere principia tot alii orthodoxi ac pii theologi, inter quos eminent Hugo et Richardus Victorini, S. Bonaventura, Rusbrochius, Taulerus, Gerson, ipseque S. Franciscus Salesius in suo tract. *De amore Dei*. Idem dic *De Cœlesti Hierarchia* in qua Dionysius docet Deum mediantibus Angelis illustrare homines, quatenus illis uti constituit sibi quidem subjectis, ast homini superioribus, juxta illud quod scribit Apostolus Hep. 1, 14. *Nonne omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* Nihilominus et ob hoc in recentiorum reprehensionem incurrit (2). Jugiter post Lutherum protestantes infensos se præbuerunt Dionysio, eo quod ejus doctrinæ fundamentum cum sit Hierarchia *Cœlestis et Ecclesiastica* seu terrena, nempe mediatio entium cælestium, ac auctoritas in terra inter diversos hominum ordines et gradus quorum alii subjecti, alii aliis superiores sunt, protestantium systema plane evertit.

Nemesius.

35. Hac eadem ferme ætate aut paulo superiore magnum sibi momen comparavit Nemesius episcopus Emisenus ob singularem eruditionem suam; is cœpit impensius aristotelicam philosophiam colere, non ita tamen ut excluderet platonica principia. De homine agens visus est præexistentiæ favere animarum ac mundi suprasensibilis æternitati (3). Hominis libertatem accurate tuetur, divinamque providentiam (4). Huic adjiciendi sunt Æneas Gazensis et Zacharias Mythylenæus cognomento *Scholasticus*, elegantes scriptores qui philosophiam potissimum excoluerunt. Æneas contra animæ mundique scripsit æternitatem, etsi non omnino liber a platonicis placitis (5), perinde ac Zacharias, qui contingentiam tamen mundi sensibilis adstruxit et manichæismum strenue est adortus (6). Hos secutus est Joannes Philoponus monophysita, doctus quidem vir, et creationis mundi ac materiæ propugnator, ast qui lapsus est in tritheismum, cujus tamen primus auctor non extitit (7). Aristoteli addictus maxime fuit licet non unice.

Æneas Gazensis. Zacharias Myth.

Jo. Philoponus.

36. Verum his omissis, qui philosophis potius quam theologis accensendi sunt, egregie de theologia meritus est sec. VIII. S. Joannes Damascenus. Siquidem præter dialecticam in qua haud pauca habet ad philosophorum ethnicorum, hæreticorumque fallacias detegendas, atque ad intelligentiam veterum græcorum scriptorum aptissima (8), scripsit tractatum *De hæresibus*, cui

S. Jo. Damascen.

(1) Præter auctores superius commemoratos his accensendus est Ritter in sua *Hist. de la philosophie Chrétienne* lib. 7. ch. 1. §. 5. qui non parum se infensum, utpote protestans, operibus areopagiticis exhibet.

(2) Cf. Darboy op. cit. *Introduct.* p. CXL. seqq.

(3) Cf. Ritter. op. cit. §. 1. *Nemesius*, de quo tamen vid. Petav. *De Angelis* lib. 3. c. 3. n. 11. seqq. ubi observat de Angelorum tantum, non autem de animarum præexistentia mundo sensibili Nemesium locutum esse; de quo postremo errore Cf. Sixtum Senens. *Bibl. Sancta* lib. 5. ubi eum sub nomine S. Gregorii Nysseni cui olim hic liber tributus erat, notat.

(4) In præclaro op. *De hominis opificio*, quod extat in *Biblioth. patrum Græco-Latinorum* Paris. 1624. tom. II. p. 464.

(5) De quo vid. Ceillier *Hist. Génév.* Tom. XV. ch. 19. p. 283. seqq. Ejus *Theophrastum* exhibet *Biblioth. Patrum.* cit. tom. II. p. 353.

(6) In op. quod inscripsit: *Ammonius*, seu dialogus cum Ammonii discipulo de quo Cf. J. Albert. Fabricium *Biblioth. Græca* ed. cit. Tom. IX. p. 355. extat hic dialogus latine redditus in *Biblioth. Lugdun.* Tom. IX. p. 759.

(7) Cf. Ritter op. cit. liv. 7. §. 4.

(8) De Gerando *Histoire comparée de la Philosophie* Tom. IV. refert præcipua Damasceni scripta collecta sub titulo: *Origenes seu fons scientiæ* fuisse veluti quoddam *manuale Philosophiæ* cujus maximus extitit usus toto medio ævo.

Digitized by Google

adjecit quatuor libros *De fide orthodoxa*. In his de essentia pertractat et existentia Dei, de Trinitate, de Creatione, de Incarnatione ac Redemptione, de duplici proinde Christi operatione ac voluntate; demum Christi adserit resurrectionem adorationemque ei debitam; de præcipuis item agit Sacramentis, ubi realem Christi vindicat in Eucharistia præsentiam, nec non Sanctorum cultum, venerationemque Crucis et imaginum Sanctorum ac reliquiarum (1). Ex his patet hoc opus veluti summam theologicam spectari posse, in qua præcipua fidei dogmata ex Scripturis ac Patribus adstruuntur. Primum hujus generis scriptum est, quod in Eclesia Orientali prodierit, quodque normam scholasticis præbuit, qui doctrinæ catholicæ systema in unum corpus redegerunt. Alia præterea Joannes Damascenus opera exaravit adversus iconomachos, jacobitas, manichæos et saracenos, quibus est doctrina catholica haud parum illustrata. Quoad *materiam*, ipse potius in philosophicis sectatus est doctrinas platonicas, christianas tamen effectas, et præpurgatas a principiis heterodoxis; quoad *formam* vero obsecutus est Aristoteli, quoniam *synthesis catholica* aptius proponi posse ac doceri hac forma magis exacta et pressa videbatur.

Patres latini.

37. Sed dimisso demum Oriente, in quo tanta tamque luctuosa post imperatorum iconomachorum, ac Photii præsertim ætatem rei christianæ, atque adeo scientiæ ipsius theologicæ conversio facta est, Ecclesiam iterum Occidentalem adeamus. In qua post Augustini ætatem habuerunt latini Patres atque Scriptores, unde fidei catholicæ dogmata tuerentur tum adversus pelagianos ac Massilienses, tum adversus arianismi ipsius reliquias, barbaras nimirum arianismo nationes infectas, quæ provincias Romanas quaquaversus invadebant, et extremam perniciem philosophiæ ipsi ac bonis artibus afferebant. Claruerunt porro SS. Prospe, Hilarius, Fulgentius, Primasius aliique non pauci, qui evolverunt atque illustrarunt S. Augustini principia. Cum vero Faustus Rejensis, Gennadius nonnullique alii tum Angelos tum animam humanam corpoream docuissent (2), Claudius Mamertus sacerdos Viennensis doctrina celebris sententiam hanc plane confutavit (3). Optime per illam ætatem de re catholica meritus est Vincentius Lirinensis aureo illo *Commonitorio* in quo vestigiis Tertulliani insistens latebras omnes ac dolos hæreticorum aperit, illorum detegit originem, eisque inconcussum opponit præscriptionis principium; theologum præterea docent qua ratione possit fidem sine ejus detrimento, imo magno cum fructu ad scientificam tractationem evehere.

Vincentius Lirin.

38. Fatiscente Romano imperio, Boëthius et Cassiodorus scientiæ a veteribus excultæ monumenta ne omnino perirent collegerunt. Sic Boëthius non modo ipse philosophiam præcipue coluit, Platonis et Aristotelis præsertim principia sectatus, sed etiam illustravit Porphyrii Isagogen seu Introductionem in *Organum* Aristotelicum, quæ ætatibus insequentibus originem præbere visa est celeberrimæ *de universalibus* controversiæ (4).

Cassiodorius.

Boëthius.

(1) De hoc S. Doctore cui infensus est Ritter protestans cf. Deillier *Hist Générale des Auteurs Sacrés et Ecclesiast.* Tom. XVIII. ch. 9.
(2) Cf. Ceillier, *Hist. Générale des Auteurs Sacrés* Tom. XV. ch. 4. §. 7. pag. 27.
(3) Ibid. ch. 31. §. 9. p. 483.
(4) Uti testatur Rabanus Maurus *Super Porphyrium* apud Cousin: *Fragments philosoph. Abélard.* edit. 2. Paris 1840. pag. 106. seqq. De hoc auctore qui scripsit

Digitized by Google

Cassiodorus vero totum se contulit ad Bibliorum Sacrorum, ac scientiæ sacræ studium, ejusque industriæ acceptos referre debemus plures veterum codices ab interitu vindicatos (1).

S. Isidorus Hisp. S. Gregorius M.

S. Isidorum Hispalensem, ac S. Gregorium M. vere vocaveris postrema Romanæ scientiæ ac litteraturæ lumina. Egregiam uterque operam navavit studiis sacris, diversa tamen ratione, instaurandis (2).

Novus Theologiæ adspectus.

39. Exinde cœperunt Germanicæ gentis homines scientiis operam dare, novumque, ut ita loquar, adspectum scientiæ theologicæ præbere (3): invaluit nempe syntesis in istorum scriptis.

Tajo.

Samuel Tajo antistes Cæsaraugustanus in Hispania sec. VII. (obiit enim an. 655.) omnium primus summam quamdam theologicam digessit libris quinque *Sententiarum* quas ex SS. Augustini et Gregorii M. scriptis collegerat. (4).

Beda.

In Anglia vero V. Beda quamdam in scriptis suis sacram exhibet encyclopædiam, et collectionem eorum quæ ante se scriptores exaraverant (5).

Alcuinus.

Alcuinus in Anglia et in Galliis collectoris et ipse munere potissime functus est, nec parvo subsidio fuit Carolo M. ad instaurandas litteras et scientias philosophicas ac theologicas ab illo squallore in quem ob incursiones barbarorum in Occidente devenerant (6).

Jo. Scotus Erigena.

40. Sub Carolo Calvo sec. IX. Regii Palatii scholis præfectus est Jo. Scotus Erigena natione verisimilius Hibernus, quem Carolus *magistrum suum* vocabat. Is veterum philosophia, et græca latinaque lingua apprime instructus, ac peracuta mentis acie præditus magnum sibi nomen comparavit. Plura edidit opera quorum præcipua sunt: Περὶ φύσεως μερισμοῦ seu *De divisione naturæ*, ac *De prædestinatione*, præter eam quam adornavit latinam pseudo-Dionysii operum versionem commentariis etiam illustratam (7). At enim Origenianis placitis ac neo-platonismo nimium addictus, atque ingenii sui libidini indulgens ita de principiis, ac dogmatibus fidei philosophatus est, ut in graves

Ejus errores.

sit errores dilapsus. Principio de philosophiæ ac theologiæ identitate tanquam basi adstructo, eadem plane jura rationi atque auctoritati in rebus etiam revelatis asseruit, immo hanc illi subjecit; autonomiam rationis in Scripturis etiam intelligendis proclamavit, fidemque rationalem cum fide theologica confudit (8).

de Trinitate, de Incarnatione, de Providentia aliisque ejusmodi argumentis sacris, si credas Ritter op. cit. vix non dubitares utrum ipse fuerit christianus. Nobilissimi hujus Scriptoris operum catalogum exhibet J. A. Fabricius in *Bibliotheca Latina* Tom. II. lib. 3. c. 15. ed. Hamburgi p. 641. seqq.

(1) Præter edit. opp. Rothomogi 1679. duobus vol. fol. Marchio Maffejus vulgavit ejusdem *Complexiones in Epistolas et Acta Apostol. et Apocalyps.* ex membranis Veronensibus. Florent. 1721. cujus ibid. Præfationem adisis.

(2) Quoad opera S. Isidori Cf. *Isidoriana sive Prolegomena in editionem operum S. Isidori Hispalensis* viri cl. Faustini Arevalo Romæ 1797. digesta in 80. capita. Quoad opera vero S. Gregorii M. Cf. *Præfat. Generalem* editor. Maurin. nec non ejusdem Pontificis vitam ab iisdem concinnatam.

(3) Cf. Mœhler., *Patrologie. Introduct.* §. III. p. 24.

(4) Cf. Elies Du-Pin *Nouvelle Bibliothèque des Auteurs Ecclesiastiques.* Tom. V. p. 115. seqq. ubi ex Mabillonio refert hoc opus ineditum permansisse, nec operæ pretium esse ut vulgetur, cum non sit nisi catena testimoniorum ex operibus potissimum S. Gregorii M. intexta circa Deum, incarnationem etc.

(5) De quo fuse et accurate scribit Ceillier op. cit. tom. XVIII. ch. 1.

(6) Cf. *Histoire littéraire de la France* Tom. IV. a pag. 295. ad 347.

(7) Accutatum catalogum operum Scoti Erigenæ exhibet Taillandier in op. cit. *Scot-Erigène* I. Part. ch. 2. Ast accepi alia ejusdem auctoris opera nuper reperta in Bibliotheca Monachiensi, et in Vaticana fuisse, quæ quamprimum vulgabuntur.

(8) *De divis Natur.* lib. 2. c. 24. et lib. 1. c. 71. Hoc opus primo editum est Oxon. 1681. fol. deinde Monasterii Guestphalorum 1838. in-8. sub hoc tit.:

Digitized by Google

Realismum quidem sectatus est, sed ita ut rectam doctrinam de essentiis intelligibilibus, seu archetypis rerum in Deo, quam a Pseudo-Dionysio hausit, ad causas primas et absolutas creationis detorserit, ac proinde a doctrina emanatistica et pantheistica vix excusari posse videatur (1). De extremo hominis judicio, de pœnarum æternitate male sensit (2). Circa prædestinationem ac ipsam realem Christi præsentiam in Eucharistia pessime erravit (3); merito ob id vel ab ipso Hinchmaro Rhemensi ejus patrono graviter reprehensus (4). Quare utut scriptoris hujus pro ea ætate ingenium atque acre in ipsa theologia philosophiæ studium commendandum, nullo certe ferenda pacto sunt magnifica illa laudum præconia quibus recentiores plerique scriptores eum certatim cumularunt, ac veluti antiquæ philosophiæ in periodo Franco-Germanica instauratorem (5), rationis contra jugum auctoritatis vindicem, patrem *speculativæ* theologiæ ac scientificum totius medii ævi lumen consalutarunt. Quæ sane laudes a scholis sive hegeliana, sive neo-eclectica Galliarum maxime prodeuntes ex eo repetendæ sunt, quod istarum sectatores in Scoto Erigena antesignanum et patronum earum doctrinarum libenter sibi agnoscere videntur, in quibus ipsi toti sunt disseminandis, de rationis scilicet absoluta autonomia, de æternitate creationis, seu potius de emanatione ac pantheismo, ceterisque ejusmodi opinionum monstris.

41. Interim opera Gothescalchi monachi hæresis prædestinatianorum exorta est, adversus quem Hinchmarus Rhemensis, Prudentius, Florus aliique non pauci insurrexerunt, editisque scriptis confutarunt (6). Causa tamen Gothescalchi tenebris adhuc involuta manet (7). Feliciori successu impetita fuit doctrina Felicianorum circa adoptionem Christi, qua Felix et Elipandus episcopi Hispani nestorianam hæresim de dualitate personarum in Christo instaurabant. Plures hac de controversia scriptores claruerunt, unde mysterio Incarnationis novo lux accessit (8). Nec aliter contigit circa doctrinam de reali Christi in Eucharistia præsentia ex occasione quæstionis agitatæ ob librum editum a Paschasio Radberto, quem nonnulli impugnarunt, uti Ratramnus monachus Corbejensis; verum ea quæstio, quod probe adnotandum, haud tunc versabatur circa veritatem realis præ-

Hæres Prædest. Gothelscalcus.

Adoptianismus.

Felix. Elipandus.

Paschasius Radbertus.

Joannis Scoti Erigenæ de Divisione naturæ libri quinque. Editio recognita et emendata, accedunt tredecim auctoris hymni.

(1) Cf. Apud Taillandier op. cit. III. part. ch. 4.

(2) Ibid. ch. 6.

(3) Ut patet etiam ex fragmento II. quod Scoto Erigenæ tribuitur, ac vulgavit Taillandier in appendice.

(4) Excitatus enim fuit Scotus ab Hinchmaro, et a Pardulo episc. Laudunensi ad oppugnandum Gotheschalcum circa prædestinatianismum.

(5) Ita Cousin *Cours d'hist. de la philosophie* 9. Leçon. Pet. Hyor. *Joann. Scot. Erigena.* Koppenhagen 1823. Staudenmayer *Scotus Erigena* cf. Taillandier, qui hos refert. Contra vero Guizot *Hist. de la civilisation de France* 29. Leçon; Baür, *Die christliche Lehre* etc. seu *De Doctrina Christiana.* Tubing. 1838. spectant Scotum veluti postremum repræsentantem scholæ, seu spiritus neoplatonici in Ecclesia.

(6) Horum omnium qui sæc. IX. de Prædestinatione scripserunt fragmenta aut integra opera vulgavit simul collecta Gilbertus Mauguin in op. *Veterum auctorum qui IX. Sæculo de prædestinatione et gratia scripserunt.* Duob. volum. in 4. Lutetiæ Paris. 1650. In altero volumine insurgit hic auctor adversus *Hist. Prædestinat.* P. Sirmondi.

(7) Cf. *Hist. littéraire de la France.* Tom. V. Art. *Gothescalc.* p.352. seqq. nec non Ceillier op. cit. Tom. XIX. ch. 11.

(8) Cf. quæ huc referuntur binas dissertationes eruditas quas de hæresi Felicis et Elipandi scripsit Jo. Franc. Madrisius in edit. opp. S. Paulini Patriarchæ Aquilejensis. Venet. 1737.

Digitized by Google

sentiæ, sed potius circa statum Christi corporis in Eucharistia (1). Non ita porro serius se res habuit, seculo nempe XI. tempore Berengarii. Hic enim doctrinis Joannis Scoti Erigenæ plane addictus, quamvis ab ejus ingenio ac scientia plurimum distaret et eamdem in dogmatibus fidei licentiorem philosophandi rationem secutus, dogma de reali Christi præsentia in Eucharistia palam aggressus est. Horruit porro Ecclesia universa hominis impietatem, ac plura concilia, Romanum præsertim ac Parisiense illum damnarunt, quibus sæpius ad palynodiam levis homo recantandam adactus est. Sed ejus errorem ac scripta scientifice oppugnavit percelebris Italus Lanfrancus, posthac archiepiscopus Cantuariensis, qui et Patrum testimonia a Berengario opposita dilucide explanavit, eumque traditionis universæ pondere ac totius christiani populi sensu profligavit. Alii plures præter Lanfrancum in eadem palæstra strenue versati sunt, uti Guitmundus episcopus Aversanus, Durandus abbas Troarnensis, Algerus, aliique, sic ut eum Ecclesia in scientia theologica ex ejusmodi aggressione cœperit fructum, ut sanctissimum hoc dogma nova ubique luce coruscaret, atque in antecessum calviniana impietas suam damnationem inveniret (2).

Berengarius.

Impugnatores.

42. Ex his deprehendimus tertiam hanc epocham haud omnino progressu destitutam esse, quamvis ab anterioribus valde distet. Nec enim aliud ferebat miseranda temporum conditio. Sacer scientiæ ignis altus jugiter saltem est, et antiqua sive philosophica sive theologica servata scientifica traditio.

EPOCHA IV.

43. Sed ut quartam jam auspicemur epocham; ex ocasione qua Porphyrii problema expositum a Boëthio est circa originem cognitionis, utrum genera et species, seu ideæ universales habeant realitatem in se, an solum fœtus intellectus nostri ac mere voces sint (3), exortæ sunt scholæ tres philosophicæ ***realismi, nominalismi*** et ***conceptualismi***, quæ in theologiam universam influxerunt. Nonnulla velut germina harum controversiarum, quæ deinceps ingentem adeo excitarunt fragorem, occurrunt, ut innuimus, in Rabano Mauro (4). Ast Roscelinus ex Britannia Minori ad regias Compendii scholas evectus ***Nominalismum*** aperte proclamavit, docens per sensus tantum res cognosci, genera ac species non esse nisi meros mentis conceptus sine realitate, qui per nomina vacua significantur, seu, ut ipse loquebatur, esse ***flatus vocis***. Ex quo inferebat et illud, sola individua materialia vere existere, nec nisi materiam dari, seu subtantiam materialem. Audacius inde progressus ipsam docuit coëxistentiam trium personarum in Deo esse ***flatum vocis;*** unam tantum existere personam, aut si loquendi usus ferret, ***tres Deos***

Roscelinus.

Nominalismus.

(1) Cf. Ceillier op. cit. Tom. XIX. ch. 6, et 7. De hoc ipso argumento jam fuse egerat et accurate Mabillonius in *Act. SS. Benedictin.* Tom VI. p. 601. seqq.

(2) Mabill. *Annal. Bened.* Tom. II. p. 436-477. et *Act. Sanct. Bened.* Tom. IX. n. 7-68. *Hist. Littéraire de la France* Tom. VIII. p. 197-238.

(3) Accurate animadvertit Gustavus de Cavour in art. quem inseruit in *Bibliothèque Universelle de Genève* n. 103. Juin. 1845. *Histoire des révolutions de la Philosophie en France pendant le moyen-âge par le duc de Caraman.* Prem. Vol. Paris. 1845. quæstionem agitatam de nominalismo ac realismo medio ævo attingere quæstiones difficiliores philosophiæ. Agebatur enim de hoc problemate: *Quænam propria natura ac vis est idearum.*

(4) Apud Cousin, *Fragmens philosophiques Philosophie scolastique.* Seconde edit. Paris 1840. Pag. 104. seqq.

Digitized by Google

esse (1). Nulla ejus scripta supersunt. Nominalismus tres in sectas divisus est; cum alii universalia in nominibus, alii in propositionibus, in notionibus alii constituerent (2).

44. Adversus Roscelinum ejusque nominalismum surrexit S. Anselmus Augustæ Prætoriæ in Subalpinis ortus docti Lanfranci discipulus et in sede Cantuariensi successor. Anselmus porro summus philosophus æque ac theologus extitit, qui fidem ad intellectum seu scientiam evehere adnisus est; merito proinde veluti parens habitus methodi illius quam scholastici sunt alacriter deinceps sectati. Ipse porro realismum, sed verum ac germanum, non uti Scotus Erigena emanatistica aut pantheistica labe infectum, professus est (3). Nominalismum ejusque sobolem aut parentem empirismum ac sensualismum in pluribus operibus contrivit ostendit, quippe nos ratione præcipue atque intelligentia, non per solos sensus, res percipere; ratione ejusque immutabilibus notionibus de eisdem dijudicare; non individua solum realia esse sed suam etiam universales ideas realitatem habere; nec proinde meros esse conceptus mentis *flatusve vocis*: habere siquidem fundamentum in rebus de quibus prædicantur; habere præterea fundamentum ontologicum in ipsa entis perfectissimi, Dei scilicet, essentia atque intelligentia, in qua sunt omnia vera, atque intelligibilia, seu potius cum qua unum idemque sunt. Hinc etiam omnium primus demonstrationem existentiæ Dei mere ontologicam invenit, cumque eam utpote magis subtilem quam solidam ac firmam perstrinxisset Gaunilo monachus, strenue illam Anselmus propugnavit (4). Scripsit etiam adversus Græcorum errorem de processione Spiritus Sancti a solo Patre. Summum ubique ingenium patefacit, summam in philosophando animi vim. Hic vero neo-eclecticorum hujus ævi cavenda fraus est, qui Anselmo tribuunt quæ aperte falsa sunt et nuspiam apud illum occurrunt, quasi nempe *rationem* absolute *principem et judicem omnium* constituerit, scientiamque nihil aliud esse crediderit nisi evolutionem fidei, qualem ipsi comminiscuntur (5).

S. Anselmus.

Scholasticæ exordia.

45. Una cum S. Anselmo stetit adversus Roscelinum Guillelmus Campelensis (vulgo a *Champeaux* nuncupatus), Anselmi discipulus ac S. Bernardo amicitia junctus, fundator celebris scholæ S. Victoris prope Lutetiam, ac demum episcopus Catalaunensis. Istius discipulus fuit celebris Abælardus, qui deinde ei factus est adversarius: quamvis non diffitemur, Guillelmum in realismo scientifice propugnando ultra progressum esse, dum visus est asserere, individua vere non existere sed plane ut *ac-*

Guillelmus Campelensis.

Realismus.

(1) Cf. Rousselot Études *sur la Philosophie dans le moyen-âge.* Paris. 1840. 1. Part. Ch. V. p. 155. seqq.

(2) Ibid. pag. 192.

(3) Scite a pluribus adnotatum est, nominalismum conducere ad philosophiam scepticam et materialisticam, prout realismus non satis defæcatus ad absurdum vergit idealismum.

(4) In lib. *De Fide Trinit. et de Incarnat. Verbi contra blasphemias Ruzelini, sive Roscelini.* In *Monologio et in Prosologio. Et in libro apologetico contra Gaunilonem.* Merito etiam inter metaphysica conamina S. Anselmi, recensendus est *Dialogus de veritate.*

(5) H. Bouchitté dedit versionem duorum præcipuorum operum S. Anselmi sub hoc titulo singulari eo quidem et fallaci: *Le rationalisme Chrétien a la fin de l'onzième siècle, ou Monologium et Prosologium de Saint Anselme.* Paris 1842. Cujus analysin exhibet *Bibliothèque Universelle de Genève* Vol. 51. Juin 1844. Eadem ferme ratione de S. Anselmo disserit Rousselot in op. cit. Cap. VII. aliique passim ex schola eclectica.

Digitized by Google

Abælardus. *cidentia* sese habere. Abælardus porro mediam viam inire sibi proposuit inter purum nominalismum et realismum, admittens principium de materia et forma; materiam seu essentiam vocavit *genus*, formam qua aliquid obtinet indiyiduationem alteri incommunicabilem, dixit *speciem*. Illud commune, istud in quo-

Conceptualismus. libet individuo (1). Hoc systema vocavit *conceptualismum*, qui juxta plerosque non est nisi nominalismus larvatus. Hoc ipso autem quod Abælardus rationem etiam in theologicis veluti ducem principem sibi elegerit, in falsa dogmata impegit de Trinitate, de Incarnatione, de Gratia etc. quæ eidem exprobrat S. Bernardus (2), et ob quæ damnatus fuit in conc. Suessionensi et Senonensi. Hac eadem de causa ab eclecticis neotericis Abælardus ad sidera tollitur (3).

Gilbertus Porretanus. 46. Hac eadem ætate Gilbertus Porretanus episcopus Pictaviensis dialeticæ in qua excelluerat abusus, cœpit novitates in doctrinam catholicam inducere. Siquidem docebat divinam essentiam Deum non esse, sed qua Deus est; proprietates divinarum personarum realiter ab ipsis distingui personis; divinam naturam minime carnem assumpsisse, aliaque ejusmodi ob quæ a duobus archidiaconis suis Arnaldo et Calone an. 1146. accusatus est apud Eugenium III. Discussa prius ejus doctrina est in conc. Parisiensi an. insequenti; deinde vero, agente S. Bernardo in conc. Rhemensi an. 1148. proscripta fuit, ac ipse Gilbertus professioni doctrinæ catholicæ editæ a S. Bernardo, toto probante concilio, subscripsit (4). Cum vero Otto episcopus Frisingensis in chronica sua nimis favisset Gilberto, eum facti pœnituit morti proximum (5).

S. Bernardus. 47. S. Bernardus non minus sanctitate quam omnigena doctrina illustris magnum in his luctis adversus doctrinæ catholicæ corruptores nomen sivi comparavit, ac de Ecclesia catholica præclare meritus est. Quippe disertissimus et Scripturarum ac Patrum studio sedulo incumbens, fulgentissimum Ecclesiæ lumen et ornamentum evasit ac decus ætatis suæ, atque inter Patres connumeratus agmen illorum claudit (6). Demum Pius VIII. ex sacrorum Rituum congregationis consilio S. Bernardum universalis Ecclesiæ Doctorem declaravit et confirmavit.

Hugo et Richardus Victorini. 48. Dum feliciter adeo S. Bernardus adversus novatores dimicabat, schola Victorina a Guillelmo instituta præclaros extulit Hugonem et Richardum, quos alii sunt deinde subsecuti (7). Hi cœperunt rem theologicam in præcipua capita distribuere, summasque conficere. Scholasticæ tamen theologiæ presse

Petrus Lombardus. sumptæ parens salutatur Petrus Lombardus antistes Parisiensis *Magister sententiarum* nuncupatus. Hic dum versaretur in Academia Parisiensi non ita pridem instituta ac ejusdem præses

Scholastica. inauguratus an. 1160. opus edidit inscriptum: *Sententiarum libri quatuor*. Quo significavit se præcipuas fere sacræ Scripturæ

(1) Cf. Cousin op. cit. *Exposition du Système d'Abélard.* p. 224. seqq.
(2) Cf. *Epist.* S. Bernardi 89, 90, 91, 92, 93, edit. Mabillonii.
(3) Uti Cousin, Rousselot aliique passim ejusdem scholæ.
(4) Cf. Mabillon *Præf. in S. Bernard.* n. 52. et lib. 77. *Annal. Benedict.* n. 113. seqq. item lib. 78. et 79.
(5) Cf. Ceiller Op. cit. Tom. XXI. ch. 8. p. 178.
(6) Cf. Natalem Argonens; *De optima legendorum Patrum methodo.* Augustæ Taurin. 1742. lib. I. Cap. I. seqq. tum in alio ejusdem opere ex Gall. in italicum idioma conversо; *Storia della Teologia.* Poligrafia Fiesolana 1832. lib. 6. cap. 40.
(7) Cf. *Hist. littéraire de la France* Tom. XII. p. 1. seqq.

Digitized by Google

sanctorumque Patrum sententias in unum corpus collegisse. Cum vero eas in diversas classes distribuisset ac distinxisset, articulos vocavit *distinctiones*. S. Augustinum imitatus, doctrinam sacram divisit primo in *Theologiam de rebus* ac in *Theologiam de signis*. Res subdivisit in eas quibus *fruimur et non utimur*; in eas quibus *utimur et non fruimur*; in eas denique quibus *utimur fruimurque*. In primo libro agit *de Trinitate et unitate Dei*; in altero *de creatione Mundi*, præcipue vero Angelorum et hominum et *de gratia Dei*. In tertio *de Incarnatione Verbi, deque virtutibus et vitiis*; in quarto demum *de Sacramentis et novissimis*, seu de resurrectione, judicio etc. Super quatuor theologorum millia perhibentur in hoc opus comentaria edita. Celebriores inter occurrit Alexander Alensis Ord. Min., SS. Thomæ et Bonaventuræ, uti vulgo traditur magister, quod tamen plures de S. Thoma inficiantur (1): occurrit Albertus M. qui prodigium ætatis suæ est nuncupatus, non minus in divinis quam in humanis scientiis pro ætate sua versatissimus (2): occurrit S. Bonaventura ipse, qui alia præterea scripta magno numero vulgavit. Præ ceteris ad rem nostram facit eximium ejusdem S. Doctoris opusculum *De reductione artium ad Theologiam*. In eo mira subtilitate agit de quadripartito cognitionis lumine, quod distribuit rursum in alia membra, ac deinde copiose demonstrat quo modo ad lumen Sac. Scripturæ reliqui cognitionum fontes referantur, ac divinæ Thelogiæ tanquam dominæ famulentur; concluditque eo referri scientiarum omnium fructum, ut ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, et consolationes hauriantur, quæ in animæ cum Deo unione consistunt (3).

Alex. Alensis.

S. Bonaventura.

49. Præ omnibus vero excelluit S. Thomas Aquinas *Angelicus* Doctor jure merito nuncupatus sive miram ingenii felicitatem spectes, sive scriptorum editorum copiam et perspicuitatem. Præcipua ejus opera præter commentarium in Magistrum sententiarum, recensentur *Summa contra gentiles*, opus vere absolutissimum, quod philosophi non minus, quam theologi semper suspexerunt, et *Summa theologica*. Hanc in tres partes divisit, quarum secundam iterum in duas dispescuit partes, scilicet in *Primam secundæ* et in *Secundam secundæ*. Morte præventus imperfectum opus hoc reliquit; hinc additum est *Supplementum* parti tertiæ ex ejus commentario in *quartum librum sententiarum* (4). Mirus in *Summa* elucet ordo quo omnia appri-

S. Thomas.

(1) Cf. De Rubeis, *De gestis et scriptis ac Doctrina S. Thomæ* Diss. XV. cap. 4.

(2) De admirandi hujus viri doctrina et scriptis cf. Quetif. et Echard, *Scriptores Ord. Prædic.* Lutet. 1719. Tom. I. p. 162. seqq. not. (23). Omnia ejus opera collecta in edit. Lugdun. 1651. Vol. XXI. fol. Sed habet ætas nostra sibi certo cur gratuletur quod Alberti M. in scientias omnes præsertim naturales, promerita æquissimos maximeque idoneos æstimatores nacta sint. Loquimur de præclaro opere nuper concinnato a cl. De Blainville, streuue adjuvante ad. Maupied: *Histoire des Sciences de l'Organisation, et de leurs progrès comme base de la philosophie.* Paris 1845. Quo sane in opere accurata factorum investigatione, eruditionis copia, scientiarum peritia ac incenso studio religionis præstantissimo ostenditur quomodo Albertus M. veram scientiarum divinarum atque humanarum *Enciclopædiam* animo complexus sit, planeque confecerit. Vid. præsertim Vol. II. Period. I. Utinam hoc opus Blainvillanum in omnium manibus versaretur, illorum præcipue, qui philosophiæ naturæ operam dant, ut hinc discerent omnes ad supremum naturæ Auctorem assurgere, ac religionem quæ nos arcte cum illo devincit, in primis amare!

(3) Opusc. I. in I. Par. opp. Tomi VI. edit. Rom. 1596.

(4) I. pars quæ est *de Deo, Trinit. Mundo, Angelis et hominibus* constat quæstionibus 119. I. secundæ part. in qua agitur de *Beatitudine, actibus hum. passio-*

Digitized by Google

me connectuntur ac evolvuntur, adeo ut aptissime arbori comparata fuerit quæ crescit in fustum, se dilatat in ramos, ac frondibus et foliis convestitur (1). Innumeros et hæc enarratores habuit.

Ægidius Rom. Jo. Scotus.

50. Post S. Thomam enituerunt præcipue in scholis Ægydius Romanus, Joannes Duns Scotus ab gente nuncupatus (2), vir acerrimi ingenii, scientiis divinis ac naturalibus apprime doctus, qui dum adhuc in vivis ageret *Doctoris subtilis* nomen adeptus est (3). Præter commentarios in IV. libros sententiarum plura edidit scripta quamquam vix an. XXXIV. natus obierit (4). Paulo post floruit Joannes Baco Carmelita, qui et ipse commentarios edidit in Magistrum sententiarum, et quemadmodum Scotus sic et ipse scholæ peculiaris princeps effectus est, licet non eadem fruatur ac ille celebritate. Taceo de celebri Rogerio Bacone Ord. min. qui ambos ætate præcessit, et præcipue de scientiis naturalibus meritus est, quemque adhuc magni faciunt physici ætatis nostræ præstantissimi (5), ast nil habet cum scholasticis commune.

Jo. Baco Carmelita.

Scholasticæ vices.

51. Scholastica varias phases subiit usque ad Tridentini ætatem ac etiam deinceps. Mihi profecto hic mens non est catalogum texere scholasticorum, quandoquidem nec scopus mihi propositus id ferat, et nimis longa res sit, atque ab aliis copiose tractata (6). Sed cum ad quartam hanc Theologiæ devenerimus epocham, quæ Scholasticam complectitur, operæ pretium ducimus nonnulla, quæ ad rem spectant, ob oculos ponere.

Scholasticæ vindiciæ.

52. Haud pauci Theologiam scholasticam utpote inanem, barbaram ac tenebricosam traduxerunt: mediumque ævum velut ætatem habuerunt ignorantiæ tenebris penitus obvolutam. Alii rati sunt, præsertim neo-eclectici ætatis nostræ, scholasticos una simul permiscuisse et confudisse theologiam et philosophiam ita ut quod Joanni Scoti Erigenæ propositum fuit, ex duabus unam conflaverint scientiam (7). Nec defuerunt etiam qui scholasticis exprobraverint, quod Theologiam aristotelicam et arabicam fecerint. Taceo quæ a levioribus et imperitis homi-

nibus, habitibus, virtutibus, peccatis et vitiis, legibus, gratia et merito continet 114. II. tractat de *Virtutibus theologicis et cardinalibus, oppositisque vitiis, Gratiis gratis datis, de vita, statu et officiis hominum diversis* QQ. habet 189. Pars III. *De incarnat. Christi vita et mysteriis, Tribus Sacram. et Pœnitentia in genere* continet QQ. 90, Supplementum Partis III. exhibet quæ scripsit S. D. in *Comm.* in IV. lib. *Sent. de Pœnitentiæ partibus, Extrema Unctione, Ordine, Matrimonio, Resurrectione, Extremo judicio, Beatis, et damnatis* continetque QQ. 99.

(1) Hanc similitudinem exornat Maret in *Theodicæa Trois. Leçon.* pag. 73.

(2) Cum tamen suum esse contendant Angli et Hiberni. Wadingus totus est ut eum vindicet Hiberniæ, quam constat, olim etiam Scotiam vocatam esse.

(3) Cf. quæ de Jo. Scoto scribit Wadingus in suis *Annalib. Ord. Min.* Lugd. 1635. Tom. III. ad an. 1304. §. 25.

(4) Natus est enim an. 1274. mortuus vero 1308. ut plures contendunt, alii vero tradunt, lucem adspexisse an. 1766. in qua hypothesi obiisset ætat. 43. an. Certe brevissima fuit ejus vita. Opera tamen varii argumenti reliquit, quæ XII. vol. fol. collecta sunt in ed. Lugd. 1639.

(5) Cf. ejus artic. in *Dict. Hist.* Feller, Ortus est an. 1266. Cf. de eo cit. Wadingum in *Annal.* Tom. II. ad an. 1784. §. 12.

(6) Horum syllabum incredibili diligentia confecit I. B. Gener in *Prodromo ad Theologiam.* Romæ 1767. cap 4. a sæc. XII. ac protrahit usque ad an. 1767. ac supra mille singillatim recenset; prout Kilber in suis *Principiis Theologicis.* Wirceburgi 1771. id ipsum præstitit quoad auctores anteriores a sæc. I. ad sæc. XII. inclusive in *Notitia scriptorum Ecclesiasticorum.* Vide etiam Duplessis d'Argentré in *Comment. Historico de Prædest. et reprob.* sine loco, et sine anno in fol.

(7) Uti inter ceteros tenet Taillandier in op. cit. *Scot Erigène*, et Rousselot op. cit. *Etudes sur la Philosophie du moyen âge.*

Digitized by Google

nibus contra scholasticam methodum, atque generatim in scholasticos prolata sunt.

Indoles philosophiæ scholasticæ.

53. Cum porro in hac synoptica historia propositum nobis sit scientificum Theologiæ cum philosophia comparatæ progressum persequi, animadvertimus theologos scholasticos valde contulisse ad utriusque disciplinæ incrementum. Philosophia scholasticorum ad rei substantiam quod attinet, eadem plane est atque Patrum philosophia (1). Aristotelicismus vero influxum in formam potius exteriorem habuit, quam in ejus substantiam (2). Etenim cum Patres luctari debuerint cum ethnicismo, et principia heterodoxa ethnicæ philosophiæ convellere, quæ christiana cum fide consistere non poterant, et contra eos etiam dimicare qui illa ipsa abnormia principia in christianam religionem intulerant, uti hæretici plerique illius ætatis, factum est, ut philosophia Patrum præcipue polemica fuerit. Contra vero medio ævo per novam populorum *fusionem*, quæ in Occidente ex incursione barbaricarum gentium orta est, christianæ religionis ac moralitatis elementa, sociale, ut ita dicam, corpus intime pervadere, atque informare cœperunt, ac ethnicismi reliquias radicitus extirpare. Tunc ergo scholasticis, qui in eam inciderunt ætatem, et opportunitas enata est et officium, ea quæ sparsim ac veluti disjecta membra in patrum operibus reperiebantur, in unum corpus ac systema scientificum redigendi. Quod ut præstarent valde eos Aristotelis dialectica juvit, quippe catholicorum dogmatum synthesi tractandæ atque illustrandæ optime accommodata: hinc scientificus scholasticorum, ut ita loquar, character syntheticus plane est et harmonica partium consensione splendescens. Patrum insistentes vestigiis philosophiam a falsis noxiisque ethnicorum philosophorum principiis purgare adlaborarunt; doctrinas præsertim de Deo rebusque divinis, Deique cum homine nexu ad rectum rationis fideique tramitem revocare; talem demum adornare philosophiam, quæ christianæ fidei ac spei plane responderet, vereque dici posset et esset christiana. Quapropter fieri omnino debuit ut philosophica scientia ab iisdem exposita characterem quemdam valde *theologicum* exterius indueret et non solum speculando inserviret, sed religionis etiam sensui in animis confovendo. Inde ea forte nonnullorum ætate hac nostra fluxit præpostera opinio, scholasticos *identitatem* philosophiæ ac religionis fuisse professos, atque utramque permiscuisse. At enim quæ rationis et quæ revelationis christianæ sunt, optime secernere calluerunt scholastici; suam et rationi vim tribuerunt; philosophiam non revelationi sed rationi ejusque naturalibus præsidiis innixam agnoverunt: quamvis probe intelligerent, revelationem esse veluti lapidem lydium philosophiæ, ac ex methodo instituta, revelatione supposita ut plurimum philosopharentur. Hinc etiam interdum veritates ratione probatas sacra auctoritate firmabant. Sed hæc nil obstabant quo minus illorum tractationes vere philosophicæ essent, ac per se a prin-

Quid scholasticæ contulerit Aristotelica methodus.

Distinctio Philosophiæ et Theologiæ.

(1) Quod fatetur vel ipse Ritter op. cit. *Hist. de la philos. chrét.* liv. 1. p. 46.
(2) Cf. Ritter ibid. p. 47. Obiter vero animadvertendum hic est, philosophiam Aristotelis, si dialecticam excipias, ab initio ope Arabum innotuisse Occidenti, ac permixtam pluribus mendis et erroribus, ideoque Ecclesiam eidem obstitisse. Cf. Launojum *De varia Aristotelis fortuna*. Cum tamen omne periculum ope præsertim S. Thomæ amotum fuerit, libere ea usi sunt scholastici posteriores.

Digitized by Google

cipiis revelatis minime pendentes. Longissime prætcrea abfuerunt illi, ut ethnicos philosophos contemnerent, eosque ratione sua nonnisi ad pantheismum aut scepticismum, aut alia errorum portenta devenire potuisse putarent. Quin imo a Platonis et Aristotelis fontibus hauserunt plura: atque alii methodum contemplatricem illius magis adamarunt, uti S. Bonaventura ac Henricus Gandavensis; alii magis methodum demonstratricem hujus sectati sunt, uti Albertus M. et S. Thomas. Nimirum ex illorum philosophorum doctrinis ea in rem suam derivarunt, quæ veritati essent amica, quæ vero inimica aut abjecerunt aut ab errorum sortibus deterserunt. Hinc ingens illud tum theologicæ tum etiam philosophicæ scientiæ ædificium construxerunt, quod nunc etiam sui admirationem extorquet. Nam non christiana tantum dogmata vindicarunt, verum etiam philosophiæ præsidio, quantum rationi in rebus revelatis ejusque captum prætergredientibus datum est, illorum nexus ac penitiores rationes scrutati sunt; quo quidem scientiam fidei ulterius etiam quam patres provexerunt. Ita percelebre Augustini effatum: *credo ut intelligam* prædicantes, rationem docuerunt fidei utiliter inservire. Sed germanæ etiam veræque philosophiæ systema tradiderunt, in quo rationales veritates omnes ex nativis rationis principiis deductæ, atque aliæ ex aliis logico nexu derivatæ in unum corpus conspirant ac mutua consensione fulciuntur. Num enim opera S. Anselmi, S. Bonaventuræ ac præsertim S. Thomæ simul juncta non perfectissimam nobis exhibent *naturalem* seu *rationalem theologiam*? An in *Summa* præcipue ejusdem Aquinatis absoluta non continetur ethices, philosophiæ juris ac politices vere rationalis tractatio? Nonne sublimem plane *Ontologiam* seu quam dicebant *philosophiam primam* utpote scientiarum omnium fundamentum, non constituunt, firmissimis, nempe rationis principiis innixam, quæ et empirismum ex una parte profligat, et idealismum ex altera longe devitat, sic ut apud ipsos implexa de universalibus controversia vere resoluta sit atque dirempta? Quot in iisdem scholasticorum operibus de animæ natura et proprietatibus ejusque vario operandi modo rationales disquisitiones occurrunt, in quibus vix psychologica recentiorum analysis desideretur? Hæc ergo sunt permagna sane veterum scholasticorum in Theologiam ac philosophiam ipsam promerita (1). Fatemur illos deinceps ad abusum declinasse; nimium auctoritati Aristotelis detulisse, inutiles sectatos esse subtilitates rebus solidioribus posthabitis. Sed quæ nonnullorum, aut etiam ætatis sequioris vitio vertenda sunt, nequeunt eam laudem atque admirationem

(1) Hæc quæ vix cursim de vera philosophia scholasticorum attingimus a nullo magis ætate hac nostra solide atque ingeniose exposita sunt, et clariori in lumine collocata, ac ab egregio Ozanam in Op. *Dante ou la Philosophie catholique au treizième Siècle*, cujus alia nunc (1845.) novissima apparuit editio pluribus aucta additamentis. Ipse enim non oculis neo-eclecticorum, quorum licet plerique ingenio pollent, caligant semper utpote veræ fidei lumen aversantes, adspexit philosophiam, sed ea peracuta catholica mentis acie, eoque castissimo religionis sensu, qui veritatem plene atque ubique assequitur. Videre porro est quæ de theodicæa, ontologia, anthropologia, philosophia juris, ac politice scholasticorum, præsertim ex doctrinis S. Bonaventuræ et S. Thomæ ipse singillatim evolvit in toto illo opere, sed præcipue *Trois. Partie* Chap. 2. seqq. et fusius adhuc in calce *Documens pour servir à l'histoire de la Philosophie au XIII. siècle*. Hoc porro opus vere dixeris præclarum monumentum quod nobis exhibet *philosophiam*, *theologiam* atque *æstheticam* scholasticorum ætate uno eodemque religionis vinculo amice simul colligatas, et inde sublimiores effectus.

Digitized by Google

infirmare, quam sane amplissimam merentur opera celebriorum scholasticorum. Atque utinam illa nunc majori assiduitate tractarentur, plenioresque haustus ex uberrimis iis fontibus derivarentur!

Errores Wicleffi et Huss.

54. A scholasticis concertationibus in quibus diu versati fuerant, theologi se se ad graviora seculo XIV. exeunte recipere debuerunt. Per id enim ætatis impiæ Wicleffi doctrinæ in Anglia exortæ, Germaniam etiam pervaserunt, ac errores pepererunt tum Joannis Huss, tum Hieronymi Pragensis, aliorumque ejusmodi sectariorum. Accedebant gravissimæ cum Græcis dogmaticæ contentiones. Demum miseranda ipsa Ecclesiæ conditio ob dirum diuturnumque adeo Occidentis universi schisma. Quæ mala omnia habebant certe cur theologorum industriam ac religiosorum hominum zelum exposcerent!

Schisma Occidentale.

Concilia Constantiense et Basileense.

55. Duo porro Sec. XV. initio celebrata concilia sunt, Constantiense nimirum ac Basileense, ut illorum hæreticorum proscriberentur errores, ac veritas catholica assereretur, uti effectum est circa Ecclesiæ ac Rom. Pontificis auctoritatem, circa sacramentorum usum, Eucharistiæ sub altera tantum specie communionem, aliaque id genus multa, et post tot tantasque tempestates Ecclesiæ etiam pax denique restituta. Theologos inter qui tunc emicuerunt peculiari sunt memorandi laude Card. Alliacus, vir singularis ingenii atque eruditionis; Card. a Turrecremata non minus celebris; Æneas Sylvius, qui posthac nomine Pii II. ad Petri cathedram evectus eam scriptis illustravit ac vitæ austeritate; Thomas Waldensis, qui egregium opus *Doctrinale antiquitatum fidei Ecclesiæ Catholicæ* Wicleffi erroribus opposuit; magnus Cancellarius Jo. Gerson cujus scripta, sive copiam eorum spectes, sive gravitatem ac multigenam eruditionem, haud modice contulere ad disciplinarum sacrarum restaurationem (1). Sed præ ceteris Card. Nicolaus Cusanus, Diœcesis Trevirensis, vir in divinis Scripturis eruditissimus et theologorum illius ætatis facile princeps, in naturalibus scientiis egregie doctus, philosophus, rhetor ac mathematicus percelebris, ingenio subtilis et eloquio disertus, trium linguarum hebraicæ, græcæ ac latinæ peritus (2). Omnium ipse primus Isidorianæ collectionis spurium fœtum detexit, et in opere præterea quod inscripsit: *Reparatio Calendarii* fundamenta jecit illius systematis cœlestis quod Copernicus deinceps evolvit, ab eoque nomen accepit. Plura de vario argumento exaravit opera magno utriusque disciplinæ philosophiæ ac theologiæ emolumento (3). Quod si et Cusanus et alii ex illis quos commemoravimus parum sese æquos erga Pontificum Roman. auctoritatem quandoque præbuerunt, id enim vero calamitosæ illorum temporum conditioni tribuendum est. Cusanus certe, quæ olim incaute illi exciderant ea de re, provectiori ætate abunde reparavit (4).

Card. Alliacus. Turrecremata. Æneas Sylvius.

Thomas Wald.

Gerson.

Card. Cusanus.

(1) Hujus operum editionem accuratissimam dedit Elies Du Pin tribus vol. fol. Antwerpiæ 1706. qui tamen nimis eum extulit ad finem suum. De quo Cf. Petitdidier *De sententia conc. Constantiensis.*

(2) Cf. ejus vitam præmissam hujus operibus edit. Basileensis an. 1565.

(3) In tres tomos distributa reperiuntur in cit. edit. Eximii hujus viri memoria digna prorsus esset quæ illustraretur, ac nova ejus operum adornaretur collectio.

(4) *In Epist. I. ad Rodesicum de Trevino.* an. 1442. die 20. Mart. in cit. edit. pag. 825. seqq.

Digitized by Google

Conc. Florentinum.

56. Amplissimum haud ita post, in conc. scilicet Florentino theologi catholici campum nacti sunt in acerrimis disputationibus quas cum Græcis schismaticis habuerunt ad unionem conciliandam. In quo certe Latini quod attinet ad intimam Patrum, Conciliorumque sacrorum cognitionem, ad theologicorum argumentorum pondus, ad dialectices vim satis ostenderunt, quantopere scientia theologica in latina Ecclesia præ Græca profecisset: Maxime porro ibidem inclaruerunt tum card. Julianus Cesarini. Julianus Cesarini græca lingua ac theologicæ scientiæ peritia insignis, qui et ipsius Cusani magister extiterat; tum Joannes a Montenigro fratrum Prædicatorum præses provinciæ Lombardiæ in ecclesiastica traditione versatissimus, qui quidem ambo pro catholico dogmate de processione Spiritus S. a Patre et Filio, feliciter dimicantes præcipuas in unione tunc composita inter utramque Ecclesiam partes habuere.

Card. Julianus Cesarini.

Jo. a Montenigro.

57. Sed et alia catholicæ theologiæ ac satis conspicua e Græcis ipsis accessio facta est. Plures siquidem egregii inter Græcos theologi jam diu antehac, sub ætatem videlicet conc. Lugdumensis II. schismate abjurato ad Ecclesiæ unitatem redeuntes scientiam theologicam operibus suis locupletarant. Uti præsertim præter Blemmydam, percelebris est Jo. Veccus cujus tam præclara ac fere innumera contra Græcorum errores scripta fuerunt; Manuel Calecas, cujus quatuor in Græcorum errores libris nil doctius ac subtilius, Petavio judice, potuit conscribi (1). Sed et Florentinæ synodi ætate, et in ipso concilio Isidorus Ruthenus, Joseph Methonensis, Georgius Scholarius, Græci omnes, pro catholico dogmate depugnarunt (2). Omnes tamen longe superavit celeberrimus Bessario posthac qui tot latinis græcisque scriptis, quibus philosophiam et theologiam illustravit, velut ætatis suæ singulare decus eluxit.

Jo. Veccus.

Alii Græci Scriptores.

Card. Bessario.

Epocha V. Conc. Tridentinum.

58. Sed jam ad quintam ex designatis epocham accedimus quam ex celebratione Tridentini concilii duximus repetendam. Hic enim amplissimus omnium Ecclesiæ totius conventus sive ob doctrinam theologicam, ac omnigenam sapientiam tot illustrium virorum, quibus præfulsit; sive ob teterrima ac multiplicia errorum monstra, quæ configere debuit; sive ob numerum et gravitatem catholicorum dogmatum, quæ in tuto collocavit; sive ob sapientissimas leges in bonum totius ecclesiastici cœtus constitutas; sive demum ob illam ipsam in qua habitus est ætatem, qua nempe studiorum omnium ac litterarum instauratio a XV. seculo inchoata vehementius in dies provehebatur, fieri non potuit, quin novam theologis adderet alacritatem atque industriam eorum in primis excitaret. Hinc quemadmodum Tridentinæ synodi beneficio sacra universim refloruit disciplina, clericalis juventus in litteris moribusque diligentius excoli cœpta est, novoque Ecclesia ubique decore renituit, sic

(1) De Trinit. lib. 7 .c. 4. §. 17. et alibi.

(2) Horum aliorumque opera magna ex parte vulgavit Leo Allatius in sua Græcia Orthodoxa. duob. vol. Romæ 1657. Dissentit autem Le-Quien ab Allatio circa Georgium Scholarium, num scilicet duo extiterint ejusdem nominis Georgii Scholarii quorum alter Patriarcha Constantinopolitanus apprime catholicus, quique interfuit conc. Florentino, de quo disserimus, et alter monachus acerrimus schismaticus, an unicus, uti cum Le-Quien alii eruditi censent. Ceterum Scriptorum Græcorum qui pro Romana Ecclesia scripserunt prolixum catalogum exhibet J. A. Fabricius in *Biblioth. Græca* Vol X. edit. Hamburgi.

Digitized by Google

etiam inde theologica studia amplificata, perpolita, eruditiora atque adeo solidiora effecta. Quare nos valde refragamur nonnullorum recentiorum opinioni, qui dolent e Tridentina synodo factum esse, ut theologi deinceps ad *quid*, ut ajunt, *dogmatum* vindicandum totos se dederint, quod vero pertinet ad *quomodo* seu intelligentiam dogmatum eorundem plane neglexerint; uno verbo theologiam exinde totam *positivam* effectam esse, *speculativam* vero omnino jacuisse. Num enim post Tridentinum *scholastica* theologia, quæ in scientifica illa speculatione semper versata est, plane fuit obliterata? Atqui ex Tridentini ætate, et diu deinceps non modo non jacuit, sed eo se detergens squallore, quem pseudo-scholasticorum ac temporum vitio contraxerat, quemque acriter adeo Ludovicus Vives, Melchior Canus aliique insectati erant, viguit iterum et suum visa est splendorem recuperare. Etenim præter Franc. Victoriam, qui primus in ea instauratione prædicatur, et Canum ipsum, alii magno numero consecuti sunt, uti Salmanticenses, Maldonatus, Becanus, card. Jo. De Aguirre egregius Anselmi Cantuariensis enarrator. Sed quis non collaudet opera utriusque Soti, Sylvii, Gammachæi, Isamberti, Duallii, Goneti aliorumque ejusmodi? Quis theologicas easdemque speculativas lucubrationes Valentiæ, Toleti, De Lugo, Lessii Vasquezii, Suarezii non suspiciat?

Cum Tridentino non desiit Scholastica.

Qui eam excoluerunt.

59. Fatemur equidem post Tridentinam synodum, eam multo magis quam antea invaluisse Theologiam presse *dogmaticam*, quam *positivam* dicunt. Sed primo id temporum ratio pro Ecclesiæ bono omnino postulabat: secundo non id scientiæ ipsius theologicæ veluti jacturæ reputandum est, sed magno prorsus lucro atque incremento. Recolatur enim animo miseranda illa dogmatum catholicorum, rerumque omnium theologicarum susdeque conversio, quæ Luthero, Calvino, Zwinglio ceterorumque novatorum debacchante caterva sæc. XVI. facta est, atque innumera fere sectarum soboles inde prognata. Pleraque a protestantibus christiana dogmata impetita, a socinianis mysteria omnia, sic ut Christi religio funditus convelleretur. Utrique vero ut suas propinarent doctrinas, quid reliquerunt intentatum? Fœdarunt omnia, omnia perverterunt. Biblica, exegesi atque hermeneutica, philologia, historia, patristica, archæologia aliisque ejusmodi disciplinis, quæ tunc maximo in pretio haberi cœperant, pessime abutebantur, ut fucata incautos eruditione deciperent. Tot igitur machinationes ut subruerentur, iisdem armis erat catholicis theologis dimicandum, eædem disciplinæ naviter excolendæ, in eamdem palæstram descendendum. Quocirca divina factum est providentia, ut strenui tunc ac deinceps, ut videbimus, ex universo orbe catholico consurgerent viri, qui vario illarum disciplinarum præsidio abunde muniti sectariorum audaces impetus debilitarent, ac frangerent. En igitur quare catholicorum theologorum scientia ad *positive* dogmata propugnanda converti prius se debuerit, quam ad ea speculatione illustranda: sed præter veritatem præclare adsertam, quanta inde in dogmata ipsa scientifica lux manavit! Quanta totius sacræ antiquitatis hausta cognitio! Quot scientiarum omnium cum christiano ipso dogmate nexus detecti! Quæ certe omnia aliaque

Theol. Positiva.

Cur prævaluerit.

Ejus utilitas.

Digitized by Google

ejusmodi quæ mox loco suo persequemur quis ad magna Theologiæ catholicæ incrementa non referat ?

Dissidium a Luthero inductum inter fidem et scientiam.

60. Sed aliud hic nobis adnotandum se offert cum Luthero ejusque ætate intime connexum, quod scientiam ipsam theologicam prope spectat. Nimirum per Lutherum, ac consequentes sæculi XVI. sacrorum reformatores vere inductum esse implacabile dissidium scientiam inter ac fidem, philosophiam inter atque Theologiam. Lutherus enim duo illa posuit, plane secum ipsis pugnantia principia ex quibus ejusmodi dissidium necessario consequi debuit; quippe ex una parte rationis nullitatem, seu *nihilismum* in fide proclamavit, ex altero vera rationis individuæ seu spiritus privati libero examini subjecit omnia. Hinc et principium catholicum auctoritatis et scholasticam seu speculativam theologiam, et rationalem philosophiam ipsam, quæ omnia in systemate catholico apprime simul cohærebant, irrisit ac repudiavit. Quid igitur mirum si protestantismus iisdem contradictoriis principiis insistens ac sese jugiter evolvens bellum illud rationem inter ac fidem acrius in dies effecerit, sic ut aut *rationalismus* ejus soboles fidem christianam plane absorbeat, aut *nihilismus* nativum rationis lumen, et humanæ voluntatis arbitrium pessumdet ? Huc igitur vera est hujus inter Theologiam ac pseudo-philosophiam sævientis in dies magis belli origo revocanda.

Rationalismus.

Nihilismus.

61. At enim plerisque ætatis nostræ catholicis æque ac rationalistis ea insidet opinio, quæ ejusmodi, ut ita dicam, scientiæ ac fidei divortium Cartesio ejusque philosophandi methodo in primis tribuat. Quare opposita omnino de Cartesio recentiorum judicia : hinc laudes eximiæ, illinc querimoniæ atque insectationes acerrimæ, prouti nempe diverso judicantes sensu efficiuntur. Etenim neo-eclectici mire Cartesium prædicant quod scholasticam philosophiam plane aboleverit (1), quod philosophiam a theologica auctoritate emancipaverit, atque ita ut ratio philosophica nullo debeat aut possit freno constringi, sed auctoritas summa sit cui fides ipsa se plena subjicere teneatur. Contra vero sive *ontologistæ*, quos vocant, quod methodum psychologicam rejiciant, sive *sentimentalistæ*, qui methodum quamcumque rationalem ad res suprasensibiles demonstrandas exhorrent, sive *supernaturalistæ* ac *traditionales*, qui christianæ revelationi aut traditioni tamquam fundamento in philosophando innituntur, in eo omnes asserendo conveniunt, per Cartesium philosophiam *anti-christianam* factam esse, bellumque perpetuum inter scientiam ac fidem excitatum ; quandoquidem philosophia ita a fide sejuncta, et psychologicis logicisque tantum innixa principiis ad scepticismum, pantheismum, materialismum etc. prono veluti cursu feratur. In quibus sane judiciis plura utrimque falsa esse convincuntur. Ac primo illud falsissimum, distinctionem inter philosophiam ac Theologiam ; inter rationalem scientiam ac fidei divinæ auctoritatem invectam esse a Cartesio, cum ex ipsa rei natura dimanet, et numquam, ut nuper adnotavimus, apud Patres, doctoresque scholasticos pro-

Cartesius.

Neo-Eclectici.

Variæ scholæ.

Perperam insimulatus Cartesius

(1) Cousin op. cit. *Philosophie Scholastique Abélard* pag. 5. quemadmodum Abælardo introductionem Scholasticæ, ac fundationem philosophiæ medii ævi, sic Cartesio tribuit destructionem Scholasticæ eumque philosophiæ recentis parentem proclamat, scilicet rationalismi.

Digitized by Google

be *theoretice* perspecta atque etiam *practice* servata non sit. Methodum tamen a Cartesio usurpatam paulo diversam a methodo scholasticorum fuisse non diffitemur: quippe scholastici cum recta ratione fidei principiis collustrata philosophiam ab ethnicismi erroribus purgare susciperent, una quidem ratione philosophabantur, sed principiis revelatis ut plurimum *theologice* in antecessum suppositis (1). Cartesius vero cum philosophiam ipsam a peripateticis subtilitatibus ac sordibus, quæ illam sequiori scholastica ætate infecerant expurgare sibi proponeret (uti etiam præter Cartesium in eumdem scopum et Galileus et Baco a Verulamio adlaborarunt), veritates rationi pervias analytico processu retractare instituit, ac juxta ordinem logicum quasique *geneticum* disponere, ut simul una firmius consisterent. Hinc ea usus methodo est, quæ *independens* dicitur, seu potius *præscindens* in veritatibus naturalibus a principiis revelatis. Nimirum ei insistens methodo *hypothetici* cujusdam dubii, quam Augustinus ipse adumbrarat, primum psychologice et logice veritatem de ipsa sui ipsius existentia, velut basim firmissimam, omnibusque intime evidentem posuit, deinde necessario logico ac ontologico nexu ad supremam causam sui, Deum scilicet assurrexit, et continenti deductione ceteras inde rationales veritates tum theodiceæ tum psychologiæ derivavit. In qua sane rationali methodo rite intellecta ac sobrie adhibita nihil est quod per se damnandum occurrat. Nam si philosophia et Theologia intrinsecus distinctæ ac diversæ sunt, quid prohibet quominus etiam seorsim pertractentur, et unaquæque ex nativis suis principiis et fontibus deducatur? Falsum porro est philosophiam ita institutam ad pantheismum aut scepticismum necessario ducere (2); falsum perpetuum inde oriri debere scientiam inter et fidem dissidium (3). Falsum, inquam, si mentem ipsius Cartesii consulas, falsum si rei naturam perspicias. Cartesius enim ab iis philosophicis errorum portentis maxime abhorruit: a veritatibus revelatis in philosophando præscidit quidem, sed eas constanter ob oculos habuit ac reveritus est, et quin umquam professus sit, negavit aperte rationi revelationis auctoritatem subjici oportere (4). Imo opera dedicans Sorbonæ declaravit se confi-

(1) Cf. quæ supra scripsimus in Epo. IV.
(2) Cf. Gerdil, *Sur l'incompatibilité des Principes de Descartes et de Spinosa.* Opp. edit. Rom. Tom. IV.
(3) Cf. S. Thom. *Cont. Gent.* lib. 1. c. 3-7.
(4) Solemne fuit scholasticæ theologiæ principium illud, quod Picus Mirandulanus hac pereleganti formula enuntiavit in *Epist. ad Aldum Manutium: Accingere ad Philosophiam, sed ea lege ut memineris, nullam esse Philosophiam, quæ a mysteriorum veritate nos avocet.* Sed num Cartesius legem hanc a nullo unquam christiano adeoque vero philosopho obliterandam repudiavit? Absit. Audiamus eum loquentem cap. 76. lib. 1. *Prima Philosoph. Præter cetera autem memoriæ nostræ* PRO SUMMA REGULA EST INFIGENDUM, *ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut* OMNIUM CERTISSIMA *esse credenda, et* QUAMVIS FORTE LUMEN RATIONIS *quam maximum clarum et evidens aliud quid nobis suggerere videretur,* SOLI TAMEN AUCTORITATI DIVINÆ *potius quam* PROPRIO NOSTRO JUDICIO *fidem esse addendam. Sed in iis de quibus fides divina nihil nos docet, minime decere hominem philosophum, aliquid pro vero assumere, quod verum esse numquam perspexit, et magis fidere sensibus, hoc est inconsideratis infantiæ suæ judiciis quam maturæ rationi.* Et cap. 28. *Si forte nobis Deus,* DE SE IPSO VEL ALIIS ALIQUID *revelet, quod naturales ingenii nostri vires excedat, qualia jam sunt mysteria Incarnationis et Trinitatis,* NON RECUSABIMUS ILLA CREDERE, QUAMVIS NON CLARE INTELLIGAMUS. Cur qui tantopere extollunt Cartesium ejusque philosophandi rationem neo-eclectici ætatis nostræ philosophicæ hujus legis ab eodem veluti fundamento statutæ omnino obliviscuntur? Sed inter egregios catholicos immoderati insectatores Cartesii, qui ex ejus criterio supremo de *idea clara et dilucida* omnem mysteriorum destructionem consequi debere conclamant, intelligere inde deberent, *ideam* illam

Digitized by Google

dere, methodum a se initam philosophandi ad ipsius revelationis veritatem demonstrandam haud parum collaturam (1). Sed quidquid tandem de Cartesio ipso sit, ex rerum natura palam est rectam hominis rationem monstra illa pantheismi, scepticismi etc. per se ipsam profligare, ac ad Deum conditorem, provisorem, legislatorem supremumque hominis finem, recta ducere; revelationis necessitatem atque utilitatem, præsertim vero tot ejus existentiam argumentis luculentam efficere, obligationemque sese Deo revelanti submitendi agnoscere posse ac debere: unde sanam philosophiam instar cujusdam *propedeuticæ* ad religionem revelatam esse posse Patres ipsi testati sunt (2). Quod si *methodus* ista, quæ *cartesiana* dicitur ætate hac nostra a neo-Germanicis philosophis, atque neo-eclecticis Gallicis aliisque usurpata tot errorum peperit monstra, tantumque in christianam fidem bellum concitavit, id non methodo ipsi, sed aliis plane causis ob quas humana ratio nedum a fide sed ab ipso naturali lumine suo turpiter descivit, tribuendum. Certe ea methodus post Cartesium a gravissimis theologis atque apologetis probata est et ab egregiis etiam philosophis (3) cum religionis bono usurpata. Quæ cum ita sint, licet scholasticæ methodo, quæ, posita revelatione, veritates naturales philosophando ratione vindicat, ac scientifice construit, sua constet utilitas, non ideo altera rejicienda methodus est, quæ *præscindens* a revelatione veritates naturales ratione philosophando inquirit, atque demonstrat; nisi quis ea velit ad fidem abjiciendam pessime abuti (4). Christiana quippe fides rectum rationis usum non modo non horret ac reformidat, sed provehit excitatque, cum certissime sciat, quidquid veri per rectum rationis usum, cupiditatibus ac præjudiciis exclusis, homo assequatur, id omne secum ipsa mirifice consensurum; Deus siquidem, qui essentialis veritas est, revelationis et fidei æque ac rationis est auctor (5).

claram atque *dilucidam* ad evidentiam rei *intrinsecam* et ad evidentiam etiam *extrinsecam* optime ex Cartesii ipsius mente referri posse et debere. Certe quis unquam e theologicis ipsis negavit *evidentia* opus esse ut quis credat Deum esse locutum ac mysteria nobis revelasse, *evidentia* scilicet *credibilitatis*? Sed hæc evidentia *extrinsece* plane se habet ad *intrinsecam* mysteriorum naturam, quæ ut Cartesius ipse profitebatur, soli divinæ auctoritati nituntur, ob eamque solam credenda sunt. Plura adhuc id genus ex Cartesio afferri possent. Cf. *Dissert. de Methodo* p. 5. nec non *Respons. ad Secundas Object* pag. 75. seqq. et alibi.

(1) Cf. ibid. in *Epistola Sapientissimis Clarissimisque viris Theologiæ Parisiensis Decano et Doctoribus* pag. 1. seq.

(2) Inter quos eminent Justinus in *Dial. cum Tryphone* n. 2. ac Clemens Alex. *Stromat.* lib. 6. Opp. et Potterii Venet. 1757. Tom. 2. p. 823.

(3) Præter Bossuetium, Fenelonium, André, Gerdilium aliosque quamplures, præstat hic recentiores inter commemorare cl. Galuppi, qui in sua *Memoria sul sistema di Fichte diretta all'Instituto di Francia*. Napoli 1841. Par. 2. §. 34. commendat methodum Cartesii, eademque utitur ad neo-germanicæ philosophiæ placita profliganda. Atque hic idem cl. A. in *Saggio Filosofico sulla critica della conoscenza*. Nap. 1833. Tom. IV. lib. 3. c. 6. ostendit, quomodo Spinosa pessime abusus fuerit doctrinis Cartesii.

(4) Cf. Cavour. *Art.* cit. pag. 7. 8.

(5) Hoc perbelle expressit Archiep. Parisiensis in sua *Introd. Philosophica ad studium Christianismi*. Paris 1845. pag. 17. Dum porro ita nos methodum *rationalem*, quam dicunt, tuemur utpote suo intrinseco valore in ordine *logico* minime destitutam, absit ut asseramus per eam humani generis necessitati consultum esse aut consuli unquam potuisse. *Historia* enim tota contrarium luculentissime docet, et facta cum jure connexa probant aperte, uti S. Thomas vere sapienterque evicit (*Cont. Gent.* lib. I. c. 4.) quod in iis ipsis quæ ratione investigari possunt, per eam viam nonnisi *pauci homines* et cum *magno labore* ac *studio*, et *post magnam temporis longitudinem* et non sine *admixtione falsitatis* et *dubitatione* veritatem fuissent assecuti. Ad hæc, longe facilius est veritates rationales, siquidem certissimæ jam per aliam viam cognoscantur, ab ipsa ratione deducere, quam ratione sola eas primum detegere. Quare cum et ipsis ethnicis philosophis aliquod præter excultæ rationis suæ, primævæ revelationis

Digitized by Google

62. Ceterum et Cartesii ætate, et satis diu post ipsum scholastica floruit Theologia, et scholastici plerique ipsi rationalem philosophiam scholastica methodo impense coluerunt. Liceat hic commemorare duo volumina *Disputationum Metaphysicarum* Suarezii, quæ totam ontologiam ac naturalem theologiam summa ingenii vere philosophici laude complectuntur; *Theologiam naturalem* et *Moralem Philosophiam* Theophili Raynaudi haud vulgaris certe inter scholasticos philosophi: Tractatus *de Justitia et jure* a Molina, De Lugo, Lessio conscripti in quibus si elegans recentiorum forma desideratur, jus tamen naturale privatum ac publicum fere universum solide et egregie evolvitur (1). Quæ quidem opera aliaque id genus multa naturali rationis investigatione atque discursu innituntur, nec quidquam tamen cum Cartesio ejusque methodo habent commune. Quamobrem non a Cartesio separationem philosophiæ ac Theologiæ repetendam esse concludimus, quæ et ante ipsum et post ipsum, et independenter ab ipso apud plures e scholasticis ipsis in usu fuit, multoque minus eidem dissidium scientiam inter et fidem adscribendum, quod quidem a turbulentis protestantismi castris vere prodivit, ejusdemque opera, ut videbimus, in perpetuum ac fatale bellum exarsit. Philosophia rationalis.

63. Sed ut eo unde digressi sumus revertamur, statim ac novatores sæc. XVI. arma capessiverunt in catholicam fidem, ejusque ministram ac vindicem Theologiam, præstantes theologi in aciem descenderunt. Ac Luthero sane sese illico opposuerunt Eckius et Emserus, qui non ejus modo novitates detexere, verum etiam malam fidem in corrumpendis, detruncandisque Scripturis sacris (2). Deinde vero card. Cajetanus, et card. Hosius, cujus egregia opera magno semper in pretio habita sunt (3). V. Petrus Canisius non minori successu dimicavit; nec aliter id præstiterunt adversus novatores Jo. Choclæus, cardin. Fischer, Contarini, Sadoletus, tum etiam Petrus et Dominicus Soto, Ambr. Catharinus, Driedo, aliique celebres viri. Impugnatores Lutheri.

Ast præ ceteris excelluit card. Bellarminus cujus *Controversiæ* sive soliditatem rerum spectes, sive vim ratiocinandi, sive nativam disserendi perspicuitatem absolutum eo in genere tractationis exhibent exemplar. Innumeri prope illas hæretici agressi sunt, ast irrito conatu. Adhuc illæ virescunt et florent, nec unquam validissimum hoc fidei veluti armamentarium deficiet. Nec minus celebris hac ipsa extitit ætate cardinalis alter David du Perron, qui calvinianæ et anglicanæ sectæ errores qua late patent strenue exagitavit. Eruditione, linguarum peritia, scrip- Card. Bellarminus.

Card. Du Perron.

lumen penitus non defuerit, et cum multo magis iis, qui post Evangelium propagatum philosophati sunt aut philosophantur clarissima revelationis christianæ lux affulserit et affulgeat, mirum non est, si et illi facilius plurima vera perviderint, et isti plenlorem ac veriorem potuerint, atque adeo si recte saperent, possint philosophiam constituere. Unde positivæ revelationis divinæ inestimabile beneficium magis elucet. At horum omnium rationalistæ plane obliviscuntur, quos proinde et historiæ universæ pondus, et ratio ipsa profligat, ut solide ostendit Archiepiscopus Parisiensis in opere hic laudato, cui quidem gratulamur et ipsi, qui haud aliter in necessitate divinæ revelationis propugnanda versati sumus in Tract. *De vera Religione*.

(1) Conf. Rosmini *Filosofia del diritto*. Milano 1842. Tom. I. *Introduzione*.

(2) Cf. P. Cherubin a S. Joseph. in *Apparatu Biblico* Tom. I. *Disp. Unica* fol. 12. et 13. et Tom. II. *De vers. Vernac. Sac. Scrip.*

(3) De quibus perinde ac de aliis pluribus qui lutheranam hæresim aggressi sunt vid. Natal. Alexandrum *Hist. Eccles.* Sec. XV. et XVI. Cap. 5. art 2. et cap. 11. § 5.

Digitized by Google

torum copia prodiit deinde Gretzerus adversus hæreticos, eosque vehementi acrique impugnatione profligavit; sic etiam fratres Walemburgici suis Controversiis præclaro successu sectas illius ætatis perstrinxerunt: quod et Becanus præstitit egregio *Controversiarum Manuali*.

Walemburgici.

Petavius.

64. Ast demum enituit Petavius, qui inter theologos dogmaticos merito princeps censetur (1), atque a Curcellæo *Jesuitarum theologorum Aquila* nuncupatus est: linguarum doctarum peritissimus, in Patrum græcorum latinorumque lectione abunde versatus, eruditionis copia præclarus, peracuto ingenio, rebusque theologicis alte scrutandis maxime accomodato, in arte critica acerrimus, in chronologicis nulli secundus (2). Quibus præsidiis instructus præter alia scripta magnum illud dogmatum theologicorum opus adornavit, quod cum imperfectum, morte quippe præventus, reliquisset, etsi plures absolvere adnisi sint, nemo tamen id exequi potuit arduitate operis fractus.

Thomassinus.

Ludovicus Tomassinus illum quodammodo æmulari sibi proposuit, communi tamen virorum doctorum judicio longe a Petavio abfuit. Attamen doctus hic vir utilissima elucubravit,

Bossuetius.

quibus optime de re catholica meritus est. Bossuetius protestantes exagitavit protrivitque tot aureis scriptis, quibus eos aggressus est, præsertim vero numquam satis commendata *Variationum historia* (3).

65. Ex his, quæ vix levi calamo attingimus, facile jam quisque intelliget epocham de qua disserimus præstantissimorum virorum numero, gravitate, eruditione, doctrina uberrimam esse. Theologicam scientiam sic esse progressam, ut firmandis dogmatibus, propugnandisque, evolvendis item ac illustrandis,

Academiæ Theologicæ.

difficile admodum sit eam superare. Non modo florentissimæ academiæ Parisiensis, Lovaniensis, Complutensis, Conimbricensis, Bononiensis, Patavina aliæque magno numero viris doctissimis refertæ fuerunt, sed nulla extitit scientiæ sacræ pars, quæ cultores suos eximios nacta non fuerit (4).

66. Etenim Scriptura Sacra ex hoc potissimum tempore nobilissimos habuit interpretes atque expositores inter quos ex-

Sacri Expositores.

celluerunt Salmeron, Toletus, Sanctius, Maldonatus, Estius, Lorinus, Bonfrerius Pineda, Corn. a Lapide, Tirinus, Menochius, Calmet, aliique pene innumeri, quos ipse Calmet recenset initio sui *Dictionarii Biblici;* qui vel Biblia universa, vel alterutrius Testamenti libros, vel libros singulos exposuerunt. Eamdem præloquiis, prolegomenis, apparatibus ditarunt, aut

Critici Biblici.

dissertationibus illustrarunt Marianus, Bonfrerius, Bernardus Lamy, Menochius, Tirinus, Calmet, Graveson aliique bene multi. Criticam biblicam excoluerunt Cherubim a S. Joseph, Richardus Simonius, Serrarius cum aliis plurimis. Canonicam auctoritatem inter ceteros propugnarunt Sixtus Senensis, Mo-

Vindices Vulgatæ versionis.

rinus, Blanchinius, Marchini; Vulgatam vero versionem lati-

(1) Cf. *Virorum illustrium de Petavio testimonia a Franc. Ant. Zaccaria collecta* in edit. *Dogm. Theologic.* Venet. 1757.

(2) Huc spectat celeberrimum opus *De doctrina temporum duobus* volum. fol. quod edidit 24. ann. antequam ingens opus *dogmatum Theologicorum* conscribendum aggrederetur, ut ipsemet testatur *De Incarn.* lib. 16. c. 8. §. 1.

(3) Summi hujus viri opera in edit. Versailles 1819. XI-II. volum. in-4. collecta sunt., præter quatuor alia in quibus Historia biographica ejusdem continetur.

(4) Harum academiarum censum exhibet J. B. Gener. op. cit. in *Prodromo* I. Cap. 6. *Syllabo* I.

Digitized by Google

nam strenue vindicarunt Bukentop, Czuppon, Branca una cum recensitis, adversus protestantes, qui denique faces submiserunt (1). Jamdiu Sanctes Pagnini ad faciliorem Scripturarum intelligentiam magnum suum *Thesaurum linguæ sanctæ* confecerat: ac Polyglotta prodierat Complutensis opera immortalis card. Ximenes (2) quam subsecuta est altera Ben. Arias Montani (3), ac Regia Parisiensis (4) priusquam Waltonus ederet suam (5). Opera Sixti V. prodiit Græca versio LXX nuncupata (6). Demum concinnatus est Ugolini *Thesaurus* (7), et *Variæ lectiones V. T.* Bern. De-Rossi cum prolegomenis historico-criticis, quæ haud modicum criticæ biblicæ subsidium contulerunt. Ultra limites quos mihi præfinivi nimis excurrerem si vellem singulas catholicorum dissertationes recensere, aut versionum contexere historiam. Qui cupit istius habere notitiam, is adeat Le Long (8).

Philologi biblici Polyglottæ. Ugolini. De Rossi.

67. Collectiones conciliorum accuratissimæ datæ sunt a Binio, Sirmondo, card. De Aguirre, a Parisiensibus Theologis, postea vero a Labbeo et Cossartio, atque ab Harduino, quorum deinde collectionem Mansius et Colletus amplificarunt. Nec minori studio scripta Patrum ediderunt plures eruditi viri, Petavius, Sirmondus, Cotelerius, Corderius, Gretzerus, Chifflet-ius, Combefisius, Fronto Ducæus, Le-Quien, Garnerius, editores Maurini, quibus accesserunt Bibliothecæ Patrum magno numero cum apparatu Nourryi, Gallandi (9) aliorumque, præter historiam criticam Patrum Halloixii, Dupinii, Ceillierii, Lumper. Idem dic de liturgiis Orientalium et Occidentalium Ecclesiarum, quas collegerunt et vulgarunt Renaudotius, Martenius, Mabillonius, card. Bona, card. B. Thommasius, Muratorius atq. uterque Assemanus. Sic Historia Ecclesiastica per card. Baronium ac Raynaldum cum adnotationibus Pagii et Mansi, Bzovium, Spondanum, Du-Mesnil, Natalem Alex., Tillemontium, Fleuryum, card. Ursium aliosque plures illustrata est, præsertim vero per ingentis molis opus Bollandianorum una cum arte critica Honorati a S. Maria, innumerisque pene prolegomenis ac dissertationibus doctorum virorum. Impensus item labor accesit Archæologorum ecclesiasticorum, qui rimas omnes ac latebras, ut ita loquar, christianæ antiquitatis investigarunt, Bosius, Arringhius, Boldettus, Marangonus, Victorius, Sandellius, Maffejus, Honofrius Panvinius, Fontaninius, card. Norisius, Moratirius, Mamachius, Zaccharia aliique haud pauci, quibus subsidiis mirum in modum Theologia profecit.

Acta Conciliorum. Patrum editores. Archæologi Ecclesiastici.

68. Ad hæc accedunt peculiares tractatus, quibus speciales Theologiæ partes auctæ et illustratæ fuere. Exemplo sint tracta-

Tractatus particulares.

(1) Cf. Brunati *Dissert. del nome, dell'autore, de'caratteri, dell'autorità della versione volgata* Milano 1838.
(2) Expleta est an. 1515.
(3) An. 1569.
(4) An. 1645.
(5) An. 1657.
(6) An. 1587.
(7) Qui constat XXXIV. volum. in-fol.
(8) *Bibliotheca Sacra* duob. volum. in-fol. Paris. 1733.
(9) Præcipuæ Patrum Bibliothecæ sunt. I. Parisiens. an. 1575. De la Rigne. 2. Altera Paris. 1624. *Græco-latina*. 3. Longe copiosior Coloniæ Agripp. 1618. 4. Magis adhuc aucta Lugduni 1677. cum duobus volum. *Apparatus* Nourryi. Ad has demum accesit Bibliotheca Gallandi XIV. volum. Venet. 1765. Præter subsequentes accessiones.

Digitized by Google

tus *De Locis Theologicis* Melchioris Cani, Morini *De Pœnitentia, De Sacr. Ordinationibus*, *De Sacris* item *Ordinationibus et electionibus* Hallierii, *De reali Christi præsentia in Eucharistia* auctorum *Perpetuitatis fidei*, *De Confirmatione* Sambovii, *De re Sacramentario* Drouenii, Trombellii, *De Cultu Sanctorum* aliique id genus multi.

Anti-janseniani.

69. Cum vero Janseniani protritas instaurassent hæreses calvinianorum, et prædestinatianorum, arma in illos strinxerunt inter ceteros, Habert ep. Vabrensis, Dechamps, Petavius, Fenelonius, Daniel, Tricassinus, Fontana, Maffejus; prout recentius in Italia adversus innovationes Pistoriensium insurrexerunt Zaccharia, Bolgeni, Marchetti, Cuccagni, Muzzarelli, Guasco et alii ingenti numero (1). Hinc natura gratiæ ejusque nexus cum libero hominis arbitrio, status naturæ integræ et lapsæ; doctrina de prædestinatione aliæque his cum rebus connexæ et penitius expensæ sunt, et clariori in lumine positæ: ad quod non parum contulerunt et ipsæ illæ quæ tantopere et diu ea propter ferbuerunt inter celebriores scholas catholicas controversiæ. Hinc præterea germana Ecclesiæ hierarchia et potestas magis adserta, et universalis disciplina propugnata, et præ ceteris auctoritas et jura omnia Rom. Pontificum adversus sive jansenianorum, sive etiam febronianorum ausus luculentius exposita et vindicata. Quo quidem nomine singularem laudem merentur opera et fratrum Bellerinorum *De ratione primatus Rom. Pontificis*, et Zaccariæ *Anti-Febronius*, *et Anti-Febronius vindicatus*.

Anti-pistorienses.

Controversiæ catholicæ.

Antifebroniani.

Theol. Apologetica.

70. Theologia Apologetica haud parum in hac ipsa periodo profecit, dum sese opponere debuit incredulitati quæ pallio philosophico contecta in Anglia primum, deinde vero in Galliis ad christianam religionem oppugnandam insurrexit. Inclaruerunt porro in hac pugna nomina card. Gotti, Houtteville, Monnotte, Gauchat, Bergier, Guéné, Brenna, Valsecchi, Spedalieri, Feller (2). Nec minus adversus sensismum, materialismum aliaque philosophica ejus ætatis monstra excelluere Fenelonius, Franc. Lamy, Noghera, Gerdil, aliique plures, qui sedulam navarunt operam ad nefarias ejusmodi doctrinas convellendas, ac laboribus suis rem theologicam ipsam valde juvarunt.

Adversus incredulos.

Epocha VI. Philosophia Kantiana.

71. Dum ita sanior philosophia inter catholicos amico fœdere cum Theologia consociata, licet ab ea seorsim juxta Cartesii methodum pertractari soleret, de pseudo-philosophismo sec. XVIII. triumphum agebat, et theologicam etiam scientiam novis accessionibus lucupletabat, nova plane apud protestantes oriebatur atque adolescebat philosophandi ratio, quæ revera absolutum philosophiam inter ac theologiam, scientiam inter ac fidem complevit divortium, ac ingentem hac ipsa ætate nostra religioni veræque scientiæ intulit cladem. Siquidem Emmanuel Kantius scepticis Humii principiis vehementer commotus, sive ut illa felicius adoriretur, ut aliqui putant, sive ut illa theoretice

(1) Cf. Cernitori, *Bibliotheca Polemica degli Scrittori che dal* 1770. *sino al* 1793. *hanno difesi o impugnati i dogmi della Cattolica Romana chiesa*. Vol. I. in-4. Roma 1793.

(2) Cf. Collectionem quam edidit Migne Lutetiæ Paris. an. 1843. XVI. volumina in-4. sub titulo : *Demonstrations Évangéliques*.

Digitized by Google

confirmaret, et scientifice evolveret, quæ aliorum opinio est, scepticismo absoluto viam amplissimam aperuit. *Critica* enim illa sua, quam inscripsit *rationis puræ*, quidquid sensibili sive internæ sive externæ experientiæ subditur ad mera *phænomena* revocavit; quidquid vero est principiorum rationalium *a priori* inter meras *formas subjectivas* mentis nostræ recensuit; quidquid demum ad veritates pertinet experientiam excedentes veluti *noumena* spectavit, de quibus nihil certo posset cognosci. Quo quidem systemate *idealismi transcendentalis* fundamenta jecit, et latissimam viam aperuit ejusmodi scepticismo, qualem nulla antea philosophica secta, ne pyrronica quidem, fuerat professa (1). Inde prono velut alveo fluxit fichtianum systema plane *idealisticum* de *absoluto ego*: inde schellingianum *realistico-pantheisticum* de *philosophia naturæ* atque *absoluti*, seu de perfecta identitate *subjecti* cum *objecto*, *idealis* cum *reali*, *cogitationis* cum *esse*, *spiritus* cum *natura*. Inde hegelianum *idealistico-pantheisticum*, in quo *idea* omnium abstractissima omnia in se continet, omnia creat, id est, ex se dialectice evolvit; omnia iterum absorbet in se, fitque ita *Deus*, cujus proinde essentia *non ens*, seu plane nihilum adæquat (2).

Ejus indoles.

Scepticismus.

Idealismus.

72. Absurda porro ejusmodi commenta cum omne fundamentum christianæ religionis metaphysicum, physicum atque historicum plane convellerent, simul ac theologiam apud protestantes pervaserunt, novum christianismi genus peperere, rationis humanæ delirantis fœtum. Atque huic quidem prælusit ipse novæ parens philosophiæ Kantius opere inscripto: *De religione intra limites rationis*. Viam audacter calcavit Schelling, a quo omnia christianæ theologiæ mysteria ita ratione explicata fuere, ut omnimode potius pervertantur, ac nil aliud illa sint quam doctrina paganorum mysteriorum evoluta ac publice manifestata (3). Rem tandem complevit Hegelius, qui religiones omnes veluti necessarias ideæ evolutiones in humanitate spectans, earum omnium complementum in sua collocat philosophia, quæ sola homine Deoque digna religio est (4).

Scheling.

73. Hinc rationalismus theologicus, qui in ipso protestantium sinu delitescens, sæpe jam foras prodierat cancellis quibusque abruptis, sese in omnem partem diffundit, et multiplices induit formas mythicismi, gnosticismi, sentimentalismi, transcendentalismi etc., quæ tamen omnes in id conspirant, ut quidquid supernaturale est, evellant radicitus, adeoque Christum historicum, totamque revelatam religionem abjiciant. Omnia hæc errorum monstra in se complexus est ac cumulavit Strauss ex schola hegeliana erumpens, tum, impia, quam inscripsit *Vita Christi Jesu*, tum theologicis operibus suis. En igitur nova apud Germaniæ universæ protestantes scientiæ theologicæ facies. Quamquam et apud illos kantiana philosophia suos habuit insectatores, in primis Jacobium qui tamen ad alterum dilabens vitium, rationis vim et quamcumque demonstrationem exhorruit, ac nonnisi *rationalem fidem* statuit uti unicum

Hegel.

Strauss.

(1) Cf. Galuppi, *Considerazioni filosofiche sull' idealismo transcendentale e sull' razionalismo assoluto* in *Memoria cit.* Napoli 1841.
(2) Cf. J. Steininger, *Examen critique de la philosophie allemande depuis Kant jusq'à nos jours.* Tréves 1841.
(3) Cf. Steininger *Examen critique* pag. 80.
(4) Ibid. pag. 103. seqq. Cf. etiam Maret. *Théodicée.* Leçons XVII. et XVIII.

Digitized by Google

criterium, quo nos de mundo sensibili exteriori, nec non de mundo intelligibili certiores fieri queamus. Rationalismo autem theologico hegeliano et straussiano acriter se opposuere Berolinensis Henstenberg ac Tholuk evangelicæ strictioris sectæ cultores, dum contra Marheineke hegelianæ theologiæ speculativæ veluti parens ibidem prædicatur.

74. At enim neo-germanica philosophia, quam hactenus attigimus, suam in Galliis exeruit vim, ac systematibus illis saniori æque philosophiæ ac religioni infensissimis ortum dedit, quæ nomine *Eclectismi* decorantur. Hæc neo-eclectismi Gallici germanica origo res est tum ob apertam doctrinarum consensionem, potius dixeris *identitatem*, tum ob ipsam historicam factorum evidentiam ineluctabilem (1). Sub novis scilicet verborum formulis, sub elegantiori quadam veste, eadem ponuntur principia, eædem consecutiones deducuntur. Pantheismus ac rationalismus æque ac in philosophicis systematibus Germaniæ *neo-eclectismi* hujus cardines sunt. Deus est ἓν καὶ πᾶν seu universum: creatio est necessaria mundi emanatio a Deo: historia est inflexibilis geometria: christiana vero mysteria omnia pervertuntur. Trinitas consistit in infinito, finito ac utriusque nexu. Incarnatio est ratio divina in unoquoque homine se manifestans. Uno verbo eo intendit neo-eclectismus ut rationis ope evolvat sensum philosophicum sub *mythis* quos vocat, christianismi delitecentem, atque ita integrum christianismum reficere sibi fidentissime pollicetur. Hinc quidquid in antiquitate sibi favere putat, effert ad cœlum, quidquid sibi adversari, ad ima deprimit, brammanicam et buddisticam philosophiam demiratur, antiquos gnosticos suspicit (2), Spinozam religioso quodam cultu prosequitur (3). Ita vero historiam philosophicam ac theologicam medii ævi persequitur, ut quotquot realismo pantheistico, vel etiam nominalismo aut conceptualismo ita adhæserunt, ut ingenii sui temeritate christiana dogmata corruperint, et Ecclesiæ auctoritati rationem suam opposuerint, laudibus impensis cumulent: uti præsertim in Scoto Erigena, Roscelino, Abelardo, Raymundo Lullo, Guillelmo Occamo, David de Dinanto, aliisque ejusmodi videre est (4). Qui autem sanum realismum professi sunt, et philosophiam cum orthodoxæ theologiæ christianæ dogmatibus rite conciliarunt, aut injustis inuruntur notis, aut eorum sensus in alium ab ipsis plane alienum detorquetur. Prætereo laudes effusas in omnes catholicæ religionis hostes, ethnicos, hæreticos antiquos, protestantes; prætereo catholici cleri insectationes acerrimas (5).

Neo-Eclectismus.

Ejus indoles.

75. Tantæ porro cladi ex hac neo-germanica et eclectica philosophia in religionem derivatæ fortiter obstiterunt doctrina ac ingenio suo catholici scriptores atque theologi. At enim non

Erronea systemata.

(1) Hoc evidenter ostendunt plures articuli quos vulgavit in *Annalibus philosophiæ christianæ* Abbas de Valrhoger. Cf. tom. V. *Annales de la phil. chrét.* n. 27. Tom. VI. n. 31. 32. 37. Tom. VII. n. 38. 39. 43. 44. 42. 44.—Item. III. *Série* Tom. I. n. 2. 53. 62. ab an. 1840. ad an. 1845. in quibus alii etiam articuli in hanc rem reperiuntur.

(2) Cf. Desgaret *Le Monopole universitaire*; Lyon. 1843. ch. 1. art. 1. seqq.

(3) Satis sit legere Amand Saintes in op. *Histoire de la vie et des ouvrages de Spinosa*. Paris 1842. vid. *introd.* Item. Cousin, *Cours de l'histoire de la Philosophie* Paris 1829. Tom. I. Lec. 2. p. 465. seqq.

(4) Uti Cousin, Taillandier, Rousselot aliisque ejusdem scholæ.

(5) Cf. Rousselot, *Études sur la Philos. du moyen-âge*. Paris 1842. Trois. Part. Chap. XIX. XXI et XXII.

Digitized by Google

paucis contigit, ut hoc in bello defecerint, et dum veritatem propugnare visi sunt, a recto ejus tramite desciverint. Descivit porro in Germania Baader dum philosophicæ cuidam liberiori speculationi ac pseudo-mysticismo indulgens, Theologiæ simul atque Ecclesiæ causam prodidit. Descivit La-Mennais in Galliis dum unicum proclamavit veritatis ac certitudinis criterium in *generis humani consensione positum*; qui tandem de errore in errorem dilabens et Apostolicæ Sedis auctoritate damnatus, in illud se recepit philosophicum systema, in quo sincera christianæ religionis dogmata frustra requiras (1). Descivit Hermesius, qui cartesiana methodo abutens *serium* ac *positivum* dubium veluti basim assumpsit systematis sui philosophici atque theologici, veritatis criteria infirma plane et kantismum redolentia constituit, veram fidei theologicæ naturam ac principium haud agnovit, pluresque in christiana dogmata novitates invexit, ob quæ Sedis Apostolicæ damnationem incurrit. Descivit Bautain, dum rationis humanæ certitudini bellum indicens traditionem revelatam ut basim certitudinis cujuscumque assumpsit et omnem de Deo, de christianæ religionis veritate demonstrationem a ratione petitam rejecit; quamvis posthac ab ejusmodi doctrinis recesserit. Diversæ porro scholæ ex istis auctoribus ortæ, lamenæsiana, hermesiana, bautainiana vario fato in recentiorum catholicorum Theologiam influxum exercuerunt, ac forte etiam nunc exercent.

Qui excessu aut defectu desciverint.

76. Sed alias etiam ætate nostra, in Germania præsertim, alii ex theologis catholicis iniere vias, ut philosophiam cum Theologia conciliarent, et theologiam ipsam ad speculationem seu ad scientificam intelligentiam eveherent. Sunt qui fidei rationali a Jacobi proclamatæ adhærent; sunt qui methodum stricte cartesianam colunt; sunt qui ex hegalianis fontibus hauriunt. In Italia vero conaminibus istis aliquot auctores præluserunt, præsertim vero Pini, Falleti et Mastrofini. Quibus certe scriptoribus omnibus doctrinæ ingeniique laudem nemo negaverit. Utinam tamen in recentiorum nonnullis ea judicii firmitas ac phantasiæ sobrietas, ea sanior verborum forma aliquando non desideraretur, sine quibus facile nimis est aut ad errores prolabi, aut saltem non levem suspicionem afferre.

Novæ cath. theolog. viæ.

77. Ast plures singillatim commendandi sunt philosophi ac theologi inter catholicos, qui felici admodum successu aut kantianam philosophiam oppugnarunt, uti Zallinger, Baldinotti, Gallupi, Rosmini, Romano, Steininger, aut veram neo-eclectismi indolem, larva quavis detracta, in aperto posuerunt, uti Maret, Prat, Gioberti, Desgaret, Valroger, aliique. Hujusmodi enim scriptorum labores cum veritatis causæ defendendæ opportune inserviunt, tum theologicæ ipsi scientiæ non parum afferunt utilitatis.

Impugnatores transcendentalismi. Et eclectismi.

78. Verum in ipso scientiæ theologicæ, qua late patet, ambitu plures recentiori hac ætate egregii viri ita strenue versati sunt, ut omnes illius partes, seu potius sacræ disciplinæ universæ magna cœperint incrementa. Nam si studium singulare respicias adeundi ad nativos in unaquaque fontes sive sacros sive

Theologiæ progressus.

(1) Præter alia ejusdem auctoris opuscula hujus rei fidem facit ejus *Esquisse d'une Philosophie*. Paris 1840. Cf. quæ adversus hunc auctorem scripsit Roselly de Lorgues in op. *La mort avant l'homme*. Paris 1841, Chap. 8.

Digitized by Google

profanos, ac monumenta quæ extant antiquitatis accurate explorandi, nec non nova in dies e latebris eruendi; si acrioris cujusdam investigationis ac severioris criticæ laudem; si rerum delectum, a tractationis ordinem et concinnitatem; si philosophicam demum ingenii sagacitatem, quæ varios rerum adspectus mutuasque connexiones acute rimatur, iisdemque novitatem veluti quamdam conciliat, habent certe disciplinæ theologicæ unde sibi nunc de omnibus hisce ex recentiorum laboribus haud parum gratulentur. Hujus porro synopseos haud esse potest latissimum hunc universim peragrare campum: attamen perpauca ex singulis delibare disciplinis juverit veluti specimen eorum quorum fere obruimur copia.

Recens polemica. 79. Atque ut a *Polemica* theologia ordiamur, recentiores *protestantismi* vices atque intestini conflictus peropportunam catholicis scriptoribus acrius eam excolendæ occasionem dederunt. In quo præsertim excelluit Adami Moehler *Symbolica*, quæ in plures linguas conversa atque ab auctore ipso contra Bauer egregie propugnata, magnos ubique plausus excitavit: novam quippe viam, eamdemque efficacem acatholicos profligandi aperuit. Sed et variis Milneri polemicis scriptis; nec non Lingardi, qui præterea ingenti ac laboriosa quam adornavit Angliæ historia haud parum rem catholicam juvit, sua est laus tribuenda. Præclare vero se habuit Wiseman tum suis *Collationibus*, quas vocant, *circa varia catholica dogmata atque instituta*, tum lucubratione *de Eucharistia*, tum *Horis* ipsis *syriacis*, quæ ad hujus dogmatis defensionem spectant, tum aliis demum scriptis compluribus quibus neotericæ Oxoniensi scholæ conatibus occurrit. Ingeniosum Thomæ Moore librum nemo non admiratur; nec satis commendari potest propositum Esslinger ac præsertim Hœningaus, qui ex innumeris prope iposrum acatholicorum testimoniis invictam catholicæ fidei defensionem contexuerunt. Novam inivit viam haud ita pridem Hispanus Balmes, dum catholicam religionem inter et protestantismum perpetua comparatione instituta, quid illa in civilis ipsius societatis bonum, quid iste in ejus perniciem contulerit, solidissime demonstravit. Sed et ipsæ reformationis auctorum Lutheri et Calvini vitæ ab Audin ad monumentorum certissimorum fidem diligenter conscriptæ, nefariam illam reformationem confodiunt. Ex paucis istis apparet, licet alia innumera scripta id genus silentio premere debeamus, nova nunc ac validissima arma catholicæ *Polemicæ* præsto esse.

Dogmatica. 80 Ad *dogmaticam* quod attinet, præter varias institutiones satis concinne digestas præsertim a Liebermann, Kenrik aliisque, peculiarem laudem merentur Henricus Klee præcipue ob *Historiam christianorum dogmatum*, in qua diligens sacrorum monumentorum studium se prodit. Nec defuere egregii de peculiari aliquo dogmate tractatores. Ita rem *De matrimonio* universim prosecutus est Gualco, Carriere, Martin; itemque de *matrimonio* egregie pro more suo ac ingenti eruditione conscripsit Hungaricus Roskovany qui duobus voluminibus quæ spectant ad conjugia mixta ab initio sic dictæ *reformationis* ad hæc usque tempora incredibili diligentia ac labore collegit. In Rom. Pontificis primatu vindicando, atque illustrando sedulam posuere curam idem Roskovany, ac præsertim in

Digitized by Google

Germania Rothensee, qui tribus voluminibus testimonia cujusque ætatis pro illo complexus est, tum in America Septentrionali Patricius Kenrik, tum in America Meridionali Ignatius Moreno, tum in Italia duobus voluminibus Gualco, ut opus jam satis celebratum quod adornavit De Maistre, aliasque eadem de re tractationes præteream. Sed ad hoc idem refertur argumentum egregium opus: *Il trionfo della S. Sede e della Chiesa*, quod ipsum Gregorium XVI. Pontificem Maximum, quem diu sospitet Deus, dum adhuc in minoribus esset, habuit auctorem, quodque in omnes fere cultiores Europæ linguas translatum est.

Jus Pontificium et Ecclesiasticum publicum.

81. Quæ de Rom. Pontificis primatu postremo loco attigimus sponte veluti sua animum nostrum ad jus Pontificium, ac etiam jus publicum Ecclesiasticum alliciunt. Quamvis enim seculo elapso disciplina hæc quæ arcto nexu cum Theologia conjungitur, opera præsertim Jo. Berardi exculta novoque lumine aucta fuerit tum ejus celebri *Gratiani emendatione* tum *commentariis in jus universum*, nec non Bianchi egregiis tractatibus *De Potestate atque politia Ecclesiæ*, atque *prælectionibus Juris Ecclesiastici* Vinc. Lupoli; item *Jure Canonico juxta naticam ejus faciem*, a Ponsio adornato, aliaque recentiori ejusdem opere *De antiquitatibus Juris Canonici secundum ordinem decretalium*, aliorumque illustrium virorum industria, suum nihilominus incrementum ætate etiam hac nostra adepta est. Etenim præter *Institutiones Canonicas* in quatuor libros digestas Jo. Devoti *Jus Ecclesiasticum Universum publicum et privatum* tribus voluminibus mandavit, quod tamen non absolutum reliquit. Sic Zallinger duo eximia opera exaravit tum circa jus publicum Ecclesiasticum, tum circa jus canonicum juxta ordinem decretalium. Recentiores porro sunt *Institutiones* Mauri de Schenkel adnotationibus auctæ a Scheill quarum decima editio an. 1830. Landshuti prodiit. Hujus Auctoris principia quandoque a recti norma deflectunt, interdum vero omnino improbanda sunt utpote febronianismo infecta, attamen in ejus institutionibus ordo analysis accurata, eruditus præsentis rerum status apparatus, conventiones a Rom. Sede cum principibus factæ reperiuntur. Idem judicium feras de *Manuali juris Ecclesiastici* Ferdinandi Walter professoris catholici Bonnensis, quod sæpe recusum in Germania est, versumque in Gallicam linguam, nunc vero Pisis in Italicam vertitur. Hujus doctrinæ haud semper apprime ab omni nævo defæcatæ sunt, omnibus tamen perpensis, in eo optimus spiritus viget, novaque dispositio juris Ecclesiastici scientifica elucet. *Specimen elementare juris publici Ecclesiastici* duobus volum. Lucani an. 1844. edidit plene catholicum eximius Vittadini, et hoc ipso anno 1845. *Institutionum Juris publici Ecclesiastici* libros tres Laureti vulgavit card. Soglia, jam textus Canonici in Archigymnasio Romano Antecessor, in quibus præter orthodoxam plane doctrinam optimus eminet idearum ordo. Professor denique Monachiensis Philips suo concinnando juri canonico germanica lingua adlaborat, cujus duo jam volumina lucem adspexerunt. Egregium hoc opus est, bonorum omnium plausu exceptum, ejus distributio nova omnino est apteque connexa, in eoque Petri jura solerter vindicantur.

Scriptores recentiores.

Digitized by Google

Biblica. 82. Dogmaticæ theologiæ veluti lumen *Biblica* est, in qua etiam præclari ætate hac nostra inter catholicos auctores extant. Præter *Introductionem* satis notam Hug, commendatur Jahn tum ob suam *Archæologiam*, tum ob *Introductionem* in lib. Veteris Testamenti, *Specimen exegeseos vaticiniorum Messianorum*, aliaque id genus vulgata opera, etsi nimis ambo hi auctores principiis protestantium indulcerint. Posteriorem scriptorem dum in compendium redegit Ackermann expurgare adnisus est, qui præterea de suo aliud opus concinnavit in *Prophetas minores*. Sic laudem sibi promeruerunt in Biblicis lucubrationibus Jo. Neop. Alber *Hermeneuticis institutionibus* (1), Weith (2), Jansens (3), Jo. Mich. Lœhnis (4), Brunati (5), Ungarelli (6), Mellini (7), Glaire (8), Ranolder (9), Vincenzi (10), Patrizi (11), Beelen (12), aliique permulti. Cumque Societates *biblicæ* nuncupatæ longe lateque propagarentur, atque in *Provinciis Fœderatis* Americæ Septentrionalis Novi Eboraci an. 1844. consilium initum fuerit catholicismum ex Italia deturbandi, Encyclica Gregorii XVI. (13) excitatus zelus catholicorum ac magis incensus est ad earum conatus coërcendos.

Patristica. 83. Magno præterea semper apud catholicos in pretio, præsertim post Tridentinam synodum *Patristica* fuit: eaque nunc vehementius colitur, maxime cum aliqui e protestantibus ipsis, uti *stricti evangelici*, quos vocant, ac magis etiam anglicani Oxonienses ad illius cultum se dederint. Porro singularem in hoc etiam laudem sibi peperit Mœhler sua *Patrologia*, tum alio etiam opere quod connectitur cum ea *De Athanasio M. ejusque ætate*. Novum ac longe amplificatum Mœhler vestigiis insistens suscepit nuper opus in sua *Bibliotheca patristica* Permaneder Frisingensis Theologiæ professor, cujus duo volumina jam edita sunt cum prolixis prolegomenis. Præterea multiplices *Collectiones* aut *Selecta* Patrum nunc adornantur sive in Germania, sive in Gallia, sive etiam in Italia. Prætereo Gallicas, Germanicas, Italicas, Anglicas complurium Patrum versiones adnotationibus illustratas. At nullo præterire pacto possum amplissimos illos cum Scriptorum Ecclesiasticorum, tum etiam SS. Patrum thesauros quos A. Cardinalis Maj. reseravit tum in sua *Scriptorum Veterum collectione*; tum in suo *Spicilegio Romano*, ex quibus certe in theologicas disciplinas ingens potest utilitas derivari (14).

(1) Pestini 1837.
(2) *Scriptura Sacra contra incredulos propugnata*; iterum recusa Taurini. 1840.
(3) *Hermeneutica sacra seu introductio* etc. quæ iterum recusa est in linguam Gallic. conversa Paris. 1833.
(4) *Grundzüge* etc. seu *Lineamenta Hermeneuticæ et Criticæ Biblicæ*. Giessen 1839.
(5) *Dissertazioni Bibliche*. Milano 1838.
(6) *Collectio vulgatæ latinæ editionum juxta SS. Concilii Tridentini decreta per Summos Pontifices Sixtum V. Gregor. XIV. et Clementem VIII. præstitarum prolegomena*. Romæ 1837.
(7) *Institutiones Biblicæ*; Bononiæ 1833.
(8) *Introduction Historique et Critique aux Livres de l'Ancien et du Nouveau Testament*. Paris 1841.
(9) *Hermeneuticæ Biblicæ generalis principia rationalia, christiana et catholica*. Quinque-Ecclesiis 1838.
(10) *Sessio Quarta Concilii Tridentini vindicata*. Romæ 1842.
(11) *De interpretatione Scripturarum Sacrarum*. Romæ. 1844.
(12) *Dissertatio Theologica qua sententiam vulgo receptam, esse Sac. Scripturæ multiplicem interdum sensum litteralem* etc. Lovanii 1845.
(13) *Encyclica* data die 8. Mail. 1844.
(14) *Nova collectio* X. volum in-4. prodiit Romæ ab an. 1825. ad an. 1838. Toti-

Digitized by Google

84. Succedat *Patristica Ecclesiastica Historia* in qua innumeras ætas nostra extulit lucubrationes, earumque plures non uno nomine commendandas. Nam alii Ecclesiæ historiæ universæ conscribendæ, alii uni alterive ejus parti pro peculiari instituto suo illustrandæ operam dederunt. Enituit inter primos Th. Katerkamp, licet dolendum sit quod egregium ejus opus quinque voluminibus comprehensum nonnisi ad an. 1153. pertingat. Eamdem ornarunt spartam in Germania præter Fr. Leop. Stolberg in sua *Historia religionis Jesu*, proff. Dœllinger, atque Alzog: in Gallia Henrion, qui Historiam Berault-Bercastel de novo contexuit, nec non ampliori opere recentius Rohrbacher: in Italia ab. Del Signore cujus *Institutiones Hist. Eccles.* eruditis adnotationibus auxit Tizzani, ac demum prof. Palma cujus *Prælectiones* in præcipua Eccl. Historiæ capita critices sagacitate ac firmitate judicii valde commendantur. Ad partiales historicas lucubrationes pertinent *Historia pragmatica Conciliorum* quam edidit Binterim, opera varia historica Aug. Theiner, *Historia græci schismatis* Jager, egregia *Islamismi Historia* ab eodem Dœllinger exarata; *Historia Missionum* Wittman, *Historia* item *Missionum* Henrion, *Origenes Waldensium* D. Andr. Charvaz episcopi Pinaroliensis aliæque id genus plures. Sed et in Pontificum Romanorum historia illustranda sedulam posuere curam catholici scriptores, præsertim cum præclarum in hac re exemplum dederint nonnulli ex acatholicis ipsis, uti Luden, Voigt. et præ omnibus Hurter, nunc et ipse catholicus fervens. Hinc plures editæ Pontificum vitæ, seu *monographiæ; S. Leonis M.* ab Ahrendt; Silvestri II. ab Hoch, Leonis X. recentius ab Audin; S. Pii V. a De-Falloux; *Pontificum Germanicorum historia* ab Hœfler. Novam etiam atque illustriorem recentiores in ipsa *Hagiologia* pertractanda rationem inierunt, cujus extitere fructus *Vita S. Bernardi* a Ratisbonne, *Vita S. Elisabethæ Hungaricæ* a com. Montalambert, *Vita S. Dominici* a P. La Cordaire, *Vita S. Irenæi* a Prat, *Vita S. Augustini* a Poujoulat adornatæ: quibus exemplis nuper excitati ex ipsis Anglicanis Oxoniensibus Newman, Oakeley aliique vitas *S. Augustini* Anglorum apostoli, *S. Bernardi*, *S. Stephani* Hastings etc. catholico plane sensu conscribere aggressi sunt.

Hist. Ecclesiastica.

Hagiologia.

85. Cum Ecclesiæ historia ejusque dogmate arcte connectitur christiana *Archæologia*, quæ omne ecclesiasticorum institutorum, sacrorumque monumentorum genus complectitur. Optime porro de ea meritus est Binterim satis amplo opere suo quod inscripsit *Monumenta Ecclesiæ primi, medii* ac *novissimi ævi:* Huc etiam revocamus, licet æque ecclesiasticam historiam pertingat egregium opus: *De originibus Romanæ Ecclesiæ* a Congregatione Maurinorum restitutorum de Solesme concinnatum. Utilia edidit Greppo vicar. Bellovacensis, nec prætereundi Martin et Cahier (1). Quod attinet ad christianam *Epigraphiam* et ad primæva christianarum artium monumenta

Archæologia.

Epigraphia.

dem voluminibus in-8. constat *Spicilegium Roman.* ab an. 1839. ad an. 1844. Jamque nova parat indefessus ac doctissimus vir collegii Patrum cardinalium decus, quibus ditet Ecclesiasticas et Theologicas disciplinas. Nullam injeci mentionem alterius collectionis *Auctorum Classicorum* aliorumque ejusdem operum, quippe quæ ad argumentum præsens haud referuntur.

(1) Ingens istorum opus inscribitur: *Vitraux Peints de Saint-Etienne de Bourges.* Vol. in-fol. maxim. Paris 1844.

Digitized by Google

illustranda clarescit in Galliis Prof. Raoul Rochette : in Italia vero ac præsertim Romæ, ubi semper ejusmodi studia floruêrunt, Labus, Brunati, Secchi (1) Marchi (2), Settele ac Sarti (3) aliique optimam iis navarunt ac navant operam. Existis porro archæologicis laboribus ingens in ipsam Theologiam fructus manavit, cum tot inde nova emerserint, atque emergant in dies illustria testimonia ad catholica dogmata confirmanda.

Apologetica. 86. Quid vero de *Apologetica*, quæ etiam *Philosophia religionis* nuncupari potest, dicemus? Ea scilicet ex scientiarum tum rationalium tum naturalium recentioribus incrementis mirum in modum aucta est et locupletata. Innumera hic opera se se commemoranda offerunt, ex quibus nos unum aut alterum seligemus. Præclarum sane et absolutum opus præstitit hac in re Frayssinous *Collationibus* suis *de religione* sæpe recusis : ingentem sibi laudem in ejusmodi *Collationibus* compararunt La-Cordaire, ac Ravignan fidei zelo, ac eloquentiæ vi ambo commendatissimi. Laudatur etiam haud parum germanicum opus Staudenmayer ; *Spiritus christianæ religionis* in quo theoreticæ ac practicæ Christi religionis indolem pandit ac vim, et eloquenter illustrat. Laudatur Sever. Fabriani in præclaro opere *De religione christiana demonstrata ex natura mysteriorum suorum* (4). Summopere vero ad *apologeticæ* progressus extendendos contulit opus anglicum Cl. Wiseman plures in linguas conversum *De connexione scientiarum cum religione revelata*. Siquidem in eo totus est, ut ostendat quomodo ethnographiæ, zoologiæ, geographiæ, archæologiæ, orientales philologiæ, hermeneuticæ aliarumque profanarum disciplinarum incrementa cum divinæ revelationis veritate apprime consentiant, eamque luculenter confirment.

Adjumenta extrinseca. 87. Sed quid si singulas harum disciplinarum provincias perlustrare vellem in quibus plures e catholicis utiliter adhuc insudant ad christianæ veritatis defensionem? Occurrerent enim

Physologia. in *geologicis*, in *zoologicis*, in *physiologicis* scientiis egregii viri De Serres, Forichon, Jéan, Waterkein, Debreyne, Desdouits, Pianciani, et in primis prof. de Blainville in præclaro opere suo nuper edito (5) cui sedulas curas adjunxit Maupied (6). Occurreret in *Geographia* La-Borde, qui accuratis itineribus atque operibus suis tantopere sacram chorographiam ac geographiam illustravit (7). Quandonam vero in *Glossologia* studium linguarum orientalium vehementius excultum est in christianæ religionis usum ac theologicæ scientiæ incrementum? Quod ex intima linguæ hebraicæ ac rabbinicæ cognitione prodierunt ejusmodi

Geographia Sacra.

(1) Cf. ejus *Memoria di Archeologia Ecclesiastica per la invenzione del corpo e del culto di S. Sabiniano M.* Roma 1841. nec non *Epigramma Greco Cristiano de' primi Secoli trovato nell' antica Augustoduno*. Roma 1840.
(2) *Monumenti delle Arti Cristiane primitive nella Metropoli del Cristianesimo*. Roma 1844-1845.
(3) Vid. *Ad Philippi Laurentii Dionysii opus de Valicanis cryptis APPENDIX auctoribus Æmil. Sarti*, et *Jos. Settele*. Romæ 1840.
(4) Modena 1818-1836.
(5) *Histoire des Sciences de l' organisation et de leurs progrès comme base de la philosophie*. Paris. 1845.
(6) Cf. etiam *Essai sur l' origine des principaux peuples Anciens ; Prodromes d'ethnographie* etc. Paris 1843.
(7) Cf. *Voyage de l'Arabie Pétrée.— Voyage de l'Asie mineure.— Voyage de la Syrie.—Commentaire Géographique sur l'Exode et les Nombres.*

Digitized by Google

fructus præsertim ob egregias curas Drach (1), qui aliud præterea utilissimum opus propediem est editurus, *Lexicon* videlicet hebraicum catholicorum usui opportunum? Sed merito etiam commemorandus Beelen ob suam *Rabbinicam* et *Arabicam Chrestomathiam*. De coptica lingua extat celebratum *Lexicon* prof. Peyron; grammatica Rosselliniana a P. Ungarelli opportune in latinum versa atque non parum aucta. Sed in ipsa hieroglyphicorum Ægyptiacorum scientia post Rossellinium utilissime adlaboravit ipse Ungarellius, quem modo vita ereptum deflemus. Sui non desunt cultores Samscriticæ linguæ, in qua junior Windischman specimen egregium dedit de *Theologumenis Vedanticorum*. Sic etiam lingua Armena novum amplissimumque theologicis disciplinis ætate hac nostra campum aperuit. Nam curis præcipue PP. Mechitaristarum, qui Venetiis consistunt, et Vindeboni, Armenæ Ecclesiæ veterum Patrum scripta, et ecclesiastica documenta magnam partem adhuc ignota, in lucem edita sunt (2). Linguistica.

88 Ipsa demum *Methodologia*, seu etiam *Encyclopædia* Theologiæ seorsim exculta a plerisque recentioribus fuit, præsertim in Germania, quæ ordine scientifico in primis delectatur. Hinc præter Prof. Drey qui *Introductionem* ad Theologiam conscripsit, commendatur *Encyclopedia* tum Henrici Klee, tum Staudemmayer, et opus rem hanc universim complectens a prof. Boucher Monachii haud ita pridem evulgatum. Methodologia.

89. Multa adhuc dicenda essent ad ætatis nostræ commendationem in scientiis theologicis juvandis fovendisque. Eo nempe spectat vehemens illud studium, quo magis utilia et commendata theologorum, superiorum etiam ætatum, opera aut seorsum aut simul methodice in thesauros cursusve collecta prælo recudunturin dies, facilique pretio inter clerum disseminantur. Eo spectant gymnasia et academiæ optimæ constitute, omnibusque instructæ præsidiis ad sacras disciplinas rite edocendas atque excolendas. Eo etiam spectant periodicæ illæ collectiones, quibus propositum est aut novas lucubrationes ad religionem ejusque scientiam quoquo modo pertinentes, quæ apud varias politiores nationes eduntur, ad analysin revocare, aut errorum progressiones ac veluti phases persequi et profligare, aut scientiarum incrementa in usum religionis convertere, aut monumenta sive sacræ sive profanæ antiquitatis in eumdem finem diligenter conquisita exhibere, aliaque ejusmodi præstare, quibus vera vindicetur religio et sacræ etiam disciplinæ ditescant. Ac plura quidem id genus periodica scripta utilissima ætas nostra recenset: sua habet Gallia, quæ inter præstant *Annales christianæ Philosophiæ*, et *catholica Universitas* seu *Encyclopædia:* sua habet Germania ex quibus memoranda præsertim est *Tu-* Collectiones. Scripta periodica.

(1) Præter haud paucas dissertationes, ejusque tres epistolas ad Israelitas, peculiarem mentionem merentur tum opus cui tit: *Du Divorce dans la Synagogue*. Rome 1840. tum illud quod incripsit: *De l'Harmoniæ entre l'Eglise et la Synagogue*. Duob. Vol. Paris 1843.

(2) Etenim præter opera S. Nersetis, liturgiam, testimonia Patrum et Scriptorum Ecclesiasticorum Ecclesiæ Armenæ pro Rom. Pontificis primatu, aliaque non pauca. Mechitaristæ vulgarunt typis Venetis an. 1810 in-fol. et in 4. magnum Eusebii *Chronicon* ex codicibus Armenis, quod integro priori hactenus libro mancum, ac deficiens habebatur. Cf. præf. P. Jo. Bapt. Aucher. Hoc ipsum deinceps egregium Eusebii opus ad viginti vaticanorum codicum fidem exegit, vulgavitque cl. card. Maj. in *Nova Scriptorum veterum collectione e vaticanis codicibus*. Tom. VIII. Romæ 1833. Cf. ejusdem doctissimi viri præfat.

Digitized by Google

bingensis tertio quoque mense prodiens *Collectio*, de re theologica optime merita: nec non Monachiensis *Historico-Politica*, et *Catholicus* Spirensis. Sua habet Italia, in quibus digni in primis sunt, qui commemorentur Romani *Annales scientiarum ad religionem spectantium*, tum *Amicus Catholicus* Mediolanensis, *Pragmatologia Catholica* Lucensis, *Documenta religionis* etc. Mutinensia, præter ea quæ Neapoli ac in Sicilia sub titulo *Scientiæ ac Fidei*, et *Hierophili* in eumdem finem vulgantur, nec sua desunt Britanniæ, ac Hiberniæ, Belgio ac Hollandiæ, nec sua etiam Americæ Septentrionali. Hæc omnia, aliaque multa, quæ silentio præterire opus est, præclara certe sunt argumenta illius quod universim fervescit studium catholicam scientiam, atque adeo theologiam ulterius amplificandi.

Fructus colligendi.

90. Ex hac porro perlevissima in tironum gratiam confecta Historiæ Theologicæ adumbratione illud primum optime colligi videtur posse, Theologiam licet pro varia temporum indole suas habuerit vices; licet nunc majora nunc minora præsidia; nunc majora nunc minora invenerit impedimenta; licet demum sub una aliave forma exculta, nunc apologetica, nunc polemica, nunc speculativa, nunc positiva magis apparuerit, tamen ubi omnia simul spectentur, semper inde profecisse, atque ea ipsa, quæ illam retardare poterant, in ejus tandem profectum conspirasse. Scilicet quo pacto hæresum atque errorum quorumcumque monstra in ampliorem catholicæ fidei illustrationem semper cesserunt, ita etiam in fidei ejusdem scientificæ, qualis Theologia est, utilitatem et incrementum. In quo sapientissimæ divinæ providentiæ œconomia se prodit, quæ nempe quoties homines humana divinaque scientia abutentes fidem christianam aggredi aut temerare conati sunt, iisdem alios opposuit viros scientia præstantes, qui fidem nedum propugnarent, sed et scientifice evolverent, et in ejus usum atque splendorem disciplinarum cæterarum præsidia conferrent. Id adversus gnosticorum atque ethnicam philosophiam præstiterunt jam inde a primis Ecclesiæ seculis, Irenæus, Justinus, Clemens Alex., Origenes. Id contra Arium Athanasius, contra Eunomium Basilius, Augustinus contra Pelagium, Cyrillus Alex. contra Nestorium, Leo M. contra Eutychen, Maximus contra monothelitas, contra iconoclastas Damascenus, Contra Berengarium Lanfrancus, contra Roscelinum Anselmus, contra Abælardum Bernardus, ac ita porro sive contra novatores sec. XVI. eorumque seculis insequentibus sectatores, sive contra pseudo-philosophiam tot viri ad nos usque omnigena scientia naturali ac divina referti. Deus quippe *Scientiarum Dominus est*, tantumque abest ut sinat eas diu religioni suæ perniciem afferre, ut ex iis ipsis novum decus religioni eidem dignitatemque conciliet.

Utilitas ex Philosophiæ ac Theologiæ amico fœdere.

Utilitas philosophiæ in Theologia.

91. Sed et illud præterea ex dictis consequitur, Theologiam vere catholicam eo semper spectasse, ut amicum inter rationem ac fidem, inter philosophiam ac revelationem fœdus iniret; quare magnum sibi ipsa e philosophia præsidium comparavit, et ingentes vicissim in philosophiam ipsam contulit utilitates. Primo enim quînam Theologiæ scientia non dicam proficere, sed omnino existere potuisset aut posset sine multiplici usu rationis, cultuque philosophiæ, quæ et rerum pandit naturas, et mutuos aperit nexus, et quo modo aut per analysim dividi de-

Digitized by Google

beant, aut per synthesin componi docet, et leges rite ex quaque re argumentandi tradit, aliaque ejusmodi, sine quibus nulla intelligi scientia potest? Hinc scite Suarezius: *Ita hæc principio et veritates metaphysicæ cum theologicis conclusionibus et discursibus cohærent, ut si illorum scientia ac perfecta cognitio auferatur, horum etiam scientiam nimium labefactari necesse sit* (1). Quot quantique præterea fructus ex ipsis physicis scientiis in Theologiam universam dimanarint, jam sæpe sæpius adnotatum a nobis fuit. Ceterum et illud verissimum est Theologiam magno semper ipsi fuisse atque esse adjumento. Theologia quippe lapidem veluti lydium suppeditat philosophiæ, quo in ipsis naturalibus, seu rationalibus veritatibus statuendis possit hæc aberrationes suas, quoties irrepserint, statim pervidere, ac se tutam proinde in viam facile revocare. Theologia has rationales ipsas veritates clariores firmioresque reddit, et cuique facillime persuadendas. Theologia rationales veritates easdem naturali tantum atque intelligibili ordine conclusas, quæ mancæ per se forent, perficit et complet veritatibus illis quæ supernaturali ac superintelligibili ordine continentur. Unde ea sola perfectam illorum, ut ita dicam, problematum solutionem assequi potest, quæ mentes et corda hominum tantopere semper exercuerunt, de Deo scilicet ejusque natura, de hujus rerum universitatis origine, de exordio hominis supremoque fine. Hinc catholicæ fidei ac Theologiæ ope longe demum a philosophia atque omnino abesse oporteret falsa illa absurdaque placita ad quæ ethnici philosophi rationi tantum suæ atque adulteratis priscarum traditionum reliquiis permissi, adeo facile dilapsi sunt tanto ipsius rationis dedecore. At homines etiam nunc luci undique coruscanti oculos sponte occludere non verentur!

Officium Theologiæ in philosophia.

92. Ceterum dum hæc beneficia humanæ philosophiæ orthodoxa Theologia præstat, non ita rationis postulat officia, ut simul legitima ejus jura sarta tecta non servet. Nam (quod ab initio adnotatum a nobis est, et hic repetere haud piget) et prima veritatis rationi insita principia non destruit sed assumit: et talia revelatæ veritatis exhibet argumenta, quæ eam evidenter credibilem, adeoque, nisi ratio a se ipsa turpiter desciscat, omnino credendam ostendunt; et nihil docet, quod rationi vere repugnet; in reliquis autem, quæ fidem non attingunt, liberam investigandi potestatem relinquit, immo eam ad id alacriorem aptioremque facit; quin et in ipsis fidei dogmatibus amplissimum humanæ speculationi aperit campum, ea tantum indicta lege, ut fides servetur integra, ac altissima ejus mysteria pro dignitate tractentur. In ea igitur fide, quam scientifice exponit, vindicat, illustrat Theologia, omnibus quæ flagitat aut humana intelligentia circa verum, aut humanus animus circa bonum ac pulcrum perfecte fit satis. In ea continentur atque efflorescunt germina illius, non apparentis ac umbratilis, sed veræ solidæque perfectionis ad quam perpetuo progressu et quivis homo et civilis hominum societas adspirat. In ea scientiæ commune veluti quoddam idemque firmissimum habent centrum, quo omnes sustententur, ac prope dixerim nutricem qua alantur omnes ac foveantur, unde illa exsurgit vera scien-

Se ad invicem non excludunt.

Se invicem fulciunt.

(1) *Disputat. Metaphysicarum Proœmium.*

Digitized by Google

tiarum encyclopædia, quæ mira partium et finium unitate coalescit. Uno verbo sola divina fides ac scientia ea est, qua res plane dissociabiles, materialia scilicet cum moralibus, præsentia cum futuris, terrestria cum cœlestibus, humana cum divinis simul mirifice copulantur.

Methodica separatio.

93. Quid porro his omnibus exposci majus potest ad illud, de quo dicebamus, amicum fœdus ineundum rationem inter ac fidem, philosophiam scilicet ac Theologiam? Quid desiderari validius ad hoc ut ex utriusque, non dicam permixtione ac veluti fusione, sed formali conjunctione et harmonia, cui *methodica*, ut par est, illarum separatio nihil obest, ambæ, philosophia nimirum et Theologia progrediantur ulterius in ambitu quæque suo, ac novis in dies accessionibus augeantur? Hoc igitur secum ipsi reputare serio deberent, qui ementito rationis ac philosophiæ nomine et fidem repudiant et Theologiam irrident atque contemnunt: nam in eo certe satis haberent, unde se ipsi insipientiæ et cæcitatis arguerent. Sed in hoc etiam animum eos intendere necesse est, qui rei catholicæ bene consultum volunt, maxime vero qui pro doctrina atque instituto suo theologicis scientiis amplificandis dant operam, ut amicum nimirum

Ad incredulos oppugnandos.

hoc fœdus firmetur magis et constabiliatur. Quod certe assequentur, si dum insanos rationalistarum ausus compescunt, meminerint legitima rationis jura simul esse servanda, nec ita fidei incolumitati prospiciendum, ut rationis vis fere labefactetur: id quod in fidei ipsius satis manifeste vergeret perniciem. Nova utique depromantur arma, novæ etiam pugnandi methodi adhibeantur, prouti varia indoles adversariorum ac principia ab iisdem aut admissa aut impetita postulare videbuntur: sed non idcirco arma longo secularum usu ac sapientum inter theologos ipsos judicio probata, vel tanquam detrita vilescant, vel tanquam perniciosa abjiciantur. Excolatur quidem atque

Methodus historica et inductiva.

urgeatur methodus, quam vocant *historicam* atque *inductivam;* proferantur in medium populorum omnium traditiones, ut inde et primæva inferatur germana traditio propagata divinitus, et rationis ab ea desciscentis turpissimæ aberrationes deprehendantur. Provocetur ad origines ipsas humanæ loquelæ, ut inde vindicetur necessitas qua hominis ratio ex Dei œconomia semper indiguit præter intrinsecum sibi inditum intelligentiæ lumen, extrinseca aliqua institutione ac præsidio. Advocetur etiam, si placet, in subsidium

Methodus æsthetica.

æsthetica methodus, et quid divina religio in se pulchritudinis, amabilitatis ac suavitatis ad humanos animos mulcendos solandosque contineat, vivis veluti coloribus depingatur. Hæc quippe omnia et opportuna valde accidunt ætati nostræ, et causam catholicæ veritatis juvant imprimis. At num idcirco damnanda atque explodenda veluti absurda ac noxia ea

Methodus logica et deductiva.

methodus est, quæ potius *logica* et *deductiva* dicitur et est, quippe quæ ex nativis etiam rationis principiis atque elementis cum interna atque externa experientia conjunctis ad veritates naturalis ordinis demonstrandas procedit? Num nativa quævis rationi vis, atque evidentia propterea est deneganda, sic ut per se nec verum a falso, nec bonum morale intrinsecum a malo natura possit secernere? Num, ut verbo dicam, *logica, ontologia, naturalis theologia, philosophia, ethice, naturale jus* aliæque ejusmodi rationales disciplinæ, quales præclari quavis ætate

Digitized by Google

inter catholicos philosophi ac theologi coluerunt, atque utiliter adeo usurparunt ad pseudo-philosophorum deliramenta profligandа, veluti purus putus *rationalismus* traducentur? Caveant id profecto qui recte sentiunt ac sapiunt. Quid enim hoc esset aliud, nisi homines fidei ac Theologiæ catholicæ infensos ab ea vehementius avertere; et sibi ipsos instrumenta ad facta divinæ revelationis probanda ejusque fundamenta vindicanda plane necessaria præripere? Stent igitur omnia, quæ recta, quæ vera sunt, et simul conspirent amice: elementa necessaria rationis et intelligentiæ cum experientia interna atque externa; nativa rationis vis cum necessitate historicæ auctoritatis; humana scientia cum divina fide; philosophia rationalis ac naturalis cum Theologia hac nostra, quæ naturæ ambitum prætergreditur, ac scientiæ, quam Deus mortalibus largitus est, culmen attingit. Conclusio.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE VERA RELIGIONE.

1. Veram religionem illam nuncupamus quæ divinitus nobis data est per supernaturalem revelationem. Revelationis autem supernaturalis nomine significamus immediatam illam manifestationem quam Deus, cujus existentiam hic supponimus, de se ac de veritatibus fecit, quæ hominem ad suum finem ultimum perducunt.

2. Quæ porro ad ejusmodi manifestationem, seu revelationem spectant, revocari solent ad ejusdem possibilitatem, necessitatem, notas ac existentiam. Totidem capita hæc erunt in quæ tractationem præsentem distribuimus.

CAPUT I.

DE POSSIBILITATE DIVINÆ AC SUPERNATURALIS REVELATIONIS.

3. Possibilitatem divinæ revelationis passim increduli inficiati sunt non tam ex parte Dei ipsius quam ex parte objecti seu rei revelatæ aut revelandæ. Eos præsertim commovet revelatio veritatum quæ rationis captum superant, quæque vulgo *mysteria* nuncupantur. Jam vero haud repugnare, quocumque sub adspectu res spectetur divinam revelationem pronum est demonstrare.

PROPOSITIO.

Possibilis est divina ac supernaturalis revelatio etiam veritatum quæ mentis captum excedunt.

4. Duas, uti patet, partes continet enunciata propositio, generalem alteram, alteram vero specialem quæ est de possibilitate revelationis mysteriorum. Sic porro priorem partem evincimus.

5. Si qua esset revelationis repugnantia, hæc peti deberet vel ex parte Dei, vel ex parte hominis, vel ex parte rei revelatæ. Jam vero ex nullo horum trium repeti potest. Non quidem ex parte Dei; omniscius enim, ac omnipotens cum sit, nulla veritas eum latere potest, ac innumera ei suppetunt media ad eam manifestandam. Porro si potest homo homini sensa sua aperire, non poterit Deus homini? Non ex parte hominis intelligentia prædita, adeoque idonei ad manifestatam quamlibet veritatem excipiendam retinendamque. Non denique ex parte rei revelatæ, quæcumque siquidem hæc sit, cum a Deo, uti supponitur, patefiat, objectum esse potest divinæ manifestationis.

6. Ex postrema hac animadversione jam liquet perinde esse, sive res quæ revelata perhibetur superet sive non superet humanæ mentis aciem, adeoque Deum posse revelare mysteria, seu efficere mysteria objectum revelationis suæ. Cum enim in Dei potestate sit tum veritates naturalis ordinis, tum veritates quæ intra illum ambitum haud continentur, manifestare, nulla ratio apparet quare id præstare Deus minime posse dicendus sit. Numquid hominis erit Deo normam, aut terminos figere quos ipse nequeat præterire? Absonum hoc est atque a communi hominum sensu abhorrens. Immo vero ea quovis tempore hominibus persuasio insedit Deo dignum esse veritates patefacere humanæ menti impervias.

7. Possibilis igitur quaquaversus

Digitized by Google

spectetur divina ac supernaturalis revelatio est, sive hæc pro objecto habeat veritates quæ humanæ mentis captum minime excedant, sive eum superent.

DIFFICULTATES.

8. I. Obj. 1° Assequi non possumus quomodo Deus quidpiam revelet. 2° Nemo unquam certus esse potest utrum a Deo, an vero a malo spiritu, aut a propriæ imaginationis penu partum sit quod revelatum perhibetur. 3° Sane plures decepti, deceptoresque quovis tempore extiterunt. 4° Incredibile proinde est Deum medio adeo labili ac deceptioni obnoxio ad suam patefaciendam voluntatem, aut quasvis veritates uti posse, cum ejus sapientiæ id repugnet. 5° Historia primitiva ac mithologica omnium gentium argumento est ineluctabili fraudis qua deceptæ gentes sunt ab hominum vafritie et ambitione sub divinæ revelationis obtentu. 6° Neque labente tempore unquam defuerunt ejusmodi deceptiones. Ergo.

9. Resp. Ad 1^m, *Tr.* Nulla siquidem nostra refert rationem agnoscere quam Deus tenet ad se suaque hominibus patefacienda. Ineptum porro est ex hac ignoratione concludere impossibilem esse divinam ejusmodi manifestationem. Ceterum Deus, si velit se hominibus revelare, sese hominum intelligentiæ accommodat ita ut ab istis percipiatur ejus operatio. Potest proinde aut per immediatam communicationem id efficere, potest per symbolicam visionem, potest per articulatos sonos, per somnia, aliaque innumera media quæ ipsi semper, cum voluerit, præsto sunt.

10. Ad 2^m, *D.* Si nulla sint certa criteria ad Dei operationem ab operatione malorum spirituum, aut etiam phantasiæ ludibrio internoscendam, *C.* Si talia criteria existant *N.* Jam vero cum Deus se reipsa homini communicat talia præbet, ineffabilia quidem, sed certa ac tuta veritatis et communicationis suæ argumenta et indicia, ut fieri omnino non possit, quin subjectum hujus operationis prorsus certum efficiatur. Verum, et hoc seposito, quamvis dubius hærere queat peculiare individuum de revelationis veritate aut interdum etiam decipi, ceteris id nocere haud potest. Siquidem nemo tenetur fidem adjungere revelationem divinam evulganti, quin per extrinsecas notas, cujusmodi esse ostendemus præcipue miracula et vaticinia eventu comprobata, se revera divinam ac supernaturalem revelationem habuisse demonstret.

11. Ad 3^m, *D.* Defectu criteriorum usus de quibus modo diximus, *C.* his rite adhibitis *N.*

12. Ad 4^m, *D.* Si media Deo certa non suppeterent ad amovendum a nobis cujusvis fraudis ac deceptionis periculum, *C.* Si hæc ipsi suppetant, eaque nobis præbeat *N.* Ex dictis enim liquet neminem teneri ad admittendam uti divinam revelationem aliquam nisi certior fiat extrinsecis notis Deum reipsa esse locutum. Cum vero in hominum commodum ac utititatem Deus veritates suas patefaciat, hos ipsos debet ejusmodi signis communire, ut nulli pateant deceptioni, si homines velint illis attendere, si secus faciant, imprudentiæ propriæ ac levitati deceptionem adscribere debent, non autem defectui medii quo Deus usus est aut utitur ad eos doctrina sua informandos.

13. Ad 5^m, Resp. 1° Ergo si gentes omnes, uti adversariis placet, deceptæ sunt falsis revelationibus, omnes gentes possibilem divinam revelationem admiserunt, adeoque dum increduli eam uti impossibilem traducunt, communi hominum sensui contradicunt. Resp. 2° *D.* Deceptæ sunt ex defectu accurati examinis quod instituere debuissent ad fraudem præcavendam, *C.* ex vitio intrinseco seu inhærente ipsi medio, nempe revelationi divinæ *N.* Etenim si istiusmodi cum divinitate commercia quæ nonnulli sibi arrogarunt populi de quibus agitur accurate expendissent, numquam illusioni aut deceptioni fuissent obnoxii.

14. Ad 6^m, *D.* Ex iisdem motivis provenientes, *C.* secus *N.* Responsio patet ex dictis.

Digitized by Google

15. II. Obj. 1° Implicat *mysterium revelatum* prout implicat aliquid *occultum* esse *manifestum*. 2° Deinde cui bono revelatio mysteriorum, seu veritatum occultarum? In quem præterea finem Deus nobis rationem dedit, nisi ut intelligeremus? Deus igitur quin sibi contradicat, haud potest veritates revelare quas mens intelligere nequeat. 3° Quin potius deprehendere mens videtur mysteria contraria esse rationi eo ipso quod eidem contraria esse videntur. 4° Nulla demum est religio, quæ sua non jactet mysteria, quæ proinde non sunt nisi notæ evidentes vafritiei eorum, qui illa excogitarunt. Ergo.

16. Resp. Ad 1^m^, *D.* Si quidpiam sub eodem respectu *mysterium* et *revelatum*, *occultum* ac *manifestum* diceretur et esset, *C.* si sub diverso respectu *N.* Porro *mysterium* aut *occultum* quidpiam dicitur respectu sui seu intrinseci nexus terminorum, seu subjecti et prædicati quem mens nostra non assequitur ex defectu cognitionis adæquatæ utriusque. Contra vero *revelatum* dicitur respectu enunciationis terminorum, quæ clarissima esse potest, uti patet in quolibet mysterio revelato. Sic e. g. cum Deus revelavit tres esse distinctas in unitate divinæ naturæ personas; aut Verbum carnem esse factum, seu assumpsisse naturam humanam in unitate divinæ personæ, omnes ejusmodi enunciationes intelligunt, nemo autem assequitur quomodo tres personæ realiter distinctæ ab invicem subsistant in eadem numero natura, aut quomodo natura humana subsistat in persona Verbi, et ita de ceteris dicatur.

17. Ad 2^m^, *D.* Si mysteria essent sub omni respectu inintelligibilia, *C.* si ex parte tantum impervia sint *N.* Jam vero, ut ex dictis constat, intimus tantum nexus nos latet mysteriorum, non autem sensus qui pervius est, eumque mens apprime intelligit, ac uberrimos inde fructus percipere potest. Cum quis sibi annunciare audit, hominem esse animal corpore et anima rationali præditum, quamvis eum lateat nexus ex quo unitas subsiti humani exurgit, intelligit profecto quid homo sit. Idem dic de mysteriis divinitus revelatis. Quare non frustra Deus illa nobis credenda proponit, eo magis quod jure ipse polleat exigendi ut etiam iis, quæ mens nostra non assequitur, assentiamur. Fingunt sibi deistæ mysteria nostra totidem ænigmata esse. At probe falluntur. Exinde colligitur in quem finem Deus nobis mysteria revelaverit; revelavit enim ut augustiorem de se ipso ac de religione cognitionem assequeremur; revelavit ut fidei meritum haberemus per obsequium mentis nostræ in eas veritates quas intime ipsa penetrare nequit; revelavit ut haberemus incitamenta ad virtutem validissima.

18. Ad 3^m^, *N.* Aliud enim est mysteria videri contraria rationi, aliud vero eidem reipsa veluti contraria seu adversantia deprehendere. Nam prius provenit ex ipsa natura mysteriorum, quæ alterius ordinis sunt ac mentis aciem superant, ac proinde non sunt rationi positive conformia. Posterius autem solum contingit cum mens positivam terminorum repugnantiam cernit, cujusmodi esset propositio qua quis affirmaret circulum esse quadratum. Quod tamen nuspiam in mysteriis nostris evenit.

19. Ad 4^m^, *D.* Idest nulla est religio quæ suas non habeat doctrinas aut conventicula occulta, *Tr.* vel *C.* mysteria propriæ dicta, cujusmodi sunt quæ credenda proponit religio christiana, quæ basim constituant ac validissima incitamenta ad omnimodam perfectionem *N.* Ex vocis *mysterii* æquivocatione hanc difficultatem urgent increduli. Ecquis conferat mysteria Eleusinia e. g. Bacchica etc. cum mysteriis quæ divinitus revelata perhibentur?

CAPUT II.

DE NECESSITATE REVELATIONIS.

20. Ejusmodi necessitas non petitur ex parte Dei, qui nihil homini debet, nisi forte hypothetice, quod nempe velit ab homine exigere fidem in ea,

Digitized by Google

quæ nonnisi per revelationem innotescere possunt, cujusmodi sunt veritates quas supernaturales vocamus. Igitur tota est ex parte hominis necessitas de qua agimus.

21. Cum vero possit homo absolute veritates naturales seu morales ordinis sui cognoscere, consequitur necessitatem de qua disserimus non esse *absolutam*, sed *moralem* tantummodo; ut revelatio scilicet inserviat ad superandam illam *moralem* impotentiam quam homines experiuntur in cognoscendis veritatibus quibus maxime indigent ad bene riteque vivendum, obtinendumque suum finem.

22. Hac morali necessitate in veritatibus naturalis ordinis cognoscendis, eisque explendis homines laborare, negant deistæ omnes ac rationalistæ. Ex quo inferunt hominem sibi sufficere quin externo aliquo supernaturali indigeat subsidio. Mire proinde rationis vim extollunt, clamantque injurios humanæ naturæ dignitati se eos præbere, qui revelationis necessitatem propugnant.

23. Ne tricas moveamus circa rationis vim in abstracto spectatæ, rem hanc in concreto, seu in campo historico perpendimus, ut inde appareat quid humanum genus in sua universalitate acceptum, destitutumque revelatione divina valuerit ac valeat ad officia sua cognoscenda et explenda. Si semel constiterit nullum unquam populum sibi relictum sese extulisse ad illam cognitionem, sed omnes a morum honestate descivisse, jure ex hoc facto universali et constanti inferimus moralem illam impotentiam qua homines detineri contendimus, ac proinde, quod consequens est, moralem necessitatem in qua versabantur aut adhuc versantur gentes divino hoc subsidio, seu revelatione destitutæ.

PROPOSITIO.

Ex eo quod nullus unquam populus divina revelatione destitutus dignum Deo cultum exhibuerit atque in absurdos contra sanæ ethices principia errores dilapsus non sit, a quibus nullo modo revocari potuit, jure merito infertur divinæ revelationis necessitas.

24. Duo enunciantur in hac propositione, tum nullum unquam populum revelatione destitutum, (sive quod illam numquam habuerit sive quod illam amiserit) graviter non errasse circa cultum Dei et contra sanæ ethices principia; tum nulla unquam humana industria ab illo statu in quem gentes omnes prolapsæ sunt, potuisse aut etiam posse relevari. Utrumque per partes evincendum est, ut exinde conclusionem eruamus, quam intendimus.

25. Primum ostendunt omnia monumenta historica quo ad veteres populos, ac omnes relationes geographorum quoad populos recentiores quibus vel non affulsit, vel sublata est revelatio. Etenim omnes prorsus turpis idololatriæ labe respersi fuerunt ac sunt cum illis consectariis circa ritus et mores quæ ex illa suapte natura profluunt. Notum autem est, idololatriam, vitiorum omnium ac turpitudinum fecundam esse parentem. Idem dic de sanæ ethices principiis, ad officia sive erga Deum, sive erga alios spectantibus, sive erga seipsos, adeo ut fuerint ac sint in omnia vitia diffusi, iniquitates, injustitias, homicidia, infanticidia aliasque ejusmodi impietates ac scelera quæ sibi licita duxerunt, aut ducunt.

26. Alterum vero eadem facilitate adstruitur. Quamquam enim veteres philosophi plures agnoverint veritates, in gravissimos absurdissimosque tamen errores prolapsi sunt, quos populis propinabant. Sed neque has ipsas veritates poterant populis persuadere, tum quia philosophi in perpetuo inter se conflictu erant, tum quia prævalebat universalis atque inveterata persuasio ac publica superstitio, cui se philosophi ipsi accommodabant, tum quia nulla pollebant auctoritate, tum demum quia nulla poterant sanctione præcepta sua præmunire. Motiva præterea nulla proponebant quæ populo ab erroribus quibus detinebatur revocando idonea essent. Problematica enim erant quæcumque ad pœnas vel præmia quæ probos vel improbos in altera vita manent, spectabant. Hæc ipsa in causa sunt quare neque recen-

Digitized by Google

liores nationes idololatricæ sine revelationis subsidio ad saniora principia adduci possint.

27. Quæ cum ita se habeant, id est, cum facto universali constantique longo seculorum lapsu confirmato, certissime constet populos universos omnes in turpissimis erroribus sive circa cultum, sive circa sana ethices principia versatos esse atque versari; cum præterea ex eadem experientia atque intrinseco defectu rei ipsius naturæ inhærente pariter indubium sit nulla humana industria posse gentes ejusmodi ab universali illa defectione revocari, jure merito infertur tum laborare humanum genus morali impotentia circa cognitionem et praxim officiorum suorum, tum proinde moralem instare necessitatem externi cujusdam supernaturalis subsidii, seu divinæ revelationis ad id obtinendum.

28. Et hæc quidem spectando humanam rationem in concreto, ut præfati sumus, ac generis humani universalitatem, quæcumque demum vires sint rationis ejusdem in abstracto ac in individuis singulis consideratæ, de quibus hic nullam instituimus controversiam.

DIFFICULTATES.

29. I. Obj. Multiplici ex capite peccat propositum argumentum ad ostendendam divinæ revelationis necessitatem; ac 1° quidem ex eo quod factum enunciatum exaggeratum sit, cum innumeras pene patiatur exceptiones in tot utriusque sexus individuis quæ omni virtute excelluerunt; nec solum individua, verum etiam integræ interdum nationes immunes fuerint ab illa universali quæ prædicatur corruptione, virtutes enim Romanorum suspexit ac celebravit S. Augustinus; 2° ex eo quod, facto etiam admisso, nihil exinde extundi possit, cum non tam ex intellectus defectu aut errore, defectio de qua agitur, quam ex malitia voluntatis repeti debeat, quæ utpote in cupiditates prona contra dictamina rectæ rationis ab honestate deflexit, atque ut fit, ad anxietates seu remorsus extenuandos aut retundendos in principia erexit theoretica errores practicos. 3° Id magis elucet ex eo quod principia justi et injusti immutabilia sint, ac indelebilia, alioquin excusari possent omnes pravæ actiones; 4° ex eo quod factum non evincat nisi factum non autem jus, scilicet ex aberratione etiam universali, si placet, et constante concludi legitime nequit laborasse populos morali impotentia ad agnoscenda et adimplenda officia juris naturalis; alioquin 5° imparem vel ipsam revelationem dicere deberemus hisce malis voluntariis abigendis, cum sub ea universalis etiam sit morum fœditas. Ergo.

30. Resp. *N. A.* ad 1^m^, prob. *Neg.* Cum omnia historica documenta ad illud adstruendum conspirent miro consensu. Nec obstant nonnullæ exceptiones ex parte quorumdam individuorum, quæ raræ admodum sunt, nec minimum valent adductas probationes infirmare. Etenim non ex paucis ac pene nullis exceptionibus sed ex communi sentiendi et vivendi ratione judicium ferre debemus. Eo vel magis quod illa individua ex avita numquam omnino deperdita revelationis traditione cognoscere potuerint quæ tum ad dignum Deo cultum exhibendum, tum ad mores bene informandos spectabant. Falsum porro est quod de integris adjicitur nationibus quæ immunes se a generali defectione servaverint; siquidem vel ipsi Romani quorum præclara facinora suspicit S. Augustinus, ab ipsis suis incunabulis, et idololatriæ addicti fuerunt, eodem S. Doctore teste, et profanis sacrificiis, nec nisi vanæ cupidine laudis cupiditates vicerunt.

31. Ad 2^m^, *D.* Repeti nequit defectio illa ex defectu absoluto intellectus, aut invincibili ejusdem errore, *C.* repeti nequit ex qualicumque intellectus defectu ac errore *N.* Jam adnotavimus physicam haud esse sive absolutam, impotentiam mentis nostræ in lege naturali cognoscenda, adeoque nec invincibilem semper errorem esse quo interdum circa eam mens nostra laborat. Alioquin excusationem præ-

Digitized by Google

tendere homines potuissent in fœdo idololatrico cultu, et in pravis moribus quibus se commaculabant. Sed neque excludimus malitiam voluntatis ; nam propter mutuum influxum quem in se exercent intellectus et voluntas, fit ut et intellectus influat in voluntatem et vicissim voluntas reagat in intellectum, ex utraque proinde facultate oritur moralis illa impotentia de qua disserimus ; præsertim cum motiva quæ voluntatem impellere possent, sine revelatione, proindeque sine certa determinataque sanctione, minus valeant ad eam permovendam, urgentibus ex adverso æstu suo cupiditatibus. Exinde ratio patet quare in theoretica principia errores practicos homines sibi illudentes erexerint.

32. Ad 3^m^, *D.* Si error aut defectio illa caderet in ipsas generales ac immutabiles pravi honestique, justi aut injusti notiones, *C.* Si potissimum caderent in illarum ad casus practicos applicationem *N.* Profecto generalia primaque justi ac injusti principia utpote in cordibus nostris insculpta numquam oblivioni dari possunt aut immutari ; ast facilis nimis est in illorum applicatione ad casus concretos deceptio, quæ inolita consuetudine cohonestatur et callum ita obducitur, ut ne suspicio quidem circa depravationem oriatur. Circa hanc vero gentes omnes absque revelationis subsidio plus minus ab honestate aberrarunt, ut liquet ex facto.

33. Ad 4^m^, *D.* Si factum sit singulare aut temporarium, *Tr.* vel *C.* Si universale et constans sit in substrata de qua agimus materia *N.* Si quis vel leviter consideret factum universalis depravationis theoreticæ et practicæ, non potest in eo non deprehendere tenebras quibus humana mens obvolvitur, et difficultatem summam quam experitur in iisdem depellendis. Si accedat præsertim publica lex, magnorum exemplum et auctoritas, publica templa, cæremoniæ, ritus, festa aliaque ejusmodi quæ in idem conspirent. Si præterea institutio domestica, exemplum multitudinis, spectacula, libri qui hoc ipsum suadeant. Talis porro est casus quem expendimus.

34. Ad 5^m^, *Neg.* utrumque assumptum. Ac primo quidem inficiamur in eadem conditione versari eos ad quos pervenit relatio christiana, ac illos qui ea destituti sunt, aut olim fuere. Hoc enim inter utrosque intercedit discrimen, quod in christianismo sint individua quæ vel ex infirmitate vel malitia peccant contra normam aut regulam quæ ipsis bene perspecta est, et a multitudine arguuntur ; contra vero qui in infidelitate degunt a massa, seu multitudine ipsa, certa et explorata regula destituta, in malum et perversitatem impelluntur a publicis institutis sive civilibus sive religiosis, nec nisi paucissimi illi qui ab ea recedunt eique obsistunt rite et honeste vivunt. Secundo dicimus falsum omnino esse eamdem vigere tum circa cultum tum circa mores penes christianos ac penes ethnicos corruptionem ac fœditatem. Nonnisi in historia plane hospes potest ejusmodi assertionem emittere.

35. II. Obj. 1° Qui impotentiam moralem in homine adstruunt tum ad cognoscenda tum ad implenda officia moralia, Deo injuriam irrogant, perinde ac si Deus soli creaturæ nobilissimæ denegasset ea quibus bruta ipsa animantia abunde instruxit, media scilicet idonea ad finem suum obtinendum. 2° Deus itaque ratione hominem instruxit, excolenda tamen, non autem jam exculta, hinc fit ut quo magis evolvuntur germina quæ in ipsa latent plenius agnoscat officia sua. Huic evolutioni sufficit homo ipse, præsertim si identidem consurgant, ut fit, genii extraordinarii qui pro uniuscujusque ætatis seu epochæ indigentia hanc evolutionem promoveant, uti ex historia liquet. 3° Sane si illa quam contendunt supernaturalistæ impotentia homines reipsa laborarent, ab ipso mundi exordio Deus plenam revelationem hominibus dedisset, non autem per gradus veluti quosdam, et singulari genti, non autem universo humano generi. Concludendum propterea est nullo ejusmodi supernaturali subsidio opus esse.

Digitized by Google

36. Resp. ad 1^m, *D.* Si talis impotentia ex defectu mediorum quibus Deus hominem instruxit repetenda esset, *C.* si ex causis extrinsecis *N.* Etenim hoc ipso quod Deus rationem homini indidit, adeoque germina omnia veritatum ordinis sui, hominis erat eam excolere, et mores suos ad justi rectique normam componere; ast libertate præditus, et pulsatus cupiditatibus, maluit his indulgere, et tenebras potius consectari quam lucem, donec obnubilata mente, et obdurata conscientia, inolita etiam consuetudine, ac publico communique exemplo magis depravatus, in illam se conjecit moralem impotentiam a qua per seipsum, spectatis omnibus rerum adjunctis, jam emergere non poterat absque superveniente subsidio. Deerant ipsi præterea, uti animadvertimus, incitamenta validiora quibus permoveretur, cum ratio per se nihil determinati habeat. Animantia vero bruta ex eo quod ratione ac libertate careant, debuerunt aliis mediis instrui ad finem ipsis propositum; instructa autem fuerunt instinctu.

37. Ad 2^m, *D.* Debuisset et potuisset absolute ab homine ita fieri, *C.* Ita reipsa factum est *N.* Certe hoc ipso quod impotentia, de qua est sermo, physica non sit, potuisset et debuisset homo rationem suam excolere ac germina illa evolvere; quod cum non effecerit dilapsusque sit in noxios contra sanam ethicen theoreticos et practicos errores reum se constituit. Ast facto hoc posito, quærendum superest utrum homo revera in hoc statu, in morali evadendi impotentia fuerit constitutus. Porro rationum momenta quæ superius adduximus evidenter hanc impotentiam evincunt, adeoque moralem necessitatem supernæ alicujus revelationis. Quid autem efficere valuerint extraordinarii illi genii, de quibus disserunt adversarii, historia patefecit, et experientia jugis confirmat apud populos ad quos bonum nuncium nondum pervenit aut ab iis rejectum est. Contra facta, theoriæ etiam speciosissimæ nihil valent.

38. Ad 3^m, Resp. 1° reipsa Deum ab ipso mundi exordio suam dedisse revelationem, ut suo loco ostendemus, adeoque numquam Deum hominum imbecillitati defuisse. Resp. 2° Quod cum agatur de dono mere gratuito neque absolute necessario, potuisse Deum pro beneplacito suo subsidium revelationis suæ conferre eo tempore, eaque mensura quæ juxta sapientiæ suæ consilium magis expedire visum est. Voluit ut homo propriam infirmitatem prius experiretur. Quandoquidem si adeo tumuit, ut sibi arrogaverit, non obstante tot seculorum experientia, quæ Deo unice accepta referre debet, quid fecisset si illico a Deo illustratus fuisset?

CAPUT III.

DE NOTIS VERÆ AC SUPERNATURALIS DEI REVELATIONIS.

39. *Notæ* divinæ ac supernaturalis revelationis dicuntur characteres illi ex quibus certo ac tuto revelatio quæ ex Deo est, secerni possit ab hominum fraude. Hæ autem notæ omnium consensu duæ præcipuæ sunt *miracula*, et *prophetiæ* eventu comprobatæ.

40. Miraculum juxta S. Thomam (1. p. q. 100. art. 4.) est *id quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ;* vel etiam ut scribit lib. 3. *cont. Gent.* c. 101. *illa simpliciter miracula dicenda sunt, quæ divinitus fiunt præter ordinem communiter servatum in rebus.* Cum vero difficile admodum sit determinare quod fit *præter ordinem totius naturæ creatæ*, aut *quæ tantum divinitus fiunt*, eo quod nos lateant vires Angelorum sive bonorum sive malorum, ac non omnia miracula *totius naturæ* ordinem excedant, ad hæc incommoda vitanda, aliis magis placet sic miraculum definire: *Opus sensibile, stupendum, ordini providentiæ consueto et naturæ legibus contrarium.* Alii alias miraculi definitiones exhibent. Parum autem refert si verbis ejusmodi definitiones discrepent, dummodo quoad rem consentiant, seu quatuor illas conditiones præseferant quæ ad verum miraculum constituendum requiruntur. Sunt autem 1° ut

Digitized by Google

effectus sit sensibilis; 2° ut a Deo solo sive immediate sive mediate effici possit; 3° ut sit proinde supernaturalis; 4° et quod consequens est, ad divina perducat. Ex his conditionibus facile erit falsas, mancas, aliove defectu laborantes definitiones a germana ac sincera secernere.

41. *Prophetia* seu *prædictio*, quæ alio etiam nomine *divinatio* nuncupatur, est *præsensio* et *prædictio certa futuri alicujus eventus, qui in causis naturalibus præsciri non potest;* aut pressius: *Manifestatio rei futuræ creaturis occultæ.* Tres conditiones ex traditis definitionibus vera prophetia exposcit 1° ut prædictio sit *certa;* 2° ut sit rei creaturis omnibus prorsus *occultæ,* cujusmodi præsertim sunt quæ a libera hominis electione pendent; 3° ut sit *determinata*, id est nec flexiloqua neque vaga, ita ut non accommodetur eventus prophetiæ, sed prophetia determinet eventum.

42. His præmissis, tum de miraculo tum de prophetia, ad finem quem intendimus, majoris perspicuitatis gratia distinctis articulis erit nobis agendum.

ARTICULUS I.

DE MIRACULIS.

43. Tum miraculorum possibilitatem tum efficaciam ad probandam divinam revelationem adoriuntur increduli omnes. Possibilitatem præcipue Spinoza inter ceteros et qui ejus vestigiis insistit alter Judæo-incredulus Salvador impugnarunt. Efficaciam vero qui vulgo naturalistæ, ac rationalistæ nuncupantur e medio tollere adnisi sunt.

PROPOSITIO I.

Miracula sunt possibilia.

44. Illud enim possibile censetur et est, quod nullam intrinsecam involvit contradictionem: atqui talia sunt miracula. Etenim nulla concipi potest contradictio in eo quod naturæ auctor, scilicet Deus, qui libere naturæ leges constituit, possit aut contra, aut supra, aut præter has leges aliquid agere. Porro si hoc fiat, verum ex dictis miraculum habetur. Ergo miraculum est possibile. Nec enim ejusmodi leges intrinsecæ sunt corporibus, sed a sola Dei voluntate iisdem sunt constitutæ, et eo modo quo ei placuit juxta divinæ suæ sapientiæ finem; si hic propterea exigat ad gloriam conditoris luculentius manifestandam ut diversa ratione tali loco vel tempore res creatæ agant a consueto providentiæ ordine, nil vetat quominus Deus id efficiat. Ergo.

DIFFICULTATES.

45. Obj. 1° Deus est immutabilis; atqui mutaretur si posset patrare miracula, mutaret enim sua decreta quæ cum eo identificantur. 2° Miracula præterea importarent legum naturæ eversionem, quæ Deo indigna esset, tum quia levitatem redoleret, tum quia imbecillitatem saperet, quasi nempe Deus ad patefaciendam omnipotentiam suam deberet ad intercalares ejusmodi exceptiones descendere, secus ac exposcat ejus sapientia. 3° Parum insuper providum se proderet, dum ad finem suum obtinendum teneretur ad instar angustæ mentis legislatoris ad nova semper media se recipere. 4° Quapropter inferendum est ita immutabiles esse leges physicas, uti sunt leges morales, quæ violari nullo modo possunt, nec proinde miracula fieri unquam posse.

46. Rep. Ad 1^m, *D.* Deus mutaretur si in novo opere patrando *novum* adhiberet *consilium*, ut loquitur S. Augustinus, *C.* si quæ in tempore efficit, ab æterno decrevit *N.* Deus porro dum *opera mutat*, inquit S. Doctor, *non mutat consilium* (*Conf.* lib. 1. c. 4). Cujus rei S. Thomas rationem præterea subjicit, scribens p. 1. q. 10. 5. ar. 6. ad 3. *Deus sic rebus certum ordinem indidit, ut tamen sibi reservaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Unde quum præter hunc ordinem agit, non mutatur.* Falsum proinde est vel Deum in patrandis miraculis immutare decreta sua, aut etiam hæc

Digitized by Google

cum Deo identificari, cum non sint nisi *effectus* suæ voluntatis.

47. Ad 2^m^, *Neg.* Nec enim miraculum importat naturæ legum eversionem, sed solum importat diversum a consueto providentiæ ordine in peculiari casu Dei regimen. Quum vero Deus in suis legibus constituendis quibus mundus physicus regeretur et has exceptiones complexus sit, nec levitatem, neque imbecillitatem redolet, sed sapientiam et omnipotentiam suam patefacit, cum eas ordinaverit ad finem plane dignum se.

48. Ad 3^m^, *Neg.* Pariter, cum et hæc difficultas rudiori omnino ratione supponat Deum in patrandis miraculis ex superveniente ac imprævisa rerum serie permoveri, quo nihil absurdius fingi potest. Exinde patet quam incongrua sit paritas improvidi legislatoris, quæ adducitur.

49. Ad 4^m^, *Neg.* Illationem quæ ex falsis principiis deducitur, et paritatem inter leges physicas et morales. Quandoquidem illæ a libera Dei voluntate pendent adeoque aliter constitui potuerunt, istæ vero non item, cum habeant pro objecto bonum aut malum morale, seu virtutem aut vitium. Ceterum immerito miracula ab adversariis legum physicarum *violationes* vocantur, cum earum non sint nisi suspensiones, aut derogationes, seu etiam diversa regiminis hujus mundi in casibus particularibus ratio.

PROPOSITIO II.

Miracula certissimam divinæ ac supernaturalis revelationis notam constituunt.

50. Veritatem propositionis vel ipsa miraculi notio evincit. Etenim si miraculum est id quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, aut si magis lubet, est opus sensibile, stupendum, consueto providentiæ ordini ac naturæ legibus contrarium, sequitur verum miraculum nonnisi a Deo supremo totius naturæ Domino aut per se aut per ministros suæ omnipotentiæ patrari posse; si igitur Deus miraculis alicujus missionem, illius scilicet qui ejusdem Dei nomine loquitur ejusque manifestat voluntates aut veritates sibi divinitus patefactas cohonestaverit, ejusmodi miracula argumento erunt ineluctabili de divina legati a se missi revelatione.

51. Quin etiam et illud adjicimus, Deum utpote summe sapientem ac veracem non modo nos miraculis decipere haud posse, sed neque posse permittere ut nos decipiamur falsis miraculis, ita ut invincibilis seu ineluctabilis sit error. Quoties proinde constiterit de vero miraculo, toties certi efficimur de divina illius missione in cujus favorem illud fuerit patratum, seu quod idem est, miracula certisssimam divinæ ac supernaturalis revelationis notam constituunt.

DIFFICULTATES.

52. I. Obj. Esto verum miraculum notam ac tesseram constituere divinæ revelationis, nihil nobis ejusmodi tessera prodest 1° quia numquam certo inter miraculum et simplex naturæ phœnomenon discernere valemus; ad hoc enim necesse esset nobis perspectas esse omnes naturæ leges; cognoscere præterea deberemus quousque se protendant aut non protendant naturæ vires, quod tamen nos latet; 2° quia reipsa quovis tempore in judicio de vero miraculo ferendo plures decepti sunt et eo facilius quo rudiores in scientia physica fuerunt; 3° quia miraculi proclamatio arrogantiam sapit incredibilem, quandoquidem potius quam propriam ignorantiam fateri in explicando aliquo extraordinario eventu, malunt homines efficaciæ ac vi supernaturali illum adscribere. 4° Satius proinde erit in hisce casibus judicium cohibere donec scientia eo pervenerit, ut causam naturalem ejusmodi effectuum detegat. Ergo.

53 Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *N.* Toties enim certo purum naturæ phœnomenon a vero miraculo secernimus quoties naturæ legibus bene nobis perspectis contrarium quidpiam fieri contigerit in illis præsertim rerum adjunctis in quibus miraculum editum perhibetur. Ut hoc autem nonnullis exemplis usu quotidiano usurpatis de-

Digitized by Google

effectus sit sensibilis; 2° ut a Deo solo sive immediate sive mediate effici possit; 3° ut sit proinde supernaturalis; 4° et quod consequens est, ad divina perducat. Ex his conditionibus facile erit falsas, mancas, aliove defectu laborantes definitiones a germana ac sincera secernere.

41. *Prophetia* seu *prædictio*, quæ alio etiam nomine *divinatio* nuncupatur, est *præsensio* et *prædictio certa futuri alicujus eventus, qui in causis naturalibus præsciri non potest;* aut pressius: *Manifestatio rei futuræ creaturis occultæ*. Tres conditiones ex traditis definitionibus vera prophetia exposcit 1° ut prædictio sit *certa;* 2° ut sit rei creaturis omnibus prorsus *occultæ*, cujusmodi præsertim sunt quæ a libera hominis electione pendent; 3° ut sit *determinata*, id est nec flexiloqua neque vaga, ita ut non accommodetur eventus prophetiæ, sed prophetia determinet eventum.

42. His præmissis, tum de miraculo tum de prophetia, ad finem quem intendimus, majoris perspicuitatis gratia distinctis articulis erit nobis agendum.

ARTICULUS I.

DE MIRACULIS.

43. Tum miraculorum possibilitatem tum efficaciam ad probandam divinam revelationem adoriuntur increduli omnes. Possibilitatem præcipue Spinoza inter ceteros et qui ejus vestigiis insistit alter Judæo-incredulus Salvador impugnarunt. Efficaciam vero qui vulgo naturalistæ, ac rationalistæ nuncupantur e medio tollere adnisi sunt.

PROPOSITIO I.

Miracula sunt possibilia.

44. Illud enim possibile censetur et est, quod nullam intrinsecam involvit contradictionem: atqui talia sunt miracula. Etenim nulla concipi potest contradictio in eo quod naturæ auctor, scilicet Deus, qui libere naturæ leges constituit, possit aut contra, aut supra, aut præter has leges aliquid agere. Porro si hoc fiat, verum ex dictis miraculum habetur. Ergo miraculum est possibile. Nec enim ejusmodi leges intrinsecæ sunt corporibus, sed a sola Dei voluntate iisdem sunt constitutæ, et eo modo quo ei placuit juxta divinæ suæ sapientiæ finem; si hic propterea exigat ad gloriam conditoris luculentius manifestandam ut diversa ratione tali loco vel tempore res creatæ agant a consueto providentiæ ordine, nil vetat quominus Deus id efficiat. Ergo.

DIFFICULTATES.

45. Obj. 1° Deus est immutabilis; atqui mutaretur si posset patrare miracula, mutaret enim sua decreta quæ cum eo identificantur. 2° Miracula præterea importarent legum naturæ eversionem, quæ Deo indigna esset, tum quia levitatem redoleret, tum quia imbecillitatem saperet, quasi nempe Deus ad patefaciendam omnipotentiam suam deberet ad intercalares ejusmodi exceptiones descendere, secus ac exposcat ejus sapientia. 3° Parum insuper providum se proderet, dum ad finem suum obtinendum teneretur ad instar angustæ mentis legislatoris ad nova semper media se recipere. 4° Quapropter inferendum est ita immutabiles esse leges physicas, uti sunt leges morales, quæ violari nullo modo possunt, nec proinde miracula fieri unquam posse.

46. Rep. Ad 1^m, *D*, Deus mutaretur si in novo opere patrando *novum* adhiberet *consilium*, ut loquitur S. Augustinus, *C.* si quæ in tempore efficit, ab æterno decrevit *N.* Deus porro dum *opera mutat*, inquit S. Doctor, *non mutat consilium* (*Conf.* lib. 1. c. 4). Cujus rei S. Thomas rationem prætexit subjicit, scribens p. 1. q. 10. 5. ar. 6. ad 3. *Deus sic rebus certum ordinem indidit, ut tamen sibi reservaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Unde quum præter hunc ordinem agit, non mutatur.* Falsum proinde est vel Deum in patrandis miraculis immutare decreta sua, aut etiam hæc

Digitized by Google

cum Deo identificari, cum non sint nisi *effectus* suæ voluntatis.

47. Ad 2^m^, *Neg.* Nec enim miraculum importat naturæ legum eversionem, sed solum importat diversum a consueto providentiæ ordine in peculiari casu Dei regimen. Quum vero Deus in suis legibus constituendis quibus mundus physicus regeretur et has exceptiones complexus sit, nec levitatem, neque imbecillitatem redolet, sed sapientiam et omnipotentiam suam patefacit, cum eas ordinaverit ad finem plane dignum se.

48. Ad 3^m^, *Neg.* Pariter, cum et hæc difficultas rudiori omnino ratione supponat Deum in patrandis miraculis ex superveniente ac imprævisa rerum serie permoveri, quo nihil absurdius fingi potest. Exinde patet quam incongrua sit paritas improvidi legislatoris, quæ adducitur.

49. Ad 4^m^, *Neg.* Illationem quæ ex falsis principiis deducitur, et paritatem inter leges physicas et morales. Quandoquidem illæ a libera Dei voluntate pendent adeoque aliter constitui potuerunt, istæ vero non item, cum habeant pro objecto bonum aut malum morale, seu virtutem aut vitium. Ceterum immerito miracula ab adversariis legum physicarum *violationes* vocantur, cum earum non sint nisi suspensiones, aut derogationes, seu etiam diversa regiminis hujus mundi in casibus particularibus ratio.

PROPOSITIO II.

Miracula certissimam divinæ ac supernaturalis revelationis notam constituunt.

50. Veritatem propositionis vel ipsa miraculi notio evincit. Etenim si miraculum est id quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, aut si magis lubet, est opus sensibile, stupendum, consueto providentiæ ordini ac naturæ legibus contrarium, sequitur verum miraculum nonnisi a Deo supremo totius naturæ Domino aut per se aut per ministros suæ omnipotentiæ patrari posse; si igitur Deus miraculis alicujus missionem, illius scilicet qui ejusdem Dei nomine loquitur ejusque manifestat voluntates aut veritates sibi divinitus patefactas cohonestaverit, ejusmodi miracula argumento erunt ineluctabili de divina legati a se missi revelatione.

51. Quin etiam et illud adjicimus, Deum utpote summe sapientem ac veracem non modo nos miraculis decipere haud posse, sed neque posse permittere ut nos decipiamur falsis miraculis, ita ut invincibilis seu ineluctabilis sit error. Quoties proinde constiterit de vero miraculo, toties certi efficimur de divina illius missione in cujus favorem illud fuerit patratum, seu quod idem est, miracula certisssimam divinæ ac supernaturalis revelationis notam constituunt.

DIFFICULTATES.

52. I. Obj. Esto verum miraculum notam ac tesseram constituere divinæ revelationis, nihil nobis ejusmodi tessera prodest 1° quia numquam certo inter miraculum et simplex naturæ phœnomenon discernere valemus; ad hoc enim necesse esset nobis perspectas esse omnes naturæ leges; cognoscere præterea deberemus quousque se protendant aut non protendant naturæ vires, quod tamen nos latet; 2° quia reipsa quovis tempore in judicio de vero miraculo ferendo plures decepti sunt et eo facilius quo rudiores in scientia physica fuerunt; 3° quia miraculi proclamatio arrogantiam sapit incredibilem, quandoquidem potius quam propriam ignorantiam fateri in explicando aliquo extraordinario eventu, malunt homines efficaciæ ac vi supernaturali illum adscribere. 4° Satius proinde erit in hisce casibus judicium cohibere donec scientia eo pervenerit, ut causam naturalem ejusmodi effectuum detegat. Ergo.

53 Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *N.* Toties enim certo purum naturæ phœnomenon a vero miraculo secernimus quoties naturæ legibus bene nobis perspectis contrarium quidpiam fieri contigerit in illis præsertim rerum adjunctis in quibus miraculum editum perhibetur. Ut hoc autem nonnullis exemplis usu quotidiano usurpatis de-

Digitized by Google

claremus, nobis perspecta est lex quod gravia descendant ; item quod ignis comburat ; quod aqua madefaciat ; os confractum per se illico non consolidetur ; mortui non resurgant, aliaque ejusmodi pene innumera. Si proinde videamus vel ad imperium, vel ad nutum, vel ad contactum vel ad precem alicujus qui se divinitus missum proclamat aut gravia suspensa hærere aut elevari etiam, ignem (combustibilem materiam cui inhæret) minime incendere, aquam in quempiam supervenientem haud ipsum madefacere; confractum os subito consolidari ; cadaver pene putre reviviscere; nemo profecto erit sive rudis sive doctus qui non deprehendat in ejusmodi factis verum proprieque dictum miraculum, seu vim et efficaciam non agnoscat ejus qui superior sit naturæ legibus, Dei videlicet. Itaque falso assumunt adversarii ad judicandum de vero miraculo opus esse ut quis cognoscat omnes naturæ leges aut vires, sed satis est ut bene calleat eam peculiarem legem cui miraculum contrarium est.

54. Ad 2^m, *D.* Ex defectu serii examinis, *Tr.* Ex impotentia discernendi inter naturæ phœnomenon verumque miraculum *N.* Ex quo enim deceptio facile contingat, id unum sequitur, cautelam ac solertiam adhibendam esse antequam de miraculo judicium proferatur, quod non abnuimus.

55. Ad 3^m, *D.* Si temere id fiat, *C.* si certis fundamentis ejusmodi miraculorum proclamatio innitatur *N.* Quænam arrogantia, quæso, fingi potest in eo quod quis cernens ad thaumaturgi vocem quempiam ex mortuis reviviscere, ad ejus nutum cæcum natum visum, surdum ac mutum auditum et loquelam recipere, idque sine ullo prorsus apparatu, miraculum proclamet? Puto in his rerum adjunctis adversarios ipsos conscientiæ voci obsequentes id ipsum esse facturos. Intempestive autem adversarii hic inculcant modestiam et humilitatem, ne fidem adhibere cogantur indubiis notis divinæ revelationis.

56. Ad 4^m, *Neg.* Tum quia in ejusmodi affirmatione perperam assumunt adversarii fieri posse ut ope scientiæ detegatur causa naturalis effectuum, qui nullam naturalem habent aut habere possunt ; tum quia sub hoc obtentu omnis adimeretur via ad agnoscendam admittendamque divinam revelationem, quam Deus hominibus dare constituerit. Accedit ipsos in eadam constanter hypothesi versari, quod cum judicamus de miraculo, judicemus ex ignoratione legum physicarum, cum potius e converso de illo judicium feramus ex notissimis nobis eisdem legibus, ut patet ex dictis.

57. II Obj. 1° Possunt et dæmones vel miracula vera edere vel saltem mira patrare quæ illis quoad nos æquiparari possint. 2° Sane Exodi 7. et 8. legimus maleficos Pharaonis imitatos esse miracula Moysis, siquidem *fecerunt similiter*. 3° Quare Moses Deut. 13, 2. seqq. pro certo sumit posse per falsos prophetas miracula fieri ; Christus vero Matth. 24. prædicit talia a pseudochristis et pseudoprophetis patratum iri miracula : *ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*, id ipsum confirmat Apostolus 1. Thessal. 2, 9. et Joannes Apocalyps. 16, 14. Cum igitur dubium semper esse possit utrum miraculum a Deo an a dæmone patratum sit, patet inefficax signum esse ad divinam patefaciendam revelationem.

58. Resp. ad 1^m, *D.* Deo permittente, iisque in adjunctis, ut facile a Dei miraculis secerni possint, *Tr.* secus *N.* Certum enim est dæmones Dei imperio subesse, nec quidpiam agere posse absque Dei permissione. Quo principio semel constituto, jam corruunt omnia quæ ex dæmonum vi objici possunt. Cum enim Deus elegerit miracula uti tesseram manifestationis divinæ suæ voluntatis, jam ejus moralia attributa necessario poscunt ne permittat dæmonem talia moliri quæ dubiam efficerent ejusmodi notam. Quæcumque proinde supponatur dæmonis vis sive, ut nonnullis placet, vera patrandi prodigia, sive, ut verisimilius videtur, nonnisi falsa seu apparentia tantumodo, certum illud exploratumque est Deum non esse

Digitized by Google

permissurum, ea efficere, ita ut non possint opera dæmonis ab operibus Dei secerni. Aut enim nullo modo sinet ea patrare, aut tot ac talia miracula opponet, ex quibus illius præstigiæ detegantur, prout reipsa semper se gessit, quod ex dicendis clarius patebit.

59. Ad 2^m, *D.* Fecerunt in nonnullis *similiter*, ita tamen ut et ipsi debuerint propriam imbecillitatem fateri, *C.* in omnibus *N.* Ad quartum siquidem signum ingenue malefici profiteri coacti sunt: *Digitus Dei est hic:* ut ibid. legitur Cap. 9.

60. Ad 3^m, *D.* Quæ tamen tuto distingui possint a Dei miraculis, *Tr.* quæ secerni nequeant *N.* Nempe interdum permittit aut permittet Deus, dæmones falsis miraculis sive ad bonorum probationem sive ad impiorum excæcationem hominibus illudere, ast semper præsto est providentia sua ne ineluctabilis sit error, ita ut apte animo comparati ab illis caveant, mali autem nonnisi voluntarie et ex propria malitia se decipi patiantur. Hac de causa ab Apostolo 1. Thess. I. c. vocantur *signa mendacia* vel *mendacii*, quæ tempore Antichristi patrabuntur.

61. III. Obj. 1° Nulla est religio utut falsa, aut secta, quæ sua non jactet miracula. Plura facta perhibentur a paganis; plura item ab hæreticis et schismaticis, donatistis præsertim, ac novatianis, a græcis etiam schismaticis, et jansenistis. 2° Quapropter Tertullianus in lib. *de Præscrip.* c. 44. et S. Augustinus in lib. *de Unit. Eccles.* cap. 18. n. 47. miracula veluti signa dubia habuerunt. Ergo.

62. Resp. Ad 1^m, *D.* Quæ tamen omnia carent fundamento historico, *C.* quæ certa omnino sint ac vera miracula *N.* Ac 1° quidem quæ ab ethnicis proferuntur nonnisi ex incerta fama ac post aliquot secula a tempore qua ea contigissi dicuntur, relata ab historicis sunt. 2° Ex incerta item fama proveniunt quæ de miraculis hæreticorum et schismaticorum circumferuntur. Deinde plura quæ tamquam miracula prædicabantur tamquam ab Æsculapio patrata, non fuerunt nisi sanationes ope artis medicæ obtentæ, alia autem, si quæ vera sint, cujusmodi ea sunt quæ a Claudia Vestali vel ab Eutychiano novatiano, edita perhibentur, nonnisi in commendationem virtutis, aut ad fictionem detegendam, non autem ad cohonestandum aut ethnicismum aut novatianismum patrata forent. Donatistarum prodigia explodit S. Augustinus *Tract.* 13. in Joan. n. 17. Jansenistarum, seu Diaconi Paris excludunt Lafiteau, et Bergierius. Patente demum protestante Anglicano Bingham in *Origin. Antiquit. Christ.* lib. 16. cap. 5. §. 7. ab hæreticis nullum unquam miraculum editum est.

63. Ad 2^m, Neg. Sed Tertullianus et Augustinus in adductis locis solum hypothetice loquuntur, quatenus vera essent miracula, quæ pro se jactabant tam hæretici quam schismatici, non exinde inferri posse veram esse illorum sectam, cum a Salvatore contra ea præmuniti simus. Ceterum uterque veluti *fallacia* miracula illa respuit.

64. IV. Obj. 1° Nisi miracula oculis nostris usurpemus iisdem fidem adjungere nec possumus nec debemus; 2° potest enim prudens oboriri suspicio aut quod veteres idoneam diligentiam non adhibuerint in factis expendendis et judicandis, aut quod decepti fuerint voluerintque decipere; 3° id ipsum præterea nobis suadet vulgi indoles quæ fertur ad mirabilia, proindeque eo minus credenda sunt quo mirabiliora hæc perhibentur. 4° Historia philosophiæ patefecit, plura eventa, quæ tamquam prodigia proclamabantur, posse explicari ex legibus physicæ quæ olim ignorabantur. 5° Ceterum certitudo physica qua constat ex. gr. mortuos non reviviscere prævalere semper debet certitudini morali quæ inferioris est ordinis atque exurgit ex testimonio aliorum hominum. Ergo.

65. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Alioquin actum prorsus esset de auctoritate historica, quod nemo prudens admittet.

66. Ad 2^m, *D.* Si homines anteactorum temporum diversæ naturæ fue-

Digitized by Google

rint ab ea qua nos prædiți sumus, *C.* aliter *N.* Homines enim semper similes sibi sunt, jure propterea præsumendum est in hisce casibus homines anterioris ætatis ea præstitisse ut de miraculi veritate certiores fierent, quæ nos præstaremus in eodem casu; eo magis quando agitur de miraculis in ordine ad novam religionem divinitus datam editis. Debebant enim ad hanc novam religionem amplectendam, non solum eam in qua instituti et alti erant deserere, sed jacturam facere ut plurimum et famæ, et bonorum ac propriæ vitæ. Ad hæc porro antequam homines inducantur, certe nulli industriæ parcunt, nulli diligentiæ, ut veritatem certo assequantur.

67. Ad 3^m^. *D.* Nisi versetur vulgus iis in adjunctis quæ modo commemoravimus, *Tr.* in illis constitutum *N.* ut per se patet. Accedit vulgus non ex solis rudibus coalescere; verum etiam ex viris doctis et peritis. Quo autem mirabiliora facta sunt quæ illi admiserunt, eo majorem fidem merentur. Necesse enim est ut tanto magis ingenium acuerint, quanto magis a consueto ordine illa recedebant.

68. Ad 4^m^, *D.* Id est nonnulla nec ad religionem spectantia, *Tr.* plura quæque ad divinam revelationem adstruendam edita fuerint, *N.* Hactenus enim increduli, aut physici nullum miraculum quod patratum perhibeatur ad ostendendam divinam revelationem naturali ratione, seu ex physicæ legibus explicare potuerunt. Quod si ex iis quæ in historiis referuntur nonnulla autumarunt se ex physicæ legibus explicare posse, nulla nostra refert, cum ad rem præsentem non faciant.

69. Ad 5^m^, *D.* Si certitudo physica et certitudo moralis secum pugnantes cadant in idem objectum, *C.* si in diversum objectum cadant *N.* Tunc solum certitudo physica elidet certitudinem moralem, siquidem dari posset, quando unum idemque habent objectum. Jam vero cum certitudo physica aut potius experientia edicit mortuos homines non resurgere, de iis est, quæ communiter contingunt, ac certitudo moralis quæ ex hominum testimonio efflorescit, dum militat pro extincto in vitam revocato, habet objectum singulare et extraordinarium. Quapropter cum certitudo physica et certitudo moralis contradictoria testimonia non præbeant de uno eodemque individuo, non pugnant inter se, neque proinde altera ab altera eliditur; atque ita ruit totum argumentum seu potius sophisma quod adeo magni fit ab adversariis.

70. Inst. Saltem ope magnetismi animalis, quæ veluti miracula vendebantur, optime explicari possunt, ac similia fieri. Etenim 1° per magnetismum animalem occulta panduntur, quæ in remotissimis locis clanculum geruntur; patefiunt ac dispelluntur morbi, aliaque ejusmodi mira patrantur, dummodo magnetizanti fides habeatur, ejusque operationi ac influxui qui morbo affecti sunt subjiciantur. 2° Hac ratione plura saltem, quæ a Christo patrata dicuntur miracula explicantur, ipse enim in se ab ægrotis fidem exigebat, imponebat super eis manus eosque tangebat quandoque repetitis vicibus; quæ quidem omnia operationem redolent magneticam. Ergo.

71. Resp. *Neg. Ant.* Si de iis sermo sit de quibus hic agimus; nam nuspiam apparatus magneticus in illis cernitur, non *somnambulismus*, non contractiones, aut convulsiones apparent, aut alia ejusmodi, quæ in magnetismo animali evenire solent.

72. Ad 1^m^ Prob. *D.* Si vera essent omnia, quæ a suis fautoribus de magnetismi animalis prodigiosa vi magnificantur, *Tr.* si falsa pleraque sint aut saltem exaggerata *N.* Porro licet nonnulla ex tot quæ circumferuntur de magnetica vi vera admittantur ac sint, certum tamen est pleraque falsa esse atque ab ipsis magnetismi patronis non paucis vel in dubium revocari aut prorsus uti falsa exagitari ac respui. Sæpe etiam omnes repetiti conatus omni effectu caruerunt. Demum eis tantum medentur magnetizatores quæ ab emota phantasia pendent.

73. Ad 2^m^ *Neg.* Siquidem nulli miraculorum Christi applicari possunt

Digitized by Google

quæ ad magnetismum spectant animalem; Christus enim cum eo miracula sua dirigeret ut divinam suam missionem comprobaret, ideo in se ipsum exigebat fidem tanquam in filium Dei ac Dei Legatum; manus interdum imponebat super ægrotos, uti symbolum externum potentiæ suæ in sanitate conferenda; quandoque etiam ægros eadem de causa tangebat, atque ad excitandam illorum fidem, eo sensu, quo declaravimus. Ne autem quis suspicaretur externas ejusmodi operationes per se quidpiam conferre ad effectum obtinendum, sæpe solius voluntatis nutu miracula operabatur, sæpe quoque in absentes vim hanc exercebat, uti percurrenti evangelicam historiam facile patebit. Omitto cetera ejus miracula, quæ ipse patrabat circa res inanimes, uti contigit in conversione aquæ in vinum, in multiplicatione panum, in defunctorum excitatione aliisque ejusmodi, in quibus vis magnetica exerceri nullatenus potest.

ARTICULUS II.

DE PROPHETIIS.

74. Prout miraculis contigit, sic contigit prophetiis, earum nempe possibilitas quoque et efficacia impugnata est. Possibilitatem adorti sunt inter ceteros ex antiquis Colophonius, Epicurus, atque Carneades; ex recentioribus Spinoza, socianiani, et in genere increduli ac rationalistæ omnes. Efficaciam vero seu probandi vim ad evincendam revelationis divinæ veritatem peculiari ratione, sibi oppugnandam sumpsere rationalistæ. Sic porro utrumque vindicare aggredimur.

PROPOSITIO I.

Prophetia est possibilis.

75. Prophetia seu cognitio eventuum liberorum futurorum eorumque prædictio est possibilis, si neque ex parte Dei neque ex parte rei futuræ repugnat. Jam vero non modo non repugnat ex parte Dei ejusmodi sive cognitio sive prædictio, ut repugnet potius contrarium. Etenim ipsa Dei, seu entis perfectissimi ac necessarii notio postulat ut nulla scientiæ ipsius fieri possit accesio, fieret autem si non omnia semper præsentia cerneret. Sed neque repugnat ex parte rei futuræ, quia quamvis hæc in se seu in sua realitate actu non sit, est tamen actu uti objectum scientiæ Dei suo tempore futura, adeoque et objectum revelationis. Hinc insita ea omnibus hominibus quovis tempore notio viguit, Deum omnia futura quamvis libera nosse; recepta insuper ex hac ipsa notione penes omnes divinatio velut argumentum divinitatis juxta illud Tullii effatum: *Si divinatio est, dii sunt* (*De Divin.* lib. 1. c. 5.) Ergo.

DIFFICULTATES.

76. Obj. 1° Quod non est, nihil est; sed quod nondum est, nihil est, ergo futurum quod nondum est, seu nihilum, nequit esse cognitionis objectum, nec proinde prædictionis; 2° Accedit, ejusmodi præcognitionem, si qua dari posset, maxime obfuturam humanæ libertati; induceret siquidem fatalem humanis actibus necessitatem noceretque *moralitati*. 3° Concipi demum nequit quomodo cognosci etiam a Deo possit quod libere futurum est, cum nec existat in se, neque in sua determinatione, quæ ad opposita esse potest. Ergo.

77. Resp. Ad 1^m^, *D*. Quod non est neque in se, neque uti objectum scientiæ divinæ, nihil est, *C*. quod non est solum in sua realitate, sed est uti objectum divinæ scientiæ *N*. Etenim quamvis res futuræ in sua reali existentia nondum sint, sunt tamen ut objectum divinæ scientiæ ad eum modum quo res præteritæ, quæ in se non amplius sunt, attamen adhuc existunt in memoria nostra. Est autem futurum respectu Dei, quod est præteritum respectu nostri. Nam omnia ambit ejus æternitas in qua nulla est successio.

78. Ad. 2^m^, *D*. Si prævisio esset antecedens, *Tr*. Si sit consequens ad facta quæ prævidentur *N*. In ordine enim logico prius est aliquid esse quam

Digitized by Google

videri. Hinc non ideo res futuræ sunt quia prævidentur, sed ideo prævidentur, quia futuræ sunt, præsertim si liberæ sint. Non magis nocet humanæ libertati actus liberi prævisio ex parte Dei, quam ejus memoria ex parte nostra.

79. Ad 3^m^ Esto a nobis id concipi non posse, exinde tamen inferre nequit prævisionis, ut ajunt, impossibilitas. Quod a Deo res libere futuræ cognoscantur certa res est, quæ tum ex Dei ipsius notione, tum, uti videbimus, ex facto certissime constat; *quomodo* autem Deus eas cognoscat, nobis liquido haud innotescit, cum de eo agatur quod experientiæ nostræ non subest. Verum ex angustia mentis nostræ concludere nec possumus nec debemus ad rem ipsam inficiandam; ut in pluribus aliis contingit.

PROPOSITIO II.

Prophetia eventu comprobata certissimum exhibet divinæ ac supernaturalis revelationis argumentum.

80. Res futuras liberas certo cognoscere ac prænunciare Dei solius est; ergo si semel constiterit liberas ejusmodi res fuisse certo præcognitas et prænunciatas eventumque eis plane respondisse, argumentum aderit ineluctabile eum qui talia edidit vaticinia illustratum a Deo fuisse, seu quod idem est, prophetia eventu comprobata certissimum exhibet divinæ ac supernaturalis revelationis argumentum.

81. Antecedens a nemine in dubium revocari potest; consequens quod hypotheticum est, sua ipsa evidentia fulget; tota proinde controversia ad *solum factum* revocatur, utrum nempe ejusmodi vaticinia edita sint nec ne, et reipsa fuerint adamussim adimpleta; de quo postea.

82. Hoc confirmatur ex communi hominum sensu, qui constanter vaticinia uti notam divinitatis propriam habuerunt.

DIFFICULTATES.

83. I. Obj. 1° Prophetia vividiori phantasiæ tribui debet, aut naturali rerum futurarum præsensioni, quæ ut plurimum effectum sortiuntur. 2° Arte præterea ac industria comparari potest, ut liquet ex scholis prophetarum de quibus 1. Reg. 10. et alibi; et ex Eliseo, qui ad psaltis concentum excitatus est ad edendam prophetiam IV. Reg. 3, 15. Præterea 3° notum est vaticinia, quæ etiam in Scripturis habentur aut obscura, aut flexiloqua esse, ab hominibus divino Spiritu indignis edita, ac eventibus esse accommodata, ita ut nulla aperta ac determinata occurrant. Ergo.

84. Resp. Ad 1^m^, *D.* Prophetia *fictitia*, *C. vera* de qua nos agimus *N.* Satis est recolere notionem quam de vera prophetia exhibuimus, ut hæ aliæve ejusmodi difficultates dissolvantur.

85. Ad 2^m^, Eadem esto distinctio: si enim arte naturalique industria ac sagacitate partæ sint prophetiæ, hoc ipso excluduntur a vera prophetia quæ notam divinæ revelationis constituit. Scholæ porro prophetarum de quibus in Scripturis sermo est, minime institutiones fuerunt ad artem sive docendam sive addiscendam prophetandi, quod esset absurdum, sed veluti collegia quædam erant, in quibus juvenes ad pietatem ac litteras informabantur. Prophetæ enim notio in Scripturis multiplex est. Factum autem Elisei est prorsus singulare, sonum enim psaltis ad quietem sibi conciliandam ex turbatione in qua fuerat, depoposcit, ut idoneus fieret ad Dei voluntatem excipiendam.

86. Ad 3^m^, *Neg.* Quamplurima enim in sacris litteris vaticinia clara, aperta, definita quoad res, loca, tempus, individua, gesta etc. reperiri paulo post ostendemus, cum agendum erit de existentia divinæ revelationis. Interim haud pauca ejusmodi vaticinia in Scripturis contineri ipsa sua agendi ratione patefaciunt adversarii, dum contendunt contra omne historicum fundamentum plura post eventum fuisse conficta; prout et nonnulli ethnici, inter quos Porphyrius, eorum luce perculsi autumarunt. Quod si aliquot mi-

Digitized by Google

nus clara videntur multiplici ex causa repeti id debet, ac 1° ex ignoratione historiæ, ac omnium adjunctorum ; 2° ex linguæ indole in qua edita sunt; 3°ex peculiari etiam divina œconomia, qua interdum vaticinia quæ idem objectum habent ita fuere disposita, ut quo remotiora erant eventa prædicta, eo obscuriora essent vaticinia ; quo vero propiora erant tempora, eo etiam clariora magisque distincta ederentur vaticinia, uti contigit in vaticiniis Messianis nuncupatis. Ad eum nempe prope modum quo in tabula quæ refert prospectivam, objecta quæ magis proxima repræsentantur distincte cum omnibus suis lineamentis ac vividioribus coloribus pinguntur, minus vero distincte, quæ magis dissita, donec in vagam desinant ac languidam effigiem, quæ remotissime sisti objecta volunt.

87. Nil porro obest interdum vaticinia edita ab hominibus divino Spiritu indignis ; dummodo enim constet de veritate vaticinii ac de ejus adimplemento, satis est; siquidem hoc sibi præ miraculo proprium vindicat vaticinium, ut suam probationem ex se habeat. Ceterum prophetia donum est, uti scholæ loquuntur, gratis datum ad aliorum utilitatem, quo proinde quandoque homines impii ditari possunt non secus ac dono miraculorum.

88. II. Obj. 1° Ethnici etiam suos vates habuerunt, sua oracula quæ libere futura prædicerent, responsa de occultis præberent, cujus rei historia universa testis est. 2° Sane dæmones possunt plura prænuntiare quæ sint ipsi facturi. Ergo prophetia indubium dici nequit divinæ revelationis argumentum.

89. Resp. Ad 1^m, *D*. Qui nempe exercerent artem divinatoriam, *C*. qui vera ederent vaticinia juxta notionem a nobis traditam *N*. Sic etiam : oracula habebant ethnici quæ responsa darent æquivoca, dubia, flexiloqua, aut etiam falsa, *Tr*. vel *C*. quæ veras ederent prophetias *N*. Ingens porro inter ethnicorum vates et prophetas nostros intercedit discrimen. Illi enim utpote sua dantes conjecturis ducebantur, nec nisi vagas ac indeterminatas prædictiones exhibebant, nullum sibi scopum peculiarem proponebant, de rebus haud longe dissitis, quæque singularia aut individua, aut urbes et oppida attingerent; credulos populos, principes sibi faventes experiebantur; contra vero Hebræorum prophetæ certos atque determinatos eventus interdum remotissimos loco ac tempore cum suis omnibus minutissimis adjunctis prænunciant ; omnes prorsus concurrunt ad eundem scopum, nempe ad Dei gloriam providentiamque commendandam atque ad Messiam futurum prænunciandum. Pro objecto ut plurimum habent vicissitudines gentium, regnorum, imperiorum ; cum vero de remotissimis eventibus loquerentur et vaticinii veritas ab adimplemento pendeat ; cum populos ac principes de vitiis arguerent, incredulos ac infensos et persecutores experti eos sunt, nec apparuit divina eorum missio nisi post plura secula, quando nempe ipsorum vaticinia adamussim completa sunt. Nulla proinde inter utrosque vates comparatio institui potest.

90. Ad oracula vero quod spectat, notum est pleraque sacerdotum fraudibus esse adscribenda ; quæ autem per dæmones edita sunt adeo obscura ac flexiloqua erant, ut cuicumque eventui aptari possent; prout reipsa historia universa testis est.

91. Ad 2. *D*. Si Dei providentiæ non subessent, *C*. si ita subsint, ut non omnia, quæ ipsis lubet facere possint *N*. Eodem quandoquidem modo, uti diximus agentes de miraculis, quo Deus qui miracula elegit velut signum sibi proprium, non potest permittere ut dæmones talia patrent quipus ineluctabiliter in errorem homines conjiciantur, ita nec permittet ut illudant vaticiniis, cum et hæc velut testimonium suæ divinitatis elegerit.

CAPUT IV.

DE EXISTENTIA SUPERNATURALIS AC DIVINÆ REVELATIONIS.

92. Non defuit Deus humanæ indigentiæ sed ei auxilio fuit vel ab ipso

Digitized by Google

mundi exordio, et insequentibus ætatibus quibus se communicavit hominibus a se delectis, patriarchis scilicet, Moysi, prophetis, donec completam dedit revelationem per Christum filium suum qui fuit scopus et objectum præcipuum revelationis ejusdem. Ad supernaturalis proinde hujus ac divinæ revelationis existentiam adstruendam nos in ea sistimus quæ per Christum facta est; ex hoc autem veluti centro deinde assurgimus ad indirecte saltem evincendam veritatem revelationis anterioris quæ facta est per patriarchas, Mosen et prophetas.

93. Præmittimus porro hic a nobis supponi veritatem ac veracitatem librorum, qui universim sacræ Scripturæ nomine comprehenduntur; hoc enim argumentum sibi vindicant sacrarum litterarum professores, nosque ipsi de eodem inferius agemus. Sit interim:

PROPOSITIO I.

Christus divinam missionem suam miraculis ac vaticiniis eventu completis, præsertim sua a mortuis resurrectione comprobavit.

94. Juxta demonstrata, miracula ac vaticinia certissimam notam constituunt divinæ ac supernaturalis revelationis; si igitur constiterit Christum reipsa missionem suam illis notis comprobasse, præsertim sua a mortuis excitatione quæ simul vaticinium ac miraculum omnium celeberrimum extitit, hoc ipso constabit divinam esse revelationem quam idem Christus hominibus contulit. Jam vero his communivisse missionem suam ita per partes ostendimus.

95. Ac 1° Miracula a Christo edita evangelistæ luculentissime referunt; hæc autem omni suspicione carere patet ex illorum *numero* qui ingens plane est, ex *adjunctis* omnibus in quibus patrata sunt, nempe publice, in conspectu æmulorum suorum; in ipsa urbe Hierosolymitana, examini publico interdum subjecta, quorumque fama ad reges ipsos perlata est; ex *personis* in quarum gratiam patrata sunt, quæ non solum e plebe, sed ex sacerdotum ac principum cœtu, quæ quandoque etiam absentes fuerunt. Porro si qui dolus, si qua fraus in illis latuisset, detecta omnino esset, summopere siquidem hoc Christi æmulorum intererat. Numquam tamen quidpiam ejusmodi factum est. Quinimo adeo pervulgata erant ut numquam ejus hostes illa negaverint sive judæi, sive ethnici, sed plane illis admissis, contenti fuerint ea magicæ arti adscribere, uti ex libris Thalmudicis, et ex Celsi, Porphyrii, Hieroclis atque Juliani scriptis aut eorum fragmentis quæ ad nos usque pervenerunt, liquido constat.

96. 2° Vaticinia item clarissima tum quæ res aut personas proxime afficerent, tum quæ res longissime dissitas loco et tempore cum minutissimis adjunctis suis pro objecto habuerunt a Christo magno numero edita sunt, quæque aut effectum sortita sunt, aut in dies sortiuntur. Talia sunt ad primam classem quod attinet, vaticinia quæ de sua passione cum omnibus suis adjunctis temporis, loci, supplicii generis multiplicis edidit Christus; quæ de trina Petri negatione ante galli cantum, quæ de discipulorum suorum dispersione, de Juda proditore, aliaque ejusmodi prænunciavit; ad alteram vero classem referuntur prædictio de futura Apostolorum constantia, de mulieris quæ unguento pedes suos linierat fama in mundum universum perventura; de proxima Evangelii sui diffusione, de Ecclesiæ suæ super Petrum ædificandæ perpetua stabilitate, aliaque id genus non pauca. Medium inter utraque vaticinia locum quodammodo obtinet celeberrimum illud de Templi, urbisque Hierosolymitanæ eversione intra illam eamdem generationem vaticinium, quod Matthæus 24. Marcus 13. Luc. 21. longe antequam adimpleretur, scriptis suis evulgaverunt cum omnibus suis adjunctis eorum quæ præcederet, quæ comitari, quæ subsequi illam eversionem debebant. Eventus, teste Josepho Flavio nec non reverentibus Tacito ac Suetonio, apprime prædictioni respondit. Quamvis vero Julianus Apostata tri-

Digitized by Google

bus post seculis irritum reddere hoc vaticinium per novam Templi molitionem adnisus fuerit, prodigiis ab ethnico ipso Ammiano Marcellino historico relatis, a temerario ausu impeditus fuit.

97. 3° Ad resurrectionem demum Christi quod attinet toties ab eo prænunciatam clarissimis verbis *tertia die*, seu post *tres dies* ab sua morte secuturam (Matth. 12, 40. 20, 19. Marc. 9, 30. Luc. 18, 33. Jo. 19.), quæque innotuerat etiam inimicis ejus (Matth. 26, 61. 27, 40.) ita ut ad ipsius tumulum excubias posuerint, exploratissima res est illam locum habuisse, adeoque et adimpletum esse celeberrimum vaticinium, et patratum miraculorum maximum.

98. Hoc enim factum testantur 1° Apostoli et Evangelistæ in scriptis suis editis in conspectu adversariorum Christi, prout testati jam fuerant magna constantia Christi discipuli coram interfectoribus ejus, tum in publicis concionibus tum in publico concilio, illis exprobantes Christi redivivi necem (Act. 2, 23. 3, 15. 4, 10.), 2° Testantur ipsa sua agendi ratione principes Sacerdotum, seniores populi, scribæ ac pharisæi, qui opponentibus sibi crimen adeo atrox nihil prorsus quod facti veritatem attingeret reposuerunt, neque ab excubiis ob impactam eis socordiam pœnam poposcerunt; testantur quingenti fratres de quibus Apostolus I. Corinth. 15. loquitur, quorum aliqui usque ad Trajani ætatem pervenerunt; testantur innumera ac ingentia miracula, quæ in resurrectionis confirmationem ab apostolis atque discipulis edita sunt, testantur quotquot primis illis Ecclesiæ temporibus sive ex judæis sive ex ethnicis christianam fidem professi sunt; testantur denique indirecte saltem judæi ipsi scriptores dum nobis dant tum Christum e cruce depositum in sepulcrum illatum et custodibus munitum, tum post diem tertium vacuum sepulcrum fuisse repertum, atque interim nemo ullam vel probabilem hujus facti rationem reddit, alii vero absurdas causas assignant.

99. Cum igitur tum luculentissimis miraculis ac vaticiniis eventu comprobatis, tum Christi ipsius resurrectione constet divinam esse ejusdem missionem, hoc ipso constat divinam esse revelationem quam Christus dedit hominibus. Quoniam vero Christus provocat ad libros Mosis, ad Psalmos, ac Prophetas tanquam ad *Scripturam*, seu tanquam ad libros divinitus conscriptos, exinde aperte colligitur divinam pariter esse revelationem quæ a mundi primordiis et insequentibus ætatibus per illos facta est, seu quod idem est, constat de existentia divinæ ac supernaturalis revelationis.

DIFFICULTATES.

100. Obj. 1° Miraculorum Christi veritas historica nutat quæ unice innititur testimonio apostolorum, qui et suspecti sunt utpote addicti magistro suo, et præterea idonei haud erant ad rectum de illis ferendum judicium. 2° Nulla sane de illis juridica inquisitio facta est. 3° Fidem sibi sive pharisæorum et legis doctorum, sive ipsorum apostolorum conciliare non potuerunt, illi enim turpissimæ Christum morti addixerunt, isti eum penitus deseruerunt. 4° Imo et Christus ipse parum se illis fidere ostendit, dum ad doctrinam appellavit uti normam ad judicandum de miraculis, et majora a cultoribus suis expectanda promisit. 5° Idem dic de vaticiniis quæ ut plurimum conjecturalia sunt, nec sagacitatem excedunt politici indagatoris, cujusmodi certe fuit prædictio excidii Hierosolymitani, cum proximæ perduellionis jam germina omnia extarent cum illam Christus prævidit ac prænunciavit. Ergo.

101. Resp. ad 1^m, *Neg.* Etenim 1° non a solis apostolis Christi miracula referuntur, sed, uti vidimus, a scriptoribus judæis ac ethnicis admisa sunt, licet ea adscripserint magicæ arti; 2° Etsi á Christi discipulis referantur, nullo modo suspectum est ipsorum testimonium, quum ea referant tanquam publice ac in omnium conspectu patrata, et commentaria sua ediderint viventibus adhuc eorum plerisque qui

Digitized by Google

rei testes fuerunt, ac falsitatis argui illico potuissent. 3° Hi ipsi ut adhærerent Magistro suo debuerunt bonorum omnium ac vitæ discrimini se objiccre, prout reipsa ad ea quæ narrant testanda exilium, cruciatus ac denique mortem ipsam oppetierunt. Idoneos porro fuisse apostolos ad judicium ferendum de Christi miraculis exinde liquet quod instructi essent bonis oculis et auribus ; ejus enim naturæ sunt Christi miracula ut ad ea internoscenda magnis adminiculis opus non fuerit.

102. Ad 2^m^, *Neg.* Nam de cæco nato subtilissima inquisitio facta est (Jo. c. 9.); id ipsum pene contigit in Lazari excitatione. Deinde cum publica essent prodigia ac frequentissima, potuissent quoties libuisset illam instituere, quod si non fecerunt, ideo est, quia nullas technas ad illa infirmanda habebant, eorumque lucem pertimescebant.

103. Ad 3^m^, *D.* Omnium, eorumque præcipue qui voluntaria cæcitate laborabant fidem sibi non conciliarunt miracula Christi, *C.* plurimorum qui melius dispositi erant *N.* Omissis siquidem peculiaribus individuis ex cœtu pharisæorum et doctorum, Nicodemo, Jairo, aliisque haud paucis, certum est *multos ex principibus* in Christum credidisse (Jo. 12, 42.) ob ejus miracula; item *turbam multam sacerdotum obedivisse fidei* (Act. 4, 1.). Quod si ceteri obfirmarunt cor suum ob inveterata quibus detinebantur anticipata judicia, ob invidiam qua tabescebant aliasque ob causas, non miraculorum defectui, sed illorum malitiæ adscribi debet. Apostoli autem non ex incredulitate, sed ex timore ad tempus brevissimum deseruere Christum, cui deinceps constanter adhæserunt insuperabili constantia et fortitudine.

104. Ad 4^m^, *N.* Hæc siquidem non est nisi impudentissimum rationalistarum mendacium. Christus enim, Jo. 10. et alibi constanter provocat adversarios suos ad miracula quæ patrabat. Dum vero promittit a cultoribus suis majora adhuc in posterum edenda, virtutem suam confirmat, non extenuat. Quomodo porro hoc intelligendum sit exponunt interpretes, atque in his Maldonatus.

105. Ad 5^m^, *N.* Minutissima enim adjuncta clare distincteque determinata suspicionem injectam prorsus excludunt. Dum politici regnorum eversionem sagacitate sua prævident, ignorant plane modum quo illa contingere debet, et ea quæ a fortuitis ac liberis causis pendent, cujusmodi sunt quæ Christus descripsit in Solymorum eversione, ut de aliis vaticiniis sileam, de quibus postea.

106. II. Obj. 1° Testimonium saltem apostolorum pro Christi resurrectione suspectum haberi debet, tum quia Christo addicti erant, tum quia singulare, tum denique quia magnum ex hac persuasione, quam si ingerere possent emolumenta sibi obventurum sperabant. 2° Evangelistæ in facto resurrectionis referendo inter se non consentiunt, duo præterea ex his nonnisi per traditionem factum istud accepernnt. 3° Plura insuper sunt quæ suspicionem hanc vehementer confirmant, nempe ratio apparitionum Christi redivivi, quæ subsecivæ fuerunt, timor ab apostolis conceptus de phantasmatis visione, ipsorum ignoratio de subsecutura hac resurrectione. 4° Sane, cur Christus ad vitam revocatus sese intuendum non præbuit adversariis suis, cum hoc eis signum toties se daturum pollicitus esset missionis suæ? Cur apostoli juridicas epistolas a Pilato non petierunt hujus facti ad fidem inveniendam? 5° Hisce porro non officit custodia sepulcro apposita nec sigillum quo sepulcrum obsignatum est; nam milites vino et argento corrumpi poterant, et sepulcrum forsan vacuum obsignatum est, integer siquidem dies efflluxit antequam et milites constituerentur custodes et signaretur sepulcrum (Matth. 27, 62–66.). 6° Fortasse nec dum mortuus erat Christus cum *a discipulis* e cruce depositus est; certe Pilatus miratus est, quod tam cito mortuus esset (Marc. 15, 44.); curatus igitur diligenter amissas vires

Digitized by Google

recuperavit ac se paulo post clanculario modo apostolis videndum præbuit, ut redivivus crederetur. Ergo.

107. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Amor siquidem ac sequela Christi fuit in apostolis effectus et consequentia eorum quæ in ipso viderant, alioquin ei minime se addixissent, cum pro ejusmodi sequela nonnisi ingentia mala sibi impendere bene novissent, ut experientia ostendit. Singulare autem fuit ipsorum testimonium, si lubet, post eorum in diversas provincias dispersionem, quæ nonnisi post decennium contigit, interim toto decennio in Judæa *magna virtute reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi* (Ac. 4, 33.). Cum vero singulares fuerunt, sibi fidem conciliabant signis et prodigiis juxta ejusdem Christi promissa. Emolumentum denique quod sibi præstolari poterant apostoli in falsa resurrectione evulganda fuere verbera, exilium, mors denique ipsa in hoc seculo ac æternus interitus in altera vita. Quod emolumenti genus certe recusabunt adversarii nostri. Adde non ex solo apostolorum testimonio resurrectionis Christi veritatem constare, ut patet ex dictis in probationibus.

108. Ad 2^m, *D.* Id est, non conveniunt in circumstantiis accidentalibus quæque inter se facile componuntur, *C.* non conveniunt in facto ipso referendo *N.* Alterum ab altero dispescendum est. Non semel apparentes dissonantiæ in eventus alicujus testimonio eidem vim et robur addunt, quatenus exinde patet scriptores non ex condicto illum retulisse, aut alterum minime expressisse. Plures viæ sunt evangelistis inter se componendis quas videre est penes interpretes. Quod vero adjicitur de duobus evangelistis qui ex traditione factum resurrectionis accepisse dicuntur, intelligi ad summum debet, quod illud habuerint ex testibus immediate oculatis. Quod quidem nihil detrahit eorum veracitati.

109. Ad 3^m, *Neg.* Etenim ejusmodi suspicionem 1° non confirmant subsecivæ Christi redivivi apparitiones, sed peculiarem œconomiam patefaciunt qua voluit Christus ostendere se non amplius versari in communi ceterorum hominum conditione. Ceterum in his apparitionibus Christus longos habuit cum apostolis et discipulis suis tractatus, se ipsis palpandum præbuit; cum iisdem manducavit et bibit, ad eorum conspectum cœlum conscendit.

110. 2° Non confirmat conceptus ab apostolis timor in subitis illis apparitionibus, januis præsertim clausis; hic enim non fuit nisi subitus motus et affectio naturalis, quæ statim depulsa est ex Christi alloquiis.

111. 3° Non confirmat ignoratio, uti adversarii autumant, de subsecutura Christi resurrectione; nam hæc ignoratio non est absoluta, sed relativa ad prophetarum oracula quæ hanc prænunciabant, ut constat ex Jo. 20, 9.

112. 4° Non demum confirmat incredulitas apostolorum erga referentes resurrectionem Christi; siquidem ad summum hæc eorum agendi ratio arguit in ipsis fidei infirmitatem, ostenditque eos non admodum credulos fuisse, nec ejus veritatem admisisse nisi convictos, quod melius pro nobis est.

113. Ad 4^m, ac præcise ad primam quæstionem resp. Christum se se redivivum minime præbuisse adversariis suis, quia noluit; quare noluerit penes ipsum est. Hoc enim favore illi indignos se præbuerunt. De liberata autem a Christo fide circa futuram resurrectionem suam certiores effici potuerunt ex apostolorum testimonio. Ad alteram autem expostulationem dicimus apostolos juridicis Pilati litteris non indiguisse cum longe firmiores haberent ad sibi fidem conciliandam in virtute signorum qua præditi erant.

114. Ad 5^m, *N.* Neutra porro objecta conjectura admitti potest, quin acerrimos et oculatissimos Christi hostes veluti stupidos confingamus. Quid sane fecissent adversarii nostri si illis in adjunctis versati fuissent? Certe ante obsignationem sepulcri, et antequam excubias adponerent, diligenter solerterque certiores oculis ipsi

Digitized by Google

suis se fecissent de cadavere in sepulcrum injecto, eoque solertius, quod Christi corpus pridie ab *ejus discipulis* in tumulum illatum scirent. Ita porro sese gesserunt illi qui non minore odio in Christum æstuabant ac adversarii quos impugnamus. Idem dic de solertia ne custodes deesent muneri suo; in dubio enim de infidelitate militum eos quæstioni subjecissent ad veritatem extorquendam, ut moris tunc temporis erat.

115. Ad 6^m^, *Neg.* ob easdem rationes de quibus modo egimus. Accedit Christum in cruce graviter lancea in latere percussum fuisse et ex corde ac pericardio aquam sanguinemque fluxisse. Quo mortali vulnere omne est dubium de ejus morte sublatum. Licet porro miratus fuerit Pilatus quod jam Christus obiisset, præterquam quod hæc admiratio referri potest ad festinationem judæorum in nece inferenda, nonnisi certior factus a centurione de ejus morte cadaver Josepho sepeliendum concessit. Exinde ruit aliud paradoxum de curatione quæ effecta supponitur per mixturam mirrhæ et aloe, quæ certe impar cicatricibus obducendis fuisset. Denique si exsanguis Christus tertia die evasisset de sepulcro, ut cetera omittamus, adeo ne hebetes ac bardi fuissent apostoli ut id non comperissent? Nempe adeo stupidos se produnt increduli et rationalistæ dum acuti videri volunt, ut absurda quæque devorent, potius quam victas dent manus.

PROPOSITIO II.

Doctrinæ evangelicæ excellentia et sanctitas divinam ac supernaturalem Christi missionem mirifice confirmat.

116. Hæc et insequentes propositiones sin minus apodicticæ, validissimum saltem ad ea quæ dicta sunt robur adjiciunt ac mirifice confirmant. Dum autem doctrinæ evangelicæ excellentiam ac sanctitatem ad divinam ac supernaturalem Christi evincendam seu confirmandam missionem urgemus, haud spectamus seorsum partem ejus theoreticam, ac seorsum partem practicam, sed simul expendimus; ex nexu siquidem et complexu vis argumenti exurgit.

117. Jam vero ex ejusmodi nexu evangelicam doctrinam talem esse deprehendimus ut ex parte practica homo evehatur ad perfectionis apicem tum ratione finis tum ratione mediorum; ratione quidem finis ultimi in omnibus tum operibus tum desideriis ad Deum uti in summum bonum, hominumque æternum glorificatorem intentio recta dirigitur; ratione autem mediorum quatenus nulla pars ethices sit quæ hominem aliquo modo non perficiat sive in ordine ad Deum, sive in ordine ad seipsum, sive in ordine ad proximum in vera ac mutua ac perpetua et universali dilectione, quam aut non præcipiat aut non consulat: nihil sit quod hominis sanctificationi adversetur aut obsit, quod non damnetur vel non removeatur. Exemplar denique omnium absolutissimum in virtutibus omnibus exhibet in vita ipsius Christi, quem omnes pro viribus ut in se exprimant summopere pro uniuscujusque statu et conditione eluctari debent. Ex parte autem theoretica basis simul et incitamenta validissima parti practicæ præbentur. Etenim patefacta origine illius ad malum pronitatis quam omnes in se experiuntur ac difficultatis quam omnes sentiunt ad bonum prosequendum per dogma de propagatione primigenii peccati quod omnes a nativitate invadit, et quo corrupta est integra humana natura, remedium simul patefacit in mysterio incarnationis ac redemptionis. Hoc siquidem non modo originalis noxa verum etiam reliquæ omnes voluntariæ culpæ superadditæ dilutæ perhibentur simulque nobis uberrimæ gratiæ per Christi mortem promeritæ ad confirmandam voluntatem nostram, et ad infirmitatem nostram erigendam, ad robur addendum quo ardua quæque aggredi et moliri queamus. Hoc porro mysterium quod alteri innititur de Trinitate personarum in identitate naturæ divinæ subsistentium præter sublimissimam quam de Deo nobis suppeditat ideam, ostendit insuper quænam sit suprema

Digitized by Google

Dei misericordia ac justitia, justitia nempe in peccato puniendo morte Filii sui, misericordia in homine peccatore dum ei talem dedit reparatorem ac Salvatorem. Exinde acerrimi illi stimuli dimanant ad Deum vehementissime diligendum, ad culpam omnem summopere detestandam cavendamque, ad sanctitatem denique omnigenam consectandam. His demum adjicitur velut sigillum æterna sanctio sive præmiorum sive pœnarum.

118. Quæ cum ita se habeant, sive absolute totum hoc doctrinæ evangelicæ systema, sive relative seu comparative spectetur, quod intendimus invicte demonstrat. Absolute enim sive in se spectatum ejusmodi est ut nihil ei adjici possit, nihil ab eo detrahi; spectatum vero comparative ad conatus nempe philosophorum omnium antiquitatis, adeo istorum dictamina ab illo distant ut puerilia videantur ac penitus evanescant. Concludendum propterea est evangelicam doctrinam super humanam omnem conditionem sese efferre, datamque proinde hominibus esse aut a Deo, aut ab eo qui a Deo edoctus sit, seu divinam esse Christi missionem qui talem humano generi proposuit doctrinam.

DIFFICULTATES.

119. I. Obj. Doctrina evangelica ex neutra parte divinam ac supernaturalem Christi missionem evincit. Pars enim practica 1° non excedit humanæ mentis facultatem; 2° nihil novi adjecit Cristus quod non reperiatur antea hebræis traditum sive a Moyse ac prophetis, sive a *moralistis* in libris sapientialibus nuncupatis, non excepta inimicorum dilectione, vindictæque cohibitione, quidquid Christus asseruerit Matth. 5, 38. dum legem talionis quæ magistratibus uti norma ad judicandum data est, datam perhibet privatis individuis; aut dum ibid. 43. ait: *Audistis quia dictum est: diliges proximum tuum et odio habebis inimicum tuum,* præterquam quod nuspiam hoc dictum esse legitur, contrarium potius Exod. 23, 5. et Prov. 25 22. adstruitur. 3° Practica Christi doctrina fœminis potius quam viris informandis, idonea est, prout Mosaïca est doctrina; 4° aut certe monachis efficiendis idealis illa perfectio magis accommodata est, quam hominibus in societate constitutis. 5° Societati quippe multis ex capitibus noxia est tum humilitatis commendatione, tum omnis usuræ proscriptione qua præciduntur commercii nervi, tum terroribus suis quibus homines pusillo animo et abjecti efficiuntur et ad bellum minus comparati. 6° Ex parte autem theoretica haud posse argumentum sumi ad excellentiam doctrinæ christianæ commendandam exinde patet, quod superet intellectus nostri captum de qua proinde judicare non valemus. Ergo.

120. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob., *D.* Doctrina practica evangelica non excedit humanæ mentis facultatem quatenus *absolute* cognosci posset, *Tr.* quatenus *moraliter* in suo complexu in præsenti rerum ordine possit cognosci *N.* Contrarium enim tot seculorum experientia, tot philosophorum conatus, tot gentium ad hæc usque tempora aberrationes luculentissime evincunt. Quod si increduli et rationalistæ melius sapere videntur, id illi revelationi debent in acceptis referre cui ingrati succensent et super quam tumidi sese efferunt.

121. Ad 2^m^, *D.* Quoad substantiam, *Tr.* quoad perfectionem, pravasque ac inolitas interpretationes *N.* Differt doctrina evangelica practica a doctrina Mosaica exposita etiam a prophetis et *moralistis*, ut vocant, hebræis, uti magis perfectum a minus perfecto, seu uti sol qui fulget in meridie ab aurora. Satis est levem inter utramque instituere comparationem ut hoc discrimen percipiatur.

122. Quamvis autem talionis lex pro magistratibus constituta fuerit, cum privati tamen eam sibi in acceptis injuriis vindicandis normam sumpserint, ad omnem vindictam compescendam in discipulis suis illam sustulit Christus, eo etiam fine ut non ex timore vindictæ, sed ex sincera charitate removerentur ab aliorum læsione prout

Digitized by Google

patres exponunt apud Maldonatum *Comm.* in h. loc.

123. Sic quod objicitur ex v. 43. S. Matthæi facile dissolvitur, si ratio habeatur ad allusionem cui intendit Christus in cit. verbis. Hebræi enim uti fratres et amicos habere debebant israelitas omnes, quamvis privata jurgia ac dissensiones inter se haberent; contra vero ut inimicos habebant populos Chananitidis cum quibus non fœdera solum aut amicitias inire non poterant, sed e converso ea delere jubebantur. Christus porro qui venerat ad solvendam maceriam qua populus judaicus a reliquis secernebatur, voluit hoc in loco ut amor ad omnes prorsus homines extenderetur. Ceterum nuspiam in lege scriptum est, uti præcepit Christus: *diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos.* Uti expendit Maldonatus in v. 21. cap. V. cit.

124. Ad 3^m^, *N.* Hæc enim non est nisi increduli Salvador in sua quam vocat *vita et doctrina Christi Jesu* calumniosa assertio. Experientia jugis ostendit non solum fœminis verum etiam viris philosophis ac sapientibus imo et regibus et imperantibus informandis maxime idoneam esse evangelicam doctrinam. Quod si politicas institutiones ac leges non tulit Christus prout tulerat Moyses, ratio est quod Christi scopus longe alius esset a scopo Moysis, cui theocraticum ac civile regimen constituendum erat.

125. Ad 4^m^, *D.* Si perfectionis nomine significent adversarii evangelica consilia, *Tr.* si evangelica præcepta *N.* Illa autem nullam per se inducunt obligationem adeoque citra peccatum ab iis qui degunt in societate illorum observatio omitti potest. Ex ea autem parte qua obligatoria est lex evangelica nullo modo opponitur officiis quibus tenentur qui versantur in societate, quin ea potius mirifice perficit promovetque.

126. Ad 5^m^, *Neg.* Nam neque societati nocet humilitatis commendatio, quæ non modo animum non dejicit, sed erigit potius, quippe qui haud suis sed Dei viribus confisus idoneus efficitur ad ardua quæque aggredienda et sustinenda. Neque nocet usuræ proscriptio, hæc enim proscriptio afficit tantummodo usuram in se, quæ certe bono societatis adversatur, non autem moderatum ac legitimum lucrum quod quisque retrahit ex usu pecuniarum suarum, quo sensu nunquam Ecclesia fœnus damnavit, uti etiam constat ex responsionibus vulgatissimis sive a sacra Pœnitentiaria, sive a congreg. Sanctæ Inquisitionis nuper datis. Sed neque nocet terroribus suis societati evangelica doctrina; hi enim terrores non afficiunt nisi iniquos ut a malo retrahantur, et sanctionem constituunt legis naturalis ipsius. Ceterum doctrina Christi charitatem potius et amorem veluti motivum efficacissimum ad bene agendum ubique spirat. Absonum porro est quod postremo adjicitur de animi pussillitate et abjectione, deque inepta ad bellum indole quam ingerit evangelica doctrina, quasi nempe doctrina hæc sola non esset quæ summam afferat animi tranquillitatem in rite dispositis, ac proinde fortitudinem ad se mortis periculo objiciendos, et non extiterint quovis tempore in christiana seu catholica religione milites ac duces bellicosissimi ac oppido strenui.

127. Ad 6^m^, *D.* Haud possumus de doctrina theoretica, seu de mysteriis religionis christianæ judicare quoad nexum ipsorum intrinsecum, *C.* quoad nexum extrinsecum quem habent cum doctrina practica *N.* Uti enim ostendimus, mysteria prout in doctrina christiana proponuntur talem nexum habent cum morali practica, ut basim firmissimam ejus constituant, et validissima incitamenta ad ejus observationem suppeditent, quæ frustra requiras in quovis systemate philosophico aut religioso. Hæc porro eo ipso quod humanum captum excedunt non potuerunt ab hominibus excogitari aut fingi.

PROPOSITIO III.

Ejusdem divinæ ac supernaturalis Christi missionis veritas ex admirabili christianæ religionis propagatione adstruitur.

128. Non in sola materiali christianæ religionis propagatione vim ar-

Digitized by Google

gumenti constituimus, sed potissimum in ejusdem prædictione et adjunctis. Christus enim, ut paulo ante ostendimus, futuram evangelii sui per universum orbem propagationem non semel vaticinatus est. Jam vero omnia obsistere horum vaticiniorum veritati videbantur. 1° Siquidem obsistebat ejus origo a judæo crucifixo; 2° obsistebat duodecim rudium piscatorum conditio; 3° obsistebat natura ejusdem religionis menti impervia ex parte theoretica, admodum difficilis observationis ex parte practica bellum indicens irreconciliabile prorsus cupiditatibus omnibus; 4° obsistebat inolita tot seculis judaismi et ethnicismi professio; 5° obsistebat religionis istius novitas; 6° obsistebat philosophorum tumor, sacerdotum avaritia, imperantium politica; 7° obstitit denique immanis, jugis ac perseverans crudelitas et persecutio.

129. His nihilominus posthabitis obstaculis, apostoli Christi promissis ac virtute freti ubique evangelium disseminarunt prospero adeo felicique successu, ut paucos post annos Petrus, Jacobus, Judas epistolas catholicas seu ad universas gentes conscripserint; Paulus vero asserere non dubitaverit evangelium *fructificare et crescere in universo mundo* (Coloss. 1, 6.); Romanorum *fidem annuntiari in universo mundo* (Rom. 1, 8.); ex monumentis certissimis novimus tribus prioribus a Christo seculis ingentem ubique locorum floruisse christianorum multitudinem, ac post omnium sævissimam ecclesiæ insectationem sub Diocletiano in qua ethnici sibi blandiebantur de christiani nominis extinctione maximam subditorum imperii romani partem christianam fuisse, adeo ut philosophi increduli Constantini conversionem politicæ adscribant.

130. Jam vero hoc esse prodigiorum maximum nemo sanus inficias iverit, adeo ut jure S. Augustinus celebri suo dilemmate christianæ religionis osores perstrinxerit: aut fides miraculis propagata est, et hoc ipso divina ea esse deprehenditur; aut sine miraculis, et hoc fuisset omnium miraculorum maximum, cujusmodi est intellectus convictionem et voluntatis immutationem sine miraculis efficere, adeoque rursum divina fides esse cognoscitur, quæ sic Deo operante, propagata est.

DIFFICULTATES.

131. Obj. Celeris ac universalis religionis christianæ propagatio causis naturalibus simul conspirantibus adscribi debet; 1° Conspirarunt enim ut causæ extrinsecæ gentium collectio sub imperio romano, dispositio populorum fatiscentibus, ope philosophorum, ethnicismo ac idololatria; excursiones præterea barbarorum in romanum imperium quibus factum est ut extra imperii fines dilataretur; 2° conspirarunt causæ intrinsecæ cujusmodi fuerunt charitatis opera, Xenodochiorum erectio, facilitas veniæ peccatorum obtinendæ. 3° Conspiravit sævities imperatorum christianorum erga idololatras; novitatis illectio, exemplum principum. 4° Sane eadem ratione celerrime islamismus, protestantismus propagati sunt, nemo tamen dixerit ipsis supernaturalem originem tribuendam esse. 5° Demum penes quos nisi penes plebem, populum, turbam seu indoctos viros ab initio saltem christianismus propagatus est, qui idonei certe non erant ad rectum de veritate christianæ religionis ferendum judicium? Ergo.

132. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* Id est causæ extrinsecæ commemoratæ totidem media fuerunt quibus divina usa est providentia ad facilius religionem christianam propagandam, *C. veræ causæ* fuerunt propagationis *N.* Nempe, ut id concedamus adversariis nostris, vehiculum fuerunt ad propagationem, et nihil præterea; alioquin judaismus, secta Apollonii Thianaci, sectæ aliæ omnes propagatæ eadem ratione fuissent, cum eædem causæ extrinsecæ omnibus ex æquo faverent, attamen contrarium contigit; ergo alia causa quærenda est, nulla porro alia invenietur nisi divina.

133. Ad 2^m^, *N.* Nam hæ quæ dicuntur causæ intrinsecæ proprie sunt

Digitized by Google

effectus seu fructus quos protulit religio christiana, ejusque propagationem quin efficerent, supponunt potius. Ad veniam autem peccatorum quod attinet facile obtinendam, ceteris prætermissis, nullam vim obtinuisset nisi fides præcessisset de veritate religionis, alioquin absurdum fuisset ejusmodi spem concipere.

134. Ad 3^m^, *N.* Quum imperatores christiani facti sunt, uti vidimus, pro majori sua parte romani imperii subditi christianam religionem jam profitebantur. Imperatores christiani reliquias paganismi undique collabentis sustulerunt. Novitatis porro illecebra tunc solum animos allicit cum agitur de corruptione receptæ religionis, minime vero cum agitur de transitu de una in aliam toto cœlo diversam, ut in casu de quo agimus; nam novitas potius præjudicium et obstaculum ingens creat ejusdem susceptioni. Denique exemplum principum obsistere maxime debuisset tribus prioribus seculis christianæ religionis propagationi; ast contrarium accidit.

135. Ad 4^m^, *D.* Ast diversa plane ratione qua propagatus est christianismus, *C.* eadem ratione, ita ut ejusmodi propagationes inter se comparari possint, *N.* Islamismus armata manu viam sibi stravit, strage ac desolatione inter debilitata ob recentia bella, romanum ac persicum imperium. Protestantismus sub specioso reformationis prætextu, et excusso auctoritatis jugo, omnique cupidatati laxato freno, bonorum ecclesiasticorum rapina, cælibatus extinctione propagatus est seu populis illusit.

136. Ad 5^m^, *D.* Ad exclusionem virorum doctorum, *N.* una cum ipsis *C.* Aliud est, habita ratione multitudinis, paucos sapientes, aut optimates religionem christianam ab initio amplexatos fuisse, aliud vero nullos. Prius verum est, spectato divinæ sapientiæ consilio, ne humanæ industriæ ac virtuti adscriberetur quod unice Deo in acceptis referendum est; posterius autem est falsum, ut luculenter patet ex horum catalogo, et ex documentis ecclesiasticis quæ adhuc supersunt. Populi seu plebis judicio parum fidendum est, cum subita conspiratione et inconsulta movetur, ast non item cum singulatim omnibus perpensis, cum famæ, bonorum, vitæquæ discrimine determinatur. Doctorum vero ætatum omnium insequentium suffragium patefecit utrum cæco instinctu contempta plebs illa christianum institutum professa sit, an sapientissimo potius consilio. Nempe Deus confundit non semel sapientium tumorem.

PROPOSITIO IV.

Divina ac supernaturalis christianæ religionis origo ex ejusdem mira conservatione evincitur.

137. Hujus propositionis probatio ac vis ex luculenta antithesi constat, quæ inter obstacula, immo vero inter ingentem constantemque oppugnationem religionis christianæ; atque hujus jugem victoriam omnibus pene naturalibus destitutæ præsidiis.

138. Etenim in christianæ, id est catholicæ ecclesiæ, (quæ presse sola christiana religio est), historia duplex sese juge spectaculum vere admirabile offert; omnigenæ ac validissimæ impugnationis ex una parte et perpetui triumphi ex altera.

139. Sane ad ecclesiæ catholicæ extinctionem conspirarunt primis seculis judæi, atque pagani omni vexationum genere; conspirarunt seculis insequentibus Persæ ac Islamitæ; conspirarunt quovis seculo numerosissimæ sectæ quæ sibi invicem successerunt a simonianis usque ad protestantes eorumque propagines, quæ supra nongentas numerantur; conspirarunt schismaticæ factiones a novatianis usque ad græcos, russos et anglicanos. Porro hæ sectæ non semel imperatorum, principum, regum potentissimorum potentia fuerunt aut etiam suffultæ sunt, quæ nullum medium reliquum fecerunt ad Ecclesiam catholicam expugnandam armis, pecunia, confœderationibus. Conspirarunt una cum hisce externis hostibus innumeri prope perduelles ejusdem ecclesiæ filii philosophi, increduli, apostatæ occulti. Quidquid ad finem sibi

Digitized by Google

propositum obtinendum conferre sibi deprehendisse visi sunt, in id contulerunt, philologiam, criticam, historiam, poësim, typographiam, artes liberales et mechanicas, societatem denique biblicam.

140. Jam vero Ecclesia machinis hisce omnibus impetita mediisque plerumque omnibus destituta, principes sin minus hostiles saltem indifferentes experta, frementibus non semel impiis, quin ab ortu suo ad seculum usque XIX. detrimenti aliquid passa sit, secura incedit, hostes suos hinc inde deficire in dies cernit, signa victricia ad remotissimas gentes jugiter infert, recolligit insequenti seculo filios quos præcedenti seculo amiserat, nova semper vita ac juventute floret, novis semper triumphis clarescit, latiusque se protendit quam anteactis ætatibus, cultum suum majestate plenum ubique explicat, tranquilla spectat insanos impiorum conatus, læta gaudet novis viris omni virtute in summo gradu pollentibus, charismatum, quæ vocant, dono insignibus, qui et divini favoris ac sanctitatis suæ præcipuum constituunt ornamentum.

141. Exinde ineluctabile profluit argumentum. Divinæ ac supernaturali origini adscribenda illa religio ac revelatio est, quæ cunctis machinationibus per tot secula conspirantibus adversus eam omni pene humano medio destituta non solum concuti non potuit juxta factas sibi a Conditore suo pollicitationes, verum etiam novis semper sub omni respectu incrementis crescit ac proficit. Talis autem est religio christiana, seu catholica ex hactenus demonstratis. Ergo.

DIFFICULTATES.

142. Obj. 1° Religionis christianæ sive, si lubet, catholicæ Ecclesiæ conservatio monarchicæ ejus institutioni et principio auctoritatis accepta referenda est. 2° Hac ipsa naturali causa subsistunt adhuc post tot secula judaismus et islamismus. 3° Sectæ perierunt aut pereunt ob catholicorum insectationem. 4° Nihil intentatum relinquunt catholici quo radices profundius figant, humanæ proinde industriæ se fidere unice ostendunt ad suæ religionis conservationem. 5° Miracula siquidem aliave charismata deliramenta sunt catholicorum hoc seculo indigna. Ergo.

143. Resp. Ad 1^m, *D.* Una cum divina adsistentia et præsidio, *Tr.* vel *C.* sine illa *N.* Nisi enim Deus Ecclesiam a se institutam fulciret, prorsus dilaberetur cum omni monarchica sua institutione, prout plures sectæ perierunt, quamvis monarchicam servaverint institutionem, ex. gr. novationi ac donatistæ, ariani, aliique pene innumeri. Principium autem auctoritatis tantum abest ut conservationi ecclesiæ prospiciat, ut sit potius causa occasionalis belli quod ei indicitur. Homines enim superbia tumentes freni cujuscumque impatientes sunt ac jugum auctoritatis excutiunt atque a se repellunt, exinde perduelliones exurgunt adversus auctoritatem a qua damnantur. Hæc est historia sectarum omnium. Auctoritas in eos tantum influit qui dociles se exhibent ac duci patiuntur. Ceterum longe majorem auctoritatem exercent in suos subditos principes acatholici in negotio religionis quam Romani ipsi Pontifices.

144. Ad 2^m, *Neg.* paritatem. Judaismi enim conservatio peculiari Dei providentiæ erga hunc populum juxta prophetarum et Christi oracula adscribi debet, prout suo loco ostendemus. Islamismus vices subit status politici a quo pendet, neque pro ipso illa pugnant rerum adjuncta quæ in Ecclesia catholica cernuntur.

145. Ad 3^m, *Neg.* Nam præterquamquod earum plerasque catholici attingere nequiverunt, multo magis perire debuisset Ecclesia, quæ insectationibus perpetuis obnoxia fuit sub principibus acatholicis, attamen quotidie crescit; vivit enim; sectæ diffluunt quia mortuæ sunt; quare ut pereant satis est ab illis removere sustentacula.

146. Ad 4^m, *D.* Idest catholici, uti par est, non negligunt naturalia media ut subsistant ac dilatentur, *C.* illis unice fidunt *N.* Longe potioribus na-

Digitized by Google

turalibus mediis acatholici interdum fuerunt instructi quam catholici, ea tamen impedire nequiverunt aut etiam nequeunt ipsorum interitum, quapropter si solis niterentur etiam catholici humanis subsidiis et ipsi interirent. Ast Deus eos fulcit. Ceterum Deus suavi providentia sua utitur etiam ad suos fines mediis naturalibus.

147. Ad 5^m^, *D.* Juxta incredulos et acatholicos qui illis destituti sunt adeoque ea spernunt atque contemnunt, *C.* juxta rei veritatem *N.* Cum catholici provocent adversarios ad criticum miraculorum examen instituendum, quare illud recusant? Nempe formidant quod reperire nollent. Experiantur, et certe conspicient adeo stultos aut credulos aut esse catholicos prout ipsi fingunt. Alioquin ipsa miracula et vaticinia, quæ in Scripturis relata habentur, Deo indigna essent judicanda:

PROPOSITIO V.

Divinam eamdem ac supernaturalem revelationem evincit Martyrum christianorum testimonium in suis omnibus adjunctis spectatum.

148. Persecutionem hæreditatem, ut ita loquar, fore veræ Christi Ecclesiæ non semel Christus ejus conditor testatus est, præsertim vero Jo. 15, 18. 16, 2. 33. Matth. 10, 16 seqq. Luc. 24, 18. Act. 1, 8. ubi apostolos ac discipulos suos testes evangelicæ doctrinæ esse declarat omnibus vexationibus subjiciendos hac ipsa de causa, quibus tamen auxilium suum ac victoriam de suis inimicis pollicetur. Adjuncta autem ex quibus divina virtus in martyrio christianorum patefit, præcipua sunt martyrum numerus, persecutorum sævities, patientium constantia et fortitudo, miracula et effectus.

149. Ingentem porro ac penc innumerabilem esse *multitudinem* eorum qui Christo testimonium sanguine suo reddiderunt tribus continentibus seculis Romanorum leges, auctoritas scriptorum profanorum Taciti, Suetonii, Plinii, aliorumque, nec non scriptorum ecclesiasticorum Origenis, Tertulliani, Eusebii, Lactantii, Orosii, Sulpicii Severi, nec non documenta cujusvis generis nos dubitare nullatenus sinunt. Insectantium vero *sævities* ex truculentis suppliciorum cujusvis generis inventionibus deprehenditur, quorum descriptionem ad nos transmiserunt scriptores pariter sacri et profani, quæque ad nos usque magna ex parte pervenerunt. Nihil unquam tale neque adversus latrones ac perduelles neque adversus parricidas ipsos excogitatum est. In his tamen perferendis *constantia* christianorum martyrum cujusvis nationis, ætatis, sexus, conditionis mirifice prorsus eluxit; non modo enim patienter, verum etiam hilari sæpe ac sereno vultu, exultantes pueri etiam atque puellæ delicatissimæ illa sustinuerunt, adeo ut tortores ipsi spectatoresque obstupescerent. Deus etiam non semel ad eos recreandos luculenta edidit *miracula* quorum testes ethnici ipsi, qui prout varie dispositi erant, vel arti magicæ ea tribuebant vel divinæ in servos suos opitulationi. Nil mirum proinde si *effectus* quos martyria christianorum tulerunt fuerint adeo copiosi; tantum enim abest, ut martyrum tormentis a christiana professione ethnici deterrerentur, ut potius ad Christi castra turmatim quotidie confluerent: quapropter Tertullianus scribere non dubitavit *in Apologet. Cruciate, torquete, damnete, atterite nos... plures efficimur, quoties metimur a vobis; semen est sanguis christianorum... nec quidquam proficit exquisitior quæque crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ.*

150. Quæ cum ita se habeant, sic juverit argumentum perstringere, martyrum christianorum testimonium divinam ac supernaturalem revelationem a Christo factam luculenter ostendit, si espectatum in omnibus suis adjunctis naturali causæ adscribi nullatenus possit. Atqui ita est; siquidem solius Dei est ejusmodi fortitudinem, tranquillitatem, hilaritatem inter atrocissima tormenta communicare tot tantisque cujusvis gentis ætatis et conditionis hominibus, quod inter martyres recenset Ecclesia, ita ut ad plures

Digitized by Google

myriades assurgant, ejusmodi prodigia atque effectus, quos recensuimus, producere. Ergo.

DIFFICULTATES.

151. Obj. Argumentum quod ex martyribus eruitur æquivocum est; quandoquidem 1° ex sectæ fanatismo plures ad subeundum martyrium sese offerre potuerunt, prout contigit donatistis, protestantibus pene innumeris, imo et passim contingit fanaticis in India et Japonia; 2° ex quadam gloriæ cupidine; 3° ex augendæ sectæ inconsulto ardore. 4° Exaggeratus præterea est martyrum numerus, neque omnes religionis tuendæ causa, sed ob objecta christianis crimina atheismi, superstitionis ac maleficii, incestorum, aliaque id genus plurima. 5° Sane deficientibus hisce causis jam deferbuit apud catholicos ipsos martyrii studium. 6° Denique apostatæ pene innumeri quovis seculo extiterunt. Ergo.

152. Resp. *D. A.* Solitarie sumptum, *Tr.* cum omnibus suis adjunctis a nobis recensitis *N.* In his porro argumenti robur constitutum est, a quo adversarii semper declinant.

153. Ad 1ᵃᵐ, prob. *Neg.* Fanatismus enim brevis est nec omnes invadit, multo vero minus viros doctos ac sapientes attingit. Jam vero persecutionum furor ad tria secula perduravit, optionem dabat resipiscendi, ac eligendi inter delicias honores illecebrasve omnes, et immanes cruciatus mortemque atrocissimam; responsa sapientiæ plena quæ magna animi tranquillitate reddebant christiani evidenter ostendunt se non cæco animi furore et ex ignota causa ad mortem potius subeundam, quam ad apostasiam eligendam se fuisse permotos. Nec valet paritas ducta sive a donatistis sive ab aliis hæreticis, illi siquidem vere cæco furore perciti ultro se neci dabant, isti vero ut plurimum ob sua facinora ac perturbatam societatem mulctati sunt. Ceterum hæretici non ad facta testanda sed ad sua opinionum commenta adstruenda obierunt. Indi porro, Japones aliique; minime ab aliis morti dati sunt nec religionis causa, sed sponte ex errore sectæ se illi exposuerunl aut etiam exponunt.

154. Ad 2ᵐ, *Neg.* Tum quia plurimorum martyria occulta fuerunt; tum quia bene noverant per eam inanem gloriam martyrii fructum evacuari, tum denique, quia hæc paucos tangere tantum potuisset.

155. Ad 3ᵐ, *D.* Id est etiam ex desiderio confirmandi ac dilatandi religionem christianam pro qua patiebantur, *C.* ex inconsulto ardore *N.* Si enim ex causæ cognitione martyrium subibant, profecto juremerito optabant ut ipsorum mors conferret ad confirmationem veritatis, et ex desiderio ut omnes eam agnoscerent ac profiterentur, alterum enim ab altero sejungi nequit. Inconsultum sectæ amplificandæ ardorem martyres hæreticis relinquebant; opus enim suum non vero Dei heretici diffundunt.

156. Ad 4ᵐ, *D.* Juxta Dodwellum nonnullosque alios, *C.* juxta rei veritatem *N.* Documenta enim quæ suppetunt ex antiquitate contrarium evincunt. Nominum catalogus qui ad nos pervenit eorum qui pro Christo passi sunt minimam partem martyrum constituit, prout eruditi ostendunt. Nec refert ob impacta crimina necem christianis illatam fuisse, hæc enim non erant nisi pallium aut prætextus in illos sæviendi, quandoquidem ab hisce criminibus illico absolvebantur qui Christum ejurassent.

157. Ad 5ᵐ, *Neg.* Sed toties martyrii studium excitatum est, quoties occasio catholicis se obtulit avitam fidem sanguine obsignandi. Sane martyrum myriades qui in Japonia, in imperio Sinensi, in regno Tunquinensi etc. non ita pridem pro Christo occubuerunt, evidenter patefaciunt eadem fortitudine recentiores catholicos a Christo munitos esse.

158. Ad 6ᵐ, *D.* Qui proinde suam ignaviam patefecerunt, *C.* veritati ac divinitati christianæ revelationis quidpiam detraxerunt *N.* Duplex ex apostatis emolumentum provenit, alterum quod exinde pateat invicta virtus mar-

Digitized by Google

tyrum ; alterum vero quod non essent martyres in statu extaseos aut imperturbabilitatis in doloribus perferendis, uti autumant adversarii nostri. Ceterum ex sola ignavia non autem ex defectu fidei objectivæ, seu probationum quibus fides innititur, apostatas, qui nobis objiciuntur, cecidisse exinde liquet, quod data ecclesiæ pace, illico turmatim ad ecclesiam confluerent ad veniam obtinendam, quamvis pax nonnisi post dura ac diuturna experimenta ipsis redderetur.

CONCLUSIO.

159. Ex hactenus disputatis jam colligimus non modo possibilem esse divinam ac supernaturalem revelationem, certisque notis deprehendi secernique posse ab humanis quibuscumque commentis, verum etiam homini plane necessariam esse, prout ex tot seculorum experimento constat, quibus homo sibi relictus aut evanuit in cogitationibus suis, aut perniciosissimis erroribus theoreticis ac practicis turpissime se coinquinavit. Deum non defuisse pro sua benignitate hominibus ostendimus revelatione sua, quæ ab ipso mundi exordio cœpit ac deinceps magis aucta, prout hominum status exigebat, donec in Christo et per Christum consummata est. Christianam porro revelationem signis indubiis, miraculis ac vaticiniis omnimodis, præsertim vero Christi ipsius a mortuis resurrectione, communitam esse evidenter adstruximus, eandemque tum ex ipsius plane cœlesti doctrina, tum ex veritate vaticiniorum de hujusce doctrinæ evangelicæ prædicatione, propagatione, ac jugi conservatione, frustra obnitentibus inferorum portis, tum denique ex ingenti martyrum numero ac fortitudine, qui mirabili prorsus ratione eandem doctrinam sanguine obsignarunt, divinitus hominibus datam confirmavimus.

160. Ex his pariter colligimus Mosaicam quoque revelationem divinam esse, quippe quæ Christi testimonio infallibili divina perhibetur. Cum autem revelatio illa non fuerit nisi typica ac præparatoria revelationis a Christo complendæ et in Christo suum adimplementum habuerit, inferimus judaismum seu potius rabbinismum a veritate excidisse, tum etiam islamismum qui religioni christianæ adversatur vanum esse seductoris commentum, cum veritas veritati opponi nullatenus possit.

161. Vidimus frustra incredulos ac rationalistas adnisos esse aut adniti ad labefactandam veritatem ac divinitatem christianæ religionis cujus vere *testimonia credibilia facta sunt nimis*. Adeo enim futilia sunt, adeo infirma imo et stulta quæ ad tenebras offundendas ab istis excogitata sunt, ut nonnisi mente ac corde corrupti homines possint ab illis permoveri.

162. Quæ cum ita se habeant, restat ut expendamus utrum Deus revelationem hanc suam societati a se constitutæ seu magisterio publico ac infallibili custodiendam ac in sua integritate servandam commiserit, an vero uniuscujusque privati individui dimiserit arbitrio, interpretationi, ac placitis. Id porro efficiemus in Tractatu mox insequenti, qui est *de Locis Theologicis*.

Digitized by Google

TRACTATUS

DE LOCIS THEOLOGICIS.

1. Divinæ ac supernaturalis revelationis existentia constituta, celebris jam exurgit controversia inter nos atque acatholicos agitanda; num scilicet Deus hoc donum hominibus contulisse contentus fuerit, an etiam ejusdem integritati atque incolumitati per aliquam auctoritatem quæ eidem tuendo præesset, prospectum consultumque voluerit, tum etiam utrum judicium ferre de revelatæ doctrinæ sensu uniuscujusque arbitrio permissum fuerit, an potius aliqua sit auctoritas constituta atque infallibilitate donata, quæ quibuscumque de vero revelationis sensu controversiis exortis, germanam intelligentiam aperiendo, infallibiliter quæstiones omnes dirimeret; seu paucis, investigandum est, num Ecclesia fundata a Christo sit auctoritate et infallibilitate insignita cujus ministerio et revelatio divina hominibus innotesceret, verusque ejusdem sensus patefieret.

2. Hæc discussio fundamentalis nos ducit ad Tractatum *de Locis Theologicis* vulgo nuncupatum exponendum. Complectitur siquidem tractatio isthæc fontes ex quibus argumenta sua haurire debet vir theologus ad veritatem statuendam ac vindicandam adversus omnes veræ religionis adversarios. Jam vero hi fontes duo generatim sunt, immediatus ac mediatus; immediatus constituitur ex Ecclesia per quam cognoscimus mediatum qui est verbum Dei. Hi fontes aliis vocibus vocantur regula fidei *proxima*, ac *remota*. Ecclesia enim ea est quam Deus elegit ad revelationem suam nobis tuto ac certo communicandam atque ad germanum ejus sensum proponendum. Cum vero hæc divina revelatio partim libris scriptis partim orali traditione contineatur, per Ecclesiæ organum ejusmodi libros ac traditionem cognoscamus necesse est.

3. Ex his patet suapte natura Tractatum hunc in duas partes dispesci, quarum altera de Ecclesia, altera vero de Verbo Dei aget. Cum autem humana ratio ea sit, quæ in se tanquam in subjecto fidei seu revelationis objecta recipere debet, tertia adjicienda prioribus illis pars est, in qua de analogia rationis et fidei sermo erit.

PARS PRIMA.

DE ECCLESIA.

4. Ecclesia, quæ est ab ἐκκαλέω *convoco*, prout hic generatim sumitur, est societas a Christo instituta ad profitendam doctrinam suam. Distinguitur in doceptem ac discentem. Ecclesia docens constituitur a pastoribus seu episcopis et Rom. Pontifice illorum supremo capite; Ecclesia vero discens constituitur a fidelibus qui sub regimine sunt legitimorum pastorum.

5. Ecclesia hæc universim sumpta, cum membris et capite coalescat, peculiaris de hoc capite, seu de Rom. Pontifice disceptatio ob rei de qua agitur gravitatem instituenda est. Duplex proinde prioris hujus partis erit sectio, in quarum prima de Ecclesia in se spectata, in altera de Rom. Pontifice ejus capite disseretur.

Digitized by Google

SECTIO PRIOR.

De Ecclesia in se spectata.

6. Licet, majoris perspicuitatis gratia, distinxerimus ab invicem caput et membra, prouti tamen in se est, seu in se spectata ac in sua integritate dispeci hæc nullatenus possunt. Quæ proinde de Christi Ecclesia dicturi sumus, Ecclesiam integram afficiunt, præsertim vero docentem. Quinque porro sunt de hac Ecclesia constabilienda, origo nempe, constitutio, notæ, proprietates, auctoritas. De his proinde distinctis capitibus agemus.

CAPUT. I.

DE ECCLESIÆ ORIGINE.

7. Solent acatholici exprobare catholicis quod circulo vitioso laborent dum nituntur evincere veritatem Ecclesiæ suæ ex sacris Scripturis, et Scripturas sacras ex Ecclesiæ auctoritate. Validissime a catholicis disjecta semper hæc difficultas est, ac intorta in acatholicos, qui certe in systemate suo numquam eam repellere poterunt, ut suo loco expendemus. Cum iterim eam nobis opponere numquam desinant, idcirco ad viam ipsis omnem occludendam, aliam omnino methodum consectabimur. Si enim semel ostenderimus seposito Scripturarum, prout divinæ spectantur, subsidio, Ecclesiæ existentiam ejusque prioritatem chronologicam Scripturis N. T., omni profecto circulationi via præcluditur. Id porro est quod jam ostendere aggredimur.

PROPOSITIO I.

Ecclesia a Christo fundata est antequam quidpiam Scripturis N. T. consignaretur, seu Ecclesia Scripturis anterior est.

8. Duo hic enunciamus, Ecclesiæ Christi institutionem ejusque Scripturis *anterioritatem*. Facile autem utrumque evincitur.

9. Ac primo quidem Christum Ecclesiam fundasse liquet 1° ex ipsa Ecclesiæ adhuc perdurantis existentia, quæ a Christo nomen habet. Omnis quippe societas ad instar humani individui est instituta, ac veluti moralis persona ab ortu suo tamdiu vivit quamdiu subsistit. Cum igitur Ecclesia seu societas hæc in toto terrarum orbe subsistat jugi seculorum decursu a Christo usque, hoc ipso constat eam vitam vivere, quam a Christo semel adepta est, et quidem illis omnibus notis, dotibus ac proprietatibus quibus est a Christo instructa. 2° Idipsum liquet ex ejusdem Ecclesiæ fastis, si enim de seculo in seculum a nobis ad Christi usque ætatem ascendamus, nobis semper præsto sunt documenta, quæ ejusdem individuæ societatis existentiam patefaciunt, e. g. episcoporum, præsertim vero Rom. Pontificum, numquam interrupta series ab ipsa primæva Ecclesiæ institutione ad nos usque pertingens; patrum ac doctorum continuatio; conciliorum sive particularium sive generalium convocatio, aliaque id genus innumera. 3° Demum institutionem et originem cum omnibus suis adjunctis nobis exhibent Scripturæ, quas hic uti documenta historica afferimus, ex quibus deprehendimus Christum fundamenta societatis seu Ecclesiæ suæ jecisse vel in ipso suo prædicationis exordio, dum selegit apostolos quibus Petrum præfecit, ac super eo tanquam super immobili petra, eam ædificare profitetur. Eisdem missionem contulit prædicationis evangelicæ in omnem locum et in omne tempus. Hanc porro Ecclesiam sacro ipso Pentecostes die plene institutam ac missionis sibi commissæ munere fungentem exhibent Acta Apostolica, quæ pariter ejus progressum, dilatationem, episcoporum inaugurationem referunt, quæ deinceps a ministerio suo obeundo ad nos usque numquam interrupto cursu cessavit.

10. Jam vero divinam esse Ecclesiæ originem ac institutionem ex Christo ejus conditore cujus in altero tractatu divinam vindicavimus missionem, atque ex omnibus credibilitatis motivis quæ pariter expendimus abunde constat. Eadem siquidem motiva credibi-

Digitized by Google

litatis quæ militant pro christianismi divinitate æque militant pro divina Ecclesiæ institutione, eo magis quod Christus præcise Ecclesiam fundaverit in concreto in qua verus christianismus seu vera religio christiana ab ejusdem Ecclesiæ filiis teneretur.

11. Quod autem secundo loco proposuimus, anteriorem scilicet Ecclesiam esse Scripturis seu libris omnibus N. T. evidens est, nec ipsi adversarii diffiteri possunt. Ex historia enim certiores efficimur apostolos ac discipulos nonnisi post plures annos ab Ecclesiæ institutione, ejusque longe lateque propagatione scriptis Christi gesta ac doctrinam consignasse. Ex quo colligimus universos Christi fideles el Ecclesiæ veritatem ejusque dotes et proprietates novisse antequam istæ scriptis aut editis libris vulgarentur, nec nisi ab Ecclesia ipsa, hæc scripta uti divina seu afflante Spiritu S. edita, accepisse. Receperunt baptisma et sacramenta reliqua, orationem dominicam recitarunt juxta Ecclesiæ magisterium, seu prout ab Ecclesia viva voce edocti fuerant.

12. Constat igitur quod evincendum proposuimus, tum videlicet Ecclesiam a Christo fundatam esse, tum esse anteriorem origine sua Scripturis N. T. omnibus.

DIFFICULTATES.

13. Obj. 1° Supponitur in allatis probationibus identitas Ecclesiæ præsentis cum Ecclesiæ primitiva et originali, quod tamen sin minus falsum, incertum saltem est; 2° subiit enim Ecclesia vel ab ipso exordio suo plures phases ac modificationes quibus altera penitus effecta est. 3° Sane sectæ omnes quæ per singula secula prodierunt se ad primævam doctrinam ac disciplinam revocandam exortas esse protestatæ sunt, ecquis porro judex erit penes quam vera Ecclesia perseveraverit? 4° Quod si traditione prius Ecclesia extitit quam commentaria ederentur, hoc ipso infertur mythica ejus origo. 5° Idealis enim Christi conceptus efformatus est, qui paulo post magis evolutus et amplificatus primum evangelio Aramæo, et exinde tribus Evangeliis synopticis Matthæi, Marci, ac Lucæ consignatus est; demum Evangelio Joannis. 6° Facilis autem fuit progressus ex typo illo ideali ad societatem sive Ecclesiam inde promanantem excogitandam et stabiliendam, quæ ideale illud prototypum præseferret. Ergo.

14. Resp. Ad 1^m^, *D.* Supponitur et probatur, *C.* gratuito tantum supponitur *N.* Documenta quæ attullimus ejusmodi sunt, ut vel fides detrahenda sit cuicumque historiæ, imo historica ipsa certitudo ableganda sit, vel identitas Ecclesiæ originariæ ac primitivæ cum præsenti sit prorsus admittenda.

15. Ad 2^m^, *D.* Plures phases Ecclesia subiit quoad evolutionem ac manifestationem principiorum suorum, aut in disciplina ecclesiastica, *Tr.* vel *C.* eas subiit quoad suam naturam *N.* Ecclesia in se eadem semper extitit, ast germina doctrinæ et auctoritatis suæ, ita exposcentibus rerum adjunctis, magis jugiter ac magis evoluta sunt, donec hac in parte perfectionem suam adipisceretur, ad eum modum quo infans labentibus annis suam virilem attingit perfectionem. Phases tamen, quibus Christi Ecclesia altera seu diversa efficeretur, nullas subiit, nec subire poterat.

16. Ad 3^m^, *D.* Id est sectæ exinde ortæ quo tegerent perduellionem suam eamque cohonestarent, prætexuerunt reformationem, *C.* vera hæc causa extitit perduellionis *N.* Verum est sectas omnes quæ ab apostolica ipsa ætate exortæ sunt usque ad præsentem diem, ut in populorum conspectu suam apostasiam ab antiqua Ecclesia colore aliquo tegerent, reformationem in doctrina, moribus aut disciplina proclamasse. Ast et illud exploratum est personam seu larvam hanc ex earum vultu cito decidisse, verasque causas fuisse substitutionem spiritus privati auctoritati Ecclesiæ docentis, excussionem auctoritatis jugi, novitatis amorem aliasque ejusmodi, quæque omnes ex superbia profluunt. Exinde pronum est colligere an apud istas

Digitized by Google

perduelles sectas an apud societatem originariam ac jugiter permanentem vera perseveraverit Ecclesia ; satis est voluntarie se non excæcare ut id apertissime cognoscatur ; eo magis, quod Ecclesia illa primitiva omnium sectarum et ortum viderit, et plerarumque interitum ac dissolutionem.

17. Ad 4^m^, *Neg.* illationem. Traditione siquidem Ecclesiæ doctrina primum teneri cœpit viventibus adhuc illis qui immediate in Christi schola edocti fuerant, et sub quorum oculis tria priora Evangelia litteris consignata sunt. Unde igitur origo mythica erit eruenda? Apostoli primi extiterunt Ecclesiæ pastores quam ipsi ex conversione Judæorum et ethnicorum collegerant.

18. Ad 5^m^, *Neg.* suppositum de ejusmodi ideali conceptu, qui numquam idealis fuit nisi in mente Straussii ejusque asseclarum. In hac hypothesi pauci homines illitterati ac rudes talem confixissent idealem perfectionis typum quem numquam vel sapientissimi ipsi philosophi excogitare potuerunt. Pro hoc ideali conceptu innumeris prope calamitatibus ac vexationibus, suppliciis ac morti se ipsi exposuissent. Innumeris utriusque sexus omnisque conditionis ac ætatis homines id ipsum per tria secula præstitissent. Quis hæc absurda devoret præter mytichos nostros? Tandem nonne Straussius ipse evidentia compulsus, post eam quam inscripsit *Christi vitam* fassus est saltem Evangelium Joannis genuinum esse. Quod si genuinum est Evangelium Joannis, quo abit totum mythicum ejus systema? Quod attinet ad evangelium Aramæum, atque ad Evangelia synoptica inde derivata, nunc a criticis ipsis biblicis ad fabulas amandatur.

19. Ad 6^m^, *Neg.* Everso enim fundamento, ruit superstructum ædificium. Novum hoc portentum esset, quod innumeri homines ex diversis regionibus in unam societatem coaluerint suis legibus instructam, atque supremis moderatoribus ob conceptum idealem. Dum nonnulli increduli homines sapientes videri volunt, in eas dilabuntur insanias, quibus vel rudissimum hominum assentiri puderet. Ita nempe Deus superbis resistit.

CAPUT II.

DE CHRISTI ECCLESIÆ CONSTITUTIONE.

20. *Constitutionis* nomine hic significamus elementa ac partes ex quibus Ecclesia Christi coalescit et constat. Cum vero Christus Ecclesiam suam veluti moralem personam, seu societatem instituerit, ad instar humani individui, sive ut aliis lubet, ad instar sui, seu dominicæ Incarnationis, sequitur eandem constare ex anima, et corpore, ac mutuo inter corpus et animum nexu seu commercio ut vivens sit ac dici possit; aut etiam ex elemento divino et humano, quod a divino penetratur et regitur in unitate personæ. Ex hac notione patet nos agere debere de Ecclesiæ anima, de Ecclesiæ corpore, ac de unione animæ et corporis, sive de utriusque elementi divini ac humani in unitatem consociatione. Hæc porro in tres articulos distinguimus, ne simul pertractata confusionem pariant.

ARTICULUS I.

DE ECCLESIÆ ANIMA.

21. Ecclesiæ animam gratia sanctificans, fides, spes charitas cum donis annexis constituunt. Ad eam spectat Ecclesiæ pars quæ *invisibilis* dicitur, quæque solum ex ejus externis operationibus se prodit ac manifestat. Novatores autumarunt ad Ecclesiæ animam pertinere solos electos ac prædestinatos sive actu justi sint sive peccatores. Doctrina vero catholica est omnes ac solos justos ad Ecclesiæ animam spectare; hanc proinde doctrinam nobis evincendam proponimus.

PROPOSITIO.

Omnes ac soli justi pertinent ad Ecclesiæ animam.

22. Cum omnes ac solos justos ad Ecclesiæ animam pertinere asserimus

Digitized by Google

eos etiam comprehendimus qui licet extra Ecclesiæ corpus sint, iis tamen dotibus instructi sunt quibus justi ac Deo accepti efficiuntur. Tales censentur catechumeni charitate flagrantes, materiales herætici aut schismatici, qui pariter gratia santificante sunt ornati.

23. Porro omnes et solos justos ad Ecclesiæ animam spectare patet 1° ex ipsa quam præbuimus Ecclesiæ notione. Etenim si Ecclesiæ anima ex gratia sanctificante constituitur, fide, spe et charitate, evidens est eos omnes et solos ad eam pertinere, qui actu essentialia illa animæ constitutiva possident, qui profecto alii non sunt nisi omnes et soli justi. Patet 2° ex divinis eloquiis quæ vitam, seu principium vitæ iis omnibus tribuunt qui Deo adhærent, et manent in charitate; hæc porro innumera prope sunt. Unum vel alterum attigisse sufficiat: 1. Cor. 6, 17. *Qui adhæret Domino*, inquit Apostolus, *unus spiritus est;* et Galat. 2, 20. *Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus. . . in fide vivo filii Dei.* Sic Joan. 1. *ep.* 4, 16. *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet et Deus in eo;* et alibi passim. Nec alia profecto est sententia Patrum, qui illud quod Christus Matth. 22, 11, 12. de homine non habente *vestem nuptialem* tradidit, de charitate exponunt qua justi in Ecclesia efficimur; *quæ sola*, inquit S. Gregorius M., *nos speciosos exhibet.*

24. Igitur nec omnes nec soli electi spectant ad Ecclesiæ animam, fieri siquidem potest, ut aliqui electi nedum gratiam habeant sed neque ipsam fidem, qualis fuit apostolus Paulus ante suam conversionem, qui persequebatur Ecclesiam Dei, et nonnulli electi qui actu sunt in statu lethalis peccati.

25. Licet vero, uti diximus, anima constet ex gratia sanctificante, fide, spe, charitate adnexisque donis; attamen fides præcipuum locum obtinet, utpote totius justificationis radix et fundamentum. Quo fit, ut peccatores fideles, etsi gratiam et charitatem amiserint gravi aliqua culpa, tamen ad Ecclesiæ animam aliqua ratione adhuc pertineant, seu sub aliquo respectu, quatenus fidem et spem adhuc retinent, quibus, divina gratia opitulante, amissam charitatem et gratiam sanctificantem recuperare possunt.

DIFFICULTATES.

26. Obj. 1° Scripturæ passim docent Ecclesiæ animam omnes ac solos electos seu prædestinatos complecti. S. Jo. 1. *Ep.* 2, 19. legitur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis; nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis;* et Apostolus 2. Tim. 4, 19. *Cognovit*, inquit, *Dominus qui sunt ejus.* 2° Hinc S. Augustinus lib. *De corrept. et grat.* cap. 4. n. 20. subdit: *Quidem, qui filii Dei vel propter susceptam vel temporaliter gratiam, dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo;* et alibi. 3° Certe Christus Jo. 10, 16-28. loquens de Ecclesia sua sub ovilis figura: *Alias oves habeo*, inquit, *quæ non sunt ex hoc ovili . . . . et ego vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum.* Ergo.

27. Resp. Ad 1^m^, *D.* Docent Scripturæ solos prædestinatos Ecclesiam complecti in ordine ad consecutionem finis, *C.* in ordine ad præsentem justitiam *N.* Alius enim est ordo prædestinationis, alius vero ordo actualis justitiæ. Si ad primum attendatur vere dicitur in Scripturis solos electos perseverare in gratia accepta usque ad mortem, ac oves quæ hoc ipso sensu congregandæ sunt in Christi ovili, in æternum non perire; item Deum cognoscere qui sunt ejus, aliaque ejusmodi. Si ad alterum ordinem attendatur, certum pariter est nonnisi per gratiam viventes spectare ad Ecclesiæ animam, hinc illud Apocalipseos 3, 1. *Nomen habes quod vivas et mortuus es.* Qui porro mortuus est, licet sit in Ecclesiæ corpore, cujusmodi profecto erat Angelus seu episcopus Sardis, ab anima haud vivificatur.

28. Ad 2^m^ et 3^m^, eadem esto distinctio. Sane post objecta verba subdit Augustinus: *Non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non per-*

Digitized by Google

manserunt; quibus datam distinctionem S. Doctor confirmat.

ARTICULUS II.

DE ECCLESIÆ CORPORE.

29. Humanum individuum vivens non solum anima sed etiam corpore constat, hinc etiam Christi Ecclesia quæ ad instar humani individui constituta est, præter animam, formam visibilem et externam seu corpus habeat necesse est. Humanum insuper corpus organicum est et in caput ac membra apte disposita ac invicem coordinata et subordinata distribuitur; hinc pariter Ecclesia in unum corpus seu societatem visibilem coalescit ex supremo capite, Romano videlicet Pontifice, de quo apposite suo loco, episcopis, presbyteris et ministris, seu ecclesiastica hierarchia, et populo fideli seu laicis.

30. Non pauci circa Ecclesiæ corpus identidem errores exorti sunt. Etenim protestantes omnem eclesiasticam hierarchiam quæ divinitus sit constituta inficiati sunt, nullum interponentes jure divino inter clericos et laicos discrimen. Rursus iidem invisibilem prorsus Ecclesiam esse, quæ nimirum ex solis justis constet, passim docuerunt. Alii ex adverso Ecclesiam constitui affirmarunt ex omnibus sectis, aut saltem sectarios omnes posse in propria communione ad æternam pervenire salutem, dummodo in Christum credant. Adversus quos errores sit:

PROPOSITIO I.

Ad Christi Ecclesiæ corpus spectant fideles omnes tam justi quam peccatores.

31. Ecclesia enim ex ea parte qua visibilis est, seu quoad corpus ejusque formam externam est societas veram Christi doctrinam profitentium, qui profecto tum justi tum peccatores esse possunt.

32. Hanc Ecclesiæ notionem nobis exhibent in primis sacræ litteræ; siquidem Christus Ecclesiam a se instituendam comparat modo sagenæ missæ in mare ex omni genere piscium congreganti (Matth. 13, 47.); areæ in qua una cum frumento paleæ continentur (ib. 3, 12.); convivio nuptiali cui boni ac mali interfuerunt, imo et homo non vestitus veste nuptiali; decem virginibus prudentibus ac fatuis etc. Apostolus præterea 2. Tim. 2, 20. magnæ domui comparat Ecclesiam, in qua sunt vasa aurea et argentea, lignea quoque et fictilia: *et quædam quidam in honorem, quædam autem in contumeliam.* Sane incestuosus Corinthius de quo sermo est 1. Cor. 5, 3. tamdiu permansit in Ecclesia quamdiu ab ea separatus non est.

33. Patres vero adversus novatianos ac donatistas contendentes et ipsos, solos justos ad Ecclesiam pertinere, Ecclesiam tum ex justis tum ex peccatoribus constare propugnarunt, præsertim SS. Cyprianus, Optatus, Pacianus et Augustinus.

34. Christi præterea scopus in Ecclesia instituenda necessario postulat ut ea visibilis sit; instituit enim eam ad depositum suæ doctrinæ intemerate custodiendum, ad vocandas gentes easque baptismate tingendas, ad administranda sacramenta reliqua, ad reconciliandos peccatores; quæ quidem omnia aliaque ejusmodi ministerium visibile et externum exigunt. Talis porro non esset Ecclesia, si ex justis tantum soli Deo notis coalesceret. Ergo.

DIFFICULTATES.

35. Obj. 1° Ecclesia ex Scripturis est sancta et immaculata *non habens maculam aut rugam*, ut loquitur Apostolus (Ephes. 5, 16). 2° Ad quam pertinent *qui inscripti sunt in cœlis*, ut idem loquitur (Hebr. 12, 18.). 3° Sane Christus qui caput Ecclesiæ est non potest habere nisi membra sancta: *Quæ enim conventio Christi ad Belial?* ut idem subdit Paulus (2. Cor. 5, 14.). 4° Quapropter patres passim docent peccatores *non esse de Ecclesia, vel esse eos de Ecclesiæ macula; non pertinere ad sanctam Ecclesiam Dei quamvis intus videantur*, uti Hieronymus, Pacia-

Digitized by Google

nus et Augustinus. 5° Quod si peccatores de Ecclesia non sunt, jam sponte sequitur Ecclesiam esse invisibilem; quod etiam liquet ex symbolo apostolico in quo profitemur credere *Ecclesiam* et quidem *sanctam;* porro quod videtur, fidei objectum esse nequit. 6° Hoc ipsum ratio etiam suadet, nam quod sanctum est non potest coalescere ex peccatoribus, et qui Deum patrem non habet, neque Ecclesiam matrem habere potest.

36. Resp. Ad 1^m^, *D.* Ecclesia est *sancta* etc. sub multiplici respectu, *C.* ad exclusionem peccatorum *N.* Ecclesia igitur sancta est in se, quatenus et caput, et doctrinam, et sacramenta, et potiora membra sancta habet; sancta præterea est quatenus ordinata est ex intentione Christi ad omnimodam sanctitatem gignendam: peccatores vero præter Christi intentionem et Ecclesiæ finem in peccatis sordescunt. Ceterum si peccatores Ecclesia in suo sinu haud contineret, perperam pro ipsis institutum esset sacramentum pœnitentiæ, seu data eidem a Christo potestas clavium ad ligandum atque solvendum, prout ipse præstitit, et suo loco ostendemus.

37. Ad 2^m^, *D.* Relate ad eos qui ex militante Ecclesia ad triumphantem jam pervenerunt, *C.* relate ad eos qui adhuc in Ecclesia militant *N.* Adhortatur enim in cit. loco Apostolus fideles ad sanctitatem sibi comparandam juxta novæ legis spiritum, illosque admonet ut pertinere studeant ad Ecclesiam sanctorum quorum aliqui adhuc militant, alii autem coronam jam adepti sunt.

38. Ad 3^m^, *D.* Christus non potest habere nisi membra sancta quæ vel talia sint, vel ordinata ad sanctitatem, *C.* quæ nonnisi actu sancta sint *N.* Jam vero quamvis peccatores actu ac *formaliter* sancti non sint, cum tamen per baptismum ac fidem, sanctitatem, ut ita loquar, inchoatam saltem habeant, et ad eam assequendam ordinati sint, sub hoc respectu membra Christi esse perseverant. Per gratiam actualem præterea jugiter ad sanctitatem extimulantur, et mediis omnibus ad eam vel assequendam, vel recuperandam instructi a Christo sunt in Ecclesia sua. Apostolus porro loquitur de idololatris et infidelibus.

39. Ap 4^m^, *D.* Ex patribus peccatores *non sunt de Ecclesia* etc. Nempe ut membra viva corporis vivi, *C.* ut membra mortua corporis vivi *N.* Ecclesia duplici sub respectu considerari cum possit, et prout est corpus vivum habens membra viva, quæ potiorem ejus partem constituunt, et prout est corpus vivum quod habet membra mortua, quæ constituunt ejusdem partem deteriorem, Patres interdum coarctant ad primum respectum Ecclesiæ significationem, inficianturque peccatores esse de Ecclesia, ad eam pertinere etc. Interdum vero sub utroque respectu eam spectant, et profitentur imo tuentur adversus novatianos, luciferianos et donatistas, peccatores in Ecclesia, ac de Ecclesia esse.

40. Ad 5^m^, *D.* Profitemur in Symbolo credere Ecclesiam, et quidem sanctam, quatenus Ecclesia Christi est, seu ab eo instituta cujus ipse sit caput, *C.* quatenus societas hominum est quæ sub oculos cadit *N.* Aliud enim est societatem quamdam profiteri ac prædicare se talem esse, aliud vero reipsa esse. Etiam hæretici et schismatici tenent suas societates, suos cœtus esse Christi Ecclesiam, quæ tamen non sunt nisi synagogæ satanæ et perduellium, contra vero nos profitemur fide credere Ecclesiam sanctam *catholicam* veram esse Christi Ecclesiam.

41. Ad 6^m^, *D.* Quod sanctum est sanctitate *formali*, *C.* quod sanctum est sanctitate inchoata et ad sanctitatem ordinatum est *N.* Responsio patet ex dictis. Sic etiam: peccatores nec Deum patrem habent, neque Ecclesiam matrem in ordine ad sanctitatem actualem qua destituti sunt, *C.* dispositive et ratione finis et mediorum *N.* Ex his enim aliisque ejusmodi difficultatibus non aliud conficitur quam peccatores non pertinere ad Ecclesiæ animam, non item vero non spectare ad corpus quod unice exurgit ex professione ejusdem fidei, ex susceptione

Digitized by Google

et usu eorumdem sacramentorum atque ex subjectione legitimis pastoribus ex quibus coalescit exterior ipsa societas.

PROPOSITIO II.

Constituitur Ecclesiæ corpus ex hierarchia divinitus instituta, et ex cœtu fidelium seu ex clericis et laicis divino jure a se invicem distinctis.

42. *Hierarchiæ* seu *sacri principatus* nomine significamus episcopos, presbyteros et ministros, qui divina ordinatione instituti sunt ad regendam et instruendam Ecclesiam, seu cœtum fidelium.

43. Protestantes nonnisi democratiam agnoscunt tum quoad sacerdotium quod contendunt fidelibus omnibus esse commune, tum quoad regimen et auctoritatem quam in populo residere autumant, qui per delegatos a se ministros eam exercet pro eo gradu quem eis concedit. Richerius suum systema a protestantibus mutuatus est dum statuit Christum claves fidelium communitati immediate contulisse, cujus ministri sunt Rom. Pontifex, episcopi, ceterique Ecclesiæ pastores, in quos a communitate omnis potestas promanat. Janseniani ac Pistorienses eundem errorem professi sunt, ac propterea vocant Ecclesiam *collegium æqualium*, episcopos *primos inter pares*, Rom. vero Pontificem caput *ministeriale*.

44. At vero Ecclesiam constare ex hierarchia et populo, seu clericis et laicis divino jure ab invicem distinctis patet ex Scripturis atque ex perpetua traditione.

45. Etenim ex Scripturis discimus Christum iisdem clericis contulisse auctoritatem et commisisse Ecclesiæ regimen, quos instruxit sacerdotio. Siquidem, Matth. 18., apostolis solis claves regni cœlorum, seu potestatem ligandi atque solvendi tradidit, iisdemque potestatem conficiendi eucharistiam, ibid. 26. contulit, administrandi baptisma docendique omnes gentes, ib. 28. Iisdem Jo. 20, 21. solemnem contulit missionem illis verbis: *Sicut misit me Pater et ego mitto vos*. Quapropter cum primum Ecclesia proprie cœperit solemni Spiritus Sancti inauguratione die Pentecostes, apostoli non modo commissam sibi auctoritatem exercuere, verum etiam delectis a se hominibus eam communicarunt primo quidem septem diaconis (Act. 6.), deinde vero aliis quos utroque sacerdotii gradu presbyterali et episcopali instruxerunt. Nam Paulus et Barnabas, qui Act. 13. a Spiritu S. in opus ministerii assumpti fuerant, constituerunt per singulas civitates presbyteros sacra inauguratione ibid. 14. quos a Spiritu S. positos esse episcopos *ad regendam Ecclesiam Dei* ib. 20, declarat Apostolus, qui præterea et Timotheum Ephesinæ Ecclesiæ (1. Tim. 1.) et Titum Cretensi præfecit (ad Tit. 1.), iisdemque regulas ac monita dedit ad rite gubernandas commissas sibi Ecclesias cum omni imperio, et ad ceteros deligendos in eodem ministerio, seu sacro regimine. Id ipsum præstitit Joannes quoad omnes Ecclesias Asiæ, et Petrus quoad Ecclesias omnes occidentales, uti ex certissimis antiquitatis documentis manifeste constat.

46. Exinde factum est, ut ab ipsis Ecclesiæ initiis comperiamus illam sacerdotii successionem in triplici suo gradu episcopatus, presbyteratus et diaconatus jugiter ad nos usque perseverantem in Ecclesia universa, uti omnia documenta ecclesiastica testantur. Patres apostolici communi consensu affirmant eos constitutos et præpositos Ecclesiæ suæ a Domino esse, uti Clemens Romanus in 1. ad Cor. c. 13. Ignatius M. ad Ephes. c. 4. et alibi passim; item vocant episcopos ecclesiarum *præsides*, uti Hermas *Pastor*. l. 1. *vis*. 3, 5. eos præesse Dei loco quibus proinde parendum sit, ut Dei mandato, ut Deo Patri, uti Clem. Rom. Ignatius, Hermas. His patres insequentes consentiunt uti Tertullianus lib. *de Bapt.* cap. 7., Ambrosius *De sacram.* lib. 3. c. 5. Hieronymus in *Dial. adv. Lucifer.* et in epist. ad Ansellam, ut posteriores omittamus.

47. Si igitur Christus solis aposto-

Digitized by Google

lis, cum nondum Ecclesia esset instituta, auctoritatem contulit in societatem eorum prædicatione efformandam; si apostoli hanc eandem auctoritatem delectis á se hominibus in posteros transmittendam communicarunt independenter a fidelibus quibus potius eos præfecerunt; si demum hac ratione ad nos usque eadem auctoritas propagata est, plane consequitur 1° divino jure ecclesiasticam hierarchiam a populo seu a laicis distingui; 2° nullo modo democraticam esse Ecclesiæ constitutionem; 3° demum non ab Ecclesia seu a communitate fidelium, sed a Deo ipso auctoritatem suam ecclesiasticam hierarchiam derivare.

DIFFICULTATES.

48. Obj. Hierarchiæ existentia abhorret a Christi consilio. Etenim 1° Christus Matth. 20, 25. 27. apostolos suos omni principatu interdixit, dicens: *Principes gentium dominantur eorum: et qui majores sunt potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister; et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.* Qua in schola institutus Petrus 1. ep. 5, 3. sic Ecclesiæ pastores alloquebatur: *Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* 2° Pariter apostoli reliqui, et in his Paulus, non se principes aut hierarchas appellabant, sed profitebantur se Christi servos, ministros, ac dispensatores mysteriorum Dei. 3° Hinc factum est ut nonnisi populi suffragio eligerent suos cooperatores, ut patet ex electione Matthiæ, septem diaconorum et Barnabæ. 4° Quod concilia pariter confirmant, dum quem *populus elegerit*, eum, defuncto episcopo sufficiendum decernunt, inter quæ eminet conc. Nicænum in epist. Synodica apud Theodoretum *Hist. Eccl.* lib. 1. cap. 9. Quam quidem agendi rationem 5° S. Cyprianus ep. 68. ex traditione *divina et apostolica* descendere affirmat. 6° Nil mirum proinde si Germania mirata est, teste Sarpio, cum scivit a Tridentino sancitam veluti fidei articulum, hierarchiam ecclesiasticam, aut miratura si *hieroduliam*, aut *hierodiaconiam* seu *sacram servitutem*, aut *sacrum ministerium* sanxisset. Ergo.

49. Rep. *N. A.* Ad 1^m, probat. *D.* Interdixit apostolos omni principatu qui fastum saperet et ostentationem, *C.* principatu qui consistat in recto auctoritatis usu *N.* Alioquin ipsemet Christus auctoritatem apostolis non tribuisset, eos non prætulisset discipulis, iisdem apostolis non præfecisset Petrum. Item non eis dixisset *qui vos audit me audit;* neque claves regni cœlorum eis contulisset; non dixisset Petro: *pasce agnos meos . . . pasce oves meas*, quod quidem pascendi munus auctoritatem poscit, ut patet ex vi græci textus, et ex ipsa rei natura. Neque alio sensu loquitur Petrus, quod liquet vel ex ipsa orationis serie dicens: *pascite;* ne autem in hoc munere obeundo se extollerent, acerbitatem ac dominationem sectarentur, ideo illis modum patefacit quo leniter officium suum expleant.

50. Ad 2^m, *D.* Numquam apostoli se hierarchas aut principes appellarunt, si voces spectes, *C.* non sibi tribuerunt potestatem illis vocibus significatam; *N.* Quæstio porro est de re. Jam vero apostolos et in his Paulum hanc sibi potestatem vindicasse evidenter constat ex iis, quæ inter cetera ipse scribit 2. Cor. 10, 6. *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam;* et ib. 13, 3. *Prædixi et prædico . . . quoniam si venero iterum non parcam. An experimentum quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* Itaque apostoli sunt *servi*, *ministri* respectu Christi, sed *pastores*, *præpositi principes* sunt respectu fidelium.

51. Ad 3^m, *D.* Ex quadam dispensatione et œconomia nec tamen semper, *Tr.* vel *C.* constanter et ex necessitate *N.* Etenim Paulus et Barnabas *constituerunt* per civitates presbyteros, seu episcopos absque plebis suffragio vel electione; Paulus item præfecit auctoritate sua Timotheum Ecclesiæ Ephesinæ, et Titum Cretensi, *constitui*, inquit, *te Cretæ.* In monitis ad eosdem datis circa electionem

Digitized by Google

diaconorum et presbyterorum nullam ejusmodi popularis electionis mentionem injecit, non omissurus in systemate adversariorum.

52. Ad 4^m^, *D.* Ex disciplina variabili eaque libera, *C.* ex institutione Christi *N.* Ratio enim electionis varias diversis temporibus formas subiit, interdum enim fiebat a populo, interdum excludebatur ab electione populus et a solis provinciæ episcopis pendebat; interdum vero a clero simul et populo, uti ex certissimis ecclesiasticis documentis constat, quæ magno numero a Thomassinio, Hallierio, Nat. Alexandro proferuntur; a Christo igitur repeti nequit popularis illa electionis forma ut autumarunt protestantes, alioquin irrita fuisset quoties ab ea discessum est.

53. Ad 5^m^, *D.* Quatenus illa traditio et observatio exemplis innititur ex Scriptura depromptis et in ordine ad suffragium seu testimonium quod de eligendorum moribus plebs ferebat, *C.* traditio divina et observatio presse sumpta *N.* Huic enim posteriori sensui obstant illa omnia quæ prolata a nobis sunt. Prius vero innititur verbis Apostoli 1. Tim. 3, 7. *Oportet autem illum* (episcopum) *et testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt.*

54. Ad 6^m^, *D.* Mirata est Germania protestans, *C.* catholica *N.* Certe non poterat non mirari Germania protestans quod Tridentinum contra principia democratica quæ ipsa profitebatur in regimine et constitutione ecclesiastica, definierit ex divina institutione constitutam hierarchiam. Hac siquidem definitione plane eversum est democraticum protestantium systema. Quod si Tridentinum definivisset esse in ecclesia *hierodiaconiam*, aut *hierodiaconiam*, sanxisset protestantium errorem. Ceterum Germania catholica magna veneratione, prout reliquæ Ecclesiæ catholicæ per universum orbem, definitionem concilii Tridentini suscepit.

—

ARTICULUS III.

DE MUTUO INTER ECCLESIÆ ANIMAM ET CORPUS COMMERCIO.

55. Parum est Ecclesiam anima corporeque constare; ut enim vere vivere ea dicatur, necesse præterea est ut inter ejusdem animam et corpus intercedat commercium, seu nexus ille ex quo anima in corpus et corpus in animam ad invicem agant et reagant, prout in omni individuo vivente contingit. De mutuo hoc commercio hic agere constituimus ut inde pateat Ecclesiam Christi vita supernaturali pollere, et inferamus discrimen quod inter solam Christi Ecclesiam et sectas ab ea divisas, quæque inmerito sibi Ecclesiæ nomen adsciscunt, interponitur. Sit proinde:

PROPOSITIO.

Mutuum existit inter Ecclesiæ a Christo institutæ animam et corpus commercium, quo illam vita supernaturali jugiter vivere et operari certissime deprehenditur.

56. Ecclesiæ animam ex gratia sanctificante, fide, spe, charitate ceterisque virtutibus adnexis aut profluentibus constare, corpus vero ex visibili fidelium omnium societate sub legitimis pastoribus eandem fidem profitentium iisdemque utentium sacramentis coalescere paulo ante confecimus. Ut igitur evincamus inter utramque ecclesiæ partem intercedere commercium, restat ut ostendamus et corpus in animam, et animam in corpus agere.

57. Jam vero ut a primo exordiamur, (siquidem prius est etiam in physico individuo corpus evolvi quam spiritu informari), Ecclesiæ corpus per ministerium suum, administrationem sacramentorum, potissime vero baptismi quoad infantes, prædicationem præterea verbi Dei, et collationem baptismatis quoad adultos gignere in anima sanctitatem nemo est qui ambigat. Item animam agere in corpus per fidei actus exteriores, spei et charitatis, mediantibus operibus bonis ac sanctis, in dubium pariter revocari nequit.

Digitized by Google

58. At enim cum ex parte saltem singulorum individuorum incertum semper esse possit, utrum attulerint necessarias dispositiones ad gratiam sanctificantem obtinendam, utrum fides et spes sint charitate *informatæ*, ut ajunt, utrum, ut verbo dicam, veram sanctitatem possideant, Deus quodam veluti sigillo nonnullorum præcipuorum Ecclesiæ suæ membrorum sanctitatem obsignare constituit per charismatum dona, ut pateret omnibus ea vita reipsa supernaturali vivere, adeoque vivum esse illud corpus quod ejusmodi viva membra producit. Insuper cum alterum vitæ signum sit fœcunditas, hac proprietate pariter sive hoc dono Ecclesiam suam insignivit Deus. Novos proinde quotidie filios Christo parit quos vel ex hæresi vel ex gentilitate convertit, eidem acceptam referre debemus omnium plane gentium conversionem, dum sectæ omnes ab ea divisæ sterilitate laborant, quamvis innumeris pene humanis abundent subsidiis. Sectarum vis, ut jam suo tempore adnotaverat Tertullianus, in corrumpendis ac pervertendis pessimis catholicis, quos ab Ecclesia abducere omnibus malis artibus satagunt, tota consistit.

59. Quæ cum ita se habeant jure merito concludimus, ex duobus recensitis characteribus solius Ecclesiæ propriis luculenter constare tum eam vivere, tum proinde, quod consequens est, intercedere, existere illud quod enunciavimus commercium inter Ecclesiæ corpus et animam seu nexum ex quo uti individui physici, sic et individui moralis vita pendet.

DIFFICULTATES.

60. Obj. 1° Nexus, seu commercium quod constituitur inter Ecclesiæ animam et corpus gratuitum prorsus est; 2° aut saltem inutile ad finem qui intenditur, cum quælibet secta illud sibi vindicare possit. 3° Sane unaquæque secta sibi sanctitatem adeoque vitam de qua agimus sibi tribuit ex doctrina, fide, ac morum integritate. 4° Quamquam ad signa quod attinet, parum de illis sectæ sollicitæ sunt, cum nulla jam ambigat ea inter mythos recensenda esse, si sermo sit de biblicis, aut inter pias fictiones, aut ignorantiæ et credulitatis documenta, si de recentioribus loquamur. 5° Patres ipsi, inter quos S. Augustinus et S. Gregorius M. aperte fatentur miracula jamdiu in Ecclesia cessasse. 6° Quod si contendant catholici miracula valorem aliquem habere realem, cum sectæ idem sibi donum tribuant, hoc ipso patet hoc signum vitæ æquivocum esse. 7° Quod porro dictum est de miraculis aliisque charismatibus, applicari etiam debet alteri vitæ indicio, quod ex fœcunditate eruitur, notum enim est quod progressus nunc temporis faciant sectarii in *bono nuncio* ferendo apud infideles. Ergo.

61. Resp. Ad 1^m^, vel *N.* vel *D.* Non ejusmodi est, quale intercedit in individuo physico vivente, *C.* quale per analogiam competit in ordine supernaturali individuo morali *N.* Profecto hic nexus est ex quo commercium pendet inter animam et corpus Ecclesiæ substantialis ac hypostaticus non est, existit tamen, prout ipsa rei natura fert, inter animam et gratiam sanctificantem, quæ inhæret justo. Hinc illud Apostoli: *Si spiritu* VIVIMUS, *spiritu et ambulemus* (Gal. 5, 25.) *Vivo jam non ego, vivit vero in me Christus* (ibid. 2, 20.), et alibi passim; adeoque vita ac proinde commercium de quo agimus verum habet biblicum fundamentum.

62. Ad 2^m^, *D.* Quælibet secta illud sibi vindicare potest sine ullo prorsus fundamento, *C.* jure merito *N.* Hoc enim solius Ecclesiæ a Christo institutæ privilegium est, nulla ratione sectæ cuique communicabile, ut patet ex dictis.

63. Ad 3^m^, *D.* Unaquæque secta sibi vindicat sanctitatem fucatam et politicam seu externam, *C.* veram *N.* Etenim fieri nequit, ut societas seu cœtus qui vexillum erexit perduellionis adversus unicam Ecclesiam a Christo institutam, sibi veram possit vindicare sanctitatem. Hinc optime S. Augustinus *Tract.* 26. in Jo. n. 13.: *Vis*

Digitized by Google

ergo, inquiebat, *et tu vivere de spiritu Christi? in corpore esto Christi . . . Non potest vivere corpus Christi nisi de spiritu Christi.* Vitis non influit nisi in palmites sibi adhærentes. Cum igitur sectæ a Christi corpore separatæ diversam ab eo fidem profiteantur objectivam, diversam doctrinam, hæc necessario debet falsa esse, quia verum vero opponi nequit; et si quam habent morum integritatem, hæc non constituit nisi honestatem moralem ac naturalem, quæ nihil commune habet cum illa supernaturali sanctitate de qua est sermo.

64. Ad 4^m^, *D.* Quia illa nec habent neque habere possunt, *C.* alia de causa *N.* Sectæ spernunt miracula ad eum modum quo vulpes, de qua fabula, sprevit uvam quam attingere non potuit. Dona siquidem hæc ex Christi promissione soli veræ sponsæ ejus reservantur. Quod vero sectæ jam vulgo mythis accenseant miracula biblica, id provenit ex progressu illarum in incredulitatem, quo magis confirmatur eas vita plane destitutas esse, proindeque in dies dissolvi; uti cadavera quæ in tabem ac putredinem dissolvuntur. Nil mirum proinde si credulitati ac ignorantiæ tribuant miracula, quæ passim in Christi Ecclesia patrantur, quamvis ea publica sint ac testimoniis locupletissimis adstructa.

65. Ad 5^m^, *D.* Id est, Patres fatentur prodigia non amplius in Ecclesia esse communia, ut in ejusdem initiis erant, *C.* fatentur plane cessasse *N.* Uti patet ex amborum qui nobis objiciuntur contextu, etenim S. Augustinus lib. 1. *Retract.* cap. 13. n. 7. declarat quo sensu in lib. *De vera relig.* scripserit, *permissa non esse miracula in nostra tempora durare*, nempe eo numero quo olim patrabantur, deinde refert miracula a se visa; sic etiam S. Gregorius M. lib. 27. *Moral.* cap. 18. n. 36. quod olim frequentiora essent, tamen et nunc *per multos, cum opportunitas exigit, eduntur;* et ipse plura refert quæ contigerunt sua ætate in lib. *Dialogor.* Ambo demum rationem reddunt hujus discriminis, quod scilicet ab initio necessaria fuerint ad fidem propagandam, postea vero hæc necessitas cessaverit.

66. Ad 6^m^, *Neg.* Nam eodem jure sibi tribuunt sectæ signa et charismata, quo sibi tribuunt veram doctrinam aliaque ejusmodi, nempe falso ac perperam. Catholici qui solam veram Christi Ecclesiam constituunt, ut paulo post ostendemus, et signa et ineluctabilia documenta ad illorum veritatem adstruendam proferunt. Sectarii nonnisi verba ac nihil præterea proferunt, imo ut vidimus, cum nulla habeant, contemnere ea superbo supercilio affectant.

67. Ad 7^m^, *D.* Si pronas aures præbeamus sectariorum declamationibus, *C.* si inquiramus in rei veritatem *N.* Etenim plura certe ipsi buccinant de ingentibus fructibus quos profert communis illis omnibus societas biblica, sed si quæ referunt, examini subjiciantur, patebit præter aurum, argentum ac biblia ad veros corrumpendos fideles seu catholicos distributa, nihil aliud eos egisse. Nempe ut jam ætate sua adnotaverat Tertullianus, gloria hæreticorum tota ac sola consistit in evertendis infirmorum ac perditorum catholicorum animis. Cum vero numquam desint qui lucrum animæ saluti ignaviter præferant, isti constituunt sectariorum triumphos. Ceterum ad infideles vere convertendos plane impotentes sunt, et propriam circa hos imbecillitatem produnt.

ARTICULUS IV.

DE IIS QUI EXCLUDUNTUR A VERA CHRISTI ECCLESIA.

68. Ordo postulat, ut postquam disseruimus de membris quibus constituitur seu constat Ecclesiæ corpus, de iis verba faciemus qui ab illorum censu exclusi sunt. Nec enim defuerunt qui contenderent, atque etiamnum contendant Ecclesiam Christi coalescere ex omnibus sectariis, hæreticis schismaticis, qui voce negativa *acatholici* appellantur, adeoque Ecclesiam Romanam, quam paulo post os-

Digitized by Google

tendemus unice veram esse Ecclesiam Christi, non esse nisi partem totius Ecclesiæ catholicæ, cujus aliæ partes sint, uti Ecclesia *catholica*-anglicana, Ecclesia *catholica*-græco-russa, Ecclesia *catholica*-evangelico-anglicana, et ita porro. Exinde fit ut isti viam salutis aperiant sectariis omnibus, saltem qui in fundamentalibus articulis conveniunt, et intolerantiæ accusant Ecclesiam Romanam in articulo quem profitetur extra unicam veram Ecclesiam nullam dari salutem. Adversus quos insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

Quotquot in communione non sunt cum vera Christi Ecclesia, ad eam pertinere nullatenus possunt.

69. Qui in communione Ecclesiæ externa, de qua loquimur, non inveniuntur, sunt aut hæretici, qui diversam ab Ecclesia fidem profitentur; aut schismatici, qui obedientiam detrectant legitimis pastoribus præsertim vero supremo; aut excommunicati excommunicatione, uti vocant, vitanda, et qui ea perculsi sunt arcentur a participatione præcipue sacramentorum. De excommunicatis hic solliciti non sumus; verum nobis res est cum hæreticis et schismaticis, qui in cœtus coëunt divisos ab Ecclesia quam Christus instituit, atque ut modo loquendi usus invaluit *communiones* separatas efficiunt sub quocumque nomine veniant sive protestantium, sive reformatorum, sive anglicanorum, aut græcorum, aut græco-russorum.

70. Hos porro omnes ad Christi Ecclesiam minime pertinere, ac proinde Christi Ecclesiam haud constituere uti partes essentiales aut integrales, ostendere, ex dictis operosum non est.

71. Ac 1° Christus in apostolis et per apostolos condidit Ecclesiam suam ad instar individui jugiter viventis cui præfecit hierarchiam quam depositariam et custodem reliquit veritatum quas e cœlo detulit, cuique commisit munus docendi regendique cœtum fidelium quos sive ex judaismo sive ex ethnicismo per prædicationem, et baptismum convocasset et cooptasset in sinum suum, expellendique proinde novatores et contumaces qui aut fidei depositum labefactare, aut obedientiam detrectare ausi fuissent. Quotquot proinde alterutrius aut utriusque etiam criminis rei extiterunt ac vexillum perduellionis erexerunt, ab Ecclesia, divinitus sibi tradita auctoritate, penitus expulsi sunt ac rescissi e sinu suo, ne membra ejus sana inficerent et contaminarent. Ergo quemadmodum membra a corpore amputata, palmites a vite rescissi, rivi a fonte separati non amplius constituunt aut corpus, aut vitem, aut rivum ex fonte manantem, sic hæretici et schismatici ab Ecclesia damnati, rescissi, amputati non amplius Ecclesiam constituunt.

72. Huc pertinent Scripturarum oracula: Jo. 20. *Sicut misit me Pater et ego mitto vos... Euntes docete... servare omnia quæcumque mandavi vobis: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* (Matth. 28.). *Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit* (Luc. 10, 16.). *Qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (Matth. 18, 17.)... *Si quis evangelizaverit vobis præterquam quod evangelizavimus vobis anathema sit... Hæreticum hominem post unam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est* (ad Titum 3, 10.) aliaque ejusmodi innumera quæ eandem ideam constanter ingerunt.

73. Atque hæc est historia omnium sectarum continentibus seculis ab ætate apostolica usque ad nos. Apostoli quotquot voluerunt sensum suum privatum opponere magisterio suo ab Ecclesia expulerunt, uti Hymenæum, Philetum ac Alexandrum (2. Tim. 2, 17. et 1. Tim. 1, 20.) *ut discerent non blasphemare*, nicolaitas de quibus Joannes in Apocalypsi (c. 2, 6. 15.), docetas et cerinthianos adversus quos idem evangelista et epistolas suas et Evangelium conscripsit, et apostoli reliqui plerasque etiam epistolas suas scripserunt ut præmunirent fideles adversus illos seductores et antichristos; defunctis apostolis, Ecclesia seu suc-

Digitized by Google

cessores apostolorum cœptum opus continuarunt damnantes et ejicientes gnosticos cum eorum familiis, sabellianos, arianos, nestorianos, eutychianos, novatianos, donatistas, et ita porro usque ad lutheranos, calvinistas, socinianos, protestantes omnes, anglicanos cum omnibus eorum surculis. Ergo tantum abest ut sectæ istæ Ecclesiam constituant, sintque ejus partes aut essentiales aut integrales, ut potius sint totidem satanæ synagogæ, ut Scriptura loquitur, humanæ superbiæ documenta, a Christi Ecclesia prorsus extraneæ; *sectæ perditionis*.

DIFFICULTATES.

74. Obj. 1° De sectis, quas vocant, hæreticis et schismaticis respectu Ecclesiæ idem ad summum censendum quod de samaritanis et sadducæis respectu synagogæ. Jam vero tum samaritani tum sadducæi perinde ac herodiani, pharisæi, et essenii vere Ecclesiam judaicam constituebant. 2° Sane baptismus quo cooptamur in Christum, efficimurque ejus membra communis est sectis omnibus. 3° Sectæ omnes profitentur Christi fidem, ceteraque adimplent quæ ex Christo ipso requiruntur et sufficiunt ut quis discipulus ejus sit. Ait enim Jo. 14, 1. *Creditis in Deum et in me credite;* et Jo. 6, 47. *Qui credit in me, habet vitam æternam;* et iterum ib. 12, 35. *In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* 4° Romanensium propterea intolerabile principium est se solos constituere veram Christi Ecclesiam adeo ut quicumque ab ea separati sunt sectas spurias constituant, et satanæ synagogas. 5° Hoc inauditum plane fuit ætate apostolica quando jugum auctoritatis nondum invectum fuerat, sed unusquisque prout sibi videbatur, sentiebat. 6° Incognitum præterea erat ætatibus insequentibus, ut patet ex celebratione paschatis ex parte Asianorum et ex parte Romanorum, utraque pars in suo sensu abundare permissa est, ac licet schisma acacianum eruperit, tamen discissa Ecclesia non est, et plures ex iis qui dicebantur schismatici inter Sanctos relati sunt uti Macedonius, Euphemius, aliique non pauci. 7° Cum igitur Ecclesia non alio sensu catholica dicatur et sit, nisi quatenus coalescit ex christianis omnibus qui in mundo sunt, perperam Romanenses qui nonnisi pars totius sunt, se solis constare Ecclesiam autumant. Ergo.

75. Resp. Ad 1^m, *Neg.* in primis paritatem, cum aliter Christus instituerit Ecclesiam suam, uti patet ex dictis. Deinde *D. min.* Samaritani seu decem tribus fuerunt schismaticæ in ordine politico, seu theocratico, *C.* in ordine religioso *Subd.* Plerique, *C*, omnes *N.* Plures semper extiterunt qui communicabant exterius cum Ecclesia judaica, pluresque autem qui metu detinebantur, saltem spiritu communicabant cum synagoga, licet exterius reipsa ab ea extorres essent.

76. Quod vero attinet ad diversas sectas distinguendi sunt sadducæi a sectis reliquis; nam illi revera increduli ac epicurei fuerunt, prout sunt increduli nostrorum temporum, qui si permanserunt in synagoga, ideo est, quia nullo solemni judicio fuerunt ab ea expulsi, prout expulsi non sunt increduli nostri ab Ecclesiæ corpore, nec cœtum separatum constituunt. Quod attinet ad sectas reliquas, fuerunt ipsæ potius scholæ diversæ quam sectæ propie dictæ.

77. Ad 2^m, *D.* Baptismus est conditio sine qua nemo potest cooptari in Ecclesiam, seu Ecclesiæ corpus, *C.* solus sufficit ad constituendum Ecclesiæ membrum, ad proinde Christi *N.* Itaque per baptismum, si de infantibus sermo sit, fiunt quidem illi quibus administratur Christi et Ecclesiæ membra; desinunt vero talia esse, quum adulta ætate adhærent vel schismati, cum fidei ejusdem professio, et subjectio legitimis pastoribus duæ aliæ conditiones sint sine quibus nemo ad Ecclesiæ corpus spectare potest: si de adultis agatur qui baptismum suscipiunt, si tingantur extra Ecclesiam, ad eam minime spectant, saltem quoad corpus; pertinent vero ad eam si in Ecclesia sacro lavacro initientur.

78. Ad 3^m, *D.* Ita ut hæc requi-

Digitized by Google

rantur; *C.* ut sufficiant *N.* Oportet enim profiteri eam fidem quam proponit Ecclesia profitendam, non autem eam quam quilibet sibi fingit et subjectum esse eidem Ecclesiæ quam Cristus constituit. *Docentes eos* (baptizatos) *servare* OMNIA QUÆCUMQUE *mandavi vobis*, ait Christus Matth. ult.

79. Ad 4^m, *D.* Quia ipsi soli sunt fundati super *petram* super quam Christos ædificavit Ecclesiam suam, *C.* secus *N.* Certe non est alia vera Christi Ecclesia præter eam quam Christus super petram, id est super Petrum ædificavit. Qui non communicant cum hac petra, seu extra petram hanc sunt, numquam Christi Ecclesiam constituent, sed synagogas satanæ ac sectas perditionis.

80. Ad 5^m, *Neg.* Apostoli enim quotquot contumaces repererunt in aliquo errore contra fidem ac doctrinam a se anuntiatam extra Ecclesiam expulerunt, et in censum hæreticorum et sectariorum retulerunt. Ita Petrus egit cum Simone mago, Paulus cum Hymenæo et Phileto, et Alexandro Ærario, ita Joannes cum docetis et cerinthianis, ita rursum Petrus et Judas cum sectariis contra quos suas epistolas scripserunt. Præcepit præterea Paulus Tito ut *hæreticum* hominem post unam aut alteram correptionem devitaret, et Joannes ne sectariis vel *ave* fideles dicerent. Eadem ratione quovis tempore se gessit Ecclesia cum *reprobis omnibus circa fidem*, id est hæreticis a sec. I. ad sec. XIX. et ita porro se geret usque ad consummationem seculi.

81. Quartodecimani innoxii fuerunt donec non restiterunt Ecclesiæ aliter decernenti.

82. Acaciani, de quibus agitur, communionem sectabantur Ecclesiæ Romanæ, nec admissi in communione sunt, nisi postquam ex sacris diptycis nomen Acacii abstulerunt. Hac de causa Macedonius et Euphemius in sanctorum numerum relati non sunt, uti ostendit Natalis Alexander *Hist. eccl.* sec. 4. cap. 6. ar. 11. ac deinceps fusius exponit Pet. Ballerinius *de vi ac rat. primatus* append. ad §. 1. cap. 2.

83. Ad 7^m, *Neg.* sequel. ex dictis; Ecclesia enim *catholica* dicitur non ex collectione sectarum omnium, quibus potius Ecclesia dicit indiscriminatim omnibus: *nescio vos*, *vestris copiis auxiliaribus non egeo*, *qui non est mecum contra me est*; sed quia ipsa sola, omnia loca, omnia tempora, omnes vere christianos complectitur in unitate sua ut inferius ostendemus. Romanenses proinde, ut adversarii loquuntur, optime se solos dicunt constituere Ecclesiam Christi.

PROPOSITIO II.

Quoad illos omnes qui culpabiliter extra Ecclesiam ex hac vita decedunt nulla datur salus.

84. Nemo damnatur ex adultis sine culpa propria, multo igitur minus qui baptismo renati sunt. Contrarium siquidem iterum ac sæpius ab Ecclesia proscriptum est. Quamdiu igitur aliquis ignorantia invincibili detinetur circa falsitatem propriæ sectæ, licet extra Ecclesiæ corpus inveniatur, potest ad ejus animam pertinere, adeoque in via salutis reperiri.

85. Tota igitur theseos propositæ vis cadit in vocem *culpabiliter*. Hoc porro sensu determinata thesi, ecquis est qui eam in dubium revocare possit? Huc enim reducitur: Quicumque gravi culpa inquinatus ex hac vita decedit, æternum peribit, seu nulla ei salus obtingere potest: atqui tales sunt quotquot ex propria culpa ac malitia decedunt ex hac vita extra Ecclesiam constituti, ergo iis qui culpabiliter extra Ecclesiam ex hac vita decedunt nulla datur salus. Major propositio sua evidentia fulget; minor autem vera est ex suppositione; ergo conclusio nullo modo eludi potest. Ut hæc impugnaretur, aut necesse esset adstruere non incurrere æternum exitium quotquot in gravi peccato moriuntur; aut non peccare graviter qui scientes volentesque extra unicam veram Christi Ecclesiam degunt impugnantes fidem quam illa profitetur et docet esse tenendam, aut qui protervi resistunt ejus auctoritati, obedientiamque detrectant illis legitimis pas-

Digitized by Google

toribus quos Christus ipse præfecit Ecclesiæ suæ. Cum vero neutrum sine summa impietate a sanæ mentis homine negari possit; necessario sequitur eos qui in tali statu moriuntur æternum perire.

86. Post hæc supervacaneum ducimus plura testimonia ex Scripturis congerere quibus hæreticos, aut schismaticos *formales*, ut supponitur, ab æterna excludi salute ac pœnis æternis addici demonstretur. Nonnulla tamen placet attingere, quibus res magis ac magis patefiat. Postquam apostolus Paulus scripsit loc. cit. *hæreticum hominem devita*, subjicit, *quia subversus est, et proprio judicio condemnatus;* apostolus Petrus 2. ep. 2, 1. eos dicit *introducentes sectas perditionis, superducentes sibi celerem perditionem.* S. Jo. 1. ep. 2, 18. hæreticos vocat *antichristos* qui non manserunt cum veris fidelibus, seu in Ecclesia Christi, et in ep. 2. vocat *seductores*, admonetque christianos ne ipsis adhærentes perderent quæ operati sunt, addens v. 9. *omnis, qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet.* Non permanet autem in doctrina Christi, qui non permanet in doctrina Ecclesiæ cui in apostolis ipse dixit: *euntes docete.* S. Judas in epistola sua v. 13. loquens de hæreticis ait: *quibus procella tenebrarum servata est in æternum.* Christus demum generatim pronunciat Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*

87. De patribus nulla est controversia, qui uno animo hæreticos et schismaticos formales sarmentis comparant a vite rescisis, aut paleis extra aream rejectis destinatis ad ignem.

DIFFICULTATES.

88. Obj. 1° Inhumanum, imo absurdum est docere innumeros prope homines æternis addici pœnis ob solam opinionum discrepantiam. 2° Eo magis quod hæresis sit omnium peccatorum levissimum, veniaque dignum. 3° Sapit intolerantiam deterrimam. 4° Homines inducit ad mutuum odium, cum fieri nequeat ut diligantur illi quos profitemur in æternum iri damnatum. 5° Satius igitur est quempiam sentire et credere in religionis negotio prout libet, ac bene de omnibus sperare, charitatemque mutuam fovere. Ergo.

89. Resp. Ad 1^m, *D.* Perinde ac inhumanum ac absurdum esset lethali peccato obstrictum æternis pœnis addici, *C.* secus *N.* Id evidenter patet ex theseos expositione. Ergo aut peccatores omnes ex hac vita decedentes cœlo inserendi sunt, aut una cum illis formales hæretici et schismatici pœnis æternis erunt addicendi. Seligant adversarii. Non agitur de mera opinionum discrepantia, sed agitur de formali, seu culpabili hæresi et schismate per oppositionem ad Ecclesiæ doctrinam.

90. Ad 2^m, *D.* In adversariorum hypothesi, quod hæresis non consistat nisi in opinionum discrepantia, *C.* in se *N.* Responsio patet ex modo dictis in resp. ad 1. Ceterum hæresis est peccatum omnium gravissimum, cum tendat ad fidei destructionem, detrectetur per eam Dei veracitati, et Ecclesiæ auctoritati.

91. Ad 3^m, *D.* Sapit intolerantiam erroris, *C.* personarum *N.* Intolerantia porro erroris saluberrima est, nec nisi atheus aut indifferens eam impugnare potest.

92. Ad 4^m, *Neg.* Vera enim religio docet, prout docet Ecclesia in qua vera religio est, errores insectari, homines vero diligere, juxta illud effatum: *diligite homines, interficite errores.* Christianus nescit odisse nisi peccatum; quoad eos vero qui extra viam salutis sunt, dolore afficitur, in rectam veritatis semitam revocare satagit, demum luget super eorum pertinaciam.

93. Ad 5^m, *Neg.* Si res esset cum incredulis admitti posset ejusmodi conclusio, utpote ipsorum digna et epicureorum, non item vero si agatur cum illis qui adhuc religionem se profiteri autumant. In negotio tanti momenti a quo æterna salus pendet, prudentia dictat nullum examen omittendum esse, donec perveniatur ad veritatem agnoscendam et amplectendam; quod, divina adspirante gratia,

Digitized by Google

interposita etiam oratione et humilitate, pertingere difficile non est.

CAPUT III.

DE VERA CHRISTI ECCLESIA.

94. Egimus hactenus de Christi Ecclesia in genere, quin data opera, inquireremus quænam ex tot societatibus quæ sibi Ecclesiæ Christi nomen et dignitatem tribuunt, vera reipsa Christi Ecclesia sit. Hoc autem efficiemus expendendo proprietates et notas quæ uni veræ Ecclesiæ competunt. Harum enim applicatio nos ad veræ Christi Ecclesiæ cognitionem adducit. In tres proinde articulos caput istud distinguimus in quorum primo de proprietatibus, in altero de notis, in tertio denique de illarum applicatione sermonem instituemus.

ARTICULUS I.

DE ECCLESIÆ CHRISTI PROPRIETATIBUS.

95. In eo distinguuntur *proprietates* a *notis*, quod illæ intrinsecæ sint, essentiales seu eas exposcit ac exigit natura ipsa rei ad quam pertinent, notæ vero sunt extrinsecæ, atque exterius prodeunt ad patefaciendas illas internas proprietates quarum notæ indicia sunt et in omnium oculos incurrunt. Illæ propterea rei naturam ingrediuntur, hæ vero illam patefaciunt. Eas proprietates ad tres præcipue revocamus, nempe ad unitatem, visibilitatem, et perpetuitatem.

PROPOSITIO.

Vera Christi Ecclesia necessario una esse debet visibilis atque perpetua.

96. Ecclesiam Christi unam necessario esse debere luculenter patet 1° ex unitate fidei seu doctrinæ quam Christus docuit; nec enim potuit diversam doctrinam tradere, hoc enim repugnat veritati quæ individua ac indivisibilis est, est siquidem aut non est veritas, nullum medium datur. Possunt dari diversa objecta veritatis, ast veritas in se nonnisi una est aut esse potest in suo conceptu. Patet 2° ex unitate societatis quam Christus instituit ad modum individui, quamque voluit ut præseferret imaginem sui super terram cum ipse ex ea visibiliter discesserit, quapropter ut una semper consisteret caput eidem visibile præfecit, ut suo loco ostendemus, cujus esset in hac individua unitate eam conservare ac regere.

97. Huc referuntur quæ in Scripturis passim leguntur; volens siquidem Christus exhibere ideam Ecclesiæ a se instituendæ eam numquam numero plurali, sed semper constanterque singulari nominat, eam vocans *gregem suum, ovile suum*, et quidem *unum* cui præsit *unus* pastor, *regnum suum, ecclesiam suam*. Apostolus vero eam appellat *Corpus Christi*, quod certe multiplex esse non potest; et expresse Ephes. 4, 2. *Unus*, inquit, *Dominus, una fides, unum baptisma*. Demum in symbolo apostolico fides proponitur de *Ecclesia catholica*. Fieri itaque non potest quin vera Ecclesia Christi *una* sit.

98. Sed præterea necessario vera Christi Ecclesia *visibilis* est. Instituta enim est veluti societas ex hominibus coalescens ut per eam et in ea homines media ad salutem consequendam haberent, per baptismum in eam introirent, per reliqua vero sacramenta in pietate alerentur, eandemque profitentes fidem legitimis, quos Christus ipse constituit, superioribus subjecti forent, quæ quidem omnia sine visibilitate nec supponi neque concipi possunt.

99. Hinc Christus visibiliter in terris apparuit ad Ecclesiam suam ædificandam, visibili ratione discipulos suos auctoritate instruxit, misit in mundum universum ad docendum omnes gentes; Spiritus Sanctus visibiliter sacro Pentecostes die ad inaugurandam Ecclesiam super apostolos descendit. Christus rursum comparat Ecclesiam suam modo areæ, modo civitati super montem positæ ut omnium pateret aspectui, modo agro etc. quibus patefacere voluit Ecclesiam

Digitized by Google

suam vere adspectabilem esse debere atque visibilem.

100. Demum *perpetuam* fore hanc Ecclesiam ex dictis manifeste elucet. Etenim cum instituta sit ut per eam omnes ætatum omnium homines media salutis haberent, tamdiu perdurare debet quamdiu homines salvandi erunt super terram, nempe in seculorum finem. Perpetuum propterea exercebitur ministerium prædicationis, administrationis sacramentorum, professionis fidei, auctoritatis et subjectionis, cooptationis in Ecclesiam aut expulsionis si opus erit, aliorumque ejusmodi. Ac proinde, quod consequens est, Ecclesia Christi necessario debet esse perpetua ex natura sua, seu juxta Christi institutionem.

101. Exinde quæ in Scripturis passim occurrunt de hac perpetuitate imo et perennitate: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi; et Regni ejus non erit finis; portæ inferi non prævalebunt adversus eam;* aliaque ejusmodi, quæ prædictam proprietatem mirifice declarant.

102. Conceptus itaque biblicus, ratioque institutionis a Christo factæ aperte involvunt has proprietates unitatis, visibilitatis ac perpetuitatis veræ Christi Ecclesiæ, quæ ab ea nullo modo abesse possunt.

DIFFICULTATES.

103. Obj. 1° Unitas Ecclesiæ non est nisi idealis exurgens ex materiali fidei formula cujus subjectivi conceptus tot sunt, quot individua illam pronunciant. 2° Nulla alia proinde unitas fingi potest præter eam quam parit rationis persuasio, non autem quam imponat auctoritas. 3° Absurdum siquidem est unitatem fidei, ac proinde Ecclesiæ, pendere posse aut debere ab auctoritate unius aut plurimorum hominum. 4° Sane Christus fundavit Ecclesiam seu potius christianismum non autem formas accidentales et extrinsecas romanismi, anglicanismi, protestantismi, græco-russæ communionis etc. Ecclesia proinde in se quidem una est licet formæ istæ a se discrepent, cum hæc extrinseca discrepantia haud officiat Ecclesiæ unitati. 5° Quo pariter sensu, si lubet, Ecclesia pariter visibilis est, atque perpetua. 6° Alioquin cum formæ istæ sint transeuntes et mutabiles, periret profecto Ecclesia ipsa. Ergo.

104. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Materialis porro, quam adversarii vocant, fidei formula, seu symbolum determinat mentis conceptus, efficitque ut omnes qui eam usurpant idipsum sentiant et dicant. Quod si pro diversa intelligentiæ capacitate et gradu alius magis, alius vero minus vim assequatur eorum quæ per formulam profitetur, hoc non officit rei substantiæ. Commendabat proinde Apostolus Timotheo, *ut formam haberet sanorum verborum*, quia ex illius defectu magna oritur discrepantia conceptuum et sententiarum.

105. Ad 2^m, *D.* In iis quæ ordinis naturalis sunt, ac subsunt rationis officio, *Tr.* vel *C.* in iis quæ divinitus revelata sunt, seu in rebus fidei cui ratio subjici debet *N.* Cum Deus loquitur, ejusque revelationis objectum per auctoritatem infallibilem proponitur credendum, ratio ipsa dictat captivandum omnino esse intellectum in obsequium fidei, et ex solo ejusmodi obsequio unitas fidei, ac propterea Ecclesiæ, pendet; alioquin sectæ ac divisiones necessario oriuntur.

106. Ad 3^m, *D.* Si hæc unius aut plurium auctoritas humana esset, nec prætergrederetur humani ingenii vires, *Tr.* vel *C.* si divinitus constituta in hunc finem sit, et infallibilitatis dono sit instructa *N.* Dum protestantes ita arguunt, ex propriis principiis progrediuntur, quin cogitent falsa hæc esse, ut paulo post ostendemus. Quod si infallibilitatis prærogativa a Deo conceditur, profecto æque Deus ea instruere potest unum ac plures.

107. Ad 4^m, *D.* Si quas adversarii vocant formas accidentales illæ sint quas homines proprio arbitrio invexerunt, *C.* si intrinsecæ Ecclesiæ constitutioni sint et ex ea profluant *N.* Libenter admittimus formas græcanicam, græco-russicam, anglicanam, protestantem etc. formas plane accidentales esse ab hominum arrogantia ac per-

Digitized by Google

duellione superinductas ac proinde transeuntes prout sunt opera hominum, verum non ita est de forma catholica, siquidem catholicitas inhæret ipsi Ecclesiæ a Christo institutæ, nec unquam ab ea abesse potest quin pereat Ecclesia ipsa, hæc proprietas inseparabilis est. Quapropter jubemur credere sanctam ecclesiam *catholicam*. Quod si hæc catholica Ecclesia *Romanæ* nomen adepta est, ideo id contigit, quia summus Pontifex, Petri in primatu successor, ac proinde Ecclesiæ catholicæ centrum, Romanus episcopus est. Quapropter Ecclesiæ omnes quæ communicant cum hoc centro communi *Ecclesiæ Romanæ* denominatione fruuntur. Tum etiam hoc nomen invaluit ad secernendam unice veram catholicam Ecclesiam ab illis symmistis, quæ dum abhorrent ab Ecclesia catholica eamque odio habent, nihilominus se *catholicam* Ecclesiam vocare affectant. Hinc Ecclesia *catholica græco-russa*, ecclesia *catholica anglicana*, quæ eo sensu tantum vocari possunt catholicæ quo Scipio *africanus* nuncupatus est.

108. Ad 5^m^, *Neg.* Etenim Ecclesia Christi sine illarum sectarum subsidio tum visibilis, tum catholica est atque perpetua.

109. Ad 6^m^, *D.* Formæ fictitiæ sectarum omnium, *C.* proprietates intrinsecæ et constitutivæ Ecclesiæ a Christo institutæ *N.* Certe formæ hæreticorum et schismaticorum sunt plane accidentales et transeuntes, uti paulo ante diximus. Ecclesia lutherana induit non ita pridem formam *evangelicam*, nunc induet *hegelianam*, et ita porro.

ARTICULUS II.

DE NOTIS VERÆ ECCLESIÆ.

110. *Notæ* in eo distinguuntur a proprietatibus, quod istæ intimæ sint ac essentiales, notæ externa sint indicia ad illam Ecclesiam cognoscendam quæ prædictis ac vindicatis proprietatibus gaudet. Hinc notæ non ad arbitrium confingendæ sunt, sed debent oriri ac efflorescere ex ipsa rei natura et constitutione. Hæ proinde aliæ non sunt nisi *unitas*, *sanctitas*, *catholicitas* et *apostolicitas*, si quæ aliæ præterea numerantur ad eas revocantur aut in illis includuntur. Istæ præterea notæ ita inter se connexæ sunt ut una ex altera dimanet, et omnes aut nullæ habeantur, quia exhibent naturam Ecclesiæ cujus notæ sunt. Animadvertendum autem est tres posteriores pendere ab unitate, unitatem vero non esse confundendam cum *unione* materiali, sed ut unitas vere sit, necesse omnino est ut et ipsa pendeat a suo principio a quo constituitur, quod aliud non est nisi *auctoritas*. His præmissis sit:

PROPOSITIO.

Notæ veræ Ecclesiæ sunt unitas, sanctitas, catholicitas et apostolicitas.

111. Ex dictis notæ in re de qua agimus, sunt externa indicia illarum proprietatum quibus vera Christi Ecclesia prædita est una cum principio ex quo illæ profluunt atque existunt. Cum vero proprietates essentiales veræ Christi Ecclesiæ, ex demonstratis, sint unitas, visibilitas ac perpetuitas, jure merito infertur notas quibus illæ patefiunt ac propterea quibus vera Christi Ecclesia internoscitur esse debere externam unitatem, sanctitatem, catholicitatem et apostolicitatem.

112. Jam vero unitas externa et *formaliter*, id est, cum principio ex quo ea enascitur ex duobus constituitur, ex professione videlicet ejusdem fidei, et ex omnium membrorum quibus Ecclesia coalescit communione; principium autem ex quo et unitas ejusdem fidei et unitas communionis oriuntur est auctoritas eaque externa. Ac primo quidem quod attinet ad ejusdem fidei professionem, patet ex Christi verbis: *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit* (Marc. ult.); loquitur porro Christus de universa fide objectiva cujus prædicationem commiserat apostolis; hanc autem fidem debere omnes profiteri declarat Apostolus scribens *Rom.* 10, 10. *Corde creditur ad*

Digitized by Google

justitiam, ore autem confessio fit ad salutem; et iterum Ephes. 4, 3. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Quod vero spectat ad unitatem communionis, seu ut etiam dicitur *charitatis*, nota sunt verba Christi Domini quibus Jo. 17. rogat Patrem suum: *Serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut et nos.* Imo hunc finem præcipuum esse missionis suæ declarat Joannes 11, 52. scribens propterea morti addicendum Christum, ut *filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.* Duo hæc complexus est Paulus dum sic fideles alloquitur: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus . . . donec occurramus omnes in unitatem fidei.* Principium demum ex quo utraque unitas fidei et communionis pendet esse auctoritatem, exinde constat, quia sine ea nulla ratio suppetit qua omnes conveniant in eadem fidei professione, aut revocentur ab erronea doctrina quam quispiam semel imbuerit; idem dic de unitate communionis, quæ, spectata humanæ naturæ conditione, diu consistere nequit sine centro ad quod radii omnes referantur, uti experientia demonstrat in omni etiam politica societate.

113. Hæc autem unitas externa nisi vita prædita sit, non præseferret nisi cadaver bene compactum, seu non esset nisi unitas materialis, nec responderet fini quem Christus in ea constituenda intendit. Porro hæc vita ex sanctitate innotescere debet, quæ est altera nota veræ Christi Ecclesiæ, et quidem prout se exterius prodit. Hæc autem nota ita specifica esse debet veræ Ecclesiæ ut alteri communioni competere nullatenus possit, adeoque satis non est eam repetere ex capite ejus invisibili quod est sanctum, ex sanctitate doctrinæ, ex sanctitate mediorum, ex sanctitate etiam plurimorum membrorum, cum hæc omnia, jure vel injuria, sibi vindicent communiones omnes. Itaque præter hæc omnia fulgere debet hæc sanctitas ex jugibus donis extraordinariis, charismatibus, miraculis quibus Deus exterius manifestat sanctitatem Ecclesiæ suæ. Dixit enim Christus indefinite, Marc. ult. *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur: in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint non eis nocebit; super ægros manus imponent et bene habebunt.* Item Jo. 14, 12. *Qui credit in me, opera quæ ego facio et ipse faciet, et majora horum faciet;* et alibi passim. Cum vero ad nullum tempus has promissiones restrinxerit Christus, exinde patet dona hæc in Ecclesia sua jugiter adimpleri. Hoc est veluti divinum testimonium quo ostendit Deus corpus illud seu societatem ad quam spectant membra illa, quæ his donis insignita sunt, vivere reipsa, ac proinde sanctam esse et cum qua Deus sit. Igitur societas illa quæ sanctos viros gignit his donis instructos, sola est cui vere nota sanctitatis competat.

114. Rursum: si Ecclesia est una, hoc ipso eidem competit catholicitas, quæ tertia nota est, quæque innotescere debet per universalitatem *doctrinæ, temporis, et diffusionis.* Etenim quod attinet ad doctrinam debet Ecclesia eandem semper fidem profiteri; quoad tempus eadem semper esse debet, et eadem ubique esse quoad locum. Alioquin jam non esset una ac universalis seu catholica. De hac nota nos dubitare haud sinunt divina eloquia; Christus siquidem de Evangelio suo non semel prædixit prædicandum esse in universo mundo, quod regnum suum sit perduraturum in omnia secula; nemo porro ignorat regnum Christi in his terris esse Ecclesiam suam.

115. Demum si Ecclesia una est, visibilis atque perpetua, eidem nota apostolicitatis deesse nequit. Quæ nota quidem postulat ut per numquam interruptam successionem pastorum suorum ab apostolis perseveret in ætates omnes insequentes. Hæc autem successio haberi potest aut per seriem præsulum qui se invicem exceperint in linea recta, aut saltem originem habeat et servet communionem cum iis qui ab apostolis immediate descen-

Digitized by Google

derunt. Ubi hæc interrupta fuerit, quacumque de causa, jam deficit necessario ipsa apostolicitas. Hinc solis apostolis eorumque legitimis successoribus Christus prædicare mandavit, cum iis pollicitus est se cunctis diebus esse usque ad consummationem seculi.

DIFFICULTATES.

116. Obj. 1° Inutili se labore conficiunt catholici dum nituntur adstruere notas ad cognoscendam Ecclesiam jam notam, nisi enim nota jamdiu Ecclesia esset non possent ejusdem notæ assignari. 2° In Scripturis porro non alia nota assignatur veræ Ecclesiæ præter charitatem : *In hoc cognoscent*, inquit Christus, *quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad invicem.* 3° Sane ad nihil inservit unitas, quæ in eadem fidei professione, et communione charitatis consistat, cum utraque deficiente, unitas adhuc non dissolvatur ut patet ex novatianis, semipelagianis quoad antiquos, et jansenistis quoad recentiores, qui licet diversam ab Ecclesia catholica doctrinam profiterentur, non ideo tamen putati sunt ab Ecclesiæ corpore separati. Idem de quartodecimanis et acacianis dicatur. 4° Catholicitas pariter non inhæret necessario Ecclesiæ, quæ ab initio certe non fuit *catholica* idest universalis, quæque etiam nunc ita coarctari potest, ut non amplius quam ad unam provinciam pertineat. 5° Sanctitas vero semper æquivoca erit, tum quia Christus nuspiam extraordinaria dona perpetua fore in Ecclesia sua promisit; tum quia illa communia etiam scelestis esse non semel prædixit; tum quia denique etiam sectæ illa passim sibi tribuunt. 6° Demum ad apostolicitatem satis est tenere doctrinam apostolorum, quin necesse sit ut habeatur successio sive immediata, sive mediata ab apostolis. 7° Cum vero hoc sensu notæ recensitæ communes esse possint confessionibus, uti vocant, seu societatibus omnibus christianis, consequitur illas prorsus inutiles esse. Ergo.

117. Resp. Ad 1^m, *D.* Nisi nota jam esset Ecclesia quoad suas proprietates essentiales ex quibus notæ necessario profluunt, *C.* absolute *N.* Itaque in hoc processu prius noscere debemus cujusmodi a Christo instituta Ecclesia sit, quibusque proprietatibus instructam esse voluerit, deinde per applicationem indiciorum, seu notarum quæ ex illis efflorescunt debemus inquirere cuinam ex illis omnibus societatibus, quæ christianæ appellantur, eæ proprietates constitutioque conveniant. Ope autem harum notarum veram a spuriis tuto internoscimus. Uti si quis dicat Romam urbem illam esse quæ ædificata est supra septem colles quamque fluvius intersecat, de urbe in urbem progrediendo, ex illis indiciis quænam sit illa quam inquirimus, invenímus.

118. Ad 2^m, *N.* Ad prob. vero *D.* Ex mutua dilectione veri ac genuini Christi discipuli cognoscuntur, *C.* discipuli simpliciter *N.* De dilectione enim disserit Christus in objecto loco prout privata, ut ita loquar, ac domestica virtus est, non autem de essentiali illa ex qua Ecclesiæ compago subsistit, alioquin ad Ecclesiam non pertinerent quicumque privatas simultates habent erga alios, quod esset absurdum.

119. Ad 3^m, *N.* Ad prob. deductam ex novatianis, quartodecimanis, acacianis ac jansenistis, *D.* Istorum defectus in fidei professione et communione non obfuit unitati Ecclesiæ quamdiu ab eadem expulsi non sunt nec in cœtus separatos coiverunt, *C.* post solemnem expulsionem, hæresisque aut schismatis declarationem *N.* Duo in his distinguenda sunt, tempora et personæ; ad tempus isti tolerati sunt resipiscentiæ spe; postquam vero contumaciam prodiderunt propriam separati prorsus ab Ecclesia sunt, cœperuntque esse formales hæretici aut schismastici. Cum vero non omnes se in peculiares cœtus receperint, sed perrexerint in Ecclesia latere, isti coram Deo veri hæretici aut schismatici fuerunt, coram Ecclesia autem semper de ejus corpore habiti sunt, uti plures semper extiterunt et adhuc sunt increduli, athei, pyrrhonistæ etc.

Digitized by Google

qui sibi nocent, non unitati Ecclesiæ.

120. Ad 4^m^, *D.* Catholicitas quoad diffusionem materialem, *Tr.* quoad suam notionem formalem, quæ in identitate doctrinæ consistit et quoad omnia tempora et loca extenditur *N.* Satis est in mentem revocare, quæ circa notionem hujus notæ diximus, ut omnis evanescat difficultas.

121. Ad 5^m^, *Neg.* Aliud porro est interdum a pseudo-christis et pseudo-prophetis falsa miracula edi, aut etiam ex peculiari Dei providentia vera nonnulla fieri in nonnullis casibus, aliud vero per continuatam seculorum seriem, ac longe lateque ordinaria ratione signa patrare. Hoc porro donum solius Ecclesiæ Christi est, ac nulla prorsus secta hoc dono gaudet. Quo sensu nota veræ sanctitatis est illius societatis ad quam sancti ejusmodi spectant. Solum illud intercedit discrimen inter statum Ecclesiæ primitivæ, et Ecclesiæ insequentium seculorum, quod tunc communia fuerint et frequentissima signa illa, quia ætatis illius adjuncta id exposcebant, postea vero adjunctis illis cessantibus, rariora evaserunt.

122. Ad. 6^m^, vel *N.* vel *D.* Si posset transmitti doctrina sine ejusdem præconibus, *C.* si alterum ab altero sejungi nequeat *N.* Successio personarum, seu legitimorum pastorum est unica tessera qua probetur continuatio doctrinæ ab apostolis prædicatæ; alioquin potuisset deficere magisterium et continuari doctrina, quod fieri non potest, cum Ecclesia sit semper jugiter vivens et docens. Eadem latet æquivocatio in eo quod dicitur de mediata aut immediata ab apostolis successione; si enim intelligatur de illis Ecclesiis singularibus quæ processu temporis exortæ sunt ac insertæ Ecclesiæ universali, verissimum est sufficere mediatam successionem, secus vero si de iis, quæ abruperunt communionem cum legitimis apostolorum succesoribus.

123. Ad 7^m^, Si enim rite intelligantur propositæ ac vindicatæ notæ, tales sunt, ut ne una quidem possit sectæ cuicumque competere. In sectis siquidem omnibus necessario deest semper unitas cum suo principio ex quo profluit, ac proinde ceteræ quæ ab illa pendent.

ARTICULUS III.

DE PRÆDICTARUM NOTARUM APPLICATIONE.

124. Propositis vindicatisque veræ Christi Ecclesiæ notis, iter nostrum insistentes, inquirendum superest in quanam societate ex tot quæ christianæ Ecclesiæ sibi nomen usurpant illæ reperiantur. Dicimus porro eas in sola Ecclesia Romana inveniri; ex quo legitime inferimus veluti corollarium, tum illam solam esse veram Christi Ecclesiam, sectas vero omnes ab illa divisas falsas Ecclesias esse larvatasque christianas societates. Sit igitur:

PROPOSITIO.

Recensitæ et vindicatæ veræ Christi Ecclesiæ notæ nonnisi Ecclesiæ Romanæ competunt atque competere possunt.

125. Ipsa Romanæ Ecclesiæ constitutio recensitas ac vindicatas notas, exterius, ut ita dicam, ex se emittit atque patefacit. Etenim ex principio auctoritatis non modo una est unitate fidei atque regiminis, sed necessario exposcit eandem ab omnibus professionem fidei, subjectionemque legitimis pastoribus, summo præsertim Pontifici ex quo arcta totius corporis compago effloresci, ita ut ad eam pertinere nemo sibi adblandiri possit qui ab utraque, aut alterutra desciscat. Ecclesia itaque Romana non solum unitatem habet cum suo principio formali seu medio ex quo progignitur, sed ita habet ex essentiali constitutione sua ut ea carere nequeat.

126. Jam vero cum ex dictis notæ reliquæ veluti ex fonte suo sponte ex unitate dimanent, pronum est ex ea inferre in primis sanctitatem, non solum ex sanctitate finis, doctrinæ et mediorum quibus eadem Ecclesia utitur ad eam in animis gignendam, augendam, perficiendamque, neque etiam

Digitized by Google

solum ex viris omni sanctimonia præstantissimis quos jugiter efformat, verum etiam ex donis extraordinariis et charismatibus quibus non pauca ipsius membra quovis seculo, et ubique locorum instructa apparent, uti ex certissimis ejus fastis compertum est. Numquam ipsa quempiam in sanctorum album refert quin prius tum de virtutibus omnibus in summo gradu, quem *heroicitatem* vocant, tum miraculis floruisse non fuerit juridice comprobatum; per singula autem secula plures ad eum evehit honorem. Quapropter in oculos omnium incurrit sanctitatis nota qua Ecclesia Romana quæ sanctos efficit, instructa est.

127. Idem dic de nota catholicitatis, quæ in suo involvit conceptu identitatem doctrinæ et existentiæ respectu temporum et locorum omnium, cum enim Romana Ecclesia essentialiter una sit, consequitur plane notam catholicitatis ei deesse non posse. Sane eadem ab ortu suo, idest ab apostolica ætate usque in præsentem diem extitit Romana Ecclesia sive quoad universalitatem doctrinæ, sive quoad diffusionem suam, sive denique quoad continuationem, ita ut nulla prorsus possit assignari epocha in qua primum cœperit, in qua mutaverit doctrinam suam, in qua diversa a se ipsa alicubi fuerit.

128. Apostolicitas pariter adeo est manifesta, ut vel invitissimos animos sua perspicuitate percellat; siquidem ab apostolis, Petro præsertim, originem Romana Ecclesia habuit, continenti successione ejus Pontifices ad nos usque perseverant cum quibus Ecclesiæ totius orbis communicarunt atque communicant; per eos doctrina fidei in ætates omnes ab apostolis promanavit, proindeque vera apostolicitatis nota Romana fulget Ecclesia.

129. Porro hasce notas ita soli Romanæ Ecclesiæ competere, ut nulli societati, cœtui aut communioni competere possint eadem facilitate adstruitur. Uti ex singularum ejusmodi communionum genessi apparet, ortæ sunt omnes ex separatione ab Ecclesia Romana, prout liquet ex hæreseologia, ita ut uniuscujusque epocha determinari possit. Destitutæ propterea ad unam omnes sunt unitate præsertim *formali* seu cum principio ac medio unitatis gignendæ aut conservandæ, quod in auctoritate consistit. Quam enim auctoritatem sibi tribuere possunt cœtus qui ab auctoritatis fonte secti sunt? Hinc neque eandem fidei professionem, neque unitatem regiminis habere possunt; quæ ratio potissima est ob quam paulatim dissolutæ pleræque ejusmodi societates sunt, donec evanuerunt. Sic etiam nullam sanctitatis notam sibi arrogare possunt, quæ sine fide et charitate concipi nequit; quam enim sibi fidem tribuunt, non est nisi persuasio arbitraria ac subjectiva, omnique regula destituta; multo vero minus signis externis sanctitatis præditæ sunt, nulla proinde est quæ juridicam instituat inquisitionem tum virtutum tum miraculorum, quia esset inutilis labor. De catholicitate non est quod ultra adjicere debeamus, siquidem omnes ab intrinseco destitutæ sunt sectæ identitate doctrinæ, perdurationis, et diffusionis. Locales singulæ sectæ sunt et temporales, uti patet ex dictis. Quapropter et apostolicitate necessario carent; nulla in illis successio pastorum reperitur quæ ad apostolos usque assurgat, et ex qua apostolica doctrina propagari debuit.

130. Quod autem diximus de sectis hæreticis, dici pariter debet de sectis schismaticis quarum pariter nulla est, ob eadem modo recensita motiva, quæ vel una veræ Christi Ecclesiæ nota fruatur, aut frui queat.

DIFFICULTATES.

131. I. Obj. Vere insaniunt Romanenses dum sibi et quidem solis veræ Ecclesiæ notas tribuunt, cum ne una quidem fruantur. Nam 1° deest *unitas* fidei sive formalis sive materialis nempe professionis; *formalis* quidem quia adhuc inter se disceptant circa subjectum auctoritatis, utrum sit Rom. Pontifex an vero concilium; rursum quænam sint habenda concilia vere œcumenica; *materialis*, quia plures

Digitized by Google

semper in Ecclesia Romana extiterunt et extant jansenistæ, increduli, indifferentistæ qui eam veluti obruunt. 2° Deest unitas communionis, quia schismaticis *conventionalibus* referta hactenus fuit; 3° et præterea dissensiones acerbæ vigent inter diversas Romanensium scholas, et si quæ unitas viget, coactiva est, non persuasionis. 4° Deest nota *sanctitatis*, cum foveant Romanenses corruptelas pene innumeras, ipsorum autem membra, præsulibus et sacerdotibus non exceptis, in omnia vitia effusa sint. 5° Nec ipsis opitulantur Sancti quos jactant tum quia plerique ex incerta fama proclamati sunt, tum quia miracula quibus insequentes Pontifices innixi sunt ad eorum *canonizationem* celebrandam dubia sunt et incerta. 6° Nemo demum negaverit innumeros prope abusus apud Ecclesiam Romanam irrepsisse, quæ locum dederunt reformationi Lutheri et ceterorum qui ejus incœptum perfecerunt. 7° Deest *catholicitas;* nam hoc ipso quod Ecclesia hæc *Romana* dicatur, patet coarctatam eam esse apud solos Romanenses, nequit proinde esse universalis; 8° saltem usque ad sec. XVI. intra solius Europæ fines conclusa fuit, nondum altero detecto Hemisphærio. 9° Deest denique *apostolicitas* cum successio continuata ab apostolis usque ad nos admodum incerta sit; mira siquidem viget varietas in Rom. Pontificum catalogis, quorum alii abundant alii deficiunt. 10° Plures itidem illegitimi regnarunt Pontifices simoniaci, intrusi, corruptissimi. Ergo.

132. Resp. *Neg. Ant.* Ad 1^m^, prob. *Neg.* iterum, ac 1° quidem numquam defuit ab Ecclesia Romana fides *formalis;* controversia si qua viget inter theologos circa subjectum auctoritatis, est prout Rom. Pontifex et concilium seorsum considerantur; nemo autem inficiatus ex catholicis est auctoritatem eamque infallibilem residere in concilio una cum Romano Pontifice; quod nobis in præsentiarum sufficit; idem dic de Ecclesia dispersa conjuncta cum Rom. Præsule.

133. Rursum numquam dubium motum est circa concilia vere œcumenica, si qua dissensio extitit afficit ea concilia de quibus incertum est utrum omnes conditiones requisitas habuerint nec ne.

134. Quoad fidem materialem, quam vocant, seu eandem fidei professionem, necesario constanter vigere debuit in Rom. Ecclesia ex ipsa ejusdem constitutione. Qui vero privatim diversam fidem profitentur ab ea quam Ecclesia tenendam proponit, aut etiam omnem abjiciunt, uti increduli et indifferentistæ, sibi solis nocent, qui desciscunt a regula. Regula viget intacta, quemadmodum viget regula morum illæsa etsi plures homicidiis, fornicationibus, perjuriis se commaculent. Itaque recensitæ classes, seu potius individua in Ecclesia quidem sunt quatenus cœtus separatos non constituunt, sed non sunt de Ecclesia, quia hæc eos ut suos non agnoscit, imo a se repellit.

135. Ad 2^m^, *D.* Id est nonnulli extiterunt contumaces schismatici *conventionales* ab Ecclesia separati, *C.* ad Ecclesiam spectantes *N.* Sane quoties istiusmodi homines pœnitentia ducti mori voluerunt in Ecclesiæ unitate, se subjecerunt legitimis pastoribus, et schisma ejurarunt, uti ex innumeris prope exemplis luculenter constat.

136. Ad 3^m^, *D.* Dissensiones viguerunt aut adhuc vigent inter diversas catholicorum scholas in accidentalibus et nondum ab Ecclesia definitis, *C.* in essentialibus ac definitis *N.* Alioquin jam catholici non essent. Falsum porro est quod adjicitur unitatem coactivam potius quam persuasionis esse, nemo enim teneret veritates ab Ecclesia definitas uti fidei dogmata, nisi persuasus esset de infallibili Ecclesiæ auctoritate. Ecclesia solum animadvertit pœnis suis in perturbatores, scandala et dissensiones serentes.

137. Ad 4^m^, *Neg.* Provocamus autem fidenter adversarios, ut ostendant certis documentis Ecclesiam Romanam quamlibet vel minimam unquam corruptelam fovisse. Aliud est asserere, aliud probare. Quod si aliquot aut

Digitized by Google

plura etiam ejusdem Ecclesiæ membra vitiis personalibus scatent, ut hoc adversariis liberaliter demus, sunt illæ totidem infractiones legis et eo deteriores quo magis ab eorum qui legem violant, dignitate abhorrent, et nihil amplius. Nescio an protestantes, et ii etiam qui ministri apud eos audiunt, immunes a vitiis sint. Ipsi melius noverunt. Dum hæc objiciunt, oculos avertunt a tot præclaris hominibus qui honorant statum suum.

138. Ad 5^m, *N.* Ad prob. autem *D.* Non eodem rigore semper usa est Ecclesia in causis sanctorum expendendis quo nunc utitur, *Tr.* vel *C.* absque delectu et sufficienti fundamento *N.* Primis utique seculis non iisdem formis juridicis Ecclesia usa est, ast remotissima documenta ostendunt non sine prævio examine ab episcopis probatum fuisse sancti cujusvis cultum, uti ostendit Benedictus XIV. in op. *De beatificatione, et canonizat. Sanctorum* lib, 1. Nonnullorum episcoporum facilitas in causa fuit quare Apostolica sedes ad se revocaverit hoc negotium. Major autem quæ nunc obtinet severitas in laudem cedit ejusdem Ecclesiæ, quæ sanctos gignit, de quorum eximia virtute et miraculis constat per examen cui nullum comparari potest.

139. Ad 6^m, *D.* Irrepserunt abusus in Ecclesiam ex parte privatorum, *C.* ex parte Ecclesiæ ipsius *N.* Hos enim abusus Ecclesia constanter improvavit, eique propterea adscribi nullo modo possunt. Reformatio porro Lutheri ejusque asseclarum, non fuit nisi congeries impietatum ac scelerum, quæ viam aperuit non minus fidei extinctioni quam morum dissolutioni, prout universa protestantismi historia patefacit. Ipsi domum incenderunt ad eam a sordibus purgandam.

140. Ad 7^m, *D.* Si Ecclesiæ Romanæ nomine sola Ecclesia intelligatur, quam per se regit Romanus Pontifex. *C.* si intelligatur ecclesiarum omnium collectio quæ subduntur Romano Pontifici et cum eodem communicant *N.* Detecta porro misera hac æquivocatione, ruit confectum inde argumentum.

141. Ad 8^m, *N.* Sed Romana Ecclesia in sensu nuper exposito extra Europæ fines se protendit, in universum nempe mundum cognitum, quamvis non ubique uti in Europa dominaretur. Absurdum autem est contendere catholicitatem pendere ex orbis plagis incognitis. Actualis diffusio est pars materialis catholicitatis, formalis a diffusione hac independens est, alioquin Ecclesia non fuisset catholica ab ortu suo et per plura secula. Satis igitur est ad eam constituendam ut natura sua ad omnia tempora, et omnia loca per suam identitatem ordinata sit.

142. Ad 9^m, *N.* Nam successio certissima est, catalogi autem Pontificum varietas non attingit nisi accidentales et criticas diversitates circa peculiare individuum, mediatum aut immediatum successorem in serie XVIII. seculorum, quæ proinde nullius momenti est, et occurrit in omnibus regnis et imperiis longioris alicujus durationis.

143. Ad 10^m, *D.* Quorum tamen in electione vitium si quod extitit per Ecclesiæ universalis recognitionem sanatum est, *C.* secus *N.* Qui autem non ea qua par erat sanctitate Pontifices se gesserunt, sibi nocuerunt, non autem Ecclesiæ, saltem directe. Incolume semper fidei morumque depositum ab illis servatum est.

144. II. Obj. Perperam Romanenses contendunt recensitis notis destitui communiones omnes ab Ecclesia Romana separatas. 1° Quidquid de aliis sit, protestantismus, Ecclesia græca, et græco-russa, Britannicæ præsertim certissime his notis fulgent. 2° Etenim unitatem non solum materialem in symbolicis libris suis habent, sed et formalem cum suo principio: protestantismus Scripturam solam; Ecclesia græca habet præterea suum patriarcham œcumenicum; græco-russa sanctam synodum permanentem; Britannicæ Scripturam et traditionem, necnon hierarchiam sub suo principe et primate, archiepiscopo videlicet Cantuariensi. 3° Catholicitatem sibi vindicant per diffussionem in omnes terræ partes, et per identitatem doctri-

Digitized by Google

narum suarum cum doctrina biblica, si de protestantismo sit sermo, ac etiam traditionali si de ceteris agatur. 4° Sanctitatem nemo qui vecors non sit illis denegaverit, cum omnes se a Romanæ Ecclesiæ abusibus, et superstitionibus purgaverint, quo factum est ut Ecclesiæ istæ defæcatæ omnino sint et membra sua unaquæque ad sanctitatem informet, conspicuosque sanctos ediderit; nec charismatibus ac miraculis carent, quæ si et ipsi buccinare vellent, ut Romanenses faciunt, iis se in his minime inferiores ostenderent. 5° Apostolicitatem denique ostendunt sin minus ex successione ministrorum, saltem ex conformitate doctrinæ quam singulæ profitentur cum doctrina apostolica. Ergo.

145. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. Resp. Eo ipso quod omnes sectæ istæ sive hæreticæ sive schismaticæ notis veræ Ecclesiæ communitas se esse prætendant, illis pariter destitutas esse. Alioquin plures darentur veræ Christi Ecclesiæ ab invicem dissentientes in gravissimis articulis et ipsa constitutione sua. Quod est absonum et absurdum.

146. Ad 2^m^, *N.* Neutram enim habent; ac primo non habet protestantismus eandem fidei professionem objectivam, tum quia unaquæque protestantismi secta sua peculiaria symbola habet quæ a se invicem discrepant; tum quia protestantismus ex sua natura quævis symbola respuit, et plerique protestantes de facto respuunt juxta principium independentiæ individualis circa fidem. Non habet formalem quia Scriptura est principium quod sectæ hæreticæ omnes, nulla excepta, ab ipso rei christianæ exordio sibi uti regulam assumpserunt sed exponendam privato uniuscujusque sensu, adeoque vel omnibus illarum erroribus sæpe contradictoriis favet, vel nulli omnino favet sectæ.

147. Sic etiam Ecclesia græca, et Ecclesia græco-russa utraque fidei unitate destitutæ sunt. Nam græca proprie dicta quamvis præter Scripturam traditioni se inhærere profiteatur, cum tamen utramque pariter sensu privato interpretetur, fit ut id credat quod lubet, non quod reipsa Scripturæ et traditio docent, uti patet ex articulis de processione Spiritus S., de purgatorio, primatu Rom. Pontificis, aliisque ejusmodi. Idem contigit Ecclesiæ græco-russæ. Cum porro utraque Ecclesia supremo capite divinitus instituto careat, infallibili propterea auctoritate careat necesse est; hinc etiam formali fidei unitate, seu medio unitatis constituendæ, et conservandæ destitutæ sunt. Patriarchia œcumenicus Constantinopolitanus non est nisi nomen sine re; synodus Petropolitana est instrumentum passivum autocratis regnantis, ab ejusque nutu pendet.

148. Ecclesiæ Britannicæ, seu verius Ecclesia *anglicana* est institutio *politico-religiosa* perpetuis obnoxia varietatibus, cujus membra nondum conveniunt circa sensum XXXIX. articulorum quos senatus (*parlamento*, seu *camere*) uti fidei tesseram ex arbitrio proposuit. Hæccine unitas est?

149. Ad 3^m^, *N.* Omnes enim sectæ ab Ecclesia Romana divisæ nationales sunt, nec ultro se porrigunt quam fines regiminis politici a quo pendent, vices proinde politicas subeunt ejusdem regiminis. Ita Ecclesia evangelica est in Borussia, græco-russa in Imperio russiaco, anglicana in Imperio britannico, et ita porro; nec ita dominantur ut non plures semper apud eas reperiantur catholici. Identitas fidei quam se habere jactant est opus musivum quod ex diversis coloribus exurgit. Protestantes ex Scripturis monstra omnia sibi fingunt; ceteræ quæ dicuntur Ecclesiæ traditionem perinde ac Scripturam suis placitis accommodant, aut etiam plane rejiciunt.

150. Ad 4^m^, *D.* Purgarunt se omnes ab abusibus inolitis in Ecclesia Romana per destructionem regulæ fidei et morum, *C.* alio sensu *N.* Nempe rebelles ac perditi homines in omnem licentiam effussi prætexuerunt abusus ut sibi accommodarent religionem quæ facilior evaderet per abolitionem jejunii, cælibatus, confessionis, necessitatis bonorum operum ad justi-

Digitized by Google

ficationem et ad salutem, dependentiæ a legitima auctoritate, plurium sacramentorum, aliorumque fidei articulorum. Eo vero progressa est labente tempore hæc defæcatio, ut omnem abjecerint fidem objectivam ac positivam. Fœcundæ hac ratione fuerunt plurimorum sanctorum, quorum miracula, prudenter sane, non evulgant.

151. Ad 5^m, *D.* Ecclesiæ istæ apostolicæ sunt sine apostolis, *C.* cum apostolis Christi *N.* Doctrina profecto transmittitur per publicum activum et perenne magisterium, quod sine interrupta legitimorum pastorum successione concipi nequit, alioquin mansisset doctrina in charta et in membranis. Ceterum veri istarum sectarum apostoli quoad græcos et russos fuerunt Photius et Michael Cerularius, Lutherus et Calvinus cum asseclis quoad protestantes, Henricus cum sua Anna Bolena quoad anglicanos. Nisi ejusmodi homines insurrexissent ad devastandum Dominicum gregem adhuc ignorarentur ejusmodi novæ Ecclesiæ.

CAPUT IV.

DE CHRISTI ECCLESIÆ DOTIBUS.

152. Christus Ecclesiam suam illis munivit prærogativis, quæ necessariæ omnino sunt ad finem quem ipsi commisit ducendi homines ad æternam felicitatem, quasque nos *dotes* nuncupamus. Ecclesia siquidem ad exercendum munus suum debet jugiter existere, docere, ac regere. Eam propterea Christus instruxit *indefectibilitate* in existendo, *infallibilitate* in docendo, *auctoritate* in regendo. De his singillatim disseremus.

ARTICULUS I.

DE ECCLESIÆ INDEFECTIBILITATE.

153. *Indefectibilitatis* nomine eam significamus dotem qua Ecclesia immunis evadit a quacumque in existendo mutatione, et cujus propterea vi in eodem constitutionis suæ statu perseveret quamdiu in his terris militat, videlicet usque ad mundi finem, cum nempe omnium adversariorum suorum victrix in cœlis æternum triumphabit. Permisceri nequit hæc Ecclesiæ prærogativa cum visibilitate, quæ invisibilitati opponitur; ejus formalis conceptus consistit in identitate permansionis.

PROPOSITIO.

Christi Ecclesia est indefectibilis.

154. Sane Ecclesia a Christo instituta est, ut in ea et per eam universi cujusvis ætatis homines possent media obtinere salutis; numquam igitur a statu suo deficere aut ita immutari potest ut per notas suas agnosci et distingui nequeat. Si enim immutari ac deficere posset ita ut ipsa tamquam vera Christi Ecclesia recognosci nequiret, Christus in ea constituenda finem suum neque assecutus esset, neque assequeretur. Ex quo igitur cœpit Ecclesia existere ita perseverare debuit, uti instituta est cum suis omnibus internis proprietatibus et notis externis. Quod quidem consonat illi Christi promissioni: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.*

155. Huc etiam refertur quod de Ecclesiæ constitutione diximus ad instar individui jugiter viventis, ac præseferentis imaginem seu præsentiam Christi ipsius in his terris.

156. Demum ex facto ipso id ipsum adstruitur; nulla enim assignari epocha potest in qua aliter Ecclesia esse cœperit quam a Christo instituta est.

DIFFICULTATES.

157. Obj. 1° Non ita alligata est hominum salus mediis externis, ut illorum defectui suppleri nequeat internis animi dispositionibus. Ruit igitur argumentum quod ex fine quem Christus habuit in Ecclesiæ institutione depromunt catholici. 2° Si Ecclesia ita deficeret ut internosci non posset, hoc ipso ineluctabilis esset ignorantia aut error, satis proinde esset hoc in casu animo veræ adhærere Ecclesiæ. 3° Hunc porro casum, seu hypothesim contingere posse theoretice et

Digitized by Google

practice facile ostenditur. Patres enim accidere id posse pro certo assumunt, dum affirmant Ecclesiam adeo impiorum factionibus obrui posse ut nuspiam appareat; notum præterea est S. Hieronymi effatum: *Conclamata est Nicæna fides, totus orbis ingemuit et se esse arianum miratus est.* 4° Sane Christus Luc. 18, 8. ait: *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* et Paulus 2. Thessal. 2, 3. loquens de Antichristo: *Nisi*, inquit, *venerit discessio primum, et revelatus fuerit filius peccati.* 5° Christi proinde promissiones de indefectibilitate Ecclesiæ suæ necessario imbibunt conditionem, *nisi homines voluntarie a fide et Ecclesia defecerint.* Ergo.

158. Ad 1^m, *D.* Si media externa in hominum potestate non sint, *C.* si præsto illa habeant *N.* Si homines voluntarie luci terga vertant sibi imputare debent si lumen non videant. Hæretici nolunt veram agnoscere Ecclesiam, et confugiunt ad media interna. Hinc negatur hypothesis adversariorum.

159. Ad 2^m, *D.* Si ita reipsa deficeret, *C.* si nec deficeret unquam nec deficere posset *N.* Argumentum hoc pariter falsa hypothesi laborat.

160. Ad 3^m, *N.* Neque enim Patres uspiam id docent, imo contrarium adstruunt si de universa Ecclesia sermo sit, quam soli comparant, inter quos S. Hieronymus; ejus propterea effatum non de Ecclesia intelligi potest, sed de patribus ariminensibus qui astutia et dolo arianorum decepti sunt dum subscripserunt formulæ in specie catholicæ, cui deinde hæreticum sensum ariani suffecerunt. Certe nemo ingemiscit et miratur se esse quod vult, sed potius imo unice de eo quod nec est nec esse vult.

161. Ad 4^m, *D.* Et loquitur Christus in objecto textu de fide viva seu informata charitate, vel etiam de plurimorum defectione, *C.* de fide absoluta, ac totali defectione *N.* Alioquin Antichristus non oppugnaret Ecclesiam, quæ defecisset. Ex hoc etiam germanus sensus colligitur verborum Apostoli, quæ patres diversimode exponunt, perinde ac verba Christi.

162. Ad 5^m, *Neg.* Alias enim promissiones Christi essent supervacaneæ, si enim tantundem valerent, ac Ecclesia non deficiet quamdiu homines fidei obtemperabunt, hic esset sensus: non deficiet donec non deficiat. Præclarum vaticinium! Attamen anglicani oxonienses serio hanc difficultatem proponunt. In hac hypothesi Christus auxilio suo fortiter suaviterque non posset efficere ut homines in Ecclesia persisterent, quod dictu impium est.

ARTICULUS II.

DE ECCLESIÆ INFALLIBILITATE.

163. Hæc dos afficit, ut innuimus, munus quo Ecclesia fungitur in docendo. Objectum hujus magisterii sunt res fidei ac morum, nec non quæ ad has fidei morumque doctrinas sartas tectasque tuendas referuntur. Adversus hanc Ecclesiæ infallibilitatem insurrexerunt omnes sectarii, illa enim semel constituta, actum esset de sectis ipsis. Quod vero magis arguit paradoxum sectariorum est substitutio alterius infallibilitatis qua singula individua gaudeant; dum igitur denegant infallibilitatem Ecclesiæ hanc tot liberaliter concedunt quot se Ecclesiæ opponunt. Diximus objectum infallibilitatis esse res fidei et morum, et quæ ad eas tuendas referuntur; exinde duplex infallibilitas Ecclesiæ adstruenda est, absoluta scilicet, et facta dogmatica respiciens, sine hac enim illa inutilis evaderet, uti ostendemus. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Ecclesia infallibilis est in iis omnibus quæ ad fidem moresque pertinent.

164. Ecclesia triplici munere fungitur in rebus fidei et morum, nempe *testis, judicis,* et *magistræ*. Testis quidem in proponendis veritatibus quas a Christo et apostolis accepit; judicis in dirimendis exortis controversiis; magistræ in instituendis populis sibi commissis vivo ac jugi ministerio suo.

Digitized by Google

Sub triplici hoc respectu infallibilitatem Ecclesiæ adstruimus ac vindicamus.

165. Hanc infallibilitatem primo postulat missio quam Christus Ecclesiæ commisit. Etenim Christus Ecclesiam instituit ut tuto omnes prorsus homines viam salutis doceret atque ut fidem penes eos inveniret, eam communivit miraculorum dono. Qui interiori Dei gratia præventi his miraculis permoti crediderunt, crediderunt Ecclesiæ tanquam divinam missionem ad eos edocendos habenti, atque adeo certi effecti sunt se iis, quæ docebantur assentiendo, nequaquam decipi posse; seu quod idem est, crediderunt ex principio infallibilitatis Ecclesiæ a Deo tributæ ad docendas omnes gentes, ac proinde plena fiducia se committebant Ecclesiæ magisterio, certi quod in errorem induci non possent, quin deceptio et error in Deum refunderetur qui credibilitatis motivis Ecclesiam instruxit.

166. Porro hæc missio duplex jugiter objectum habuit, nempe et eos quos jam in sinum suum cooptaverat hæc Ecclesia docens, et eos qui ex infidelitate ad fidem profitendam per eam advocandi erant. Ad utrumque autem hoc objectum infallibilitate opus est; necessaria est quoad primos ut in fidei unitate contineantur, ac ne decepti diffluant; quoad secundos, ut tuto credant. Tamdiu igitur hæc prærogativa perdurare debuit ac debet in Ecclesia quamdiu et fideles in recta fide continendi sunt, et quamdiu infideles remanent convertendi, scilicet usque in seculi finem.

167. Hac infallibilitate freta Ecclesia ab exordio suo usque in præsens quotquot moliti sunt insurgere adversus doctrinam a se prædicatam et contumaces in suo sensu permanserunt, expulit e sinu suo, delevit ex censu filiorum suorum, abscidit uti ramos inutiles, ut rivulos venenatos, ne inficerent filios obsequentes doctrinæ suæ. Jure autem merito ita Ecclesia se gessit, posita ejus infallibilitate, injuste e contra, hac destituta; potuisset siquidem errare dum eos damnavit qui veritatem sectari potuissent in placitis suis. Hoc porro admitti nequit sine gravi in Christum injuria, qui eam nobis præbuit ut magistram ac ducem cui auscultare tanquam sibi ipsi teneremur, juxta ea: *Qui vos audit me audit. Qui Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Baptizate docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi,* aliaque ejusmodi: ergo dicendum est Ecclesiam infallibilitate pollere, adeoque hæreticos et sectarios esse quotquot ab Ecclesia uti tales damnati sunt.

168. Rursum, nisi Ecclesia infallibilis esset in docendo, actum omnino esset de quovis fidei articulo, imo et de fide ipsa; siquidem, hac infallibilitate sublata, incerti semper hærere deberemus circa quemlibet articulum, num scilicet revelatus sit nec ne, et quo sensu debeat revelatio intelligi. Fides præterea nullum haberet objectum certum, sed totum consisteret in persuasione subjectiva ac individuali in qua alter ab altero differt, imo sæpe idem a se ipso, prout patet ex omnibus sectis hæreticis et ex protestantismo in quo fides est in perpetuo fluxu ac mutatione. Qui proinde huic duci se committit, relicta Ecclesiæ auctoritate, necessario fide destitutus est, hæretque in dubio, aut in opinione plus minusve probabili.

169. Igitur nisi admittatur in Ecclesia docente infallibilitas, nuncium fidei ipsi esset remittendum, sectæ omnes tum antiquiores tum recentiores possent esse veræ, quamvis sæpius oppositæ, atque ideo actum esset de ipsius christianismi veritate. Quæ cum impia et absurda sint, restat ut infallibilitas in Ecclesia sit agnoscenda et admittenda.

DIFFICULTATES.

170. Obj. 1° Infallibilitas commentum est perniciosum, cum foveat fanatismum, ignorantiam, intolerantiam. 2° Est gratuitum, cum nullo fulciatur biblico testimonio, quæ enim adduci solent, e. g. Matth. 16. *ei portæ*

Digitized by Google

inferi non prævalebunt adversus eam, vel non agunt nisi de morte, vel de futura resurrectione, vel de existentia Ecclesiæ adversus persecutorum impetus; sic illud 1, Timoth. 3, 15. ubi Ecclesia vocatur *columna et firmamentum veritatis*, aut debet intelligi de Ecclesia quatenus asservat Scripturas, quæ nos docent veritatem, aut de Ecclesia particulari Ephesina, cui nemo certe infallibilitatem tribuit. 3° Est commentum purum, numquam siquidem Christus aut apostoli fidem ad materiales formulas redegerunt, qui potius non semel libertatem, spiritum libertatis commendarunt. 4° Est commentum evertens animorum unitatem et pacem, siquidem ex eo factum est ut discordiæ sererentur inter catholicos et hæreticos, bella, jurgia, divisiones innumeræ. 5° Ecclesiam constituit supra Scripturas, quia non quod Scripturæ docent, sed quod docet Ecclesia esset tenendum, juxta sensum quem illis Ecclesia affingit, minime vero juxta illum quem Scripturæ reipsa habent. 6° Evertit ipsam Ecclesiæ imo et Religionis ipsius substantiam, quæ in charitate Dei et proximi tota consistit. 7° Est contra factum, cum exploratum sit sæpe Ecclesiam damnasse uti fidei contrarium, quod postea uti dogma sanxit, ut patet ex collatione concilii Nicæni II. et Francofordiensis in ordine ad imaginum cultum. 8° Quod si controversiæ circa fidem oriantur, amica transactione communique consilio dirimi possunt: aut etiam quod constitutum sic per transactionem est, communiri principum sanctione, ne publica pax perturbetur, et interea quisque dimitti potest, ut quod sibi videbitur quisque sentiat. Ergo.

171. Resp. Ad 1^m^, *N.* Etenim in primis non fovet infallibilitas fanatismum alioquin Christus et apostoli utpote infallibiles in tradenda evangelica doctrina fanatismum fovissent; omnis fides hac in hypothesi abjicienda esset; itaque fovet humilitatem. Non fovet deinde ignorantiam, quia potest homo se exercere in iis quæ de fide constituta sunt, inquirere in eorum fundamenta, ea evolvere prout res subjectæ patiuntur; itaque fovet scientiam potius ut experimentum omnium seculorum patefacit. Non fovet denique intolerantiam, nempe civilem et politicam, cum nihil habeat commune intolerantia civilis eum fidei definitione; et aliunde, uti ex experientia constat, magis intolerantes sint acatholici qui non admittunt infallibilitatem Ecclesiæ quam catholica. Hæretici inter catholicos pace fruuntur et politicis omnibus emolumentis, catholici omnibus vexationibus plerumque obnoxii sunt degentes inter hæreticos et schismaticos. Intolerantia theologica seu religiosa in sua notione non dicit nisi negationem indifferentismi, quem vocant, et exclusionem erroris a veritate; alioquin idem sub eodem respectu posset esse verum et falsum, quod implicat.

172. Ad 2^m^, *N.* Inficiamur præterea verbis illis *et portæ inferi*, significari aut mortem, aut infernum uti nonnulli recentiores protestantes philologi somniarunt, sed significari dicimus cum universa antiquitate, cui adstipulantur etiam interpretes protestantes Rosenmüller et Kuinoel cum aliis multis, conatus impietatis et impiorum, hæresis et hæreticorum adversus Ecclesiam. Sane S. Alexander, inter ceteros in epist. de *Ariana hæresi: Unam solam*, inquit, *catholicam et apostolicam Ecclesiam* (confitemur); *quæ semper quidem inexpugnabilis est, licet universus orbis eam oppugnet: victrix autem est omnis impiæ factionis hæreticorum, qui adversus ipsam consurgunt:* S. Isidorus Pelusiota lib. 1. ep. 238. scribit: *Per inferi portas divinus sermo impiorum hominum cœtus atque hæresum blasphemias intelligit, quibus omnibus obsistens Dei Ecclesia, eas quidem frangit et expugnat, ab iis autem vinci non potest.* Demum, ceteris omissis, S. Augustinus, *serm.* 1. *de Symb. c.* 6., *Ipsa*, inquit, *est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans; impugnari potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta*

Digitized by Google

inutilia de vite præcisa : ipsa autem manet in radice sua, in charitate sua. Portæ inferi non vincent eam. Quod postremo loco adjicitur de existentia sua materiali inter impiorum impetus absonum est; ad quid inserviret ejusmodi materialis existentia, si errorum ipsa esset seminarium et falsæ doctrinæ?

173. Quod vero attinet ad illud Apostoli: *Ecclesia est columna etc.* si non foret columna veritatis nisi quatenus armarium esset bibliorum, omnes librariorum officinæ totidem essent columnæ et firmamenta veritatis. De sola porro seu peculiari Ephesina Ecclesia intelligi non posse Apostoli verba patet ex ipsa phrasi, *Ecclesia Dei vivi*, qua ipse utitur; Ecclesia enim Dei vivi est Ecclesia una, universalis, catholica, quæ coalescit ex Ecclesiis omnibus particularibus sub uno capite. Alioquin Ecclesia multiplex esset, prout reipsa sunt cœtus hæreticorum et protestantium qui variant pro diversitate regionum, et principum quibus subsunt quod est absurdum.

174. Ad 3^m^, *N.* Siquidem et Christus et apostoli reipsa doctrinam nobis exhibuerunt fidei sub certis formulis. Christus alloquens cæcum natum dixit ei Jo. 9. *Credis in Filium Dei?* et Eunuchus (Act. 8, 37.) fidem *formulariam*, ut vocant adversarii, edidit ad obtinendum baptismum dicens: *Credo Filium Dei esse Jesum Christum.* Apostolus Timotheo eam commendat illis verbis: *Formam habe sanorum verborum quæ a me audisti in fide* (2. Timoth. 4, 13.) Symbolum apostolicum exinde prodiit quo instruebantur catechumeni, deinde exigente necessitate ob novas semper exurgentes hæreses, novæ semper formulæ editæ sunt, donec amplior et in concilio Nicæno et Constantinopolitano I. fuit promulgata. Quod vero dicitur de spiritu libertatis ad legem mosaicam refertur, quæ quoad partem ritualem et judicialem abolita est, et ab ejus jugo christiani liberati sunt.

175. Ad 4^m^, *N.* Immo vero si quid est quod conferat ad animorum unitatem certe est principium auctoritatis. Ut enim constat ex hæresum indole, istæ divisionem necessario pariunt, ceteris enim hæresibus omissis, luculenter id evincunt innumeræ prope sectæ quæ tamquam locustæ ex protestantismo ortæ sunt. Nonnisi perduelles et contumaces, qui auctoritati legitimæ incredibili superbia resistunt, conqueruntur de divisione animorum, quia nempe ipsi nolunt se subjicere. Sibi propterea solis debent in acceptis referre bella, jurgia contentionesque.

176. Ad 5^m^, *N.* Eadem ratione qua judices legis interpretes ad lites dirimendas circa legis sensum exortas non sunt supra legem. Si privata individua juxta spiritum suum privatum, prout omnes hæretici faciunt, Scripturam interpretarentur, utique sensus quem ei tribuunt esset sensus Scripturæ confictus eique appositus; si legitimi interpretes ad id delegati ab ipso legislatore, sensum declarent, is sensus non est affictus legi, sed ejus germanus ac legitimus sensus censendus est. Talis autem est Ecclesia a Christo ipso instituta custos et interpres doctrinæ suæ.

177. Ad 6^m^, *Neg.* Immo vero mirifice charitatem Dei et proximi confirmat dogmatica ac infallibilis Ecclesiæ definitio, cum lites per eam dirimantur, et animi ad unitatem componantur. Quænam porro charitas fingi potest in eo systemate, in quo liberi homines ab obsequio Deo debito evaderent? Quænam charitas proximi haberi potest in eo, quod homines vagari in errores omnigenos relinquerentur? Talis est idea substantiæ religionis, quam sibi cudunt vel fingunt hæretici, nempe quod substantia hæc consistat unice in apostasia et infidelitate. Ceterum substantia religionis non in sola charitate, sed præterea in fide consistit sine qua vera charitas haberi nequit.

178. Ad 7^m^, *N.* Nec ullum exemplum proferri potest ab adversariis quo ostendatur Ecclesiam toto XVIII. seculorum tractu definitionem emisisse quæ alteri prius latæ opponeretur. Quod objiciunt ex contradictione concilii Francofordiensis cum concilio

Digitized by Google

Niceno II. non est nisi apparens, siquidem patres Francofordienses conveniebant cum concilio II. Nicæno et cum universa Ecclesia circa imaginum cultum, ast errore facti decepti erant ex defectu sinceræ versionis actorum illius concilii circa modum quo talis cultus esset deferendus. Exinde patet mala adversariorum fides dum ejusmodi contradictionem in Ecclesiæ dogmaticis decretis confingunt.

179. Ad 8^m^, *N.* Transactiones fiunt de rebus propriis non autem de bonis aliorum. Ecclesia domina non est veritatum quas a Deo in depositum habuit, adeoque cum errore numquam transigere potest neque cum hæreticis. Si isti nolunt acquiescere suis definitionibus, e sinu suo eos rejicit, uti constanter se gessit. Has transactiones relinquimus protestantibus, qui cum nullam fidem habeant aut habere possint, ex suo principio possunt facillime invicem cedere ex erroribus quos sectantur, uti factum est in constructione novæ Ecclesiæ evangelicæ ex cessione lutheranorum et calvinistarum, quæ vere per Principis sanctionem munita est. Christus non principes, sed Ecclesiam suam magistram infallibilem et controversiarum fidei judicem constituit. Verissimum porro est quemquam dimitti in protestantium cœtibus ut interius sentiat quid velit, siquidem ridiculum est interiorem fidem pendere a principum arbitrio.

PROPOSITIO II.

Ecclesia infallibilis pariter est in factis dogmaticis decernendis.

180. Factum dogmaticum dicitur doctrina in sensu auctoris accepta in ordine ad ejusdem doctrinæ orthodoxiam aut heterodoxiam. Sensus auctoris est sensus objectivus quem scilicet præsefert indoles auctoris, nec non scopus, orationis series. Itaque *factum* est sensus objectivus scriptoris, *dogmaticum* dicitur propter habitudinem quam ejusmodi sensus habet relate ad fidem cui consonus vel absonus est. Ut hæc exemplo declaremus: hæc propositio, *Fides justificat;* in scriptis Lutheri est hæretica, quia ejus sensus juxta indolem, scopum, orationis seriem Lutheri est: *fides sola formaliter justificat;* in scriptis auctoris catholici est orthodoxa, quia juxta analogiam fidei sensus hic esset: *fides una cum reliquis ad id necessariis dispositive justificat.* Patet proinde orthodoxiam aut heterodoxiam alicujus propositionis pendere ex sensu auctoris, seu in facto fundari cum quo jus est inseparabiliter connexum. Definitio Ecclesiæ non cadit directe in factum, quod spectatur uti præambulum certum et cognitum ope historiæ vel critices, sed cadit directe in jus, quatenus innitur illi facto. Hinc definiri potest factum dogmaticum *factum ex quo pendet jus*, aut etiam *jus in facto fundatum.*

181. Janseniani omnium primi, duce Arnaldo factionis coryphæo, ut se subducerent a damnatione quinque propositionum Jansenii, cœperunt distinguere inter *jus* et *factum.* Jansenii idcirco propositiones in se spectatas hæreticas esse professi sunt, sed negarunt aut tales propositiones reperiri in op. Jansenii inscripto *Augustinus*, aut saltem hæreticas esse in sensu Jansenii, circa quod factum nonnisi obsequiosum silentium adhibendum esse autumarunt.

182. Jam vero infallibilem Ecclesiam esse in decernendis factis dogmaticis ita ostendimus: Christus non solum Ecclesiam *testem* instituit veritatum quas ipse revelavit, sed eam præterea dedit uti *judicem*, et *magistram.* Aperta sunt Salvatoris verba: *Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus* (Matth. 18, 17). *Qui vos audit me audit* (Luc. 10, 16.), Item Matth. ult. *docete omnes gentes*, et ad Petrum dixit: *Pasce agnos meos . . . pasce oves meas.* Insuper huic scholæ informatus Petrus scribebat ad episcopos: *Pascite qui in vobis est gregem Dei;* et apostolus Paulus Act. 20. alloquens pariter episcopos: *Attendite,* inquit, *vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei . . . Ego scio quoniam intrabunt post discessionem*

Digitized by Google

meam lupi rapaces non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate. Atqui Ecclesia neque judicis neque magistræ munus obire posset ejusmodi infallibilitate destituta, siquidem errare posset declarando hæreticam doctrinam aliquam quæ est catholica, vel e converso; nec tenerentur hac in hypothesi fideles suum intellectum subjicere Ecclesiæ definitioni, aut se illi conformare. Non posset unquam arcere fideles a venenatis pascuis, ita ut isti possent venenum haurire unde sanum se nutrimentum accipere arbitrarentur. Supervacaneum proinde redderetur ejus magisterium ac judicium. In hac præterea hypothesi posset Ecclesia decipi dum ex scriptis patrum et doctorum eruit testimonia ad tutandum catholicum dogma, dum proponit illorum lectionem. Quæ omnia absona sunt et contraria fini quem sibi Christus præstituit in Ecclesiæ docentis institutione.

183. Quapropter divina adsistentia ac promissionibus sibi factis Ecclesia freta constanter scripta aut propositiones in sensu auctorum vel probavit uti catholica, vel rejecit uti hæretica. Sic in concilio Nicæno damnavit ut impium librum *Thalia* inscriptum, in conc. Chalcedonensi uti catholica probavit scripta edita a S. Cyrillo Alex. adversus Nestorium, damnavit uti hæretica scripta Nestorii adversus Cyrillum. In concilio Constantinopolitano II. seu Œcumenico V. damnavit tria capitula Theodori Mopsuesteni, Ibæ Edesseni, et Theodoreti, et ita porro. Fideles omnes his judiciis acquieverunt. Ex ipsa igitur agendi ratione patet hanc persuasionem de Ecclesiæ infallibilitate etiam relate ad dogmatica facta perpetuo obtinuisse.

184. Ergo nisi velimus tum Christum Ecclesiam suam mediis idoneis ad munia sibi commissa obeunda destitutam reliquisse, tum Ecclesiam ipsam jus sibi indebitum sua agendi ratione usurpasse, fatendum est eam etiam in factis dogmaticis decernendis *infallibilitate* gaudere, sine qua vel ipsa infallibilitas in rebus fidei et morum, cum semper eludi posset, vix non inutilis redderetur.

DIFFICULTATES.

185. Obj. 1° Factum dogmaticum non continetur in revelatione; ergo non potest esse objectum infallibilitatis. 2° Assecutio mentis aut sensus alicujus auctoris pendet a logica, arte critica, hermeneutica in quibus certe Ecclesia infallibilis non est. 3° Profecto si in factis dogmaticis infallibilis esset Ecclesia, novos semper ac novos articulos condere posset, quod nempe sunt dogmatica facta. 4° Quum proinde definitio facti dogmatici credi non possit fide divina ac theologica, restat ut admittatur fides humana quæ numquam caret errandi formidine. 5° Nova præterea hæc doctrina est quam veteres Pontifices Romani ignoraverunt uti S. Leo., Pelagius II., Gregorius M. qui apprime distinguentes inter fidem, et factum, in fide quidem declararunt Ecclesiam infallibilem esse, in facto autem non item. 6° Hac de causa non coëgerunt reluctantes se subjicere decretis concilii V. in damnatione scriptorum Theodori, Ibæ ac Theodoreti. 7° Cardinales Bellarminus et Baronius censuerunt errasse concilium VI. in damnando Honorio ejusque scriptis veluti labe hæretica infectis hac præcise de causa, quod in his factis Ecclesia infallibilis haud sit. Ergo.

186. Resp. Ad 1^m, *D.* Factum *materiale* prout præbet fundamentum juri *C.* factum *formale* prout est cum jure connexum *N.* Fatemur factum e. g. Jansenii, quod hæc vel illa scripserit et sensum ejus subjectivum aut etiam objectivum non contineri in revelatione, neque de hoc est disceptatio; ast factum formale, seu prout dogmaticum est, id est, orthodoxiam vel heterodoxiam alicujus doctrinæ non contineri in revelatione falsum omnino est. Continetur enim sive directe sive indirecte, directe si agatur de fide orthodoxa, indirecte si de heterodoxa, continetur enim ejus doctrina contradictoria. Porro Ecclesia quatenus est magistra et

Digitized by Google

controversiarum judex infallibilitate pollet in decernenda orthodoxia vel heterodoxia alicujus doctrinæ quam exhibet auctor per scopum, orationis seriem, per loca parallela, aliaque ejusmodi.

187. Ad 2^m^, *D.* Et hac proinde de causa hæc omnia diximus præambula esse ac præliminaria judicii quod fert Ecclesia, *C.* In hæc cadere docemus infallibile judicium Ecclesiæ *N.* Diximus enim definitionem infallibilem Ecclesiæ cadere præcise in jus quod facto illi præliminari innititur et a quo jus pendet.

188. Ad 3^m^, *D.* Id est toties per collationem aut applicationem doctrinæ catholicæ ad scripta, vel propositiones auctorum judicat hæc scripta vel has propositiones consentire cum doctrina catholica vel ab ea dissentire, *C.* novos emittit articulos fidei *N.* Nec enim permisceri inter se debent judicia dogmatica de orthodoxia vel heterodoxia scriptorum vel propositionum alicujus auctoris cum articulis fidei proprie dictis, cum illa sine istis consistere possint.

189. Ad 4^m^, *N.* In sensu siquidem exposito, vere fide divina ac theologica credendum est doctrinam uti catholicam vel hæreticam declaratam ab Ecclesia in propositionibus auctorum, talem reipsa esse. Idque tum ex consonantia vel discrepantia talis doctrinæ a doctrina revelata, tum ex infallibilitate Ecclesiæ in tali judicio ferendo.

190. Ad 5^m^, *D.* Nova est quoad formulam qua designari cœpit, *C.* nova est in se *N.* Ostendimus enim ex intima rei natura, ex officio nempe quod Christus Ecclesiæ suæ commisit, hanc prærogativam Ecclesiæ competere, eamque jugiter Ecclesiam exercuisse. Nec ullus unquam, si hæreticos forsan excipias, hanc dotem Ecclesiæ denegavit. Ea autem doctrina designari hac formula cœpit ac propugnari, postquam jansenistæ eam in dubium revocarunt, aut etiam omnino inficiati sunt. Objecti porro Romani Pontifices distinxerunt inter factum *personale*, et fidem, ac fassi sunt Ecclesiam in facto mere personali ac subjectivo expendendo non esse infallibilem, quod et nos damus. Id patet ex ipsorum scopo defendendi judicium concilii Chalcedonensis circa personas Theodori, Ibæ et Theodoreti. Numquam vero inficiati sunt Ecclesiam infallibilitate præditam esse in factis dogmaticis, ut pariter ex eorundem scopo elucet, defendendi condemnationem scriptorum quæ ab illis edita erant, factam in concilio V.

191. Ad 6^m^, *D.* Id est tolerarunt ad tempus reluctantes, causa nondum eliquata, *C.* cum omnis dubitatio sublata est circa verum rei illius statum *N.* Rumor enim per id temporis provincias haud paucas occidentales pervaserat, una cum scriptis, recensitas quoque personas, quas conc. Chalcedonense absolverat, fuisse a concilio V. damnatas. In tanta animorum perturbatione prudentissime objecti Romani Pontifices quadam œconomia usi sunt donec major lux affulserit, ne tot provincias ab Ecclesia separent. Re demum satis discussa et eliquata, omnes coëgerunt ad admittendum decretum concilii V. et contumaces qui permanserant, uti schismaticos habuerunt, ut patet ex schismate Aquilejensi, quod nonnisi serius sublatum est.

192. Ad 7^m^, *Neg.* Quandoquidem ambo Cardinales non disseruerunt nisi de facto personali Honorii ac de sensu ejus subjectivo, in quibus profecto, uti diximus, Ecclesia infallibilis non est, non autem de facto dogmatico aut de sensu objectivo Honorii. Cum nondum formula hujus controversiæ determinata esset ante jansenistas, hinc mirum esse non debet si obscuriore ratione locuti fuerint.

CAPUT V.

DE AUCTORITATE ECCLESIÆ.

193. *Auctoritatis* voce hic significamus potestatem quam Ecclesia habet fideles regendi in ordine ad disciplinam exteriorem. Complectitur porro hæc auctoritas facultatem sanciendi leges disciplinares earumque observationem exigendi. Est proinde in ordi-

Digitized by Google

ne suo *suprema, legislativa et coactiva.* Objectum disciplinæ adeoque et legum disciplinarium est quidquid conferre potest ad fidei defensionem, morumque sanctitatem obtinendam. Hinc exterior Dei cultus; administratio sacramentorum; politia et correctio cleri; divisio particularium diœceseon; recta dispensatio ecclesiasticorum bonorum; regula morum in ordine ad Deum, proximum ac semetipsos, aliaque ejusmodi totidem objecta sunt legislativæ, coactivæ, ac supremæ potestatis quam habet Ecclesia a Christo.

194. Protestantes qui excutientes Ecclesiæ jugum inciderunt sub jugum principum secularium, ad hos detulerunt totam disciplinæ exterioris moderationem et potestatem per identitatem Ecclesiæ et Status. Anglicani illorum principum adoptarunt et in praxim deduxerunt, non aliam potestatem seu caput Ecclesiæ agnoscentes nisi Regem aut Reginam. Pistorienses ac neoterici non pauci aulici scriptores veriti non sunt illorum pariter vestigia premere.

195. Catholici autem nonnisi Ecclesiæ præsidibus ex Christi institutione ejusmodi auctoritatem competere propugnant. Sane Pius VI. in Constit. dogmatica AUCTOREM FIDEI propositionem IV. synodi Pistoriensis affirmantem: *Abusum fore auctoritatis Ecclesiæ transferendo illam ultra limites doctrinæ ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per eam exigendo id quod pendet a persuasione et corde; tum etiam multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subjectionem suis decretis.. Quatenus indeterminate illis verbis* EXTENDENDO AD RES EXTERIORES *notet velut abusum auctoritatis Ecclesiæ usum ejus potestatis acceptæ a Deo, qua usi sunt et ipsi Apostoli in disciplina constituenda et sancienda,* damnavit uti HÆRETICAM; *qua parte vero insinuat,* ECCLESIAM NON HABERE AUCTORITATEM SUBJECTIONIS SUIS DECRETIS EXIGENDÆ ALITER QUAM PER MEDIA, QUÆ PENDENT A PERSUASIONE; *quatenus intendat Ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam jubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore judicio, ac salubribus pœnis coërcendi atque cogendi,* proscribit UT INDUCENTEM IN SYSTEMA ALIAS DAMNATUM UT HÆRETICUM. Ex qua censura intelligimus adversari pseudo-synodi Pistoriensis doctrinam doctrinæ Ecclesiæ catholicæ quam insequenti propositione propugnandam aggredimur.

PROPOSITIO.

Ecclesia divinitus accepit auctoritatem independentem atque supremam sanciendi per leges exteriorem disciplinam, cogendique fideles ad earum observationem, et coërcendi salutaribus pœnis devios et contumaces.

196. Tres enunciata propositio continet partes, potestatem nempe qua divinitus pollet Ecclesia sanciendi per leges disciplinam exteriorem; ejusmodi potestatem esse in ordine suo supremam ac independentem; denique coactivam esse. Obarctam tamen quam inter se necessitudinem habent per modum unius eas adstruemus.

197. Ex Christi institutione Ecclesia est perfecta societas eaque visibilis constans superioribus ac subditis, hierarchia et laicis. Jam vero ubi est societas perfecte instituta et quidem constans superioribus qui sunt subjectum auctoritatis, et inferioribus qui sunt objectum auctoritatis, necessario in ea debet inesse potestas legislativa quæ vim habeat ea constituendi quæ ab bonum ejusdem societatis regimen conferunt, cogendique ad obedientiam membra ejusdem societatis Prætera si hæc societas sui generis sit, nempe supernaturalis ac divinæ originis, debet hanc potestatem habere ex se, seu supremam ac independentem. Talis porro ex hactenus vindicatis est Ecclesia; ergo Ecclesia vi suæ institutionis pollet potestate leges ferendi quæ habeant pro objecto res disciplinares, seu bonum regimen societatis ejusdem, eaque in ordine suo suprema ac independente.

198. Huc proinde referuntur verba Christi: *Qui vos audit me audit. — Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus.. Sicut misit me Pater*

Digitized by Google

et ego mitto vos, aliaque ejusmodi, quæ patefaciunt auctoritatem quam Christus contulit apostolis in bonum Ecclesiæ suæ, adeoque et eorum successoribus.

199. Sane apostoli hac potestate usi sunt sive dum in communi statuerunt fidelibus abstinendum a sanguine et suffocato (Act. 15.); sive in particulari Petrus dum perlustravit Ecclesias universas, in eis profecto statuens aut corrigens pro opportunitate quæ ad earum profectum conferebant; item apostolus Paulus dum scripsit Tito: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ . . . ut ea quæ desunt corrigas;* et cum in epist. 1. ad Cor. cap. 7. ea quæ ad legitimam conjugiorum celebrationem, et cap. 11. determinavit modum quo agendæ essent sacræ synaxes adjicens: *cetera cum venero disponam;* tum in 2. ad eosdem Corinthios epistola cap. 13. scribit: *Nam et si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra* QUAM DEDIT NOBIS DOMINUS *in ædificationem et non in destructionem, non erubescam,* ut alia ejusmodi præteream.

200. Exinde factum est ut apostolorum successores in conciliis habitis tribus prioribus seculis, seu antequam ulli principes christiani essent, condiderint canones disciplinares circa festos dies celebrandos, circa jejunia frequentanda, circa ministrorum Ecclesiæ electionem, et clericorum vivendi rationem, circa conjugia, aliaque pene innumera, sanctiones opportunas adjicientes, ut patet ex collatione conciliorum.

201. Postquam vero Contantinus dedit Ecclesiæ pacem et imperatores christiani effecti sunt, Patres eos admonuerunt ne se ingererent rebus ecclesiasticis quas solis episcopis Christus commiserat. Inter ceteros Hosius Cordubensis ita ad imperatorem Constantium scribebat: *Ne te rebus misceas ecclesiasticis: neu nobis his de rebus præcepta mandes; sed a nobis potius hæc ediscas. Tibi Deus imperium tradidit, nobis ecclesiastica concredidit. Ac quemadmodum qui tibi imperium subripit, Deo ordinanti repugnat; ita metue ne si ad te ecclesiastica pertrahas, magni criminis reus fias: Reddite, scriptum est quæ sunt Cæsaris Cæsari; et quæ sunt Dei Deo* (apud S. Athanas. in *Hist. Arian.* num. 44.); Sic etiam S. Ambrosius alloquebatur Valentinianum imperatorem: *Noli te gravare, imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, imperiale aliquod jus habere... ad imperatorem palatia pertinent, ad nos Ecclesiæ;* et ita porro Patres reliqui.

202. Contraria vero doctrina provenit ex præpostero protestantium principio eoque duplici: altero de identitate Status et Ecclesiæ, quo Ecclesiæ politicæ, regionariæ ac locales fiunt; altero de forma democratica data juxta ipsos a Christo Ecclesiæ suæ. Cum vero ambo ex dictis falsa et absurda sint, exinde patet veritas catholicæ doctrinæ.

DIFFICULTATES.

203. Obj. 1° Perperam innituntur catholici agendi rationi apostolorum ac trium priorum Ecclesiæ seculorum; quæ enim ab illis constituta sunt, pro objecto habent essentialia religionis. 2° Nec enim poterant apostoli eorumque successores sibi tribuere quod contra Christi mentem fuit, qui professus est se non venisse legem solvere sed adimplere; lex porro vetus utramque conjungebat auctoritatem politicam et sacram, utpote theocratica. 3° Apostolus propterea non solum præcipit Rom. 12. subjectionem *sublimioribus* potestatibus; sed insuper 4° suo exemplo id confirmavit dum ad Cæsarem appellavit. 5° Idque patet ex intima rei ipsius inspectione; nam res disciplinares externæ afficiunt publicum bonum, pacem, tranquillitatemque civium quos moderari debent politici principes. 6° Quod probe intelligentes antiqui patres sanctiones conciliorum subjecerunt imperatorum ac principum confirmationi ut vim sortirentur obligandi; 7° Imperator Constantinus se *episcopum exteriorem* vocabat; 8° Tum ipse tum insequentes imperatores christiani plura statuerunt spectantia ad exteriorem ecclesiasticam disciplinam, cujus rei testes locu-

Digitized by Google

pletissimi sunt codices Theodosianus et Justinianeus. 9° Hoc exemplum secuti sunt reges Gothi, Francici, Longobardi, ut pariter constat ex superstitibus eorum codicibus. 10° Quamvis itaque daretur Ecclesiam aliqua hac in parte auctoritate pollere, numquam hæc erit suprema et independens, multo vero minus coactiva utpote odiosa et aliena ab indole pacifica Ecclesiæ. Ergo.

204. Resp. Ad 1^m, *N.* Uti patet ex adductis exemplis de ratione celebrandi synaxes, conveniendi in Ecclesiam, de festis diebus, jejuniis, de jungendis connubiis, de cælibatu ecclesiastico, de oblationibus ad altare, aliisque ejusmodi sexcentis de quibus tum apostoli tum concilia priorum trium seculorum plura constituunt; hæc porro spectare ad essentialia religionis, aut esse cum illis necessario connexa, nemo sanus dixerit.

205. Ad 2^m, *D.* Christus professus est se non venisse legem solvere sed adimplere moralem et figurativam seu typicam, *C.* judicialem et ritualem *N.* Negamus præterea utramque potestatem religiosam ac politicam coaluisse in principibus judæorum; siquidem res religiosæ ex Mosaica constitutione concreditæ erant exclusive solis sacerdotibus, politicæ vero reservatæ erant imperantibus, nisi excipias casum accidentalem in quo sacerdotes ipsi judices aut imperantes essent, ut contigit Samueli, ac Machabæis. Ast hic casus aperta fronte adversatur adversariorum theoriæ. Ceterum Christus cum novam instituerit societatem, seu Ecclesiam suam cui novam dedit constitutionem, dum illius regimen solis apostolis commisit, nullum evadit argumentum quod ex analogia veteris regiminis instituitur.

206. Ad 3^m, *D.* Apostolus præcipit subjectionem potestatibus *sublimioribus* in iis quæ politicæ auctoritatis sunt *C.* in iis quæ sunt auctoritatis ecclesiasticæ et habent pro objecto res spirituales aut quæ ad spiritualia referuntur *N.* Alioquin ipsemet res disciplinares disponens sine dependentia a Caligula et Nerone principium hoc suum violasset. Vocavit autem potestates politicas *sublimiores*, seu potius ut fert græcus textus *valde sublimes* in ordine suo, non vero relative ad Ecclesiam.

207. Ad 4^m, *D.* Appellavit ad Cæsarem ob impactum sibi seditionis crimen adeoque politicum, *C.* ob negotium ecclesiasticum *N.*

208. Ad 5^m, *D.* Res disciplinares externæ habent pro objecto bonum spirituale et homines afficiunt prout sunt fideles seu christiani, *C.* bonum politicum, et afficiunt homines prout sunt cives *N.* Non omnis humana actio ex eo quod sit exterior efficitur objectum politici regiminis, alioquin omnes prorsus actus externi, cujusmodi esset traditio doctrinæ, administratio sacramentorum, imo et sacramenta ipsa subderentur potestati civili, quod nec adversarii contendunt, et esset absurdum. Hinc quemadmodum Ecclesia a Statu distinguitur, sic actiones quas homo exhibet tanquam Ecclesiæ filius ab illis optime distinguuntur quas idem tamquam societatis membrum exercet. Exhibent eas ut filii Ecclesiæ quæ ab Ecclesia constitutæ sunt, et habent objectum spirituale, exhibent ut cives et membra societatis, quæ institutæ sunt a regimine politico et habent pro objecto temporale seu politicum societatis bonum. Si quæ vero materiæ mixtæ sunt, fieri possunt conventiones inter Ecclesiam et Statum ut pax quiesque promoveantur et conserventur, prout passim factum est. Sic possunt principes bono civium et tranquillitati prospicere.

209. Ad 6^m, *D.* Subjecerunt Patres conciliorum sanctiones confirmationi extrinsecæ, *C.* intrinsecæ *N.* Cum Ecclesia in iis quæ ad disciplinam pertinent ex Christi institutione vere *autonoma* sit, ipsius leges omnem obligandi vim ex ipsa mutuantur, neque intrinsecus iis valor aut robur adjici potest; sed cum plures sæpe inveniantur perversi fideles, inobedientes, contumaces, qui magis timent pœnas corporales quam spirituales, magis homines quam Deum, ideo Patres a principi-

Digitized by Google

clesiæ a se ædificandæ, se ei daturum claves Ecclesiæ suæ, et reipsa universum gregem suum pascendum ac regendum commisit. Ergo Christus Petro contulit primatum super Ecclesiam suam, eique ipsum uti caput præfecit.

223. Et ad primum quidem quod attinet, nota sunt Christi verba Matth. 16. ubi cum interrogasset discipulos suos quem se esse dicerent, respondit Petrus: *Tu es Christus filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit ei: beatus es Simon Bar-jona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in cœlis: et quodcumque solveris super terram erit solutum et in cœlis.* His porro verbis comparat Christus Ecclesiam suam ædificio materiali, et Petrum ejusdem fundamento cui ædificium superextruitur. Jam vero ita se habet fundamentum ad domum, uti se habet caput ad corpus; cum igitur Christus Petrum fundamentum Ecclesiæ suæ constituerit, hoc ipso præfecit eum uti caput Ecclesiæ suæ, seu ipsum primatem Ecclesiæ suæ effecit, cum capitis sit corpori præesse illudque regere, quemadmodum fundamenti est domum sustentare. Rursum: Traditio clavium alicujus domus vel civitatis ex ritu omnium ferme gentium, præsertim vero judaicæ, symbolum est et insigne potestatis quæ super domum vel civitatem alicui confertur; cum vero ex adductis verbis Christus Petro promiserit se ei daturum claves Ecclesiæ suæ, hoc ipso plenæ, id est, supremæ potestatis super Ecclesiam suam collationem promisit.

224. Quod autem spectat ad alterum; constat ex Jo. 21. ubi Christus post trinam a Petro amoris erga se protestationem, dixit: *Pasce agnos meos . . . pasce oves meas;* id est pasce, seu edoce universum gregem meum, ac rege universum gregem meum, uti fert duplex vis græcæ locutionis Βόσκε, et ποίμανε quibus usus est Christus, et quibus promissionem suam solvit.

225. Exinde videmus in Scripturis Petrum præ ceteris apostolis omnibus distinctum exhiberi. Etenim Christus Luc. 22. pro Petro speciali modo orationem fecit ut posset confirmare in fide hos ipsos apostolos, ut ei præcepit; semper primo loco inter apostolos recensetur, etsi primus non fuerit ad apostolatum vocatus; ipse omnium primus dignus effectus est qui Salvatorem redivivum conspiceret; electionem alterius apostoli, qui sufficeretur Judæ proditori, proposuit; omnium primus Evangelium Judæis et gentibus prædicavit; primus ex iis fideles in Ecclesiam cooptavit; solus invisit universas Ecclesias; primus in concilio sententiam dixit cui ceteri adstipulati sunt; ipsum adivit Paulus ut cum eo Evangelium conferret quod prædicabat ne *in vanum curreret aut cucurrisset.* Hujus epistolas ipse probavit. Quæ quidem omnia tum Petrum primatem universæ Ecclesiæ perhibent, tum hunc primatum honoris et jurisdictionis excercentem.

226. Hæc omnia præterea congruunt consilio quod Christus habuit fundandi Ecclesiam suam visibilem cum suo capite visibili ut sic eam efficeret *unam*, typum etiam compleret hujus Ecclesiæ qui præcesserat in synagoga in qua summus sacerdos caput erat, ipsis fatentibus fidei catholicæ infensissimis hostibus, ne Ecclesia esset acephala, ac dissiparetur.

DIFFICULTATES.

227. I. Obj. 1° Allata ex Scripturis testimonia nihil efficiunt, siquidem loquuntur aut de prærogativa personali Petri quatenus erat major natu ceteris apostolis, ac primus vocatus ad Christi sequelam, aut ob zelum dilectionemque erga Christum, prout Patres passim docent. 2° Sane Scripturæ pares apostolos omnes exhibent in potestate quam Christus eis ex æquo contulit et in missione quam eis commisit. 3° Quapropter Paulus 1. Cor. 12, 28.

Digitized by Google

apostolos *primum* in Ecclesia Deum posuisse docet. 4° Receptum exinde est ut patres dixerint apostolos omnes vel *æquales*, vel *judices universales, rectoresque totius mundi*, vel *pares in honore et dignitate*, vel vocaverint absolute apostolatum *fastigium dignitatum, radicem ceterarum et fundamentum*. 5° Inter hos eminet S. Cyprianus, qui in lib. *De Unit. Eccles.* aperte scribit: *Hoc erant utique apostoli quod fuit Petrus, pari consortio præditi et honoris et potestatis*. 6° Licet proinde videamus Petrum zelo et activitate ceteris præstitisse, numquam tamen in apostolos potestatem exercuisse aliquando legimus. Ergo.

228. Resp. Ad 1^m, *N*. Ad prob. autem *D*. Loquuntur Scripturæ de prærogativa personali Petri tanquam causa occasionali qua Christus permoveretur ad eligendum Petrum potius quam alium apostolum cui conferret primatum, *Tr*. ad exclusionem primatus Petro collati *N*. Recensitæ Petri qualitates ad summum influere potuerunt ut ipse præ aliis a Christo eligeretur, minime vero ad institutionem primatus ipsius, qui ex Christi scopo de unitate Ecclesiæ suæ instituenda et conservanda jam necessarius erat. Nec alio sensu Patres loquuntur dum alii aliam Petri dotem recensent cum volunt rationem aliquam et quidem conjecturalem afferre quare Petrus præ aliis electus fuerit. Cum vero iidem Patres de fine institutionis ipsius primatus disserunt, uno animo affirmant eum institutum ad Ecclesiæ unitatem constituendam et conservandam a Christo fuisse docent.

229. Ad 2^m, *D*. Scripturæ pares apostolos omnes exhibent in apostolatu seu munere et officio apostolico, *C*. in primatu qui præter apostolatum institutus est et in potestate officiisque primatus propriis *N*. Quandoquidem quoties Scripturæ de missione apostolorum et de facultatibus apostolatui adnexis loquuntur, toties in communi seu una cum Petro eas collatas referunt, cum vero disserunt de primatu, qui Petro traditus est, et de hujus primatus insita potestate, constanter de uno Petro seorsum loquuntur.

230. Ad 3^m, *D*. Paulus docet apostolos Deum in Ecclesia *primum* posuisse inter cetera quæ ibidem recenset *charismata*, *C*. in gradus auctoritate *N*. Alioquin gradus hierarchicos dinumerasset, de quibus tamen nec verbum habet.

231. Ad 4^m, *D*. Patres talia dixerunt de apostolis et apostolatu in ordine suo, *C*. absolute *N*. Quum proinde Patres præconiis suis efferunt apostolatum, absque primatus detrimento id faciunt, qui juris sui est et ab apostolatu plane distinctus. Quo sensu apostolos *æquales* vocant, *supremos* etc. in potestate nempe apostolica, non autem de apostolis aut apostolatu disserunt relative ad primatum.

232. Ad 5^m, *D*. S. Cyprianus affirmat apostolos pari fuisse consortio præditos honoris et potestatis cum Petro quoad apostolatum, ac facultates et munia eidem adnexa, *C*. sub omni respectu *N*. Subdit enim ibidem: *Tamen ut unitatem manifestaret* (Christus) *unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit..... Exordium ab uno proficiscitur ut Ecclesia una monstretur*. Quæ quidem hoc mirifice confirmant, ad constituendam scilicet servandamque Ecclesiæ unitatem, salva inter apostolos omnes apostolatus paritate, Petrum uti primatem omnibus fuisse præfectum.

233. Ad 6^m, *D*. Id est non legimus Petrum super reliquos apostolos potestatem coactivam exercuisse eo quod ea apostoli non indigerent, *C*. non exercuisse ullo modo inter apostolos officia primatus *N*. Hæc enim officia Petrum obivisse illa omnia evincunt quæ in probationibus enumeravimus.

234. II. Obj. 1° Si juxta Patrum multiplices expositiones textus Matth. 16. rem discutiamus, patebit ex eo primatum a Christo minime promissum Petro fuisse. Etenim 1° ex Patribus alii Christi verba *de apostolis in genere* exponunt, qui et ipsi *petra* seu *fundamentum* Ecclesiæ fuerunt, alii exponunt vocem *petræ* de Christo ipso juxta illud apostoli: *Petra autem erat Christus;* alii exponunt de fide Petri,

Digitized by Google

seu de fide a Petro professa circa Christi divinitatem, qui plerique sunt; alii demum *petram* de *Petro* intelligunt; ecquis porro dicet in tam varia Patrum expositione aliquid certi colligi pro Petri primatu posse? 2° Nec res melius conficitur ex collatione clavium Petro facta, siquidem Patres communi consensu, teste Dupinio, docent claves *universæ Ecclesiæ datas esse in persona Petri;* nihil igitur in particulari Petrus per claves accepit, quodque commune non fuerit apostolis reliquis. 3° Ad summum ex *fundamenti* et *clavium* metaphoris significatur Petrum omnium primum debuisse Ecclesiam inchoare judæorum et fidelium cooptatione per prædicationem et baptismum, et proinde aperire Ecclesiæ januam illis hactenus clausam, prout fundamentum est prima ædificii pars quæ construitur, et claves ingressum in domum patefaciunt, quod jamdiu animadverterant Ambrosiaster et Tertullianus. Ergo.

235. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Patres varias ejusmodi expositiones textus Matth. 16. dederunt, supposita ac salva expositione litterali ac originaria ejusdem textus, *C.* hac exclusa *N.* Itaque animadvertendum est ad præpositæ distinctionis intelligentiam, litteralem ac originariam textus Matthæi expositionem esse de Petri persona quam Christus designavit visibile fundamentum visibilis Ecclesiæ suæ, adeoque *petræ* nomine significari ipsum Petrum, ut series orationis postulat, et nunc vel ipsi rationalistæ biblici Kuinoël, Rosenmuller, aliique fatentur. Hanc interpretationem Patres omnes quatuor priorum seculorum constanter exhibuerunt.

236. Patres qui exinde floruerunt ob peculiaria motiva per quandam, ut ita dicam, ampliationem et extensionem, supposita semper ac numquam repudiata litterali et originaria traditionali expositione, Christi verba vel de apostolis in genere intellexerunt vel de apostolatu quoad ejus partem *essentialem* et *intrinsecam*, Evangelium scilicet prædicandi, fundandi Ecclesias, aliaque ejusmodi peragendi quæ erat juxta dicta apostolis omnibus communis, quo sensu vere apostoli fuerunt Ecclesiæ fundamenta, sed una cum Petro, et *secundaria* respectu Petri qui solus constitutus est fundamentum *primarium*, radix ac principium unitatis; et hoc ad evincendam Ecclesiæ unitatem: vel Christi verba intellexerunt alii patres etiam de Christo ob illusionem ad allegata verba Pauli, atque ad significandum principium soliditatis quam habuit Petrus ex Christo petra principali, ac etiam ad significandum adversus donatistas virtutem sacramentorum independentem esse a personalibus ministrorum meritis, uti S. Augustinus. Hac de causa idem S. Doctor in lib. *Retrat.* facultatem tribuit lectori alterutram eligendi interpretationem vel de petra Petro, vel de petra Christo.

237. Sic quoad interpretationem quam plerique patres sec. V. et VI. exhibuerunt *de fide Petri* uti fundamento Ecclesiæ, hæc priorem litteralem et originariam supponit, de Petro nempe in concreto confitente fidem in divinitatem Christi, quatenus, ut loquitur S. Ambrosius, Christus non fundavit Ecclesiam super *petri carnem et ossa*, sed super Petrum confitentem divinitatem suam. Cum vero hæc fides objectiva sit articulus fundamentalis religionis christianæ seu Ecclesiæ catholicæ, ideo Patres sumpserunt occasionem improperandi arianis, quod ipsi destruerent fundamentum Ecclesiæ.

238. Ad 2^m^, *N.* Siquidem hoc factum in sensu quo obtruditur non est nisi figmentum Dupinii ceterorumque jansenistarum, qui autumarunt Christum immediate claves contulisse Ecclesiæ ac per eam Petro, quod apposita propositione refellemus.

239. Ad 3^m^, *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Nec enim fundamentum prima pars ejus quod erigitur ædificii tantummodo est, sed illa præterea est quæ erectum ædificium sustentare ac regere pergit. Talis proinde fuit Petrus, qua de causa Christus non solum dixit: *Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam,* sed adjecit: *et portæ inferi*

Digitized by Google

non prævalebunt adversus eam. Idem dic de clavibus quæ non modo conferuntur ad aperiendum prima vice quod clausum hactenus fuit, sed ad continuandam jugem potestatem in domum, vel civitatem cujus illæ sunt. Eo vel magis quod ex Scripturarum loquendi usu claves præseferant insigne potestatis et principatus.

240. Nec alio sensu objectus auctor intelligendus est, uti patet ex orationis ejus serie, subdit enim immediate post allegata verba: *Et tamquam saxum immobile totius operis christiani compagem molemque sustineat.* Ideo igitur ex hujus scriptoris mente S. Petrus omnium primus judæos ac gentiles in Ecclesiam cooptavit, illisque ingressum Ecclesiæ aperuit, quia constitutus a Christo fuerat fundamentum Ecclesiæ, ejusque claviger.

241. Quod vero spectat ad Tertullianum, nulla ejus interpretationis ratio haberi potest, quia absurdam montanistarum hæresim adstruendam eam protulit, de cessata per apostolorum mortem facultate in Ecclesia remittendi gravia peccata lapsis post baptismum, et quia hæc contradicit alteri interpretationi, quam ipsemet catholicus dederat.

242. III. Obj. Saltem nihil evincitur pro Petri primatu ex Jo. 21. 1° Pascendi enim onus non potestatem sed *officium* importat. 2° Verba Christi ex interpretatione Chrysostomi *admonitionem* continent. 3° Deinde Patres passim eadem verba ad omnes apostolos extendunt, imo ad omnes curam animarum gerentes, exploratum siquidem est apostolis omnibus dixisse Christum *docete omnes gentes.* 4° Quod vero Christus per *oves* et *agnos* voluerit significare populos et pastores incertum est; alii enim, inter quos Theophylactus, de fidelibus *perfectis* et *imperfectis* Christi verba intelligunt. 5° Quapropter ad summum dici potest Christum ea Petro dixisse qualenus *repræsentabat* universam Ecclesiam. Ergo.

243. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D. Officium* pascendi onus importat una cum *potestate*, *C.* officium sine potestate *N.* Id enim liquet tum ex duplici voce qua usus est Christus quæque utrumque significat; tum ex archæologia biblica, et loquendi Scripturarum usu, quo factum est ut principes ipsi ac reges pastores vocarentur; tum denique ex ipsa officii natura quæ postulat potestatem super oves pascendas ne hæ sibi perniciem conscisCant.

244. Ad 2^m, *D.* Continent verba Christi *admonitionem* præter *potestatem*, *C.* ad hujus exclusionem *N.* Sane utramque conjunxit S. Jo. Chrysostomus exponens Christi verba in loco ipso Homil. 88. qui nobis objicitur, sic enim scribit: *Et cur aliis prætermissis* (apostolis) *de his hunc alloquitur? Eximius erat inter apostolos, os discipulorum, et* CŒTUS ILLIUS CAPUT. *Ideo Paulus præ aliis hunc visurus venit. Simul ostendens ei, oportere deinceps fidere, quasi abolita negatione,* FRATRUM ET PRÆFECTURAM *committit... Dicit autem: si amas me, fratrum* PRÆFECTURAM *suscipe.*

245. Ad 3^m, *D.* Patres passim Christi verba ad apostolos reliquos, et ad animarum pastores extendunt per quandam communicationem et participationem, salvo Petri primatu, *C.* hoc excluso N. Siquidem hoc Petri primatu prius constituto, ad alios etiam Christi verba extendunt, quatenus et ipsi in partem sollicitudinis vocati sunt, adeoque specialem ab his erga Christum dilectionem exigunt ut rite tanto munere fungantur. Quod si apostolis omnibus missionem ex æquo contulit docendi omnes gentes, certe absque primatus læsione eam contulit, cum primatus permisceri nequeat cum apostolatu.

246. Ad 4^m, *D.* Respectu illius distinctionis inter agnos et oves, *Tr.* respectu gregis ipsius universi *N.* Certe cum grex universus ex ovibus et agnis coalescat, et oves et agnos suos curæ Petri commiserit Christus, hoc ipso universum gregem ei subjecit. Nec huic opponitur expositio Theophylacti, quia reipsa grex constat *perfectis* et *imperfectis.*

247. Ad 5^m, vel *N.* vel *D.* Petrus

Digitized by Google

claves accepit prout universam repræsentabat Ecclesiam uti princeps, vel paterfamilias status aut familiæ personam moraliter gerit, *C.* uti deputatus *N.* Verum de hoc paulo post apposite disseremus.

248. IV, Obj. 1° Si Christus reipsa Matth. 16. promisisset Petro primatum, de hoc primatu non potuissent amplius contendere inter se apostoli, uti refert idem Evangelista cap. 20. neque Christus ad eam contentionem compescendam respondisset: *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister.* 2° Sane cum Christus interrogasset discipulos omnes, *vos autem quem me esse dicitis?* Petrus autem omnium nomine respondisset: *Tu es Christus filius Dei vivi*, si quid Petro contulit, profecto contulit in ejus persona apostolis omnibus. 3° Quod magis elucet ex eo quod Matth. 18. illas easdem claves quas in persona Petri omnibus promisit, tradiderit omnibus dicens: *Quæcumque alligaveritis* etc. 4° Hinc Act. 8. legimus apostolos *misisse* Petrum et Joannem Samariam: 5° Jacobus etiam episcopus Hierosolymitanæ Ecclesiæ, nempe matris omnium Ecclesiarum, primus habitus est, et prior Petro nominatus est a Paulo Gal. 2, 9. Paulus item 6° passim a patribus celebratur velut *Apostolorum dux, coryphæus, proto-coryphæus, supremus* etc. qui 7° et Petro in *faciem restitit* quia reprehensibilis erat (Gal. 2, 11.); 8° Episcopus item Romæ fuit, et cui ipsi Romani Pontifices æqualem honorem tribuunt. Ergo.

249. Resp. Ad 1^m, *D.* Non potuissent apostoli de primatu contendere si Christi verba probe intellexissent, *Tr.* vel *C.* si illorum sensum assecuti non sunt *N.* Hoc siquidem sæpius apostolis adhuc rudibus contigit, neque semel hac de causa a Christo redarguti sunt. Cum proinde Christus de re futura locutus fuerit sub binæ metaphoræ velo, nil mirum si tunc rudes apostoli apprime ejus mentem assecuti non fuerint. Aliquid tamen suspicati sunt, et exinde orta contentio, quæ ex quadam ambitione originem traxit, quam proinde compescuit Christus eos ad humilitatem hortando, proposito etiam exemplo sui.

250. Ad 2^m, *D.* Christus interrogavit omnes, et tamen solus Petrus, cui Pater revelaverat, divinitatem Christi professus est, et omnes assensi sunt Petro confitenti, *C.* Petrus confessus est omnium nomine quasi delegatus *N.* Exinde sequitur soli Petro Christum contulisse seu potius promisisse primatum, uti etiam colligitur ex universa orationis serie: *Pater revelavit tibi . . . et ego dico tibi.*

251. Ad 3^m, *D.* Omnibus apostolis contulit Christus claves quas Petro promisit, ast diversa ratione ab ea qua promisit ac deinde contulit Petro, *C.* eadem ratione *N.* Nam quod omnibus simul collectis apostolis Christus contulit, etiam Petro contulit, qui unus ex illis erat; at non e converso, neque cum detrimento ejus quod singulariter Petro promisit. Ea clavium potestas collegio apostolico collata est, quæ corpori una cum capite competit, Petro autem ea quæ capiti seorsum; illa est dependens ac subordinata capiti, ista est independens ac omnino suprema.

252. Ad 4^m, *D. Miserunt* apostoli Petrum et Joannem missione consilii, suasionis, ac precis, *C.* missione imperii et auctoritatis *N.* Cum ageretur de negotio arduo ac perhonorifico, apostoli Petrum et Joannem miserunt Samariam ad præstigias Simonis magi dissolvendas. Alioquin sequeretur non solum æquales inter se fuisse apostolos omnes, sed invicem superiores auctoritate proprie dicta, quod est contra adversariorum hypothesin.

253. Ad 5^m, *Neg.* Numquam enim Jacobus primus existimatus est, cum præsertim inter criticos quæstio vigeat, utrum Jacobus Hierosolymorum episcopus fuerit reipsa apostolus, an vero tertius Jacobus ex septuaginta discipulis. Ecclesia porro Hierosolymitana mater interdum vocata est ecclesiarum ratione originis ac temporis, non autem ratione gradus. Sane usque ad concilium Nicænum subjecta fuit metropolitano Cæsareensi, nec nisi

Digitized by Google

honoris causa quartum locum obtinuit inter Ecclesias patriarchales. Quod si Paulus Galat. 2. prius nominat Jacobum quam Cepham, non ratione majoris auctoritatis, quam in ipso agnoverit, id fecit, sed ratione cognitionis quam ejus habuit ante Petrum seu potius Cepham.

254. Ad 6^m, *D.* Illis titulis decoratus est Paulus a Patribus ratione habita laborum ipsius, *C.* auctoritatis *N.*

255. Ad 7^m, *D. Ut inferior superiori ex officio charitatis, C. Ut superior inferiori, aut æqualis æquali N.* In quo, dummodo ea qua par est modestia fiat, nullum est inconveniens. Et hoc in hypothesi quod Cephas, in cujus faciem se restitisse Paulus refert, sit Petrus, quod alii inficiantur.

256. Ad 8^m, *D.* Paulus episcopus Romæ fuit tamquam Petri adjutor, *Tr.* uti æqualis, titularis et independens *N.* Quod si Romani Pontifices æqualem honorem utrique tribuunt, ut hoc adversariis detur, non ad significandam æqualem in utroque auctoritatem id præstant, sed quia utriusque sudore et sanguine Romana Ecclesia irrigata est, et ad implorandum amborum patrocinium.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex traditione adstruitur.

257. Hæc traditio qua Petri primatus adstruitur non ex uno tantum aut altero Patrum testimonio effloresci, sed pleno alveo fluit ex constanti universæ antiquitatis doctrina.

258. Etenim ex Patribus hanc veritatem 1° evincunt illi omnes, qui Christi verba Matth. 16. de Petri persona intellexerunt et exinde ejus super universam Ecclesiam præeminentiam deduxerunt; sunt porro, adversariis ipsis fatentibus, quotquot quatuor prioribus Ecclesiæ seculis floruerunt; suntque septemdecim numero.

259. 2° Evincunt quotquot duobus insequentibus seculis eadem Christi verba *super hanc petram*, de fidei confessione in concreto a Petro facta exposuerunt; siquidem hi omnes docuere supra Petrum divinitatem Christi profitentem, veramque doctrinam edicentem ædificatam Ecclesiam esse, a quo piaculum sit vel minimum recedere; tales porro, adversariis item fatentibus, sunt numero quadraginta duo.

260. 3° Evincunt quotquot rationem reddunt quare Christus in Petro primatum instituerit, eamque repetunt ex ejus necessitate ad constituendam conservandamque in Ecclesia utriusque, fidei scilicet et communionis, unitatem. Jam vero isti tot sunt quot hanc tesseram adstruunt ad secernendos hæreticos et schismaticos, id est acatholicos omnes a catholicis, falsos nempe a veris sincerisque christianis; adstruunt autem hanc tesseram ii omnes qui adversus hæreticos et schismaticos scripserunt Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Firmilianus, Optatus, Pacianus etc.

261. 4° Evincunt quotquot Christi verba Jo. 21. de suprema Petro collata auctoritate in universos apostolos et Ecclesiam universam intellexerunt, qui sexdecim ad minus numerantur, præter Ecclesiæ orientalis episcopos omnes in epistola ad Symmachum Papam.

262. 5° Evincunt Patres illi qui iis titulis condecorarunt Petrum, ut nonnisi supremo totius Ecclesiæ capiti competere possint; tales sunt qui Petrum vocant apostolorum *caput, principem, verticem, os, primum mundi præsidem, apostolatus primatum, petram Ecclesiæ, petram infrangibilem, fundamentum* etc. aliisque supra quadringentos quos collegit Theophilus Raynaudus in *Corona aurea super caput Rom. Pontificis.*

263. 6° Evincunt Patres illi, qui docent Petrum per Rom. Pontifices successores suos locutum esse et Ecclesiam veritatem docuisse, cujusmodi sunt præter S. Petrum Chrysologum patres conc. Chalcedonensis et Constantinopolitani III.

264. 7° Demum evincunt quotquot edixerunt Romanam Ecclesiam esse omnium Ecclesiarum maximam, matricem, matrem, principium et originem unitatis, quod fere omnes fece-

Digitized by Google

runt. Hæc autem prædicarunt ob primatum Petri primi hujus Ecclesiæ fundatoris ac episcopi, ut postea ostendemus.

265. Ex hac igitur constanti, universali ac multiplici traditione necessario infertur universam antiquitatem agnovisse in Petro verum auctoritatis primatum jure divino in totam Ecclesiam.

DIFFICULTATES.

266. Obj. 1° Patres dum efferunt Petri præeminentiam alludunt ad personalem ejusdem prærogativam, quod scilicet vel major natu esset, vel ceteris ferventior etc. 2.° Siquidem iidem Patres constituunt *æqualitatem* omnium apostolorum, *supremamque* apostolatus potestatem. 3° Quod si S. Leo M. aliique Rom. Pontifices aliquid peculiare tribuere videantur Petro præ apostolis reliquis, id provenit ex veniali desiderio quo episcopi propriæ sedis privilegia amplificandi flagrant, ideoque ipsis ignoscendum est. 4° Inferri proinde nequit ex Patrum locutionibus *officialis* Petri primatus ut articulus fidei; 5° eo vel magis quod vel ipsi catholici fateantur omnes apostolos pares inter se fuisse quoad potestatem intrinsecam, adeo ut nullus super alium habuerit auctoritatem, eam autem quam Petrus habuit, *extrinsecam* atque *accidentalem* fuisse. Ergo.

267. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Loquuntur enim de præeminentia quam Petrus habuit vi primatus eidem collati, qua de causa vocant *caput apostolorum, principem, coriphæum, verticem, reliquis majorem, potentiorem, præsidem, pastorem pastorum*, aliaque ejusmodi, quæ si referrentur ad solam illam prærogativam, quod Petrus fuerit reliquis major natu, aut ferventioris spiritus, falsa, imo et ridicula essent.

268. Ad 2^m, *D.* In munere apostolico, ut paulo ante exposuimus, *C.* in auctoritate primatus quo ceteris excolluit *N.* Diximus pariter apostolatum fuisse a Patribus vocatum potestatem supremam in *ordine suo* non autem absolute, alioquin turpiter sibi contradixissent.

269. Ad 3^m, *N.* Tum quia id sine summa tot Rom. Pontificum injuria nequit affirmari; tum quia non solum verbis sed factis præeminentiam veræ jurisdictionis, qua ob Petri primatum fruitur eorum sedes, ostenderunt; tum denique quia alii episcopi, præsertim orientales, numquam passi fuisent cum propriarum sedium detrimento Romanam Sedem ita extolli, ac auctoritatem super se propriasque sedes exercere. Nemo enim ignorat Orientalium æmulationem erga Ecclesiam Romanam antiquam esse. Porro quin obstiterint ejusmodi exaltationi ac præeminentiæ, eam non semel vel in ipsis conciliis Œcumenicis asseruerunt et confirmarunt.

270. Ad 4^m, *D.* Si ab uniuscujusque privato sensu penderet aliquam veritatem uti fidei articulum ex Scriptura aut traditione decernere, *Tr.* si hoc ab unico Ecclesiæ magisterio pendeat *N.* Hoc est protestantium adeoque et anglicanorum falsum principium, posse quemlibet privatum ex se decernere quidpiam de fide esse aut non esse per solam Scripturarum, aut Patrum lectionem; qua fit ut ab invicem discrepent in articulis fidei constituendis. Nobis quibus unica credendorum fidei regula proxima Ecclesia est, hunc Petri primatum uti fidei articulum habemus, cum hanc fidei veritatem œcumenica concilia Lateranense IV., Lugdunense II. et Florentinum definierint innixa Scripturarum ac traditionis perpetuæ auctoritati.

271. Ad 5^m, *D.* Ea auctoritas quam Petrus peculiarem habuit *extrinseca* et *accidentalis* fuit respectu apostolatus, *C.* in se et respectu Ecclesiæ *N.* Omnes certe apostoli in munere apostolico pares fuerunt, ac proinde Petrus uti apostolus nulla fruebatur supra reliquos auctoritate; sed cum ejus apostolatui Christus adjecerit primatum, hæc primatus auctoritas respectu apostolatus *extrinseca* est, *accidentalis, superaddita*, cum Christus potuisset eam Petri apostolatui non adjicere. Ast in se et respectu Ecclesiæ, posita ejus collatione, intrinseca est et essentialis; alioquin deesset corpori

Digitized by Google

visibili caput, principium et centrum unitatis contra ipsius Christi consilium et finem in primatu instituendo.

PROPOSITIO III.

Petrus jurisdictionis primatum in universam Ecclesiam immediate a Christo, non autem ab ipsa Ecclesia accepit.

272. Est adversus richerianos, febronianos, quesnellistas ac pistorienses, autumantes regimen democraticum a Christo in Ecclesia institutum fuisse fidelium proinde cœtum *subjectum* esse auctoritatis, quod per Rom. Pontifices, episcopos reliquosque pastores exercent, delegata ipsis in diverso gradu auctoritate ad id necessaria.

273. Adversari porro ejusmodi systema Christi institutioni sic facile evincimus: Christus ex demonstratis Petro soli adducta verba: *Tu es Petrus* etc. et *Pasce agnos* etc. quibus promisit et contulit primatum jurisdictionis, protulit; ita ut ceteris nonnisi per quandam amplificationem et in sensu accommodo convenire possint; ergo hunc primatum non immediate Ecclesiæ, sed Petro Christus immediate contulit.

274. Rursum: Non possunt adducta verba de Ecclesia intelligi, si nondum Ecclesia seu fidelium cœtus existebat, qui coalesceret in societatem constitutione ac legibus communitam et coordinatam. Jam vero ejusmodi Ecclesia nondum existebat, siquidem nonnisi sacro Pentecostes die cœpit. Ergo.

275. Accedit, tantum abesse ut Christus voluerit conferre Ecclesiæ claves communicandas per ipsam Petro, ut potius voluerit ut Ecclesia a Petro penderet, ac nonnisi mediante Petro, omnibus prærogativis, privilegiis ac dotibus frueretur quibus eam cumulavit. Etenim Christus prius instituit caput quam corpus efformaretur prius designavit fundamentum, quam super ipsum ædificaret ædificium suum; ex hoc vero capite voluit ut universum corpus regeretur, et in hoc fundamento Ecclesiæ ædificium soliditatem obtineret. Exinde Ecclesiæ unitas, catholicitas, infallibilitas et omnimoda auctoritas profluunt. Dempto enim Petri primatu, hæc omnia evanescunt.

276. Demum nemo unquam ex sanctis Ecclesiæ patribus ejusmodi doctrinam de regimine democratico vel suspicatus est, immo vero contrarium Patres ubique docent; sic Tertullianus in *Scorpiace* cap. 10. *Memento*, inquit, *claves ejus hic Dominum Petro, et* PER EUM ECCLESIÆ RELIQUISSE. S. Cyprianus epist. 73. *Quo venturus est*, scribit, *qui sitit... an ad Ecclesiam, quæ una est, et super unum qui et claves ejus accepit?* Firmilianus item in epist. ad Cyprianum: *Hinc intelligi potest, quod* SOLI PETRO *Christus dixerit: quæcumque ligaveris* etc. S. Optatus lib. 7. *B. Petrus... claves regni cœlorum* COMMUNICANDAS CETERIS SOLUS ACCEPIT: ut alios præteream. Ergo.

DIFFICULTATES.

277. Obj. 1° Christus omnes alloquitur discipulos seu fideles, dum Matth. 18. dixit: *Quæcumque alligaveritis, quæcumque solveritis.* 2° Quod magis patet ex eo quod ibidem Christus constituerit *Ecclesiam*, id est fidelium cœtum ultimum tribunal dicens: *Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus.* 3° Nec obstat Petro claves collatas esse a Christo, cum nemo ignoret ex communi patrum interpretatione, præsertim vero S. Augustini, Petrum accepisse claves, quatenus *Ecclesiæ propter apostolatus sui primatum, gerebat figurata generalitate personam;* quæ verba Augustini sunt ex *Tract. 124. in Joan.* quod et sæpius alibi repetit. 4° Hoc ipsum rei natura exposcit, siquidem Deus et natura prius et *immediatius* ad totum intendunt, quam ad aliquam ejus partem utut nobilissimam, cum in gratiam totius pars constituatur, et ordinetur. 5° Quamvis proinde daretur Petri personæ collatas a Christo claves esse, atque idcirco potestatem, cum tamen ipse pars fuerit totius, totum, id est, Ecclesiæ corpus seu subjectum eam exerceet per ipsum aut per alios ad eum modum quo subjectum seu in-

Digitized by Google

dividuum utitur facultate visiva quæ residet in oculo, eam dirigit quo voluerit, quod et de pedibus aut manibus dici debet in ordine ad tactum et ambulationem. Nam hæc omnia *hominis* sunt. Ergo.

278. Resp. Ad 1^m^, *D.* Christus Matth. 18. alloquitur discipulos, id est *apostolos, C.* fideles *N.* Ut patet ex toto capite. Quis in Scripturis versatus ignorat duodecim promiscue *apostolos* et *discipulos* appellari?

279. Ad 2^m^, *D.* Constituit Ecclesiam quæ constat ex capite et membris, id est pastoribus, ultimum Tribunal, *Tr.* cœtum fidelium, qui nondum ex dictis existebat, *N.* Hinc patribus verba illa, *dic Ecclesiæ*, perinde valent ac *dic Ecclesiæ prælatis*, uti exponit inter ceteros S. Jo. Chrysostomus, Quod ex ipsa substrata materia colligitur; agitur enim de potestate excommunicationis, quæ nonnisi in superioribus residet, fideles autem omnes pares inter se sunt.

280. Ad 3^m^, *D.* Petrus cum claves accepit ex communi Patrum interpretatione gerebat figuram Ecclesiæ, quatenus non pro se sed in bonum ac utilitatem Ecclesiæ eas accepit, *C.* quatenus eas accepit ut delegatus a communitate *N.* Hoc enim absurdum est, quia, ut sæpius inculcavimus, hæc uti unitas *organica* nondum existebat. Numquam propterea Patres hoc sensu potuerunt affirmare Petrum claves accepisse prout Ecclesiæ in se gerebat personam. Hoc magis patefit ex ipsorum scopo adstruendi adversus montanistas ac novatianos post Petri ceterorumque apostolorum obitum minime in Ecclesia desiisse potestatem clavium, quia Petro collatæ sunt, ut ipsi loquuntur, cum *jure traducis*, eo ipso quod *finaliter* in bonum Ecclesiæ, quæ semper perdurare debuit, traditæ illæ fuerint. Quoniam vero adversarii S. Augustini potissimum auctoritate abutuntur, juverit ejus verba afferre ex Serm. 149. *De diversis* n. 7. quæ sic se habent: *Aut non sunt* ISTÆ IN ECCLESIA CLAVES, UBI PECCATA QUOTIDIE DIMITTUNTUR? *sed quoniam in significatione personam Petrus gestabat Ecclesiæ, quod* ILLI UNI *datum est, Ecclesiæ datum est.*

281. Ad 4^m^, *D.* In ordine *intentionis*, et *finis, C.* in ordine ad *media N.* Certe cum Deus aut natura, ut adversarii loquuntur, aliquid moliri intendunt, prius rationem totius habent quam partis; ast quum de mediorum electione agitur ad finem obtinendum rationem prius habent medii quam totius, cum medium ad totum ordinetur. Proinde cum Christus intenderit totius Ecclesiæ bonum, hoc ipso ad hunc finem debuit prius eligere medium aptum et idoneum et hoc ordinare ad ejusmodi finem. Hinc huic medio, scilicet capiti aut fundamento, in subjecta materia, contulit illam auctoritatem et firmitatem quæ requiruntur ad Ecclesiam regendam et constabiliendam: Inde enim unitas et firmitas prodeunt ejusdem Ecclesiæ, quæ maximum ejus bonum constituunt. Ita se gerunt sapientes pictores et architecti.

282. Ad 5^m^. *D.* Si eadem ratio esset de corpore morali ac de corpore physico, *C.* si diversa plane sit *N.* Cum Christus voluerit Ecclesiæ suæ regimen monarchicum esse, plenam contulit potestatem Petro, quem primatem ejusdem constituit, ut eam regeret, non autem Ecclesiæ ut ipse ab ea regeretur; quod constat ex aliis metaphoris et similitudinibus quibus usus hac in re est. Ecclesiam quippe suam Christus comparat ædificio. Petrum vero comparat fundamento quod ædificium sustentat; comparat item Ecclesiam ovili, Petrum autem pastori qui ovile gubernat et pascit. Nisi proinde dicere velimus fundamentum ad ædificio sustentari debere, pastorem gubernari ab ovibus, fatendum est omnem potestatem ita residere in Petro tanquam in subjecto quod propria fruitur activitate, non autem uti facultas visiva, aut pedes aut manus in homine, a quo illa facultas aut membra reliqua pro libito adhibentur.

—

Digitized by Google

CAPUT II.

DE PETRI PRIMATUS IN ECCLESIA PERPETUITATE.

283. Christum instituisse in Ecclesia primatum ut in ea perpetuus esset; hunc primatum jure divino transiisse ad Petri successores in episcopatu Romano, quem ipse erexit tenuitque usque ad obitum suum, duplex est hujus capitis objectum. Cum vero successio hæc pendeat ab adventu Petri in Romanam urbem, ejusque episcopatu usque ad mortem, patet tria esse a nobis ostendenda 1° perpetuitatem videlicet primatus a Christo Petro collati; 2° Petri in Urbem adventum ejusque episcopatum quem gessit usque ad obitum suum, ut inde 3° colligamus Rom. Pontifices Petri in hoc ipso episcopatu successores jure divino eodem potiri primatu, quo B. Petrus instructus fuit. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Primatus a Christo Petro collatus debuit in Ecclesia esse perpetuus.

284. Primatus partem essentialem constituit Ecclesiæ Christi, tamdiu igitur perdurare debet quamdiu perdurat Ecclesia ipsa, seu usque ad consummationem seculi. Consequens ex antecedente necessario fluit, nobis igitur unice onus incumbit antecedens propositi argumenti adstruendi.

285. Sic porro hoc facile evincimus: Christus ex dictis primatum instituit contulitque Petro, ut unitas tum fidei tum regiminis, ac proinde Ecclesiæ ipsius exurgeret et conservaretur; unitas autem constituit proprietatem essentialem Ecclesiæ Christi, igitur et primatus ex quo illa unice consurgit ac efflorescit.

286. Sane Christus instituit Ecclesiam suam ad instar ædificii cui propterea fundamentum visibile in Petro tamquam in petra aut rupe immobili posuit; ad instar ovilis cujusdam universalis cui propterea ut pastorem universalem præfecit Petrum, cui onus illius regendi pascendi confirmandique in fide commisit; ad instar regni, cui propterea principem in Petro dedit, cui contulit hujus principatus insignia per claves; ad instar individui jugiter viventis cui propterea caput in Petro constituit quod corpus universum moderaretur; ad instar denique ejusdem incarnationis, cui propterea Petrum ut vices sui ipsius in terris obiret præpositum ac præfectum voluit.

287. Patres omnes uno animo, nemine prorsus excepto, unitatem Ecclesiæ esse finem institutionis primatus quem Christus Petro contulit, constanter docent. S. Irenæus *Cont. Hæres.* lib. 3. c. 3. propter *principalitatem* seu *primatum* Petri infert necessitatem quam fideles omnes undique habent conveniendi in fide et unitate Ecclesiæ; S. Hieronymus lib. I, *adv. Jovinianum* n. 25. scribit Christum contulisse Petro primatum, *ut capite constituto, schismatis tolleretur occasio;* S. Cyprianus ep. 55. et 70, *ut unitatis originem et unam Ecclesiam institueret;* S. Optatus lib. 7. *cont. Parmenian.* adjicit *bono unitatis B. Petrum apostolis omnibus præferri meruisse,* et *ut unitas ab omnibus servaretur;* S. Pacianus ep. 3. *ad Sympron. Ut unitatem,* scribit, *fundaret ex uno.* Hinc inferebat S. Ambrosius in Ps. 40. n. 30. *ibi esse Ecclesiam ubi est Petrus,* et S. Augustinus *Serm.* 137. *De verbis Evang. Joan.* n. 3. ut *in uno Petro firmaret Ecclesiam;* qui hac de causa sæpius inculcat Petrum *unitatem significasse Ecclesiæ, personam gessisse Ecclesiæ,* et ita porro.

288. Nec abnuunt adversarii ipsi non pauci, qui supposita Ecclesiæ *unitate,* non alia potiori ratione, fatentur ipsi, prospici potuisse quam per primatum Ecclesiæ universalis, uni, nempe Petro, collatum.

289. Nisi igitur contendant adversarii vel Ecclesiam in sua parte essentiali atque præcipua desinere debuisse, vel unitatem temporariam Christum instituere voluisse, fateantur necesse est primatum a Salvatore institutum ac Petro collatum perpetuum in Ecclesia esse debere.

Digitized by Google

DIFFICULTATES.

290. Obj. 1° Nuspiam in Scripturis expresse dicitur institutionem primatus fuisse *objectum permanens* seu ex eo pendere conservationem unitatis. 2° Solis proinde conjecturis ac desiderio nostro hoc innititur; nec obest 3° nonnullos patres identidem huic ideæ favere, siquidem unus aut alter pater præbere nequit articulo fidei fundamentum. 4° Quum enim de fide agitur; ut scite Veronius et Bossuetus animadvertunt, *promissionibus certis et certæ traditioni* insistere debemus. 5° Similitudines demum, quibus usus est Christus ad designandam Ecclesiam suam, *ædificii, regni, ovilis, corporis* solum evincunt Ecclesiam esse societatem ordinatam. Ergo.

291. Resp. Ad 1^m, *D.* Conceptis verbis, *Tr.* æquivalentibus *N.* Alioquin si nihil admitti deberet ut veritas fidei præterquam quod expresse in Scripturis legitur, præcipua dogmata fidei nostræ abjicere possemus, secus ac adversarii contendant adversus socinianos ac rationalistas. Cum igitur Christus Ecclesiam suam *unam* condiderit in fide et communione, cumque hanc unitatem ex primatu constitui ac conservari voluerit, profecto hunc primatum ut *objectum permanens* instituit, et hoc de fide est, etsi Scriptura conceptis id verbis haud expresserit, prout numquam expressit *Trinitatem personarum* in Deo, aut *dualitatem naturarum* in Incarnatione.

292. Ad 2^m, *N.* Quandoquidem probationes quas ex Scripturis et Patribus attulimus non conjecturam fundant aut desiderium, sed rem ipsam, alioquin actum prorsus esset de Ecclesiæ unitate, adeoque de Ecclesia ipsa.

293. Ad 3^m, *D.* Si unus tantum reipsa aut alter pater esset, qui huic ideæ faveret, uti adversarii autumant, *Tr.* vel *C.* si omnes prorsus sunt *N.* Tot enim patres huic ideæ favent, seu potius dogma docent, quot docent *unam* Ecclesiam esse, jam vero nemo ab hoc discrepat. Attulimus præterea ipsorum textus formales quibus hanc veritatem de perpetuitate primatus Petro collati tradunt, aliosque paulo post afferemus.

294. Ad 4^m, *D.* Et hisce propterea de causis primatus perpetuitatem inter fidei dogmata referimus, *C.* sine illis *N.* Utique fidei dogma verbo Dei inniti debet sive scripto sive tradito una cum Ecclesiæ declaratione, prout adducti auctores affirmant. Cum porro uterque auctor adstruat successionem Rom. Pontificum jure divino in Petri primatu, hoc ipso juxta regulam ab ipsis constitutam sequitur hanc perpetuitatem in verbo Dei contineri, et hac de causa ab Ecclesia fuisse ut fidei dogma declaratam. Profecto expressa promissio continetur in verbis Christi: *Super hanc petram* (nempe Petrum) *ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, adversus Ecclesiam scilicet supra Petrum fundatam. De traditione vero constat tum ex dictis, tum ex dicendis.

295. Ad 5^m, *D.* Ostendunt Ecclesiam esse societatem ordinatam, sed ad modum *ædificii, regni, ovilis, corporis;* quæ omnes similitudines ad unitatem significandam referuntur, *C.* quæ hanc non supponant, aut excludant *N.* Hoc ipso quod hæ similitudines conspirent ad nobis ideam exhibendam perfectæ unitatis, quæ exurgit ex unitate *fundamenti, principis, pastoris, capitis*, sequitur non alio sensu nobis eas exhibere ordinationem hujus societatis quam per unitatem. Tolle unitatem, et nullum amplius scopum, nullum objectum habent illæ similitudines.

PROPOSITIO II.

Petrus Romam venit eaque episcopatum instituit, rexitque usque ad obitum suum.

296. Tria in hac propositione enunciamus 1° Petrum Romam venisse; 2° Romanum episcopatum fundasse; 3° in hoc episcopatu gerendo mortem seu martyrium obiisse. Tria porro hæc simul hoc argumento adstruimus. Universa antiquitas tria hic enunciata testatur: ergo aut fides omnis histo-

Digitized by Google

rica abjicenda est, aut tria illa necessario admitti debent.

297. Et sane horum trium testes sunt 1° scriptores omnes aut coævi aut suppares qui de Petro scripserunt, cujusmodi sunt Clemens Romanus, Ignatius M., Papias; item Dionysius Corinthiorum episcopus, Irenæus, Cajus, Clemens Alex., Origenes, Cyprianus; deinde vero Eusebius, Lactantius, Athanasius, Epiphanius, Julianus Apostata, Augustinus, Palladius, aliique non pauci, quorum testimonia singillatim proferunt protestantes Pearsonius in *Tractatu de successione primorum Romæ episcoporum*, Caveus in *Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria* præter scriptores catholicos.

298. Testes sunt 2° quotquot catalogum Roman. Pontificum ad nos transmiserunt, qui omnes a S. Petro exordiuntur; tales sunt Irenæus, Tertullianus, Eusebius, Optatus ceteriique posteriores omnes, quos exhibent Schelstrate in op. *Antiquitas Ecclesiæ* tom. 1. diss. 3., Franc. Blanchinius in præf. ad *Vitas Pontificum Anastasio Bibliothecario attributas*.

299. Testes sunt 3° quotquot ex antiquis tradiderunt Marcum fuisse Petri interpretem, ac Romæ prout Petrum referentem audierat Evangelium scripsisse quod Petrus probavit; hi porro sunt Papias, Clemens Alex., Irenæus, Origenes, Tertullianus, Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, quorum testimonia profert Fogginius in *Romano divi Petri itinere et episcopatu. Exercit. XI.* Quibus consonat versio syriaca.

300. Testes sunt 4° monumenta antiquissima cujusmodi sunt picturæ, nummi, parietes ac sepulcrum quod Cajus presbyter ad confundendos Cataphrygas hæreticos provocabat sec. III. apud Eusebium Hist. Eccl. lib. 2. cap. 25., qui præterea ibidem lib. 7. cap. 18. meminit imaginum apostolorum Petri el Pauli, quæ Romæ asservabantur.

301. Testis 5° denique est christianus orbis universus tum in peregrinationibus quas ab antiquissimis temporibus suscepit ad sepulcrum SS. apostolorum Petri et Pauli honorandum a longe dissitis regionibus orientalibus et occidentalibus; tum in festo ubique recepto de cathedra S. Petri Romana; tum in subjectione quam hac de causa professus est erga S. Romanam Sedem.

302. Nisi igitur velis auctoritatem historicam omnem rejicere, quod perfatuum esset et scepticum, fatearis necesse est tum Petrum in Urbem venisse, tum ibi episcopatum Romanum instituisse, tum denique eum rexisse donec eum sanguine suo irrigavit per gloriosum quod in eo subiit martyrium.

DIFFICULTATES.

303. I. Obj. 1° Nuspiam legimus in Scripturis Petrum Romam venisse, ibique episcopum fuisse, aut mortem obivisse. 2° Immo vero contrarium adstruere illæ videntur; numquam enim aut Paulus Roma scribens illius mentionem injicit, aut ad Romanos scribens illi salutem dicit; 3° Præterea in epist. ad Roman. ea scribit quæ cum Petri Romam adventu aut episcopatu conciliari nequeunt, uti cum 1, 11. patefacit desiderium suum veniendi ad ipsos, ut aliquid impertiretur gratiæ spiritualis ad eos confirmandos; tum etiam cum ibid. 15, 20. propositum suum aperit prædicandi ubi nullus alius apostolus prædicasset, *Ne super alienum fundamentum ædificaret*. Sed 4° Petrus ipse non obscure id ipsum tradit; etenim epistolam suam priorem scripsit *Babylone*, metropoli Assyriorum; et proinde posteriorem quam ad eosdem dedit, quamque paulo ante obitum suum exaravit, adeoque Romæ mori non potuit. 5° Et hæc ex sacris Litteris, quod enim attinet ad traditionem, hæc incerta est ex origine sua, Papias enim vir mediocris ingenii auctor ejus est, et ex ipso posteriores scriptores decepti sunt; 6° monumenta autem quæ adducuntur nihil pariter evincunt, nisi ostendatur hæc fuisse coæva, quod certe ostendi nequit. Ergo.

304. Resp. Ad 1^m, *D*. Ita tamen

Digitized by Google

ut illarum silentium, si quidem reipsa adesset, abunde suppleant certissima historica documenta, *C.* ita ut non suppleant *N.* Negare Petri in Urbem adventum eo quod Scripturæ de ipso taceant, perinde est ac negare existentiam Neronis aut Domitiani eorumque imperium ac principatum eo quod nullam eorum Scripturæ mentionem injiciant. Quapropter cum ineluctabilia historica documenta, quæ superius attulimus, nos de illo adventu certiores faciant, insanæ mentis est illum negare ex prætextu biblici silentii.

305. Ad 2^m^, *N.* Ad prob. autem allatam ex Pauli silentio, *D.* Cujus tamen probabiles rationes dari possunt ad ejusmodi argumentum *negativum* dissolvendum, *C.* secus *N.* Scimus enim Petrum frequentes excursiones fecisse sive in proximas sive in dissitas civitates aut provincias ad Evangelium disseminandum. Fieri proinde potuit ut cum Apostolus aut ex Urbe epistolas misit, sive cum scripsit ad Romanos, absens Petrus fuerit. Idem silentium urgeri posset ex epistola ad Hebræos in qua nullam mentionem facit Apostolus de Jacobo Hierosolymorum episcopo, aut de episcopis Galatiæ, Ephesi, Thessalonicæ in epistolis ad horum ecclesias datis, quin tamen inferri possit, nullum in illis regionibus episcopum fuisse.

306. Ad 3^m^, *N.* Etenim desiderium quod Paulus exponit invisendi Romanos refertur ad consolationem mutuam, ut ipsemet declarat ibid. 1, 12, adjiciens: *Id est simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est fidem vestram atque meam.*

307. Quod vero additur de Pauli proposito non prædicandi ubi alius apostolus prædicasset, afficit Hispanias, et hac de causa scribit se tantum per Urbem transiturum (Rom. 1, 8. coll. 16, 19). Hinc recte infertur ex hoc ipso, quod alius apostolus, nempe Petrus, ibi Evangelium prædicaverit, fundaveritque illam florentissimam Ecclesiam cujus fides annunciabatur in universo Mundo.

308. Ad 4^m^, *N.* Ad prob. autem *D.* Priorem epistolam suam scripsit ex Babylone Assyriorum Metropoli, juxta audaciores criticos protestantes et eos qui illos secuti sunt, *C.* juxta rei veritatem innixam argumentis intrinsecis et extrinsecis *N.* Jam pene obsoleverat critica hæc controversia cum protestantes doctiores victi argumentis catholicorum demum fassi fuissent Babylonis nomine Romam a Petro significari, donec auctore Michaëlisio potissimum, recruduit, quem audaculi recentiores protestantes passim secuti sunt. Ceterum quæ in eadem epistola leguntur componi non possunt cum sententia de Babylone Chaldeæ, aut alia qualibet, quum in ea commonefiant fideles de ingruente persecutione, quam instare Petrus Romæ didicerat; commendat et ipse fidelibus subjectionem summis potestatibus, quod utique congruum erat quoad imperii subditos; meminit Marci scriptoris epistolæ, quem novimus Romæ fuisse Petri interpretem seu amanuensem; meminit Silvani noti in illis regionibus utpote prius comitis Pauli, deinde Petri cum Romæ degeret. Demum conveniunt in Babylone de Roma intelligenda scriptores omnes ac patres antiquissimi, qui præterea varias rationes afferunt quare Petrus Romam Babylonem vocaverit. Idem propterea dicendum de posteriori ejus epistola, ut omittam argumenta ex chronologia petita, quæ contrariam sententiam plane subruunt. Exinde vero colligimus nobis nec deesse argumenta biblica ad adstruendum Petri in Urbem adventum et mortem.

309. Ad 5^m^, *N.* Ad prob. vero pariter *N.* Quamvis enim Papias mediocris fuerit ingenii, adeoque parum idoneus ad quæstiones speculativas persequendas, cum tamen agitur de facto adstruendo quod sub sensus cadit, mediocritas ingenii nihil officit, alioquin sublimioris ingenii viri in testes solum essent accersendi, quod nemo dicet. Sed præter Papiam adduximus S. Ignatium, et Clementem Romanum qui cum Petro conversari potuit. Demum non est censendum

Digitized by Google

veteres omnes scriptores Irenæum, Tertullianum etc. fuisse ita stupidos, qui facili adeo ratione se decipi ab uno paterentur.

310. Ad 6^m, Resp. reipsa monumenta illa coæva fuisse, alioquin Cajus an. 210. minime ad ea provocare potuisset Cataphrygas, qui certe de recenti illius sepulcri seu *trophæi*, uti vocatur, ætate aut suppositione non tacuissent, confusi tamen sunt. Igitur ad ætatem illius morti proximam sepulchrum pertinebat.

311. II. Obj. Incertus saltem est Romanus Petri episcopatus; nam 1° is non eruitur ex eo quod Romana sedes ab antiquis *Cathedræ Petri* nomine insignita fuerit, aliæ siquidem sedes eadem denominatione condecoratæ sunt, earumque episcopi *Petri successores* interdum fuerunt nuncupati; 2° Quia numquam apostoli peculiarem episcopatum gesserunt; 3° Quia munia apostolatus qui ad universam extenditur Ecclesiam cum muniis episcopatus, qui ad unam peculiarem Ecclesiam coarctatur, componi minime possunt. Ergo.

312. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Sedes aliquæ *cathedræ* Petri nomine insignitæ interdum sunt, earumque episcopi vocati Petri successores abusive et improprie, *C.* proprie *N.* Numquam enim in illarum sedium, aut episcoporum catalogis Petrus primo loco recensetur, uti constanter in iis quos Romana exhibet Ecclesia fit; nunc vero addo rationes omnes ob quas aut peculiares illæ sedes *cathedræ Petri* nomine donatæ sunt, aut illarum episcopi dicti interdum sunt Petri successores, mirifice Romanum Petri episcopatum confirmare. Ideo enim illæ denominationes adscitæ identidem sunt, tum quia sedes illæ seu Ecclesiæ a Petro aut ab aliquo ejus successore Romano Pontifice fuerunt fundatæ; tum quia in communione erant cum sede Romana, seu Petri sede omnium Ecclesiarum occidentalium fonte, omniumque prorsus centro et capite, ac propterea unam constituebant cum cathedra Petri Ecclesiam.

313. Ad 2^m, *Neg.* Quandoquidem Jacobus ab apostolis ipsis constitutus est Hierosolymorum episcopus, ut ipsi adversarii contendunt.

314. Ad 3^m, *N.* ut patet ex episcopatu Jacobi; Quod si Petrus episcopatum peculiarem instituit atque adscivit, secus ac reliqui apostoli, excepto Jacobo, fecerint, ratio est quia præter apostolatum habuit præterea primatum, in qua dignitate debuit habere successorem determinatum ac fixum; huic vero consuluit successioni per peculiarem episcopatum Romanum. Ceterum semel episcopatu hoc constituto, nihil impediebat quin, relicta ejus administratione alicui a se delecto, ipse uti apostolus alio excurreret ad disseminandum Evangelium et fundandas Ecclesias, prout reipsa eum fecisse antiquissima historica documenta testantur.

PROPOSITIO III.

Romani Pontifices Petri in episcopatu Romano successores illius primatum divino jure obtinuerunt, non autem humana, sive ecclesiastica sive politica, dispositione.

315. Apprime hic secerni debet Romanorum Pontificum successio in Petri episcopatum aut Romanam sedem seu cathedram, ab eorumdem successione in ejus primatum; etenim illa nonnisi juris ecclesiastici est, hæc vero juris divini; illa se habet ut conditio ad successionem in primatum, quia utramque dignitatem Petrus in sua persona conjunxit, ita ut ille esset primas qui succederet in ejus episcopatum.

316. Acatholici omnes uno animo insurgunt adversus Romani Pontificis primatum atque hunc jure divino illi competere acerrime impugnare conantur; etsi non abnuant aut primum locum inter episcopos eidem concedere, aut humana, sive ecclesiastica sive politica dispositione Rom. Pontifices hunc esse primatum consecutos. Verum enim vero frustra hæc ab ipsis propugnari sic ostendimus.

317. Si Christus primatum ad Ecclesiæ unitatem constituendam, conservandamque in perpetuum instituit

Digitized by Google

ac Petro contulit, profecto in Petri successores ex divina institutione transmitti debuit; porro non alii successores Petri censeri possunt, quam qui in ejus episcopatum succedunt ejusque cathedram occupant, qui alii non sunt nisi Romani Pontifices; ergo divina dispositione seu jure divino Pontifices Romani succedunt in Petri primatum.

318. Et sane Petrus, uti vidimus, hac de causa peculiarem sedem elegit in semetipso hac in sede seu cathedra utramque, episcopatus scilicet el primatus, auctoritatem conjunxit seu identificavit in propria persona; ergo qui hanc sedem occupant, hoc ipso in se utramque pariter auctoritatem conjungunt atque identificant. Eo magis quod post Petri obitum inseparabiles factæ fuerint hæ dignitates in Romana sede, quas Petrus in vivis adhuc potuisset separare, alio transferendo sedem suam, prout jam fecerat quoad sedem Antiochenam quam per aliquot annos rexerat. Nisi igitur Petri successores, ut recte observavit Bossuetus in *Defens. declar. cleri Gallic.* lib. 10. cap. 5. velimus e cœlo descendere debuisse, fatendum est alios hos non esse nisi ejus successores in Romano episcopatu.

319. Exinde factum est, ut illa, quam vocat Maistrius, *realis præsentia* dimanaverit primatus Romani, quæ vel ab exordio rei christianæ ubique se prodit, in gestis scilicet Rom. Pontificum, dum vel hæreses configunt, vel ecclesiasticam sanciunt disciplinam in Ecclesia universa, vel exortas ubique gentium fidei controversias dirimunt, vel in Oriente et Occidente detrectantes episcopos ad obedientiam redigunt aut contumaces deponunt, aliaque id genus plura auctoritatis et jurisdictionis acta præstant, idque vel tribus ipsis prioribus Ecclesiæ seculis.

320. Nec soli Romani Pontifices hanc sibi potestatem tribuerunt, sed episcopi per universum terrarum orbem facto ipso agnoverunt. Quæcumque enim in propriis Ecclesiis sive hæresis sive controversia oriretur, eam illico ad Rom. sedem deferebant; hæreticis et schismaticis auctoritatem Rom. Pontificis opponebant ad eos confundendos, ostendendumque eos esse ab Ecclesiæ unitate extorres, eo quod non communicarent cum Romano episcopo a quo damnati erant. Hinc certatim vocabant Romanam sedem *petram Ecclesiæ principalem*, uti Cyprianus ep. 55. *ecclesiarum omnium matricem*, ut idem Cyprianus loc. cit., qui præterea epist. 45. subdit: *Ex qua unitas sacerdotalis exorta est:* vocabant *Ecclesiam potentiorem cum qua necesse est convenire omnes qui sunt undique fideles*, ut S. Irenæus lib. 3. *cont. Hæres.* c. 3. *Petri cathedram contra quam numquam prævaliturœ sint superbœ inferorum portœ*, ut S. Augustinus in *Psalmo cont. par. Donati.* Et ita porro.

321. Exinde appellationes ad Roman. Pontifices ex omnibus terræ partibus vel a remotissima ætate sunt repetendæ; agendi pariter ratio quam hæretici tenuerunt Romam se conferendi, potestatem Rom. Pontificis extollendi quamdiu illis spes aliqua affulsit evadendi promeritam condemnationem; conciliorum œcumenicorum constans praxis ad Rom. Pontificem mittendi acta ut ab eo confirmarentur; aliaque ejusmodi quibus referta est universa ecclesiastica historia, quæ perspicue evincunt quovis tempore, id est, etiam ante celebrationem conciliorum œcumenicorum atque ante datam per Constantinum Ecclesiæ pacem, primatum agnitum fuisse in Rom. Pontifice, non alio titulo, quam ex ejus successione in cathedram Petri, ex divina proinde dispositione, non autem humana qualibet sive ecclesiastica sive politica.

322. Jure proinde meritoque Florentini patres ejusmodi dedere definitionem *in Decreto Unionis:* «*Definimus sanctam apostolicam sedem, et Rom. Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, et omnium christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, re-*

Digitized by Google

gendi et gubernandi universam Ecclesiam a D. N. J. C. plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum, et in sacris canonibus continetur.»

DIFFICULTATES.

323. I. Obj. 1° Ecclesiæ Romanæ præeminentia adjunctis internis et externis accepta referenda est. Quoad interna adjuncta sunt numerus ingens plebis et cleri sui; ejus divitiæ et charitas; origo ejus apostolica utpote a Petro et Paulo fundata, qua de causa *sedes Petri* a patribus nuncupatur; puritas ejus fidei. Quoad externa, hæc sunt; Urbis imperium, amplitudo, dignitas. 2° Sane Chalcedonensis synodus can. 28. posterius recensitum motivum assignat uti causam quare patres privilegia huic sedi contulerint his verbis: *Etenim antiquæ Romæ throno, quod Urbs illa imperaret, jure patres privilegia tribuerunt; et eadem consideratione moti centum quinquaginta Dei amantissimi episcopi, sanctissimo novæ Romæ throno æqualia privilegia tribuerunt.* Prout et Cyprianus et Theodoretus illud pariter commemorant. 3° Cum proinde Rom. episcopus in magna Italiæ parte jurisdictione frueretur, hanc eidem confirmat synodus Nicæna can. 6. *Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam et Pentapolim, ita ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem; quia et Urbis Romæ episcopo paritis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam ceteraque provincias suis privilegia serventur Ecclesiis;* aut prout legitur in Rufini versione seu potius compendio: *Et ut apud Alexandriam, et in urbe Roma, vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic suburbicariarum ecclesiarum sollicitudinem geret.* 4° His alia privilegia Ecclesiæ Rom. adjecit conc. Sardicense can. 3. 4. 7. sec. IV. 5. Id ipsum præstiterunt imperatores christiani, præsertim vero Gratianus et Valentinianus. Ergo.

324. Resp. Ad 1ᵐ, *N.* Etenim non fuerunt adjuncta interna præeminentiæ Rom. Pontificis *causa*, sed ea potius fuerunt *effectus*. Siquidem et numerus fidelium et cleri, divitiæ et charitas, fidei puritas repeti debent ex eo quod Petrus Ecclesiam Rom. fundaverit, eamque uti episcopus rexerit, cujus successores in hoc episcopatu primatum ejus, qui debebat usque ad consummationem seculi in Ecclesia perseverare, jure hæreditario consecuti sunt. Adjuncta vero externa in causa fuerunt quare Petrus Romam potius quam urbem aliam quamlibet elegerit in sedem suam, ut metropolis ethnicismi fieret, post Solymorum reprobationem, metropolis christianismi; quod vel ipsi christiani nominis hostes fassi sunt.

325. Ad 2ᵐ, et 3ᵐ, *D.* Et objecti canones Nicænus et Chalcedonensis una cum Constantinopolitano de juribus agunt patriarchatus, *Tr.* vel *C.* de jure primatus *N.* De hoc siquidem posteriore jure agere nequeunt canones illi, quum, uti ex allatis probationibus constat, longe ante ipsos seu ab ipsis Ecclesiæ primordiis et exercitum et agnitum ab universa Ecclesia fuerit. Restat igitur ut loquantur de juribus patriarchatus quæ contra schismaticos et factiosos conc. Nicænum sarta tectaque sedibus Alexandrinæ et Antiochenæ servari voluit, adducto exemplo alterius sedis patriarchalis, nempe Romanæ. Patres autem Constantinopolitani et Chalcedonenses cum voluerint ob magnitudinem novæ Romæ, ut Græci Constantinopolim appellare affectabant, cum detrimento patriarchatuum Alexandrini et Antiocheni, privilegia ejusdem Urbis in episcopos conferre in cit. canonibus, ideo constanter a Rom. Pontificibus reprobati sunt. Nec nisi sec. XIII. ac deinceps sec. XV. immutata rerum facie probati sunt.

326. Ad 4ᵐ, *D.* Id est concil. Sardicense asseruit ac vindicavit Rom. Pontifici jus appellationum adversus factionem arianorum, et amplificavit quoad illius exercitium, *C.* vere nova privilegia contulit quibus prius Rom. Pontifex jure divino non frueretur *N.* Ægre ferebant ariani Julium Pontificem appellationem admisisse Athana-

Digitized by Google

sii, Marcelli, Asclepæ, Pauli aliorumque antistitum, qui ob catholicam fidem injuste fuerant a suis sedibus dejecti, adeoque insitum hoc appellationum jus Rom. sedi impugnarunt, Sardicenses propterea hoc idem jus eidem sedi asseruerunt solemnibus decretis. Quinimo quoad disciplinam sive usum hujus juris, qui tunc temporis obtinebat, statuerunt ut forma illa posset prætermitti per immediatum recursum ad S. Sedem, uti eruditi viri ostenderunt.

327. Ad 5^m, *D.* Imperatores christiani prærogativas *externas* tribuerunt Rom. Pontificibus, eo quod Petri successores essent, *C.* tribuerunt augmentum *intrinsecum* illorum dignitati *N.* Hoc enim absurdum est, nemo siquidem dat quod non habet; dederunt igitur quod dare potuerunt, exemptiones scilicet et privilegia extrinseca, quæ afficerent politicum regimen, ut liberiores scilicet Pontifices essent in administratione illius primatus quo divinitus potiebantur. Quod quidem expressit Valentinianus Novella III. his verbis: *Cum sedis apostolicæ primatum, sancti Petri meritum, qui princeps est episcopalis coronæ, et Romanæ dignitas civitatis, sacræ etiam synodi* (Nicenæ) *firmarit auctoritas* etc.

328. II. Obj. Traditio alte silet de primatu Rom. Pontificis *jure divino*. 1° Quamvis enim ejus præeminentiam extollant Patres, nuspiam tamen eam ex jure divino repetunt. Si qui vero id asserant, illorum quæ afferuntur testimonia apocrypha sunt, uti can. VI. Nicænus, qui interpolatus a Paschasino prolatus est in conc. Chalcedonensi, et S. Athanasius in epist. ad Felicem, dum asserit quod Christus *apostolicos præsules in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum curam habere præcepit;* 2° et sane a divino jure repeti nequit quod a facto humano omnino dependet; jam vero in Petri arbitrio erat Romam potius quam Lutetiam eligere in sedem, aut etiam post electionem, primatum ab episcopatu dispescere: 3° hinc non pauci nec infimæ notæ theologi censuerunt in Ecclesiæ potestate esse primatum ab Ecclesia Romana in aliam e. g. Parisiensem, Mediolanensem, Petropolitanam etc. transferre. Ergo.

329. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Id est Patres usi non sunt ea formula *ex jure divino, C.* non docuerunt quod hac formula significatur *N.* Profecto Patres ea formula usi non sunt disserentes de Rom. Pontificis primatu, cum recens ea sit et a theologis invecta; ast rem ipsam, seu successionem Rom. Pontificis in Petri primatum ex Christi dispositione, voluntate, institutione Patres uno animo docuerunt: alii quidem indirecte, alii directe atque conceptis verbis. Ac primo quidem, indirecte tot tradiderunt quot prædicarunt primatum fuisse a Christo institutum in Ecclesiæ bonum, ad ejusdem Ecclesiæ unitatem efficiendam et conservandam in unitate fidei et communionis, adeoque in perpetuum; et hunc primatum peculiari Petri personæ contulisse ut ad ejus successores transmitteretur. Hi autem sunt Patres omnes, qui adversus hæreticos et schismaticos scripserunt, quemadmodum ex documentis allatis manifestum est. Directe autem et conceptis verbis id ipsum præstiterunt, qui non modo Rom. Pontifices *Petri* vocarunt *successores*, sedemque Romanam *Cathedram Petri, Ecclesiarum matricem, verticem, caput* etc. verum etiam edixere Rom. Pontificem illum esse *cui vineæ* (*Ecclesiæ*) *custodia a Salvatore commissa est*, uti Patres conc. Chalcedonensis in epist. ad Leonem M. qui addunt, sibi eum *sicut membris caput præesse;* super Rom. Pontificem veluti super petram *ædificatam Ecclesiam a Christo esse*, uti Hieronymus in ep. ad Damasum; et S. Augustinus in Ps. *cont. partem Donati; Pontifici in persona Petri a Christo pascendum fuisse traditum universum gregem suum*, ut iterum S. Augustinus in lib. *cont. epist. fundamenti* cap. 4. et alii passim quos longum esset recensere. Falsum adeo proinde est traditionem *alte de hoc articulo silere* quam verum est traditionem universam *alte illum proclamare.*

330. Quod vero adjicitur de docu-

Digitized by Google

mentis spuriis quæ a nonnullis afferuntur, reponimus nonnulla reipsa spuria esse, cujusmodi est textus Athanasio tributus quo non indigemus; et si quæ alia sint minus sincera, pariter dimittimus adversariis, quia in tanta testimoniorum segete, quæ nobis genuina suppetunt, absonum esset velle suppositilia consectari. Falsum porro est, quod asserunt de canone Nicæno VI. perinde ac si interpolatus a Paschasino in concilio Chalcedonensi intrusus fuerit, sed, ut plerisque criticis placet, ipse legit canonis titulum qualis habebatur in Rom. Ecclesiæ codice, qui ut ex plurimorum codicum collatione compertum est, ab Ecclesiæ græcæ codicibus discrepabat.

331. Ad 2^m^, *D.* Si a facto humano pendeat in sua institutione, *C.* si a facto humano pendeat tantummodo uti conditione, ut quod divinitus institutum est ad effectum deducatur, seu in sua executione *N.* Jam vero Christus ex dictis primatum instituit in Ecclesia perpetuum, illumque contulit Petro, ut in eo et per eum in Ecclesia perseveraret, quo hæc una semper permaneret. Porro Petrus nulla alia ratione potuit hunc primatum suum in posteros transmittere quam per successionem in ejus episcopatum, ita ut qui ei in episcopatu succederet, hoc ipso hæres fieret primatus sibi divinitus collati. Quapropter in arbitrio quidem Petri fuit hanc præ illa civitatem in sedem eligere; ast posteaquam unam elegerit ibique descesserit in qua utraque, episcopalis scilicet et primatialis dignitas, identificatæ sunt, qui ei succedit in episcopatu, hoc ipso eidem divino jure succedit in primatu. Quod ut aliquo exemplo illustretur; ex Christi institutione per consecrationis verba panis fit Corpus Christi, in potestate sacerdotis est super hunc potius quam super illum panem verba consecrationis proferre; at postquam super unum verba protulit, in arbitrio jam non est aut illius aut alterius cujuscumque efficere, ut conditione adimpleta, panis ille jure divino consecratus non sit.

332. Ad 3^m^, *D.* Sed immerito, *C.* jure merito *N.* ut patet ex modo dictis. Fieri utique potest, ut *residentia* Rom. Pontificis ex uno in alium locum transferatur, uti interdum reipsa factum est, et justa causa interveniente, quæcumque ea demum sit, ut iterum fiat; ast fieri prorsus nequit a quavis humana potestate, ut transferatur primatus in aliam sedem in qua non verificetur ut ejus episcopus non sit in Petri episcopatu successor.

CAPUT III.

DE NATURA ET JURIBUS PRIMATUS ROM. PONTIFICIS.

333. Omnes pontificiæ potestatis osores, quamvis specie tenus videantur primatum eumque jure divino in Rom. Præsule admittere, ejusdem tamen ita extenuare naturam ac jura adnituntur, ut vix ad purum nomen eum non revocent. Alii quidem ad patriarchicam aut archiepiscopalem auctoritatem illius naturam coarctant; alii eam subesse episcopis collective sumptis contendunt sive dispersis sive in concilium collectis; alii primatus jura distinguunt in originalia et derivata, et ita porro. Nostrum igitur erit ostendere naturam primatus esse episcopalem, ac ita ut sese ad universam Ecclesiam extendat; et proinde, quod consequens est, Rom. Pontificem præesse universæ Ecclesiæ sive dispersæ sive in conciliis congregatæ; commentitiam denique esse nuper invectam jurium in originalia et derivata distinctionem.

PROPOSITIO I.

Auctoritas primatus quo divino jure pollet Rom. Pontifex, auctoritas est episcopalis, quæ omnes complectitur Christi fideles etiam episcopos.

334. Auctoritas episcopalis in potestate consistit immediata et ordinaria pascendi ac regendi gregem seu populum sibi commissum. Jam vero talis est potestas quæ vi primatus collata Petro est adeoque successoribus ejus quoad universam Ecclesiam. Etenim

Digitized by Google

Matth. 16. Christus eum constituit fundamentum Ecclesiæ suæ, contulitque seu promisit claves cum plena potestate quodcumque ligandi atque solvendi in Ecclesia universa; Luc. 22. eidem Petro dixit Christus: *Rogavi pro te ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*, apostolos videlicet, quemadmodum et ejus successores in primatu confirmare in fide debent episcopos: demum Jo. 21. Christus eidem universum gregem suum pascendum commisit, qui ex ovibus et agnis constat, populo scilicet et pastoribus, dicens: *Pasce agnos meos, pasce oves meas.*

335. Indidem illæ Patrum locutiones originem habuere quibus ipsi Rom. Pontificem passim *episcopum episcoporum, Pontificem universalem, episcopum universalem, pastorem pastorum, caput capitum* nuncuparunt. Siquidem ad unum omnes in recitatis ex Joanne verbis agnoverunt universam Ecclesiam, populum ac pastores, a Christo ipsius curæ ac regimini fuisse commissam, nominatim vero S. Ambrosius lib. 10. in Lucam n. 176. Eusebius Emisenus, seu auctor sermonis *de Natali apostolorum*, et S. Bernardus, qui lib. 2. *de considerat.* ad Eugenium III. cap. 8. n. 15. sic eundem Pontificem alloquitur: *Habent illi* (episcopi) *sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi universi crediti, uni unus. Nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. . . .* PASCE OVES MEAS. Quapropter jure merito conc. Lateranense IV. decrevit quod, *Ecclesia Romana, disponente Domino, super omnes alias* ORDINARIA POTESTATE *obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra.* Cui consonat Florentinum definiens: *Traditam esse Rom. Pontifici in B. Petro plenam potestatem pascendi, regendi et gubernandi universam Ecclesiam.*

336. Romani proinde Pontifices ab ætate apostolica ad nostros hos dies hanc potestatis plenitudinem, quoties occasio aut necessitas postulavit, in Ecclesiæ universæ bonum exercuerunt. Quoties hæreses exortæ alicubi sunt, aut excitatæ controversiæ; quoties aut injuste episcopi e sedibus suis fuere dejecti et apellarunt ad Rom. Pontificem; quoties item in qualibet mundi plaga episcopi aut patriarchæ ab officio desciverunt aut in hæresim lapsi sunt; quoties actum est de Ecclesiæ disciplina sancienda, toties intervenit auctoritas Pontificis Romani. Idipsum factum est cum ageretur de diœceseon amplificatione, circumscriptione, episcoporum translatione, aliisque ejusmodi, cujus recens et locupletissimum exemplum suppetit in conventione quæ an. 1801. inter immortalis memoriæ Pium VII. et Napoleonem facta est quoad episcopos Galliæ.

337. Et sane supremam ejusmodi episcopalem auctoritatem quæ sese ad universam Ecclesiam porrigat, exposcit vel ipsa Ecclesiæ natura et constitutio. Etenim dempta episcopali hac primatus auctoritate, pastor deesset universalis qui episcopos regeret; plures essent particulares Ecclesiæ quidem, non autem Ecclesia universalis, quæ ex illis coalesceret per modum unius ovilis cui unus pastor præesset: nemo foret qui episcopos in officio contineret, amoveretque reluctantes et contumaces, aliaque præstaret quæ ad bonum ejusdem Ecclesiæ omnino necessaria sunt.

DIFFICULTATES.

338. I. Obj. 1° Episcopus Romanus et episcopus universalis est pugna in terminis, siquidem esset episcopus particularis et non esset. 2° Posito semel episcopo universali, actum est de episcopis singulis, qui illius meri vicarii essent, secus ac postulet divina episcopatus origo et institutio. 3° Nomen episcopi *œcumenici* seu universalis velut *nomen blasphemiæ temerarium ac profanum* rejecit S. Gregorius M. in epist. *ad Eulogium* et *Joannem jejunatorem:* 4° et jure merito, siquidem, ut jam sua ætate scribebat S. Cyprianus in lib. *de Unit. Eccles. episcopatus unus est cujus a singulis in solidum pars tenetur;* qui propterea; 5° veluti tyrannidem in suo conc. Carthaginiensi spectabat auctoritatem quam

Digitized by Google

vellet episcopus in alios episcopos exercere, aut se *episcopum episcoporum* vocare ; 6° et S. Hieronymus in epist. ad Evangelum, *Si auctoritas quæritur*, scribebat, *Orbis major est Urbe. Ubicumque fuerit episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli... ejusdem meriti et ejusdem est sacerdotii.* Ergo.

339. Resp. Ad 1^m, *D.* Si sub eodem respectu esset episcopus Romanus et universalis, *C.* si sub diverso respectu *N.* Porro Rom. Pontifex est episcopus Romanus prout per se tenet ac regit sedem Romanam, est episcopus universalis prout primas est universæ Ecclesiæ ac sub se habet præter universos Christifideles etiam episcopos. In quo profecto nulla est pugna.

340. Ad 2^m, *Neg.* Siquidem primatus quem habet Pontifex Romanus, licet natura sua sit auctoritas episcopalis, non impedit quominus episcopi in sua quisque diœcesi jurisdictione polleant ordinaria, subordinata tamen primatis auctoritati. Quemadmodum auctoritas episcopalis uniuscujusque præsulis non obstat quin parochi veram et ipsi auctoritatem obtineant ordinariam in propriis paræciis, quæ tamen præsuli subjecta est.

341. Ad 3^m, *D.* Rejecit nomen episcopi *œcumenici* ob pravum ejusdem abusum, et ad ambitionem Constantinopolitanorum præsulum eliminandam, *C.* rejecit in se et quoad rectam ejusdem significationem *N.* A multo enim tempore præsulum Constantinopolitanorum menti inederat falsa sententia ex ambitione concepta, sedium prælationem ex urbium amplitudine ac splendore pendere. Hinc postquam cum Alexandrini et Antiocheni patriarchatuum detrimento extenderant dominationem suam, idipsum moliebantur pertentare in patriarchatum occidentalem, licet subdole et caute. Cœperunt itaque nomen episcopi œcumenici sibi vindicare, et cum titulo rem. Quapropter S. Gregorius M. cui artes illæ bene erant perspectæ, fortiter obstitit ne malum ingravesceret. Quum vero nomen hoc interdixisset Joanni, ab eodem assumendo se abstinuit, quamvis ostendat jure sibi competere posse ; et luculentissimis gestis reipsa super Ecclesiam universam potestatem suam auctoritatemque se extendere patefecit. Humilitatis tamen gratia *servi servorum Dei* sibi titulum adscivit.

342. Ad 4^m, *D.* Episcopatus unus est ratione sui seu naturæ et originis, *C.* ratione auctoritatis quoad episcopos singulos, seu quoad auctoritatem quæ in singulis residet *N.* Significat igitur hoc celebri effato S. Martyr identitatem auctoritatis episcopalis in abstracto, ut ita dicam, spectatæ, quæ quidem tota in sua natura residet in singulis episcopis, cum non scindatur in partes pro multitudine episcoporum: attamen in diverso gradu possidetur pro uniuscujusque auctoritate quam eorum quilibet obtinet in Ecclesia. Jam vero Rom. Pontifex eam totam obtinet in gradu summo, quatenus complectitur non solum omnes fideles, verum etiam episcopos, quorum ipse episcopus est.

343. Ad 5^m, *D.* Ad plenam significandam suffragiorum libertatem quæ in conciliis eminere debet, *C.* ad Rom. Pontificis, nempe Stephani, auctoritatem vellicandam, *Subd.* in falsa hypothesi de ejus abusu in ea quæ agitabatur quæstione, *C.* in se *N.* Alioquin turpiter sibi S. Cyprianus contradixisset, cum alibi tam aperte, tam clare tamque crebro supremam in Rom. Pontifice auctoritatem agnovisset. Nonnihil præterea ei indulgendum est in æstu quo fervebat disputationis, si ad severiorem trutinam singula verba sua non revocaverit.

344. Ad 6^m, *D.* Episcopi ejusdem omnes meriti ac sacerdotii sunt, *C.* ejusdem potestatis ac jurisdictionis *N.* Etenim S. Hieronymus loquitur in objecta epistola de potestate ordinis, in qua profecto episcopi omnes pares sunt, non item vero de potestate jurisdictionis, quæ potest major aut minor esse pro diverso gradu quem singuli in Ecclesia obtinent.

—

Digitized by Google

PROPOSITIO II.

Rom. Pontifex vi sui primatus suprema auctoritate gaudet in omnes episcopos etiam in generali synodo collectos.

345. Cum hic agimus de præeminentia Rom. Pontificis super universos episcopos etiam in generali synodo collectos, loquimur de Rom. Pontifice legitimo, certo, ac vivente, non autem de Pontifice aut illegitimo, aut dubio aut vita functo; loquimur item de Pontifice atque concilio seorsum sumptis, minime vero de concilio cui præsit Rom. Pontifex sive per se sive per Legatos suos quodve confirmaverit ipse Pontifex. In hac enim posteriori hypothesi, perinde esset ac statuere Pontificem esse supra Pontificem, quod esset absurdum. In priori itaque sensu tantummodo thesis statui potest, ac revera statuitur sive a Gallicanis cum adstruunt concilium esse supra Pontificem, sive ab aliis theologis qui censent Rom. Pontificem esse supra concilium.

346. Hoc sensu exposita, fere supervacanea videri posset enunciata thesis, cum numquam casus in concreto, ut ajunt, contingere queat ut solus Pontifex sit, et Ecclesia universa stet contra caput suum. Utrumque enim foret contra rei naturam et contra Christi promissiones. Cum tamen exinde occasionem turbidi ingenii homines nanciscantur aut schismata fovendi, aut detrahendi Pontificis majestati, cogimur propterea ejus veritatem adstruere.

347. Ex demonstratis in præcedente propositione Romani Pontificis primatus consistit in auctoritate episcopali qua gaudet super universos Christifideles atque episcopos etiam; ergo se se extendit præeminentia seu auctoritas Rom. Pontificis vi primatus sui etiam super episcopos in concilio congregatos.

348. Consequentia patet; siquidem si qua fieri posset exceptio, unice hæc repeteretur ex distinctione inter episcopos sive Ecclesias *distributive* sumptas, et episcopos sive Ecclesias sumptas *collective*, prout reipsa a Gallicanis fieri consuevit. Jam vero hujuscemodi distinctionis nullum apparet fundamentum, vestigium nullum sive in Scripturis sive in Patribus. Sane Christus Petro regendam commisit Ecclesiam *suam;* Petrum Ecclesiæ *suæ* constituit fundamentum, tradidit ei claves regni cœlorum seu Ecclesiæ *suos* agnos et oves eum pascere jussit. Quid porro Ecclesia Christi est nisi collectio omnium ecclesiarum particularium, quæ Corpus Christi mysticum constituunt, unicum ovile, unum gregem, unam Ecclesiam catholicam? Patres vero, uti vidimus, ex adductis testimoniis collegerunt primatum in perpetuum Petro ejusque successoribus collatum a Christo. Exinde illæ appellationes quibus Petrum aut Rom. Pontificem absolute *principem pastorum, caput Ecclesiæ, pastorem pastorum, caput supremum* etc. nuncuparunt, quin unquam suspicionem ingerant illius neotericæ distinctionis.

349. Præterea, nonne et ipsi episcopi in conciliis œcumenicis congregati Rom. Pontificem sibi superiorem professi sunt? Quandoquidem Patres concilii Chalcedonensis scribentes ad Leonem M. declararunt *a Domino vineæ suæ*, id est Ecclesiæ, *præfectum fuisse, ac sibi tanquam membris caput præesse.* Quælibet concilia ad Rom. Pontificem probanda decreta et confirmanda transmisere.

350. Demum vel ex ipsa analogia domus, ovilis, corporis, quibus Christus et apostoli Ecclesiam significarunt, distinctio illa evertitur. Alioquin sequeretur fundamentum sustentare quidem lapides singulos, sed, prout in ædificio conjuncti sunt, ipsos sustentare fundamentum; vel oves quidem singillatim pasci a pastore, prout vero gregem seu ovile efficiunt, ab ovibus pasci pastorem; sic membra seorsum sumpta regi a capite, simul vero sumpta caput regere, seu dirigere ac gubernare; quæ quidem absona sunt adeo, ut communis sensus ab iis refugiat, prout vel ipsi præstantiores protestantes adnotarunt.

351. In hac hypothesi numquam possent Pontifices leges Ecclesiæ dare, nec vim haberent illæ, donec ab Ec-

Digitized by Google

clesia sancirentur, quod est prorsus inauditum. Concludamus igitur ex præjactis principiis Rom. Pontificem vi primatus sui suprema pollere auctoritate super episcopos etiam in generali synodo congregatos.

DIFFICULTATES.

352. I. Obj. 1° Christus Matth 18. non Petrum, sed Ecclesiam declaravit supremum tribunal, eidem propterea Petrus seu Rom. Pontifex subjici debet; 2° præsertim cum et ipse in *fratrum* censum veniat, qui peccare in fratrem potest, adeoque puniri. 3° Christus præterea professus ibid. est se in medio esse ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine suo, seu in œcumenico concilio. 4° Atque hinc factum est, ut Ecclesia praxi sua patefecerit concilii auctoritatem superiorem esse auctoritati Pontificis; Cyprianus enim restitit Stephano, Asiani restitere Victori. 5° Quamvis plures hæreses a summis Pontificibus fuerint damnatæ, iterum per concilia damnatæ sunt. 6° Quid plura? S. Gregorius M. quatuor priora œcumenica concilia veluti quatuor Evangelia se venerari professus est lib I. epist 25. et Innocentius III. in epist. 106. ad Philippum Augustum, *ordinis et officii sui periculum* se vereri patefecit, si quidpiam absque generali concilio, in casu de quo agebatur, ausus esset moliri. Ergo.

353. Resp. Ad 1^m, *N.* Etenim si Ecclesia absque capite consistere nequit, fieri non potest ut Christus eam supremum tribunal constituerit, nempe supra Petrum, quin dicere velimus congregationem acephalam capiti supremo Christum præposuisse, quod absurdum est. Quod si dicatur Christum Ecclesiam cum suo capite præfecisse Petro, consequens erit caput capiti præfecisse, cum omnem auctoritatem Ecclesia a capite, seu mediante capite, mutuetur.

354. Ad 2^m, *D.* Rom. Pontifex venit in censu *fratrum* sub aliquo respectu e. g. in fide, charitate etc., *C.* sub omni respectu *N.* Etenim omnium christianorum Pater est, nec proinde illorum judicio subjici potest.

355. Ad 3^m, *D.* Christus professus est se esse in medio fratrum qui legitime congregati fuerint, *C.* illegitime *N.* Jam vero legitime ac in nomine Christi congregati dici nequeunt, qui absque Pontifice, imo adversus Pontificem supremum congregantur. Nec omittendum nimis adversarios hoc argumento probare, siquidem etiam concilia provincialia, imo et synodi diœcesanæ supra Pontificem essent.

356. Ad 4^m, *Neg.* Quod si S. Cyprianus restitit Stephano et Asiani Victori; ex errore facti in re disciplinari, seu quæ saltem uti disciplinaris censebatur, ita sese gesserunt; Cyprianus quidem eo quod falsam censuerit traditionem, quæ ipsi objiciebatur; Asiani vero quod putarent ignorari a Victore traditionem quam ipsi a S. Joanne acceperunt circa celebrationem paschatis luna XIV. Ceterum etiam post concilium Nicænum tum quartodecimani tum rebaptizantes perseveraverunt.

357. Ad 5^m, *D.* Iterum damnatæ sunt ab œcumenicis conciliis hæreses jam damnatæ a Rom. Pontificibus ad extrinsecam adjiciendam auctoritatem et solemnitatem, *C.* ad auctoritatem intrinsecam conciliandam et absque Rom. Pontificibus *N.* Nec prætereundum silentio est extra causam de qua agitur hæc objici; in causa enim nostra præcise agitur de œcumenici concilii acephali auctoritate supra Pontificem, et quidem unice in causa disciplinari, ut ex præmissis patet, seu utrum concilium acephalum possit cogere Rom. Pontificem reluctantem eumque deponere.

358. Ad 6^m, *D.* Vere œcumenica et in causa fidei, *C.* acephala et in potestate coactiva supra Pontificem *N.* Talis numquam insedit S. Gregorio mens. Quod si Innocentius III. veritus est ne periculum officii sui subiret in peculiari illo casu decernendo, allusit ad Christi verba: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, in quæ impegisset, si validum matrimonium, ut petebat Philippus, dissolvis-

Digitized by Google

set; tum etiam volebat hac ratione Pontifex moras nectere, donec Philippus resipisceret, uti reipsa factum est.

359. II. Obj. 1° Concilium esse supra Pontificem declaravit conc. Constantiense; decretum Constantiense quinquies conc. Basileense confirmavit, cujus acta probarunt Martinus V. Eugenius IV. et Pius II. 2° Nota præterea est *Declaratio cleri anglicani an.* 1682. quæ idipsum statuit. 3° Huic declarationi recta ratio suffragatur, quæ dictat tum totum majus esse sua parte, cujusmodi est Pontifex respectu Ecclesiæ; tum amputanda membra ea esse quæ totum corpus inficiunt, quale esset Pontifex male vivens. 4° Huc accedit, sententiam de præeminentia Pontificis supra concilium vix obsoletam non esse. Ergo.

360. Resp. Ad 1^m, *D.* Supra Pontificem *dubium*, *C.* supra Pontificem *certum N.* Illud enim solum poscebat concilii scopus: *Pro extirpatione præsentis schismatis*, ut ibid. dicitur. Incertum præterea est, num concilium Constantiense fuerit œcumenicum et legitimum in prioribus quatuor sessionibus, quod plures negant. Falsum præterea est concilium Basileense fuisse hac in parte confirmatum a prædictis Pontificibus, qui potius et dictis et factis illud improbarunt.

361. Ad 2^m, *D.* Quæ tamen nullius roboris est tum quia improbata est a suis auctoribus atque a Rom. Pontificibus, tum quia cleri Gallicani perperam dicitur, *C.* quæ sit alicujus auctoritatis *N.* Denuo enim eam improbavit Pius VI. in Constitutione *Auctorem fidei.* Vel ipse Bossuetius, *Abeat*, inquiebat, *Declaratio quo libuerit.*

362. Ad 3^m, *Neg.* Ad primam autem prob. *D.* Dictat ratio totum majus esse sua parte, si sermo sit de toto aut parte *physica*, *C.* Si de *morali N.* Hæc enim unice pendet ex auctoritatis gradu, supremus autem hic est in Pontifice. Ad alteram vero, *D.* Amputanda sunt membra minus præcipua, *Tr.* præcipua et essentialia, cujusmodi caput esset *N.*

363. Ad 4^m, *D.* Apud neotericos, *Tr.* apud sanos theologos, qui venerantur, ut decet, apostolicas sanctiones *N.*

PROPOSITIO III.

Ad solum Rom. Pontificem vi sui primatus spectat concilia œcumenica cogere, iis præsidere eaque confirmare.

364. Jus istud suapte natura profluit ex natura primatus quo in universam Ecclesiam ac in omnes episcopos sive distributive sive collective sumptos Rom. Pontifex divina dispositione gaudet. Siquidem illius tantum est recensita præstare, qui suprema tamquam caput auctoritate divinitus pollet super episcopos omnes quos convocare in concilium, et convocatis præesse potest, cujusmodi certe alius nec est, nec fingi potest præter Romanum Pontificem. Idem dic de confirmatione decretorum, quæcumque ea demum sint, sive fidei sive morum sive disciplinæ, præsertim si concilio nec per se nec per suos legatos summus Pontifex interfuerit. Ecclesia enim eatenus infallibilis est quatenus est corpus integrum membris constans et capite, hoc autem dempto, cum acephala sit, hac dote minime fruitur. Quod si de decretis disciplinaribus sermo sit, hæc non aliter potuerunt obligationem inducere in Ecclesiam universam quam cum ab ejusdem Ecclesiæ capite sancita fuerint.

365. Et hæc quidem quod attinet ad convocationem, præsidentiam et confirmationem, quam vocant, *formalem* quæ a legitima auctoritate profluat; quod enim spectat ad *materialem* extrinsecam, politicam, fieri potest ut principes sæculares concurrere ad eam valeant et subsidia præstent; verum hoc non venit in præsentem quæstionem. Vehementer proinde decipiuntur sive acatholici; sive etiam aut pauci aulici catholici scriptores, dum ob ejusmodi partes extrinsecas, quæ interdum principibus tribuuntur in coactione et celebratione conciliorum, deferunt illis jus formale convocationis, celebrationis et confirmationis synodorum œcumenicarum, quo nihil absurdius excogitari potest.

Digitized by Google

DIFFICULTATES.

366. I. Obj. 1° Octo priora concilia œcumenica ab imperatoribus indicta sunt; 2° et quidem jure, cum eorum sit non minus temporali quam spirituali populi sibi commissi felicitati prospicere; 3° et ipsorum præterea sit territorium concedere in quo episcopi congregentur. 4^m Quod si insequentibus sæculis Rom. Pontifices concilia indixerunt, id ab expressa vel tacita principum indulgentia repeti debet, cum nulla divina aut ecclesiastica lex jus istud Pontifici reservet; 5° aut etiam ex Rom. præsulum usurpatione in tanta quæ mædio ævo vigebat jurium *confusione*. Ergo.

367. Resp. Ad 1^m, *D*. Indictione *materiali* juxta dicta, et ex consensu apostolicæ sedis, *C*. indictione *formali* seu jure sibi proprio *N*. Nam cum imperatores nulla spirituali auctoritate polleant super episcopos, fieri nequit ut eos in concilium cogant. Nec desunt documenta ex antiquitate quibus patescat non sine Rom. præsulum consensu imperatores priora illa concilia generalia convocasse.

368. Ad 2^m, *D*. Principum est etiam spirituali felicitati suorum subditorum prospicere per media sibi propria, *C*. quacumque ratione *N*. Nempe; cum bonum etiam spirituale subditorum suorum exposcit, debent principes commonefacere episcopos et Romanum Pontificem ut ipsi, prout officium sibi divinitus commissum exigit, provideant illorum necessitati, et mala, si quæ impendant, avertant. Principes porro spirituali potestati suppetias ferent, ut sic ex utriusque potestatis conjunctione et conspiratione felicitatem populi christiani promoveant.

369. Ad 3^m, *Resp*. Imprimis negari potest Rom. Pontificem territorio destitui in quo celebretur concilium; verum et hoc prætermisso, quod satis ridiculum est, eo ipso quod principis est consulere felicitati etiam spirituali subditorum, tenetur ad media quæ huic fini assequendo necessaria sunt, inter quæ territorium in quo cogatur concilium recensetur.

370. Ad 4^m, *Neg*. suppositum adversariorum, dum hi assumunt quod falsum est, jus nempe istud inhærere principibus, ex quo solum inferre possunt Pontifices ex tacito vel expresso principum consensu insequentibus sæculis concilia convocasse. Falsum pariter est nulla divina lege reservari Pontifici jus concilia œcumenica cogendi; provenit enim hoc jus ex primatu quo Romanus Præsul divinitus super Ecclesiam universam pollet.

371 Ad 5^m, *N*. Hoc enim effugium, imo calumnia quæ pseudo-isidorianæ collectioni innititur, jamdiu obsoleta est, ex quo catholici hoc argumentum omni ex parte rimati sunt.

372. II. Obj. 1° Concilio Nicæno præfuit Hosius episcopus Cordubensis, certe aut imperatoris nomine, aut ex demandato ei munere ab ipso concilio ob præclara ipsius in Ecclesiam merita. 2° Concilio Constantinopolitano I. nemo præfuit nomine Pontificis Romani, prout 3° nemo partes Pontificis Romani sustinuit in concilio Ephesino; licet vero Vigilius Constantinopoli moraretur cum celebratum est concilium œcumenicum V., eidem minime præfuit. 4° Si enim Rom. Pontifex præsideret conciliis, ut recte animadvertit De-Marca, aut episcoporum libertas periclitaretur, aut Pontificis dignitas. Ergo.

373. Resp. Ad 1^m, *D*. Præfuit Hosius uti legatus S. Silvestri una cum Vitone et Vincentio presbyteris, *C*. præfuit ex nomine imperatoris, aut ex delegatione concilii *N*. Etenim præsedisse Hosium uti legatum S. Silvestri testantur Gelasius Cyzicenus græcus scriptor in sua hujus concilii historia, nec non Eusebius Cæsariensis apud eundem, et antiqua canonum collectio. Ipso Fleuryo fatente; nulla ratio assignari potest quare Hosius præfuerit, si hanc demas. De delegatione concilii altum est apud veteres silentium. Constantinus vero ultimo loco post episcopos affuit concilio Nicæno, ejus proinde nomine præesse non potuit Hosius. Quod si Hosius non declaravit in suscriptione se legatum esse Silvestri, prout præstiterunt Vito et

Digitized by Google

Vincentius, ratio est, quia omnibus erat perspecta ejus legatio ad negotia orientalis Ecclesiæ componenda.

274. Ad 2^m, *D.* Eo quod concilium istud ab initio, seu convocatione et celebratione non fuerit œcumenicum, atque uti talè nonnisi per subsequentem Rom. Pontificis approbationem et confirmationem fuerit habitum, *Tr.* vel C. ex defectu juris præsidentiæ in Pontifice N.

275. Ad 3^m, *N.* Etenim teste Evagrio *Hist. eccl.* lib. I. cap. 4. consentientibus actis concilii Ephesini act. 1. S. Cyrillus una cum tribus aliis Roma missis præfuit huic concilio: *Cœlestini quoque Romanæ urbis episcopi vices gerens,* seu *Cœlestini locum tenens.* Concilio porro œcumenico V, Vigilius œconomiæ causa interesse noluit, nec *præsidere,* quamvis ut ipsi *præesset* trina legatione a patribus invitaretur, uti ex actis ejusdem concilii apud Harduinum tom. III. col. 62. patet.

276. Ad 4^m, Resp. optime duo hæc inter se conciliari, si spectentur episcopi uti *conjudices* cum Rom. Pontifice. Per modum enim unius sententia a concilio emittitur sive Pontifex prius nihil constituerit, sive jam eam protulerit; in priori siquidem hypothesi, ut per se constat, plena habetur suffragiorum libertas, in posteriori autem per assensum quem tanquam judices episcopi præbent sententiæ Rom. Pontificis. Nec enim essentia potestatis judicialis in facultate dissentiendi consistit.

277. III. Obj. Saltem confirmationem conciliorum œcumenicorum ad solos imperatores spectare constat 1° ex eo quod octo priora concilia ab imperatoribus confirmata sint; 2° ex agendi ratione conciliorum, quæ ejusmodi confirmationem ab imperatoribus interdum petierunt, prout inter cetera postulavit a Theodosio concilium IV. ut *ratum* haberetur; 3° ex ipsis Rom. Pontificibus ex. gr. Leone II. qui scribens ad Constantinum Pogonatum a quo confirmata fuerat sexta synodus, dicit tum concilii sententia, tum ejus confirmatione tanquam gladio ancipiti hæreticos fuisse confixos. 4° Confirmatio enim Rom. Pontificis derogaret conciliorum auctoritati, suspensa siquidem illorum maneret sententia in hæreses lata quamdiu a Pontifice Romano probata non fuerit. Supervacanea præsertim videri potest Pontificia confirmatio si Romanæ sedis legati iisdem præsiderint. Ergo.

278. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob., *D.* In ordine ad executionem, *C.* in ordine ad intrinsecam et formalem obligationem seu auctoritatem *N.* Non alia sane confirmatio ex parte principum excogitari potest quam extrinseca ut executioni mandentur quæ a conciliis sancita et constituta sunt. Plures enim semper inveniuntur contumaces qui obedire detractant, nisi proinde pœnarum adigerentur timore, nihili facerent infallibilem Ecclesiæ auctoritatem. Sane non principibus sed Petro dictum a Christo est: *Confirma fratres tuos.*

279. Ad 2^m, *D.* Ad obtinendam confirmationem extrinsecam, juxta dicta, *C.* ad obtinendam intrinsecam firmitatem *N.* Hoc enim esset absurdum.

280. Ad 3^m, Eadem esto responsio. Nec aliud significare voluit Leo II. quam utriusque potestatis, ecclesiasticæ videlicet ac politicæ, conspiratione hæreticos ad officium revocari.

281. Ad 4^m, *N.* Quandoquidem confirmatio Pontificis illud robur illamque irreformabilem firmitatem conciliorum definitionibus sanctionibusque adjicit quam illa per se non haberent. Etenim exurgere hæc debet ex membrorum et capitis conjunctione. Quod si Pontifices per suos legatos conciliis interfuerint, supervacanea tamen ipsorum confirmatio censeri nequit, cum ea ad instar obsignationis sit qua declaratur omnia rite in conciliis fuisse peracta.

PROPOSITIO IV.

Decreta dogmatica concilii œcumenici confirmati a Rom. Pontifice irreformabilia sunt ex se seu ante consensum et acceptationem Ecclesiæ.

282. Duo complectitur enunciata propositio, alterum adversus protes-

Digitized by Google

tantes, quod infallibile prorsus sit concilium convocatione, celebratione et exitu, seu confirmatione Rom. Pontificis in decretis dogmaticis; alterum adversus jansenistas et febronianos quibus adstipulatus est Oxoniensis Palmerius, quod concilium hac infallibilitate ex se non polleat, nempe ante quamcumque Ecclesiæ supervenientem acceptationem.

383. Probatur vero prima pars 1° ex infallibilitate Ecclesiæ cujus concilia organum sunt, seu Ecclesia repræsentativa; si proinde Ecclesia dispersa infallibilis est, uti ex demonstratis suo loco constat; infallibilia pariter esse debent concilia, quæ sunt Ecclesia congregata, aut ejusdem Ecclesiæ organa, eamque repræsentant; 2° ex eo quod concilia legitime celebrata possunt ad instar prioris concilii apostolici dicere: *Visum est Spiritui Sancto et nobis;* porro quod *Spiritui Sancto visum est*, non potest non esse infallibile. 3° Ex sensu totius antiquitatis, quæ constanter uti hæreticos et schismaticos habuit detrectantes œcumenicorum conciliorum dogmaticis definitionibus se subjicere atque uti martyres habuit quotquot pro fide in conciliis œcumenicis sancita passi sunt; quæ quidem infallibilitatem, de qua disserimus, supponunt; 4° ex aperta et expressa unanimi sanctorum Patrum doctrina, qui in eo conveniunt ut vocent *ultimum Ecclesiæ judicium* definitionem dogmaticam conciliorum; aut *hæreticos* pronuncient illius refragatores; aut *divina et a Spiritu S.* edita affirment conciliorum decreta; aut ea profiteantur tanquam *evangelia* venerari; aut denique moriendum potius quam vel latum unguem discedere ab œcumenicis sanctionibus dogmaticis doceant. Quæ sane omnia luculenter evincunt nullo non tempore uti infallibilia habita fuisse concilia œcumenica legitime celebrata.

384. Probatur vero altera pars 1° ex sensu totius pariter antiquitatis, quæ nullo ulteriori expectato Ecclesiæ consensu aut acceptatione, velut hæreticos illico habuit quotquot dogmaticis conciliorum definitionibus restiterunt; 2° ex anathemate quo concilia perculerunt eos omnes qui non sentirent et crederent prout a conciliis definitum erat; 3° ex tessera unica quæ semper adhibita est ad secernenda concilia legitima ab illegitimis, nempe confirmatione Romani Pontificis, uti ex Ferrando diacono, Marciano imperatore, et concilio œcumenico VII. seu Nicæno II. patet; 4° ex facto ipso; exploratum siquidem est illa tantum concilia tanquam infallibilia spectata fuisse, quæ confirmata fuere a Romanis Pontificibus, illa vero ab hoc censu fuisse exclusa quæ hoc suffragium pro se non tulerunt, nullo habito respectu ad ulteriorem Ecclesiæ approbationem, quæ subsecuta sit Pontificum confirmationem. Ex qua postrema observatione consequitur absurdum esse ad dignoscendum legitimum concilium, ejusque proinde infallibilem auctoritatem profitendam præter Pontificiam confirmationem requirere consensum Ecclesiæ ulteriorem, cum hæc quatenus distinguitur a cœtu pastorum teneatur illius decretis dogmaticis assentiri, nec fieri possit ut ab illis aliquando dissentiat, suumque cohibeat assensum.

DIFFICULTATES.

385. I. Obj. Si irretractabilia essent dogmatica conciliorum œcumenicorum decreta, 1° neque S. Gregorius Nazianzenus potuisset in *epist. 55. ad Procopium* profiteri se ab episcoporum cœtibus fugere eo quod nullius concilii exitum felicem compererit; 2° neque S. Augustinus potuisset affirmare lib. 2. *de Bapt.* concilia *plenaria* priora a posterioribus emendari; 3° neque in disputatione adversus Maximinum arianum, neglectis conciliis Nicæno et Ariminensi, contendisset disputationem deducendam esse ad solam Scripturarum auctoritatem et rationum pondera. 4° Sane si infallibilia essent ejusmodi decreta, nullum interponeretur discrimen inter concilia œcumenica et Scripturas canonicas. 5° Nuspiam proinde hæc conciliorum infallibilitas aliquo canone sancita est. Ergo.

Digitized by Google

386. Resp. Ad 1^m, *D.* Profitetur S. Gregorius Naz. se fugere a cœtibus in quibus ariani episcopi dominabantur, *C.* a conciliis œcumenicis rite celebratis *N.* Infelici siquidem illa ætate ariani omnia miscebant, nec ullus certe tot conciliorum felix exitus fuit, a quibus proinde abhorrebat Gregorius. Ast concilia vere œcumenica, cujusmodi sunt Nicænum et Constantinopolitanum I., semper S. Doctor veneratus est; primi enim auctoritatem semper adstruxit et arianis opposuit, alteri autem in quo proscripti sunt macedoniani, ipsemet præsedit.

387. Ad 2^m, *D.* Ita ut per concilia *plenaria* significaverit S. Augustinus concilia provincialia aut nationalia, prout ferebat illius ætatis loquendi usus, *C.* ita ut significaverit concilia œcumenica *N.* Tum enim ex subjecta materia de qua agebatur, nempe de concilio sub Cypriano celebrato quo donatistæ abutebantur, tum ex facto de duobus tantum conciliis œcumenicis ætate S. Agustini celebratis Nicæno et Constantinopolitano I. a quo certe Nicænum emendatum non fuit, S. Doctoris mens patet.

388. Ad 3^m, *D.* Argumentatione ad hominem ac *præscindendo*, *C.* absolute et *excludendo* auctoritatem concilii Nicæni *N.* Cum enim Maximinus repugnaret concilio Nicæno et efferret concilium Ariminense, hinc S. Augustinus ad tricas omnes amovendas revocavit disputationem ad Scripturarum auctoritatem.

389. Ad 4^m, *N.* Scriptura enim canonica Spiritu S. afflante conscripta est, decreta autem dogmatica conciliorum per solam ejusdem adsistentiam eduntur.

390. Ad 5^m, *D.* Eo quod uti certam semper hanc infallibilitatem habuerit Ecclesia, *C.* secus *N.* Addo ejusmodi definitionem dari non posse, quin prius supponatur infallibilitas ejusdem Ecclesiæ, alioquin nullam vim haberet.

391. II. Obj. 1° Necessarius saltem est universæ Ecclesiæ assensus ut nobis certo constet utrum in celebratione concilii omnes conditiones adimpletæ fuerint quæ requiruntur. 2° Hac enim ratione ostendit S. Athanasius adversus arianos legitimum et œcumenicum fuisse concilium Nicænum *in epist. ad Afros*, quod illi *universus orbis assensum præbuit.* 3° Sane intelligi nequit quomodo ex confirmatione solius Pontificis, qui ex sententia Gallicanorum fallibilis est, possit infallibilitas concilio communicari. 4° Christus enim toti apostolorum collegio in solidum infallibilitatem promisit, nequit igitur minori episcoporum parti etiam cum Rom. Pontifice competere, sed opus est ut accedat episcoporum reliquorum consensus. 5° Quo consensu factum est, ut plura conciliorum provincialium decreta irrefragabilia evaderent; 6° hinc damnata est a facultate Sorbonica propositio qua omnimoda conciliorum œcumenicorum adstruebatur necessitas. 7° Eo vel magis quod infallibilitas concilii œcumenici etiam a Pontifice confirmati intra *opinionum*, quæ, salva fide, rejici possunt, contineatur cancellos. 8° Simplex porro opinio numquam poterit basin constituere fidei. Ergo.

392. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Sufficit enim ad illam certitudinem assequendam Pontificia confirmatio juxta regulam et praxim quam universa tenuit antiquitas. Quævis alia excogitetur incerta erit et innumeris incommodis obnoxia.

393. Ad 2^m, *D.* Id est, S. Athanasius ostendit universum orbem concilio Nicæno assensum præbuisse eo quod œcumenicum et legitimum fuerit, *C.* ut œcumenicum et legitimum fieret *N.* Hæc duo valde inter se differunt; prius asserit Athanasius, posterius de suo adjiciunt adversarii.

394. Ad 3^m, *D.* Rom. Pontifex ex sententia Gallicanorum fallibilis est seorsum sumptus, *C.* una cum concilio *N.* Nemo siquidem catholicorum unquam posterius hoc in dubium revocavit. Imponit igitur Palmerius Gallicanis, dum ipsis hanc sententiam affingit.

395. Ad 4^m, *D.* Id est promisit Christus infallibilitatem apostolis in communi cum Petro et sub Petro, *C.* apostolis seorsum a Petro *N.* Porro si

Digitized by Google

apostoli cum Petro, seu potius episcopi cum Romano Pontifice infallibilitate juxta Christi promissa fruuntur, jam sequitur ceterorum assensum minime ad ejusmodi infallibilitatem necessarium esse, imo sequitur ceteros necessario debere, si catholici esse velint, ejusmodi assensum præbere.

396. Ad 5^m, *D.* Præcipue vero Romani Pontificis, *C.* sine illo *N.* Numquam accedit Ecclesiæ assensus, si conciliis provincialibus auctoritas Pontificis refragetur.

397. Ad 6^m, *Neg. conseq.* Nec enim sequitur ex eo quod necessaria ad hæreses damnandas non sint œcumenica concilia, hæc esse fallibilia si celebrentur. Logici ejusmodi consequentiam non admittunt.

398. Ad 7^m, *Neg.* Ut ex dictis in resp. ad 3^m.

399. Ad 8^m, *D.* Si esset reipsa simplex *opinio* doctrina de infallibili concilii œcumenici auctoritate, *C.* si fidei dogma inconcussum apud omnes catholicos sit *N.* Jam vero, ut sæpius diximus, nemo catholicorum est, qui aliquando in dubium revocaverit infallibilem esse concilii vere œcumenici auctoritatem in rebus fidei et morum.

PROPOSITIO V.

Commentitia est ac naturæ Pontificii primatus prorsus adversatur nuper invecta distinctio inter jura primatus essentialia et accidentalia sive accessoria.

400. Est adversus febronianos qui ut attenuent auctoritatem Rom. Pontificis distinguunt inter jura essentialia provenientia ex jure divino, quæque necessarium nexum habent cum primatu, et jura accidentalia et accessoria, quæ ex jure tantum ecclesiastico promanant, seu ex concessione Ecclesiæ. Verum quo magis coarctant priora, eo magis amplificant posteriora, ut finem sibi propositum assequantur.

401. Verum perperam eos adlaborare sic evincimus: commentitia distinctio illa est censenda et naturæ primatus contraria, quæ arbitraria est, falsoque innititur principio; quæ naturam ipsam primatus destruit divinitus Petro ejusque successoribus collati; quæ denique incognita fuit toti antiquitati. Sic porro se res habet.

402. Etenim primo arbitraria est ratione temporis, siquidem gratis prorsus adversarii eam repetunt ex medio ævo, aut post sex priora secula sine ullis documentis; innititur falso principio, nexu nempe necessario vel non necessario cum primatu cujus ipsi soli adversarii judices sunt; in quo præterea historiæ adversantur, ex qua novimus Rom. Pontifices longe ante pseudo-isidoriana decretalia usos esse illis juribus quæ adversarii inter accidentalia et accessoria recensent; tum etiam in eo quod iidem assumunt jus antiquum esse prorsus immutabile, ita ut corruptela censeri debeat quidquid secus ac ferret jus antiquum, postea induci cœpit. Permiscent scilicet in hoc adversarii *jus* cum *exercitio* juris, illud immutabile est, istud mutationi est obnoxium, pendetque a præsentibus rerum adjunctis, uti reipsa semper factum est.

403. Adversari autem naturæ primatus Petro ejusque successoribus divinitus collati distinctionem istam, patet ex natura ipsius primatus quam ostendimus in episcopali auctoritate consistere, quæ universam complectitur Ecclesiam; ejusdem proinde primatus vi potest Rom. Pontifex statuere quidquid ad ejusdem Ecclesiæ bonum et ædificationem pertinet. Qui proinde distinctionem inducunt inter jura essentialia et accidentalia, ejusdem primatus naturam labefactant.

404. Incognitam demum esse ejusmodi distinctionem toti antiquitati abunde liquet tum ex eo quod Rom. Pontifices, exposcente Ecclesiæ utilitate, amplissimam, nemine reclamante, exercuerint auctoritatem; tum ex eo quod illa ipsa jura, imo et ampliora quam Pontifici tribuant isidorianæ merces, exercuerint Romani Præsules; tum denique ex eo quod nemo ante Febronium ejusque gregales illam excogitaverit.

405. Quaquaverus igitur nova hæc distinctio spectetur, commentitia deprehenditur, non minus tot Rom.

Digitized by Google

386. Resp. Ad 1^m, *D.* Profitetur S. Gregorius Naz. se fugere a cœtibus in quibus ariani episcopi dominabantur, *C.* a conciliis œcumenicis rite celebratis *N.* Infelici siquidem illa ætate ariani omnia miscebant, nec ullus certe tot conciliorum felix exitus fuit, a quibus proinde abhorrebat Gregorius. Ast concilia vere œcumenica, cujusmodi sunt Nicænum et Constantinopolitanum I., semper S. Doctor veneratus est; primi enim auctoritatem semper adstruxit et arianis opposuit, alteri autem in quo proscripti sunt macedoniani, ipsemet præsedit.

387. Ad 2^m, *D.* Ita ut per concilia *plenaria* significaverit S. Augustinus concilia provincialia aut nationalia, prout ferebat illius ætatis loquendi usus, *C.* ita ut significaverit concilia œcumenica *N.* Tum enim ex subjecta materia de qua agebatur, nempe de concilio sub Cypriano celebrato quo donatistæ abutebantur, tum ex facto de duobus tantum conciliis œcumenicis ætate S. Agustini celebratis Nicæno et Constantinopolitano I. a quo certe Nicænum emendatum non fuit, S. Doctoris mens patet.

388. Ad 3^m, *D.* Argumentatione ad hominem ac *præscindendo*, *C.* absolute et *excludendo* auctoritatem concilii Nicæni *N.* Cum enim Maximinus repugnaret concilio Nicæno et efferret concilium Ariminense, hinc S. Augustinus ad tricas omnes amovendas revocavit disputationem ad Scripturarum auctoritatem.

389. Ad 4^m, *N.* Scriptura enim canonica Spiritu S. afflante conscripta est, decreta autem dogmatica conciliorum per solam ejusdem adsistentiam eduntur.

390. Ad 5^m, *D.* Eo quod uti certam semper hanc infallibilitatem habuerit Ecclesia, *C.* secus *N.* Addo ejusmodi definitionem dari non posse, quin prius supponatur infallibilitas ejusdem Ecclesiæ, alioquin nullam vim haberet.

391. II. Obj. 1° Necessarius saltem est universæ Ecclesiæ assensus ut nobis certo constet utrum in celebratione concilii omnes conditiones adimpletæ fuerint quæ requiruntur. 2° Hac enim ratione ostendit S. Athanasius adversus arianos legitimum et œcumenicum fuisse concilium Nicænum *in epist. ad Afros*, quod illi *universus orbis assensum præbuit.* 3° Sane intelligi nequit quomodo ex confirmatione solius Pontificis, qui ex sententia Gallicanorum fallibilis est, possit infallibilitas concilio communicari. 4° Christus enim toti apostolorum collegio in solidum infallibilitatem promisit, nequit igitur minori episcoporum parti etiam cum Rom. Pontifice competere, sed opus est ut accedat episcoporum reliquorum consensus. 5° Quo consensu factum est, ut plura conciliorum provincialium decreta irrefragabilia evaderent; 6° hinc damnata est a facultate Sorbonica propositio qua omnimoda conciliorum œcumenicorum adstruebatur necessitas. 7° Eo vel magis quod infallibilitas concilii œcumenici etiam a Pontifice confirmati intra *opinionum*, quæ, salva fide, rejici possunt, contineatur cancellos. 8° Simplex porro opinio numquam poterit basin constituere fidei. Ergo.

392. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Sufficit enim ad illam certitudinem assequendam Pontificia confirmatio juxta regulam et praxim quam universa tenuit antiquitas. Quævis alia excogitetur incerta erit et innumeris incommodis obnoxia.

393. Ad 2^m, *D.* Id est, S. Athanasius ostendit universum orbem concilio Nicæno assensum præbuisse eo quod œcumenicum et legitimum fuerit, *C.* ut œcumenicum et legitimum fieret *N.* Hæc duo valde inter se differunt; prius asserit Athanasius, posterius de suo adjiciunt adversarii.

394. Ad 3^m, *D.* Rom. Pontifex ex sententia Gallicanorum fallibilis est seorsum sumptus, *C.* una cum concilio *N.* Nemo siquidem catholicorum unquam posterius hoc in dubium revocavit. Imponit igitur Palmerius Gallicanis, dum ipsis hanc sententiam affingit.

395. Ad 4^m, *D.* Id est promisit Christus infallibilitatem apostolis in communi cum Petro et sub Petro, *C.* apostolis seorsum a Petro *N.* Porro si

Digitized by Google

apostoli cum Petro, seu potius episcopi cum Romano Pontifice infallibilitate juxta Christi promissa fruuntur, jam sequitur ceterorum assensum minime ad ejusmodi infallibilitatem necessarium esse, imo sequitur ceteros necessario debere, si catholici esse velint, ejusmodi assensum præbere.

396. Ad 5^m, *D.* Præcipue vero Romani Pontificis, *C.* sine illo *N.* Numquam accedit Ecclesiæ assensus, si conciliis provincialibus auctoritas Pontificis refragetur.

397. Ad 6^m, *Neg. conseq.* Nec enim sequitur ex eo quod necessaria ad hæreses damnandas non sint œcumenica concilia, hæc esse fallibilia si celebrentur. Logici ejusmodi consequentiam non admittunt.

398. Ad 7^m, *Neg.* Ut ex dictis in resp. ad 3^m.

399. Ad 8^m, *D.* Si esset reipsa simplex *opinio* doctrina de infallibili concilii œcumenici auctoritate, *C.* si fidei dogma inconcussum apud omnes catholicos sit *N.* Jam vero, ut sæpius diximus, nemo catholicorum est, qui aliquando in dubium revocaverit infallibilem esse concilii vere œcumenici auctoritatem in rebus fidei et morum.

PROPOSITIO V.

Commentitia est ac naturæ Pontificii primatus prorsus adversatur nuper invecta distinctio inter jura primatus essentialia et accidentalia sive accessoria.

400. Est adversus febronianos qui ut attenuent auctoritatem Rom. Pontificis distinguunt inter jura essentialia provenientia ex jure divino, quæque necessarium nexum habent cum primatu, et jura accidentalia et accessoria, quæ ex jure tantum ecclesiastico promanant, seu ex concessione Ecclesiæ. Verum quo magis coarctant priora, eo magis amplificant posteriora, ut finem sibi propositum assequantur.

401. Verum perperam eos adlaborare sic evincimus: commentitia distinctio illa est censenda et naturæ primatus contraria, quæ arbitraria est, falsoque innititur principio; quæ naturam ipsam primatus destruit divinitus Petro ejusque successoribus collati; quæ denique incognita fuit toti antiquitati. Sic porro se res habet.

402. Etenim primo arbitraria est ratione temporis, siquidem gratis prorsus adversarii eam repetunt ex medio ævo, aut post sex priora secula sine ullis documentis; innititur falso principio, nexu nempe necessario vel non necessario cum primatu cujus ipsi soli adversarii judices sunt; in quo præterea historiæ adversantur, ex qua novimus Rom. Pontifices longe ante pseudo-isidoriana decretalia usos esse illis juribus quæ adversarii inter accidentalia et accessoria recensent; tum etiam in eo quod iidem assumunt jus antiquum esse prorsus immutabile, ita ut corruptela censeri debeat quidquid secus ac ferret jus antiquum, postea induci cœpit. Permiscent scilicet in hoc adversarii *jus* cum *exercitio* juris, illud immutabile est, istud mutationi est obnoxium, pendetque a præsentibus rerum adjunctis, uti reipsa semper factum est.

403. Adversari autem naturæ primatus Petro ejusque successoribus divinitus collati distinctionem istam, patet ex natura ipsius primatus quam ostendimus in episcopali auctoritate consistere, quæ universam complectitur Ecclesiam; ejusdem proinde primatus vi potest Rom. Pontifex statuere quidquid ad ejusdem Ecclesiæ bonum et ædificationem pertinet. Qui proinde distinctionem inducunt inter jura essentialia et accidentalia, ejusdem primatus naturam labefactant.

404. Incognitam demum esse ejusmodi distinctionem toti antiquitati abunde liquet tum ex eo quod Rom. Pontifices, exposcente Ecclesiæ utilitate, amplissimam, nemine reclamante, exercuerint auctoritatem; tum ex eo quod illa ipsa jura, imo et ampliora quam Pontifici tribuant isidorianæ merces, exercuerint Romani Præsules; tum denique ex eo quod nemo ante Febronium ejusque gregales illam excogitaverit.

405. Quaquaverus igitur nova hæc distinctio spectetur, commentitia deprehenditur, non minus tot Rom.

Digitized by Google

Pontificibus quam Ecclesiæ ipsi injuriosa et indecens in schismata et perduellionem.

DIFFICULTATES.

406. I. Obj. 1° Christus non soli Rom. Pontifici, sed etiam episcopis Ecclesiam regendam commisit; jura proinde ordinaria episcoporum imminui nulla ratione possunt. 2° Jam vero ex antiquitatis praxi Rom. Pontifici semper reservatum fuit jus supremæ inspectionis, supremi provisorii regiminis, conciliorum confirmationis; episcopis autem jus erat plura præstandi quæ nunc sibi Rom. Pontifices reservarunt. 3° Hinc nisi suis limitibus coarctetur primatialis auctoritas, poterit Rom. Pontifex omnia ad se revocare, ex arbitrio Ecclesiam regere, episcopis vero sola obsequendi necessitas relinqueretur. 4° Alioquin non alius conceptus potestatis primatialis haberi posset, quam qui exurgit ex omnium jurium essentialium et accidentalium collectione; quod absonum omnino videtur. Ergo.

407. Resp. Ad 1^m, *D.* Christus etiam episcopis Ecclesiam regendam commisit, seu jurisdictionem contulit vel mediate vel inmediate, *C.* immediate *Subd.* cum subjectione tamen ac dependentia quoad exercitium a Rom. Pontifice seu Ecclesiæ capite, *Tr.* absque subjectione et dependentia *N.* In primis non omnes theologi tenent jurisdictionem immediate episcopos habere jure divino, sed immediate a Rom. Pontifice, qui non pauci sunt iique insignes. Verum et hoc prætermisso, nemo est vel ex iis, qui docent episcopos ejusmodi jurisdictionem immediate jure divino competere, qui in dubium revocet illam quoad exercitium subjici Romano Pontifici. Quapropter nullorum juri detrahit Rom. Pontifex, si, cum utilitas Ecclesiæ postulet, illam jurisdictionem coarctet.

408. Ad 2^m, *D.* Ita tamen ut praxis illa unicam jurium normam non constituat, *Tr.* ita ut aliter fieri nequeat *N.* Ipsis adversariis fatentibus, plurium etiam seculorum praxis et usus nequit jus determinare; alioquin, cum nova disciplina a pluribus seculis obtinuerit, jus illud constitueretur quod ipsi impugnant. Fieri proinde potuit, ut potestas primatialis, ut ipsi loquuntur, illa evolutione non indiguerit, quæ, mutatis rerum adjunctis, postea necessaria fuit. Ex diversa proinde praxi nihil inferri potest pro distinctione jurium essentialium et accidentalium. Accedit, quod plura jura, ut antea animadvertimus, quæ tribuunt adversarii isidorianæ collectioni, quæque inter accidentalia recensent, fuerint a Rom. Pontificibus ante apparitionem illius collectionis exercita. Supponunt præterea adversarii in hac difficultate, quod in quæstione versatur, veritatem et existentiam nempe distinctionis illius, quam gratuitam esse et comentitiam ostendimus.

409. Ad 3^m, *D.* Omnia posset Rom. Pontifex vi sui primatus quæ in ædificationem Ecclesiæ cederent, *C.* quæ in ejus destructionem vergerent *N.* Hic solus et non alius a Christo constitutus est terminus ac limes primatui Vicarii sui. Quicumque alius excogitetur erroneus erit et arbitrarius. Neque exinde timendum est de auctoritate ordinaria episcoporum, cum longa seculorum experientia ostenderit nullum detrimentum ex jurium Rom. Pontificis exercitio provenire. Dum vero adversarii incommoda indidem profluentia exaggerant, non indulgent nisi malo ipsorum animo. Eo vel magis quod conciliorum œcumenicorum declaratione probata præsens praxis sit.

410. Ad 4^m, *Neg.* absonum esse illum conceptum auctoritatis primatialis admittere, uti ex dictis patet.

411. II. Obj. 1° Metropolitæ ac synodi provinciales pacifica plurium seculorum possessione juribus illis potitæ sunt, quæ deinceps sibi reservarunt Rom. Pontifices. 2° Nulla porro sive justa sive injusta causa poterat illos suis juribus privare. 3° Damna quæ ex nova disciplina inducta sunt amare deflet S. Bernardus lib. 2. *de Consid.* c. 14. dum queritur *de Ecclesiarum detruncatione qua subducuntur abbates episcopis, isti metropoli-*

Digitized by Google

tanis, hi patriarchis ac primatibus. 4° Exinde derivanda regularium enervata disciplina, depravatio clericorum, aliaque non pauca. 5° Demum periculum instat ne Pontifices sibi omnia vindicent. Ergo.

412. Resp. Ad 1^m^, *D.* Potitæ sunt synodi aut etiam metropoliticæ sedes juribus illis ex consensione revocabili Rom. Pontificum, *C.* ea habuerunt ex se, aut ex consensione irrevocabili *N.* Jura ecclesiastica, seu quæ ex potestate ecclesiastica pendent, ab auctoritate supremi capitis universæ Ecclesiæ necessario repeti debent; alioquin episcopi et metropolitæ totidem essent *autocephali*, nec Rom. Pontifici subjicerentur, quod adversarii non admittunt; ergo natura sua revocabilia sunt, quoties nempe illorum revocationem aut coarctationem Ecclesiæ utilitas exposcat.

413. Ad 2^m^, *D.* Ex injusta causa, *Tr.* vel *C.* ex justa causa *N.* Responsio patet ex modo dictis.

414. Ad 3^m^, *D.* Deflet S. Bernardus abusus in administratione, *Tr.* vel *C.* deflet administrationem ipsam, seu jus et potestatem pontificiam *N.* Cum nonnulli abusus irrepsissent ex parte subditorum, qui nacta occasione exemptionis, quam justis intercedentibus causis a sancta Sede obtinuerant, se se extollebant respective sive abbates adversus episcopos sive isti adversus metropolitas; S. Bernardus hos abusus deflet, rogatque Pontificem, ne extra necessitatis casum has facile concederet exemptiones quibus perturbabatur ordo regiminis in Ecclesia sapientissime institutus; uteretur que plenitudine potestatis qua divinitus fruitur in ædificationem et non in destructionem. Distingui proinde debet *jus* et potestas ab ejusdem juris aut potestatis *exercitio*, prout S. Abbas apprime distinguit, et dum aliquid in exercitio carpit, jus et potestatem mirifice extollit atque confirmat.

415. Ad 4^m^, vel *N.* vel *D.* Quæ æque locum habuissent et habent absque nova disciplina, *C.* secus *N.* Historia ecclesiastica cujusvis ætatis ineluctabile documentum suppeditat ejusmodi malorum quæ adversarii exaggerant; satis est oculos conjicere in scripta Socratis, Sozomeni, Theodoreti, Hieronymi, Augustini, deinde vero Ratherii Veronensis, aliorumque auctorum illius ætatis in qua nondum exempti erant monachi ab ordinariis, ut quisque persuasum habeat, quovis tempore humanæ fragilitatis exempla ac depravatæ disciplinæ occurrere, ac fortasse pejora illis quæ insequentibus seculis data sunt. Ad clericos speciatim quod attinet, illorum ad S. Sedem appellationes vitia haud fovere liquet ex dispositione Tridentini sess. 13, cap. 1. *de Reform.* item sess. 24. c. 1. qua cautum est ne ejusmodi appellationes executionem sententiæ suspenderent; ac pluribus in casibus posse episcopos procedere uti delegatos apostolicos.

416. Ad 5^m^, *Neg.* Eam siquidem solam Rom. Pontifex potest sibi vindicare potestatem quæ in bonum ac utilitatem Ecclesiæ cedat, prouti paulo ante adnotavimus.

CAPUT IV.

DE ROMANI PONTIFICIS PRIMATUS DOTIBUS.

417. Cum. Rom. Pontifex vi primatus sui caput totius Ecclesiæ sit, patet easdem dotes infallibilitatis et auctoritatis Rom. Pontifici excellentiori etiam ratione competere quibus fulget universa Ecclesia, quæ, prout distincta a capite spectatur, illis mediante Rom. Pontifice condecoratur. Porro duas præcipuas Ecclesiæ dotes enumeravimus, infallibilitatem scilicet in docendo et auctoritatem in regendo; quod enim attinet ad indefectibilitatem in existendo quæ tertia dos est Ecclesiæ, locum hic ea non habet, nisi fortasse in serie Pontificum, quo sensu identificatur cum Ecclesia ipsa. Ex duabus illis dotibus infallibilitatis et auctoritatis, priorem tantum discutiendam assumimus; siquidem post ea, quæ hactenus de natura primatus disseruimus, supervacaneum est de Pon-

Digitized by Google

tificis auctoritate verba facere, cum natura sua suprema sit.

418. Jam vero cum de Pontificis in docendo infallibilitate sermo est, intelligi ea debet de dogmaticis definitionibus universæ Ecclesiæ propositis, seu, ut vulgo dicitur, cum Pontifex loquitur *ex cathedra*. Duæ porro conditiones requiruntur, ut dici possit Pontificem *ex cathedra* loqui: 1° ut ejus definitiones habeant pro objecto res fidei et morum, sive ut decernatur credenda, sive respuenda tanquam fidei et moribus contraria doctrina aliqua; 2° ut solemni ratione ac sub censuris doctrinam universæ Ecclesiæ sive tenendam sive respuendam proponat. Falluntur proinde vehementer qui censent a nobis adstrui Pontificis infallibilitatem sive in factis personalibus, sive in privatis aut publicis ejus dictis, sive in decretis et rescriptis aliisve ejusmodi in quibus nemo catholicorum infallibilitatem Pontificis adstruit.

419. His limitibus circumscripta seu definita Pontificis Romani infallibilitate, quæstio agitatur utrum illa Pontifici antecedenter ad Ecclesiæ consensum tribuenda sit, an non; seu utrum Pontifex se solo illam infallibilitatem habeat, an vero dependenter a prævio sive expresso sive tacito Ecclesiæ illius definitionibus consensu. Sanior et communis theologorum pars docet infallibilitate Pontificem pollere, adeoque irreformabilia esse dogmatica ejus decreta ante ejusmodi Ecclesiæ consensum, theologi Gallicani plerique, præsertim post celebrem sic dictam cleri Gallicani declarationem an. 1682. tenent reformabilia ab Ecclesia esse dogmatica Rom. Pontificis decreta, adeoque ipsum se solo infallibilitate minime præditum esse.

420. Magna hæc controversia est si in *abstracto*, ut ajunt, spectetur, nulla aut pene nulla si in *concreto;* seu magna est in *ideali*, nulla in *reali*. Etenim 1° Pontifex reipsa nunquam seorsum ab Ecclesia, cum qua unum corpus integrum efficit, reperitur; 2° nunquam solus est in decernendo, cum plures semper ei episcopi adhæreant; quod si episcopi ab invicem divisi sint, illi Ecclesiam constituunt qui cum Rom. Pontifice sunt juxta tritam regulam a S. Ambrosio traditam: *Ubi Petrus ibi Ecclesia:* 3° ut plurimum episcopi, in quorum provincia error aliquis aut neoterica doctrina exurgit, in eam insurgunt, concilia etiam quandoque celebrant, scriptis impugnant, deferunt ad apostolicam Sedem ut eam damnet. S. Sedes accurato examini eandem doctrinam subjicit, interim scripta hinc inde vulgantur, demum decretum post plures annos emittitur. Ita fert praxis, ut plurimis exemplis confirmari posset. Quæ cum ita se habeant, patet numquam fieri posse ut Pontifex solus sit in dogmaticis constitutionibus edendis, nec proinde controversiam hanc si ad praxim revocetur locum habere. Addo plerumque eos qui irrident doctrinam de infallibilitate Rom. Pontificis a radice latente incredulitatis permoveri, quum non concipiant qua ratione uni individuo prærogativa hæc competere possit: sed si Deo eam acceptam referrent, qui assistentia sua in bonum Ecclesiæ præsto illi est, prout eadem munit episcopos cum Pontifice sive dispersos sive in concilio congregatos, omnis admiratio cessaret, cum Deo difficile magis non sit uni potius quam omnibus dotem hanc communicare. Verum isti tacite uni prudentiæ humanæ ac industriæ felicem exitum adscribunt.

421. Quidquid porro sit, communem de Rom. Pontificis infallibilitate doctrinam vindicaturi tres constituimus propositiones, quarum prima eam adstruimus ex sacris litteris, secunda eadem ostendimus ex traditione, tertia demum id ipsum conficimus ex facto ipso. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Rom. Pontifex ex cathedra definiens in rebus fidei et morum infallibilis est, ejusque dogmatica decreta, etiam antequam accedat Ecclesiæ consensus, sunt prorsus irreformabilia; prout in primis sacræ litteræ ostendunt.

422. B. Petrum adeoque Rom. Pontificem dum uti Ecclesiæ univer-

Digitized by Google

sæ primatem publico magisterio fungitur, infallibilitatis dote instructum esse, ita ut irreformabilia sint dogmatica ejus decreta absque prævio Ecclesiæ consensu, tria potissimum oracula biblica evincunt.

423. Primum est quod legitur Luc. 22, 31. ubi sic Christus Petrum alloquitur: *Simon, Simon, ecce Satanas expetivit vos ut cribaret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Christus igitur his verbis, prænunciata futura Petri et apostolorum reliquorum tentatione, firmitatem in fide vi orationis suæ pro Petro fusæ eidem pollicitus est, eidemque uti Primati designato Ecclesiæ suæ munus committit confirmandi in fide fratres suos; tamdiu ergo durare debet hæc firmitas et hoc munus quamdiu primatus ejus; atqui ex demonstratis debet hic esse perpetuus, ergo etiam firmitas ex oratione Christi proveniens et munus Petro commissum; eo vel magis, ut scite animadvertit in hunc locum Bossuetius ipse, quod minus firmi in fide futuri essent apostolorum successores sive episcopi, quam essent apostoli. Rursum: Nisi firmitas hæc omnimoda perduratura esset in Petri successoribus uti Ecclesiæ primatibus, istorum firmitas ab Ecclesia penderet, et episcopi deberent in fide confirmare Rom. Pontificem, cum e converso et Ecclesiæ firmitas a Petri successoribus primatibusque pendere debeat et ab ipsis in fide confirmandi episcopi sint; prout ex his verbis, ut postea videbimus, collegerunt Ecclesiæ Patres.

424. Alterum est quod Matth. 16, 17. seqq. occurrit: *Beatus es Simon Bar-jona . . . Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Ideo ex his verbis portæ inferi numquam prævalere poterunt adversus Ecclesiam, quia hæc ædificata est super Petrum tanquam super firmam petram solidumque fundamentum. Si igitur in adversariorum hypothesi posset Ecclesia reformare dogmatica Rom. Pontificum decreta utpote erroribus fidei obnoxia, Ecclesia nec robur suum nec suam firmitatem mutuaretur a fundamento, sed fundamentum ab ædificio, quod est aperte contra consilium et mentem Christi domini, tum hic tum alibi expressam.

425. Tertium desumitur ex Jo. 21, 15 seq. *Pasce agnos meos; . . . pasce oves meas.* Hic Petrum ceu supremum ac universalem totius Ecclesiæ suæ pastorem Christus constituit, eique munus commisit pascendi agnos et oves suas universas: cum vero pastoris munus præcipue consistat in pascuis salubribus præbendis gregi, ac in eo avertendo a veneficis et noxiis, patet minus idoneum huic muneri adimplendo imo plane ineptum Petrum ejusque sucessores fore, si in fide errare aliquando possent, dum ex officio munus sibi commissum exercent. In sententia quam impugnamus, non pastor oves regeret ac pasceret, sed regeretur ac pasceretur pastor ab ovibus, ab his pastor ipse arceretur a noxiis pascuis, quod plane absonum est. Imo cum ei obsequendum a nobis sit ex Christi ipsius dispositione, tamdiu in errore versari deberemus, quamdiu ab ovibus et ipse et nos ab errore non revocaremur. Quaquaversus igitur res spectetur, constat Christum infallibilitatis dote voluisse Vicarium suum in docendo præditum esse, ejusque dogmatica decreta ex cathedra edita esse prorsus irreformabilia ante omnem Ecclesiæ consensum.

DIFFICULTATES.

426. I. Obj. Quod legitur Luc. 22. non est ad rem, ibi enim 1° agitur de proximo lapsu Petri deque ejus conversione mox secutura, oratio proinde Christi pro objecto unice habet personam privatam Petri. 2° Illa propterea confirmatio coarctatur ad apostolos trepidos post Christi mortem. 3° Demum Christi oratio habet pro objecto Ecclesiam ipsam cujus ipse bono semper prospexit et in Ecclesia suum habet effectum. Ergo.

427. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob., *D.* Ita ut hic lapsus et hæc conversio oc-

Digitized by Google

casionem Christo præbuerint adducta verba proferendi, *C.* ita ut ultra non se protendant *N.* Haud diffitemur Christum in adductis verbis respexisse etiam ad imminentem Petri lapsum ejusque resipiscentiam; verum et illud contendimus, ejus orationem speciatim fusam esse pro Petro uti primate Ecclesiæ constituendo, cui munus injunxit confirmandi fratres suos seu cooperatores in Ecclesiæ regimine, adeoque in gratiam primatus ipsius perpetuo in Ecclesia duraturi, prout etiam interpretati ea sunt sancti Ecclesiæ Patres.

428. Ad 2^m, *Neg.* Ut patet ex modo dictis, et ex aperta confessione ipsiusmet Bossuetii.

429. Ad 3^m, *D.* Habet pro objecto mediato et ultimo bonum Ecclesiæ, *C.* proximo et immediato *N.* Ex his potius eruitur firmitatem Ecclesiæ ex Petri munere et primatu pendere.

430. II. Obj. 1° Christus Matt. 16. Petrum petram vocat ratione primatus, non autem ratione infallibilitatis. 2° Ecclesia firmitatem suam a fundamento primario, quod est Christus, mutuatur, non autem a fundamento secundario quod est Petrus. 3° Petrus igitur, seu potius ejus in primatu successores tamdiu consistunt quamdiu Ecclesiæ firmiter adhærent, nec ullo errore vel hæresi se commaculant. Ergo.

431. Resp. Ad 1^m, *D.* Etiam ratione primatus, *C.* solum *N.* Ratione enim utriusque a Christo petra dici potuit; imo ideo infallibilis est Petrus quia est primas. Alioquin si ipse ut publicum munus docendi exercens errare in fide posset, deberet ad officium revocari ab Ecclesia acephala cui numquam Christus infallibilitatem pollicitus est.

432. Ad 2^m, *D.* Mediante Petro, *C.* ad ejus exclusionem *N.* Omnes enim prærogativas suas Ecclesia habet cum Petro et per Petrum, adeoque et firmitatem quam Christus et Petro et per eum Ecclesiæ communicat, uti patet ex similitudine ædificii et fundamenti.

433. Ad 3^m, *Neg.* suppositum, quod Ecclesiæ primates possint aliquando ab Ecclesia sejungi, cum publico magistri munere funguntur. Hoc enim præcise est de quo agitur. Quod si uti privati doctores absolute possunt in errorem contra fidem labi, præterquam quod vix aut ne vix quidem in concreto fieri id unquam possit prout numquam factum est, ita divina peculiari providentia disponente, jam non essent amplius de Ecclesia, nec proinde ejus primates; loquimur porro, ut patet, in stulta ideali hypothesi quod Rom. aliquis Pontifex profiteretur errorem contra aliquem articulum fidei definitum, aut qui manifeste in revelatione contineatur.

434. III. Obj. Nihil saltem conficitur ex Jo. 21. Nam 1° quamvis episcopi in propria diœcesi pastores sint, eisque subditi obtemperare debeant, exinde non sequitur eos infallibiles esse. Hinc etiamsi Rom. Pontifex universali Ecclesiæ præsit, eique singuli obsequi teneantur, non sequitur ipsum infallibilitate donari. 2° Prout vero Ecclesia universim spectatur, Rom. Pontifice superior est cui utpote membrum ipse obtemperare debet, non e converso; nisi 3° dicatur Pontifici Ecclesiam subjici *sana rectaque suadenti*, ut loquitur Celasius in *Comment. ad Faustum*, quod ut sciat, Ecclesia tenetur examini subjicere decreta dogmatica Pontificia, et ubi ea compererit rectæ fidei conformia ea admittet, secus respuet. 4° Comparatio autem pastoris et ovium ad vivum resecari non debet, cum enim episcopi depositarii et ipsi revelationis divinitus constituti sint, poterunt utique, si aberraverit Pontifex, eum in viam rectam revocare. Ergo.

435. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *Neg.* paritem, tum quia error uniuscujusque episcopi, qui falleretur, in hac hypothesi nonnisi paucos inficeret: tum quia innumeræ prope suppetunt viæ ad errorem corrigendum, secus ac eveniat in supremo capite in ordine ad universam Ecclesiam. Nam cum Ecclesia infallibilitate prædita non sit nisi mediante Rom. Pontifice, et quatenus cum capite unum corpus efficit, vix ineluctabilis non esset illius error.

Digitized by Google

436. Ad 2^m^, *Neg.* Ecclesia enim sine capite est acephala, nequit proinde superior esse capite suo Rom. Pontifice; sine capite Ecclesia nulla prærogativa gaudet, cum Christus quidquid Ecclesiæ contulit, contulerit corpori integro atque perfecto, seu prout constat capite et corpore; fieri quapropter nequit ut Rom. Pontifex seu caput corpori acephalo subjici debeat.

437. Ad 3^m^, *D.* Si ovium esset de pastore suo judicare, *C.* si secus *N.* Intempestive porro adducitur Gelasii effatum, quasi nempe ipse vel insinuaverit sub conditione parendum apostolicæ Sedi, cum potius totus in eo sit doctus hic Pontifex in objecto loco ut supremam Sedis apostolicæ auctoritatem adstruat adversus acacianos, ita ut ipsa de omnibus judicare, a nullis vero judicari possit, ut videre est apud Harduinum tom. 2. col. 885. Exinde corruit adjecta animadversio de examine præmittendo consensui.

438. 4^m^, *D.* Ita tamen ut comparatio in principali subsistat, *C.* in aliis *Tr.* vel *N.* Porro comparatio inter gregem et pastorem principaliter versatur in illius obedientia et subjectione pastori. Adde, quod sæpe adnotavimus, Ecclesiæ acephalæ haud posse competere infallibilitatem, saltem activam, nec proinde facultatem revocandi pastorem aberrantem a via; in quo latet præterea vitium falsi suppositi in re de qua agimus.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas evincitur ex sensu traditionali.

439. Constans hac in parte traditionalis sensus ostenditur tum ex dictis tum ex factis. Ac primo quidem ad dicta quod spectat, veniunt Patres illi, qui adducta Scripturarum testimonia de Petri ejusque successorum infallibilitate interpretantur. Etenim verba Christi Luc. 22. de hoc privilegio exponunt antiquus auctor *Quæstionum ex N. T.*, S. Leo M., Gelasius, Pelagius II., Hadrianus I. nec non S. Agatho in epist. ad imp. Constantinum, quæque in sexta synodo lecta et probata est; item Arnulphus, Paschalis II. Innocentius III. qui uno animo exinde colligunt munus primatus confirmandi fratres in fide. Nos hic unius S. Bernardi auctoritatem proferemus, qui in epist. 190. ad Innoc. II. ita scribit: *Dignum namque arbitror ibi potissimum resarciri damnum fidei* UBI NON POSSIT FIDES SENTIRE DEFECTUM. *Cui enim aliquando dictum est: Ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua? Ergo quod sequitur a Petri successore exigitur: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Idem pariter Patres præstant in expositione textus Matth. 16. Nam Origenes tom. 12. in Matth. *Nec enim*, scribit, *adversus petram super quam Christus Ecclesiam ædificat, nec adversus Ecclesiam portæ inferi prævalebunt.* Eadem habent Hilarius, Ambrosius, Augustinus qui Rom. Pontificum serie commemorata, subdit: *Ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ* (*in Psal.* contra partem Donati) ita etiam Cyrillus Alex., Simplicius Papa, Leo M., Gelasius. Idem demum Patres docent explanantes verba Jo. 21. qui ex officio Petro ejusque successoribus a Christo commisso universum gregem suum pascendi, colligunt hanc errandi in fide immunitatem, quæ perseverat in Rom. Pontificibus dum publico ejusmodi munere funguntur, uti S. Augustinus, S. Maximus Taurinensis aliique omnes apud Bellarminum, et Ballerinium *de vi et ratione primatus* cap. 15.

440. Hoc ipsum adstruit communis Patrum doctrina, cujusmodi est necessitas quam inculcant conveniendi ad Rom. cathedram, ut quis fidelis haberi possit; tessera ad cognoscendum vere catholicum, quæ consistit in profitenda fide Ecclesiæ Romanæ; assertio quod *causa finita sit ad rescripta Rom. Pontificis;* quod Petrus in propria sede jugiter vivat ac præsideat ut *præstet omnibus quærentibus fidei veritatem;* quod ad Rom. Sedem *perfidia habere non possit accessum;* aliaque id genus multa prædicant Patres, quæ luculenter hanc dotem in Rom. Pontifice ex cathedra docente vel suppo-

Digitized by Google

nunt vel adstruunt, quæque videri possunt collecta apud cit. auctores.

441. Verum facta luculentius adhuc quam dicta rem nostram confirmant. Ex his enim deprehendimus 1° catholicos illico habuisse uti novatores et hæreticos a solo Rom. Pontifice damnatos ante celebrationem cujuscumque œcumenici concilii; et quod consequens est uti hæreses speciasse errores fidei adversantes damnatos ab eodem Rom. Præsule; 2° numquam œcumenicorum conciliorum uti dogmatica decreta irreformabilia spectata fuisse ante Rom. Pontificis confirmationem, ac interdum hujus defectu rejecta fuisse; 3° episcopos undique ad Rom. Pontificem confugisse cum in suis respective diœcesibus aut controversiæ excitatæ sunt, aut errores exorti, ut promeret quid esset sentiendum; 4° catholicos omnes constanter acquievisse decretis dogmaticis Rom. Pontificum nec esse obluctatos nisi solos hæreticos; 5° universam Ecclesiam Hormisdæ formulam, in qua infallibilis Sedis apostolicæ auctoritas adstruitur, acceptasse; 6° demum hanc Petri successorum prærogativam in publica ipsa liturgia assertam fuisse; quæ quidem omnia adductis monumentis ostendunt card. Orsi in op. *De irreformabili Rom. Pontificis in definiendis fidei controversiis judicio*, Petitidier in *Tractatu theologico de infallibilitate Rom. Pontificis, et Ballerinius* in op. cit.

442. Hæretici ipsi dotem hanc in Rom. Pontifice quamdiu spes ipsis affulsit evadendi promeritam damnationem agnoverunt, uti constat ex agendi ratione Nestorii, Eutychetis, Pelagii atque Cælestii. Adeo nempe fixum ratumque erat in antiquitate irreformabile esse Rom. Pontificis dogmaticum judicium, adeoque infallibilem esse ipsius auctoritatem in fidei articulis decernendis.

DIFFICULTATES.

443. I. Obj. 1° Hæc quæstio seriore tantum ætate agitari cœpit, ergo frustra pro ea sensus traditionalis urgetur. 2° Adducta præterea testimonia non de solis Rom. Pontificibus loquuntur, sed aut de *Petro*, aut de *Ecclesia catholica*, aut de *Sede Romana*. 3° Quod si nonnulli Patres de Rom. Pontificibus disserunt, non de *singulis*, sed de eorum *serie* loquuntur, in qua fides numquam deficere potest, quia si quispiam erraret ab alio error emendatur. 4° Infallibilitas inhæret *sedi* non autem *residenti* juxta illud Leonis M. *Aliud sunt sedes, aliud præsidentes*. 5° Patrum autem effata haud semper presse intelligenda sunt. Ergo.

444. Resp. Ad 1^m^, *D*. Sub ea verborum formula, qua postea proposita est, et quia de hac veritate nemo ambigebat, *C*. secus *N*. Quid senserit antiquitas hac de re abunde constat ex allatis documentis. Proposita porro non fuit sub ea formula qua nunc proponitur quæstio ista, quia id usus non ferebat, prout in aliis innumeris contigit.

445. Ad 2^m^, *D*. Prout Petrus primas Ecclesiæ est, et Ecclesia catholica Petrum ut caput aut fundamentum habet, ac Romana Sedes a Petro ejusque successoribus regitur, *C*. alio sensu *N*. Deme siquidem a Petri successoribus primatum eorumque infallibilitatem, nulla amplius reddi potest illarum locutionum patrum ratio.

446. Ad 3^m^, *Neg*. Pro iis enim efficax fuit oratio Christi quibus munus incumbit confirmandi fratres in fide; atqui incumbit illud onus Pontificibus singulis, non autem seriei tantum, ergo eodem in sensu Patres Pontificibus Romanis hanc prærogativam asseruerunt.

447. Ad 4^m^, *Neg*. Ut patet ex resp. ad 2. et 3. Leonis autem effatum afficit jura sedium quæ amitti nequeunt ex demeritis aut pravitate personali sedentium.

448. Ad 5^m^, *Neg*. habita ratione adjunctorum et finis in quibus illa Patres protulerunt.

449. II. Obj. 1° S. Leo M. in epist. ad Theodoretum contrarium plane statuit, scribens de epistola sua dogmatica probata a conc. Chalcedonensi: *Quæ nostro prius ministerio definierat* (Deus) *universæ fraternitatis* IRRETRACTABILI *firmavit assensu: sic*

Digitized by Google

summorum servatur auctoritas, ut in nullo inferiorum putetur imminuta libertas: ergo solius concilii seu Ecclesiæ consensu *irretractabile* evadit dogmaticum pontificium decretum; et hic consensus liber est, utpote ab examine instituto decreti profluens. 2° Hac de causa celebrata tot œcumenica concilia sunt ad irretractabile nempe robur adjiciendum pontificiis definitionibus; et 3° ab his appellatum ad generale concilium; 4° alioquin supervacanea prorsus œcumenica concilia evaderent. Ergo.

450. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Ad 1^m autem sequelam *D.* Quatenus Patres Chalcedonenses epistolæ dogmaticæ assenserunt illorum consensus *irretractabilis* evasit, *C.* irretractabile factum est decretum Leonis per accessum consensus Patrum Chalcedonensium *N.* Alioquin potuisset esse retractabile quod *Deus definierat* per Leonem, quod est absurdum et alienum a Leonis mente. Ad 2^m autem sequelam negamus hic agi de assensu dubitativo ac libero seu cum facultate dissensus, quod pariter adversatur expresse S. Leonis declarationi, qui scribens ad imp. Marcianum eum rogavit ne pateretur fidem *quasi dubiam* in synodo *retractari.* Ergo agit de examine *confirmativo,* seu, ut alii loquuntur, *revisionis.* Neque exinde censeri potest Patrum imminuta libertas, quia uti *conjudices* de fide egerunt cum S. Leone.

451. Ad 2^m, vel *N.* vel *D.* Ad adjiciendum robur extrinsecum, *C.* intrinsecum *N.*

452. Ad 3^m, *D.* Appellatum est a novatoribus, *C.* a catholicis *N.* Nullum siquidem documentum afferri potest ex tota antiquitate quod catholici aliquando a decretis dogmaticis Rom. Pontificum appellaverint ad concilium. Hoc vere novum est, et a jansenianis post lutheranos excogitatum.

453. Ad 4^m, *N.* Utilia enim, imo quandoque necessaria sunt œcumenica concilia, cum nempe ea poscunt rerum adjuncta ob extrinsecam illorum auctoritatem, qua fit ut facilius illis novatores acquiescant, infirmiores constabiliantur, et magis pateat expressa adhæsio episcoporum Pontificum Romanorum dogmaticis sanctionibus. Qui vero malo animo se gerunt non minus Rom. Pontificibus, quam conciliis obsistunt, uti ex jugi experientia patet.

454. III. Obj. 1° Christus per modum unius, Ecclesiæ seu Pontifici cum episcopis infallibilitatem contulit; ergo istorum consensus necessarius est, ut irretractabile dogmaticum habeatur decretum. 2° Adhærendum porro est fidei Pontificum in *decisis,* non autem in *decidendis;* 3° alioquin hæretici essent censendi quicumque reluctarentur ejusmodi definitionibus Pontificiis, quod nemo dicet. 4° Satis proinde erit *provisorie* ne pax turbetur illis assentiri donec assensus Ecclesiæ accesserit; 5° alioquin teneremur de fide credere quod emanat ex auctoritate, quam de fide non est esse infallibilem; 6° eo vel magis quod semper incerti simus utrum Rom. Pontifex in suis decretis dogmaticis edendis omnes conditiones adimpleverit necessarias, ut dici possit ex cathedra locutus. Ergo.

455. Resp. Ad 1^m, *D.* Etiam, *C.* solum et ad exclusionem Rom. Pontificis *N.* Sane nemo inficiatur Ecclesiæ toti, seu Ecclesiæ constanti ex capite et membris, Christum infallibilitatem contulisse. Verum quæstio in eo versatur utrum soli etiam Pontifici eam communicaverit nec ne. Porro cum Ecclesia infallibilitate non gaudeat, nisi mediante Rom. Pontifice, hoc ipso patet eam in Pontifice inesse debere, cum Christus per eum Ecclesiam infallibilem esse voluerit. Nam ideo inferorum portæ prævalere non possunt adversus eam, quia ædificata est super firmam petram, seu super Petrum ejusque successores.

456. Ad 2^m, *Neg.* Nam et in *decisis* ac in *decidendis* Rom. Pontifici adhærendum est, alioquin nihil Christus primati Ecclesiæ suæ contulisset, quod non esset commune alteri cuilibet veram fidem profitenti; quotquot Pontificem Rom. antiquitus consuluerunt, de *decidendis* consuluerunt; idem dic de conciliis sive particularibus, si-

Digitized by Google

ve œcumenicis, cum confirmari petierunt. Decreta ediderunt dogmatica Romani Præsules circa nondum decisa. Demum magisterium non est pro *decisis* tantum sed potissimum pro *decidendis*.

457. Ad 3^m^, *D.* Si infallibilitas pontificia certa esset certitudine fidei, *C.* si certa non sit nisi ea certitudine quæ exurgit ex demonstratione *N.* Porro cum quæstio nondum definita sit, hinc qui contumaces resistunt pontificiis ejusmodi sanctionibus graviter quidem peccant contra fidem, attamen in foro externo formaliter ab Ecclesia divisi non sunt, neque formales hæretici.

458. Ad 4^m^, *N.* Hæc enim *provisoria* externa observantia absque sincera interna adhæsione turpis hypocrisis est ac simulatio christiano homine indigna, prout vel ipsi Galli episcopi declararunt in litteris ad Innocentium X. datis an. 1653., et a Rom. Pontifice in Const. *Vineam Domini Sabaoth* ipsa resolutio celebris casus conscientiæ a jansenistis data circa *obsequiosum silentium* damnata est. Sane absonum est adhærere *provisorie* doctrinæ de qua anceps quis hæret utrum orthodoxa an erronea aut hæretica sit.

459. Ad 5^m^, *D.* Si præterea auctoritas illa jus non haberet ad exigendum internum obsequium ac veram obedientiam mentis et cordis dogmaticis suis definitionibus, *Tr.* vel *C.* si hoc jus habeat *N.* Porro omnes catholici id fatentur; insuper vero doctrina quam adstruimus certitudine morali saltem gaudet, adeoque nullum omnino inconveniens in eo reperitur, quod omnes debeant suum interiorem assensum illi præbere.

460. Ad 6^m^, *D.* Si Rom. Pontificis infallibilitas dependeret a consultatione sive cleri Romani, sive Cardinalium, *C.* si personale privilegium sit adnexum primatui *N.* Jam vero Christus absolute Petro uti Ecclesiæ primati ejusque successoribus ejusmodi privilegium contulit, adeoque independens est a quavis conditione. In dubio utrum media idonea adhibuerit Rom. Pontifex ad suam edendam definitionem, præsumptio semper pro parte afirmativa habenda est, alioquin vel de ipsis definitionibus editis a conciliis œcumenicis eadem dubitatio excitari posset.

PROPOSITIO III.

Idipsum confirmatur ex facto Rom. Pontificum quorum neminem in dogmaticis decretis errasse ostendi potest.

461. Duæ ex dictis necessario conditiones requiruntur ut Rom. Pontifices in dogmaticis definitionibus errasse dicendi sint; 1° ut error reipsa sit contra fidem: 2° ut eum ex cathedra docuerint, seu proposuerint tenendum universæ Ecclesiæ. At qui ex tot Rom. Pontificibus, qui olim de errore accusabantur, ne unum quidem reperire est, in quo duæ istæ conditiones verificentur. Ergo facto ipso ostenditur Rom. Pontifices infallibilitatis privilegio præditos divinitus esse.

462. Etenim in lapsu Petri, qui objici solet, ambæ conditiones desunt; nec enim ipsi defecit fides sed constantia; præterea personalem suam negationem non proposuit universæ Ecclesiæ tenendam, cum nondum Ecclesia solemniter fuerit instituta, nec ipsi primatus collatus.

463. In lapsu Liberii, si verus historice est, quod nunc recentiores plerique critici negant, pariter ambæ conditiones desiderantur. Formula enim Sirmiensis, cui in adversariorum hypothesi Liberius subscripsisset ex defectu pariter constantiæ, sensum catholicum præseferebat; nec imitandum exemplum suum Ecclesiæ universæ proposuit, imo contrarium egit.

464. Probatio autem quam libris Cœlestii dedit Xystus, S. Augustino teste, non perversam Cœlestii doctrinam afficiebat, sed quam fingebat versutus ille bonam voluntatem, cum Innocentii I. decretis adversus Pelagium ejusque placita editis subscripserit; neque orthodoxiam libri Cœlestii universæ Ecclesiæ tenendam proposuit.

465. Sed neque in Honorio, qui

Digitized by Google

Achilles est adversariorum, duæ recensitæ habentur conditiones. Nam 1° non erravit in fide unam naturalem in Christo adstruendo operationem ac voluntatem; imo expresse in II. ad Sergium epistola data, ob quam præcipue accusatur, dogma catholicum profitetur dicens: *Quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet* . . . UTRASQUE NATURAS *in uno Christo unitate naturali copulatas* CUM ALTERUTRIUS COMMUNIONE OPERANTES ATQUE OPERATRICES *confiteri debemus, et divinam quidem quæ Dei sunt operantem et* HUMANAM *quæ carnis sunt exequentem;* et iterum; *Duas naturas, id est, divinitatis et carnis assumptæ, in una persona Unigeniti Dei Patris, inconfuse indivise et inconvertibiliter nobiscum prædicare* PROPIA OPERANTES (oportet). Quæ quidem confessio desumpta ab ipso est ex dogmatica S. Leonis epistola ad Flavianum probata ab universo concilio, addita etiam ampliori hujus dogmatis declaratione. Sed præterea epistolæ Honorii nec definitionem continent, neque datæ sunt ab ipso universæ Ecclesiæ. Sane Honorius in epist. 1. scribit: *Non nos oportet unam vel duas operationes* DEFINIENTES *prædicare;* relegans hoc negotium discutiendum grammaticis. Deinde ad consultationem respondit Sergii circa œconomicum silentium, quo subdole ille proposuerat de una vel duplici in Christo operatione et voluntate.

466. Cum igitur in nullo Rom. Pontifice ex tot qui incusabantur aut ambæ conditiones aut alterutra saltem omnino locum non habuerint, manifeste colligitur frustra adversarios conniti in impugnanda thesi nostra, sed potius ex facto ipso confirmari quod adstruximus, cum nonnisi Dei peculiari providentia fieri potuerit, ut tot seculorum lapsu nec unus Pontifex unquam erraverit ex catedra docens.

DIFFICULTATES.

467. I. Obj. 1° Honorius epistolis suis respondit Sergio ac eo mediante; Cyro eum consulentibus; ergo dogmaticæ censendæ illæ sunt. 2° In his probavit consilium utriusque, et improbavit Sophronium orthodoxe sentientem, adeoque erravit in fide. 3ᵐ Sane ineptum esse judicavit *sentire et promere* unam aut duplicem esse in Christo operationem. 4° Unam adstruxit in Christo voluntatem scribens in ep. 2. *Unam voluntatem fatemur D. N. J. C.* 5° Quod si orthodoxe cum S. Leone loqui visus est, idipsum præstitit Sergius, qui tamen verus monothelita fuit. Ergo.

468. Resp. Ad 1ᵐ, *D.* Consulentibus circa œconomicum silentium, *C.* circa fidem ipsam *N.* Imo timebant subdoli illi hæretici Honorium de fide ipsa consulere, quum probe scirent ipsum orthodoxe sentire, sed pacis prætextu voluerunt illum inducere ad excogitatam œconomiam probandam, et istorum laqueo Honorius captus est.

469. Ad 2ᵐ, *D.* Quod exposuimus, *C.* hæreticum errorem probando *N.* Cum vero Sophronius qui melius callebat illorum perfidiam obsisteret huic inconsulto silentio, ideo Honorius deceptus Sergii artibus improbavit agendi rationem, non autem *doctrinam* Sophronii.

470. Ad 3ᵐ, *D.* In ordine ad vocabula usurpanda et ad prædicationem, *C.* in ordine ad veritatem catholicam *N.* Alioquin sibi in eadem epistola turpiter Honorius contradixisset, uti ex dictis constat.

471. Ad 4ᵐ, *D.* Unam adstruxit voluntatem *humanam* ad exclusionem pugnæ quam nos experimur inter carnem et spiritum, *C.* absolute *N.* Patet ejus mens ex ratione quam reddit Honorius suæ affirmationis, quod nempe fuerit Christi humanitas, qualis *ante peccatum creata est, non quæ post prævaricationem vitiata;* prout etiam testantur Joannes abbas qui Honorio fuit a secretis, Joannes IV. Honorii successor, et S. Maximus martyr.

472. Ad 5ᵐ, *D.* Id ipsum præstitit Sergius, sed mente omnino diversa, ut patet vel ex ipsa ejus loquendi ratione, *C.* mente orthodoxa, ut Honorius, *N.* Nam dum orthodoxe Sergius ex timore loqui videbatur, occulte Heraclio imperatori se hæretice sentire patefaciebat.

Digitized by Google

473. II. Obj. Ergo erravit concilium œcumenicum VI. dum sexies damnavit Honorium eo quod ejus epistola *dissentanea* sit a patribus; quod mentem Sergii in omnibus sit secutus ac dogmata confirmaverit; quod prædicaverit unam voluntatem et operationem; cum eum proinde ceu hæreticum non secus ac Sergium, Cyrum, Pyrrhum aliosque monothelitas damnavit et anathematizavit ejusque scripta uti ceterorum hæreticorum flammis addixit. Ergo.

474. Resp. *Neg.* sequelam; ad probati autem adductas *D.* Et hæc omnia inconsultam ac imprudentem Honorii œconomiam seu agendi rationem cum monothelitis afficiunt, *C.* hæresim ejus formalem N.

475. Enim vero cum Honorius pro munere sibi divinitus commisso debuisset fratres suos in fide confirmare, fraudibus deceptus Sergii ac Cyri monothelitarum silentium imposuit asserentibus duplicem in Christo operationem et voluntatem. Hoc totum ac unicum ejus crimen fuit, uti expresse declaravit S. Leo II. in epist. ad Constantinum Pogonatum, qui et ipse anathematizat *Honorium, qui, hanc apostolicam Ecclesiam non apostolicæ traditionis doctrina illustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit;* et in epist. ad episcopos Hispaniæ subdit: *Qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligentia confovit.* His assentitur vel ipse imperator Constantinus, qui in suo *edicto* pro concilio Honorium Papam vocat *hujusmodi hæreseos* (monotheliticæ) *confirmatorem.*

476. Quæ si præ oculis habeantur, omnia quæ ex concilio Constantinopolitano III. proferuntur, facilem expositionem accipiunt. Quod nempe ejus epistola sit *dissentanea* a patribus, qui numquam passi essent errorem confirmari jussione silentii; quod mentem Sergii in omnibus sit secutus ejus consilium probando, ac indirecte saltem ejus dogmata confirmaverit, illis non obsistendo, uti par erat; hoc ipso in sensu dicitur a synodo Honorium unam prædicasse voluntatem et operationem non formaliter, ut ita dicam, quod falsum esset, uti ex adductis probationibus constat, sed quatenus indirecte unam prædicari permissit. Exinde etiam colligitur non alio sensu eum *hæreticum* fuisse vocatum, nisi quatenus (uti tunc hujusce vocis usus ferebat) fautorem hæreticorum cujusmodi fuerunt Sergius et Cyrus, sese exhibuerit. Scripta denique Honorii igni addicta sunt eadem de causa, atque ut horror in hæresim illam major excitaretur.

Hactenus de Ecclesia ejusque supremo capite Romano Pontifice.

Digitized by Google

TRACTATUS

DE LOCIS THEOLOGICIS.

PARS SECUNDA.

DE VERBO DEI SCRIPTO ET TRADITO.

1. Ecclesia Christi, quemadmodum superius demonstravimus, tum scripta omnia, quibus Christi doctrina consignata est, tum traditiones omnes dogmaticas, quæ omni monumentorum genere ad nos fuere transmissæ, existentia sua antecedit. Eadem pariter Ecclesia divinæ revelationis, quæ Scripturis sacris divinisque traditionibus continetur, custos a cœlesti suo Conditore atque infallibilis interpres constituta est. Quænam igitur sint Scripturæ canonicæ, proindeque genuinæ ac divinitus inspiratæ; quinam germanus et dogmaticus earum sensus; quænam demum dogmaticæ et divinæ traditiones, ex uno Ecclesiæ testimonio et magisterio certe nobis constare potest. Ordo proinde postulat, ut postquam Christi Ecclesiam ejusque dotes propugnavimus, de verbo Dei tum scripto tum tradito agamus. Quare in duas sectiones secundam hanc tractatus nostri partem dividere visum est, in quarum altera de verbo Dei scripto, in altera vero de verbo Dei tradito disserendum erit.

SECTIO I.

De verbo Dei scripto.

2. Quæ de verbo Dei scripto dicenda censuimus, ea ad librorum canonem, inspirationem, dogmaticum sensum, versiones ac demum lectionem referuntur; de quibus totidem capitibus in hac sectione agemus. Ne autem in ambiguo relinquamus quid *sacræ Scripturæ* nomine intelligamus, præmittimus nos eo significare omnes et solos libros quos Ecclesia habet uti divinitus inspiratos, quosque in suum censum seu canonem retulit, omnibusque fidelibus uti authenticos, genuinos, ac Spiritu S. afflante conscriptos proposuit.

CAPUT I.

DE SACRORUM LIBRORUM CANONE ET AUCTORITATE.

3. *Canonis seu regulæ* voce hic venit catalogus librorum quos Ecclesia uti sacros et divinos, ac proinde uti authenticos habet. Ex his alii ante Christi adventum, alii vero post exarati fuerunt. Hinc illorum partitio in libros Veteris et in libros Novi Testamenti.

4. Hunc canonem exhibet concilium Tridentinum sess. IV. his verbis: *Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit* (synodus), *ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa synodo suscipiuntur; sunt autem infrascripti.*

5. *Testamenti Veteris, quinque Moysis, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus et secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Judith,*

Digitized by Google

Esther, Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ minores, id est, Oseas, Joel, Amos, Michæas, Nahum, Habacuc, Abdias, Jonas, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus et secundus.

6. *Testamenti Novi, quatuor Evangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, et Joannem; Actus apostolorum a Luca Evangelista conscripti; quatuordecim Epistolæ Pauli apostoli, scilicet; ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum ad Philemonem, ad Hebræos; Petri apostoli duæ, Joannis apostoli tres, Jacobi apostoli una, Judæ apostoli una, et Apocalypsis Joannis apostoli.*

7. *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prouti in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri Vulgata editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit. . . . anathema sit.*

8. Ex his alii dicuntur *protocanonici* eo quod primum in canonem relati sint alii *deuterocanonici* eo quod nonnisi posterius in canonem sint relati. Ex veteri Testamento inter deuterocanonicos recensentur *Baruch, Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus* ac duo *Machabæorum* libri. Quod vero attinet ad librorum partes, inter deuterocanonicas habentur Canticum trium puerorum Dan. III. a v. 24. ad 90., historia Susannæ et Beli ac Draconis Dan. XIII. et XIV. item septem posteriora capita libri Esther, scilicet a cap. X. v. 4. ad XVI. v. 24. Reliqui libri cum suis partibus spectant ad protocanonicos. Ex novo autem Testamento omnes libri enumerati cum suis partibus protocanonici sunt præter epistolam ad Hebræos, II. epist. Petri, epistolas duas posteriores Joannis, epistolam S. Jacobi, epistolam Judæ et Apocalypsim, nec non particulas quæ intercedunt in Evangelio Marci cap. XVI. a v. 9. ad finem, in Evangelio Lucæ cap. XXII. v. 43. et 44. demum in Evangelio Joannis cap. VIII. a v. 2. ad 12.

9. Ecclesia catholica libros omnes recensitos cum omnibus suis partibus indiscriminatim ejusdem auctoritatis esse profitetur. Protestantes discrimen ponunt inter protocanonicos et deuterocanonicos; illos uti divinos communiter habent, istos jam vulgo, post innumeras prope variationes, inter apocryphos seu non canonicos recensent. Nostrarum igitur partium esse debet 1° evincere veritatem catholici canonis; 2° protestantes nullum posse ex propriis principiis certum canonem constituere.

PROPOSITIO I.

Canon sacrorum librorum a conc. Tridentino editus solidum habet in primitiva Ecclesia fundamentum, ac integer est omnino retinendus.

10. Nulla alia ratio nobis suppetit ad veritatem canonis Tridentini certo cognoscendam, quam collatio hujus canonis cum canone qui perpetuo viguit in Ecclesia Romana, et cum monumentis antiquitatis. Porro ex utroque capite identitas Tridentini canonis aperte adstruitur cum canone quem habuit antiquitas.

11. Etenim canon Tridentinus idem prorsus est ac canon quem Eugenius IV. an. 1439. exhibuit in decreto quod nomine Ecclesiæ Romanæ dedit pro Jacobinis; qui rursum idem est cum eo quem an. 494. Gelasius edidit in decreto suo apud Anastasium Bibliothecarium cum notis Blanchinii in ejus vita; hic pariter idem est cum canone quem Innocentius I. misit ad Exsuperium, quemque descripsit tum S. Augustinus an. 400. in lib. II. *De doctrina christiana* cap. 8., tum conc. Carthaginiense III. an. 397. cap. 47. cui conc. Hypponense an. 393. can. 27. præiverat. Canon igitur tridentinus identicus est cum canone quem sec. IV. venerabatur Ecclesia Romana, et Ecclesia Africana; cum vero Ecclesia Africana, uti ex indubiis documentis constat una cum fide eum ab Ecclesia Romana sec. I. labente, aut II. ineun-

Digitized by Google

te acceperit, eodem primo, vel secundo seculo canonem hunc in Rom. Ecclesia viguisse manifestum est.

12. Hujus rei præterea locupletissimum testem habemus Clementem Romanum, qui ætate apostolica floruit; siquidem ipse in I. ad Corinthios epistola omnes ferme libros tum protocanonicos tum deuterocanonicos absque ullo discrimine allegat sive ex vetere sive ex novo Testamento, prout post Cotelerium animadvertit uterque Blanchinius.

13. Quod vero spectat ad documenta cetera, quæ confirmant quod adstruere intendimus, ea desumuntur ex catalogis atque ex allegationibus conciliorum atque scriptorum cujusvis seculi, quos ex ordine recenset cl. Blanchinius ab Apostolorum ætate usque ad Tridentinum in appendice quam adtexuit operi suo *de Vulgata editione;* item ex inscriptionibus lapidariis inter quas eminet quæ in Ecclesia S. Clementis legitur, quæque a Gregorio presbytero sec. VIII. posita fuit; ex operibus musivis et sculpturis quæ in sarcophagis inveniuntur; ex picturis in cæmeteriis de quibus fuse agunt archæologi christiani Ciampinius, Aringhius aliique passim. In his enim plura facta continentur de quibus sermo est in solis libris deuterocanonicis; Baruch inter prophetas numeratur, aliaque ejusmodi occurrunt quæ nulla ratione dubitare nos sinunt de identitate ejusdem canonis quavis ætate in Ecclesia Romana recepti.

14. Ad hæc accedit auctoritas antiqui ordinis Romani, in quo per titulos et sectiones distribuitur lectio sac. Scripturæ totius anni circulo; jam vero inibi continentur tituli librorum omnium a Genesi ad Apocalypsim. Idem argumentum eruitur ex antiquissimis versionibus, in quibus libri omnes quos deuterocanonicos vocamus translati reperiuntur.

15. Cum igitur ex multiplici documentorum copia de identitate canonis Tridentini cum canone antiquæ Ecclesiæ ab ætate apostolica luculentissime constet, jam sponte sua profluit quod ostendendum proposuimus, canonem scilicet Tridentinum habere in primitiva Ecclesia solidum fundamentum, adeoque integrum illum esse omnino retinendum.

DIFFICULTATES.

16. I. Obj. 1° Unius Ecclesiæ Romanæ auctoritas ac traditio non sufficit ad constabiliendum canonem sacrarum Scripturarum, sed opus est auctoritate et traditione Ecclesiæ universæ. 2° Sed neque Ecclesiam Romanam eundem semper canonem habuisse solide ostendi potest, cum id non evincat identitas canonis Tridentini cum canone Eugenii IV. et canone Gelasiano, aut Innocentiano, aut Africano; hæc enim documenta incerta sunt; 3° multo vero minus id evincitur ex allegationibus S. Clementis, quæ vagæ sunt et incertæ. Ergo.

17. Resp. Ad 1^m^, *D.* Si Ecclesia Romana non esset ecclesiarum omnium centrum mater ac magistra, *C.* Si talis sit *N.* Cum proinde Rom. Ecclesia apostolica sit et quidem ab ipso Apostolorum principe fundata; cum insuper ea sit, in quam ut loquitur Tertullianus *de Præscript.* cap. 36., Petrus, Paulus et Joannes *totam doctrinam cum sanguine profuderunt, quæque legem et prophetas cum evangelicis et apostolicis litteris miscet, et inde potat fidem;* cum demum ea sit ad quam Ecclesiæ omnes ad dubia discutienda circa librorum canonem confugerent, abunde liquet cujus auctoritatis sit Ecclesiæ Romanæ canon. Sane temporis tractu ita prævaluit, ut ille solus obtinuerit.

18. Ad 2^m^, *Neg.* incerta esse documenta quæ attulimus; ut enim insistamus in can. Gelasiano, quamvis sub diverso nomine decretum de quo agitur allegatum sit, scilicet Damasi, Gelasii et Hormisdæ, nunc penes eruditos exploratum est, agi de uno eodemque librorum catalogo, qui ab Ecclesia Romana aut probabantur aut rejiciebantur, quique jam sub Damaso vigebat, deinde auctus est sub insequentibus Pontificibus. De epistolæ S. Innocentii ad Exsuperium auctori-

Digitized by Google

tate jam nemo dubitat; concilia Africana in unum codicem relata sunt, et interdum nonnulli canones fuerunt uni potius concilio quam alii tributi, verum nunc ope critices distincti sunt, et omnis est sublata difficultas.

19. Ad 3^m, *D.* Id est, Clemens Rom. nominatim non appellat ad libros, ex quibus sententias allegat, *C.* non allegat reipsa sententias quas promiscue promit ex libris tum protocanonicis tum deuterocanonicis *N.* Hoc nobis satis est, cum eas adducat tanquam ex libris divinis depromptas. Neque omittendum quod indiculus singulorum librorum qui ad marginem appositus est sit ab auctore sec. IV. confectus.

20. II. Obj. Quidquid de Ecclesia Romana sit; certum est 1° Hebræos in canonem libros apocryphos (deuterocanonicos) non retulisse; 2° neque ætate Christi divinam auctoritatem obtinuisse, cum Christus libros sacros Luc. 24. in *Legem, Prophetas* et *Psalmos* distribuat; 3° sed neque apostolos unquam illos uti divinos allegasse in scriptis suis. 4° Melitonem sardensem sec. III. et deinde conc. Laodicenum non alium præter Hebræorum canonem sancivisse; 5° Patres IV. seculi qui canonem exhibuerunt V. T. veluti legem sectatos esse canonem probatum a conc. Laodiceno. 6° Quod si Africana concilia atque ipsemet Augustinus apocryphos in canonem retulerunt, hæc iis errandi extitit causa, quod Alexandrina versio eos quoque libros complecteretur; cum vero legerentur in Ecclesia ad ædificationem, sensim ac pedetentim venerationem obtinuerunt atque in canonicis numerati sunt. 7° Non ita tamen omnes hic error invasit; plures enim doctioresque Patres distinxerunt inter libros *canonicos* et *ecclesiasticos* uti Hieronymus, qui canonem Hebræorum unice constanter agnovit, quod etiam non obscure insinuant S. Augustinus et S. Gregorius M. loquentes de Machabæorum libris. 8° Canonem hieronymianum passim scriptores secuti sunt usque ad Complutenses et Cajetanum. Maluit tamen concilium Tridentinum errorem confirmare, quam filum traditionis sequi. Ergo.

21. Resp. Ad 1^m, *D.* Ex defectu certæ prophetarum successionis, ut scribit Josephus Flavius, *C.* eo quod in magna saltem veneratione eos non habuerint *N.* Ex indubiis enim documentis, quibus non obscure adstipulatur Flavius ipse, constat Hebræos libros deuterocanonicos uti sacros habuisse, atque uti auctoritatem habentes allegasse, quamvis non pari cum protocanonicis eos veneratione spectaverint ex defectu extrinsecæ auctoritatis.

22. Ad 2^m, *D.* Morem gerens canoni recepto, *C.* ad deuterocanonicorum exclusionem *N.* Propositio enim affirmans exclusiva non est.

23. Ad 3^m, *N.* Sæpe quinimo apostoli in scriptis suis aperte vel adducunt, vel alludunt ad testimonia, et facta, quæ in deuteris Scripturis continentur; uti Luc. 22, 19. Rom. 1, 20. Hebr. 11, 34. ep. Jacob. 1, 11. et alibi.

24. Ad 4^m, *D.* Quia propositum erat Melitoni ac Laodicenis patribus unum canonem Hebræorum exhibere, *C.* ad deuteras Scripturas rejiciendas *N.* Ideo vero unicum illum canonem amplexi sunt, quia nullum editum authenticum decretum ab Ecclesia erat quoad reliquos libros.

25. Ad 5^m, *D.* Eadem de causa quam modo attulimus, *C.* quasi rejicerent alios libros *N.*

26. Ad 6^m, *N.* Sed tum Africana concilia tum S. Augustinus ideo in canonem libros deuterocanonicos retulerunt, quod traditionem Ecclesiæ Romanæ, quæ illos tanquam divinos et sacros semper habuit, sequendam arbitrarentur. Si sectata concilia illa fuissent versionem Alexandrinam, etiam tertium librum Machabæorum admisissent, quod tamen non fecerunt; ideo vero legebantur libri illi in Ecclesia, quia uti sacri habebantur.

27. Ad 7^m, *D.* Patres illi distinxerunt inter libros *canonicos* et *ecclesiasticos* quoad extrinsecam auctoritatem,

Digitized by Google

C. quoad intrinsecam *N.* Si enim uti divinos et sacros libros de quibus agimus Patres qui nobis objiciuntur, habuerunt, atque uti tales allegant, ipso non excepto Hieronymo, patet eos nullum intrinsecum discrimen inter protos ac deuteros libros apponere potuisse; itaque totum extrinsecum est discrimen istud, exinde petitum, quod solemni decreto in canonem posteriores libri ab Ecclesia nondum relati fuerint. Quo sensu recte intelliguntur S. Augustinus et S. Gregorius M. dum detrahere visi sunt auctoritati librorum Machabæorum.

28. Ad 8^m^, *D.* Secuti sunt cum Hieronymo canonem Hebræorum ad ejusdem mentem, *C.* alia ratione *N.* Nam cum S. Hieronymus pluribus in locis declaret mentem suam in consectando Hebræorum canone, absque detrimento scilicet ceterorum librorum, quos non semel *divinos* et *sacros* appellat, *sacras Scripturas, et a Spiritu Sancto inspiratos* dicit, certe non alio sensu cum secuti sunt posteriores scriptores, qui eadem ratione sese gesserunt in istorum allegandis auctoritatibus. Ex his patet quam immerito erroris adversarii Tridentinos insimulent, eo quod ipsi vere filum traditionis sectantes libros deuteros inter canonicos recensuerint.

29. III. Obj. 1° Saltem epistola ad Hebræos, teste Cajo presbytero apud Eusebium cui adstipulatur S. Hieronymus, inter canonicas ab Ecclesia Romana recensita non fuit. 2° Apocalypsis vero Joannis pariter ab orientalibus, eodem S. Doctore testante nec non S. Dionysio Alexandrino, rejecta fuit. 3° Intelligi proinde nequit quomodo pauci Tridentini Patres qui sessioni IV. interfuerant, nec satis docti, absque temeritatis nota potuerint negotium adeo grave absolvere.

30. Resp. Ad 1^m^, *D.* Cajus et Hieronymus testantur dubium apud nonnullos extitisse circa verum hujus epistolæ auctorem, *Tr.* vel *C.* ab Ecclesia Romana dubitatum fuisse circa divinam ejusdem inspirationem *N.* Itaque tota quæstio versabatur tantum circa auctorem epistolæ ad Hebræos, num scilicet ab apostolo Paulo, an vero ab alio fuerit scripta, minime vero circa divinam ejus auctoritatem. Duæ porro res istæ inter se permisceri nequeunt; siquidem numquam de hac dubium ab Ecclesia Romana admissum est.

31. Ad 2^m^, *N.* Sed pariter a nonnullis orientalibus disceptatum est de hujus libri auctore, quum Apocalypsim nonnulli non a Joanne Evangelista, sed a Joanne presbytero scriptam autumaverint. Hos autem deserit S. Hieronymus.

32. Ad 3^m^, *D.* Si res ita se haberet prout adversarii sibi confingunt, *Tr.* vel *C.* sin vero aliter se habeat *N.* Porro difficile non fuit Patribus Tridentinis apprime doctis, uti testatur card. Pallavicinus, exscribere ac sancire canonem quem Ecclesia Romana quovis tempore venerata est, quique de manu ad manus pervenit usque ad ætatem illius concilii absque ulla interceptione, uti ex allatis documentis palam fit. Quod si pauci ab initio Patres concilio interfuerunt, cum sub finem ejusdem concilii; communi consensu iterum probata fuerint quæ in præcedentibus sessionibus decreta sunt patet suffragium patrum omnium illi sanctioni accessisse.

PROPOSITIO II.

Rejecta Ecclesiæ catholicæ auctoritate, nequeunt protestantes certum sacræ Scripturæ canonem constituere.

33. Si canon ab ipsis protestantibus certus constitui posset, id fieret vel per Scripturas ipsas, vel per documenta antiquitatis. Atqui neutra ratione canon constitui potest. Non quidem per Scripturas, tum quia hoc esset in circulo vitioso versari, tum quia nuspiam in Scripturis is canon aut census omnium librorum sacrorum exhibetur; non per documenta antiquitatis, quia si unam excipias Ecclesiam Romanam cum qua deinceps omnes Ecclesiæ reliquæ particulares consenserunt, nullus est canon ab antiquis seorsum admissus, qui plene cum alio consentiat sed omnes in aliquo vel abundant vel

Digitized by Google

deficiunt ; uti ex singulorum collatione facile perspici potest.

34. Exinde factum est, ut protestantes qui Ecclesiæ Romanæ traditionem respuunt, numquam sibi circa canonem constiterint. Lutherani dissentiunt a calvinistis circa libros deuterocanonicos novi Testamenti, et vicissim. Qui vero ex illis ope critices voluerunt canonem conficere in tantam discrepantiam dilapsi sunt, ut vix unus cum altero conveniat, ac prius omnes deuterocanonicos expunxerint e canone, postea vero libros ipsos protocanonicos alium post alium rejecerint, aut saltem in dubium revocaverint. Hinc vix est liber aliquis ex universa utriusque fœderis Scriptura qui immunis ab istorum edaci dente permanserit.

35. Atque hi demum sunt, qui unicam Scripturam veluti fidei regulam deprædicant, eam in omnes linguas vertunt, seque unice videntes proclamant. Ita Deus hos excæcavit dum superbi Ecclesiæ magisterium contempsere.

DIFFICULTATES.

36. I. Obj. Rejecta Ecclesiæ Romanæ auctoritate possunt protestantes certo canonem constituere quoad libros V. T. 1° ex Hebræis quibus, teste Apostolo, *concredita sunt eloquia Dei* (Rom. 3, 1.); 2° ex allegationibus quæ passim de illis occurrunt in libris N. T. 3° ex consensu Ecclesiarum quatuor priorum seculorum. Quoad libros vero N. T. idipsum efficere possunt; 4° ex canonibus qui per id temporis prodierunt, nempe ex Origene, Melitone, conc. Laodiceno, Eusebio, Epiphanio, Hieronymo aliisque passim; 5° demum protestantes generatim canonem veluti confectum ac ratum assumunt ex catholicis ipsis. Ergo.

37. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *Neg.* acatholicos sibi canonem constituere posse ex Hebræis quibus quamvis eloquia Dei concredita esse constet, ignoramus defectu autentici documenti quænam illa in specie sint. Synagoga numquam solemne decretum hac de re edidit ; aut saltem nobis non constat illud latum esse. Auctoritas Josephi aut thalmudistarum, qui in pluribus fabulantur, tanta non est ut dubium omne in tan gravi negotio amoveat. Si hi auctores protestantibus adversarentur, eos plane contemnerent. Mirum denique est protestantes pluris facere auctoritatem Synagogæ et thalmudistarum quam Christi Ecclesiæ.

38. Ad 2^m^, pariter *Neg.* Cum plures libri non solum deuterocanonici, sed etiam protocanonici, numquam allegentur in *N. T.*, e contra vero, uti vidimus, aut allegantur aut allusiones apertæ fiunt ad libros deuterocanonicos quos adversarii rejiciunt.

39. Ad 3. *Neg.* Tum quia si excipias Ecclesiam Romanam et eas quæ ab illa una cum fide canonem Scripturarum acceperunt, reliquæ omnino inter se dissentiunt, ut ex dictis constat; tum quia deberent admitti plerique saltem libri deuterocanonici, qui ab adversariis tamen inter apocryphos recensentur.

40. Ad 4^m^, *Neg.* Eadem enim responsio et hic recurrit.

41. Ad 5^m^, *Neg.* Ex pluribus capitibus ac 1° quia protestantes uti fallibilem habent Ecclesiæ Romanæ seu catholicæ auctoritatem ; 2° quia catholici ab auctoritate fallibili decipi potuerunt ; 3° quia deberent universum canonem Tridentinum admittere.

42. II. Obj. 1° Canonicitas librorum ex eorum genuinitate profluit; 2° porro genuinitas argumentis criticis adstruitur ; sane 3° catholici argumentis criticis adversus incredulos libros genuinos evincunt. Ergo.

43. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Cum aliud sit librum aliquem genuinum esse, aliud vero esse canonicum, ad hoc enim requiritur authenticum judicium.

44. Ad 2^m^, *Trans.* Siquidem quamvis protestantes argumentis criticis constituant genuinitatem librorum e. g. Machabæorum, non ideo uti canonicos eos habent.

45. Ad 3^m^, *D.* Ostendunt *genuinos*, *C.* canonicos *N.*

Digitized by Google

CAPUT II.

DE DIVINA SACRORUM LIBRORUM INSPIRATIONE.

46. Si sacri libri canonici sunt hoc ipso uti authentici et integri seu non interpolati sunt censendi. Restat proinde ut de ipsorum inspiratione agamus circa quam non pauci sive per excessum sive per defectum desipuerunt.

47. Est autem inspiratio, *Singularis ea Spiritus S. moventis ad scribendum impulsio, directio ac præsentia mentem animumque scriptoris gubernans, quæ non sinit eum errare, efficitque ut scribat quæ velit Deus.* Ad inspirationem propterea quatuor requiruntur ac sufficiunt ex communi theologorum sententia, nempe 1° *excitatio* et *impulsio* ad scribendum; 2° *illustratio* mentis et *motio* voluntatis; 3° *delectus rerum* scribendarum, ut nihil scriptor omittat aut adjiciat ad ea quæ Deus scribi ab ipso velit; 4° *adsistentia* jugis ac singularis in opera perficiendo.

48. Ex his intelligitur ad inspirationem 1° minime opus esse ut verba singula ac verborum delectus et constructio sint divinitus inspirata aut dictata a Spiritu S. sed satis esse, ut illa se extendat ad res ac sententias. 2° Non requiri ut ea quæ aliunde scriptores sacri noverant, ut historica et moralia, divinitus revelentur, satis enim est ut iis Deus præsens sit quoad delectum et immunitatem ab omni vel levissimo errore.

49. Intelligitur præterea ad inspirationem minime sufficere 1° assistentiam *negativam*, ut vocant, qua scriptor sacer immunis reddatur ab omni errore, sed opus præterea esse impulsione et excitatione et directione; 2° multo vero minus sufficere immunitatem a levibus erroribus tantum, quia si directi sunt hagiographi a Spiritu S., palam fit nec in levem errorem eos incidere posse; 3° a fortiori non sufficere ut solum in his quæ ad fidem aut mores spectant aut iis quæ cum illis connectuntur labi scriptores sacri non possint, bene vero eos errare posse in historicis, chronologicis, naturalibus rebus, quod absonum omnino est; 4° satis non esse ut aliquid velut inspiratum habeatur, si testimonium alicubi ex Spiritu Sancto obtineat, quod veraciter sit scriptum, cum aliud sit veracitas aliud vero inspiratio.

50. Protestantes ab initio visi sunt peccasse circa inspirationem per excessum, dum non solum ad verba sed ad ipsos apices eam extendere voluerunt; postea vero adeo ab illa sententia desciverunt, ut per gradus veluti quosdam descendentes omnem fere inspirationis propriæ dictæ notionem rejecerint, nec nisi in latissimo sensu eam admiserint. Rationalistæ eam omnino rejiciunt. Hegeliani adeo abhorrent ab inspirationis idea, ut nec patiantur Biblia *Scripturam sacram* appellari. Hi sunt fructus protestantismi.

51. Antequam catholicam doctrinam circa divinam bibliorum inspirationem vindicemus adhuc præmonendum, interdum promiscue *revelationis* et *inspirationis* vocabula usurpari, quamvis discrimen specificum inter utramque intercedat. Revelatio enim rei antea occultæ aut ignotæ manifestationem significat, quæ notio ad inspirationem necessaria non est. His præmissis sit:

PROPOSITIO I.

Jure merito conc. Tridentinum docet unum Deum esse librorum canonicorum utriusque Testamenti auctorem, seu eos esse libros sacros, utpote Spiritu Sancto afflante, saltem quoad res et sententias conscriptos.

52. Ideo in enunciatione theseos adjecimus libros sacros Spiritu S. afflante conscriptos *saltem quoad res et sententias*, ne immisceremus quæstionem domesticam de inspiratione et nexu singulorum verborum cum controversia dogmatica de inspiratione Scripturæ sacræ. Porro cum Tridentinum definiverit omnium librorum sacrorum utriusque fœderis *Deum esse auctorem*, patet non coarctari contro-

Digitized by Google

versiam quam suscipimus ad aliquem librum singillatim sumptum, sed complecti omnes et singulos libros tum veteris tum novi Testamenti.

53. Sensu autem propositionis sic determinato, iisdem argumentis ejus veritatem adstruimus, quibus sacrorum librorum canonem constituimus. Ideo enim Ecclesia in canonicorum librorum album retulit Scripturam universam quam ut sacram eadem veneratur Ecclesia, quod eam tanquam divinitus inspiratam, seu Spiritu Sancto afflante conscriptam nullo non tempori habuerit. Eadem proinde argumenta quæ identitatem hodierni canonis adstruunt cum canone primitivæ Ecclesiæ, divinam totius Scripturæ originem evincunt.

54. Etenim concilium Tridentinum declaravit omnes quos recenset libros uti canonicos *Deum auctorem* habere; idipsum jam præstiterat iisdemque verbis Eugenius IV. Hoc ipsum profiteri tenebantur quotquot consecrationem episcopalem accipiebant, ut patet ex Pontificali Romano. S. Augustinus in lib. 2. *de doctr. Christ.* c. 8. libros canonicos quos recenset vocat *divinos*, quo vero sensu *divinos* eos appellaverit, declarat lib. 18. *de Civit. Dei* cap. 41. quatenus *Deus eis* (scriptoribus sacris) *aut per eos est locutus*. Conc. Carthaginiense III. eosdem libros vocavit *Scripturas divinas*, prout sic vocandas accepit *a patribus*. Clemens Rom. hos ipsos libros quos indiscriminatim allegat, cap. 45. vocat *Spiritus Sancti oracula*.

55. Verum his non contenti Ecclesiæ Patres enucleatius adhuc Ecclesiæ sensum exposuerunt circa ejusmodi inspirationem docentes, *Spiritum S. esse qui loquitur in Scripturis*, ut Origenes *Hom.* 24. in *Num.*; *Scripturam Spiritu S. conscriptam ingentem in se continere thesaurum*, ut Crysostomus *Hom.* 3. in *Genes.*; linguas item et manus scriptorum sacrorum *Spiritus Sancti calamos esse*, ut Theodoretus *Præf.* in *Psalm.*, et S. Gregorius M. *Præf.* in *Job*; Scripturam esse *epistolam omnipotentis Dei ad creaturam suam*, ut Augustinus *Serm.* 6. in Ps. 15. et Gregorius M. lib. 4. ep. 31., et ita porro S. Isidorus Hispal., Cassiodorus, aliique passim disserentes de libris omnibus qui in Canone continentur.

56. Quod postremum ideo animadvertimus, quia nobis propositum est omnium et singulorum canonicorum librorum inspirationem adstruere, de qua nobis non constat nisi ex traditione. Argumenta enim interna, quæ a nonnullis urgeri solent rem omnino non conficiunt, ut clarius ex dicendis patebit, nec nisi in subsidium vocari possunt, cum res jam argumentis positivis confecta est; testimonia autem Scripturarum ipsarum, præterquam quod supponi prius debet quod est in quæstione, pariter quod intendimus non evincunt, quia de solis Testamenti veteris libris loquuntur, cujusmodi ex. gr. est illud Petri ep. 2. c. 1. *Spiritu S. inspirati locuti, sunt sancti Dei homines*; aut illud Pauli 2. Tim. 3. *Omnis Scriptura divinitus inspirata*. Quod si de aliquot etiam novi Testamenti libris disserunt ut 2. Pet. 3, 16. vage tantum id faciunt, quin libros in particulari determinent.

DIFFICULTATES.

57. I. Obj. 1° Si ex sola Ecclesiæ auctoritate nobis constare posset de sac. librorum inspiratione, eadem ratione admitti ut sacri deberent libri, quos ut sacros profitetur quælibet religio e. g. mahumetana, persica etc. quod nemo dicet; 2° argumentis igitur intrinsecis pugnandum est; alioquin 3° peteretur principium ostendendo divinitatem Scripturarum per auctoritatem infallibilem Ecclesiæ, de qua nobis constare non potest nisi per auctoritatem divinorum librorum. 4° Sane ab antiquis Patribus nonnulli libri uti divini commendati sunt, quos tamen deinde Ecclesia ex canone rejecit. Ergo.

58. Resp. Ad 1^m^, *D.* Si eadem militarent pro veritate et divinitate illarum religionum credibilitatis motiva, quæ militant pro veritate et divinitate Ecclesiæ catholicæ, *C.* secus *N.* Huc demum tota revocatur quæstio; jam

Digitized by Google

vero nemo est qui nesciat, nullam omnino religionem, si catholicam excipias, illis fultam esse credibilitatis motivis, quibus Ecclesia fulcitur.

59. Ad 2^m^, *D.* Ad adstruendam divinitatem in genere tanquam argumentis subsidiariis, *Tr.* vel *C.* in specie et argumentis apodicticis *N.* Si enim excipias traditionem et auctoritatem Ecclesiæ, nulla alia sunt argumenta quæ rem plane conficiant quoad libros omnes et singulos, qui in canone continentur.

60. Ad 3^m^, *Neg.* Auctoritas enim Ecclesiæ argumentis ipsis adstruitur, quibus adstruitur christianismus, nempe motivis credibilitatis, non autem simpliciter ex Scripturis, quæ ex solo testimonio Ecclesiæ auctoritatem divinam *quoad nos* obtinent. Hinc illud Augustini: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Fictitia proinde est objecta circulatio seu petitio principii.

61. Ad 4^m^, *D.* Adeoque canonicitas ac proinde et divinitas sacrorum Bibliorum ab uno alterove Patre peti non potest, sed ab Ecclesia, *C.* secus *N.* Hæc ipsa difficultas thesim nostram mirifice confirmat.

62. Obj. 1° A Christo incipi debet in fidei processu, a quo Scriptura auctoritatem obtinet, ac deinceps ex Scriptura Ecclesiæ existentia et dotes ostendi debent, prout hactenus a theologis omnibus imo a patribus factum est. 2° Sane symboli apostolici ordo id postulat, qui nobis prius fidem proponit in Deum Patrem, in Christum Filium ejus, in Spiritum S. postea vero in Ecclesiam, qui ordo penitus esset invertendus in adversariorum hypothesi. Ergo.

63. Resp. Ad 1^m^, *D.* in se, seu quoad nexum intrinsecum veritatum, *C.* quoad nos, seu in *ordine cognitionis N.* Nam Ecclesia est quæ nobis annunciavit, et adhuc annunciat Christum infidelibus; adeoque prius debemus cognoscere Ecclesiam, et per Ecclesiam Christum, non autem e converso, quod esset absurdum. Idem dic de Scripturis, quas certe non cognovimus nec accepimus immediate, sed per Ecclesiam, alioquin nullum valorem quoad nos illæ haberent. Adde Scripturas N. T. nondum exaratas esse quando Ecclesia munus sibi commissum prædicationis obire cœpit. Falsum denique est quod adversarii obtrudunt de patribus ac theologis, qui omnes in eo conveniunt, ut Ecclesiam tanquam regulam fidei proximam deprædicent.

64. Ad 2^m^, *N.* Symbolum siquidem nexum intrinsecum et geneticum fidei articulorum exponit, non autem ordinem cognitionis quoad nos. Deinde nonne Ecclesia est quæ nobis symbolum tradidit? Ergo Ecclesia etiam quoad symbolum in ordine cognitionis prior est.

65. III. Obj. 1° Doctrina de inspiratione incerta est et jamdiu explosa. 2° Ipsa sua agendi scribendique ratione scriptores *sacri* nuncupati se ex propria industria scripsisse manifeste patefaciunt; commemorant sane difficultatem quam interdum experti sunt, interdum se incertos præbent de iis quæ scribunt, in errores interdum labuntur, nec nisi imperfectam sibi tribuunt religionis cognitionem. Ergo.

66. Resp. Ad 1^m^, *D.* Incerta est protestantibus, imo et explosa a rationalistis et hegelianis, *C.* catholicis *N.* Cum enim protestantes, uti mox videbimus, rejecta Ecclesiæ auctoritate, adstruere inspirationem divinam nequeant, mirum esse non debet, si ut in aliis articulis sic et in isto incerti hæreant. Rationalistæ autem et hegeliani protestantismi principium magis evolventes huc demum pervenerunt ut omnem omnino inspirationis notionem rejicerent. Contra vero catholici, quibus principium auctoritatis sanctum est, innixi Ecclesiæ magisterio infallibili hunc pariter articulum inconcussum retinent.

67. Ad 2^m^, *N.* Ad probati autem quæ adducuntur dicimus illas non evincere nisi quod Deus verba ipsa nexumque eorum minime dictaverit, ac proinde illa, quemadmodum documentorum historicorum delectum propriæ illorum industriæ reliquerit, ita

Digitized by Google

tamen ut Deus ipsis semper præsto fuerit adsistentia sua ne vel minimum errarent. Scriptores porro sacros aut se incertos præbere de iis quæ scripserunt, aut esse in errores lapsos, aut sibi imperfectam tribuere religionis cognitionem, totidem sunt rationalistarum *vulgarium*, ut vocant, calumniæ ac mendacia absque ulla vel levi veri apparentia prolata, quæ quum gratis asserantur, merito contemni debent.

PROPOSITIO II.

Rejecta Ecclesiæ catholicæ auctoritate, certo constare nequit protestantibus divina librorum canonicorum inspiratio.

68. Loquimur 1° de certitudine fidei, aut etiam de certitudine omnimoda; 2° de omnibus et singulis libris. Ita vero determinato propositionis sensu, sic ejus veritatem adstruimus: Ut possent protestantes, rejecta Ecclesiæ auctoritate, omnimodam certitudinem divinæ librorum omnium canonicorum inspirationis sibi comparare, illam aut ex Scripturis ipsis, aut ex antiquis documentis, aut ex insita demum libris ipsis proprietate, quam *saporem* vulgo vocant, haurire deberent; atqui ex nullo capite id efficere possunt. Ergo.

69. Non quidem in primis ex Scripturis ipsis, 1° quia nuspiam Scripturæ libros singillatim inspiratos recensent; 2° quia locutiones generales: *omnis Scriptura divinitus inspirata*, aliæque ejusmodi ad solos libros V. T. referuntur et quidem in genere, quin libri illi recenseantur; 3° quia ex illis nequit ostendi divina librorum inspiratio absque petitione principii; 4° quia vel ipsi protestantes fatentur ex Scripturis solis illam constare non posse.

70. Sed neque ex antiquis documentis ejusmodi inspiratio constare potest 1° quia hæc documenta contraria inter se sunt, ut patet ex documentis patrum et veterum hæreticorum, quæ in protestantium systemate ejusdem ponderis sunt; porro antiquiores hæretici perinde ac recentiores plurium librorum inspirationem denegarunt; 2° quia, si excipias Ecclesiam Romanam, reliquæ Ecclesiæ particulares, multo vero magis patres singulatim sumpti, non conveniunt, ut vidimus, in censu librorum canonicorum, adeoque neque circa singulorum inspirationem; 3° quia protestantes traditionem non recipiunt, et hoc ipso quod ad vetera documenta confugiant, dissentiunt inter se circa libros divinitus inspiratos.

71. Restat *sapor* seu *gustus* ad cognoscendam inspirationem, sed et hic fallacissimus est utpote subjectivus et individualis pendetque ab uniuscujusque dispositione. Diversus fuit gustus Calvini a gustu Lutheri, prout diversus est gustus rationalistarum et hegelianorum qui illum nullimode sentiunt; diversus gustus christianorum et islamitarum, qui hunc gustum acutissimum sentiunt quoad Alcoranum, stupidum vero habent quoad Evangelium.

72. Quum igitur nullum certum suppetat protestantibus medium ad inspirationem Bibliorum agnoscendam, restat ut eam prorsus abjiciant, prout non pauci ex ipsis fecerunt, aut ut confugiant ad Ecclesiæ auctoritatem. Et isti sunt, numquam satis id repetere possumus, qui Biblia uti unicam jactant credendorum regulam, ea diffundunt ut catholicos fallant ac decipiant. Profecto nonnisi corde ac mente corruptissimus ac cælibatus pertæsus potest illorum laqueis irretiri.

DIFFICULTATES.

73. I. Obj. 1° Vel agitur de libris V. T. et satis est ad illorum inspirationem dignoscendam quod scripti sint hebraica lingua; 2° aut etiam quod Christus et apostoli illos allegaverint veluti *Scripturam, eloquia Dei aut Spiritus S.*, prout passim fit. 3° Vel sermo est de libris N. T. ac nobis sufficit ut constet eos exaratos esse ab apostolis quibus Spiritus S. adsistentia promissa a Christo est. 4° Sed nec repudiari possunt argumenta intrinseca, quibus non soli protestantes, ve-

Digitized by Google

rum etiam catholici Scripturæ inspirationem vindicant. 5° Falsum denique est a protestantibus traditionem omnino rejici, eam enim ipsi admittunt saltem ut congeriem testimoniorum, quibus uti *canonicitas* sic et inspiratio adstruitur. Ergo.

74. Resp. Ad 1^m^, Vel *N.* vel *D.* Si Spiritus S. inspirationem suam uni potius quam alteri linguæ alligasset, *C.* secus *N.* Ridiculum sane est inspirationem divinam a diversitate linguæ repetere. Quæ in protocanonicis scripta sunt in lingua chaldaica, in hac hypothesi, inspirata censeri non deberent. Tales sunt angustiæ in quas se protestantes conjiciunt.

75. Ad 2^m^, *D.* Si Christus et apostoli omnes et singulos V. T. libros allegassent, *Tr.* vel *C.* si nonnisi aliquot aut aliquam eorum partem *Scripturam aut eloquia Dei aut Spiritus Sancti* tantum vocarunt *N.* Jam vero adnotavimus non paucos libros etiam ex protocanonicis in N.T. nunquam allegari.

76. Ad 3^m^, *N.* Alioquin 1° nimis probaret, nempe eos omnes quibus Christus Spiritum S. pollicitus est, totidem hagiographos fuisse, aut esse debere; 2° deberent expungi e censu librorum divinorum duo Evangelia Marci scilicet et Lucæ, Acta apostolorum, et juxta plures protestantes epistola ad Hebræos, prout hos omnes libros a Scripturis inspiratis eliminat Michaëlis, quod certe ceteri protestantes non admittunt.

77. Ad 4^m^, *D.* Repudiari nequeunt argumenta intrinseca quibus adstipulantur argumenta extrinseca, cujusmodi sunt traditio et auctoritas Ecclesiæ, *C.* his sepositis illa sufficiunt *N.* Argumenta intrinseca, constituta jam inspiratione per Ecclesiæ auctoritatem, adjumento quidem sunt, at solitarie sumpta rem penitus non conficiunt; ut patet tum ex patribus illis, qui vel interdum ex inspiratorum librorum censu arcent libros vere divinos, vel inter divinos admittunt qui nunc rejiciuntur; tum ex protestantibus ipsis, qui numquam convenerunt aut conveniunt in horum librorum canone.

78. Ad 5^m^, *D.* Admittunt protestantes traditionem, idest documenta historica, et quidem prout ipsis lubet, *C.* traditionem proprie dictam, quæ vim habeat ad fidei articulum constabiliendum *N.* Si enim hanc tenerent, canonem admitterent Ecclesiæ catholicæ; ast cum ipsi solis velint argumentis criticis inniti, ideo nulla est penes ipsos consensio.

79. II. Obj. Inspiratio Bibliorum perinde ac existentia non constituunt fidei articulum, sed solum fidei præambulum, uti existentia Dei, adeoque supponi debent, non autem probari. Ergo.

80. Resp. *Neg.* Inspiratio siquidem divina sac. librorum est factum quod in divina revelatione continetur, objectum proinde fidei est ut res ceteræ revelatæ atque ab Ecclesia definitæ, prout est canonicitas et inspiratio. Quotquot in primitiva Ecclesia et seculis insequentibus inficiati sunt divinitatem alicujus libri, quem Ecclesia communi consensu uti divinum agnoverat, tanquam hæretici proscripti sunt, prout Ecclesia eadem in conc. Tridentino damnavit ut hæreticos novatores illos, qui librum rejicerent ab Ecclesia probatum. Existentia autem Dei est tum fidei præambulum tum fidei articulus, ideo vero præambulum fidei dicitur et est Dei existentia, quia sine illa revelatio ac fides nec cogitari possunt, adeoque uti fit in veritatibus naturalis ordinis, axiomata veluti principia inconcussa supponi debent. Non ita vero se res habet quoad inspirationem Bibliorum.

CAPUT III.

DE SACRARUM SCRIPTURARUM INTERPRETATIONE.

81. Duplex distinguitur Scripturarum interpretatio, dogmatica et exegetica. *Dogmatica* est quæ ab auctoritate legitima fit habens pro objecto res fidei ac morum; *Exegetica* est quæ ab unoquoque privato fit ad pleniorem textus explanationem et intelligentiam.

82. Præcipua controversia quæ inter catholicos ac protestantes viget hac

Digitized by Google

in re versatur circa interpretationem dogmaticam. Catholici enim tenent illam exclusive ad solam Ecclesiam spectare, quæ cum infallibilitate prædita sit et auctoritate divinitus ei data, sola potest authenticam ac dogmaticam præbere Scripturarum interpretationem. Protestantes contendunt illam dari posse a spiritu uniuscujusque privato. In hoc vero systemate exponendo non conveniunt inter se; alii siquidem censent spiritum privatum legitimum esse Scripturarum interpretem prout a Spiritu S. illustratus est; alii vero spiritum autumant privatum solum, seu rationem uniusoujusque individualem ejusmodi interpretem esse; alii denique arbitrantur Scripturam solam esse suimet ipsius interpretem, quin alius quæri debeat.

83. Cum hæc sit controversia, ut ita dicam, vitalis, ex qua pendet totum systema protestantium de spiritu privato, ideo sedulo agitanda est; quod ut efficiamus tria constitui a nobis debent: 1° Scripturam non adeo perspicuam esse etiam in rebus fidei, ut nullo egeat interprete; 2° hunc interpretem alium nec esse neque esse posse nisi solam Ecclesiam; 3° fallax esse quodcumque systema a protestantibus excogitatum ad excludendam Ecclesiæ dogmaticam interpretationem.

84. His expletis quoad interpretationem dogmaticam, nonnulla subjiciemus quoad interpretationem exegeticam. Duo propterea erunt hujus capitis articuli.

ARTICULUS I.

DE SACRARUM LITTERARUM INTERPRETATIONE DOGMATICA.

85. Cum nuspiam Scripturæ ad instar symboli aut catechismi singulas fidei aut morum veritates exhibeant, sed hæ debeant ex illis erui, patet eas necessario exposcere ac involvere interpretem infallibilem in hoc conficiendo; alioquin possemus ut fidei articulum habere quod tale non est, aut e converso. Eo autem facilior deceptio esse potest, quo in pluribus Scripturæ obscuræ sint. Protestantes ut sibi jus tribuant Scripturas interpretandi et cudendi sibi ex illis fidei dogmata, proclamant Scripturarum claritatem, ut ita Ecclesiæ interpretationis necessitatem excludant. Ad hoc ipsis primum eripiendum effugium sit:

PROPOSITIO I.

Scriptura sacra etiam in iis quæ ad fidem moresque pertinent non ita clara est, ut interprete non indigeat.

86. Interdum Scripturas satis claras esse nemo est qui ambigat; sed eas obscuras esse in iis, quæ ad fidem et mores spectant, protestantes, saltem antiquiores, omnino inficiantur. Ast perperam; etenim auctoritas, rei ipsius natura, experientia denique ipsa contrarium luculenter evincunt.

87. Ac 1° auctoritas eaque duplex, Scripturæ scilicet et patrum, ejusmodi obscuritatem suadent. Loquens enim Petrus ep. 2. c. 3, 16. de epistolis Pauli: *In quibus*, inquit, *sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Disserit porro, ut patet, de iis quæ ad perditionem perducunt, quæ profecto levioris momenti dici nequeunt. Hinc illæ Psalmographi orationes, quibus lumen a Deo efflagitat ad legis intelligentiam: *Da mihi intellectum et scrutabor legem tuam* (Psal. 118. 34.); *faciem tuam illumina super servum tuum* (ib. 66.); aliæque ejusmodi quas expendens S. Hieronymus in ep. ad Paulinum: *Si tantus propheta, scribebat, tenebras ignorantiæ confitetur, qua nos putas parvulos ac pene lactentes inscitiæ nocte circumdari?* Quare Christus exhibetur explanans Scripturæ sensum discipulis suis (Luc. 24, 27. quibus præterea *aperuit sensum ut intelligerent Scripturas* (ib. 45.). Quorsum vero hæc, si Scripturæ adeo claræ perspicuæque in omnibus essent, prout protestantes eas esse contendunt?

88. Patres vero adeo unanimes sunt in Scripturarum obscuritate prædicanda, ut Bonfrerius in viginti classes illorum effata distribuat, quibus ipsi eam

Digitized by Google

contestantur. Verba Hieronymi paulo ante exhibuimus, quibus præstat Augustini testimonium adjicere, qui inter cetera de se profitetur, *quod in ipsis sanctis Scripturis multo nesciam plura, quam sciam* (ep. 55. *ad Jan.* al. 119.); qui præterea ubique miram earundem profunditatem deprædicat.

89. Præter auctoritatem rei ipsius natura de qua agimus Scripturarum obscuritatem suadet. Duo enim sunt quæ ejusmodi obscuritatem ingenerant: *res* et *modus*. *Res* siquidem complectitur altissima revelationis objecta, cujusmodi sunt veritates supernaturales, mysteria, præcepta item et consilia, virtutes et vitia, in quibus omnibus deceptio facillima est. *Modus* autem quo res referuntur afficit phraseologiam, usus locales, consuetudines, ritus, tropos, leges, loquendi usum, apparentes antilogias, idiotismos ex antiquarum linguarum indole profluentes, aliaque ejusmodi pene innumera, quæ exercuerunt hactenus summorum virorum ingenia, semperque multum superest investigandum explanandumque.

90. Experientia denique et adversariorum licet sera confessio rem plane conficit. Etenim si adeo plana sunt uti protestantes jactabant, divina eloquia, ut quisque facile sibi possit intelligentiam comparare, quomodo factum est ut in pluribus fidei morumque controversiis nondum ipsi potuerint inter se convenire? Verba consecrationis discordiæ ponium fuerunt lutheranis et sacramentariis; necessitas baptismi etiam quoad parvulos ex verbis Christi Jo. 3, 5. collatis Matth. 28, 19. divisit anabaptistas a lutheranis; et ita porro, adeo ut nondum lites istæ compositæ post tria secula fuerint. Exinde tot volumina prodiere protestantium de hermeneutica biblica et exegetica; item canones, regulæ, præcepta adhibenda in Scripturarum interpretatione et expositione, circa quæ nondum adhuc inter ipsos convenit; commentaria prodiere, illustrationes, scholia etc. et nondum finis. Ut protestantes ad silentium adigantur, satis est ipsos provocare ut clare et sine ambiguitate exponere velint primum Geneseos caput, et primum item S. Joannis evangelii, primi nempe et postremi libri ex iis qui conscripti divinitus sunt. Demum jam nemo est, si gregarium fortasse et imperitum scriptorem protestantem excipias, qui soleat quæ semel in scholis didicit recantare, qui ultro non fateatur summam Scripturæ obscuritatem etiam in iis quæ ad fidem moresque pertinent. Ergo.

DIFFICULTATES.

91. Obj. Scripturæ passim ac Patres miram Scripturæ claritatem extollunt; etenim 1° Deut. 30, 11. *Mandatum hoc*, legitur, *quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum;* et Psaltes Ps. 18, 9. ait: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos;* et Ps. 118, 105. *Lucerna*, inquit, *pedibus meis verbum tuum et lumen semitis meis;* Prov. vero 6. 23. *Mandatum lucerna est, et lex lux.* Quibus congruit Petrus ep. 1. c. 1, 19. dicens: *Habemus firmiorem propheticum sermonem: cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* 2° Interdum Scripturæ profitentur Evangelium *iis qui pereunt opertum* esse, ut loquitur Paulus 2. Cor. 4, 3. seu prave dispositis, non autem corde rectis. 3° Patres proinde aliter sentire non poterant de Scripturarum claritate, sic S. Jo. Chrysostomus tum in hom. 3. de Lazaro, ubi testatur *manifesta claraque esse* quæ ab apostolis prodierunt, tum in hom. 3. in 2. ad Thess. in qua scribit: *Omnia sunt dilucida et recta quæ sunt in divinis Scripturis.* S. vero Augustinus lib. 2. *de doctr. christ.* cap. 6. *Nihil fere*, inquit, *de illis obscuritatibus eruitur, quod non plenissime dictum alibi reperiatur.* 4° Sane Patres consueverunt assertiones suas Scripturæ auctoritate communire; non probatur autem magis notum per minus notum; ergo notiores sunt Scripturæ ipsis Patrum effatis. 5° Demum nulla apparet ratio quare Deus obscure voluerit hominibus loqui. Ergo.

92. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.*

Digitized by Google

In ordine ad executionem, divina opitulante gratia, *C.* in ordine ad intelligentiam Scripturarum de qua in objecto Deuteronomii loco non est sermo, *N.* Voluit enim Moyses excusationem Israëlitis adimere ne forte nimiæ difficultatis prætextu a mandatorum observatione eximi vellent.

93. Psaltes vero et Auctor Proverbiorum commendant legis a Deo datæ utilitatem, utpote quæ tutam agendorum normam constituat, iis presertim adminiculis munita, quæ facilem redderent intelligentiam per synagogæ ministerium.

94. Petrus loquitur de vaticiniis Christum prænuntiantibus quæ ipso adveniente adimpleta sunt. Hæc porro vaticinia neque post Christi adventum eam adepti sunt perspicuitatem, quæ omnem obscuritatem excludat; quapropter ab Apostolo comparantur lucernæ lucenti in caliginoso loco, id est tenui lumini, quod satis sit ad non impingendum, hinc prosequitur: *donec lucifer oriatur in cordibus vestris.*

95. Ad 2^m^, *D.* Est opertum Evangelium prave dispositis etiam *C.* solum *N.* Addo hic agi de reluctantibus Hebræis et infidelibus respectu evangelicæ prædicationis, quique veritati cognitæ repugnabant, non autem de claritate vel obscuritate Scripturarum.

96. Ad 3^m^, *N.* Etenim S. Jo. Chrysostomus instituit tantum comparationem in priori textu inter ampullas, ut ita dicam, philosophorum in suis scriptis edendis et simplicitatem quam in scribendi ratione apostoli sectati sunt, minime vero quoad rerum profunditatem, alioquin haud scripsisset Hom. 41. in Jo. Scripturas *multa opus habere investigatione*, neque eas ibid. comparasset *thesauro profunde admodum recondito.* In altero autem textu ad excutiendum fidelium torporem in evolvendis sacris litteris obtendentium illarum obscuritatem, pluribus in locis præsertim in historiis eas claras esse affirmat.

97. S. Augustinus in objectis verbis significat antiquis vaticiniis lucem affulsisse ex eorum per Christum adimplemento, tum etiam ex eo quod figuræ figuratum suffectum fuerit. Ceterum nemo fortasse ex Patribus Scripturæ obscuritatem magis deprædicat, quam Augustinus.

98. Ad 4^m^, *D.* Non probatur magis notum per minus notum notitia intrinseca ejusdem ordinis, *C.* notitia extrinseca ac diversi ordinis *N.* Nempe aliquid potest esse magis notum ob majorem intrinsecam claritatem quæ oritur ex perspicuitate sermonis, et in hac hypothesi certe non probatur magis notum per minus notum: aliquid autem potest esse magis notum ratione majoris auctoritatis quam obtinet, et simul minus notum in perspicuitate sententiæ; et in hac hypothesi quod magis notum est perspicuitate sententiæ, et minus notum est ratione auctoritatis potest probari per id quod est magis notum respectu auctoritatis. Porro licet patres majori claritate enarraverint quæ probanda assumpserunt, afferunt Scripturam ad dictorum probationem ob majorem auctoritatem quam illa obtinet. Sophisticum propterea est Lutheri argumentum.

99. Ad 5^m^, *D.* Si ejusmodi obscuritas se teneret ex parte Dei, *Tr.* si solum se teneat ex parte nostra *N.* Transmisimus primum distinctionis membrum quia Deus potuisset hac ratione se gerere ut homines Ecclesiæ auctoritati se subjicere discerent, quam ipse nobis dedit ut magistram ac interpretem infallibilem verbi sui. Ceterum, uti ex dictis in probationibus constat, ejusmodi obscuritas oritur ex ipsa rei natura, atque ex adjunctis extrinsecis respectu nostrum.

PROPOSITIO II.

Solius Ecclesiæ est dogmaticam præbere Scripturæ sacræ interpretationem.

100. Illius tantum est dogmaticam præbere Scripturarum interpretationem, cui competunt conditiones quæ ad ejusmodi interpretationem præbendam necessario requiruntur: atqui soli Ecclesiæ competunt aut competere illæ conditiones possunt; ergo solius Ecclesiæ est dogmaticam Scrip-

Digitized by Google

turarum præbere interpretationem. Tres porro sunt conditiones ejusmodi, *objectum* videlicet dogmaticum, *infallibilitas, et auctoritas*. De objecto nulla quæstio moveri potest; quod vero præterea opus sit infallibilitate, exinde liquet, quia alioquin ab eo, qui errori in rebus fidei obnoxius est, assensus intellectus isque firmus, qualis ad fidem requiritur, exigi nequit, ut patet; quod insuper requiratur auctoritas ex eo constat, quia ab eo qui hac destitutus est, alius cogi nequit ad obsequendum. Jam vero solam Ecclesiam his dotibus præditam esse ex superius demonstratis in prima tractatus parte sect. 1. abunde liquet. Ergo.

101. Id ipsum ex munere conficitur quod Christus soli Ecclesiæ suæ commisit custodiendi in sua integritate non modo *materialem*, ut ita dicam, revelationem suam, sed *formalem* quoad suum genuinum sensum, eamque sincere docendi gentes omnes. Qua de causa utraque dote infallibilitatis et auctoritatis Ecclesiam suam communivit.

102. Quapropter hac ratione Ecclesia munus suum jugiter explevit, dum errores omnes proscripsit, qui revelationem quoquomodo temerabant, contumacesque veluti perduelles hæreticos e sinu suo expulit incipiendo a Simone mago usque ad Lutherum, Calvinum eorumque gregales et propagines.

103. Hæretici porro omnes judicium Ecclesiæ probarunt quoad hæreticos anteriores, vel quoad eos qui errores diversos a suis docuerunt. Si igitur Ecclesiæ et quidem soli jus competit dirimendi controversias, fidei dogmata definiendi quæ in revelatione continentur, omnes cogendi ad assensum intellectus et voluntatis, patet ipsius tantum esse dogmaticam præbere Scripturarum interpretationem, cum sine ea judicium illud ne concipi quidem possit.

DIFFICULTATES.

104. Obj. Scripturæ magisterium Ecclesiæ excludunt in verbo Dei interpretando; nam 1° Christus Matth. 23, 8. *Nolite*, inquit, *vocari Rabbi: unus est enim magister vester. . . nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus;* et Jo. 5, 34. *Ego non ab homine testimonium accipio;* Ibid. 7, 17. *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina mea, utrum ex Deo sit;* et ib. 10, 27. *Oves meæ vocem meam audiunt. . . et sequuntur me.* Hinc Beræenses Act. 17, 11. *erant quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.* 2° Alioquin Ecclesia esset supra Scripturam; 3° fideles verbo hominum innixi fidei actum elicerent, secus ac doceat Apostolus scribens Ephes. 2, 20. *Superædificati super fundamentum apostolorum ac prophetarum.* 4° Verbum Dei robur ac firmitatem a verbo hominum acciperet. Quæ quidem absurda sunt. Ergo.

105. Resp. *N. A.* Ad 1. prob. Christus enim in primo objecto textu ambitiosam magistri denominationem a discipulis suis exclusit quam pharisæi affectabant; alioquin ipsis non dixisset: *docete*.

106. In altero vero significat se non indigere testimonio Joannis ad divinam missionem suam statuendam.

107. In tertio pariter provocat auditores suos ad cœlestem doctrinam quam tradebat, ut ex ea intelligerent se a Deo missum.

108. In quarto loquitur de illorum docilitate, qui cognoverant eum esse Messiam ex signis ejusque doctrina, quique se illi instituendos tradiderunt.

109. Beræenses adhuc infideles ad credendum expendebant motiva credibilitatis, illudque præsertim quod ex vaticiniorum Messianorum in Christi persona adimplemento exurgit. Quid hæc omnia porro commune habent cum interpretatione dogmatica Scripturarum?

110. Ad 2^m^, *N.* Alioquin judex, qui authentice ac juridice legem interpretatur ad lites dirimendas, supra legem esse dicendus foret.

111. Ad 3^m^, *N.* Nam actum fidei eliciunt catholici innixi verbo Dei uti regulæ remotæ, et interpretationi Ecclesiæ dogmaticæ uti regulæ proximæ;

Digitized by Google

quæ si desit, non elicerent actum fidei nisi sensui privato et subjectivo fallibili innixi, prout eliciunt protestantes vel propriæ seu privatæ, vel Lutheri, Calvini aliorumque interpretationi freti. Judicent ipsi qui melius se gerant.

112. Ad 4^m^, *N.* Nam verbum Dei incapax *in se* est incrementi aut decrementi, majoris minorisve ruboris ac firmitatis; ast *quoad nos* non ita se res habet, qui certitudinem veri Scripturarum sensus dogmatici habere non possumus, nisi per infallibilem Ecclesiæ interpretationem.

PROPOSITIO III.

Protestantes, abjecta Ecclesiæ auctoritate, numquam certi esse possunt de dogmatica Scripturarum interpretatione.

113. Etenim deficientibus binis recensitis conditionibus *infallibilitatis* et *auctoritatis* dogmatica interpretatio nec esse nec excogitari potest; atqui, si Ecclesiam a Christo institutam excipias, nemini competunt conditiones illæ; ergo abjecta Ecclesiæ auctoritate, protestantes numquam de dogmatica interpretatione certi esse possunt. Porro necessario deesse individuis singulis infallibilitatem et auctoritatem quæ alios cogere possit ad assentiendum objecto veluti articulo fidei nullus protestans inficiari potest, cum absurdum sit tribuere individuo privato quod toti denegatur Ecclesiæ.

114. Verum res luculentius adhuc conficitur expendendo singula protestantium systemata, quibus dogmaticum Scripturarum sensum se assequi posse autumarunt. Tria hæc præcipua sunt, videlicet aut Scriptura ipsa, aut spiritus privatus seu ratio uniuscujusque individualis, aut demum spiritus privatus a Spiritu S. illustratus et edoctus. Atqui singula ad propositum inepta sunt. Ergo.

115. Sane Scriptura nequit in primis esse suimetipsius interpres 1° quia regula mortua est, nec in controversiis potest sententiam ferre; 2° quia germanus ejus sensus est objectum controversiæ et discussionis; 3° quia ipsamet præbet occasionem controversiæ; 4° quia nemo est ex innumeris prope hæreticis qui hactenus Ecclesiam turbarunt et dissenserunt ac dissentiunt inter se, qui non jactet pro se suisque erroribus sæpe contradictoriis auctoritatem Scripturæ; 5° quia absurdum est velle solam legem, abjectis judicibus omnibus ac tribunalibus, constituere interpretem sui ipsius ad lites dirimendas, cum præcise ob diversam legis interpretationem lites illæ exortæ sint.

116. Sed nequit præterea esse spiritus uniuscujusque privatus seu individualis ratio sola 1° quia ejusmodi interpretatio subjectiva unice est, pendens ab uniuscujusque affectione, cum quisque illud in Scripturis legat quod ipse cupit. 2° Quia promovet dubium et inconstantiam, siquidem sæpe homo post maturius examen rejicit quod ante ut inconcussum probaverat, uti exemplum omnium fere hæreticorum evincit, qui numquam sibi constiterunt, ut Arius, Lutherus, Calvinus, Weslejus, aliique omnes. 3° Quia ducit ad socinianismum et rationalismum; dum enim ratio constituitur judex credendorum, nihil quod sibi impervium sit vult admittere, adeoque eliminat mysteria, deinde vero omnia supernaturalia, quæ vel naturali modo exponit, vel mythos relegat quæ supernaturalismum redolent; quod et experientia confirmat. 4° Quia nullum absurdum est in quod ejusmodi systema non perducat; cum enim non quod præcise Scriptura continet, sed aut quod antea præconceptum est, aut quod quisque sibi in ea deprehendere videtur, doctrina Scripturæ obtrudatur, fit ut via latissima pandatur ad errorem omnigenum Scripturæ velo tectum et honestatum. Exinde profluxerunt perniciosa dogmata de inutilitate bonorum operum ad salutem, de peccati utilitate ad gratiam adsequendam, de Christo veteratore, de nova redemptione, aliaque ejusmodi pene innumera, quæ adhuc identidem in protestantismo renovantur, aut prodeunt.

Digitized by Google

117. Demum dogmatica interpretatio ex spiritu privato a Spiritu S. edocto et illustrato haberi non potest; 1° quia uti experientia ostendit, systema hoc Spiritum S. sibi passim contradicentem inducit. Etenim qui Spiritum S. magistrum se habere jactabant contradictoria docuerunt, ut lutherani et calvinistæ in ordine ad realem Christi præsentiam, ad sacramentorum administros, et ad alia non pauca; uti rursum lutherani et anabaptistæ in ordine ad anabaptismum, puritani et quackeri, metodistæ et swendenborgiani et ita porro. 2° Quia fanatismum fovet ac *enthusiasmum*; quotquot enim semel sibi persuaserunt se a Spiritu S. edoctos, minime veriti sunt se se prædicare modo ut prophetas, modo ut quintæ monarchiæ fundatores, modo etiam, ut Christum ipsum, uti hisce diebus (Jul. 1843.) in regno Wurtembergensi factum est, ubi pistor quidam ex secta swendenborgianorum se Christum Jesum proclamavit, rusticus Petrum se apostolum finxit, puella autem quædam Virginem Mariam; ut plura ejusmodi alia exempla in protestantismo frequentissima omittam. 3° Quia ad infanda quæque scelera patranda impellit, nempe ad perduellionem adversus legitimam auctoritatem, ad homicidia, ad turpia uti ex protestantismi historia constat. 4° Quia ad ipsam denique Scripturam rejiciendam inducit utpote supervacaneam, cum Spiritus S. interius suppleat Scripturarum defectui, prout non pauci ex ipsis eas abjecerunt.

118. Cum igitur nulla suppetat protestantibus ratio dogmaticam habendi Scripturarum interpretationem, fit ut fide divina careant necesse sit. Exinde patet quare ad instar æstuosi ferventisque maris protestantismus numquam consistat, et ad plenam dissolutionem magnis passibus properet.

DIFFICULTATES.

119. I. Obj. 1° Scriptura homines provocat *ad legem et ad testimonium*; ut Isai. 8, 20. imo 2° Christus ipse Jo. 5, 39. *Scrutamini*, inquit, *Scripturas*. 3° Sane Scriptura sola infallibilis est utpote Dei verbum, homines autem fallibiles sunt. Sola igitur Scriptura suimetipsius interpres censeri debet.

120. Resp. Ad 1^m, *D.* Provocat ad legem et testimonium ad futura cognoscenda, *C.* tanquam ad interpretem sui ipsius *N.* Reprehendit Deus in adductis verbis Hebræos qui ad cognoscenda futura confugiebant ad hariolos et pythonissas contra legis vetitum, quum potius ad sacerdotes et prophetas confugere deberent juxta legis præscriptum. Nihil hoc commune habet cum Scripturæ interpretatione dogmatica pro qua Deus Deut. 1, 8 seqq. remittit ad *sacerdotes*.

121. Ad 2^m, *D.* Ad cognoscendum Christum esse Messiam a Deo missum juxta prophetarum oracula, quæ Christus ipse explanabat, *C.* ad habendam ex ipsa interpretationem dogmaticam *N.* Hoc enim absurdum est.

122. Ad 3^m. *D.* Scriptura est infallibilis *in se*, *C. quoad nos*, seu infallibilis est interpretatio nostra subjectiva ac privata *N.* In hoc nimirum tota difficultas consistit. Hoc ipso porro quod homines fallibiles sunt, ideo Christus Ecclesiam suam infallibilitate communivit ne in errorem induceremur.

123. II. Obj. Pro certo saltem Scriptura ubique assumit fidelibus singulis jus esse interpretandi Scripturas; etenim 1° Apostolus 1. Thess. 5, 20. *Omnia*, scribit, *probate; quod bonum est tenete*. 2° Sane quorsum Deus homini rationem indidisset, si inepta hæc esset ad intelligenda quæ Deus voce et scripto nos docuit? 3° Iisdem proinde hermeneuticæ regulis Scripturas interpretari humana ratio individualis poterit, quibus scriptores reliquos interpretatur. 4° Absonum autem est a solius Pontificis Romani arbitrio pendere Scripturarum interpretationem ac intelligentiam; 5° quod esset nervos omnes studio præcidere et contra propriam persuasionem alienam interpretationem admittere. Ergo.

124. Resp. *N. Ant.* Ad 1^m, prob. *D. Probate* eos qui se gratiis gratis datis instructos præbebant, *C.* Scrip-

Digitized by Google

turas earumque sensum dogmaticum *N.* Instruit his verbis Apostolus fideles, quomodo caute prudenterque se gerere deberent quoad eos, qui prophetia aliisque se præditos donis exhibebant, ut patet ex orationis serie ac recentiorum protestantium ipsorum expositione.

125. Ad 2^m^, Resp. datam nobis rationem esse ut eam fidei objectivæ subjiceremus a Deo revelatæ et ab Ecclesia propositæ, seu in obsequium fidei. Alioquin fidei objecta, quæ captum mentis nostræ superant, ab uniuscujusque privata subjectiva ac sæpe contradictoria interpretatione penderent. In hac hypothesi Scriptura non ad homines inter se conjungendos sed sejungendos ab invicem nobis a Deo data esset.

126. Ad 3^m^, *D.* Si sermo sit de expositione exegetica, *Tr.* vel *C.* si de dogmatica *N.* Ab hac enim fides nostra pendet quæ eadem in omnibus esse debet.

127. Ad 4^m^, *N.* Imo absonum et absurdum est protestantium systema, qui dum Ecclesiæ et Rom. Pontificis infallibili interpretationi stare detrectant, Lutheri, Calvini, Wesleii, Swendenborgii aliorumque fanaticorum arbitrariæ interpretationi subjicere se nec verentur nec dubitant, etsi de eo agatur negotio in quo salus æterna consistit. Nec enim ex arbitrio, ut adversarii autumant, sive Ecclesia sive Rom. Pontifex dogmaticam proponunt interpretationem, sed juxta traditionis divinæ normam, suffulti divina ipsis promissa adsistentia, qualem certe numquam Christus hæreticis illis pollicitus est.

128. Ad 5^m^, *N.* Tum quia interpretatio dogmatica studium et diligentiam non excludit, imo promovet; tum quia studium et industria exerceri possunt in expositione exegetica. In eo vero quod adjicitur de admittenda dogmatica interpretatione contra propriam persuasionem, fidei meritum continetur.

129. III. Obj. 1° Ratio individualis infallibilis efficitur per testimonium interius Spiritus Sancti, qui omnibus fidelibus a Christo promissus est, dicente Jo. 14, 26. *Paraclitus autem Spiritus Sanctus . . . docebit vos omnem veritatem;* ergo et dogmaticam interpretationem Scripturarum. 2° Hinc Apostolus 1. Cor. 2, 15. *Spiritualis*, inquit, *homo judicat omnia, et ipse a nemine judicatur;* et 1. Jo. 2, 27. dicitur fidelibus omnibus et singulis: *Non necesse habetis ut aliquis doceat vos; sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est et non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.* 3° Hæc congruunt cum iis quæ Deus in V. T. per Jeremiam 31, 33. eventura in novo Testamento promisit: *Dabo legem meam in visceribus eorum et in corde eorum scribam eam . . . et non docebit ultra vir proximum suum.* 4° Hoc porro interius Spiritus S. testimonium efficit hominem ita certum uti axiomata, necessariumque est ad actum fidei eliciendum. 5° Nec juverit reponere incertos nos esse quinam hoc interius Spiritus S. testimonium recipiant, siquidem non desunt criteria quibus hoc cognoscamus, e. g. si non repugnet sac. Scripturis, vel rectæ rationi. 6° Quapropter si contigerit quempiam hoc testimonio abuti, non sequitur illud esse abjiciendum, prout non repudiatur aut Scriptura aut recta ratio eo quod interdum homines illis abusi fuerint. Ergo.

130. Resp. Ad 1^m^, *D.* Promissus Spiritus Sanctus a Christo est fidelibus collective sumptis, præcipue vero eorum pastoribus, *C.* distributive vel *N.* vel *Subd.* cum subjectione a legitimis pastoribus per quamdam participationem, *Tr.* absque ejusmodi subjectione ac dependentia *N.* Jam vero Christus nemini unquam in particulari, si Petrum excipias, pollicitus quidpiam est; ejusque promissiones totam collectionem præsertim pastorum afficiunt, quibus munus commisit Evangelium prædicandi ac in sua integritate conservandi. Quod si fidelibus illæ etiam competere dicantur, profecto nonnisi per quamdam participationem iis tribui possunt cum subjectione legitimis pastoribus. Spiritus enim Dei non est spiritus divi-

Digitized by Google

sionis, sed unionis et charitatis; item obedientiæ ac subjectionis, minime vero independentiæ ac perduellionis. Talis porro esset Spiritus S. in systemate adversariorum.

131. Ad 2^m^, *D.* Spiritualis homo judicat omnia in ordine ad propriam ædificationem cohærenter ad Ecclesiæ magisterium, *C.* in ordine ad interpretationem dogmaticam, de qua agimus *N.* Eo vel magis quod nos lateat quinam isti vere spirituales homines sint. Plures semper illuduntur. Joannes vero in objecto loco alloquitur fideles quos ipsemet instituerat, eosque a malis hæreticorum artibus ac seductione communit.

132. Ad 3^m^, *D.* Ad ejus efficacem executionem, et uberiorem Dei cognitionem, *C.* ad exclusionem exterioris magisterii *N.* Alioquin vel ipsa Scriptura esset eliminanda.

133. Ad 4^m^, *D.* Inspirando pium credulitatis affectum ad certo assentiendum fidei per Ecclesiæ ministerium propositæ, *C.* emancipando fideles a debita Eclesiæ subjectione et magisterio *N.* Quæ duo perperam adversarii permiscent ad suum systema persuadendum.

134. Ad 5^m^, *Neg.* Siquidem fallacia omnino sunt criteria, quæ in subsidium vocantur ab adversariis, ac nullius usus; nemo enim persuadebit hæretico interpretationem suam sive Scripturæ sive rectæ rationi adversari; imo utrique errorem suum optime congruere contendet, uti patet ex sectarum omnium experientia.

135. Ad 6^m^, *Resp.* rejiciendum systema quod natura sua fallax est; neque exinde sequitur aut Scripturam aut rectam rationem abjici debere ob nonnullorum abusum, quia hic abusus non dimanat aut ex Scriptura aut ex ratione, sed ex hominibus male utentibus Scriptura ac ratione. Itaque hoc intercedit discrimen inter systema adversariorum et Scripturam rectamque rationem, quod illi abusus intrinsecus sit ex ipsa rei natura profluens, istis sit extrinsecus et per accidens.

—

ARTICULUS II.

DE EXEGETICA SEU SCIENTIFICA SCRIPTURARUM EXPOSITIONE.

136. Quæ in hoc articulo complectimur sunt expositio seu enarratio scientifica Bibliorum, critica item et hermeneutica, multiplex denique sensus ejusdem sacræ Scripturæ. Hæc autem leviter delibamus cum de his ex instituto agere ad sacrarum litterarum professores spectet. Persequemur igitur continenti oratione quæ potiora sunt, ac theologo maxime scitu videbuntur necessaria.

137. I. Solent protestantes catholicam Ecclesiam incusare quod studiorum biblicorum profectum retardet decretis suis, quibus catholici doctores Scripturam interpretari jubentur juxta unanimem patrum consensum, aut saltem ab unanimi ipsorum consensu non recedere. Ad injustam ejusmodi accusationem repellendam satis erit verba Tridentini in medium afferre. Hæc igitur sess. IV. Tridentinum habet: *Ad coërcenda petulantia ingenia, decernit* (synodus), *ut nemo suæ prudentiæ innixus in rebus fidei et morum ad ædificationem doctrinæ christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens contra eum sensum quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum, ipsam Scripturam sacram interpretari valeat.*

138. Ex his proinde discimus 1° synodum Tridentinam sibi tantum proposuisse effrenem licentiam coërcere in interpretatione Scripturarum, quæ consistit in recessu a sensu et interpretatione Ecclesiæ, et sanctorum Patrum in iis quæ pertinent ad fidem et mores ædificationemque populi christiani. Quo nihil sapientius et æquius constitui poterat. Congruit enim hæc regula fini quem Deus sibi proposuit in largienda hominibus sacra Scriptura, ut videlicet informarentur in iis quæ sunt credenda et facienda, quæque conferunt ad pietatem

Digitized by Google

fovendam; congruit principio catholico auctoritatis in iis quæ ad fidem moresque spectant, a qua discedere piaculum est; congruit denique sanæ exegeseos regulis juxta quas Scriptura exponi debet ad sensum traditionis et antiquitatis. Ceterum cum præter recensita plura occurrant illustranda quæ ad criticam, philologiam, chronologiam, geographiam, historiam, archæologiam etc. spectant, poterit catholicus interpres in his ingenium suum exercere, prout potest in iis omnibus quæ ad Ecclesiæ fidem vindicandam conferunt. Sane experientia ostendit numero et præstantia interpretes catholicos excelluisse præ protestantibus, quamvis hi plenis buccis suas commentationes crepent.

139. Freni omnis impatientes exegetæ protestantes quin edificationi suis laboribus inservierint, ad plenam fidei destructionem paulatim pervenerunt, ut patet ex rationalismo, mythicismo, hegelismo, straussismo, qui e protestantismi sinu suapte natura prodierunt. Eo res in Germania borussica pervenerunt, ut alicubi auditores Theologiæ confestim deserant professores, qui in divinis Litteris opus sacrum venerantur.

140. II. Id ipsum contigit circa criticam biblicam. Catholici qui ab Ecclesia integrum canonem recipiunt, in eo unice incumbunt ut illum evincant, solidisque antiquitatis traditionisque documentis fulciri ostendant. Quoad ipsos ædificium jam structum est. Contra vero protestantes qui Ecclesiæ auctoritatem respuunt et traditionis, ut in ejus locum principium de libertate examinis sufficiant, coguntur ab elementis incipere, materiam ad ædificii constructionem congerere, ac deinde ædificium erigere. Verum cum nec in his inter se consentiant, quod ab aliis admittitur ab aliis respuitur, atque ita fit ut semper in actu ædificandi inveniantur quin unquam proficiant. Imo ratione, ut ita dicam, inversa procedunt: quandoquidem progressus, quos appellant, protestantium ad majorem in dies fidei destructionem vergunt. Quapropter dum ipsorum majores solos deuterocanonicos libros respuebant, protestantes qui nunc sunt adoriuntur ipsos libros protocanonicos, incipiendo a Pentateucho usque ad Apocalypsim, adeo ut in universa Scriptura vix ullus sit liber, qui ab aliquo, seu verius a pluribus ex istiusmodi criticis non respuatur, sive saltem in dubium non revocetur.

141. Non aliter se se gesserunt quoad hermeneuticam biblicam; cum enim nullam aliam regulam agnoscant protestantes præter interpretationem, quæ ex sensu uniuscujusque privato profluit, necessario factum est, ut alii ab aliis dividerentur, prout quisque affectus erat. Multiplices canones a diversis auctoribus traditi sunt ad interpretandam Scripturam, alii edixerunt regulam supremam in *usu loquendi* constituendam esse; alii ingenium antiquiorum gentium, quæ mythis delectabantur; alii parallelismum eumque varium, alii denique ad grammaticam tanquam ad protestantismi *palladium* confugerunt.

142. III. Sed ut aliqua jam attingamus de Scripturarum sensu, hic quadrifariam distingui solet, scilicet in *litteralem*, qui etiam tropicus et metaphoricus est; et in *mysticum*, qui rursum dividitur in *allegoricum*, *tropologicum*, seu *moralem*, et *anagogicum*, et tritis illis versibus comprehenduntur:

Littera gesta docet: quid credas allegoria:
Moralis quid agas: quo tendas anagogia.

quæ quidem divisio non omnibus arridet, ac minus apte expressa censetur.

143. Sensus litteralis ille est, qui immediate oritur ex verbis ipsis Scripturæ in nativa sua significatione acceptis. Sensus autem spiritualis seu mysticus est mediatus, qui nempe eruitur ex rebus significatis. Juxta nonnullos vero sensus biblicus litteralis ille est, quem Spiritus S. *directe* et *proxime* exprimere voluit, et verba *directe* præseferunt, sive propria sive figurata in quantum figurata sunt; sensus spiritualis ille est quo

Digitized by Google

Spiritus S. *directe* quidem, *remote* autem aliquid exprimere voluit, *obliqué* tamen verba præseferunt ex *typis* promanans, atque in sensu litterali delitescens. Utraque autem definitio secunda hæc nobis minus probatur; prior quidem, quia idonea non videtur ad sensum litteralem determinandum, cum mentem potius Spiritus Sancti quam ipsam litteræ vim respiciat; posterior vero quia præterea nimis coarctat sensum spiritualem, dum ad solos *typos* eum restringit. Controversia porro agitatur utrum unus idemque textus duos possit sensus litterales admittere, quod plerique catholicorum affirmant, nonnulli negant. Non desunt vero qui saltem in nonnullis vaticiniis duplicem sensum litteralem agnoscant, nempe subjectivum, qui menti prophetæ obversaretur, et objectivum, qui a Deo revelante intendebatur. Ceterum Luthero duce, sententia negans duplicem dari litteralem sensum communis penes protestantes evasit; idcirco nos ducibus Augustino et Thoma communi catholicorum sententiæ affirmanti adhæremus. Sensus litteralis tantum est qui theologo ad probandum argumenta efficacia suppeditat, nisi sensus mysticus alicubi a Spiritu S. expositus fuerit, vel unanimi patrum consensu probatus.

CAPUT IV.

DE SCRIPTURÆ SACRÆ VERSIONIBUS.

144. Muneris hic nostri est vindicias sumere Tridentini decreti quoad versionem latinam *vulgatam*, nec non decretorum Rom. Pontificum quoad versiones in lingua vernacula. Quod enim spectat ad versiones antiquas earumque recensiones, pretium, usum aliaque ejusmodi, instituti nostri non est.

145. Quum itaque concilium Tridentinum sess. IV. *authenticam* declaraverit versionem latinam vulgatam sacrorum Bibliorum, quo sensu vox *authentica* accipi debeat ad mentem Tridentini inquiri debet. Protestantes enim ut invidiam conflarent illius decreto, obtenderunt cum detrimento fontium primigeniorum authenticam declaratam esse Vulgatam versionem a Tridentinis patribus; ast perperam, uti luculenter patet ex ipsius decreti verbis, tum ex historicis documentis ad concilium spectantibus. Verba decreti hæc sunt: *Eadem sacrosancta synodus considerans non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum quænam pro authentica habenda sit innotescat; statuit et declarat, ut hæc ipsa vetus et vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est; in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.* Ex his patet haud mentem concilio fuisse, dum Vulgatam authenticam declaravit, eam conferre textui seu fontibus primigeniis, aut aliis antiquis versionibus, sed versionibus latinis, et ex his vulgatam versionem eligere et uti authenticam declarare. Hac porro declaratione Tridentinum duo effecit, 1° adstruxit conformitatem intrinsecam inter fontes originales et hanc latinam versionem, ita ut in iis quæ ad fidem moresque pertinent, ad res item et substantiam nullo hæc errore scateat; 2° extrinsecam adjecit auctoritatem hoc ipso suo juridico decreto. Hoc vero concilii fuisse consilium testantur historiographi ejusdem concilii, uti cardin. Pallavicinus, et qui eidem synodo interfuerunt, cujusmodi sunt Andreas Vegas, qui præterea refert testimonium cardinalis a S. Cruce legati Pontificii in sess. IV., et Alphonsus Salmeron, ut alios silentio prætream, quos recenset vel ipse Humphredus Hodius acerrimus Vulgatæ adversarius.

146. Pauca jam subjicere hic lubet de versionibus vernaculis recentioribus. Bibliorum versiones in linguam vernaculam numquam Ecclesia fieri prohibuit; attamen numquam non invigilavit illarum fidelitati. Cum vero

Digitized by Google

consueverint hæretici Scripturas versionibus suis fœde corrumpere, ac fideles illorum suggestionibus permoti sibi jus arrogare, eas privato sensu interpretari, haud exiguo fidei detrimento, Ecclesia vetuit versiones quas ipsa non prius recognoverit, earumque lectionem, non prius obtenta legitima facultate. Exortis deinceps, protestantium hæreticorum sollicitudine, biblicis societatibus ad Scripturam in omnium linguas vertendam seu potius corrumpendam, versionesque confectas ubique locorum disseminandas, quibus errores suos diffunderent, et si fieri posset, Ecclesiam catholicam penitus everterent, Rom. Pontifices decretis datis societates illas damnarunt cum Bibliis suis.

147. Muneris igitur nostri est tum latinam editionem vulgatam in sensu paulo ante exposito vindicare, tum etiam æquitatem ostendere decretorum pontificiorum quibus biblicæ societates damnatæ sunt. Quæ ut conficiamus sit:

PROPOSITIO I.

Merito Tridentina Synodus ex omnibus latinis editionibus quæ circumferebantur sacrorum librorum, veterem vulgatam editionem pro authentica habendum esse statuit et declaravit.

148. Duo, ut præmisimus, effecit Tridentina synodus dum authenticam declaravit vulgatam editionem latinam, eam scilicet conformem textui originali in iis omnibus, quæ ad fidem et mores rerumque substantiam spectant, edixit, contulitque extrinsecam auctoritatem juridicam quam nec textibus primigeniis nec alteri detulit cuique versioni. De posteriore hac extrinseca auctoritate nil attinet dicere, cum res per se pateat; quoad intrinsecam conformitatem, eam sic ostendimus.

149. Conformis illa versio textui primigenio dicenda est, quæ in Ecclesia plurium seculorum tractu obtinuit; quæ non solum a patribus commendata est, sed ab ipsis adversariis; contra quam demum nihil solidi umquam opponi potuit. Talis porro est vulgata latina versio quam Tridentina synodus authenticam declaravit. Ergo.

150. Atque ad primum quidem quod spectat, vulgata versio constat partim ex antiquissima translatione quæ vel ab ætate apostolica confecta est, partim vero ex Hieronymiana. Jam vero translatio illa in usu fuit sex prioribus seculis in universa occidentali Ecclesia ac ceteris deinceps ad nos usque lapsis; altera autem pars quæ est potior, complectiturque translationem Hieronymianam a sec. VI. pariter in eadem Ecclesia principatum obtinuit. Porro asserere Ecclesiam nobilissimam, Romanam videlicet, in tot conciliis Œcumenicis, dogmaticis definitionibus aliisque hujusmodi infideli usam esse versione, quæ a textu circa fidem vel mores vel substantiam discreparet, absurdissimum est.

151. Patres vero latinos versionem utramque commendasse nemo est qui in dubium revocet, aut revocare possit. Sanctus enim Hieronymus illam vocat *communem et vulgatam* (in Matth. 13. et in ep. 106. *ad Sunnium et Fretelam*), S. Augustinus *Italam*, eamque ceteris anteponit in lib. 2. *de Doctr. Christ.* c. 15. quod sit *verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ*. S. Gregorius M. eam appellat *vulgatam veterem*, prout versionem S. Hieronymi dicit *vulgatam novam*, quia tunc pedetentim in Ecclesia obtineri cœperat; S. Isidorus Hispalensis *Etymol.* lib. 6. cap. 4. omnibus eam anteferri sua ætate testatur.

152. Hanc eandem versionem constantem tum ex antiquissima priore translatione tum ex translatione Hieronymi, quamque ob usum non interruptum 1000. plus minus annorum, Tridentinam *veterem vulgatam* nuncupavit, ipsi protestantes summis deinde præconiis extulerunt. Tales sunt Beza, Casaubonus, Grotius, Drusius, uterque Buxtorfius, Ludovicus de Dieu, Waltonus, Millius, Boïsius, aliique passim, usque ad Michaëlis, qui non dubitat affirmare versionem hanc *unam omnium præstantissimam* esse.

153. Ex his pronum est colligere, quod tertio loco constituimus, nihil solidi unquam vulgatæ versioni opponi posse. Hoc enim tum solum fieri

Digitized by Google

posset, cum quidpiam in Vulgata reperiretur, quod fidei vel moribus, vel historiis vel sententiis etc. repugnaret: verum nihil ejusmodi reperire in ea unquam potuerunt Vulgatæ adversarii, qui potius fassi sunt eam hac in parte versionem vulgatam intemeratam prorsus esse, inter quos sic scribit in *Critica sacra* lib. VI. cap. 5. §. 10. heterodoxus Ludov. Cappellus: *Non est passus Deus in translationes quibus Ecclesia sua usa est, et etiamnum hodie ubique utitur, gliscere varietatem seu alterationem momentosam, quæ doctrinam ipsam immutet atque corrumpat.* Grotius pariter qui in *Voto pro pace: Tutissima omnium*, inquit, *iis qui nec hebraice nec græce didicere, est vulgata versio, quæ nullum habet malum dogma sicut tot seculorum et gentium consensus judicavit.*

154. Jure igitur merito Tridentina synodus authenticam declaravit vulgatam latinam versionem utpote probatam ab universa Ecclesia tot seculorum usu, præconiis commendatam a sanctis Patribus atque, ipsis adversariis fatentibus, in omnibus quæ substantiam attingunt, originalibus textibus plane conformem. Hac ratione tranquillitati communi Synodus consuluit tutam versionem præbens, secus ac contigerit protestantibus qui non minus de versione, quam de textibus minime securi sunt, nec adhuc convenere sive circa textum genuinum, sive circa communem aliquam versionem.

DIFFICULTATES.

155. I. Obj. 1° Vulgata versio multiplex est ex plurium antiquissimarum versionum congerie, quarum ignorantur auctores, conflata. 2° Quamvis eam Hieronymus emendaverit, cito tamen ejus recensio depravata est et permixta versioni antiquæ corruptissimæ. 3° Differt ea enim in pluribus a versione quæ in Bibliotheca divina ejusdem S. Doctoris reperitur. 4° In locis præterea non paucis differt Vulgata a textibus primigeniis hebraicis et græcis; in nonnullis præterea abundat, deficit vero in aliis. 5° Debuisset proinde Tridentinum optimo illorum consilio acquiescere, qui proposuerant novam prorsus versionem e fontibus esse faciendam, quæ et elegantior simul et uniformis evasisset. 6° Obstupuerunt idcirco exteri, quod pauci episcopi inconsulte ejusmodi decretum ediderint in re adeo gravi. Ergo.

156. Resp. Ad 1^m, *Trans.* Dummodo enim de versionis fidelitate constet atque de ejus conformitate cum fontibus, parum interest utrum ab uno aut pluribus cognitis aut ignotis auctoribus versio nostra adornata fuerit. Jam vero ex demonstratis id aperte liquet.

157. Ad 2^m, *D.* Cito depravata est Hieronymiana recensio in codicibus privatorum, *Tr.* vel *C.* in codicibus publicis usui Ecclesiæ destinatis, in quos si nonnulla identidem leviora menda irrepsere, eruditorum cura emendata sunt *N.* Numquam defuere in Ecclesia viri docti, qui in se emendationis curam susceperint, cujusmodi fuere Cassiodorius, Beda, Alcuinus, Lanfrancus, aliique insequentibus seculis, donec nova prodivit Rom. Pontificum sollicitudine editio quam possidemus.

158. Ad 3^m, *D.* In nonnullis accidentalibus, eo quod noluerit Ecclesia unius alteriusve interpretis versioni exclusive adhærere, *C.* in substantiali aliqua parte *N.* Ecclesia enim Scripturarum depositaria divinitus constituta est; hinc quamvis Hieronymianam versionem generatim adoptaverit, quando opportunum duxit, non abnuit ab illa recedere.

159. Ad 4^m, *D.* Id est non est plane conformis vulgata versio nonnullis individuis codicibus, aut eorum si placet familiis, quæ adhuc supersunt, *Tr.* vel *C.* cum anterioribus codicibus *N.* Difficile admodum est duos vel tres codices qui textum exhibent originalem in omnibus omnino consentire, adeoque semper aliqua discrepantia reperiri debet inter versionem nostram ac peculiares codices illos. Verum ostendendum esset recentiores hos codices veriorem lectionem præseferre præ anterioribus, qui perierunt, quosque secutus est vulgatus inter-

Digitized by Google

pres. Porro saniores critici vel inter protestantes haud abnuunt anteferre lectionem Vulgatæ lectioni istorum codicum. Adde ejusmodi discrepantias non attingere substantiam, sed res levioris momenti ac prorsus accidentales, uti a doctis viris ostensum est.

160. Ad 5^m, *N*. Si enim paucorum illorum consilio acquievisset Synodus 1° incurrisset in longe plurium offensionem, quod repudiasset versionem tot seculorum usu probatam in Ecclesia; 2° privasset nos versione critica omnium omnino antiquissima, quæ tamquam basi ceteris versionibus occidentalibus inservivit; 3° debuisset textum primigenium purgatissimum decernere, quod non minimi momenti est, ut patet ex vanis tot protestantium conatibus; 4° ingenti labore debuisset novam hanc versionem conferre cum textibus. Ridiculum porro fuisset tot se incommodis objicere ad sectandam elegantiorem versionem, cum in his non tam de elegantia quam de versionis fidelitate solliciti esse debeamus. Idem dic de uniformitate quam nec Deus in textibus consectatus est.

161. Ad 6^m, *D*. Obstupuerunt immerito fanatici hæretici, qui carpunt quæ sibi non arridenl, *Tr*. catholici *N*. Siquidem hi omnes eo quo par erat venerationis sensu decretum Tridentinum exceperunt. Exitus porro ostendit, qua prudentia prædili fuerint pauci illi episcopi, qui Vulgatam probarunt.

162. II. Obj. Mandavit Tridentinum ut vetus vulgata editio *emendatissime* imprimeretur, verum Sixti V. impatienti festinatione factum est, ut coruptissima evaserit. Nova Clementis VIII. jussu correcta Vulgata prodivit in lucem, quæ in non paucis emendationi Sixtinæ adversatur, exinde occasionem nacti sunt James et Amama protestantes vulgandi libellos, quorum alteri a James titulus præfixus est: *Bellum papale*, alteri ab Amama titulus inscriptus: *Antibarbarum Biblicum*. Hæserunt præterea Rom. Pontifices inter antiquam *communem vulgatam editionem et recensionem Hieronymianam*, quæ a censoribus uti basis electa est novæ emendationis. Ex his patet quid censendum de vulgata editione sit auctoritate pontificia in lucem emissa.

163. Resp. *D*. Si *a priori* historia vulgatæ emendationis scribatur, *C*. si juxta historica documenta *N*. Ex historicis itaque documentis discimus 1° Sixtum V. sibi unice proposuisse veterem vulgatam versionem emendatam ope melioris notæ codicum edere, non autem eam emendare per collationem textuum originalium, idque ad mentem Tridentini decreti; Clementem vero VIII. novam suam editionem voluisse præterea ut exigeretur ad textus primigenios, adeoque discrepantiam inter editionem Sixtinam et Clementinam oriri unice ex diversa ratione, quam isti Pontifices tenuerunt in sua emendatione. Discimus 2° Sixtinam editionem magis conformem esse antiquæ versioni vulgatæ, Clementinam vero magis conformem esse textibus. Discimus 3° menda typographica minus irrepsisse in editionem Sixtinam quam in Clementinam, siquidem in illa vix 40. reperiuntur, dum in Clementina excedunt 80. Discimus 4° falsum esse, in præfatione editionis Clementinæ a card. Belarmino confecta errores omnes qui irrepserunt in editionem Sixtinam rejici in tipographum, cum potius in ea dicatur alia præterea fuisse emendata. Discimus 5° differentiam quæ intercedit inter utramque editionem in pluribus lectionibus levissimi esse momenti, nec ullo modo substantiam attingere; atque spectari posse Sixtinam editionem in ordine ad Clementinam uti minus perfectum ad magis perfectum. Discimus 6° nomine *communis vulgatæ editionis* a Bellarmino in cit. præfatione designari Hieronymianam recensionem, quæ in utraque editione fuit emendationis veluti basis ac fundamentum atque hac de causa Romam Bœticum exemplar delatum ex Hispania fuisse.

164. Ex his jure merito concludimus, libellos protestantium hac de re

Digitized by Google

editos spectari posse uti documenta indubia illius furoris, quo protestantes æstuabant adversus apostolicam sedem, qui defecerunt, prout deficient illorum catholicorum labores qui spiritu anticatholico editi sunt. Hic semper est lapis in quem isti impingentes corruunt, et confringuntur.

PROPOSITIO II.

Jure optimo Romani Pontifices societates bibli-cas nuncupatas veluti noxias et perniciosas iteratis decretis improbarunt.

165. Societatum biblicarum origo, spiritus qui in eis dominatur, effectus denique quos illæ pariunt, noxias ac perniciosas societates ejusmodi evidenter ostendunt; jure igitur meritoque iteratis decretis illas Rom. Pontifices proscripserunt.

166. Sane societates biblicæ an. 1804. in sinu anglicanismi ac protestantismi ortum suum habuerunt ex zelotypia, quam acatholici conceperunt adversus catholicæ religionis progressum apud infideles et exteras nationes. Turmatim ad eas protestantes undique confluxerunt; nam novæ ubique partiales societates quæ cum generali communicarent penes protestantes institutæ sunt. Atque ad eas augendas, servandasque labores omnes, industriam, impensas contulerunt; designarunt ministros, nullique medio sive æquo sive iniquo, quod ad finem obtinendum juvaret, pepercerunt.

167. Spiritus qui in ipsis dominatur est spiritus oppositionis adversus Ecclesiam catholicam, ut ipsimet biblici non semel et voce et scriptis editis professi sunt. Sibi proposuerunt, sub specie propagandi Evangelii, eversionem catholicæ Ecclesiæ; tractatus teterrimis in eam calumniis redundantes ubique una cum Bibliis disseminarunt, ad subvertendos catholicos magno submiserunt numero emissarios, atque in dies submittunt. Biblia fœde detruncarunt et corruperunt juxta uniuscujusque sectæ placita, ut anglicani anglicanismum, lutherani lutheranismum, calviniani calvinismum, methodistæ methodismum, rationalistæ rationalismum et ita porro reliquæ omnes incautis propinarent atque propinent. Interdum libros antichristianos, cujusmodi esset *vita J. Christi* Strausii sub specioso titulo villicis exhibent, et gratis distribuunt ad incredulitatem persuadendam; interdum Biblia a se detruncata sub ementito titulo *Scripturæ sacræ jussu Sixti V. et Clementis VIII. editæ* ad facilius decipiendos catholicos imperitos diffundunt. Interim præcipua istiusmodi societatum membra ex reliquorum oblationibus quæstum faciunt, exercentque commercium: ii vero, qui ab hisce societatibus mittuntur apostoli, quorum non pauci mercatores, sartores, sutores sunt, cum uxore et liberis pinguescunt et saginantur, atque in sua quisque statione catholicis præconibus pro viribus obsistere unice habent propositum, præterea nihil. Atque in hoc tantum incumbunt studio, ut numquam persecutiones excitare et dira quæque moliri in catholicos fatigentur. Quod liquet vel ex iis, quæ nuper (an. 1843. et 1844) in insulis Oceaniæ ac Sandewich nominatim, per summum dedecus facta esse ex publicis documentis comperimus.

168. Effectus demum causæ respondent; etenim adeo infideles non ducunt ad fidem, ut potius eos ab illa abducant, et catholicos quosque prave dispositos nitantur donis muneribusque pervertere. Biblia vero ipsa temere distributa, imo verius projecta quotidianæ profanationi exponunt: siquidem ad usus plane indecoros, ad quæstum ex devendita charta, ad plantarum inoculationem aliaque ejusmodi destinant qui ea suscepere. Divisiones præterea serunt, cum sectæ ex quibus societates coalescunt inter se oppositæ sint, inter neophytos seu proselytos suos biblici æmulationem excitant ac odia religiosa. Atque hinc factum est, ut non solum Rom. Pontifices quibus divinitus munus incumbit in sua integritate conservandi tum revelationis depositum, tum fidem ac Ecclesiam ipsam, verum etiam episcopales in America, et non pauci anglicani episcopi documenta pastoralia dederint ad-

Digitized by Google

versus has biblicas societates, spectata gravissima quæ ab illis infertur pernicie.

169. Quæ hactenus de machinationibus, de fraudibus, deque scopo harum biblicarum societatum abducendi catholicos ab Ecclesia ac fidei puritate disseruimus, larva omni deposita, professa est nova societas quæ sub nomine *Fœderis christiani* Neo-eboraci in America die 12. Junii 1843. instituta est. Hæc sibi proposuit tractatibus, libellis, Bibliis, ope italorum exulum aut mercatorum in præcipuis utriusque mundi plagis degentium, distribuendis imo et projiciendis, provincias Italiæ, præcipue vero pontificias corrumpendi, ut sic mediante Italia possit reliquas mundi partes facilius inficere. Verum summus Pontifex Gregorius XVI. Epistola encyclica data die 8. Maj. 1844. ad universos patriarchas, primates, archiepiscopos et episcopos zelum et sollicitudinem omnium et singulorum excitavit; istiusque *novi fœderis antichristiani*, Deo Ecclesiam suam protegente, conatus in irritum cedent, prout tot aliorum facinorosorum impiorumque hominum anteactarum ætatum confœderationes et molimina in nihilum redacta sunt.

170. Sive igitur originem ac elementa, sive spiritum et finem, sive demum effectus qui ex societatibus biblicis dimanant, spectemus, concludamus necesse est, jure optimo Romanos Pontifices iteratis decretis eas veluti perniciosas reprobasse atque damnasse.

DIFFICULTATES.

171. Obj. 1° Societates biblicæ sibi unice proponunt defferre *bonum nuncium* efferatis populis infidelibus et idololatris. 2° Quamvis Biblia conversionis opus non perficiant, ad illud tamen animos disponunt. 3° Hac de causa fideles pecunias erogant, ac missionarii difficillima ac laboris periculique plena itinera suscipiunt. 4° Spes semper major affulget ulterioris successus. 5° Deus ipse istiusmodi conatibus benedicere visus est, uti liquet ex multiplicatione annui census earundem societatum. 6° Soli Rom. Pontifices *tenebrarum patroni* veluti *pestem*, societatum institutum proscripserunt, uti Pius VII. duobus Brevibus, quorum altero versionem Scripturæ polonicam a Gregorio XIII. et Clemente VIII. probatam proscribendam edixit; Leo XII. et Gregorius XVI. ejusdem conspirationis reos se constituere non erubuerunt. Ergo.

172. Resp. Ad 1^m^, *D.* Idest hoc pallio se contexerunt, *C.* vere hoc sibi proposuerunt *N. Ex fructibus eorum*, inquit Christus, *cognoscetis eos.* Cum vero hi fructus pessimi sint, quomodo arbor ex qua procedunt bona censeri poterit? Quare ubique locorum conspirant ejusmodi societates adversus Ecclesiam Romanam, sive Catholicam? Cur insectantur missionarios catholicos ne deferant *bonum nuncium?* Cur catholicis insidiantur, inter ipsos Biblia detruncata et corrupta diffundunt? Itaque factis protestationes destruuntur.

173. Ad 2^m^, *N.* Tantum enim abest, ut Biblia inconsulto distributa animos infidelium ad fidem disponant, ut potius offendiculo eis sint, et difficiliores ipsos ad conversionem efficiant, quod experientia ostendit. Biblia sine legitima missione nullum valorem habent.

174. Ad 3^m^, *D.* Qui decepti sunt ac in bona fide versantur, *C.* deceptores qui optima illorum dispositione abutuntur *N.* Illorum ab istorum causa secernenda est. Plerique ex illis optimo animo pecunias impendunt, aut iter instituunt; at isti pessime faciunt, dum pecunias emungunt in pravum finem, ad eversionem Ecclesiæ, ad propria commoda, ad quæstum faciendum, uti ostendimus. Quam vero ob causam itinera illa suscipiant mercatores illi, ac opifices satis aperte constat ex ingentibus divitiis quas brevi sibi compararunt illis in locis in quibus morantur. Quid boni ab ejusmodi viris expectes qui non animas sed se ipsos quærunt et quæ sua sunt?

175. Ad 4^m^, *D.* Nempe se ipsos ditandi nonnullosque incautos decipiendi, *C.* lucrandi animas *N.* Sine legili-

Digitized by Google

ma missione nullus salutaris fructus expectari potest.

176. Ad 5^m, *D.* Id est permisit Deus aliquod istarum societatum incrementum ad majorem Ecclesiæ suæ triumphum patefaciendum, *C.* ad illas cohonestandas *N.* Hoc enim posterius asserere vere esset Deum irridere, quasi nempe ipse promovere vellet institutum ex omnibus hæreticorum sectis conflatum ad extremam, si fieri posset, Ecclesiæ suæ perniciem. Eadem igitur ratione permisit Deus felices ejusmodi successus, quo permisit, adque identidem permittit portis inferi partialem aliquem triumphum, ut exinde protectio ejus erga Ecclesiam eluceat, dum eas superat. Duo reipsa emolumenta in Ecclesiæ bonum exinde provenerunt, alterum in ferventiori zelo qui in catholicis ex occasione ejusmodi societatum excitatus est; alterum vero in institutione saluberrima societatis *a propagatione fidei* nuncupatæ, quæ in dies augetur et fructus uberrimos ubique locorum affert. Ita Deus ex malo novit bonum eruere.

177. Ad 6^m, *D.* Id est fidei assertores ita se merito gesserunt ne muneri suo deessent, *C.* secus *N.* Ideo vero Rom. Pontifices societates biblicas *pestis* nomine designarunt, quia tales reipsa sunt, ut ex hactenus dictis, præsertim vero ex institutione sic dicti *fœderis christiani* manifeste constat; cum eo tendant ut animas inficiant ac perdant, ad eum modum quo pestilentia inficit corpora et ad interitum perducit.

178. Falsum porro est quod ab adversariis asseritur, nempe Pium VII. reprobasse versionem polonicam a Jac. Wieckio S. J. adornatam ac opportunis notis ditatam, sed cum biblici notas detraxerint, ac præterea versionem illam fœdaverint, jussit summus Pontifex aliquod ejus exemplar Romam transmitti, ut examini subjiceretur ad detegendos errores qui *insidiose*, ut loquitur Pontifex, in eam obtrusi sunt.

—

CAPUT V.

DE SCRIPTURÆ SACRÆ LECTIONE IN LINGUA VERNACULA.

179. Novatores sec. XVI. quos secuti sunt janseniani, præsertim vero Quesnellus cujus septem propositiones damnatæ sunt in constitutione dogmatica *Unigenitus* a 79. ad 85. omnibus indiscriminatim fidelibus necessariam ad salutem esse Scripturæ sacræ lectionem in lingua vernacula effutierunt. Synodus Pistoriensis, cujus pariter hac de re proscripta est propositio 67. in Constit. *Auctorem fidei* illorum vestigia premens ob *solam impotentiam* fideles excusari asseruit a S. Scripturæ lectione. Ulterius vero progressi novatores Ecclesiam accusarunt quod interdixerit Bibliorum lectionem, ne fideles errores quibus ipsa inquinata est, detegerent. Duo proinde a nobis præstanda sunt, prius scilicet ostendere debemus, nullam salutis necessitatem fideles adigere ab Bibliorum lectionem; deinde repellere debemus hæreticorum in Ecclesiam impactam calumniam de absoluta prohibitione lectionis sacræ Scripturæ in linguam vernaculam conversæ. Quæ ut efficiamus sit:

PROPOSITIO I.

Sacræ Scripturæ lectio Christifidelibus indiscriminatim omnibus minime necessaria est ad salutem.

180. Ejusmodi necessitas aut ex ipsa rei de qua agitur natura, aut ex præcepto aliquo divino sive ecclesiastico exurgeret. Jam vero ex neutro capite exurgit.

181. Etenim ex ipsa rei natura profluere nequit, alioquin 1° salutem adipisci non potuissent quotquot ante exaratas Scripturas tum veteris tum novi Testamenti vixerunt; 2° nec salvari potuissent quotquot in ethnicismo nati sunt in quorum manus Scripturæ sacræ non pervenerunt; 3° neque rudes omnes ac idiotæ qui sive in israelitico populo, sive in christianismo ex-

Digitized by Google

literunt a Moyse ad Christum et a Christo ad nos usque, qui tamen plerique semper fuerunt; 4° barbari ac sylvestres populi qui litteras non callebant aut ne dum callent. Iis igitur omnibus salutis via semper interclusa esset, quod absurdum nescio an adversarii novatores devorare possint. Deinde quoad eos qui litteras noverunt ideo necessaria esset Scripturæ sacræ lectio, quia hæc unicum foret medium ad divinam cognoscendam voluntatem, ad fidem, pietatem, sanctitatemque gignendam, nutriendam atque fovendam; atqui hoc falsum est, cum præter illam lectionem innumera pene subsidia suppetant ad commemorata obtinenda; talia sunt instructiones, conciones, ascetica scripta, quibus populus christianus abundat. Ergo.

182. Restat igitur ut hanc necessitatem ex aliquo divino aut ecclesiastico præcepto arcessere debeamus. Ast non modo nuspiam ejusmodi præceptum ostenditur, sed præterea aperte excluditur. Quod quidem duplici via ostendimus negativa et positiva. *Negativa*, quia quamvis sæpe adeo provocati fuerint adversarii ad illud proferendum, nondum invenerunt etsi maxime voluerint. Accedit quod neque hoc præceptum antiquitas sacra invenerit, quia quamvis pro illius ætatis disciplina Patres solliciti fuerint in adhortandis fidelibus ad Scripturæ sacræ lectionem, numquam tamen illam aut a Deo aut ab Ecclesia præceptam dixerunt. *Positiva*, quia Patres conceptis verbis contrarium sæpe professi sunt. Sic Tertullianus *De præscript.* c. 11. *fides tua*, inquit, *te salvum fecit*, *non exercitatio Scripturarum;* S. Irenæus *Cont. Hæres.* lib. 3. c. 4. testatur plures barbaras gentes *sine charta vel atramento scriptam in cordibus suis per Spiritum salutem habuisse.* S. Augustinus *de Doctrina Christ.* lib. 4. c. 39. *Homo*, scribit, *fide, spe et charitate subnixus, eaque inconcusse retinens non indiget Scripturis . . . itaque multi per hæc tria etiam in solitudine sine codicibus vivunt.* Concilia haud pauca, quæ inferius commemorabimus, justis de causis, Scripturarum lectionem fidelibus interdixerunt.

183. Nulla igitur necessitate salutis fideles ad lectionem sacrarum Scripturarum adiguntur.

DIFFICULTATES.

184. Obj. 1° Scriptura nobis patefacit divinam voluntatem; ergo omnes illam cognoscere per ejus lectionem tenentur. 2° Sane si Moyses, prophetæ, Christus et apostoli nos alloquerentur, eos audire teneremur; cum igitur nos alloquantur per Scripturas, eas legamus necesse est. 3° Præterea juxta Apostolum Rom. 15, 4. *per consolationem Scripturarum spem habeamus;* 4° Judæi sibi persuaserant in *Scripturis vitam æternam* haberi; Christus non modo in hac persuasione illos confirmat, sed præterea adjecit; *Scrutamini Scripturas.* 5° Illiterati huic obligationi satisfacere possunt accedendo ad ecclesias seu templa in quibus lectionem Scripturæ in lingua vernacula audire tenentur. 6° Quod si id præstare nequiverint illos *impotentia* excusabit; 7° siquidem sive concionibus sive libris asceticis suppleri Scripturarum lectioni aut auditioni non potest, cum neque purum verbum Dei contineant, neque solidam verbi Dei explanationem exhibeant. Ergo.

185. Resp. Ad 1^m, *D.* Si nulla alia suppetat via ad Dei voluntatem cognoscendam, *C.* si plura media habeantur præter Scripturarum lectionem *N.* Hæc autem assignavimus.

186. Ad 2^m, *D.* Si immediate tantum eos audire teneremur, *C.* si mediate *N.* Jam vero qui audit Ecclesiam docentem hoc ipso audit Christum, apostolos et prophetas, dicente eodem Christo: *Qui vos audit me audit.* Præsertim cum non omnis Christi et apostolorum doctrina scriptis consignata sit.

187. Ad 3^m, *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Nam defectui Scripturarum suppleri potest per libros pios ac prædicationem evangelicam.

188. Ad 4^m, *D.* Ob divinam revelationem in illis contentam, quæque sive lectione, sive alio quovis modo,

Digitized by Google

predicatione, explanatione etc. cognosci poterat, *C.* per solam lectionem a quolibet immediate faciendam *N.* De sensu verborum Christi paulo post agemus.

189. Ad 5^m^, *N.* Si enim proprie dicta necessitate tenerentur singuli ad Scripturarum lectionem, profecto huic obligationi sola auditione satisfacere non possent. Deinde, ecquis certiores faceret illiteratos et rudes sibi legi Scripturæ versionem quæ plane textui respondeat? Se non decipi? Scripturas sibi non detruncari?

190. Ad 6^m^, N. Quia gratuita ejusmodi assertio est, tum quia etiam qui ad finem tenetur, tenetur ad media, et ad removenda obstacula, ubi præsertim agitur de necessitate ex qua salus æterna pendet.

191. Ad 7^m^, *N.* Nec enim sine Ecclesiæ probatione libri ejusmodi evulgantur, plures præterea longo seculorum tractu et experientia communi idonei judicati fuere utpote ab hominibus spiritu Dei ductis conscripti. Quod vero attinet ad conciones, cum hæ sub inspectione pastorum fiant, dubitari nequit, eas rite haberi. Denique cum sive librorum sive concionatorum multitudine abundemus, satis erit prudens delectus sub pastorum directione.

192. Inst. Tenentur saltem ex præcepto divino et ecclesiastico fideles omnes ad Scripturæ sacræ lectionem. 1° Etenim Deut. 6. legitur: *Ligabis ea* (Dei mandata) *quasi signum in manu tua: eruntque et movebuntur ante oculos tuos, scribesque ea in limine et ostiis domus tuæ.* 2° Christus Jo. 5. idipsum confirmavit dicens: *Scrutamini Scripturas;* et Apostolus Coloss. c. 4. jussit epistolas suas legi in fidelium cœtu. 3° Hac de causa tum ipse, tum apostoli reliqui epistolas et commentaria sua ediderunt, ut legerentur. Hinc 4° Scriptura universa tum a S. Augustino, tum a S. Gregorio M. aliisque patribus *Dei ipsius epistola ad homines data* dicta est, quorsum vero nisi ut ab omnibus legeretur? 5° Hoc proinde frequenter inculcat S. Jo. Chrysostomus tum in hom. 9. in epist. ad Coloss. tum in conc. 3. in Lazarum ubi et illud adjicit: *Non potest fieri ut quisque salutem assequatur, ni assidue versetur in lectione spirituali;* loquitur porro de lectione Scripturarum. Ergo.

193. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* quoad præcepta Decalogi, *Tr.* quoad Scripturam universam *N.* De hac porro hic sermo non est. Jam vero præterquam quod objecta verba commode in sensu figurato intelligi possunt, de jugi nempe legis meditatione ad eam sedulo exequendam, certum est pharisæos qui ea ad litteram accipiebant, nonnisi de præceptis Decalogi, imo potius de nonnullis sententiis illa intellexisse et in usum deduxisse. Scribebant enim ea in vestis fimbriis ut patet ex Matth. 23, 5. Imo Lighfootus ostendit nonnisi quatuor legis periochas pharisæos in vestibus suis scriptas gessisse.

194. Ad 2^m^, *N.* Tum quia incertum est utrum vox *Scrutamini* imperativa sit, ut post Cyrillum Alex. etiam protestantes interpretes arbitrantur; tum quia, dato quod imperativa sit, non afficit nisi pharisæos et legis doctores quos Christus alloquebatur minime vero universum populum.

195. Quod si Apostolus jussit legi epistolas suas ad Colossenses et Laodicenos scriptas, id in publico cœtu ac sub pastorum præsidentia propterea fieri voluit, nec eas aut alias quaslibet sine istorum magisterio legi voluit; quod et adhuc in Ecclesia catholica fit per Scripturarum lectiones et explanationes, ne fideles venenum ex propria imprudentia hauriant ex eo, quod ipsis alimentum et pharmacum esse deberet.

196. Ad 3^m^, *D.* Sub ea conditione quam modo exposuimus, *C.* absolute *N.*

197. Ad 4^m^, *D.* Scriptura universa a patribus Dei epistola ad homines nuncupata est quia Dei continet voluntatem, *C.* quia ab omnibus indiscriminatim absque debita pastoribus subjectione legenda est *N.* Nunquam enim mens hæc patribus fuit; qui potius contrarium insinuant, cum Scrip-

Digitized by Google

turas difficiles obscurasque esse inculcant.

198. Ad 5^m, *D.* Exhortando, *C.* præcipiendo, aut præceptum divinum et ecclesiasticum inculcando *N.* Cum diversa essent ætate S. Jo. Chrysostomi adjuncta ab iis quæ postea fuerunt, pro recepta eo tempore disciplina totus in eo est, ut fideles ad Scripturas legendas adhortetur. Quod ut efficiat, interdum amplificationibus utitur, uti oratores solent ad aliquid persuadendum. Ceterum si putasset adesse aliquod præceptum hujus lectionis, profecto illud commemorasset; ast vero de hoc alte semper silet, et contentus proinde fuit adhortationem adhibere, prout et alii patres eadem de causa fecerunt.

PROPOSITIO II.

Nunquam Ecclesia aut Rom. Pontifices universim prohibuerunt fidelibus sac. Scripturæ lectionem in lingua vernacula, sed modo improbarunt, modo probarunt prout temporum, locorum aut personarum adjuncta ac fidelium utilitas exposcere videbantur.

199. Probatam antiquitus fuisse lectionem sac. Scripturæ in lingua vernacula constat 1° ex omnibus antiquis versionibus, quæ quatuor aut quinque prioribus Ecclesiæ seculis adornatæ sunt, quin Ecclesia eas unquam improbaverit; 2° ex adhortationibus patrum, quibus ipsi nitebantur fideles ad illam inducere, adeo ut in dubium id revocari nequeat. Atque ita steterunt res donec sec. XII. insurrexerunt hæretici Albigenses et Waldenses, qui insurgentes adversus clerum et Ecclesiam universim cœperunt novas adornare versiones, quibus Biblia corruperunt ad decipiendos fideles; tunc Innocentius III. quo facilius seductionis periculum a fidelibus Galliarum, ubi illi hæretici maxime vigebant, averteret, lectionem sac. Bibliorum in lingua vernacula laicis interdixit; hoc ipsum constitutum fuit paulo post nempe an. 1229. a conc. Tolosano. Cum vero exortis Novatoribus sec. XVI. malum recrudesceret Pius IV. constituit regulam IV. *Indicis librorum prohibitorum*, qua vetita est eadem lectio absque facultate episcopi aut inquisitoris. Ex nimia autem facilitate tribuendi hanc facultatem cum irrepserint abusus, Clemens VIII. eam ad sacram Congregationem Indicis coarctavit.

200. Ex his intelligimus primam legendi Scripturas in lingua vernacula prohibitionem localem fuisse, quia temporum et locorum adjuncta eam exposcebant; alteram fuisse relativam, non autem absolutam. Quapropter, si Gallias excipias, ubique locorum ejusmodi lectio permissa erat, et exinde tot prodierunt versiones *sacrorum Bibliorum* ante Lutherum in Italia, Germania, Flandria, Anglia, quot recensentur ab eruditis viris in suis Bibliothecis, præsertim a p. Cherubino a S. Josepho, a Sixto Senensi et a Le-Longio. Instante novo periculo, Pius IV. extendit quidem ad regiones omnes prohibitionem legendi Scripturas sacras in lingua vernacula, ast, uti vidimus, non absolute; cavit enim ut permiti posset Bibliorum lectio iis omnibus qui episcopi judicio nullum ex ea detrimentum caperent; prout præstitit Clemens VIII., etsi quoad facultatem concedendam, eam sac. Indicis Congregationi reservaverit. Ceterum cum per versiones fideles et opportunas explanationes periculum perversionis amotum esset, ipsi Romani Pontifices non modo ejusmodi lectionem promoverunt, verum etiam auctores fuerunt probatis catholicis ad versionem lingua vulgari Bibliorum adornandam vulgandamque, ut patet ex versione polonica quam suscepit p. Wiechius S. J. faciendam, adhortante Gregorio XIII., et probante ipso Clemente VIII. Cracoviæ typis mandavit. Ita etiam Emserus in germanicam linguam Scripturas convertit; Duacena deinceps in linguam anglicam versio prodiit; in linguam gallicam Scripturam plures verterunt atque in primis p. Amelot; in linguam italicam Martini archiepiscopus Florentinus Biblia transtulit quæ summopere a Pio VI. commendata est; et ita porro in ceteris regionibus factum est, probantibus aut

Digitized by Google

saltem non obnitentibus Rom. Pontificibus et episcopis.

201. In hac autem agendi ratione maxima profecto Ecclesiæ prudentia elucet, dum non inconsulta profusione, uti hæretici solent, Biblia in manus fidelium tradit, sed delectu magnaque cautela ne perniciem sibi consciscant ex quo salutem haurire deberent. Quod demum non pauci protestantes fassi sunt, qui candide mala recensuerunt quæ ex Bibliorum lectione promanarunt, et sapientem agendi rationem quam Ecclesia catholica tenuit, comprobarunt.

202. Falsum est igitur quod passim stolidi atque gregarii scriptores aut disputatores protestantes assumunt ab Ecclesia Romana fideles a sac. Scripturæ lectione arceri, cum eam potius summopere promoveat; nulla enim catholicorum regio est in qua Scripturæ versio non reperiatur, quæque omnium pene manibus non teratur, cujus rei fidem indubiam faciunt multiplices illarum versionum editiones.

DIFFICULTATES.

203. Obj. 1° Nullo unquam limite sive temporum sive locorum, sive personarum coarctari debet sacræ Scripturæ lectio quam Deus tanquam certum patrimonium ac hæreditatem omnibus prorsus hominibus legavit. 2° Secus agere perinde esset ac Dei ipsius os obstruere et ab ejus alloquiis homines amovere, arcere fideles a fontibus vitæ æternæ omnibus patentibus; eos excommunicare: 3° esset aperta repugnantia Scripturis ipsis quæ hanc lectionem inculcant commendantque veluti utilem ad docendum, ad erudiendum, ad corripiendum (2. Tim. 3, 16.), cui ab omnibus attendendum sit veluti lucernæ lucenti in caliginoso loco; (2. Petr. 1, 19.); quæ laudant Timotheum eo quod ab infantia sac. Litteras noverit (2. Tim. 3, 15); quæ denique *Beatos* vocant qui scrutantur testimonia Dei (Ps. 118. 2.). 4° Esset patribus omnibus obsistere qui nihil antiquius unquam habuerunt, quam ut fidelibus ejusmodi sanctorum librorum assiduam lectionem suaderent. 5° Nec obstat, nonnullos imo plures hac lectione abusos identidem esse, siquidem et ipsa ratione abusi sæpissime homines sunt, nec unquam quispiam dicet eos vel ad tempus recto rationis usu esse privandos; itaque corrigendi abusus severe sunt, sed usus retinendus. 6° Multo vero minus prohibendæ ab ejusmodi lectione sub abusus obtentu fœminæ erunt, quum non fœminarum simplicitas sed superba virorum scientia hæreses excogitare soleat. Ergo.

204. Resp. I. Generatim ejusmodi difficultates in præsentiarum falso supposito laborare, cum omnibus præsto sint in magna copia Bibliorum exemplaria in uniuscujusque regionis idiomata conversa, uti ostendimus. Cum tamen propositæ difficultates attingant œconomicam prudentemque Ecclesiæ Romanorumque Pontificum agendi rationem, non abnuimus eam vindicare. Adeoque:

205. Resp. II. Ad 1^m, *D.* Si Deus hoc patrimonium et hanc hæreditatem legasset hominibus absque ulla subjectione legitimis pastoribus ac superioribus, *Tr.* si sub eorum tutela et obedientia, ne patrimonium et hæreditatem dissiparent, *N.* Totum religionis systema in subjectione ac dependentia a legitimis pastoribus, quos Deus ipse constituit ad regendam Ecclesiam suam, consistit; quo fit ut subditi obtemperare illis debeant aliquid præcipientibus aut vetantibus; alioquin non bene ordinata societas sed confusio ac perturbatio haberetur. Cum igitur ex hæreticorum fraude, ex depravatis eorum versionibus, ex principio liberi examinis, aliisque ejusmodi, instare fidelibus haud exiguum perversionis periculum cernerent Rom. Pontifices et episcopi, quod luctuosa multorum experientia confirmavit, inconsultam ejusmodi lectionem prohibuerunt, iisque tantum eam permiserunt de quorum fide nulla suspicio haberi posset. Hoc pariter universum hominum usui et commodo datum a Deo est, num idcirco civilis societas omnibus indiscriminatim re-

Digitized by Google

rum omnium usum liberum relinquit? Numquid relinquunt medici infirmis omnibus ciborum liberum delectum?

206. Ad 2^m, *N.* Cum præter Scripturarum lectionem innumera alia suppetant media fidelibus, quibus citra periculum possunt Dei alloquiis frui, ejusque cognoscere voluntatem, cum scriptum sit: *Qui vos audit, me audit.* Habent Scripturarum explanationes, conciones, instructiones ipsorum captui accommodatas, libros pios aliaque ejusmodi quibus perfecte institui possunt.

207. Ad 3^m, *N.* Quamvis enim Scripturæ hanc lectionem commendent, non idcirco subducunt fideles a debita prælatis subjectione et obedientia. Documenta propterea quæ indidem afferuntur ceteris paribus, id est, si nihil obstet, intelligi debent. Finis enim Scripturarum est prospicere æternæ hominum saluti; si igitur ex hominum infirmitate aut malitia illæ nocumento sint, profecto nihil vetat quominus ad tempus ab hominibus ita comparatis Scripturæ subducantur, cum hoc cedat in majus eorum bonum.

208. Hac ratione componi possunt, quæ 2. Petri leguntur de attendendo prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco; quæ de Thimotheo scribit Apostolus; quæ denique in Ps. 118. dicuntur de eo qui scrutatur testimonia Dei, seu Dei mandata, ad practicam illorum executionem.

209. Ad 4^m, *N.* Quia si Patres in iisdem rerum adjunctis versati essent, in quæ postea incidit Ecclesia, eandem viam tenuissent, ut patet ex eorum objurgationibus in eos, qui sibi arrogabant munus Scripturas interpretandi, præsertim vero ex Hieronymo, qui Epist. 57. *ad Paulinum* n. 7. scribit: *Sola Scripturarum ars est, quam sibi omnes passim vindicant . . . Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent, antequam discant.*

210. Ad 5^m, *D.* Si ejusmodi abusus accidentales sint, quique facile corrigi possint, *C.* si intrinseci ac difficilis omnino correctionis, *N.* Porro cum hæretici ubique Biblia sua fœde corrupta et accommodata erroribus suis diffunderent; cum novitatis amor plurimorum animos incesserit; cum passim hac arte plures deciperentur, nulla efficacior ratio suppetebat Rom. Pontificibus gregis sibi divinitus commissi bono incolumitatique prospiciendi, quam ejusmodi lectionem prohibere. Effectus illorum œconomicum temperamentum optimum fuisse patefecit, quandoquidem eo ex tempore longe rariores perversiones illæ evaserunt. Cum feliciora auspicia esse cœperunt, rursum Scripturæ lectionem permiserunt, imo ad eam fideles hortati sunt. Atque exinde patet paritatis discrimen quod intercedit inter abusum rationis et abusum lectionis. Ille enim tolli absolute nequit quin destruatur ratio ipsa, hic autem absque detrimento corrigi potest, uti liquet ex facto.

211. Ad 6^m, *D.* Fœminæ minus idoneæ sunt ad novas hæreses excogitandas, *Tr.* ad tenacius retinendas faciliusque disseminandas quas semel ebiberint *N.* Quovis enim tempore fœminæ instrumentum aptissimum hæreticis fuerunt ad errores ceteris propinandos, uti ex historia ecclesiastica constat; longe præterea difficilius est fœminas ab erroribus abducere quam viros, uti pariter longa experientia ostendit. Sedulo proinde cavendum est ne erroribus inficiantur.

Et hæc de verbo Dei scripto.

SECTIO II.

De Traditione.

212. *Traditionis* nomen genericum est; complectitur enim quidquid a primævo aliquo instituto originem ducit, sive hoc scriptis, sive viva voce, sive praxi ad nos pervenerit. Exinde triplex distinguitur traditionis species, *scripta*, *oralis* et *practica*. Hic autem nos coarctamus ad severiorem sensum vocem traditionis, quatenus ea significamus illud quod sola viva voce, aut

Digitized by Google

praxi ad posteros transmissum est, neque in Scripturis canonicis continetur, quamvis postea scriptis documentisque fuerit consignatum.

213. Ejusmodi autem traditio dispescitur in *dogmaticam et disciplinarem*. Dogmatica ea est quæ auctores habet Christum aut apostolos, prout fuerunt doctrinæ evangelicæ præcones, et habet pro objecto res fidei aut morum. Disciplinaris dicitur quæ apostolos quidem habet auctores, sed prout Ecclesiæ pastores fuerunt, et habet pro objecto dispositiones ad informationem Ecclesiæ spectantes sive circa regimen, sive circa cultum aut alia ejusmodi. Hæc disciplinaris traditio multifariam iterum distinguitur: nam ratione *auctorum* est aut apostolica aut ecclesiastica; ratione *durationis* est perpetua aut temporalis; ratione *obligationis*, quatenus aut per modum præcepti aut per modum consilii res proposita est; demum ratione *extensionis* aut localis est aut universalis.

214. Sola traditio dogmatica, quæ et divina dicitur, ea est quæ in controversiam vocatur a protestantibus, qui fatentur pari venerationis sensu ac Scripturam sacram excipiendam esse, si reipsa existeret; at inficiantur ejus existentiam, autumantes in Scripturis omnia contineri quæ ad fidem vel mores spectant. Catholici autem profitentur, præter Scripturam agnoscendas esse dogmaticas traditiones, cum totum revelationis depositum in sola Scriptura minime contineatur. Fidei articulus hic est quem catholica Ecclesia docet. De fide proinde tenendum est traditionem dogmatico-divinam esse alteram partialem remotam fidei nostræ regulam, prout pariter Scriptura divina altera remota ejusdem fidei regula est, utriusque autem custos et interpretes infallibilis est Ecclesia, quæ constituit credendorum et agendorum regulam proximam.

215. Permisceri porro non debet traditio cum mediis, per quæ ea nobis innotescit aut ad nos pervenit. Ex his mediis alia generalia sunt, particularia alia.

216. Cum nostri muneris sit adstruere catholicum dogma de existentia et necessitate dogmaticæ traditionis, deinde vero media assignare, quibus intemerata et integra conservata est et quibus eam dignoscimus: totam hanc controversiam in tria capita dispertiemur, in quorum primo de necessitate et existentia traditionis, in secundo de mediis generalibus quibus ea ad nos pervenit, in tertio de mediis particularibus disseremus.

CAPUT I.

DE NECESSITATE EX EXISTENTIA TRADITIONIS.

217. Cum de necessitate et existentia traditionis dogmaticæ agimus, uti paulo ante innuimus, eam spectamus prout partialis regula remota fidei nostræ est, ac proinde complectitur ea dogmata quæ in sacris litteris non continentur, et contradistinguitur ab altera regula partiali remota quæ est Scriptura. Declaravit enim concilium Tridentinum sess. IV. catholicam doctrinam contineri non solum in libris scriptis, sed *et sine scripto Traditionibus, quæ ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ quasi per manus traditæ ad nos usque pervenerunt*; eumque anathematæ feriit, *qui Traditiones prædictas sciens et prudens contempserit*. Hæ traditiones distingui propterea debent ab illis, quas protestantes admittere non renuunt, quasque *inhæsivas* appellant. Inhæsivas eas vocant, quæ eadem referunt, quæ Scripturis continentur, e. g. resurrectionem Christi Domini, quæ etiam sine Scripturis ex communi fidelium sensu et traditione servari potest: De his porro nulla est controversia; ast magna agitatur circa traditiones prout a Scriptura distinguuntur. Ad has igitur vindicandas sit:

PROPOSITIO.

Præter sacram Scripturam admitti necessario debent Traditiones divinæ dogmaticæ ab illa prorsus distinctæ.

218. Dogmaticæ divinæ traditiones a Scripturis distinctæ necessario ad-

Digitized by Google

mitti debent, si absque illis nec de numero divinorum librorum ac de eorundem divina inspiratione, neque de dogmatico eorundem sensu, neque denique de non paucis fidei articulis quos nobiscum protestantes profitentur constare potest: atqui res ita se habet:

219. Etenim 1° Nuspiam in Scripturis exhibetur sacrorum Bibliorum canon, ergo nonnisi ex divina traditione cognosci potest; sane protestantes qui divinas traditiones non admittunt, ut suo loco ostendimus, nunquam potuerunt illum communi consensu firmare. Solæ regulæ critices non sufficiunt, imo istæ sunt divisionis ac disceptationis origo perpetua. Et quamvis alicubi inveniretur sacrorum librorum canon, tamen cum de hoc ipso libro quæstio moveri posset utrum divinus et canonicus sit, redit semper idem argumentum. Quare hoc demum non pauci protestantes fateri coacti sunt. Quod dictum est de canone ac numero, idem dici debet de singulorum divina origine et inspiratione, ut per se patet.

220. 2° Sed non minus necessariæ deprehenduntur divinæ traditiones ad sensum dogmaticum sacrarum Scripturarum certo cognoscendum. Scripturæ siquidem ex se obscuræ sunt etiam in iis, quæ ad fidem moresque pertinent; mutæ sunt, nec valent, si qua oritur circa sensum dogmaticum controversia, illum determinare. Hic sensus, ex quo fidei veritates pendent, non ab alio quam ab auctore ipsius revelationis erui potest, nec de eo constare nisi per eos qui hanc revelationem immediate a Deo ipso acceperunt; si igitur ex sola Scriptura is dignosci ac determinari nequit, necessario sequitur aut admittendas esse divinas traditiones quæ illum ad nos transmiserunt, aut valedicendum innumeris fidei veritatibus a Deo revelatis. Sane his traditionibus rejectis, fieri nequit ut dogmata de Trinitate, Incarnatione, divinitate Christi, de originalis noxæ propagatione, aliaque ejusmodi adversus illorum impugnatores firmiter adstruantur, ut patet ex protestantibus, qui tantum abest, ut absque divinæ traditionis subsidio vicerint socinianos, ut potius ipsi devicti fuerint, ac fere universus protestantismus in socinianismum et rationalismum delapsus sit.

221. 3° Non posse præterea, rejectis ejusmodi traditionibus, plura dogmata, quæ nobiscum retinuerunt protestantes cum ab Ecclesia catholica recesserunt, ullo modo adstrui, res est citra omnis dubitationis aleam posita. Etenim ipsi nobiscum retinuerunt valorem baptismi ab hæreticis aut infidelibus administrati, valorem item pædobaptismi, germanam baptismi formam, cessationem legis de abstinentia a sanguine et suffocato, de die dominico sabbatis suffecto, præter ea quæ superius commemoravimus aliaque haud pauca.

222. His adjicimus totius antiquitatis conspirationem in admittendis divinis traditionibus eisque constanter hæresi opponendis. Etenim ex Patribus alii aperte commemorant traditiones dogmaticas apostolorum, hortanturque fideles ut illis adhæreant, ne ab hæreticis a vera fide abducantur, uti Hegesippus, S. Ignatius, Polycarpus jam a primo et II. seculo; deinde vero Irenæus et Tertullianus; sec. III. Clemens Alex., Origenes et Cyprianus; sec. IV. Eusebius, Epiphanius, Basilius, Jo. Chrysostomus, Ambrosius et Hieronymus; sec. V. S. Augustinus. Unius alteriusve verba afferamus ad dictorum confirmationem. S. Ignatius apud Eusebium *Hist. Eccl.* lib. 3. cap. 36. adhortabatur fideles, *ut sibi a pravis hæreticorum opinionibus caverent. . . . hortatusque est, ut apostolorum traditionibus tenaciter inhærerent.* S. Irenæus *Contr. Hæres.* lib. 3. cap. 3. *Traditionem apostolorum*, scribit, *in toto orbe manifestatam, in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre;* et ibidem passim. Clemens Alex. lib. 7. *Stromat.* c. 16. de hæreticis scribit: *Humanis doctrinis resistentes divinæ traditioni, ut hæresim constituant.* Eusebius *Demonst. Evang.* lib. 1. c. 8. *Ejus*, nempe Christi, *discipuli*, inquit, *partim litteris, partim*

Digitized by Google

sine litteris quasi jure quodam non scripto servanda commendarunt. S. Epiphanius *Hæres.* 61. cap. 6. *Traditione quoque*, inquit, *opus est. Neque enim ex Scripturis peti possunt omnia. Idcirco alia scripto, traditione alia sanctissimi Apostoli reliquerunt.* S. Basilius denique, ut ceteros omittamus, in lib. *de Spiritu S.* cap. 26 n. 66. eo progressus est, ut scribere non dubitaverit: *Si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti aggrediamur rejicere, imprudentes in* IPSIS REBUS PRÆCIPUIS *lædemus* IMO POTIUS PRÆDICATIONEM AD NUDUM NOMEN CONTRAHEMUS.

223. Adeo insitum Patrum mentibus hoc erat principium, ut in œcumenicis conciliis septem prioribus seculis celebratis novatores hæreticos ad traditionem potius quam ad Scripturam provocaverint, uti ex istorum actis patet. Sed præstat rem pressius urgere ex facto ipso. Fatentibus protestantibus; doctrina evangelica ab initio sola traditione propagata est, deinde vero Christi discipuli cœperunt, data occasione nec sine Spiritus S. impulsu, scriptis eam consignare. Ut igitur quidpiam evincerent protestantes, ostendere deberent ejusmodi scriptis universam Christi doctrinam consignatam esse. Jam vero id nulla ratione ab ipsis demonstrari potest, tum quia nullo id testimonio positivo constat, tum quia hi ipsi divini scriptores contrarium expressis verbis testati sunt. Etenim S. Paulus 2. Thess. 2, 14. scribit: *Tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem sive per epistolam nostram*, et 2. Tim. 2, 2. sic. alloquitur Timotheum ephesinum episcopum: *Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt et alios docere.* S. Joannes epist. 2. ita concludit: *plura habens vobis scribere nolui per chartam et atramentum, spero enim me futurum apud vos et os ad os loqui;* prout pariter concludit epistolam 3. et ipsum Evangelium, quod inter apostolica scripta postremum est.

224. Hoc demum conficimus ipsorum protestantium confessione, Grabii, Personii, Grotii, Smith, Basnagii, aliorumque antioquiorum, qui agnoverunt non omnia scripta esse quæ Christus docuit, sed plura traditione transmissa. Juverit nonnulla hic exhibere ex protestantibus recentioribus, inter quos Plank in *Hist. dogmatis lutherani* vol. VI. p. 705. ita in rem nostram scribit: *Si reformatores id omne prævidissent, quod includebatur in illo principio, quod Biblia sint fons unicus fidei, omnesque magni hujus principii consecutiones supra quod Lutherus statuit systema suum, tam illi, quam Lutherus maluissent ei renunciare.* Eodem modo disserunt Delbruck professor Bonnensis, Theremin, et alii qui exinde repetunt doctrinæ christianæ eversionem, quæ tum a socinianis tum a rationalistis ac mythicis inducta est.

225. Sub quovis igitur respectu controversia ista spectetur nisi Scripturis ipsis, toti antiquitati ac ipsius rei naturæ nuncium remittere velimus, traditiones divinas dogmaticas a Scriptura prorsus distinctas ceu alterum divinæ revelationis fontem ac fidei nostræ regulam admittamus necesse est.

DIFFICULTATES.

E Scriptura.

226. Obj. 1° Scripturæ passim traditiones rejiciunt; etenim Christus Matth. 15, 3. arguit pharisæos quod reliquerint *mandatum Dei propter traditiones hominum.* 2° Vetant quominus aliquid verbo Dei adjiciatur, ut legitur Deut. 4, 2. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor;* hæc ferme eadem leguntur Apocal. 22, 18. imo Apostolus Galat. 1, 8. anathema dicit cuique evangelizanti *præterquam quod* ipse evangelizaverit; sed clarius adhuc 2. Coloss. 2, 8. fideles adversus traditiones præmunivit scribens: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum;* quia 3° ut ipsemet ad Timoth. ep. 2. cap. 3, 16. scribit: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne*

Digitized by Google

opus bonum instructus. Jam vero si Scriptura potest hominem *perfectum* efficere et *instructum ad omne opus bonum*, sufficiens ipsa censenda est, ac velut inutilis quævis traditio traducenda. 4° Quamvis porro daretur non omnia quæ Christus dixit aut gessit scripta esse, sufficiunt tamen ad fidei integritatem et ad salutem quæ divinis in libris continentur juxta illud Jo. 20, 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei; et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*. Ergo.

227. Resp. Ad 1^m^, *D*. Rejiciunt Scripturæ traditiones humanas et pharisaicas, *C*. divinas et dogmaticas quales Ecclesia tuetur ac retinet *N*. Id liquet ex prioris loci nobis objecti scopo et argumento. Christus enim ibi arguit pharisæos, qui superstitiose nonnullas consuetudines a majoribus acceptas præsertim post captivitatem babylonicam sectabantur negligentes mandata Dei, imo sub traditionum obtentu ea eludentes, quæ profecto nihil commune habent cum traditionibus divinis dogmaticis de quibus agimus. Ceterum ad veras traditiones Act. 6, 14. Galat. 1, 14. provocatur; Christus ipse sæpe ad eas alludit.

228. Ad 2^m^, *D*. Per textus sacri corruptionem, *C*. per traditionum divinarum exclusionem *N*. Vetat nempe Deus sive in Deuteronomio sive in Apocalypsi quominus ulla immutatio sive per additionem sive per subtractionem textus fiat, quod profecto per traditionem divinam non fit. Dum vero Apostolus anathema comminatur, eos suggillat pseudoapostolos et doctores qui falsa dogmata introducebant contraria Evangelio quod ipse Galatis prædicaverat, adnitentes necessariam persuadere observationem legis mosaicæ ad salutem iis qui ex gentilitate ad Christum conversi erant, uti nunc protestantes ipsi interpretes fatentur; prout pariter jam nobis dant Apostolum Colossenses præmunire voluisse adversus judaizantes doctores.

229. Ad 3^m^, *D*. Quatenus Scripturæ aut expresse doctrinam ad fidem ac mores spectantem continent, aut fontes aperiunt ex quibus quæ desunt haurienda sunt, *C*. secus *N*. Accedit Apostolum unice in objectis verbis loqui de Scripturis illis quas Timotheus *ab infantia* noverat, nempe veteris Testamenti: adeoque si quid valeret adversariorum difficultas, sequeretur inutiles esse Scripturas Testamenti novi.

230. Ad 4^m^, *D*. Quæ in Scripturis continentur sufficiunt ad fidei integritatem, in sensu exposito, quod Scripturæ expresse aut implicite omnia contineant necessaria ad fidem et salutem, *C*. omnia expresse *N*. Latet præterea in difficultate æquivocatio; aliud enim est Scripturam expresse continere quæ cognitu necessaria sunt ad salutem, aliud vero continere omnia quæ ad fidem spectant, quamvis non omnia æque scitu necessaria sint. Prius verum est, posterius vero est falsum, uti ex dictis constat.

231. Inst. Scripturarum divinam inspirationem et canonem *universus orbis* admittit, ad hunc propterea articulum adstruendum traditio divina necessaria non est. 2° Porro si Scripturæ divinitus inspiratæ sunt, necessario debent omnia quæ ad fidem spectant continere, cum Dei perfecta sint opera. 3° Sane nulla ratio assignari potest quare Deus qui in Scripturis sanctis memoriale voluntatis suæ nobis relinquere constituit, illud voluntatis suæ *partem* tantum continere voluerit, partem vero alteram sola traditione voluerit innotescere, quod certo nemo sapiens legislator faceret. 4^m^ Credibile præterea non est Deum voluisse ut in Scripturis plura quæ videntur adiaphora inserererentur, e. g. penula Pauli Troade dimissa, membranæ, chartulæ, nutritio comæ, osculum sanctum aliaque ejusmodi sexcenta, et omitterentur fidei veritates creditu necessariæ ad salutem. 5° Verum in hoc theologi ipsi Romani secum pugnant, siquidem juxta alios dogmata de valore pædobaptismi, de cultu sanctorum, reliquiarum, imaginum etc. ex sola traditione repeti possunt, juxta alios vero hæc ipsa ex Scripturis probantur. 6° Concluden-

Digitized by Google

dum igitur est non alias traditiones præter *inhæsivas* et *declarativas*, quæ a Scripturis non distinguuntur, esse admittendas, prout declaravit Tridentina synodus sess. IV. doctrinam catholicam *contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus*, id est *et in libris et in traditionibus*, minime vero partim in scriptis partim in traditionibus, uti nunc Romanenses contendunt. Ergo.

232. Resp. Ad 1^m, *D.* Canonicitatem et inspirationem Bibliorum admittit universus orbis *catholicus*, *C.* orbis *protestans N.* Imo hic orbis protestans eo ipso quod divinas traditiones admittere recusaverit, eo devenit ut et canonem labefactaverit, et inspirationem omnem presse sumptam rejecerit. Difficile admodum est duas nunc sectas protestantes reperire quæ circa hos articulos quoad omnia prorsus conveniant, ut suo loco ostendimus.

233. Ad 2^m, *D.* Perfecta Dei sunt opera in ordine ad finem sibi a Deo præstitutum seu relative, *C.* absolute in sensu adversariorum *N.* Alioquin libri singuli qui diverso tempore conscripti sunt fuissent imperfecti, antequam eorum numerus compleretur, quod nemo dicet. Singuli igitur perfecti fuerunt, quatenus continebant quod Deus juxta finem quem sibi præstituit, scriptorem sacrum inspirando scribi voluit. Quapropter neque imperfecti etiam simul sumpti sacri libri dicendi sunt, quamvis non omnia contineant quæ ad fidem pertinent.

234. Ad 2^m, *Resp.* agi de facto; cum vero de ipso constet, conjecturæ nostræ illud infirmare non valent. Si Deus non constituisset Ecclesiam custodem infallibilem ac depositariam revelationis suæ, mira videri posset ejus agendi ratio; cum vero constituerit infallibile Ecclesiæ magisterium ut esset nobis proxima credendorum et agendorum regula, potuit hanc viam tenere ut homines intelligerent, quod ab ea dependere debeant quoad eorum cognitionem, quæ licet divinitus revelata fuerint, non ideo tamen in Scripturi scontinentur. Alioquin posset etiam quispiam inquirere quare non omnia ab initio Deus voluerit unico libro consignari, aliaque ejusmodi. Exinde patet nullam esse paritatem deductam ex sapienti humano legislatore.

235. Ad 4^m, *D.* Nobis, quibus fines omnes divini consilii noti non sunt, incredibile videri potest, *Tr.* vel *C.* Deo qui aliter se gessit ac vellent homines *N.* Itaque si Deus ita se gessit, fines certe habere debuit dignos sapientia sua; et hoc sufficit. Sed hic modus anglicanis et protestantibus non arridet, quid inde?

236. Ad 5^m, *D.* Idest nonnulli theologi catholici in germine recensita dogmata Scripturas continere asseruerunt, ita tamen ut apodictice adversus hæreticos ex solis Scripturis demonstrari nequeant, *C.* alio sensu *N.* Apparens igitur hæc antilogia tollitur si quod de omnimoda probatione negarunt aliqui, alii asseruerunt de tenui probatione; quod adeo certum est, ut frustra lutherani ex sola Scriptura pro pædobaptismo decertaverint adversus anabaptistas. Adde dogma de canonicitate et inspiratione omnium et singulorum librorum nullo modo ex Scripturis solis probari posse.

237. Ad 6^m, *Neg.* talem unquam fuisse mentem Patribus Tridentinis qui aperte distinguunt inter doctrinam quæ in Scripturis continetur et illam quæ solis traditionibus non scriptis transmissa est. Nec enim ignorabant Patres illi haud pauca dogmata sola traditione ad nos pervenisse, uti et nos ipsi ostendimus.

DIFFICULTATES.

Ex Patribus.

238. Obj. Primis duobus seculis incognita prorsus fuit *supplementaria* traditionis regula. Etenim S. Irenæus in *præf.* et cap. 1. libri III. *Cont. hæres.* expresse docet apostolos docrinam illam quam prius prædicaverant scriptis dein consignasse, hæreticos vero gnosticos confugisse ad traditionem dicentes quod *non possit ex his* (Scripturis) *inveniri veritas ab his, qui nesciunt*

Digitized by Google

traditionem. 2° Sic Clemens Rom. in duabus ad Corinthios epistolis ad solam Scripturam eos provocat, nulla traditionis injecta mentione. 3° Polycarpus scribens ad *Philippenses* ipsis in mentem revocat epistolam ad eos datam ab apostolo Paulo, concluditque: *Si quis inter hæc fuerit, mandatum justitiæ implevit.* Sic etiam Ignatius M. fideles hortatur ut revertantur *ad id quod inventur scriptum, quoniam hæretici,* ut ipse scribit ad *Trallian.* c. 6. *et implicatis inquinant Jesum Christum.* Nullum apud Justinum occurrit vestigium dogmatis alicujus obligatorii quod non inveniatur in sola Scriptura. Ergo.

239. Resp. *N. A.* ad 1^m^, prob. *D.* Idest docet Irenæus apostolos traditionis via non docuisse doctrinam diversam seu illi contrariam, quam scriptis consignaverant, *C.* totam doctrinam suam apostolos scriptis consignasse. *N.* Gnostici enim contra quos in objecto loco agit Irenæus, ut fabulas suas persuaderent incautis, affirmabant se, arcana nescio qua traditione ab apostolis proveniente, eas accepisse. Irenæus igitur eos impugnat falsas ejusmodi et commentitias respuens assertiones, cum non aliud quam quod antea predicaverant, Scripturis vel traditione docuerint. At nunquam dicit S. Martyr totam doctrinam suam Scripturis commisisse apostolos, imo contrarium prorsus affirmat cum hæreticos provocet æque ad Scripturam et ad traditionem, quæ in Ecclesiis apostolicis conservabatur.

240. Ad 2^m^, *D.* Quia id non ferebat Clementis scopus, *C.* quia non agnoscebat *N.* Scopus Clementis erat compescere Corinthiorum schisma et seditionem; quod vero ipse agnoverit traditiones patet ex perpetua allegatione librorum deuterorum, quos profecto sola traditione cognoverat esse divinos.

241. Ad 3^m^, *N.* Etenim S. Polycarpus in eadem epist. c. 7. expressam doctrinæ *traditæ* mentionen facit scribens: *Quocirca derelicta plerorumque* (hæreticorum) *vanitate, falsisque doctrinis,* AD TRADITUM NOBIS AB INITIO SERMONEM *revertamur.*

242. Neque aliter se gessit S. Ignatius, qui nunquam objecta verba exaravit, sed ei ab adversariis afficta sunt; quin potius Ignatius fideles ad quos epistolas suas scripsit perpetuo admonet ut se doctrinæ teneant episcoporum suorum quamque ipsi ab apostolis acceperunt; ut in *epist. ad Magnesianos* c. 13. in *epist. ad Trallian.* et alibi passim; et sic eos munit adversus hæreticos.

243. Falsum denique est S. Justinum nuspiam traditionum meminisse, siquidem in Apolog. I. n. 61. loquens de baptismi ritu ait: *hanc autem hujus rei rationem ab Apostolis accepimus;* et alibi sæpe ad traditionem provocat.

244. Ins. Constans ecclesiarum omnium doctrina est nullas traditiones a Scriptura distinctas esse admittendas. 1° Ecclesiæ Alexandrinæ testes sunt Origenes, qui *Hom.* 5. *in Levit.* docet respuendum quidquid *superfuerit* Scripturis; S. Athanasius qui *adv. gentes* declarat Scripturas divinas *per se satis esse ad veritatem indicandam;* Theophilus, qui in *epist. Paschali II.* acriter arguit Origenem putantem *aliquid extra Scripturarum auctoritatem esse divinum;* Cyrillus qui in *Glaphyr. in Genes.* lib. II. profitetur se pro vero non admittere *quod Scriptura non testatur.* 2° Ecclesiarum orientalium testes sunt Basilius, qui in *Hom. adver. calumn. SS. Trinit.* affirmat *credendum esse iis quæ scripta sunt,* nullis vero præterea; Nyssenus, qui in lib. *De cognit. Dei,* improbat *quod nullo Scripturæ testimonio fultum non sit;* Cyrillus Hieros. docens *non oportere divina et sancta mysteria absque Scriptura tradi;* Chrysostomus, qui *Hom.* 59. in *Joan.* vocat *fures, qui aliunde quam per Scripturam ascendunt.* 3° Ecclesiarum occidentalium testes sunt Tertullianus qui in lib. *adv. Hermogenem* c. 22. *Adoro,* inquit, *Scripturæ plenitudinem,* et in lib. *De carn. Christi* c. 7. scribit: *Non recipio quod extra Scripturam de tuo profers;* Ambrosius qui in lib. *de instit. Virgin.* cap. 2. ait se non recipere *quod non legit in Scripturis;* Hieronymus qui *advers. Helvid. renuit credere quæ non*

Digitized by Google

sunt scripta. Et ita porro Clemens Alex. Hippolytus, Cyprianus etc. 4° In hac eadem sententia perstiterunt medio ævo theologi præstantissimi, Gersonius enim in tract. *De examine doctrinæ* p. II. *cons.* 1. *Scriptura* inquit, *nobis tradita est tanquam regula sufficiens et infallibilis*; Gregorius Arimin. in *Sent.* dist. 1. q. 1. ar. 2. profitetur id tantum *quod est in Scripturis expresum valere ad defensionem fidei;* cui consonant Scotus, qui in *Proleg.* 1. *Sent.* scribit: *Patet quod S. Scriptura sufficienter continet doctrinam necessariam viatori;* et hi speciminis gratia, cum et alii bene multi id ipsum aperte profiteantur, uti Rupertus, Occamus, Waldensis etc. Ergo.

245. Resp. iterum *Neg. Ant.* Ad allegatas autem auctoritates *D.* et hæc 1° vel afficiunt traditiones ab hæreticis confictas; vel 2° instituunt argumentum, ut ajunt, *ad hominem;* vel 3° peculiarem substratam materiam de qua agebatur, *C.* absolute *N.* Quibus principiis constitutis sic jam ea singillatim applicamus.

246. Ad 1^m^, *N.* Origenes enim loc. cit. agit de vana curiositate illorum, qui contendebant sine revelatione, quæ Deus revelare noluit ac sibi reservavit, cognoscere.

247. S. Athanasius scribit loc. cit. de vanitate idololatriæ.

248. Theophilus perstringit Origenem eo quod contra Scripturarum auctoritatem contendebat Christi regnum aliquando finem esse habiturum.

249. Cyrillus ea affirmat in ordine ad fabulosum Angelorum cum fœminis congressum. Jam vero, uti patet, hæc nihil commune habent cum traditionibus a Scriptura distinctis.

250. Ad 2^m^, pariter *N.* Etenim S. Basilius in objecto loco affirmat iis credendum esse quæ Scripturæ affirmant, nempe: *Deus erat Verbum;* non autem iis quæ somniabant ariani qui de Verbo dicebant, quod *non erat,* neque *Deus erat.*

251. Nyssenus eos improbat, qui verba Genes. 9. *Venite descendamus et confundamus linguas eorum* ad Angelos dicta autumabant, secus ac Scriptura dicat.

252. Cyrillus Hierosol. illa affirmat per oppositionem *ad disputationem commentitiam*, eorum scilicet, qui volebant sola ratione adstruere ea quæ revelata sunt mysteria.

253. Chrysostomus demum eos arguit qui aut Scripturam respuebant aut illa abutebantur uti *antichristi* et *hæretici.* Scriptura errare nos non sinit sub Ecclesiæ magisterio. Et en rursum quomodo hæc nulla ratione impetant traditiones.

254. Ad 3^m^, rursum *N.* Quandoquidem Tertullianus adoravit *Scripturarum plenitudinem* in quæstione quam agitabat adversus Hermogenem de creatione ex nihilo; item rejiciebat quæ de suo adjiciebat Marcion contra apertam Scripturarum auctoritatem.

255. S. Ambrosius non recepit quod in Scripturis profecto non legit, nempe divitiis esse inhiandum cum salutis æternæ dispendio, quando Scripturæ potius nos hortantur ad consectandas spirituales divitias, et hoc est quod Ambrosius vocat *primum*, alterum vero vocat *secundum.*

256. S. Hieronymus *renuit credere quæ non sunt scripta* de initis a B. V. post Christi partum nuptiis, uti contendebat Helvidius. Et hic juverit observare nullum ex his testimoniis traditionem impetere.

257. Ad 4^m^, *Neg.* Nam hæc non fuit Gersonii mens, qui loc. cit. loquitur de revelationibus privatis easdemque exigi vult ad divinam revelationem quæ in Scripturis habetur. Necessitatem porro traditionis divinæ a Scriptura distinctæ agnoscit Parisiensis hic Doctor tum alibi, tum in opusc. *De propositionibus, de sensu litterali Scripturæ*, ubi scribit, *quod Evangelium Marci sit Evangelium Christi plusquam Evangelium Thomæ vel Nicodemi credimus ex* TRADITIONE ECCLESIÆ.

258. Gregorius Arimin. disserit per oppositionem ad conclusiones deductas ex sola ratione, quas *philosophicas* vocat, cum *theologicæ* derivari debeant ex principiis positivis quæ in divina

Digitized by Google

revelatione continentur, sive hæc in Scripturis immediate, sive mediate, nempe traditione exhibeatur.

259. Neque alius est sensus Scoti, qui præterea lib. 1. dist. 12. q. 1. profitetur plures esse veritates fide credendas quæ in Scripturis non inveniuntur, et ex sola traditione nobis innotescunt; prout et catholici reliqui scriptores omnes semper professi sunt.

DIFFICULTATES.

Ex natura et incommodis Traditionis.

260. I. Obj. 1° Spectata rei natura fieri nequit ut traditio oralis potuerit per tot secula incorrupta servari. 2° Debuit necessario subire modificationes subjectivas eorum per quos transmissa est. 3° Nemo sane sibi persuadere poterit in tanta ignorantiæ et pravitatis caligine, quæ obtinuit medio ævo, intactam servatam esse traditionem. 4° Concludendum igitur est, aut nunquam ejusmodi traditionem viguisse, aut esse deperditam, et christianismum in sola Scriptura contineri; 5° quæ vero obtenduntur traditiones non sunt nisi totidem aberrationes, quæ papismum in sua deteriori forma constituerunt. Ergo.

261. Resp. Ad 1^m, *D.* Si in se spectetur, *Tr.* vel *C.* si spectetur prout Ecclesiæ infallibili depositariæ commissa est *N.* In hoc porro versatur adversariorum præjudicium, quod traditio divina spectari debeat aut possit ut quælibet humana traditio quæ de ore in os propagatur; at hoc falsum est; sed commissa est Ecclesiæ custodienda eadem ratione qua Scriptura ipsa eidem est consignata, quod si intemerata hoc subsidio et adsistentia divina potuit conservari Scriptura, nihil obstat quominus intemerata potuerit conservari traditio. Eo vel magis quod ut plurimum veritates traditionales practicæ sint et in usu quotidiano positæ, et monumentis ecclesiasticis consignatæ, ut paulo post ostendemus.

262. Ad 2^m, Vel *N.* vel *D.* Quoad modum veritates revelatas concipiendi aut significandi determinata aliqua formula, *Tr.* in se, prout conservantur ab Ecclesia, *N.*

263. Ad 3^m, *D.* Si identificatæ non fuissent divinæ traditiones cum ipsa Ecclesiæ doctrina, *C.* si cum hac identicæ sint *N.*

264. Ad 4^m, *Neg.* utramque hypothesim. Prior enim falsa est, uti constat ex dictis: altera vero præter falsitatem continet absurdum, quod potuerit conservari christianismus in solis Scripturis, quin conservaretur Ecclesia Scripturæ ac traditionis custos.

265. Ad 5^m, *Neg.* gratuitam assertionem, quæ solis innititur adversariorum contra Romanam seu catholicam Ecclesiam præjudiciis, quæ certo ipsi deponerent, si sensio veritati studerent.

266. II. Obj. 1° Patres fuerunt errori obnoxii et parum critici; 2° adeoque jam eorum ætate innovationes serpere cœperunt, quæ postea incrementum accepere, cujus rei probationes sunt monasticum ex. gr. institutum, sacrificium, adoratio imaginum etc. 3° Adde haud posse extolli traditionem quin deprimatur Scriptura, prout catholici faciunt. 4° Soli proinde Scripturæ adhærere præstat, et si qua sit in illis interpretandis difficultas, juxta analogiam fidei illam exponere. Ergo.

267. Resp. Ad 1^m, *D.* Ita tamen ut Patres unum sint ex tot mediis per quæ ad nos divina traditio pervenerit, *C.* unicum *N.* Nos inferius plura alia recensebimus. Distingui præterea debet inter Patres seorsum sumptos et eorum universalitatem et consensionem; atque iterum inter Patres in se spectatos et suffragium Ecclesiæ. Licet proinde daremus adversariis, quod minime concedimus, eos parum criticos, et errori, singillatim spectatos, fuisse obnoxios, nihil tamen proficerent adversarii, qui laborant in hac difficultate falso supposito.

268. Ad 2^m, *D.* Cœperunt ætate Patrum innovationes in sensu adversariorum, *C.* vere et proprie *N.* Ipsi enim uti certum assumunt quod juxta principia sectæ profitentur, quin advertant quas vocant novitates semper in Ec-

Digitized by Google

clesia obtinuisse, et fundamentum in ipsis Scripturis haberi; cujusmodi profecto est sacrificium, *veneratio* imaginum, nuncupatio votorum, seu consiliorum evangelicorum, aliaque id genus multa. Sane Puseistæ nunc adnituntur in anglicanismo monastica instituta instaurare tam virorum quam mulierum. *Risum teneatis amici!*

269. Ad 3^m^, *N.* Etenim catholici in pari veneratione habent tum Scripturas tum traditiones divinas eo quod sint verum verbum Dei, licet diversa ratione transmissum. Ipsimet protestantes fatentur eadem reverentia esse traditiones ac Scripturas habendas si existerent. Porro ex dictis reipsa existunt.

270. Ad 4^m^, *D.* Scripturæ exponendæ sunt juxta analogiam fidei quando hæc firmiter constituta est, *Tr.* vel *C.* si nulet *N.* Jam vero hæc regula quidem quoad catholicos valet penes quos fides est certa juxta principium infallibilis auctoritatis, penes protestantes autem nullam vim habet, cum nuspiam hæc habeatur et pendeat ab uniuscujusque examine et subjectiva persuasione, quæ in perpetuo fluxu est.

CAPUT II.

DE MEDIIS GENERALIBUS QUIBUS TRANSMISSA EST PRIMITIVA DOGMATICA TRADITIO, QUIBUSQUE TUTO AGNOSCI POTEST.

271. Media generalia traditionis nuncupamus ea quæ natura sua ac sua perenni universalitate ac publicitate doctrinam ex revelatione divina acceptam transmiserunt atque transmittunt ex ætate in ætatem. Talia porro sunt magisterium Ecclesiæ; acta conciliorum præsertim œcumenicorum; acta martyrum; sacra liturgia; Ecclesiæ praxis in sacramentorum administratione et religioso cultu; scripta Patrum; scholasticorum et recentiorum theologorum doctrina; hæreticorum sectæ; historia denique ecclesiastica. Pauca de singulis delibabimus.

§. I. De Ecclesiæ magisterio.

272. Ecclesia a Christo ipso magistra infallibilis instituta est, quoad gentes omnes quovis tempore, illarum divinarum veritatum quas ipse e cœlo detulit. Ex quo ipsa cœpit hoc ministerio sibi concredito fungi post descensum Spiritus Sancti, nunquam ab eo cessavit; sed adhuc perdurat perseverabitque in eo usque ad mundi finem. Prædicatione cœpit gentes convertere et conversas jugiter docere; ipsa probavit extrinseca auctoritate sua libros quos canonicos appellamus; ipsa eorundem sensum dogmaticum patefacit atque determinat, adeoque libri sacri *quoad nos* totum valorem suum ab Ecclesia mutuantur. Ipsa propterea sola est nostra proxima credendorum et agendorum regula quavis alia exclusa. Hæc proinde Ecclesiæ doctrina quæ ex jugi suo magisterio provenit tenenda est. Ad eam hæreticos omnes, sectarios acatholicos quosvis tanquam ad lydium lapidem provocare debemus, ut eos arguamus erroris in iis omnibus, in quibus ab Ecclesiæ doctrina discedunt. Si quid proinde ipsa doceat quod non contineatur in Scripturis, a traditione id repetere debemus. Dixi *quovis tempore* quia cum Christus pollicitus sit se cum ea futurum usque ad consummationem seculi, quum illi promiserit Spiritum veritatis cum ea mansurum usque ad mundi finem, sive in æternum, nonne impium, imo absurdum est Ecclesiæ infallibile magisterium velle coarctare ad tria aut quatuor priora secula? Si illis seculis Ecclesia infallibilis fuit ac legitima custos et interpres divina revelationis, certe talis est existimanda vi Christi promissionum, sed istæ nullum determinant tempus, imo excludunt prorsus quamcumque determinatam epocham, qua transacta, specialis hæc adsistentia ipsi defutura sit. Ergo vel nunquam, vel semper Ecclesiæ a Christo institutæ per jugem successionem legitimorum pastorum perseveranti competit hæc prærogativa. Hic est lapis ille in quem impegere, impingunt, atque impingent acatholici omnes.

Digitized by Google

§. II. De conciliorum, præsertim œcumenicorum, actis.

273. Acta conciliorum œcumenicorum acta sunt ipsius Ecclesiæ in unum congregatæ, seu Ecclesiæ quatenus in conciliis repræsentatur; adeoque decreta solemnia edita a conciliis ejusmodis, probatis et confirmatis a summis Pontificibus sunt documenta certissima fidei et proinde traditionis Ecclesiæ universalis. Consueverunt porro œcumenica concilia potius traditionem quam Scripturam adversus hæreticos urgere, quod hanc novatores et hæretici per privati sensus principium eluderent, nihil autem respondere possent adversus traditionem seu actualem Ecclesiæ fidem.

274. Idem dic de Rom. Pontificum decretis dogmaticis in quibus ipsi se testes præbent publicos traditionis Ecclesiæ Romanæ, imo et Ecclesiæ universæ cujus illa pars essentialis est.

275. Quod vero spectat ad concilia particularia sive nationalia sive provincialia, magnam semper fuisse illorum auctoritatem nemo est qui ambigat. Sæpe enim illorum opera hæreses profligatæ sunt quæ in aliqua provincia aut gente exortæ sunt, et illorum decreta testimonia exhibent traditionis peculiarium illarum ecclesiarum quæ congregatæ sunt. Quæ, si accepta ac probata fuerint ab universa Ecclesia et Rom. Pontificibus, omnimodam auctoritatem obtinent.

276. Permisceri autem nequeunt, uti theologi omnes admonent, *motiva cum decretis dogmaticis* seu definitionibus, prout debent pariter in conciliis secerni quæ prolata sunt ab uno aut pluribus etiam Patribus, ab iis, quæ communi fuerunt consensu probata.

§. III. De actis Martyrum.

277. Ceteris omissis, quod potissimum evincit magni facienda esse martyrum acta ad Ecclesiæ doctrinam et sensum traditionalem dignoscendum illud est, quod in ipsis referantur responsa martyrum ad præsidum quæstiones. Ex his vero discimus quibusnam instructionibus informarentur a pastoribus suis circa altissima Religionis nostræ mysteria. Exinde Christi divinitas, Verbi incarnatio, Trinitatis dogma aliaque ejusmodi pene innumera invictissime probantur tum adversus socinianos, tum adversus hagiomachos protestantes aliosve hæreticos. Pondus illis accedit ex eo quod publice acta illa coram præsulibus legerentur in ecclesiasticis conventibus; quod sine subjectivis conceptibus in his exhibeantur quæ rudes homines ac fœminæ didicerant. Adeoque ineluctabile ad rem nostram argumentum præbent.

§. IV. De sacra liturgia.

278. Liturgiæ in iis in quibus omnes consentiunt testimonium publicum constituunt universæ Ecclesiæ; nobis quippe exhibent fidem episcoporum, presbyterorum omniumque fidelium. Ex his comperimus antiquæ Ecclesiæ fidem circa dogmata omnia quæ his postremis temporibus a tot sectis novatorum in controversiam vocata sunt circa sacrificium, realem Christi præsentiam et transubstantiationem, circa Trinitatem et Incarnationem; circa peccatum originale ejusque propagationem; circa præeminentiam Romanæ sedis ob Petri primatum; circa cultum et invocationem Sanctorum eorumque reliquias, et ita porro. Nonnisi obstinata pertinacia huic antiquæ et universalis traditionis testimonio resistere potest.

279. Si vero seorsum liturgiæ spectentur eo majorem sibi vindicant auctoritatem quo antiquiores sunt, et ad nobiliores Ecclesias pertinuere. Si quæ autem desciscant a communi illarum consensu, aut ab hæreticis postea interpolatæ sint, nullam in his auctoritatem obtinent.

§. V. De Ecclesiæ praxi in publica et solemni Sacramentorum administratione, et cultu religioso.

280. Solemnis sacramentorum administratio ac religiosus cultus publicus veluti partes integrales liturgiæ spectari possunt. Adeoque huc pariter referuntur quæ de illarum vi ad pro-

Digitized by Google

bandam receptam in Ecclesiâ universali traditionem disseruimus. Hoc tamen sibi proprium vindicat administratio sacramentorum, quod ex ea discimus illorum numerum, efficaciam in gratiæ communicatione, effectus, dispositiones. Agitur siquidem de re in usu quotidiano posita circa quam nulla innovatio introduci potest. Adeoque veluti de manu in manum ad nos pervenit illorum numerus cum ceteris quæ commemoravimus, quo fit ut novitatis arguantur hæretici sec. XVI. qui omnium primi illorum numerum, et vim adorti sunt.

281. Idem dic de publico religioso cultu circa celebrationem festorum, vigilias, jejunia quæ fieri in Ecclesia ab immemorabili consueverunt in honorem B. Virginis, Apostolorum ac Martyrum. Ex his patet quænam fuerit antiqua Ecclesiæ fides quoad hæc objecta, quæ maligno dente carpunt novatores ut inferant Ecclesiam tempore barbarico in deplorabilem idololatriam hac de causa lapsam esse. Infelices homines! qui non advertunt se potius a fide totius Ecclesiæ universim a prima ætate recepta descivisse, et hoc crimen in ipsos intorqueri a socinianis eo quod Christum Deum profiteantur. Sic talionis pœna mulctati sunt.

§. VI. De sanctis Patribus.

282. Quatuor dotes requiruntur ut quis in censum Patrum veniat; doctrina eminens, insignis sanctitas, Ecclesiæ testimonium, ac notabilis antiquitas. Quamvis vero Origenes ac Tertullianus circa insignem sanctitatem et Ecclesiæ testimonium deficiant, receptum tamen est ut ob ipsorum eminentem doctrinam et antiquitatem inter patres connumerentur. S. Bernardus qui sec. XII. floruit postremus Patrum habetur.

283. Patres spectari possunt aut prout *testes* sunt Ecclesiæ doctrinæ et traditionis, aut prout sunt *doctores*, qui veritates catholicas enarrant ac vindicant. Quatenus testes considerantur, nullum dubium esse potest quin doctrina ab ipsis exhibita doctrina Ecclesiæ sit, cui testimonium perhibent pro ætate in qua singillatim floruere. Eo vel magis quod a divina providentia excitati sint ad prælianda prælia Domini adversus insurgentes hæreses, quæ Ecclesiam depopulabantur.

284. Indicia porro ad cognoscendum quandonam Patres uti traditionis testes sese exhibuerint, hæc sunt: 1° si ipsi id aperte profiteantur; 2° si quod doctrinæ caput veluti certum et in Ecclesia receptum propugnent; 3° si in novitatem insurgant veluti in hæresim Ecclesiæ doctrinæ adversantem; 4° si alicujus erroris auctorem tanquam hæreticum insectentur; 5° si plures ejusdem ætatis Patres in ipsum conspirent, et Ecclesiæ suffragium tulerint.

285. Cum vero uti doctores se præbent, ineluctabilis profecto non est Patrum auctoritas, proprios enim ac subjectivos conceptus promunt dum circa veritates fidei philosophantur aut disputant. Quinimo in vindiciis quas fidei articulorum agunt discerni debent objecta harum vindiciarum a motivis quæ adducunt ad articulum vindicandum; fieri enim potest ut minus interdum solida sint, nec tamen exinde veritates ipsæ nutant, quas ipsi propugnandas susceperunt. Quod si Patres versentur in placitis liberis, in criticis, in philosophicis, physicis etc. tanta erit illorum auctoritas quanta est soliditas rationum quas afferunt.

286. Hac distinctione facile erit os obstruere protestantium et Oxoniensium recentiorum dum vel Patres, vel catholicorum agendi rationem in illorum afferenda auctoritate insectantur.

§. VII. De scholasticis theologis.

287. Scholastici theologi juremerito patrum successores habentur. Illorum primordia a methodo quam inter Græcos S. Joannes Damascenus, et S. Anselmus Cantuariensis inter Latinos primum induxerunt, repeti solent. Hanc methodum deinceps excoluerunt et ad perfectionem adduxerunt Magister sententiarum nuncupatus seu Petrus Lombardus. S. Thomas vero

Digitized by Google

potissimum et S. Bonaventura, quos deinceps alii magno numero secuti sunt.

288. Sub duplici pariter respectu scholastici spectari debent, aut veluti traditionis *testes* aut veluti *doctores*. Eo ipso quod scholastici Patribus successerint, doctrinam ac traditionem quam ab illis exceperunt in posteros veluti publici testes propagarunt. Id porro lucri ex illorum methodo habemus, quod Ecclesiæ doctrinam ad quædam capita revocarint, et formulis determinarint; quo factum est, ut ex ipsorum scriptis doctrinam quam ea ætate profitebatur Ecclesia, imo vero doctrinam ætatum omnium, magna cum præcisione dignoscamus. Nunquam enim ipsi docuissent e. g. *septem* esse sacramenta; Christum esse *realiter ac substantialiter* præsentem in eucharistia, item in hac præsentem fieri per *transubstantiationem*, aliaque id genus multa, nisi ipsi hanc fidem didicissent a traditione quæ illos præcessit. Quum vero Ecclesia hæc ipsa probaverit, patet in his se illos non exhibuise nisi tanquam fideles traditionis testes. In hoc vero adnotanda est perversa protestantium agendi ratio, qui haud secernentes veritatem ab illis propositam et propugnatam a *nova formula* sub qua ea proposita est, ceu prætextum rejiciendi Ecclesiæ doctrinam interposuerunt quod a commentis scholasticorum ea sit repetenda.

289. Quatenus scholastici *doctores* æstimantur, illis applicari debent quæ circa patres adnotavimus; secernendas videlicet in iis esse veritates quas adstruxerunt a rationum et auctoritatum momentis quibus id effecerunt, nec non a subjectivis eorum conceptibus, et conclusionibus quas intulerunt; nam in his alii præ aliis excelluerunt. S. Thomas *Angelici* nomen merito consecutus est; nonnulli autem deficere visi sunt et in vitia dilapsi propter quæ merito arguuntur. Ast permisceri non debent vitia auctorum cum methodo ipsa; methodus quippe optima est ac valde inservit detegendis hæreticorum sophismatibus, qua de causa ipsis invisa est; abusus vero proprius est singulorum qui male re bona utuntur.

290. Cavendus hic duplex scopulus et illorum qui scholasticos nimis extollunt, et eorum qui nimis eos deprimunt. Sunt qui vellent denuo exsuscitari quæstiones illas quæ inter scholasticos agitabantur, ac ita illorum presse methodo peripateticæ adhærere, ut nisi id fiat plene desperandum de religionis vindiciis videatur; alii e contra adeo illos despiciunt, ut quidquid scholasticum olet, contemptui habeant spernantque. Via media tenenda est, siquidem bona plurima in ipsis delitescunt, fatentibus moderatis doctioribusque protestantibus ipsis, qui inde se profecisse ingenue professi sunt; nec ita mordicus iisdem adhærendum ut piaculum sit ab illorum agendi ratione recedere.

§. VIII. De hæreticis.

291. Duplex semper testimonium catholicæ doctrinæ atque adeo dogmaticæ quoque traditioni hæretici perhibent: alterum de iis, quæ retinent ex catholica doctrina, quæque ab Ecclesia deficientes secum deferunt, alterum vero de iis, quæ Ecclesiæ relinquunt, sibique impugnandum suscipiunt. Ea enim est hæreseos indoles, ut non omnia abjiciat, quæ docet Ecclesia, sed potius in plurimis cum catholica doctrina et praxi conveniat, in paucis dissideat. Quare relate ad ea quæ de doctrina catholica retinuerunt hæretici, invicte testantur, eoque invictius quo vetustiores sunt, quid, ea qua ipsi vel defecerunt vel ejecti sunt ætate, Ecclesia profiteretur. Quod vero spectat ad articulos quos hæretici impugnarunt, testes pariter sunt quod in Ecclesia talis doctrina viguerit, quando in illam insurrexerunt. Ex gnosticis e. g. discimus Ecclesiam respuisse perversum dogma quod Deus sit auctor peccati, ex manichæis quod Deus auctor fuerit veteris Testamenti juxta Ecclesiæ doctrinam; ex arianis quod Ecclesia profiteretur consubstantialitatem Verbi cum Patre; ex nestorianis quod septem V. seculo admitterentur sacramenta, et ita porro.

Digitized by Google

Hæresecologia propterea magno usui esse potest theologo ad posteriores hæreticos confundendos, dum novitatis incusant Ecclesiam in articulis quos ipsi rejecerunt. Idipsum dicatur de dogmatica nonnullorum biblicorum textuum interpretatione, aliisque quamplurimis.

§. IX. De Historia Ecclesiastica.

292. Historiam ecclesiasticam duplici quasi oculo instructam, chronologia et geographia magno adjumento theologis esse ad dignoscendam primitivam traditionem et Ecclesiæ doctrinam nemo inficias ibit. Quandoquidem ea est quæ nobis patefacit Ecclesiæ ipsius originem, dilatationem, summorum Pontificum et episcoporum qui cum illis in communione fuerunt continentem seriem, disciplinam, praxim, ritus, fidem, singularum sectarum primordia, plerarumque ipsarum finem, sanctorum gesta virorum, peculiarem demum Dei erga Ecclesiam suam providentiam, necnon effectuum ex suis causis evolutionem, quæ philosophiam, ut ita dicam, historiæ constituit.

293. Critica, ad bene historia ecclesiastica utendum, opus est, cum non omnes historici ejusdem sint auctoritatis, sive quod partium studio laboraverint, sive quod nimis a factis quæ referunt distarint, sive quod simplicitate aut malitia peccarint. Verum in hac ipsa critica adhibenda, duo debent extrema vitari, non omnia scilicet claudis, ut ita dicam, oculis sunt admittenda, nec omnia pariter nimia sunt facilitate respuenda. In hunc postremum scopulum impegerunt præsertim novatores et increduli nimis fisi argumento negativo, cum potissimum agitur de eventis supernaturalibus.

294. Ne igitur effrenis ac immoderata sit ejusmodi crisis, modus servari debet: ac 1° critica non debet in ea se ingerere quæ ad se non spectant, cujusmodi dogmata fidei sunt; aut quæ cum illis connexionem habent atque ab Ecclesiæ judicio unice pendent. 2° Debet esse prudens in iis expendendis quæ sibi subsunt, nec nisi gravibus motivis induci ad aliquid sive admittendum sive respuendum, nec nimis levibus conjecturis indulgere. 3° Sobria esse debet ac modesta ne sese opponat aut communi Patrum sensui, aut Ecclesiæ judicio, conciliorum aut Rom. Pontificum decisionibus.

295. Quod vero attinet ad auctoritatem historicorum, 1° quamvis unius auctoris quidpiam asserentis testimonio fidendum indiscriminatim non sit, si nihilominus et ejus auctoritatis sit, prudentiæ ac doctrinæ, quæ omnem a se suspicionem removeant, si sit facto quod refert coævus, et ejus naturæ res quæ gesta perhibetur sit ut fingi nequiverit quin ab aliis reclamaretur, admitti utique potest, ut non pauca exempla ostendunt. 2° Quod si plures iique graves auctores conveniant in re aliqua referenda, neque ab aliis æque gravibus auctoribus falsitatis arguantur, merito fidem iis adhibebit theologus, ut exinde rem suam conficiat. 3° Certum denique promet argumentum ex eo quod probati omnes auctores referunt, cum fieri nequeat in materia de qua agimus, ut omnes conspirare potuerint aut voluerint ad falsum testificandum, aut saltem omnes graves ac probati auctores coævi aut suppares in eo quod referunt decepti sint. Notas porro, quæ ad fide dignum scriptorem constituendum requiruntur, satis innuimus.

CAPUT III.

DE MEDIIS SINGULARIBUS QUIBUS ANTIQUA TRADITIO TRANSMISSA EST ATQUE COGNOSCITUR.

296. Media singularia seu particularia, quibus antiqua Ecclesiæ traditio transmissa est nobisque innotescit, vocamus ea quæ peculiarem probationem ac sui generis testimonia suppeditant. Sunt autem potissime epigraphia, numismatica, picturæ, sculpturæ, sepulchreta, sacræ ædes. Eo pluris hæc facienda sunt documenta,

Digitized by Google

quod ad remotissimam antiquitatem assurgant, et supplemento quodammodo inserviant defectui scriptorum, quæ primæva illa ætate aut persecutionum vi exarari non potuerunt, aut si quæ exarata sunt ad nos minime pervenerunt, temporis injuria et edacitate consumpta. Sane de iis omnibus quæ tribus prioribus seculis a patribus aliisque ecclesiasticis Scriptoribus commendata sunt litteris, nonnisi pauca supersunt. Ea tamen sunt documenta, ut præcipua dogmata de quibus nobis litem intentarunt protestantes evidenter adstruant. His enim deprehendimus ea quæ veluti novitia inventa traduxerunt novatores, et *papismi* ut vocant *abominationem* constituunt, antiquissimas esse institutiones quæ ad ætatem ipsam apostolicam pertingunt. Ex his documentis eo res deducta est, ut quin omnem pudorem exuerint, jam nequeant protestantes Ecclesiæ Romanæ exprobrare innovationem in dogmatibus controversis. Quod ut palam fiat satis nobis erit singula capita percurrere ac rem totam peculiaribus exemplis illustrare.

§. I. De Epigraphia.

297. Veteres christianos maxime sollicitos se præbuisse inscriptionibus res suas quæ ad religionem pertinent consignare exploratum est. Præcipua porro dogmata de quibus mota a novatoribus sec. XVI. quæstio est in illis reperiri facile ostenditur.

298. Adversus anabaptistas, qui nullius valoris esse pædobaptismum contendunt, stant inscriptiones illæ quæ sæpe occurrunt, in quibus recens baptizati infantes exhibentur et *neophyti* aut *fideles* vocantur, cujusmodi est inscriptio apud Victorium in *Dissert. philologica*, in qua *Tecla fidelis* appellatur etsi IX. tantum menses nata; prout Victor quidam dierum LXXX apud Boldettum in *Observat. super cimit. neophytus* dicitur, et alibi passim.

299. Adversus protestantes generatim, qui nolunt in confirmatione agnoscere sacramentum a baptismo distinctum, plures occurrunt lapides in quibus contrarium asseritur. Etenim apud Gruterum in *novo Thesauro veter. inscript.* inscriptio legitur de puella *Picentia legitima neophyta* (seu rite baptizata) *die V. Kal. Septemb.* CONSIGNATA *a Liberio P. F.* Idem dic de dogmate realis Christi præsentiæ in eucharistia, cujus luculentissimum documentum exhibet inscriptio Augustodunensis non ita pridem reperta. Sanctos prioribus Ecclesiæ seculis invocari a christianis consuevisse fidem faciunt inscriptiones illæ in quibus non solum ipsi *Domni* aut *Domini* nuncupantur, verum etiam vota iisdem persoluta perhibentur, prout legitur in epigraphe quam vulgavit Zacharia in *Historia litteraria Italiæ* vol. 2. et in alia quam vulgavit Gruterus ibid. in quibus *Papro* et *Marileoni sanctis martyribus*, et *S. Petro* id factum esse constat. Eorumdem pariter sanctorum apud Deum intercessionem aliæ inscriptiones apud Maffejum et Bonarotium exhibent.

300. Viguisse itidem penes priscos christianos fidem de lustrico carcere ac de suffragiorum utilitate ex parte viventium pro animabus in illo detentis adversus protestantes testis est lapidaria inscriptio reperta in sepulchreto Callixti et Prætextati, in qua tituli auctor Deum pro defuncto rogat *ut illius recordetur*; nec non Diptycum Brixianum apud Maffejum in *Musæo Veron.* in quo legitur: *Memento Domine omnium defunctorum Pontificum* etc. et alibi passim.

301. Ut autem majori emolumento theologo esse possit epigraphia, cavere debet, ut rationem habeat ætatis in inscriptionum, genuinæ lectionis, et sensus legitimi, collationis cum aliis, ornamentorum denique ex quibus nova quandoque argumenta promere potest.

§. II. De veterum christianorum monumentis reliquis.

302. Hic pergimus exemplis illustrare et confirmare quod paulo ante asseruimus de efficacia quam habent vetera monumenta uti testimonia antiquæ

Digitized by Google

traditionis ad probanda dogmata catholica adversus protestantes.

303. Satis enim est oculos injicere in opera Bosii, Aringhii, Bottarii, Victorii, Lupi, Maffeji, Boldetti et aliorum qui sibi archæologiam illustrandam christianam sumpserunt, ut pateat picturas et sculpturas, ad quas etiam referuntur vitra, opera tessellata, gemmæ, lucernæ, sarcophaga aliaque id genus, rem christianam seu catholicam patefacere. Etenim ex his præcellentia Petri in regimine Ecclesiæ mirifice adstruitur super Paulum, secus ac prætenderint qui hæresim de capite bicipiti invexerent. Infallibile item Ecclesiæ magisterium per navis symbolum cui Spiritus Sanctus insidet. Dogma præterea de canonicitate librorum deuterorum utriusque Testamenti, de imaginum usu et cultu, sive veneratione.

304. Ex nummismatica constituta est adversus protestantes veracitas utriusque Machabæorum libri; ut patet ex nummis regum Syriæ a Frœlikio et Eckel Soc. Jes. vulgatis et expensis.

305. Ex sepulchretis ac sacris ædibus copiosa seges sese offert ad dignoscendam antiquam dogmaticam traditionem. In illis enim imagines reperiuntur symbolicæ Christi qui sub *piscis, cervi sitientis, pastoris*, *columbæ* litterarum Α et Ω, aliisque ejusmodi figuris designabatur. In illis pariter cultus imaginum Christi, Deiparæ, sanctorum apostolorum ac martyrum deprehenditur, cum super altare in quo sacra peragebantur mysteria collocarentur, nec non Crucis effigies ad oratorii ingressum posita ut ab introeuntibus exosculari posset. In illis sacrorum vasorum, quæ in usu erant apud christianos, diversas species deprehendimus. Imo vel ipsa sacrarum ædium structura nos edocet distinctionem tunc temporis receptam inter clericos et laicos: altarium item in eodem sacello multiplicitatem secus ac post Lutherum jansenistæ autumarint de unico altari in qualibet ecclesia; martyrum corpora tum subter tum super altaria cernimus collocata; hæc siquidem aliaque id genus multa quæ a sacræ et ecclesiasticæ antiquitatis studiosis illustrata sunt, ritus et dogmata quæ nunc in catholica Ecclesia obtinent, eadem plane esse, quæ iis temporibus antiquissimis, evidenter ostendunt.

306. Ex his quæ speciminis gratia attulimus pronum est inferre 1° quam præposteram sibi protestantes de traditione ideam confixerint, dum arbitrati sunt, eam in peculiari aliqua formula, qua veritates traditionales de ore in os transmitterentur, consistere; 2° traditionem complecti systema speculativum ac practicum religionis christianæ, quod per modum unius consignatum Ecclesiæ est, ut integrum servaretur; 3° conservatam ac transmissam eam esse innumeris prope mediis generalibus et particularibus, et alligatam fuisse tum fidei professionibus, tum ritibus publicis, perennibus, universalibus, quibus fieri omnino non poterat ut aliquando temeraretur, alioquin undique conclamatum esset, si alicubi aliqua innovatio tentata esset; quibus omnibus adjicienda potissimum est divina adsistentia quæ nunquam Ecclesiæ deesse potest juxta Christi solemnes pollicitationes. Et sane cum eam protestantes perinde ac veteres hæretici omnes insigni ausu fœdæ in fide ac moribus corruptionis, imo et turpis idololatriæ incusaverint, ex accurato antiquitatis sacræ examine ac studio quod hac ætate potissimum institutum est, facile fuit deprehendere protestantes reipsa a veterum praxi et fide descivisse, et perfectam conformitatem doctrinæ et praxeos cum antiqua Ecclesia in Ecclesia Romana reperiri. Exinde factum est ut protestantes vel debuerint propriam deceptionem fateri vel Ecclesiam universam accusare quod ab ætate apostolica jam cœperit deficere, donec tandem aliquando, agentibus Luthero ex monaco apostata, et stigmatico Calvino cum suis gregalibus ad suam puritatem et integritatem restituta est. Quis sanæ mentis ejusmodi absurda imo vere impia commenta devoret?

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE LOCIS THEOLOGICIS.

PARS TERTIA.

DE ANALOGIA RATIONIS ET FIDEI.

1. Ab ipsis christianæ religionis primordiis controversia agitari cœpit de analogia rationis et fidei. Qui enim antea fuerant disciplinis philosophicis in paganismo instituti ad novæ religionis prædicationem, quæ a Deo data hominibus perhibebatur, expendere aggressi sunt quid nova religio doceret, quænam dogmata proponeret, eaque cum placitis philosophicis aut cum rationis ipsius dictamine conferre. Prout vero affecti erant, vel dociles se gratiæ præbuerunt intellectum captivantes in obsequium fidei, et philosophia usi sunt ad rem christianam illustrandam; vel superbi eam repulerunt, et opposuerunt philosophiam religioni ad fidem impugnandam veluti rationi contrariam. Quæ quidem pugna jugiter perseveravit insequentibus seculis majori vel minori intensitate.

2. Recruduit porro magnoque animorum æstu agitata est ex occasione protestantismi, qui omnia sus deque vertit, et invaluit magis ætate hac nostra ob tot recens inducta philosophica systemata inter se plane contraria. Alii enim rationis vim adeo extenuant, ut pene ineptam ad verum cognoscendun prædicent; alii vero eam adeo extollunt, ut velint eam veritatibus ipsis revelatis dominari; alii demum rationem ac fidem ita inter se committunt, ut eas simul haud posse consistere proclament.

3. Exinde utilitas imo vero et necessitas profluit difficilis adeo et implexæ hujus tractationis, quæ prætermitti nullatenus potest, ut juniores theologi inoffenso pede campum hujusmodi percurrant.

4. Duæ erunt hujus tractationis sectiones, in quarum altera de analogia rationis et fidei in se spectata, in altera vero de ejusdem applicatione seu de methodologia agemus.

SECTIO PRIOR.

De analogia rationis ac fidei in se spectata.

5. Ordo postulat, ut cum de analogia rationis ac fidei nobis agendum sit, declaremus quid rationis, quid fidei nomine hic intelligamus. *Ratione* igitur generatim sumpta, prout omnem humanæ mentis cognoscendi ac judicandi vim complectitur, significamus *nativam atque essentialem animi humani facultatem, seu facultatum collectionem quibus homo verum cognoscit ac de ipso judicat, quatenus idem verum intra naturæ ambitum continetur. Fidei* autem nomine *liberum illum assensum* designamus, *quem intellectus divina gratia prævenius et adjutus præbet veritatibus supernaturalibus ob Dei revelantis auctoritatem.* Ex his notionibus patet, rationem pro objecto suo veritates habere naturalis ordinis, quas proinde ipsa cognoscit, intuetur ac judicat, seu saltem potest cognoscere,

Digitized by Google

intueri ac judicare; fidem vero quæ rationi supervenit, objecta divinitus proposita apprehendere et credere.

6. Ratio triplicem habere potest relationem seu respectum ad fidem; siquidem potest spectari vel *ante* fidem, vel *cum* fide, vel denique *post* fidem; nempe vel antequam fidei assentiatur, vel una cum ipso assensu, vel post ejusmodi assensum. Exinde fluit hujus sectionis in tria capita partitio.

CAPUT I.

DE RATIONE ANTE FIDEM SPECTATA.

7. Jam innuimus in duo invicem opposita extrema dilapsos eos esse qui de rationis nativa vi disseruerunt, quorum alii nimium eam deprimunt et extenuant, alii vero nimis efferunt et extollunt. Juverit paucis complecti systemata utriusque sententiæ sectatorum.

8. Qui *defectu* peccant in vi rationis deprimenda ad verum sui ordinis assequendum sunt 1° sceptici qui theoretice saltem profitentur se de omnibus dubitare, cum verum prorsus *incomprehensibile* seu *inaccessum* esse autument; practice vero quæ ad vitam naturalem ac civilem necessaria sunt prorsus admittunt. 2° Lutherus ac lutherani primitivi, qui cum docuerint per Adæ lapsum naturam humanam in suis essentialibus depravatam omnino esse, non solum liberum homini lapso denegarunt arbitrium, sed præterea ita intellectum ad veri investigationem ineptum evasisse censuerunt, ut sine fidei lumine nihil omnino cognoscere possit neque in naturali ordine. Exinde bellum quod philosophiæ intentarunt ad eam eliminandam, quam *opus carnis* vocarunt, obtendentes falsum esse in theologia quod verum prædicaret philosophia. Inidem pariter penes protestantes receptum principium quod nullum sit agnoscendum intrinsecum boni ac mali moralis discrimen, quod unice a positiva Dei voluntate repeti debet. Sic alii plus minus feliciter insanierunt, donec ita se ab illo *nihilismo* receperint, ut in partem adversam devenerint, dum rationem individualem non solum controversiarum fidei judicem constituerunt, verum etiam supra revelationem extulerunt ac normam supremam credendorum et agendorum proclamarunt ac Deam, uti mox dicemus.

9. Interim 3. in Britannia neo-scepticismus prodivit; siquidem Humius sustulit penitus universalitatem principii quod vocant *causalitatis*, atque inficiatus ejus necessitatem *a priori*, illud conjecit inter principia *a posteriori* seu experientiæ; hac ratione præcipuum fundamentum convellit realitatis objectivæ humanarum cognitionum. In Germania Kantius, Humii vestigiis insistens scientiam omnem ad mera sensibilitatis phænomena, ac subjectivas quasdam easque necessarias intellectus formas revocavit. Quæcumque sub experientiam cadunt, seu intra experientiæ ambitum continentur, vocavit *phænomena* seu *apparentias*, quæ vero experientiam transcendunt, *noümena* seu *intellectualia*, aut *mentalia*, nuncupavit; nos nonnisi phænomena cognoscere, seu scire statuit, noümena vero non item; ad phænomenorum porro classem retulit vel ipsum *Ego* nostrum, ita ut de ejus realitate semper ambigere possimus, prout de phænomenis aliis quibuscumque quorum non habemus nisi *subjectivam* cognitionem. Ad noümena vero res omnes amandavit prout in se sunt, quorum nullam prorsus cognitionem habemus, cujusmodi esset Deus, animorum immortalitas, aliaque id genus omnia. Ex quibus patet hanc revolutionem philosophicam, quæ sub *criticismi* nomine inducta a Kantio est, absolutum scepticismum inducere.

10. Ex hac veluti fæcunda parente prodierunt *aprioristarum*, ut vocant, systemata philosophica, quæ aut purum *idealismum*, aut putidum *pantheismum* redolent, nam inidem *idealismus absolutus* seu *egoismus metaphysicus* Fichtei profluxit; philosophia item *identitatis* seu *realismus absolutus* Schellingii; demum, ceteris omissis, philosophica Hegelii doctrina emersit

Digitized by Google

de *subjecti et objecti in idea* identitate, qua ipse ex logica ideæ evolutione realitatem ipsam objectorum educit.

11. Ut autem appareat quemnam influxum in religionem christianam ejusmodi systemata exercuerint, satis erit vel leviter illorum applicationem ad rem christianam delibare. Juxta Kantii principia, revelatio positiva ejusque possibilitas supernaturalis *noûmenon* est, de quo nihil sciri aut affirmari potest. Non alia religio superest quam quæ intra rationis limites continetur omni theoretico fundamento destituta, quæque nonnisi gratuitis postulatis iisque sæpe contradictoriis innititur. Sic prorsus evanescit omnis revelatæ religionis possibilitas in pantheistico Schellingii systemate; prout evanescit in systemate Hegelii juxta quod revelatio ac mysteria omnia quæ revelata perhibentur non sunt nisi totidem naturales ideæ logicæ evolutiones. Parum quoad rei substantiam ab hoc differt Fichtei systema. Eliminata porro quavis positiva revelatione ac religione, deventum necessario est in rationalismum ac mythicismum a Straussio in *vita Jesu* ad suum apicem perductum, quique latebat in protestantismi principio fundamentali, quod aliud non est nisi totius christianismi eversio.

12. Sequiores hi omnes, ut patet, eo devenerunt ut quibusdam veluti gradibus rationem extollerent usque ad ejus apotheosim, eamque fontem veritatum omnium religiosarum constituerent. Peccarunt proinde *excessu*, ac se religioni positivæ christianæ hostes infensissimos præbuerunt.

13. Infausto hoc exitu, qui provenit ex rationis abusu, deterriti religionis revelatæ propugnatores non pauci ætate hac nostra rati sunt rationem ipsam ex se sin minus religioni revelatæ positivæ hostilem, non satis idoneam saltem esse ad veritates etiam naturalis ordinis comprobandas. Diversas proinde iniere vias ad finem sibi propositum obtinendum. Alii siquidem non tam rationis capacitati quam sensui cuidam religioso fidendum esse ad assequendas veritates religionis censuerunt; tales sunt *sentimentalistæ* aut *mystici* nuncupati; alii ineptam rationem autumarunt ad veritates etiam naturalis ordinis, cujusmodi censentur Dei existentia, animorum inmortalitas, justi injustique norma etc., certo cognoscendas, sed eas unice a positiva revelatione esse repetendas, quæ primis parentibus facta est, et per eos traditione ad posteros transmissa; tales sunt *supernaturalistæ* dicti, qui philosophiam quæ a revelatione præscindit in illis veritatibus demonstrandis, *antichristianam* aut *extra-christianam* vocant; alii non omnes prorsus rationi in his veritatibus detegendis aut demonstrandis adimunt vires, sed eas veritatibus assequendis pares esse inficiantur, ut certos de illis nos efficiat, nisi accedat consensus generis humani, quem constituunt supremum certitudinis criterium in veritatis ac religionis negotio; tales sunt *traditionalistæ* nuncupati, eo quod velint genus humanum traditionis cujusdam universalis ope veritates, de quibus agimus, cognovisse et conservasse; alii methodum *psycologicam* veluti religioni infensam spectant, cui *ontologicam* substitutam vellent, quæ nempe auspicatur ab *immediata* et *concreta* Dei ipsius intuitione, quapropter *ontologistæ* audiunt; alii denique, Hermesio duce, Kantii et Fichtei principia expurgare quodammodo ac perpolire adnisi sunt, ut ipsis deinceps ita modificatis, demonstrationem religionis christianæ et catholicæ conficerent, atque *hermesiani* vocantur.

14. In tanta sententiarum discrepantia difficile admodum est quidpiam statuere quin in offensionem incurramus aut eorum qui nimium rationi tribuere, aut eorum qui eidem nimium detrahere videntur. Quid verisimilius inter diversas præsertim catholicorum opiniones tenendum sit, ea qua par est modestia aperiemus, cum nihil personis velimus detrahere iis qui vero fidei zelo flagrant, aliorum relinquentes judicio utrum viam tutam sectati simus. Interim cum hic de ratione ante fidem, seu in ordine ad fidem sive ostendendam sive profitendam age-

Digitized by Google

re nobis propositum sit, in duos articulos caput hoc dispertientes, in primo de recto rationis usu ante fidem, in altero de ejusdem ante fidem abusu disseremus.

ARTICULUS I.

DE RECTO RATIONIS USU ANTE FIDEM.

15. Quamvis theologi munus haud sit quæstiones mere philosophicas agitare, cum tamen fieri nequeat ut agamus de recto rationis usu in relatione quam illa habet ad fidem, quin ex probatioribus philosophis ea saltem attingamus quæ ad rem nostram spectant, idcirco nonnulla in juniorum theologorum commodum breviter hic subjicimus, quæ fundamentum ac basim dicendorum constituant.

PRÆNOTANDA.

16. Principii loco assumimus, humanam naturam quæ incredibilem in verum cupiditatem in se experitur ac sentit, posse vi sua ad ipsum capessendum pervenire, alioquin sine objecto invincibilem hanc propensionem esse; absurde dicere deberemus.

17. Sane illis mens nostra a natura præsidiis est instructa, quibus tuto pluribus saltem in casibus verum omni cum certitudine assequi possit. Duplici siquidem cognoscendi facultas elemento sive ordine constat, *empirico* et *rationali*, seu *sensibili* ac *ideali*, aut etiam, ut vocant, *psychologico* ac *logico* vel *ontologico*. Utriusque elementi aut ordinis principium unum idemque est, quod sentiens ac intelligens est, quo fit ut duo illi ordines arctissimo inter se nexu copulentur. Ex arctissimo hoc duplicis ordinis nexu veritas, seu objectivitas realis humanæ cognitionis, ac scientiæ certitudo unice necessario promanare possunt. Ex arctissimi hujusce nexus disjunctione potissime orta sunt absurda systemata in quæ non pauci neotericæ scholæ philosophicæ in Germania præsertim lapsi sunt, aut abjecti empirismi et materialismi, aut vagi idealismi.

18. Ex duplici porro recensito ordine duplex pariter profluit essentialium veritatum ordo, quæ basim constituunt ac fundamentum scientiæ ac certitudinis omnis. Ex ordine enim empirico, seu ex factis internæ experientiæ habet primo humana mens intimum ac substantialem *sensum* sui ipsius, seu, ut vocant, *proprii Ego*, nec sine illo unquam esse potest. Hanc vero suæ existentiæ ideam directe ac immediate percipit animus. Quo fit ut propriæ existentiæ veritas nullam patiatur demonstrationem, cum in facto consistat; quod si quis negaverit, aut in dubium revocare voluerit, eo ipso illud adstruit et confirmat.

19. Habet præterea ex hoc factorum empiricorum ordine humana mens earum, quæ in se accidunt affectionum intimum sensum seu conscientiam. Hæ autem affectiones aut possunt a nobis ipsis excitari, et sentimus nos earum principium agens esse, aut in nobis sine nobis, imo quandoque nobis reluctantibus, excitantur, et nos earum principium patiens esse evidenter cognoscimus. Cum vero hæc facta conscientia immediate revelet, fieri nequit ut de iis dubitare possimus; totidem sunt veritates objective reales prout realis et concretus est ordo sensibilis, seu ordo existentiæ; implicat enim animum non sentire dum sentit.

20. At enim ordo hic empiricus, utpote ex factis, iisque contingentibus exurgens, quæ nonnisi necessitatem hypotheticam involvunt, nequit necessitatem absolutam et universalem gignere quæ scientiis vere et proprie dictis constituendis requiritur. Ex altero propterea eoque excelsiori ordine, rationali videlicet seu ideali, elementa arcessere debemus quæ absolutam ejusmodi necessitatem inducant. Talia autem sunt principia illa abstracta ac universalia rationis, quibus mens vere intelligens ac rationalis constituitur quæque cum evidentia sua fulgeant, reliquis hujusce ordinis veritatibus detegendis certoque cognoscendis necessario inserviunt. Ejusmodi princi-

Digitized by Google

pia, quæ alio nomine *axiomata* nuncupantur, evidentiam immediatam cum præseferant, tum logicam necessitatem gignunt, tum omnem demonstrationem refugiunt. Ob nexum, quem veritates necessariæ inter se habent, revocari facile omnes possunt ad principium quoddam supremum quod *contradictionis* nuncupatur aut *identitatis: idem* nempe *non posse simul esse et non esse*, seu *quo mens percipit rem aliter esse non posse*. Exinde mens seu humana ratio lumen suum mutuatur nempe normam ac regulam generalem habet eamque firmissimam veritatis juxta quam de statu animi sui in ordine ad cognitionem dijudicat.

21. Quæ ut probe intelligantur, nonnulla enucleare præstat tum circa certitudinem generatim, tum circa ejus species. Certitudo porro definiri potest: *firma* et *rationabilis animi persuasio de veritate rei cognitæ. Firma* ad cujusvis dubitationis exclusionem; *rationabilis* quatenus non ex cæco veluti instinctu, sed a legitimo judicandi motivo persuasio illa proveniat, ita ut mens quin sibi vim faciat, nequeat assensum suum cognitæ veritati denegare, cum videat rem aliter esse non posse.

22. Motivum vero legitimum quo induci mens debeat ad ita judicandum multiplex est, pro diversa objecti natura de quo judicat. Nam primum potest esse aut *intrinsecum* aut *extrinsecum*. Intrinsecum illud est quod veritatem propositionis, seu necessitatem nexus inter subjectum et prædicatum intrinsece patefacit. Hæc manifestatio duplici ratione evenire potest, nempe aut *absolute*, cum necessitatem propositionis absolutam, seu *a priori* ex ipsa objecti natura promanantem ostendit; aut *hypothetice*, cum veritatem propositionis seu nexus necessitatem *a posteriori* et ex facto contingenti provenientem exhibet, quo posito, fieri nequit ut propositio vera non sit. Rursum: motivum istud intrinsecum quod sive necessitatem absolutam sive hypotheticam ostendit, præstare id potest aut *immediate* aut *mediate*. Id efficit immediate cum propositiones ejusmodi sunt, ut intuitive ac per se evidentes sunt; mediate autem, cum ad eas cognoscendas ope ratiocinii adducimur, quæ proinde veluti illationes ex primis veritatibus intuitivis eruuntur, unde conficitur *demonstratio*. Cum primitivæ ejusmodi veritates aliæ logicæ sint aliæ psychologicæ, duplex distinguitur demonstrationis genus, quorum alterum *a priori*, alterum *a posteriori* dicitur. Si rite utraque instituta fuerit, si nempe necessarium nexum ostendat inter veritatem intuitivam et eam quæ exinde deducitur, demonstratio *apodictica* erit, ac certos nos reddit de assecutione veritatis.

23. Hæc autem certitudo pro diversitate motivorum seu fontium e quibus dimanat est vel *logica* aut *metaphysica*, vel *physica*. Logica aut metaphysica est si proveniat vel ex *sensu intimo* quoad facta interna, vel ex *ratione* quatenus prima necessaria ac universalia principia exhibet; *physica* autem si profluat ex *sensibilitate externa* quoad facta quæ aliunde proveniunt.

24. Quamvis porro motiva *externa* nobis haud possint exhibere necessarium nexum intrinsecum subjecti ac prædicati, patefaciunt saltem indicium vel connotatum certum de nexu illo, ac proinde de propositionis veritate. Præcipuum ejusmodi indicium est *auctoritas* seu testimonium aliorum. Si certitudo habeatur de connexione hujus indicii, seu *auctoritatis* cum propositione de qua agitur, ac certitudo præterea de veritate illius indicii, certi efficimur de ipsius propositionis veritate. Quoniam vero hoc indicium extrinsecum est, hinc potius quam intueri, assentiri seu credere dicimur veritati. Si hoc indicium, seu auctoritas evidens sit, propositio quæ per eam innotescit *evidenter credibilis* dicitur et est. Auctoritas potest esse aut divina aut humana, fides propterea quæ ex alterutra provenit, est vel divina vel humana.

25. Fides quæ Dei testimonio innititur, ut per se patet, omnimodam certitudinem, nempe metaphysicam parit. Quæ autem innititur testimonio

Digitized by Google

seu auctoritati humanæ, si plena sit, spectato testium numero, *scientia* et *probitate*, spectatis præterea adjunctis omnibus in quibus falsitas aut mendacium admitti nequeant, certitudinem absolutam gignit, ac resolvitur sæpe in methaphysicam, eam revocando ad principium, quod nullus detur effectus sine causa.

26. Exinde deprehendimus certitudinem *moralem* quæ nempe ex hominum testimonio consurgit, veram certitudinem esse quæ ad rationem *theoreticam* pertinet, ninime vero, ut quidam neoterici contendunt, ad solam rationem *practicam*, qualis nascitur ex officio morali propter rationis practicæ dictamen, quo tenemur ad assensum aliorum testimonio præstandum. Assensus porro qui perhibetur ex dictamine practicæ rationis, nullius valoris est, cum non sit nisi mera acquiescentia quæ etiam meræ probabilitati adhibetur, nunquam vero firma illa ac rationabilis persuasio quæ certitudinem constituit. Perinde esset certitudinem moralem theoreticam denegare ac certitudinem ipsam destruere, ac proinde fundamentum evertere tot disciplinarum quæ illi innituntur, imo et religionis positivæ sive revelatæ, ut paulo post ostendemus.

27. Ex discrimine quod intercedere vidimus inter certitudinem quæ progignitur a necessitate intrinseca *a priori*, seu necessitate in ipso immediato sensus intimi facto fundata ac in intuitiva evidentia, atque inter certitudinem quæ oritur ex necessitate extrinseca *a posteriori* et ab auctoritate procedit, differentia deprehenditur quæ inter *scientiam* ac *fidem* invenitur. *Scire* enim dicimus quod percipimus, intelligimus, intuemur sive immediate sive mediate; contra vero *credere* dicimus quod aliorum testimonio admittimus, quia intimum nexum ejus, quem sic ex aliorum auctoritate tenemus, minime videmus. Quapropter duæ istæ notiones inter se permisceri nequeunt, nec ullo pacto admitti potest quod ætate hac nostra excogitatum est, scientiam sine fide minime sufficere ad realitatem objectivam rerum constituendam. Quæ quidem theoria periculi plena est, et aliena prorsus a mente antiquiorum philosophorum, Augustini præsertim et Aquinatis, nec non saniorum omnium philosophorum recentiorum.

28. Quibus præmisis hæc jam deducimus veluti corollaria quæ basim dicendorum constituent; ac 1° sequitur rationem humanam a Conditore suo ad verum natura sua comparatam esse, quod illa proinde mediis naturalibus sibi insitis assequi potest. Contrarium enim supponere esset absurdum.

29. Sequitur 2°. Dari aliquas veritates sive *facti* sive *rationis* quæ intuitiva evidentia fulgent, quæque a nemine, quin rationabili suæ naturæ repugnet, negari aut in dubium revocari possunt, et in quas propterea omnes consentiunt.

30. Sequitur 3°. Ejusmodi principia seu veritates immediatæ evidentiæ esse prorsus indemonstrabilia, cum sint per se nota, et omni ratiocinationi ac demonstrationi inservire debeant.

31. Sequitur 4°. Non modo dari certitudinem *relativam* quæ in peculiari subjectivo animi statu consistat, sed præterea dari reipsa certitudinem *absolutam*, quæ nimirum pro omnibus indiscriminatim certitudo esse debeat; alioquin dilaberemur in scepticismum tum philosophicum tum religiosum, non sine ingenti Conditoris injuria et veritatis detrimento.

32. Sequitur 5°. *Absolutam* ejusmodi certitudinem haberi posse in *ordine cognitionis* seu *psychologice*, etiam *præcisione* facta a Dei ipsius cognitione et veracitate, quamvis in ordine *essendi* et *ontologico* omnia necesario entia a primo dependeant. Siquidem propriam existentiam nostram prius quam Dei existentiam cognoscimus, et ex illa ad Dei existentiæ cognitionem assurgimus.

33. Sequitur 6°. Nexum inter subjectum et objectum in ipsa sensibili ac intelligente hominis natura fundari. Etenim dum humanus animus pro duplici cognitionum ordine empirico et ideali quem habet, se ipsum sentit ac percipit, fit necessario certus de reali-

Digitized by Google

tate sua objectiva. In seipso proinde ac in actibus suis invenit homo intrinsecam rationem principiorum illorum necessariorum *a priori*, quod non datur *accidens sine substantia*, nec *effectus sine causa;* quocirca ejusmodi principia non sunt, ut neoterici nonnulli autumarunt, *synthetica a priori*, sed prorsus *analytica*, nec solum *logica* sed *metaphysica* ac *ontologica*, et ad realitatem objectivam demonstrandam firmissima.

34. Sequitur demum 7°. Ad precavendas difficultates triplicem esse cognitionum ordinem distinguendum, *logicum*, *chronologicum*, et *historicum*. Logicus intrinsecum cognitionum nexum attingit, ostenditque quomodo alia in alia contineatur, easque evolvit et educit. Chronologicus naturalem exhibet cognitionum evolutionem, principium ex quo derivatæ sunt, earumque progressum. Historicus facta quæ in humanitatis historia contigerunt pro objecto habet. Ordo logicus philosophicus et abstractus est; chronologicus est ordo facti atque concretus; historicus extrinsecus est.

35. Nunc jam præstat quæ hactenus exposuimus ad rem nostram applicare; quod præstabimus insequentibus propositionibus.

PROPOSITIO I.

Plures veritates naturalis ordinis, quæ tamquam præambula fidei spectari possunt, sine supernaturalis revelationis subsidio, recta ratio omnimoda certitudine cognoscere potest.

36. Adstruitur hæc propositio adversus *supernaturalistas*, scilicet adversus eos, qui veritates naturalis ordinis, quæque a S. Thoma 1. p. q. 2. art. 1. *præambula fidei* nuncupantur, cujusmodi sunt existentia Dei, spiritualitas ac immortalitas animorum, atque id genus alia, nedum demonstrari, sed nec cognosci posse ab humana ratione autumant. Hi siquidem in ea sententia versantur ut nisi præcesserit divina positiva revelatio quæ primis progenitoribus facta est et locutionis ope in posteros traditione transmissa, de illis veritatibus, nunquam humana mens potuisset se attollere ad eas cognoscendas et demonstrandas. His auctoribus basis ac fundamentum totius metaphysicæ a positiva divina revelatione constituitur.

37. Equidem si de facto ageretur non abnueremus illis subscribere, sed quæstio de jure est præsertim quoad eos, qui vel originariam ac primitivam revelationem amiserunt, aut etiam abjecerunt. In adversariorum enim hypothesi hi omnes ad recensitas veritates solius rationis ope assurgere non possent, multo vero minus de ipsis demonstrationis vi possent convinci.

38. Jam vero, ut in cognitione Dei sistamus de qua præcipue fervet controversia, quæque ceterarum veritatum fundamentum est, Scripturæ, ac patres ex creaturis hauriri *posse* imo et *debere* ubique supponunt: etenim *Sap.* 13, 1. legitur: *Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei; et de his, quæ videntur bona* NON POTUERUNT INTELLIGERE *eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex... A magnitudine enim speciei et creaturæ,* COGNOSCIBILITER *poterit creator horum videri;* et Apostolus Rom. 1, 20. *Invisibilia ipsius*, inquit, *a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas;* ITA UT SINT INEXCUSABILES; *quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt... dicentes enim se esse* SAPIENTES, *stulti facti sunt.* Loquitur porro Apostolus, uti patet ex postremis verbis, de philosophis, qui ratione ad unius Dei cognitionem pervenerunt, ejusque existentiam rationis ope demonstrare potuerunt.

39. His biblicis documentis Patres insistentes uno ore docuerunt posse ac debere homines Dei notitiam per creaturas sibi comparare. Inter quos ita loquitur S. Irenæus *cont. hæres.* lib. 2. c. 6. n. 1. *Hoc ipsum omnia cognoscunt, quando* RATIO *mentibus infixa moveat ea ac revelet, quoniam est Deus unus omnium Dominus.* Tertullianus præterea *advers. Marcion.* lib. 1. c. 18. distinguens inter Dei cognitionem na-

Digitized by Google

turalem, qualis ex creaturis obtineri potest, et salvificam, quæ ex revelatione positiva comparatur, scribit: *Nos definimus Deum primo* NATURA *cognoscendum, dehinc* DOCTRINA *recognoscendum,* NATURA EX OPERIBUS, *doctrina* EX PRÆDICATIONIBUS. Demum, ceteris omissis, S. Cyprianus *De idol. vanit.* p. 227. ethnicum ita compellat. *Hæc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis.* Atque ita porro patres reliqui Basilius, Gregorius Nazianz., Chrysostomus, Augustinus, qui præterea facto id ipsum ostenderunt exhibentes multiplices Dei existentiæ demonstrationes metaphysicas, physico-theologicas atque morales, quæ apud Petavium *de Deo* lib. 1. cap. 1. et 2. et apud Thomassinum *Theolog. dogm.* tom. 1. lib. 1. cap. 20. seqq. recoli possunt.

40. Neque alia scholasticis mens stetit, et agendi eorum ratio fuit. S. Anselmus omnium primus demonstrationem existentiæ Dei *a priori* excogitavit; S. Thomas quinque argumentis *a posteriori* eandem Dei existentiam demonstravit; imo expendens Angelicus doctor lib. 1. *contr. gent.* c. 4. illorum sententiam qui autumant nonnisi per viam revelationis ac fidei Dei existentiam adstrui posse, eam conceptis verbis *errorem* vocat. Hunc errorem renovans Socinus a nostratibus et a protestantibus, ipsisque socinianis refutatus est.

41. Ceterum rei christianæ sive revelationi adversarios quos refellimus novo systemate suo haud parum infensos se præbere exinde liquet, quod nonnisi supposita Dei existentia, revelationis conceptus haberi possit. Si quis propterea incredulus illam inficietur, nulla amplius via suppeteret ipsum revincendi.

42. Stet igitur firmum ratumque, divina etiam seclusa revelatione, dari posse ac deberi *naturalem* eamque *certam* cognitionem ac demonstrationem existentiæ Dei, earumque necessario nexu ex illa dependentium veritatum; adeoque animorum spiritualitatis, libertatis, immortalitatis, inter justum injustumque discriminis, aliarumque ejusmodi, prout hactenus philosophi præstantissimi, præeunte Angelico, docuerunt.

DIFFICULTATES.

43. I. Obj. 1° Ex Dei ipsius manifestatione primi parentes ejus notitiam consequuti sunt, eamque una cum loquela ad posteros transmiserunt; 2° Enutritus proinde extra societatem ex sola naturæ contemplatione nunquam eam sibi comparare poterit, nedum demonstrare. 3° Sane demonstratio præsupponit notitiam rei demonstrandæ. 4° Omnis præterea demonstratio fit vel per *deductionem* vel per *inductionem*, jam vero neutro modo Dei existentiæ demonstratio fieri potest; non quidem per *deductionem* quia jam supponit principium cognitum seu *majorem* absolutam veluti certam, quæ est basis omnis demonstrationis; non per *inductionem* alioquin conclusio magis pateret quam præmissæ; a finito enim concluderetur ad infinitum. 5° Accedit, quod principia sive axiomata, ex quibus demonstratio omnis exurgit demonstrari nequeant, ac assumantur veluti postulata quæ potius creduntur quam demonstrentur. Hinc prout scite jam animadverterat S. Augustinus *De morib. Eccl.* c. 2. et *De vera relig.* c. 24. *Naturæ quidem ordo se habet ut cum aliquid discimus rationem præcedat auctoritas . . . auctoritas fidem flagitat, et rationi præparat hominem;* 6° quo fit ut demonstrationes omnes existentiæ Dei totidem sint paralogismi, cum in ipsis semper præsupponatur *major absoluta* cujusvis ratiocinii, quæ est affirmatio τοῦ esse, nempe Dei, qui est *ens entium.* Ergo.

44. Resp. Ad 1^m^, *D.* Ita tamen, ut seclusa illa manifestatione et traditione potuerit ac possit humana ratio naturalem Dei cognitionem sibi comparare, ejusque existentiam demonstrare, *Tr.* vel *C.* secus *N.* Duo in hac difficultate permiscentur, *factum* et *jus;* aut si placet, ordo *chronologicus* et ordo *logicus:* de facto nulla est controversia, ast non ita est de jure. Ostendimus siquidem argumentis extrin-

Digitized by Google

secis et intrinsecis, etiam illo facto seposito, posse hominem tum Dei, seu supremæ causæ notitiam assequi, tum ejus existentiam demonstrare, alioquin athei negativi ad quos illa traditio non pervenit excusabiles essent, secus ac Scripturæ et patres doctoresque uno ore testantur.

45. Ad 2^m^, *D.* Ex defectu exercitii, cultusque ejusdem rationis, *C.* ex defectu rationis in se spectatæ *N.* Ut enim ratio suas exerat vires, necesse est ut exerceatur et excolatur ope illorum adminiculorum quæ societas ipsa suppeditat. Alioquin non solum ad Dei notitiam ejusque existentiæ demonstrationem non perveniet, sed neque ad notitiam et cognitionem illorum, quæ omnium consensu ratio ex se assequi potest. Adeoque ejusmodi argumentum nimis probat.

46. Ad 3^m^, *D.* Præsupponit demonstratio notitiam rei demonstrandæ hypotheticam, *C.* absolutam, qualis exurgit post demonstrationem, *N.* Sane in enuntiatione cujusvis theorematis aliqualem cognitionem ejusdem mens assequitur, sed ante demonstrationem hæret circa ejus veritatem.

47. Ad 4^m^, *Dist. min.* Fieri nequit demonstratio existentiæ Dei per *deductionem*, *Tr.* cum de hujus demonstrationis vi adhuc theologi ac philosophi disceptent; fieri nequit per *inductionem*, qua ex effectu ad causam eamque primam ac supremam concludatur *N.* Sub hoc vero respectu falsum est quod assumunt adversarii; conclusionem videlicet magis patere quam præmissas, siquidem immediate non concluditur ex finito ad infinitum, sed ex effectu ad causam. Qua necessario inducta, ejus proprietates expenduntur, quæ nonnisi enti a se existenti, proindeque æterno ac infinito convenire possunt, sicque assurgimus ad Dei notitiam et existentiam.

48. Ad 5^m^, *D.* Axiomata non demonstrantur, quia in ipsa enuntiatione immediatam intuitivam evidentiam præseferunt, *C.* quia ut gratuita postulata assumuntur *N.* Extra rem porro auctoritas S. Augustini urgetur ab adversariis, cum ipsis aperte refragetur. In priori etenim textu S. Doctor in peculiari tantum quæstione, quam agitabat adversus manichæos, affirmat auctoritatem rationi præcedere; in posteriori autem pariter aperte adstruit ratione legitimam auctoritatem cognosci, summamque esse ejusdem rationis auctoritatem, quæ semper præcedere debet.

49. Ad 6^m^, *D.* Juxta principia adversariorum, *C.* juxta Scripturarum, patrum, totiusque antiquitatis doctrinam agendique rationem *N.* Deus porro ens quidem entium est, major absoluta, veritatum omnium prima in ordine *ontologico* sive essendi, non autem in ordine *logico* sive cognoscendi quoad nos. Jam vero de hoc secundo ordine hic agitur. Paralogismus itaque adversariorum est, qui in proposito argumento ordinem logicum cum ordine ontologico permiscent atque confundunt.

50. II. Obj. Qui rationalibus demonstrationibus existentiæ Dei insistunt 1° nunquam se a *formalismi* ac *idealismi* laqueis expediunt; 2° siquidem absque *vitali* ac intima cum suprema veritate communicatione perveniri haud potest ad *vitalem* Dei cognitionem; 3° philosophia pagana quæ ex suo fundo veritates omnes promere sategit tum se tum mundum in ordine morali ac religioso perdidit; 4° contra vero philosophia christiana luce revelationis illustrata ac in relatione *vitali* cum Deo constituta, effecit ut ratio ac revelatio sese mutuo compenetrarint. 5° Quod quidem amicum fœdus a Cartesio primum dissolutum est; 6° ingentia exinde mala eruperunt veritati non minus quam religioni exitiosa, rationis *autonomia*, *sensismus* ac *materialismus*, *idealismus* ac *pantheismus spiritualisticus*; *kantismus* item, *hegelismus*, *rationalismus* aliaque id genus monstra quibus philosophia ac religio hostiles effectæ sunt; 7° Ratio demum ad entitatem logicam redacta, subjecit sibi Creatorem atque a se dependentem reddidit, seu idolum sibi conflavit coram quo se prosterneret ac thus ei adoleret; 8° rationales demum ejusmodi demonstrationes inanes evi-

Digitized by Google

denter ostendunt kantianæ *autonomiæ;* 9° nam si veræ demonstrationes essent, homines cogerent ad assentiendum; ast experientia ostendit innumeros prope esse, qui de veritatibus ita demonstratis serio dubitant. Ergo.

51. Resp. Ad 1^m^, *D.* Divortio facto inter ordinem empiricum et rationalem, seu inter facta concreta experientiæ et abstracta rationis principia, *C.* illo secluso *N.* Exinde enim, seu ex ejusmodi separatione, quæ contra rei veritatem est, exortus est illorum philosophorum abusus quem adversarii in omnibus reprehendunt. Quod si constituatur intellectum et rationem identificari, nec duas facultates realiter inter se distinctas esse, evanescit difficultas totamque vim suam habet demonstratio de qua agimus, nullusque superest mero *formalismo* locus.

52. Ad 2^m^, *D.* Si *vitalis* cognitionis nomine *salvifica* seu supernaturalis significetur, *C.* si naturalis *N.* Porro sub hujus vocis latebra perperam adversarii se tegunt, ut efficiant quod intendunt. Jam vero alter ab altero ordo distingui debet; supernaturalis siquidem per fidem et ex gratia habetur, naturalis vero per naturale rationis lumen obtineri potest. De hoc porro hic disserimus.

53. Ad 3^m^, *D.* Ea præcise de causa quam adversarii obtendunt, se mundumque perdidit philosophia pagana, *N.* Alias ob causas extrinsecas ac abusus in quos dilapsa est, *C.* In primis adversarii sibi gratis confingunt philosophiæ paganæ et christianæ distinctionem, cum una quovis tempore philosophia seu amor sapientiæ ac veritatis extiterit. Quod si philosophia inter christianos ex revelationis beneficio valde profecit, hic profectus non immutavit philosophiæ naturam, cujus munus est veritates naturalis ordinis lumine rationis detegere et investigare. Philosophia paganorum studio et industria exculta plures detexit veritates, Apostolo teste Rom. 1., quo factum est ut Clemens Alex., Justinus aliique patres antiquissimi datam a Deo gentibus affirmaverint uti pædagogum ad Christum, prout legem dederat Hebræis. Quod si homines philosophia identidem abusi sunt, non philosophiæ ipsi, sed hominum abusui mala exinde promanantia in acceptis referri debent. Quot hæretici abusi sunt et abutuntur divina ipsa revelatione?

54. Ad 4^m^, *N.* Nunquam enim philosophia ac revelatio compenetratæ fuere, sed suæ partes rationi, suæ revelationi semper tributæ sunt. Aliud est veritates naturalis ordinis quas ratio patefacit ac demonstrat revelationem confirmare, aliud omnem rationi vim ad eas cognoscendas ac demonstrandas denegare. S. Thomas in tribus prioribus contra gentes libris, facto ipso contrarium ostendit.

55. Ad 5^m^, *D.* Si reipsa locum habuisset illa compenetratio quæ *amici fœderis* nomine designatur, *Tr.* secus *N.* Cum porro ex dictis constanter philosophia ac theologia naturalis distinctæ in se permanserint a theologia supernaturali ac revelata, non potuit certe Cartesius illam compenetrationem dissolvere. Alioquin Ecclesiæ patres et doctores, scholastici omnes, et in his S. Thomas, totidem fuissent cartesiani ante Cartesium.

56. Ad 6^m^, *N.* Siquidem recensita incommoda seu mala non a sana philosophia aut a distinctione inter rationem ac revelationem, sed ab ejus abusu provenerunt, opera potissimum protestantium Humii, Lockii, Kantii, ac universim neo-philosophiæ germanicæ, quæ fundamenta religionis revelatæ convellit et per abstractionis ac phantasiæ abusum in scepticismum, idealismum, pantheismum dilapsa est.

57. Ad 7^m^, *D.* Si homo ipse ac mundus mere logicæ entitates essent, *C.* Si reales sint *N.* Porro ex effectibus realibus mens rite assurgit ad causam realem, quæ Deus est, constabiliendam; nexus enim effectum inter et causam *realis* est, innititurque principio necessario a priori, ac in reali rerum natura fundato. Non igitur uti vanum idolum, uti adversarii autumant, Deum exhibent rationales demonstrationes de ejus existentia, sed qualis revera est rerum omnium quæ

Digitized by Google

sunt principium et causa. Multo vero minus per eas Deus rationi subjicitur ac dependens a creaturis efficitur ; sed creaturæ media sunt cognitionis a Deo ipso nobis exhibita ut per ea in ejus cognitionem deveniamus. In hoc item argumento adversarii permiscent existentiam Dei *ontologicam* cum *logica* ejus quoad nos cognitione.

58. Ad 8^m^, *D.* Si kantianæ autonomiæ solidæ ac reales essent, *C.* si apparentes et sophisticæ ac jamdiu ante ipsum Kantium prolatæ ac disjectæ *N.*

59. Ad 9^m^, *D.* Cogerent seu potius inducerent animum rite dispositum ac veritatis sectatorem ad assentiendum, *C.* animum contumacem, qui veritati resistat *N.* Sane si non defuerunt qui assensum negarent veritatibus ipsis immediatæ evidentiæ, aut saltem eas in dubium revocarunt, quid mirum si ex perversa animi dispositione plures semper inveniantur qui demonstrationibus utut apodicticis resistant ?

PROPOSITIO II.

Potest ratio, etiam individualis, ac propterea absque humani generis subsidio, sibi in pluribus certitudinem comparare.

60. Est hæc propositio adversus assertores necessitatis *consensus generis humani*, aut *sensus communis* aut *communis consensus* ad omnimodam certitudinem tum de veritatibus naturalibus tum de veritatibus supernaturalibus comparandam, ita ut ejusmodi consensus spectari debeat veluti unicum certitudinis criterium ac suprema agendorum et credendorum regula. Ex istorum placito *ratio individualis*, quam perperam cum *spiritu privato* permiscent, inepta prorsus est ad cujusvis veritatis certitudinem assequendam. Hoc porro systema falsum, perniciosum, atque anti-christianum esse sic breviter evincimus.

61. Systema illud falsum, perniciosum et anti-christianum censendum est quod 1° præcidit omnem certitudini aditum ; quod 2° ordinem invertit a Deo constitutum ad homines in fide informandos conservandosque ; quod 3° divinæ revelationi amplectendæ viam intercludit. Jam vero ejusmodi esse systema quod impugnamus vel levis ejusdem discussio cuilibet persuadebit.

62. Enim vero ad primum quod attinet: si unicum certitudinis criterium, si suprema credendorum et agendorum regula est consensus generis humani, consensus aut sensus communis (siquidem adversariis hæc synonyma sunt), jam cum nemo aliter posset ejusmodi consensum agnoscere ac de ipso certior fieri, quam per media subjectiva cognoscendi quibus quisque pollet, hæc autem fallacia esse possent ac erroris deceptionibus obnoxia in omnibus seu quoad omnia extra posita, evidens est sic omnem præcidi certitudini adipiscendæ viam. Fieri enim potest ut quispiam decipiatur dum putat dari objecta externa, quæ sensus una cum ratione individuali renunciant, alios ex. gr. existere homines, hos omnes in aliquo affimando aut negando consentire, et ita porro.

63. Ad alterum vero quod spectat, ordinem scilicet a Deo constitutum ad homines in fide informandos conservandosque per hoc systema everti, ex eo patet quod Deus non genus humanum, non hominum universalitatem, aut pluralitatem magisterio infallibili instruxerit ad fidem enuntiandam ac in sua puritate conservandam, sed Ecclesiam, cœtum scilicet pastorum sub eorum capite Rom. Pontifice, cui propterea perennem ac jugem assistentiam pollicitus est. In adversariorum autem hypothesi Ecclesia ab humano genere, seu communi hominum consensu suam infallibilitatem mutuaretur. Et hæc infallibilitas humani generis non jam a peculiari Dei munere aut promissis penderet, sed ab insita huic consensui conditione. In controversiis circa fidem exortis aut exoriendis non Ecclesia, sed humani generis consensus esset consulendus sine organo, sine tribunali, sine auctoritate. Quod plane est ordinem a Deo ad homines in fide informandos conservandosque constitutum evertere.

64. Demum viam per idem systema intercludi divinæ revelationi positivæ

Digitized by Google

de qua agimus amplectendæ, constat ex ratione quam Deus tenuit in ea proponenda. Nec enim humano generi universim, aut saltem hominum pluralitati ipse suam revelationem communicavit, sed singularibus individuis, ut patet ex patriarchis, prophetis et apostolis; atque ut insistamus in apostolis, ipsi singillatim provincias percurrerunt ad disseminandum Evangelium, contra se habebant consensum humani generis polytheismum et idololatriam consectantis : nemo propterea eis debuisset pronas aures præbere in adversariorum sententia, aut assensum exhibere qui omnem errandi formidinem excluderet. Quæ quidem aliaque ejusmodi, quæ urgeri possent, absona sunt et contra factum; imo et in Deum blasphema, quasi ipse revelationem proposuerit ea ratione qua nemo potuisset sine erroris formidine eidem assentiri, nec miraculis quæ in revelationis confirmationem fierent, fidem adjungere juxta dicta. Igitur systema consensus communis veluti falsum, perniciosum, atque anti-christianum spectari debet.

DIFFICULTATES.

65. I. Obj. 1° Ratio individualis, utpote finita, fallibilis sua natura est, ergo nisi alio præsidio muniatur quod infallibile sit semper erit errori obnoxia. 2° Hoc porro adjumentum aliud esse nequit quam auctoritas generis humani aut consensus communis, qui non est nisi *emanatio rationis Dei;* imo *ratio Dei ipsius*. 3° Hac dempta, individualis ratio de nulla re, nec de propria sua existentia, unquam certa esse poterit. 4° Multo vero minus poterit actum fidei elicere, alioquin quod fallibile est actum infallibilem eliceret. 5° Veritates proinde quæ naturalis ordinis dicuntur, e. g. Dei existentia, animorum immortalitas aliæque ejusmodi, a rationis individualis arbitrio penderent, hisque superextruerentur veritates supernaturales, nempe super basi lutea statua aurea erigeretur. Ergo.

66. Resp. Ad 1^m^, *D.* Ratio individualis fallibilis est, nempe falli interdum *potest*, *C.* falli semper ac in omnibus *debet N.* Ita fallibilis est individualis ratio, prout defectibilis est individualis voluntas, nemo porro sanus inferret ex quo voluntas interdum labi ac peccare possit eam semper et in omnibus peccare debere. Accedit, quod aliud sit *infallibilitas*, aliud *certitudo*. Infallibilitas in suo conceptu importat immunitatem a quocumque errore, atque est attributum essentiale unius Dei; neque creaturis sive distributive sive collective sumptis competere potest, nisi ex conceso a Deo privilegio, quo Ecclesiam suam reipsa Deus communivit in rebus fidei ac morum. Contra vero *certitudo* in conceptu suo non importat nisi firmam ac rationabilem persuasionem de aliqua veritate, quæ competere certe potest creaturis intelligentibus. Frustra proinde duo hæc in sua argumentatione adversarii confundunt. Præterea in eodem argumento turpiter inter se adversarii permiscent *subjectivitatem* et *objectivitatem;* cum aliud sit objectum, cujusmodi est consensus generis humani in adversariorum hypothesi, aliud vero subjectum quod per facultates individuales, seu sibi proprias, objectum tanquam medium cognoscere et apprehendere debet ad assequendam *infallibilitatem* de qua loquuntur adversarii; dato siquidem quod objectum seu genus humanum præseferat et conferat infallibilitatem (uti absurde illi comminiscuntur) cum tamen subjectum fallibile sit, nunquam illam infallibilitatem ipsum adipisci posset.

67. Ad 2^m^, *Neg.* Ut patet ex dictis; in ordine enim naturali nuspiam datur ejusmodi infallibilitas; in ordine autem supernaturali soli Ecclesiæ, quæ confundi nequit cum genere humano, ex Dei munere competit. Rationem porro universalem dicere *emanationem rationis Dei*, imo *ipsam* ejusdem *Dei rationem*, putidum pantheismum sapit.

68. Ad 3^m^, *N.* Alioquin in scepticismum laberemur.

69. Ad 4^m^, *D.* Si ratio individualis se sola, seu absque gratiæ subsidio actum fidei eliceret, *C.* si divina gra-

Digitized by Google

tia prævenia et adjuta actum fidei eliciat *N.*

70. Ad 5^m^, *D.* Id est veritates naturalis ordinis possent certo naturali rationis lumine cognosci ac demonstrari, *C.* possent pro lubito constitui ab homine recta ratione utente *N.* Quod enim in se verum est, ac uti tale nativa rationis vi cognosci ac demonstrari potest, profecto ab hominis arbitrio non pendet, nec respui potest nisi rationi ipsi resistendo: ejusmodi porro sunt veritates naturalis ordinis; alioquin Scriptura minime damnasset eos, qui illas veritates, etiam seclusa revelatione, non agnoverunt, aut respuerunt. Quod vero adjicitur de superstructione veritatum supernaturalium veritatibus naturalis ordinis falsum omnino est; veritates enim supernaturales a divina revelatione unice pendent, iisque assentimur divinæ gratiæ subsidio prævenli et adjuti, ut paulo ante diximus. Veritates autem naturales veluti præambula fidei, ut loquitur S. Thomas, præsupponi debent ab eo cui veritas revelationis persuadenda est.

71. II. Obj. 1° Si ratio individualis posset credendorum certitudinem habere, fidei meritum evacuaretur. 2° Emancipata esset ab Ecclesiæ auctoritate, fieretque judex *veritatum omnium* quarum numerum aut coarctare aut amplificare posset pro vi demonstrationis quam quisque sibi autumaret adeptam. 3° Ergo ex sola Dei manifestatione cujus infallibilis certitudo nonnisi per rationis universalis testimonium haberi potest, debet de illis constare. 4° Quod et facto ipso adstruitur; nam Deus quæ primis parentibus revelavit, ut per ipsos ad seram eorum posteritatem pervenirent, sua ordinatione constituit. 5° Alioquin nulla ethnicis ante Christi adventum ad salutem via patuisset. 6° Sed nec alia ratione hominibus post adventum Christi subventum est, cum fides in Ecclesiam non sit nisi applicatio principii *auctoritatis generalis*, quæ fundamentum constituit certitudinis. 7° Sane Ecclesia nihil aliud credendum proponit quam *quod semper, quod ubique, quod ab omnibus creditum est*; quodque solum *catholicum* est, juxta celebre Lirinensis effatum. Ergo.

72. Resp. Ad 1^m^, *D.* Si posset ratio habere cognitionem ac evidentiam intrinsecam credendorum, *C.* si extrinsecam tantum *N.* Adde idem argumentum intorqueri posse in adversarios.

73. Ad 2^m^, *D.* Id est independenter ab Ecclesiæ auctoritate posset ratio individualis certa fieri veritatum naturalis ordinis, *C.* ordinis supernaturalis *N.* Falsum porro omnino est fieri exinde rationem individualem judicem majoris minorisve numeri veritatum naturalium; sed pro uniuscujusque mentis modulo potest acquiri cognitio et certitudo plurium aut paucionum ejusmodi veritatum. Quæ duo inter se permisceri nequeunt.

74. Ad 3^m^, *Neg.* utrumque assumptum, tum nempe nos haud posse veritatum naturalium cognitionem et certitudinem aliter quam per revelationem adipisci, ut patet ex hactenus dictis; tum nobis certo non posse constare de existentia revelationis nisi per testimonium rationis universalis: potest siquidem id nobis constare per media uniuscujusque propria, ac per motiva credibilitatis.

75. Ad 4^m^, *N.* Aliud enim est loqui de jure, aliud de facto. Dei utique voluntas fuit ut veritates a se protoparentibus revelatæ propagarentur in sua integritate, quacumque demum ratione id fieret, ad seram usque posteritatem. At de facto constat non omnes Adæ posteros rite hoc munere perfunctos esse. Nam primitiva revelatio humanis commentis in plerisque fœdata est fabulisque referta, apud alios vero penitus interiit.

76. Ad 5^m^, *D.* In adversariorum hypothesi, *C.* in nostra doctrina *N.* Per solam enim domesticam traditionem divina revelatio innotescere potuit, nec præterea unquam destitit Deus variis mediis hominum saluti prospicere.

77. Ad 6^m^, *Neg.* suppositum juxta dicta; ac inficiamur præterea quod adjicitur, fidem scilicet in Ecclesiam non essse nisi applicationem principii

Digitized by Google

de *auctoritate generali* quæ numquam extitit nisi in mente adversariorum. Christus non genus humanum, sed Ecclesiam constituit custodem, depositariam, ac interpretem revelationis suæ; eaque proinde magistra generis humani constituta est, non e converso.

78. Ad 7^m^, *D.* Ecclesia nihil aliud credendum quam *quod semper* etc. ab ipsa catholica Ecclesia, *Tr.* ab universo humano genere *N.* Hoc enim perabsurdum est, nec unquam Vincentius Lirinensis hoc sensu effatum suum protulit. Impugnans proinde sectarios seu hæreticos omnes ad ostendendam placitorum hæreticorum falsitatem, et veritatem doctrinæ catholicæ suam regulam tradidit, et quidem in sensu, ut ajunt, *positivo*, non vero *negativo*. Absurdum autem adversariorum commentum ne somniavit quidem ut ex ejus Commonitorii lectione quisque cognoscere potest.

79. Inst. Ex ratione eaque individuali Dei existentiæ ceterarumque veritatum, quæ ordinis naturalis nuncupari solent, notitiam earumque demonstrationem arguere perinde est ac rationalismum et cartesianismum profiteri, quo certe nihil deterius esse potest. Qui proinde id efficere conantur merito rationalistæ et cartesiani audiunt. Ergo.

80. Resp. *Neg. A.* Ejusmodi enim assertio ex iis tantum provenit qui Lamennæsii, Bautænii, sentimentaliumque, ut vocant, placitis adhæserunt, aut nimium adhuc adhærent. Pii quidem, si placet, hi sunt, ac zelo pro religione flagrant, ast zelo qui profecto non est secundum scientiam, qui rationalismi aut hermesianismi horrore perterriti in transversum acti sunt, ac in alterum extremum dilapsi. Non advertunt, dum ita se gerunt, se injuriam Deo irrogare, quasi nempe ipse rationis lumen indidisset plane ineptum ad verum sibi proportionatum assequendum: se sibi viam omnem præcidere ad incredulos et hæreticos falsitatis arguendos, atque ad reddendam rationem ejus quæ in nobis est spei, ac rationis humanæ sese hostes perhibere. Non advertunt præterea qui hæc proferunt se aperte Scripturæ contradicere, rationalismi et cartesianismi notam inurere omnibus Ecclesiæ patribus, doctoribus Ecclesiæ omnibus qui ad hanc usque ætatem uno animo rationis vim et usum commendarunt ad veritates, de quibus agimus, cognoscendas et demonstrandas; adeoque, quod consequens est in Ecclesia viguisse omnibus retro actis seculis dominatumque fuisse putidum rationalismum, ut nihil de cartesianismo dicam, donec hujusmodi vesania paucorum neotericorum industria propulsaretur. Nolunt hi distinctionem agnoscere inter rectum rationis usum a Scriptura et patribus commendatum ac inter ejusdem abusum; inter veritates naturales ac revelatas; inter philosophiam denique ac theologiam, sed omnia permiscent atque confundunt, quin notiones claras calleant motivi formalis fidei, et motivorum credibilitatis, aliorumque adminiculorum quæ necessaria sunt ad rectum de his judicium ferendum uti ex dicendis patebit. Vere anticipata ejusmodi judicia ex illis opinionum commentis sunt quæ delet dies. Sperandum propterea est fore ut ad saniora principia progressu temporis sese quisque recipiens ab ejusmodi perniciosis systematibus tandem aliquando recipiscat.

PROPOSITIO III.

Potest humana ratio certo cognoscere motiva, quæ vocant credibilitatis, ac per ea sibi certitudinem comparare de divinæ revelationis existentia.

81. Ex vindicatis propositionibus præsens hæc prono alveo fluit, qua duo constituimus, tum scilicet rationem certo posse credibilitatis motiva cognoscere, tum posse certitudinem existentiæ divinæ revelationis adipisci adversus eos, qui nimium rationi detrahentes utrumque inficiantur.

82. Iter igitur quod cœpimus insistentes sic pergimus: Potest ratio certo cognoscere juxta dicta tum facta propriæ conscientiæ, tum veritates metaphysicas et psychologicas, item

Digitized by Google

morales ac physicas : jam vero motiva credibilitatis ex illis veritatibus earumque applicatione constituuntur. Ergo si humana ratio potest de illis veritatibus certitudinem acquirere, poterit profecto eandem certitudinem adipisci de credibilitatis motivis. Sane miracula et vaticinia, quæ præcipua sunt, possunt propriis sensibus ab unoquoque usurpari, aut per documenta historica, aut per aliorum relationem omnimoda certitudine ; idem dic, pro subjecta materia, de doctrinæ præstantia, propagatione et conservatione, de fortitudine martyrum aliisque ejusmodi ; nisi proinde putidum velimus scepticismum sectari, fatendum est posse humanam rationem etiam individualem plenam obtinere certitudinem de motivis credibilitatis.

83. Spectato porro intrinseco nexu qui intercedit inter ejusmodi motiva et existentiam divinæ revelationis, pronum est inferre, quod si potest humana ratio certam sibi comparare cognitionem motivorum credibilitatis, queat pariter omnimodam certitudinem assequi de existentia divinæ revelationis ad quam illa necessario referuntur et in eum finem a Deo exhibita sunt.

84. Alioquin nunquam incredulos ad admittendam divinæ revelationis existentiam inducere possemus ; nunquam ipsi rationabile obsequium divinæ revelationi præstare possent, si ipsorum intellectus dubius semper hærere deberet circa motiva credibilitatis et divinæ revelationis existentiam ; hæreret autem necessario si ratio veram certitudinem de istis objectis obtinere non posset : frustra Christus edidisset miracula, ad eaque homines provocasset ut fidem in missionem suam divinam obtineret ; injuste incredulitatem pharisæorum arguisset ; perperam religionis christianæ apologetæ omnes ad hæc usque tempora uno consensu ethnicos, ac in genere infideles et incredulos adnisi essent ex credibilitatis motivis evincere de existentia et veritate divinæ revelationis. Hinc apposite S. Thomas 2, 2. q. 1. ar. 4. ad 2. sic scribit de fidei objecto : *Non crederet* (homo) *nisi videret ea esse credenda, vel propter evidentiam signorum vel propter aliquid hujusmodi.*

DIFFICULTATES.

85. Obj. 1° Facta extraordinaria, quæ miracula vocantur, jam sunt *objectum* revelationis divinæ, ergo nequeunt *motivum* constituere credibilitatis. 2° Assumere præterea miracula uti motiva credibilitatis est petere principium, cum veritas sive mosaicæ sive evangelicæ revelationis quæ miracula enuntiant, nequeat per miracula *rationaliter* probari ; 3° præsertim quoad eos qui *immediate* ea miracula non viderunt, utpote qui auctoritati humanæ innixi, quæ semper fallibilis ac incerta est, ea debuerunt admittere ; 4° argumenta autem omnia validissima licet, ratiocinationes omnes etsi rigorosissimæ, quæ innituntur factis sensibilibus, non habent valorem nisi relativum ac mere humanum. 5° Cum proinde creditur resurrectioni Christi ejusque in cœlum conscensioni credi non debet ex eo principio quod vulgo traditur, apostolos nempe nec decipi nec decipere potuisse. 6° Eo vel magis quod Christi resurrectio non habuerit alium testem præter Christum ipsum, qui simul agens et subjectum extitit operationis divinæ. Ergo.

86. Resp. Ad 1^m^, *D.* Miracula sunt *objectum* divinæ revelationis quoad credentes, *C.* quoad non credentes sive infideles sive incredulos *N.* Nam respectu istorum miracula constituunt vere *motivum* credibilitatis, quæque ipsi rite expendere debent sub omni ratione ut cognoscant vera ea esse tum quoad partem historicam, tum quoad rei naturam, ut inde cum Deo auctore ea patrata deprehenderint, inducantur ad admittendam revelationis existentiam in cujus gratiam edita sunt.

87. Ad 2^m^, *N.* Uti patet ex nuper dictis ; eodem enim vitio laborat ejusmodi argumentum ac illud quod dissolvimus. Constituta semel miraculorum veritate, *rationaliter* seu potius

Digitized by Google

ea attingamus, quatenus opus est junioribus theologis, ne plane hospites sint in hac provincia quæ relationem adeo arctam ad fidem habet.

§. I. De philosophicæ doctrinæ placitis, quæ directe fidei susceptioni adversantur.

101. Hujusmodi placita quæ cum fide componi nullatenus possunt revocamus ad pantheismum, materialismum, fatalismum seu ut vocant *determinismum*. De atheismo siquidem speculativo seu formali nil attinet dicere, tum quia de hoc argumento egimus in *Tract. de Deo*, tum quia vix aut ne vix quidem dari ejusmodi rationalis naturæ monstrum potest.

I. De pantheismo.

102. *Pantheismus* systema illud nuncupatur, quo identificatio adstruitur finiti cum infinito, intelligentiæ limitatæ cum absoluta, Dei cum mundo, unaque inducitur substantia eaque absoluta. Ad tres præcipuas species, quæ nunc late dominantur, revocari pantheismus potest, nempe ad *rationalisticum*, *historicum* ac *mysticum*. Sunt qui alias species distinguunt pantheismi, nempe eum præterea dispescunt *in emanatisticum*, *idealisticum*, et *realisticum* pro diversa ratione, qua ejus fautores systema suum inducunt, sed facile ad priores revocari possunt. Nonnulla proinde de illis delibabimus.

103. *Rationalisticus* itaque pantheismus procedit a principiis rationalibus *a priori*, seseque transfert per *immediatam* et *concretam* intellectualem intuitionem in *Esse* realissimum absolutum omnium entium, naturæ et spiritus, τοῦ *ego* et *non ego*, subjecti et objecti, puri cogitare et puri esse. Quo fit ut qui huic systemati adhærent, sibi de scientia rerum *absoluta* ac de ipsius *esse* absoluti *comprehensione* blandiantur. Hujus pantheismi speciei fundamenta jecerat Fichteus; at Schellingius systema theoretice invexit *identitatis*, asseruitque *naturam esse fundamentum existentiæ Dei*, eandemque in Deo *consubstantialem esse spiritui*, quamvis in externa tantum manifestatione ac forma sit ab illo diversa. Hoc systema vix sectatores habuit, et ab eo ejus inventor paulatim se recepit donec omnino rejecerit.

104. Pantheismus magis *spiritualisticus* ab Hegelio invectus magno adhuc numero fautores habet. Hegel in Deo spiritum unice quæsivit, spectavitque Deum veluti ENS quod evolvitur, quodque in diversis hujus suæ evolutionis gradibus diversos constituit ac successivos existentiæ, seu entium ordines. Deus in *logica* prius in se concipitur, in æternitate suarum essentiarum fundamentalium. Cum vero in hoc statu consistere nequeat, necesse est ut sese evolvat *extra se* in multiplicitate externa entium naturæ. Exinde habetur *philosophia naturæ*. Ast neque in hoc *exterioritatis* et *transitionis* statu subsistere adhuc potest; necesse proinde est, ut ex hac multiplicitate recipiat iterum seipsum in unitatem sui esse, et *spiritus* evadat; exinde oritur *philosophia spiritus*. Tunc demum ens absolutum acquirit cognitionem seu *conscientiam sui* ac fit personalitas infinita. Ex triplici hoc statu exurgit *trinitas logica continua hegeliana*. Quo fit ut in hoc systemate Deus sine mundo et homine prorsus incompletus esset.

105. Pantheismus *historicus* necessario fluit ex systemate hegeliano. Etenim si Deus in continua evolutione sui se manifestat necessario in mundo et in humanitate, jam sequitur quidquid non solum in mundo, sed et in humanitate reperitur et contingit, totidem esse necessarias evolutiones ac manifestationes Dei, veritates proinde et errores, virtutes ac vitia, gestaque demum omnia quæ historia refert. Hinc historia *inflexibilis geometria* nuncupata est in qua omnis epocha, doctrinaque omnis lege quadam fatali immutabiliter evolvitur. Exinde *progressus indefiniti, perfectibilitatis indefinitæ* humanitatis systema ortum est, quod illius fautores adeo extollunt.

106. Pantheismus *mysticus* ille dicitur, quo animus vago cuidam sensui (*sentimento*) innixus, apprehendit immediate vitam suam *consubstantialem* Deo qui utpote infinitus amor se

Digitized by Google

manifestat in spiritu et natura. Hoc pantheismo infectus est Sansimonianismus, qui in eo fundat novam illam *reconstructionem* societatis humanæ, novumque illum christianismum cui a non paucis annis adlaborat. Ex sansimonianismo alia dimanavit schola pantheismo item adspersa, dum vitam hominis constituit in *traditione vivente et actuali humanitatis* ex qua deinde et ipsa systema eruit progressus et perfectibilitatis continuæ, quod nunc maxime viget præsertim in Galliis.

107. Ex levi hac pantheismi in triplici peculiari forma spectati adumbratione, quisque intelligit illum nullo modo cum fide, aut fidei susceptione posse consistere. Destruit enim ipsam naturam divinam quam cum homine ac universo identificat; inducit necessitatem a priori evolutionis Dei in homine et universo; christianismum eliminat veluti manifestationem Dei transeuntem, quæ locum cedere debet successivæ alteri manifestationi, et ita porro. Vere delirantium somnia hæc sunt, et impietatis documenta.

108. Dum vero pantheismum sub qualibet forma persequimur cum ejus asseclis, cavendum tamen est ne hac labe aspergamus nonnullos scriptores etiam catholicos, qui quamvis minus cautos se præbuerint in locutionum delectu, aut plus æquo propensos in hegelianismi placita, a pantheismo tamen abhorrent. Æquitas enim postulat ut nonnulla effata, quæ pantheismum redolere videntur, exigantur ad alia eorundem scriptorum dicta, quibus quid reipsa sentiant, manifeste patefaciant.

II. De Materialismo.

109. Quamvis *materialismus* qui hominem ad puram *organizationem* redigit ex recenti philosophia eliminatus videatur, ob dominatum tamen quem longe lateque exercuit sec. XVIII., ab exitialibus fructibus suis producendis nondum destitit. In scientias enim naturales, physiologiam præcipue ac medicinam, se recepit. Inspersi sunt hac materialistica labe aut saltem tendentia non pauci physiologorum ac medicorum libri in quibus passim sive aperte sive latenter psychologia cum physiologia identificatur. Systema non ita pridem a Gall invectum craniologiæ ac phrænologiæ haud parum contulit materialismo amplificando. Juverit proinde nonnulla ad juniorum animos præmuniendos de materialisticis ejusmodi doctrinis delibare.

110. Auctores isti in materialismum dilabuntur eo quod inter se permisceant res essentialiter diversas, *sentire* nempe ac *intelligere; impressionem* item ac *sensationem*, principium demum *sensiferum* et principium *sentiens*. Adeoque, quod consequens est, physiologiam ac psychologiam, facta simplicia et immaterialia spiritus cum factis materialibus materiæ organicæ. Quamvis porro duæ hæ scientiæ mutuo sibi auxilio esse possint, nec debeant ab illarum cultoribus respective negligi, intra cancellos tamen ac limites suos unaquæque se continere debet, nec jura alterius sibi vindicare. Objectum enim physiologiæ, directe saltem, est solum corpus, et *observatio externa* ejus medium; objectum vero psychologiæ directe pariter est spiritus seu anima, medium autem *observatio interna* quæ attingit facta *conscientiæ*.

111. Phrænologia definiri potest: *Doctrina de multiplicitate organorum cerebralium, ac locutione aut sede facultatum intellectualium et moralium*. Plures egregii viri in phrænologiam insurrexerunt ostendentes 1° immerito ipsam ad scientiæ dignitatem a suis cultoribus provehi; 2° nihili eam fieri a præstantioribus ætatis nostræ naturalistis; 3° everti eam ab observationibus pathologicis, ac sanæ psychologiæ adversari; 4° inani prorsus præsumptione phrænologiæ cultores contendere se posse hoc systemate veram construere scientiam humanæ naturæ, novam creare ethicen, melioremque humanæ societatis institutionem ac ordinationem adducere; 5° tendentiam ejus fatalisticam esse ac materialisticam, utpote quæ facile confundat passivitatem organicam cum intellectuali et morali hominis activitate; 6° demum

Digitized by Google

reipsa eam effectam materialisticam esse penes recentiores phrænologos, qui autumarunt posse se inde præbere materialis animæ naturæ demonstrationem. Quæcum ita se habeant, pronum est inferre cum sanioribus scriptoribus, systema phrænologicum prout exhibitum est, falsum omnino ac perniciosum esse.

III. De fatalismo ac determinismo.

112. Systema omne quod lædat libertatem, fontem totius moralitatis, exitiosum fidei susceptioni esse quisque facile intelligit. Olim quidem non defuerunt qui hominem cæco fato subjicere non dubitarint, professique fuerint crassum fatalismum. Nunc porro absurdus ejusmodi error vix non obsolevit, ast subtilior alter ei substitutus est a *deterministis* nuncupatis. Hi siquidem liberum hominem prædicant a coactione, ast eum subjiciunt duræ ac ineluctabili interiori necessitati qua antecedenter ad actus singulos determinetur. Doctrina hæc eadem est, quam reformatores ita dicti, idest *corruptores* sec. XVI. Lutherus, Calvinus cum suis asseclis invexerunt, quæque a bajanis, jansenianis, quesnellistis propagata est. Kantianis, quatenus animus uti *noümenon* spectatur, humana libertas problematica est; prout vero *phænomenon* seu *apparentia* consideratur, de qua nihil certi sumus, liber est.

113. Ex recentioribus philosophis aliqui sunt qui jamdiu protritum stoicorum errorem iterum excitarunt, dum præscientiam divinam cum humana libertate ita committunt ut alterutra neganda sit. Alii vero ita homini libertatem tuentur ut eam Deo eripere videantur; et ita porro ejusmodi philosophi hac in parte diversa ratione delirant.

§. II. De placitis philosophicis, quæ indirecte fidei susceptioni obsistunt.

114. Placita ejusmodi philosophica, quæ indirecte fidei officiunt ad tria potissimum revocamus, nempe ad sensismum mysticum, ad empirismum, et ad hermesianismum. De singulis, quatenus opus est, aliqua dicemus.

I. De sensismo mystico.

115. *Sensismus*, seu uti ab aliis vocatur *sentimentalismus mysticus*, qui penes non paucos recentiores scriptores obtinet, surculus quidam est *nihilismi* a protestantibus invecti. Hoc systema in eo consistit ut rationi nimium detrahatur, ac veritatibus etiam naturalis ordinis, cujusmodi sunt e. gr. existentia Dei, immortalitas hominis, lex moralis etc. cognoscendis impar pronuncietur, ac primæ partes interiori cuidam ac religioso animi sensui ad earum certitudinem habendam deferantur.

116. Equidem profitemur nos haud abjicere et ab homine ablegare interiores illos sensus, quos Deus eidem indidit, quo facilius suaviusque in id omne perducatur quod verum, rectum ordinatumque est. Quum enim Deus ipse sensum hunc *rationalem* imo et *æstheticum* etiam si placet, quo ferimur ad probandum natura ipsa quod verum, pulchrum ac bonum est, nobis indiderit, velle sensum hunc homini detrahere perinde esset ac illum essentiali sua parte privare. Ast contendimus ejusmodi sensum *supremam semperque tutam* non esse cognitionis *normam*, multo vero minus *unicam* ad rationis exclusionem. Rationi quippe ac intelligentiæ divinus Conditor participationem divini luminis sui, ut loquitur S. Thomas 1. p. q. 84. art. 5. et ibid. q. 79. art. 4. et alibi passim, impressit ac imaginem et similitudinem suam. Si igitur sermo sit de naturali ordine, ratio ac intelligentia haberi debent tanquam suprema tutaque criteria, quæ hominem dirigere debent ad verum ac honestum cognoscendum: si vero sermo sit de ordine supernaturali, inservire illa pariter debent ad cognoscenda credibilitatis motiva; ut revelationem istorum ope cognitam, divinæ gratiæ subsidio præventus homo et adjutus valeat rationabili obsequio amplecti. Sensus porro de quibus diximus eidem poterunt adjumento esse. Ceterum *sensismus*,

Digitized by Google

seu *sentimentalismus mysticus* quin fidei susceptioni faveat eidem potius maxime obsistit, cum ejus subruat fundamenta.

117. Etenim 1° *sentimentalismus mysticus* utpote cæcus, subjectivus ac instinctivus, cognoscendo objecto ineptus prorsus est; 2° cum præterea in phantasiam immediate influat, deceptioni ac illusioni viam aperit; 3° se *solo*, utpote subjectivus et individualis, nequit alteri probare, validamque reddere veritatem; 4° quod consequens est, veritatem mutabilem ac relativam reddit, ac in scepticismum inducit.

118. Ne autem exaggerata hæc a nobis videantur, juverit ad experientiam appellare. Frid. Jacobi *sentimentalisticæ* scholæ princeps ejusmodi constituit principia: 1° quod *instinctus utpote rationis energia* ad Deum tanquam *suam personalitatem habentem* agnoscendam impellat; *intellectus* vero e contra directe impellat ad *pantheismum* ac *nihilismum*; 2° quod nequeat vera scientia haberi quin prius *objectivitas* annihiletur, seu objecti cujusvis *realitas* a subjecto dissolvatur, ut transeat in subjectum, et ita *sciri* objectum possit. Quo factum est ut Jacobi in *nihilismum* et *idealismum* etiam religiosum dilapsus sit, et veram religionem sine *exteriori forma* constituerit, indifferentiam circa historicam existentiam Christi Domini sit professus, ac fidem historicam abjecerit christianismi, aliaque ejusmodi quæ, longius persequi non vacat, protulerit.

119. Nec aliter contigit Schleyermacher alteri sentimentalismi sectatori, aut De Wette, aliisque non paucis, qui plus minus insanierunt; donec ad rationalismum theologicum pervenerint inficiantes existentiam revelationis ac realitatem Christi historici, qui nonnisi in sensu interno mystico ab ipsis invenitur. Idem dic de Benjamino Constant, qui perpetuum conflictum instituit inter rationem et interiorem mysticum sensum, proclamavitque religionem homini essentialem ac universalem in solo hoc sensu religioso totam consistere, cujus professiones diversæ, imo sæpe contradictoriæ, totidem formæ externæ sunt accidentales ac mutabiles.

120. Exinde profluxit *pietismus* inter protestantes, et quackerismus; ex hoc ipso principio Jac. Böhme, Swendemborg aliique visionarii permoti sunt ad religionem christianam suo modo reconstruendam. Patet igitur sive a priori sive a posteriori ejusmodi sensismum mysticum, adeo fidem non promovere, ut eam potius penitus subvertat; et quod deterius est, nulla via suppetit ad pseudomysticos istos ab errore revocandos cum omnem intelligentiæ ac rationis usum abjiciant.

II. De Empirismo.

121. *Empirismi* nomine illud philosophandi genus significamus, quod in meris factis experimentalibus sensus sive interni sive externi sistit, in iisque totam scientiam collocat, abstractas autem ac *ontologicas* notiones ac principia universalia rationis veluti futilia ablegat. Proclivis proinde in hac philosophandi methodo ex empirismo ad materialismum transitus est; dum per eam *sentire* cum *intelligere* facile permisceatur: omniaque ratiocinia *a priori* aut penitus excludantur aut cum ratiociniis *a posteriori* confundantur; atque ea, quæ ex conceptibus abstractis atque axiomatibus in identitatis principio fundatis eruta, ex noto depromunt cognitionem ignoti, eliminantur. Ita demum ontologia omnis a philosophia excluditur.

122. Quam porro perniciosus ejusmodi empirismus fidei evadat quisque intelliget, qui animadvertat 1° per eum scientiam proprie dictam, quæ in principiis universalibus eorumque necessario nexu cum veritatibus particularibus, quæ exinde deducuntur, sita est, e medio tolli; 2° veritates metaphysicas de anima ac de Deo ita per empirismum istum constitui, ut nullo negotio concutiantur; 3° moralium legum obligandi vim ex mera utilitate, ex hujus vitæ felicitate, ex socialitate, ejusque perfectibilitate unice repeti.

Digitized by Google

123. Ab ejusmodi proinde philosophandi genere Ecclesiæ patres atque doctores semper abhorruerunt, uti patet quoad patres græcos ex Basilio, Athanasio, Jo. Damasceno aliisque passim; quoad latinos autem patres et doctores ex Augustino, Anselmo, Bonaventura, Aquinate etc. qui quoties aut de Deo, aut de anima, de moralitate actionum aliisque multis ejusdem generis argumentis tractant, toties ad principia ontologica, ad principia rationis ac universales notiones assurgunt. Tribui igitur possunt psychologiæ empiricæ partes suæ, ita tamen ut ab ontologia haud divellatur, ne in fidei christianæ perniciem cedat.

III. De Hermesianismo philosophico.

124. A Georgio Hermesio professore quondam Bonnensi *Hermesianismus* dictus est. Hic enim auctor nihili faciens doctores omnes, theologos ac religionis christianæ apologetas, ratus est universam theologiam in tenebris hactenus jacuisse. Novam proinde sibi viam constituit ad reconstruendam scientiam metaphysicam ac moralem, novamque exhibendam demonstrationem religionis christianæ, et catholicæ. Ast systematibus Kantiano, et Fichtiano implicatus evanuit in cogitationibus suis, et quin reconstruxerit, systema potius eversivum religionis invexit.

125. Cum ejusmodi systema, quod religionis *eversivum* diximus et ab Hermesio evolvitur in sua *Introductione philosophica*, veluti fundamentum sit ac basis demonstrationum suarum christianismi et catholicismi, et præterea reipsa influat jugiter in has demonstrationes, ideo pro munere nostro ipsum expendemus circa *methodum*, circa ejusdem *naturam*, circa denique ipsius *applicationem*.

126. Methodus igitur Hermesiana a *dubio* incipit, *dubio* progreditur, perseverat in *dubio* donec ratio necessitate non impellatur ad illud exuendum. Dubium vero istud non *hypotheticum* aut *methodicum* tantummodo est, quale interdum philosophi aliquot admiserunt, sed verum, serium, itemque *absolutum*, *universale*, *perpetuum*, quodque non modo versatur circa objecta extrinseca, e. g. Deum resque omnes quæ nos circumstant, sed circa *proprium ego*, circa *facta propriæ conscientiæ*, adeo ut debeat plenus absolutusque haberi scepticismus.

127. Natura porro hujus systematis tota constat congerie contradictionum, ac sceptica est; etenim cum sibi in eo proposuerit Hermesius realitatem objectivam statuere, dividit in primis rationem in duas partes, in *theoreticam* nempe et in *practicam* ad Kantii modum, quem tamen sibi impugnare assumpsit; deinde inquirit utrum per utramque, aut saltem alterutram possit obtineri certitudo realitatis objectivæ, aut saltem debeat pro reali veritas objectiva admitti. Jam vero post longam, subtilem, implexam sæpe contradictoriam inquisitionem colligit non aliud posse a ratione theoretica haberi quam persuasionem mere subjectivam hujus realitatis objectivæ, quæ tamen reipsa potest esse solum phænomenica et apparens. Atque in hoc processu nititur id efficere ope demonstrationis logicæ, quam veluti ineptam rejecit in processu Kantiano, ac involvitur in perpetuo circulo vitioso. Quod vero attinet ad rationem practicam, constituit Hermesius ad mentem Kantii eam *autonomam* esse, seu supremam legislatricem, cujus *imperativum categoricum* est: *Exhibe pure et serva in te et in aliis dignitatem humanam*. Hinc imponit fines practicos seu morales *necessarios*, adeoque *necessitatem* moralem, seu strictam obligationem parit. Quapropter quoties ratio hæc practica aliquod officium imponit, hoc ipso toties obligat ad id omne sine quo officium illud adimpleri non posset. Porro plura sunt principia seu officia moralia universalia *absoluta*, quæ nisi *admittantur pro veris* illæ circumstantiæ (licet *theoretice dubitabiles*) in quibus unice illa obligant, seu officia *absoluta* sunt, jam non possent impleri; ergo ratio *practica* in iis casibus imponit necessitatem *admittendi pro veris* circumstantias illas (seu illam cog-

Digitized by Google

nitionem) licet *theoretice dubitabiles*.

128. Ex hac theoria infert Hermesius quando exurgat obligatio *admittendi pro vero* vi istius rationis practicæ aut testimonium sensuum externorum, aut peritiam et honestatem hominum, aut experientiam aliorum sive coævorum, sive præteritorum, ac proinde veritatem historiæ, aut miraculorum, aliorumque ejusmodi, nempe tunc tantum, cum *officium absolutum* adest quidpiam præstandi. In hisce enim casibus quamvis vi rationis theoreticæ de illorum omnium objectiva realitate *semper* dubitare possimus, vi rationis practicæ objectivam eorundem realitatem pro vera admittere debemus. Quod sane est historicæ veritatis tum divinæ revelationis, tum Ecclesiæ universæ fundamenta subruere, ac proinde etiam motivorum credibilitatis, cujusmodi sunt præcipue miracula et valicinia. Attamen huic basi adeo labili, huic fundamento adeo infirmo Hermesius totam demonstrationem suam christianismi et catholicismi superextruit, ac inædificat.

129. Quid mirum autem est si Hermesius per *applicationem* hujus methodi, et ejusmodi systematis eversivi totum pessumdet christianismum et catholicismum, et in errores omnigenos lapsus sit? Ut rem nonnullis exemplis illustremus, ejus *theodicæa* in primis sese offert. Juxta duplicem quam, ut vidimus, distinguit Hermesius in homine rationem, theoreticam et practicam, constituit rationem practicam nullo modo exigere existentiam Dei, quia cum ipsa sit suprema legislatrix vi *dignitatis humanæ* obligat independenter a Deo ad adimplenda officia omnia quæ illa imperaverit. Quod vero spectat ad rationem theoreticam hæc unicam Dei existentiæ demonstrationem admittit quæ fiat ex *necessitate causæ primæ* ob rerum contingentiam; respuit vero ut ineptas quæ ex argumento *physico-theologico* cuduntur, cum ratio hæc ignoret utrum hæc totius universi dispositio ab *intelligentia* proveniat, et non potius fortuito ex casu repeti possit. Sic etiam quod attinet ad *essentiam* Dei ratio theoretica definire non potest num Deus sit purus *spiritus*, num omni *extensione* careat, aut occupet *spatium*. Quod vero spectat ad attributa Dei, certo scire nequit theoretica ratio an Deus præditus sit *potentia infinita*, *infinita* item *scientia*, ac *bonitate infinita*. Juxta practicam autem rationem affirmari potest *sanctitatem* Dei esse *extensive limitibus circumscriptam*. Ratio autem hæc practica moraliter præscribit Deo finem quem sibi præstituere debuit in creatione ac destinatione *hominis*. Nimirum Deus creare debuit *hominem propter hominem* seu propter ipsius hominis felicitatem, eandemque maximam possibilem; nam si propter se, seu gloriam suam Deus mundum et hominem condidisset, non posset excusari a *philautia*, quod quidem ratio practica proscribit et damnat.

130. Hæc porro aliaque pene innumera paradoxa et a recta ratione non minus quam a christiana et catholica religione abhorrentia placita, quibus inspersit Hermesius opera sua, aperte ostendunt vere ejusmodi systema adnumerandum esse illis quæ saltem *indirecte* veræ fidei obsistunt. Ostendunt præterea jure meritoque Gregorium XVI. decreto edito die 26. Septembris an. 1835. Hermesii libros damnasse veluti continentes *absurda et a doctrina catholicæ Ecclesiæ aliena*, continentesque *doctrinas ac propositiones respective falsas, temerarias, captiosas, in scepticismum, et indifferentismum inducentes, erroneas, scandalosas, in catholicas scholas injuriosas, fidei divinæ eversivas, hæresim sapientes ac alias ab Ecclesia damnatas*.

CAPUT II.

DE RATIONE CUM FIDE.

131. Rationis usus et abusus in ordine ad fidem suscipiendam seu ante fidem hactenus expendimus. Id ipsum jam præstare debemus in relatione altera quam ratio habet cum fide, seu dum ea actu suscipitur. Distinguimus porro hanc disceptationem in duos pariter articulos, in quorum altero de

Digitized by Google

fide in sua natura spectata, in altero vero de nexu fidei cum ratione agemus.

ARTICULUS I.

DE FIDE IN SUA NATURA SPECTATA.

132. Plures ætate hac nostra circa naturam et constitutiva fidei errores exorti sunt. Alii enim qui nimium rationem dejiciunt ejusque *nihilismum* vix non profitentur, dum scientias ac veritates rationales a fidei principiis unice repetunt, fidei naturam cum scientiis commiscent, ac *formale* quoddam principium fidei scientiarumque rationalium constituunt. Alii autem veriti ne si demonstratio credibilitatis objecti actum fidei præiret, assentiendi officeret libertati, eam prorsus eliminant, veramque fidei naturam pervertunt. Alii permiscentes demonstrationes seu motiva credibilitatis cum objecto formali fidei, hanc mere rationalem efficiunt. Operæ proinde pretium est continenti propositionum serie hæc omnia discutere ut veritas quæ tot errorum tenebris obducta delitescit, admoto quasi lumine detegatur. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Fides in natura sua, ac principio formali spectata essentialiter a scientia distinguitur.

133. Sane *fides*, ut patet ex dictis, est assensus liber quem præbet intellectus divina gratia præventus et adjutus, ex imperio voluntatis a gratia pariter excitatæ veritatibus divinitus revelatis ob Dei ipsius revelantis auctoritatem. Ratio vero ex qua naturalis scientia acquiritur, insita est homini ab ipsa constitutione sua, eique essentialiter inhæret utpote enti intelligentia ac ratione prædito. Distinguuntur propterea ab invicem fides ac scientia 1° ex diversitate *principii*, fides enim gignitur a gratia superveniente naturæ planeque gratuita, scientia vero a natura intelligente profluit; 2° ex diversitate *objecti* quod in fide constituitur ex omnibus ac solis veritatibus a Deo revelatis supernaturali modo, objectum autem scientiæ constituitur ex veritatibus naturalis ordinis, quas homo vi intelligentiæ suæ, uti ostendimus, per se acquirere potest; 3° ex diversitate *motivi formalis*, quod aliud esse nequit in veritatibus fidei nisi auctoritas Dei revelantis; veritates porro ordinis naturalis homo admittit vi evidentiæ, aut demonstrationis; 4° ex diversitate *finis*, siquidem fides una cum virtutibus reliquis quæ eam comitari debent, hominem disponit ac præparat ad ipsam intuitivam Dei visionem ac fruitionem; contra vero per rationem ac scientiam homo non attingit nisi cognitionem Dei abstractivam, ac amorem naturalem.

134. Id ipsum conficitur ex absurdis quæ in hypothesi de identitate fidei ac scientiæ consequerentur; dum enim quis peccaret in scientiam hoc ipso peccaret in fidem; homo revelatione destitutus nequiret suis naturalibus facultatibus uti, atque a dono superaddito et gratuito scientiæ principia dimanarent; infideles negativi non solum destituerentur omnibus scientiæ principiis, sed emancipati prorsus essent ab omni legis naturalis observatione, nec peccare unquam possent; quæ quam absona sint nemo est qui non videat.

135. Demum eo ipso quod revelatio donum gratuitum sit hominique superadditum, clare patet potuisse a Deo conferri et non conferri; potuisse ab homine admitti aut respui, conservari aut negligi, prout plerisque ante Christi adventum accidit circa primitivam revelationem. Qui ea destituti quacumque de causa fuissent, nulla ratione potuissent viam sibi sternere ad salutem consequendam nequidem negative, ipsorumque natura prorsus esset destructa; quod nemo certe concedet. Fateamur igitur necesse est fidem in natura sua ac principio formali spectatam a scientia essentialiter distingui, hominemque per fidem veritates supernaturales *credere*, *cognoscere* autem, aut saltem cognoscere posse veritates naturales per rationem.

136. Cum difficultates quæ adver-

Digitized by Google

sus hanc propositionem objici possent fuerint in superiori capite præoccupatæ ac disjectæ, necesse non est eas hic reproducere.

PROPOSITIO II.

Licet motiva credibilitatis extrinsecam pariant objectorum fidei evidentiam, nunquam tamen constituere possunt motivum formale actus fidei.

137. Est adversus neotericam scholam, quæ hæc simul confundit haud exiguo fidei detrimento. Jam vero in magno errore qui ita sentiunt, versari patet 1° ex eo quod actus fidei debeat esse, ex natura sui *formalis principii*, *supernaturalis;* assensus vero qui præbetur ex evidentia motivorum credibilitatis, natura sua est *naturalis*, nec parit nisi naturalem certitudinem aut persuasionem, utpote fructum naturalis inquisitionis. Patet 2° ex diversitate certitudinis quæ provenit ex diversitate principii quo datur assensus; nam certitudo quæ provenit ex gratia, quæque requiritur ad actum fidei supernaturalis, longe superat illam quæ nonnisi naturali inquisitione acquiritur. Patet 3° ex eo quod assensus in objecta fidei alio modo feratur ex credibilitatis motivis, alio ex motivo formali fidei. Assensus enim qui præbetur ex motivis credibilitatis, extrinsecus est, quia nisi cerneret evidentiam horum motivorum qui illa expendit, non præberet assensum; contra vero qui ex motivo fidei proprio assentitur et credit, fertur in ipsa objecta fidei rationi prorsus impervia, ac ea credit perinde ac si cerneret intuitu suo, imo magis. Patet 4° demum ex eo quod in adversariorum hypothesi fides theologica penitus evanesceret et in philosophicam converteretur; etenim cum evidentia motivorum credibilitatis ex humana seu naturali industria pendeat, nempe quisquam industria sua ac studio possit sibi eam comparare, sequitur motivum *formale* fidei resolvi in principium humanum ac naturale; adeoque fides evaderet mere philosophica. Non amplius esset donum Dei *credere sicut oportet* secus ac concilia Arausicanum ac Tridentinum adversus pelagianos ac semipelagianos definierint, sed esset plane in hominis potestate.

138. Concludamus igitur necesse est fidem theologicam resolvi in Dei gratiam tanquam in *principium* suum, et in auctoritatem Dei revelantis tanquam in suum motivum *formale*, minime vero in evidentiam motivorum, quæ non est nisi extrinseca et prærequisita; quæque varia esse potest pro varietate adjunctorum, neque absolute necessaria, supplente gratia, quod sæpe factum comperimus, rudium defectui, qui hujusmodi evidentiæ sibi comparandæ minus idonei sunt.

DIFFICULTATES.

139. Obj. 1° Fides est status persuasionis de realitate objectiva quem acquirit aut ratio theoretica per *necessarium tenere*, aut *ratio practica* per *necessarium admittere pro vero*, quæcumque demum sit *causa* aut *motivum*, quo status ejusmodi rationalis persuasionis gignitur; juxta illud Apostoli Hebr. 11, 1. *Est fides sperandarum* SUBSTANTIA (nempe *realitas*) *rerum, argumentum non apparentium.* 2° Hinc fides omnis natura sua *rationalis* est, utpote ex necessitate *physica* aut *morali* rationis progignenda, quamvis fundamentum suum habeat ac motivum in revelatione, siquidem hujus admissio a ratione pendet. 3° Sane *rationalis demonstratio* est veræ *fidei radix*, seu genitrix. 4° Cumque homo inducatur ad admittenda *quæ non videt*, quia *ratio id postulat*, exinde fidei humilitas elucet. 5° Quod si gratia necessaria est, nonnisi ad fidem *efficacem* est necessaria; hæc enim sola theologica est, quæ hominem attollit supra terrestres res ac per dilectionem Dei ad *perfectum ducit legis et spiritus supra carnem dominium.* 6° Id clarius elucet ex præcipuo credibilitatis motivo, nempe miraculis, quæ non innituntur nisi auctoritati humanæ. 7° Nec juvat reponere miracula inniti auctoritati divinæ ob auctoritatem Ecclesiæ infallibilis, nam hoc es-

Digitized by Google

set in circulum vitiosum prolabi, quo probaretur veritas miraculorum per auctoritatem Ecclesiæ, veritas autem ac infallibilitas Ecclesiæ per miracula. Ergo.

140. Resp. Ad 1^m, *N.* Fides enim *actualis* de qua hic agimus, tota et unice consistit in assensu quem præbet intellectus ex imperio voluntatis vi divinæ gratiæ veritatibus a Deo revelatis ob ipsius Dei revelantis auctoritatem, ut toties diximus. Ratio sive *theoretica* sive *practica* in sensu quo eam obtrudit Hermesius, qui confundit fidem cum scientia, nullo modo influunt in actum fidei supernaturalem. Abusus porro intolerabilis Scripturæ est contendere Apostolum per *substantiam* græce ὑπόστασιν seu *subsistentiam*, nempe basin et fundamentum rerum sperandarum, significasse *realitatem* ad mentem philosophici hermesiani systematis. Nemo unquam ex patribus et interpretibus hunc sensum in Apostolo somniavit.

141. Ad 2^m, *Neg.* iterum, cum id sit permiscere actum supernaturalem fidei ope gratiæ elicitum cum motivis credibilitatis, seu prærequisitis iisque variis nec absolute necessariis, cum *principio*, *et motivo formali* fidei, quæ toto cœlo ab invicem distant; juxta ea quæ paulo ante exposuimus.

142. Ad 3^m, vel *N.* vel *D.* Si actus fidei esset illatio syllogistica quæ necessario sequitur ex præmissis, *C.* secus *N.* Jam vero nemo sanus dixerit demonstrationem scientificam ac naturalem constituere fundamentum ac *radicem* fidei. Alioquin fides ex humana industria penderet, quod asserere hæreticum est. Accedit, quod falsum sit ex demonstratione piam fidem necessario gigni, cum ad id satis sit *propositio sufficiens* ac *motivum* credendi illudque varium prout varia sunt individua, neque demonstratione sæpe opus sit.

143. Ad 4^m, *D.* Elucet humilitas hermesiana, *C.* vera humilitas fidei *N.* Hermesius huic fidei suum de ratione *practica* commentum applicat, quod nemo certe sanus recipiet. Everso porro hoc fundamento, commentitia ejusmodi fidei humilitas evanescit. Vera fidei humilitas est subjicere intellectum auctoritati Dei revelantis et Ecclesiæ proponentis, etsi non perspiciantur intime hujus revelationis objecta; alioquin *fides rationalistica* admitteretur.

144. Ad 5^m, *N.* Hæc enim assertio abludit a doctrina Ecclesiæ, ac provenit ex confusione fidei *veræ* cum fide *viva;* alioquin peccatores in quos cupiditas dominatur carerent vera fide; actus fidei, qui in statu peccati eliceretur numquam possent esse salutares, neque his disponi possent peccatores ad justificationem; quæ omnia a catholica doctrina abhorrent.

145. Ad 6^m, *D.* Miracula non innituntur nisi auctoritati humanæ prout motivum credibilitatis constituunt, *C.* prout sunt objectum fidei *N.* Nam miracula duplici sub respectu considerari possunt, et prout motivum credibilitatis constituunt, et prout sunt objectum revelationis ac fidei. Sub priori respectu innituntur quidem auctoritati humanæ, sed hoc sensu non efficiunt motivum *formale*, in quod fides resolvatur, uti patet ex dictis; prout vero sunt objectum fidei, creduntur uti cetera fidei objecta ob auctoritatem Dei revelantis.

146. Ad 7^m, *Neg. sequelam.* Dummodo enim teneatur distinctio modo data de duplici respectu sub quo spectari miracula queunt, evanescit objectum circuli vitium, quod non oritur nisi ex præpostera adversariorum hypothesi.

PROPOSITIO III.

Demonstratio cujus capax est veritas christianæ fidei aut motivum quodcumque credibilitatis non officit libertati illi qua voluntas actum fidei imperare debet.

147. Eos impetit propositio, qui contrariam semitam iniverunt, inconsulto verentes ne si demonstratio fiat christianæ religionis aut *liber* amplius dici nequeat consensus qui fidei præbetur, aut *rationalistica* evadat fides nostra.

148. Ast perperam: Etenim 1° illa

Digitized by Google

tantum demonstratio ad summum officit libertati assensus, quæ *intrinsecam* et *immediatam* evidentiam præsefert, minime vero ea quæ nonnisi *extrinsecam* ac *mediatam* evidentiam præbet; talis autem est demonstratio, quæ ex motivis credibilitatis fit de veritate religionis nostræ; alia siquidem est evidentia *rei*, alia vero evidentia *credibilitatis* de qua disserimus.

149. Præterea 2°. Aliud est loqui de evidentia *metaphysica*, aliud vero de evidentia *morali*. Prior quidem posset aliquo modo necessario rapere intellectum ad assentiendum, posterior vero non item. Jam vero evidentia quæ habetur vi demonstrationis ex motivis credibilitatis plerumque non est nisi moralis, cui proinde intellectus obluctari potest. Animum proinde rite dispositum postulat, præsertim cum ejusmodi moralis evidentia tota extrinseca sit, ac fidei objecta semper impervia rationi sint, imo supra rationem. Quod si in aliquibus, iis nempe, qui testes oculati fuere aut sunt miraculorum, evidentia physica existat, cum tamen nexus miraculorum cum veritate divinæ revelationis obvius non sit, ne quidem his quibus talis evidentia fulget, necessitas exurgit assensus præbendi.

150. Hinc 3° videmus Pharisæos aliosque bene multos quamvis spectatores fuerint miraculorum Christi, neque ea negare potuerint, non idcirco in eum credidisse. Idem dic de pluribus aliis quibus bene comperta sunt omnia credibilitatis motiva, prout experientia quotidiana ostendit, attamen pugnaciter veræ fidei obsistunt, dum tamen alii dociles eidem se præbent.

151. Fateamur igitur necesse est fidem gratuitum donum Dei esse quæ nulla humana industria aut scientifica inquisitione aut demonstratione obtineri potest; tantum abest, ut quispiam ex ejusmodi demonstratione ad assensum fidei cogi queat. Exinde etiam sequitur nullo pacto per demonstrationem quæ ex motivis credibilitatis fiat divinæ revelationis, rationalisticam fidem evadere. Qui enim hoc obtrudit manifeste patefacit se minime nosse in quo fides consistat, permiscetque turpiter extrinseca ac naturalia cognoscendi media cum actu supernaturali qui ab illis prorsus independens est, seu scientiam cum fide, naturam cum gratia; prout jamdiu animadverterat S. Thomas 2. 2. q. 2. ar. 9. ad 3.

DIFFICULTATES.

152. Obj. Implicat dari assensum liberum de objecto evidenter cognito; nam 1° quævis evidentia sive versetur circa intrinsecam rei naturam, sive circa motiva extrinseca necessario *cogit convictionem*, ipso fatente Suarezio *De fide* disp. 6. sect. 8.; ergo si motiva credibilitatis motiva sint evidenter cognita, cogent convictionem, adeoque assensus liber non est. 2° Concipi præterea nequit quomodo fidei objectum possit esse evidenter credibile; aut enim ejusmodi evidentia a fide humana pendet, et fidei actus qui exinde eliceretur esset naturalis ac humanus; aut a fide divina, et repugnat esse evidenter credibile quod donum mere internum est. Ergo.

153. Resp. *D. A.* Implicat dari assensum liberum de objecto evidenter cognito cognitione intuitiva ac metaphysica, *Tr.* vel *C.* cognitione extrinseca et morali *N.*

154. Ad 1^m^, prob. vel *N.* vel *D.* Quoad internam ac intuitivam, *C.* quoad externam ac moralem *N.* Alia siquidem est evidentia *intuitionis*, alia *credibilitatis;* quæ ex intuitione eaque *immediata* oritur, fieri utique potest, ut extorqueat assensum ab intellectu, minime vero id efficit, si proveniat ex cognitione abstractiva seu scientifica ac proinde *mediata;* multo vero minus si extrinseca tantum sit et moralis, quæ nempe innitatur humanæ certitudini. Nam hoc ipso quod intellectum ad assentiendum ejusmodi evidentia non rapiat, intellectus potest assensum suspendere, ac influxui voluntatis subest, ut patet ex dictis atque experientia. Porro dum Suarez dicit: *sola evidentia cogit intellectum*, seu juxta adversarios, *cogit convictionem*, loqui-

Digitized by Google

tur de priore evidentia immediata, metaphysica ac intuitiva, non autem de mediata, scientifica, abstractiva, atque extrinseca.

155. Ad 2^m, Resp. nihil esse facilius, dummodo probe distinctio teneatur quæ intercedit inter actum *naturalem* ac *supernaturalem*. Si enim ejusmodi evidentia proveniat ex cognitione motivorum credibilitatis, assensus quem præbet intellectus erit pure naturalis, nihilque commune habet cum fide de qua disserimus, sed est veluti præambulum, seu prærequisitum ad fidem, non tamen absolute necessarium. Quod si ex divina gratia, quæ illustrat interius ac movet voluntatem ac intellectum ad firmiter assentiendum fidei objecto, profluat, actus hic erit supernaturalis. Quo fit ut actus qui elicitur ab intellectu ob judicium proveniens ex cognitione motivorum credibilitatis, sit naturalis *quoad suam substantiam;* qui autem ab eodem elicitur ex gratia præveniente illustrationis et inspirationis sit supernaturalis *ratione modi*, ut clarius fiet ex mox dicendis.

PROPOSITIO IV.

Potest de uno eodemque objecto haberi simul scientia ac fides.

156. Constituitur propositio hæc contra eosdem adversarios qui alia de causa verentur demonstrationem divinæ religionis, quia sic per scientiam debilitaretur fides, cum plura objecta credenda proponantur, quæ per scientiam cognosci possunt. Verum et hic timor vanus est.

157. Etenin non debilitatur fides per scientiam, quamvis tum fides tum scientia circa idem objectum versentur, si diversum est principium ac diversum est motivum ex quibus ejusmodi objecti veritas admittitur. Jam vero quamvis plura objecta contineat revelatio quæ ordinis naturalis sunt, quæque propterea sola ratione cognosci possunt, attamen diversa ratione idem subjectum ea cognoscit et ea credit; cognoscit per rationem, credit per fidem ex auctoritate Dei revelantis adjutum per gratiam. Cum vero ex antea demonstratis scientia ac fides numquam permisceri inter se queant, sequitur posse de uno eodemque objecto haberi a subjecto eodem fides ac scientia, neque per scientiam infirmari fidem posse.

158. Quapropter potest unus idemque cognoscere vi demonstrationis Dei existentiam ejusque attributa, animorum immortalitatem, præmia aut supplicia in altera vita rependenda, aliaque ejusmodi, ac potest hæc ipsa simul credere uti a Deo revelata; prout reipsa Ecclesiæ patribus et doctoribus contigit, ut patet ex eorum demonstrationibus, ac fidei professionibus. Alioquin melior dicenda foret rudiorum quam doctorum conditio, qui eo magis infirmarentur in fide quo magis in scientia proficerent, quod dictu absonum est. Hinc post S. Thomam Suarez pluribus ostendit posse ab eodem de una eademque veritate haberi simul cognitionem scientificam ac fidem.

DIFFICULTATES.

159. Obj. Fides et scientia de eadem re in eodem subjecto nequeunt simul consistere. 1° Scientia enim seu ratio *videt*, fides *credit;* porro idem videri et simul credi repugnat. 2° Hinc ex Apostolo Hebr. 11, 1. *Fides est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.* Quod si res creditæ non *apparent*, profecto *non videntur*. 3° Exinde illud Augustini effatum *Tr.* 6. *in Jo.* n. 9. cui reliqui patres consonant: *Quid est fides nisi credere quod non vides?* 4° Ex patribus doctrinam suam collegit angelicus Doctor dum inconcussum principium adstruxit 2. 2. q. 1. ar. 1. *Non est possibile quod idem ab eodem sit visum et creditum;* quod passim alibi inculcat, præsertim 1. p. q. 2. ar. 2. ad 1. ubi docet quod *Deum esse et alia ejusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, ut dicitur Rom.* 1. NON SUNT ARTICULI FIDEI, *sed præambula ad articulos.* Demum 2. 2. q. 1. ar. 5. proposita sibi difficultate quod ejusmodi veritates in symbolo contineantur, respondet: *ea quæ demons-*

Digitized by Google

tratione probari possunt, inter credenda numerantur, non quia de iis simpliciter sit fides apud omnes, sed quia præexiguntur ad ea, quæ sunt fidei, et oportet ea saltem per fidem præsupponi ab his, qui eorum demonstrationem non habent. Ergo.

160. Resp. *N. A.* Ad 1. prob. *D.* Repugnat idem ab eodem subjecto *credi simul* et *videri per eundem actum*, *Tr.* per *diversos actus N.* Nulla sane est repugnantia quod aliquis diverso actu et ex diverso principio idem videat et credat; prout nulla est repugnantia quod idem diverso actu iter pedes instituat et curru. Jam vero quæ cognoscuntur ratione naturali seu ope scientiæ possunt alio actu, nempe supernaturali eoque intensiori et firmiori credi ob auctoritatem divinam. Eo magis quod ea quæ subsunt cognitioni naturali de Deo aliisque objectis, per demonstrationem non videantur nisi visione abstractiva, non autem intuitiva. Diximus *per demonstrationem*, quia hæc permisceri nequit cum ejusdem demonstrationis principiis, cujusmodi sunt axiomata quorum evidentiam immediatam habemus ac rapiunt proinde intellectum, demonstratio vero non item, quæ mediatam tantum evidentiam ad summum habet, in qua intellectus subesse voluntatis potest imperio.

161. Ad 2^m^, *D. Fides est sperandarum* etc. prout subsunt fidei, *C.* prout scientia cognoscuntur *N.* Si enim, uti diximus, diverso actu diversoque medio res cognoscuntur et creduntur, jam sequitur hæc inter se haud pugnare. Deinde cum cognitio quam præbet scientia seu ratio sit abstractiva, relinquit illam obscuritatem, quam fides supponit.

162. Ad 3^m^, *D.* Et hoc effato S. Augustinus aliique passim patres naturam fidei significare voluerunt, quæ in suo conceptu postulat, ut assentiatur auctoritati, secus ac exposcat scientiæ notio, *C.* secus *N.*

163. Ad 4^m^, *D.* Impossibile est juxta angelicum Doctorem idem posse simul esse *visum* et *creditum* per eundem actum, *Tr.* per diversum actum *N.* Talem S. Thomæ stetisse mentem constat tum ex eo quod statuat habitum fidei non excludere in eodem subjecto habitum scientiæ, seu posse haberi de eadem re scientiam et fidem; tum ex eo quod 2. 2. q. 5. ar. 1. statuat Angelos et primum hominem ante lapsum fidem de Deo habuisse, quamvis naturalem abstractivam ejusdem Dei cognitionem longe quam nos perfectiorem habuerint. Excludit igitur a fide solam cognitionem intuitivam quæ in patria habetur.

ARTICULUS II.

DE NEXU AC MUTUA RELATIONE FIDEM INTER AC RATIONEM.

164. Cum haud pauci discordias serere inter rationem et fidem sategerint, quasi nempe pugna et conflictus perpetuus vigeret, aut vigere posset et deberet, idcirco de nexu ac mutua relatione, quæ inter rationem et fidem intercedit, disserere necesse est. Nam increduli ad unum omnes et cum ipsis rationalistæ mysteria cum recta ratione pugnare affirmant. Antiquiores protestantes, duce Luthero, effutierunt aliquid esse posse *theologice* verum quod falsum *philosophice* sit. Neque adhuc desunt ex protestantibus *orthodoxis* id est lutheranis *puris* qui veluti tesseram suæ professionis assumant Tertulliani effatum: *Credo quia absurdum*. Nonnulli etiam catholici autumant axiomata seu principia evidentia rationis locum habere non posse in rebus fidei. Ast hos omnes a vero abludere, neque rectam rationem unquam fidei adversari posse ostendere insequentibus propositionibus aggredimur, quibus non solum ejusmodi pugnam excludimus, sed præterea ostendemus nedum fidem humanæ rationis incrementis non adversari, sed potius ea mirifice promovere; sit igitur:

—

Digitized by Google

PROPOSITIO I.

Fides neque extinguit naturale rectæ rationis lumen, neque illi unquam potest adversari.

165. Ideo fides naturale rationis lumen extingueret vel eidem adversaretur, quatenus aut cæcum objectis credendis exigeret assensum aut quidpiam rationi credendum proponeret, quod eidem adversaretur. Porro neutrum efficit fides.

166. Ac primo cæcum credendis objectis non exigit fides a ratione assensum, siquidem tum prævia motiva credibilitatis eaque evidentia de via saltem ordinaria prærequirit, ut exinde quis divinæ gratiæ subsidio adjutus actum fidei eliciat; tum exigit, ut ratio aliquo modo intelligat *quid* credendum, ac videat *quare credendum*, seu utrum sint talia credibilitatis motiva quæ rationem ad credendum inducant; ut *rationabile* dici possit obsequium quod fidei præbetur. Quæ si adsint, tantum aberit ut cæcum fides exposcat assensum, ut potius nonnisi irrationabiliter se gereret, qui intellectum ad assentiendum in Dei revelantis obsequium captivare recusaret.

167. Sed neque unquam alterum fieri potest, ut nempe fides quidpiam credendum proponat, quod rectæ rationi adversetur. Metaphysice enim repugnat ut veritas veritati aliquando opponatur; cum igitur idem Deus, prima scilicet veritas, et ea doceat principia quæ ratio immediata evidentia cernit, et ea quæ per revelationem credibilia evidenter proponuntur; sequitur nunquam fieri posse, ut fides credenda proponat quæ cum rectæ rationis principiis pugnent.

168. Quod vel ex ipsa objectorum revelatorum natura loculenter ostenditur. Aut enim illa intra naturalis ordinis septa continentur, aut ea excedunt utpote in superiore ordine constituta. Si ex primo genere sint, quisque intelligit nullam in ipsis posse rationem invenire repugnantiam, cum ea ratio per se cognoscat aut saltem cognoscere possit; imo ex revelatione ejusmodi objectorum ratio haud parum proficit; tum quia certior de illis fit, tum quia ex illis potest alias ejusdem ordinis veritates cognoscere et evolvere. Si vero ad altiorem ordinem spectent et ejus captum excedent, non poterit profecto ratio in his veritatibus repugnantiam agnoscere aut deprehendere, eo ipso quod nexus eam intrinsecus lateat qui intercedit inter subjectum et prædicatum. Certa proinde ratio efficitur per revelationem de earundem *existentia*, ast earum *modum* ignorat existendi. Si qua igitur repugnantia inter utriusque ordinis veritates se se offerre videtur, necessario ea *apparens* tantummodo erit, minime *vera* ac *realis*, prout invicte ostendit S. Thomas lib. 1. *cont. Gent.* cap. 7. Hinc jure merito synodus Lateran. V. decrevit: *Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati fidei contrariam, omnino falsam esse definimus.* Atque philosophos excitavit, ut conatus suos eo conferrent, ut animorum immortalitatem demonstrarent, et contraria argumenta dissolverent.

DIFFICULTATES.

169. I. Obj. Perfecta viget rationem inter ac fidem oppositio; etenim 1° fides est cæcus assensus objectis in quibus ratio nil videt aut intelligit; ratio porro jus habet cuncta suæ inquisitioni subjicere, ut novissimum proferat judicium. 2° Hinc philosophia se ab auctoritatis jugo emancipavit, ac plenam est auctoritatem adepta solvendi magna problemata quæ Deum, hominem, naturamque respiciunt. 3° Hoc vero in summum Dei honorem cedit, quoniam sic ratio solis obtemperat principiis suis, et hæc obedientia sola rationabilis est. Ergo.

170. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Fides est cæcus assensus objectis superioris ordinis quoad *intrinsecum subjecti* ac *prædicati* nexum, *C.* quoad motiva *extrinseca* *N.* Ut quidpiam evinceret propositum argumentum deberent adversarii ostendere nullas alias veritates posse aut debere a ratione admitti, præter eas quarum intrinsecum nexum ipsa videt. Hoc porro

Digitized by Google

præstari nequit ab ipsis quin innumeras pene repudient veritates quæ sunt in ordine physico et morali, neque nituntur nisi extrinsecis tantum motivis, aut relationibus idearum, aut contemplationi naturæ. Porro si has repudiare adversarii non possunt quin in turpem decidant scepticismum, nec repudiare possunt mysteria de quorum revelatione irrepugnabilibus credibilitatis motivis constat. Sibi præterea jus intrinsecæ expendendæ mysteriorum naturæ arrogare, perinde est ac velle in Deum insurgere, quasi ille in sua infinita natura et scientia nihil haberet quod humanæ mentis angustias superaret.

171. Ad 2^m^, *D.* Se emancipavit philosophia ab auctoritatis philosophiæ dogmaticæ jugo, *Tr.* se emancipavit a jugo auctoritatis divinæ vel *N.* vel *subd.* ex parte incredulorum, *C.* ex parte eorum qui rite philosophantur *N.* Quidquid enim sit de dogmatismo philosophico, certum est nonnisi incredulos pallio philosophico tectos se emancipare a jugo auctoritatis divinæ. Hoc ipso ejusmodi increduli se indignos patefaciunt philosophi nomine. Veri siquidem philosophi norunt rationem ipsam dictare Deo revelanti assentiendum, ubi evidenter constiterit Deum reipsa esse locutum. Porro uli præteritorum ita et neotericorum ejusmodi incredulorum commenta delebit dies, et ipsi infamiæ notam hæreditabunt.

172. Ad 3^m^, *D.* Prout Dei honorem intelligunt adversarii, *C.* reipsa *N.* Quis unquam dixerit quod in Dei honorem cedat pervicax pertinacia repudiandi Dei revelantis auctoritatem et testimonium sub obtentu unice obtemperandi principiis rationi inditis; quasi hæc aliquando possent divinæ revelationi adversari? Dum ita se gerunt repudiant ejusmodi homines et auctoritatem Dei et sanæ rationis ductum.

173. II. Obj. Si admittatur principium quod fides nec possit nec debeat rectæ rationi adversari, jam sequitur 1° omnem *supernaturalismi* rationem in mysteriis destrui; 2° siquidem ratio priusquam suum præberet assensum, deberet *dogmata singula* ad tribunal suum revocare, et expendere utrum hæc in verbo Dei scripto vel tradito contineantur nec ne; alioquin elicitus fidei actus esset imprudens, et in rationem peccaretur. 3° Deberet præterea ratio suspendere actum suum fidei etiam postquam demonstratione constiterit illa esse revelata, donec compererit dogma quodlibet cum suis naturalibus principiis minime repugnare. 4° Ex quo et illud consequeretur rationem demum principem imo et unicam normam esse credendorum, quod tamen in Hermesio damnatum est. Ergo.

174. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, autem *D.* Si *supernaturalismi* ratio in *absurditate* consisteret, *C.* si in *incomprehensibilitate N.* Jam vero mysterii ratio in incomprehensibilitate consistit quatenus mentis nostræ captum excedit, minime vero in absurditate quæ esset rationis interitus. Hæc duo porro, quæ perperam confundit Bayle, immane quantum discrepent nemo est qui non videat.

175. Ad 2^m^, *D.* Juxta hermesianum fidei eversivum systema, *C.* juxta sanam catholicam doctrinam *N.* Qui nondum credidit neque in Ecclesiæ sinum cooptatus est, poterit certe, ut prudenter se gerat in assensu suo præbendo fidei objectis, expendere credibilitatis motiva ac revelationis existentiæ exigere demonstrationem, perinde ac existentiæ Ecclesiæ revelationem proponentis. At postquam de his certior effectus est, ac etiam in Ecclesiam receptus, absque ulla alia demonstratione et examine omnia ac singula fidei dogmata suscipere debet. Contrarium adstruere esset prorsus principium protestantismi sufficere principio catholico auctoritatis infallibilis. Hoc porro efficere tentavit Hermesius cujus proinde doctrina proscripta est atque damnata. Non aliud sane catholico examen permittitur quam *confirmativum* atque *inhæsivum* quod unum cum fide consistere potest.

176. Ad 3^m^, *D.* Juxta idem hermesianum systema, *C.* juxta sinceram

Digitized by Google

fidei naturam *N*. Nam statim ac de divina revelatione alicujus dogmatis per Ecclesiæ infallibilis propositionem constiterit, illico etiam a priori constat fieri haud posse ut ejusmodi dogma rectæ rationis principiis adversetur; adeoque intellectum quisque captivare tenetur in fidei obsequium, quin alterius inquirat. Quivis alius processus esset absurdus. Nec permisceri debet munus fidelis, quod est credere, cum munere theologi, quod est scientifice præterea probare veritatem dogmatis revelati et ab Ecclesia propositi.

177. Ad 4^m^, *D*. Supposita præmissarum veritate, *C*. hac exclusa *N*. Præmissæ autem falsæ sunt, uti ostendimus.

PROPOSITIO II.

Fides nedum humanæ rationis incrementis non adversatur, sed ea prorsus mirifice provehit.

178. Increduli, rationalistæ, protestantes denique omnes Ecclesiam catholicam incusant veluti *obscurantismi* patronam, retardantemque scientiæ ac rationis humanæ progressus per principium auctoritatis quod profitetur in fidei negotio. Hosce propterea fidei, et Ecclesiæ catholicæ hostes refellere hac etiam in parte cogimur, turpemque amovere calumniam.

179. Quod ut assequamur hoc instituimus ineluctabile argumentum. Fides nedum adversatur humanæ rationis incrementis, verum etiam ea mirifice provehit, si fides tum *directe* tum *indirecte* jugiter exposcat scientiarum omnium cultum, in earumque perfectionem ac progressum mirifice influat. Res porro ita se habet.

180. Siquidem scientiæ omnes aut *rationales* sunt, uti logica, psychologia, ontologia etc. aut *morales* ac *practicæ* uti ethica, politica, jurisprudentia etc. aut *naturales* uti physica, chemia, mathesis, etc. in quarum subsidium accedunt et ornamentum bonarum artium studia, historia, critica, pictura, sculptura, poësis aliaque ejusmodi.

181. Has porro scientias omnes bonasque artes *directe* fidem maxime promovere, seu earum cultum jugiter exposcere constat 1° ex apparatu quem fides exigit antequam ea suscipiatur; exigit enim ut *præambula* prius rite constituantur adeoque Dei existentia, providentia, animorum spiritualitas ac immortalitas, libertas, etc. adeoque cognitionis humanæ fundamenta, certitudinis ac veritatis criteria, ratiocinandi leges, ontologicæ notiones atque principia, illisque adnexa. Exigit præterea ut *motiva credibilitatis* excutiantur, vindicentur, eoque in lumine collocentur quod evidentiam pariat; ac proinde innumeræ pene disquisitiones instituendæ historicæ, criticæ, philosophicæ, physicæ, psychologiæ etc. circa miracula, vaticinia eventu completa, media ac obstacula propagationis et conservationis fidei, martyrum testimonio etc. Exigitur demum ejusmodi apparatus tum ad asserendam ut unice veram Ecclesiam a Christo institutam; tum ad ipsius constitutionem, notas, prærogativas et dotes constabiliendas; tum demum ad supremum quod Christus constituit visibile Ecclesiæ caput firmiter vindicandum: quæ quidem omnia innumeras poscunt ac omnigenas cognitiones, curas, disquisitiones, quæ sine scientiarum ope, profundoque studio institui nequeunt.

182. Haud minorem scientiarum apparatum et cultum exigunt vindiciæ singulorum dogmatum, quæ deinceps adversus hæreticos ac neotericos suscipiendæ sunt. Hic enim theologiæ apologeticæ campus latissimus est, et præter biblicam criticam et exegeticam exposcit cognitionem sacræ antiquitatis, patristicam, historiam ecclesiasticam, concilia etc. ad difficultates dissolvendas, fraudes detegendas, falsas interpretationes refellendas, quæ innumeræ pene sunt.

183. Idem dic de non paucis catholicæ doctrinæ articulis quibus bonarum artium, archæologiæ scilicet, linguarum orientalium, palæographiæ, geographiæ ipsius conservatio et provectio in acceptis est reservata. Illis enim sublatis, hæ quoque vix non

Digitized by Google

periissent, aut saltem non parum detrimenti passæ fuissent, medio præsertim ævo, in tanto ejusmodi disciplinarum squallore.

184. Nec solum *directe*, verum etiam *indirecte* fides catholica scientias omnes maxime promovet. Cum enim catholica fides ea sit in quam veluti in commune centrum tela dirigunt infideles; judæi, hæretici, schismatici, increduli, pseudophilosophi, necessitas incumbit ejus propugnatoribus animum applicandi scientiis omnibus ac documentis quibus illi abuntur. Cumque obsoletis ac antiquatis primis difficultatibus novas obiradunt pro critices et scientiarum progressu, catholicis una calcaria admovent, quo studiosius omnimodam scientiam assequi contendant.

185. Ex jugi porro ejusmodi actione ac reactione fit ut catholica fides tum directe tum indirecte ignem sacrum scientiarum alat, nutriat ac foveat, imo ut hoc electricum veluti fluidum communicet atque diffundat. Qua sublata vix non inter mortua rationis ac scientiæ incitamenta jacerent. Hoc ipsum experientia ineluctabiliter patefacit; siquidem quemlibet vel leviter considerantem sive quo in statu essent et scientiæ et artes bonæ ante invectam Christi religionem, in quo vero postea universim reperiuntur; sive etiam quomodo in quibusdam regionibus, quæ a fide olim suscepta vel per schisma vel per hæresim vel per infidelitatem desciverunt, quomodo, inquam, christianismo florente et illæ floruerint, atque eo deficiente et illæ defecerint, veritas, quam asserimus, primo ipso intuitu offendit.

186. Certe si catholica fides causa esset *obscurantismi*, hic maxime dominaretur in ipso catholicitatis centro; at certum est Romam non modo esse scientiarum omnium altricem sed bonarum artium præcipuum domicilium ubi musæa, bibliothecæ cujusvis generis documentis refertæ cura potissimum ac sollicitudine Romanorum Pontificum maxime vigent, quasque frustra alibi reperies.

187. Tantum igitur abest ut fides catholica rationis incrementis obsistat ut ea prorsus mirifice provehat.

DIFFICULTATES.

188. I. Obj. 1° Principium auctoritatis cui catholica fides innititur suapte natura compedes injicit rationis incrementis; 2° fovet præterea superstitionem quæ mater ignorantiæ jure censetur; 3° auctoritas namque cum suspiciosa ac timida sit ubique novitates perniciosas quæ in fidei detrimentum cedant sibi deprehendere videtur; 4° exinde tot præclara opera immerito proscripta ac in Indicem librorum prohibitorum relata; 5° insectationes tot præclarissimorum virorum qui de scientia optime meriti sunt, inter quos eminet Galileus. Ergo.

189. Resp. Ad 1^m, *N.* Principium siquidem auctoritatis attingit tantummodo fidem et quæ ad eam directe aut indirecte referuntur, nihilque commune habet cum incremento vel detrimento scientiarum. Dummodo viri docti res fidei non attingant, possunt pro lubito propria exercere ingenia, scientiasque ulterius promovere quin unquam compedes experiantur.

190. Ad 2^m, Iterum *N.* Hæc difficultas ex protestantium *subjectivismo* unice profluit, qui cum proprio marte sibi fidei dogmata cudant, uti in scientiis sic in fide nescio quam perfectibilitatem autumant atque progressum. Sibi habeant protestantes hunc progressum, qui non est nisi negationis, uti experientia docet. Fides essentia sua objectiva est a Deo revelante et ab Ecclesia proponente proveniens, cui ab homine nihil addi, nihil demi ab ea potest aut quavis ratione temerari.

191. Ad 3^m, *D.* Uti bona mater pro incolumitate filiorum suorum sollicita, *C.* per se *N.* Timet scilicet ac suspiciosa, si placet, Ecclesia est pro filiis suis, ne scientiæ falsæ obtentu perniciem sibi consciscant, aliisque noceant, non autem de fide in se spectata, quæ nullum detrimentum pati potest.

192. Ad 4^m, *D.* Prohibita opera sunt ac in *Indicem* relata ob nocumen-

Digitized by Google

tum quod pravis aut vehementer suspectis doctrinis afferre possunt, *C.* innoxia *N.* Opera interdicta aut prorsus mala sunt, ac jure ipso naturali prohibita, aut saltem erroribus infecta; Ecclesia proinde cui custodiendum fidei depositum divinitus datum est, ne incautis detrimentum afferant, eorum lectione fideles interdicit. Nonnulla autem propter quandam prudentem œconomiam exposcentibus rerum adjunctis, ob suspicionem quam ingerunt, in *Indicem* interdum referuntur; cessantibus porro aut mutatis rerum adjunctis, ab eodem expunguntur, uti non semel contigit. Ceterum si utilitas poscat, nec ullum instet periculum, sancta Sedes haud difficilem se præbet in eorum lectione permittenda. Adeoque nullum exinde detrimentum obvenire scientiis potest.

193. Ad 5^m^, *N.* Ecclesia numquam insectata est viros illos qui intra præstitutos limites se continuerunt; quod si nonnulli plus æquo suis placitis indulgentes illos transgressi sunt, contumacesque se præbuerunt in erroneis suis doctrinis, profecto debuit Ecclesia jure suo uti ad eos compescendos, ne ceteris nocumento essent. Quod vero ad Galileum speciatim attinet, certum est 1° humanissime eum a sac. Inquisitione in duplici cui ipsum subjecit examine exceptum fuisse; 2° certum est numquam uti hypothesim sacram Inquisitionem illius sententiam damnasse, sed uti thesim quam intempestive nimia asseveratione adstruebat, nondum disjectis difficultatibus, imo absurdis quæ ex physice ea ætate petebantur; idque ad vitandas turbas quæ tunc temporis oriebantur; 3° certum est magna ex parte exaggerata esse quæ ab Ecclesiæ catholicæ hostibus circa hoc negotium vulgata sunt, uti ex genuinis documentis a Tiraboschio et Venturi adductis constat; 4° demum jamdiu ex *Indice* Copernici et Galilei opera fuisse expuncta, adeoque nonnisi temporarium temperamentum illud fuisse.

194. II. Obj. 1° De facto constat scientias omnes bonasquè artes, et linguarum orientalium peritiam ex protestantismi origine vehementem impulsum accepisse. 2° Si quis propterea comparationem instituat inter scientiarum statum qui ante et post reformationem viguit, comperiet ita unum ad alterum se habere ut infantilis ætas ad virilitatem. 3° Quod quidem unice repeti potest ab ipsa protestantismi indole, qui cum emancipationem ab auctoritate proclamaverit, effecit ut ratio nullis vinculis præpedita ulteriores semper progressus fecerit. 4° Sane protestantes semper præire in novis inventis consueverunt, quos deinceps catholici pone sequuntur. Ergo.

195. Resp. Ad 1^m^, *N.* Imo potius de facto constat protestantismum evigilasse orto jam sole. Siquidem historia docemur in Europa universa atque in Italia potissimum doctas quas vocant linguas bonasque artes perfectionis apicem ante Lutherum natum attigisse; Gallias, Hispaniasque perinde ac Belgium ac Germaniam præclarissimis viris refertas fuisse. Ubique instituta jam erant florentissima gymnasia; ars typographica jamdiu inventa erat; philosophica studia maximo ardore colebantur; critica, historia, exegesis ipsa sacra haud exiguos progressus faciebant. Quid igitur protestantismo reliquum fuit? Nihil omnino, cum impulsus idemque vehemens datus jam fuisset. Sibi igitur ad summum protestantes habeant lexica, et grammaticas institutiones quibus etiam post catholicorum præclarissimas lucubrationes adlaborarunt.

196. Ad 2^m^, *D.* Ita tamen ut protestantismus hujusmodi statuum diversitati nihil contulerit, nisi ad summum *indirecte*, *C.* ita ut hæc diversitas protestantismo in acceptis referenda sit *N.* Impulsio, ut vidimus, eaque vehemens sub omni respectu ante protestantismum data jam fuerat; semina ubique gentium politioris cultus jam præjacta; ingenia alacriter feliciterque evolvebantur. Quid igitur protestantismus? excitavit quæstiones religiosas ad homines ab invicem separandos, et indirecte effecit ut ad scientias acrius graviusque excolendas catholici incumberent.

Digitized by Google

197. Ad 3^m, *N.* Imo potius plurimum obfuit philosophicis disciplinis ob rationis quem induxit *nihilismum*. Quod si sequiori ævo Lutheri et Calvini excussa auctoritate, protestantes philosophiam excoluerunt, in contrarium oppositum lapsi sunt, et progressus eorum qui *transcendentalismum*, ut vocant, proclamarunt, eos in rationalismum, scepticismum absolutum, in absurda quæque delirantium somnia conjecerunt, quæ ipsi philosophiæ pallio ac nomine cohonestarunt; ut ex historia philosophiæ recentioris patet. Tales sunt progressus ac nova inventa in quibus certe præiverunt protestantium plerique, et isti insultant *obscurantismo* a catholica Ecclesia inducto!

CAPUT III.

DE RATIONE POST FIDEM.

198. Supersunt etiam post fidem gratiæ divinæ subsidio et Ecclesiæ proponentis magisterio susceptam sua rationi jura. Ne tamen fines sibi præstitutos ratio transiliat, necesse est ut regulas sectetur quas fides ipsa ei constituit, quarum præcipua ea est, ut ratio in religionis negotio numquam primas sibi vindicet partes, sed Ecclesiæ vivo magisterio se subjiciat, se exhibeat uti ancillam, minime vero uti dominam. Hoc modo fiet ut tum fidei tum rationi sua jura sarta tectaque serventur, oblocutionibus incredulorum et rationalistarum, qui Ecclesiam veluti *obscurantismi* patronam traducunt, silentium imponatur, simulque componantur sententiæ sibi invicem adversantes, quæ in nonnullis catholicis scholis nunc maxime vigent. Partiemur porro et hoc postremum caput in duos articulos in quorum altero de recto rationis usu, in altero vero de ejusdem abusu post fidem disseremus.

—

ARTICULUS I.

DE RECTO RATIONIS USU POST FIDEM.

199. Rationis munera post fidem sunt vindiciæ et illustratio ejusdem fidei. Qui vellent rationem ac fidem irreconciliabiles efficere, seque rationis hostes exhibere, munera ac jura hæc rationis adjiciunt. Ut igitur præclarum hoc Dei conditoris nostri donum tueamur ejusque jura vindicemus, insequentes statuimus propositiones.

PROPOSITIO I.

Post susceptam fidem potest humana ratio fundamenta ipsius fidei, singulorumque dogmatum investigare, eaque tueri.

200. Licet theologus quoad actum formalem fidei non distinguatur a quolibet fideli, prout tamen *doctoris* munus suscipit debet præterea in fundamenta inquirere revelationis, motiva credibilitatis excutere ac vindicare, quæ existentiam divinæ revelationis evidenter credibilem efficiunt.

201. Quæ cum ita se habeant jam patet veritas adsertæ theseos; etenim cum objectum *materiale*, ut vocant, fidei nostræ totum *historicum* sit, ac revelatio ipsa sit *factum* quod documentis constitui debet, non potest theologus munere suo fungi nisi sedulam operam navet ad illa investiganda, ac propugnanda adversus incredulos, ut per illa infidelibus reddat evidenter credibilem divinam revelationem. Potest itaque humana ratio post susceptam fidem ejusdem fundamenta investigare atque detegere, ut hoc modo possit ea, cum opus est, indigentibus proponere, atque ab adversariorum impetu tueri.

202. At neque hic sistere theologus potest, sed divina revelatione in tuto posita, necesse præterea est ut ad singula dogmata descendat. Ecclesia siquidem quæ ex divina revelatione credenda proponit disputare non assolet, nec motiva exponere quibus innixa dogmata divina singillatim definiat, sed docilitatem a filiis suis unice

Digitized by Google

postulat exigitque. Jam vero hoc onus incumbit theologo, qui propterea tum Ecclesiæ existentiam ejusque divinam originem, constitutionem, proprietates, dotes vindicare debet; tum utramque remotam partialemque fidei regulam, Scripturam videlicet ac traditionem adstruere; tum denique patefacere quomodo ex his fontibus promanent quæ ab Ecclesia definita sunt adversus hæreticos qui perduelles in Ecclesiæ definitiones insurgunt. Porro et huic muneri obeundo opus esse rationis excultæ subsidio nemo est qui non videat.

203. Quod magis elucet si consideremus quædam dogmata rationis aciem excedere; quædam vero uni traditioni inniti, ea scilicet de quibus Scripturæ vix aut ne vix quidem testantur; patres vero aut parce aut vage nimis aut etiam contraria, præsertim si ante exortas oppositas hæreses scripserint, locuti videantur. Quomodo vero theologus hæc omnia tueri solide poterit adversus hæreticorum ac impiorum conatus absque hermeneuticæ, exegesis, eruditionis, dialecticæque subsidio?

204. Non aliam profecto viam tenuerunt antiqui patres apologetæque christianæ et catholicæ fidei Clemens Alex., Justinus, Origenes, Tertullianus, Cyprianus, Athanasius, Eusebius, Hieronymus, Augustinus, Leo M. aliique omnes. Apposite S. Augustinus disserens *de sermone scientiæ* de quo Apostolus 1. Cor. 13. 8. in rem nostram scribit: *Quo fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quamquam polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantummodo quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam, quæ nonnisi æterna est: aliud autem scire quemadmodum hoc ipsum et piis opituletur, et contra impios defendatur quam proprio appellare vocabulo* SCIENTIAM *videtur Apostolus.* Ita quidem magnus Augustinus *de Trin. lib.* 14. *cap.* 5. *num.* 3. quibus videtur nostros *logophobos* refellere sibi proposuisse.

DIFFICULTATES.

205. Obj. 1° Ejusmodi investigatio fidei simplicitati adversatur; 2° nec parum detrahit fidei merito; 3° patres proinde effusi sunt in commendanda fide cæca. 4° Eo vel magis quod non absque periculo ejusmodi inquisitio fieri possit, cum difficultates interdum gravissimæ appareant, debilis vero ac nutans solutio, hinc dubia circa fidem suapte natura insurgunt. Ergo.

206. Resp. Ad 1^m, *D.* Si susciperetur hæc investigatio per examen *dubitativum*, *C.* si per examen *confirmativum* methodo scientifica *N.* Hoc posteriore sensu ejusmodi investigatio non solum non derogat simplicitati fidei, sed potius haud parum prodest fidei ipsi, prout patet ex constante experientia tot sanctissimorum patrum et doctorum qui ab Ecclesiæ incunabulis ad nos usque illustrarunt ac propugnarunt fidem adversus tot impiorum conatus. Alioquin deberet tot ignavorum commendari ignorantia et inertia quam fidei simplicitatis pallio cohonestant, damnandique essent qui strenuam dant operam fidei illustrandæ ac propugnandæ. Quod plane absonum est et contrarium Scripturæ, patribus et Ecclesiæ scientiam in sacerdotibus præsertim commendantibus. Qui vero investigationem instituunt quia dubii in fide hærent, hi quidem peccant dubium ejusmodi fovendo; attamen si inquirunt in fidei fundamenta ut dubium excutiant ac amoveant a se, damnari non debent.

207. Ad 2^m, *D.* Si investigant ut credant, et de fidelibus sermo sit, *C.* si id faciant ex fidei amore *N.* Responsio patet ex modo dictis.

208. Ad 3^m, *D.* Patres effusi sunt in fide cæca commendanda quoad eos qui hujuscemodi inquisitionis sunt incapaces *C.* quoad eos qui idonei illi sunt et quibus præsertim munus incumbit alios docendi *N.* Ignorantia ac tenebræ nunquam fuerunt sub quolibet prætextu a patribus commendatæ, sed in hypothesi quod aliquis in tali statu inveniatur nec idoneus sit per se tali inquisitioni insti-

Digitized by Google

luendæ, in eo commendata est simplicitas fidei, non autem in alio sensu, alioquin ipsi patres qui docti fuerunt, recessissent ab eorum proprio documento.

209. Ad 4^m, *D.* Fieri non potest absque periculo ejusmodi inquisitio a prave dispositis, *C.* a bene dispositis *N.* Illis enim nocere solet hæc investigatio, qui superbia tument, qui non rite credunt ex motivo formali Dei revelantis et Ecclesiæ proponentis, ac ut plurimum suis indulgent cupiditatibus quibus propterea fides molesta est. Quoad eos vero qui rite dispositi sunt, ac noverunt se non propter hæc argumenta credere sed propter recensita motiva, ac fidem suam vere ac sincere amant, quin nutent in expendendis hujuscemodi fundamentis incredibili perfunduntur voluptate.

PROPOSITIO II.

Potest præterea humana ratio fidei doctrinam ad tractationem vere scientificam evehere.

210. Inter *logophobiam* ac *rationalismum* hic incedimus; alii enim sunt qui nonnisi fidem *historicam* quam vocant, seu *positivam* vellent admitti; alii vero vix fidem ipsam a ratione seu scientia non arcessunt. Uterque scopulus vitandus ex æquo est. Primus quidem, quia scientiæ theologicæ nocet; alter autem quia nocet fidei.

211. Ut hoc nocumentum posterius vitemus animadvertendum est 1° fidem utpote donum Dei atque a revelatione unice pendens a scientia quavis ac humana industria repeti nullatenus posse; 2° ejusmodi fidem objectivam normam esse prorsus inflexibilem ad quam scientificæ inquisitiones exigi debent, non e contra; 3° scientiam proinde de qua hic agimus tum in demonstrationibus divinæ revelationis et Ecclesiæ existentiæ, singulorumque dogmatum juxta nativos fontes conficiendis consistere, tum in intimo dogmatum nexu, relatione, dependentia una cum consecutionibus quæ ex illis dimanant aut in illis principiis continentur statuendis ac evolvendis, sive ad theoricam, sive ad praxim spectent.

212. Ne tamen in ejusmodi evolutione abusus obrepat, caveri debet ne quis putet se posse intimos mysteriorum penetrare recessus eaque comprehendere, ac veluti totidem metaphysicos aut logicos conceptus intueri. Recentiores siquidem nonnulli fidei doctrinam in ordine ad scientiam in tres veluti phases, quas appellant illi, distinguunt; quarum prima complectitur patres qui transmiserunt id quod vocant *quid* dogmatum; altera complectitur scholasticos qui aperuerunt *quomodo* dogmatum, sed veluti conceptus *logicos;* tertia demum phasis complectitur philosophos, qui post instauratam philosophiam aperuerunt et ipsi *quomodo* dogmatum, sed veluti conceptus *metaphysicos*. Quo fit, ut hac ratione fidei dogmata ac mysteria ipsa vix a scientiæ penu vel thesauro non repetant atque cum scientia non identificent.

213. His igitur præmissis, sic accedimus ad evincendam enunciatam thesim. Potest humana ratio fidei doctrinam ad tractationem vere scientificam evehere, si 1° id valde conferat ad ipsius doctrinæ dignitatem et commendationem; si 2° non modo non obstet, sed in id ejusdem doctrinæ revelatæ natura nos inducat; si 3° constans ac perpetua patrum doctorumque sentiendi ac agendi ratio id ipsum maxime suadeat.

214. Jam vero ad primum evincendum satis est scientiæ notionem expendere; si enim scientia nihil aliud est quam cognitio certa et evidens rei necessariæ et immutabilis per proprias ipsius causas; cum in casu nostro ejusmodi causæ seu principia sint veritates ipsæ divinitus revelatæ, patet luculentissime quod adstruimus. Nemo sane adeo vecors erit qui inficiari possit tum assumptionem ejusmodi principiorum, tum illorum vis declarationem ac dispositionem; mutuæ item relationis, dependentiæ ac nexus patefactionem; latentium denique consecutionum ex illis deductionem, et collationem cum scientiis reliquis, analogiæ quam cum illis habent, aliorumque ejusmodi prosecutionem qui-

Digitized by Google

bus fidei objecta, mysteria vero præcipue, non modo credibilia, sed ut loquitur Augustinus, *suasibilia* etiam efficiantur, ad fidei ac doctrinæ christianæ seu catholicæ dignitatem commendationemque summopere conferre. Nam ex hac agendi ratione fit ut animus perficiatur, et veritates fidei majorem lucem accipiant, et intimius cognoscantur. Totum præterea religionis christianæ seu catholicæ ædificium vere admirandum apparet, adeo ut qui illud contemplantur suavitate ac jucunditate percellantur.

215. Quod vero hujusmodi scientificæ adeo tractationi non obsistat doctrinæ revelatæ natura, ut ad eam potius inducat, evincitur 1° ex analogia inter ordinem naturalem ac ordinem supernaturalem. Deus enim non modo hoc universum condidit ut in eo vivamus eoque utamur, sed præterea ut illud contemplemur et simul ac per partes singulas; atque ut ex ejusmodi profundiore cognitione voluptatem ac utilitatem semper majorem capiamus. Sic etiam non solum ad credendum Deus proposuit nobis mundum, ut ita dicam, supernaturalem, verum etiam ut illum investigemus, rimemur, intimius cognoscamus, atque ex hac penitiore cognitione ad augustiorem Dei ipsius evehamur contemplationem, ac validiora motiva ad eum diligendum, eique fidelius serviendum nanciscamur. Evincitur 2° ex eo quod fides objectiva et historica evadat uti vehiculum quoddam quo perducamur ad eorum intelligentiam, quæ prius sola fide tenebamus; sit germen quod ulterioris semper evolutionis capax est; sit fons ex quo theologi aquas derivant ad tractationem suam magis ac magis perficiendam.

216. Hac persuasione imbuti patres omnes non modo se testes exibuerunt fidei, sed præterea fidem hanc ipsam uti doctores philosophicæ atque scientificæ subjecerunt disquisitioni. Exinde sublimes illæ theoriæ prodierunt quibus ipsi vel Dei existentiam adversus atheos, vel unitatem principii summi adversus gnosticos et manichæos, vel providentiam Dei adversus epicuræos, hominis libertatem adversus academicos adstruxerunt. Nec aliter se gesserunt circa ipsa Trinitatis et divinæ Incarnationis ac Redemptionis mysteria, aliaque religionis nostræ dogmata dum ea scientiæ ope illustrarunt.

217. A veterum Patrum vestigiis non recesserunt scholastici, qui e fidei principiis initium sumentes scientiam theologicam rigorosa methodo pertractarunt, inter quos eminent S. Anselmus Cantuariensis, S. Thomas ac S. Bonaventura, quos præstantissimi theologi exceperunt usque ad sec. XVII. qui haud contenti *Credo catholicum*, uti loquuntur adversarii, adversus protestantes adstruere, ad speculativam intelligentiam per scientificum processum illud evexerunt juxta plæclara Vincentii Lirinensis monita atque consilia.

218. Quæ cum ita se habeant jure merito concludimus posse humanam rationem fidei doctrinam ad vere scientificam evehere tractationem, nec nisi neotericos logophobos cœpisse thesi huic refragari.

DIFFICULTATES.

219. Obj. 1° Scientifica tractatio intelligentiam exposcit dum fides historica cæcum exigit assensum, invicem proinde adversantur. 2° Hæretici omnium primi dogmatum ac misteriorum intelligentiam invexerunt. 3° Qui propterea in Patrum reprehensionem incurrerunt qui ipsis gravem hunc rationis abusum exprobrarunt, inter quos Tertullianus eminent ac S. Jo. Chrysostomus. 4° Hinc S. Thomas 1. p. q. 32. ar. 2. et alibi passim inculcat rationis officium mere *negativum* esse debere, quod in difficultatum quæ dogmatibus mysteriisve opponuntur, solutione consistit. Ergo.

220. Resp. Ad 1^m, *D.* Scientia exposcit intelligentiam absque detrimento cæci illius fidei assensus quem præbere quilibet debet ex motivo formali et Ecclesiæ propositione, *C.* cum illius assensus detrimento *N.* Scientifica evectio de qua loquimur, assumit dogmata uti principia quæ admittuntur ob fidei formale motivum, nititurque ex-

Digitized by Google

pendere quoad ejus fieri potest, ac illustrare rationis ope, ita tamen ut ea rationi minime subjiciat, aut ad eam quoquomodo inflectat; quod nefas est. Efficit ut ea quæ hactenus tantum credibilia erant, suasibilia præterea evadant. Cæcus assensus afficit motivum formale, scientifica evectio autem tantum attingit suasibilitatem, hinc patet fidem ac scientiam, quæ diversa ratione idem objectum attingunt, minime sibi invicem adversari.

221. Ad 2^m, *D.* Quatenus hæretici dogmata rationi subjecerunt, *C.* quatenus illis constitutis, intra præstitutos limites illorum intelligentiam assequi nisi sunt *N.* Hæreticorum omnium crimen in eo fuit, quod voluerint proprium *subjectivismum* substituere fidei *objectivæ*, per oppositionem spiritus privati Ecclesiæ doctrinæ. Nihil porro commune habet ejusmodi agendi ratio cum scientifica illa inquisitione quam Patres doctoresque omnes sectati sunt quamque nos adstruimus.

222. Ad 3^m, *D.* Hæretici in Patrum reprehensionem incurrerunt ob abusum de quo num. antecedenti diximus *C.* ob adscitam scientiam simpliciter *N.* Sane illi antiqui hæretici plane philosophicam efficiebant fidei doctrinam.

223. Ad 4^m, *D.* In ordine ad rigorosam mysteriorum demonstrationem ex sola ratione, *C.* in ordine ad aliqualem eorundem intelligentiam *N.* Merito S. Doctor afirmat haud posse sola ratione demonstrari intrinsecam mysteriorum fidei nostræ veritatem, adeoque sub hoc respectu officium rationis mere *negativum* esse. Ast nunquam inficiatur advocari posse scientiam ad reddenda eadem mysteria *suasibilia*, imo contrarium non semel inculcat.

ARTICULUS II.

DE ABUSU RATIONIS POST FIDEM.

224. Rationis abusus, illa a nobis perversitas vocatur, qua non ratio fidei, sed fides rationi ita subjicitur ut illa ab hac pendeat. Talis est agendi ratio protestantismi juxta quem fides non ab auctoritate, sed ab uniuscujusque *spiritus privati*, seu rationis etiam individualis, ut vocant, examine pendet. Hoc systema protestantismi rationalistæ ac mythici logice evolventes pervenerunt ad omnem supernaturalismi, et christianismi proprie dicti extinctionem. Nos igitur tum protestantes *orthodoxos* nuncupatos, tum rationalistas ac mythicos adorimur, ostendentes quod admisso semel protestantismi principio, ad destructionem christianismi *logice* et *historice* perveniendum sit.

PROPOSITIO I.

Nequit humana ratio seipsam unicam fidei regulam constituere quin fidem destruat, quæ ab auctoritate necessario pendet.

225. Quamvis hæreticis omnibus commune sit spiritum privatum seu rationem individualem opponere Ecclesiæ auctoritati, nemo tamen ex antiquioribus hæreticis hanc agendi rationem in principium formale ante Lutherum erexit. Hic omnium primus proclamavit independentiam absolutam rationis individualis, ac liberum examen in negotio fidei, atque constituit hoc principium veluti notam essentialem et characteristicam protestantismi.

226. Porro principium istud eversivum plane fidei esse patet ex processu alogico in fidei negotio. Etenim quin expendat motiva credibilitatis quæ pro divinitate christianismi suppetunt ac proinde Ecclesiæ, ut hac constituta, assentiatur deinceps fidei objectivæ ac historicæ quam Ecclesia infallibilis proponit credendam, ratio se ipsam judicem constituit ejusdem fidei, imo et regulæ fidei. Nam ipsa in primis debet ex se ipsa decernere quinam libri canonici sint ac propterea divinitus inspirati, quinam vero humanæ mentis fœtus; 2° debet præterea eorundem sensum dogmaticum ex se ipsa decernere; 3° debet insuper articulos singulos fidei determinare, ac immutabiliter constituere. Jam vero his omnibus et singulis decernendis

Digitized by Google

ratio est impar omnino, uti suo loco ostendimus. Hinc aut nuncius remittendus necessario fidei est, aut principio fundamentali ac essentiali protestantismi.

227. Ex hoc enim principio factum est, ut mira dissensio inter protestantes vigeat circa librorum canonem, circa singulorum inspirationem, circa sensum dogmaticum, circa fidei articulos credendos. Exinde fides unice subjectiva facta est, ac propterea varia, contradictoria, mutabilis, adeo ut non solum tot diversæ sententiæ emerserint quot pene sunt capita quoad recensita objecta, sed idem individuum, quemadmodum et sectæ eædem sint, in perpetuo transitu, non habeant nisi fidem *provisoriam*, et hodie abjiciatur tanquam falsum aut dubium, quod hesterna die uti articulus fidei credebatur. Seu quod idem est, constituto semel protestantismi principio, fides evanescat necesse est et ipsa notio fidei.

228. Duo enim requiruntur ad fidei notionem, motivum formale ex Dei revelantis auctoritate proveniens, et Ecclesiæ seu auctoritatis infallibilis propositio ad certo cognoscenda quæ Deus revelavit; si alterutrum desit, actum est de notione fidei præsertim ubi agitur de articulis controversis. Jam vero posterius hoc destruitur ac eliminatur ex principio essentiali protestantismi. Ergo et fides ipsa intereat necesse est.

DIFFICULTATES.

229. Obj. 1° Protestantismus suam formam religiosam jugiter servat, vigore pollet, imo et ad *parentalia magno cultui* quamprimum persolvenda se præparat. 2° Fidem semper retinet quam ex Bibliis depromit seu a puro verbo Dei, non autem ab humanis commentis. 3° Idque præstat interiore Spiritus S. ductu, qui se unicuique intime communicat per substantialem incarnationem, uti jam *Logos* humanam sibi naturam copulavit. 4° Certior proinde est protestans fidei suæ, quam quilibet catholicus qui nonnisi accidentalem unionem cum Deo profitetur. 5° Quin igitur destruatur christianismus per systema protestantium magis imo solidatur. Ergo.

230. Resp. Ad 1^m^, *D.* Serval jugiter formam suam *negativam*, *C. positivam N.* Persistit scilicet in negando, et in hac negatione quotidie proficit, siquidem unam post aliam veritates omnes negavit incipiendo ab inspiratione Bibliorum usque ad Christum *historicum*. Item vigore pollet in movendis insectationibus adversus Ecclesiam catholicam ubicumque potest vi, sin vero saltem frandibus et mendaciis. Sic etiam se præparat ad *parentalia persolvenda* Ecclesiæ catholicæ ad eum modum quo jam se præparaverant gnostici, manichæi, ariani, iconomachi, qui e facie terræ evanuerunt. Ita protestantismus qui quotidie deficit id sibi proponit; sed obstat istis, uti obstitit antiquioribus hæreticis illud Christi: *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam,* nempe petram illam firmissimam in quam impingendo protestantismus conteritur.

231. Ad 2^m^, *D.* Quo proinde fit ut tot sint sententiæ quot capita, *C.* fidem proprie dictam *N.* Nam non aliam possunt protestantes habere fidem nisi subjectivam, et *provisoriam.* Omnes hæretici eadem ratione se se gesserunt, ac propterea perierunt.

232. Ad 3^m^, *D.* Si nonnullis fanaticis pietistis assentiendum sit, *C.* protestantibus in genere sumptis *N.* Quis porro fanaticis ejusmodi hæreticis auscultet, dum sibi pollicentur Spiritum S. sibi intime conjunctum, imo et incarnatum, illum vero negant Ecclesiæ universæ? Singularis profecto hic Spiritus S. est, qui tot diversa imo et contraria et contradictoria docet pro diversitate individuorum. Dum hi protestantes intimam hanc Spiritus S. et substantialem præsentiam sibi vindicant; protestantes alii qui sub eodem *Pontifice* degunt, Spiritum S. denegant ipsis Bibliis et universum rejiciunt christianismum. Præclarum sane phænomenon quod præbet protestantismus!

233. Ad 4^m^, *D.* Id est fallaciter putant se certiores esse juxta gratuitum ejusmodi systema, *C.* reipsa certiores

Digitized by Google

sunt *N.* Ex hoc ipso novum argumentum eruitur insignis varietatis protestantismi, qui olim pugnabat adversus catholicos quod inhærentem justi animæ gratiam profitebantur, dum ipse extrinsecum tantum favorem Dei admittebat; nunc accusat catholicos quod novam hanc incarnationem non admittant. Optime.

234. Ad 5^m^, *D.* Magis solidatur protestantismus super arenam, *C.* alio sensu *N.* Immo perpetuo defluit, et in expectatione est novi cujusdam inventi ut iterum fluat ac mutetur. Sane nova Ecclesiæ evangelicæ *androgynæ* proponitur (an. 1844.) reformatio liturgica. Non aliam soliditatem potest protestantismus sibi polliceri, quam quæ in perpetuo transitu et fluxu consistit.

PROPOSITIO II.

Si verus est protestantismus falsus est christianismus.

235. Cum primum in scenam prodivit protestantismus, supernaturalisticus apparuit solam Scripturam proclamans et symbola condens. Reipsa tamen non fuit nisi rationalismus pallio supernaturalistico contectus. Rationalismus constituit essentiam protestantismi, sed veluti vermis in pomo latens non illico deprehensus est, temporis tamen lapsu, pomo voraci dente corroso, apparuit tandem quod erat reapse, nempe putridum fracidumque, non præseferens nisi vanam christianismi larvam.

236. Sane Lutherus protestantismi architectus auctoritatem Ecclesiæ infallibilem rejecit ut illi substitueret principium liberi examinis, liberæ interpretationis, ac independentiæ spiritus privati seu rationis individualis, quod vocant, uti supremam normam ac unicam credendorum et agendorum. Huic systemati inhærens se præbuit *criticum* in libris canonicis ac divinitus inspiratis admittendis aut rejiciendis; *exegetam* in tribuendo Bibliis sensum suum subjectivum; *dogmaticum* in decernendis fidei articulis credendis aut respuendis.

237. Atque ita natus et altus est protestantismus per dominationem plenam rationis in supernaturalismum. Sensim pedetentimque humana ratio supernaturalismum abjecit, et se solam in ejus locum substituit, adeoque christianismum penitus abolevit.

238. Ne vero videamur quidpiam exaggerare aut calumniari protestantismum, juverit breviter historiam ejus persequi in triplici commemorato ordine critico, exegetico atque dogmatico, incipiendo a Luthero in quo protestantismus personificatus, ut ita loquar, primum est, ac perveniendo usque ad postremas ejusdem phases ætate hac nostra.

239. Lutherus itaque uti criticus expunxit e canone libros omnes deuterocanonicos utriusque fœderis. Vi ejusdem principii rationalismus criticus a libris deuterocanonicis ad protocanonicos progressum fecit, ac unum post alium abjecit, Pentateuchum Mosi abjudicant Hobbes, Hasse, Fulda, Nachtigal, Vater, De-Wette aliique non pauci, ut refert Rosenmüller in suis *prolegomenis in Pentateuchum*, et aut Regum ætate, aut etiam post exilium babilonicum scriptum eum autumant; multo vero magis id affirmant de libris posterioribus. Evangelia *synoptica* Matthæi; Marci et Lucæ Gfrörer nullum valorem habere asserit; Evangelia Matthæi ac Joannis istorum apostolorum esse inficiatur Wilcke; Joannis potissime Evangelium opus esse cujusdam gnostici, aut judæochristiani Alexandrini passim recentiores docent; Straussius denique quatuor Evangelia simul rejicit utpote post integrum seculum conficta; et ita porro de reliquis N. T. libris dicatur. Inspirationem omnem rationalismus abjicit, librosque omnes sacros opus esse rationis se jugiter evolventis, omnigenisque erroribus adspersum autumat.

240. Prout Lutherus exegetam se gessit, in sacris libris invenit solam fidem justificantem, extinctionem liberi arbitrii per peccatum, inutilitatem bonorum operum etc. Rationalismus exegeticus progrediens eventus omnes supernaturales veluti *mythos historicos*,

Digitized by Google

poëticos, aut *historico-poëticos* traduxit; mysteria in Scripturis reperiri negavit, sed ea habuit uti *æsthetica symbola* atque uti *præsensiones religiosas*; nempe miracula, vaticinia, mysteria sustulit omnia.

241. Demum Lutherus dogmaticum agens constituit dogmata sua, quæ presse lutheranismum efficiunt, totam scilicet humanam naturam esse substantialiter vitiatam, hominem effectum ad instar trunci aut lapidis sine activitate, ac cæcum omnino, gratiam liberum arbitrium cogere ad bonum, perinde ac concupiscentiam ad malum, ac ita porro; rejecit præterea quinque sacramenta, omne externum sacerdotium etc. Rationalismus dogmaticus hoc ipsum *epurationis* opus perfecit dum Trinitatem in Deo personarum, Christi Domini divinitatem, ac proinde incarnationem, imo et resurrectionem tum Christi tum futuram nostram cum reliquis omnibus fidei articulis prorsus ablegavit; Apostolorum doctrinam uti inutilem ac perniciosam proclamavit; Christum historicum inficiatus est. Ita rationalismi vermiculus in protestantismo latens omnia invasit, corrosit, absumpsit.

242. Ne quid tamen operi perficiendo deesset rationalismo *vulgari* in subsidium venit rationalismus *gnosticus* seu *sapiens*. Hic Kantii, Schellingii, ac Hegelii principiis philosophicis transcendentalibus adscitis, omnem christianismum *historicum* seu *realem* ac *positivum* destruxit, ei sufficiendo religionem mere philosophicam, ex sola nempe morali atque intelligenti hominis natura depromptam. In hoc systemate christianismus non est nisi gnosticismus qui triumphavit de judaismo; aut *judicium ideale sine omni rationabili base*, ut eum definivit De-Wette. Non ita pridem (an. 1843.) supra quadrigenti Hegeliani protestati sunt nolle adigi ad profitendam ullam positivam religionem, refragante ipsorum conscientia.

243. Concludamus itaque ex ipsa protestantismi essentia et constitutione oriri rationalismum, qui in ea involvitur et includitur; jam vero, uti ex demonstratis patet rationalismus tum *vulgaris* tum *gnosticus* plane christianismum destruit; ergo si verus est protestantismus falsus est christianismus.

DIFFICULTATES.

244. Obj. 1° Genuinus protestantismus adeo *supernaturalisticus* est, ut rationis *nihilismum* proclamaverit et a se rationalismum omnem expulerit. 2° Scopus quem sibi protestantismus proposuit fuit opus *epurationis* a tot abusibus Ecclesiæ Romanæ. 3° Cum hi abusus ex principio auctoritatis promanaverint, quam sibi exclusive Ecclesia illa arrogaverat, ideo independentiam ac libertatem examinis in principium erexit. 4° Nec tamen ejusmodi independentia absoluta fuit, aut est; siquidem uti normam ac regulam credendorum præter Scripturam adscivit Ecclesiam trium quatuorve priorum seculorum. 5° Si qui propterea ab hac regula desciverunt, uti increduli in protestantismo spectantur, prout etiam fit in catholicismo. 6° Discrepantia, quæ interdum in libris symbolicis viguit aut viget tota accidentalis est, nec attingit fidei substantiam. 7° Idem porro judicium ferendum est de impudente conclusione: *Si verus est protestantismus, falsus est christianismus*, ac de hac altera: *si vera est Ecclesia pontificia falsus est christianismus;* docet enim hæc Ecclesia idololatriam; evacuat crucem Christi, ac proinde destruit christianismum. 8° Alioquin satius esset infidelitatem absolutam profiteri quam protestantismum, quod nemo sanus dixerit. Ergo.

245. Resp. Ad 1^m^, *D*. Protestantismus *phænomenicus Tr*. vel *C*. realis ac formalis *N*. Quatenus *apparuit* certe protestantismus pallio *supernaturalistico* amictus prodiit, ast vermis rationalismi latebat intus in ipsa essentia ac principio suo constitutivo. Hoc principio factum est, ut Lutherus constituerit rationem individualem uti supremam fidei historicæ normam, decurtaverit symbolum, imminuerit canonem Bibliorum etc. in quo præ-

Digitized by Google

cise consistit rationalismi ratio. Quid ad nos si Lutherus ex una parte rationem individualem judicem supremum fidei constituit, ex altera vero professus est *nihilismum* rationis? Turpiter sibi contradixit et dictis et factis.

246. Ad 2^m^, *D.* Scopus protestantismi fuit *epurationis*, id est prætextus ad cohonestandam suam perduellionem, *C.* verus scopus *N.* Omnes antiquiores hæretici eundem scopum prætexuerunt, sed eorum doctrinæ; et facta contrarium ostenderunt. Satis est legere historiam protestantismi, ejusque dogmatismum expendere, ut id luce clarius appareat.

247. Ad 3^m^, *Neg.* Siquidem abusus nullus ex principio auctoritatis infallibilis oriri potest. Abusus numquam sunt Ecclesiæ, sed eorum, qui in Ecclesia male se gerunt, a quibus insectandis nunquam Ecclesia destitit. Principium porro quod est auctoritati suffectum, id præcise est quod vocamus christianismi totius eversivum, et rationalismum constituit, quo ratio fidei objectivæ judex supremus statuitur. Quo semel posito actum de fide christiana est, uti documentis ostendimus.

248. Ad 4^m^, *D.* Juxta principium constitutivum protestantismi, *C.* jure ac merito *N.* Nam in hac ipsa figenda epocha ratio individualis se judicem constituit determinans quousque in Ecclesia perseveraverit infallibilis auctoritas, eodem jure quo priorum seculorum hæretici potuissent eam figere sec. I. aut seculo apostolico, prout fecerunt insane omnes; Ecclesia enim aut nunquam aut semper infallibilis est.

249. Ad 5^m^, *D.* Et immerito id faciunt protestantes, *C.* jure *N.* et *Neg.* paritatem. Quo enim jure possunt protestantes uti incredulos insectari eos qui ex principio essentiali protestantismi *liberi examinis* se gerunt dum respuunt sive confessionem augustanam, sive aliam quamlibet? Quævis fidei professio obligatoria supponit principium auctoritatis; ast principium auctoritatis excluditur a protestantismo, alioquin protestantismus nunquam ortus esset. Adeo verum est raro homines sibi esse cohærentes! Catholici e contra aperte adversantur principio auctoritatis dum novitates suas obtrudunt, adeoque rite damnantur.

250. Ad 6^m^, *D.* Discrepantia in fidei symbolis accidentalis est juxta principium protestantismi, *C.* in se *N.* Profecto semel ratione individuali suprema credendorum regula ac norma constituta, jam sponte consequitur discrepantias quaslibet non esse nisi accidentales, cum fides subjectiva evadat, possitque unusquisque a fide eliminare quod sibi non arridet illudque accidentale vocare; ast non ita est, spectata fide in seipsa ac in suo objecto formali, seu motivo. Absurdum sane ac impium est spectare veluti accidentale id quod Deus ut credendum revelavit. Sociniani omnia mysteria uti accidentalia spectant atque rejiciunt.

251. Ad 7^m^, *Neg. paritatem.* In propositione protestantium jam debet assumi quod ratio individualis sit fidei norma, alioquin cultum sanctorum, evacuationem crucis aliaque ejusmodi objicere non possent; sociniani ex eodem principio idololatriæ arguunt protestantes qui Christum uti Deum adorant, sacramentarii quod admittant realem Christi præsentiam in Eucharistia, et ita porro.

252. Ad 8^m^, *Neg.* sequelam tum quia melius est saltem christianismi larvam gerere, quam hanc quoque exuere; tum quia plures saltem e rudiori plebe homines quibus protestantes gnostici relinquunt adhuc christianismum historicum, laborant ignorantia invincibili, adeoque spiritu saltem ad Ecclesiam catholicam spectant; tum quia melius est aliquam religionem profiteri quam nullam.

SECTIO II.

De Methodologia.

253. Theologiæ fontibus hactenus constitutis ac vindicatis, superest ut de eorum agamus applicatione, seu de ratione qua theologus in usum

Digitized by Google

suum illos deducere possit. Ad hoc porro munus rite explendum tria spectari debent: *munus*, *methodus*, *instrumenta*. Ex munere siquidem facile intelliget qua potissimum methodo uti debeat; ex munere ac methodo, quænam instrumenta ipsi opus sint ad finem suum obtinendum. In tria proinde capita sectionem hanc partiemur in quibus soluta methodo de singulis recensitis agemus.

CAPUT I.

DE THEOLOGI MUNERE.

254. Triplex potest distingui theologi munus, scilicet *dogmaticum*, *speculativum*, et *polemicum*. Dogmaticum illud est quo theologus catholicæ fidei dogmata rite exponit, propriisque firmat argumentis, ac legitimas exinde eruit conclusiones. Speculativum illud censetur quo idem intimius fidem historicam rimatur; penetrat quantum humanæ imbecillitati datum est, illius recessus, nexum ostendit, ac illustrat. Polemicum denique illud munus dicitur quo theologus fidei dogmata ab adversariorum oppugnationibus defendit, ac in opiniones quæ fidei depositum quoquomodo labefactare videntur insurgit. Ut plurimum tria hæc munera theologus una simul explet.

255. Quanam ratione se gerere debeat theologus cum munus sustinet dogmatici aut speculativi doctoris satis ex iis liquet quæ Cap. III. superioris sectionis diximus. Quomodo se gerere debeat cum partes polemici sustinet hic exponemus; diversam siquidem rationem pro diversa adversariorum natura ac indole sectetur oportet; aliam nempe cum infideles, hæreticos aut schismaticos adoritur, aliam vero cum catholicos perstringit neotericos ac neologos.

256. I. Si cum infidelibus ei res sit qui paganismum profitentur, præsto theologo esse debent motiva credibilitatis quibus eis existentiam divinæ revelationis ostendat, nec non existentiam Ecclesiæ: quod si judæi sint cum quibus congredi theologus debet, depromet ex V. T. libris et vaticiniis in illis contentis, quæ Messiæ promissionem, expectationem, epochas, munia prædicunt, eaque conferre cum N. T. libris ac historia sataget, ut ea adimpleta in Christo Jesu fuisse patefaciat.

257. II. Cum hæreticis autem dimicanti, attendendum theologo est, utrum ante aut post latam ab Ecclesia definitionem id fiat. Si enim antequam edita ab Ecclesia sit definitio eos impugnat, natura inspicienda ei est errorum contra quos insurgit. Quandoquidem si adversa fronte eos viderit cum doctrina, quæ ab universa Ecclesia uti fidei habetur, pugnare, satis ei erit nova ejusmodi inventa cum Ecclesiæ doctrina comparare, ut illico hæretica illa esse deprehendat. Ita factum est cum Ario dum Verbi divinitatem nebulo ille inficiari ausus est, etiam ante concilii Nicæni celebrationem; ita ætate hac nostra cum socinianis qui Trinitatem divinarum personarum aliaque fidei catholicæ mysteria impugnare aggressi sunt, absque ulla concilii definitione. Sin vero hæresis manifesta adeo non sit, sed in quadam obscuritate veritas delitescat, prout S. Cypriani ætate contigit circa quæstionem de baptismi valore ab hæreticis collati, magna tunc sedulitate theologo opus est in conquirendis Scripturarum, ac traditionis documentis, ut exinde veram germanamque Ecclesiæ doctrinam eruat eamque profanis opponat novitatibus. Theologi tamen non est prævenire Ecclesiæ judicium, cum partes ipsius non sint nisi privati doctoris, qui subsidio esse episcopis debet legitimis fidei una cum Rom. Pontifice judicibus.

258. III. Aleæ autem plena est discussio quam cum catholicis theologus suscipit. Interim in controversiis quæ inter catholicos ipsos agitantur duæ classes distingui debent: sunt primo videlicet illæ quas recte domesticas appellaveris, quæ fidem non attingunt cujusmodi sunt, quæ non ita pridem in scholis magna animorum contentione agitabantur, nunc vero in silentio

Digitized by Google

jacent, e. g. de scientia Dei, de prædestinationis ordine, de gratiæ natura aliisque ejusmodi. Cum de his Ecclesia post tot concertationes judicium suum definitivum non emiserit, pacis et charitatis amore, temporisque usura satius erit unicuique scholæ suis placitis pacifice adhærere. Sunt præterea illæ quæ catholicam doctrinam proxime attingunt, cujusmodi e. g. essent quæ voluntatem Dei salvandi omnes, mortem Christi pro omnibus, gratiæ distributionem etc. afficiunt, quæ vix aut nullatenus secernuntur ab erroneis jansenistarum placitis. In his operam theologus navabit ad sinceram doctrinam propugnandam. Id ipsum potiori jure dicatur de nonnullis neotericorum, aut neologorum doctrinis, quæ catholicam doctrinam labefactant ac sub novarum formularum pallio erroneos conceptus obtrudunt. Cavendum tamen in his theologo est, ne censura aliqua quas oppugnat sententias notet. Hoc enim muneris ejus non est, sed Ecclesiæ seu Rom. Pontificis. Poterit tamen indicare qua sibi censura videatur doctrina aliqua inurenda.

259. Pacificatoris interdum officium obire theologus poterit, non quidem veritatis dispendio, aut transactionis cujusdam specie, quod in ejus potestate non est, sed adversarios ad concordiam revocando, argumenta afferendo, quæ rem illustrent, viamque compositionis ostendendo. Qui huic paci conciliandæ incumbunt *irenici*, dicti sunt, eorumque theologia *irenica* aut etiam *henotica* sive *unitiva* nuncupata.

CAPUT II.

DE METHODO.

260. Methodus scientifica seu recta et ordinata rei tractatio quæ veritati tuto detegendæ ac rite tradendæ ac demonstrandæ inservit, bifariam distinguitur; *analytica* et *synthetica*. Analytica ea est quæ a particulari ad universale, a composito ad simplex, ex partium resolutione singularumque investigatione procedit, ut ad incognitæ latentisque veritatis notitiam quasi tentando perveniat. Synthetica ea dicitur, quæ inverso ordine ab universali ad particulare, a simplici ad compositum, de una in aliam veritatem mutuo nexu cum illa conjunctam quasi componendo assurgit, nec tam veritatem inquirit, quam jam exploratam ceteris tradit ac ostendit. Hinc methodus analytica ut methodus *inventionis*, syntetica autem uti methodus *demonstrationis* spectatur.

261. Theologiam quæ non modo scientia est, verum etiam scientiarum omnium prima, utpote quæ principia sua immediate a divina revelatione habet, *methodice*, seu *systematice* ut alii loquuntur, tractandam esse nemo sanus in dubium revocaverit. Verum disceptatio inter recentiores potissime exorta est, num analytica, an vero synthetica methodus aptior sit theologiæ uberiori cum fructu tractandæ, atque tradendæ. Nonnulli siquidem contendunt ætate hac nostra theologiam in tenebris versari, atque sordescere nisi ad analysin revocetur, nec alia ratione consuli posse scientiæ theologicæ firmitati, inter quos eminet Hermesius.

262. Ut huic disceptationi lux afferatur, theologiam *dogmaticam* presse sumptam secernamus in primis oportet ab illa theologiæ parte, quæ *præparatoria*, *præambula*, aut etiam *generalis* jam nuncupatur; quæ nempe in constituendis vindicandisque principiis ac fundamentis theologiæ propriis versatur, cujusmodi sunt existentia divinæ revelationis, veræ Ecclesiæ natura et auctoritas, Scriptura item atque divina Traditio.

263. Jam vero si de theologia dogmatica sermo sit vix dubium esse potest, quin illi tractandæ tradendæque aptior sit methodus synthetica seu demonstrativa, eaque sit omnino tenenda. Id enim postulat ipsius dogmaticæ theologiæ indoles ac ratio. In hac enim non agitur de inveniendis fidei dogmatibus, sed de divinitus revelatis et ab Ecclesia ad credendum propositis exponendis, illustrandis, demonstrandis, vindicandis per theologiæ

Digitized by Google

fontes ac fidei regulas remotas, cujusmodi esse diximus Scripturam ac Traditionem.

264. Quæ quidem majus robur accipiunt ex ingentibus commodis quæ ex methodo synthetica proveniunt. Ex ea enim fit, ut cum universim quæ tractanda sunt comperta supponantur, scientifica methodo ac ordine melius disponi possint, mutuus veritatum nexus ostendi, prævіæ notiones accuratius præmitti, propriisque argumentis firmari ac demonstrari, et hac ratione perspicuitati ac soliditati consuli.

265. His si comparentur incommoda, eaque gravissima, quæ ex methodo analytica dimanant, omne dubium prorsus evanescit de eo quod affirmamus. Nam cum methodus analytica in inquisitione versetur, fieri in primis nequit ut materia rite disponatur, veritatum nexus ac dependentia constituatur. Deinde opus esset juxta hanc methodum inquirere quidnam revelatio doceat, idque in suas partes ac relationes distribuere, circa quodlibet objectum sic distributum novæ inquisitiones essent faciendæ, expendendæ rationes ex propriis revelationis fontibus sive quæ pro parte affirmativa, sive quæ pro negante stare videntur; difficultates forent superandæ omnes quæ aut ex revelatione ipsa aut ex ratione urgeri possent, ut demum tuto quidpiam decernatur. Quis porro non videat quot ambagibus ex adeo perplexa ac multiplici inquisitione, quot erroribus aditus apariatur? Sane luctuosa Abælardi ac Hermesii exempla quid ex ea methodo expectandum demum sit, nimis loculenter patefecerunt.

266. Quæ cum ita se habeant jure merito inferimus methodum *syntheticam* seu *demonstrativam* in catholicis scholis theologo dogmatico adhibendam omnino esse. Huic insistens nihil antiquius habebit quam, cum pervenerit ad singulas veritates evincendas, ut quæstionis statum prius accurate aperiat ac determinet, prænotiones tradat, veritatem catholicam a quæstionibus adscititiis secernat patefaciendo quodnam sit demonstrationis objectum. Præmissa hac ratione sive Ecclesiæ sive Rom. Pontificis definitione, aut generatim quavis Ecclesiæ doctrina tanquam thesi, eam adstruet, fulcietque argumentis, quæ theologiæ propria sunt ex fontibus scilicet revelationis, Ecclesiæ doctrinæ, ceterorumque pro opportunitate ac substrata materia; eademque ratione disjiciet quæ ab adversariis objici solent adversus adsertam veritatem. Hæc methodus simplicitate sua se commendat, inservitque claritati et ordini, atque ad juvenes informandos aptissima est.

267. Verum non solum quoad partem dogmaticam, sed etiam quoad illam theologiæ partem quam *præparatoriam* ac *universalem* nuncupavimus longe aptiorem esse syntheticam methodum existimamus. Id enim suadent rationes modo allatæ, quæ petitæ sunt tum ex commodis tum ex incommodis respective quæ stant pro utraque methodo. Præsertim cum neque hac in parte agatur de inquisitione veritatum quæ nobis incompertæ sint, sed de constituendis firmandisque principiis nobis notis, ac ideo præmittuntur theologiæ dogmaticæ ut ordini *genetico* inserviatur, quæ proinde pariter demonstranda sunt.

268. Et hoc licet agatur adversus incredulos qui omnem respuunt revelationem. Si enim scepticos *theoreticos* excipias, de quibus adhuc disceptatur num reipsa dentur, ac si de facto existerent, inutilis plane cum ejusmodi hominibus quælibet evaderet disceptatio; ceteri porro omnes conveniunt in nonnullis principiis admittendis. His igitur arreptis poterit theologus adversarios urgere, ita ut continenti propositionum serie ad unam post alteram admittendam veritatem cogat, donec pervenerit ad constabiliendam revelationis divinæ existentiam, ejusque depositariam et custodem infallibilem Ecclesiam, atque his constitutis, ad dogmata singula profitenda perducat prout ab Ecclesia traduntur. In his initium sumet a regulis fidei remotis Scriptura ac Traditione quas Ecclesia ut divinas semper habuit; progredietur deinceps ad dogmaticam earun-

Digitized by Google

dem interpretationem, ac proinde ad universam fidem objectivam veritatum omnium quas Deus hominibus patefecit.

269. Quamvis porro quod attinet ad universum scientificum systema methodum syntheticam præferamus, non idcirco in omnibus methodum analyticam negligendam esse ducimus. Hanc enim cum successu adscisci, et adhiberi in ea theologiæ parte, quam *speculativam* vocamus, posse censemus, quæ nempe versatur circa mysteria, ut suasibilia fiant. In his siquidem prout imbecillitati nostræ datum est, ratio intimius penetrat, eaque scrutatur atque intelligibilia efficere adnititur. Adhiberi præterea rite eadem methodus poterit in convellendis adversariorum difficultatibus; per accuratam enim illarum analysin, in propatulo earundem imbecillitas ac vanitas ponetur. Tantum igitur abest ut nos hostes methodi analyticæ exhibeamus, ut eam potius in peculiaribus tractationibus commendemus; ast quod spectat ad scientiam in sua integritate tradendam sive quoad partem dogmaticam, sive quoad partem generalem et præparatoriam, minus aptam esse analyticam methodum præ synthetica sive demonstrativa pro certo habemus.

270. Et hæc quidem de methodo; nunc coronidis gratia nonnulla adjicienda sunt circa linguam in qua tractationes theologicas exarare præstat. Præmittimus porro nonnullas disceptationes esse sive *apologeticas*, sive *polemicas*, *historicas* item ac *criticas*, quæ uberiori cum fructu lingua vulgari eduntur, quandoquidem id suadent imo postulant peculiaria rerum adjuncta. Verum peculiaribus hisce casibus exceptis, plures eæque graves rationes omnino suadent latinæ linguæ usum cum agitur de universo theologico systemate tradendo, juvenibusque in theologicis disciplinis informandis.

271. Etenim 1° Latina lingua, utpote constanti tot seculorum usu in Ecclesia adscita ac *liturgica* effecta, præ ceteris aptior videtur ad sacras tradendas disciplinas, quæ Ecclesiæ ejusdem doctrinam fideique depositum illustrant ac vindicant; 2° Necessitas linguæ cujusdam universalis ut Ecclesiæ universalis ministri ad universalem pariter usum proprios labores litterarios, speculationes ac lumina conferant, talis autem est latina lingua; 3° Documenta antiquitatis ecclesiasticæ quæ aut hac lingua scripta sunt aut saltem in eam conversa et a pluribus seculis usu trita atque probata; 4° Linguæ tam necessariæ ecclesiastico cœtui neglectus aut jactura, quæ ex adscitis linguis vernaculis a catholicis scholis, suapte natura oriretur, magno cum clericalis status dedecore; 5° Denique hujusce linguæ usus qui obtinet in apostolica Sede cum qua communicare debent totius orbis catholici, quo fit ut clero potissime latina lingua familiaris esse oporteat.

272. Præter has aliasque his affines causas quæ urgeri possent, illam potissime urgemus, quæ ex detrimento petitur ac saltem periculo quod instaret ne per linguas vernaculas læderentur conceptus latinis formulis determinati in fidei dogmatibus. Cuilibet compertum est ex severitate ejusmodi formularum magna ex parte genuinos fidei objectivæ conceptus pendere, qui cum Ecclesiæ ipsius usu determinati ac consecrati sint, non absque ingenti periculo negligerentur. Jam vero vernacula idiomata ut plurimum vaga, mutabilia, ac incongrua sunt ad illos conceptus exprimendos, et ex omissione aut adjectione unius voculæ minus aptæ, aut cujusdam articuli, illico idem sensus non retineretur, ac immutaretur facili ratione ab iis præsertim qui novitatibus student, ut patet ex tot Scripturarum versionibus quæ ab hæreticis, aut neotericis adornatæ sunt. Eo vero facilius instat periculum ætate hac nostra in qua tot philosophica systemata prodierunt, quibus facillimum est, ut dum scientiæ theologicæ applicantur, ob affinitatem quam præseferunt cum rebus fidei, dumque in subsidium vocantur ad propria sensa

Digitized by Google

significanda, veri theologici conceptus corrumpantur ope neologismi philosophici. Quod et experientia reipsa contigisse novimus, dum nonnulli quamvis docti, qui theologicas res lingua vernacula tractare sibi proposuerunt, imbuti prout erant neotericæ philosophiæ placitis, æstuque imaginationis abrepti, nec satis a neologismo abhorrentes, sic tractationes suas perturbarunt, ut ægre omnino sanam omni ex parte doctrinam in illis reperias. Illud demum accedit, quod non expediat vernacula lingua proferre tractationes theologicas, ne vulgo imperito innotescant quæ in controversiam veniunt, et nocumentum exinde capiat, prout luctuosa experientia non semel comperimus contigisse. Dum vero hæc dicimus haudquaquam nobis in animo est quemquam suggillare et carpere, sed communi utilitati prospicere.

CAPUT III.

DE INSTRUMENTIS SEU DE MEDIIS QUÆ THEOLOGO USUI ESSE POSSUNT.

273. *Media*, quæ usui theologis esse possunt, quæque *instrumenta* vocavimus quia rei conficiendæ inserviunt, distinguuntur in *intrinseca* et in *extrinseca* sive subsidiaria. Intrinseca ac theologiæ propria sunt Scriptura et Traditio, regulæ fidei remotæ cum iis omnibus quæ cum illis connectuntur. Cum de his prout constituunt fontes seu locos theologicos satis disseruerimus, nunc eas spectamus in ordine ad cognitionem quam sibi de illis theologus comparare debet. Quo sensu Scriptura complectitur criticam, exegesim, hermeneuticam, linguisticam, archæologiam; Traditio vero historiam dogmatum, monumenta ecclesiastica, patristicam una cum reliquis suo loco expositis.

274. Dum vero *historiam dogmatum* commemoramus, non eo sensu eam accipimus quo protestantes, præcipue vero rationalistæ usurpare solent; cum non alia dogmatibus origo assignari possit præter divinam revelationem. Significamus itaque originem impugnationis uniuscujusque dogmatis: a quibus scilicet, quo obtentu, quibus argumentis, quomodo error propagatus fuerit, quas vices subierit, quando dogma ab Ecclesia definitum sit, quinam præcipui fuerint doctrinæ catholicæ propugnatores, quibusque potissimum usi sint argumentis. Hæc enim plurimum conferunt tum ad penitiorem cujusque dogmatis cognitionem, tum ad facilius posteriores hæreticos refellendos, qui consueverunt antiquatos errores denuo excitare.

275. Idem dic de *patristica*; quatenus hac voce significatur historia critica singulorum patrum, biographia, opera edita suo ordine digesta, discretio inter opera genuina ac spuria et interpolata, præcipuæque illorum editiones. A patristica distingui solet *patrologia* cujus munus est intimius in patrum doctrinam penetrare, opiniones expendere sive theologicas sive philosophicas, quæ singulorum ætate magis prævalebant; aliaque ejusmodi præstare, quæ nemo inficias iverit valde conferre ad germanam Patrum doctrinam cognoscendam, ad assequendam illorum mentem in textibus illis quibus adversarii abuti solent adversus catholicam veritatem, ad vitandam turpem hallucinationem in afferendis testimoniis spuriis pro genuinis. Lucem his præbent prolegomena ac dissertationes quibus recentiores editores illorum opera adornarunt.

276. Non minus juvabit theologum penitior cognitio historiæ criticæ theologiæ scholasticæ, opinionum, aut systematum, quæ diversa ætate invaluerunt, quibusque auctores singillatim addicti erant, eorundem vicissitudines, aliorumque ejusmodi, quæ pariter magno usui esse poterunt ad rite judicandum de opinionibus quæ etiam nunc temporis vigent.

277. Quod vero attinet ad instrumenta extrinseca seu adscitilia, tot ea sunt quod scientiæ ac bonæ artes. Vix ulla est, quæ theologo inservire non possit tum ad sua propugnanda, tum

Digitized by Google

potissime ad hostium fidei impetus retundendos. Cum enim his omnibus illi abusi turpiter sint ex iisdem theologus pharmaca eruat necesse est unde increduli et hæretici venena expresserunt.

278. Sane in harum prælectionum decursu videre licet, ævi nostri increduli et acatholici quantopere abusi sint dialectica, metaphysica, psychologia, physica, mathesi, astronomia, geologia, physiologia, therapeutica, philologia, sculptura, pictura, pœsi, archæologia, historia, politica, utroque jure civili et ecclesiastico, quoties sese illis obtulit occasio impugnandi aut catholica dogmata, aut ecclesiastica jura, ac disciplinam. Necesse porro non est ut memoratis disciplinis omnibus apprime instructus theologus sit, cum id nemini detur; ast saltem cognoscat oportet probatiores auctores in singulis recensitis, eos consulat atque opponat fidei adversariis. Quo vero magis recentiores sunt eo magis erunt idonei, tum quia scientiæ magis semper ac magis progrediuntur, tum quia aptiores erunt ad novas technas dissipandas. Quas enim difficultates scientiæ in sua infantia procrearunt, adultæ effectæ eas dissolvunt. Hac ratione etiam efficiet ut se suamque disciplinam a probrosa illa vindicet reprehensione, quod theologia *stationaria* sit, ac progressus sit incapax ulterioris. Quamvis enim scientia nostra quoad suum objectum, utpote ipsi divinitus datum, nequeat progredi; quod spectat tamen ad rationem illud demonstrandi, evolvendi, illustrandi, disjiciendique adversariorum difficultates, ut alia quælibet disciplina, progressus ac perfectibilitatis ulterioris theologia semper capax est, ita tamen ut juxta illud Lirinensis effatum, dum dicis *nove* non dicas *nova*.

279. Cum ea præterea vivamus ætate in qua ingens est collectionum periodicarum ac ephemeridum usus, quæ spectari possunt uti publica scientiarum opinionumque vehicula, non sine detrimento ea penitus negligere theologus poterit; earum enim ope cognoscet jugiter præsentem controversiarum statum, sicque facilius valebit de statione in stationem errorem dejicere donec contritus ac dissipatus conticescat suique pudeat.

280. His omnibus tum internis tum externis subsidiis munitus poterit theologus in aciem tutus prodire, quin ullos formidet adversarios veritatis; qui magni quidem interdum dicuntur ac videntur, at si intimius perspiciantur, quales reipsa sunt, detegentur exigui nulliusque valoris, quique in ceteris sapientes ac docti, in religionis vero negotio cæci et noctuæ sunt.

281. Ecquis enim vel leviter considerans duplex quod sese jugiter offert spectaculum; non videat discrimen ingens inter protestantismum atque catholicismum interpositum? Protestantismus siquidem in sua natura totus rationalisticus est, scepticus in sua professione religiosa, inconstans in symbolis suis, absurdus in suis dogmatibus, divisus in se ipso, servus in sua dependentia a civili potestate, quæ ex arbitrio immutat, effingit, refundit ut ipsi placuerit subditorum religionem ac nomen, sine centro, sine vi, sine actione, sine fecunditate. E contra vero catholicismus ab apostolis et originem repetit, et successionem suorum Pontificum; Scripturam et Traditionem divinam innumeris septam documentis in sua integritate jugiter servat; centrum habet ad quod universus christianus orbis refertur, ab eoque regitur; independens in cultu suo a quavis politica potestate viget, unus ac indissolubilis, fecundus in sanctitate, et christiani nominis propagatione, novas semper in dies exerit vires, oppressus ubique semperque triumphans. Fieri profecto nequit ut quispiam anticipatis judiciis vacuus hæc spectans illico non videat protestantismum humanum plane inventum esse quod ubique dissolvitur, catholicismum vero divinum, cujus veritas manet in æternum.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO UNO.

PROOEMIUM.

1. Adsertis Theologiæ fontibus et regulis constitutis ad quas omnis est theologica inquisitio exigenda, ad singulas ejusdem Theologiæ partes vestigandas accedimus. Atque ut inde exordium sumat tractatio, unde et nomen mutuata est scientia nostra, ante omnia de Deo est ejusque attributis disserendum. Verum ut de altissimis rebus agentes ea qua par est perspicuitate progrediamur, tractatum quadrifariam dividere visum est. In prima enim parte de Dei existentia, unitate, essentia atque attributis generatim; in secunda de præcipuis singillatim attributis tum positivis tum negativis; in tertia de intelligentia ac voluntate; in postrema de providentia, prædestinatione ac reprobatione agere constituimus.

PARS I.

DE DEI EXISTENTIA, UNITATE, ESSENTIA ET ATTRIBUTIS GENERATIM.

2. Dei nomine significamus ens quo nihil melius esse aut cogitari potest. De supremo hoc ente Deo, quæritur utrum sit, seu existat; deinde utrum unus sit an multiplex; demum quæ ejus essentia, quæ dotes et proprietates.

CAPUT I.

DE DEI EXISTENTIA.

3. Qui Dei existentiam inficiantur athei aut atheistæ audiunt. Hi distinguuntur in *practicos* et *theoreticos*. Athei enim practici dicuntur ii, qui ita se gerunt perinde ac si Deus nullus existeret; theoretici seu speculativi, qui præterea scientifice adnituntur sibi et aliis persuadere Deum non existere, hi etiam athei *positivi* nuncupantur ad illorum discrimen qui vocantur *negativi*, quatenus invincibili ignorantia laborant circa Dei existentiam. Non desunt, nec forsan immerito, qui negent dari vere atheos positivos ac negativos, saltem ad longum tempus.

4. Quidquid porro de hoc sit, ex illis qui in divinitatem insurgunt, alii directe et aperta fronte id efficiunt, hinc athei *directi* vulgo dicuntur; alii vero indirecte, ac larvata et subdola quadam ratione idipsum pertentant, ideoque athei *indirecti* appellantur. Non una autem est via quam athei isti larvati iniverunt ad propositum sibi finem assequendum; alii enim rejecerunt probationes omnes, quæ communi hactenus consensu allatæ sunt ad Dei existentiam evincendam, ac in solis mathematicis veram dari demonstrationem posse docuerunt; alii Dei ideam totam esse *subjectivam* effutierunt, cui nempe reale objectum vel non respondeat, vel si respondeat, id saltem nequeat sciri. Alii Deum *ontologice* ex ipso *subjecto*, humano scilicet animo, veluti prodeuntem confingunt: alii cum homine ac rerum omnium universitate *pantheistice* confundunt. Alii ad abstractissimum quoddam *esse* seu *ideam* relegant. Hæc revera est tristissima neo-germanicæ præsertim philosophiæ historia, in qua Deus, dum veluti *ens absolutum* verbis prædicatur ubique, revera uti

Digitized by Google

ens fictitium habetur. Si Kantium scholæ hujus *transcendentalis* parentem audias in *Critica rationis puræ*, cum sub experientiam cadere nequaquam Deus possit, sed eam omnino transcendat, rationi *theoreticæ noûmenon* est, de quo nil scire, nil demonstrare potest, aliquid problematicum, purum X; sed quem tamen ratio *practica* id est moralis, ob morales fines suos cogitur supponere ut *postulatum*. Si Fichteo auscultes in opere, quod inscripsit: *Destinatio hominis*, prius *Ego purum*, id est nostrum *Ego*, a quavis phænomenica seu sensibili experientia abstractum *ontologice* ponendum est, quod libero suæ voluntatis actu ponit seu creat *seipsum*, scilicet *Ego nostrum phænomenicum* ac *sensibile*, dein *objectum* seu mundum externum, demum *ens absolutum* seu Deum ipsum, qui porro humana veluti creatio est, sic ut verum *absolutum* ac infinitum non sit nisi humanum *Ego*. Alibi de Schellingio ac Hegelio locuti sumus: quorum alter *subjectum* et *objectum*, cogitationem scilicet hominis ac naturam physicam identificat cum Deo, sic ut inde *Absolutum* duplici velut elemento coalescat, ac duplici progressione, spiritus nempe ac naturæ, se evolvat: alter vero Deum in summo humanæ abstractionis fastigio constituit, in abstractissima omnium idea, quæ logice se evolvens per trinum perpetuum processum, *thesin* qua se ponit, *antithesin* qua se decomponit ac dividit, seu potius se sibi opponit, et *synthesin* qua in se regrediens, se iterum sed novo semper ac ampliori incremento componit, omnia efformat, rerum essentias, naturam ac spiritum, atque ita se complet. Sansimonianis, quos vocant, quid aliud Deus revera est nisi humanitas ipsa se jugiter in societate ac per societatem indefinito progressu perficiens? Haud loquemur de neo-Ecclectismo Gallico in quo eadem neo-Germanicæ philosophiæ deliramenta, licet interdum verbis emollita, satis se produnt.

5. Ut huic *rationalismo absoluto*, ac *transcendentalismo* se se opponerent efficacius, in aliud extremum nonnulli dilapsi sunt, autumantes nullam dari demonstrationem posse aut debere Dei existentiæ, utpote quæ a sola fide pendeat, nobisque innotescat, atque unice innotescere queat aut traditione, aut totius generis humani auctoritate et consensu: quos jam in superiori tractatu refellimus Parte III. Sect. 1. et 2.

6. Quum porro Deum esse demonstrare aggredimur argumentis sive metaphysicis sive physico-theologicis, sive moralibus, in id intendere debemus, ut adstruamus existentiam Dei qui per se et a se existat, realis, ac distinctus a ceteris entibus omnibus, quæ nonnisi ab eo existentiam habuerunt. Deum siquidem omnes, quos atheos *indirectos* vocavimus, admittere præ se ferunt, ac si placet in atheismum insurgunt; sed, ut liquet ex perlevi adumbratione systematum quæ recensuimus, reipsa tollunt.

7. Præmonemus demum nos hic ex philosophicis supponere *realismum*, quem vocant, tum *subjectivum*, tum *objectivum*; realitatem scilicet nostri *Ego* ejusque activitatis, realemque mundi externi existentiam; nec non principium *causæ* vera ad probandum *vi objectiva* pollens. Quamquam vero plures sive a philosophis sive a theologis exhibitæ fuerint Dei demonstrationes, nos eas seligemus quæ solidiores sunt et communi calculo probatæ, prout instituti nostri postulat ratio.

PROPOSITIO.

Deus existit.

8. Tribus argumentis hujus propositionis veritatem evincimus, metaphysico, physico-theologico ac morali.

9. Atque ad primum quidem quod spectat sic incedimus: Mundus et quidquid in mundo est, finitum est, mutabile, ac plane contingens, seu non habens rationem suæmet ipsius existentiæ in se et ex se. Sane hoc universum constat ex partibus; quidquid porro partibus constat esse infinitum non potest, alioquin simul finitum esset ac infinitum, aut infinitum ex partibus finitis coalesceret, quod re-

Digitized by Google

pugnat; mutationi et quidem jugi hoc item universum obnoxium esse nemo est quin videat et experiatur; atque ex his jam constat pariter rerum hanc universitatem haud esse necessariam sed plane contingentem, quatenus absolute potuit esse et non esse. Nulla profecto intrinseca invenitur repugnantia in eo quod concipiatur mundum, aut singulas ejus partes non existere. Jam vero quidquid finitum est, mutabile atque contingens seu non habens in se rationem suæmet ipsius existentiæ, quodque proinde per se indifferens est ad esse aut non esse, id ab alio determinari debuit ad esse, seu ab alio habet rationem et causam existendi, secus enim *effectus* dari sine *causa* posset, ac *esse* conjungi simul posset cum *non esse*, quod implicat. Sed ens quod supremam rationem existentiæ entium contingentium habet in se, eorumque causa est, extra ordinem illorum omnino sit oportet, seu *simpliciter necessarium;* nam si contingens esset et ipsum, jam eadem semper urgeret ratio, et sic in infinitum. Existit ergo Ens simpliciter *necessarium:* quod proinde omnino *improductum* sive *a se* debet esse, rationem existentiæ suæ continens in se ipso, seu ipsa vi et necessitate naturæ suæ determinatum ad esse, simpliciter *primum*, atque *æternum*. Hæc enim omnia *logice* atque *ontologice* simul conjuncta necessario esse patet. Atque causa hæc *suprema, necessaria, improducta, æterna* ea est quam vocamus Deum.

10. Ex hoc porro metaphysico Dei existentis conceptu veluti Ente necessario atque improducto tum ejus infinitas, tum intelligentia ac libertas, tum omnipotentia necessario ac evidenti nexu colliguntur, ac Deum veluti ens omni perfectionis genere cumulatissimum, et tamquam essendi plenitudinem existere evincitur. Quæ sane demonstratio plane apodictica est, ac principiis immediatæ evidentiæ, nempe contradictionis ac identitatis innixa. Ea passim Ecclesiæ Patres usi sunt adversus atheos quoscumque, præsertim vero S. Augustinus, ac S. Jo. Damascenus; ille in op. *De civit. Dei* lib. 8. c. 5., iste *De orthodoxa fide* lib. 1. c. 3.

11. Hoc præstituto fundamento ad alterum jam progredimur argumentum, quo supremi Numinis existentia adstruitur, nempe ad *physico-theologicum*. Ordo seu rerum parium dispariumque suo cujusque loco dispositio atque idonea ad fines tum proprios rei uniuscujusque, tum generales, tum etiam ad finem omnium generalissimum ordinatio in suo conceptu ordinatorem involvit; et quo perfectior ejusmodi ordo est, ac in sua multiplicitate simplicior elucet, eo etiam ordinatorem arguit sapientiorem. Jam vero quo magis homines rerum hanc universitatem inspiciunt, rimantur, contemplantur; quo major fit in scientiis naturalibus progressus; quo melius leges quibus physicus hic mundus regitur dignoscuntur; quo intimius naturæ secreta penetrantur; quo penitius objecta singula tum magna tum parva considerantur cum relationibus, quas inter se habent et cum mole rerum universa, totumque simul spectatur cœli terræque systema; eo luculentius patescit admirabilis ordo ille, qui ex partium inter se consensione, ex proportione mediorum ad finem, ex legum physicarum simplicitate et constantia, ex causarum finalium subordinatione, et universa rerum harmonia resultat: tanto ergo excelsior sublimiorque ordinatoris deprehenditur sapientia. Hic porro summe sapiens ac potens, imo et summe bonus summeque beneficus ordinator est, quem Deum nuncupamus. Deum proinde existere universa natura testatur. Hoc argumentum est ad quod divina eloquia identidem provocant homines, quodque summi ingenii viri quovis tempore excoluerunt atque hac potissimum ætate qua naturæ studium maxime exarsit. Exinde enim multiplices illæ naturales theologiæ prodierunt: *aquæ*, *anatomicæ*, *astronomicæ*, *physicæ*, *insectorum*, *testaceorum*, *fossilium* etc. quibus præclari auctores sibi proposuerunt Dei existentiam et sapientiam evincere ex singulis naturæ mirabilibus, quæ in objectis illis elucent.

Digitized by Google

12. Tertium exinde effloresçit argumentum, quod ex communi hominum consensu eruitur ac *morale* audit. Universum siquidem hominum genus in aliqua divinitate admittenda consensit quavis ætate. Gentes enim omnes utut barbaræ ac efferatæ, præter excultas ac bene moratas, hanc thesim professæ sunt ac profitentur unanimi consensione, uti increduli ipsi demum fassi sunt. Ejusmodi porro consensus veluti *effectus* spectandus est, cui causa assignari debet; jam vero effectus hujus constantis, jugis, universalis, perpetui nulla alia statui causa potest ac debet quam quæ huic producendo par sit atque idonea, nempe aut originalis ac primæva traditio, aut inclinatio ac dictamen ipsius intelligentis naturæ, aut verius etiam utraque simul. Quæcumque autem ejusmodi causa assignetur, in idem recidimus, quod Dei scilicet existentia ex communi hominum consensu admitti uti exploratissima atque firmissima veritas debeat juxta Tullianum illud effatum *De nat. deorum* lib. 1. c. 17. *De quo omnium natura consentit, id verum esse necesse est.*

13. Triplicis vero hujus argumenti elementa ac veluti germina in quovis homine lumine rationis utente se produnt atque adolescunt; quodque consequens est, nequit homo esse atheus quin semetipsum deneget. Etenim nisi Deum veluti causam primam sui agnoscat homo, nequit amplius sibi reddere rationem suæmet ipsius existentiæ. Cum præterea ipse sit quidam, ut ita dicam, *microcosmos*, in quo mira elucet divina sapientia tum quoad *organismum*, ut vocant, tum præcipue quoad animum, qui se ad verum et bonum absolutum ordinatum intelligit, experitur ac sentit, quique si bene egerit operationesque ad recti honestique exegerit normam, quam veluti insculptam in se habet, quiescit ac lætatur; secus vero si deflexerit ab ea, angores ac remorsus patitur, fieri non potest ut ordinatorem physicum atque moralem, eumque sapientissimum et sanctissimum non percipiat, deprehendatque. Cum denique sensum religiosum, impulsum ac propensionem vehementem ad Deum admittendum experiamur, luculenter liquet quod proposuimus, hominem scilicet tria in se complecti argumenta, quibus Dei existentia potissime adstruitur.

14. Cum adversus singula argumenta, quæ hactenus constituimus, soleant difficultates proferri, eas confusionis vitandæ causa in tres classes dividimus.

DIFFICULTATES.

Adversus argumentum metaphysicum.

15. I. Obj. Tota propositi argumenti vis in hujus universi adspectabilis contingentia consistit; multiplici porro ex capite nutat. Etenim 1° ejusmodi contingentia nondum explorata est, cum infinita generationum ac productionum series admitti possit; 2° item exploratum antiquæ philosophiæ principium est: *ex nihilo nihil fit.* 3° Quidquid igitur est, æternum est; adeoque in se immutabile, licet perpetuo evolvatur extra se sive in suis modificationibus. 4° Quod vero æternum est ac immutabile, neque ab alio produci potest, neque aliud procreare. 5° Nil vetat proinde quominus mundum æternum constituamus, aut æternam saltem materiam juxta unanime fere antiquiorum philosophorum placitum; 6° nondum sane demonstratum est mundum esse æternum non posse, seu in se repugnare mundi æternitatem. 7° Neque exinde sequitur, mundum, si quidem æternus est, debere esse infinitum omnibusque perfectionibus præditum; satis enim est ut illas perfectiones habeat, quas ejus essentia requirit. Ecquis enim ignorat essentias rerum esse necessarias, æternas et immutabiles, quamvis finitæ sint ac limitibus circumscriptæ? Ergo.

16. Resp. *Neg. min.* Ad 1^m, prob. *N.* Quandoquidem in se implicat series quævis infinita entium sive simultanea ponatur sive successiva, tum quia simul esset finita, coalescens quippe ex partibus finitis novique semper capax augmenti, et infinita ex

Digitized by Google

suppositione; tum quia repugnat et implicat infinitum absolutum ex quantitate quavis sive discreta sive continua coalescere. Quod quidem uti demonstratum a recentioribus philosophis assumimus. Accedit, quod absurdum sit admittere seriem absque principio seu unitate.

17. Ad 2^m^, *D.* Prout ab antiquis philosophis hoc principium assumebatur, seu ex nihilo *absoluto*, *C.* ex nihilo tantum *sui*, et *subjecti* quod tamen a causa æterna et infinita præexistente omnipotente ac libera determinetur ad esse, scilicet ad existendum *N.* Utique causæ effectrices *finitæ* nihil moliri queunt nisi prius subjectum aliquod seu materia extet: at causa infinitæ efficientiæ, uti Deus est, res e nihilo educit, non quidem veluti ex materia præexistente, sed efficiendo ut de novo existere incipiant, dum prius omnino non erant: in quo nulla est repugnantia. Ast ethnici veteres philosophi, qui veram creationis ideam non assequebantur, ex eo principio sive ad emanatismum; sive ad substantiam unicam immobilem admittendam uti Eleatici, auctore Xenophane; sive ad ὑλην seu materiam æternam cum Deo et in Deo existentem, sive ad pantheismum sub una alterave forma fere omnes dilapsi sunt. Nec aliud porro scholæ *transcendentalis* recentioris sectatoribus contigit, qui dum a vero creationis conceptu aberrant, antiqua illa ethnicæ philosophiæ deliramenta instaurant.

18. Ad 3^m^, *D.* Quidquid est, æternum est, si sit a se ipso, *C.* si sit ab alio *N.* Talia porro sunt omnia extra Deum existentia.

19. Ad 4^m^, *D.* Quod æternum ac immutabile est non potest produci, *C.* non potest aliud procreare *Subd.* id est per substantiæ suæ immutationem, divisionem, multiplicationem aut transfusionem, *C.* non potest infinita sua virtute et actu voluntatis suæ aliquid ex nihilo educere tribuendo illi esse et existere *N.* Ex hoc enim principio solum turpissimum *emanatismi* systema excluditur, quod ultro a creaturis explodimus, acriterque refellimus.

20. Ad 5^m^, *Resp.* Imo omnia vetant quominus æternum mundum, aut materiam dicamus, alioquin in atheistarum quos hic refellimus, sensu, mundus esset a se, adeoque infinitus, cum a nullo circumscribi potuerit, immutabilis, necessarius, seu omnia attributa eidem competerent, quæ necessario enti a se competunt; scilicet Deus esset.

21. Ad 6^m^, *N.* Sed, uti innuimus, rigorosa et apodictica demonstratione ostensum a philosophis est repugnare mundi æternitatem cum repugnet series sive simultanea sive successiva infinita. Quod si S. Thomæ nonnullisque aliis sive theologis sive philosophis olim videri potuit non repugnare mundi creationem ab æterno, præterquam quod hæc sententia permisceri nequit cum errore quem impugnamus, quique effectricem primæ et necessariæ causæ vim omnem eliminat, ex principiis alibi ab eodem S. Doctore constitutis, nempe p. 1. q. 7. art. 4. satis refellitur; ulteriori vero scientiarum mathematicarum progressu eam absolute implicare demonstratum est.

22. Ad 7^m^, *N.* Nam si mundus æternus sit, nempe in atheistarum sensu extet *a se*, ejus essentia jam postularet attributa omnia entis a se ac necessarii propria, uti exposuimus. Quod si rerum essentiæ necessariæ dicuntur et immutabiles, de conceptu earum metaphysico intelligi id debet, quatenus una res non potest esse alia, sed ita et non aliter in suo conceptu sit opportet.

23. II. Obj. 1° Ex eo quod partes singulæ hujus universi contingentes sint concludi nequit totum universum esse contingens, alioquin ex distributivo transitio fieret ad collectivum. 2° Perperam quispiam sic ratiocinaretur: datur ens necessarium, ergo datus ens contingens; sic perperam theistæ inferunt; existit ens contingens, ergo existit ens necessarium. 3° Accedit, quod in ejusmodi argumentatione conclusio magis pateret quam præmissæ; nam præmissæ sunt de entibus finitis et contingentibus, conclusio de ente necessario ac infini-

Digitized by Google

to. 4° Sed et hæc conclusio est de ideali nobis impervio, siquidem nullam nos infiniti ideam habemus nisi negativam, alioquin mens finita comprehenderet infinitum, quod est absurdum. Ergo.

24. Resp. Ad 1^m, *D.* Concludi nequit ex distributivo ad collectivum in accidentalibus, *C.* in essentialibus *N.* Alioquin concludi ex. gr. non posset genus humanam esse intelligens, mortale etc., massam esse auream cujus particulæ seu moleculæ omnes aureæ sunt, et ita porro.

25. Ad 2^m, *Neg.* paritatem; nam ad essentiam entis contingentis pertinet ut causam habeat; minime vero ut causa, id est ens quod vi effectrice polleat, nisi necessario agat, ponat effectum. Deus autem causa libera est; seu libere *ad extra*, ut ajunt, operatur.

26. Ad 3^m, *D.* Si immediate ejusmodi conclusio deduceretur, *Tr.* vel *C.* si mediate tantum *N.* Conclusio immediata est; quod si finitum datur et contingens, debeat admitti ejus causa. Quum vero ejusmodi causa, quia detur progressus infinitus, nequeat non esse prima, necessaria, a se, æterna etc. rite inde infertur infinitam esse, seu totius *esse* plenitudinem in se habere.

27. Ad 4^m, *N.* Si enim reales sunt effectus ex quibus infertur existentia causæ, hæc realis pariter sit necesse est. Quamvis vero admitteremus nos non haberi nisi ideam negativam infiniti, quod plures philosophi merito negant, cum infinitum maxime positivum sit atque uti tale animo concipiamus, haud sequitur ex eo quod nos inadæquatam ejus cognitionem habeamus, ipsum in se non existere. Neque confundi debet cognitio cum comprehensione: plura enim sunt quæ certissime cognoscimus, quin tamen comprehendamus, cum id non ferat conditio nostra.

DIFFICULTATES.

Adversus argumentum physico-theologicum.

28. Obj. Argumentum physico-theologicum ineptum est ad Dei existentiam adstruendam; 1° quia mundus ex fortuita atomorum combinatione oriri potuit; 2° quia ejus robur maxime pendet ex systemate causarum *finalium*, quod jam explosum est a sana philosophia post ingentes physicæ progressus; 3° quia præterea hoc systema Deum anthropomorphiticum efficit, quasi ipse ad instar hominis in opere suo moliendo certos sibi deberet fines præstituere; 4° quia effectus quos cernimus aut experimur, finiti sunt; nequeunt propterea nobis ingerere ideam, adeoque minus existentiam causæ infinitæ, sed ad summum ordinatoris summe quidem sapientis ac summe potentis, si placet, minime vero infinite sapientis ac omnipotentis, qua tamen ad Dei existentiam adstruendam opus esset; 5° eo vel magis, quod nonnisi supposita Dei existentia, ac sola fide, veram certitudinem existentiæ nostræ ac reliquiorum objectorum quæ nos circumstant habere queamus.

29. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *Neg.* Nam in atomorum concursione ejusmodi 1° gratis assumitur existentia atomorum ex se, et insita ipsis vis et motus; 2° supponitur intelligentia in atomis, sic ut concurrere cessaverint semel ac hic mundus prodierit; 3° mundus ordinatus supponit ordinatorem, ac propterea casum fortuitum excludit.

30. Ad 2^m, *D.* Systema *causarum finalium*, earum nempe causarum, quæ fines habeant intrinsecos, explosum est a sana philosophia, *C.* quæ fines habeant intrinsecos *N.* Ex causis finalibus aliæ sunt, quas vere dixeris fictitias, quæ nempe ex ignoratione nexus quorumdam effectuum excogitatæ sunt ad rationem reddendam illorum quorum vera causa latebat, e. g. ascensus aquæ per antlias, qui explicabatur per horrorem naturæ a vacuo, ascensio flammæ, ex eo repetita quod ignis tendat ad sphæram suam, quæ ponebatur in cœlo empyreo, et ita de reliquis non paucis. Quæ quidem merito a sana philosophia disjectæ sunt, utpote sine fundamento constitutæ. Ast non ita se res habet quoad causas fi-

Digitized by Google

nales ipsis objectis insitas, quæ dispositæ sunt ad effectum determinatum producendum, cujusmodi e. g. esset constructio auris ad sonos excipiendos, oculi ad lucis modificationes percipiendas et ita porro; hi enim effectus pendent ab ipso, ut vocant, organismo istarum partium. Inficiari porro quod auris non ita constructa sit ut idonea esset ad audiendum, aut oculus ad videndum, esset peccare in sensum naturæ communem. Jam vero cum de causis finalibus agitur ad adstruendam existentiam Dei, illas assumimus, quas nedum sana philosophia non explodit, sed quo majores fiunt in physica progressus eo magis suspiciuntur, et majorem vim acquirunt.

31. Ad 3^m^, *D.* Id est ex analogia hominis intelligentis, qui cum velit sapienter operari, sibi finem necessario præfigit, *C.* transferendo humana in Deum *N.* Certe Deus ut summe intelligens in operationibus suis ad extra, nisi aptaret media ad finem quem intendit, cæca ratione ageret, quod est absurdum.

32. Ad 4^m^, *D.* Finiti sunt ejusmodi effectus quia creaturæ omnes utpote finitæ non patiuntur nisi finitam ordinationem, *C.* non arguunt, licet finiti, mentem sapientem ac ordinatricem ab hoc universo distinctam *N.* Hoc porro nobis directe ac immediate adversus atheos sufficit; hoc siquidem constituto, ope ratiocinationis assurgimus ad hujus mentis infinitatem adstruendam, prout præstitimus cum ageretur de prima causa hujus universi. Atque hac ratione etiam iis satis fit qui nonnisi summe sapientem ordinatorem, ac summe potentem colligi ex ordine qui in mundo elucet posse contendunt: quod quidem verum est si de consecutione immediata sermo sit, minime vero si ratio habeatur argumentationis seu demonstrationis quæ ex tali fundamento instituitur. Eo vel magis quod inter res ordinatas vel ordinandas præcipuum locum homo ratione ac libertate præditus teneat cujus liberæ actiones prævideri debuerunt et ordinari, ad quod sapientia finita non sufficit.

33. Ad 5^m^, *N.* Adversarii quos hic perstringimus confundunt duos ordines, ontologicum aut metaphysicum seu ordinem existentiæ, et logicum sive ordinem cognitionis. In se prior quidem est ille, quoad nos prior est iste; nisi igitur prius nobis constet omnimoda certitudine de propria existentia per facta, ut vocant, conscientiæ, numquam poterimus nec Dei, nec alterius cujusvis objecti extra nos positi existentiam agnoscere, adeoque neque fidem, neque consensum generis humani. Vide alibi disputata in superiori Tractatu part. III. sect. 1. cap. 1. proposit. 1.

DIFFICULTATES.

Adversus argumentum morale.

34. I. Obj. 1° Utrum universum genus humanum consenserit in admittenda divinitate res prorsus incerta est; 2° plures enim sive antiquiores sive recentiores populi novissime detecti athei perhibentur; 3° nec mirum; siquidem quovis tempore philosophi floruerunt, qui atheismum professi sunt, quorum auctoritas et opinio præferenda profecto est populorum consensioni; 4° eo vel magis quod causæ suppetant istius communis consensus, e. g. timor juxta celebre illud Petronii effatum in *Fragmentis:*

> Primus in orbe Deos fecit timor, ardua cœlo
> Fulmina cum caderent.

Ex quo etiam aliam novimus originem inductæ de divinitate opinionis, nempe rerum physicarum ignorantiam, quarum causa cum rudes homines lateret, phænomena physica divinitati adscripserunt. 5° Ad eandem inducendam divinitatis ideam concurrent domestica institutio, sacerdotum fraus, legislatorum calliditas una cum naturali quadam et cæca homini insita propensione. Ergo.

35. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Sed ejusmodi plenus consensus factum est exploratissimum, de quo hodierni vel ipsi increduli quodvis dubium deposuerunt.

36. Ad 2^m^, *D.* Athei perhibentur plures populi sed immerito, *C.* merito

Digitized by Google

seu solido fundamento innixi *N*. Modo jam pariter inter criticos convenit atheismi nota plures populos adspersos fuisse aut quia receptos deos aut idola non venerarentur; aut quia corruptissimis essent moribus fœdati, fana aut templa non haberent aliisque de causis extrinsecis, quibus scriptores nonnulli decepti sunt: at re melius perpensa, compertum est et illos in hanc de divinitate aliqua admittenda sententiam convenisse. Id ipsum contigit populis recentius detectis, quos nonnulli viatores, levissimis ducti conjecturis, atheis accensuerant, sed iteratis observationibus et accuratiore adhibito examine, theistas eos esse inter omnes convenit.

37. Ad 3^m^, *D*. Quovis tempore athei practici extiterunt pallio philosophico contecti ad propriam tegendam impietatem, *C*. theoretici et speculativi seu vera persuasione ducti *N*. Ejusmodi enim increduli, qui se ultro *philosophi* nomine cohonestarunt ad deturpandam philosophiam, similes sunt scepticis, qui dum profitentur se theoretice de omnibus dubitare, propria etiam existentia non exclusa, practice se gerunt sicut ceteri homines! Ecquis porro delirantium hominum istorum sensa præferat sensui naturæ communi, quo universum genus humanum ducitur?

38. Ad 4^m^, *D*. Suppetunt hujus consensionis causæ commentitiæ, *C*. veræ causa præter rei veritatem *N*.

39. Ac 1. commentitia causa est *timor;* nam 1° timor nullus unquam extitisset, nisi prius alte hominum cordi intrinseca boni ac mali moralis insedisset distinctio, ac quod cum ea necessario copulatur, summi alicujus remuneratoris ac vindicis persuasio; timor igitur præsupponit notionem Dei, non eam gignit; 2° quia timor idoneus potius est ad atheismum producendum; nam non alia de causa increduli sibi persuadent, seu potius nituntur sibi persuadere Deum non existere, quam quia conscientiæ rugitus sedari hac illusione posse arbitrantur; 3° quia natura cultus universim recepti, qui in festis, conviviis, sacrificiis etc. magna ex parte constitit, hanc ideam seu causam excludit.

40. 2. Fictitia pariter est rerum physicarum ignorantia, alioquin quo ulteriores progressus fecisset physica disciplina, atheismus profecisset: ast experientia contrarium ostendit; profundiores enim physici religiosiores generatim fuere, quod pluribus exemplis facile ostendi posset, si opus esset.

41. Ad 5^m^, *Neg*. Siquidem tum sacerdotium, tum institutio, tum legislatorum agendi ratio, tum denique naturalis hominum propensio Dei notionem anteriorem ac præexistentem supponunt. Sacerdotium enim ad honorandam divinitatem ordinatum est; idem de domestica aut publica institutione circa existentiam divinitatis dici par est, nemo siquidem alteri dat quod non habet; legislatores autem non potuisse per effictam cum divinitate consuetudinem legibus venerationem conciliare nisi supposita Dei alicujus existentis idea, manifeste patet. Naturalis denique propensio evincit insitam quodammodo esse humanis mentibus divinitatis ideam non secus ac sit lex naturalis impressa, præsertim cum non in sola steterit propensione sententia de existentia Dei, sed in jugi ac perpetua rationali hominum omnium persuasione, quæ sane firmissimum est veritatis indicium.

42. II. Ob. 1° Errores non pauci universales fuerunt, uti eclypseon, et meteorarum timor; solis motus circa tellurem; astrologia judiciaria; polytheismus, idololatria etc. Eodem igitur in censu haberi potest universalis persuasio de existentia Dei. 2° Nullus præterea populus, ne exceptis ipsis Judæis Deum localem profitentibus, rectam de Deo notionem habuit. 3° Perinde autem est sive nullum Deum admittere sive falsam de Deo doctrinam profiteri. Ergo.

43. Resp. Ad 1^m^, *D*. Quin tamen, dato etiam quod errores recensiti universales reipsa extiterint, fuerint constantes, *C*. constantes fuerunt, prout constans est sententia de existentia Dei *N*. Dixi *etiam dato quod fuerint universales recensiti errores*, nam reipsa ta-

Digitized by Google

les non fuerunt, uti de polytheismo et idololatria constat recens illorum inductio sive ex malitia, sive ex ignorantia hominum; quoad reliquos pariter res est incerta. Ceterum plures errores postea exciderunt religionis christianæ propagatione et scientiarum progressu, persuasio autem de existentia Dei et constans et universalis semper extitit, adeoque nullam intercedere paritatem inter hanc et illos evincitur.

44. Ad 2^m^, *D.* Quoad reliquos populos, *Tr.* quoad judæos *N.* Nam hoc non est nisi gratuitum rationalistarum *vulgarium* commentum ab universa Scriptura sacra explosum; quod si gentes reliquæ notionem de divinitate fœdarunt, ita tamen ut notio primitiva numquam penitus obliterata fuerit, rei nostræ non officit, cum hujus corruptionis causas apprime cognoscamus. Satis est quod in thesi de existentia Dei convenerint omnes.

45. Ad 3^m^, *Neg.* Cum aliud sit rem admittere, aliud circa ejus naturam errare. Id ipsum enim contigit in pluribus aliis, quin tamen quis jure concludere possit perinde esse non habere veram rei notionem, ac negare rem ipsam. Sane errarunt veteres plerique omnes circa objectum felicitatis, numquid inferri proinde licebit illos non admisisse hominem ad felicitatem nasci? Nemo profecto sanus id affirmaverit; neque igitur ex eo quod veteres plerique erraverint circa naturam divinitatis, eos non agnovisse existentiam divinitatis inferri potest.

CAPUT II.

DE DEI UNITATE.

46. Dei unitati adversatur *polytheismus*, ejusque species *dualismus* et *tritheismus*.

47. Polytheismus hominum mentes ab antiquissimis invasit temporibus, postquam scilicet antiqua traditio aut obliterata est, aut saltem fœdis commentis temerata atque corrupta; quo vero magis ejusmodi oblivio aut corruptio dilatata est, eo etiam latius manavit polytheismus, qui in plurium deorum professione et cultu consistit. Quamvis vero politheismus sine idololatria absolute consistere possit, attamen cum idololatria ex illo profluxerit, et eum comitata nullo non tempore sit, factum est ut promiscue polytheistæ ac idololatræ sumantur simulque conjungi soleant.

48. Idololatria, quæ in cultu sensibili fictitiæ divinitatis consistit, spectari potest aut in *objecto*, aut in *subjecto*, nimirum aut in eo quod colitur, aut in eo qui colit. Si rem sub primo respectu consideres, occurrit; 1° *sabæismus* idest *astrolatria* seu cultus astrorum; 2° *zoolatria* seu cultus animantium; 3° *anthropolatria*, seu cultus hominum; 4° *feticismus*, seu cultus *rerum sensu carentium;* 5° *dæmonolatria,* seu cultus dæmonum; 6° *cultus* imaginum *abstractarum rerum* e. g. famæ, concordiæ etc. quibus omnibus erigebantur templa, et constituebantur sacerdotes. Sub altero vero respectu, nempe ex parte *subjecti* pro varia hominum indole, regione, ætate, cultura, multiplex pariter extitit idololatria. Alii enim, populus rudis præcipue, recensita omnia objecta, aut aliqua saltem; eorumque simulacra, uti veros colebant deos, alii statuas ac effigies veluti sedem habebant, in qua inhabitaret divinitas, sic ut virtutem ipsis simulacris inderet, iisque per consecrationem conjungeretur, ac motum etiam tribueret et operationes: alii solem, lunam, stellas pariter sedes deorum esse arbitrabantur, illisque cultum deferebant: donec sequiori ævo cœperunt philosophi sive polytheismum, sive idololatriam per symbolismum explicare, perinde ac si recensita objecta symbola essent unius divinitatis, aut diversarum ejusdem proprietatum seu attributorum.

49. Ex his patet non omnes in eodem gradu polytheistas aut idololatras fuisse, cum alii tribuerent variis idololatriæ objectis cultum absolutum tanquam diis, dum alii nonnisi relativum falsis aut fictitiis divinitatibus exhiberent.

50. Quoad idololatriam objectivam

Digitized by Google

vix ulla est controversia; ast non modica viget circa idololatriam subjectivam, ac polytheismum. Etenim protestantes, ut facilius Ecclesiam catholicam idololatriæ ream traducerent in cultu sacrarum imaginum, contenderunt cultum quem antiquiores populi tribuebant idolis suis non fuisse nisi relativum, non autem absolutum, et quoties veteres ipsi Hebræi in Scripturis idololatriæ accusantur, unice eos argui eo quod imaginem Dei sensibilem coluissent. Nonnulli etiam neoterici ad propugnandum consensum universalem gentium omnium in admittenda Dei unitate, censuerunt numquam verum polytheismum viguisse, ac idola non fuisse nisi totidem simulacra aut symbola unius veri Dei, quæ gentes cultu relativo prosequerentur.

51. Et hæc de polytheismo atque idololatria; quod vero spectat ad dualismum, hic penes antiquiores orientales maxime obtinuit. Ortum suum dualismus fortasse repetit ex corrupta lapsus Angelorum, tentationis transgressionisque primorum parentum traditione. Hunc dualismum quidam antiqui hæretici, theologia orientali prius instituti in christianismum intulerunt, cujusmodi fuere Cerdon, Marcion, Apelles et Manes, a quo Manichæi ejus discipuli vocati sunt, qui per plura secula Ecclesiam divexarunt. Bayle tum in suo Dictionario tum in aliis operibus manichæismi argumenta promovit, non quidem animo revocandi dualismum jam extinctum, sed ut conficeret nullam reddi rationem posse tot malorum tum phisicorum tum potissime moralium, quæ in hoc mundo existunt.

52. Tritheismus vix natus opera cujusdam Philopponi sec. Ecclesiæ VI. interiit; jamdiu sabelliani et ariani catholicos tritheismi accusaverant. Horum calumniam patribus nicænis, aliisque acerrimis arianismi impugnatoribus Gibbonius affinxit.

53. His præmissis, jam accedimus ad veritatem propugnandam primo generatim de Dei unitate; deinde vero quo Ecclesiam catholicam ab omni erroris labe vindicemus adversus protestantium et neotericorum insectationes, ostendemus veram ac absolutam penes antiquiores populos obtinuisse idololatriam, proprieque dictum polytheismum; evertemus demum quæ ad dualismi patrocinium excogitata sunt. De tritheismo siquidem satius erit aliquid innuere cum agemus de Trinitate, ex cujus occasione hic est error exortus.

PROPOSITIO I.

Deus unus est.

54. Hæc propositio de fide est; nam in symbolo Nicæno-Constantinopolitano dicitur: *Credo in unum Deum;* et in fidei professione edita a conc. generali Lateranensi IV. cap. *Firmiter* legitur: *Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus est verus Deus.* Dum vero Deus *unus* dicitur, intelligi id debet *numerice*, non autem *specifice*, ita ut unicus ac singularis natura Deus admitti debeat.

55. *Monotheismus* seu Dei unitas dogma est in universa Scriptura sacra inculcatum, ac fundamentum ceterarum veritatum exhibitum; hinc Deut. 6, 4. legitur: *Audi Israel: Dominus Deus noster, Dominus unus est;* quod repetit Christus Marc. 12, 29. *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est.*

56. Huic dogmati ratio suffragatur ac ipsa Dei notio; siquidem cum Dei nomine veniat ens, quo nihil majus aut melius esse aut excogitari potest, ens necessarium, a se, æternum, infinitum, omnique perfectione præditum, hoc ipso evidenter constat ejusmodi ens, seu Deum, nonnisi unicum esse posse. Si enim duo aut plura ponerentur, Dei conceptus ac notio plane destrueretur, quæ necessario unitatem exposcit. Sane in hypothesi quod duo essent vel plures dii, deberent esse aut æquales, aut alii superiores, inferiores vero alii natura et attributis; si æquales supponerentur, nullus eorum Deus esset utpote omni sub respectu pares, nemo supremus; quod si gradu dispares, ille solus qui

Digitized by Google

ceteris emineret Deus esset; repugnat enim Deum cuivis alteri subesse. Optime proinde ac energice Tertullianus lib. 1 *contra Marcionem* cap. 3. *Deus* inquiebat, *si non unus est, non est... non aliter Deus, nisi summum magnum; nec aliter summum magnum, nisi parem non habens; nec aliter parem non habens, nisi unicus fuerit.* Eadem ratione Cyprianus, Athanasius, Hilarius, Lactantius, Jo. Damascenus argumentati sunt. Angelicus autem Doctor *Contra Gentes* lib. 1. cap. 42. ac in *Summa* par. 1. quæst. 9. ar. 3. id ipsum præterea evincit tum ex Dei simplicitate, tum ex infinitate ejus perfectionis, tum denique ex unitate quæ in hujus mundi ordinatione elucet. Plura adjicere ad hanc veritatem comprobandam quæ jam in controversiam non venit, cum polytheismus penes excultos populos omnes obsoleverit, esset tempus inaniter terere.

DIFFICULTATES.

57. Obj. 1° Scriptura satis aperte insinuat monotheismum esse ideam recentius inductam, ac polytheismo superadditam, ut patet ex Genes. 1, 1. ubi legitur *In principio creavit Eloim* (*dii*, seu *vires*) *cœlum et terram.* 2° Historia præterea docet in Asia penes populos omnes prius polytheismum obtinuisse. 3° Hebræi ipsi, licet mosaico sub jugo reperirentur, passim ad polytheismum rediverunt. 4° Ad summum, Deum ἐγχώριον seu localem venerati sunt. 5° Sane quid sibi volunt, quæ leguntur Genes. 1, 26. *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram?* et tum quæ ibid. 3, 12. habentur: *Ecce Adam quasi unus ex nobis;* nisi hanc ideam polytheismi ingerere? 6° Quod Christus ipse indicat illis Psalmi verbis: *Ego dixi, dii estis*, quibus diis se ipsum comparat Jo. 10, 34. et Apostolus 1. Cor. 8, 3. scribit: *Siquidem sunt dii multi et domini multi.* 7° Quapropter si non repugnat juxta doctrinam christianam tres in Deo admittere personas distinctas, nec repugnare dicendum est plures admittere deos, qui plus minus de eadem participent divinitate. Ergo.

58. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Neque id evincitur ex Dei nomine plurali numero expresso, cum omnibus notum sit voces non tam ab ethymologia quam ab usu determinari. Moyses ipse auctor Pentatheuchi pluries hujus vocis sensum determinavit, præsertim vero Deut. 32, 17. in celebri Cantico quod voluit ut ab omnibus memoriæ mandaretur, illis verbis: *Immolaverunt dæmoniis et non Deo, diis quos ignorabant; novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum vero qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui.*

59. Ad 2^m^, *D.* Historia idealis et a priori conficta, *C.* realis *N.* Historia enim omnium antiquissima ea est, quam præbuit Moyses in Genesi; jam vero Moyses tradit monotheismum primam fuisse religionem, quæ in Asia obtinuit; exhibet unum Deum cœli et terræ creatorem, cui Abel, Cain ac Noe sacrificia obtulerunt. Idem dic de Ægypto, et Chanaanitide, ubi prius viguit monotheismus, uti liquet ex cap. 12. ejusdem Geneseos respectu Pharaonis, et cap. 14. respectu Melchisedech, et cap. 20. respectu Abimelech regis Geraræ. Id ipsum aperte constat ex libro Job. Adeoque polytheismus vere non est nisi monotheismi corruptio.

60. Ad 3^m^, *D.* Hebræi vicinarum gentium scandalo seducti identidem in idololatriam lapsi sunt, *C. rediérunt*, quasi polytheismus aut idololatria fuerit religio ipsorum primitiva et originalis *N.* Contrarium asserere iterum esset historiam a priori confingere, uti constat ex dictis.

61. Ad 4^m^, *Neg.* Nunquam enim Hebræi potuerunt ejusmodi ideam de Deo locali ac indigete ad exemplum ceterarum gentium adsciscere: noverant quippe ipsorum Deum creatorem esse cœli ac terræ, omniaque ambire præsentia ac immensitate sua, eumque omnipotentem ac æternum pro certo habebant. Jam vero talis est Dei idea, quam ipsi a Moyse acceperant, quæque deinceps a prophetis illustrata

Digitized by Google

est. Quod si identidem videtur institui in sacris litteris comparatio inter Deum Hebræorum et deos gentium, ejusmodi comparatio non instituitur juxta veritatem, sed juxta gentium persuasionem. Ubique enim gentium dii vocantur *dæmonia*, et negantur dii esse, cum nonnisi *unus* ac *solus* Deus sit, nempe Jehova.

62. Ad 5^m^, *D.* Et hæc aliaque ejusmodi testimonia insinuant pluralitatem in Deo personarum, *C.* pluralitatem deorum, seu naturæ in Deo *N.* Reipsa Patres inanimi consensu ita intellexerunt objecta loca; veteres etiam protestantes non alio eadem sensu exposuerunt, imo addo et ipsos antiquiores Hebræos, ut ex eorum libris *cabbalisticis* seu traditionalibus antiquissimis; et præsertim ex Sohar manifestum est; nec aliam quæ satisfaciat interpretationem patiuntur. Sane cum Moyses totus in eo sit ut monotheismum perpetuo inculcet, putandum ne est, eum illis phrasibus uti, quæ polytheismo faverent?

63. Ad 6^m^, *N.* Etenim Christus in objecto loco non instituit comparationem inter se et veteres judices aut prophetas quoad naturam, sed solum quoad denominationem, ut evinceret argumento *ad hominem*, quod vocant, se minime reum esse blasphemiæ quamvis Dei denominationem sibi tribueret, cum in Scripturis dii vocentur etiam judices et prophetæ. Apostolus vero scripsit deos multos ac dominos esse in ethnicorum opinione, non in rei veritate.

64. Ad 7^m^, *Neg.* paritatem, cum non repugnet plures in Deo seu in divina natura admittere personas, repugnat autem plures in Deo admittere divinas naturas, ut suo loco ostendemus.

PROPOSITIO II.

Ethnici vel polytheismo proprie dicto, vel idololatrico cultu absoluto, vel passim utroque simul se commaculârunt.

65. Eos protestantes ac neotericos auctores perstringit hæc propositio, qui ut prænotavimus, aut inficiantur verum polytheismum unquam viguisse, aut totum idololatriæ crimen in cultu relativo imaginum constitisse affirmant. Ideo vero dicimus ethnicos *vel* polytheismo, *vel* idololatrico cultu absoluto se commaculasse, ne videamur asserere omnes prorsus ethnicos in ea perstitisse sententia, quod idola per se dii essent, cum non abnuamus stolidum ejusmodi errorem nonnisi apud populum, rudioremque plebem obtinuisse.

66. Jam vero antiquiores populos passim polytheismo atque idololatrico cultu absoluto sorduisse evidenter patet tum ex Scriptura, tum ex ecclesiasticis scriptoribus, tum denique ex historicis monumentis profanis.

67. Etenim ethnicos passim plures admisisse deos proprie dictos eosque coluisse; 1° illa omnia evincunt sacrarum litterarum testimonia, quæ illos ob ejusmodi errorem de pluralitate deorum arguunt; porro legimus Act. 14. quod cum Lystrienses vidissent miraculum a Paulo ac Barnaba sub eorum oculis patratum exclamaverint lychaonice: *Dii similes facti hominibus descenderunt ad nos, et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium;* cumque tauros et coronas sacerdos Jovis et turbæ attulissent, ut in illorum honorem immolarent, in turbas apostoli insilientes scissis vestibus dixerunt: *Viri quid hoc facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum et terram... qui in præteritis generationibus dimissit omnes gentes ingredi vias suas.* Ex his igitur luculenter constat tum ethnicos in plures distinctos ac diversos deos credidisse, tum illos per oppositionem ad unicum verum Deum admisisse, tum denique ejusmodi errorem communem fuisse ac antiquissimum. 2° Idipsum ex aperto Pauli testimonio evincitur qui in epist. ad Galatas 4, 3. scribit eos, cum adhuc ethnici essent, verum Deum ignorasse cultumque falsis diis exhibuisse: *Sed tunc quidem*, inquit, *ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis.* 3° Ex iis omnibus Scripturarum locis,

Digitized by Google

quibus dii gentium *dii alieni* vocantur, dii locales, dii patrii uniuscujusque gentis, quibus universa Scriptura referta est. 4° Ex iis item testimoniis in quibus infideles Hebræi, eo quod aliarum gentium deos coluerint, dicuntur *fornicari*, *adulterari* etc. metaphora ducta ex eo quod Deum, qui ipsis sæpe adeo sponsus ac maritus exhibetur, deseruerint, ut diis falsis adhærerent, quæ pariter quamplurima sunt.

68. Ethnicas præterea gentes idola uti totidem veros deos habuisse iisdemque cultum absolutum tribuisse evincunt; 1° ea apertissima verba, quibus Jeremias 2, 27. exprobrat idololatris, quod dicerent *ligno*: *pater meus es tu; et lapidi*: *tu me genuisti;* tum ea, quibus passim prophetæ de idololatris affirmant ipsos colere *opera manuum suarum*, *opera manuum hominum*, inter quos eminet Isaias qui cap. 44. cum exhibuerit fabrum lignarium operatum idolum: *Adorat illud et obsecrat, dicens: libera me, quia Deus meus es tu.* 2° Evincunt ea loca quibus propheta admonet Judæos inter gentes commorantes, ne putent deos aureos et argenteos et lapideos et ligneos *veros* deos esse; quo spectat inter cetera integrum caput 6. Baruch, in quo sæpe illud ingerminatur: *Scitote quia non sunt dii, nec timueritis eos.* 3° Evincunt facta ipsa quæ in Scripturis referuntur; Danielis enim 14. Babylonii Bel et Draconem non modo deos vivos et immortales pro certo habebant, sed quotidie dapes eis adponebant, ipsosque adorabant. Igitur aut fides omnis Scripturæ deneganda est, aut fatendum ethnicos vere polytheistas fuisse ac idola sua veros passim existimasse deos et cultu absoluto fuisse prosecutos.

69. Veritas insuper propositionis nostræ ex scriptoribus ecclesiasticis luculentissime adstruitur et confirmatur. Iidem enim ipsi, qui prius in ethnicismo instituti fuerant, quique cum ethnicis quotidie versabantur et deinde christiani effecti sunt, longe profecto melius quæ ad ethnicismum spectabant noverant quam recentiores protestantes aut neoterici; porro ipsi sunt, qui exprobrabant paganis sui temporis polytheismum proprie dictum, dum agnoscerent veram divinitatem in Jove, Apolline, Venere, Diana etc., qui confundebant contribules suos eo quod colerent simulacra metallica, lignea ac lapidea tanquam totidem deos, a quo cultu ut populo satisfacerent, non abhorrebant vel ipsi philosophi, uti de Socrate et Platone testatur Origenes lib. 6. *contra Celsum* n. 4. Minutius Felix in Octavia sic de idolo pro Deo habito diserit: *Quando igitur hic nascitur? Ecce funditur, fabricatur, sculpitur: nondum Deus est. Ecce plumbatur, construitur, erigitur; nec adhuc Deus est. Ecce ornatur, consecratur, oratur; tunc postremo Deus est, cum homo illum voluit et dedicavit.* Eodem in sensu loquuntur Justinus, Athenagoras, Tatianus, Theophilus Antiochenus, Tertullianus, ut posteriores silentio prætream. Sed præstat audire Arnobium dicentem de se adhuc ethnitico: *Venerabar, o cæcitas, nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incudibus deos et ex malleis fabricatos: elephantorum ossa; picturatas veternosis in arboribus tænias si quando conspexeram, lubricatum lapidem et ex olivi unguine sordidatum, tamquam inesset vis præsens, adulabar, affabar, et beneficia poscebam nihil sentiente de trunco; et eos ipsos divos, quos esse mihi persuaseram, afficiebam contumeliis gravibus.* Ita quidem Arnobius *advers. Gent.* lib. 1. n. 13. Ex quibus luculenter novimus quinam sensus inesset ethnicis de diis ac simulacris suis.

70. Verum idipsum ex documentis profanis non minus perspicue constat. Etenim Horatius lib. 1. *Sat.* VIII. hanc superstitionem irridet, dum ex fabri arbitrio pendere scribit: *Scamnum faceret an ne Priapum, et maluit esse Deum;* Seneca in *Fragment.* apud Lactantium *Divin. institut.* lib. 2. cap 2. de paganis queritur quod ipsi *Simulacra deorum venerantur, illis supplicant genu posito, illa adorant . . . victimas cædunt; et cum hæc tantopere suspiciant, fabros, qui illa fecerunt, contemnunt.* Diogenes Laërtius lib. 2. de Stilpone refert eum fuisse exilio mulctatum,

Digitized by Google

quod dixerit Minervam Phidiæ divinitatem non esse. Josephus Flavius lib. 18. *Antiquit.* c. 3. historiam exhibet cujusdam mulieris turpiter a sacerdote deceptæ, putantis se cum Deo congressam sub Tiberio Cæsare. Et hæc satis sint ut pateat tum ex Scriptura tum ex documentis ecclesiasticis et profanis omnigenis veritas assertæ propositionis, quamque mercantur fidem qui facta a priori confingunt. His coronidis gratia adversus neotericos adjicimus auctoritatem Tridentini, quod sess. 25. statuit in decreto *de Imagin.* quod *ab eis non sit aliquid petendum aut fiducia in imaginibus figenda*, VELUTI OLIM FIEBAT A GENTIBUS, QUÆ IN IDOLIS SPEM SUAM COLLOCABANT.

DIFFICULTATES.

71. I. Obj. 1° Idololatria non in negatione dogmatis, sed in violatione præcepti de non adorando nisi uno Deo consistit; 2° prout reipsa gentibus exprobrabat Apostolus Rom. 1. *qui cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt . . . et coluerunt et servierunt creaturæ potius quam Creatori.* 3° Et alloquens Thessalonicenses ad Christum conversos Ep. 1. cap. 1, 9. *Conversi estis*, scribebat, *ad Deum a simulacris servire Deo vivo et vero;* quæ repetit 1. Cor. 13, 2. Et reipsa 4° homo utpote sensuum servituti obnoxius experiens in se necessitatem alicujus numinis, illud sibi repræsentabat sub aliqua imagine, et exinde *idololatriæ* vox, quæ *cultum imaginum* significat, orta est; aut etiam 5° in splendidioribus creaturis sole, luna, sideribus etc. veluti totidem Dei symbolis unum Deum coluit. Ergo.

72. Resp. Ad 1^m, *D.* Idololatria et in violatione præcepti et in negatione dogmatis consistit, *C.* in sola violatione præcepti *N.* Nam cum de facto constet, quod reipsa gentes plura numina admiserint et coluerint, uti ex Scriptura et documentis ecclesiasticis et paganis ostendimus, quomodo adversarii obtrudunt totum idololatriæ crimen in sola violatione præcepti constitisse? Numquid ipsis melius perspecta est et sentiendi et agendi ratio ethnicorum quam scriptoribus sacris, ac ethnicis ipsis?

73. Ad 2^m, *D.* Prout exprobrabat Apostolus paucis philosophis, *C.* generatim omnibus *N.* Ad eos enim coarctat Apostolus sermonem suum qui se *sophos* seu *sapientes* vocabant, qui certe non constituebant universitatem ethnicorum.

74. Ad 3^m, *D. Conversi estis a simulacris* plurimorum deorum, *C.* a simulacris unius veri Dei *N.* Scribebat hæc siquidem Apostolus cohærenter ad ipsorum sensum et praxim, quæ in cultu plurium deorum diversorum, eorumdemque simulacrorum consistebat. Quod adhuc clarius patet ex iis, quæ idem scribit Apostolus 1. ad Cor. 8, 5. *Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt dii multi et domini multi): nobis tamen unus est Deus.* Ex particula porro adversativa *tamen* patet Apostolum opponere unitatem Dei in dogmate christiano pluralitati deorum in dogmate pagano.

75. Ad 4^m, *Neg.* Idololatriæ crimen in symbolica unius Dei repræsentatione constitisse, alioquin ejusdem criminis teneretur Ecclesia catholica, quæ Deum pariter sub diversis figuris symbolicis, sub quibus identidem apparuit, repræsentat, prout reipsa protestantes Ecclesiæ id crimini vertunt. Ecquis porro catholicus id dicat? Falsa præterea est *idololatriæ* adducta ethimologia, cum exploratum sit philologis omnibus *idolum* proprie significare *imaginem falsam, inanem* nempe de eo, quod non est, et a sola imaginatione fingitur. Quod pluribus ostendit Bellarminus *De reliquiis et imaginibus Sanctorum* lib. 3. c. 13. adversus Henricum Stephanum.

76. Ad 5^m, *N.* In creaturis enim non Creatorem venerabantur, sed in ipsis sistebant tanquam diis, aut deorum sedibus, uti constat ex dictis.

77. II. Obj. 1° Idololatria ad cultum spirituum, et defunctorum hominum tota revocatur, ad eum fere modum quo nunc Angeli et Sancti a christianis coluntur; 2° Nam ipsa Dei notio importat unitatem; qui prop-

Digitized by Google

terea contendunt etnicos plures deos coluisse, debent absurde admittere ipsos coluisse *pluralitatem unius Dei*. 3° Ex hoc patet potuisse quempiam idololatram esse, quin negaret supremi Numinis existentiam, uti etiam luculenter exemplum Hebræorum patefacit, qui identidem prolabebantur in idololatriam etsi unius Dei notionem non abjicerent. 4° Sane Exodi 32, populus de vitulo aureo dicebat: *Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*, non alio profecto sensu nisi quatenus vitulus ille referret imaginem Dei veri; Aaron proinde indicturus solemnitatem dedicationis illius vituli, his verbis usus est: *Cras solemnitas Domini est*, hebraice *Jehovah*; Sic Judic. 17 mulier inducitur dicens: *Sanctificavi et vovi Domino* (Jehovah) *mille et centum argenteos ut faciam sculptile atque conflatile*. 5° Cum propterea Hebræi reprehenduntur quod fornicati fuerint cum ligno et lapide, ideo est quia carnaliter verum Deum sub imaginibus colebant. 6° Quod pariter dicendum de ethnicis qui non adeo stupidi censendi sunt, ut putaverint Deum lapidem aut lignum esse; 7° uti etiam ex eo liquet, quod mutarent ipsi passim simulacra, quin deos mutarent, unique Deo plura erigerent simulacra. 8° Cum vero ejusmodi stupiditatis arguerentur a christianis, respondebant apud Arnobium loc. cit. n. 10. se non ita hebetes fuisse, ut *auri argentique materiam aliaque signa per se deos esse decernerent*. Ergo.

78. Resp. Ad 1^m^, vel *N.* vel *D.* Aliqua idololatriæ species pro objecto habebat spiritus et heroas, *C.* idololatria universim *N.* Nos enim in probationibus contrarium prorsus ostendimus. Negamus præterea impiam paritatem inter Angelorum Sanctorumque cultum relativum, qui in catholica viget Ecclesia cum absoluto ethnicorum cultu spirituum et heroum suorum.

79. Ad 2^m^, *D.* Si homines logici semper essent in iis præsertim quæ ad cultum religiosum spectant, *C.* si alogicos se se exhibuerunt, neque ad rectæ rationis normam cultum suum exegerunt *N.* Nempe ita alogici fuerunt ethnici in polytheismo atque idololatria, uti in religione christiana sectæ hæreticæ, præsertim vero protestantes alogicos se præbent. Heu sæpe nimis homines parum sibi cohærent, ubi præsertim cupiditates obcæcant eos!

80. Ad 3^m^, *D.* Absolute ac per se rem spectando, *C.* in concreto et in subjecta materia *N.* Satis est enim vel leviter ethnicismi historiam consulere, ut pateat quinam sensus gentium fuerint. Falsum præterea est Hebræos cum in idololatriam laberentur, Dei unius intemeratam notionem conservasse. Scripturæ contrarium, uti vidimus, testantur. Hinc Jeremiæ 2. Hebræis idololatris exprobrabat Dominus: *Tu fornicata es cum amatoribus multis*, nempe cum diis gentium affinium.

81. Ad 4^m^, *D.* Quatenus Hebræi *incommunicabile nomen*, uti loquitur auctor Sapientiæ c. 14. *lapidibus et lignis imposuerunt*, *C.* quatenus sub illis idolis Deum verum colerent *N.* Contrarium enim Calvini assertioni Scripturæ testantur; Deuter. siquidem 32. legitur: *Deum qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui* ac in Ps. 105. *Fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile: et obliti sunt Deum qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham terribilia in mari Rubro.* Utri credendum?

82. Ad 5^m^, *Neg. sequelam*, uti patet ex modo dictis, et ex allatis probationibus.

83. Ad 6^m^, *D.* Quoad eos qui historiam confingunt *a priori*, *C.* quoad eos qui innituntur factis realibus et documentis *N.* Cum evidenter constet de facto, conjecturæ nostræ inanes sunt.

84. Ad 7^m^, Responsio patet ex iis, quæ reposuimus ad 2^m^, quod scilicet homines non semper sibi cohærent; certe si eo devenire ethnici potuerunt ut Deum esse putarent lignum ac lapidem, nil mirum si pariter pro multiplicatione idolorum putaverint multiplicari deos suos; et alia peregerint,

Digitized by Google

quæ eandem stupiditatem redolerent.

85. Ad 8^m, *D.* Nonnulli et quidem a christianorum exprobrationibus pressi symbolicas illas mythologiæ expositiones invexerunt, *C.* omnes, ita ut hic sensus fuerit multitudinis, *N.* Hæc sero nimis effugia excogitata sunt, interim populus ac philosophi ipsi, ut vidimus, practice turpissimam idololatriam ac polytheismum profitebantur. Alioquin tot martyres diris supplicis non subjecissent eo quod nonnisi unum se Deum cœli ac terræ conditorem colere protestarentur.

PROPOSITIO III.

Absurdum est dualistarum systema, ac malorum origini explicandæ impar.

86. Difficile omnino est veterum dualistarum, qui a primordiis religionis christianæ e scholis orientalibus, præsertim vero a parsismo in christianismum systema istud intulerunt, genuinam doctrinam definire. Uti hæretici recentiores, sic hæretici antiquiores nunquam sibi ipsis constiterunt, neque cum sectis in quas dualismus divisus est. Alii enim visi sunt profiteri duo principia boni ac mali veluti absoluta, improducta atque ab invicem independentia; alii principium malum a Deo productum visi sunt admisisse, adeoque summi Dei unitatem professi, ut plerique saltem Manetis seu Manichæi discipuli. Quo fit ut cum patres exprobrarent ipsis dualismum proprie dictum, seu duorum deorum boni ac mali existentiam, *ex consequenti* potius, ut ajunt, quam ex propriis illorum principiis, ita se se gessisse putandi sint. Imo nec desunt qui contendant gnosticos ac manichæos ideo doctrinam duorum principiorum professos esse, ne viderentur sive immediate, sive mediate Deo malorum tum physicorum tum moralium originem adscribere, ex quo concludunt pejores manichæis ac gnosticis esse lutheranos et calvinistas, qui Deum auctorem peccati constituerunt.

87. Quidquid porro de germana dualistarum doctrina sit, operosum certe non erit in quavis hypothesi dualismum refellere, et absurdum evincere.

88. Etenim si constituerunt duo ejusmodi principia improducta, a se, independentia, absurditas hujus doctrinæ illico deprehenditur; 1° in eo quod duo summa, infinita, absoluta admittantur, quod repugnat et destruit ipsam summi, infiniti, ac absoluti notionem, quæ unitatem involvit et exigit; 2° in eo quod pari virtute seu vi ac potentia prædita supponantur atque ex naturæ bonæ vel malæ necessitate agentia, quæ cum elidi necessario debeant, nec bona nec mala haberentur, quod esset contra hypothesim et contra factum; 3° in eo quod admittatur summum numen omnibus perfectionibus cumulatum, una excepta bonitate; quod perfecto absonum est; 4° in eo quod hoc ipsum principium malum supponatur auctor mali moralis ac physici, sed hoc ipso quod necessario malum, morale præsertim, ageretur, jam amitteret rationem mali moralis, quod sine libertate supponi nequit.

89. Quod si constituerunt principium malum productum, seu creatum, jam hoc ipso tollitur ratio *summi principii*, quod est contra hypothesim dualistarum, et tota ipsorum doctrina revocaretur ad dæmonologiam. Proinde, quod consequens est, hoc principium, seu verius dæmon utpote creatus subjicitur summi Principii, seu Dei potestati, ita ut nihil prorsus moliri possit absque ejus jussu aut permissione.

90. Sed ut alteram jam propositionis partem attingamus, ineptum nempe esse dualistarum systema malorum origini explicandæ, hoc patefit expendendo sive mala physica, sive mala moralia. Mala enim physica nuncupata, in primis talia non sunt absolute sed relative, dum quod uni malum est, alteri est bonum; præterea unam eandemque causam immediatam ac proximam habent, quam habent bona. Ut enim physica docet ex eadem lege eademque causa phænomena quæ inter se videntur contraria prodeunt, sic ex eodem calore vitæ

Digitized by Google

animantium et stirpium evolutiones pendent ac molestæ sensationes et incommoda non pauca, quæ nos affligunt; ejusdem caloris effectus est evaporatio ex qua procedunt pluviæ, rores, fontes etc. qui vegetationi inserviunt, et ex ipsa grandines pariter, inundationes etc. proveniunt; idem dic de electricitatis, chemicarum affinitatum, aliorumque effectibus. Cum una proinde eademque illorum effectuum, quos bonos aut malos dicimus, causa sit physica et immediata, pronum est inferre dualismum quoad hanc partem ex scientiarum physicarum ignorantia prodiisse.

91. Coarctatur igitur totum dualismi systema ad mala moralia. Verum hæc a natura intelligente, finita ac libera originem habent, unde etiam malorum *moralium* denominationem sortiuntur. Intelligentiæ porro limitatio in quovis demum gradu, ac proinde possibilitas deceptionis ex parte voluntatis liberæ inhæret necessario creaturæ. Moralis lex sive regula morum non est creaturæ intelligenti ac liberæ subjectiva, sed objectiva est; hinc fit ut ista, seu creatura deficere ab ea lege possit. Quæ cum ita sint jam per se patet, ad nullum principium per se malum confugiendum esse ut mali moralis origo exponatur. Huc proinde revocatur quæstio, utrum Deus potuerit condere creaturam intelligentem ac liberam nec ne, et an potuerit aut possit defectum moralem permittere, an vero hunc impedire teneatur.

92. Jam vero Deum potuisse creaturam intelligentem ac liberam condere, cum hoc objectum per se bonum sit, inficias iverit nemo; sic etiam non potuisse Deum ac non posse defectum moralem permittere, seu, quod idem est, debuisse ac debere liberam creaturam talibus munire præsidiis ne unquam a lege deficeret, nemo jure affirmare poterit, tum quia nobis perspectus non est finis, quem Deus sibi proposuit in hoc rerum ac providentiæ ordine constabiliendo; tum quia Deus ad optimismum, ut vocant, non tenetur; tum quia denique ex facto contrarium constat. Etenim ex una parte jam *a priori* constat nonnisi unitatem summi principii posse admitti, ex altera vero parte ab experientia constat mala hæc moralia in mundo esse, ergo patet *a posteriori* mala ejusmodi a Deo posse, salva ejus bonitate ac sanctitate, permitti, quamvis intimam hujus permissionis rationem angusta mens nostra assequi nequeat. Fatenda proinde potius ignorantia nostra, quam aut Deus incusandus, aut absurdum admittendum dualismi systema.

93. Ad præcavendam Bayle potissimum sophismata circa permissionem mali moralis animadvertendum est; 1° diversum esse judicium ferendum de Deo provisore universali, et de creatura seu de provisore particulari; hic enim ad ea tenetur, quibus subjici Deus nullatenus potest. Animadvertendum; 2° est, aliam prorsus esse rationem bonitatis infinitæ cum omnipotentia conjunctæ, et bonitatis creatæ limitibusque in sua efficacia circumscriptæ; hæc enim quandoque tenetur ad id omne præstandum erga alios, quod potest sive ex officio sive ex charitate, illa vero non item, alioquin tum Dei libertas destrueretur, tum nullus diversitatis gradus reperiri in creaturis intelligentibus posset haud exiguo virtutis detrimento.

DIFFICULTATES.

94. I. Obj. Cum veteribus dualistis: tum Scriptura tum ratio conspirant in duobus summis adstruendis principiis. Etenim 1° Amos 3, 6. legitur: *Si erit malum in civitate quod Dominus non fecerit;* 2° Ecclesiastici 23, 15. *Contra malum bonum est... duo et duo et unum contra unum;* et iterum ibid. 42, 25. *Omnia duplicia unum contra unum;* 3° Jo. 12, 31. ait ipsemet Christus: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras:* et Apostolus 2. Cor. 4, 4. *Deus hujus seculi excæcavit mentes infidelium.* 4° Sane cum eadem contrariorum ratio sit, uti existit summum bonum omnis boni causa, ita existere debet summum malum omnis mali causa. 5° Eo magis quod nec

Digitized by Google

bonum a causa mala, nec malum a causa bona produci queant; 6° hinc quemadmodum bonum et melius dicuntur relate ad optimum, sic malum et pejus dici debent relate ad pessimum; 7° cum tam bonum quam malum talia sint per participationem, revocari debent ad id quod bonum aut malum per essentiam est. Ergo.

95. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Loquitur Amos de malo *pœnæ* quod Deus infligere constituit, *C.* loquitur de malo *culpæ* quod fecerit principium malum *N.* Malum autem pœnæ cum ad punitionem culpæ ordinetur, jam non est malum in se, sed relative ad peccantem qui illud provocavit.

96. Ad 2^m, *D.* Respectu permixtionis boni et mali quibus homines tum in physico tum in morali ordine subjiciuntur, *C.* respectu duorum principiorum e quibus proveniant *N.*

97. Ad 3^m, *D.* Id est diabolus, qui etiam volentium mentes fallacibus suis suasionibus excæcat, *C.* princeps et Deus proprie dictus *N.* Ideo vero diabolus a Christo, princeps hujus mundi dictus est, quod dominetur *seculariter viventibus* et ultro se ei subjicientibus, quos pariter excæcat, quatenus impii voluntarie excæcari patiuntur; quo sensu idem Apostolus ad Philipp. 3. scripsit: *Quorum Deus venter est.*

98. Ad 4^m, *D.* Eadem est ratio contrariorum, quæ sibi opponuntur *positive, C.* quæ sibi opponuntur *privative, N.* Jam vero malum non opponitur bono nisi per ejusdem privationem.

99. Ad 5^m, *D.* Bonum a causa mala produci nequit, *C.* malum non potest produci a causa bona deficiente *N.* Hoc enim inter bonum et malum discrimen intercedit, quod bonum utpote positivum requirit causam efficientem, malum vero utpote negativum non requirit nisi causam deficientem.

100. Ad 6^m, *Neg.* paritatem; nam bonum et melius dicuntur relative ad bonum per *accessum*, malum vero et pejus per *recessum* a bono.

101. Ad 7^m, *Neg.* iterum paritatem; cum malum, uti modo diximus, tale non sit per participationem, sed per privationem boni tantummodo. Et hæc de his nugis.

102. II. Obj. Sub Deo bono et optimo intelligi nequit mali moralis permissio; 1° nam Deus aut non debuisset creaturæ rationali concedere fatale libertatis donum, aut saltem illis præsidiis illud communire debuisset, quibus labi non posset; 2° nulla enim ratio assignari potest ejusmodi permissionis nisi Dei gloria extrinseca per manifestationem divinorum attributorum, misericordiæ præsertim et justitiæ; jam vero hoc non argueret nisi turpissimum *egoismum* in Deo cum temporali ac æterno innumerarum creaturarum dispendio. 3° Cum Deus præterea non possit creaturam nisi ad felicitatem condere, sin minus absolute, saltem hypothetice *debuisset* malum hoc avertere a creaturis suis, ne fine ad quem conditæ sunt æternum privarentur. 4° Omnium consensu reus aut particeps saltem interpretative criminis aut culpæ censeretur, qui cum præviderit alicujus rei abusum, eam tamen licet in se bonam concederet, uti pater, mater, ludimagister etc. jam vero Deus cum prævisione certissima abusus libertatem concessisset. Ergo.

103. Resp. *D. A.* Nequit intelligi adæquate, *C.* prout tenuitas nostra patitur *N.* Nam ad cognoscendam rationem permissionis mali moralis adæquate necesse esset ut Dei consilia perfecte assequeremur, quod nobis datum in præsentia non est, olim Deo opitulante assequemur, cum eum videbimus sicuti est; interim non desunt rationes quibus saltem ostendamus eam minime repugnare, quod interim satis est.

104. Ad 1^m, *prob. D.* Si finis ultimus et adæquatus creaturæ rationalis esset ipsius felicitas, *Tr.* vel *C.* si non sit nisi mediatus et proximus. *N.* Porro Deus sibi in creatione rationalis creaturæ constituit uti finem ultimum gloriam suam, a quo præscindere non potest; quo posito, creaturæ rationales non habent nisi rationem medii, adeoque Deus liber extitit in præfigendo harum creaturarum fine, ita ut ipsæ illum conditionate assequerentur per rectum

Digitized by Google

libertatis sibi concessæ usum, aut ab eo exciderent per pravum libertatis abusum; libertatis donum cum bonum in se sit, nihil vetat quominus sic Deus bonus et optimus concedere illud potuerit, ut qui eo instructus est ipso abuti possit.

105. Ad 2^m. *Dist. min.* Si Deus intendisset gloriam suam mediante creaturarum suarum detrimento, *C.* si intendit mediante ordinatione prævisi nec voliti creaturarum abusus *N.* Nam Deus tantum ordinat prævisum libertatis abusum ad gloriam suam, eum vero nec vult nec intendit.

106. Ad 3^m, *D.* Debuit Deus a creatura rationali omne malum avertere, si felicitas, uti diximus, esset finis absolutus et ultimus ejusdem creaturæ, *C.* si non sit nisi conditionatus *N.* Responsio patet ex dictis.

107. Ad 4^m, *D.* Si sermo sit de provisore particulari, *C.* si de generali *N.* Provisor particularis qui et lege et munere detinetur erga alios, subditos præsertim, certe omnium consensu malus haberetur, si omni ratione qua posset etiam denegando rem in se bonam, cujus prævideret certo abusum, aut etiam solum probabiliter, non averteret ab illis malum omne. At provisor generalis hac lege non tenetur, cum præ oculis bonum universale habere debeat, ad quod alicujus mali permissio conferre potest, ut patet etiam in politica republica, a qua Magistratus non omne malum avertere tenentur. Exinde responsio patet ad singula objecta exempla patris etc. quæ non sunt nisi de provisoribus particularibus.

CAPUT III.

DE ESSENTIA DEI EJUSQUE PERFECTIONIBUS GENERATIM.

108. Quum theologi Dei essentiam ejusque perfectiones inquirunt, non juxta id quod Deus in se reipsa est, hoc efficiunt, sed prout intelligentia nostra Deum assequi potest.

109. *Perfectiones* autem, *nomina*, *attributa* sunt dotes illæ, quibus divina natura consistit, aut instructa esse concipitur. In his porro perfectionibus ordo logicus spectatur, dum a theologis inquiritur quænam prima censenda sit, ex qua ceteræ profluant, aut profluere concipiantur, ita ut sit veluti reliquarum perfectionum, quæ subjecto alicui insunt, fons, basis ac fundamentum etiam, quod eas sustentet ac regat. Ejusmodi perfectio quæ primo concipitur, ea est, quæ *essentiæ* nomine donatur. Essentia siquidem rei alicujus, est id quod eidem maxime intimum est, et ex quo cetera dimanant, aut emanare deprehenduntur, ac primo proinde in ea concipitur, et non modo a reliquis rebus omnino distinguitur, sed etiam res ipsa in suo esse constituitur.

110. Cum igitur de Deo agitur, dum quæritur quænam sit ejus essentia, quæritur quænam perfectio prima in eo censeri debeat, ac ceterarum perfectionum veluti fons sit, et qua ab omni eo, quod Deus non est, secernatur. Circa quam quæstionem quatuor sunt præcipuæ theologorum sententiæ; 1° *nominalium*, qui eam constituunt, in omnium perfectionum *cumulo*; 2° eorum qui eam collocant in *infinitate*, ut vocant, *radicali*, sive in omnium perfectionum *exigentia*; 3° illorum est thomistarum, qui eam autumant in *actuali intellectione* consistere; 4° demum ceterorum est thomistarum, quæque omnino prævaluit in scholis communisque effecta est, qui censent eam in *esse a se* (*aseitatem* vocant) constituendam esse, seu in necessitate existendi. Quænam ex his sententiis verisimilior nobis videatur apposita propositione aperiemus.

111. Interim divinæ perfectiones generatim bifariam dividuntur, nempe in perfectiones illas, quas veteres scholastici *simpliciter simplices* vocarunt, nosque absolute *simplices* nuncupabimus; et in eas quas iidem dixerunt *secundum quid*, nos vero dicemus *mixtas*. Perfectio *simplex* ea dicitur, quæ nullam in suo conceptu imperfectionem involvit ac melior est sua opposita, ac proinde in Deo absolute enuntiatur, ejusmodi est *intelligentia*, *bonitas* etc. hinc Deus dicitur

Digitized by Google

sapiens, *bonus* etc.; mixta e contra illa vocatur perfectio, quæ imperfectionem aliquam in suo conceptu importat, nec melior sua opposita est, e. g. extensio materialis quæ est perfectio in materia, esset imperfectio in spiritu, ejusmodi perfectio in Deo inesse nequit, nec de ipso absolute enunciari potest, hinc nemo dicet Deum esse extensum proprie.

112. Cum tamen nulla perfectio, quæ in creaturis sit, Deo abesse possit, exinde factum est, ut aliæ perfectiones dicantur Deo inesse *formaliter*, aliæ vero *eminenter*, aut etiam *æquivalenter* ac *virtualiter*. Deo formaliter insunt omnes perfectiones simplices; *eminenter* autem, *æquivalenter* ac *virtualiter* perfectiones mixtæ; quatenus nempe Deus eas aut longe perfectiori modo in se continet e. g. immensitatem, quæ excellentior profecto extensione est; aut quatenus eas habet, quibus perfectiones creaturarum producere potest, aut idem potest præstare, quod possunt creaturæ, sed perfectione altioris ordinis e. g. omnipotentia et intelligentia.

113. Nostri hic muneris est ostendere 1° Deo inesse omnes perfectiones; 2° patefacere quanam ratione Deo omnes perfectiones insint; 3° determinare quænam verisimilius haberi debeat perfectio illa prima, in qua Dei essentia consistit; quæque etiam alio nomine constitutivum Dei metaphysicum nuncupatur; sic porro ex ordine hæc præstamus.

PROPOSITIO I.

In Deo sunt omnes perfectiones.

114. Auctoritas et ratio hujus propositionis veritatem adstruunt. Etenim Exod. 33, 19. Deus de se Moysi dicit: *ostendam omne bonum tibi;* jam vero Deus *omne bonum* dici non posset, si aliqua perfectione destitutus esset; et Psalm. 144. *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis;* magnitudinis scilicet *intensivæ* quoad ejus naturam. Hinc S. Gregorius Nazianz. *Orat. in Natalitia* in rem nostram scribit: *Universum esse in se ipso, nunquam incœptum, nunquam desiturum, complexus continet, tanquam infinitum et interminatum essentiæ pelagus.* Plura congerere supervacaneum esset, cum ratio ipsa id ipsum evidenter suadeat. Deus enim cum sit ens, quo nihil melius excogitari potest, hoc ipso perfectiones omnes in se habeat necesse est, alioquin jam Deus non esset.

PROPOSITIO II.

Deus habet omnes perfectiones simplices formaliter, mixtas autem eminenter.

115. Si Deo insunt perfectiones omnes, ut superior docet propositio, jure profecto infertur Deum habere perfectiones tum simplices tum mixtas, diversa tamen ratione: simplices siquidem vere et proprie, seu uti dicitur *formaliter*, cum nullam in sui notione imperfectionem involvant, et hac de causa Deus ab illis denominetur; dicitur enim bonus, justus, sanctus, intelligens etc. Cum e converso perfectiones mixtæ includant imperfectionem in suo conceptu, neque cum æquali aut excellentiore simul consistere queant, fit ut istas non vere et proprie, sed solum eminenter seu excellentiore ratione possideat, quatenus aut habet perfectiones quæ illis æquivalent, aut potest efficere, quod habent et efficiunt creaturæ omnes, longe perfectiore ratione. Immensitas æquivalet extensioni, omnipotentia creaturarum virtuti et efficacitati, et ita porro.

116. Ex his sequitur omne, quod perfectionem redolet in creaturis, cujusmodi essent bonitas, pulchritudo, entitas tum existens tum possibilis, in Deo reperiri at infinite perfectius. Quod feliciter expressit S. Anselmus in suo *Monologio* c. 15. scribens: *Quidquid igitur eorum de illa* (Divina natura) *dicatur, non qualis vel quanta sed magis quid sit, monstratur. Sed palam est, quia quodlibet bonum summa natura sit, summe illud est. Illa igitur est summa essentia, summa vita, summa ratio, summa salus, summa justitia, summa sapientia, summa veritas,*

Digitized by Google

summa bonitas, summa magnitudo, summa pulchritudo, summa immortalitas, summa incorruptibilitas, summa immutabilitas, summa beatitudo, summa æternitas, summa potestas, summa unitas. Ecquis porro ejusmodi infinitum perfectionum pelagus toto corde non diligat?

117. Dices 1° Relationes divinæ quamvis perfectiones mixtæ sint, in Deo tamen formaliter sunt, et ab eis denominatur, dicitur enim Deus Pater, Filius, et Spiritus S. 2° Præterea perfectiones ceteræ quamvis simplices, ab essentia profluere intelliguntur, in ea igitur formaliter non sunt.

118. Resp. Ad 1^m, *D.* Relationes divinæ formaliter in Deo sunt et ab illis Deus denominatur, quatenus nullam important imperfectionem, sed solum mixtæ dicuntur quatenus incompossibiles sunt in eodem subjecto cum alia perfectione, *C.* secus *N.* Duplici sensu diximus vocari *mixtas* eas perfectiones aut prout admixtam imperfectionem præseferunt, aut prout cum alia in eodem subjecto consistere nequeunt. Hoc porro sensu relationes in Deo mixtæ perfectiones dicuntur; Pater enim quatenus paternitatem habet non potest simul habere filiationem, alioquin eadem persona Pater simul esset ac Filius, quod repugnat. Addo propter identitatem essentiæ divinæ in tribus personis unamquamque earum mediate ceteras perfectiones has possidere. Ceterum longe verisimilius est has relationes nec perfectiones nec imperfectiones esse, sed unice modum, seu rationem habitudinis significare, qua una persona ad aliam refertur.

119. Ad 2^m, *D.* Juxta nostrum intelligendi modum, *C.* in se *N.*

PROPOSITIO III.

Essentia Dei metaphysica videtur constituenda in eo quod sit ens a se ac independens, seu in existentia a se.

120. Etenim essentia metaphysica seu metaphysicum constitutivum ex communi sententia quatuor hæc complectatur necesse est; 1° ut sit quidpiam intrinsecum enti; 2° ut ipsum ab alio quolibet secernat; 3° ut primo concipiatur; 4° ut ceterarum omnium perfectionum spectari possit veluti fons et origo. Jam vero quatuor hæc in *aseitate* reperiuntur. Ratio enim entis a se sic intima Deo est, ut nihil ea prius excogitari possit. Ea præterea est qua Deus a creaturis omnibus vel maxime distinguitur. Omnia demum attributa ex ipsa veluti dimanare concipiuntur. Nam ex eo quod sit ens a se, hoc ipso intelligitur eum perfectionibus omnibus possibilibus instructum esse debere, nulloque termino circumscriptum, quod præclare evolvit S. Thomas 1. p. q. 4. ar. 2. et post eum Suarez in sua *Metaphysica* Tom. II. disp. 21. sect. 1. et seqq.

121. Hæc ipsa sententia magis videtur Scripturæ, et patribus consentanea. Etenim Deus Exod. 3, 14. volens sibi nomen proprium tribuere, dixit Moysi: *Ego sum qui sum; sic dices filiis Israel: Qui* EST *misit me ad vos.* Quæ verba expendens Hilarius *De Trinit.* lib. 1. *Admiratus sum*, inquit, *plane tam absolutam de Deo significationem . . . Non enim aliud proprium magis Deo, quam* ESSE *intelligitur, quia ad ipsum quod est, neque desinentis est aliquando neque cœpti.* Ac S. Bernardus *De consideratione* lib. 6. c. 6. *Si bonum, si magnum, si beatum, si sapientem, vel quidquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo instauratur,* QUOD EST *est. Nempe hoc ei esse, quod hæc omnia esse.* Sic Patres reliqui passim, imo nec ab hac notione abnuerunt ipsi philosophi ethnici, solo rationis lumine duce.

122. Et hæc pro sententia nostra attulisse satis sit; cum enim nobis in animo haud sit lites domesticas serere ideo in alienis sententiis sive expendendis sive refellendis minime immoramur.

—

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO EJUSQUE ATTRIBUTIS.

PARS II.

DE DIVINIS ATTRIBUTIS SINGILLATIM.

123. Multiplex a diversis auctoribus attributorum divinorum partitio excogitata est plus minusve imperfecta, cum adæquata dari non possit. Præcipuas nos complectemur partitiones ad finem quem nobis proposuimus.

124. Itaque, alia attributa dicuntur *absoluta* quæ nempe ipsam divinam naturam afficiunt, alia *relativa* quæ attingunt personas. Rursum attributa absoluta dispertiuntur in *negativa* et in *affirmativa*. Negativa ea dicuntur quæ quamvis in se positiva sint, tamen vocibus negativis significantur, e. g. infinitas, immensitas, immutabilitas etc. Affirmativa, quæ vocibus affirmantibus enuntiantur, uti bonitas, justitia etc. Alia fuere *respectiva* nuncupata, eo quod ad operationes referantur, uti scientia, omnipotentia, providentia etc.

125. Nimis longa res esset de attributis singulis disserere; de illis proinde agere instituimus, quæ potissime in controversiam veniunt, aut in dubium revocata quoquomodo sunt, nempe de Dei simplicitate, immutabilitate, libertate, infinitate, immensitate atque æternitate.

CAPUT I.

DE SIMPLICITATE DEI.

126. Ut perspicuitati inserviamus notiones præmittendæ sunt, quæ ad rem præsentem faciunt. *Simplex* illud dicitur quod compositione caret; *compositio* vero est distinctorum unio. Triplex distinguitur compositio, physica, metaphysica et logica. Compositio *physica* ea est, quæ constat partibus realiter distinctis, cujusmodi sunt corpora omnia; *metaphysica* ea dicitur, quæ exurgit ex potentia et actu, essentia et existentia, natura et personalitate; *logica*, quæ coalescit ex genere et differentia.

127. Adversus Dei simplicitatem peccarunt quotquot Deum corporeum admiserunt ut idololatræ, atque anthropomorphitæ, qui humanam formam Deo tribuerunt, nec non pantheistæ qui Deum adspectabile hoc universum aut esse aut saltem ex eo etiam coalescere autumarunt. Peccarunt insuper qui realem in Deo distinctionem inter divinam essentiam et attributa, atque inter attributa a se invicem admiserunt, cujusmodi vulgo censetur Gilbertus Porretanus, et Græci illi schismastici qui, duce Gregorio Palama, virtutem Dei operationesque a divina essentia distinxerunt, et quandam ab eadem essentia promanantem lucem, qualis Christo affulsit in monte Thabor, commenti sunt, adeoque *palamitæ* ac *thaboritæ* audiunt. Abbas Joachim pariter incusatur, quod realem invexerit distinctionem inter divinam naturam divinasque personas, cujus proinde libellus in conc. Lateranensi IV. an. 1215. damnatus est. Et hi quidem omnes defectu errarunt; anomæi porro, una ex arianis secta, errarunt excessu circa eandem Dei simplicitatem, dum Eunomium et Aëtium sequuti nullam ne cogitationis quidem in Deo agnoscere voluerunt distinctionem inter naturam

Digitized by Google

et perfectiones sive absolutas sive relativas, ac inter perfectiones inter se, ut inde inferrent comprehensibilitatem divinæ naturæ, et viam sibi sternerent ad Verbi negandam divinitatem.

128. Quo vero melius hujus postremi erroris indoles cognoscatur, et varia theologorum doctrina circa distinctionem quæ in Deo admitti debet, nonnullæ iterum notiones præmittendæ sunt. *Distinctio* est negatio identitatis; ea enim distinguuntur, quæ non sunt idem. Duplici porro ratione aliquid potest non esse idem cum alio aut nempe in se, aut in conceptu nostro. Si aliquid in se non sit idem cum alio, tunc habetur distinctio, quæ intercedit inter duo vel plura, ac *realis* vocatur; quod si unum cum alio idem non sit nisi in conceptu nostro, illa exurgit distinctio, quæ *rationis* aut etiam *mentalis* et *cogitationis* nuncupatur.

129. Si idem aliquid cum alio non sit, aut quia hæc separata sunt, ut Petrus et Paulus, aut quia saltem separari possunt, ut anima et corpus, aut quia relative opponuntur, uti pater et filius, illa habetur distinctio, quæ dicitur *realis major;* quod si aliquid idem in se cum alio non sit solum ratione modi, quatenus modus distinguitur a re, cujusmodi sunt cogitationes respectu animæ, et figura respectu corporis, hæc distinctio *modalis* seu etiam *realis minor* appellatur. Præter duas has distinctiones Duns Scotus aliam admisit inter duas pluresve ejusdem rei proprietates, quarum una non est altera in sua ratione formali, cujusmodi in homine essent animalitas et rationalitas, in Deo essentia et attributa, atque attributa singillatim sumpta ut misericordia, justitia, omnipotentia etc. ac *realem minimam* aut *formalem* nuncupavit.

130. Hac de causa ingens rumor in scholis excitatus est, perinde ac si scotistæ ob novam inductam distinctionem in Gilberti Porretani errorem lapsi essent: prout etiam nominales qui distinctionem virtualem admittere recusabant inter divinam essentiam et attributa, atque inter attributa ipsa absoluta, eunomianis accensiti sunt. Sedatis tamen postea animis, ut fit, omnis ejusmodi rumor evanuit, cunctique sinceri catholici agniti sunt.

131. Ceterum mentalis distinctio rursum bifariam in omnium sententia dividitur, quarum altera cum sine fundamento in re prorsus sit, ut ille qui distingueret inter Petrum et Cepham, dicitur *rationis ratiocinantis;* altera vero cum res ipsa fundamentum distinctioni suppeditet, aut quia diversis inserviat usibus uti triticum quod sementi, alimento etc. aut quia pluribus æquivalet aut diversa efficere potest, uti Deus, nomen obtinuit distinctionis *rationis ratiocinatæ* aut *virtualis*. Prior dicitur sine fundamento in re, posterior cum fundamento in re.

132. Quibus præmissis ordo postulat ut 1° vindicemus Deo summam simplicitatem; 2° eumque quavis corporis compage expertem exhibeamus; 3° refellamus pantheismum; 4° nec non rejiciamus tum realem distinctionem a Gilberto, uti dicitur, invectam, tum 5° oppositum anomæorum dogma omnem etiam rationis distinctionem ex Deo ablegans. Quæ ut præstemus, sit:

PROPOSITIO I.

Deus est omnino simplex.

133. Hæc propositio de fide est, ex concilio Lateran. IV. Cap. *Firmiter* statuente quod in Deo sit *Una essentia, substantia seu natura simplex omnino*. Qua definitione omnimoda in Deo adstruitur simplicitas ad exclusionem cujusvis a parte rei compositionis.

134. Jam vero omnem in primis compositionem physicam, quæ ex partibus realiter distinctis coalescat, cujusmodi in corporibus reperitur, removet a Deo Scriptura; Christus enim loquens de Deo Jo. 4, 24. ait: *Spiritus est Deus*. Vocem autem *Spiritus* Christum per oppositionem ad quodvis corpus usurpasse ejus scopus evincit edocendi Samaritanam, Deum oportere in *Spiritu et veritate* adorari. Hoc eodem sensu 2. Cor. 3, 17. scripsit Apostolus; *Dominus autem Spiritus est*. Accedit, quod Scriptura eas Deo proprietates tribuat, quæ cum physica

Digitized by Google

compositione componi nullatenus possunt, cujusmodi sunt infinitas, immensitas, æternitas.

135. Amovet præterea Scriptura a Deo compositionem metaphysicam ac logicam, dum ei nomina abstracta tribuit ita ut eum denominent; dicitur siquidem Deus passim *sapientia, justitia, bonitas, via, veritas, vita,* nempe *subsistens,* minimo vero veluti *habens* sapientiam, justitiam etc. prout ad prædictas compositiones requireretur.

136. Summam Dei simplicitatem colligunt Patres tum ex ejus natura tum ex ejus attributis; ex natura quidem quatènus Deus *quod habet est;* et quatenus ejus notio exposcit ut sit ens quo nihil perfectius excogitari possit, tale porro non esset Deus, si compositione constaret; et quatenus demum ratio entis a se, seu primi entis necessitate naturæ existentis omnem, quæ fingi possit, compositionem respuit. Ex attributis vero id ipsum colligunt, quæ cum compositione consistere nequeunt, cujusmodi sunt infinitas et immutabilitas. Has porro rationes omnes collegit et evolvit S. Thomas *contra Gentes* lib. 1, cap. 18.

137. Quod si Deus omnino simplex est, merito infertur Deum esse suam essentiam, suum esse, actum purissimum, imo totum actum, seu talem ei simplicitatem competere, ut cum ea nulla comparari possit: exinde fluit:

PROPOSITIO II.

Absurda et hæreticalis est illorum sententia, qui Deum corporeum esse censent.

138. Prior enuntiationis pars afficit, præter anthropomorphitas, quotquot Deo corpus tribuerunt; altera vero impetit socinianos aliosque autumantes doctrinam de Deo corporeo indifferentem quoad fidem esse, neque aliud de ea judicium veteres tulisse.

139. Absurdam porro esse sententiam de Deo corporeo patet primo ex eo quod Dei naturæ repugnet; ex dictis enim ac demonstratis in superiore propositione, Deus est natura sua simplex omnino: ergo absurdum est Deum corporeum adstruere. Scriptura proinde eos objurgans, qui Deum simulacris sibi effingebant, sic loquitur: *Cui ergo similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* (Isa. 40, 18.) Optime hac in parte Origenes lib. 1. *de principiis* cap. 1. n. 6. inferebat: *Non ergo aut corpus aliquod aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens . . . Set ut sit omni ex parte* μόνας, *et ut ita dicam,* ἑνάς; *et mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis naturæ vel mentis sit.*

140. Indifferentem porro non esse doctrinam de Deo corporeo ad catholicam fidem, neque eam ut indifferentem antiquitus spectatam fuisse sic ostendimus. Doctrina de Deo corporeo hæresibus accensita est, ejusque pertinaces sectatores veluti hæretici habiti sunt. Ergo doctrina de qua agimus nec indifferens ad catholicam fidem dici potest, neque uti talis antiquitus spectata est. Sane, vix orto anthropomorphismo Ecclesiæ sec. IV. labente, illico ceu in absurdam hæresim adversus illum patres insurrexerunt. Hieronymus enim *lib. contra Joannem Hierosolym.* n. 11. eum vocat *stultissimam hæresim;* Theodoretus lib. 4. *Hæret. fabul.* c. 10. *stultam* appellat *sententiam;* Cassianus vero *Collat.* 10. cap. 2. *ineptam hæresim* dicit, *gravem errorem, qui in perpetuæ mortis discrimen injiciat, et gentilem blasphemiam.* Qui proinde hæresiologias scripserunt Augustinus, Philastrius, Epiphanius, Jo. Damascenus, Isidorus ac Rabanus anthropomorphitas contumaces hæreticis accensuerunt. Ante istos jam eos universæ Ecclesiæ Theophilus Alexandr. in epistolis paschalibus denuntiaverat, ac ita protriti sunt, ut vix eorundem reliquiæ superfuerint. Quod vero dictum est de humano corpore, idem dici de alia quavis corporea substantia debet, cum eadem ratio sit. Patet igitur veritas utriusque assumpti.

DIFFICULTATES.

141. I. Obj. Adversus primam partem: 1° Scriptura refert hominem ad imaginem et similitudinem Dei

Digitized by Google

conditum esse; ergo Deus spiritu et corpore constat. 2° Patres haud pauci etiam quoad corpus, similitudinem Dei hominem referre docuere. 3° Scriptura præterea Deo humana membra oculos, os etc. corporisque proprietates tribuit cujusmodi sunt magnitudo et extensio, uti apud Joh. 11, 8. Deus dicitur *excelsior cœlo, profundior inferno, longior terra, latior mari;* tribuit demum affectiones humanas *iram, pœnitentiam, misericordiam, vindictam* etc. Ergo.

142. Resp. Ad 1^m, *D.* Quoad animam, *C.* quoad corpus *subd.* ratione dominii, quod a Deo homo accepit super animantia ac universam terram, *C.* respectu lineamentorum corporeorum *N.* Hoc enim, ut vidimus, repugnat.

143. Ad 2^m, *D.* Patres ita docuere ratione quarumdam proprietatum, quæ toti homini insunt, quæque Dei proprietates adumbrant, *C.* ratione exterioris formæ aut figuræ *N.* Intenderunt enim patres significare aut hominis dominium, uti diximus; aut humanam formam adscititiam, quam Deus, in quorundam sententia, uti typum adscivit in hominis creatione; aut etiam, ut pluribus placuit, quatenus hominem condidit ad similitudinem Verbi postea incarnandi.

144. Ad 3^m, *D.* Improprie seu metaphorico sensu, *C.* proprie *N.* Passim siquidem Deus ut se se hominum quos alloquebatur imbecillitati accommodaret, illis formulis usus est quibus veluti sub sensibus proprietates suas ineffabiles subjiceret. Hac de causa illi aut membra humana tribuuntur, aut affectiones humanæ quæ longe ab ipso remotæ sunt. Ne vero homines impropria hac loquendi ratione ac symbolica deciperuntur, ea in Scripturis interseri voluit, quæ homines ab hac opinione retraherent: cujusmodi sunt quæ de ejus immensitate, infinitate, æternitate prædicantur. Sic. Jerem. 23, 24. *Numquit non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus?* et Sap. 1, 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Et alibi passim talia occurrunt, quæ cum corpore aut corporea forma componi nequeunt.

145. II. Obj. Adversus alteram partem: 1° Doctrina de Deo corporeo revelationi non adversatur: etenim Scriptura, vel ipso Origene teste in op. *De principiis* lib. 1. c. 1. nuspiam exhibet vocem *incorporei* seu ἀσωμάτου de Deo disserens; 2° vox autem *spiritus* non solum Deum incorporeum non evincit, sed potius contrarium adstruit; 3° in communi enim acceptione vox *spiritus* usurpabatur ad corpus subtilius significandum, ut patet etiam ex eo quod veteres *spiritus corporeos* admiserint. Verum et hoc omisso, qui Deum corporeum professi sunt aut lucem extensam, digni fuerunt indulgentia, tum quod 4° nullam nos substantiæ spiritualis ideam habeamus; tum etiam 5° ex eo quod nullum exinde religio detrimentum capiat, cum Dei cultus et amor et obsequium integrum omnino subsistant; 6° sane qui divinam naturam lucem esse autumarunt, eam nec minus sanctam, nec minus puram aut invisibilem crediderunt, aut minus perfecti christiani fuerunt, uti Tertullianus, Melito aliique. 7° S. Gregorius Nazianzenus theologorum subtilissimus *Orat.* 34. fassus est Dei naturam esse prorsus incomprehensibilem ac ineffabilem, attributa negativa nullam divinæ essentiæ ideam præbere; positiva vero ideam semper rei alicujus sensibilis ingerere, adeo ut *impossibile sit* enti corpore prædito entia simplicia cogitare absque rerum sensibilium adminiculo. 8° Anthropomorphitæ proinde tolerati sunt, neque a S. Epiphanio, Augustino teste, hæreticis accensiti. Ergo.

146. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Scriptura, Origene teste, nuspiam conceptis verbis Deum *incorporeum* vocat, *C.* æquivalentibus incorporeum non adstruit *N.* Eo enim ipso, quod Scriptura Deo tribuit proprietates, quæ cum natura corporea consistere nequeunt, ipsum exhibet incorporeum, etsi vox hæc in Scriptura non occurrat; nec alia fuit Origenis mens in ejusmodi observatione.

147. Ad 2^m, *D.* Vox *spiritus* per se

Digitized by Google

substantiam incorpoream non denotat, *Tr.* in attributis quæ eidem affinguntur et in suis adjunctis spectata *N.* Haud abnuimus vocem spiritus per se notionem non præseferre substantiæ omnino simplicis, nec proinde ex hac sola voce id concludimus; ast falsum est, cum de Deo sermo est, in sensu substantiæ simplicis in Scripturis non adhiberi. Attributa enim quæ de Deo Scriptura prædicat, cujusmodi sunt infinitas, immensitas, æternitas, ostendunt vocem spiritus per oppositionem ad corpus, ac proinde in sensu summæ simplicitatis, cum de Deo sermo est, adhiberi.

148. Ad 3^m^, *D.* Id est, veteres interdum vocem *spiritus* usurparunt minus proprie, prout minus proprie usurpabant vocem *corporis*, *C.* absolute vocem *spiritus* ad corpus subtilius significandum adhibebant *N.* Non inficiamur quandoque nomine *spiritus* ad substantiam non omnino simplicem significandam adhibuisse veteres; ast neque negari potest veteres pariter interdum nomen *corporis* in pressa significatione non adhibuisse. Ea enim voce aliquando *substantiam* designabant, aut ens non omnino simplex seu omnis compositionis expers, cujusmodi sunt spiritus omnes creati respectu Dei. Hinc interdum Deum *corporeum* dixerunt in sensu substantiæ, et spiritus etiam vocarunt corporeos, quatenus non sunt prorsus simplices, sed aliqua compositione metaphysica ac logica constant, adeoque *relative* corporeos vocabant spiritus, non *absolute*. Nunquam vero de Deo minus proprie adhibuerunt in ordine ad compositionem.

149. Ad 4^m^, *D.* Nullam ideam adæquatam substantiæ spiritualis habemus, *C.* saltem inadæquatam, et per remotionem materiæ et compositionis *N.* Hoc porro sufficit.

150. Ad 5^m^, *D.* Nullum religio detrimentum capit quamdiu quis errat invincibiliter, *Tr.* errore cognito *N.* Tunc enim sine piaculo et religionis saltem subjectivæ detrimento error esse non potest. Hinc nec verus cultus neque verum obsequium subsistere possunt cum professione cogniti erroris, qui necessario adversatur veritati.

151. Ad 6^m^, Resp. Esto, hoc tamen non impedit quominus illi qui ita de Deo sentiebant in exitiali errore versarentur ac repugnarent veritati, etsi aliqui *rustica simplicitate* ducti, ut loquitur S. Hieronymus, decepti essent. Non error, sed in errore pertinacia hominem hæreticum facit: conjungi propterea possunt mores inculpati cum errore, cum hic ex ignorantia procedit. Perfectus christianus nec dici nec esse potest qui deliberate et scienter veritati obsistit. Incertum autem est, num Melito ac Tertullianus Deum reipsa corporeum admiserint, plures eruditi ab hac macula tum hos tum alios qui ejusdem erroris incusari solent, vindicarunt.

152. Ad 7^m^, *D.* Et hæc S. Gregorius Nazianz. docuit absque ullo divinæ simplicitatis detrimento, *C.* ut huic detraheret *N.* Rite omnino statuit S. Doctor Deum et incomprehensibilem et ineffabilem esse, cum hæc doctrina Ecclesiæ sit. Imbecillitatem porro nostram adstruit ad ideam Dei adæquatam in nobis efficiendam dum nitimur eum cogitare; sed non inficiatur posse nos, saltem ope abstractionis, omnem ab ipsius idea compositionem removere, adeoque rectam efformare nobis de Deo notionem, quam ipse in objecta oratione pluribus simplicem esse ostendit.

153. Ad 8^m^, *D.* Quamdiu *rustica simplicitate* rudes monachi tali errore detinebantur, *C.* post perspectam Ecclesiæ doctrinam *N.* Nec alio sensu a S. Epiphanio excusatos illos anthropomorphytas esse docet Augustinus, nec hæreticis formalibus accensitos.

PROPOSITIO III.

Systhemata pantheismi et autotheismi absurda sunt.

154. *Pantheismus* cujus essentia consistit in *unica admittenda substantia* profluxit ac profluit ex ignorato aut negato aut perperam intellecto dogmate creationis, seu productionis a Deo factæ ex nihilo hujus universi.

Digitized by Google

conditum esse; ergo Deus spiritu et corpore constat. 2° Patres haud pauci etiam quoad corpus, similitudinem Dei hominem referre docuere. 3° Scriptura præterea Deo humana membra oculos, os etc. corporisque proprietates tribuit cujusmodi sunt magnitudo et extensio, uti apud Job. 11, 8. Deus dicitur *excelsior cœlo, profundior inferno, longior terra, latior mari;* tribuit demum affectiones humanas *iram, pœnitentiam, misericordiam, vindictam* etc. Ergo.

142. Resp. Ad 1m, *D.* Quoad [illegible] mam, *C.* quoad corpus *subd.* [illegible] dominii, quod a Deo homo [illegible] super animantia ac univers[illegible] *C.* respectu lineamentor[illegible] rum *N.* Hoc enim, ut [illegible] pugnat.

143. Ad 2m, *D.* [illegible] mundum ratione quarumda[illegible], aut evolutoti homini ins[illegible] *substantiæ divinæ*, quæ effunprietates adu[illegible] *quin multiplicetur.* Forma panrioris form[illegible] *idealistici* consistit in negatione derunt e[illegible] *realitatis phænomenorum*, ut constituat homini[illegible] *unicam realitatem*, nempe substanhum[illegible] *tiam absolutam.* Forma denique reaDe[illegible] *listica pantheismi* mediam viam tenet; tv[illegible] *admittit* siquidem substantiam absolutam, et quandam realitatem in phænomenis, quæ spectat veluti attributa ac modos immanentes aut creatos substantiæ infinitæ. *Autotheismus* non est nisi modificatio, aut si placet, applicatio peculiaris ad hominem, humanamque societatem etiam, juxta sansimonianos, alicujus ex prædictis pantheismi formis seu speciebus. Juxta Salvador, qui spectari potest veluti organum sansimonianismi, *omnitheismus*, ut ipse loquitur, potissimum in societate politica a Mose instituta mirifice se prodit.

156. Cum igitur tota pantheismi doctrina systemati innitatur de unitate substantiæ per confusionem ideæ substantiæ absolutæ cum idea substantiæ relativæ et finitæ seu contingentis, quæ nempe produci ex nihilo potuerit ac reipsa producta sit, patet ad eversionem pantheismi sub quavis demum forma appareat, satis esse duplicem ejusmodi substantiarum existentiam evincere.

corporea forma [illegible] statuunt

145. II. Obj. [illegible] itam, sitem: 1° Doctri[illegible] m statuunt velationi no[illegible] iam cujusvis Scriptura [illegible] cognoscimus, op. *De p*[illegible] sumus nisi a exhibe[illegible] experientia imde D[illegible] ediate; porro ex*tus* [illegible] dari existentias e[illegible] cumscriptas, mu[illegible] assivas, uno verbo [illegible] cum non habeant [illegible] us ipsius existentiæ, [illegible] unt ad admittendam [illegible] lutam, necessariam, [illegible] m, seu ad admittendam [illegible] am Dei, substantiæ nempe di[illegible] plane distinctæ a substantiis finitis et contingentibus. Quod si existentiam contingentem cum existentia absoluta ac necessaria pantheistice conjungas atque unum idemque inde efficias, habebis cumulum absurdorum. Habebis nempe naturam, quæ simul necessaria sit et contingens; infinita et finita; simplex et composita; una et multiplex; mutationis expers et particeps. Omitto morales turpissimas consecutiones ex pantheismo quovis manantes, quæ omnem perimunt moralitatem actionum. Præterea systemata omnia pantheismi in suis diversis formis spectata innituntur principiis hypotheticis et gratuitis a priori pariter constitutis, quod e. g. substantia absoluta ac proinde infinita excludere debeat existentiam quorumvis entium finitorum, quæ ab illa distincta sint; item quod substantia infinita et absoluta sit causa necessaria, non vero libera, quæ nil possit extra se ipsam in tempore procreare ex nihilo sui, ut ajunt, et subjecti; quod res omnes nihil aliud sint aut esse possint nisi aut modificationes substantiæ unicæ, infinitæ et absolutæ, aut idea logica *objectivizans*, sic enim ajunt, se ipsam in rerum productione, aliaque ejusmodi quæ gratis omnino confinguntur, ac si negentur, probari ab ipsis nullatenus possunt. Sublatis porro gratuitis hisce hypothesibus quæ præter imaginationis æstum nullum aliud fundamentum habent, eadem systhemata

Digitized by Google

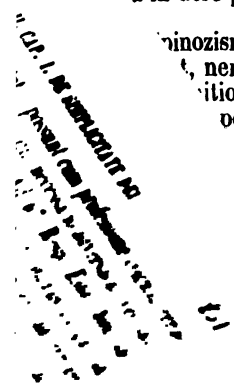

'a in aëre posita collabantur

'inozismum vero specia-
', nemo est qui nesciat
'itionibus et axioma-
oe falsis et contra-
ad systema jam-
'iendum. Ex in-
' quæ in hujus
'dduci pos-
' definitio.
't id quod
c est, id
'tu al-
' 3.):
'qui-
. quod in se
, um de immuni-
subjecto cui inhæreat,
sumi possunt; primus sen-
est falsus, alter est verus: sed Spinoza primum arripit, ut hoc veluti fundamento constituto, omne sui systhematis ædificium excitet. Posterior pars versatur item in ancipiti, nam si sermo sit de effectu, qui relationem dicat ad causam et in ordine ad illam, seu sub conceptu *effectus* spectetur, sensus Spinozæ verus erit in hac definitione; sed si spectetur res in se seu sine relatione ad causam, atque uti dicitur *absolute*, sensus Spinozæ est falsus; attamen hunc ipse sensum unicum affingit definitioni suæ; et ita porro pergit in evolutione systematis universi. Plura persequi possem ostendendo quod Spinoza incipiat systema suum a notione substantiæ quin ejus realitatem ostendat; quod permisceat ideas subjectivas cum objectivis, ordinem logicum cum ordine ontologico, aliaque ejusmodi non pauca, quæ ostendunt Spinozam neque philosophum fuisse, neque ullo modo sibi consistere, licet in sua *Ethica* continenti methodo geometrica sit progressus. At compendiariæ hujus tractationis circumscripti limites id non ferunt; satis proinde sit hæc pauca delibasse de hujus viri præstantia, quem tamen metaphysicorum veluti principem in Germania et in Galliis recentiores pantheistæ certatim extollunt.

159. Nec minus desipuit Judæo-incredulus Salvador, infimus Spinozæ assecla, dum eo dementiæ, ne impietatis dicam, devenit, ut faceret Moysen *infinitotheismi*, imo et *autotheismi* auctorem. Ad impium ejusmodi paradoxum evertendum satis sit animadvertere Moysen narrationem Geneseos a creatione mundi exordiri, seu a cœli terræque ex nihilo deductione solo divinæ voluntatis acto, scribens: *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Verbum vero *creavit* hic adhiberi ad eductionem ex nihilo sui et subjecti significandam hujus universi, tum ex nativa ejusdem vocis vi, tum ex sensu traditionali constanti Judæorum et Christianorum luculenter constat, uti in tractatu *de Deo creatore* data opera ostendemus. Constituto porro dogmate creationis rerum omnium, evanescit plane sive pantheismus; sive omnitheismus, sive demum autotheismus. Cum igitur Moyses hoc dogma jecerit uti fundamentum doctrinæ suæ, patet quam alienus ipse fuerit a doctrina sive religiosa sive politica, quam ei Salvador omnium facile primus per maximam injuriam affingit. Possem id ipsum urgere et confirmare tum ex divinæ providentiæ commendatione, quæ elucet in universa historia mosaica circa regimen Hebræi populi aliarumque gentium, tum ex prodigiis et vaticiniis quibus referta sunt Mosaica volumina, quidquid de illis senserit Salvador cum rationalistis suis, tum denique ex universis prophetis qui juxta doctrinam Moysis seu in connexione cum ejus doctrina ideam de Deo præbuerunt. Verum cum res per se sit manifesta, necesse non est hæc fusius persequi.

160. Præstat igitur concludere systemata pantheismi et autotheismi sub quavis demum forma spectentur, iniiti gratuitis, falsis, imo et contradictoriis sæpe principiis adeoque absurda omnino esse prout probandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

161. Obj. 1° Vera philosophandi ratio est mentis intuitum in suo figere objecto quod est infinitum et abso-

Digitized by Google

Dominatus est pantheismus in plerisque antiquæ philosophiæ tum Græciæ tum Orientis scholis: labentibus vero seculis modo subdole delitescens, modo apertius se prodens sectatores habuit non paucos; dein per Spinozam scientificam methodum est nactus: ac varie ex eo tempore expositus præsertim a *criticismo* et *transcendentalismo* Germanico; ætate hac nostra ecclectismum Gallicum non parum infecit.

155. Præter ea quæ hac de re jam disseruimus in superiore Tractatu p. III. sect. 1. n. 102 seqq. juverit hic tres illas præcipuas formas commemorare ad quas recentiores plerique pantheismum omnem revocant, nempe ad *emanatisticam*, ad *idealisticam* et ad *realisticam*. Emanatistica pantheismi forma ea est, quæ mundum spectat uti generationem, aut evolutionem substantiæ divinæ, quæ effunditur, quin multiplicetur. Forma pantheismi idealistici consistit in negatione realitatis phænomenorum, ut constituat unicam realitatem, nempe substantiam absolutam. Forma denique realistica pantheismi mediam viam tenet; admittit siquidem substantiam absolutam, et quandam realitatem in phænomenis, quæ spectat veluti attributa ac modos immanentes aut creatos substantiæ infinitæ. *Autotheismus* non est nisi modificatio, aut si placet, applicatio peculiaris ad hominem, humanamque societatem etiam, juxta sansimonianos, alicujus ex prædictis pantheismi formis seu speciebus. Juxta Salvador, qui spectari potest veluti organum sansimonianismi, *omnitheismus*, ut ipse loquitur, potissimum in societate politica a Mose instituta mirifice se prodit.

156. Cum igitur tota pantheismi doctrina systemati innitatur de unitate substantiæ per confusionem ideæ substantiæ absolutæ cum idea substantiæ relativæ et finitæ seu contingentis, quæ nempe produci ex nihilo potuerit ac reipsa producta sit, patet ad eversionem pantheismi sub quavis demum forma appareat, satis esse duplicem ejusmodi substantiarum existentiam evincere.

157. Jam vero qui unicam statuunt substantiam absolutam, infinitam, sive realem, sive idealem, eam statuunt *a priori*; attamen existentiam cujusvis substantiæ nos neque cognoscimus, neque cognoscere possumus nisi a posteriori, nempe ab experientia immediate scilicet aut mediate; porro experientia nos edocet dari existentias finitas, limitibus circumscriptas, mutabiles, activas, et passivas, uno verbo contingentes, quæ cum non habeant in se rationem hujus ipsius existentiæ, necessario nos ducunt ad admittendam existentiam absolutam, necessariam, infinitam, liberam, seu ad admittendam existentiam Dei, substantiæ nempe divinæ plane distinctæ a substantiis finitis et contingentibus. Quod si existentiam contingentem cum existentia absoluta ac necessaria pantheistice conjungas atque unum idemque inde efficias, habebis cumulum absurdorum. Habebis nempe naturam, quæ simul necessaria sit et contingens; infinita et finita; simplex et composita; una et multiplex; mutationis expers et particeps. Omitto morales turpissimas consecutiones ex pantheismo quovis manantes, quæ omnem perimunt moralitatem actionum. Præterea systemata omnia pantheismi in suis diversis formis spectata innituntur principiis hypotheticis et gratuitis a priori pariter constitutis, quod e. g. substantia absoluta ac proinde infinita excludere debeat existentiam quorumvis entium finitorum, quæ ab illa distincta sint; item quod substantia infinita et absoluta sit causa necessaria, non vero libera, quæ nil possit extra se ipsam in tempore procreare ex nihilo sui, ut ajunt, et subjecti; quod res omnes nihil aliud sint aut esse possint nisi aut modificationes substantiæ unicæ, infinitæ et absolutæ, aut idea logica *objectivizans*, sic enim ajunt, se ipsam in rerum productione, aliaque ejusmodi quæ gratis omnino confinguntur, ac si negentur, probari ab ipsis nullatenus possunt. Sublatis porro gratuitis hisce hypothesibus quæ præter imaginationis æstum nullum aliud fundamentum habent, eadem systhemata

Digitized by Google

uli ædificia in aëre posita collabantur necesse est.

158. Ad Spinozismum vero speciatim quod attinet, nemo est qui nesciat totum inniti definitionibus et axiomatibus ambiguis, sæpe falsis et contradictoriis, excogitatis ad systema jamdiu præconceptum fulciendum. Ex innumeris prope exemplis quæ in hujus assertionis probationem adduci possent, seligatur substantiæ definitio. Juxta Spinozam *substantia est id quod in se est et per se concipitur, hoc est, id cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, ex quo formari debeat* (*def.* 3.): utraque porro definitionis pars æquivoca est; siquidem verba *quod in se est*, tum de aseitate, tum de immunitate ab alio subjecto cui inhæreat, commode sumi possunt; primus sensus est falsus, alter est verus: sed Spinoza primum arripit, ut hoc veluti fundamento constituto, omne sui systhematis ædificium excitet. Posterior pars versatur item in ancipiti, nam si sermo sit de effectu, qui relationem dicat ad causam et in ordine ad illam, seu sub conceptu *effectus* spectetur, sensus Spinozæ verus erit in hac definitione; sed si spectetur res in se seu sine relatione ad causam, atque uti dicitur *absolute*, sensus Spinozæ est falsus; attamen hunc ipse sensum unicum affingit definitioni suæ; et ita porro pergit in evolutione systematis universi. Plura persequi possem ostendendo quod Spinoza incipiat systema suum a notione substantiæ quin ejus realitatem ostendat; quod permisceat ideas subjectivas cum objectivis, ordinem logicum cum ordine ontologico, aliaque ejusmodi non pauca, quæ ostendunt Spinozam neque philosophum fuisse, neque ullo modo sibi consistere, licet in sua *Ethica* contenti methodo geometrica sit progressus. At compendiariæ hujus tractationis circumscripti limites id non ferunt; satis proinde sit hæc pauca delibasse de hujus viri præstantia, quem tamen metaphysicorum veluti principem in Germania et in Galliis recentiores pantheistæ certatim extollunt.

159. Nec minus desipuit Judæo-incredulus Salvador, infimus Spinozæ assecla, dum eo dementiæ, ne impietatis dicam, devenit, ut faceret Moysen *infinitotheismi*, imo et *autotheismi* auctorem. Ad impium ejusmodi paradoxum evertendum satis sit animadvertere Moysen narrationem Geneseos a creatione mundi exordiri, seu a cœli terræque ex nihilo deductione solo divinæ voluntatis acto, scribens: *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Verbum vero *creavit* hic adhiberi ad eductionem ex nihilo sui et subjecti significandam hujus universi, tum ex nativa ejusdem vocis vi, tum ex sensu traditionali constanti Judæorum et Christianorum luculenter constat, uti in tractatu *de Deo creatore* data opera ostendemus. Constituto porro dogmate creationis rerum omnium, evanescit plane sive pantheismus; sive omnitheismus, sive demum autotheismus. Cum igitur Moyses hoc dogma jecerit uti fundamentum doctrinæ suæ, patet quam alienus ipse fuerit a doctrina sive religiosa sive politica, quam ei Salvador omnium facile primus per maximam injuriam affingit. Possem id ipsum urgere et confirmare tum ex divinæ providentiæ commendatione, quæ elucet in universa historia mosaica circa regimen Hebræi populi aliarumque gentium, tum ex prodigiis et vaticiniis quibus referta sunt Mosaica volumina, quidquid de illis senserit Salvador cum rationalistis suis, tum denique ex universis prophetis qui juxta doctrinam Moysis seu in connexione cum ejus doctrina ideam de Deo præbuerunt. Verum cum res per se sit manifesta, necesse non est hæc fusius persequi.

160. Præstat igitur concludere systemata pantheismi et autotheismi sub quavis demum forma spectentur, inniti gratuitis, falsis, imo et contradictoriis sæpe principiis adeoque absurda omnino esse prout probandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

161. Obj. 1° Vera philosophandi ratio est mentis intuitum in suo figere objecto quod est infinitum et abso-

Digitized by Google

lutum, et inde synthesi quadam ontologica omnia derivare: hinc vero conficitur, ut unica tantum absoluta realitas extet; 2° porro infinitum unicum est, atque ex sui notione excludit alia omnia sive finita sive infinita, alioquin infinitum non esset nisi in uno genere, non autem absolutum quod omnia complectatur; 3° jam vero si infinitum absolutum natura sua unicum esse debet, plane consequitur, quæcumque aut sunt, aut apparent finita, non esse nisi modificationes, seu modos existendi diversos ejusdem infiniti, quod perpetuo evolvitur et in seipsum pariter perpetuo regreditur et involvitur; seu, quod idem est, admitti necessario debet pantheismus, imo et autotheismus, quatenus hoc infinitum in homine et per hominem intelligit se, ac proinde in eodem vult; 4° quo sensu admitti potest infinitum et finitum cum mutua relatione seu Trinitas, imo et Incarnatio; quatenus *Logos* seu *Ratio* universalis in se unica, se in quolibet individuo prodit, scilicet *incarnat* se etc. Ergo.

162. Resp. ad 1^m^, *D.* Ratio philosophandi transcendentalis et *a priori*, *C.* ratio rite philosophandi *N.* Basis omnis veræ philosophiæ est, uti alias monuimus, elementi empirici et rationalis, seu factorum experientiæ et principiorum rationis amica conjunctio; sine qua nulla philosophia proprie dicta possibilis est. Quapropter qui ultra experientiam se collocant atque ab ea omnino præscindunt, ut intuitum figant immediate in infinitum et absolutum, in idealismum se projiciunt, non autem in reale et existens. Quæ cum ita sint, qui ex infinito et absoluto abstracto deducant consecutiones pantheisticas, non exhibent nisi inanem idearum conceptum, seu ideale systema quod omni fundamento destitutum est.

163. Ad 2^m^, Infinitum et absolutum ideale quod a transcendentalibus concipitur ac fingitur, *C.* reale et in concreto. *N.* Satis est ad veram infiniti et absoluti Entis notionem constituendam ut hæc complectatur in se omnem realilatem ita ut nulla eidem desit, nulla ei adjici queat entitas aut perfectio, ac proinde nihil eo majus excogitari possit; sed necesse non est quin imo repugnat ut eodem modo realitates omnes in se habeat; sufficit enim ut alias habeat *formaliter*, ut scholæ loquuntur, alias autem *virtualiter* et *eminenter*. Si hoc infinitum aliquid creando producat extra se, nihil in se amittit, et ea quæ producta sunt nihil illi adjiciunt, et possunt simul consistere, sive coëxistere duæ substantiæ infinita nempe et finita. Ponamus spiritum infinitum creare, uti revera est, spiritus finitos, numquid ex hac creatione de suo amittit spiritus infinitus, aut ipsi huic adjecti eum majorem efficient? numquid nequeunt spiritus finiti existere eo quod existat spiritus infinitus? Sequitur igitur ex dictis existentiam entium realiter distinctorum ab ente absoluto nullo modo adversari hujus entis infinitati.

164. Ad 3^m^, *D.* Admisso falso et gratuito idealistico ac transcendentali principio, *Tr.* hoc rejecto *N.* Transmisimus primum distinctionis membrum, quum et in adversariorum hypothesi in plura tum contradictoria tum absurda offendere pronum sit; e. g. dari posse modos finitos infinitæ substantiæ; substantiam infinitam perpetuo evolvi in infinitum, ita ut successio infinita debeat admitti; ejusmodi evolutionem necessariam esse; substantiam hanc unicam infinitam intellectu finito se ipsam intelligere aut intellectum infinitum constitui ex summa finitorum intellectuum, et ita porro. Ast hisce prætermissis, negamus deductiones ac illationes omnes, quas pantheistæ ex principio falso et gratuito colligunt ab ipsis *a priori*, ut ostendimus, constituto. Sublata autem basi, ædificium ruat necesse est.

165. Ad 4^m^, Eadem esto responsio. Ex his patet futilitas et impietas neoecclectismi, qui tamen veluti aptissimum argumentum ad religionem omnem ex integro pene dixerim restaurandam a superbientibus hominibus in præsentia advocatur.

166. II. Obj. 1° Substantia est id quod in se est et per se concipitur, seu

Digitized by Google

cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei a quo formari debeat; 2° jam vero ejusmodi substantia unica est, cum non possit produci ab alia, nec alias producere, alioquin conceptus unius involveret conceptum alterius a qua producta est, sicut effectus involvit conceptum causæ, et vicissim conceptus causæ involvit conceptum effectus; 3° quod si unica est, necessario est infinita absolute seu in omni genere, cum a nulla alia terminari possit; 4° est proinde causa sui, seu ipsius essentia involvit necessario existentiam, aut etiam ad ejus naturam pertinet existere; 5° cogitatio proinde et extensio duo sunt attributa unicæ substantiæ, prout res omnes quæ sunt in hac rerum universitate, quas nos videmus et experimur, totidem sunt modi seu modificationes ejusdem unicæ substantiæ. Ergo.

167. Resp. Ad 1^m, *D. Substantia est id quod in se est*, id est *quod in se subsistit* absque ullo alio subjecto cui inhærere debeat, *C.* quod *a se est N.* Siquidem esse a se aut ab alio non afficit notionem et naturam substantiæ. Sic etiam: *cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei a quo formari debeat D.* Si spectetur substantia *relative* ut effectus in ordine ad causam, *C.* si spectetur *absolute* et in se *N.* Possumus enim concipere e. g. horologium in se absque relatione ad artificem, sub quo respectu una substantia non includit seu involvit conceptum alterius rei a qua formari debeat. Jam vero hæc definitio fundamentalis est in Spinoziano systemate; hoc igitur fundamento everso cetera ruunt. Nec minus falsæ, captiosæ et ambiguæ sunt definitiones reliquæ et axiomata hujus prætensi geometræ ad suam demonstrationem efficiendam. Et hic est quem Bühle et Amand Saintes (ille in *historia philosophiæ modernæ* tom. III., hic in *Historia vitæ et operum Spinozæ* Paris. 1842.) cum suis vellent nobis obtrudere veluti logicum rigorosum.

168. Ad 2^m, *D.* Substantia quæ sit *a se* non potest produci, *C.* quæ sit *in se N.* Hæc enim produci et producere potest: involvit porro aut non involvit conceptum alterius pro diverso illo duplici respectu *relativo* aut *absoluto* sub quo spectari potest. Hinc falsum est eam *unicam* esse debere.

169. Ad 3^m, *D.* Concessis præmissis, *C.* his negatis *N.* Falsum deinde est quod subjungitur, *substantiam infinitam eam esse quæ a nulla alia terminari possit;* falsum est, cum possit una cum substantia infinita dari substantia finita quin illa nullo ab ista modo terminetur. Dato intellectu infinito, hic profecto non terminatur ex eo quod eodem tempore plures intellectus in eodem genere sint. Ex eo profecto quod architecti mens conceperit e. g. ædificium atque istud erectum sit, per hoc ædificium non terminatur mens architecti, et tamen sunt in diverso genere. Falsum igitur est, quod ut substantia sit infinita, debeat excludere omnes substantias finitas sive in eodem sive in diverso genere.

170. Ad 4^m, *Neg.* Siquidem absurdum est quidpiam posse esse causam sui, *causa* enim dicit relationem ad *effectum;* si igitur substantia de qua loquitur Spinoza esset *causa sui*, produxisset se ipsam antequam existeret, quo nihil absurdius cogitari potest. Nec magis proficit hic pantheista, cum dicit *essentiam* hujus unicæ substantiæ suæ involvere *existentiam*, seu ad ipsius naturam pertinere *existere;* nam in hac hypothesi essentia hujus substantiæ distingueretur ab ejus existentia quam involvit aut includit; involutum enim et inclusum distinguitur ab eo quod involvit et includit; illa nempe *essentia* esset producens, hæc, scilicet *existentia*, esset producta. Sed juxta Spinozam in prop. 20. existentia Dei ejusque essentia *idem* sunt. Jam vero si essentia Dei idem est cum sua existentia, hæc propositio: *essentia Dei involvit suam existentiam* cum hac identificaretur: *existentia Dei involvit existentiam Dei.* Hinc Deus seu causa sui ipsius juxta Spinozam definiri posset: *id cujus existentia involvit existentiam*, quod est tautologicum. Deo nihil potest cogitari anterius, quod proinde contineat causam sufficientem ejus existentiæ. Est ens *absolutum*, ac

Digitized by Google

proinde *inconditionale:* quærere rationem sufficientem, seu conditionem ejus existentiæ est contradictorium, esset enim *absolutum* et *conditionale*. Absolutum est prima conditio omnium existentiarum. Deus *est* id *quod est*.

171. Ad 5^m^, *D*. Admissa unica substantia, *C*. hac negata *N*. Jam vero ex dictis admitti nullatenus potest, neque Spinoza demonstravit, quod sibi demonstrandum assumpsit; ac dum id demonstrare adnisus est, principiis falsis, æquivocis, contradictoriis uti debuit. Quum proinde principia non subsistant ex quibus inferri posset hoc paradoxum, quod eadem substantia sit simul cogitans et extensa, patet logice etiam illud rejiciendum esse. Accedit quod Spinoza ex suis principiis deberet admittere infinitum numerum substantiarum dum nititur substantiam unicam adstruere. Si enim substantia juxta ipsum est id quod in se est et per se concipitur, ex definit. 3; cum vero ex definitione 10. ejusdem Spinozæ *attributum* alicujus substantiæ debeat concipi per se ipsum; attributum igitur idem est cum substantia: sed juxta eundem pantheistam prop. 11. substantia prædita est infinitis attributis; ergo dantur infinitæ substantiæ seu quod idem est, simul sunt substantia unica et substantiæ infinitæ. Rursum extensio per se concipitur; cogitatio per se concipitur; sed quod per se concipitur ex def. 3. est substantia; ergo extensio et cogitatio sunt duæ substantiæ. Adjicere possem ex ejusdem Spinozæ principiis excludi omnia finita, quæ tamen ipse admittit, cum concipi nequeat modificatio finita substantiæ infinitæ, cui modificatio necessario inhæret. Sed non vacat hæc diutius persequi; interim intelligitur cujusmodi sit pantheistarum transcendentalium Germaniæ, et ecclectiçorum Galliæ idolum.

172. III. Obj. cum Salvador: 1° Idea *entis absoluti*, quod recte dici potest *infinitotheismus* fundatur in facto, analogia et historia. 2° Moyses eam expressit per vocem *Jehovah* quæ est a radice *hajà* seu *havá*, quæ significat *esse* seu *illum qui est*, nempe existentiam essentialem. 3° Id ipsum confirmant nomina secundaria quibus in Scripturis Deus appellari solet *Schaddai*, *sufficiens* sibi ipsi, *El*, *fortis*, *Adonai*, *principium*, *Elion*, *excelsum*, *Elohim*, quod est ab *Eloah*, *vis*, ideo vero in plurali adhibetur in significatione singulari ut indicetur *unitas virium;* Moses propterea incipit sic librum Geneseos *In principio Elohim* seu *vires* aut *unio virium fecit cœlum et terram*. 4° Ad eum porro modum, quo *Elohim* politicum reducitur ad *esse* generale, scilicet ad populum, ita *Elohim* theologicum revocatur ad unitatem *Iehovah*. Deus igitur ex Mose non est nisi *Esse* absolutum cujus creaturæ sunt tempora et modi. 5° Hunc idcirco Deum Moses personificavit in lege et in populo, qui activus et passivus est, cujusque vis pendet ab unitate, et hæc a conformitate cum lege. Hæc Moses complexus est duobus verbis: *Iehovah echad*, *Esse unum* est, non existit nisi *unum Esse*. 6° Neque ab hac Salvador hypothesi abludunt Scriptores sacri, ut patet ex *Eccl.* 43, 29. (Deus) *est in omnibus*, et clarius in gr. textu *ipse* (Deus) *est omne;* et ex Apostolo Rom. 11, 36. *Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia;* et Act. 17, 28. *in ipso vivimus, movemur et sumus*. Ergo.

173. Resp. Ad 1^m^, *N*. *Infinitotheismus* non est nisi sensus subjectivus ipsius Salvador, per summam injuriam affictus Mosi, qui tamen ab illo alienissimus fuit, uti ostendimus; nec ullo modo eidem suffragatur factum, analogia aut historia.

174. Ad 2^m^, In sensu adversarii *Neg*. Quamvis enim *Iehovah* significet *eum qui est* seu ens quod a se existit, non excluduntur ea voce entia omnia a Deo condita adeoque a Deo realiter distincta: alioquin Moses non demandasset posteritati historiam creationis, seu eductionis hujus universi ex nihilo, et quidem actu libero divinæ voluntatis.

175. Ad 3^m^, *N*. Secundariis his nominibus Deus nuncupatus est ratione habita proprietatum, quibus ejus na-

Digitized by Google

tura fulget, et modo ab una, modo ab alia denominatus est. Quod vero adjecit Salvador de nomine *Elohim* plurali numero, usurpato tamen in numero singulari ad significandam collectionem virium, quæ fecerunt cœlum et terram, falsum omnino esse vel ex eo deprehenditur quod passim in Scripturis occurrat ad aliquid individuale significandum, Mosem e. g. qui Exodi 4, 16. constituitur *Elohim* seu *Deus* Pharaonis, idolum Dagonis Jud. 16, 17. et ita porro. Sed est præterea absurdum, siquidem vires se se exeruissent antequam essent, nondum scilicet existentibus cœlo et terra.

176. Ad 4^m, *D.* Juxta theorias sansimonianas, *C.* juxta rei veritatem *N.* Fictitium enim est tam *esse* absolutum politicum, quam theologicum, cujusmodi sunt tempora et modi τοῦ *esse* Mosaici. Res enim juxta Moysen cœperunt existere *in tempore; modus* autem, uti diximus, est actus liber Dei e nihilo res omnes educentis.

177. Ad 5^m, *N.* Ejusmodi enim personificatio tota et exclusive est Salvador; *jus* porro *suum unicuique tribuendum.* Moses populo Israelitico divinæ legis observationem et commendavit et præcepit, ac si inde tota ipsorum vel felicitas vel infelicitas penderet. Talis est idea Mosis. Illud vero *Iehovah echad* adhibitum a Mose est quo significaret monotheismum ad exclusionem polytheismi. Cetera sunt somnia Salvador.

178. Ad 6^m, *N.* Hæc enim aliaque scripturarum, quæ objici possent loca, referuntur ad Dei virtutem et immensitatem commendandam. Quo sensu Ecclesiasticus dicit Deum esse *omnia*, seu *omne ens*, quatenus omnia per ipsum et in ipso subsistunt, uti etiam loquitur Apostolus ad Romanos. Sic idem Apostolus in Actis apostolicis eandem ob causam merito affirmat nos in Deo vivere, moveri ac esse, quia Deus immensitate sua omnia pervadit; sed ita ut ipse sit Creator, nos creaturæ; ipse habeat esse a se, nos per participationem. Nec alia ratione intelligi nonnulla patrum effata debent, cum vel Dei virtute mundum regi asserunt vel in ipso subsistere. Toto proinde, ut ajunt, cœlo tum scriptores sacri, tum Ecclesiæ patres a Salvador commento absunt.

PROPOSITIO IV.

Nulla admitti potest realis distinctio inter Deum ejusque attributa sive absoluta sive relativa, neque inter attributa absoluta ad invicem.

179. Deus ex demonstratis in Prop. I. est omnino simplex; ergo nequit in eo admitti realis quælibet distinctio sive inter Deum et attributa absoluta ac relativa, sive inter attributa absoluta ad invicem. Ex reali enim distinctione exurgeret realis compositio a qua abhorret summa simplicitas.

180. Ad omnimodam ejusmodi in Deo simplicitatem commendandam Scripturæ Deum nominant, uti vidimus, ex notionibus abstractis, cujusmodi sunt *sapientia, vita, veritas etc.* Cum vero in attributis absolutis minor sit difficultas, ideo Patres ad simplicitatem Dei adstruendam, removendamque quamlibet compositionem insistunt attributis relativis, ut efficiant hæc nullam inferre Deo compositionem uti S. Gregorius Naz. qui *Orat.* 32. *Unum*, inquit, *tria et tria unum in quibus Deitas, vel ut exactius dicam, quæ tria sunt Deitas;* et S. Augustinus ep. 120. cap. 3. n. 13, scribit: *Nunc vero tene inconcussa fide Patrem et Filium et Spiritum Sanctum esse Trinitatem, et tamen unum Deum; non quod sit communis quasi quarta divinitas, sed quod sit ipsa ineffabilis et inseparabilis Trinitas.* S. Bernardus præterea adjecit rationem theologicam *ad hominem*, uti dicunt, adversus Gilbertum Porretanum disputans (*Serm.* 80. *in Cantic.* n. 6.), qui distinguebat inter divinitatem ac Deum; nam si divinitas non est Deus erit aliquid realiter a Deo distinctum; hoc porro si quid est, aut Deo superius erit, aut inferius, aut par, si primum dicatur ipsa divinitas Deus esset; si secundum, erit igitur inferius Deo illud quod Deus est quod est absurdum; si tertium; neutrum erit Deus, quia neutrum sum-

Digitized by Google

et perfectiones sive absolutas sive relativas, ac inter perfectiones inter se, ut inde inferrent comprehensibilitatem divinæ naturæ, et viam sibi sternerent ad Verbi negandam divinitatem.

128. Quo vero melius hujus postremi erroris indoles cognoscatur, et varia theologorum doctrina circa distinctionem quæ in Deo admitti debet, nonnullæ iterum notiones præmittendæ sunt. *Distinctio* est negatio identitatis; ea enim distinguuntur, quæ non sunt idem. Duplici porro ratione aliquid potest non esse idem cum alio aut nempe in se, aut in conceptu nostro. Si aliquid in se non sit idem cum alio, tunc habetur distinctio, quæ intercedit inter duo vel plura, ac *realis* vocatur; quod si unum cum alio idem non sit nisi in conceptu nostro, illa exurgit distinctio, quæ *rationis* aut etiam *mentalis* et *cogitationis* nuncupatur.

129. Si idem aliquid cum alio non sit, aut quia hæc separata sunt, ut Petrus et Paulus, aut quia saltem separari possunt, ut anima et corpus, aut quia relative opponuntur, uti pater et filius, illa habetur distinctio, quæ dicitur *realis major;* quod si aliquid idem in se cum alio non sit solum ratione modi, quatenus modus distinguitur a re, cujusmodi sunt cogitationes respectu animæ, et figura respectu corporis, hæc distinctio *modalis* seu etiam *realis minor* appellatur. Præter duas has distinctiones Duns Scotus aliam admisit inter duas pluresve ejusdem rei proprietates, quarum una non est altera in sua ratione formali, cujusmodi in homine essent animalitas et rationalitas, in Deo essentia et attributa, atque attributa singillatim sumpta ut misericordia, justitia, omnipotentia etc. ac *realem minimam* aut *formalem* nuncupavit.

130. Hac de causa ingens rumor in scholis excitatus est, perinde ac si scotistæ ob novam inductam distinctionem in Gilberti Porretani errorem lapsi essent: prout etiam nominales qui distinctionem virtualem admittere recusabant inter divinam essentiam et attributa, atque inter attributa ipsa absoluta, eunomianis accensiti sunt. Sedatis tamen postea animis, ut fit, omnis ejusmodi rumor evanuit, cunctique sinceri catholici agniti sunt.

131. Ceterum mentalis distinctio rursum bifariam in omnium sententia dividitur, quarum altera cum sine fundamento in re prorsus sit, ut ille qui distingueret inter Petrum et Cepham, dicitur *rationis ratiocinantis;* altera vero cum res ipsa fundamentum distinctioni suppeditet, aut quia diversis inserviat usibus uti triticum quod sementi, alimento etc. aut quia pluribus æquivalet aut diversa efficere potest, uti Deus, nomen obtinuit distinctionis *rationis ratiocinatæ* aut *virtualis*. Prior dicitur sine fundamento in re, posterior cum fundamento in re.

132. Quibus præmissis ordo postulat ut 1° vindicemus Deo summam simplicitatem; 2° eumque quavis corporis compage expertem exhibeamus; 3° refellamus pantheismum; 4° nec non rejiciamus tum realem distinctionem a Gilberto, uti dicitur, invectam, tum 5° oppositum anomæorum dogma omnem etiam rationis distinctionem ex Deo ablegans. Quæ ut præstemus, sit:

PROPOSITIO I.

Deus est omnino simplex.

133. Hæc propositio de fide est, ex concilio Lateran. IV. Cap. *Firmiter* statuente quod in Deo sit *Una essentia, substantia seu natura simplex omnino*. Qua definitione omnimoda in Deo adstruitur simplicitas ad exclusionem cujusvis a parte rei compositionis.

134. Jam vero omnem in primis compositionem physicam, quæ ex partibus realiter distinctis coalescat, cujusmodi in corporibus reperitur, removet a Deo Scriptura; Christus enim loquens de Deo Jo. 4, 24. ait: *Spiritus est Deus*. Vocem autem *Spiritus* Christum per oppositionem ad quodvis corpus usurpasse ejus scopus evincit edocendi Samaritanam, Deum oportere in *Spiritu et veritate* adorari. Hoc eodem sensu 2. Cor. 3, 17. scripsit Apostolus; *Dominus autem Spiritus est*. Accedit, quod Scriptura eas Deo proprietates tribuat, quæ cum physica

Digitized by Google

compositione componi nullatenus possunt, cujusmodi sunt infinitas, immensitas, æternitas.

135. Amovet præterea Scriptura a Deo compositionem metaphysicam ac logicam, dum ei nomina abstracta tribuit ita ut eum denominent; dicitur siquidem Deus passim *sapientia, justitia, bonitas, via, veritas, vita,* nempe *subsistens,* minimo vero veluti *habens* sapientiam, justitiam etc. prout ad prædictas compositiones requireretur.

136. Summam Dei simplicitatem colligunt Patres tum ex ejus natura tum ex ejus attributis; ex natura quidem quatenus Deus *quod habet est;* et quatenus ejus notio exposcit ut sit ens quo nihil perfectius excogitari possit, tale porro non esset Deus, si compositione constaret; et quatenus demum ratio entis a se, seu primi entis necessitate naturæ existentis omnem, quæ fingi possit, compositionem respuit. Ex attributis vero id ipsum colligunt, quæ cum compositione consistere nequeunt, cujusmodi sunt infinitas et immutabilitas. Has porro rationes omnes collegit et evolvit S. Thomas *contra Gentes* lib. 1, cap. 18.

137. Quod si Deus omnino simplex est, merito infertur Deum esse suam essentiam, suum esse, actum purissimum, imo totum actum, seu talem ei simplicitatem competere, ut cum ea nulla comparari possit: exinde fluit:

PROPOSITIO II.

Absurda et hæreticalis est illorum sententia, qui Deum corporeum esse censent.

138. Prior enuntiationis pars afficit, præter anthropomorphitas, quotquot Deo corpus tribuerunt; altera vero impetit socinianos aliosque autumantes doctrinam de Deo corporeo indifferentem quoad fidem esse, neque aliud de ea judicium veteres tulisse.

139. Absurdam porro esse sententiam de Deo corporeo patet primo ex eo quod Dei naturæ repugnet; ex dictis enim ac demonstratis in superiore propositione, Deus est natura sua simplex omnino: ergo absurdum est Deum corporeum adstruere. Scriptura proinde eos objurgans, qui Deum simulacris sibi effingebant, sic loquitur: *Cui ergo similem fecistis Deum? Aut quam imaginem ponetis ei?* (Isa. 40, 18.) Optime hac in parte Origenes lib. 1. *de principiis* cap. 1. n. 6. inferebat: *Non ergo aut corpus aliquod aut in corpore esse putandus est Deus, sed intellectualis natura simplex, nihil omnino in se adjunctionis admittens . . . Set ut sit omni ex parte* μόνας, *et ut ita dicam,* ἑνὰς; *et mens ac fons, ex quo initium totius intellectualis naturæ vel mentis sit.*

140. Indifferentem porro non esse doctrinam de Deo corporeo ad catholicam fidem, neque eam ut indifferentem antiquitus spectatam fuisse sic ostendimus. Doctrina de Deo corporeo hæresibus accensita est, ejusque pertinaces sectatores veluti hæretici habiti sunt. Ergo doctrina de qua agimus nec indifferens ad catholicam fidem dici potest, neque uti talis antiquitus spectata est. Sane, vix orto anthropomorphismo Ecclesiæ sec. IV. labente, illico ceu in absurdam hæresim adversus illum patres insurrexerunt. Hieronymus enim *lib. contra Joannem Hierosolym.* n. 11. eum vocat *stultissimam hæresim;* Theodoretus lib. 4. *Hæret. fabul.* c. 10. *stultam* appellat *sententiam;* Cassianus vero *Collat.* 10. cap. 2. *ineptam hæresim* dicit, *gravem errorem, qui in perpetuæ mortis discrimen injiciat, et gentilem blasphemiam.* Qui proinde hæresiologias scripserunt Augustinus, Philastrius, Epiphanius, Jo. Damascenus, Isidorus ac Rabanus anthropomorphitas contumaces hæreticis accensuerunt. Ante istos jam eos universæ Ecclesiæ Theophilus Alexandr. in epistolis paschalibus denuntiaverat, ac ita protriti sunt, ut vix eorundem reliquiæ superfuerint. Quod vero dictum est de humano corpore, idem dici de alia quavis corporea substantia debet, cum eadem ratio sit. Patet igitur veritas utriusque assumpti.

DIFFICULTATES.

141. I. Obj. Adversus primam partem: 1° Scriptura refert hominem ad imaginem et similitudinem Dei

Digitized by Google

conditum esse; ergo Deus spiritu et corpore constat. 2° Patres haud pauci etiam quoad corpus, similitudinem Dei hominem referre docuere. 3° Scriptura præterea Deo humana membra oculos, os etc. corporisque proprietates tribuit cujusmodi sunt magnitudo et extensio, uti apud Job. 11, 8. Deus dicitur *excelsior cœlo, profundior inferno, longior terra, latior mari;* tribuit demum affectiones humanas *iram, pœnitentiam, misericordiam, vindictam* etc. Ergo.

142. Resp. Ad 1^m, *D.* Quoad animam, *C.* quoad corpus *subd.* ratione dominii, quod a Deo homo accepit super animantia ac universam terram, *C.* respectu lineamentorum corporeorum *N.* Hoc enim, ut vidimus, repugnat.

143. Ad 2^m, *D.* Patres ita docuere ratione quarumdam proprietatum, quæ toti homini insunt, quæque Dei proprietates adumbrant, *C.* ratione exterioris formæ aut figuræ *N.* Intenderunt enim patres significare aut hominis dominium, uti diximus; aut humanam formam adscititiam, quam Deus, in quorundam sententia, uti typum adscivit in hominis creatione; aut etiam, ut pluribus placuit, quatenus hominem condidit ad similitudinem Verbi postea incarnandi.

144. Ad 3^m, *D.* Improprie seu metaphorico sensu, *C.* proprie *N.* Passim siquidem Deus ut se se hominum quos alloquebatur imbecillitati accommodaret, illis formulis usus est quibus veluti sub sensibus proprietates suas ineffabiles subjiceret. Hac de causa illi aut membra humana tribuuntur, aut affectiones humanæ quæ longe ab ipso remotæ sunt. Ne vero homines impropria hac loquendi ratione ac symbolica deciperuntur, ea in Scripturis interseri voluit, quæ homines ab hac opinione retraherent: cujusmodi sunt quæ de ejus immensitate, infinitate, æternitate prædicantur. Sic. Jerem. 23, 24. *Numquit non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus?* et Sap. 1, 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum.* Et alibi passim talia occurrunt, quæ cum corpore aut corporea forma componi nequeunt.

145. II. Obj. Adversus alteram partem: 1° Doctrina de Deo corporeo revelationi non adversatur: etenim Scriptura, vel ipso Origene teste in op. *De principiis* lib. 1. c. 1. nuspiam exhibet vocem *incorporei* seu ἀσωμάτου de Deo disserens; 2° vox autem *spiritus* non solum Deum incorporeum non evincit, sed potius contrarium adstruit; 3° in communi enim acceptione vox *spiritus* usurpabatur ad corpus subtilius significandum, ut patet etiam ex eo quod veteres *spiritus corporeos* admiserint. Verum et hoc omisso, qui Deum corporeum professi sunt aut lucem extensam, digni fuerunt indulgentia, tum quod 4° nullam nos substantiæ spiritualis ideam habeamus; tum etiam 5° ex eo quod nullum exinde religio detrimentum capiat, cum Dei cultus et amor et obsequium integrum omnino subsistant; 6° sane qui divinam naturam lucem esse autumarunt, eam nec minus sanctam, nec minus puram aut invisibilem crediderunt, aut minus perfecti christiani fuerunt, uti Tertullianus, Melito aliique. 7° S. Gregorius Nazianzenus theologorum subtilissimus *Orat.* 34. fassus est Dei naturam esse prorsus incomprehensibilem ac ineffabilem, attributa negativa nullam divinæ essentiæ ideam præbere; positiva vero ideam semper rei alicujus sensibilis ingerere, adeo ut *impossibile sit* enti corpore prædito entia simplicia cogitare absque rerum sensibilium adminiculo. 8° Anthropomorphitæ proinde tolerati sunt, neque a S. Epiphanio, Augustino teste, hæreticis accensiti. Ergo.

146. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *D.* Scriptura, Origene teste, nuspiam conceptis verbis Deum *incorporeum* vocat, *C.* æquivalentibus incorporeum non adstruit *N.* Eo enim ipso, quod Scriptura Deo tribuit proprietates, quæ cum natura corporea consistere nequeunt, ipsum exhibet incorporeum, etsi vox hæc in Scriptura non occurrat; nec alia fuit Origenis mens in ejusmodi observatione.

147. Ad 2^m, *D.* Vox *spiritus* per se

Digitized by Google

substantiam incorpoream non denotat, *Tr.* in attributis quæ eidem affinguntur et in suis adjunctis spectata *N.* Haud abnuimus vocem spiritus per se notionem non præseferre substantiæ omnino simplicis, nec proinde ex hac sola voce id concludimus; ast falsum est, cum de Deo sermo est, in sensu substantiæ simplicis in Scripturis non adhiberi. Attributa enim quæ de Deo Scriptura prædicat, cujusmodi sunt infinitas, immensitas, æternitas, ostendunt vocem spiritus per oppositionem ad corpus, ac proinde in sensu summæ simplicitatis, cum de Deo sermo est, adhiberi.

148. Ad 3^m^, *D.* Id est, veteres interdum vocem *spiritus* usurparunt minus proprie, prout minus proprie usurpabant vocem *corporis*, *C.* absolute vocem *spiritus* ad corpus subtilius significandum adhibebant *N.* Non inficiamur quandoque nomine *spiritus* ad substantiam non omnino simplicem significandam adhibuisse veteres; ast neque negari potest veteres pariter interdum nomen *corporis* in pressa significatione non adhibuisse. Ea enim voce aliquando *substantiam* designabant, aut ens non omnino simplex seu omnis compositionis expers, cujusmodi sunt spiritus omnes creati respectu Dei. Hinc interdum Deum *corporeum* dixerunt in sensu substantiæ, et spiritus etiam vocarunt corporeos, quatenus non sunt prorsus simplices, sed aliqua compositione metaphysica ac logica constant, adeoque *relative* corporeos vocabant spiritus, non *absolute*. Nunquam vero de Deo minus proprie adhibuerunt in ordine ad compositionem.

149. Ad 4^m^, *D.* Nullam ideam adæquatam substantiæ spiritualis habemus, *C.* saltem inadæquatam, et per remotionem materiæ et compositionis *N.* Hoc porro sufficit.

150. Ad 5^m^, *D.* Nullum religio detrimentum capit quamdiu quis errat invincibiliter, *Tr.* errore cognito *N.* Tunc enim sine piaculo et religionis saltem subjectivæ detrimento error esse non potest. Hinc nec verus cultus neque verum obsequium subsistere possunt cum professione cogniti erroris, qui necessario adversatur veritati.

151. Ad 6^m^, Resp. Esto, hoc tamen non impedit quominus illi qui ita de Deo sentiebant in exitiali errore versarentur ac repugnarent veritati, etsi aliqui *rustica simplicitate* ducti, ut loquitur S. Hieronymus, decepti essent. Non error, sed in errore pertinacia hominem hæreticum facit: conjungi propterea possunt mores inculpati cum errore, cum hic ex ignorantia procedit. Perfectus christianus nec dici nec esse potest qui deliberate et scienter veritati obsistit. Incertum autem est, num Melito ac Tertullianus Deum reipsa corporeum admiserint, plures eruditi ab hac macula tum hos tum alios qui ejusdem erroris incusari solent, vindicarunt.

152. Ad 7^m^, *D.* Et hæc S. Gregorius Nazianz. docuit absque ullo divinæ simplicitatis detrimento, *C.* ut huic detraheret *N.* Rite omnino statuit S. Doctor Deum et incomprehensibilem et ineffabilem esse, cum hæc doctrina Ecclesiæ sit. Imbecillitatem porro nostram adstruit ad ideam Dei adæquatam in nobis efficiendam dum nitimur eum cogitare; sed non inficiatur posse nos, saltem ope abstractionis, omnem ab ipsius idea compositionem removere, adeoque rectam efformare nobis de Deo notionem, quam ipse in objecta oratione pluribus simplicem esse ostendit.

153. Ad 8^m^, *D.* Quamdiu *rustica simplicitate* rudes monachi tali errore detinebantur, *C.* post perspectam Ecclesiæ doctrinam *N.* Nec alio sensu a S. Epiphanio excusatos illos anthropomorphytas esse docet Augustinus, nec hæreticis formalibus accensitos.

PROPOSITIO III.

Systhemata pantheismi et autotheismi absurda sunt.

154. *Pantheismus* cujus essentia consistit in *unica admittenda substantia* profluxit ac profluit ex ignorato aut negato aut perperam intellecto dogmate creationis, seu productionis a Deo factæ ex nihilo hujus universi.

Digitized by Google

Dominatus est pantheismus in plerisque antiquæ philosophiæ tum Græciæ tum Orientis scholis: labentibus vero seculis modo subdole delitescens, modo apertius se prodens sectatores habuit non paucos; dein per Spinozam scientificam methodum est nactus: ac varie ex eo tempore expositus præsertim a *criticismo* et *trænscendentalismo* Germanico; ætate hac nostra ecclectismum Gallicum non parum infecit.

155. Præter ea quæ hac de re jam disseruimus in superiore Tractatu p. III. sect. 1. n. 102 seqq. juverit hic tres illas præcipuas formas commemorare ad quas recentiores plerique pantheismum omnem revocant, nempe ad *emanatisticam*, ad *idealisticam* et ad *realisticam*. Emanatistica pantheismi forma ea est, quæ mundum spectat uti generationem, aut evolutionem substantiæ divinæ, quæ effunditur, quin multiplicetur. Forma pantheismi idealistici consistit in negatione realitatis phænomenorum, ut constituat unicam realitatem, nempe substantiam absolutam. Forma denique realistica pantheismi mediam viam tenet; admittit siquidem substantiam absolutam, et quandam realitatem in phænomenis, quæ spectat veluti attributa ac modos immanentes aut creatos substantiæ infinitæ. *Autotheismus* non est nisi modificatio, aut si placet, applicatio peculiaris ad hominem, humanamque societatem etiam, juxta sansimonianos, alicujus ex prædictis pantheismi formis seu speciebus. Juxta Salvador, qui spectari potest veluti organum sansimonianismi, *omnitheismus*, ut ipse loquitur, potissimum in societate politica a Mose instituta mirifice se prodit.

156. Cum igitur tota pantheismi doctrina systemati innitatur de unitate substantiæ per confusionem ideæ substantiæ absolutæ cum idea substantiæ relativæ et finitæ seu contingentis, quæ nempe produci ex nihilo potuerit ac reipsa producta sit, patet ad eversionem pantheismi sub quavis demum forma appareat, satis esse duplicem ejusmodi substantiarum existentiam evincere.

157. Jam vero qui unicam statuunt substantiam absolutam, infinitam, sive realem, sive idealem, eam statuunt *a priori*; attamen existentiam cujusvis substantiæ nos neque cognoscimus, neque cognoscere possumus nisi a posteriori, nempe ab experientia immediate scilicet aut mediate; porro experientia nos edocet dari existentias finitas, limitibus circumscriptas, mutabiles, activas, et passivas, uno verbo contingentes, quæ cum non habeant in se rationem hujus ipsius existentiæ, necessario nos ducunt ad admittendam existentiam absolutam, necessariam, infinitam, liberam, seu ad admittendam existentiam Dei, substantiæ nempe divinæ plane distinctæ a substantiis finitis et contingentibus. Quod si existentiam contingentem cum existentia absoluta ac necessaria pantheistice conjungas atque unum idemque inde efficias, habebis cumulum absurdorum. Habebis nempe naturam, quæ simul necessaria sit et contingens; infinita et finita; simplex et composita; una et multiplex; mutationis expers et particeps. Omitto morales turpissimas consecutiones ex pantheismo quovis manantes, quæ omnem perimunt moralitatem actionum. Præterea systemata omnia pantheismi in suis diversis formis spectata innituntur principiis hypotheticis et gratuitis a priori pariter constitutis, quod e. g. substantia absoluta ac proinde infinita excludere debeat existentiam quorumvis entium finitorum, quæ ab illa distincta sint; item quod substantia infinita et absoluta sit causa necessaria, non vero libera, quæ nil possit extra se ipsam in tempore procreare ex nihilo sui, ut ajunt, et subjecti; quod res omnes nihil aliud sint aut esse possint nisi aut modificationes substantiæ unicæ, infinitæ et absolutæ, aut idea logica *objectivizans*, sic enim ajunt, se ipsam in rerum productione, aliaque ejusmodi quæ gratis omnino confinguntur, ac si negentur, probari ab ipsis nullatenus possunt. Sublatis porro gratuitis hisce hypothesibus quæ præter imaginationis æstum nullum aliud fundamentum habent, eadem systhemata

Digitized by Google

uti ædificia in aëre posita collabantur necesse est.

158. Ad Spinozismum vero speciatim quod attinet, nemo est qui nesciat totum inniti definitionibus et axiomatibus ambiguis, sæpe falsis et contradictoriis, excogitatis ad systema jamdiu præconceptum fulciendum. Ex innumeris prope exemplis quæ in hujus assertionis probationem adduci possent, seligatur substantiæ definitio. Juxta Spinozam *substantia est id quod in se est et per se concipitur, hoc est, id cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei, ex quo formari debeat* (*def.* 3.): utraque porro definitionis pars æquivoca est; siquidem verba *quod in se est*, tum de aseitate, tum de immunitate ab alio subjecto cui inhæreat, commode sumi possunt; primus sensus est falsus, alter est verus: sed Spinoza primum arripit, ut hoc veluti fundamento constituto, omne sui systhematis ædificium excitet. Posterior pars versatur item in ancipiti, nam si sermo sit de effectu, qui relationem dicat ad causam et in ordine ad illam, seu sub conceptu *effectus* spectetur, sensus Spinozæ verus erit in hac definitione; sed si spectetur res in se seu sine relatione ad causam, atque uti dicitur *absolute*, sensus Spinozæ est falsus; attamen hunc ipse sensum unicum affingit definitioni suæ; et ita porro pergit in evolutione systematis universi. Plura persequi possem ostendendo quod Spinoza incipiat systema suum a notione substantiæ quin ejus realitatem ostendat; quod permisceat ideas subjectivas cum objectivis, ordinem logicum cum ordine ontologico, aliaque ejusmodi non pauca, quæ ostendunt Spinozam neque philosophum fuisse, neque ullo modo sibi consistere, licet in sua *Ethica* continenti methodo geometrica sit progressus. At compendiariæ hujus tractationis circumscripti limites id non ferunt; satis proinde sit hæc pauca delibasse de hujus viri præstantia, quem tamen metaphysicorum veluti principem in Germania et in Galliis recentiores pantheistæ certatim extollunt.

159. Nec minus desipuit Judæo-incredulus Salvador, infimus Spinozæ assecla, dum eo dementiæ, ne impietatis dicam, devenit, ut faceret Moysen *infinitotheismi*, imo et *autotheismi* auctorem. Ad impium ejusmodi paradoxum evertendum satis sit animadvertere Moysen narrationem Geneseos a creatione mundi exordiri, seu a cœli terræque ex nihilo deductione solo divinæ voluntatis acto, scribens: *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Verbum vero *creavit* hic adhiberi ad eductionem ex nihilo sui et subjecti significandam hujus universi, tum ex nativa ejusdem vocis vi, tum ex sensu traditionali constanti Judæorum et Christianorum luculenter constat, uti in tractatu *de Deo creatore* data opera ostendemus. Constituto porro dogmate creationis rerum omnium, evanescit plane sive pantheismus; sive omnitheismus, sive demum autotheismus. Cum igitur Moyses hoc dogma jecerit uti fundamentum doctrinæ suæ, patet quam alienus ipse fuerit a doctrina sive religiosa sive politica, quam ei Salvador omnium facile primus per maximam injuriam affingit. Possem id ipsum urgere et confirmare tum ex divinæ providentiæ commendatione, quæ elucet in universa historia mosaica circa regimen Hebræi populi aliarumque gentium, tum ex prodigiis et vaticiniis quibus referta sunt Mosaica volumina, quidquid de illis senserit Salvador cum rationalistis suis, tum denique ex universis prophetis qui juxta doctrinam Moysis seu in connexione cum ejus doctrina ideam de Deo præbuerunt. Verum cum res per se sit manifesta, necesse non est hæc fusius persequi.

160. Præstat igitur concludere systemata pantheismi et autotheismi sub quavis demum forma spectentur, inniti gratuitis, falsis, imo et contradictoriis sæpe principiis adeoque absurda omnino esse prout probandum assumpsimus.

DIFFICULTATES.

161. Obj. 1° Vera philosophandi ratio est mentis intuitum in suo figere objecto quod est infinitum et abso-

Digitized by Google

lutum, et inde synthesi quadam ontologica omnia derivare: hinc vero conficitur, ut unica tantum absoluta realitas extet; 2° porro infinitum unicum est, atque ex sui notione excludit alia omnia sive finita sive infinita, alioquin infinitum non esset nisi in uno genere, non autem absolutum quod omnia complectatur; 3° jam vero si infinitum absolutum natura sua unicum esse debet, plane consequitur, quæcumque aut sunt, aut apparent finita, non esse nisi modificationes, seu modos existendi diversos ejusdem infiniti, quod perpetuo evolvitur et in seipsum pariter perpetuo regreditur et involvitur; seu, quod idem est, admitti necessario debet pantheismus, imo et autotheismus, quatenus hoc infinitum in homine et per hominem intelligit se, ac proinde in eodem vult; 4° quo sensu admitti potest infinitum et finitum cum mutua relatione seu Trinitas, imo et Incarnatio; quatenus *Logos* seu *Ratio* universalis in se unica, se in quolibet individuo prodit, scilicet *incarnat* se etc. Ergo.

162. Resp. ad 1^m^, *D.* Ratio philosophandi transcendentalis et *a priori*, *C.* ratio rite philosophandi *N.* Basis omnis veræ philosophiæ est, uti alias monuimus, elementi empirici et rationalis, seu factorum experientiæ et principiorum rationis amica conjunctio; sine qua nulla philosophia proprie dicta possibilis est. Quapropter qui ultra experientiam se collocant atque ab ea omnino præscindunt, ut intuitum figant immediate in infinitum et absolutum, in idealismum se projiciunt, non autem in reale et existens. Quæ cum ita sint, qui ex infinito et absoluto abstracto deducunt consecutiones pantheisticas, non exhibent nisi inanem idearum conceptum, seu ideale systema quod omni fundamento destitutum est.

163. Ad 2^m^, Infinitum et absolutum ideale quod a transcendentalibus concipitur ac fingitur, *C.* reale et in concreto. *N.* Satis est ad veram infiniti et absoluti Entis notionem constituendam ut hæc complectatur in se omnem realilatem ita ut nulla eidem desit, nulla ei adjici queat entitas aut perfectio, ac proinde nihil eo majus excogitari possit; sed necesse non est quin imo repugnat ut eodem modo realitates omnes in se habeat; sufficit enim ut alias habeat *formaliter*, ut scholæ loquuntur, alias autem *virtualiter* et *eminenter*. Si hoc infinitum aliquid creando producat extra se, nihil in se amittit, et ea quæ producta sunt nihil illi adjiciunt, et possunt simul consistere, sive coëxistere duæ substantiæ infinita nempe et finita. Ponamus spiritum infinitum creare, uti revera est, spiritus finitos, numquid ex hac creatione de suo amittit spiritus infinitus, aut ipsi huic adjecti eum majorem efficient? numquid nequeunt spiritus finiti existere eo quod existat spiritus infinitus? Sequitur igitur ex dictis existentiam entium realiter distinctorum ab ente absoluto nullo modo adversari hujus entis infinitati.

164. Ad 3^m^, *D.* Admisso falso et gratuito idealistico ac transcendentali principio, *Tr.* hoc rejecto *N.* Transmisimus primum distinctionis membrum, quum et in adversariorum hypothesi in plura tum contradictoria tum absurda offendere prenum sit; e. g. dari posse modos finitos infinitæ substantiæ; substantiam infinitam perpetuo evolvi in infinitum, ita ut successio infinita debeat admitti; ejusmodi evolutionem necessariam esse; substantiam hanc unicam infinitam intellectu finito se ipsam intelligere aut intellectum infinitum constitui ex summa finitorum intellectuum, et ita porro. Ast hisce prætermissis, negamus deductiones ac illationes omnes, quas pantheistæ ex principio falso et gratuito colligunt ab ipsis *a priori*, ut ostendimus, constituto. Sublata autem basi, ædificium ruat necesse est.

165. Ad 4^m^, Eadem esto responsio. Ex his patet futilitas et impietas neoecclectismi, qui tamen veluti aptissimum argumentum ad religionem omnem ex integro pene dixerim restaurandam a superbientibus hominibus in præsentia advocatur.

166. II. Obj. 1° Substantia est id quod in se est et per se concipitur, seu

Digitized by Google

cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei a quo formari debeat; 2° jam vero ejusmodi substantia unica est, cum non possit produci ab alia, nec alias producere, alioquin conceptus unius involveret conceptum alterius a qua producta est, sicut effectus involvit conceptum causæ, et vicissim conceptus causæ involvit conceptum effectus; 3° quod si unica est, necessario est infinita absolute seu in omni genere, cum a nulla alia terminari possit; 4° est proinde causa sui, seu ipsius essentia involvit necessario existentiam, aut etiam ad ejus naturam pertinet existere; 5° cogitatio proinde et extensio duo sunt attributa unicæ substantiæ, prout res omnes quæ sunt in hac rerum universitate, quas nos videmus et experimur, totidem sunt modi seu modificationes ejusdem unicæ substantiæ. Ergo.

167. Resp. Ad 1^m, *D. Substantia est id quod in se est*, id est *quod in se subsistit* absque ullo alio subjecto cui inhærere debeat, *C.* quod *a se est N.* Siquidem esse a se aut ab alio non afficit notionem et naturam subtantiæ. Sic etiam: *cujus conceptus non indiget conceptu alterius rei a quo formari debeat D.* Si spectetur substantia *relative* ut effectus in ordine ad causam, *C.* si spectetur *absolute* et in se *N.* Possumus enim concipere e. g. horologium in se absque relatione ad artificem, sub quo respectu una substantia non includit seu involvit conceptum alterius rei a qua formari debeat. Jam vero hæc definitio fundamentalis est in Spinoziano systemate; hoc igitur fundamento everso cetera ruunt. Nec minus falsæ, captiosæ et ambiguæ sunt definitiones reliquæ et axiomata hujus prætensi geometræ ad suam demonstrationem efficiendam. Et hic est quem Bühle et Amand Saintes (ille in *historia philosophiæ modernæ* tom. III., hic in *Historia vitæ et operum Spinozæ* Paris. 1842.) cum suis vellent nobis obtrudere veluti logicum rigorosum.

168. Ad 2^m, *D.* Substantia quæ sit *a se* non potest produci, *C.* quæ sit *in se N.* Hæc enim produci et producere potest: involvit porro aut non involvit conceptum alterius pro diverso illo duplici respectu *relativo* aut *absoluto* sub quo spectari potest. Hinc falsum est eam *unicam* esse debere.

169. Ad 3^m, *D.* Concessis præmissis, *C.* his negatis *N.* Falsum deinde est quod subjungitur, *substantiam infinitam eam esse quæ a nulla alia terminari possit;* falsum est, cum possit una cum substantia infinita dari substantia finita quin illa nullo ab ista modo terminetur. Dato intellectu infinito, hic profecto non terminatur ex eo quod eodem tempore plures intellectus in eodem genere sint. Ex eo profecto quod architecti mens conceperit e. g. ædificium atque istud erectum sit, per hoc ædificium non terminatur mens architecti, et tamen sunt in diverso genere. Falsum igitur est, quod ut substantia sit infinita, debeat excludere omnes substantias finitas sive in eodem sive in diverso genere.

170. Ad 4^m, *Neg.* Siquidem absurdum est quidpiam posse esse causam sui, *causa* enim dicit relationem ad *effectum;* si igitur substantia de qua loquitur Spinoza esset *causa sui*, produxisset se ipsam antequam existeret, quo nihil absurdius cogitari potest. Nec magis proficit hic pantheista, cum dicit *essentiam* hujus unicæ substantiæ suæ involvere *existentiam*, seu ad ipsius naturam pertinere *existere;* nam in hac hypothesi essentia hujus substantiæ distingueretur ab ejus existentia quam involvit aut includit; involutum enim et inclusum distinguitur ab eo quod involvit et includit; illa nempe *essentia* esset producens, hæc, scilicet *existentia*, esset producta. Sed juxta Spinozam in prop. 20, existentia Dei ejusque essentia *idem* sunt. Jam vero si essentia Dei idem est cum sua existentia, hæc propositio: *essentia Dei involvit suam existentiam* cum hac identificaretur: *existentia Dei involvit existentiam Dei.* Hinc Deus seu causa sui ipsius juxta Spinozam definiri posset: *id cujus existentia involvit existentiam*, quod est tautologicum. Deo nihil potest cogitari anterius, quod proinde contineat causam sufficientem ejus existentiæ. Est ens *absolutum*, ac

Digitized by Google

proinde *inconditionale:* quærere rationem sufficientem, seu conditionem ejus existentiæ est contradictorium, esset enim *absolutum* et *conditionale*. Absolutum est prima conditio omnium existentiarum. Deus *est* id *quod est*.

171. Ad 5^m^, *D*. Admissa unica substantia, *C*. hac negata *N*. Jam vero ex dictis admitti nullatenus potest, neque Spinoza demonstravit, quod sibi demonstrandum assumpsit; ac dum id demonstrare adnisus est, principiis falsis, æquivocis, contradictoriis uti debuit. Quum proinde principia non subsistant ex quibus inferri posset hoc paradoxum, quod eadem substantia sit simul cogitans et extensa, patet logice etiam illud rejiciendum esse. Accedit quod Spinoza ex suis principiis deberet admittere infinitum numerum substantiarum dum nititur substantiam unicam adstruere. Si enim substantia juxta ipsum est id quod in se est et per se concipitur, ex definit. 3; cum vero ex definitione 10. ejusdem Spinozæ *attributum* alicujus substantiæ debeat concipi per se ipsum; attributum igitur idem est cum substantia: sed juxta eundem pantheistam prop. 11. substantia prædita est infinitis attributis; ergo dantur infinitæ substantiæ seu quod idem est, simul sunt substantia unica et substantiæ infinitæ. Rursum extensio per se concipitur; cogitatio per se concipitur; sed quod per se concipitur ex def. 3. est substantia; ergo extensio et cogitatio sunt duæ substantiæ. Adjicere possem ex ejusdem Spinozæ principiis excludi omnia finita, quæ tamen ipse admittit, cum concipi nequeat modificatio finita substantiæ infinitæ, cui modificatio necessario inhæret. Sed non vacat hæc diutius persequi; interim intelligitur cujusmodi sit pantheistarum transcendentalium Germaniæ, et ecclectiçorum Galliæ idolum.

172. III. Obj. cum Salvador: 1° Idea *entis absoluti*, quod recte dici potest *infinitotheismus* fundatur in facto, analogia et historia. 2° Moyses eam expressit per vocem *Jehovah* quæ est a radice *hajà* seu *havá*, quæ significat *esse* seu *illum qui est*, nempe existentiam essentialem. 3° Id ipsum confirmant nomina secundaria quibus in Scripturis Deus appellari solet *Schaddai*, *sufficiens* sibi ipsi, *El*, *fortis*, *Adonai*, *principium*, *Elion*, *excelsum*, *Elohim*, quod est ab *Eloah*, *vis*, ideo vero in plurali adhibetur in significatione singulari ut indicetur *unitas virium;* Moses propterea incipit sic librum Geneseos *In principio Elohim* seu *vires* aut *unio virium fecit cœlum et terram*. 4° Ad eum porro modum, quo *Elohim* politicum reducitur ad *esse* generale, scilicet ad populum, ita *Elohim* theologicum revocatur ad unitatem *Iehovah*. Deus igitur ex Mose non est nisi *Esse* absolutum cujus creaturæ sunt tempora et modi. 5° Hunc idcirco Deum Moses personificavit in lege et in populo, qui activus et passivus est, cujusque vis pendet ab unitate, et hæc a conformitate cum lege. Hæc Moses complexus est duobus verbis: *Iehovah echad*, *Esse unum* est, non existit nisi *unum Esse*. 6° Neque ab hac Salvador hypothesi abludunt Scriptores sacri, ut patet ex *Eccl.* 43, 29. (Deus) *est in omnibus*, et clarius in gr. textu *ipse* (Deus) *est omne;* et ex Apostolo Rom. 11, 36. *Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia;* et Act. 17, 28. *in ipso vivimus, movemur et sumus*. Ergo.

173. Resp. Ad 1^m^, *N*. *Infinitotheismus* non est nisi sensus subjectivus ipsius Salvador, per summam injuriam affictus Mosi, qui tamen ab illo alienissimus fuit, uti ostendimus; nec ullo modo eidem suffragatur factum, analogia aut historia.

174. Ad 2^m^, In sensu adversarii *Neg*. Quamvis enim *Iehovah* significet *eum qui est* seu ens quod a se existit, non excluduntur ea voce entia omnia a Deo condita adeoque a Deo realiter distincta: alioquin Moses non demandasset posteritati historiam creationis, seu eductionis hujus universi ex nihilo, et quidem actu libero divinæ voluntatis.

175. Ad 3^m^, *N*. Secundariis his nominibus Deus nuncupatus est ratione habita proprietatum, quibus ejus na-

Digitized by Google

tura fulget, et modo ab una, modo ab alia denominatus est. Quod vero adjecit Salvador de nomine *Elohim* plurali numero, usurpato tamen in numero singulari ad significandam collectionem virium, quæ fecerunt cœlum et terram, falsum omnino esse vel ex eo deprehenditur quod passim in Scripturis occurrat ad aliquid individuale significandum, Mosem e. g. qui Exodi 4, 16. constituitur *Elohim* seu *Deus* Pharaonis, idolum Dagonis Jud. 16, 17. et ita porro. Sed est præterea absurdum, siquidem vires se se exeruissent antequam essent, nondum scilicet existentibus cœlo et terra.

176. Ad 4^m^, *D.* Juxta theorias sansimonianas, *C.* juxta rei veritatem *N.* Fictitium enim est tam *esse* absolutum politicum, quam theologicum, cujusmodi sunt tempora et modi τοῦ *esse* Mosaici. Res enim juxta Moysen cœperunt existere *in tempore; modus* autem, uti diximus, est actus liber Dei e nihilo res omnes educentis.

177. Ad 5^m^, *N.* Ejusmodi enim personificatio tota et exclusive est Salvador; *jus* porro *suum unicuique tribuendum.* Moses populo Israelitico divinæ legis observationem et commendavit et præcepit, ac si inde tota ipsorum vel felicitas vel infelicitas penderet. Talis est idea Mosis. Illud vero *Iehovah echad* adhibitum a Mose est quo significaret monotheismum ad exclusionem polytheismi. Cetera sunt somnia Salvador.

178. Ad 6^m^, *N.* Hæc enim aliaque scripturarum, quæ objici possent loca, referuntur ad Dei virtutem et immensitatem commendandam. Quo sensu Ecclesiasticus dicit Deum esse *omnia*, seu *omne ens*, quatenus omnia per ipsum et in ipso subsistunt, uti etiam loquitur Apostolus ad Romanos. Sic idem Apostolus in Actis apostolicis eandem ob causam merito affirmat nos in Deo vivere, moveri ac esse, quia Deus immensitate sua omnia pervadit; sed ita ut ipse sit Creator, nos creaturæ; ipse habeat esse a se, nos per participationem. Nec alia ratione intelligi nonnulla patrum effata debent, cum vel Dei virtute mundum regi asserunt vel in ipso subsistere. Toto proinde, ut ajunt, cœlo tum scriptores sacri, tum Ecclesiæ patres a Salvador commento absunt.

PROPOSITIO IV.

Nulla admitti potest realis distinctio inter Deum ejusque attributa sive absoluta sive relativa, neque inter attributa absoluta ad invicem.

179. Deus ex demonstratis in Prop. I. est omnino simplex; ergo nequit in eo admitti realis quælibet distinctio sive inter Deum et attributa absoluta ac relativa, sive inter attributa absoluta ad invicem. Ex reali enim distinctione exurgeret realis compositio a qua abhorret summa simplicitas.

180. Ad omnimodam ejusmodi in Deo simplicitatem commendandam Scripturæ Deum nominant, uti vidimus, ex notionibus abstractis, cujusmodi sunt *sapientia, vita, veritas etc.* Cum vero in attributis absolutis minor sit difficultas, ideo Patres ad simplicitatem Dei adstruendam, removendamque quamlibet compositionem insistunt attributis relativis, ut efficiant hæc nullam inferre Deo compositionem uti S. Gregorius Naz. qui *Orat.* 32. *Unum*, inquit, *tria et tria unum in quibus Deitas, vel ut exactius dicam, quæ tria sunt Deitas;* et S. Augustinus ep. 120. cap. 3. n. 13, scribit: *Nunc vero tene inconcussa fide Patrem et Filium et Spiritum Sanctum esse Trinitatem, et tamen unum Deum; non quod sit communis quasi quarta divinitas, sed quod sit ipsa ineffabilis et inseparabilis Trinitas.* S. Bernardus præterea adjecit rationem theologicam *ad hominem*, uti dicunt, adversus Gilbertum Porretanum disputans (*Serm.* 80. *in Cantic.* n. 6.), qui distinguebat inter divinitatem ac Deum; nam si divinitas non est Deus erit aliquid realiter a Deo distinctum; hoc porro si quid est, aut Deo superius erit, aut inferius, aut par, si primum dicatur ipsa divinitas Deus esset; si secundum, erit igitur inferius Deo illud quod Deus est quod est absurdum; si tertium; neutrum erit Deus, quia neutrum sum-

Digitized by Google

mum, quod abhorret a communi Dei conceptu.

181. Concludamus igitur systemata omnia quæ invexerunt in Deo realem distinctionem adeoque compositionem, cujusmodi sunt illa palamitarum, Gilberti, et abbatis Ioachimi, totidem esse absurda deliramenta non minus fidei, quam rectæ rationi adversantia.

DIFFICULTATES.

182. I. Obj. 1° Distinctio realis trium personarum nec opponitur simplicitati Dei, neque ullam in Deo inducit compositionem; ergo neque id efficiet distinctio realis inter Deum et attributa sive absoluta sive relativa, aut inter attributa absoluta. 2° Quidquid proinde objiciatur adversus præfatam distinctionem, intorqueri potest adversus distinctionem realem personarum ad invicem. 3° Quapropter Patres Græci Basilius, uterque Gregorius, ac Cyrillus Alex. disputantes contra anomæos, pro certo statuunt in Deo distingui, imo differre substantiam ab ejus operatione ac vi, seu ἐνεργείαν, qua voce etiam attributa significant. Ergo.

183. Resp. Ad 1^m, *Neg. Cons. et paritatem.* Distinctio enim de qua agitur necessario cadit in divinam naturam, adeoque si realis est inducit realem compositionem, et adversatur divinæ simplicitati; contra vero distinctio relativa cadit in personas, quæ identificantur cum natura, nec dicit nisi rationem se habendi inter personas ad invicem, non igitur opponitur aut simplicitati divinæ naturæ, quæ eadem est et in omnibus et in singulis personis, aut ullam inducit compositionem.

184. Ad 2^m, *Neg.* Ob allatam disparitatem.

185. Ad 3^m, *D.* Statuunt Patres Græci distingui seu differre substantiam ab operatione, aut etiam ab attributis in Deo, cogitatione seu in conceptu nostro, *C.* re *N.* uti liquet ex ipsorum scopo anomæos refellendi, qui hanc distinctionem cogitationis seu mentis nostræ rejiciebant.

186. Inst. Patres non solius rationis aut cogitationis distinctionem agnoverunt inter divinam substantiam atque attributa, sed realem ut patet 1° ex Dionysio vulgo Areopagita, qui scripsit *De unita et distincta theologia*, seu *de eo quod secundum unitatem et secundum differentiam de Deo dicitur; ad unitatem* porro refert ipse *substantiam*, ad *differentiam* vero Dei operationes et attributa quatenus ad creaturas se porrigunt ad discrimen substantiæ, quæ ex eodem incommunicabilis est; 2° ex S. Jo. Chrysostomo, qui *Hom. 74. in Joan.* ad illa Christi verba: *Philippe qui videt me videt et Patrem*, hæc scribit: *Videamus præterea quidnam Philippus intueri velit. An sapientiam Patris? An vero bonitatem? Minime; sed hoc ipsum quid tandem sit Pater, ipsam inquam, essentiam.* Secernit igitur Chrysostomus essentiam ab attributis divinis; 3° ex S. Augustino, qui *de Trinit* lib. 7. cap. 4. n. 9. scribit: *Aliud Deo est esse, aliud Patrem esse, vel Dominum esse; quod enim est, ad se dicitur, Pater autem ad Filium, et Dominus ad servientem creaturam dicitur,* quod et alibi inculcat. 4° Et sane nisi proprietates saltem personales realiter ab essentia divina distinguerentur, intelligi non posset quomodo Pater hanc ipsam essentiam communicet Filio et Spiritui Sancto, quin cum eadem communicet paternitatem. Ergo.

187. Resp. *N. A.* Ad 1^m, *D.* Refert Dionysius ad substantiam divinam, ac proinde ad *unitam theologiam* etiam attributa absoluta ac relativa, *C.* solam substantiam ad horum exclusionem *N.* Hoc evincitur ex eo quod ipse cap 2. ejusdem operis *unum* seu *unitum* definiat id totum esse, quod tribus personis convenit; *distinctum* vero seu *differens* quod uniuscujusque personæ proprium est, esse nempe Patrem aut Filium. Item ad *theologiam unitam* refert quæcumque a tribus personis in creaturas profluunt; contra vero ad *distinctam theologiam* refert quæ ad Verbi incarnationem spectant et ad ea quæ Verbum in assumpta humanitate gessit ad ceterarum personarum exclusionem.

Digitized by Google

188. Ad 2^m^, *D.* Ea scribit Chrysostomus in ordine ad distinctionem cogitationis, *C.* in ordine ad distinctionem realem *N.* Mens S. Doctoris aliorumque sanctorum patrum, qui similia protulerunt magis patefiet ex iis quæ in insequenti propositione dicemus.

189. Ad 3^m^, *D.* Ad secernenda ea quæ de Deo *absolute* prædicantur ab iis, quæ prædicantur aut *relative,* aut *respective*, *C.* ad inducendam distinctionem realem *N.* Imo pugnat S. Augustinus adversus Maximinum arianum, qui ex distinctione trium personarum in Deo inferebat a catholicis induci compositionem in Deum eosque divinæ simplicitati adversari; contra vero S. Augustinus ut hoc refellat, respondet nullam induci ex Trinitate personarum compositionem; nullam pariter ex eo quod alia absolute alia relative aut respective de Deo prædicentur, cum neque personæ divinæ, neque attributa constituant partes divinæ substantiæ.

190. Ad 4^m^, *D.* Non intelligitur nisi admittatur catholica doctrina de distinctione *virtuali* inter essentiam ejusque divinas proprietates relativas, C. Si admittatur *N.* Hæc enim virtualis distinctio, ut in Tract. *de Trinitate* ostendemus, sufficit ad ostendendum quomodo divina substantia sub uno respectu communicari possit, quin communicetur sub alio. Quod si paternitas e. g. directe et immediate non communicatur aliis personis, alioquin Pater ab his non distingueretur, indirecte tamen et mediate communicatur, hoc ipso quod Pater reliquis personis totam divinam communicet essentiam cum qua ejus paternitas identificatur.

PROPOSITIO V.

Admitti debet rationis seu cogitationis distinctio tum inter divinam essentiam ejusque attributa sive absoluta sive relativa, tum inter ipsa attributa absoluta.

191. Adstruitur hæc propositio adversus Eunomium et Aëtium arianos, qui omnia de Deo dici contendebant secundum essentiam, ut ex hoc inferrent non competere Filio divinam essentiam, eo quod *ingenitus* secundum essentiam de Patre solo dicatur, non autem de Filio qui *genitus* est secundum essentiam.

192. Sic porro ejusdem veritatem evincimus: Profecto ea nos ratione de Deo et cogitare et loqui debemus, qua Deus sese imbecillitati nostræ accommodans de se ipso locutus est, ac nobis se præbuit; atqui Deus de seipso suisque attributis locutus est tanquam de multis, seque ipsum uti objectum præbuit multiplex, ergo et nos de his ipsis tanquam de multis cogitare et loqui debemus; id porro efficere secundum rem non possumus, ergo secundum cogitationem ita debemus de Deo sentire et loqui. Sane Deus in Scripturis modo se nobis exhibet uti potentem, modo uti sapientem, modo uti justum, nunc uti misericordem etc. Quinimo et Christus perinde ac si plura in Deo essent, locutus est dicens Jo. 16, 15. *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt.* Ad quæ Christi verba alludens S. Gregorius Nazianz. *Orat.* 44. *Omnia*, inquit, *quæcumque habet Pater, sunt Filii, præterquam quod ingenitus est.* Sic ceteri patres virtualem ejusmodi distinctionem in Deo adversus Aëtium et Eunomium propugnantes Gregorius Nyssenus, Basilius, Cyrillus Alex. aliique. S. vero Hilarius *De Trinit.* lib. 6. hunc canonem constituit: *Non loquendum aliter de Deo est, quam ut ipse de se locutus est.*

193. Hæc autem distinctio provenit ex fœcunditate tum mentis, tum rei contemplatæ, nempe Dei, qui etsi in se unus ac simplicissimus sit, pluribus æquivalet objectis inter se dissitis, atque ex multiplici ejus efficentia, quæ ad plura eaque distincta se porrigit, quo fit 1° ut in mente nostra plures distinctæque oriantur notiones, seu fit ut mens nostra singillatim ea per distinctos conceptus apprehendat. 2° Mens insuper nostra diversos, ut ita loquar, perfectionis gradus in hoc deprehendit: concipit scilicet majorem inter divinam essentiam ejusque attributa

Digitized by Google

relativa distinctionem, minorem vero inter eandem essentiam atque attributa absoluta, et inter hæc ipsa ad invicem; ita ut majus apprehendat discrimen inter essentiam et paternitatem, quam inter essentiam et bonitatem, quamvis a parte rei nulla ejusmodi differentia sit. 3° Necessario vero hæc est admittenda rationis seu cogitationis distinctio tum ad exponendum Trinitatis et Incarnationis mysterium, tum ad vitandam confusionem, quæ alioquin oriretur in disserendo de Deo; cum enim volumus significare Deum omnipotentia sua universum condidisse, possemus dicere istud condidisse sua immensitate; aut pro paternitate intelligere bonitatem et ita porro, quod sine perversitate admitti non potest.

DIFFICULTATES.

194. I. Obj. 1° Distinctio illa falsa est, adeoque rejicienda quæ non est conformis suo objecto; talis vero est distinctio de qua agitur, quæ unice residet in mente nostra. 2° Dum mente aliquam peculiarem notionem concipimus, includimus alteram sive oppositam; e. g. si in notione ingeniti non includimus notionem incorruptibilis, includimus notionem corruptibilis, quo fit ut Deus qua ingenitus cogitatur; cogitetur corruptibilis; esset proinde incorruptibilis in se, et corruptibilis in mente nostra. 3° Qui communi aliquid proprium adjiciunt ut aliquid complexum aut compositum apprehendant, vel mentiuntur, vel non; si prius dicant, cui bono id efficiunt? Si posterius eligant, composita igitur erit quælibet Trinitatis persona, quod absurdum est et a fide alienum. Ergo.

195. Resp. Ad 1^m, *D.* Si fiat judicando, seu affirmando aliquid aut negando de objecto, *C.* si fiat solum abstrahendo, aut sub peculiari respectu objectum apprehendendo *N.* Qui in corpore solam spectat dimensionem, aut solas ejusdem physicas proprietates per mentis apprehensionem nihil pronuntiat aut judicat de eodem corpore sub aliis respectibus spectato, sed illud relinquit in sua realitate; sic qui in Deo aut solam considerat substantiam sive essentiam, aut quodlibet ejusdem attributum singillatim, præscindendo ab aliis, nihil affirmat aut negat de universa Dei natura, a qua mens abstrahit seu præscindit.

196. Ad 2^m, *Neg.* ut patet ex modo dictis.

197. Ad 3^m, Resp. Neutrum fieri juxta rei veritatem, sed dum mens ad aliquam sibi ideam alicujus divinæ personæ efformandam eam apprehendit uti constantem ex divina essentia et quodammodo superveniente proprietate personali, nullam in ipsam inducit compositionem, adeoque nec falsum nec verum dicit de ipso reali objecto. Hæc operatio solius mentis est, quæ aprehendit divinam naturam tali modo subsistentem, quo fit ut alia sit persona Patris, alia Filii, etsi ejusmodi persona simplicissima sit et identificetur cum natura divina, a qua nonnisi virtualiter distinguitur.

198. II. Obj. 1° Docent patres nos eandem divinam designare substantiam cum diversis vocabulis diversas proprietates significamus, uti S. Basilius *ep.* 80. et S. Athanasius in lib. *De decretis Nicænæ Synodi, Decr.* 4. cap. 8. 2° Concilium proinde Rhemense adversus Gilbertum Porretanum sancivit: *In theologia inter essentiam et personam ratio non distinguat.* Ergo.

199. Resp. Ad 1^m. *D.* A parte rei, *C.* in conceptu nostro *N.* Recte omnino patres docuerunt diversis conceptibus nostris ac proinde vocabulis, quibus eos exprimimus eandem divinam substantiam designare quæ in se simplicissima est; ast numquam patres docuere hos diversos conceptus in sua ratione formali spectatos eundem esse conceptum, aut eundem conceptum diversis vocabulis nos significare, e. g. dum nos prædicamus Deum omnipotentem significare misericordem, ita ut conceptus quem in mente habemus omnipotentiæ idem sit ac conceptus misericordiæ, quod esset absurdum et falsum. Idque patet ex ipsorum scopo adstruendi adversus arianos Verbi divinitatem.

200. Ad 2^m, *D.* In sensu Gilberti,

Digitized by Google

C. in sensu nostro *N.* Gilbertus enim per distinctionem *theologicam* significabat distinctionem realem, quam adstruebat inter divinam essentiam et attributa, ad discrimen distinctionis *mathematicæ* quæ sola logica est. Jam vero nos in Deo solam logicam distinctionem tuemur, quæ se teneat ex parte nostra.

CAPUT II.

DE DEI LIBERTATE ET IMMUTABILITATE.

201. Ideo ambas has proprietates simul complexi sumus, quia potissima difficultas consistit in eisdem mutuo in eodem subjecto, Deo scilicet, simul conciliandis dum libertas immutabilitati ac immutabilitas libertati adversari videntur.

202. Circa libertatem Dei peccavit Hermogenes, qui Tertulliano teste in libro adversus eundem, sic Deum immutabilem edixit, ut ei sustulerit libertatem. Contra immutabilitatem Dei peccarunt stoici, qui, teste Origene lib. III. advers. Celsum, Deum mutationi obnoxium effutierunt. Sociniani viam mediam incedentes docuere Deum immutabilem esse in sua substantia, mutabilem in suis decretis seu voluntatis actibus, ut sic in tuto ponerent ejusdem libertatem. Catholici tenent Deum omnimode immutabilem esse simul et liberum.

203. Ad præcavendas difficultates in horum attributorum conciliatione prænotandum est 1° hic a nobis libertatem sumi in sensu strictissimo de facultate eligendi, ac proinde ab immunitate cujusvis intrinsecæ aut extrinsecæ necessitatis aut coactionis; item de libertate *contradictionis*, ita ut possit Deus agere aut non agere seu velle aut nolle, tum de libertate *specificationis* inter objecta diversa; non autem de libertate *contrarietatis* quæ versatur inter bonum et malum, quæ in Deum cadere non potest; 2° hanc libertatem in Deo nullam involvere imperfectionem quæ creaturis inest, cujusmodi esset animi suspensio aut deliberatio; 3° eam concipi in *signo priori*, uti scholæ loquuntur, anteriorem immutabilitate, quæ eam subsequitur nostro cogitandi modo; 4° immutabilitatem in sua notione non aliud esse nisi negationem transitus de statu in statum, seu ab uno se habendi modo ad alium, tum respectu sui, tum respectu temporis; tum respectu cujusvis rei ab extrinseco petitæ, omnimodamque proinde immutabilitatem nos in Deo adstruere. Quibus præmissis, sit:

PROPOSITIO.

Deus est liber et immutabilis.

204. De immutabilitate habetur definitio lata a conc. Nicæno in decreto *De fide: Eos qui dicunt erat aliquando, quando non erat . . . aut mutabilem et convertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia* (apud S. Ambros. *De fide* lib. 1. c. 18. n. 120.) tum a conc. Lateranensi IV. cap. *Firmiter*, in qua fidei professione Deus *immutabilis* asseritur. De libertate autem evidenter constat tum ex auctoritate tum ex ratione.

205. Atque ut incipiamus a libertate, Deo inesse hanc perfectionem Scripturæ luculenter ubique testantur, ceteris porro locis prætermissis, in Ps. 134, 6. de Deo dicitur: *Omnia quæcumque voluit fecit in cœlo, in terra, in mari et in omnibus abyssis;* et in ep. ad Ephes. 1, 11. Deus *omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ*, id est ut explicat S. Ambrosius *De fide* lib. 2. c. 6. n. 48. *pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio;* cui reliqui patres concinunt, illos præsertim philosophos impugnantes, qui Deum ex naturæ necessitate agere autumarunt, ut inde inferrent mundi æternitatem. Ratio autem evidenter, uti diximus, huic veritati suffragatur; libertas enim cum sit maxima intellectualis naturæ perfectio et absolute simplex, a Deo abesse nequit ente omnium perfectissimo.

206. Idem constat de immutabilitate, quam Deo imprimis Scripturæ tribuunt; etenim Num. 23, 19. legitur: *Non est Deus quasi homo ut men-*

Digitized by Google

tiatur, *nec ut filius hominis ut mutetur:* sed præcipue hanc sibi perfectionem Deus vindicat apud Malachiam 3, 6. dicens: *Ego Dominus et non mutor:* sic etiam in N. T. scribit S. Jacobus 1, 17. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio;* hæc autem verba enarrans S. Gregorius M. *Moralium* lib. 12. cap. 33. n. 38. *ipsa,* inquit, *mutabilitas umbra est, quæ quasi obscuraret lucem, si hanc per aliquas vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercedit.* Ex triplici ratione S. Thomas 1. p. q. 9. artic. 1. Deo hanc inesse proprietatem ostendit; 1° ex eo quod ipse sit actus purus excludens omnem potentiam; 2° ex eo quod sit omnino simplex; 3° ex eo quod sit infinitus; quæ cum in Deo solo inveniri possint; exinde concludit Deo soli omnimodam competere posse immutabilitatem.

207. Et hæc quidem penes omnes explorata sunt; at quomodo inter se duæ hæ proprietates in eodem subjecto, Deo scilicet, conciliantur? Difficilis sane nodus hic est, cui solvendo non pauci theologi impares se prorsus professi sunt; nos quid hac in re verosimilius dici possit, in solutione difficultatum aperiemus.

DIFFICULTATES.

208. I. Obj. Deus ex non operante fit operans res creando; novas denominationes acquirit *Domini, Salvatoris* etc. factus est homo per incarnationem. Ergo mutationi obnoxius est.

209. Resp. *D. A.* Extrinsece, *C.* intrinsece *N.* Omnes enim ejusmodi mutationes ab extrinseco sunt ex parte videlicet creaturarum, quæ ex non esse ad esse æterno Dei voluntatis actu in tempore vocantur, cumque Deus Dominus natura sua sit in hypothesi existentiæ creaturarum, ex his *Dominus* incipit nuncupari; idem dic de Incarnatione, qua divina Verbi persona æterno decreto incipit in tempore humanam naturam sustentare, regere ac suam facere exerendo extrinsece virtutem suam prout persona est, ad eum modum quo Deus in tribus personis subsistens extrinsece suam virtutem exeruit in rerum creatione, absque ulla intrinseca mutatione sui.

210. II. Obj. Intellectiones ac volitiones intrinsecæ Deo sunt utpote actus vitales naturæ intelligentis ac volentis; jam vero actus isti vitales circa res ad extra, Deo sunt contingentes ac liberi ita ut posset eos exerere vel non; hoc potius quam illo modo. Ergo ab intrinseco Deus mutabilis est.

211. Resp. *Dist. Maj.* Intellectiones ac volitiones in se spectatæ, seu ut loquuntur scholæ, *entitative* Deo intrinsecæ sunt, *C.* prout se referunt ad objecta extrinseca Deo seu *terminative N.* Profecto actus vitales naturæ intelligentis ac volentis intrinseci eidem sunt, et cum sermo de Deo est, cum eadem divina natura identificantur, a qua nonnisi ratione aut virtualiter distinguuntur, ac proinde Deus ipse sunt intelligens ac volens, neque ab eo possunt abesse; sed prout ad objectum seu terminum Deo extrinsecum referuntur, extrinseci sunt, seu possunt non habere hunc terminum, vel habere diversum ab eo quem habent. Nam creaturæ possunt non intelligi ut futuræ aut præsentes, ac potuit Deus eas non velle uti futuras et existentes. Quod si semel uti futuras voluit ac intellexit in æternum et ab æterno eas voluit ac intellexit immutabiliter; quum vero ex dictis, libertas electionis imo et electio ipsa libera concipiatur velut in *signo priori* ante immutabilitatem, quæ nostro cogitandi modo eidem electioni supervenit, fit ut Deus sit ab æterno actus ita volens ac intelligens immutabiliter libere.

212. Quod autem Deus libere creaturas velit eodem actu quo se vult necessario, patet ex diversa natura objecti in quod divina voluntas tendit. Si enim hoc objectum sit intrinsecum Deo et necessarium, divina voluntas in illud tendit necessario; tale porro objectum est Deus ipse ac ejus bonitas, nam Deus est finis sui ipsius, quem Deus necessario appetere ac velle debet, ac proinde se ac bonitatem suam necessario vult. Sin vero ejusmodi ob-

Digitized by Google

jectum sit Deo extrinsecum ac ordinatum ad finem, cujusmodi sunt creaturæ quæ Dei gloriam extrinsecus manifestant, Deus non vult eas per se, sed propter suam bonitatem et ad extrinsecam gloriam, quæ exinde ei provenit manifestandam, nec illi necessaria est nisi hypothetice; adeoque Deus in eas necessario non tendit, nec proinde necessario vult sed libere, ac in hypothesi quod velit sibi hanc gloriam procurare, et eo gradu ac eo modo quo ipsi placet eam ex creaturis eruere. Dum vero Deus quærit gloriam suam, hanc extrinsecam qua non eget, suam extrinsecus exerit bonitatem, communicando creaturis bona sua.

213. Inst. 1° Deus potuit diversas cognitiones ac volitiones habere ab iis quas habet. 2° Diversa præterea ratione fertur in objecta quæ modo futura, modo præsentia aut præterita cognoscit; item nunc diligit hominem quia justum, nunc odio habet quia peccatorem; ergo jugi mutationi intrinsecæ obnoxius est.

214. Resp. Ad 1^m, *D.* Absque ullo transitu de una cognitione aut volitione in aliam diversam aut contrariam, *C.* per transitum ex una in aliam *N.* In hoc porro transitu consistit mutatio. Deus igitur potuisset certo alias respectu termini habere cognitiones ac volitiones, sed has ab æterno habuisset et actu æterno ac immutabili.

215. Ad 2^m, *D.* Diversa ratione fertur objective, *C.* subjective *N.* Deus enim intrinsecus eadem semper ratione se habet uno eodemque actu, qui complectitur omnia tempora, et omnes status objectorum sive physicorum sive moralium. Nihil ei novi obvenit quo cognitiones aut volitiones mutare debeat. Adeoque si qua mutatio est, unice se tenet ex parte objectorum quæ modo futura sunt, modo præsentia, modo præterita; nunc justa et proinde amore, nunc injusta ac proinde odio digna. Satis proinde erit tradita principia ad singulas difficultates seu potius subtilitates quæ opponi possint, applicare, ut inde habeatur solutio.

CAPUT III.

DE INFINITATE, IMMENSITATE AC ÆTERNITATE DEI.

216. Mutuo inter se nexu tres ejusmodi perfectiones copulantur et ex eodem principio *aseitatis* dimanare concipiuntur; ideo sub uno hoc capite complexi eas sumus. Circa hæc vero attributa peccant potissime sociniani, qui Deum inficiantur essentia sua infinitum in omni genere perfectionis, neque eum essentia ubique præsentem admittunt sed sola virtute et efficientia; item æternum eatenus agnoscunt quatenus principio ac fine caret, non autem successione ac temporis differentia. Ad quos errores refellendos tres subjicimus propositiones.

PROPOSITIO I.

Deus est infinitus absolute ac in omni genere perfectionis.

217. Infinitatis nomine hic venit *summa et absoluta perfectio. Summa* quidem quatenus omnem perfectionem continet, *absoluta* quatenus omnem gradum ac modum excedit; adeo ut Deus cui competit perfectio, sit infinitus, ut ajunt, in *ratione entis intensive.*

218. Sane Deus est ens a se, seu esse necessarium natura, ac essentia sua, ergo plenitudinem entis habeat necesse est cui nihil addi possit perfectionis intrinsecæ. Nisi enim talis Deus esset, debuisset aut a se, aut ab alio limites habere, utrumque vero repugnat; siquidem a se non potuit, cum non sit causa sui, sed id quod est, necessario est, non ab alio, ut per se patet. Denique ipsa Dei notio hanc infinitatem expostulat, cum illud ens sit quo nihil melius aut majus excogitari potest. Hinc de eo in Ps. 144, 3. dicitur: *Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.*

DIFFICULTATES.

219. Obj. 1° Vox *infiniti* in Scriptura interdum hyperbolice usurpatur

Digitized by Google

tiatur, *nec ut filius hominis ut mutetur:* sed præcipue hanc sibi perfectionem Deus vindicat apud Malachiam 3, 6. dicens: *Ego Dominus et non mutor:* sic etiam in N. T. scribit S. Jacobus 1, 17. *Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio;* hæc autem verba enarrans S. Gregorius M. *Moralium* lib. 12. cap. 33. n. 38. *ipsa,* inquit, *mutabilitas umbra est, quæ quasi obscuraret lucem, si hanc per aliqua vicissitudines permutaret. Sed quia Deo mutabilitas non venit, nulla ejr men umbra vicissitudinis interce* triplici ratione S. Thomas 1. artic. 1. Deo hanc inesse pro- tem ostendit; 1° ex eo c ...o ipsa actus purus excludens tiam; 2° ex eo quod ... infinitas de explex; 3° ex eo quo ... intelligeretur, *C.* si cum in Deo so ... perfectione entis *N.* exinde conclud ... *D.* vel formaliter vel competere po ... formaliter *N.*

207. Et ... *C.* *D.* Si creaturarum perexplorata ... *Ad 1°, D.* Si creaturarum perexplorata ... ab intervallo esset dimetienda duæ ha ... inter et creaturas interceto, D ... Deum inter et creaturas interceto, D ... *C.* Si a majori vel minori perfectionum numero et gradu quos conse- lis ... *N.* ne ... *N.* s ...

PROPOSITIO II.

Deus est immensus rebusque omnibus et locis intime præsens essentia sua.

224. Propositio de fide est, siquidem conc. Lateranense IV. in cap. *Firmiter* profitetur Deum *immensum*, et in symbolo Athanasiano dicitur: *Unus immensus.*

225. Immensitas ad discrimen infinitatis, quæ dicit negationem termini in perfectione essentiali, dicit negationem termini in substantiali præsentialitate, uti scholæ loquuntur, quatenus afficit modum existentiæ divinæ in se et quoad res omnes reales aut possibiles. Permisceri porro non debet immensitas cum *ubiquitate*, nam immensitas est essentialis Deo, ubiquitas vero non item, cum hæc dicat relationem ad res creatas, quæ possunt esse et non esse.

226. His verbis S. Th. p. 1. q. 8. ar. 3. divinam immensitatem declarat: tribus personis ... *potentiam*, in suam virtutem ... *testati subduntione*, absqu ... *m in omnibus*, in ne sui. ... *sunt et aperta ocu-*

210. ... *nibus per essentiam*, tiones ... *t omnibus ut causa es-* tus ... duos priores modos ne- len ... os Deo denegaverit, ast ... præter antiquiores gnos- ... ichæos et anthropomorphi- ... gant sociniani, uti diximus, nec ... e esse censuit Beausobre. Jam ... o juxta doctrinam catholicam in hac *substantiali præsentialitate* divina immensitas consistit, quam sic Deo breviter vindicamus.

227. Ac 1° quidem ex Sacris Litteris; etenim Baruch 3, 25. Deus dicitur: *Excelsus et immensus;* et Jerem. 23, 24. *Numquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus?* Ac rursum Ps. 138, 7. ajebat David: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades* etc. Sed non minus luculenter substantialem hanc Dei omnipræsentiam declaravit Apostolus Act. 17, 28. dicens: *In ipso vivimus, movemur et sumus.*

228. 2° Inutile videretur post hæc eandem veritatem ex patrum doctrina adstruere. Concors siquidem eorum sententia est nullis locis divinam definiri substantiam. Duplici autem ratione id exponere solent, aut enim docent Deum ita esse omnibus in locis, ut non contineatur ab illis sed omnia excedat; aut ita continere omnem locum, ut ipse sit quodammodo locus locorum. Pulchre Dei immensitatem hac similitudine exponit S. Theophilus Antiochenus: *Quemadmodum* inquit, *punicum malum corticem habens quo comprehenditur intus habet mansiunculas loculosque plures membranis interceptos, ac multa grana in seipso locata continet; sic universa creatura a spiritu Dei continetur, et spiritus qui comprehendit, cum creatura comprehenditur a manu Dei* (*lib. 1. ad Autolycum.*)

229. Angelicus Doctor loc. cit. ar. 1. hoc ipsum evincit ex principio ipso a socinianis postea admisso. Deus ubique agit virtute et operatione sua dans

Digitized by Google

se ; atqui Dei virtus et ope- substantia sunt ; ergo si operatio ubique sunt, ubstantiali præsentia t.

TES.

1° ita Deum sit; ex. gr. mque de re, am- mplo, in 2° Hæc sen- is et prophetis; 28, 16. evigilans e *ere Dominus est in loco nesciebam* ; Jonas vero (Jon. .) Surrexit, *ut fugeret in Tharsis a facie Domini*. Ergo.

231. Resp. Ad 1^m, Ratione manifestationis, protectionis, operationis etc. et improprie, *C.* ratione sui, ac proprie *N.* Itaque Deus in cœlo exhibetur ob suam ibi manifestationem beatis ; in justis vero per gratiæ suæ communicationem ; in Christo per unionem hypostaticam, in Ecclesia per suam protectionem ; in arca, in templo ob cultum quem ibi excipit ac publicam adorationem, et ita porro. Improprie vero Deus dicitur ascendere, descendere, ambulare, sistere, accedere, recedere etc. ob peculiares effectus quibus speciali modo præsentiam suam patefacit, uti contra Adimantum manichæum exponit S. Augustinus.

232. Ad 2^m, *Neg.* Etenim Jacob loquitur de speciali Dei manifestatione sibi in visu facta ; Jonas eo sensu dicitur fugisse a facie Domini, quatenus ei jubenti obedire detrectavit, quæ quidem phrasis in Scripturis usitata est.

233. II. Obj. 1° Patres interdum materiam Deum permeare inficiati sunt, uti Tantianus in *Orat. cont. gentes*, et Clemens Alex lib. 2. et 5. *stromatum;* Chrysostomus item *Hom.* 5. in ep. ad Coloss. et Lactantius lib. *De opificio* cap. 16. Interdum 2° Deum nuspiam esse pronuntiarunt, vel in cœlis sedem habere, uti S. Augustinus in lib. 83. *quæstionum*, et alibi. 3° Et sane si Deus ubique esset omniaque substantia sua permearet in fœdioribus locis inveniri deberet, in dæmonibus ac in inferno ipso. 4° Accedit quod ejusmodi immensitas cum Dei simplicitate componi nullatenus possit. Ergo.

234. Resp. Ad 1^m, *D.* Patres inficiati interdum sunt materiam Deum permeare extensione ac diffusione sui in sensu stoicorum quos oppugnabant, *C.* cum detrimento suæ immensitatis *N.* Dogma stoicorum fuit Deum esse animam mundi, eumque uti corpus informare ; tum etiam ad modum cujusdam realis diffusionis ac magnitudinis Deum concipiebant. Hæc proinde paradoxa impugnantes patres negabant Deum hac ratione materiam pervadere, cum Deus in se immensus sit ac ubique totus.

235. Ad 2^m, *D.* Deum nuspiam esse dicunt *circumscriptive*, quasi alicui exclusive loco addictus esset, *C.* ad ejus immensitatis exclusionem *N.* Patres enim Deum et ubique esse docent quippe qui sua in locis præsentia omnia complet ; nullibi vero Deum esse dicunt, quatenus a nullo continetur.

236. Ad 3^m, *D.* Si quæ loca fœda sint respectu Dei, *C.* si nulla ejusmodi sunt *N.* Quæcumque porro sunt, bona sunt, nec ullus Deo locus fœdus est, sed tota fœditas in nostra est apprehensione. Sic Deus dæmonibus adest prout ipsis esse communicat, et inferno ad exercendam justitiam suam.

237. Ad 4^m, *Neg.* Imo apprime inter se hæ duæ perfectiones conciliantur, cum Deus non sit immensus per compositionem partium, sed totus ubique est, seu ut vetus philosophus præclare dixit, Deus ubique centrum est, peripheria nuspiam.

PROPOSITIO III.

Deus est æternus.

238. Propositio de fide est, ut constat ex conc. Lateran. IV. in cap. *Firmiter*, ubi Deus *æternus* definitur, et ex symbolo Athanasiano in quo dicitur : *Unus æternus*. Æternitatis vox ac notio multiplici ratione sumitur ; 1° interdum ad diuturnam durationem significandam, etsi res de qua agitur

Digitized by Google

ac æterna dicitur, principium habuerit ac finem habitura sit, quæ significatio latissisima est ac de rebus creatis usurpatur; 2° interdum ad significandam durationem perpetuam etsi ea, de quibus dicitur initium habuerint, uti Angeli ac animæ nostræ quæ immortales sunt; quæ significatio minus lata est, et a scholasticis *ævum* nuncupatur; 3° Ad significanda quæ principio et fine carent quidem, sed necessaria non sunt, quo sensu actus contingentes ac liberi divini intellectus divinæque voluntatis æterni dicuntur, et hæc significatio magis propria est; 4° Ad significanda quæ non modo initio et fine carent, sed præterea absoluta necessitate sunt, quo sensu Deus æternus dicitur et pressa significatione æternitas dicitur.

239. Hæc æternitas proprie accepta vel spectatur in se absque ullo ad tempus respectu et dicitur *absoluta*, cujusmodi vita Dei est, ac potest definiri *simplicitas infinita* vel *infinitudo simplicissima unius Dei viventis;* vel spectatur cum respectu ad tempus et *relativa* nominatur, quo sensu definiri potest: *duratio sine principio, sine fine, sine mutabilitate*, vel etiam cum S. Thoma post Boëtium: *interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio* (1. p. q. 10. art. 1.)

240. Hoc vero sensu quamvis æternitas formali careat amplitudine in fluxu partium sibi succedentium posita, habet tamen amplitudinem virtualem, qua ob carentiam principii ac finis tempori infinito æquivalet habenti partes ab æterno et in æternum sibi invicem succedentes. Quo fit, ut res creatæ quamvis æternitati coëxistant, dici tamen nequeant *realiter* Deo esse ab æterno præsentes, sed solum *objective*, quia Deus eas ab æterno cognitioni suæ præsentes habet; siquidem non coëxistunt æternitati secundum totam virtualem ejus amplitudinem, verum secundum aliquam tantum ejusdem virtualis amplitudinis partem, quæ respondeat tali temporis differentiæ, quam æternitas in infinitum præcessit, et infinitum subsequitur juxta alias virtuales partes suas.

241. Notandum denique est, Scripturam de Dei æternitate loqui in sensu relativæ significationis, uti exposuimus, seu cum respectu ad tempus ut nostræ sese accommodet imbecillitati.

242. Quibus præmissis, sic veritatem enuntiatæ propositionis adstruimus: *Psal.* 89, 2. dicitur: *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus;* et Apostolus 1. Timoth. 6, 16. de Deo loquens: *Qui solus*, inquit, *habet immortalitatem.* Hæc expendens S. Augustinus *Tract.* 23. in Jo. n. 9. *Quid est*, interrogat, *quod ait Apostolus de Deo, qui solus habet immortalitatem, nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incommutabilitatem, quia solus habet veram æternitatem?* Sic Tertullianus in lib. *contra Hermogenem* cap. 4. æternitatem vocat *censum Dei*, et lib. 1. *contra Marcion.* c. 8. *Non habet tempus æternitas . . . Deus tam alienus est ab initio et fine, quam a tempore.* Sic patres reliqui apud Petavium *de Deo* lib. 3. c. 4. qui omnes eandem divinæ æternitatis notionem uno pene consensu nobis exhibent.

243. Ratione porro id ipsum confirmat S. Thomas loc. cit. ar. 2. scribens: *Ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum, unde cum Deus sit maxime immutabilis, sibi maxime competit esse æternum.* Ex quo principio ibid. art. 3. infert Deo soli competere stricte sumptam æternitatem, imo Deum suam esse æternitatem.

DIFFICULTATES.

244. Obj. 1° Scripturæ Deo tribuunt successionem, uti Dan. 7, 9. ubi Deus dicitur *antiquus dierum;* et Apoc. 1, 8. *Qui est, qui erat, et qui venturus est;* 2° tribuunt præterea actiones præteritas vel futuras; ergo non eo sensu Deus æternus prædicatur quasi omni careat successione, cum id intelligi nequeat.

245. Resp. Ad 1^m, *D.* Relative, seu cum respectu temporis Dei æternitatem exhibentes ut se accommodent intelligentiæ nostræ, *C.* absolute et prout in se est *N.* Recolantur quæ præmisi-

Digitized by Google

mus circa notionem æternitatis absolutæ ac relativæ, seu virtualis durationis.

246. Ad 2^m, *D.* Respectu termini et objective, *C.* respectu sui et subjective *N.* Dei actio in se una ac simplicissima et æterna est, quæ tamen quoad terminum sive effectum multiplex est cum illis temporis differentiis quibus iste terminus obnoxius est. Difficultas vero in concipienda æternitate sine ulla successione oritur ex imbecillitate ac tenuitate nostra, quæ res concipere non potest sine duplici forma temporis et spatii.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO EJUSQUE ATTRIBUTIS.

PARS III.

DE SCIENTIA ET VOLUNTATE DEI.

247. Divinæ substantiæ actus vitales duo sunt intelligere ac velle; postquam igitur de illa in se spectata una cum præcipuis ejus attributis egimus, de illius actibus ac operationibus, seu de scientia ac voluntate ex ordine agamus oportet.

CAPUT I.

DE SCIENTIA DEI.

248. Ex iis quæ de divina scientia disceptari solent alia certa ac rata penes omnes catholicos sunt; alia vero nondum sunt explorata, ac magna de his in scholis catholicis controversia diu viguit, quam non præstet iterum revocare. Alia proinde ab aliis secernentes prius de certis, de ceteris vero ea tantum attingemus quæ scitu necessaria sunt ad illarum quæstionum statum cognoscendum.

249. Duo sunt præcipua quæ circa divinam scientiam, catholicam doctrinam attingunt; videlicet divinæ scientiæ existentia, ejusque proprietates seu dotes; atque ejusdem objectum. Quæ autem in controversiam veniunt, afficiunt potissimum ipsius scientiæ medium ac divisionem. Distinctis articulis de his singillatim disseremus.

ARTICULUS I.

DE DIVINÆ SCIENTIÆ EXISTENTIA EJUSQUE PROPRIETATIBUS.

250. Cum ea insit hominibus de Deo notio ut summe intelligens imo et totus mens sit; vix quempiam reperire est qui scientiam Deo inesse denegaverit, paucis proinde nos ab ea expediemus; quod vero attinet ad hujus divinæ scientiæ proprietates, Scriptura ac patribus facem præferentibus, ad quatuor revocantur, ad simplicitatem scilicet, immutabilitatem, infinitatem, ac efficaciam, de quibus breviter agemus.

PROPOSITIO I.

Est in Deo veri nominis scientia eaque perfectissima.

251. Scientiæ nomine hic intelligimus intellectus cognitionem certam, evidentem ac immediatam. Hanc Deo inesse scientiam ad fidem pertinet, quam ei Scripturæ perpetuo tribuunt. Etenim 1. Reg. 2, 3. dicitur: *Deus scientiarum Dominus est,* Esther 14, 14. *Domine qui habes omnium scientiam;* Apostolus vero Rom. 11, 33. exclamat: *O Altitudo divitiarum scientiæ ac sapientiæ Dei!* Et hæc ex pluribus attulisse sufficiat.

252. Sed ratio ipsa id aperte docet. Scientia enim summa perfectio est naturæ intelligentis; ergo in Deo eaque perfectissima necessario esse debet.

PROPOSITIO II.

Scientia Dei est simplex, immutabilis ac infinita.

253. Hæc pariter propositio ad fidem spectat; ac primo Dei scientiam simplicem esse ex eo patet, quod sit purus actus in Deo, seu ipsa divina substantia intelligens. Hinc Sap. 7, 22. legitur: *Est in illa* (sapientia) *spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex; unicus* nempe in se, *multiplex*

Digitized by Google

objective. Sane scientia non est in Deo ut accidens, ut qualitas ei superveniens, quod alienum a summa Dei simplicitate esset, sed identificatur cum ipsa Dei substantia, tritumque est illud Augustini effatum lib. 15. *De Trinit. Nosse et esse illi unum est.* Unico præterea ac simplici intuitu omnia eaque infinita percipit. Unde iterum Augustinus ibidem subdit: *Simul omnia videt, quorum nullum est, quod non semper videt.*

254. Exinde profluit divinam scientiam immutabilem præterea esse; si enim Deus simplicissimo intuitu omnia sub quovis respectu complectitur, hoc ipso ejus scientia immutabilis esse debet nihil unquam amittens nihil novi acquirens. Idcirco Jac. 1, 17. universim de Deo dicitur adeoque de scientia: *Apud quem non est mutatio nec vicissitudinis obumbratio*; quibus innixus Augustinus *Confess.* lib. 13. cap. 16. *Sicut* inquit, *omnino tu es, tu scis solus, qui es incommutabiliter et scis incommutabiliter et vis incommutabiliter.* Sane si Dei essentia immutabilis est, immutabilis pariter ejus scientia sit oportet, quæ ab ea realiter minime distinguitur.

255. Infinitam denique Dei scientiam Scripturæ pariter testantur, Ps. enim 146, 5. dicitur: *Sapientiæ ejus non est numerus*; et Hebr. 4, 13. *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.* Huic veritati ipsa ratio suffragatur: si enim Deus illud ens est quo nihil melius cogitari potest, et omni finita scientia melior sit infinita, sequitur hac præditum Deum esse debere, quæ intensive ac extensive, uti scholæ loquuntur, talis sit. Id ipsum ex identitate scientiæ et essentiæ in Deo conficitur.

256. Dei igitur scientia simplex, immutabilis ac infinita est.

PROPOSITIO III.

Scientia Dei est efficax et causa rerum.

257. Prout enuntiatur propositio certa est atque ad fidem pertinet. Ast non minima est controversia circa rationem qua Dei scientia efficax et causa rerum dici debeat.

258. Siquidem divina scientia dici potest efficax et causa rerum aut *adæquate*, *proxime* et *immediate*, atque ut ajunt *formaliter*, aut *inadæquate*, *remote*, *mediate* ac ad modum directionis. Thomistæ contendunt scientiam uti principium adæquatum, immediatum ac formale res omnes efficere sive necessarias sive liberas, seu quæ a libera creaturæ intelligentis determinatione pendent, adeo ut voluntas divina applicet intellectum ad res moliendas. Reliqui vero theologi qui assequi nequeunt quomodo scientia formaliter res producat, censent principium adæquatum, proximum, formale efficientiæ rerum esse voluntatem, intellectum vero voluntati prælucere ad modum prudentiæ et artis; prudentiæ quidem quoad electionem, artis quoad executionem.

259. Hanc primam controversiam alia excipit; num scilicet ejusmodi scientia quæ causa rerum dicitur ac proinde practica, sit illa, quæ *scientia simplicis intelligentiæ* a theologis vocatur ac uti anterior a nobis omni voluntatis decreto concipitur, an vero *scientia* quæ dicitur *visionis*, quæque concipitur ordine posterior. Thomistæ autumant scientiam efficacem ac practicam esse scientiam visionis, qua fit ut res ideo futura sint quia prævidentur. Contra vero alii theologi qui admittunt scientiam eo sensu dici operatricem et practicam quia directrix est ac prælucet voluntati, contendunt scientiam, quæ dicitur causa rerum, esse scientiam simplicis intelligentiæ, ita ut res ideo prævideantur quia futuræ sunt ex voluntatis decreto. Nam logice, ajunt ipsi, prius est aliquid esse quam videri.

260. Nos quibus propositum est nullam domesticam agitare quæstionem, ab ejusmodi controversiis supersedentes, propositam thesim prout generatim enuntiata est, adstruimus, cum in utroque sensu verificetur scientiam Dei esse efficacem et causam rerum, sive immediate sive mediate.

261. Etenim Ps. 103. dicitur: *Omnia in sapientia fecisti*; et Sap. 7, 21.

Digitized by Google

Sapientia omnium artifex; tum Jerem. 10, 12. de Deo legitur: *Præparat orbem in sapientia sua et prudentia sua extendit cœlos;* Prov. vero 8, 27. divina hæc ipsa Sapientia de se dicit: *Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege et gyro vallabat abysos . . . cum eo eram cuncta componens.* Apposite ad hæc S. Augustinus *De Trinit.* lib. 15, c. 13. scribebat: *Universas creaturas suas et spirituales et corporales, non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt quia novit; non enim nescivit quæ fuerat creaturus, nec aliter scivit creata, quam creanda.* Et alibi passim.

262. Quod quidem S. Thomas 1. p. q. 14. ar. 8. hac ratione confirmat. Ita se habet Dei scientia ad omnes res creatas, sicut scientia artificis ad ea quæ arte fiunt; sed scientia artificis est rerum causa, quæ arte fiunt; ergo scientia Dei est causa rerum creatarum. Ipsi præiverat S. Augustinus, qui *Tract.* 1. *in Joan.* scripserat: *Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia.*

DIFFICULTATES.

263. Obj. 1° Res creatæ omnes in Scripturis divinæ omnipotentiæ tribuuntur; ergo harum causa scientia dici nequit. 2° Profecto scientia non ad efficiendum, sed ad cognoscendum ordinata est. 3° Alioquin cum scientia æterna sit, sequeretur res esse ab æterno productas, quod falsum est. Ergo.

264. Resp. Ad 1^m, *D.* Quoad executionem, *C.* quoad artem ac directionem *N.* Tria ad rerum effectionem concurrunt, *scientia, voluntas, omnipotentia: scientia* quidem quatenus directrix prælucet per modum prudentiæ et artis; *voluntas* quæ eligit; *omnipotentia* quæ exequitur; quod eleganter expressit Tertullianus in *Apologet.* c. 17. dicens: *Deus totam molem cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum* VERBO, *quo jussit* RATIONE, *qua disposuit,* VIRTUTE *qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ.*

265. Ad 2^m, Esto; hoc enim nobis ad tuendam propositionem satis est.

266. Ad 3^m, *D.* Si scientia prout causa rerum est, causa esset necessaria, *C.* si libera *N.* Optime S. Thomas loc. cit. ad 2. his verbis hanc ipsam difficultatem solvit: *Scientia Dei est causa rerum, secundum quod res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quod res essent ab æterno: unde, quamvis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen, quod creaturæ sint ab æterno.*

ARTICULUS II.

DE OBJECTO SCIENTIÆ DIVINÆ.

267. Scientiæ divinæ objectum est quidquid Deus cognoscit. Cognoscit porro Deus se, et alia extra se. Illud dicitur objectum primarium divinæ cognitionis, istud secundarium. Hoc autem objectum secundarium complectitur omnia quæ extra Deum sunt, seu distincta ab ipsa natura Dei; jam vero ex his alia sunt mere possibilia, alia sunt præsentia aut futura; hæc rursum futura alia sunt necessaria alia libera; ex his iterum alia sunt absolute futura, alia conditionate. De utroque proinde objecto primario et secundario agendum a nobis est.

PROPOSITIO I.

Deus seipsum perfecte cognoscit et comprehendit.

268. Deum in primis se ipsum plene seu perfecte cognoscere testatur Apostolus 1. Cor. 2, 10. scribens: *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei*, et iterum: *Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei.* Ratio id ipsum suadet, viditque vel ipse Alcinous philosophus ethnicus: *Quoniam prima mens,* scribit, *præstantissima est, necesse est præstantissimum ei intelligibile propositum esse, nihil autem se ipso præstantius habet, quare semetipsum notionesque suas semper intelliget.* Hinc Deus est sibi subjecto-objectum.

269. Se ipsum Deum præterea comprehendere ita ostendit S. Thomas p. 1. q. 14. ar. 3. Deus se ipsum com-

Digitized by Google

prehendit, si se ipsum cognoscit, quantum cognoscibilis est. Hoc porro modo Deus cognoscit se ipsum, cum tanta sit ejus virtus in cognoscendo quanta est ejus actualitas in existendo, nempe infinita. Ergo.

270. Dices: Quod comprehendit se est finitum sibi, atqui Deus nec sibi finitus esse potest. Ergo.

271. Resp. *D.* Si comprehendat se ut finitum, *C.* si comprehendit se quia facultas cognoscendi tanta est quanta est cognoscibilitas objecti, scilicet infinita, *N.*

PROPOSITIO II.

Deus cognoscit omnia possibilia.

272. Deus ex Apostolo ad Rom. 4, 17. *vocat ea, quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt;* ergo Deus eadem ratione cognoscit quæ non sunt ut ea quæ sunt; quæ enim non cognoscuntur vocari non possunt; jam vero quæ non sunt et vocari possunt sunt possibilia, ergo Deus hæc cognoscat necesse est.

273. Hoc ipsum confirmat S. Thomas loc. cit. ex cognitione perfectissima quam Deus habet suimetipsius, adeoque suæ omnipotentiæ; hanc vero suæ omnipotentiæ cognitionem perfectam Deus non haberet, nisi distincte cognosceret ea ad quæ hæc ipsa omnipotentia se extendit; atqui ea ad quæ se extendit divina omnipotentia sunt omnia possibilia, quæ nempe in suo conceptu non repugnant, ergo divina scientia ad omnia possibilia pariter se extendit, seu quod idem est Deus perfecte distincteque omnia possibilia cognoscit.

PROPOSITIO III.

Deus distincte cognoscit omnia præterita, præsentia et futura sive necessaria, sive contingentia et libera.

274. Ad fidem spectat hæc propositio quoad omnes suas partes. Et sane primo quoad præterita, præsentia ac futura necessaria, juxta quamcumque temporis differentiam, sic pronuntiat Apostolus: Hebr. 4, 13. *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu Dei, omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus;* sic etiam Ps. 138, 3. *Intellexisti cogitationes meas de longe . . . omnes vias meas prævidisti . . . cognovisti omnia, novissima et antiqua;* nec non Sap. 8, 8. de Sapientia dicitur: *Scit præterita, et de futuris æstimat . . . signa et monstra scit, antequam fiant, et eventus temporum et sæculorum.*

275. Patres vero non modo in id consentiunt omnes sed præterea rationibus probant ac exemplis illustrant. Potior ratio desumitur ex eo quod Deo nihil sit præteritum aut futurum, sed totum præsens cum suis temporum differentiis, ex ejusque infinita virtute quæ se ad omnia distincte porrigit; utuntur vero similitudine theatri in quo spectatori quæcumque circumstant sub unico veluti intuitu distincte offeruntur.

276. Verum vix est in his difficultas, ac si qua est potissime attingit res libere futuras; ast præter modo allata Scripturarum testimonia, quæ generalia sunt et huc pariter referuntur, nota sunt Susannæ verba Dan. 13, 42. quibus sic Deum deprecabatur: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant:* et Ecclesiastici 23, 18. *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem circumspicientes omnes vias hominum . . . et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita.* Quot præterea sunt in utroque Fœdere vaticinia de futuris contingentibus ac liberis eventu comprobatis, tot habentur hujuscemodi divinæ scientiæ argumenta: sunt porro fere innumera. Vere propterea scripsit Tertullianus *Contra Marcion* lib. 2. c. 5. *Præscientiam Dei tantos habere testes, quantos fecit prophetas;* et S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 5. c. 9. *Confiteri esse Deum, et negare præscium futurorum apertissima insania est.*

277. Nec aliter dictat vel ipsa sana ratio: si quidpiam enim Deum a tota æternitate lateret, novas posset acquirere cognitiones, quod repugnat immutabilitati, infinitati ac æternitati Dei, nec amplius haberi Deus posset

Digitized by Google

uti ens quo nil melius excogitari posset.

DIFFICULTATES.

278. I. Obj. Adversus duas priores propositionis partes. 1° Nonnulli patres de distincta rerum omnium divina cognitione dubitare visi sunt. Etenim S. Hieronymus in cap. 1. *Habacuc* scribit: *Absurdum esse ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices quove moriantur;* et S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 34. *in Matth.* n. 2. negat Deum capillos humano more numerare. 2° Deum saltem internos animi motus secretasque cordium cogitationes non omnino cognoscere Scripturæ ipsæ insinuant; alioquin enim Deus Abraham minime tentasset, id est explorasset, uti eum fecisse legitur Genes. 22, 1.; post captum vero experimentum ibid. subdit Deus v. 12. *Nunc cognovi, quod times Deum:* Neque ibid. cap. 18, 21. Deus dixisset: *Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est, ita ut sciam.* 3° Multo vero minus Deus dicendus cognoscere peccata quorum causa effectrix aut exemplaris ipse esse nequit, aut ea quæ entia rationis vocantur. Ergo.

279. Resp. Ad 1^m *D.* Si objecti patres loquerentur de scientia Dei, *Tr.* si de ejus providentia et quidem *comparative* non autem *absolute N.* Jam vero S. Hieronymus id unum contendit eandem specialem curam Deum non habere ac providentiam de irrationabilibus rebus ac de hominibus: en ejus verba: *Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium, quam irrationabilium providentiam esse dicentes.* Nec alia stetit Chrysostomo mens, subdit enim et ipse post objecta verba: *Quid vilius illis* (passeribus)? *Attamen numquam ignorante Deo capiuntur.*

280 Ad 2^m, *N.* ad prob. autem *D.* Quatenus Deus nostro cogitandi ac loquendi modo se se accomodavit, *C.* quasi reipsa interiorem animi dispositionem ignoraret *N.* In priori enim textu Deus voluit omnibus manifestam efficere fidem ac obedientiam Abrahæ; in posteriori voluit peccatorum quibus se Sodomitæ inquinabant horrorem ingerere, ac vindictam quam de illis sumere constituit patefacere. Alioquin nimis probaretur, nempe vel ipsa exteriora opera Deum ignorare.

281. Ad 3^m, *D.* Si Deus cognosceret peccata ac entia rationis in se, *Tr.* si cognoscit peccata in bono opposito, cujus peccata privatio sunt, entia vero rationis in suis causis *N.* Peccata enim, ut suo loco ostendunt theologi, in sua ratione formali, non dicunt nisi defectionem a regula, ac negativam naturam habent, adeoque Deus ea videt in bono opposito cujus peccata privationes sunt. Entia vero rationis in suis causis seu in mentibus nostris quæ ea sibi confingunt inmediate cernit. Quamvis nec desint qui et illa et ista in se Deum novisse affirment.

282. II. Obj. Adversus tertiam partem. 1° Scripturæ passim Deum exhibent de futuris dubitative loquentem illis particulis *forte, forsitan* etc. Sic Jerem. 26, 2. et 3. *Noli subtrahere verbum, si forte audiant et convertantur:* et Christus ipse Jo. 4., 10. ita Samaritanam alloquitur, *Si scires donum Dei . . . tu forsitan petiisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam*, et ibid. cap. 5, 46. ad Judæos ait: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.* 2° Non pauci proinde patres inficiati sunt in Deo esse præscientiam futurorum, uti Augustinus, Gregorius M. aliique passim apud Petavium *De Deo* lib. 6. c. 6. Sed. 3° S. Thomas p. 1. q. 14. ar. 13. apertissime docet: *Contingens consideratum ut futurum et nondum determinatum ad unum a propria causa, non subdi per certitudinem alicui cognitioni. Unde quicumque cognoscit effectum contingentem in causa sua, non habet de eo nisi conjecturalem cognitionem.* 4° Sane futura contingentia eo ipso quod nullam habeant causam determinatam, nec determinatam veritatem habere possunt, adeoque nec videri, cum possint non evenire, prout 5° plura sic prænuntiata eventum sortita non sunt,

Digitized by Google

ad ingentem significandam multitudinem, uti Num. 32, 1.; 2° si Deus esset reipsa absolute infinitus coëxistentiam ceterorum entium excluderet; 3° vel saltem istorum perfectiones omnes in se complecteretur; 4° omnes creaturæ essent æqualiter perfectæ, utpote æqualiter distantes a Deo. Ergo.

220. Resp. Ad 1^m, *D.* Adeoque ex substrata materia dignosci debet quando *infiniti* vox proprie vel improprie adhibeatur, *C.* ex sono materiali *N.* Si igitur de creaturis prædicetur infinitas, hoc ipso patet quod nonnisi improprie assumatur; si de Deo, proprie eam sumi oportere ratio ipsa evidenter ostendit.

221. Ad 2^m, *D.* Si infinitas de extensione materiali intelligeretur, *C.* si de intensiva perfectione entis *N.*

222. Ad 3^m, *D.* vel formaliter vel eminenter, *C.* formaliter *N.*

223. Ad 4^m, *D.* Si creaturarum perfectio ab intervallo esset dimetienda quod Deum inter et creaturas intercedit, *C.* Si a majori vel minori perfectionum numero et gradu quos consecutæ sunt *N.*

PROPOSITIO II.

Deus est immensus rebusque omnibus et locis intime præsens essentia sua.

224. Propositio de fide est, siquidem conc. Lateranense IV. in cap. *Firmiter* profitetur Deum *immensum*, et in symbolo Athanasiano dicitur: *Unus immensus.*

225. Immensitas ad discrimen infinitatis, quæ dicit negationem termini in perfectione essentiali, dicit negationem termini in substantiali præsentialitate, uti scholæ loquuntur, quatenus afficit modum existentiæ divinæ in se et quoad res omnes reales aut possibiles. Permisceri porro non debet immensitas cum *ubiquitate*, nam immensitas est essentialis Deo, ubiquitas vero non item, cum hæc dicat relationem ad res creatas, quæ possunt esse et non esse.

226. His verbis S. Th. p. 1. q. 8. ar. 3. divinam immensitatem declarat: *Deus est in omnibus per potentiam, in quantum omnia ejus potestati subduntur; est per præsentiam in omnibus, in quantum omnia nuda sunt et aperta oculis ejus; est in omnibus per essentiam, in quantum adest omnibus ut causa essendi.* Quoad duos priores modos nemo est qui eos Deo denegaverit, ast postremum præter antiquiores gnosticos, manichæos et anthropomorphitas denegant sociniani, uti diximus, nec de fide esse censuit Beausobre. Jam vero juxta doctrinam catholicam in hac *substantiali præsentialitate* divina immensitas consistit, quam sic Deo breviter vindicamus.

227. Ac 1° quidem ex Sacris Litteris; etenim Baruch 3, 25. Deus dicitur: *Excelsus et immensus;* et Jerem. 23, 24. *Numquid non cœlum et terram ego impleo, dicit Dominus?* Ac rursum Ps. 138, 7. ajebat David: *Quo ibo a spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernum ades* etc. Sed non minus luculenter substantialem hanc Dei omnipræsentiam declaravit Apostolus Act. 17, 28. dicens: *In ipso vivimus, movemur et sumus.*

228. 2° Inutile videretur post hæc eandem veritatem ex patrum doctrina adstruere. Concors siquidem eorum sententia est nullis locis divinam definiri substantiam. Duplici autem ratione id exponere solent, aut enim docent Deum ita esse omnibus in locis, ut non contineatur ab illis sed omnia excedat; aut ita continere omnem locum, ut ipse sit quodammodo locus locorum. Pulchre Dei immensitatem hac similitudine exponit S. Theophilus Antiochenus: *Quemadmodum* inquit, *punicum malum corticem habens quo comprehenditur intus habet mansiunculas loculosque plures membranis interceptos, ac multa grana in seipso locata continet; sic universa creatura a spiritu Dei continetur, et spiritus qui comprehendit, cum creatura comprehenditur a manu Dei* (*lib. 1. ad Autolycum.*)

229. Angelicus Doctor loc. cit. ar. 1. hoc ipsum evincit ex principio ipso a socinianis postea admisso. Deus ubique agit virtute et operatione sua dans

Digitized by Google

omnibus esse ; atqui Dei virtus et operatio ipsa sua substantia sunt ; ergo si Dei virtus et operatio ubique sunt, ubique pariter substantiali præsentia sua Deus esse debet.

DIFFICULTATES.

230. I. Obj. Scripturæ 1° ita Deum in loco exhibent ut alibi non sit ; ex. gr. esse eum in cœlo dicunt, eumque de loco in locum moveri, descendere, ambulare etc. affirmant ; in templo, in arca commorari docent. 2° Hæc sententia stetit patriarchis et prophetis; Jacob enim Gen. 28, 16. evigilans e somno ait. *Vere Dominus est in loco isto et ego nesciebam* ; Jonas vero (Jon. 1, 3.) Surrexit, *ut fugeret in Tharsis a facie Domini*. Ergo.

231. Resp. Ad 1^m, Ratione manifestationis, protectionis, operationis etc. et improprie, *C.* ratione sui, ac proprie *N.* Itaque Deus in cœlo exhibetur ob suam ibi manifestationem beatis ; in justis vero per gratiæ suæ communicationem ; in Christo per unionem hypostaticam, in Ecclesia per suam protectionem ; in arca, in templo ob cultum quem ibi excipit ac publicam adorationem, et ita porro. Improprie vero Deus dicitur ascendere, descendere, ambulare, sistere, accedere, recedere etc. ob peculiares effectus quibus speciali modo præsentiam suam palefacit, uti contra Adimantum manichæum exponit S. Augustinus.

232. Ad 2^m, *Neg.* Etenim Jacob loquitur de speciali Dei manifestatione sibi in visu facta ; Jonas eo sensu dicitur fugisse a facie Domini, quatenus ei jubenti obedire detrectavit, quæ quidem phrasis in Scripturis usitata est.

233. II. Obj. 1° Patres interdum materiam Deum permeare inficiati sunt, uti Tantianus in *Orat. cont. gentes*, et Clemens Alex lib. 2. et 5. *stromatum;* Chrysostomus item *Hom.* 5. in ep. ad Coloss. et Lactantius lib. *De opificio* cap. 16. Interdum 2° Deum nuspiam esse pronuntiarunt, vel in cœlis sedem habere, uti S. Augustinus in lib. 83. *quæstionum*, et alibi. 3° Et sane si Deus ubique esset omniaque substantia sua permearet in fœdioribus locis inveniri deberet, in dæmonibus ac in inferno ipso. 4° Accedit quod ejusmodi immensitas cum Dei simplicitate componi nullatenus possit. Ergo.

234. Resp. Ad 1^m, *D.* Patres inficiati interdum sunt materiam Deum permeare extensione ac diffusione sui in sensu stoicorum quos oppugnabant, *C.* cum detrimento suæ immensitatis *N.* Dogma stoicorum fuit Deum esse animam mundi, eumque uti corpus informare ; tum etiam ad modum cujusdam realis diffusionis ac magnitudinis Deum concipiebant. Hæc proinde paradoxa impugnantes patres negabant Deum hac ratione materiam pervadere, cum Deus in se immensus sit ac ubique totus.

235. Ad 2^m, *D.* Deum nuspiam esse dicunt *circumscriptive*, quasi alicui exclusive loco addictus esset, *C.* ad ejus immensitatis exclusionem *N.* Patres enim Deum et ubique esse docent quippe qui sua in locis præsentia omnia complet ; nullibi vero Deum esse dicunt, quatenus a nullo continetur.

236. Ad 3^m, *D.* Si quæ loca fœda sint respectu Dei, *C.* si nulla ejusmodi sunt *N.* Quæcumque porro sunt, bona sunt, nec ullus Deo locus fœdus est, sed tota fœditas in nostra est apprehensione. Sic Deus dæmonibus adest prout ipsis esse communicat, et inferno ad exercendam justitiam suam.

237. Ad 4^m, *Neg.* Imo apprime inter se hæ duæ perfectiones conciliantur, cum Deus non sit immensus per compositionem partium, sed totus ubique est, seu ut vetus philosophus præclare dixit, Deus ubique centrum est, peripheria nuspiam.

PROPOSITIO III.

Deus est æternus.

238. Propositio de fide est, ut constat ex conc. Lateran. IV. in cap. *Firmiter*, ubi Deus *æternus* definitur, et ex symbolo Athanasiano in quo dicitur : *Unus æternus*. Æternitatis vox ac notio multiplici ratione sumitur ; 1° interdum ad diuturnam durationem significandam, etsi res de qua agitur

Digitized by Google

ac æterna dicitur, principium habuerit ac finem habitura sit, quæ significatio latissisima est ac de rebus creatis usurpatur; 2° interdum ad significandam durationem perpetuam etsi ea, de quibus dicitur initium habuerint, uti Angeli ac animæ nostræ quæ immortales sunt; quæ significatio minus lata est, et a scholasticis *ævum* nuncupatur; 3° Ad significanda quæ principio et fine carent quidem, sed necessaria non sunt, quo sensu actus contingentes ac liberi divini intellectus divinæque voluntatis æterni dicuntur, et hæc significatio magis propria est; 4° Ad significanda quæ non modo initio et fine carent, sed præterea absoluta necessitate sunt, quo sensu Deus æternus dicitur et pressa significatione æternitas dicitur.

239. Hæc æternitas proprie accepta vel spectatur in se absque ullo ad tempus respectu et dicitur *absoluta*, cujusmodi vita Dei est, ac potest definiri *simplicitas infinita* vel *infinitudo simplicissima unius Dei viventis;* vel spectatur cum respectu ad tempus et *relativa* nominatur, quo sensu definiri potest: *duratio sine principio, sine fine, sine mutabilitate*, vel etiam cum S. Thoma post Boëtium: *interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio* (1. p. q. 10. art. 1.)

240. Hoc vero sensu quamvis æternitas formali careat amplitudine in fluxu partium sibi succedentium posita, habet tamen amplitudinem virtualem, qua ob carentiam principii ac finis tempori infinito æquivalet habenti partes ab æterno et in æternum sibi invicem succedentes. Quo fit, ut res creatæ quamvis æternitati coëxistant, dici tamen nequeant *realiter* Deo esse ab æterno præsentes, sed solum *objective*, quia Deus eas ab æterno cognitioni suæ præsentes habet; siquidem non coëxistunt æternitati secundum totam virtualem ejus amplitudinem, verum secundum aliquam tantum ejusdem virtualis amplitudinis partem, quæ respondeat tali temporis differentiæ, quam æternitas in infinitum præcessit, et infinitum subsequitur juxta alias virtuales partes sua.

241. Notandum denique est, Scripturam de Dei æternitate loqui in sensu relativæ significationis, uti exposuimus, seu cum respectu ad tempus ut nostræ sese accommodet imbecillitati.

242. Quibus præmissis, sic veritatem enuntiatæ propositionis adstruimus: *Psal.* 89, 2. dicitur: *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra et orbis, a sæculo et usque in sæculum tu es Deus;* et Apostolus 1. Timoth. 6, 16. de Deo loquens: *Qui solus*, inquit, *habet immortalitatem.* Hæc expendens S. Augustinus *Tract.* 23. in Jo. n. 9. *Quid est*, interrogat, *quod ait Apostolus de Deo, qui solus habet immortalitatem, nisi quia hoc aperte dixit, solus habet incommutabilitatem, quia solus habet veram æternitatem?* Sic Tertullianus in lib. *contra Hermogenem* cap. 4. æternitatem vocat *censum Dei*, et lib. 1. *contra Marcion.* c. 8. *Non habet tempus æternitas . . . Deus tam alienus est ab initio et fine, quam a tempore.* Sic patres reliqui apud Petavium *de Deo* lib. 3. c. 4. qui omnes eandem divinæ æternitatis notionem uno pene consensu nobis exhibent.

243. Ratione porro id ipsum confirmat S. Thomas loc. cit. ar. 2. scribens: *Ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum, unde cum Deus sit maxime immutabilis, sibi maxime competit esse æternum.* Ex quo principio ibid. art. 3. infert Deo soli competere stricte sumptam æternitatem, imo Deum suam esse æternitatem.

DIFFICULTATES.

244. Obj. 1° Scripturæ Deo tribuunt successionem, uti Dan. 7, 9. ubi Deus dicitur *antiquus dierum;* et Apoc. 1, 8. *Qui est, qui erat, et qui venturus est;* 2° tribuunt præterea actiones præteritas vel futuras; ergo non eo sensu Deus æternus prædicatur quasi omni careat successione, cum id intelligi nequeat.

245. Resp. Ad 1^m, *D.* Relative, seu cum respectu temporis Dei æternitatem exhibentes ut se accommodent intelligentiæ nostræ, *C.* absolute et prout in se est *N.* Recolantur quæ præmisi-

Digitized by Google

mus circa notionem æternitatis absolutæ ac relativæ, seu virtualis durationis.

246. Ad 2^m, *D.* Respectu termini et objective, *C.* respectu sui et subjective *N.* Dei actio in se una ac simplicissima et æterna est, quæ tamen quoad terminum sive effectum multiplex est cum illis temporis differentiis quibus iste terminus obnoxius est. Difficultas vero in concipienda æternitate sine ulla successione oritur ex imbecillitate ac tenuitate nostra, quæ res concipere non potest sine duplici forma temporis et spatii.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO EJUSQUE ATTRIBUTIS.

PARS III.

DE SCIENTIA ET VOLUNTATE DEI.

247. Divinæ substantiæ actus vitales duo sunt intelligere ac velle; postquam igitur de illa in se spectata una cum præcipuis ejus attributis egimus, de illius actibus ac operationibus, seu de scientia ac voluntate ex ordine agamus oportet.

CAPUT I.

DE SCIENTIA DEI.

248. Ex iis quæ de divina scientia disceptari solent alia certa ac rata penes omnes catholicos sunt; alia vero nondum sunt explorata, ac magna de his in scholis catholicis controversia diu viguit, quam non præstet iterum revocare. Alia proinde ab aliis secernentes prius de certis, de ceteris vero ea tantum attingemus quæ scitu necessaria sunt ad illarum quæstionum statum cognoscendum.

249. Duo sunt præcipua quæ circa divinam scientiam, catholicam doctrinam attingunt; videlicet divinæ scientiæ existentia, ejusque proprietates seu dotes; atque ejusdem objectum. Quæ autem in controversiam veniunt, afficiunt potissimum ipsius scientiæ medium ac divisionem. Distinctis articulis de his singillatim disseremus.

ARTICULUS I.

DE DIVINÆ SCIENTIÆ EXISTENTIA EJUSQUE PROPRIETATIBUS.

250. Cum ea insit hominibus de Deo notio ut summe intelligens imo et totus mens sit; vix quempiam reperire est qui scientiam Deo inesse denegaverit, paucis proinde nos ab ea expediemus; quod vero attinet ad hujus divinæ scientiæ proprietates, Scriptura ac patribus facem præferentibus, ad quatuor revocantur, ad simplicitatem scilicet, immutabilitatem, infinitatem, ac efficaciam, de quibus breviter agemus.

PROPOSITIO I.

Est in Deo veri nominis scientia eaque perfectissima.

251. Scientiæ nomine hic intelligimus intellectus cognitionem certam, evidentem ac immediatam. Hanc Deo inesse scientiam ad fidem pertinet, quam ei Scripturæ perpetuo tribuunt. Etenim 1. Reg. 2, 3. dicitur: *Deus scientiarum Dominus est*, Esther 14, 14. *Domine qui habes omnium scientiam;* Apostolus vero Rom. 11, 33. exclamat: *O Altitudo divitiarum scientiæ ac sapientiæ Dei!* Et hæc ex pluribus attulisse sufficiat.

252. Sed ratio ipsa id aperte docet. Scientia enim summa perfectio est naturæ intelligentis; ergo in Deo eaque perfectissima necessario esse debet.

PROPOSITIO II.

Scientia Dei est simplex, immutabilis ac infinita.

253. Hæc pariter propositio ad fidem spectat; ac primo Dei scientiam simplicem esse ex eo patet, quod sit purus actus in Deo, seu ipsa divina substantia intelligens. Hinc Sap. 7, 22. legitur: *Est in illa* (sapientia) *spiritus intelligentiæ sanctus, unicus, multiplex; unicus* nempe in se, *multiplex*

Digitized by Google

objective. Sane scientia non est in Deo ut accidens, ut qualitas ei superveniens, quod alienum a summa Dei simplicitate esset, sed identificatur cum ipsa Dei substantia, tritumque est illud Augustini effatum lib. 15. *De Trinit. Nosse et esse illi unum est.* Unico præterea ac simplici intuitu omnia eaque infinita percipit. Unde iterum Augustinus ibidem subdit: *Simul omnia videt, quorum nullum est, quod non semper videt.*

254. Exinde profluit divinam scientiam immutabilem præterea esse; si enim Deus simplicissimo intuitu omnia sub quovis respectu complectitur, hoc ipso ejus scientia immutabilis esse debet nihil unquam amittens nihil novi acquirens. Idcirco Jac. 1, 17. universim de Deo dicitur adeoque de scientia: *Apud quem non est mutatio nec vicissitudinis obumbratio*; quibus innixus Augustinus *Confess.* lib. 13. cap. 16. *Sicut* inquit, *omnino tu es, tu scis solus, qui es incommutabiliter et scis incommutabiliter et vis incommutabiliter.* Sane si Dei essentia immutabilis est, immutabilis pariter ejus scientia sit oportet, quæ ab ea realiter minime distinguitur.

255. Infinitam denique Dei scientiam Scripturæ pariter testantur, Ps. enim 146, 5. dicitur: *Sapientiæ ejus non est numerus;* et Hebr. 4, 13. *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.* Huic veritati ipsa ratio suffragatur: si enim Deus illud ens est quo nihil melius cogitari potest, et omni finita scientia melior sit infinita, sequitur hac præditum Deum esse debere, quæ intensive ac extensive, uti scholæ loquuntur, talis sit. Id ipsum ex identitate scientiæ et essentiæ in Deo conficitur.

256. Dei igitur scientia simplex, immutabilis ac infinita est.

PROPOSITIO III.

Scientia Dei est efficax et causa rerum.

257. Prout enuntiatur propositio certa est atque ad fidem pertinet. Ast non minima est controversia circa rationem qua Dei scientia efficax et causa rerum dici debeat.

258. Siquidem divina scientia dici potest efficax et causa rerum aut *adæquate*, *proxime* et *immediate*, atque ut ajunt *formaliter*, aut *inadæquate*, *remote*, *mediate* ac ad modum directionis. Thomistæ contendunt scientiam uti principium adæquatum, immediatum ac formale res omnes efficere sive necessarias sive liberas, seu quæ a libera creaturæ intelligentis determinatione pendent, adeo ut voluntas divina applicet intellectum ad res moliendas. Reliqui vero theologi qui assequi nequeunt quomodo scientia formaliter res producat, censent principium adæquatum, proximum, formale efficientiæ rerum esse voluntatem, intellectum vero voluntati prælucere ad modum prudentiæ et artis; prudentiæ quidem quoad electionem, artis quoad executionem.

259. Hanc primam controversiam alia excipit; num scilicet ejusmodi scientia quæ causa rerum dicitur ac proinde practica, sit illa, quæ *scientia simplicis intelligentiæ* a theologis vocatur ac uti anterior a nobis omni voluntatis decreto concipitur, an vero *scientia* quæ dicitur *visionis*, quæque concipitur ordine posterior. Thomistæ autumant scientiam efficacem ac practicam esse scientiam visionis, qua fit ut res ideo futura sint quia prævidentur. Contra vero alii theologi qui admittunt scientiam eo sensu dici operatricem et practicam quia directrix est ac prælucet voluntati, contendunt scientiam, quæ dicitur causa rerum, esse scientiam simplicis intelligentiæ, ita ut res ideo prævideantur quia futuræ sunt ex voluntatis decreto. Nam logice, ajunt ipsi, prius est aliquid esse quam videri.

260. Nos quibus propositum est nullam domesticam agitare quæstionem, ab ejusmodi controversiis supersedentes, propositam thesim prout generatim enuntiata est, adstruimus, cum in utroque sensu verificetur scientiam Dei esse efficacem et causam rerum, sive immediate sive mediate.

261. Etenim Ps. 103. dicitur: *Omnia in sapientia fecisti;* et Sap. 7, 21.

Digitized by Google

Sapientia omnium artifex; tum Jerem. 10, 12. de Deo legitur: *Præparat orbem in sapientia sua et prudentia sua extendit cœlos;* Prov. vero 8, 27. divina hæc ipsa Sapientia de se dicit: *Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege et gyro vallabat abysos . . . cum eo eram cuncta componens.* Apposite ad hæc S. Augustinus *De Trinit.* lib. 15, c. 13. scribebat: *Universas creaturas suas et spirituales et corporales, non quia sunt, ideo novit, sed ideo sunt quia novit; non enim nescivit quæ fuerat creaturus, nec aliter scivit creata, quam creanda.* Et alibi passim.

262. Quod quidem S. Thomas 1. p. q. 14. ar. 8. hac ratione confirmat. Ita se habet Dei scientia ad omnes res creatas, sicut scientia artificis ad ea quæ arte fiunt; sed scientia artificis est rerum causa, quæ arte fiunt; ergo scientia Dei est causa rerum creatarum. Ipsi præiverat S. Augustinus, qui *Tract.* 1. *in Joan.* scripserat: *Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia.*

DIFFICULTATES.

263. Obj. 1° Res creatæ omnes in Scripturis divinæ omnipotentiæ tribuuntur; ergo harum causa scientia dici nequit. 2° Profecto scientia non ad efficiendum, sed ad cognoscendum ordinata est. 3° Alioquin cum scientia æterna sit, sequeretur res esse ab æterno productas, quod falsum est. Ergo.

264. Resp. Ad 1^m, *D.* Quoad executionem, *C.* quoad artem ac directionem *N.* Tria ad rerum effectionem concurrunt, *scientia, voluntas, omnipotentia: scientia* quidem quatenus directrix prælucet per modum prudentiæ et artis; *voluntas* quæ eligit; *omnipotentia* quæ exequitur; quod eleganter expressit Tertullianus in *Apologet.* c. 17. dicens: *Deus totam molem cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum* VERBO, *quo jussit* RATIONE, *qua disposuit,* VIRTUTE *qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ.*

265. Ad 2^m, Esto; hoc enim nobis ad tuendam propositionem satis est.

266. Ad 3^m, *D.* Si scientia prout causa rerum est, causa esset necessaria, *C.* si libera *N.* Optime S. Thomas loc. cit. ad 2. his verbis hanc ipsam difficultatem solvit: *Scientia Dei est causa rerum, secundum quod res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quod res essent ab æterno: unde, quamvis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen, quod creaturæ sint ab æterno.*

ARTICULUS II.

DE OBJECTO SCIENTIÆ DIVINÆ.

267. Scientiæ divinæ objectum est quidquid Deus cognoscit. Cognoscit porro Deus se, et alia extra se. Illud dicitur objectum primarium divinæ cognitionis, istud secundarium. Hoc autem objectum secundarium complectitur omnia quæ extra Deum sunt, seu distincta ab ipsa natura Dei; jam vero ex his alia sunt mere possibilia, alia sunt præsentia aut futura; hæc rursum futura alia sunt necessaria alia libera; ex his iterum alia sunt absolute futura, alia conditionate. De utroque proinde objecto primario et secundario agendum a nobis est.

PROPOSITIO I.

Deus seipsum perfecte cognoscit et comprehendit.

268. Deum in primis se ipsum plene seu perfecte cognoscere testatur Apostolus 1. Cor. 2, 10. scribens: *Spiritus omnia scrutatur etiam profunda Dei*, et iterum: *Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi spiritus Dei.* Ratio id ipsum suadet, viditque vel ipse Alcinous philosophus ethnicus: *Quoniam prima mens,* scribit, *præstantissima est, necesse est præstantissimum ei intelligibile propositum esse, nihil autem se ipso præstantius habet, quare semetipsum notionesque suas semper intelliget.* Hinc Deus est sibi subjecto-objectum.

269. Se ipsum Deum præterea comprehendere ita ostendit S. Thomas p. 1. q. 14. ar. 3. Deus se ipsum com-

Digitized by Google

prehendit, si se ipsum cognoscit, quantum cognoscibilis est. Hoc porro modo Deus cognoscit se ipsum, cum tanta sit ejus virtus in cognoscendo quanta est ejus actualitas in existendo, nempe infinita. Ergo.

270. Dices: Quod comprehendit se est finitum sibi, atqui Deus nec sibi finitus esse potest. Ergo.

271. Resp. *D.* Si comprehendat se ut finitum, *C.* si comprehendit se quia facultas cognoscendi tanta est quanta est cognoscibilitas objecti, scilicet infinita, *N.*

PROPOSITIO II.

Deus cognoscit omnia possibilia.

272. Deus ex Apostolo ad Rom. 4, 17. *vocat ea, quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt;* ergo Deus eadem ratione cognoscit quæ non sunt ut ea quæ sunt; quæ enim non cognoscuntur vocari non possunt; jam vero quæ non sunt et vocari possunt sunt possibilia, ergo Deus hæc cognoscat necesse est.

273. Hoc ipsum confirmat S. Thomas loc. cit. ex cognitione perfectissima quam Deus habet suimetipsius, adeoque suæ omnipotentiæ; hanc vero suæ omnipotentiæ cognitionem perfectam Deus non haberet, nisi distincte cognosceret ea ad quæ hæc ipsa omnipotentia se extendit; atqui ea ad quæ se extendit divina omnipotentia sunt omnia possibilia, quæ nempe in suo conceptu non repugnant, ergo divina scientia ad omnia possibilia pariter se extendit, seu quod idem est Deus perfecte distincteque omnia possibilia cognoscit.

PROPOSITIO III.

Deus distincte cognoscit omnia præterita, præsentia et futura sive necessaria, sive contingentia et libera.

274. Ad fidem spectat hæc propositio quoad omnes suas partes. Et sane primo quoad præterita, præsentia ac futura necessaria, juxta quamcumque temporis differentiam, sic pronuntiat Apostolus: Hebr. 4, 13. *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu Dei, omnia autem nuda et aperta sunt oculis ejus;* sic etiam Ps. 138, 3. *Intellexisti cogitationes meas de longe . . . omnes vias meas prævidisti . . . cognovisti omnia, novissima et antiqua;* nec non Sap. 8, 8. de Sapientia dicitur: *Scit præterita, et de futuris æstimat . . . signa et monstra scit, antequam fiant, et eventus temporum et sæculorum.*

275. Patres vero non modo in id consentiunt omnes sed præterea rationibus probant ac exemplis illustrant. Potior ratio desumitur ex eo quod Deo nihil sit præteritum aut futurum, sed totum præsens cum suis temporum differentiis, ex ejusque infinita virtute quæ se ad omnia distincte porrigit; utuntur vero similitudine theatri in quo spectatori quæcumque circumstant sub unico veluti intuitu distincte offeruntur.

276. Verum vix est in his difficultas, ac si qua est potissime attingit res libere futuras; ast præter modo allata Scripturarum testimonia, quæ generalia sunt et huc pariter referuntur, nota sunt Susannæ verba Dan. 13, 42. quibus sic Deum deprecabatur: *Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant:* et Ecclesiastici 23, 18. *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem circumspicientes omnes vias hominum . . . et hominum corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita.* Quot præterea sunt in utroque Fœdere vaticinia de futuris contingentibus ac liberis eventu comprobatis, tot habentur hujuscemodi divinæ scientiæ argumenta: sunt porro fere innumera. Vere propterea scripsit Tertullianus *Contra Marcion* lib. 2. c. 5. *Præscientiam Dei tantos habere testes, quantos fecit prophetas;* et S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 5. c. 9. *Confiteri esse Deum, et negare præscium futurorum apertissima insania est.*

277. Nec aliter dictat vel ipsa sana ratio: si quidpiam enim Deum a tota æternitate lateret, novas posset acquirere cognitiones, quod repugnat immutabilitati, infinitati ac æternitati Dei, nec amplius haberi Deus posset

Digitized by Google

uti ens quo nil melius excogitari posset.

DIFFICULTATES.

278. I. Obj. Adversus duas priores propositionis partes. 1° Nonnulli patres de distincta rerum omnium divina cognitione dubitare visi sunt. Etenim S. Hieronymus in cap. 1. *Habacuc* scribit: *Absurdum esse ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula, quot nascantur culices quove moriantur;* et S. Jo. Chrysostomus *Hom. 34. in Matth.* n. 2. negat Deum capillos humano more numerare. 2° Deum saltem internos animi motus secretasque cordium cogitationes non omnino cognoscere Scripturæ ipsæ insinuant; alioquin enim Deus Abraham minime tentasset, id est explorasset, uti eum fecisse legitur Genes. 22, 1.; post captum vero experimentum ibid. subdit Deus v. 12. *Nunc cognovi, quod times Deum:* Neque ibid. cap. 18, 21. Deus dixisset: *Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est, ita ut sciam.* 3° Multo vero minus Deus dicendus cognoscere peccata quorum causa effectrix aut exemplaris ipse esse nequit, aut ea quæ entia rationis vocantur. Ergo.

279. Resp. Ad 1^m *D.* Si objecti patres loquerentur de scientia Dei, *Tr.* si de ejus providentia et quidem *comparative* non autem *absolute N.* Jam vero S. Hieronymus id unum contendit eandem specialem curam Deum non habere ac providentiam de irrationabilibus rebus ac de hominibus: en ejus verba: *Non simus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nos ipsos injuriosi simus, eandem rationabilium, quam irrationabilium providentiam esse dicentes.* Nec alia stetit Chrysostomo mens, subdit enim et ipse post objecta verba: *Quid vilius illis* (passeribus)? *Attamen numquam ignorante Deo capiuntur.*

280 Ad 2^m, *N.* ad prob. autem *D.* Quatenus Deus nostro cogitandi ac loquendi modo se se accomodavit, *C.* quasi reipsa interiorem animi dispositionem ignoraret *N.* In priori enim textu Deus voluit omnibus manifestam efficere fidem ac obedientiam Abrahæ; in posteriori voluit peccatorum quibus se Sodomitæ inquinabant horrorem ingerere, ac vindictam quam de illis sumere constituit patefacere. Alioquin nimis probaretur, nempe vel ipsa exteriora opera Deum ignorare.

281. Ad 3^m, *D.* Si Deus cognosceret peccata ac entia rationis in se, *Tr.* si cognoscit peccata in bono opposito, cujus peccata privatio sunt, entia vero rationis in suis causis *N.* Peccata enim, ut suo loco ostendunt theologi, in sua ratione formali, non dicunt nisi defectionem a regula, ac negativam naturam habent, adeoque Deus ea videt in bono opposito cujus peccata privationes sunt. Entia vero rationis in suis causis seu in mentibus nostris quæ ea sibi confingunt inmediate cernit. Quamvis nec desint qui et illa et ista in se Deum novisse affirment.

282. II. Obj. Adversus tertiam partem. 1° Scripturæ passim Deum exhibent de futuris dubitative loquentem illis particulis *forte, forsitan* etc. Sic Jerem. 26, 2. et 3. *Noli subtrahere verbum, si forte audiant et convertantur:* et Christus ipse Jo. 4., 10. ita Samaritanam alloquitur, *Si scires donum Dei . . . tu forsitan petiisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam*, et ibid. cap. 5, 46. ad Judæos ait: *Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi.* 2° Non pauci proinde patres inficiati sunt in Deo esse præscientiam futurorum, uti Augustinus, Gregorius M. aliique passim apud Petavium *De Deo* lib. 6. c. 6. Sed. 3° S. Thomas p. 1. q. 14. ar. 13. apertissime docet: *Contingens consideratum ut futurum et nondum determinatum ad unum a propria causa, non subdi per certitudinem alicui cognitioni. Unde quicumque cognoscit effectum contingentem in causa sua, non habet de eo nisi conjecturalem cognitionem.* 4° Sane futura contingentia eo ipso quod nullam habeant causam determinatam, nec determinatam veritatem habere possunt, adeoque nec videri, cum possint non evenire, prout 5° plura sic prænuntiata eventum sortita non sunt,

Digitized by Google

legitur enim Is. 38, 1. Prophetam dixisse Ezechiæ ex parte Dei : *Dispone domui tuæ, quia morieris ;* convaluit ille tamen ; subversionem Ninives post quadraginta dies prænuntiavit Jonas cap. 3, 4. quæ subversa non est, et ita porro. Ergo.

283. Resp. Ad 1^m^, *D.* Ad exprimendam contingentem ac liberam rei enuntiatæ naturam, *C.* ad ejusdem incertam cognitionem significandam *N.* Ita objectas formulas exponunt patres, præsertim vero S. Hieronymus ad cit. caput Jeremiæ, et S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 2. Alioquin Deus tot ejusmodi libera futura uti certa non prænuntiasset. Itaque captui nostro Deus illis formulis se se accommodavit.

284. Ad 2^m^, *D.* Inficiati sunt patres in Deo esse præscientiam quoad nomen et respectu cognitionis divinæ in se, *C.* quoad objectum cognitum cum suis differentiis *N* Cum enim Dei scientia simplicissimo intuitu omnia attingat cum differentiis suis prout in tempore contingunt, ideo patres proprie in Deo *scientiam* haberi edixere, non autem *præscientiam.* Sic inter ceteros S. Augustinus lib. 2. *ad Simplic.* q. 2. rem explicat : *Quid est præscientia, nisi scientia futurorum? Quid autem futurum est Deo, qui omnia supergreditur tempora? Si enim scientia Dei res ipsas habet, non sunt ei futuræ, sed præsentes; ac per hoc non jam* PRÆSCIENTIA, *sed tantum* SCIENTIA *dici potest.*

285. Ad 3^m^, *D.* Ex S. Thoma contingens indeterminatum nulli subditur per certitudinem cognitioni *creatæ, C. divinæ* cui omnia contingentia in æternitate præsentia sunt, *non solum* prout sunt *in causis suis*, ut ipse loquitur, et *successive*, sed etiam prout sunt *actu in seipsis simul N.* Uti patet ex integro ejus articulo.

286. Ad 4^m^, *D.* Futura libera nullam habent determinatam veritatem in signo *priori*, seu ante determinationem prævisam, *Tr.* vel *C.* in signo *posteriori*, seu post prævisam determinationem quæ in tempore fiet *N.* Sic etiam : *Possunt non evenire* ante prævisionem, *C.* post prævisionem *N.* Cum omnia semper Deo præsentia sint in æternitate sua quæ fiunt in tempore, hoc ipso ea Deus cognoscere debet. Repugnat porro aliquid in sensu composito, ut ajunt, prævisionis, non evenire si venturum prævisum est, quippe prævisum esset et non prævisum.

287. Ad 5^m^, *D.* Non evenerunt quæ prænuntiata sunt futura *conditionate, C.* quæ prænuntiata sunt *absolute N.* Talia porro sunt adducta vaticinia quorum alterum a lacrymis Ezechiæ, alterum a pœnitentia Ninivitarum impedimentum habuit quominus effectum sortirentur, utpote conditiones a Deo volitæ ; et sine quibus utrumque vaticinium procul dubio adimpletum fuisset, ut cetera omnia adimpleta sunt.

288. III. Obj. Dei præscientia conciliari nequit cum humana libertate ; 1° quod enim prævisum est, necessario evenire debet : 2° quod si libertas humana subsistit, cum hæc in facultate eligendi inter duo aut plura sita sit, ac proinde in indifferentia ad utrumlibet, saltem antequam homo determinetur, nequit a Deo futura electio prænosci ; non in se, quia nondum facta est electio, non in causa, seu in humana voluntate, quæ indifferens est. Ergo aut neganda Deo præscientia, aut homini neganda libertas.

289. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Quod prævisum est, necessario evenire debet necessitate hypothetica et consequente, *C.* antecedente et absoluta *N.* Ut enim paulo ante animadvertimus, quod futurum prævisum est implicat non evenire ; at ejusmodi prævisio seu præscientia attingit objectum prout est in natura sua, sive necessarium sive liberum, nec ulla ratione influit in illud ; eo vel magis, quod, uti diximus, objectum visum aut præscitum logice prius sit ipsa cognitione sive præscientia. Præclare proinde S. Augustinus *De libero arbitrio* lib. 3. c. 4. *Sicut tu*, inquit, *memoria tua non cogis facta esse, quæ præterierunt, sic Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ futura sunt.*

Digitized by Google

Communis porro est hæc doctrina apud Patres, penes quos receptum est, non ideo res futuras esse quia Deus eas præscivit, sed ideo Deum præscivisse quia futura sunt; ita Origenes, Eusebius, Theodoretus, Jo. Chrysostomus, Jo. Damascenus, Hieronymus, aliique passim apud Tournely *De Deo* q. 18. ar. 4. *conclus. unica.*

290. Dices: Interdum Patres, inter quos S. Augustinus et S. Gregorius M. docent res non ideo a Deo præsciri, quia futuræ sunt, sed ideo futuras quia eas Deus præscivit. Alioquin futura libera essent causa scientiæ seu præscientiæ Dei, quæ contingens esset, possetque non esse.

291. Resp. *D.* Allegati patres ita docent respectu scientiæ quæ dicitur *simplicis intelligentiæ*, quæ per modum artis ac prudentiæ præcedit nostro concipiendi modo res et quidem necessarias faciendas a Deo aut permittendas, *C.* respectu scientiæ *visionis* nuncupatæ, quæ res in *signo posteriori* ad decretum faciendi vel permittendi videt, *N.* Jam vero de priori scientia prælucente voluntati divinæ in rebus faciendis laudati patres loquuntur quum dicunt res ideo futuras quia Deus eas præscivit, non vero præscivisse quia futuræ erant, et eorum mens patet ab exemplo quod adducunt architecti, qui prius per modum artis habet in mente omnes ædificii extruendi partes, quæ non reperirentur in ædificio nisi prius fuissent in mente sua prævisæ ac præconceptæ; sed hæc locum non habent nisi in iis quæ a Deo tanquam causa efficiente pendent; quoad ea quæ libera sunt, quæque a voluntate nostra tanquam causa immediate pendent, non ita se res habet, sed decretum voluntatis versatur tantum in illis permittendis aut impediendis. Hæc igitur futura libera sunt objectum scientiæ visionis, quæ supponit jam res in suo esse futuras, et ideo Deus has prævidit quia futuræ sunt. Hoc modo patres inter se conciliantur, imo et secum ipso componitur S. Augustinus, qui in *Tract.* 53. *in Jo.* hæc habet: *Si non malum, sed bonum facere voluissent* (Judæi), *non prohiberentur, et hoc facturi prævideretur ab eo, qui novit quid sit quisque facturus.*

292. Ad id vero quod subditur, futura libera fore causam præscientiæ divinæ, *D. Terminative* sive *objective*, *C. subjective N.* Hoc secundo sensu esset absurdum id cogitari; in primo autem sensu verissimum est, quia, ut alias diximus, prius præcedat necesse est cognoscibilitas objecti quam ejus cognitio, prius enim præconcipitur aliquid esse quam cognosci.

293. Contingentia pariter scientiæ divinæ *objectiva* esset; non *subjectiva;* fax, lumen irradiat natura sua, ast objecta irradiata seu illuminata possunt esse hæc vel illa, nemo autem dicet hanc varietatem objectorum, quæ sic illuminata sunt quidpiam detrahere vi lucis irradiantis, aut quod hæc ab illis pendeat.

294. Ad 2^m^, *D.* In signo *priori* seu ante determinationem seu electionem voluntatis liberæ, *Tr.* in signo *posteriori*, seu consequenter ad electionem in tempore futuram *N.* Siquidem, ut paulo ante diximus cum S. Thoma, quæcumque in tempore fiunt Deo præsentia sunt, adeoque et successiva electio uniuscujusvis individui; hinc in actu secundo, ut ajunt, has omnes liberas determinationes Deus ab æterno futuras cognoscit. Atque hac ratione apprime inter se conciliantur et divina præscientia et humana libertas quin necesse sit alterutram repudiare; conciliatur præterea futurorum necessitas cum istorum libertate, quia illa necessitas non est nisi hypothetica atque ex suppositione certo futuræ liberæ determinationis; etsi hæc futura nondum in se ipsis sint, prout vera sunt ea quæ præcesserunt ac memoria tenentur, quamvis actu hæc ipsa non amplius sint; uti apprime declarat S. Augustinus lib. 26. *Contra Faustum manichæum* c. 5.

—

Digitized by Google

PROPOSITIO IV.

Deus certo ac infallibiliter cognoscit futura contingentia conditionata.

295. Futura conditionata ea dicuntur, quorum eventus a conditione, cum qua connexus est, pendet, mediumque locum obtinent inter mere possibilia, et absolute futura; nempe futura essent si poneretur talis conditio. Sic posita conditione quod Christus prædicasset in regionibus Tyriorum ac Sidoniorum isti conversi ad pœnitentiam certo fuissent; adeoque istorum conversio non fuit mere possibilis, neque absolute futura, sed locum habuisset si Christus apud eos prædicasset, quod cum non fecerit, neque illi ad fidem pervenere.

296. Ejusmodi scientiam Deo inesse ratum jam nunc exploratumque penes omnes theologos est, uti scribit Card. Gotti Ord. Prædicatorum vir doctissimus. Jamdiu enim paucorum theologorum obsolevit opinio, qui Deo conjecturalem tantum futurorum conditionatorum scientiam tribuebant. Si qua controversia divisit scholas, hæc non attigit nisi medium quo Deus futura hæc conditionata cognoscit. Et sane vix salva fide, certa ejusmodi scientia denegari Deo potest, quam eidem Scripturæ ac Patres uno consensu tribuunt, atque admittendam esse vel ipsa sana ratio luculenter ostendit.

297. Sic igitur, laudato cardinali duce, veritatem enuntiatæ propositionis adstruimus: Deus in Scripturis plura revelavit sub conditione futura, quæ tamen deficiente conditione, non evenerunt; ergo Deus ea certo cognovit; repugnat enim Deum qui infinita veritas est, summaque veracitas, quidpiam sub conditione eventurum certo prænuntiasse, quin certo præviderit.

298. Porro antecedens propositi argumenti, ceteris omissis, evincitur 1° ex 1. Reg. 23, 11. seqq. ubi David perhibetur Deum consuluisse, an, si mansisset Ceilæ, Saul venturus esset ad eam urbem obsidendam, responditque Dominus: *Descendet*. Sciscitante iterum Davide, an Ceilitæ essent eum tradituri in manus Saulis, respondit Dominus: *Tradent*. Jam vero hic non agebatur aut de re mere possibili, nec de re absolute futura, cum fugiente David, ac deficiente proinde conditione, Saul ad obsidendam Ceilam minime se contulerit: agebatur igitur de re sub conditione futura quam Deus certo prævidit, certoque prænuntiavit. 2° Id ipsum constat ex 3. Reg. 11, 2. ubi Deus renovat præceptum datum Exod. 34. de non ineundis conjugiis cum alienigenis, quia *certissime avertent corda vestra ut sequamini Deos earum*. Quæ prædictio, adimpleta conditione in Salomone aliisque, exitum habuit, in aliis vero, hac eadem non posita, locum non habuit. 3° Evincitur ex lib. Sapient. c. 4, 21. ubi de justo in juventutis flore morte prærepto dicitur: *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus*, aut *ne fictio deciperet animam illius*, præcognita igitur a Deo fuit illius mutatio si diu vixisset. 4° Denique ex Christi verbis Matth. 11, 21. quibus exprobrat Corozaitis ac Bethzaiditis cordis duritiem dicens: *Væ tibi Corozain, væ tibi Bethzaida, quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent*. Tyriorum igitur ac Sidoniorum pœnitentia certa fuisset, si quidem Christus inter eos signa fecisset, quæ apud Judæos fecit.

299. Patrum tum Græcorum tum Latinorum in hac divina conditionatorum futurorum præscientia unanimis sensus est. Hac enim tum ad Dei providentiam vindicandam circa infortunia quibus sæpe affliguntur justi, tum ad parentes de immatura filiorum morte solandos utuntur. Ipsiusque ope gratiæ naturam ejusque gratuitam distributionem adversus pelagianos ac semipelagianos tuentur, quod inter ceteros S. Augustinus et S. Prosper præstiterunt. Etenim S. Augustinus sic in lib. *de Correp. et Gratia* cap. 8. illos perstringit: *Respondeant si possunt, cur illos Deus cum fideliter et pie viverent, non tunc de hujus vitæ periculis rapuit, ne malitia mutaret intellec-*

Digitized by Google

tum eorum, et ne fictio deciperet animas eorum. Utrum hoc in potestate non habuit? An eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum nisi perversissime et insanissime dicitur. S. Prosper vero *Resp.* VII. *ad Excerpta Genuensium: de Tyriis vero,* scribit, *et Sidoniis, quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent?* Uterque igitur certam ejusmodi futurorum scientiam Deo tribuit.

300. Ipsa demum ratio Deo eam inesse suadet; hæc enim scientia summa perfectio est, Deo proinde abesse non potest. Adeo vero christianis omnibus persuasum est Deum futura conditionata cognoscere, ut vulgo in adversis quæ passim nos premunt dicere soleant: Deus scit quare hoc vel illud permiserit, quare ita disposuerit, prævidit in bonum vel melius hoc cessurum. Tot proinde hujus scientiæ testes sunt quot fideles, imo quot homines qui Deum esse profitentur.

DIFFICULTATES.

301. I. Obj. 1° Quæ ex Scripturis ad hanc scientiam adstruendam afferri solent improprie ac metaphorice intelligi debent, cum conditio suspensionem importet quæ in Deo admitti nequit; 2° vel intelligi posunt de cognitione conjecturali, ut innuunt particulæ *forte, forsitan* etc. quæ ejusmodi prædictiones comitantur. Sic Genes. 3. 21. Deus ait: *Ne forte mittat manum suam et sumat etiam de ligno vitæ;* aut etiam ut legitur Matth. 11. 23. Christus ait: *Si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque in hanc diem;* ac Exodi 4, 8. seqq. *Si non crediderint tibi,* ait Deus Moysi, *neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis; quod si nec duobus quidem his signis crediderint . . . sume aquam fluminis* etc. Non igitur certo omnino sciebat Deus num Hebræi crediturі nec ne essent duobus prioribus signis. Ergo.

302. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Ad Prob. *D.* Conditio suspensionem importat ex parte objecti, *C.* ex parte divinæ scientiæ qua Deus uno actu omnia attingit, ut in præc. propositione diximus, *N.*

303. Ad 2^m, *N.* Absonum enim est Deo tribuere scientiam conjecturalem aut probabilem, cum id abhorreat a Dei notione. Nec obstant particulæ *forte* ac *forsan* quæ interdum in Scripturis occurrunt in ejusmodi prædictionibus, alioquin admitti pariter deberet scientia conjecturalis in Deo de futuris liberis absolutis in quorum prædictione, ut vidimus, eædem particulæ occurrunt, quo semel concesso, manus victas daremus socinianis. Igitur dicendum Scripturas ejusmodi particulis minime significare horum futurorum cognitionem prout in Deo est, sed prout res ejusmodi sunt in sua natura, seu in causis suis, uti exponit S. Thomas 2, 2. q. 171. ar. 6. ad 2. dicens: *Divina præscientia respicit futura secundum duo, scilicet secundum quod sunt in se ipsis, in quantum scilicet ipsa præsentialiter intuetur; et secundum quod sunt in suis causis, in quantum scilicet videt ordinem causarum ad effectus. Et quamvis contingentia futura, prout sunt in se ipsis, sint determinata ad unum, tamen, prout sunt in suis causis, non sunt determinata, quin possint aliter evenire. Et quamvis ista duplex cognitio semper in intellectu divino conjungatur; non tamen conjungitur semper in revelatione prophetica.* Alioquin et illud absurdum sequeretur nec Deo præsentium scientiam inesse, cum in allegato Exodi cap. 4. Deus Mosen interroget. *Quid est, quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.*

304. II. Obj. Horum futurorum conditionatorum scientia a SS. Augustino, Fulgentio et Prospero adversus pelagianos ac semipelagianos, qui eam adstruebant, decertantibus, Deo prorsus denegatur. Etenim S. Augustinus *De anima* lib. 1. c. 12 *Ipsa,* inquit, *exinanitur omnino præscientia, si quod præscitur, non erit. Quomodo enim recte dicitur præsciri futurum, quod non est futurum?* et lib. *De prædestinat. Sanctorum* c. 14. scribit in illud Sapientiæ: *Raptus est* etc. *Dictum est se-*

Digitized by Google

cundum pericula hujus vitæ: non secundum præscientiam Dei, qui hoc præscivit, quod futurum erat, non quod futurum non erat: id est quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto; non quod peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. Consonat S. Fulgentius *De vera Prædestinat.* lib. 1. c. 7. scribens: *Absurde dicitur Deum præscisse parvuli futura peccata, quæ futura non erant. Neque enim Dominus rerum omnium conditor facienda præscisset, quæ facienda non essent.* S. denique Prosper in ep. ad Augustinum n. 5. loquens de semipelagianis ait: *In tantum quibuscumque commentitiis meritis electionem Dei subjiciunt, ut quia præterita non extant, futura, quæ non sint futura, confingant, novoque apud illos absurditatis genere, et non agenda præscita sint, et præscita non acta sint.* Ergo.

305. Resp. *D. A.* Eliminatur ut norma gratiæ et prædestinationis aut reprobationis juxta semipelagianorum systema, *C.* eliminatur in se *N.* Semipelagianorum systema erat gratiam et vocationem ad fidem secundum merita dari a Deo, cumque urgerentur a catholicis exemplo parvulorum, quorum alii perveniebant ad gratiam baptismi, alii vero non item, tum exemplo adultorum, quorum alii vocabantur, aliis in infidelitate relictis, respondebant Deum ob prævisa futura illorum merita aut demerita, si diu vixissent, ita se gessisse, istorum vero futuram fidem aut incredulitatem, si ad eos fidei enuntiatio pervenisset. Ex eodem pariter principio inferebant semipelagiani Deum ob prævisa ejusmodi merita aut demerita conditionate futura aliis præmia, pœnas vero aliis decernere. Quæ cum absurda ac falsa essent, imo et aliena a divina justitia, quosdam rejici aut plecti ob demerita quæ nunquam futura erant ex defectu conditionis non adimplendæ, ideo patres adducti stultum hujus præscientiæ abusum rejiciebant. Nam quod spectat ad horum futurorum præscientiam in se spectatam, non solum hi patres non respuerunt, sed præterea nonnisi *insanissime ac perversissime* negari asserebant, ut vidimus ex Augustino et Prospero.

306. Inst. Saltem cum principiis S. Thomæ ejusmodi præscientia componi nequit. Docet enim S. Doctor 1° contingentia certo non posse cognosci, nisi prout actu sunt in seipsis, et sic *considerantur ut præsentia;* jam vero talia non sunt futura conditionata, quæ pendent a conditione non ponenda. Docet 2° futurum contingens videri a Deo quia est divinæ æternitati præsens; porro futurum sub conditione æternitati præsens non est.

307. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *Dist. Maj.* Non possunt contingentia futura certo prænosci nisi prout sunt in se ipsis sive conditionate sive absolute futuris, *C.* absolute tantum *N.* Sic *Dist. min.* Futura contingentia non sunt in seipsis absolute, seu ut ajunt in actu secundo, seu exercito, *C.* sub conditione *N.* Existerent siquidem et exererentur, posita conditione, adeoque certo a Deo cognosci debent, quia omnem veritatem cognoscit, quod vero sub tali conditione eveniret veritas est.

308. Ad 2^m^, *D.* Futurum sub conditione præsens non est æternitati uti absolute futurum, *C.* uti futurum sub conditione *N.* Æternitati divinæ aliquid præsens est prout in tempore eveniet sive absolute sive conditionate.

309. III. Obj. 1° In futuris conditionatis nulla est veritas objectiva pendet hæc enim a conditione quæ non erit; 2° hoc magis patet ex eo quod nullus necessarius sit nexus inter conditionem et electionem, adeoque vel istorum futurorum scientia in Deo non est, vel est conjecturalis tantum, qualem admittit ratio nexus inter conditionem et liberum conditionatum. Ergo.

310. Resp. Ad 1^m^, *D.* In se spectatis, *Tr.* prout subsunt scientiæ Dei *N.* Nam in ordine ad Dei scientiam eodem modo se habent futura conditionata, ac futura libera absoluta; hæc enim spectata in se ipsis seu respectu liberæ futuræ electionis nec vera nec falsa dici possunt; ast respectu Dei vera omnino sunt; sic etiam futura conditionata, spectata nexus natura

Digitized by Google

inter conditionem et conditionatum, sunt nec vera nec falsa, ast vera sunt prout divinæ subsunt scientiæ.

311. Ad 2^m, *D.* Et ideo in se nullam habent determinatam veritatem, *C.* prout subjacent intellectui divino *N.* Responsio patet ex modo dictis.

ARTICULUS III.

DE MEDIO SCIENTIÆ DIVINÆ.

312. Medium scientiæ a philosophis ac theologis vocatur causa cognitionis, seu medium illud, quo cognito, devenitur in aliorum cognitionem; sic speculum est medium cognoscendi formam nostram; axiomata seu principia sunt media ad cognoscendas conclusiones.

313. Deus cognoscit se et alia a se distincta; quæ a Deo distincta sunt, aut mere sunt possibilia, aut existentia cum suis temporis differentiis, nempe præterita, præsentia, aut futura. Hæc rursum aut sunt necessaria et a causis necessariis seu naturalibus pendent, aut sunt libera, quatenus a causa libera ponuntur; demum hæc ipsa aut absolute ac per se ponuntur, aut dependenter ab aliqua conditione, uti in præcedente articulo declaratum est.

314. Circa rationem qua Deus objecta a se distincta cognoscit, haud exiguæ quondam in scholis catholicis exarsere controversiæ, quæ jam sopitæ videntur. Hæc singillatim placita irænica methodo exponemus, ut sic quispiam possit illud libere amplecti quod sibi magis arriserit.

315. Secernentes in primis certa ab incertis, 1. inter omnes convenit Deum essentiam suam immediate, id est absque ullo medio videre seu cognoscere, cum nulla causa anterior concipi possit ipsa divina essentia, qua hæc cognoscatur.

316. 2. Cum detur virtualis et cogitationis distinctio inter divinam essentiam ejusque attributa, quæ illi supervenire concipiuntur, hinc fit ut omnes pariter admittant hæc attributa sua Deum cognoscere mediante essentia sua.

317. 3. Omnes pariter consentiunt in eo quod Deus objecta a se distincta cognoscat in se ipso, seu in essentia sua uti objecto prius cognito, sive sermo sit de possibilibus, sive de existentibus cum suis differentiis præsentis, præteriti, ac futuri, quas habent in tempore, si agatur de necessariis, aut de iis quæ a causis necessario agentibus procedunt. Triplici porro ratione exponitur quomodo divina essentia possit esse causa seu medium cognitionis ejusmodi objectorum; ac primo quidem prout Deus est prima omnium causa *productiva* sive possibilium sive existentium; 2° prout est causa omnium *exemplaris;* 3° ut est causa *supereminens*, seu quatenus aut formaliter aut eminenter in se continet perfectiones omnes quæ in creaturis sunt aut esse possunt. Consuli de his potest S. Thomas *Cont. Gent.* lib. 1, c. 49, et in *Summa* p. 1. q. 14. ar. 3.

318. Hactenus quidem scholæ omnes unanimes fuerunt. Ast cum ventum est ad discutiendum sub qua præcise ratione Deus in se tanquam causa cognoscat sive possibilia, sive existentia cum suis differentiis respectivis, ab invicem dissentire theologi cœperunt. Thomistæ siquidem contendebant Deum in se tanquam causa *effectrice* seu *productiva* cognoscere tum possibilia, tum existentia; ceteri autem existimant Deum utraque cognoscere in se tanquam causa *exemplari* ac *supereminente*, prout patres communiter docuere. Nec defuerunt qui censuerint Deum immediate hæc ipsa cognoscere veluti objectum ac terminum suæ cognitionis, cum et hæc ratio cognoscendi res in se ipsis non sit minima perfectio, qua Deus destitui nequit.

319. Sed potior controversia viguit quoad futura libera sive absolute, sive conditionate; ex ea enim exitus pendet ceterarum quæstionum, quæ circa gratiam agitatæ sunt. Unaquæque enim schola sedulo adnisa est fundamenta mature prejacere ædificii postea moliendi.

Digitized by Google

320. Ut autem apprime status controversiæ intelligatur, necesse est ut duplex in primis distinguatur ordo, quorum alter est naturalis, supernaturalis vero seu gratiæ alter. Duplex item hominis distinguendus est status, nempe innocentiæ tot a Deo cumulatus donis, ac peccati post lapsum, quo primus homo dona illa et sibi ac nobis perdidit.

321. Thomistæ juxta illud generale principium, quod Deus est prima causa, universorum Dominus, et primus movens, creaturæ autem omnes sunt in potentia tum ad esse, ut loquuntur, tum ad operari, quæ proinde ex se in actum erumpere nequeunt quin physice a Deo permoveantur et prædeterminentur, inferunt universim pro quovis ordine ac statu necessitatem prædeterminationis physicæ. Ex eadem præterea theoria colligunt Deum prænoscere omnes actiones liberas futuras sive Angeli sive hominis, tum ante tum post lapsum, tam in ordine naturali quam in ordine supernaturali in decretis suis æternis physice prædeterminantibus ad has vel illas actiones in tempore quoad utrumque ordinem exerendas. Quod si sermo sit de peccatis, thomistæ plerique docent hæc Deum videre in decretis positivis prædeterminationis physicæ ad actus materiales et physicos, permissivis vero quoad moralem voluntatis malitiam quæ negativa est.

322. Augustinenses vero juxta præmissas distinctiones duplicis ordinis ac duplicis status Angeli ac hominis, censent cum thomistis Deum videre actus supernaturales in decretis dandi gratiam victricem et a se efficacem pro statu naturæ lapsæ, non item vero quoad actus naturalis ordinis sive ante sive post lapsum; tum etiam quoad actus supernaturales ante lapsum, quos omnes ante decreta, ac independenter ab ipsis Deum prænoscere contendunt. Nihil hic dicere attinet de jansenianis, qui quamvis cum augustinianis consentiant in omnibus circa diversum medium quo Deus pro utroque ordine, et pro utroque statu libera futura prænoscit, adjiciunt tamen hæresim suam de gratia necessitatem inferente.

323. Ceteri theologi quibus nulla arridenti decreta physice prædeterminantia ad unum in quovis ordine et pro quovis statu, utpote quæ videantur sibi humanæ libertati contraria, ac propterea rejiciunt gratiam a se efficacem, arbitrantur Deum libera futura prænoscere ante quodvis decretum. Ex his alii censent Deum ejusmodi futura videre in *supercomprehensione* naturæ creatæ, quatenus omnis ejus virtus a Deo cognoscitur ad quam se porrigere potest; alii docent Deum hæc cognoscere in seipsis absque cujusvis medii ope utpote veritates objectivas futuras adeoque intellectui infinito cognoscibiles: alii vero existimant Deum hæc omnia videre futura contingentia libera in essentia sua veluti in speculo, quod refert quid actura sit creatura libera in tempore et in quacumque hypothesi constituta. Ad actus supernaturalis ordinis specialim quod attinet, hos Deum videre putant in decretis dandi gratiam per scientiam futurorum conditionatorum, prævisam efficacem, ex libero nempe voluntatis gratiæ assensu, quem sub tali gratia dandum Deus certe cognoscit. Hinc si eam concedere Deus decernat, prævidet consensum certum, potest vero, etiam non obstante hujus consensus prævisione, eam non dare. Peccata vero in istorum sententia Deus cognoscit in forma opposita, seu in privatione boni quod inesse deberet in aliqua actione.

324. Hæ controversiæ videntur ortæ ex statu antiquioris philosophiæ ac inibi veram radicem suam habere, quæ cum theologiam, ut ita dicam, penetraverit, diversæ scholæ theologi juxta illius placita res etiam theologicas pertractarunt. Remota enim sententia in philosophicis olim recepta, de necessitate physicæ applicationis potentiæ ad actum ut creatura operationes sibi consentaneas eliciat, jam patet totum labefactari thomistarum systema. Sic etiam: seposita necessitate medii ex parte Dei ad res cognoscendas, sequitur opus haud esse ali-

Digitized by Google

cujus sive speculi sive decreti ad horum futurorum scientiam, et ita porro. Jam vero ecquis nesciat illam philosophiam, quæ tot ejusmodi quæstionibus originem præbuit antiquatam esse et a modernis scholis penitus exulasse? Hinc vix non inutiles ejusmodi controversiæ nunc temporis videntur, ac solum inserviunt scientiæ historiæ theologicæ cognoscendæ.

325. Equidem novi abs diversæ scholæ theologis in subsidium proprii systematis Scripturas advocari, verum et illud novi quod nisi præcessissent illa philosophica systemata, nemo unquam fortasse patrocinium Scripturarum adscivisset, cum nos Deus hæc docere noluerit. Sane si prædeterminantes ad suum systema fulciendum ea congerunt loca in quibus Deus dicitur quidquid ab hominibus agitur, *præparasse in decretis, viis ac judiciis suis*, et id factum esse, quod ipse *cogitavit ac fieri voluit;* antiprædeterminantes ea testimonia afferunt, in quibus *opera* nostra *cognita* a Deo ac *investigata* dicuntur, *in viis et in semitis nostris prævisa*. Idem de patribus dicatur, quorum unanimis, ut vidimus, sententia est non ideo res futuras quia Deus præscivit, sed ideo præscivisse quia erant futuræ, adeoque omne decretum prævertit ejusmodi divina præscientia. Audiatur præ ceteris S. Augustinus in libro *De prædestinatione sanctorum* cap. 10. ubi hæc habet: *Prædestinatio* (seu decretum) *sine præscientia esse non potest, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præscivit quæ fuerat ipse facturus: unde dictum est: fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est, quæ ipse non fecit, sicut quæcumque peccata.* Hac propterea de causa idem S. Doctor *Enarr. in Ps.* 49. n. 88. fassus candide est se dicere non audere quomodo Deus cognoscat, quoniam scire non potuit; satius proinde nobis erit ejus modestiam imitari.

—

ARTICULUS IV.

DE DIVISIONE SCIENTIÆ DEI.

326. Scientia prout subjective in Deo est, nemine dissentiente, est simplicissima. Virtualiter tamen multiplex est, quatenus pluribus scientiis et cognitionibus objective realiter distinctis æquivalet, et a nobis distinctis mentis conceptibus apprehenditur.

327. Distinguitur igitur Dei scientia objective 1° in scientiam *necessariam* ac *liberam*. Necessaria ea est cognitio, quæ pro objecto habet res quæ a divinis decretis nullatenus dependent, cujusmodi est Deus ipse et omnia possibilia. Libera est cognitio cujus objectum pendet a liberis Dei decretis, cujusmodi sunt res omnes existentes aut aliquando futuræ.

328. 2° Distinguitur in scientiam *speculativam* et *practicam*. Speculativa ea dicitur quæ versatur circa objectum, ut dicitur, non operabile, uti Deus ipse, et ea omnia quæ mere possibilia permanent. Practica quæ versatur circa objectum operabile, uti res omnes conditæ aut condendæ.

329. 3° Distinguitur in scientiam *approbationis* et *improbationis;* approbationis cujus objectum bonum est in quocumque ordine; improbationis cujus objectum est malum, cujusmodi sunt peccata.

330. 4° Distinguitur in scientiam *simplicis intelligentiæ* et *visionis*. Simplicis intelligentiæ vocatur ea cognitio, quæ antecedit omne decretum, et versatur circa mere possibilia; visionis est cognitio Dei ipsius tum rerum omnium existentium vel aliquando futurarum in aliqua temporis differentia; quo fit ut scientia visionis partim objective necessaria sit, partim contingens et libera.

331. Hactenus theologi uno ore consentiunt; siquidem nulla circa enumeratas divisiones disceptatio est. Verum non minima exarsit in scholis catholicis contentio circa postremam divisionem de scientia *simplicis intelligentiæ* et scientia *visionis*. Thomistæ enim con-

Digitized by Google

tenderunt illam esse prorsus adæquatam, ceteri refragati sunt et inadæquatam proclamarunt eo quod præter cognitionem possibilium et futurorum, admittenda sit cognitio futurorum conditionatorum. Scientiam hanc molinistæ, congruistæ, et augustiniani *mediam* vocarunt, quatenus ejus objectum locum medium tenet inter mere possibilia, et absolute futura; et eam revocant veluti speciem ad scientiam simplicis intelligentiæ; eandem veteres *exploratricem* vocarunt.

332. Thomistæ igitur qui unicum medium ad futura cognoscenda Deo assignant, nempe decreta, respuunt scientiam mediam veluti novam, atque ad summum ab arianis et semipelagianis invectam. Verum cum repugnare non potuerint apertis Scripturarum testimoniis, communi doctrinæ patrum in admittenda scientia futurorum conditionatorum, tandem et ipsi eam admiserunt. Ut tamen eam componerent cum doctrina ipsorum fundamentali de unico medio quod Deo suppetit cognoscendi futura libera, quæcumque demum sint sive absoluta sive conditionata, in decretis, adnisi sunt ostendere Deum futura conditionata cognoscere in decretis excogitatis primum a P. Alvarez, subjective absolutis et objective conditionatis. Quo nomine significant decreta illa quibus Deus sibi proponit aliquid facere, dummodo ponatur conditio, quæ iterum pendet a decreto suo objectivo. Exemplo sit conversio Petri: Deus decrevit convertere Petrum, si ipsemet decernat movere Petrum gratia sua ad pœnitentiam. Si Deus secundum hoc decretum faciat, dandi scilicet gratiam suam efficacem qua Petrus permoveatur ad pœnitentiam, Deus videt in hoc secundo decreto conversionem certo futuram, quia conditionem a qua pœnitentia pendet, ipse decrevit ponere; quod si decreverit hanc conditionem non ponere, hanc non videt futuram conversionem, imo videt contrarium. Ejusmodi decreta subjective absoluta et objective conditionata distinguuntur a decretis mere objectivis, in eo quod hæc omnino seu unice penderent ab objecto absque ullo decreto Dei ponendi ex se hanc conditionem, et hoc modo concipiuntur: Decerno Petrum salvare, si ipse assentiatur gratiæ meæ quam ei tribuo, etsi eidem resistere possit eamque respuere.

333. Itaque tota controversia huc revocatur, utrum admitti debeant decreta ejusmodi subjective absoluta et objective conditionata, modo exposito, an non; si debent ea admitti, non datur scientia media; si non debent admitti, ac sufficiant decreta mere objective conditionata, datur scientia media, quæ nihil aliud est nisi scientia futurorum conditionatorum objectiva absque ullo decreto subjective absoluto, et objective conditionato. Thomistæ affirmant ex suis principiis, alioquin non posset concipi cognitio certa horum conditionatorum futurorum, cum Deus ea videre non possit in se quia non extitura sunt, neque potest videre in sua causa proxima, voluntate nempe humana, quæ præterquam quod indifferens est ad utrumque, deficiente conditione, numquam habebitur electio; restat proinde ut unice cognoscantur a Deo in recensitis decretis.

334. Reliqui vero theologi respuunt ejusmodi decreta, quæ, relictis ambagibus, revocantur ad decreta unice subjectiva. Nam, ajunt ipsi, Deum decernere subjective conversionem Petri, si ipsemet decernat gratiam efficacem dare, est dicere: volo, seu absolute decerno conversionem Petri; contra vero si decernat non dare, perinde est ac dicere: nolo, vel decerno non converti Petrum. Insuper recens horum decretorum inventum objiciunt veluti toti antiquitati incognitum. Cum vero ex altera parte, fatentibus jam thomistis, universa antiquitas admiserit scientiam futurorum conditionatorum, nonnisi absurde arianis aut semipelagianis tribuitur invectio scientiæ mediæ, qui nonnisi scientia conditionatorum abutebantur. Demum, subdunt, ecquis dixerit aliud medium divinæ scientiæ non suppetere præter illa de-

Digitized by Google

creta de quibus nihil in Scriptura, nihil in patribus occurrit? Quare ad summum non fateri ingenue cum Augustino imbecillitatem nostram circa rationem qua Deus sive futura absoluta, sive conditionata cognoscat?

335. Nostri instituti profecto non est, ut professi sumus, hasce discutere quæstiones, unum contenti sumus animadvertere, uti pariter præmisimus, nunc vix non obsoletas dici posse has disceptationes. Fundamentum siquidem et hæc habet in antiquiori philosophia, quæ cum omnino, aut pene universim exulaverit e scholis nostris, ac vix philosophus supersit qui non doceat Deum cuncta immediate cognoscere, patet nec huic disceptationi locum superesse. Restat proinde, ut theologi omnes, his feriati domesticis controversiis, uno animo conjunctisque viribus pugnent adversus veros religionis catholicæ hostes.

CAPUT II.

DE VOLUNTATE DEI.

336. Voluntas definitur facultas appetendi bonum ac malum aversandi mente præcognitum. Voluntas in Deo quum identificetur cum divina essentia a qua nonnisi virtualiter distinguitur, sequitur eam unicam, simplicissimam ac perfectissimam esse.

337. Objective tamen, seu ex parte rei volitæ, virtualiter multiplex distinguitur, prout nempe in diversa objecta ac diversa ratione divina voluntas tendit.

338. Ac 1° quidem distinguitur in voluntatem *beneplaciti*, et in voluntatem *signi*. Voluntas beneplaciti est voluntas proprie dicta, ut loquitur S. Thomas p. 1. q. 19. ar. 2., quia vere Deo inest; voluntas *signi* improprie ac metaphorice voluntas dicitur, cum non sit nisi signum voluntatis, uti improprie instrumentum a tabellione digestum vocatur voluntas testatoris. Ut autem *signum* verax sit, debet exprimere seu significare voluntatem ejus qui eam per signum manifestat, alioquin esset fallax ac mendax. Signa quibus Deus voluntatem suam patefacit plura sunt, quinque tamen recensentur præcipua, præceptum, prohibitio, consilium, permissio et operatio; præceptum quidem, consilium, et operatio respectu boni, ait S. Thomas I. c. ar. 2.: prohibitio et permissio respectu mali, comprehendi autem solent hoc versu:

Præcipit aut prohibet, permittit, consulit, implet.

339. 2° Voluntas beneplaciti juxta eundem Angelicum doctorem *De verit.* q. 33. ar. 3. distinguitur in *antecedentem* et *consequentem*. Antecedens porro ex S. Jo. Damasceno *De fide orthodoxa* lib. 2. c. 29. ea est quam Deus habet ex se ipso, seu *cujus ipse auctor sit*, nulla scilicet spectata occasione aut causa ex parte creaturarum. Talis est voluntas salvandi reprobos. Voluntas consequens ea est quam Deus non habet ex se solo, sed data occasione aut causa ex parte creaturarum; seu ut inquit idem Sanctus, *ex nostra causa ortum habens*. Nempe ut clarius adhuc exponit S. Thomas in 1. *Sent. dist.* 46. q. 1. ar. 1. Voluntas consequens ea dicitur *eo quod præsupponit præscientiam operum, non tanquam causam voluntatis, sed quasi rationem voliti*. Talis est voluntas damnandi reprobos, illorum prævisa impœnitentia finali. Hoc ipsum illustrat S. Doctor exemplo judicis ex se volentis omnem hominem vivere, et, cognita reitate, homicidam suspendi: S. Jo. Chrysostomus vocat voluntatem antecedentem *primam*, consequentem vero *secundam*.

340. 3° Hæc ipsa beneplaciti voluntas distinguitur in *efficacem* et *inefficacem*. Voluntas efficax ea dicitur, qua Deus ita effectum intendit ut omnia obstacula vincat. Quo sensu scribit Apostolus Rom. 9, 19. *Voluntati ejus quis resistit?* Inefficax ea dicitur, qua etiamsi Deus aliquid velit non ei tamen propositum est omnia impedimenta superare; hoc sensu dixit Christus Matth. 23, 37. *Jerusalem. . . quoties volui congregare filios tuos, que-*

Digitized by Google

madmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti. Voluntas proinde Dei efficax semper impletur, non item vero voluntas inefficax.

341. 4° Hæc insuper voluntas distinguitur in *absolutam* et *conditionatam*. Absoluta ea dicitur qua Deus absque ulla conditione ex parte objecti aliquid vult, hac ratione vult observationem mandatorum suorum. Conditionata ea est quæ aliquam ex parte objecti conditionem includit ut adimpleatur; hac ratione Deus voluit populum suum ab hostibus defendere eique opem ferre, dummodo custodiret mandata ipsius, nec coluerit deos alienos. Voluntas porro absoluta permisceri non debet cum efficaci; nam omnis quidem voluntas Dei efficax etiam absoluta est, non autem e converso; cum possit voluntas absoluta non adimpleri ut patet ex mandatorum observatione, a qua sæpe numero homines recedunt, licet eam Deus absolute velit. Vulgo tamen promiscue usurpatur utraque voluntas.

342. Circa has præcipuas divisiones voluntatis divinæ objectivæ, nulla viget controversia. Non minima tamen excitata est a jansenistis, qui contendunt voluntatem beneplaciti semper adimpleri, ex quo inferunt Deo haud inesse hanc voluntatem salvandi omnes homines, sed solum voluntatem *signi* adeoque impropriam ac metaphoricam, qualem etiam ei tribuunt quoad observationem divinorum præceptorum. Quamvis præterea iidem agnoscant distinctionem voluntatis Dei in antecedentem et consequentem, autumant nihilominus hanc in ordine ad hominum salutem desumendam esse ex peccato originali. Nam juxta ipsos Deus quidem habuit voluntatem omnes homines salvandi, antecedenter tamen ad prævisionem originalis noxæ; consequenter vero ad ejus prævisionem Deus jam non habuit voluntatem salvandi nisi solos electos et prædestinatos, unde sequitur ex ipsorum sententia Christum mortuum esse pariter pro solis electis; quoad reliquos autem Deum non habere nisi voluntatem metaphoricam, et ex hac voluntate Christum pro reprobis mortuum esse. Hæc execrabilis doctrina est, quam impugnandam assumimus.

PROPOSITIO.

Deus, supposito etiam peccato originali, voluntate beneplaciti seria et antecedente, vult omnes homines salvos fieri, et Christus pro omnibus mortuus est.

343. Hæc propositio ex ea parte quæ complectitur alios præter prædestinatos, de fide est, ex ea vero quæ omnes prorsus homines includit, vera, pia, catholica et fidei proxima est, sive quoad voluntatem Dei, sive quoad mortem Christi. De fide esse quoad eam partem quæ alios quam prædestinatos complectitur, patet ex censura propositionis V. Jansenii in Constit. *Cum ex occasione*. Innocentii X. et Alexandri VII. ab universa Ecclesia receptis. *Semipelagianum est dicere Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse; falsam, temerariam, scandalosam, et intellectam eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat prædestinatorum mortuus sit, impiam, blasphemam, contumeliosam, divinæ pietati derogantem et* HÆRETICAM *declaramus, et uti talem damnamus.* Ergo contradictoria propositio: *Christus pro aliis quam pro prædestinatis mortuus est et sanguinem suum fudit,* de fide est. Cum vero correlativa sint mors Christi pro hominibus et voluntas Dei eos salvandi, sequitur eadem certitudine constare de morte Christi, ac de voluntate Dei circa hominum salutem. *Veram* porro *piam, catholicam ac fidei proximam* esse propositionem ex ea parte quæ includit omnes homines, ex firmissimis quibus innititur fundamentis, unicuique facile patebit.

344. Deum igitur in primis velle voluntate beneplaciti seria et antecedente omnes homines salvos fieri, ceteris prætermissis, sic ex Pauli apostoli testimonio luculentissimo 1. ad Timoth. 2, 1 seqq. evincimus: *Obsecro igitur*, scribit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones* PRO OMNIBUS

Digitized by Google

HOMINIBUS . . . *Hoc enim bonum est, et acceptum coram Salvatore nostro Deo; qui* OMNES HOMINES *vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus et mediator Dei hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum* PRO OMNIBUS. Atqui dum hic dicit Deum velle omnes homines salvos fieri, omnes prorsus et singulos, nemine excepto, significat Apostolus. Ergo.

345. Etenim 1. tam late patet in v. 4. *omnes homines*, quam in v. 1. *pro omnibus hominibus*; siquidem ideo vult Apostolus ut *pro omnibus hominibus* orent fideles, quia Deus *vult omnes homines salvos fieri*. Ergo sicut pro omnibus omnino hominibus, nemine excepto, nobis orandum esse asseruit v. 1. ut patet ex praxi Ecclesiæ Apostolum sic intelligentis, ut fatetur vel ipse Estius *Comment.* in hunc loc., ita in v. 4. affirmat Apostolus Deum velle omnes prorsus homines, nemine excepto, salvos fieri.

346. 2. Nec minus idipsum luculenter evincunt rationes quas urget Apostolus vv. 5. et 6. ad probandum Deum velle hominum salutem. Nimirum, quia *unus est Deus* omnium, et quia, Jesus Christus omnium *hominum mediator est*, et hic mediator noster *dedit semetipsum redemptionem pro omnibus;* atqui Deus est omnium hominum, nemine excepto, creator; Jesus Christus est omnium hominum, nemine excluso, mediator; pro omnibus hominibus redimendis, nemine excepto, semetipsum obtulit hic mediator Dei et hominum; ergo Deus vult omnes homines, nemine excepto, salvare.

347. 3. Idem evincitur ex generali illa tradita ab Augustino regula interpretandi Scripturas, juxta quam in sensu proprio et secundum totam amplitudinem suam Scripturæ verba intelligenda sunt, nisi vel alia Scripturæ loca, vel evidens aliqua ratio, seu potius traditio aliter poscant; atqui verba Apostoli *omnes* et *omnibus* quominus in tota sua amplitudine sint intelligenda, et verbum *vult* in significatione propria sit accipiendum non solum tria recensita suadent, sed plane ita esse accipienda et intelligenda necessario exposcunt; etenim Apostulus Petrus in ep. 2. c. 3, 9. ad omnem excludendam exceptionem ab hac sincera Dei voluntate salvandi omnes homines scribit: *Nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti*. Quod igitur alter Apostolus propositione generali affirmativa adstruit, adstruit alter propositione generali negativa.

348. Itaque alia Scripturæ loca juxta Augustini regulam non solum non obstant amplissimæ significationi vocum *omnes* et *omnibus* textus Pauliani, sed eam imo postulant; restat ut expendamus an id ipsum efficiat etiam traditio. Porro extra omne dubium est traditionem, eandem universalem significationem verbis Pauli tribuisse. Omissis vero patribus Græcis, quos omnes adversus se esse ultro dat Jansenius, testes hujus traditionis exhibemus patres Latinos. S. Augustinus in lib. *De spiritu et littera* cap. 23. hæc habet: *Vult autem Deus omnes homines salvos fieri, et in cognitionem veritatis venire, non sic tamen, ut eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene vel male utentes, justissime judicentur*. Illos itaque omnes Deus ex Augustino, *vult salvos fieri*, quos justissime judicabit; atqui procul dubio Deus omnes ac singulos omnino homines judicaturus justissime est; ergo omnes prorsus ac singulos homines Deus vult salvos fieri. Quum vim argumenti senserit Jansenius, ut ab eo se subduceret contendit allegata verba non ex propria sententia S. Augustinum attulisse, sed veluti objectionem sibi a pelagianis propositam. Ast inepte, ut patet ex verbis ipsis quibus orsus est S. Doctor caput immediate subsequens: *Hæc disputatio, si quæstioni illi solvendæ* (cur scilicet non omnes de facto salventur, si Deus vult omnes salvos fieri) *sufficit, sufficiat;* quod de hæretica doctrina dici profecto a S. Augustino non potuisset.

349. Hoc sensu propterea de universali voluntate Dei intellexit verba Augustini S. Prosper, qui in responsione ad secundam objectionem Vincentianam magistri sui fidelissimus

Digitized by Google

discipulus paucis ac dilucide illius mentem exponit scribens: *Remota hac discretione quam divina scientia intra secretum justitiæ suæ continet, sincerissime credendum ac profitendum est Deum velle, ut omnes homines salvi fiant. Siquidem Apostolus, cujus ista sententia est, sollicitissime præcepit, quod in omnibus Ecclesiis pissime custoditur, ut Deo pro omnibus hominibus supplicetur; ex quibus quod multi pereunt, pereuntium est meritum, quod multi salventur, salvantis est donum.* Quæ si bene perpendantur, evincunt hanc fuisse mentem Augustini, Apostolum scilicet docuisse Deum voluntate antecedente vera ac sincera omnium prorsus hominum velle salutem.

350. His adjici debet celebratissimus auctor librorum *De vocatione gentium*, qui ab aliis ipse Prosper, ab aliis vero S. Leo M. creditur. Hic igitur lib. 1. cap. 12. ex sensu ac praxi Ecclesiæ universalis probat allegata Apostoli verba *Deus vult* etc. intelligenda esse de omnibus hominibus, et lib. 2. cap. 30. concludit: *Tribus saluberrimis et veracissimis definitionibus simus innixi, quarum una profitetur æternum et proprium divinæ esse bonitatis, ut omnes homines salvos fieri velit.*

351. Concilium præterea Carisiacum adversus Gothescalcum prædestinatianum statuit Capitulo III. *Deus omnipotens omnes homines sine exceptione vult salvos fieri, licet non omnes salventur.* Hanc eandem doctrinam, patrum vestigia secuti, professi sunt scholarum principes Magister sententiarum, S. Thomas, Scotus, S. Bonaventura.

352. Quod spectat ad alteram propositionis partem de morte Christi pro omnibus, qua hactenus dicta mirifice confirmantur, eam evincimus ex ejusdem Apostoli verbis, qui Rom. 5, 18. scribit: *Sicut per unius delictum in omnes homines* (peccatum pertransiit) *in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines* (redemptio Christi pertransiit) *in justificationem vitæ*, quantum scilicet ex parte Christi fuit. Ac rursum 2. ad Cor. 5, 14. *Si unus*, inquit, *pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt.* Ex Apostolo igitur, Christus pro iis omnibus mortuus est qui mortui sunt per peccatum in Adam, atqui omnes et singuli homines (una excepta B. Virgine ex privilegio) in Adam mortui sunt; ergo pro omnibus et singulis mortuus est Christus. Id ipsum docet S. Joannes ep. 1. c. 2, 2. scribens: *Ipse* (Christus) *est propitiatio pro peccatis nostris* (fidelium); *non pro nostris autem, tantum, sed etiam pro totius mundi.*

353. Communis proinde et unanimis facta est doctrina apud patres; inter quos S. Leo M. *Serm.* 1. *de Nativ.* c. 1. ita loquitur: *Sicut nullum a reatu liberum reperit, sic liberandis omnibus venit.* S. Ambrosius: *Sol ille justitiæ*, inquit (Serm. 8. in Ps. 118. n. 57), *omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est . . . Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios solis excludit, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore ejus se fraudavit.* S. Augustinus *Enarr. in Ps.* 95. n. 15. *Judicabit*, inquit, *orbem terrarum in æquitate, non partem, quia non partem emit; totum judicare debet, quia pro toto prætium dedit.* Et hoc adversus donatistas; scribens vero adversus Julianum pelagianum, qui negabat transmissionem peccati originalis lib. 2. adversus illum assumit Christi mortem pro omnibus veluti medium probationis ad ostendendam propagationem peccati originalis in omnes prorsus homines; ex quo discimus ætate illa magis notam fuisse Christi pro omnibus mortem quam ipsam peccati originalis propagationem. S. Augustino consonat S. Prosper, ut solet, nam in *Hespons.* ad IX. *artic. Gallorum* scribit de Christo: *Dedit pro mundo sanguinem suum et mundus redimi noluit.* Quapropter concilium Tridentinum sess. 6. c. 3. hanc doctrinam veluti certam ratamque supponit dicens: *Verum etsi ille* (Christus) *pro omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed ii duntaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur.*

354. Si enim aliqui essent pro qui-

Digitized by Google

bus dici posset Christum mortuum non esse, adversariis ipsis fatentibus, ii profecto sunt quibus beneficium mortis ac redemptionis ejus non applicatur; atqui tamen ex conc. Tridentino etiam pro his Christus mortuus est, ergo ex eodem concilio Christus reipsa pro omnibus omnino hominibus mortuus dici debet. Miror proinde qui factum sit, ut nonnulli auctores, catholico licet nomine gloriantes, quas hactenus adstruximus veritates vel in dubium potuerint revocare.

DIFFICULTATES.

Adversus voluntatem Dei salvandi omnes.

355. I. Obj. 1° Ex Scriptura generalis ejusmodi Dei voluntas minime adstruitur, cum notum sit voces *omnes, omnis* etc. coarctari ad multos, ut patet ex Gen. 6, 12. *Omnis caro corruperat viam suam*, et alibi sæpe. 2° Quia Scriptura ipsa a propositione illa generali aliquos aperte excludit; antecedenter siquidem ad omne meritum dicitur Malach. 1, 2. 3. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Ergo.

356. Resp. Ad 1^m, *N.* ac *Neg.* præterea quod assumitur ab adversariis nos generalem Dei voluntatem salvandi omnes ex solis vocibus *omnes* et *omnibus* etc. adstruere. Nam et ex orationis serie, ex scopo Apostoli, ex motivis et rationibus quas adducit, ostendimus voces has in amplissima seu universali significatione ab eodem adhiberi; et ex collatione utriusque apostoli Petri et Pauli; licet proinde voces istæ interdum in Scripturis adhibeantur in sensu, ut vocant, restrictivo, in allegato tamen Apostoli textu nullo modo sensus coarctari potest.

357. Ad 2^m, *N.* Ad prob. *D.* Deus Esau odio habuit, id est minus dilexit quam Jacob et quidem in ordine ad temporalia bona. *C.* vere odio habuit et in ordine ad æternam salutem *N.* Qui phrasæologiam hebraicam novit, ignorare non potest, hanc inesse vim huic dictioni *odio habere* cum adhibetur comparative, ut significet minorem dilectionem, quo sensu dixit Christus Luc. 14, 26. *Qui non odit patrem suum et matrem non potest meus esse discipulus*, alibi enim explicat quidnam sit ejusmodi odium, scilicet minorem dilectionem, dicens in loco parallelo Matth. 10, 37. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me . . . non est me dignus.* Accedit quod Deus apud Malachiam hoc dixerit in ordine ad bona temporalia stirpis Israeliticæ, et Idumeæ, Apostolus vero illam præelectionem profert, ad Rom. 9, 15. veluti typum gratuitæ vocationis ad fidem.

358. II. Obj. 1° S. Augustinus constanter rejecit generalem illam interpretationem Paulini testimonii de salvandis omnibus hominibus tanquam pelagianam; 2° hoc vero ipso quod illa interpretatio pelagianis vehementer placuerit, suspecta esse debet viro catholico; 3° ab iis propterea quam maxime abscedit S. Augustinus, qui textus S. Pauli triplicem suffecit interpretationem ad illam sententiam coarctandam. Etenim in lib. *De prædest. sanctorum* cap. 8. eam intelligit de *omnibus salvandis* seu *de omnibus electis*; in *Enchiridio*, c. 105. exponit *distributive* seu de generibus singulorum non de singulis generum, quatenus Deus vult aliquos salvari ex omni statu et conditione hominum; in lib. *De corrept. et gratia* c. 15. explicat de voluntate *causali* quia Deus vult nos velle omnium hominum salutem, minime vero de voluntate formali quæ Deo insit. Ergo.

359. Resp. Ad 1^m, *D.* In sensu pelagiano, *C.* in sensu catholico *N.* Cum pelagiani contenderent hominum salutem a solis pendere naturæ viribus ad exclusionem necessitatis gratiæ, docebant verba Pauli intelligenda esse de voluntate universalissima Dei salvandi omnes homines, dummodo isti ex se, seu propriis viribus velint. Hunc sensum, et hanc interpretationem utpote hæreticam merito constanter respuit S. Augustinus. Catholici autem contendunt Deum velle omnium salutem quatenus omnibus confert gratiam cui si velint homines assentiri et obsequi, salvari possunt. Hanc porro interpretationem non solum non respuit S. Augustinus, sed expresse, ut vidimus, ipsemet eam præbuit.

Digitized by Google

360. Ad 2^m^, *D.* Prout eam intelligebant pelagiani, *C.* prout intelligunt catholici *N.* In sensu enim exposito non solum uti suspecta, sed ut hæretica respui debet generalis illa voluntas. Ceterum constat, juxta ipsum Jansenium, *De grat.* lib. 8. c. 21. *non omnia quæ hæretici docent esse hæretica; mos enim solemnis omnium hæreticorum est, ut falsis vera misceant, miscendoque perturbent omnia, quo venenum quasi melle circumlitum ab incautis cum suavitate hauriatur.*

361. Ad 3^m^, *D.* Suffecit, id est, tres illas adjecit interpretationes, ut validius eliminaret generalem illam voluntatem qua pelagiani ac semipelagiani abutebantur, *C.* ad exclusionem interpretationis catholicæ *N.* Cum enim illi semper præ ore habuerint hunc textum Apostoli ad suos adstruendos errores, ideo S. Doctor ad eum ipsis eripiendum exponit de voluntate consequente et efficaci, qua Deus reipsa non vult salvare nisi salvandos sive electos, et quidem ex omni classe, ac vult præterea ut nos omnium optemus indiscriminatim salutem cum ignoremus quinam ex horum numero sint. Sed cum S. Augustinus de voluntate antecedente verba Apostoli intelligit eam ad omnes prorsus homines extendit.

362. III. Obj. S. Augustinus nullam unquam in Deo agnovit voluntatem antecedentem et conditionatam quæ non adimpleatur. Sane in *Enchiridio* c. 95 scribit: *In clarissima sapientiæ luce videbitur . . . quam certa, immutabilis, efficacissima sit voluntas Dei; quam multa possit et non velit, nihil autem velit quod non possit;* item cap. 96. adjicit, *quod nisi credamus, periclitatur ipsum nostræ confessionis initium, qua nos in Deum Patrem Omnipotentem credere confitemur.* Cap. 97. id confirmat exemplo parvulorum qui non pervenerunt ad baptisma, de quibus dici nequit *quod noluerint*, et objectis sibi Christi verbis: *Quoties volui congregare filios tuos et noluisti*, interrogat: *Et ubi est illa omnipotentia quæ in cœlo et in terra omnia, quæcumque voluit, fecit, si colligere filios Jerusalem voluit et non fecit?* Demum c. 103. tribus expositis allatis Paulini textus interpretationibus, concludit quamcumque aliam admitti posse, *dum tamen credere non cogamur, aliquid Deum omnipotentem voluisse fieri, factumque non esse.* Ergo.

363. Resp. *D.* S. Augustinus nullam voluntatem in Deo agnovit consequentem, efficacem et absolutam, quæ non impleatur, *C.* antecedentem et conditionatam ex parte objecti *N.* Jam vero omnia adducta testimonia sunt de voluntate consequente efficaci et absoluta quam erga electos pelagiani admittere detrectabant. In horum enim systemate omnis voluntas Dei est conditionata, conditione unice se tenente ex parte creaturæ et quidem viribus propriis volentis. Ad quod systema fulciendum abutebantur verbis Apostoli: *Deus vult omnes* etc., et Christi ipsius: *Quoties volui . . . et noluisti.* Voluntatem autem antecedentem et conditionatam, quæ non impleatur in sensu catholico S. Augustinum agnovisse patet ex eodem *Enchiridio* cap. 105. ubi eam admittit respectu salvationis omnium hominum, et Angelorum, qui quamvis omnes gratia prædíti fuerint, ipso Jansenio fatente, non omnes tamen salvi facti sunt.

364. IV. Obj. Juxta S. Thomam voluntas antecedens ea est quæ præscindit ab omnibus creaturæ circumstantiis, cui nisi adjiciatur voluntas consequens nullum habet effectum, ut ipse loquitur in 1. *Sent.* d. 47. q. 1. ar. 2. qualem nempe habet judex salvandi hominem priusquam constet de ejus homicidio: hanc proinde vocat *velleitatem* et *complacentiam*, quam etiam habet Deus de salute dæmonum et damnatorum. Ergo ex his principiis Deus, supposito in homine peccato originali, non amplius habet veram voluntatem salvandi omnes.

365. Resp. *D. A.* Voluntas antecedens ex S. Doctore ea est quæ præscindit ab omnibus circumstantiis *particularibus* creaturæ, *C. communibus*, cujusmodi est peccatum originale, *N.* Id constat ex definitione quam ipsemet

Digitized by Google

præbet voluntatis antecedentis et consequentis: nam prima est quæ præscindit a *præscientia operum*, secunda est quæ *supponit præscientiam operum*, ac propterea *dissensum*, aut *assensum gratiæ*. Hoc sensu voluntas antecedens non habet effectum scilicet principalem, cujusmodi est salus ipsa formalis, habet tamen effectum quoad largitionem gratiæ. Comparatio porro judicis non est adæquata, quia ipse nullum medium suppeditat reo evadendi, uti suppeditat Deus gratia sua. Dum vero voluntatem illam antecedentem vocat *velleitatem* aut *complacentiam*, non *absolute* sed comparate ad voluntatem consequentem ita vocat, et in ordine ad salutem formalem, seu in *actu secundo*. Sane in op. *Cont. Gent.* l. 3. c. 49. S. Thomas docet, Deum quantum in se est omnibus gratiam tribuere, quia vult omnes homines salvos fieri, eosque solum damnari qui eam ex propria culpa respuunt, seu ei resistunt.

366. V. Obj. 1° Voluntas conditionata est illusoria, cum a Deo ipso pendeat ponere conditionem per gratiam efficacem; 2° est Deo indigna quasi ipse a creatura pendere deberet; 3° si Deus insuper vult omnes homines salvos fieri, quorsum oratio, quam tamen Apostolus pro omnibus faciendam præcipit? Ergo.

367. Resp. Ad 1^m, *D.* In sensu Jansenii, conditione unice se tenente ex parte Dei per gratiam physice ac necessario prædeterminantem, *C.* in sensu concilii Tridentini adeoque Ecclesiæ catholicæ, per gratiam cui potest humana voluntas resistere aut obtemperare *N.*

368. Ad 2^m, *Neg.* Nam Deus non vult nos salvare nisi per liberam cooperationem gratiæ suæ, ut ratio meriti habeatur.

369. Ad 3^m, *Neg.* cum Deus possit alligare gratias suas orationibus nostris. Hinc Deum etiam oramus pro Ecclesia de cujus tamen firmitate certi sumus.

—

DIFFICULTATES.

Adversus mortem Christi pro omnibus.

370. I. Obj. Scriptura ipsa ad *multos* coarctat quod alibi dicitur de Christi morte pro *omnibus*. Etenim 1° Christus Matth. 20, 28. profitetur se venisse ad dandam *animam suam redemptionem pro multis*; sic. ib. 26, 28. *Hic est*, inquit, *sanguis Novi Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*; seu, ut legitur apud Lucam 22, 20. *Qui pro vobis fundetur*; nempe declarat sanguinem suum effundendum pro solis electis cujusmodi erant apostoli. Quo sensu Apostolus Hebr. 9, 28. scripsit: *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*. 2° Sane Scripturam ad solos electos Christi redemptionem restringere manifestum fit tum ex Jo. 10, 15. ubi Christus ait: *Animam meam pono pro ovibus meis*; tum ex Matth. 15. se missum non esse declarat *nisi ad oves quæ perierunt domus Israel*; quod et in Apocal. 5, 9. confirmatur; legimus enim: *Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu et lingua*. Ergo.

371. Resp. *D. A.* Scriptura coarctat ad *multos* quod dicitur alibi de Christi morte pro *omnibus* quoad effectum seu in actu secundo, *C.* quoad affectum et in actu primo *N.* Christus Dominus venit ad redimendum universum genus humanum, quod per noxam originalem perierat, ac si de adultis sermo sit, innumeris peccatis personalibus se inquinaverat, adeoque obtulit se ipsum hostiam pro peccatis totius mundi; meruitque omnibus gratias necessarias, quibus si velint homines cooperari, possint salutem adipisci æternam. Ex his plures obsequuntur ac plures resistunt. Qui obsequuntur usque in finem salvantur de facto; qui resistunt æternum pereunt. Si igitur disseratur de Christi intentione et affectu, Christus pro omnibus passus et mortuus est, si disseratur de actuali consecutione et salute formali, dici potest mortuus pro solis electis, quatenus isti prævisi

Digitized by Google

sunt fideles gratiis conferendis. Proinde ex sola hominum malitia fit ut ipsi fructum finalem Christi passionis non consequantur, etsi media ad illum obtinendum omnes habuerint ac jugiter habeant. Hac ratione exponi debent objecta Scripturarum testimonia, aliaque ejusmodi quæ afferri possent.

372. II. Obj. Christus non oravit nisi pro *multis*, ergo reipsa nonnisi pro multis mortuus est, Jo. enim 17. Christus sic Patrem orat: *Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi.* 2° Profecto si Christus pro omnibus orasset, omnium obtinuisset salutem, dicente ipso Jo. 11, 42. *Ego sciebam; quia semper me audis;* et Apostolus Hebr. 5, 7. de Christo scribit: *Exauditus est pro sua reverentia;* 3° dicendum est igitur cum Jansenio *De Grat.* lib. 3. c. 21. Christum orasse pro quibusdam ut salvarentur; pro aliis, ut justificarentur; pro aliis ut crederent sine charitate, eodemque modo pro tribus his classibus mortuum esse. 4° Nec aliter esse potest, dicente Augustino *De civit. Dei* lib. 21. c. 24. *Si de aliquibus certa esset* (Ecclesia), *quod prædestinati sint in æternum ignem ire cum diabolo tam pro eis non oraret, quam nec pro ipso.* Christus porro optime noverat reprobos ad æternum ignem destinatos, pro eis igitur nec oravit nec mortuus est, alioquin 5° pœnas luisset peccatis reproborum debitas, qui proinde jam damnari non possent. Ergo.

373. Resp. *D. A.* Non oravit nisi pro *multis* aliquando, *Tr.* semper *N.* Ad 1. vero prob. *D.* Illa speciali orationis parte, *Tr.* vel *C.* in ejusdem orationis decursu et alibi *N.* Siquidem ibid. v. 20. Christus orat: *et pro eis qui crediturі sunt per verbum eorum in me.* Insuper Luc. 23, 34. oravit pro suis tortoribus: *Pater dimitte illis;* et Luc. 6, 12. *erat pernoctans in oratione Dei.*

374. Ad 2^m^, *D.* Si orasset pro salute ipsa formali, *C.* si oravit pro omnium salute in ordine ad media, quibus homines cooperarentur *N.*

375. Ad 3^m^, *D.* In ordine ad ipsam æternam salutem, in quem finem et vocatio, ac justificatio aliaque omnia referuntur, *C.* ad illius exclusionem *N.* Horribile hoc esset ac Deo indignum, nam solum orasset ut deteriores pœnas incurrerent innumeri prope homines.

376. Ad 4^m^, *Dist.* sensum verborum S. Augustini: Non oraret consequenter ad prævisam eorum damnationem, *C.* non oraret antecedenter ad ejusmodi prævisionem *N.* Sic etiam: Christus pro eis non oravit consequenter ad prævisam eorum damnationem, *C.* antecedenter *N.* Damnatio enim non est nisi effectus abusus gratiarum, quas Christus omnibus promeruit, ac reipsa suo modo omnibus largitur, ut idoneo loco ostendemus.

377. Ad 5^m^, *D.* Christus pœnas luisset reprobis debitas conditionate, *C.* absolute *N.* Nempe obtulit se ipsum uti victimam pro peccatis totius mundi, et pro omnium peccatis pœnas luit, ita tamen ut uniuscujusque esset fideli ad gratias sibi promeritas cooperatione, et applicatione meritorum Christi pœnas sibi debitas vitare, quod si hæc homines negligant, procul dubio æternum peribunt, etiamsi Christus ipsorum peccatis debitas pœnas luerit.

378. III. Obj. S. Augustinus ejusque fideles discipuli aperte docent Christum pro solis electis mortuum esse. Nam exponens S. Doctor *Tract.* 1. *in epist. Joan.* n. 8. Apostoli verba: *Ipse est propitiatio . . . pro totius mundi; Ecclesiam* mundi nomine significatam affirmat pro qua Christus tantum mortuus est; sic in *Tract.* 52. *in Jo.* illud Christi: *Omnia traham ad me ipsum,* exponit de *omnibus prædestinatis;* et in lib. 21. *De civit. Dei* c. 24 verba Apostoli Rom. 11. *Conclusit omnia in incredulitate,* ut *omnium misereatur,* sic enarrat: *Omnium misereatur vasorum misericordiæ . . . eorum scilicet, quos ex gentibus et eorum quos ex judæis prædestinavit, vocavit, justificavit, glorificavit.* Hinc semper sibi cohærens, *Epist.* 169. *ad Evodium* scribit: *Non perit unus ex illis pro quibus mortuus est Christus;* et in lib. 1. *De adulterinis conjugiis* c. 15. *Omnis,* inquit, *qui sanguine Christi redemptus est, homo est:*

Digitized by Google

Non tamen omnis, qui homo est, etiam sanguine Christi redemptus est. In hac S. Augustini schola enutriti Prudentius episcopus Trecensis in *Tractatoria;* S. Remigius episcopus Lugdunensis in lib. *De tribus epistolis,* et in lib. *De tuenda veritate Scripturæ* id ipsum docuerunt; item concilium Valentinum III. quod una cum Remigio damnavit capitulum IV. Carisiacum de Christi morte pro omnibus, ac definivit Christum pro solis credentibus mortuum esse, quod et præstiterunt concilia Lingonense et Tullense quorum capitula probavit Nicolaus I. Ergo.

379. Resp. *D. A.* S. Augustinus ejusque discipuli docuerunt Christum pro solis electis mortuum esse, quatenus ratio habeatur salutis formalis in actu secundo, seu quoad effectum juxta voluntatem Dei consequentem prævisam horum cooperationem gratiis sibi concessis, *C.* ad exclusionem reproborum, quatenus ipsis non promeruerit gratias quibus et ipsi cooperantes eandem potuissent obtinere salutem juxta voluntatem Dei antecedentem *N.* Hæc vera est ratio componendi quæ prima fronte inter se pugnantia circa Christi mortem Deique voluntatem salvandi homines scripsit S. Augustinus. Certum enim est ipsum alibi docere nulli unquam deesse gratiam qua homines si velint bene uti, possint salvari; hanc gratiam Christum omnibus morte sua promeruisse. Certum præterea est objectis verbis S. Augustinum impugnasse hæreticam pelagianorum et semipelagianorum doctrinam de salute obtinenda solis naturæ viribus, deque æquali Dei erga omnes homines dilectione, posseque omnes homines suis viribus salutem, aut ejusdem initium consequi ad gratiæ exclusionem. Certum denique est pelagianos unicam causam assignasse hominum damnationis, quod ipsi obstiterint Deo volenti ipsos salvare, quin admiserint gratiam quam Deus hominibus largitur ad salutem assequendam. Hæc si præ oculis habeantur, tum objecta, tum alia quæ afferri possent ex S. Doctore testimonia rite intelligentur.

380. Quod porro dictum est de S. Augustino, de ejus discipulis dici pariter debet; ex horum autem numero Prudentius Trecensis excipi debet, cum is delapsus sit in hæresim prædestinatianam. Concilia vero recensita et S. Remigius damnarunt capitulum IV. Carisiacum errore facti decepta, quasi Christus mortuus sit pro jam damnatis.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO EJUSQUE ATTRIBUTIS.

PARS IV.

DE PROVIDENTIA AC DE PRÆDESTINATIONE.

381. Tum generalis rerum omnium providentia tum specialis Sanctorum ad gloriam prædestinatio, uti animadvertit S. Tomas 1. p. q. 2. spectant ad divinam scientiam et voluntatem. His propterea vindicatis ordo postulat ut de providentia et prædestinatione disseramus, acturi de visione beatifica, quæ finis prædestinationis est, in *Tract. De Deo Creatore*.

CAPUT I.

DE PROVIDENTIA.

382. Providentia a S. Th. loc. cit. art. 1. definitur: *Ratio ordinis rerum in finem in Deo existens*. Duo complectitur providentia, ordinationem rerum in finem, ejusque per media idonea executionem, primum spectat ad intellectum, alterum ad voluntatem.

383. Plures quovis tempore divinæ providentiæ hostes insurrexerunt, inter quos eminent epicurei, fatalistæ, philosophi recentiores non pauci in diversis systematibus quæ invexerunt, quique athei practici jure nuncupari possunt. Ast non solum revelatio sed et ratio ipsa Divino Numini hanc providentiam rerum omnium etiam minimarum vindicant.

PROPOSITIO.

Datur in Deo providentia quæ ad omnia et singula se se extendit.

384. Ad fidem spectat propositio. Sacra eloquia nihil magis inculcant quam hanc providentiam quæ se ad omnia vel minima porrigat. Etenim Sap. 12, 13. legitur: *Non est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus. Sortes*, inquiebat Salomon Prov. 16, 33. *mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur*. Sed ceteris prope innumeris omissis, nihil illustrius in hanc rem adduci potest sermone Christi, apud Matth. 6, 26 seqq. et apud Lucam c. 12, 22 seqq. in quo distinctissime tradit volatilia cœli, hortorum lilia, fœnum agri, et capillos capitis omnino Dei providentiæ ita subjici, ut illorum ne unum quidem cadat absque ejus nutu. Exinde colligit Cristus multo magis nihil esse vel minimum in humanis actibus, quod ab ejus providentia ordinatum non sit.

385. Sed et ratio id luculenter ostendit. Si enim Deus utpote infinita sapientia præditus, nihil casu molitur, profecto ad illa omnia ejus providentia se extendat necesse est, ad quæ se ejus extendit efficientia; jam vero hæc ad minima quæque se se extendit, ergo et illa; uti præclare argumentatur S. Thomas l. c.

386. Jure igitur merito Clemens Alex. affirmat lib. 5. *Stromatum; Nec responsionem sed pœnam mereri eum, qui demonstrari sibi petit esse providentiam;* ac lib. 6. *Atheum* vocat *qui providentiam esse non putat*. Superfluum est patrum testimonia quæ huc referri possent, congerere, cum integros tractatus confecerint.

387. Sedulo tamen advertendum hic est, Deum non immediate semper rebus omnibus providere, sed multis mediate prospicere, nempe per causas secundas, *non quidem propter defectum suæ virtutis*, ut loquitur S. Tho-

Digitized by Google

mas. l. c. ar. 3, *sed propter abundantiam suæ bonitatis; ut dignitatem causalitatis communicet.* Quavis autem ratione provideat, sive immediate sive mediate, obtinet tamen Deus semper finem generalem, scilicet gloriam suam, quamvis non semper obtineat fines particulares. Ratio vero est, quia non omnia efficaciter et absolute intendit, sed plura solum conditionate; ast has ipsas inordinationes, quas uti provisor generalis permittit, dirigit ad finem ultimum ac generalem efficaciter intentum, et ad ejus assecutionem efficaciter perducit.

DIFFICULTATES.

388. I. Obj. 1° Præterquam quod Scripturæ ipsæ insinuant de minutis objectis curam Deo non esse, dicente Apostolo 1. Cor. 9, 14. *Numquid de bobus cura est Deo?* et Habacuc 1, 4. *Facies homines quasi pisces maris et quasi reptile non habens principem;* 2° providentia in Deo admitti nequit, quin injustitiæ arguatur, impiis enim prospera, justis vero adversa passim contingunt; 3° frequentes illæ propterea exortæ querelæ quibus justi in Scripturis ipsis Deum expostulant: *Quare impii vivunt?* sciscitatur Job. c. 21, 7. *Quare via impiorum prosperatur?* interrogat Psalmista Ps. 72, 2. qui candide profitetur de se: *Mei autem pene moti sunt pedes... pacem peccatorum videns.* 4° Nec omittenda est inæqualis bonorum malorumque distributio; 5° sane quotidiana experientia ostendit non pro uniuscujusque meritis, sed pro uniuscujusque industria res omnes succedere; 6° hinc illud Ecclesiastici 15, 14. affirmantis Deum *hominem reliquisse in manu consilii sui*, vel ut loquitur Psalmista de impiis, Deum dimisisse *eos secundum desiderium cordis eorum.* Ergo.

389. Resp. Ad 1^m, *D.* Scripturæ insinuant eandem curam specialem non esse Deo de minutis objectis, brutis præsertim, quam habet de homine, *C.* nullam prorsus de iis curam habere *N.* Profecto non alium sensum admittunt sive verba Apostoli, quibus significat Deum voluisse prospicere alimentis præconum evangelicorum; nec verba Habacuc, quæ *respective* non autem *absolute* intelligenda sunt, uti exponit S. Thomas p. 1. q. 23. ar. 7. dum docet Deum præordinare individua ad species, quæ peculiari ratione conferunt ad perfectionem universi.

390. Ad 2^m, *N.* Ad prob. vero *D.* Prospera impiis ac justis adversa contingunt ex peculiari ac altiore divinæ providentiæ ordine justissimisque de causis, *Tr.* vel *C.* justitiæ defectu *N.* Ut rite de divina providentia disseratur numquam dispesci debet ordo providentiæ in hac vita ab ordine, qui obtinet in altera vita, sed ambo simul per modum unius spectari debent. Quo principio constituto, facilis redditur ratio illius apparentis anomaliæ, quæ in præsentia cernitur respectu bonorum ac malorum. Justis enim per ærumnas, infortunia, insectationes major præbetur meriti, adeoque et coronæ materia et occasio, purgantur melius nævis illis sine quibus vita hæc non transigitur, vigilantiores ferventioresque redduntur. Malis porro exiguarum quas interdum operantur bonarum actionum retributio confertur. Cum utrique ad vitæ hujus exitum pervenerint, pro ratione meritorum præmium aut pœnas consequentur æternas. Supponit præterea objectio, quod nulla ratione probari potest, nempe justos ideo afflictos esse eo quod boni sint impios prosperari eo quod sint mali; attamen huic gratuitæ hypothesi tota nititur argumenti vis. Denum neque de facti veritate constat.

391. Ad 3^m, *D.* Et hæ querelæ proveniebant ex peculiari zelo quo justi percellebantur gloriæ Dei in punitione impiorum, *C.* ex injustitiæ alicujus suspicione *N.* Cum enim impii ex longanimitate divina ansam sumerent magis ac magis in deteriora mala proruendi, ideo efflagitabant ut Deus illorum comprimeret audaciam, justa ultione in ipsos animadvertendo.

392. Ad 4^m, *D.* Si inæqualis ejusmodi distributio quidquam detraheret justæ Dei providentiæ, *C.* si potius eam commendat *N.* Ex hac enim inæquali distributione innumera pene bona pro-

Digitized by Google

manant in societatem ipsam, ac in individua. Fides exercetur, alitur spes, acuitur ingenium, plures virtutes exercentur, pluraque alia proveniunt, quæ sapientiam Dei commendant.

393. Ad 5^m, *D.* Quia Deus constituit in præsenti ordine suo veluti motu res humanas agi, *Tr.* vel *C.* secus *N.* Data enim assertionis veritate, quæ tamen sæpe plures patitur exceptiones, ideo sic humana negotia pro industria accidere solent, quia Deus omnia suaviter regit; verum et hi ipsi successus ab ejus providentia ordinati sunt ad suum finem.

394. Ad 6^m, *Neg.* hæc opponi providentiæ; *Ecclesiasticus* enim hic loquitur de libertate homini a Deo tributa; Psaltes vero denuntiat divinam punitionem in eo ipso quod impios dimiserit *in desideria cordis eorum.* Optime S. Augustinus *Confess.* lib. 4. c. 9. *Ubi non invenit* (impius) *legem tuam in pœna sua? . . . In vetustatem perducens superbos et nesciunt.*

395. II. Obj. Sub providentia divina dari non possent inutilia, monstruosa ac noxia; 2° tot insuper peccata; 3° recte proinde sic Epicurus, apud Lactantium *De ira Dei* c. 13. divinæ providentiæ perstringebat assertores; Deus aut vult tollere mala et non potest; aut potest et non vult; aut neque vult neque potest; aut vult et potest. Si vult et non potest, imbecillis est, quod in Deum non cadit; si potest et non vult, invidus, quod æque alienum a Deo est; si neque vult neque potest, et invidus et imbecillis, ideoque neque Deus; si vult et potest quod solum Deo convenit, unde ergo sunt mala? 4° Deum præterea decet minutis hisce negotiis implicari; 5° imo nec beatus esset tot curis distentus. Ergo.

396. Resp. Ad 1^m, *D.* Si talia absolute darentur, *C.* si talia aut reipsa non sint, et omnia imo mirifice ad bonum totius universi conferant *N.* Inutilia non sunt nisi in apprehensione et ignorantia nostra; monstruosa arguunt defectum causarum secundarum, qui tamen confert ad melius æstimanda quæ ad normam progrediuntur; noxia sunt relativa, quia dum sub uno respectu nocent: sub altero prosunt.

397. Ad 2^m, *D.* Si ex peccatorum permissione nulla Deus bona eruere posset, *C.* si multa e contra bona eruat *N.* Maluit porro Deus ex malis bona facere quam mala nulla esse permittere, uti scite animadvertit S. Augustinus; promovent virtutem bonorum, commendantque Dei misericordiam atque justitiam. Recolantur dicta adversus dualistas.

398. Ad 3^m, *Resp.* Deum posse et nolle omnia mala avertere, cum habeat fines sapientia sua dignos in hac permissione, nec proinde nisi stulte dici eum posse invidum; qui sic arguebat Deum, ex homine dimetiebatur.

399. Ad 4^m, *Neg.* Deus enim minima hæc fecit, ergo ipsum non dedecet et illis providere, juxta illud Ambrosii effatum *De officiis* lib. 1. c. 13. *Si injuria est regere, nonne est major injuria fecisse?*

400. Ad 5^m, *D.* Si Deus perinde ac homo fatigaretur, *C.* si uno ac simplicissimo actu his omnibus prospiciat *N.*

401. III. Obj. Nullum saltem est argumentum quod ex constante regularique causarum secundarum serie et effectuum ad divinam providentiam adstruendam deducitur. Constantia enim hæc a causis regularibus, quæ prius latebant, fundamentum habet. Ergo.

402. Resp. *D. Cons.* Ita tamen ut hæ ipsæ regulares causæ sapientiam summi Conditoris in illis constituendis evincant, providentiamque in illis conservandis, *C.* ut eam excludant *N.* Hoc enim inferre prodigiosæ stultitiæ esset, alioquin deneganda esset sapientia cujusque artificis in machinis inveniendis et elaborandis, quæ constantes effectus producunt. Quo igitur magis nobis admirabilis apparet universi hujus constitutio, eo magis se nobis commendandam præbet Dei sapientia et providentia.

—

Digitized by Google

CAPUT II.

DE PRÆDESTINATIONE.

403. De prædestinationis existentia, natura, causa et effectibus hic agendum est; de his, duobus articulis disseremus.

ARTICULUS I.

DE PRÆDESTINATIONIS EXISTENTIA, NATURA ET PROPRIETATIBUS.

404. Dari prædestinationem in confesso est penes catholicos omnes adversus pelagianos, nosque eam vindicabimus apposita propositione.

405. Quænam vero sit ejusdem natura ex ipsius definitione cognoscitur. A S. Augustino *lib. de Præd. Sanct.* c. 10. definitur: *Gratiæ præparatio;* ac fusius etiam in lib. *De dono perseverantiæ* c. 14: *Prædestinatio nihil est aliud quam præscientia et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur.* A S. autem Thoma p. 1. q. 23. ar. 2. definitur his verbis: *Prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutem æternam, in mente divina existens.* Ex his definitionibus intelligimus duo prædestinationem complecti, actum scilicet intellectus et actum voluntatis, utpote partem providentiæ et opus misericordiæ.

406. Prædestinatio 1. in *adæquatam* et in *inadæquatam* distinguitur. Adæquata complectitur, ut fides docet gratuitam electionem ad gratiam et ad gloriam; inadæquata solam electionem ad gloriam.

407. 2. Prædestinatio adæquate sumpta consideratur quoad *intentionem* et quoad *executionem*, seu potius consideratur in *actu primo* et in *actu secundo*, uti alii loquuntur, aut etiam ratione *principii* et ratione *termini*. Quatenus prædestinatio spectatur respectu executionis, in actu secundo, seu in *concreto*, de fide est duo ad eam requiri, gratiam ex parte Dei et cooperationem gratiæ ex parte hominis, cum vita æterna, quæ terminus est prædestinationis, sit *merces* et *corona justitiæ*, quæ non tribuitur nisi legitime certantibus, uti declarat Apostolus 2. ad Timoth. 2, 5. Quatenus vero spectatur in intentione, seu in actu primo et in abstracto, scholæ ab invicem dividuntur, quarum placita una cum præcipuis fundamentis jam subjicimus.

408. Itaque ex theologis catholicis alii contendunt prædestinationem etiam inadæquate sumptam quoad electionem ad gloriam gratuitam esse, seu Deum gratuito decreto ante prævisa quæcumque merita per cooperationem ad gratiam, quosdam ex universa perditionis massa in quam incidit totum humanum genus ob originale peccatum, elegisse, reliquis in hac perditionis massa relictis, quos saltem negative reprobavit. Hac porro electione facta, Deus, ex istorum sententia, decrevit dare gratias quibus electi seu prædestinati certissime perveniant ad gloriam ipsis destinatam. Alii autem censent Deum prius homines prælegisse ad gratiam, et ex præviso bono vel malo gratiæ usu aliis gloriam aliis vero decrevisse pœnam, seu quod idem est, prædestinationem ad gloriam factam esse post prævisa merita gratiæ. Priores vocant prædestinationem gratuitam *in se*, posteriores gratuitam *in causa*.

409. Fundamenta prioris sententiæ desumuntur 1° ex illis omnibus Scripturæ locis in quibus gratuita prædestinatio asseritur, e. g. Act. 13, 48. *Crediderunt quotquot præordinati erant ad vitam æternam.* Ephes. 1, 4. 5. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti . . . qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per J. C. in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ;* Rom. 9, 11. ubi Apostolus exemplo adducto Jacob et Esau uti typo prædestinatorum et reproborum pergit: *Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei* (Rebeccæ): *Quia major serviet minori, sicut scrip-*

Digitized by Google

tum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Et ita porro; 2° ex S. Augustino et S. Thoma, qui ambo illud constituunt principium de quorundam electione ad gloriam ex communi perditionis massa, ceteris in ea relictis. Ad hoc illustrandum adversus semipelagianos S. Augustinus exemplo utitur duorum infantium quorum alter baptizatur, alter vero ad baptismum pervenire non potest, in quibus certe nulla merita gratiæ supponi queunt. Angelicus vero *Lect. 6. in cap. 8. epist. ad Rom.* exponit conformitatem cum Christo veluti *terminum et effectum prædestinationis*, non autem ut ejus *causam;* 3° ex ratione theologica, quæ docet recte ordinantem prius velle seu proponere sibi finem ad quem deinceps obtinendum media seligit; porro finis in subjecta materia est gloria, media vero sunt gratiæ, ergo Deus utpote ordinator sapientissimus prius intendit gloriam quam gratiam.

410. Fundamenta posterioris sententiæ pariter eruuntur 1° ex Scriptura quæ non aliam exhibet rationem electionis aliquorum ad gloriam, et aliorum reprobationis ad pœnam quam prævisam cooperationem gratiæ; vel prævisum ejusdem abusum non solum in executione verum etiam in intentione. Quo spectant quæ Matth. 25, 34. leguntur: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi, esurivi enim* etc. item 42. *Discedite a me maledicti . . . Esurivi enim* etc. Porro particula *enim* patefacit quare alii electi ad regnum, alii ad supplicia destinati fuerint. Huc etiam referunt quæ scribit Apostolus ad Rom. 8, 29. *Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui:* seu non ante prædestinavit quam *præscierit:* et illud Petri Ep. 2. c. 1, 10. *Magis satagite ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis;* aliaque ejusmodi pene innumera Scripturarum oracula; 2° ex patribus omnibus Græcis et Latinis tum ante tum post S. Augustinum, quorum unanimis sententia est, Deum ex meritorum præscientia præmia aut pœnas decrevisse; nec ipse S. Augustinus ab hac sententia abnuit, imo eam juxta Joseph Tricassinum Ord. Cappuc. in op. *De prædestin. hominum ad gloriam* propugnavit constanter; 3° ex ratione theologica de sincera voluntate Dei salvandi omnes homines, etiam supposito originali peccato, quæ in opposita sententia vix aut nullatenus defendi potest. Hisce constitutis ad fundamenta prioris sententiæ respondent Scripturam in adductis omnibus testimoniis non loqui nisi de prædestinatione ad gratiam et ad fidei vocationem; S. Augustinum agere de prædestinatione adæquate sumpta adversus pelagianos ac semipelagianos ut ejus ferebat scopus; rationem denique petitam ex fine qui prius intenditur quam media, eliminant ex eo quod unice valeat quando finis est absolutus, non autem cum est conditionatus ut in casu de quo agitur.

411. Unaquæque schola, ut patet, sua fundamenta habet ad propriam tuendam sententiam; Ecclesia numquam istam controversiam dirimere voluit; poterit igitur unusquisque salva fide illi opinioni adhærere quæ magis arriserit, meliusque ad solvendas incredulorum et hæreticorum difficultates conferre deprehenderit.

Ut igitur ad id quod magis interest accedamus, sit:

PROPOSITIO I.

Datur ex parte Dei veri nominis prædestinatio eaque certa est et immutabilis.

412. Utraque propositionis pars de fide est, prout S. Augustinus, universa Ecclesia probante, eas adversus pelagianos ac semipelagianos propugnavit in lib. *De prædest. Sanctorum* et in lib. *De dono Perseverantiæ.* Præmittimus vero hic agi de prædestinatione adæquate sumpta tum ad gratiam tum ad gloriam.

413. Dari igitur in primis ex parte Dei ejusmodi prædestinationem sacræ litteræ apertissime evincunt; etenim Matth. 25, 34. Christus electis dicet: *Venite benedicti Patris mei, possidete*

Digitized by Google

paratum vobis regnum a constitutione mundi; et Rom. 8, 29 seqq. *Quos præscivit et prædestinavit . . . quos autem prædestinavit hos et justificavit, quos autem justificavit, hos et glorificavit;* ad Ephes. 1, 4. *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti . . . . prædestinavit nos . . . secundum propositum voluntatis suæ.* Hinc S. Augustinus lib. *De dono Persev.* c. 23. n. 65. *Veritatem*, inquit, *prædestinationis hujus et gratiæ, quæ nunc contra novos hæreticos cura diligentiore defenditur, numquam Ecclesia Christi non habuit;* ac S. Prosper in *Resp.* 1. ad *Object. Gallor.* ait: *Prædestinationem Dei nullus catholicus negat.*

414. Sed et ratio ipsa theologica eidem veritati suffragatur. Si enim prædestinatio ex S. Augustino est *gratiæ præparatio*, seu *præscientia et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur*, sequitur ejusmodi præparationem gratiæ, qua pervenitur ad vitam æternam debuisse a Deo ab æterno decerni, seu dari prædestinationem, uti etiam evolvit S. Th. p. 1. q. 23. ar. 1.

415. Quod si ab æterno hæc præparatio a Deo facta est, jam necessario fluit quod secundo loco propositum est, nempe prædestinationem et certam et immutabilem esse, prout certa est ac immutabilis ejus præscientia, certumque ac immutabile est divinæ voluntatis decretum. Hoc Christus declaravit Jo. 10, 27 seq. dicens: *Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternam do eis et non rapiet eas quisquam de manu mea.* In quæ verba apposite Augustinus lib. *De Corrept. et Gratia* c. 7. n. 14. *Horum si quisquam perit*, scribit, *fallitur Deus; sed nemo eorum perit quia non fallitur Deus; horum si quisquam perit, vitio humano vincitur Deus; sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.*

416. Impervium hoc quidem prædestinationis mysterium est imbecillitati nostræ, cujus profunditatem potius venerari quam perscrutari debemus; optime proinde S. Augustinus lib. *De Spir. et litt.* c. 34. concludebat: *Jam si ad illam profunditatem scrutandam quisquam nos coarctet, cur illi ita suadeatur ut persuadeatur, illi autem non ita; duo sola occurrunt interim, quæ respondere mihi placeat: O altitudo divitiarum, et: Numquid iniquitas apud Deum? Cui ista responsio displicet, quæret doctiores; sed caveat, ne inveniat præsumptores.*

DIFFICULTATES.

417. I. Obj. Adversus 1. partem. Data prædestinatione ex parte Dei, jam sequitur 1° Deum injustum fore acceptorem personarum, dum sine merito vel demerito alios ab æterno elegit, rejecit alios; 2° homines sic posse ratiocinari: vel sum prædestinatus vel non; si sum prædestinatus, quidquid egero, salvabor; si non sum prædestinatus, quidquid egero, peribo, adeoque aut præsumptione aut desperatione agetur, omnisque stimulus intercipitur ad resipiscentiam et ad virtutem; 3° jure propterea monachus ille Adrumetinus, de quo S. Augustinus in lib. *De dono Persev.* c. 15, monasterium deseruit ad sæculi deliciis libere indulgendum. Ergo.

418. Resp. *Neg.* 1^m *sequelam.* Deus enim injustitiæ, aut acceptionis personarum argueretur, si quidpiam alicui deberet; nihil porro Deus alicui debet. Accedit quod Deus omnibus suam gratiam conferat, ut idoneo loco ostendemus, in sententia proinde eorum qui tenent prædestinationem ad gloriam esse post prævisa merita gratiæ, sibi homo tantum adscribere deberet reprobationem ex præviso ipsius gratiæ abusu.

419. *Neg.* 2^m, *seq.* In hypothesi enim de prædestinatione ad gloriam post prævisa merita, ad propositum dilemma respondetur: eris prædestinatus, si obsecutus fueris usque in finem collatæ tibi gratiæ; alioquin damnaberis. Sic ægroto dici potest: sanaberis, si sumpseris medicinam; morieris, si eam recusaveris; aut etiam agricolæ: colliges, si seminaveris; secus, si seminare neglexeris, et ita porro. Cum enim Deus velit sincero

Digitized by Google

animo omnes salvos fieri, ex homine solo est damnatio. Et hac ratione, quin tempus in his diutius teramus, evanescunt reliquæ sequelæ quæ ex falso supposito procedunt.

420. Inst. Eadem urgeri possunt incommoda quoad prædestinationem *in causa*, posset enim quispiam dicere: vel Deus decrevit mihi conferre gratiam efficacem ac finalem perseverantiam, vel non: si primum, salvabor; si alterum, damnabor; et hoc etiam in sententia de gratia efficaci, ut ajunt, ab extrinseco; quod enim aliquis consequatur gratiam prævisam efficacem ex Dei munere est. Ergo.

421. Resp. Vel *N.* vel *D.* Si gratia constituatur efficax *a se, seu ab intrinseco*, *Tr.* Si *ab extrinseco*, seu a libera hominis cooperatione *N.* In hac enim posteriore hypothesi, cum Deus, ex dictis, omnibus gratias conferat sive remote sive proxime sufficientes, ex sola hominis malitia fit ut ea respuatur et inefficax efficiatur, nec perseveret. Optime rursum Augustinus in lib. *De corrept. et grat. O homo, in præceptione cognosce, quid debeas habere; in correptione cognosce, tuo te vitio non habere; in oratione cognosce, unde accipias quod vis habere.* Quod si Deus ex peculiari beneficio et prædilectione quibusdam velit dare gratiam prævisam efficacem, hoc non obstat quominus gratiæ quas ceteris elargitur, ad consensum sufficiant, et ex sola iterum hominum malitia fiat, ut illæ inefficaces reddantur. *Deserunt*, inquit S. Augustinus *De natur. et grat.* c. 26, *et deseruntur; deseruit et desertus est.*

422. II. Obj. adversus alteram partem. 1° Potest prædestinatio amitti et recuperari, dicitur enim Apoc. c. 3. de æterna corona: *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* 2° Deleri electi possunt de prædestinationis libro juxta illud Moysis Exod. 32, 31 seq. *Aut dimitte eis . . . aut dele me de libro vitæ;* et illud Christi Jo. 17, 12. *Quos dedisti mihi, custodivi; et nemo ex eis periit, nisi filius perditionis;* idcirco S. Petrus ep. 2. c. 1, 10. *Magis satagite*, scribebat, *ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis;* et Ecclesia Deum rogat, *ut omnia electorum nomina beatæ prædestinationis liber adscripta retineat.* Ergo prædestinatio nec certa nec immutabilis est, alioquin fatalem necessitatem inferret.

423. Resp. *D. A.* Potest prædestinatio amitti vel recuperari, spectata in causa et ex parte hominis, *C.* spectata in se et ex parte Dei *N.* Scripturæ ita loquuntur sive de corona, sive de libro vitæ, sive de hominum sollicitudine ad vitam æternam comparanda, ratione habita humanæ libertatis et incertitudinis, in qua ipsi versantur quamdiu in hac vita sunt, non autem de prædestinatione spectata prout subest præscientiæ et decreto Dei; quod esset absurdum et implicaret. Et hoc modo explanantur omnia objecta loca, si tamen omnia referuntur ad prædestinationem de qua loquimur. Intelligitur etiam quo sensu Ecclesia Deum roget, nempe ut justi perseverent et peccatores resipiscant, ut beati esse aliquando mereantur.

424. Non aliam vero certa ac immutabilis prædestinatio necessitatem infert, quam hypotheticam et consequentem, quæ oritur ex divina præscientia, quæ certe non officit libertati, sed etiam eam supponit. Adeoque S. Th. loc. cit. ar. 3. concludit: *Sic igitur et ordo prædestinationis est certus, et tamen libertas arbitrii non tollitur, ex qua contingenter provenit prædestinationis effectus.*

PROPOSITIO II.

Nemo sine speciali revelatione certus esse potest de sua prædestinatione.

425. De fide propositio est, ex definitione conc. Tridentini sess. 6. can. 16. *Si quis magnum illud usque in finem perseverantiæ donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc speciali revelatione didicerit; anath. sit.*

426. Scripturæ hoc dogma evidenter ostendunt. Apostolus Rom. 11, 20. *Tu*, inquit, *fide stas, noli altum sapere, sed time;* et 1. Cor. 10, 12. *Qui se existimat stare, videat ne cadat,* ut alia

Digitized by Google

pene innumera ejusmodi effata prætermittamus.

427. His innixus S. Augustinus in lib. *De Correpl. et grat.* c. 16. scribebat: *Quis enim ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat?*

428. Ratio porro aperta est; prædestinatio, ex dictis, est actus divini intellectus et voluntatis; nemo igitur illum novisse potest, quin Deus illi revelaverit.

DIFFICULTATES.

429. Ob. 1° Christus Marc. 11, 24. ait: *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis*, adeoque et perseverantiam; 2° et Apostolus ad Rom. 8, 16. *Spiritus*, inquit, *testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Si autem filii et hæredes;* 3° ac 1. Thess. 1, 4. *Scientes, fratres dilecti, a Deo electionem vestram;* 4° Qui proinde 2. Timoth. 4, 8. de se scribebat: *Reposita est mihi corona justitiæ;* 5° Nec aliter Apostolus Joannes ep. 1. 5, 13. docuit fideles dicens: *Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei.* Ergo certitudinem prædestinationis habere possumus.

430. Ad 1^m, *D.* Si certi simus nos bene orare, et perseveraturos in oratione, *C.* si simus incerti *N.* Porro, *Quid oremus, sicut oportet, nescimus*, scribit Paulus Rom. 8, 26.

431. Ad 2^m, *D.* Si filii et hæredes in spe, *C.* in re *N.*

432. Ad 3^m, *D.* Electionem ad fidem de qua loquitur Apostolus, *C.* ad perseverantiam et ad gloriam *N.*

433. Ad 4^m, *D.* Ex fiducia quam conceperat tot laboribus pro Christo exantlatis, *C.* ex certitudine, seposita revelatione, *N.*

434. Ad 5^m, *D.* Vitam æternam inchoative per fidem, *C.* formalem *N.* Alioquin omnes illi ad quos scribebat S. Joannes, fuissent certo prædestinati, nec excidere potuissent, quod nemo dicet.

—

ARTICULUS II.

DE CAUSIS ET EFFECTIBUS PRÆDESTINATIONIS.

435. Nullus hic sermo esse potest de causa physica et a priori, quæ Deum movere potuerit ad aliquos prædestinandos, quod esset absurdum, uti jamdiu animadverterat S. Thomas loc. cit. ar. 6. De sola proinde causa morali agi potest.

436. Pelagiani ac semipelagiani hanc constituerunt in virtutibus naturalibus, seu in meritis per vires proprias comparatis; pelagiani absolute, semipelagiani saltem ad initium fidei promerendum. Theologi catholici, uti vidimus, alii admittunt hanc causam, quoad prædestinationem inadæquatam ad gloriam, in meritis ope gratiæ comparatis; alii eam respuunt et a solo Dei beneplacito repetunt. His placitis scholarum dimissis, de quibus satis egimus, causa *finalis* prædestinationis est gloria Dei, *efficiens* est Dei decretum dandi gratiam et gloriam, *meritoria externa* seu principalis sunt merita Christi, *meritoria interna* seu secundaria, saltem quoad executionem, sunt merita supernaturalia ipsius prædestinati.

437. Et hæc de causis; quoad effectus prædestinationis, ad eos constituendos duæ conditiones requiruntur, 1° ut prædestinatio sit a Deo tanquam causa prædestinante, effectus enim supponit causam; 2° ut cum gloria æterna connexionem habeat, et ad eam de facto perducat. Quocirca prædestinationis effectus sunt vocatio, justificatio, et glorificatio. Huc solet afferri illud Pauli Rom. 8. *Quos præscivit et prædestinavit; quos prædestinavit, hos et vocavit; et quos vocavit, hos et justificavit; quos autem justificavit, illos et glorificavit.* Si tamen glorificatio, de qua hic loquitur Apostolus, sit beatitudo in altera vita, et non potius donorum collatio, qua Deus primos fideles gloriosos effecit, seu *magnificavit*, ut habet gr. textus. Inter divinæ prædestinationis effectus re-

Digitized by Google

censentur præterea naturalia illa bona quæ ex speciali Dei providentia et amore ad vitam ordinantur æternam, e. g. ingenium, indoles etc. dicente eodem Apostolo l. c. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis qui secundum propositum vocati sunt sancti;* mala item pœnæ hujusce peregrinationis; et juxta nonnullos lapsus ipsi morales, seu peccata quæ a Deo interdum permittuntur, ut inde majus bonum pro sua bonitate eruat in favorem electorum, tunc enim per accidens, ut ajunt, et hæc conferunt ad electorum utilitatem. Quo sensu S. Augustinus *De civ. Dei.* lib. 14. c. 13. scripsit: *Audeo dicere, superbis esse utile cadere in aliquod apertum, manifestumque peccatum; unde sibi displiceant, qui jam sibi placendo ceciderunt. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando flevit, quam sibi placuit, quando præsumpsit. Hoc dicit et sacer Psalmus: Imple facies eorum ignominia, et quærent nomen tuum, Domine. Id est. Ut tu eis placeas, quærentibus nomen tuum, qui sibi placuerunt quærendo, suum.* Alii tamen aliter rem explicant. Consuli potest Suarez *De effectibus prædestinationis* lib. 3.

CAPUT III.

DE REPROBATIONE.

438. Reprobatio seu rejectio, prout positiva est, a Magistro Sententiar. lib. 1. dist. 11. definitur. *Præscientia iniquitatis quorumdam, et præparatio damnationis eorumdem.* Tres ipsa actus complectitur, permissionem culpæ; negationem gratiæ efficacis ad resurgendum, decretum damnationis. Culpa igitur, uti patet, causa proxima reprobationis est. In his conveniunt catholici omnes adversus prædestinatianos et calvinianos.

439. Præter reprobationem vero hanc positivam, admittenda ne est alia reprobatio, negativa nuncupata? Alii affirmant, alii negant. Affirmant quotquot tuentur prædestinationem inadæquatam ad gloriam gratuitam in causa. Cum enim ex horum placito Deus ex universa damnationis massa decreverit ante prævisa merita quosdam ad gloriam eligere, hoc ipso ceteros omnes negative reprobavit. Negant quotquot adstruunt hanc ipsam prædestinationem ad gloriam post prævisa merita, siquidem in hac sententia Deus neminem solum negative rejicit, sed positive reprobat eos omnes quos peccato vel originali vel actuali prævidet inquinatos ex hac vita decessuros.

440. Quavis porro sententia admissa; exploratum est, causam proximam positivæ reprobationis, nempe peccatum, causam remotam supponere, quam *radicalem* theologi vocant. Hæc in permissione peccati, seu in decreto non dandi gratiam efficacem sive ad illud præcavendum, sive ab illo resurgendum consistit. Et hic rursum theologi disceptant in assignanda causa hujusce agendi rationis, quam cum reprobis Deus tenet; num scilicet ex sola ejus voluntate; num ex defectu gratiæ; num ex peccato originali quamvis dimisso, remote tamen influente? Nobis videtur aleæ imo et temeritatis plena ejusmodi ulterior inquisitio.

441. His igitur quæstionibus dimissis, veteres potius recentioresque prædestinatianos seu calvinistas adorimur qui autumant, Deum ex beneplacito suo et ante prævisa demerita positive homines quosdam reprobasse, seu ad æternum exitium destinasse. Hac de causa, juxta Calvinum, Deus non solum fidem ac omnem gratiam denegat sed eos impellit etiam necessario ad peccata, decipit ac illudit; sacramenta quoad istos sterilia sunt, nudaque signa. Hujus doctrinam refert Bellarminus lib. 2. *De statu peccati* c. 3. nec non Petavius *De Deo* lib. 10. c. 6. seqq. Cum vero non sibi Calvinus cohæreat, et interdum reprobationis causam soli tribuat Dei beneplacito, interdum vero rejicere videatur in peccatum originale, prout etiam placuit Jansenio, factum est ut calvinistæ in *antelapsarios* et *postlapsarios* seu *superlapsarios* distinguantur, prout alterutri adhærent sententiæ.

Digitized by Google

PROPOSITIO.

Impium est asserere Deum ex solo beneplacito aliquos homines positive reprobasse, atque æterno supplicio destinasse, absque prævii peccati prævisione.

442. Repugnat enim Scripturæ, universæ traditioni, rectæque rationi ejusmodi assertio, Sapient. 1, 13. legitur: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Diligis omnia, quæ sunt,* subditur ib. 18, 25. et *nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Præterea si, Ezech. 18, 23., dicit Deus: *Numquid voluntatis meæ est mors impii... et non ut convertatur a viis suis et vivat?* Quanto minus vult ipse quempiam sine prævisione peccati ad æterna supplicia destinare? Hinc expresse S. Petrus ep. 2. 3, 9. de Deo testatur: *Nolens aliquos perire.* Demum nullam aliam præter peccatum assignat Scriptura causam indignationis Dei æternæque damnationis, dicente Christo Matth. 25, 41. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim et non dedistis mihi manducare.* Unica igitur ratio, quæ a Christo assignatur ob reproborum damnationem, est bonorum operum ad quæ illi tenebantur neglectus; non alia igitur est æterni damnationis eorumdem decreti.

443. Supervacaneum vero est Patrum testimonia ad hoc ipsum evincendum congerere, cum una omnium mens fuerit. Audiatur præ ceteris unus Augustinus, qui lib. 3. *contr. Julianum* scribit: *Bonus est Deus; justus est Deus; potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quempiam sine malis meritis damnare, quia justus est.*

444. Sed et ipsa ratio, imo et communis hominum sensus juxta ideam quam quisque de Deo habet, abhorret ab ejusmodi doctrina. Dei enim justitiæ notio postulat ut nemini pœnam sine culpa decernat, alioquin humana justitia melior divina foret.

445. Deum autem neminem ad peccatum destinare, adeoque neque peccati auctorem esse; hominem insuper libero pollere arbitrio, etiam originali supposito peccato, suis locis ostendemus.

DIFFICULTATES.

446. Obj. Unica reprobationis et damnationis ratio, Dei voluntas in Scripturis assignatur; Apostolus enim Rom. 9, 11. seqq. aperte scribit: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui;* et v. 16.: *Igitur non est volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei!* hinc de Pharaone ex nomine ipsius Dei, subjicit v. 17. *Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam;* concludit vero v. 18. *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat;* ac 21. rationem reddit dicens: *An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ergo.

447. Resp. *N. A.* Ad probationes vero reponimus præter argumentum de quo agimus illas afferri. Etenim Apostolus in tota hac ad Rom. epistola nihil aliud sibi proposuit quam statuere gratuitam vocationem ad fidem. Cum omnes homines Judæi ac gentes sub peccato essent et egerent gloria Dei, ex gratuita sua bonitate, sine ullis præcedentibus meritis gentes ad fidem vocavit, Judæos ex justitia sua reprobavit ob ipsorum incredulitatem. In cujus rei confirmationem adduxit Apostolus exemplum Esau et Jacob ex quibus prælegit Deus quoad temporalem benedictionem Jacob præ Esau in pari conditione; item Pharaonis et Nabuchodonosor, quorum primum in sua indurazione reliquit, alterius vero misertus est. Sic quare ex duobus peccatoribus Deus unius misereatur, alterum in sua iniquitate relinquat, nulla alia ratio reddi potest, quam quod cum altero misericordiam, cum altero vero justitiam exercere voluerit. Sed, ut patet, peccatum semper supponitur uti causa reprobationis et damnationis. Hinc S. Augustinus *Epist.* 194. n. 14. *Quæ-*

Digitized by Google

rimus, scribit, *meritum obdurationis et invenimus. . . Quibus* (misericordiam) *non impertitur, nec digni sunt, nec merentur; at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur.*

448. Inst. 1° Prov. 16, 4. dicitur: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum;* ac 2° Sap. 14, 11. *Creaturæ Dei in odium factæ sunt;* 3° Sane non alio fine infantes qui sine baptismo decedunt, ac infideles negativi conditi sunt, nisi ut damnentur. Ergo.

449. Resp. Ad 1^m, *D.* supposito peccato, impius ad diem malum servatur, *C.* illo non supposito *N.* Alioquin impius non foret.

450. Ad 2^m, *D.* Ex hominum culpa, *C.* ex intentione Dei, *N.* Homines enim sunt, qui propria malitia, creaturis in se bonis pessime in suam perniciem abutuntur.

451. Ad 3^m, *Neg.* Nam præter Dei voluntatem infantes non perveniunt ad baptismum, ut suo loco ostendemus, et infideles nihil audierunt quandoque de Christo. Nec enim Deus his infidelibus gratiam suam denegat, qua si bene utantur, ad observationem legis saltem naturalis, ulterioribus auxiliis præsto erit ne pereant; Deus enim facienti quod in se est gratiam non denegat, juxta tritum in scholis effatum; et S. Augustinus in lib. *De vera religione* c. 25. duplici distincto providentiæ ordine, publico cum nationibus; privato cum unoquoque individuo, concludit: *Quoniam divina providentia non solum singulis hominibus quasi privatim, sed universo generi humano tamquam publice consulit: quid cum singulis agatur, Deus, qui agit, atque ipsi cum quibus agitur, sciunt; quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit, et per prophetiam.* Et S. Prosper in *Respons. ad objectionem tertiam Vincentianam* generatim pronuntiat: *Nemo a Deo ita creatus est, ut pereat; quia alia est causa nascendi, alia pereundi. Ut enim nascantur homines, Creatoris est beneficium; ut autem pereant prævaricationis est meritum.*

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

PROOEMIUM.

1. Augustissimæ Trinitatis mysterium basis ac fundamentum est totius religionis christianæ. Hujus professionis summam complexus est auctor symboli Athanasiani his verbis: *Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur: neque confundentes personas, neque substantiam separantes;* et Ecclesia in præfatione SS. Trinitatis, eo revocat fidei hujus professionem, *ut in personis proprietas, in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas.*

2. Si proinde fides catholica de Trinitate consistit in admittendis tribus personis realiter distinctis in unitate numerica essentiæ, sequitur has personas sibi coæternas, coæquales ac consubstantiales esse; alteram ab altera procedere, Filium quidem a Patre per æternam generationem; Spiritum Sanctum ex Patre et Filio tanquam ab unico principio per simplicem processionem.

3. Errores omnes circa hoc mysterium exorti ad tres classes revocari facile possunt. Prima classis eorum est qui nullam agnoscunt in personis divinis distinctionem, cujusmodi fuere sabelliani, et qui ab illis processerunt sociniani et unitarii. Altera eos complectitur qui inficiati sunt consubstantialitatem et æqualitatem trium personarum, uti ariani, macedoniani, et qui illos secuti sunt. Tertia a græcis schismaticis conflatur qui inficiati sunt processionem Spiritus Sancti a Patre et Filio, veluti ab unico principio. Rationalistæ cum socinianis et unitariis totum mysterium rejiciunt tanquam adversans rectæ rationi.

4. Ut igitur catholicam doctrinam vindicemus adversus tot adversarios, præmissis prius necessariis notionibus ad dicendorum intelligentiam; 1° generatim trium personarum in unitate naturæ subsistentium veritatem adstruemus. Qua veritate constituta, 2° Filii, ac Spiritus S. singillatim divinitatem deducemus; 3° Spiritus Sancti a Patre Filioque ostendemus processionem; 4° denique nonnulla subjiciemus corollaria ad uberiorem argumenti totius illustrationem.

CAPUT I.

DE VOCIBUS QUÆ IN DISSERENDO DE AUGUSTISSIMO TRINITATIS MYSTERIO USURPANTUR.

5. Ab hæreticis, qui vocibus adhiberi solitis circa Trinitatis mysterium abusi sunt, ad earum expositionem compellimur. Ex hac duo commoda in rem nostram proveniunt, ac primo ut clarior evadat tractatio, secundo ut facilius adversariorum dissolvantur sophismata.

6. Cum tota præsens controversia ad *unitatem* et *distinctionem* revocetur, fit, ut ex vocabulis explanandis alia ad unitatem, ad distinctionem alia referantur constabiliendam; et ad posteriorem hanc classem spectant quæ de relationibus et origine disseruntur.

7. Sunt autem in primis vocabula isthæc, *essentia, natura, substantia, existentia,* item *subsistentia, suppositum* atque *persona.*

8. *Essentia*, quæ ab *esse* dicitur, est id quo res quælibet in suo esse constituitur, seu est id quod est. Sic essentia hominis est id per quod homo est; nihil ea prius excogitari in qua-

Digitized by Google

...pli-
...naturam
...perationem di-
...m. Hinc *actio* dicta
...substantialis naturæ motio.

10. *Substantia* vulgo definitur: *id quod nullo alio indiget, cui inhæreat ad existendum.* Triplici autem sensu substantia accipitur; 1° pro essentia; 2° pro eo quod accidentibus seu modificationibus subest, quasi a *substando*; 3° pro re per se existente; qua postrema significatione tam de Deo, quam de creaturis enuntiari potest.

11. *Existentia* definiri solet *essentia in actu*, seu essentia extra meræ possibilitatis statum, quæ quidem notio competere creaturis potest, non autem Deo. Deus siquidem existit per essentiam, seu vi essentiæ suæ, utpote ens a se, quod scilicet in se habet rationem suæ existentiæ.

12. *Subsistentia* hic sumitur pro modo quo substantia quædam sigularis tota et ultimo completa subsistit, suique juris efficitur; hinc definitur: *Ultimum substantiæ complementum, eam reddens sui juris sive incommunicabilem alteri tanquam supposito sive personæ.* Quo fit ut per subsistentiam ita compleatur suique juris substantia efficiatur ut absque dependentia ab alio tanquam persona vel supposito agat et operetur.

...is-
...de-
...a sui-
...do suo,
...aus esse
...us quem
...t patet in
...itas a sub-
...existat.
...ac supposi-
...m. A Boëtio
...aturæ indivi-
...ien nonnullis,
...gua ejusmodi
...uerunt eam di-
...ubsistentiam ra-

...naturam; essentiam, per-
...ocant φύσιν, οὐσίαν, ὑπόστασιν *phy-*
...sin, usian, hypostasin. Eadem tamen his vocibus hæsit significatio, nec nisi temporis tractu determinata est ex occasione abusus sabellianorum in his vocibus usurpandis, et contentionum etiam quæ inter catholicos ipsos ortæ sunt.

16. Nonnisi improprie *essentiæ, existentiæ*, et *naturæ* nomina de Deo prædicantur, cum tria hæc in Deo identificentur; sic etiam vel ipsa *personæ* vox Deo accommodatur; nam in Deo non est persona, sicut in nobis contingit, substantia individua et distincta ab alia, imo diversa; sed personæ vox, cum de Deo dicitur, indicat tantum distinctos ejusdem substantiæ existendi seu subsistendi modos.

17. Sed jam de *originibus* ac *relationibus* nonnulla sunt delibanda. *Origo est emanatio unius ab alio.* Emanare autem potest unum ab alio vel tanquam a *principio*, vel tanquam a *causa:* tum aut *generatione* aut simplici *processione;* et hæ propterea voces exponendæ sunt.

18. *Principium est id quod rationem continet, cur illud sit, cujus dicitur principium*, quodque *principiatum* vocatur: aut etiam: *est illud quod habet in se rationem principiati.* Pater e. g. est principium, filius principiatum, quia pater est ratio cur filius sit. Ex qua notione sequitur 1° principium *aliquo modo* debere distingui a principiato;

Digitized by Google

nim rationem principiati;
·o est *aliquo modo* distin-
est ut in ratione tantum
ıbsistendi alterum ab
·, non autem in ratio-
Deo eadem est es-
Pater tamen a
·tincta ratione
· necessariam
principium
m habent
3° prin-
·ratione
ıdet.
in-
·-
·on-
·ur aliud
autem quod sic
. seu producitur *effectus*
·ur. Hoc igitur interest dis-
·men inter *causam* et *principium*, quod illa sit veluti genus, hoc veluti species, cum omnis causa sit principium, non vero omne principium sit causa; fieri siquidem potest ut principiatum non sit natura distinctum a suo principio, uti evenit in divinis. Græci quod nos vocamus principium vocant *causam* sed *intrinsecam*.

20. *Generatio* post S. Thomam definiri solet: *Origo viventis a principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ*. Hæc similitudo respicit speciem non genus.

21. *Processio est origo unius ab alio*; ejusmodi origo esse potest vel *ad intra* vel *ad extra*, adeoque per actionem *immanentem* si ad intra, *transeuntem* si ad extra sit. Processio magis patet quam generatio, cum omnis generatio processio sit, non autem e converso.

22. *Relatio* est *ordo* seu *habitudo unius ad alterum*. Duo idcirco extrema, seu duos terminos saltem postulat. Nempe unum quod refertur, aliud ad quod refertur. Si mutua sit hæc relatio dicitur perfecta e. g. patris et filii; si mutua non sit, ut domus ad tectum, dicitur imperfecta. Relatio autem potest esse aut inter substantias, aut inter modos unius ejusdemque substantiæ.

23. Si relatio seu oppositio sit inter substantias dicitur *ad aliud*, si inter modos dicitur *ad alterum*, talis porro est quæ habetur in divinis.

24. Quum tot creatæ difficultates sint a fidei catholicæ adversariis ex æquivocatione vocis *ingeniti*, nonnulla et de hac voce adjicienda sunt. *Ingenitum* potest significare idem ac *non factum* aut *non creatum*, quo sensu hæc vox æque competit tribus personis divinis; idem præterea valet ac *non generatum*, quo sensu convenit Patri ac Spiritui Sancto; demum potest significare *non emanatum* sub quovis respectu, et hoc sensu solius Patris propria est.

25. In hac postrema significatione *ingeniti* vox bifariam accipi potest, *negative* aut *privative*; in sensu *negativo*, accipitur, cum removetur a subjecto de quo prædicatur, aliqua affectio, quæ eidem convenire nequit, uti cum Deus *immortalis* aut *incorruptibilis* dicitur; in sensu *privativo* aliquid enuntiatur abesse a subjecto, quod absolute inesse ei posset, uti dicitur de homine quod cæcus aut amens non sit. Si igitur vox *ingeniti negative* usurpetur competit divinæ essentiæ, imo et Patri quatenus Pater est, cum exprimat notionem primæ personæ propriam; si *privative* competit etiam Patri, sed quatenus in genere divina persona est.

26. *Notio* est id quo valemus alteram ab altera persona secernere atque internoscere.

27. Animadvertendum hic denique est vocem personæ in Deo longe verisimilius esse relativam et non absolutam, adeoque directe ac primario relationem exprimere, secundario vero ac in obliquo significare substantiam; sic relativæ sunt voces Patris, Filii et Spiritus Sancti. Vox autem Dei absoluta per se est, ac primario naturam seu substantiam, secundario personas significat.

28. Et hæc de vocibus quæ in decursu tractatus adhiberi solent, earumque significationibus.

—

Digitized by Google

libet re potest. Tria in eam concurrunt, 1° ut sit quod primum in ente concipitur; 2° ut ceterorum quæ in eodem sunt aut ab eo dimanant radix sit ac fundamentum; 3° ut id sit quo ab alia re qualibet distinguatur. Sic essentia hominis est ut sit animal rationale.

9. *Natura* a *nascor* dicta in primæva significatione exprimit id quod ex alio ortum habuit seu progenitum est. Ast postea vox hæc adscita fuit uti synonima essentiæ; prout vero ab essentia distinguitur definiri *natura* solet: *principium actionis ac operationis rei intime inhærens.* Prout Deo accommodatur posset dici: *Principium actionis divinæ ab ipsa tamen actione interiori minime sejunctum.* Hæc naturæ notio communissima apud patres veteres est, ex ea enim inferebant duplicem in Christo distinctam naturam juxta duplicem ejus operationem divinam et humanam. Hinc *actio* dicta ab iis est *substantialis naturæ motio.*

10. *Substantia* vulgo definitur: *id quod nullo alio indiget, cui inhæreat ad existendum.* Triplici autem sensu substantia accipitur; 1° pro essentia; 2° pro eo quod accidentibus seu modificationibus subest, quasi a *substando*; 3° pro re per se existente; qua postrema significatione tam de Deo, quam de creaturis enuntiari potest.

11. *Existentia* definiri solet *essentia in actu,* seu essentia extra meræ possibilitatis statum, quæ quidem notio competere creaturis potest, non autem Deo. Deus siquidem existit per essentiam, seu vi essentiæ suæ, utpote ens a se, quod scilicet in se habet rationem suæ existentiæ.

12. *Subsistentia* hic sumitur pro modo quo substantia quædam sigularis tota et ultimo completa subsistit, suique juris efficitur; hinc definitur: *Ultimum substantiæ complementum, eam reddens sui juris sive incommunicabilem alteri tanquam supposito sive personæ.* Quo fit ut per subsistentiam ita compleatur suique juris substantia efficiatur ut absque dependentia ab alio tanquam persona vel supposito agat et operetur.

13. *Suppositum* idem est ac subsistentia sed in concreto existens; ac definitur: *Substantia ultimo completa suique juris,* seu substantia cum *modo suo,* qui tamen potest absolute alienus esse a substantia, seu ab eo diversus quem substantia per se haberet, ut patet in Incarnatione, in qua humanitas a subsistentia divina regitur, ut existat.

14. *Persona* idem est ac suppositum, sed ratione præditum. A Boëtio definita est: *rationalis naturæ individua substantia.* Cum tamen nonnullis, licet immerito, ambigua ejusmodi definitio videatur, maluerunt eam dicere *suppositum* seu *subsistentiam rationalem.*

15. Græci *naturam; essentiam, personam* vocant φύσιν, οὐσίαν, ὑπόστασιν *physin, usian, hypostasin.* Eadem tamen his vocibus hæsit significatio, nec nisi temporis tractu determinata est ex occasione abusus sabellianorum in his vocibus usurpandis, et contentionum etiam quæ inter catholicos ipsos ortæ sunt.

16. Nonnisi improprie *essentiæ, existentiæ*, et *naturæ* nomina de Deo prædicantur, cum tria hæc in Deo identificentur; sic etiam vel ipsa *personæ* vox Deo accommodatur; nam in Deo non est persona, sicut in nobis contingit, substantia individua et distincta ab alia, imo diversa; sed personæ vox, cum de Deo dicitur, indicat tantum distinctos ejusdem substantiæ existendi seu subsistendi modos.

17. Sed jam de *originibus* ac *relationibus* nonnulla sunt delibanda. *Origo est emanatio unius ab alio.* Emanare autem potest unum ab alio vel tanquam a *principio,* vel tanquam a *causa:* tum aut *generatione* aut simplici *processione;* et hæ propterea voces exponendæ sunt.

18. *Principium est id quod rationem continet, cur illud sit, cujus dicitur principium,* quodque *principiatum* vocatur: aut etiam: *est illud quod habet in se rationem principiati.* Pater e. g. est principium, filius principiatum, quia pater est ratio cur filius sit. Ex qua notione sequitur 1° principium *aliquo modo* debere distingui a principiato;

Digitized by Google

continet enim rationem principiati; dictum porro est *aliquo modo* distingui, quia satis est ut in ratione tantum existendi seu subsistendi alterum ab altero distinguatur, non autem in ratione *essentiæ*. Sic in Deo eadem est essentia Patris ac Filii, Pater tamen a Filio distinguitur distincta ratione subsistendi. Sequitur 2° necessariam adesse connexionem inter principium et principiatum, quæ mutuam habent inter se relationem. Sequitur 3° principiatum esse saltem ordine ac ratione suo principio posterius a quo pendet.

19. *Causa* dicitur *principium influens esse in aliud*; seu *causa generatim sumpta, est id quod rationem continet cur aliquo modo habetur aliud natura distinctum*. Id autem quod sic a *causa* profluit seu producitur *effectus* nuncupatur. Hoc igitur interest discrimen inter *causam* et *principium*, quod illa sit veluti genus, hoc veluti species, cum omnis causa sit principium, non vero omne principium sit causa; fieri siquidem potest ut principiatum non sit natura distinctum a suo principio, uti evenit in divinis. Græci quod nos vocamus principium vocant *causam* sed *intrinsecam*.

20. *Generatio* post S. Thomam definiri solet: *Origo viventis a principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ*. Hæc similitudo respicit speciem non genus.

21. *Processio est origo unius ab alio*; ejusmodi origo esse potest vel *ad intra* vel *ad extra*, adeoque per actionem *immanentem* si ad intra, *transeuntem* si ad extra sit. Processio magis patet quam generatio, cum omnis generatio processio sit, non autem e converso.

22. *Relatio* est *ordo* seu *habitudo unius ad alterum*. Duo idcirco extrema, seu duos terminos saltem postulat. Nempe unum quod refertur, aliud ad quod refertur. Si mutua sit hæc relatio dicitur perfecta e. g. patris et filii; si mutua non sit, ut domus ad tectum, dicitur imperfecta. Relatio autem potest esse aut inter substantias, aut inter modos unius ejusdemque substantiæ.

23. Si relatio seu oppositio sit inter substantias dicitur *ad aliud*, si inter modos dicitur *ad alterum*, talis porro est quæ habetur in divinis.

24. Quum tot creatæ difficultates sint a fidei catholicæ adversariis ex æquivocatione vocis *ingeniti*, nonnulla et de hac voce adjicienda sunt. *Ingenitum* potest significare idem ac *non factum* aut *non creatum*, quo sensu hæc vox æque competit tribus personis divinis; idem præterea valet ac *non generatum*, quo sensu convenit Patri ac Spiritui Sancto; demum potest significare *non emanatum* sub quovis respectu, et hoc sensu solius Patris propria est.

25. In hac postrema significatione *ingeniti* vox bifariam accipi potest, *negative* aut *privative*; in sensu *negativo*, accipitur, cum removetur a subjecto de quo prædicatur, aliqua affectio, quæ eidem convenire nequit, uti cum Deus *immortalis* aut *incorruptibilis* dicitur; in sensu *privativo* aliquid enuntiatur abesse a subjecto, quod absolute inesse ei posset, uti dicitur de homine quod cæcus aut amens non sit. Si igitur vox *ingeniti negative* usurpetur competit divinæ essentiæ, imo et Patri quatenus Pater est, cum exprimat notionem primæ personæ propriam; si *privative* competit etiam Patri, sed quatenus in genere divina persona est.

26. *Notio* est id quo valemus alteram ab altera persona secernere atque internoscere.

27. Animadvertendum hic denique est vocem personæ in Deo longe verisimilius esse relativam et non absolutam, adeoque directe ac primario relationem exprimere, secundario vero ac in obliquo significare substantiam; sic relativæ sunt voces Patris, Filii et Spiritus Sancti. Vox autem Dei absoluta per se est, ac primario naturam seu substantiam, secundario personas significat.

28. Et hæc de vocibus quæ in decursu tractatus adhiberi solent, earumque significationibus.

—

Digitized by Google

CAPUT II.

DE NUMERICA DIVINÆ ESSENTIÆ UNITATE IN TRIBUS PERSONIS.

29. Fidei dogmata ex divina revelatione constitui debent. Cum vero duplex via nobis sit qua constare potest de divina revelatione dogmatis alicujus, Scriptura et Traditio, ex utraque veritas mysterii Trinitatis probanda a nobis est. Prætermittimus consulto quæstionem, utrum supposita revelatione, eadem veritas, sola ratione demonstrari possit, ne re non necessaria detineamur, cum satis nobis sit evincere, quod ostendi nequeat Trinitatis mysterium cum recta ratione pugnare.

PROPOSITIO I.

Tres sunt in una divina essentia personæ realiter distinctæ. Probatur primo ex sacris Litteris generatim.

30. De fide propositio est, uti constat tum ex symbolo Athanasiano; tum ex omnibus catholicæ fidei professionibus, tum denique ex conc. Lateranensi IV. cap. *Firmiter*.

31. Urgemus ex sacris Litteris potissime auctoritates ex N. T. desumptas; quamvis enim ex V. T. pluralitas personarum non uno in loco prædicetur, uti Gen. 1, 16. *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;* et c. 3, 22. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est;* tum Ps. 2, 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, Ego hodie genui te;* et Ps. 109, 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*, adscita præsertim expositione Christi, et Pauli; attamen cum explicita trium distinctarum personarum in unitate essentiæ doctrina in N. T. tradatur, ideo exinde probationes nostras proferemus.

32. Jam vero nota est baptismi formula ex Christi præcepto Matt. ult. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.* Porro per particulam *et* tres distinguuntur personæ; per voces *in nomine* communis tribus istis personis efficientia, virtus, auctoritas, adeoque natura, significatur, cum tribus his personis in communi gratia sanctificans tribuatur seu effectus baptismi, et mancipatio baptizati illarum cultui. Nec omittendum, Christum hac formula paucis contraxisse totam doctrinam suam circa trium harum personarum essentiæ divinæ unitatem.

33. Hanc enim doctrinam Christus aperte tradidit Jo. 15, 26. dicens: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Ubi tres numerantur distinctæ personæ Pater, Filius, et *Paraclitus;* item communis natura cujusmodi est Patris et Filii, et præterea Paracliti qui a Patre procedit, sive emanat; quod enim a Deo procedit ac emanat Deus est; cujusmodi pariter est Filius, qui, ut habetur Jo. 16, 27. 28., a Patre Deo exivit. Idem Christus docuit ibid. 14, 16. *Et ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis;* ALIUM *vocat per oppositionem ad semetipsum;* et iterum cum ibid. v. 8. et seqq. Philippo percontanti visionem Patris, respondit: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem . . . Non creditis quia ego in Patre et Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor; Pater autem in me manens, ipse facit opera.* Ex his autem liquet 1° unam Patri ac Filio eandemque efficientiam et actionem tribui adeoque naturam; 2° commeationem prædicari Patris in Filium ac vicissim, quæ nonnisi in identitate naturæ locum habere potest; 3° affirmari uno viso alterum videri, quod consequens non esset si diversa esset Patris Filiique substantia. Cum vero de Spiritu S. affirmet Christus ex Patre procedere, ac de suo accipere, jam patet unam eandemque in tribus distinctis personis naturam seu substantiam prædicari.

34. Hæc confirmantur ex collatione Isa. 6, 9. Jo. 12, 40. et Act. 28, 26. Quibus in locis verba illa: *Audite audientes et nolite intelligere*, æque tribuuntur uti prolata a Patre, a Filio, et a Spiritu Sancto, atque idcirco personis his singulis eadem efficientia tri-

Digitized by Google

buitur, eadem gloria atque majestas.

35. Demum id ipsum conficimus ex celebri textu 1. Ep. Jo. 5, 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlis, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt:* quo et distinctio personarum et unitas essentiæ aperte prædicantur. Quorum verborum genuinitatem licet negaverint recentiores biblici cum socinianis ac rationalistis, certum tamen est ea reperiri in antiquissima versione Vulgata, ut neque adversarii diffitentur; hæc citasse patres Africanos, quadringentos nempe episcopos sec. Ecclesiæ V. in disputatione cum Vandalis arianis sub Hunnerico habita; ea allegasse patres antiquissimos Eucherium, Phæbadium, utrumque Idacium, præter Tertullianum et Cyprianum qui aperte saltem ad ipsa alludunt, ut omittamus posteriores patres; certum pariter est in antiquissimis codicibus græcis ea reperta fuisse, ut patet ex recensione Hieronymiana, quam exhibet vetustissimus codex Bœticus qui exaratus est ex ipsis membranis quas ex dictatu S. Hieronymi exceperunt notarii ad eum missi a Lucio Bœtico. Porro S. Hieronymus professus est se ex mandato Damasi Rom. Pontificis novum testamentum græcæ fidei reddidisse; argumento igitur ineluctabili est olim in græcis codicibus palæstinensibus quibus S. Doctor usus est hunc versiculum extitisse. Idem dic de complexionibus Aurelii Cassiodorii, qui eas confecit juxta præstantiores codices græcos, quos præ manibus habebat. Proinde cum reperiatur comma istud in Vulgata, quæ antiquissima est, utpote ævo apostolico confecta, quæque omnibus codicibus græcis qui supersunt est anterior, juxta criticæ regulas est retinendum, atque catholicæ doctrinæ est ineluctabile argumentum.

36. Et hæc quidem in Scripturis, quæ majus robur accipient ex constante Ecclesiæ universæ traditione, quam nonnisi majoris claritatis gratia a Scripturis sejungimus, cum simul spectari debeant.

—

DIFFICULTATES.

37. I. Obj. 1° Nuspiam in Scripturis aperte traditur *Trinitas* personarum distinctarum in *consubstantialitate* naturæ; 2° formula baptismi distinctionem personarum exhibet, non autem unitatem substantiæ, jubemur enim baptizari in nomine Dei Patris hominum, Jesu Messiæ, et Spiritus Sancti peculiaris Dei vis personæ forma indutæ; 3° eodem sensu intelligi debet apprecatio Apostoli 2. Cor. 13, 15. et reliqua omnia quæ adduci solent uti Matth. 3, 16-17. de baptismo Christi; 1. Cor. 12, 4-6. 1. Petri 1-2., Rom. 15, 30. in quibus consubstantialitatis nulla fit mentio. Ergo.

38. Resp. Ad 1^m, *D.* Nusquam hæ voces in Scripturis occurrunt *Trinitatis et consubstantialitatis*, *C.* non occurrit aperte veritas his vocibus significata *N.* Ex probationibus enim quas attulimus quoad eos qui sincere veritatem quærunt, apertissime constat ejusmodi veritatem in Scripturis contineri.

39. Ad 2^m, *Neg.* Cum tribus distinctis personis eandem virtutem efficientiamque divinam tribuat baptismatis formula, divinæ scilicet gratiæ largitionem. Quod autem dicitur de Deo Patre hominum, Jesu Messia, ac de Spiritus Sancti peculiari vi, pia est socinianorum ac rationalistarum speculatio, non autem baptismi forma; cumque forma hæc, ex dictis, sit veluti compendiosa expressio doctrinæ Christi circa hoc mysterium, ejus sensus ex ceteris doctrinæ capitibus, quibus eadem veritas docetur, colligendus est.

40. Ad 3^m, *D.* Si singula objecta loca seorsum ac solitarie spectentur absque nexu cum doctrina fundamentali, non sunt demonstrativa, *Tr.* vel *C.* si in nexu cum doctrina fundamentali sumantur, ad quam per illa alluditur, *N.* Jam vero cum Trinitas personarum, earumque communis natura adeo aperte a Christo in adductis apud Joannem testimoniis tradatur, atque hæc doctrina fidelibus, uti ostendemus, ab Apostolis adeo in-

Digitized by Google

culcata fuerit, ad eam tanquam ad rem notissiman, quin clarius sensum aperirent suum, alludunt Petrus et Paulus, quorum verba non intelligerentur nisi supposita doctrina ac fide in Trinitatis mysterium.

41. Ins. 1° Ex baptismi formula unitas naturæ in tribus personis colligi nequit, cum vel ipse Apostolus 1. Cor. 10, 2. de Israelitis scribat quod fuerint *baptizati in Moyse, in nube et in mari* in quibus nulla unitas naturæ fingi potest, prout nec in Deo et Angelis et Sanctis in quorum tamen *nomine* Ecclesia commendare solet animas exeuntium. Ergo.

42. Resp. *Neg.* paritatem in utroque argumento; nam Apostolus non scribit Israelitas baptizatos fuisse *in nomine* Moysis, nubis, et maris, ut in formula baptismi habetur; quod si Ecclesia morituros commendat *in nomine Dei Patris . . . in nomine Angelorum* etc. ea addit quæ omnem dubitationem de ejus sensu tollunt, dicens: *In nomine Dei Patris qui te creavit, in nomine Filii qui pro te passus est, in nomine Spiritus S. qui in te effusus est, in nomine Angelorum et Archangelorum, in nomine Patriarcharum* etc. quin aliud adjiciat, ut sic insinuet horum efflagitare intercessionem.

43. II. Inst. 1° Etsi nonnulla hujus doctrinæ semina in Scripturis habeantur, explicari debent vel ex philosophematibus judaicis et platonicis, quæ tunc temporis obtinebant, vel ex pio discipulorum in magistrum affectu; 2° haberi proinde debet doctrina hæc uti typus quo significetur Deum Patrem uti Spiritum Sanctum se se per Jesum Christum hominibus manifestasse. Ergo.

44. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Si enim vera semina hujus dogmatis in Scripturis occurrunt, ut id demus adversariis, semina evolvi debent, non autem explicari arbitraria ratione. Unde ipsi probant illa philosophemata platonica apud Judæos in Palæstina obtinuisse? Unde ostendunt discipulos ex pio in magistrum affectu mentiri voluisse ac decipere universum orbem, donec insurrexissent sociniani ac rationalistæ? Asserere facile est, demonstrare valde difficile, imo in casu nostro impossibile plane.

45. Ad 2^m, *Neg.* Hic enim typus est absurdus, ratione habita biblicæ doctrinæ. Etenim Spiritus S. est *alius Paraclitus, qui procedit a Patre, et prout a Filio distinguitur*, quomodo dici potest Pater, qui *ut Spiritum Sanctum se manifestavit?* Qui fieri potuit ut ejusmodi typum nemo noverit per XVIII. integra secula?

46. II. Obj. 1° Christus Jo. 17, 3. ita Patrem alloquitur: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Unde sic: Deus verus, de quo hic loquitur Christus, est Deus summus; atqui hic est solus Pater: ergo Christus et Spiritus S. non sunt Deus ille summus; 2° id ipsum docet Apostolus scribens 1. Cor. 8, 5. seqq. *Nam etsi sunt, qui dicuntur dii sive in cœlo sive in terra (siquidem sunt dii multi et domini multi); nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia et nos in illum, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia et nos per ipsum.* Paulus igitur explicans quis sit ille unus Deus absolute affirmat hunc esse Patrem solum; non autem Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, ut ferret systema catholicum; ergo Filius et Spiritus S. ex Pauli doctrina e censu divinitatis excludi debent; 3° prout iterum inculcat idem Apostolus *Ephes.* 4, 6. dicens: *Unus Deus, et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia, et in omnibus nobis.* Ergo.

47. Resp. Ad 1^m, *Dist. min.* Si Christus vocem *solum* ita ad Patrem retulisset ad exclusionem ceterarum personarum, *C.* si ita ad Patrem referat ad exclusionem falsorum deorum ac idolorum *N.* Porro in objecto textu vox *solum* non exprimit subjectum id est Patrem, sed attributum seu prædicatum divinitatis quæ sola est. Hunc sensum exposcit gr. textus qui ita construitur: Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, nempe: *Ut cognoscant te solum verum Deum.* Quo fit ut Christus in hac sententia non excludat nisi falsos deos et vana gentium idola, quæ

Digitized by Google

certe *veri* dii non sunt; declarat proinde vitam æternam sitam esse in cognitione solius veri Dei, et incarnationis Filii ejus, scilicet Jesu Christi. Quinam vero sit solus hic verus Deus alibi Christus patefacit, dum sibi et Spiritui Sancto veram tribuit divinitatem. Hinc nomen *Pater* non ad personam coarctat hujus nominis, sed Deo tribuit, qui pater hominum est, uti præter Maldonatum in hunc loc. ostendunt Petavius *De Trin.* lib. 3. c. 1. et Maran in op. *Divinitas J. C.* lib. 1. p. 2. c. 21. §. 1. et 2.

48. Ad 2^m^, *D.* Paulus explicat quis sit unus Deus ad excludendos falsos gentium deos, *C.* ad excludendas personas Filii et Spiritus Sancti *N.* Hoc enim exposcit Pauli scopus, qui cum præmisisset multos a gentibus deos ac dominos dici, docet nonnisi Deum unum ac Dominum esse, Deum Patrem ac Dominum Filium; et quoniam a nomine Domini non excludit Patrem ita a nomine Dei non excludit Filium. Ideo vero hac loquendi ratione usus est Paulus, quia allusit ad fidei symbolum in quo fideles profitebantur credere *in unum Deum, et in unum Dominum J. C.* uti Græci recitabant; vitavit autem repetitionem vocis *Dei* et *Domini* ut prospiceret teneris adhuc christianis recens ex ethnicismo conversis, ne ex repetitione harum vocum revocari viderentur ad plures deos ac dominos admittendos, ut scite post S. Joannem Chrysost. animadvertit Petavius l. c.

49. Ad 3^m^, Eadem esto responsio, quæ clare adhuc colligitur ex verbis immediate præcedentibus: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Hic enim *Unus Dominus*, fatente Crellio, Christus est. Nec omittendum ex ethnicorum mente vocem *Dominus* significare *Deum*, ac proinde cum Apostolus hoc sensu vocem *Dominus* Christo applicet, hoc ipso ostendit se haud excludere Christum voluisse a divinitate proprie dicta, quam alibi sæpe ei tribuit.

50. III. Obj. Authenticitas commatis Joannei nulla ratione adstrui potest. Nam 1° labilia sunt fundamenta quæ habentur in Tertulliano et Cypriano, quorum allusio nimis vaga est; 2° Horum auctoritate permoti recentiores Africani cœperunt illam allusionem amplificare donec textum integrum confecerint, et obtruserint idiotis Vandalis; 3° in antiqua Itala desiderabatur, adeoque in versione Vulgata antiquissima, et in ipsa Hieronymiana versione; alioquin S. Augustinus procul dubio illud allegasset adversus Maximinum arianum; 4° deest in omnibus græcis codicibus recentioribus et vetustioribus, siquidem nemo ex Græcis patribus illud allegavit; 5° sed nec favet ipsa orationis series; etenim illa omnia verba *dant in cœlo*, item *dant in terra* intrusa sunt; insequentia porro: *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est*, alludunt ad postrema verba v. 6. *Et Spiritus est, qui testificatur quoniam Christus est veritas.* Nempe *Spiritus Sanctus* ut in nonnullis codicibus legitur. Desunt igitur argumenta extrinseca et intrinseca quibus hic versiculus fulciatur. 6° Verum ineptus etiam est versiculus iste ad dogma catholicum adstruendum, cum Pater, Verbum et Spiritus S. *unum* dicantur non unitate essentiæ, sed unitate testimonii, uti præter nobilissimos interpretes qui hunc sensum confirmant, patet ex v. 8. in quo pariter de spiritu, aqua et sanguine dicitur quod *unum* sint, profecto non essentia, sed unitate testimonii. Ergo.

51. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *Neg.* Ad hanc enim suspicionem eliminandam satis est utriusque verba proferre. Jam vero Tertullianus cum adversus Praxeam cap. 25. ostendere voluisset unam trium personarum substantiam esse scribit: *Ita connexus Patris in Filio, et Filii in Paracleto, tres efficit cohærentes alterum ex altero qui* TRES UNUM SUNT, *non unus, quomodo dictum est, ego et Pater unum sumus ad ostendendam unitatem.* Porro verba: *Tres unum sunt* nuspiam alibi quam in versiculo nostro leguntur: quod vero subdit: *quomodo dictum est, ego et Pater unum sumus;* affert ad interpretandum locum parallelum priori

Digitized by Google

PROPOSITIO.

Impium est asserere Deum ex solo beneplacito aliquos homines positive reprobasse, atque æterno supplicio destinasse, absque prævii peccati prævisione.

442. Repugnat enim Scripturæ, universæ traditioni, rectæque rationi ejusmodi assertio, Sapient. 1, 13. legitur: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Diligis omnia, quæ sunt*, subditur ib. 18, 25. et *nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Præterea si, Ezech. 18, 23., dicit Deus: *Numquid voluntatis meæ est mors impii... et non ut convertatur a viis suis et vivat?* Quanto minus vult ipse quempiam sine prævisione peccati ad æterna supplicia destinare? Hinc expresse S. Petrus ep. 2. 3, 9. de Deo testatur: *Nolens aliquos perire.* Demum nullam aliam præter peccatum assignat Scriptura causam indignationis Dei æternæque damnationis, dicente Christo Matth. 25, 41. *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim et non dedistis mihi manducare.* Unica igitur ratio, quæ a Christo assignatur ob reproborum damnationem, est bonorum operum ad quæ illi tenebantur neglectus; non alia igitur est æterni damnationis eorumdem decreti.

443. Supervacaneum vero est Patrum testimonia ad hoc ipsum evincendum congerere, cum una omnium mens fuerit. Audiatur præ ceteris unus Augustinus, qui lib. 3. *contr. Julianum* scribit: *Bonus est Deus; justus est Deus; potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est; non potest quempiam sine malis meritis damnare, quia justus est.*

444. Sed et ipsa ratio, imo et communis hominum sensus juxta ideam quam quisque de Deo habet, abhorret ab ejusmodi doctrina. Dei enim justitiæ notio postulat ut nemini pœnam sine culpa decernat, alioquin humana justitia melior divina foret.

445. Deum autem neminem ad peccatum destinare, adeoque neque peccati auctorem esse; hominem insuper libero pollere arbitrio, etiam originali supposito peccato, suis locis ostendemus.

DIFFICULTATES.

446. Obj. Unica reprobationis et damnationis ratio, Dei voluntas in Scripturis assignatur; Apostolus enim Rom. 9, 11. seqq. aperte scribit: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui;* et v. 16.: *Igitur non est volentis, neque currentis; sed miserentis est Dei!* hinc de Pharaone ex nomine ipsius Dei, subjicit v. 17. *Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam;* concludit vero v. 18. *Ergo cujus vult miseretur, et quem vult indurat;* ac 21. rationem reddit dicens: *An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Ergo.

447. Resp. *N. A.* Ad probationes vero reponimus præter argumentum de quo agimus illas afferri. Etenim Apostolus in tota hac ad Rom. epistola nihil aliud sibi proposuit quam statuere gratuitam vocationem ad fidem. Cum omnes homines Judæi ac gentes sub peccato essent et egerent gloria Dei, ex gratuita sua bonitate, sine ullis præcedentibus meritis gentes ad fidem vocavit, Judæos ex justitia sua reprobavit ob ipsorum incredulitatem. In cujus rei confirmationem adduxit Apostolus exemplum Esau et Jacob ex quibus prælegit Deus quoad temporalem benedictionem Jacob præ Esau in pari conditione; item Pharaonis et Nabuchodonosor, quorum primum in sua indurationem reliquit, alterius vero misertus est. Sic quare ex duobus peccatoribus Deus unius misereatur, alterum in sua iniquitate relinquat, nulla alia ratio reddi potest, quam quod cum altero misericordiam, cum altero vero justitiam exercere voluerit. Sed, ut patet, peccatum semper supponitur uti causa reprobationis et damnationis. Hinc S. Augustinus *Epist.* 194. n. 14. *Quæ-*

Digitized by Google

rimus, scribit, *meritum obdurationis et invenimus. . . Quibus* (misericordiam) *non impertitur, nec digni sunt, nec merentur; at potius ut non impertiatur, hoc digni sunt, hoc merentur.*

448. Inst. 1° Prov. 16, 4. dicitur: *Universa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diem malum;* ac 2° Sap. 14, 11. *Creaturæ Dei in odium factæ sunt;* 3° Sane non alio fine infantes qui sine baptismo decedunt, ac infideles negativi conditi sunt, nisi ut damnentur. Ergo.

449. Resp. Ad 1^m, *D.* supposito peccato, impius ad diem malum servatur, *C.* illo non supposito *N.* Alioquin impius non foret.

450. Ad 2^m, *D.* Ex hominum culpa, *C.* ex intentione Dei, *N.* Homines enim sunt, qui propria malitia, creaturis in se bonis pessime in suam perniciem abutuntur.

451. Ad 3^m, *Neg.* Nam præter Dei voluntatem infantes non perveniunt ad baptismum, ut suo loco ostendemus, et infideles nihil audierunt quandoque de Christo. Nec enim Deus his infidelibus gratiam suam denegat, qua si bene utantur, ad observationem legis saltem naturalis, ulterioribus auxiliis præsto erit ne pereant; Deus enim facienti quod in se est gratiam non denegat, juxta tritum in scholis effatum; et S. Augustinus in lib. *De vera religione* c. 25. duplici distincto providentiæ ordine, publico cum nationibus; privato cum unoquoque individuo, concludit: *Quoniam divina providentia non solum singulis hominibus quasi privatim, sed universo generi humano tamquam publice consulit: quid cum singulis agatur, Deus, qui agit, atque ipsi cum quibus agitur, sciunt; quid autem agatur cum genere humano, per historiam commendari voluit, et per prophetiam.* Et S. Prosper in *Respons. ad objectionem tertiam Vincentianam* generatim pronuntiat: *Nemo a Deo ita creatus est, ut pereat; quia alia est causa nascendi, alia pereundi. Ut enim nascantur homines, Creatoris est beneficium; ut autem pereant prævaricationis est meritum.*

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE SANCTISSIMA TRINITATE.

PROOEMIUM.

1. Augustissimæ Trinitatis mysterium basis ac fundamentum est totius religionis christianæ. Hujus professionis summam complexus est auctor symboli Athanasiani his verbis: *Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur: neque confundentes personas, neque substantiam separantes;* et Ecclesia in præfatione SS. Trinitatis, eo revocat fidei hujus professionem, *ut in personis proprietas, in essentia unitas, et in majestate adoretur æqualitas.*

2. Si proinde fides catholica de Trinitate consistit in admittendis tribus personis realiter distinctis in unitate numerica essentiæ, sequitur has personas sibi coæternas, coæquales ac consubstantiales esse; alteram ab altera procedere, Filium quidem a Patre per æternam generationem; Spiritum Sanctum ex Patre et Filio tanquam ab unico principio per simplicem processionem.

3. Errores omnes circa hoc mysterium exorti ad tres classes revocari facile possunt. Prima classis eorum est qui nullam agnoscunt in personis divinis distinctionem, cujusmodi fuere sabelliani, et qui ab illis processerunt sociniani et unitarii. Altera eos complectitur qui inficiati sunt consubstantialitatem et æqualitatem trium personarum, uti ariani, macedoniani, et qui illos secuti sunt. Tertia a græcis schismaticis conflatur qui inficiati sunt processionem Spiritus Sancti a Patre et Filio, veluti ab unico principio. Rationalistæ cum socinianis et unitariis totum mysterium rejiciunt tanquam adversans rectæ rationi.

4. Ut igitur catholicam doctrinam vindicemus adversus tot adversarios, præmissis prius necessariis notionibus ad dicendorum intelligentiam; 1° generatim trium personarum in unitate naturæ subsistentium veritatem adstruemus. Qua veritate constituta, 2° Filii, ac Spiritus S. singillatim divinitatem deducemus; 3° Spiritus Sancti a Patre Filioque ostendemus processionem; 4° denique nonnulla subjiciemus corollaria ad uberiorem argumenti totius illustrationem.

CAPUT I.

DE VOCIBUS QUÆ IN DISSERENDO DE AUGUSTISSIMO TRINITATIS MYSTERIO USURPANTUR.

5. Ab hæreticis, qui vocibus adhiberi solitis circa Trinitatis mysterium abusi sunt, ad earum expositionem compellimur. Ex hac duo commoda in rem nostram proveniunt, ac primo ut clarior evadat tractatio, secundo ut facilius adversariorum dissolvantur sophismata.

6. Cum tota præsens controversia ad *unitatem* et *distinctionem* revocetur, fit, ut ex vocabulis explanandis alia ad unitatem, ad distinctionem alia referantur constabiliendam; et ad posteriorem hanc classem spectant quæ de relationibus et origine disseruntur.

7. Sunt autem in primis vocabula isthæc, *essentia, natura, substantia, existentia,* item *subsistentia, suppositum* atque *persona.*

8. *Essentia*, quæ ab *esse* dicitur, est id quo res quælibet in suo esse constituitur, seu est id quod est. Sic essentia hominis est id per quod homo est; nihil ea prius excogitari in qua-

Digitized by Google

libet re potest. Tria in eam concurrunt, 1° ut sit quod primum in ente concipitur; 2° ut ceterorum quæ in eodem sunt aut ab eo dimanant radix sit ac fundamentum; 3° ut id sit quo ab alia re qualibet distinguatur. Sic essentia hominis est ut sit animal rationale.

9. *Natura* a *nascor* dicta in primæva significatione exprimit id quod ex alio ortum habuit seu progenitum est. Ast postea vox hæc adscita fuit uti synonima essentiæ; prout vero ab essentia distinguitur definiri *natura* solet: *principium actionis ac operationis rei intime inhærens.* Prout Deo accommodatur posset dici: *Principium actionis divinæ ab ipsa tamen actione interiori minime sejunctum.* Hæc naturæ notio communissima apud patres veteres est, ex ea enim inferebant duplicem in Christo distinctam naturam juxta duplicem ejus operationem divinam et humanam. Hinc *actio* dicta ab iis est *substantialis naturæ motio.*

10. *Substantia* vulgo definitur: *id quod nullo alio indiget, cui inhæreat ad existendum.* Triplici autem sensu substantia accipitur; 1° pro essentia; 2° pro eo quod accidentibus seu modificationibus subest, quasi a *substando*; 3° pro re per se existente; qua postrema significatione tam de Deo, quam de creaturis enuntiari potest.

11. *Existentia* definiri solet *essentia in actu,* seu essentia extra meræ possibilitatis statum, quæ quidem notio competere creaturis potest, non autem Deo. Deus siquidem existit per essentiam, seu vi essentiæ suæ, utpote ens a se, quod scilicet in se habet rationem suæ existentiæ.

12. *Subsistentia* hic sumitur pro modo quo substantia quædam sigularis tota et ultimo completa subsistit, suique juris efficitur; hinc definitur: *Ultimum substantiæ complementum, eam reddens sui juris sive incommunicabilem alteri tanquam supposito sive personæ.* Quo fit ut per subsistentiam ita compleatur suique juris substantia efficiatur ut absque dependentia ab alio tanquam persona vel supposito agat et operetur.

13. *Suppositum* idem est ac subsistentia sed in concreto existens; ac definitur: *Substantia ultimo completa suique juris,* seu substantia cum *modo suo,* qui tamen potest absolute alienus esse a substantia, seu ab eo diversus quem substantia per se haberet, ut patet in Incarnatione, in qua humanitas a subsistentia divina regitur, ut existat.

14. *Persona* idem est ac suppositum, sed ratione præditum. A Boëtio definita est: *rationalis naturæ individua substantia.* Cum tamen nonnullis, licet immerito, ambigua ejusmodi definitio videatur, maluerunt eam dicere *suppositum* seu *subsistentiam rationalem.*

15. Græci *naturam; essentiam, personam* vocant φύσιν, οὐσίαν, ὑπόστασιν *physin, usian, hypostasin.* Eadem tamen his vocibus hæsit significatio, nec nisi temporis tractu determinata est ex occasione abusus sabellianorum in his vocibus usurpandis, et contentionum etiam quæ inter catholicos ipsos ortæ sunt.

16. Nonnisi improprie *essentiæ, existentiæ*, et *naturæ* nomina de Deo prædicantur, cum tria hæc in Deo identificentur; sic etiam vel ipsa *personæ* vox Deo accommodatur; nam in Deo non est persona, sicut in nobis contingit, substantia individua et distincta ab alia, imo diversa; sed personæ vox, cum de Deo dicitur, indicat tantum distinctos ejusdem substantiæ existendi seu subsistendi modos.

17. Sed jam de *originibus* ac *relationibus* nonnulla sunt delibanda. *Origo est emanatio unius ab alio.* Emanare autem potest unum ab alio vel tanquam a *principio*, vel tanquam a *causa:* tum aut *generatione* aut simplici *processione;* et hæ propterea voces exponendæ sunt.

18. *Principium est id quod rationem continet, cur illud sit, cujus dicitur principium,* quodque *principiatum* vocatur: aut etiam: *est illud quod habet in se rationem principiati.* Pater e. g. est principium, filius principiatum, quia pater est ratio cur filius sit. Ex qua notione sequitur 1° principium *aliquo modo* debere distingui a principiato;

Digitized by Google

continet enim rationem principiati; dictum porro est *aliquo modo* distingui, quia satis est ut in ratione tantum existendi seu subsistendi alterum ab altero distinguatur, non autem in ratione *essentiæ*. Sic in Deo eadem est essentia Patris ac Filii, Pater tamen a Filio distinguitur distincta ratione subsistendi. Sequitur 2° necessariam adesse connexionem inter principium et principiatum, quæ mutuam habent inter se relationem. Sequitur 3° principiatum esse saltem ordine ac ratione suo principio posterius a quo pendet.

19. *Causa* dicitur *principium influens esse in aliud;* seu *causa generatim sumpta, est id quod rationem continet cur aliquo modo habetur aliud natura distinctum.* Id autem quod sic a *causa* profluit seu producitur *effectus* nuncupatur. Hoc igitur interest discrimen inter *causam* et *principium*, quod illa sit veluti genus, hoc veluti species, cum omnis causa sit principium, non vero omne principium sit causa; fieri siquidem potest ut principiatum non sit natura distinctum a suo principio, uti evenit in divinis. Græci quod nos vocamus principium vocant *causam* sed *intrinsecam*.

20. *Generatio* post S. Thomam definiri solet: *Origo viventis a principio vivente conjuncto in similitudinem naturæ.* Hæc similitudo respicit speciem non genus.

21. *Processio est origo unius ab alio;* ejusmodi origo esse potest vel *ad intra* vel *ad extra*, adeoque per actionem *immanentem* si ad intra, *transeuntem* si ad extra sit. Processio magis patet quam generatio, cum omnis generatio processio sit, non autem e converso.

22. *Relatio* est *ordo* seu *habitudo unius ad alterum.* Duo idcirco extrema, seu duos terminos saltem postulat. Nempe unum quod refertur, aliud ad quod refertur. Si mutua sit hæc relatio dicitur perfecta e. g. patris et filii; si mutua non sit, ut domus ad tectum, dicitur imperfecta. Relatio autem potest esse aut inter substantias, aut inter modos unius ejusdemque substantiæ.

23. Si relatio seu oppositio sit inter substantias dicitur *ad aliud*, si inter modos dicitur *ad alterum*, talis porro est quæ habetur in divinis.

24. Quum tot creatæ difficultates sint a fidei catholicæ adversariis ex æquivocatione vocis *ingeniti*, nonnulla et de hac voce adjicienda sunt. *Ingenitum* potest significare idem ac *non factum* aut *non creatum*, quo sensu hæc vox æque competit tribus personis divinis; idem præterea valet ac *non generatum*, quo sensu convenit Patri ac Spiritui Sancto; demum potest significare *non emanatum* sub quovis respectu, et hoc sensu solius Patris propria est.

25. In hac postrema significatione *ingeniti* vox bifariam accipi potest, *negative* aut *privative;* in sensu *negativo*, accipitur, cum removetur a subjecto de quo prædicatur, aliqua affectio, quæ eidem convenire nequit, uti cum Deus *immortalis* aut *incorruptibilis* dicitur; in sensu *privativo* aliquid enuntiatur abesse a subjecto, quod absolute inesse ei posset, uti dicitur de homine quod cæcus aut amens non sit. Si igitur vox *ingeniti negative* usurpetur competit divinæ essentiæ, imo et Patri quatenus Pater est, cum exprimat notionem primæ personæ propriam; si *privative* competit etiam Patri, sed quatenus in genere divina persona est.

26. *Notio* est id quo valemus alteram ab altera persona secernere atque internoscere.

27. Animadvertendum hic denique est vocem personæ in Deo longe verisimilius esse relativam et non absolutam, adeoque directe ac primario relationem exprimere, secundario vero ac in obliquo significare substantiam; sic relativæ sunt voces Patris, Filii et Spiritus Sancti. Vox autem Dei absoluta per se est, ac primario naturam seu substantiam, secundario personas significat.

28. Et hæc de vocibus quæ in decursu tractatus adhiberi solent, earumque significationibus.

—

Digitized by Google

CAPUT II.

DE NUMERICA DIVINÆ ESSENTIÆ UNITATE IN TRIBUS PERSONIS.

29. Fidei dogmata ex divina revelatione constitui debent. Cum vero duplex via nobis sit qua constare potest de divina revelatione dogmatis alicujus, Scriptura et Traditio, ex utraque veritas mysterii Trinitatis probanda a nobis est. Prætermittimus consulto quæstionem, utrum supposita revelatione, eadem veritas, sola ratione demonstrari possit, ne re non necessaria detineamur, cum satis nobis sit evincere, quod ostendi nequeat Trinitatis mysterium cum recta ratione pugnare.

PROPOSITIO I.

Tres sunt in una divina essentia personæ realiter distinctæ. Probatur primo ex sacris Litteris generatim.

30. De fide propositio est, uti constat tum ex symbolo Athanasiano; tum ex omnibus catholicæ fidei professionibus, tum denique ex conc. Lateranensi IV. cap. *Firmiter*.

31. Urgemus ex sacris Litteris potissime auctoritates ex N. T. desumptas; quamvis enim ex V. T. pluralitas personarum non uno in loco prædicetur, uti Gen. 1, 16. *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;* et c. 3, 22. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est;* tum Ps. 2, 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, Ego hodie genui te;* et Ps. 109, 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*, adscita præsertim expositione Christi, et Pauli; attamen cum explicita trium distinctarum personarum in unitate essentiæ doctrina in N. T. tradatur, ideo exinde probationes nostras proferemus.

32. Jam vero nota est baptismi formula ex Christi præcepto Matt. ult. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus Sancti.* Porro per particulam *et* tres distinguuntur personæ; per voces *in nomine* communis tribus istis personis efficientia, virtus, auctoritas, adeoque natura, significatur, cum tribus his personis in communi gratia sanctificans tribuatur seu effectus baptismi, et mancipatio baptizati illarum cultui. Nec omittendum, Christum hac formula paucis contraxisse totam doctrinam suam circa trium harum personarum essentiæ divinæ unitatem.

33. Hanc enim doctrinam Christus aperte tradidit Jo. 15, 26. dicens: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Ubi tres numerantur distinctæ personæ Pater, Filius, et *Paraclitus;* item communis natura cujusmodi est Patris et Filii, et præterea Paracliti qui a Patre procedit, sive emanat; quod enim a Deo procedit ac emanat Deus est; cujusmodi pariter est Filius, qui, ut habetur Jo. 16, 27. 28., a Patre Deo exivit. Idem Christus docuit ibid. 14, 16. *Et ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis;* ALIUM *vocat per oppositionem ad semetipsum;* et iterum cum ibid. v. 8. et seqq. Philippo percontanti visionem Patris, respondit: *Philippe, qui videt me, videt et Patrem . . . Non creditis quia ego in Patre et Pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor; Pater autem in me manens, ipse facit opera.* Ex his autem liquet 1° unam Patri ac Filio eandemque efficientiam et actionem tribui adeoque naturam; 2° commeationem prædicari Patris in Filium ac vicissim, quæ nonnisi in identitate naturæ locum habere potest; 3° affirmari uno viso alterum videri, quod consequens non esset si diversa esset Patris Filiique substantia. Cum vero de Spiritu S. affirmet Christus ex Patre procedere, ac de suo accipere, jam patet unam eandemque in tribus distinctis personis naturam seu substantiam prædicari.

34. Hæc confirmantur ex collatione Isa. 6, 9. Jo. 12, 40. et Act. 28, 26. Quibus in locis verba illa: *Audite audientes et nolite intelligere*, æque tribuuntur uti prolata a Patre, a Filio, et a Spiritu Sancto, atque idcirco personis his singulis eadem efficientia tri-

Digitized by Google

buitur, eadem gloria atque majestas.

35. Demum id ipsum conficimus ex celebri textu 1. Ep. Jo. 5, 7. *Tres sunt qui testimonium dant in cœlis, Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt:* quo et distinctio personarum et unitas essentiæ aperte prædicantur. Quorum verborum genuinitatem licet negaverint recentiores biblici cum socinianis ac rationalistis, certum tamen est ea reperiri in antiquissima versione Vulgata, ut neque adversarii diffitentur; hæc citasse patres Africanos, quadringentos nempe episcopos sec. Ecclesiæ V. in disputatione cum Vandalis arianis sub Hunnerico habita; ea allegasse patres antiquissimos Eucherium, Phæbadium, utrumque Idacium, præter Tertullianum et Cyprianum qui aperte saltem ad ipsa alludunt, ut omittamus posteriores patres; certum pariter est in antiquissimis codicibus græcis ea reperta fuisse, ut patet ex recensione Hieronymiana, quam exhibet vetustissimus codex Bœticus qui exaratus est ex ipsis membranis quas ex dictatu S. Hieronymi exceperunt notarii ad eum missi a Lucio Bœtico. Porro S. Hieronymus professus est se ex mandato Damasi Rom. Pontificis novum testamentum græcæ fidei reddidisse; argumento igitur ineluctabili est olim in græcis codicibus palæstinensibus quibus S. Doctor usus est hunc versiculum extitisse. Idem dic de complexionibus Aurelii Cassiodorii, qui eas confecit juxta præstantiores codices græcos, quos præ manibus habebat. Proinde cum reperiatur comma istud in Vulgata, quæ antiquissima est, utpote ævo apostolico confecta, quæque omnibus codicibus græcis qui supersunt est anterior, juxta criticæ regulas est retinendum, atque catholicæ doctrinæ est ineluctabile argumentum.

36. Et hæc quidem in Scripturis, quæ majus robur accipient ex constante Ecclesiæ universæ traditione, quam nonnisi majoris claritatis gratia a Scripturis sejungimus, cum simul spectari debeant.

—

DIFFICULTATES.

37. I. Obj. 1° Nuspiam in Scripturis aperte traditur *Trinitas* personarum distinctarum in *consubstantialitate* naturæ; 2° formula baptismi distinctionem personarum exhibet, non autem unitatem substantiæ, jubemur enim baptizari in nomine Dei Patris hominum, Jesu Messiæ, et Spiritus Sancti peculiaris Dei vis personæ forma indutæ; 3° eodem sensu intelligi debet apprecatio Apostoli 2. Cor. 13, 15. et reliqua omnia quæ adduci solent uti Matth. 3, 16-17. de baptismo Christi; 1. Cor. 12, 4-6. 1. Petri 1-2., Rom. 15, 30. in quibus consubstantialitatis nulla fit mentio. Ergo.

38. Resp. Ad 1^m, *D.* Nusquam hæ voces in Scripturis occurrunt *Trinitatis et consubstantialitatis*, *C.* non occurrit aperte veritas his vocibus significata *N.* Ex probationibus enim quas attulimus quoad eos qui sincere veritatem quærunt, apertissime constat ejusmodi veritatem in Scripturis contineri.

39. Ad 2^m, *Neg.* Cum tribus distinctis personis eandem virtutem efficientiamque divinam tribuat baptismatis formula, divinæ scilicet gratiæ largitionem. Quod autem dicitur de Deo Patre hominum, Jesu Messia, ac de Spiritus Sancti peculiari vi, pia est socinianorum ac rationalistarum speculatio, non autem baptismi forma; cumque forma hæc, ex dictis, sit veluti compendiosa expressio doctrinæ Christi circa hoc mysterium, ejus sensus ex ceteris doctrinæ capitibus, quibus eadem veritas docetur, colligendus est.

40. Ad 3^m, *D.* Si singula objecta loca seorsum ac solitarie spectentur absque nexu cum doctrina fundamentali, non sunt demonstrativa, *Tr.* vel *C.* si in nexu cum doctrina fundamentali sumantur, ad quam per illa alluditur, *N.* Jam vero cum Trinitas personarum, earumque communis natura adeo aperte a Christo in adductis apud Joannem testimoniis tradatur, atque hæc doctrina fidelibus, uti ostendemus, ab Apostolis adeo in-

Digitized by Google

culcata fuerit, ad eam tanquam ad rem notissiman, quin clarius sensum aperirent suum, alludunt Petrus et Paulus, quorum verba non intelligerentur nisi supposita doctrina ac fide in Trinitatis mysterium.

41. Ins. 1° Ex baptismi formula unitas naturæ in tribus personis colligi nequit, cum vel ipse Apostolus 1. Cor. 10, 2. de Israelitis scribat quod fuerint *baptizati in Moyse, in nube et in mari* in quibus nulla unitas naturæ fingi potest, prout nec in Deo et Angelis et Sanctis in quorum tamen *nomine* Ecclesia commendare solet animas exeuntium. Ergo.

42. Resp. *Neg.* paritatem in utroque argumento; nam Apostolus non scribit Israelitas baptizatos fuisse *in nomine* Moysis, nubis, et maris, ut in formula baptismi habetur; quod si Ecclesia morituros commendat *in nomine Dei Patris . . . in nomine Angelorum* etc. ea addit quæ omnem dubitationem de ejus sensu tollunt, dicens: *In nomine Dei Patris qui te creavit, in nomine Filii qui pro te passus est, in nomine Spiritus S. qui in te effusus est, in nomine Angelorum et Archangelorum, in nomine Patriarcharum* etc. quin aliud adjiciat, ut sic insinuet horum efflagitare intercessionem.

43. II. Inst. 1° Etsi nonnulla hujus doctrinæ semina in Scripturis habeantur, explicari debent vel ex philosophematibus judaicis et platonicis, quæ tunc temporis obtinebant, vel ex pio discipulorum in magistrum affectu; 2° haberi proinde debet doctrina hæc uti typus quo significetur Deum Patrem uti Spiritum Sanctum se se per Jesum Christum hominibus manifestasse. Ergo.

44. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Si enim vera semina hujus dogmatis in Scripturis occurrunt, ut id demus adversariis, semina evolvi debent, non autem explicari arbitraria ratione. Unde ipsi probant illa philosophemata platonica apud Judæos in Palæstina obtinuisse? Unde ostendunt discipulos ex pio in magistrum affectu mentiri voluisse ac decipere universum orbem, donec insurrexissent sociniani ac rationalistæ? Asserere facile est, demonstrare valde difficile, imo in casu nostro impossibile plane.

45. Ad 2^m, *Neg.* Hic enim typus est absurdus, ratione habita biblicæ doctrinæ. Etenim Spiritus S. est *alius Paraclitus, qui procedit a Patre, et prout a Filio distinguitur*, quomodo dici potest Pater, qui *ut Spiritum Sanctum se manifestavit?* Qui fieri potuit ut ejusmodi typum nemo noverit per XVIII. integra secula?

46. II. Obj. 1° Christus Jo. 17, 3. ita Patrem alloquitur: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* Unde sic: Deus verus, de quo hic loquitur Christus, est Deus summus; atqui hic est solus Pater: ergo Christus et Spiritus S. non sunt Deus ille summus; 2° id ipsum docet Apostolus scribens 1. Cor. 8, 5. seqq. *Nam etsi sunt, qui dicuntur dii sive in cœlo sive in terra (siquidem sunt dii multi et domini multi); nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia et nos in illum, et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia et nos per ipsum.* Paulus igitur explicans quis sit ille unus Deus absolute affirmat hunc esse Patrem solum; non autem Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, ut ferret systema catholicum; ergo Filius et Spiritus S. ex Pauli doctrina e censu divinitatis excludi debent; 3° prout iterum inculcat idem Apostolus *Ephes.* 4, 6. dicens: *Unus Deus, et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia, et in omnibus nobis.* Ergo.

47. Resp. Ad 1^m, *Dist. min.* Si Christus vocem *solum* ita ad Patrem retulisset ad exclusionem ceterarum personarum, *C.* si ita ad Patrem referat ad exclusionem falsorum deorum ac idolorum *N.* Porro in objecto textu vox *solum* non exprimit subjectum id est Patrem, sed attributum seu prædicatum divinitatis quæ sola est. Hunc sensum exposcit gr. textus qui ita construitur: Ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, nempe: *Ut cognoscant te solum verum Deum.* Quo fit ut Christus in hac sententia non excludat nisi falsos deos et vana gentium idola, quæ

Digitized by Google

certe *veri* dii non sunt; declarat proinde vitam æternam sitam esse in cognitione solius veri Dei, et incarnationis Filii ejus, scilicet Jesu Christi. Quinam vero sit solus hic verus Deus alibi Christus patefacit, dum sibi et Spiritui Sancto veram tribuit divinitatem. Hinc nomen *Pater* non ad personam coarctat hujus nominis, sed Deo tribuit, qui pater hominum est, uti præter Maldonatum in hunc loc. ostendunt Petavius *De Trin.* lib. 3. c. 1. et Maran in op. *Divinitas J. C.* lib. 1. p. 2. c. 21. §. 1. et 2.

48. Ad 2^m^, *D.* Paulus explicat quis sit unus Deus ad excludendos falsos gentium deos, *C.* ad excludendas personas Filii et Spiritus Sancti *N.* Hoc enim exposcit Pauli scopus, qui cum præmisisset multos a gentibus deos ac dominos dici, docet nonnisi Deum unum ac Dominum esse, Deum Patrem ac Dominum Filium; et quoniam a nomine Domini non excludit Patrem ita a nomine Dei non excludit Filium. Ideo vero hac loquendi ratione usus est Paulus, quia allusit ad fidei symbolum in quo fideles profitebantur credere *in unum Deum, et in unum Dominum J. C.* uti Græci recitabant; vitavit autem repetitionem vocis *Dei* et *Domini* ut prospiceret teneris adhuc christianis recens ex ethnicismo conversis, ne ex repetitione harum vocum revocari viderentur ad plures deos ac dominos admittendos, ut scite post S. Joannem Chrysost. animadvertit Petavius l. c.

49. Ad 3^m^, Eadem esto responsio, quæ clare adhuc colligitur ex verbis immediate præcedentibus: *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Hic enim *Unus Dominus*, fatente Crellio, Christus est. Nec omittendum ex ethnicorum mente vocem *Dominus* significare *Deum*, ac proinde cum Apostolus hoc sensu vocem *Dominus* Christo applicet, hoc ipso ostendit se haud excludere Christum voluisse a divinitate proprie dicta, quam alibi sæpe ei tribuit.

50. III. Obj. Authenticitas commatis Joannei nulla ratione adstrui potest. Nam 1° labilia sunt fundamenta quæ habentur in Tertulliano et Cypriano, quorum allusio nimis vaga est; 2° Horum auctoritate permoti recentiores Africani cœperunt illam allusionem amplificare donec textum integrum confecerint, et obtruserint idiotis Vandalis; 3° in antiqua Itala desiderabatur, adeoque in versione Vulgata antiquissima, et in ipsa Hieronymiana versione; alioquin S. Augustinus procul dubio illud allegasset adversus Maximinum arianum; 4° deest in omnibus græcis codicibus recentioribus et vetustioribus, siquidem nemo ex Græcis patribus illud allegavit; 5° sed nec favet ipsa orationis series; etenim illa omnia verba *dant in cœlo*, item *dant in terra* intrusa sunt; insequentia porro: *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est*, alludunt ad postrema verba v. 6. *Et Spiritus est, qui testificatur quoniam Christus est veritas.* Nempe *Spiritus Sanctus* ut in nonnullis codicibus legitur. Desunt igitur argumenta extrinseca et intrinseca quibus hic versiculus fulciatur. 6° Verum ineptus etiam est versiculus iste ad dogma catholicum adstruendum, cum Pater, Verbum et Spiritus S. *unum* dicantur non unitate essentiæ, sed unitate testimonii, uti præter nobilissimos interpretes qui hunc sensum confirmant, patet ex v. 8. in quo pariter de spiritu, aqua et sanguine dicitur quod *unum* sint, profecto non essentia, sed unitate testimonii. Ergo.

51. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *Neg.* Ad hanc enim suspicionem eliminandam satis est utriusque verba proferre. Jam vero Tertullianus cum adversus Praxeam cap. 25. ostendere voluisset unam trium personarum substantiam esse scribit: *Ita connexus Patris in Filio, et Filii in Paracleto, tres efficit cohærentes alterum ex altero qui* TRES UNUM SUNT, *non unus, quomodo dictum est, ego et Pater unum sumus ad ostendendam unitatem.* Porro verba: *Tres unum sunt* nuspiam alibi quam in versiculo nostro leguntur: quod vero subdit: *quomodo dictum est, ego et Pater unum sumus;* affert ad interpretandum locum parallelum priori

Digitized by Google

textui. S. Cyprianus bis allegat eundem textum, nempe in *epist. ad Jubajan.* scribens: *Cum tres unum sint, quomodo Spiritus S. placatus ei esse potest, qui aut Filii aut Patris inimicus est?* et in lib. *De unit. Ecclesiæ* ubi hæc leguntur: *Dicit Dominus: ego et Pater unum sumus. Et iterum de Patre et Filio et Spiritu Sancto* SCRIPTUM EST: *et hi tres unum sunt.* Quibus non modo provocat ad Scripturam, sed præterea confirmat quod de Tertulliano diximus, cum eadem ratione Joanneum comma alleget.

52. Ad 2^m, *D.* Etiam, *Tr.* solum *N.* Nam eo ipso quod posteriores scriptores Africani permoti sint illorum duorum auctoritate, consequitur utrumque hunc textum ex Scriptura attulisse, adeoque in antiquissimis codicibus latinis et græcis repertum. Ceterum non soli scriptores Africani, verum etiam Galli et Itali periocham nostram adduxerunt; imo et Hispani, qui omnes dici nequeunt permoti sola Tertulliani et Cypriani auctoritate. Quapropter non ad illudendum Vandalis concilii Africani patres illum versiculum allegarunt, sed quia reipsa in suis codicibus prout nunc est continebatur.

53. Ad 3^m, *D.* Quia jam forte exciderat ab illo primitivo typo ex quo Itala confecta est, *C.* quia a fonte ipso defecerat *N.* Alioquin ratio nequit amplius assignari quare in codicibus illis ex quibus africana versio latina prodivit, reperiretur. Certum enim est Tertullianum ad codices græcos interdum appellare; Hieronymum cum codicibus græcis suam recensionem contulisse, quo factum est ut in ejus versione reperiatur, falsum proinde est in Hieronymiana versione non inveniri. De S. Augustino res est incerta; siquidem in Sessoriana Bibliotheca *Speculum* sub Augustini nomine habetur, quod genuinum ejusdem S. Doctoris opus creditur, in quo textus noster legitur. Accedit quod S. Doctor versione Itala uteretur in qua versiculus hic desiderabatur; attamen ad ipsum alludit scribens adversus Maximinum.

54. Ad 4^m, *D.* Idest in plerisque, *C.* in omnibus prorsus *N.* In exemplaribus enim quibus Robertus Stephanus usus est, in illo quo permotus est Erasmus ad eundem restituendum, in exemplaribus quibus confecta est editio Complutensis, in pluribus codicibus anomalis, ac in Cyprio non ita pridem detecto, adest hæc periocha. Cum igitur argumenta positiva habeantur quibus constat hunc versiculum extitisse, ad rei explicationem satis est probabiles afferre rationes quare in plerisque desideretur. Potuit porro vel fraus primorum hæreticorum id efficere, potuit oscitantia librariorum ob omioteleuton, seu idem initium et finem vv. 7. et 8. uti patet etiam ex eo quod in nonnullis codicibus desit v. 8. de quo tamen numquam dubitatum est. Nil mirum proinde si patres Græci comma istud non excitaverint, saltem eorum plerique.

55. Ad 5^m, *D.* Si admitteretur delenda omnia indicata verba, *Tr.* si id negetur *N.* Porro tum Bengel tum Millius ex collatione codicum evincunt ejusmodi verba esse omnino retinenda. Cum præterea vox illa *Sanctus* quæ nonnisi in paucis codicibus reperitur, delenda sit, mutilus evaderet sensus, sublato v. 7., præsertim cum adeo S. Joannes insistat in illo *majori Dei testimonio.* Hinc vere scripsit Bengel: *Adamantina versiculorum cohærentia omnem codicum penuriam compensat.*

56. Ad 6^m, *Neg.* Nam 1° eodem sensu scribit Apostolus *et hi tres unum sunt,* ac sæpe in Evangelio unum unitate essentiæ perhibet Patrem, Filium, et Spiritum S. 2° Quia de tribus omnino disparatis, cujusmodi in sententia unitariorum essent Pater, Filius et Spiritus S., affirmare Joannes non potuisset *tres unum esse.* 3° Quia quotquot ex antiquis hunc locum adduxerunt, constanter de prædicta essentiæ unitate intellexerunt; ac nisi ita esset, numquam unitarii adeo se sollicitos præbuissent in hujus commatis *genuinitate* deneganda. Nec obest quod etiam de testibus terrenis dicatur et *hi tres unum sunt;* nam, præterquamquod in gr. textu legitur *in unum sunt,*

Digitized by Google

quod numquam dicitur de testibus cœlestibus, testes illi inter se conferuntur tantum quoad vim testimonii, non autem quoad qualitatem, ut per se constat.

PROPOSITIO II.

Unitas divinæ essentiæ in tribus distinctis personis ex perpetuo et constanti Ecclesiæ sensu traditionali confirmatur.

57. Illud quoque rectæ rationis documentum est, quod optima ad veterum scriptorum mentem assequendam regula sit, si coævos viros consulamus, qui scriptores illos collocuti ad posteros quod acceperant transmiserunt, qui demum eorum doctrinas in praxim deduxerunt. Quod potissimum obtinet, si hæc præstitit non individuum aliquod, sed persona moralis, seu hominum societas. Jam vero hanc regulam sectantes ostendemus patres antiquissimos et apostolicos tum factis, tum dictis, tum agendi ratione quam tenuerunt erga illos omnes, qui dogma SS. Trinitatis quoquomodo labefactare adnisi sunt doctrinam Christi et apostolorum circa hoc mysterium, tradidisse, quam Ecclesia perpetuo professa est. His adjicimus vel teterrimos fidei christianæ hostes, qui ex hac suppositione religionem sunt adorti christianam.

58. Jam vero primævæ fidei apostolicæ circa hoc dogma suppeditat 1° ineluctabile documentum tum baptismi forma, tum ritus illum conferendi; nam semper administratus est baptismus sub invocatione trium distinctarum personarum sub communi nomine; invocatas porro fuisse tres personas distinctas in sensu catholico, evincit argumentum quod patres exinde extruebant adversus sabellianos, perinde ac a ritu quo administrari consueverat, per trinam scilicet immersionem ad evincendam trium divinarum personarum distinctionem, uti testatur Tertullianus lib. 1. *cont. Marcion.* c. 28. et *adversus Praxeam* c. 27. et patet ex *can.* 50. *apostolico*, et ex Justino *Apol.* 1. n. 61. Aliud documentum suppeditat recepta in Ecclesia doxologia ab ætate apostolica: *Gloria Patri per Filium in Spiritu S.*, vel *Deo Patri et Filio D. N. J. C. cum Sancto Spiritu gloria et imperium in secula seculorum. Amen.* De qua præter S. Basilium lib. *De Spiritu S.* c. 27. sermo est in *Constitutionibus apostolicis* lib. 8. c. 12. et alibi passim. Tertium documentum suppeditat Ecclesiæ antiquisimæ agendi ratio adversus novitates Sabellii, Noëti aliorumque patripassianorum qui personas confundebant, et adversus ebionitas, cerinthianos, Artemonem, Paulum Samosatenum qui Christi adeoque Verbi divinitatem adorti sunt, quos omnes uti hæreticos e sinu suo illa expulit.

59. Id ipsum evincunt solemnes fidei professiones seu symbola primis tribus Ecclesiæ seculis recepta, in quibus eminet apostolicum, quo Ecclesia semper professa est se credere in *Deum Patrem, in Jesum Christum unicum Filium ejus et in Spiritum Sanctum*, quæ in sensu obvio referunt eandem divinitatem in tribus personis, et hoc sensu hanc professionem esse intelligendam patefaciunt ulteriores ejusdem symboli declarationes quæ, cogentibus hæreticis, adjecta sunt a synodo Antiochena I. et a S. Gregorio Thaumaturgo in quibus fit professio de fide *in Deum Patrem, in Deum Filium*, et *in Spiritum S. imaginem Filii perfecti perfectam, in Trinitatem perfectam.*

60. Hac eadem fide primitivam Ecclesiam catechumenos ac fideles instituisse constat ex martyrum actis, in his enim exhibentur popularis et vulgaris instructio. Porro in actis martyrum Lugdunensium, qui passi sunt an. 17. Marci Aurelii, legitur S. Epipodium hanc fidei professionem coram præside emisisse: *Christum cum Patre ac Spiritu Sancto Deum esse confiteor.* In actis S. Polycarpi discipuli S. Joannis apostoli, reperimus ejusmodi orationem ad Deum, S. Martyrem fudisse alta voce in omnium conspectu: *Propterea et de omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per sempiternum Pontificem Jesum Christum dilectum filium tuum, per quem tibi cum ipso in Spiritu Sancto gloria nunc et in futura secula seculo-*

Digitized by Google

rum. Amen. Quibus profecto nihil luculentius pro dogmate nostro dici potest.

61. Sed et hæretici ipsi testes sunt locupletissimi hujus dogmatis; nazaræi enim, qui ab ætate apostolica se ob observationes legales ab Ecclesia separarunt, hanc fidem professi sunt, siquidem auctor *Recognitionum* et *Homiliarum*, quæ sub nomine S. Clementis editæ sunt, quarum meminit diversis in locis Origenes, quique nazaræus erat, cultum docet eundem tribus personis deferendum, dicens Hom. 3. c. 72. *Ad te enim pertinet æterna gloria, laus Patri et Filio et Spiritui Sancto in omnia secula, Amen.* Testatur præterea baptismum conferri *ter beata invocatione.* Insuper testantur S. Irenæus, Clemens Alex., Tertullianus, Origenes, Pamphilus, Novatianus aliique, ideo docetas et phantasiastas aliasque gnosticorum sectas detraxisse veritati carnis Christi, quia Deo indignum putabant hanc induisse; qua agendi ratione ostenderunt se agnovisse veram in Christo divinitatem: hos præterea recte de Trinitate sensisse nobis ultro concedunt unitarii, qui eos uti sibi contrarios admittunt. Sed unde hanc doctrinam nisi ab Ecclesia a qua divisi sunt hauserunt?

62. Non solum porro hæretici, sed infideles ipsi, Judæi nempe et pagani, testes sunt quod olim in Ecclesia doctrina hæc nostra obtinuerit. Judæis enim scandalum semper extitit prædicatio Dei crucifixi, gentibus vero stultitia. Utrorumque difficultates huc constanter tendunt ut incredibile evincant Deum pauperem, humilem, patientem, crucifixum fuisse, uti patet ex epistola Barnabæ, aut certe viri apostolici, adversus Judæos scripta, ex dialogo S. Justini cum Tryphone judæo: item ex objectionibus quas Celsus ex persona Judæi urget apud Origenem lib. 2., nec non ex disputationibus Tertulliani, Cypriani, Arnobii, Lactantii adversus ethnicos. Sed celebre potissimum in rem nostram documentum est quod suppetit in Luciano, seu potius antiquo auctore dialogi *Philopatris* inscripti. Hic inducit Critiam jurantem per varios ethnicorum deos, quos respuens Triphon vult ut Critias juret *per Deum alte regnantem, magnum, immortalem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem, unum ex tribus, et ex uno tria. Hunc tu Jovem puta, hunc existima Deum.* Dum vero hic auctor christianos irridet, ostendit quænam fuerit illorum fides circa Dei unicam essentiam trinasque distinctas personas.

63. Longa res esset singulorum patrum testimonia proferre, quibus antiquæ Ecclesiæ fides circa Trinitatis mysterium evidenter adstruitur. Quoniam vero unitarii autumant a Justino martyre platonicis dogmatibus addicto primum in Ecclesiam de Trinitate doctrinam invectam esse, nonnulla ex anterioribus Justino patribus testimonia afferemus. S. Barnabas seu vetus auctor epistolæ sub illius nomine editæ, scribit Patrem dixisse Filio *ante constitutionem mundi: faciamus hominem* etc. Et *Filium vocare eos super quem Spiritum præparaverat,* adeoque tres personas in Deo consubstantiales, cum Filius sit in sinu Patris, et Spiritus S. præparatus seu missus a Filio. Hermas pariter scriptor apostolicus in op. inscripto: *Pastor* lib. 3. *Simil.* 6. c. 19. et 22. scribit: *Qui crediderunt Deo per Filium ejus, induti sunt Spiritum.* Sic Clemens Rom. apud. S. Basilium in lib. *De Spiritu Sancto* cap. 29. n. 72. *Vivit*, inquit, *Deus et Dominus J. C. et Spiritus Sanctus;* qui præterea in *Epist.* 1. *ad Corinth.* cap. 2. meminit passionis *Dei* et effusionis Spiritus Sancti; ac prætermiso S. Polycarpo, cujus jam verba protulimus, S. Ignatius M. in *Ep. ad Magnesianos* cap. 3. sic scribit: *Studete igitur et confirmamini in dogmatibus Domini et Apostolorum in Filio et Patre et Spiritu Sancto.* Auctor actorum martyrii ejusdem S. Ignatii, sic claudit historiam suam: *Cursum perfecit* (Ignatius) *in Christo Jesu D. N., per quem et cum quo Patri gloria et potestas cum Sancto Spiritu in secula. Amen.* Demum vel ipse Justinus in *Dial. cum Tryphone* a. n. 4. ad 7.

Digitized by Google

refert se a sene presbytero qui eum perduxit ad religionis christianæ cognitionem, didicisse Spiritum Sanctum regiam mentem esse, qua anima humana non exornata Deum videre nequit, tum Christum verum æternumque Dei Filium esse a prophetis prænuntiatum una cum Patre invocandum.

64. Quæ cum ita sint ecquis non miretur unitarios nobis obtrudere fidem in Trinitatem a Justino primum in Ecclesiam inductam esse? Quis non miretur rationalistas ulterius progredientes autumare Joannem reliquosque sacros scriptores dogma nostrum vel a platonica schola, vel a cabbalistica doctrina haustum Ecclesiæ propinasse? Nonne hoc est dare manus victas, faterique se a totius sacræ antiquitatis fide, atque a fide sacrarum Scripturarum recessisse? Non alia igitur ratione negari dogma de Trinitate catholicum potest, quam sola infidelitate seu incredulitate.

DIFFICULTATES.

65. I. Obj. 1° Licet patres apostolici profiterentur Deum Patrem, Filium et Spiritum S., non ideo censendi sunt admisisse Trinitatis dogma quod ipsi penitus ignorarunt. 2° Alii enim a christianæ rei primordiis Jesum uti purum hominem habuere, ut ebionitæ, Theodotus, Byzantius et Artemon; alii docetismum sectantes, ut gnostici, docuere juxta emanatismi principia Æonem seu divinam vim in Jesum delapsam cum eoque conjunctam. 3° Nec prævaluit doctrina de Filio et Spiritu S. veluti hypostasibus, nisi agentibus Justino M., Theophilo Antiocheno, Irenæo, et Clemente Alex., qui tamen et has hypostases Patri subjectas docuerunt ex emanatismi principio. 4° Sane doctrina de tribus hypostasibus consubstantialibus a Tertulliano et Origene, potissime vero a Dionysio Romano, amplificata est. 5° Formula orthodoxa de Trinitate neque a scriptoribus sacris neque a patribus apostolicis adhibita est, sed accepta referenda est scriptoribus sec. III. quo tempore Ecclesia ad paganismi errores jam se procliviorem ostendit. Ergo.

66. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Aliud enim est asserere nondum a Patribus apostolicis adscitam fuisse *terminologiam* dogmatis, nullis cogentibus hæreticis, ut a simplicitate confessionis recederent, aliud vero dogma ipsum non fuisse admissum ab antiquissimis illis patribus. Dum enim ipsi crediderunt Deum Patrem, Filium et Spiritum S., eos ab invicem distinxerunt, Deumque unicum in substantia professi sunt, et unamquamque personam uti Deum sunt venerati. In hoc porro consistit Trinitatis dogma. Cum igitur de hoc constet, etsi voces *naturæ et personæ* non adhibuerint, inferri exinde nequit illos ignorasse quod his vocibus postea significatum est.

67. Ad 2^m, *D.* Id est hæretici hac ipsa de causa ab eadem Ecclesia damnati, qua postea hæretici insequentes uti lutherani, calvinistæ, protestantes, unitarii, damnati sunt, *C.* christiani proprie dicti *N. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi ad Belial?* Væ nobis si de doctrina Ecclesiæ ex hæreticorum stultitiis dijudicare deberemus, presertim cum ob hos ipsos errores fuerint ebionitæ, Theodotus, Artemon aliique expulsi. Imo ex istorum damnatione cognoscimus contradictoriam in Ecclesia doctrinam obtinuisse.

68. Ad 3^m, *Neg.* Siquidem nos contrarium luculenter ostendimus, prolatis Patrum apostolicorum ac insequentium testimoniis. S. Irenæus vero lib. 1. *Advers. Hæres.* c. 10. testatur doctrinam catholicam de tribus divinis personis distinctis ex traditione apostolica in omnibus totius orbis Ecclesiis orientalibus et occidentalibus obtinuisse, et ab omnibus prædicari tanquam si unam omnes haberent animam, unum cor, unum os. Et hoc profecto ante Justinum et Theophilum. Falsum pariter est recensitos Patres exhibuisse hypostases Filii et Spiritus Sancti subjectas Patri, si excipias earum originem a Patre aut generatione aut processione.

Digitized by Google

69. Ad 4^m, *D.* Id est asserta ac vindicata tum ab his tum ab aliis patribus est trium personarum consubstantialitas adversus hæreticos, *C.* amplificata in sensu adversariorum *N.*

70. Ad 5^m, *D.* Formula prout dicit *terminologiam* in scriptoribus sacris duorum priorum seculorum non reperitur, sed solum apud Patres tertii seculi, *Tr.* vel *C.* prout dicit doctrinam perfectam dogmatis catholici *N.* Duo porro hæc valde inter se differunt, uti sæpius animadvertimus; certe primus auctor penes quem vox Trinitatis invenitur est Theophilus, sed neque ipsam uti novam protulit, sed veluti notam ac receptam; neque hac nova voce novam sed antiquam veritatem Theophilus expressit. Quod adjicitur de proclivitate Ecclesiæ sec. III. in paganismum, est impudentia digna rationalista vulgari, qualis Weghscheider est; imo et absurda. Erat scilicet proclivis in paganismum Ecclesia dum ubique terrarum sanguinem effundebat inter atrocissimos cruciatus, ne se paganismo commacularet? quam bene hæc cohærent!

71. II. Obj. Atqui certissima documenta evincunt ab Ecclesiæ primordiis ignotam tum formulam tum dogma per eam significatum fuisse. Etenim 1° Tertulliano teste Sec. II. exeunte lib. 1. *adversus Praxeam* c. 3. doctrina de Trinitate plurimis nova et heterodoxa visa est, *simplicibus* nempe, *imprudentibus et idiotis*, *quæ major semper credentium pars est, qui expavescunt ad œconomiam*, *numerum et dispositionem Trinitatis; itaque duos et tres jactitant Deos a nobis prædicari; se vero unius Dei cultores præsumunt.* 2° Sane alii, uti Athenagoras in *Legatione pro Christianis*, Tatianus in *Orat. cont. Græcos* et Theophilus Antiochenus lib. 2. *aut Autolycum*, non admittebant nomine Verbi nisi ipsam essentialem Dei sapientiam seu rationem. 3° Alii, uti Hermas *Semil.* 5. n. 4. seqq., Justinus M. in *Apolog.* 1. n. 36., Theophilus op. et l. cit., Lactantius *Instit. divinar.* lib. 4. c. 6, 9. collat., Hieron. Ep. 49, et 65. Spiritum Sanctum a Filio non satis distinxerunt, ac tanquam divinam vim adstruxerunt. 4° Origenes etsi tres prædicaverit hypostases ejusdem naturæ divinæ, ejusdem tamen eas non posuit dignitatis, et propterea in lib. *De Oratione* affirmat Christo non deberi veram *precationem* προσευχήν. Ergo.

72. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* Tertulliano teste, doctrina de Trinitate nova visa est et heterodoxa hæreticis, *C.* catholicis *N.* In objecto enim loco Tertullianus sibi objicit difficultates patripassianorum, qui ex distinctione trium personarum colligebant plures deos induci juxta ethnicorum insaniam; at eos Tertullianus refellit ex argumento præscriptionis, quod nempe veritas catholica præiverit posteriori hæreticorum doctrinæ, et repellit calumniam a monarchianis Ecclesiæ doctrinæ impactam de multiplicatione deorum ob personarum distinctionem.

73. Ad 2^m, *D.* Dixerunt Verbum *sapientiam* aut *rationem* Patris sed subsistentem et hypostaticam, *C.* essentialem solum *N.* Siquidem omnes adducti scriptores apprime hanc sapientiam seu rationem distinguunt a Patre, et proinde docent hanc Sapientiam carnem induisse, hominesque Deo reconciliasse, et Trinitatem profitentur uti Tertullianus et Theophilus expressis verbis. Hæc porro Trinitas admitti non potuisset, nisi Verbum et Spiritus S. totidem personæ seu hypostates crederentur. Theophilus præterea lib. 2. §. 15. comparat tres personas cum tribus diebus qui creationem luminarium præcesserunt.

74. Ad 3^m, *Neg.* Sed confusio tota se tenet ex parte rationalistarum eo quod ipsi non animadverterint interdum Spiritum S. vocari *Sapientiam*, perinde ac Verbum; item vocari Spiritum Christi, quia ab eo missus est; vocari *Filium* non quidem re, sed per similitudinem, prout fecit Hermas in objecto loco, qui assimilat Ecclesiam vinæe cujus domino Patrem, cultori Filium, filioque familias Spiritum Sanctum comparat. Ex quibus etiam apparet quomodo patres apostolici,

Digitized by Google

cujusmodi fuit Hermas, aperte tres in Deo personas distinxerint. Absurdum vero est vel suspicari Lactantium et Hieronymum sec. IV. Spiritum S. a Filio minime distinxisse, cum ipsis adversariis fatentibus, jam sec. III. constituta fuerit doctrina de Trinitate.

75. Ad 4^m, *D.* Origenes tres hyposthases ejusdem non posuit dignitatis respectu *originis C.* respectu *naturæ N.* Nam eo ipso quod tres hypostases ejusdem naturæ divinæ agnosceret Origenes, quin secum pugnaret, non potuisset in hac natura dignitates et gradus distinguere: igitur non aliam potuit distinctionem admittere, quam quæ oritur ex diversa origine duarum personarum, Filii scilicet et Spiritus Sancti. Et sane, ceteris omissis, Origenes tomo 15. in Matth. n. 15. vocat *imperatricem Trinitatem,* et tomo 6. in Jo. *adorandam Trinitatem.*

76. Dum vero in lib. *De oratione* veram *precationem* Christo Origenes denegare videtur, non alio sensu id asserit, nisi ut inducat fideles ad se conformandos in suis orationibus Ecclesiæ praxi, quæ in sua liturgia consuevit fundere preces suas ad Patrem per summum Pontificem animarum nostrarum ac mediatorem Jesum. Siquidem in hoc ipso loco exhortatur fideles ad *obsecrationem postulationes et gratiarum actiones* Christo faciendas, quæ certe soli Deo competunt.

PROPOSITIO III.

Mysterium Sanctissimæ Trinitatis rectæ rationi adversari nullo modo ostendi potest.

77. Tum indirecte tum directe ostendimus nunquam posse unitarios et rationalistas efficere quod maxime vellent, nempe evincere Trinitatis dogma rectæ rationi adversari.

78. Ac primo quidem *indirecte;* nam ex dictis Deus hanc veritatem nobis revelavit; atqui fieri omnino non potest ut Deus per revelationem aliquid doceat contrarium iis quæ nos docet per rationem; sibi enim repugnaret. Ergo.

79. Secundo *directe;* ut enim ostendi posset aliquid pugnare cum ratione, seu eidem adversari, deberent cognosci apprime termini, ut ex eorum comparatione posset judicari eos esse inter se repugnantes; etenim nunquam posset aliquis affirmare circulum non posse esse quadratum, nisi prius bene calleat quid sit circulus, quid sit quadratum. Jam vero increduli, sociniani, rationalistæ adæquatam cognitionem non habent utriusque termini, scilicet naturæ divinæ, et personæ divinæ, seu modi et rationis subsistendi in divinis, cujusmodi sunt personæ, ergo numquam poterunt ostendere has subsistentias, hos modos, has personas repugnare divinæ naturæ. Si hoc dicant; sunt cæci qui judicant de colore. Rursum: mysteria sunt supra rationem, ac proinde etiam mysterium Trinitatis de quo agimus, atqui numquam fieri potest, ut ratio ostendat repugnantiam in eo quod ipsam superat. Ergo.

DIFFICULTATES.

80. Obj. 1° Ratio docet omnem pluralitatem in Deo repugnare; 2° adeoque unum subjectum quod velit et intelligat cum tribus subjectis intelligentibus et volentibus inter se distinctis, et distincte operantibus, necessario proinde, admissa Trinitate, delabendum est vel in sabellianismum vel in arianismum aut tritheismum ab Ecclesia proscriptos. 3° Et sane Trinitatis dogma philosophico axiomati: *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se,* omnino adversatur; etenim divina essentia a persona realiter non distinguitur; ergo si unaquæque persona idem est cum natura divina, personæ divinæ idem erunt inter se. 4° Sic proinde fas est argumentari: Pater est Deus, Filius est Deus, ergo Pater est Filius et vicissim; et en nos in *sabellianismum* prolapsos. 5° Quod si dicantur personæ inter se distingui, idem argumentum institui potest: Pater realiter distinguitur a Filio, sed personæ divinæ identificantur cum divina essentia, ergo divina essentia prout est in Patre et Filio distinguitur realiter a se ipsa, et *Tritheismus* exurgit, quod confirmatur ex Boëtii definitione personæ;

Digitized by Google

quod hæc sit *rationalis naturæ individua substantia*. Ergo.

81. Resp. Ad 1^m^, *D*. Docet ratio omnem pluralitatem essentiæ aut substantiæ in Deo repugnare, *C*. pluralitatem personarum, seu modorum, quibus una eademque divina natura subsistit *N*. Docere ratio non potest utrum hoc repugnet nec ne; cum divinæ essentiæ naturam intime non cognocat, ut possit id affirmare.

82. Ad 2^m^, *D*. Si tria hæc subjecta intelligentia, volentia et operantia diversa aut etiam distincta essent ab illo uno subjecto intelligente aut volente, *C*. si unum idemque cum illo sint *N*. Hoc unum subjectum est divina illa eademque essentia quæ est in Patre, Filio, et Spiritu S., et eadem est quæ naturaliter intelligit et vult et operatur in tribus personis, et in earum qualibet cum modo suo. Hinc negamus dilabi nos aut in sabellianismum, qui destruebat personarum distinctionem, aut in tritheismum qui dividebat naturam, aut in arianismum qui gradus ponebat in divina natura.

83. Ad 3^m^, *Neg*. Ad probationem vero, *D*. Personæ quæ identificantur cum natura seu essentia divina idem sunt inter se quoad naturam, seu essentiam, *C*. quoad personalitatem *N*. Nam juxta hujus axiomatis vim quæ sunt eadem uni tertio, sunt certo etiam eadem inter se sub eo respectu quo sunt eadem uni tertio, non autem sub alio in quo uni tertio idem non sunt. Jam vero licet unaquæque persona unum sit cum natura divina a qua nonnisi virtualiter distinguitur, at id per quod unaquæque persona est e. g. *paternitas* in Patre, et *filietas* seu *filiatio* in Filio, personæ realiter distinguuntur inter se, cum sit realis inter hos terminos oppositio relationis. Sic in spatio, altitudo identificatur cum spatio, identificatur item cum eodem spatio longitudo, idem dic de magnitudine, attamen hæc distinguuntur realiter inter se, cum altitudo non sit longitudo, magnitudo vero nec altitudo nec latitudo, etsi ab illis exurgat.

84. Ad 4^m^, *Neg*. illationem, quæ ut legitima sit, ita esse debet: Ergo Pater et Filius sunt idem Deus; non autem Pater est Filius; quia sub hoc respectu non sunt idem, et sic evadimus *sabellianismum*.

85. Ad 5^m^, *Neg*. pariter illationem, quæ ut legitima sit, debet hæc esse: ergo Pater et Filius realiter distinguuntur inter se. Nam eadem est natura divina in Patre ac Filio, quæ duabus subsistentiis, seu subsistendi modis inter se realiter distinctis paternitatis et filiationis afficitur, at distinctio non habetur nisi inter modos ipsos ad invicem: et sic effugimus *tritheismum*. Idem enim semper viget in his argumentationibus vitium, quod confundatur res cum modo ejusdem rei. Quod vero attinet ad Boëtianam personæ definitionem, notum est eatenus eam a theologis admitti, quatenus *substantia* in notione *subsistentiæ* accipitur, seu subsistendi modo.

86. Inst. 1° Admissa Trinitate personarum, admitti debet trinitas Divinitatis, sic enim institui potest argumentum: eadem ratione qua infertur: Pater est persona divina, Filius est persona divina, Spiritus S. est persona divina, ergo tres sunt personæ divinæ; inferri potest: Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus, ergo sunt tres Dii. 2° Aut etiam: Deus est trinus in persona, sed quælibet persona est Deus, ergo quælibet persona est trina in personis. 3° Insuper: nomen personæ in se substantiam includit, ergo multiplicatis personis, divina multiplicatur substantia: 4° si igitur una est in Deo natura, una pariter est in Deo persona, quod exposcit ipsa Dei notio quæ indicat naturam subsistentem, adeoque unicam ad singularem personam, infinitam et indivisibilem, simplicem, excludentem scilicet omnem compositionem quæ ex numero oriretur personarum; aut saltem aggregationem entium, quæ et perfectionem et existentiam diversam haberent; 5° quælibet enim persona divina ea caret perfectione, quæ alterius propria est; 6° hinc factum est, ut philosophi ac theologi præstantiores in dogmate catholico haud consistere potuerint. Ergo.

Digitized by Google

87. Resp. Ad 1^m, *Neg.* et *Neg.* paritatem inter duas propositas argumentationes; siquidem in priori cum multiplicentur personæ, seu soli subsistendi modi, legitime infertur tres esse personas divinas: at in posteriori multiplicaretur divina natura, quod est falsum; natura enim divina eadem semper est.

88. Ad 2^m, *D.* Si nomen Dei in *Majori* assumatur in concreto ad divinam naturam significandam prout subsistit tribus modis, *C.* si coarctetur ad significandam naturam prout singulari aliquo modo affecta est ad alterius exclusionem *N.* Sic distinguenda est *Minor;* quælibet persona est Deus, quatenus vox Deus arctatur ad significandam subsistentiam singularem, *C.* quatenus absolute accipitur ad significandam divinam substantiam tribus modis effectam *N.* Et en totum paralogismum detectum.

89. Ad 3^m, *D.* Nomen personæ substantiam includit indirecte et in obliquo, *C.* directe *N.* Directe enim significat subsistentiam; et en alium paralogismum detectum.

90. Ad 4^m, *Neg. sequelam;* ad prob. vero *D.* Notio Dei indicat naturam subsistentem una vel multiplici subsistentia, *C.* unica tantum *N.* Dei enim notio hoc non exigit; imo hoc ipso quod natura divina infinita sit, plures potest in se admittere subsistentias, quales non admittit natura finita, quæ nonnisi unico modo subsistere potest. Quælibet porro divina persona infinita est, quia sub peculiari suo respectu totam afficit naturam divinam, quæ est infinita; adeoque et indivisibilis ac simplex prout est ipsa divina natura. Nec ullam divinæ personæ compositionem inferunt, nec enim sunt partes divinitatis ut possint efficere compositionem, sed sunt ipsa natura divina subsistens triplici modo, qui etsi realiter distinguuntur inter se, realiter non distinguuntur a natura divina quam afficiunt; nec pariter inferunt entium aggregationem, cum unicum sit ens existens sub trina ratione subsistendi, adeoque tres personæ divinæ non constituunt tria entia, ac tres existentias diversas. Utrum autem relatio sit dicenda perfectio nec ne, disceptant theologi, plures negant, eo quod in suo conceptu formali ea non dicat nisi rationem sive modum se habendi unius in ordine ad alterum.

91. Ad 5^m, *D.* Si relatio seu proprietas relativa perfectio sit, et mediate saltem quælibet persona non habeat eam perfectionem quæ alteri immediate competit. *C.* secus *N.*

92. Ad 6^m, *D.* Id est increduli et hæretici, *C.* catholici *N.*

CAPUT III.

DE VERBI SEU FILII DIVINITATE, ET CUM PATRE CONSUBSTANTIALITATE.

93. In hoc discriminantur sociniani ab arianis, quod isti immediate Verbi seu Filii divinitatem adorti fuerint, ac mediate divinitatem Christi; illi immediate impugnaverint divinitatem Christi ac mediate divinitatem Verbi, ceterum quoad rei substantiam in idem recidunt.

94. Ariani, ut hæreticis omnibus contigit, numquam sibi constiterunt. Ipsi primo Verbum puram creaturam esse effutierunt ac in tempore conditum; deinde creaturam quidem dixerunt, sed ab æterno procreatum ex non extantibus; demum non abnuerunt in eo agnoscere divinitatem sed inferioris naturæ et conditionis a natura Patris, nec unquam potuerunt adduci ut ipsum Patri consubstantiale profiterentur.

95. Semiariani ex saniorum criticorum sententia orthodoxam doctrinam de Verbi divinitate tenuerunt, ac in eo tantum improbati sunt, quod vocem ὁμοούσιον seu *consubstantiale* a concilio Nicæno uti tesseram fidei consecratam ad secernendos hæreticos a catholicis admittere recusaverint.

96. Rationalistæ antiquos arianos ac recentes socinianos impietate superant, dum vel ipsam hypostasin Verbo denegant, autumantes *logon* esse divinitatis attributum, et Christum uti purum hominem traducunt ac phi-

Digitized by Google

losophum, qui se se accomodarit gentis suæ opinionibus ac præjudiciis.

97. Rejicientes ad Tractatum *De Incarnatione* quæ Christum ejusque divinitatem immediate attingunt, hic Verbi divinitatem ejusque cum Patre consubstantialitatem adstruemus, etsi ob argumenti necessitudinem, quædam, quæ Christi divinitatem afficiunt, dicere cogamur.

PROPOSITIO I.

Verbum est vere et proprie Deus ac Dei Filius Patrique consubstantiale.

98. De fide propositio est, ut patet ex symbolo Nicæno, quo profitemur credere *in Filium Dei unigenitum, ex Patre natum ante omnia secula, consubstantialem Patri.* Tum indirecte, tum directe ejus veritatem evincimus.

99. Ac 1° indirecte; ex demonstratis enim, tres sunt in una eademque divina essentia personæ distinctæ, Pater, Filius et Spiritus Sanctus. Verbum igitur est vere et proprie Deus, Filius Dei ac Patri consubstantiale. Omnia proinde quæ in præcedentibus propositionibus ad probandum dogma de Trinitate allata sunt, Verbi seu Filii divinitatem et cum Patre consubstantialitatem pariter evincunt.

100. 2° Directe; ac primo quidem ex Evangelii S. Joan. initio: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; omnia per ipsum facta sunt:* quibus quatuor de Verbo prædicantur, nempe 1° ejus *æternitas*, siquidem *in principio* seu ante omnia tempora *erat;* 2° ejusdem a Patre *distinctio: erat* enim *apud Deum;* 3° ejus proprie dicta *divinitas*, nam *Deus erat Verbum;* 4° denique virtutem ejus creatricem, *omnia* enim *per ipsum facta sunt.*

101. Huic initio cetera congruunt quæ in totius hujus Evangelii decursu leguntur, quæ adeo cum magnifico illo exordio connexa sunt, ut Verbi divinitate admissa, omnia congruant ac facile intelligantur; hac sublata totidem inintelligibilia ænigmata evadant. Sane Filius dicitur *Unigenitus qui est in sinu Patris* (ib. 1, 18.), *Unigenitus Filius Dei* (3, 16.), qui sit in cœlo dum loquitur in terra (ib. v. 13.), qui Patrem suum dicat Deum, æqualem se faciens Deo (ib. v. 18.), qui sibi tribuat potestatem homines extinctos ad vitam revocandi (6, 40. et alibi), qui profiteatur se e cœlo descendisse (ib. v. 38.), exivisse a Deo (13, 13; 16, 27.), exivisse a Patre (ib. v. 28.), unum esse cum Patre (10, 30), se in Patre esse et Patrem in se (ib. v. 38.), se præextitisse non solum Abrahæ (8, 58.), sed et mundi creationi (17, 5.), qui prædicet se esse viam, veritatem ac vitam (14, 6.), qui fidem in se tanquam in Filium Dei exigat (9, 35; 11, 26. 27.), et adorationem admittat (ib. v. 38.), qui ut Filius Dei credatur, totum Evangelium scriptum est (20, 35.). Igitur cum Verbum omnia quæ Dei solius propria sunt sibi tribuat, uti patet, et vindicet, vere Deus est, Filius Dei, Patrique consubstantiale.

102. In hoc ipsum evangelistæ atque scriptores sacri reliqui conspirant; ex Matth. enim 26, 64.; Marci 14, 60.; Luc. 22, 70. ideo Christus morti uti blasphemiæ reus addictus est eo quod se palam *Filium Dei* professus sit. Paulus Rom. 8, 32. eum vocat Filium Dei *proprium;* Gal. 4. 14. Filium *suum*, nempe *Dei;* 1. Cor. 2, 8. *Dominum gloriæ;* ad Tit. 2, 13. *Deum salvatorem, magnum Deum;* ad Hebræos vero 1, 2. seqq. scribit Deum novisime locutum esse nobis *in Filio per quem fecit et secula, qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens*, quibus verbis magnifice Filii Dei æternitatem, omnipotentiam, divinamque naturam commendat.

103. Quamvis autem ariani ac sociniani eludere clara ac perspicua ejusmodi Scripturarum eloquia tentaverint, rationalistæ candidiores se præbuerunt, fatentes tum Christum sibi, tum evangelistas ac apostolos Christo Filii Dei denominationem una cum attributis divinis vindicasse. Jam vero hoc admisso, aut Christus et apostoli deceperunt nos, omnesque veteratores

Digitized by Google

fuerunt, et tunc non est quod amplius de religione christiana disseramus; aut fatendum pariter est Christum seu Verbum vere ac natura Deum esse, ac Patri consubstantiale.

DIFFICULTATES.

104. I. Obj. Λόγος seu *Verbum*, de quo Joannes non est nisi conceptus idealis ac sub prosopopœja propositus, prout de Σοφία seu Sapientia a Salomone in Proverbiis 8, 22. et a Siracide *Ecclesiastici* 1, 6-9. 24, 4. seqq. aliisque jamdiu factum fuerat; cum vero ejusmodi Sapientia nihil aliud sit quam ipsa Dei ratio sic personificata, nil mirum si divina attributa, æternitas, omnipotentia, aliaque de ea prædicentur. 2° Cum voluerint præterea sacri scriptores significare hanc Dei Sapientiam per Christum in summo gradu manifestatam esse, ideo veluti incarnatam exhibent, et Christum Dei Filium, unigenitum etc. vocarunt; 3° nisi malis dicere eo sensu ejusmodi appellationes Christo tributas esse, quo Angelis, judicibus, regibus tributæ passim inveniuntur, inter quos David. ps. 88, 28. *Primogenitus* sive summe dilectus vocatus est; 4° ac propterea etiam Christo nomen Filii Dei, imo *Unigeniti* ac *dilecti* tributum est in sensu ideali ac metaphorico ad eximiam ejus commendandam virtutem et specialem Dei erga ipsum amorem; 5° nec obstat *generationis* vox, quæ adhibita interdum invenitur, ejus enim notio analogice tantum ac symbolice in summum Numen cadere potest. Ergo.

105. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Siquidem de mero ideali conceptu, aut prosopopœja, dici nequit quod *caro factus sit, et habitaverit in nobis*, ceteraque illi tribui non possent, quæ Verbo caro facto in totius Evangelii decursu tribuuntur, quæque singillatim recensuimus. Absurdum præterea est continuari metaphoram idealemque conceptum per integrum librum, quin unquam Evangelista de hoc moneret lectorem, aut saltem ipsi suspicionem ingereret. Accedit, quod sensus traditionalis ab ætate apostolica proveniens gratuitum ejusmodi rationalistarum conceptum excludat. Falsum insuper, aut saltem valde dubium est quod adversarii assumunt de personificata σοφία seu Sapientia a Salomone, aut Siracide, cum veteres uno animo quæ de Sapientia loc. cit. dicuntur, intellexerint de hypostasi proprie dicta, seu de Filio Dei. Verum, et hoc prætermisso, inficiamur paritatem, quæ asseritur inter Sapientiam essentialem Dei personificatam, et Verbum de quo Joannes; non enim ea Sapientiæ illi adscribuntur quæ Verbo Joannes adscribit, quæque nonnisi subsistenti hyposthasi convenire possunt; nam non solum divina attributa, æternitas etc. sed carnis seu humanitatis susceptio, et in hac suscepta humanitate affectiones omnes tribuuntur, quæ profecto nonnisi absurde prosopopœjæ aut ideali conceptui adscriberentur.

106. Ad 2^m^, In sensu adversariorum *Neg.* Ejusmodi enim inductio pendet a principio quod evertimus; sed scriptores sacri loquuntur de Verbi seu Filii persona carnem induta in qua seipsum manifestavit tot prodigiis, quæ in eum finem patrata sunt, ut ostenderet veritatem suæ æternæ originis a Patre, adeoque se vere Dei Filium esse ac Patri suo consubstantialem, neque aliud unquam sacri scriptores prædicaverunt et inculcarunt.

107. Ad 3^m^, *Neg.* Nam Christum exhibent uti cœli ac terræ conditorem, ac rectorem, adeoque Deum Angelorum, judicum ac regum; non potuerunt idcirco eodem sensu vocare filium Dei, primogenitum Dei, unigenitum, quo interdum Angeli, judices, reges, justique universim filii Dei appellati sunt. Adeoque Christus seu Verbum per proprietatem, ceteri per participationem et extensionem quandam filii Dei appellationem, dilecti, etc. consecuti sunt.

108. Ad 4^m^, *Neg.* Hæc enim pariter sequela ex præpostero principio, seu gratuita adversariorum fluit hypothesi. Hoc enim Verbum seu Dei filius perhibetur a scriptoribus sacris uti unigenitus qui est in sinu Patris,

Digitized by Google

qui a Patre exivit ac venit in mundum, qui processit a Deo, qui in carne assumpta datus est in mortem ad humani generis redemptionem, ad placandum Patrem etc., quæ certe non conveniunt conceptui ideali ac metaphorico, uti adversarii autumant.

109. Ad 5^m, *D.* Notio *generationis* si materialiter atque carnaliter accipiatur analogice tantum ac improprie in summum Numen cadere potest, *C.* in sensu formali de origine viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ *N.* Notio formalis generationis in omnibus eadem est, *modus* generationis diversus est pro diversa natura entium quæ gignere, aut gigni dicuntur; duo hæc permiscent adversarii in objecta difficultate.

110. Inst. 1° Dei nomen Jo. 1. præcise *Logo* seu Verbo tribuitur, non Christo. 2° Jesus numquam se Deum aut λόγον divinum nominavit; 3° quinimo eum Deum suum ac suorum appellat Jo. 20, 17. quin unquam duplicis cujusquam in se naturæ meminerit. 4° Neque discipuli aliquando Christum Deum salutaverunt. 5° Quod si interdum perfectiones divinas, scientiam absolutam, e. g. aut omnipotentiam ei adscribunt, Christus tamen Matth. 11, 27. et 28, 18, Jo. 3, 35. et alibi sibi eas a Patre communicatas declarat. 6° Idem dic de *operibus divinis*, cujusmodi sunt *creatio* et *conservatio*, quæ Jesu tanquam *logo* quasi summo Dei administro, non vero tanquam Deo summo assignata sunt Jo. 17, 3. 4, 7. sed neque illud quidpiam evincit, quod juberi videamur *divinos honores* Dei Filio deferre; nam præterquam quod dubiæ interpretationis sunt textus qui adduci solent, Christus numquam divinam adorationem sibi poposcit, quin potius hanc ipsemet Deo exhibuit Matth. 26, 39. ac Jo. 17. ac discipulos suos ad Patrem tantum preces suas convertere jussit Matth. 6, 9. nec unquam apostoli Jesum uti Deum adoraverunt. Quod si identidem christianis gratiam a Deo et Christo apostoli apprecantur, non exinde vera in Christo divinitas inferri potest. Ergo.

111. Resp. Ad 1^m, *D.* Dei nomen tribuitur *Logo* uti personæ subsistenti, quæ caro facta est ex eodem Jo. 1, 14., *C. Logo* ut vi divinæ *N.* uti constat ex dictis.

112. Ad 2^m, *D.* Expresse, *C.* æquivalenter *N.*

113. Ad 3^m, *D.* Ast diversa ratione *C.* eadem ratione *N.* Numquam Christus in communi vocat Deum Patrem *nostrum*, sed constanter in singulari Patrem meum, prout etiam in objecto loco, dicit: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.* Quo satis ostendit diversam esse conditionem suam a ceterorum conditione, etiam prout homo est. Toties porro duplicem naturam suam commemorat quoties se Filium Dei et filium hominis, seu Deum et hominem prædicat, prout ubique facit; satis est Evangelia legere.

114. Ad 4^m, *Neg.* Etenim Jo. 20, 28 Thomas *dixit ei: Dominus meus et Deus meus.* Item S. Joannes Ep. 1. c. 5, 20. scripsit de Christo: *Hic est verus Deus et vita æterna*, et alibi passim.

115. Ad 5^m, *D.* Christus declarat sibi communicatas esse perfectiones divinas ratione originis quam habet uti Filius a Patre, *C.* tanquam a principio extrinseco *N.*

116. Ad 6^m, *Neg.* Etenim non solum passim dicitur omnia per ipsum facta esse, sed apostolus Paulus in Ep. ad Hebr. c. 1. scribit præterea: *portansque omnia verbo virtutis suæ*, quod certe ministri non est, sed Dei summi; insuper Christus eandem sibi potestatem vindicat quam habet Pater suus Jo. 5. dicens: *Pater meus usque modo operatur et ego operor .... Sicut enim Pater suscitat mortuos et vivificat, sic et Filius, quos vult vivificat.* Ex quibus optime intellexerunt Judæi quod Jesus se Deum et æqualem Deo faceret ib. v. 18.

117. Ad 7^m, *D.* Expresse, *Tr.* æquivalenter *N.* Siquidem et veram adorationem sibi poposcit quoties se Deum ac Filium Dei esse declaravit; poposcit per baptismi formam; admisit adorationem cæci nati Jo. 9, 38. et

Digitized by Google

apostolorum omnium Matth. 28, 17. Apostolus Paulus ex Christi nomine ad Rom. 14, 11. dicit: *Mihi flectetur omne genu;* et ad Philipp. 2, 10. scribit: *In nomine Jesu omne genuflectatur cœlestium, terrestrium et infernorum.*

118. Quod si Christus adorationem exhibuit Patri, exhibuit ut homo, nempe in assumpta humanitate, et in forma servi.

119. Docuit vero apostolos orare Patrem, aut prout est fons totius Trinitatis, aut prout Deus est pater omnium adeoque sub nomine Patris tota Trinitas significatur. Insuper Jo. 14, 14. docuit etiam rogare se ipsum.

120. Non poterant autem apostoli gratiam a Christo perinde ac a Patre apprecari, nisi Christus ejusdem gratiæ auctor esset, ac proinde Deus; alioquin inutilis imo et absurda foret ejusmodi apprecatio.

121. II. Obj. Cum veteribus arianis 1° Sapientia Prov. 8, 22. atque Ecclesiastici 24, 4. dicitur *creata;* 2° Apostolus proinde ad Coloss. 1, 15. vocat Christum *primogenitum omnis creaturæ*; 3° qui et de se testatur Jo. 14, 28: *Pater major me est:* 4° se negat *bonum* bonitate scilicet essentiali apud Matth. 19, 32. aut etiam 5° fatetur se judicii diem ignorare Marc. 13, 32. 6° Pater præterea secundum substantiam *ingenitus* dicitur, ergo Filius qui genitus est secundum substantiam differt a Patre; 7° sane aut Pater gignit Filium necessitate aut voluntate; si necessitate miser est, si voluntate potuit non gignere; 8° demum Filius si natus est, æternus esse non potest, quia non erat antequam nasceretur; si natus; dependens est, neque est a se, quæ quidem Deo repugnant. Ergo.

122. Resp. Ad 1^m, *D.* Sapientia creata, id est *genita* perhibetur in objectis locis, *C.* creatione presse sumpta *N.* Notum enim est tum apud Græcos, teste Eusebio *de Eccles. Theolog.* c. 2., tum apud Latinos, vocem *fecit* aut *creavit* accipi in sensu *generandi*, sic Horatius scribit: *Fortes creantur fortibus et bonis.* Præterea Prov. 8. in hebraico est *possedit me.*

123. Ad 2^m, *D.* Causalitate et dignitate, ut dicitur *primogenitus mortuorum,* vel in natura assumpta *C.* in ordine ad creaturas *N.*

124. Ad 3^m, *D.* Vel ratione originis ut placet Patribus Græcis plerisque, vel ratione humanæ naturæ, uti exponunt Patres Latini, *C.* ratione naturæ divinæ *N.*

125. Ad 4^m, *D.* Ad mentem juvenis eum interpellantis, *C.* simpliciter *N.*

126. Ad 5^m, *D.* In ordine ad manifestationem, *C.* absolute *N.*

127. Ad 6^m, *Neg.* Patrem dici *ingenitum* secundum substantiam, sed ita vocatur per negationem originis ab alio, uti exposuimus.

128. Ad 7^m, Resp. Patrem Filium gignere necessitate et voluntate, uti et nos necessitate et voluntate prosequimur felicitatem in genere, quin tamen miseri dici possimus.

129. Ad 8^m, *Neg.* sub omni respectu, quia nativitas Filii Dei æterna est ac Patri coæva; nec dependens proprie dici potest ac absolute, sed solum respectu originis prout respectu solius originis non potest dici a se, sed a se est respectu naturæ quam identicam habet cum Patre. Deus enim seu ens a se est Pater, Filius et Spiritus Sanctus.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas ex traditione invictissime ostenditur.

130. Ea omnia quæ ex Patribus traditionis testimonia deprompsimus et ad dogma Trinitatis vindicandum superius attulimus, eadem pari robore Verbi divinitatem confirmant. Hoc monuisse contenti, ea tantum hic adjicimus, quæ speciatim divinitatem et consubstantialitatem Filii cum Patre respiciunt.

131. Ac 1° adversus unitarios qui contendunt Justinum M. primum invexisse in Ecclesiam de Filii divinitate doctrinam, urgemus auctoritatem S. Irenæi, qui lib. 1. *cont. Hæres.* c. 10. scribit: *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ semina-*

Digitized by Google

ta, et ab Apostolis et a discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in Deum Patrem omnipotentem, et in unum Jesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute. Loquens Hegesippus Irenæo coævus de eadem fide testatur apud Eusebium lib. 4. c. 22. *se cum Romam proficisceretur plurimos episcopos adiisse, et ab omnibus unam eandemque audivisse doctrinam.*

132. 2° Urgemus auctoritatem symbolorum fidei; etenim præter symbolum S. Gregorii Thaumaturgi quod jam dedimus, symbolum quod exhibent *Constitutiones apostolicæ* lib. 7. c. 4. ita se habet: *Et in unum Dominum J. C. Unigenitum ejus Filium, qui ante secula beneplacito Patris genitus est, non creatus; per quem omnia facta sunt in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia.*

133. 3° Urgemus Martyrum acta, inter quæ eminent acta S. Ignatii in quibus legitur ipsum coram Trajano professum esse *unum J. C. Filium Dei unigenitum.* In actis S. Symphorosæ, sancta hæc martyr vocat Christum *Deum suum.* In actis SS. Felicitatis et Perpetuæ, Martialis natu minimus respondit Publio; *Omnes, qui non confitentur Christum verum Deum, in ignem æternum mittentur.* In actis S. Achatii, S. Martyr dixit præsidi: *Filius Dei Verbum veritatis ex Dei corde processit.* Et ita passim in aliis Sanctorum antiquissimorum actis.

134. 4° Urgemus vel ipsos fidei hostes hæreticos, judæos et paganos. Hæretici qui catholicam doctrinam fœdarunt duobus prioribus seculis, si paucos excipias ebionitas et cerinthianos, qui tamen contrariam doctrinam in Ecclesia ab apostolis ad sua usque tempora obtinuisse non inficiabantur, dogma de Verbi divinitate cum Ecclesia professi sunt docetæ, phantasiastæ, nazaræi, ac reliqui omnes. Judæi hac ipsa de causa Christum morti addixerunt, recentiores autem Orobius et Salvador, priorum sententiam confirmant, ut suo loco ostendemus. Pagani denique ipsis suis difficultatibus quas adversus christianam religionem intorquebant, dogma nostrum prima illa ætate commune fuisse ostendunt. Etenim Celsus apud Origenem lib. 4. n. 7. seqq., lib. 6. n. 13., et lib. 7. n. 41. christianos exagitabat eo quod Deum natum, et crucifixum crederent, Deum qui fugam arripuerit; sic alii passim apud Tertullianum *Advers. Judæos* c. 7. et 11. apud Arnobium in *Disput. adv. gentes* lib. 1. ac ceteris omissis, Plinius in celebri sua ad Trajanum epist. scribit Christianos solitos fuisse stato die *Christo quasi Deo carmen dicere.*

135. 5° Urgemus demum adversus unitarios ac rationalistas testes singulares ex duobus prioribus seculis. S. Ignatius M. in *Epist. ad Ephes.* c. 18. vocat Christum *Deum in utero gestatum*, et *ad Magnes.* c. 8. *Verbum æternum a Patre prodiens.* Presbyter apostolorum discipulus de quo Irenæus lib. 4. c. 27. non solum vocat Christum *Filium Dei et dominum Salomonis*, verum etiam *dixit ipsum immensum Patrem in Filio mensuratum; mensura enim Patris Filius, qui et capit eum.* Antiquissimus Auctor *XII. Patriarcharum testamentorum*, passim Cristum *Deum* vocat, ac *Deum* qui *corpus assumens et comedens cum hominibus salvabit eos.* Auctor libr. *Sibyllin.* lib. 6. dicit Christum *Deum in ligno extensum*; et lib. 7. *ipsum genitum magnum Deum.*

136. Quæ cum ita se habeant, patet agi de re testatissima; et sec. Ecclesiæ I et II. communem, universalemque fuisse fidem de vera ac propria Verbi seu Filii divinitate; ex quo inferimus 1° gratuita esse unitariorum ac rationalistarum philosophemata, imo et somnia, quæcumque ab ipsis excogitata sunt, ad eludendas Scripturarum auctoritates; 2° Verbum seu λόγον vere personam subsistentem semper creditam fuisse; 3° merito synodum Nicænam adhærentem traditionis auctoritati Verbum seu Filium Patri consubstantialem declarasse, ut omne arianis effugium eriperet.

DIFFICULTATES.

137. I. Obj. 1° Filii Dei notio primis seculis varia ac inconstans fluctuabat, eaque nonnisi *Messia* significaba-

Digitized by Google

tur. 2° Solliciti tantummodo erant veteres de vera Christi adstruenda humanitate. 3° Nazaræi, Hegesippo uno ex illis non excluso, teste Epiphanio *Hæres.* 29. c. 2. et Theodoreto *Hæretic. fabularum* lib. 2. c. 2., Christi divinitatem inficiabantur. 4° Hinc Hegesippus apud Euseb. lib. 4. c. 22. inter hæreticos haud recenset cerinthianos et ebionitas, cumque ibid. c. 21. testetur idem auctor, se cum Romam proficisceretur, eandem penes omnes ecclesias fidem obtinuisse, patet dogma de Christi divinitate duobus prioribus seculis nondum fuisse in Ecclesiam invectum. 5° Quod vel ipse Justinus fatetur in *Dialogo cum* Tryphone n. 48. scribens: *Sunt quidam, o amici, ex genere nostro qui Christum (Messiam) esse confitentur, quamvis hominem ex hominibus genitum pronuntient, quibus ego non assentior, nec assentirer, etiamsi maxima pars, quæ mecum consentit, idem diceret.* Ergo quod Christus Deus sit, non fuit nisi privata Justini sententia, cum satis esset ad christianam religionem profitendam ut Christus uti Messias agnosceretur, et ad Ecclesiam pertinerent tam qui ejus divinitatem admitterent, quam qui rejicerent.

138. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Contrarium enim evincunt documenta omnia luculentissima, quæ ex illis seculis in probationibus attulimus.

139. Ad 2^m, *D.* Etiam, imo potissimum, eo quod docetarum hæresis prævaleret, qui Deo indignum existimabant veram carnem induisse, *C.* solum *N.* Joannes enim, ut testatur Historia ecclesiastica, duplicem scopum sibi proposuit in conscribendo Evangelio, adstruendi tum Christi divinitatem adversus cerinthianos et ebionitas, tum ejusdem humanitatem adversus docetas. Insistebant porro veteres potissimum adversus istos eo quod numerosiores essent, ac prævalerent, dum qui negabant Verbi seu Christi divinitatem pauci ac numerabiles essent. Jam vero horum hæreticorum paucitas, ac indoles ipsa docetismi ejusque progressus evidens argumentum est, quod doctrina de Christi divinitate altas radices egerit.

140. Ad 3^m *Neg.* Justinus enim ac Hieronymus qui bene nazaræos noverant cum quibus conversati sunt, eos discriminarunt ab ebionitis ex hoc ipso articulo divinitatis Christi quem nazaræi profitebantur, negabant vero ebionitæ. Ex ipsorum præterea nazaræorum libris documenta attulimus in quibus ipsi aperte hoc dogma tradiderunt. Quod si dubium circa illos se exhibet Epiphanius, et Theodoretus scribit eosdem Christum uti hominem justum habuisse, decepti sunt ex obscuritate istius sectæ, quæ parum cognita erat. Gratuita autem assertio est Hegesippum ad nazaræos spectasse, cujus nullum documentum afferri potest, imo ex antiquis contrarium constat, a quibus ejus fidei integritas perpetuo commendata est.

141. Ad 4^m, *D.* Quia Hegesippus eos complexus generatim jam fuerat, cum commemoravit pseudochristos, pseudoprophetas, et pseudoapostolos, qui adulterinam invexerunt doctrinam adversus Deum et adversus Christum ejus, *C.* quasi eos non habuerit uti hæreticos *N.* Nam eos omnes inter hæreticos recenset, qui a simonianis, cleobianis aliisque orti sunt ad discindendam Ecclesiam, prout refert Eusebius lib. 4. c. 22., nominatim vero non recensuit ob illorum obscuritatem et paucitatem, prout etiam se gessit Justinus. Porro cum Hegesippus fuerit Irenæo fere coævus, ex quo discimus universas Ecclesias unanimes fuisse in Christi divinitate profitenda, deprehendimus consensum illum quem reperit Hegesippus versari circa ejusdem divinitatis doctrinam, prout etiam confirmatur ex allatis documentis in probationibus.

142. Ad 5^m, *Neg.* S. Justinus hic respondet Tryphoni contendenti haud posse demonstrari ex Scripturis V. T. Christum uti Deum præextitisse B. Virgini, et ex Virgine natum. In primis itaque respondit S. Martyr, quod etsi id efficere nequiret, non tamen debilitari quod jam ex sacris Litteris evicerat, nempe Jesum esse Messiam in V. T. a Deo promissum. Quod

Digitized by Google

quidem ad præsens argumentum, seu præsentem disputationem satis erat. Nam, ait ipse, sunt quidam qui *Christum ex genere nostro Messiam esse confitentur, quamvis hominem ex homine genitum pronuntient seu dogmatizent, quibus ego non assentior, nec assentirer, etiamsi maxima pars quæ mecum consentit, idem diceret.* Deinde pergit ad ostendendum ex sacris litteris utrumque articulum de Christi nempe divinitate, ejusque nativitate ex Virgine. Ex quibus liquet illud *de genere nostro* non referri ad sectarios qui utrumque dogma denegarent, sed ad Christum quem illi sectarii Messiam fatebantur, etsi dicerent fuisse hominem ab homine genitum, qui quidem hæretici pauci sunt, sed si etiam maxima illorum pars esset, ipse nullo modo illis esset assensurus, cum id sit contrarium Scripturis, uti deinceps ostendit et adversus Tryphonem et adversus hæreticos illos. Hac posita expositione, quæ magis congruit græco textui, nulla amplius est difficultas; quod si alii censeant illud *ex genere nostro* referri ad sectarios, tunc respondendum est hac locutione eos omnes fuisse complexum, qui agnoscunt in Christo Messiam, per oppositionem ad Judæos qui id admittere recusant, nulla ratione habita errorum particularium quibus sectæ detinebantur, uti etiam nunc temporis fit, cum nobis res est adversus ethnicos, judæos aut islamitas. Utraque responsio bona est, ac corollaria destruit quæ deducunt exinde adversarii.

143. Inst. 1° Atqui SS. Patres, vel ipso Petavio teste, *De Trinit.* lib. 1. cap. 3, 4, et 5. ante Nicænum concilium maxime discreparunt circa hoc dogma; fides igitur de Verbi divinitate ante id temporis nondum in Ecclesia firmiter constituta erat. 2° Sane alii docuerunt Verbum non ab æterno, sed ante res ceteras fuisse prolatum vel genitum, ut Deus eo tanquam administro ad res condendas uteretur, ita Tertullianus in lib. *adversus Praxeam*, Theophylus Antioch. lib. 2. n. 19. Tatianus in *Orat. contr. Græcos* n. 5. Athenagoras in *Apolog.* n. 10., Hippolytus lib. *de Antichristo* n. 30. Alii 3° Filium etiam quoad naturam divinam Patri inferiorem esse, ita Hippolytus, qui ib. n. 15. docet Verbum non fuisse perfecte Filium nisi post incarnationem, et Tertullianus qui lib. cit. c. 9. Filium vocat modulum divinæ substantiæ, cujus plenitudo in solo Patre est, et Filium proprie factum asserit, nec proinde Deum semper fuisse Patrem; his præiverant Ignatius, Justinus, Irenæus. Alii 4° solum Filium a prophetis visum docent, eo quod nec invisibilis, ut Pater, nec immensus sit; ita rursum Justinus, Theophilus et Tertullianus. Merito igitur 5° concludit Juriæus Arii doctrinam *omnium theologiam, nemine excepto, ante Nicænam synodum fuisse.* Alioquin 6° nulla ratio assignari posset tam latæ arianismi propagationis. Ergo.

144. Resp. Ad 1^m, *D.* Patres antenicæni, teste Petavio, non satis accurati fuerunt in *terminologia*, seu in forma exprimenda dogmatis, *C.* dissenserunt circa dogma ipsum *N.* Non aliud sibi proposuit Petavius in objectis capitibus, quæ ingentem adeo clamorem excitarunt. Patres porro priorum seculorum consentientes circa dogma fuisse in eruditissima præfatione, sex capitibus comprehensa, libris de *Trinitate* præfixa luculenter ostendit doctus vir, qua non modo omnem a se suspicionem removit, sed insequentibus scriptoribus ac Bullo ipsi validiora arma ad vindicandam patrum antenicænorum orthodoxam doctrinam suppeditavit.

145. Ad 2^m, *D.* In ordine ad generationem, seu verius manifestationem Verbi *ad extra*, *C.* in ordine ad generationem proprie dictam *ad intra N.* Triplicem enim antiquiores patres distinguebant generationem, scilicet æternam, quæ est prima; generationem improprie dictam per manifestationem Verbi ad extra in rerum creatione, et est secunda; generationem pariter improprie dictam per assumptionem humanitatis, et est tertia. Patres igitur quando loquuntur de externa ejusmodi duplici manifes-

Digitized by Google

tatione eam vocant generationem, quasi tunc primum fuerit Verbum prolatum, scilicet ad extra, quæ tamen fundata in prima est, in qua cum Verbum in sinu Patris delitesceret, ideo vix a Patre distinguunt.

146. En quomodo mentem suam exponat Tertullianus in eodem libro contra Praxeam c. 8. *Sermo* (Verbum) *et in Patre semper, sicut dicit: Ego in Patre; et apud Deum semper, sicut scriptum est: et Sermo erat apud Deum; et nunquam separatus a Patre, aut alius a Patre; quia Ego et Pater unum sumus.* Ergo dum cap. 7. scripsit tunc genitum *perfecte* Filium, cum dixit Deus, *fiat lux*, loquitur de externa manifestatione. Hanc eandem doctrinam fuisse Athenagoræ, Tatiani, Theophili, et Hippolyti declarat Hippolytus ipse *contra hæres. Noëti* c. 10, scribens: *Quod Verbum cum in se haberet* (Pater), *essetque mundo creato inadspectabile, fecit adspectabile; emittens priorem vocem, et lumen ex lumine generans.* Hujus generationis *metaphoricæ ad extra* meminerunt etiam patres postnicæni, præsertim vero S. Athanasius.

147. Ad 3^m^, *D.* Ratione originis, *C.* ratione naturæ *N.* Quo sensu Hippolytus non solum adnotat se dicere Filium *alium* esse a Patre, non *aliud*, sed adjicit: *Cum alium dico, non duos Deos dico, sed tanquam lumen ex lumine, aut aquam ex fonte, aut radium a sole.* Sic ratione derivationis ejusdem Tertullianus lib. cit. c. 9, *totam substantiam* Patri tribuit, Filium vero *portionem* seu *modulum* vocat, nec enim divina substantia utpote simplicissima in partes scindi potest.

148. Dum Ignatius, Irenæus, Justinus vocant Filium Patris *administrum, Patris subditum*, ejusque *voluntati servientem, consilio ac voluntate Patris genitum*, alludunt ad rerum creationem quam Pater per Filium executus est per peculiarem *appropriationem*, nam et Pater et Spiritus S. res omnes crearunt; sed tribuitur creatio peculiari ratione divinæ Sapientiæ.

149. Justinus Filium etiam vocat secundam post Patrem *potestatem*, id est, *personam*, interdum Patrem vocat *causam*, id est, *principium* Filii. Quo sensu Filium dixerunt inferiorem Patri nempe ratione originis, prout etiam patres postnicæni ita exposuerunt verba Christi, *Pater major me est.*

150. Ad 4^m^, *D.* Docuerunt patres solum Filium visum esse per apparitionem quam vi missionis suæ fecit patriarchis primum ac prophetis, deinde vero per incarnationem, *C.* quasi alterius eum naturæ putaverint a Patre *N.* Fuit enim constans apud veteres sententia usque ad Augustinum solum Filium apparuisse in V. T. in visibili forma symbolica, utpote qui in plenitudine temporis humanam susceperus esset naturam ad hominem reformandum quem ipse condiderat. Cum vero Pater missionem non habuerit nec haberi possit qui a nullo originem habet, ideo Patrem *invisibilem, visibilem* vero Filium dixere; idem dic de immensitate, ratione assumptæ exterioris formæ sub qua Filius apparuit.

151. Ad 5^m^, *D.* Immerito et contra historicam veritatem, *C.* ad veritatis normam *N.* En quomodo S. Athanasius in op. de *Synodi Nicænæ decretis* n. 37. ejusmodi calumniam jamdiu everterit arianos perstringendo: *En igitur nos quidem demonstravimus istiusmodi sententiam* (de Filii cum Patre consubstantialitate) *a Patribus ad Patres quasi per manus esse traditam. Vos autem, o novi Judæi et Caiphæ discipuli, quos demum assertionum vestrarum Patres ostendere valetis? Ne unum quidem ex prudentioribus et cordatis nominare potestis; cuncti vos aversantur, præter unum diabolum, qui solus hujus definitionis vobis auctor fuit.*

152. Ad 6^m^, Resp. Data assertionis veritate, quæ tamen falsa est, cum ariani proprie dicti semper pauci fuerint, ita ut ad fucum faciendum debuerint se sub formulis in specie catholicis tegere; dicimus eadem ratione qua ætate hac nostra protestantismus, sub quovis respectu absurdus, longe lateque brevi diffusus est principum favore fretus, fraudibus ac

Digitized by Google

mendaciis, divitiarum ope ac cupiditatum licentia, propagatum esse quoque arianismum.

153. II. Obj. Saltem Nicæna synodus vocem obscuram et ambiguam consecravit. Etenim 1° vox ὁμοούσιος vi sua unitatem specificam non autem numericam significat; siquidem Aristoteles vocavit stellas ὁμοουσίας, prout homines ὁμοούσιοι sunt, quia ejusdem specie substantiæ. 2° Hanc proinde vocem Deo applicatam jamdiu proscripserat synodus Antiochena an. 259. vel 260. adversus errores Pauli Samosateni congregata. 3° Quapropter non immerito patres Nicæni tritheismi accusati sunt. Ergo.

154. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* Ita tamen ut Nicæni patres eam consecraverint ad unitatem numericam significandam, *C.* ad unitatem specificam *N.* Utique penes ethnicos, quibus consubstantialitas numerica prorsus ignota erat, vox hæc usurpata erat ad unitatem specificam designandam, ut patet ex Aristotele; at in ore christianorum, quum de Trinitate sermo est, nullum alium patitur sensum. Numquam enim christiani tres substantias individuas divinas agnoverunt, ac propterea alium sensum non patitur vox *consubstantialis* quam unitatis numericæ in subtantia subsistente in tribus personis. Quod confirmat agendi arianorum ratio sive ante sive post definitionem nicænam, qui eam semper detestati sunt.

155. Ad 2^m^, *Neg.* Etenim nunc inter saniores criticos convenit suppositiam esse synodi Antiochenæ damnationem vocis ὁμοούσιος, qui his rationibus innituntur; 1° quod nonnisi post an. 90. a celebratione conc. Antiocheni semiariani in conc. Ancyrano an. 368. hanc vocem disseminaverint; 2° quod alte semper ariani de hac damnatione siluerint; 3° præsertim Eusebius arianis addictus, cuique semper vox hæc displicuit, et tamen fatetur eam a veteribus usurpatam; 4° quod Athanasius, Hilarius ac Basilius, qui a semiarianis decepti sunt, fateantur se acta illius synodi non vidisse; 5° quod Dionysius Alex. fuerit accusatus apud Dionysium Rom. quod Filium Patri non diceret *consubstantialem* ὁμοούσιον; 6° quod S. Pamphilus in apologia pro Origine paulo post prætensam illam damnationem ostenderit Filium esse ὁμοούσιον *consubstantialem* Patri; 7° quod eadem synodus Antiochena in damnatione Pauli Samosateni sæpius hac voce usa fuerit, uti ostendit Maran.

156. Ad 3^m^, *D.* Ab unitariis per summam calumniam, *C.* ab aliis *N.* Si Patres Nicæni fuissent labe tritheismi infecti, id certe non fugisset arianos, quibus non minus invisi erant Nicæni Patres quam unitariis nostris, attamen etsi audaces, numquam ejusmodi calumniam intentarunt, id reservatum erat novis arianis. Ceterum post Petavium laudatus Maran in op. *De divinitate J. C.* lib. 4. c. 30. Nicænos Patres evidentissime vindicat.

CAPUT IV.

DE DIVINITATE SPIRITUS SANCTI.

157. Macedoniani omnium primi divinitatem Spiritus Sancti adorti sunt ita nuncupati a Macedonio ariano episcopo Constantinopolitano intruso a Constantio. Hic docuit Spiritum S. creaturam esse. Damnatus fuit ab œcumenica synodo Constantinopolitana I. an. 381. Sociniani ulterius progressi inficiati sunt Spiritum S. esse hypostasin seu personam subsistentem, eoque nomine divinam autumarunt significari vim et efficaciam. Rationalistæ id ipsum effutierunt.

158. Hi omnes Spiritus Sancti osores *Pneumatomachi* vocantur. Eadem porro ratione qua SS. Trinitatis dogma, et in specie Verbi divinitatem adstruximus, divinitatem vindicabimus Spiritus S. Cum vero argumenta quæ ex Scriptura et Traditione efferuntur, eundem quoque personam subsistentem esse evincant, ideo per modum corollarii veritatem hanc deducemus, prout præstitimus de Verbi agentes divinitate.

—

Digitized by Google

PROPOSITIO I.

Spiritus Sanctus vere et proprie Deus est ut in primis ex Scripturis constat.

159. Et hæc propositio de fide est ut patet, ex omnibus fidei nostræ symbolis, præsertim Constantinopolitano.

160. Ita vero ejus veritatem evincimus: Ille vere et proprie Deus est cui Dei nomen, proprietates divinæ ac operationes, divinus item cultus, honor et dignitas, divina demum processio et origo tribuuntur. Atqui talis est ex sac. Litteris Spiritus Sanctus. Ergo.

161. Et 1° quoad nomen, Petrus Act. 5, 3. 4. arguens Ananiam dixit: *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto? . . Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Igitur Spiritus Sanctus, cui mentitus erat Ananias, Deus vocatur. Sic etiam Apostolus Hebr. 3, 7. scribit: *Quapropter sicut dicit Spiritus Sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis:* hunc vero Deum vocat, dicens v. 12. *Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis, discedendi a Deo vivo.* Id ipsum adstruitur ex collatione Is. 6, 9. cum Act. 28, 25. ubi quem Isaias vocavit Dominum Deum Sabaoth, Paulus vocat Spiritum S. dicens: *Quia bene Spiritus S. locutus est per Isaiam... dicens: vade ad populum istum* nec non ex collat. 1. Cor. 3, 16. cum c. 6, 19. ubi fideles dicuntur *Templum Dei et Templum Spiritus Sancti.* Dei igitur nomine Spiritus S. in Scripturis designatur.

162. 2° Sed præterea divinæ proprietates et operationes Spiritui S. tribuuntur in sac. Litteris *Omniscientiam* enim ei tribuit Apostolus 1. Cor. 2, 10. cum scribit: *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. . . Quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei;* tribuit et Christus Jo. 16, 13. *Cum venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem;* item *Omnipotentia*, ut in Ps. 32, 6. *Verbo Domini Cœli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*, cum qua connexa est vivificandi virtus de qua scribit Apostolus Rom. 8. *Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum a mortuis. . . vivificavit et mortalia corpora vestra. Omnipræsentia*, Sap. 1, 7. *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia scientiam habet vocis.* Quod vero spectat divinas operationes, adscribitur Spiritui Sancto *inspiratio prophetarum* I. Petrus. 1, 11. et iterum II. Petr. 1, 21.: *Spiritu S. inspirati locuti sunt sancti Dei homines; Creatio* Ps. 103, 30. *Emittes Spiritum tuum et creabuntur; Operatio miraculorum* Matth. 12, 28. *In Spiritu Dei ejicio dæmonia; Operatio gratiæ*, uti Christi *conceptio* Luc. 1, 35. *Unctio et missio* Is. 61, 1. *peccatorum remissio et regeneratio* 1. Cor. 6, 11. *Ecclesiæ regimen* Act. 13, 2. *Collatio donorum* 1. Cor. 12, 4. *Sanctificatio* 2. Thess. 2, 12. et 1. Pet. 1, 2. *Diffusio gratiæ* Rom. 5, 5. *Resurrectio mortuorum*, ib. 8, 11.

163. 3° Divinum cultum et honorem Spiritui S. tribui patet ex baptismi forma in qua ipse cum Patre et Filio conjungitur; prout pariter conjungitur 2. Cor. 13, 18. a Paulo his verbis: *Gratia D. N. J. C. et charitas Dei et communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis.*

164. 4° Demum Spiritus S. cum Filio ita comparatur, ut *alius Paraclitus* dicatur Jo. 14, 16. et ei tribuatur divina origo ac processio uti Christo, qui eum Jo. 16, 26 vocat *Spiritum veritatis, qui a Patre procedit*, prout de se dixit: *Exivi a Deo.*

165. Cum talia igitur in Scripturis de Spiritu S. prædicentur, non modo asserta est ejus divinitas; sed præterea ejus personalis seu hypostatica subsistentia; etenim et vivens et operans eadem ratione perhibetur ac Pater et Filius; insuper et missus ac mittens, et *alius* dicitur et procedens per comparationem ad Patrem et Filium; cum proinde Pater et Filius duæ sint hypostases seu personæ subsistentes, talis quoque dicendus Spiritus S., nisi desipere velimus.

DIFFICULTATES.

166. I. Obj. Spiritus S. nec peculiaris persona, nec Deus est. Etenim 1° Quæ de Spiritu S. in Scripturis præ-

Digitized by Google

dicantur, de Deo sunt intelligenda qui Spiritus est; 2° aut vis quædam Dei, quæ per prosopopœjam veluti persona exhibetur; 3° nec obest aut apparitio Spiritus S. sub columbæ specie in Christi baptismate, aut sub forma linguarum ignearum die Pentecostes super discipulos Act. 2, 1. seqq. hæ siquidem narrationes mythicæ sunt ac symbolicæ de Dei virtute; 4° Sane Scriptura rebus inanimis consuevit subsistentiam tribuere et operationem perinde ac si reipsa existerent, viverentque; inducit e. g. hac ratione mortem (Rom. 5, 12. Jac. 1. 15.), peccatum (Rom. 6, 12 seqq. 7, 14.), legem (Rom. 7, 23. Gal. 3, 24), et Scripturam sacram (Gal. 3, 8.). Ergo.

167. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. *D.* De Deo sunt intelligenda, quatenus in peculiari Spiritus Sancti persona subsistit, *C.* quatenus divina tantum significatur natura *N.* Certe Deus *Spiritus est*, ut ait Christus Jo. 4, 24. ast cum de Spiritu Sancto in Scripturis sermo est, uti divina peculiaris persona designatur, qui in ipsa natura divina agit et operatur, ut patet ex adducto Apostoli 1. Cor. 2, 14. textu, ac ita nominatur per oppositionem ad Patrem ac Filium, quod profecto ostendit agi de peculiari in Deo persona. Accedit, quod Pater aut Deus prout absolute in sua natura accipitur, nuspiam Spiritus Sanctus nuncupatur.

168. Ad 2^m, *Neg.* Nam cum Christus Spiritum S. dicat *Spiritum veritatis qui a Patre procedit*, cum dicat se eum a Patre missurum ut apostolos omnem veritatem doceret; cum eum exhibeat veluti alium Paraclitum, quem sibi ipsi sufficiat, seu qui vices suas impleat; nonnisi absurde hæc per prosopopœjam dicta perhibentur, alioquin Christus omnes loquendi leges invertisset.

169. Ad 3^m, *Neg.* Nimis sero mythicum systema a rationalistis inductum est, quo vel ipse Christus uti mythus effertur. Si quis legerit quæ scribit S. Lucas 3, 22. *Et descendit Spiritus S. corporali specie sicut columba in ipsum* (Christum) *et vox de cœlo facta est: Tu es Filius meus dilectus;* tum quæ scribit idem auctor Act. 2. de Spiritu Sancto qui descendit super apostolos, *seditque supra singulos eorum*, de effectu in iis secuto, de commotione universæ civitatis Hierusalem de stupore et extasi spectatorum, de trium millium conversione ad Petri concionem; qui, inquam, hæc legerit, numquam in suspicionem veniet alicujus mythi. Nemo porro tam rudis est, qui nesciat formam columbæ, aut ignearum linguarum non esse nisi exteriora visibilia symbola ad numinis præsentiam significandam, non autem ipsam Spiritus Sancti substantiam, quasi hæc finita et corporea esset. Hæc inter se permiscent rationalistæ ut inde suum mythum obtrudant.

170. Ad 4^m, *D.* Ita tamen ut ex substrata materia apprime innotescat quando hæc figura adhibeatur, et quando de vera subsistente persona sit sermo, *C.* secus *N.* Alioquin concludi pariter posset nec homines veras personas seu individua esse, quoties de ipsis in Scriptura aliquid legitur. Igitur quamvis interdum Scriptura res inanimes uti subsistentes et operantes per figuram prosopopœjæ exhibeat, inferri nequit eamdem adhibere figuram cum loquitur de Spiritu S. Etenim præterquam quod in illis per se figura obvia est, numquam Scriptura res illas iis characteribus et notis insignivit, quibus Spiritum S. præditum exhibet, ut ex adductis probationibus abunde liquet.

171. Inst. 1° Ad eum modum quo spiritus hominis non est persona distincta ab ipso in quo est, sic Spiritus S. qui passim in Scripturis dicitur *Spiritus Dei et Spiritus Christi* non est persona a Deo vel Christo distincta. 2° Eo vel magis quod nos dicamur baptizari in Spiritu Sancto, quo dicimur baptizari in aqua, quæ certe persona non est. 3° Spiritus S. præterea dicitur donum Dei, in multos effusum die Pentecostes, quod personæ non convenit. 4° Ita mentibus hominum inhærens Spiritus S. exhibetur ut excitari possit Is. 50, 13. 14. et ibid. 63, 10. 11., possit item homini tribui vel auferri ope mediorum externorum

Digitized by Google

uti habetur 1. Reg. 10, 6. 11. tum. 16, 24. e. g. unguento ibid. 16, 13. Jud. 15, 14. 16, 20. Ejusdemque quasi particulæ ab uno qui imbutus est ad alios multos transferuntur, ut legitur Num. 11, 17. 25. Quæ quidem omnia cum proprie dicta persona conciliari nequeunt. Ergo.

172. Resp. Ad 1^m, *Neg.* paritatem; vox enim *Spiritus* cum de homine usurpatur denotat essentialem ejus proprietatem, cum vero usurpatur de Spiritu Sancto, denotat proprietatem *notionalem*, ut vocant, ac *relativam.* Adeoque fit ut in divinis cum relative vox Spiritus assumitur nonnisi de persona intelligi possit, secus ac eveniat in homine in quo *absolute* ponitur ad essentialem ejus partem significandam, prout naturam divinam significat quando absolute de Deo dicitur. Ex subjecta proinde materia dignosci debet quando vox *Spiritus* absolute aut relative adhibeatur. Nec obest instituta ab Apostolo comparatio inter spiritum qui in homine est, et spiritum qui est in Deo, hæc enim non refertur ad modum subsistendi, sed ad modum cognoscendi, eo vel magis quod in divinis una persona in altera esse possit, juxta Christi effatum Jo. 10, 38. *Pater in me est, et ego in Patre.*

173. Ad 2^m, *D.* Improprie, *C.* proprie *N.* Etenim dicimur baptizari in Spiritu S. uti etiam dicimur baptizari in Christo quem etiam induimus, Christus nihilominus, fatentibus unitariis, persona est subsistens. Itaque dicimur baptizari in Christo tanquam causa meritoria gratiæ quam in baptismo consequimur, dicimur baptizari in Spiritu S. tanquam causa efficiente ipsam sanctificationem, dicimur baptizari in aqua tanquam causa instrumentali.

174. Ad 3^m, *D.* Dicitur donum Dei personale ac subsistens, quod effusum dicitur in suis effectibus, *C.* donum accidentale et effusum in se *N.* Donum igitur Dei dicitur Spiritus S. uti donum dicitur etiam Christus Jo. 3, 16. ratione missionis divinæ quatenus Pater miseratione sua utramque personam nobis largitus est; effusum autem dicitur in multos quia novo effectu esse cœpit in multis, conferens gratias suas quas dividit prout vult, quo fit ut *active* non autem *passive* se effundat Spiritus S.

175. Ad 4^m, *D.* In suis effectibus, *C.* in se *N.* sive sermo sit de gratia sanctificante, sive de gratiis gratis datis, quæ obnoxiæ sunt augmento et decremento, hæ autem a suo auctore *Spiritus Sanctus* generatim nuncupantur. Ceterum falsum est ope mediorum externorum, unguenti e. g. Spiritum dari aut auferri, idque Scripturis perhiberi. Ad summum ejusmodi media externa possunt esse symbolica, quatenus exterius aliquo ritu significatur interior operatio. Et hac ratione evanescunt quæ male congessit rationalista *vulgaris* Wegscheider.

176. II. Obj. Quamvis Spiritus S. uti persona subsistens admitteretur, haud exinde sequitur eum Deum esse. Nam 1° numquam in Scripturis expresse *Deus* appellatur; 2° Neque unquam adorandus aut invocandus proponitur; 3° Dei dona enumerans Apostolus 1. Cor. 8, 6. Patri ac Filio tribuit, nulla Spiritus Sancti injecta mentione; 4° Spiritum S. existere primi fideles ignorarunt, cujusmodi fuerunt duodecim illi Ephesii qui in Actis Apost. c. 19, 2. interrogati ab Apostolo *si Spiritum S. accepissent credentes,* responderunt: *Nec si Spiritus S. est, audivimus.* 5° Imo non obscure in Evangelio Joannis c. 1, 3. factus perhibetur illis verbis: *Omnia per ipsum* (Verbum) *facta sunt.* Ergo.

177. Resp. *N. A.* Ad 1^m prob. *N.* Nam nos contrarium ostendimus. Ideo juxta adversarios *Deus* in Scripturis non vocatur Spiritus S. quia legere nolunt, prout nolunt legere quoties Verbum, seu Christus *Deus* vocatur.

178. Ad 2^m, *N.* Oppositum constat juxta dicta et ex baptismi forma, et ex apprecatione Apostoli 2. Cor. 13, 13.

179. Ad 3^m, *D.* In objecto loco, *Tr.* alibi *N.* Nam in eadem Epist. c. 12. charismatum dona Apostolus tribuit expresse Spiritui S.

180. Ad 4^m, *Neg.* Illi enim duodecim Ephesii discipuli solum fuerant

Digitized by Google

Joannis Baptistæ, et quidem satis rudes, cum ignotum nemini sit Judæos Spiritus Sancti notitiam habuisse, ut constat ex Luc. 1, 15. et v. 36. Item Matt. 1, 20.

181. Ad 5^m, *Neg.* Siquidem omnia a Verbo facta sunt, quæ reipsa *sunt facta*, ut ibid. dicitur: Spiritus S. *a Patre procedit*, adeoque factus non est.

182 Inst. 1° Spiritui S. tribuitur oratio Rom. 8, 26. *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus;* 2° e contra scientia independens seu divina denegatur, dicente Christo Jo. 16, 13. *Non loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur;* et *scrutari omnia* dicitur *etiam profunda Dei* 1. Cor. 2, 10. Scrutari porro est de eo quod inquiritur; 3° demum Spiritus Sancti vox non est relativa; 4° vel esset genitus vel ingenitus; si genitus, esset Filius, si ingenitus esset Pater. 5° Quod si a Patre perinde ac Filius procedere dicatur, Filius et Spiritus S. fratres essent, sin vero procedat per Filium, Pater ejus esset avus. Sic veteres pneumatomachi apud S. Athanasium Ep. 1. *ad Serapion.*

183. Resp. Ad 1^m, *D.* Efficienter, *C.* formaliter *N.* Ideo postulare dicitur, quatenus nos postulare facit, eadem ratione qua dicitur de Spiritu S. per *appropriationem* quod locutus sit per prophetas, quatenus loqui eos fecit.

184. Ad 2^m, *Neg.* Ideo vero dicitur de Spiritu S. quod scientiam suam mutuetur a Filio, quia ab ipso subsistentem essentiam habet ab eo procedendo, ut paulo post ostendemus. Etsi vero *scrutandi* verbum interdum vim *inquirendi* habeat, in objecto tamen Apostoli loco usurpatur ad perfectam cognitionem significandam, uti de Deo dicitur Ps. 7, 10. *Scrutans corda et renes.*

185. Ad 3^m, *D.* per se, *Tr.* relative non usurpatur Spiritus Sancti vox *N.*

186. Ad 4^m, Resp. non esse genitum nec ingenitum, sed procedentem, ut Scripturæ et traditio nos docent.

187. Ad 5^m, *D.* Si procederet per generationem uti Filius, *C.* si per solam emanationem a Patre et Filio tanquam ab unico principio *N.* Sic non habetur nec frater nec avus in Trinitate.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas evincitur ex Traditione.

188. Hujus traditionis in Ecclesia constantis testes in primis sunt patres apostolici. Etenim Hermas qui primo Ecclesiæ sec. floruit seu ætate apostolica lib. 3. op. inscripti *Pastor* c. 5. aperte distinguit Spiritum S. a Patre et Filio dum orbem terræ exhibet sub similitudine fundi seu vineæ cujus *Dominus* Pater est, *Filius* fundi Spiritus Sanctus, *Servus* qui excolit fundum *Filius Dei* forma scilicet servili indutus per incarnationem; ac de Spiritu Sancto speciatim hæc scribit: *Nuntius audit Spiritum Sanctum in quo habitaret Deus;* seu corpus in utero B. Virginis efformavit Verbo carnem ex ea sumenti. S. Clemens Rom. apud S. Basilium in lib. *De Spiritu S.* c. 29. n. 72. scribit: *Ille ergo Spiritus S. est et rectus, qui ab ipso* (Patre) *procedit;* adeoque Deus et a Patre distinctus. S. Ignatius in *Ep. ad Trallen.* n. 6. inter hæreticos recenset eos, qui *Spiritum S. nec esse confitentur* dicentes *eumdem esse Patrem, Filium et Spiritum S.* S. Polycarpus, ut vidimus, glorificat Spiritum S. cum Patre et Filio.

189. 2° Ejusdem traditionis testes præterea sunt patres qui apostolicis successerunt secundo et tertio seculo. Justinus enim in *Apolog.* 1. n. 6. et Athenagoras in *Legat. pro christianis* n. 10. ad repellendam calumniam atheismi qua christiani impetebantur, profitentur christianos *credere* in *Patrem, Filium, et Spiritum S. quos adorabant.* Tatianus in *Orat. cont. Gentes* n. 4. vocat Spiritum S. *perfectum Deum* cui Patris et Filii substantia tradita est. S. Irenæus lib. 4. *Advers. hæres.* c. 20. vocat *Sapientiam Patris, Creatorem* et cum Patre et Filio *solum verum Deum, Spiritum Dei, Spiritum Patris.* Item S. Theophilus Antiochenus, Clemens Alex., Tertullianus, S. Hippolytus, Origenes, antiquus

Digitized by Google

auctor constitutionum apostolicarum, Minutius Felix, S. Cyprianus, Novatianus ipse apud Maran op. cit. lib. 4. capp. 10-19. qui singulorum patrum dicta expendit, ex quibus patet eos unanimes esse in profitenda divinitate Spiritus S. uti subsistentis personæ.

190. 3° Testes ejusdem sunt martyres, ex quibus jam attulimus verba S. Epipodii coram judice dicentis: *Christum cum Patre et Spiritu Sancto Deum esse confiteor*. Spiritus Sancti virtus atque omnipotentia celebrantur etiam in actis S. Felicitatis et septem filiorum ejus, et in epistola ecclesiarum Viennensis et Lugdunensis apud Ruinartium.

191. 4° Testes demum sunt monumenta eaque antiquissima, quæ exhibent Spiritum S. sub columbæ specie a Patre et Filio distinctum animas in baptismo gratia sanctificantem, vel B. Virgini ab Angelo salutatæ obumbrantem, aut malo navis quæ Ecclesiam refert insidentem, quæ collegerunt, præter Gener, archæologi christiani Bosius, Arringhius, Boldettus aliique.

192. Quæ cum ita se habeant, pronum est inferre illum uti Deum divinamque subsistentem personam creditum constanter in Ecclesia fuisse ex divina Traditione, quem testes omnes quos adduximus aut indicavimus Deum prædicant cum Patre et Filio adorandum, omnibusque perfectionibus præditum. Talis porro est Spiritus S. Ergo.

DIFFICULTATES.

193. I. Obj. 1° Patres interdum Spiritum S. cum Verbo confundunt, uti Justinus in *Dial.* S. Irenæus *adv. hæres.* lib. 1. c. 19. et Jo. Damascenus *De fide orthodoxa* lib. 3. c. 2. Sane 2° Tertullianus *adv. Praxeam* c. 26. *Spiritu Dei* inquit, *et Sermone et Virtute collatis in Virginem, quod de eo nascitur, Filius Dei est.* 3° Athenagoras in *Legat. pro christianis* c. 10. *Logi et Pneumatis*, sive vocis et Spiritus utpote ex eodem ore prolatorum sub *ideæ* et *operationis* notione tanquam unum idemque exhibet. 4° Ævo antenicæno rarius substantiæ unitas cum Patre et Filio vindicata fuit Spiritui S. 5° Patri Filioque quodammodo subesse Spiritum S. docuerunt veteris illi. 6° Nec nisi ante mundum conditum Spiritum S. peculiarem hypostasin prodiisse contenderunt. Ergo.

194. Resp. Ad 1^m, *Neg*, patres aliquando Spiritum S. cum Verbo confudisse, sed apprime semper alterum ab altero distinxerunt. Etenim S. Justinus non solum vocat *Spiritum propheticum*, sed præterea in *Apolog.* 1. n. 6. et n. 13. eum dicit *tertiam* Trinitatis personam, seu *tertiam* ordine. Causa erroris in adversariis orta ex eo est quod S. Martyr in cit. *Apol.* (siquidem in Dialogo nihil de hoc habet) n. 33. De Spiritus Sancti persona intelligit quod legitur Luc 1. *Spiritus S. superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque* etc. quatenus hic *Spiritus S.* et *virtus altissimi* sit ipsum Verbum quod carnem ex B. M. V. assumpsit, prout et alii patres exposuerunt. Verum ex hoc inferri nequit aut Justinum, aut alios patres qui eandem dederunt ejusdem textus interpretationem, confudisse personam Verbi cum persona Spiritus S., sed solum evertisse socinianorum commentum, quod ideo Christus dictus fuerit Filius Dei ratione admirabilis ejus conceptionis, cum Patres isti potius docuerint ipsum Filium Dei supervenisse Mariæ, et ex ea carnem sumpsisse.

195. Irenæus lib. 1. c. 22. seu c. 19. juxta editionem adversarii hæc scribit: *Pater . . . per Verbum et Spiritum S. omnia faciens* etc. Hæc vero scribendi ratio indicat ne confusionem Verbi cum Spiritu S.? Joannes Damascenus lib. 1. op. cit. cap. 8 ex professo agit de Trinitate, distinctis vero capitibus, nempe 6. et 7., agit de persona Verbi et de persona Spiritus Sancti.

196. Ad 2^m, *Neg.* Tertullianus enim, ut Irenæus, ac postea S. Joannes Damascenus, nomine *Spiritus Sancti* et *virtutis* de quo scribit S. Lucas: *Spiritus S. superveniet in te et vir-*

Digitized by Google

tus Altissimi etc. interpretatur de ipso Filio Dei carnem assumente in utero Virginis. Contendit porro solum Filium incarnatum esse adversus Praxeam. Apprime autem Tertullianum distinxisse Spiritum S. a Verbo aperte liquet ex argumento quod urget ex forma et ritu baptismi ad personarum distinctionem statuendam scribens: *Mandavit Christus ut tinguerent in Patrem et Filium et Spiritum S.* . . . . NON IN UNUM. *Nam non semel, sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tinguimur.*

197. Ad 3^m^, *D.* Athenagoras objectis verbis adstruit unitatem naturæ in tribus personis, *C.* personas Verbi et Spiritus S. confundit *N.* Cum enim ostendisset non posse christianos atheos dici qui adorant Patrem, Filium et Spiritum S., ad tollendam suspicionem tritheismi aut polytheismi, affirmat unam esse Patris ac Filii et Spiritus S. naturam. Concludit enim: *Quis igitur non miretur, cum atheos vocari audiat eos qui Deum Patrem, et Filium Deum et Spiritum S. asserunt, at eorum in unione potentiam et in ordine distinctionem demonstrant?*

198. Ad 4^m^, *N.* Toties enim unitatem substantiæ Patres antenicæni in tribus personis vindicarunt quoties se se illis obtulit occasio, ut ex allatis hactenus documentis manifestum fit; imo adeo vindicarunt ut rationalistæ in suspicionem venerint Patres illos confudisse Verbi ac Spiritus Sancti personas. Quomodo hæc sibi cohærent?

199. Ad 5^m^, *D.* Id est prædicarunt dependentiam quæ oritur ex ordine processionis adeoque improprie dictam, *C.* quæ oriatur ex diversitate naturæ *N.*

200. Ad 6^m^, *D.* Quoad externam manifestationem, uti pariter prædicarunt de persona Verbi, *C.* quoad processionem internam *N.* Recolantur antea dicta.

201. II. Obj. 1° Ariani etiam divinitatem Spiritus S. rejiciebant, attamen neque Patres, neque Nicæna synodus hac de causa eos impugnarunt aut divinitatem Spiritus S. asseruerunt; 2° concilium vero Constantinopolitanum I. quamvis adversus macedonianos coactum, nusquam expresse Deum Spiritum S. nominavit; 3° prout se gesserunt sive Hilarius qui in XII. de Trinitate libris numquam hoc nomine eum donavit, neque Basilius qui integrum scripsit *de Spiritu S.* librum, qui præterea auctor presbyteris Tharsensibus fuit, ut contenti essent exigere a macedonianis confessionem quod Spiritus S. dici non debeat creatura; et reprehendit Dionysium Alex. in ep. 9. *ad Maximum philosophum* eo quod Spiritum S. *ab adorata deitate sejunxerit, ac inferioribus una cum creata ac ministra natura numeraverit.* 4° Atque hinc factum est, ut Ecclesia numquam ad Spiritum S. preces direxerit; 5° imo sancivit concilium Carthaginiense III. cap. 23., *ut, cum ad altare assistitur semper ad Patrem dirigatur oratio;* 6° demum in antiqua doxologia recepta formula hæc erat: *Gloria Patri et Filio in Spiritu Sancto*, qua indicatur neque uti Deum Spiritum S. habitum fuisse, neque proinde Patri et Filio æqualem, imo neque uti peculiarem personam. Ergo.

202. Resp. Ad 1^m^, *D.* Patres ac Nicæna synodus hac de causa arianos non impugnarunt directe, neque expresse asseruerunt dogma divinitatis Spiritus Sancti quia præcipuus ac primarius illorum error versabatur circa divinitatem Filii, *C.* quasi dubitarent de Spiritus S. divinitate *N.* Cum igitur primarius arianorum error versaretur circa divinitatem Verbi, nec nisi per consequens ac indirecte inficiarentur divinitatem Spiritus Sancti, ideo tum antiquiores patres, tum Nicæna synodus primarium hunc errorem directe oppugnandum sibi sumpserunt, et contradictoriam veritatem asserendam, ut facere Ecclesia consuevit. Ceterum, S. Athanasio teste in *Epist. synodica ad Jovianum Imperat.*, *Nicæni Patres neque etiam Spiritum S. a Patre et Filio disjunxere, sed illum potius una cum Patre et Filio glorificavere in una sanctæ Trinitatis fide, quia nempe una est in sancta Trinitate divinitas.*

Digitized by Google

203. Ad 2^m^, *D.* Conceptis verbis, prout ferebat receptus loquendi usus, *C.* æquivalentibus *N.* Nam eo ipso quod credendum synodus definierit et *in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem et cum Patre et Filio adorandum et glorificandum*, catholicum de Spiritus S. divinitate dogma adstruxit, cum vero usus non ferret Spiritum S. *Deum* dicere in fidei formulis, eum usum servandum synodus duxit.

204. Ad 3^m^, *D.* Id est nonnulli œconomiæ usu receptæ causa, *C.* omnes *N.* Plures enim, uti Dionysius Alex., Tatianus, aliique *Deum* Spiritum S. expresse nuncupavere; alii vero formulæ adhærentes justis de causis ab apostolis inductæ, æquivalentibus verbis ad idem significandum uti maluerunt.

205. Ita saltem ad tempus se gessit S. Basilius, qui in *ep.* 7. alias 141. scribit: *Cum confiteri oporteat Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum S., ut eloquia divina, et qui ea sublimius intellexere, docuerunt.* Ita pariter Hilarius, qui in *Comment.* ad illud Matth. ult. *Euntes ergo,* hæc præclare habet: *Ut quorum est una divinitas, sit una largitio, nomenque Trinitatis unus Deus est.*

206. Incerta porro res est inter criticos unde provenerit illa S. Basilii in S. Dionysium objurgatio, cum exploratum sit magnum hunc Antistitem recte ac orthodoxe de Spiritus S. divinitate sensisse, uti ostendit S. Athanasius illius successor in epist. *De Dionysii sententia;* ipsemet S. Basilius S. Dionysium inter assertores ejusdem divinitatis recenset, pluraque ex ejus operibus testimonia profert in lib. *de Spiritu S.* Demum palmaria sunt S. Dionysii verba in resp. ad propositiones Pauli Samosateni: *Spiritus autem est Deus*, loquitur porro de Spiritu S. Nonnulli suspicantur non omnia adhuc scripta Dionysii ad Basilii manus pervenisse, cum laudatam dedit epistolam, atque exinde factum, ut ab arianis deciperetur.

207. Ad 4^m^, *D.* Quatenus in publica liturgia Ecclesia consuevit ad Patrem totius Trinitatis fontem preces dirigere, *C.* in sensu exclusivo *N.* Accedit quod in doxologia sua Ecclesia tres simul semper divinas personas complexa sit, uti ex allatis documentis patet.

208. Ad 5^m^, *D.* Ob conformitatem in publica liturgia servandam, et ad privatorum errores præcavendos, *C.* alia de causa *N.* En integra ipsius concilii verba ex quibus ejus mens aperte innotescit: *Ut nemo in precibus vel Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet: Et cum altari assistitur, semper ad Patrem dirigatur oratio. Et quicumque sibi preces aliunde describit, non eis utatur, nisi prius eas cum instructioribus fratribus contulerit.*

209. Ad 6^m^, D. Alicubi et ad certum tempus, *Tr.* vel *C.* universim et constanter *N.* Varia enim fuit in antiqua Ecclesia doxologiæ formula, ut constat ex S. Basilio. qui op. cit. *de Spiritu Sancto* cap. 29. plures collegit, quæ tamen omnes in idem recidunt, sive dicerent *in Spiritu S.*, sive *cum*, sive *et Spiritum Dei.* Eo enim omnes referuntur, ut tres æque personæ divinæ celebrentur et conglorificentur utpote unus Deus. Quæ cum ita sint, evanescunt adversariorum ex falso principio deductæ consecutiones.

CAPUT V.

DE SPIRITUS SANCTI A PATRE ET FILIO PROCESSIONE.

210. Dogma, ejusque professio in symbolo per additamentum vocis *Filioque* impugnantur a Græcis schismaticis, qui Latinos accusant tum quod doceant Spiritum S. a Patre ac Filio procedere, tum quod contra decretum concilii Ephesini inseruerint symbolo particulam *Filioque.*

211. Quo tempore quove auctore introduci penes Græcos cœperit error de Spiritus Sancti a solo Patre processione, incerta plane res est. Verisimilius videtur orta hæc controversia ex occasione errorum arianorum ac macedonianorum. Theodoretus omnium primus impugnavit S. Cyrillum eo

Digitized by Google

quod in anathematismo IX. adversus Nestorium appellaverit Spiritum S. *Spiritum Christi proprium*. Rursum monothelitæ, teste S. Maximo martyre, reprehenderunt S. Martinum I. eo quod in sua synodica docuerit Spiritum S. a Patre ac Filio procedere; tum etiam Constantinus Copronymus iconomachus de hoc articulo litem movit adversus apostolicam sedem a qua damnatus fuerat. Exinde vero Photii error, quem Nestorii fautores peperérunt, monothelitæ aluerunt et qui iconomachis agentibus altas apud Græcos radices egit.

212. Sic pariter incertum est quo tempore et quo primum auctore inserta symbolo fuerit particula *Filioque*. Ratum penes omnes est in Hispania intra Missarum solemnia usum invaluisse canendi symbolum cum ejusmodi additamento, ex occasione conversionis Gothorum ab ariana hæresi an. 589. Hic usus in Gallias, deinde vero in Germaniam, postea in Italiam propagatus est, Rom. Pontificibus passive circa eum se habentibus. Romæ demum adoptatus videtur hic usus cum, adnitente Henrico Imperatore, ægre tandem Benedictus VIII. indulsit ut symbolum Constantinopolitanum in Missarum solemniis Romæ caneretur; cani autem cœpit una cum particula *Filioque*. Sane Photius de hoc ritu siluit, Michaël vero Cerularius græci schismatis instaurator Rom. Ecclesiæ id crimini vertit.

213. In conciliis œcumenicis Lugdunensi et Florentino Græci ad unionem cum Ecclesia catholica admissi sunt, postquam tum processionem Spiritus Sancti a Patre ac Filio admiserunt, et legitimum esse additamentum symbolo a Latinis factum sunt professi. Verum prout fert Græcorum indoles, agente potissimum turbulento Marco Ephesino, cito ipsi ad schisma iterum deflexere. Adversus catholicum dogma præter Theophanem Propocowicz apostatam nostrum, scripsit novissime Philaret actualis moscovita metropolita.

214. Nostri igitur muneris est prius catholicam adstruere veritatem, deinde Latinam vindicare Ecclesiam ob adjectam symbolo particulam *Filioque*.

PROPOSITIO I.

Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedit.

215. De fide hæc propositio est: concilium enim Lugdun. II. sub B. Gregorio X. eam his verbis definivit: *Credimus et Spiritum S. . . ex Patre Filioque procedentem*: ac iterum conc. Florentinum: *Definimus. . . . quod Spiritus S. ex Patre et Filio æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit.*

216. Sic vero primum ex sac. Litteris hoc dogma evincimus: Christus Jo. 16, 13 seqq. ita de Spiritu S. loquitur: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis.* Unde sic: Ille in divinis non solum a Patre sed et a Filio tanquam a communi ac unico principio procedere dicendus est, qui de eo accepit, et ideo accipit, quia Filius omnia cum Patre communia habet: atqui talis est ex verbis Christi Spiritus Sanctus; ergo tum a Patre tum a Filio tanquam ab unico principio Spiritus Sanctus procedit. Hunc porro sensum verborum Christi antiquissimæ versiones mirifice confirmant: etenim syriaca sic refert Christi verba: *Ipse glorificabit me, quippe de meo accipiet... Quidquid habet Pater meus, meum est: propterea dixi vobis:* EX *meo accipiet.* Persica: *Et ille est, qui me glorificabit, propterea quod a me accipiet.* Arabica demum: *Et ille me glorificabit, nam accipiet de eo quod meum est.* Quæ idem significant, nempe ideo Spiritum S. accipere a Filio, quia quod habet Filius a Patre habet, sed Filius habet a Patre per generationem substantiam ergo hanc substantiam quæ identica est in Patre et Filio accipit Spiritus S., adeoque sicut a Patre, sic a Filio procedit.

217. Hinc Spiritus S. a Filio missus perhibetur Jo. 16, 7. Ejusmodi autem missio in origine necessario fundatur in divinis, nec enim potest esse

Digitized by Google

missio, quæ dependentiam importet, nec in natura in se spectata, neque in imperio, ergo ratione originis est. Quapropter Spiritus S. vocatur *Spiritus veritatis* quæ Filius est, *Spiritus Christi* Rom, 8. 9., *Spiritus Filii* Gal. 4, 6.

218. Nec alia fuit utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis fides. De occidentali nullum dubium esse potest, ut patet ex monothelitarum, et iconomachorum hac de causa objurgationibus adversus Ecclesiam Latinam. Primi enim, uti testatur S. Maximus in Epist. ad Marinum Cyprium, reprehenderunt in Epistola synodica S. Martini *quia dixit procedere etiam ex Filio Spiritum Sanctum;* posteriores, teste Adone Viennensi in Chronico, synodum celebravere, et *quæstio ventilata est inter Græcos et Romanos de Trinitate, et utrum Spiritus S. sicut procedit a Patre, ita procedat a Filio.*

219. Quod attinet ad orientalem non minus id luculenter constat. Scribens siquidem Hormisdas Rom. Pontifex an. 521. ad Imperat. Justinum ait: *Notum est . . . proprium Spiritus Sancti ut de Patre et Filio procederet sub una substantia Deitatis.* Epistola hæc vulgatissima fuit penes Græcos nec aliquis movit querelam, etsi dicat *Notum est.* Ante id tempus synodus Ephesina œcumenica non solum improbavit symbolum nestoriani Charisii, in quo dicebatur de Spiritu S. *Sed nec Filium illum putamus, neque per Filium existentiam habere,* sed probavit anathematismos S. Cyrilli cum suis declarationibus, et epistolam synodicam ex nomine Ecclesiæ Alexandrinæ datam adversus Nestorium, in qua dicebatur: *Non est alienus* (Spiritus S.) *ab eo* (Filio); *Spiritus enim veritatis nominatur, et Christus est veritas, et proinde quoque ab illo, atque a Deo Patre procedit.* Et in anathematismo IX. Spiritum S. vocat *proprium Filii,* in ejusdem vero declarationibus adjecit: *Qui ex ipso est, ipsique essentialiter inest.* Plenus proinde extitit utriusque Ecclesiæ circa hunc articulum consensus, nec ei, ut vidimus, refragati sunt nisi pauci obscurique hæretici absque ullo successu.

220. Hujus præterea consensus testes sunt utriusque Ecclesiæ patres. Ex Latinis enim S. Hilarius *De Trinit.* lib. 2. n. 4. scribit Spiritum S. esse *ex Patre et Filio auctoribus;* et alibi passim. Spiritum S. *a Patre Filioque* procedere conceptis verbis docet S. Ambrosius lib. 1. *De Spiritu S.* c. 11. n. 120, S. Augustinus *De Trinit.* lib. 15. c. 7. eum dicit *Spiritum amborum;* S. Leo M. *Ep. 4. ad Turribium* c. 1. inquit: *Qui de utroque processit,* ut omittam Gennadium, S. Fulgentium, auctorem symboli Athanasiani, S Gregorium M., ceterosque insequentes.

221. Ex Græcis eminent S. Athanasius *lib. de Trinit.* n. 19. ubi scribit: *Est Filius fons Spiritus Sancti, et Orat. 3. contra Arianos* n. 25. *Ipse* (Filius), inquit, *dat Spiritui, et quæcumque Spiritus habet, hæc a Verbo habet* S. Basilius, qui in lib. *de Spir. S.* c. 18. hæc scribit: *Quia et Spiritus Christi dicitur . . . Denique tanquam Paracletus in se ipso exprimit Paracleti, a quo missus est, bonitatem, et in sua propria dignitate* EJUS, A QUO PROCESSIT, *majestatem exhibet;* S. Jo. Chrysostomus qui comparat Spiritum S. aquæ ex fonte qui Christus est profluenti, concluditque: *Ob id etiam ex Patre procedit* (apud Petav. *de Trin.* lib. 8. c. 4. n. 4.); S. Epiphanius qui in *Anchorato* n. 67. ait: *et Dei Spiritus a Christo, utpote qui ab* UTROQUE PROCEDIT, *id quod Christus ipse testatur: qui a Patre procedit, inquit, et hic de meo accipiet;* Didymus qui in lib. *de Spiritu Sancto* n. 34. sic Christum de Spiritu S. loquentem inducit: *Quia non ex se est, sed ex Patre et me est;* et hæc sufficiant, ut pateat Latinis patribus Græcos patres circa hunc articulum plane consentientes esse.

222. Sed juverit hoc ipsum confirmare ex ipsa hæreticorum agendi ratione. Ariani enim ac macedoniani 1° ex receptissima in Ecclesia doctrina de processione Spiritus S. a Patre et Filio occasionem nacti sunt asserendi Spiritum S. a Filio procreatum esse; 2° Macedoniani præterea ex eodem principio sic adversus catholicam doctrinam argumentabantur apud

Digitized by Google

S. Athanasium in *epist. ad Serapionem* n. 15. *Si Filii dicatur esse Spiritus, Pater ergo avus est Spiritus Sancti*, prout et argumentabatur Eunomius ad tertiam Spiritus S. naturam adstruendam apud S. Basilium in lib. 3. adversus eundem, qui admissa Traditionis auctoritate quod Spiritus S. sit ordine tertius, pergit: *Nam dignitate secundum esse a Filio, ut qui esse* AB ILLO *habeat*, et *ab ipso accipiat . . . . pietatis sermo tradit.*

223. Quæ cum ita se habeant, aut dicendum Ecclesiam universam errasse, aut errare Græcos qui ab avita Ecclesiæ doctrina defecerunt.

DIFFICULTATES.

224. I. Obj. 1° Semel Christus locutus est de Spiritus S. processione Jo. 15, 26. atque a Patre illum plane procedere testatur dicens: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* 2° *Acutum hoc telum* non effugiunt Latini testimoniis quæ ipsi pro sua sententia allegare solent; Christus enim quo sensu dixerit: *Mittam vobis Spiritum S.* declarat dicens: *Ego rogabo Patrem et alium Paraclitum dabit vobis*, nempe de *missione morali* rogando, non de *missione physica* spirando locutus est. 3° Sic cum ait: *Ille de meo accipiet et annuntiabit vobis*, contextus ostendit se id dixisse de sua doctrina quam tunc intelligere nequibant discipuli ejus, prout exposuit vel ipse Maldonatus suam confirmans interpretationem ex tempore futuro: *de meo accipiet.* 4° Nec magis proficiunt ex verbis illis: *Omnia quæcumque habet Pater mea sunt;* quæ si ad vivum resecarentur, evincerent Filium pariter gigni a Spiritu S. cum in Filii generatione nulla intercedat Patrem inter et Spiritum S. relativa oppositio, quod tamen a fide alienum est. 5° Demum non intelligitur quare si Spiritus S. etiam a Filio procederet, Christus qui dixit eum procedere a Patre, non adjecerit quoque et a se procedere. Ergo.

225. Resp. Ad 1^m^, *D.* Testatur Christus Spiritum S. procedere a Patre in sensu inclusivo Filii, *C.* in sensu exclusivo *N.* Hoc ipso enim quod Christus sæpe professus fuerit se unum esse cum Patre suo, dicens Spiritum S. a Patre procedere, a se quoque procedere testatur: præsertim cum id postea aperte declaraverit dicendo Spiritum S. a se missum iri, et de suo accepturum, quia omnia quæ sunt Patris, sua quoque essent. Ideo vero hic meminit Christus solius Patris, vel ut ostenderet Patrem processionis ejus *esse auctorem qui talem Filium genuit, et gignendo dedit ut etiam de ipso procederet Spiritus S.*, uti exponit S. Augustinus *Contr. Maximinum* lib. 2. c. 14. n. 1. vel uti placuit S. Cyrillo, ut ostenderet identitatem substantiæ Patris ac Filii. Sane quamvis antiqui patres Græci eadem verba legerint, tamen, ut vidimus, non ideo abnuerunt Spiritus Sancti processionem a Patre ac Filio profiteri.

226. Ad 2^m^, Resp. non satis acutum esse ejusmodi telum, ut vidimus; ceterum ad prob. *D.* Christus loquitur de missione physica simul et morali, *C.* de morali tantum *N.* Loquitur enim Christus ut Deus ac proinde de missione physica cum dicit: *Mittam vobis Spiritum S.*, loquitur ut homo, ac propterea de missione morali cum addit: *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum dabit vobis.* Sic optime utraque missio simul consistit, nec altera cum altera confunditur, uti Græci ambas confundunt.

227. Ad 3^m^, *D.* De doctrina loquitur seu scientia essentiali, *C.* de doctrina accidentali, seu prout exterius a Christo manifestata est discipulis suis, *N.* Absurdum enim est Spiritum S. accepisse seu didicisse a Christo docente Apostolos suos. Porro doctrina seu scientia essentialis ipsa est divina substantia, si proinde Spiritus S. a Christo scientiam seu doctrinam accepit, accepit et essentiam, adeoque ab ipso procedit. Præsertim cum Christus affirmet se ideo dixisse Spiritum S. de suo accipere, quia *omnia quæcumque habet Pater mea sunt.* Nec refert Christum in futuro locutum esse, tum quia in æternitate nulla successio est, tum

Digitized by Google

quia Christus alludit illis verbis ad externam futuram Spiritus S. processionem, quæ in interiori fundatur. Atque hac ratione solvitur Maldonati difficultas.

228. Ad 4^m^, *D.* Id sequeretur si Spiritus S. non esset in processionis ordine secundus, *C.* si talis sit *N.* Jam vero uti ex baptismi formula constat ac fidei professionibus omnibus, Spiritus S. tertia ordine persona est, adeoque secunda in ordine processionis; fieri proinde non potest ut Filius, qui in hoc ordine primus est, gignatur a Spiritu S.

229. Ad 5^m^, Resp. nostrum non esse in rationes inquirere ob quas Christus his potius vel aliis verbis uti voluerit; satis nobis est ostendisse Christum hanc veritatem docuisse. Ad summum ex hoc sequeretur in Scripturarum dogmatica interpretatione non privatum sensum, sed Ecclesiæ magisterium et sensum traditionalem nos sectari debere, ut Græci ipsi fatentur.

230. II. Obj. Antiquæ Ecclesiæ fidei testis est ineluctabilis synodus Constantinopolitana 1° quæ in symbolo quod adhuc Ecclesia canit nos profiteri jubet *Spiritum S., qui a Patre procedit.* 2° Testis est Theodoretus, qui illico impugnavit Cyrillum vocantem Spiritum S. *proprium Filii*, quin hic quidpiam reposuerit, adeoque Theodoretus perrexit eandem doctrinam profiteri. 3° Testis est communis loquendi ratio apud Patres recepta, ut Spiritus S. diceretur procedere *a Patre per Filium.* 4° Imo S. Athanasius tum in *Refutat. hypocris. Meletii*, tum in *Quæst. Sacris* testatus est Spiritum S. *a solo Patre* procedere. 5° His innixus S. Jo. Damascenus *de fide Orthodoxa* l. 1. c. 8. scribit: *Spiritum S. et ex Patre esse dicimus, et Patris Spiritum nominamus. At vero eum ex Filio esse non dicimus, Filii tamen Spiritum nominamus.* 6° Hinc neque Theodorus Mopsuestenus, neque Theodoretus, aut Photius hac de causa damnati sunt. Ergo.

231. Resp. Ad 1^m^, *D.* Objecta verba inseruit synodus Constantinopolitana ut se se directe opponeret macedonianis docentibus Spiritum S. a solo Filio procedere, seu potius esse factum, *C.* ut excluderet processionem etiam a Filio *N.* Nam macedoniani utpote ab arianis profecti qui Filium Patris creaturam esse docebant, et ipsi docuerunt Spiritum S. facturam seu creaturam Filii esse, quam blasphemiam execrans synodus adjecit symbolo verba, quibus Spiritum S. a Patre procedere significaret. Quod et Patres reliqui deinceps hac ipsa de causa præstare solliciti fuerunt.

232. Ad 2^m^, *D*: Theodoretus impugnavit S. Cyrillum errori facti deceptus, *C.* in sensu catholico *N.* Odio in Cyrillum non parum exæstuans Theodoretus, ratus quod sicut in ceteris, sic et in hoc Apollinaris erroribus fuerit implicatus, ideo censuit Cyrillum ex hujus hæretici, imo et Macedonii placitis docuisse Spiritum S. *proprium Filii* esse. En ejus verba ex *Epist. ad Monasteria* scripta adversus S. Cyrilli anathematismos: *Blasphemat vero* (Cyrillus) *et Spiritum S. non ex Patre ipsum procedere dicens, secundum Domini vocem, sed ex Filio esse. Iste vero Appollinaris seminum fructus est: propinquat vero et Macedonii malignæ culturæ.* Et hæc ratio est quare nec Cyrillus institerit, nec Theodoretus in falsi dogmatis propterea suspicionem venerit. Ceterum ejus epistola damnata est in quinta Synodo.

233. Ad 3^m^, *D.* Et hæc formula *per Filium* eundem referebat sensum ac *ex Filio*, *C.* alium *N.* Hac enim formula expensa, patres Florentini, Græci scilicet ac Latini, declararunt: *Quod id quod sancti Patres et Doctores dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum S., ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus Sancti sicut et Patrem.* Sane S. Gregorius Naz., S. Cyrillus ac S. Epiphanius modo dicunt *ex Filio*, modo per *Filium*, prout et in Scripturis promiscue hæ voces usurpantur.

234. Ad 4^m^, *Neg.* Primum enim opusculum a criticis inter dubia, alte-

Digitized by Google

rum vero inter spuria recensetur.

235. Ad 5^m^, *D. Negat* S. Jo. Damascenus Spiritum S. procedere ex Filio tanquam *causa procatarctica* seu *ab origine sine origine*, cujusmodi est solus Pater, *C.* simpliciter *N.* Talem esse sensum S. Joannis Damasceni exponunt ipsi doctores Græci Manuel Calecas c. 39., Demetrius *de Process. Spiritus S.*, Bessarion. in *Orat. Dogmat.* c. 6. Atque ex ipso Jo. Damasceno, qui explicans se ipsum in cap. *De divinis nominibus*, scribit Patrem *per Filium producere manifestantem Spiritum*; et iterum: *Spiritum autem Filii, non tanquam ex ipso, sed tanquam per ipsum ex Patre procedentem*; et in *Epist. de hymno Trisagio* n. 28. æternam Spiritus S. processionem his verbis enuntiat: *Spiritus Sanctus est ex Patre, siquidem per Filium procedit, non tamen filiationis more*; ut alia omittamus. Patet igitur illa particula *ex* S. Joannem Damascenum significare voluisse originem primam ex qua omnis processio provenit sive Filii, sive Spiritus S., quo sensu profecto nonnisi a Patre repeti potest processio Spiritus Sancti.

236. Ad 6^m^, *D.* Expresse seu directe hac de causa damnati non sunt recensiti auctores, quia hic non fuit præcipuus illorum error, *Tr.* vel *C.* implicite ac indirecte ob hunc etiam errorem *N.* Theodori enim Mopsuesteni symbolum a Charisio concilio Ephesino oblatum, nec non scripta Theodoreti contra S. Cyrillum reipsa repudiata sunt in conc. Chalcedonensi, ac rursum expresse damnata in concilio Œcumenico V. Sed ipse Theodoretus hæc scripta sua improbavit suscipiendo epistolas Synodicas S. Cyrilli. Quod vero speciatim ad Photium attinet, ipse damnatus fuit præcipue ob ejus schisma ad quod tollendum concilium VIII. congregatum est.

237. III. Obj. Si Spiritus S. etiam a Filio procederet, sequeretur 1° ipsum a duplici spiratione dimanare; 2° Patris posse apellari nepotem; 3° magis a Patre quam a Filio distare; 4° prius genitum Filium, quam illum spiratum; 5° Filium esse supervacaneum Spiritus Sancti principium, aut Patrem non fuisse principium sufficiens ad eum spirandum. Ergo.

238. Resp. *Neg. Ant.* quoad omnes partes; quia cum agitur de veritate a Deo revelata, quæ comminiscitur humana ratio ex se evanescunt. Et reipsa:

239. Non sequitur 1. siquidem cum nulla in spiratione sit realis oppositio inter Patrem et Filium, Spiritus S. ab utroque tanquam ab uno eodemque principio procedit, uti aqua ex fonte et rivo in lacum dimanans. Spiritus enim Sanctus procedit a divina substantia subsistente in Patre et Filio.

240. Non sequitur quod 2. 3. et 4. loco objectum est; nam spiratio coæterna est ac immediata tam a Patre quam a Filio, qui per modum unius ejusdemque principii Spiritum S. spirant, nec nisi ordine alia persona prior altera dicitur; hinc fit, ut neque Spiritus S. apellari possit nepos, neque magis a Patre quam a Filio distans dici, neque Filio posterior.

241. Non sequitur 5. eadem ratione qua non sequitur Filium et Spiritum S. non esse unum eundemque creatorem cum Patre, etsi Pater dici posset principium seu causa creationis, quia una eademque est omnipotentia in tribus personis. Hæc sequela supponit quod falsum et alienum a fide est, nempe Patrem spectari posse sine Filio. Ergo si Pater spirat Spiritum S., necessario spirat cum Filio.

PROPOSITIO II.

Immerito Græci Ecclesiam Latinam corrupti symboli insimulant ob additamentum particulæ Filioque.

242. Græcis ac Latinis consentientibus in conc. Florentino statutum fuit sess. 25. *Explicationem verborum illorum*, FILIOQUE, *veritatis declarandæ gratia, imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter symbolo fuisse appositam.* Jamdiu pariter in conc. Lugdunensi II. an. 1274. a Græcis ac Latinis intra Missarum solemnia symbolum decantatum est cum additamento *Filioque* ad publicam patefaciendam utriusque Ecclesiæ concordiam. Post

Digitized by Google

hæc patet nonnisi injuste Græcos jam hac de causa succensere Latinis posse.

243. Ad tollendam nihilominus quamvis cavillandi causam sic assertæ propositionis veritatem adstruimus: Si qua ratio foret culpandi Ecclesiam Latinam ob insertam symbolo ejusmodi particulam, hæc esset decretum concilii Ephesini id vetantis; nulla enim alia ratio a Græcis profertur aut proferri potest. Jam vero hæc ratio nulla est.

244. Etenim si spectetur motivum memorati decreti et ejusdem decreti tenor, patebit nullo modo Concilium sibi proposuisse prohibere ejusmodi fidei declarationes. Motivum siquidem quo permota est synodus ad suum decretum edendum, fuit symbolum a Charisio presbytero oblatum Nestorianis erroribus inspersum quo plures decepti fuerant. Hoc enim recitato, synodus ad omnem in posterum seductioni viam intercipiendam decretum emisit Act. VI. his verbis conceptum: *Statuit sancta synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere, aut componere, præter definitam a sanctis Patribus, qui in Nicæna synodo cum Spiritu S. congregati fuerunt. Qui vero ausi fuerint aut componere fidem alteram, aut proferre, aut offerre converti volentibus ad agnitionem veritatis, sive ex gentilitate, sive ex judaismo, sive ex qualicumque hæresi; hos quidem si sunt episcopi aut clerici, alienos esse episcopos ab episcopatu, et clericos a clericatu decrevit: si vero laici fuerint, anathemati subjici.*

245. Porro si per *alteram fidem* Ephesina synodus significavit fidem contrariam aut diversam a fide catholica, ut plures sentiunt, liquet eam minime prohibuisse quominus justa de causa possit symbolo adjici hujusce orthodoxæ fidei declaratio. Quod si per *alteram fidem* intendit synodus ulteriorem fidei formulam vel declarationem significare, ex ipsius decreti verbis patet decretum hoc solum afficere privata individua non autem integras ecclesias, multo vero minus Ecclesiam universam, alioquin Orientales, ac Græci ipsi primi fuissent hujuscæ decreti violatores.

246. Etenim concilium Chalcedonense quod immediate post Ephesinum celebratum est, additamentum probavit a patribus Constantinopolitanis symbolo Nicæno factum *propter illos qui Spiritui S. repugnabant*, et ita auctum symbolum recepit, et quod nondum hactenus factum fuerat in communem totius Ecclesiæ usum deduxit.

247. Insuper non obstante Ephesino decreto, peculiares viguerunt fidei formulæ *Antiochena*, *Hierosolymitana* ac *Philadelphiensis* ab utroque symbolo discrepantes, quin quispiam reclamaverit tanquam de violata lege Ephesina.

248. Licitum præterea sibi duxerunt, decreto illo non obstante, orientales ob novas exortas hæreses monothelitarum præsertim et iconomachorum novas prolixioresque fidei formulas condere ac declarationes ulteriores adjicere ad præmuniendos ab illis erroribus fideles. Ut inter ceteros præstitit Tharasius episcopus Constantinopolitanus qui fidei formulam misit ad Patriarchas, hoc additamento: *Et in Spiritum S. Dominum vivificantem qui ex Patre* PER FILIUM *procedit*, nempe juxta dicta *ex Filio*.

249. Demum in consecratione episcoporum Græci tres fidei professiones ad instar symboli emittunt, seu ipsum symbolum Constantinopolitanum pluribus adjectionibus recitant locupletatum.

250. Jam vero si Orientalibus ac Græcis ipsis ita licuit legem Ephesinam interpretari ac in praxim deducere, cur eodem jure frui non potuit Ecclesia Romana cum ceteris occidentalibus Ecclesiis, gravi adeo urgente necessitate, qualem esse vidimus quæ in Hispaniis, et Galliis viguit respectu arianorum et ichonomachorum? Certe numquam Græci illarum regionum Ecclesiis ejusmodi additamentum symbolo insertum exprobrarunt, aut ea de causa se ab illarum communione separarunt; cur itaque nunc hanc causam obtendunt, quare ab Ecclesia Romana defecerint, cum hæc omnium

Digitized by Google

novissima illud additamentum uniformitatis gratia admiserit? Multo vero minus eam obtendere nunc possunt, postquam scilicet in duobus Œcumenicis conciliis, Græcis assentientibus, ratum ac licitum illud additamentum declaratum et dictis et factis est.

251. Immerito igitur Græci sub quovis respectu disciplinaris Ephesina sanctio spectetur, Ecclesiam Latinam corrupti symboli ob adjectam particulam *Filioque* insimulant.

DIFFICULTATES.

252. Obj. 1° Ephesina sanctio totius Ecclesiæ est. Ergo nonnisi ab universa Ecclesia ei derogari potuit; 2° jure proinde conc. Chalcedonense utpote Ecclesiam universam repræsentans illi derogavit; 3° fidei formulæ quæ in contrarium adducuntur non fuerunt toti Ecclesiæ propositæ, sed Ecclesiis particularibus inserviebant; 4° hæc ratio est quare additamentum injectum symbolo ab Ecclesiis Hispanicis, Gallicis aut Germanicis toleraverint Græci, reclamaverint autem, cum Rom. Pontifices illud toti Ecclesiæ commune efficere voluerunt; 5° hoc sane sibi non licere patefecit exemplo suo Leo III. qui cum curasset symbolum *pro amore et cautela orthodoxæ fidei* duobus argenteis scutis incidi, ut refert Anastasius bibliothecarius, sine illa particula *Filioque* descriptum est; 6° idque merito, cum nefas sit verbis dominicis quibus usi sunt Constantinopolitani patres quidpiam interserere; 7° et nequeat unus Rom. Pontifex absque ceterorum patriarcharum consilio quidpiam symbolo communi auctoritate sancito adjicere. Ergo.

253. Resp. Ad 1^m, *D.* Si lata esset ejusmodi lex eo fine ut omnes sive Ecclesias sive individua obligaret, *Tr.* si ut sola particularia individua obligaret *N.* Transmisimus primum membrum, cum constet sanctiones disciplinares conciliorum etiam œcumenicorum, gravi præsertim intercedente causa, modificationi supremi Ecclesiæ capitis, cujusmodi est Summus Pontifex, subesse. Ceterum, uti ostendimus, sanctio illa non afficiebat nisi particularia individua, non autem Ecclesias, prout de facto intellexerunt illam etiam ipsi Græci; ac demum duo œcumenica concilia eidem derogarunt in casu de quo agimus.

254. Ad 2^m, *D.* Eodem nempe jure quo concilia Lugdunense et Florentinum eidem derogarunt, *C.* alio sensu *N.*

255. Ad 3^m, *Neg.* Sed ex illis patefit quo sensu Ecclesiæ illæ acceperint Ephesinum statutum, quod non distinxit inter Ecclesiam universam et Ecclesias particulares, alioquin ceteræ illis obstitissent.

256. Ad 4^m, *Neg.* Vera enim ratio quare Græci non obstiterint Ecclesiis Hispanicis, Gallicis, Germanicis atque Italicis est, quia ita intellexerant sanctionem Ephesinam, obstiterunt vero Rom. Pontifici, quia hic titulum *Patriarchæ œcumenici* denegaverat Michaëli Cerulario quem et anathemate peculit, qui proinde inter ceteras causas instaurandi Photianum schisma et hanc prætexuit additamenti symbolo facti.

257. Ad 5^m, *D.* Ita se gessit Leo III. pacis et œconomiæ gratia, *C.* quasi illicitum sibi censuerit clausulam illam symbolo adjicere *N.* Alioquin omnes Ecclesias eam expungere jussisset. Ideo vero Anastasius refert Leonem voluisse symbolum scutis argenteis describi *pro amore et cautela orthodoxæ fidei*, quia integritati fidei consultum hac ratione voluit. Omissum porro est additamentum *Filioque*, quia nondum ab Ecclesia Romana adoptatum fuerat.

258. Ad 6^m, *Neg.* patres Constantinopolitanos eadem Christi verba symbolo inseruisse, mutarunt enim particulam παρά, scilicet *a*, in ἐκ *ex*; tum tempus ἐκπορεύεται *procedit*, in participium ἐκπορευόμενον *procedentem*; atque idcirco licuit etiam Ecclesiæ Latinæ inserere vocem *Filioque* ad catholicam fidem declarandam, prout a Tharasio aliisque orientalibus jamdiu præstitum fuerat.

259. Ad 7^m, *Neg.* Ut patet ex resp. ad 1. Nunc addo nec potuisse Rom. Pontificem in consilium adsciscere patriarchas orientales, qui et a fide in

Digitized by Google

hoc articulo defecerant, et schismatici erant. Accedit quod patres Constantinopolitani plura adjecerint symbolo Nicæno, non consulto Rom. Pontifice, aut episcopis occidentalibus, adeoque eodem jure usæ sunt tum Ecclesiæ occidentales tum peculiaris ipsarum Patriarcha Rom. Pontifex. Ad summum ex hoc sequeretur non decuisse Rom. Pontificem obligare Ecclesias orientales ad ejusmodi additamentum admittendum absque Patriarcharum consilio, prout reipsa facta est libera illis facultas illud omittendi in utroque concilio Lugdunensi et Florentino, confirmavitque Clemens VIII. in peculiari sua Constitutione quoad Græcos unitos.

CAPUT VI.

AD EA QUÆ DICTA SUNT SCHOLIA COMPLECTENS.

260. Ne filum disputationis abrumpere cogeremur, quæ ulteriorem expositionem exigere videbantur circa ea quæ ad augustissimum Trinitatis mysterium spectant, huc eadem reservavimus, ut sic pleniorem auditores cognitionem haurire possent ad apte de hoc mysterio disserendum. Complexi porro id sumus nonnullis scholiis quæ jam subjicimus.

261. I. Atque ut a processionibus et relationibus exordiamur, duæ sunt processiones admittendæ, *generatio* et *processio* simpliciter dicta, et quatuor relationes, *Paternitas*, *Filiatio*, *Spiratio activa* et *Spiratio passiva*. Duas siquidem processiones ac origines dari Scriptura testatur, quæ Filium *genitum* a Patre docet Ps. 2, 7. et Spiritum S. *procedentem* a Patre Jo. 15, 17. Patris nulla est origo, sed potius fons supremus ceterarum originum, qui propterea a Græcis uti suo loco diximus, vocatur *causa procatarctica*, a Latinis vero *principium summum*; hinc Pater dicitur *ingenitus*, *improductus* et *innascibilis*.

262. Fiunt autem processiones per actiones quæ dicuntur *immanentes*, seu quæ intimæ sunt Deo ac in ipso manent ad illarum discrimen, quæ *transeuntes* vocantur, quæque respectu termini, extra Deum sunt, nempe creaturæ. Actiones immanentes ex theologorum doctrina duæ sunt *intelligere* et *velle*.

263. Exinde plerique theologi inferunt principium proximum processionum esse *intellectum* et *voluntatem* quatenus proprietates *notionales* sunt. Certe Scripturæ ac patres passim Filium *Verbum* et *Sapientiam* vocant, quæ spectant ad intellectum; Spiritum vero Sanctum *Amorem*, *Charitatem*, *Gratiam*, quæ quidem sunt voluntatis. Cum igitur Filius sit terminus adæquatus divini intellectus, utpote qui eum exhauriat, prout et Spiritus S. qui totam exhaurit voluntatis fœcunditatem, divinæ voluntatis terminus est adæquatus; hinc concludunt nonnisi duas esse posse processiones. Ita quidem communiter theologi, quibus tamen alii refragantur; agitur enim de eo quod fides reliquit liberum circa modum explicandi tanti mysterii.

264. Salva itidem fide, theologi diversas tenent sententias in ratione exponenda quare Filii processio sit generatio, non item vero Spiritus Sancti. Alii enim cum S. Thoma p. 1. q. 27. art. 4 inter utramque discrimen repetunt a *modo* originum. Cum generatio sit *origo viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ*, ad eam requiritur, ut geniti origo sit a gignente per actionem quæ communicet similitudinem naturæ, cum vero processio non dicat nisi emanationem unius ex altero, et voluntas ad amandam rem non autem ad inducendam rei similitudinem sit ordinata, fit ut Verbi processio sit generatio, non autem Spiritus S. qui est charitas et est ex voluntate. Alii vero cum S. Augustino sentiunt solum Filium esse genitum, quia solus ab uno Patre procedit, cum nullus Filius duos possit habere patres. S. Anselmus in *Monologio* lib 1. c. 57. diversas sententias conciliare simul adnititur. Ast satius videtur fateri cum S. Gregorio Nazianzeno tum generationem Verbi tum processionem Spiritus S. hono-

Digitized by Google

novissima illud additamentum uniformitatis gratia admiserit? Multo vero minus eam obtendere nunc possunt, postquam scilicet in duobus Œcumenicis conciliis, Græcis assentientibus, ratum ac licitum illud additamentum declaratum et dictis et factis est.

251. Immerito igitur Græci sub quovis respectu disciplinaris Ephesina sanctio spectetur, Ecclesiam Latinam corrupti symboli ob adjectam particulam *Filioque* insimulant.

DIFFICULTATES.

252. Obj. 1° Ephesina sanctio totius Ecclesiæ est. Ergo nonnisi ab universa Ecclesia ei derogari potuit; 2° jure proinde conc. Chalcedonense utpote Ecclesiam universam repræsentans illi derogavit; 3° fidei formulæ quæ in contrarium adducuntur non fuerunt toti Ecclesiæ propositæ, sed Ecclesiis particularibus inserviebant; 4° hæc ratio est quare additamentum injectum symbolo ab Ecclesiis Hispanicis, Gallicis aut Germanicis toleraverint Græci, reclamaverint autem, cum Rom. Pontifices illud toti Ecclesiæ commune efficere voluerunt; 5° hoc sane sibi non licere patefecit exemplo suo Leo III. qui cum curasset symbolum *pro amore et cautela orthodoxæ fidei* duobus argenteis scutis incidi, ut refert Anastasius bibliothecarius, sine illa particula *Filioque* descriptum est; 6° idque merito, cum nefas sit verbis dominicis quibus usi sunt Constantinopolitani patres quidpiam interserere; 7° et nequeat unus Rom. Pontifex absque ceterorum patriarcharum consilio quidpiam symbolo communi auctoritate sancito adjicere. Ergo.

253. Resp. Ad 1^m, *D.* Si lata esset ejusmodi lex eo fine ut omnes sive Ecclesias sive individua obligaret, *Tr.* si ut sola particularia individua obligaret *N.* Transmisimus primum membrum, cum constet sanctiones disciplinares conciliorum etiam œcumenicorum, gravi præsertim intercedente causa, modificationi supremi Ecclesiæ capitis, cujusmodi est Summus Pontifex, subesse. Ceterum, uti ostendimus, sanctio illa non afficiebat nisi particularia individua, non autem Ecclesias, prout de facto intellexerunt illam etiam ipsi Græci; ac demum duo œcumenica concilia eidem derogarunt in casu de quo agimus.

254. Ad 2^m, *D.* Eodem nempe jure quo concilia Lugdunense et Florentinum eidem derogarunt, *C.* alio sensu *N.*

255. Ad 3^m, *Neg.* Sed ex illis patefit quo sensu Ecclesiæ illæ acceperint Ephesinum statutum, quod non distinxit inter Ecclesiam universam et Ecclesias particulares, alioquin ceteræ illis obstitissent.

256. Ad 4^m, *Neg.* Vera enim ratio quare Græci non obstiterint Ecclesiis Hispanicis, Gallicis, Germanicis atque Italicis est, quia ita intellexerant sanctionem Ephesinam, obstiterunt vero Rom. Pontifici, quia hic titulum *Patriarchæ œcumenici* denegaverat Michaëli Cerulario quem et anathemate peculit, qui proinde inter ceteras causas instaurandi Photianum schisma et hanc prætexuit additamenti symbolo facti.

257. Ad 5^m, *D.* Ita se gessit Leo III. pacis et œconomiæ gratia, *C.* quasi illicitum sibi censuerit clausulam illam symbolo adjicere *N.* Alioquin omnes Ecclesias eam expungere jussisset. Ideo vero Anastasius refert Leonem voluisse symbolum scutis argenteis describi *pro amore et cautela orthodoxæ fidei*, quia integritati fidei consultum hac ratione voluit. Omissum porro est additamentum *Filioque*, quia nondum ab Ecclesia Romana adoptatum fuerat.

258. Ad 6^m, *Neg.* patres Constantinopolitanos eadem Christi verba symbolo inseruisse, mutarunt enim particulam παρά, scilicet *a*, in ἐξ *ex*; tum tempus ἐκπορεύεται *procedit*, in participium ἐκπορευομένου *procedentem*; atque idcirco licuit etiam Ecclesiæ Latinæ inserere vocem *Filioque* ad catholicam fidem declarandam, prout a Tharasio aliisque orientalibus jamdiu præstitum fuerat.

259. Ad 7^m, *Neg.* Ut patet ex resp. ad 1. Nunc addo nec potuisse Rom. Pontificem in consilium adsciscere patriarchas orientales, qui et a fide in

Digitized by Google

hoc articulo defecerant, et schismatici erant. Accedit quod patres Constantinopolitani plura adjecerint symbolo Nicæno, non consulto Rom. Pontifice, aut episcopis occidentalibus, adeoque eodem jure usæ sunt tum Ecclesiæ occidentales tum peculiaris ipsarum Patriarcha Rom. Pontifex. Ad summum ex hoc sequeretur non decuisse Rom. Pontificem obligare Ecclesias orientales ad ejusmodi additamentum admittendum absque Patriarcharum consilio, prout reipsa facta est libera illis facultas illud omittendi in utroque concilio Lugdunensi et Florentino, confirmavitque Clemens VIII. in peculiari sua Constitutione quoad Græcos unitos.

CAPUT VI.

AD EA QUÆ DICTA SUNT SCHOLIA COMPLECTENS.

260. Ne filum disputationis abrumpere cogeremur, quæ ulteriorem expositionem exigere videbantur circa ea quæ ad augustissimum Trinitatis mysterium spectant, huc eadem reservavimus, ut sic pleniorem auditores cognitionem haurire possent ad apte de hoc mysterio disserendum. Complexi porro id sumus nonnullis scholiis quæ jam subjicimus.

261. I. Atque ut a processionibus et relationibus exordiamur, duæ sunt processiones admittendæ, *generatio* et *processio* simpliciter dicta, et quatuor relationes, *Paternitas*, *Filiatio*, *Spiratio activa et Spiratio passiva*. Duas siquidem processiones ac origines dari Scriptura testatur, quæ Filium *genitum* a Patre docet Ps. 2, 7. et Spiritum S. *procedentem* a Patre Jo. 15, 17. Patris nulla est origo, sed potius fons supremus ceterarum originum; qui propterea a Græcis uti suo loco diximus, vocatur *causa procatarctica*, a Latinis vero *principium summum*; hinc Pater dicitur *ingenitus*, *improductus* et *innascibilis*.

262. Fiunt autem processiones per actiones quæ dicuntur *immanentes*, seu quæ intimæ sunt Deo ac in ipso manent ad illarum discrimen, quæ *transeuntes* vocantur, quæque respectu termini, extra Deum sunt, nempe creaturæ. Actiones immanentes ex theologorum doctrina duæ sunt *intelligere* et *velle*.

263. Exinde plerique theologi inferunt principium proximum processionum esse *intellectum* et *voluntatem* quatenus proprietates *notionales* sunt. Certe Scripturæ ac patres passim Filium *Verbum* et *Sapientiam* vocant, quæ spectant ad intellectum; Spiritum vero Sanctum *Amorem*, *Charitatem*, *Gratiam*, quæ quidem sunt voluntatis. Cum igitur Filius sit terminus adæquatus divini intellectus, utpote qui eum exhauriat, prout et Spiritus S. qui totam exhaurit voluntatis fœcunditatem, divinæ voluntatis terminus est adæquatus; hinc concludunt nonnisi duas esse posse processiones. Ita quidem communiter theologi, quibus tamen alii refragantur; agitur enim de eo quod fides reliquit liberum circa modum explicandi tanti mysterii.

264. Salva itidem fide, theologi diversas tenent sententias in ratione exponenda quare Filii processio sit generatio, non item vero Spiritus Sancti. Alii enim cum S. Thoma p. 1. q. 27. art. 4 inter utramque discrimen repetunt a *modo* originum. Cum generatio sit *origo viventis a vivente principio conjuncto in similitudinem naturæ*, ad eam requiritur, ut geniti origo sit a gignente per actionem quæ communicet similitudinem naturæ, cum vero processio non dicat nisi emanationem unius ex altero, et voluntas ad amandam rem non autem ad inducendam rei similitudinem sit ordinata, fit ut Verbi processio sit generatio, non autem Spiritus S. qui est charitas et est ex voluntate. Alii vero cum S. Augustino sentiunt solum Filium esse genitum, quia solus ab uno Patre procedit, cum nullus Filius duos possit habere patres. S. Anselmus in *Monologio* lib 1. c. 57. diversas sententias conciliare simul adnititur. Ast satius videtur fateri cum S. Gregorio Nazianzeno tum generationem Verbi tum processionem Spiritus S. hono-

Digitized by Google

randas potius esse quam investigandas utpote ineffabiles. Illud solum adjicere præstat, quod quamvis duæ hæ processiones distinguantur respectu termini, idem tamen sunt respectu principii.

265. II. Proprietates quibus singulæ personæ gaudent, vocantur *notiones*. Adeoque notio est character, tessera, seu nota singularis qua divina quæque persona internoscitur. Proprietas tamen, relatio ac notio una eademque divina res sunt. *Proprietas*, quatenus est *Paternitas* soli Patri competit; *relatio*, quatenus respicit Filium; *notio*, quatenus Patrem constituit et a Filio discernit. Notiones quinque numerantur a theologis, *Paternitas*, *Filiatio*, *Spiratio activa*, *Spiratio passiva*, et *Innascibilitas*. Quatuor priores cum se mutuo respiciant, ideo etiam relationes dicuntur, non item vero, si presse sumatur *innascibilitas*. In Deo igitur *natura* est una, *processiones* duæ, *personæ* tres, *relationes* quatuor, *notiones* quinque sunt.

266. Disputant theologi utrum relationes dici debeant necne perfectiones; alii enim affirmant, alii negant. Disceptatio videtur potius de voce quam de re. Quæcumque demum sententia admittatur, illud pro certo habendum est, quod si dicantur esse perfectiones per quas altera ab altera persona distinguitur, non ideo personas singulas destitui ea perfectione qua alia gaudet, quia etsi non habeat immediate, prout persona est, habet tamen mediate ratione ejusdem naturæ, quæ eadem in tribus et in singulis personis est.

267. Sunt autem ejusmodi relationes in Deo veræ ac reales, alioquin personæ realiter ab invicem non distinguerentur, secus ac fides docet. Si enim ratione naturæ unum sunt, debent personæ tres realiter esse per reales relationes, prout ipsarum nomina important; ac proinde Pater vere et realiter est Pater, sicut et Filius, et Spiritus S.

268. III. *Circumsessio*, seu ut ab aliis dicitur *circuminsessio* seu *commeatio*, illa proprietas est per quam divinæ personæ ratione identitatis naturæ secum invicem communicant, definiri autem solet: *Intima existentia unius Personæ in altera, sine confusione personæ seu personalitatis*. Quo sensu S. Fulgentius lib. *De fide* c. 1. n. 4. scribebat: *Totus Pater in Filio et Spiritu S. est; et totus Filius in Patre et Spiritu S. est; totusque Spiritus Sanctus in Patre et Filio est.* Ad hanc proprietatem referuntur Christi verba Jo. 14. 11. *Ego in Patre et Pater in me est.* S. Thomas p. 1. q. 2. ar. 3. exponit id triplici ratione contingere, *essentia* quæ eadem est, *relatione* qua simul consistunt relativi termini; *origine* qua una persona ab altera emanat per processionem ad intra. Ejusmodi proprietas valde confert tum ad personarum distinctionem, tum ad earum consubstantialitatem constabliendam.

269. IV. *Missio* est *processio unius personæ ab alia cum ordine ad terminum*. Missio prout dicit processionem, æterna ac immutabilis est utpote necessaria et ad intra; prout dicit terminum, temporalis esse potest, gratuita et libera. De missione sub utroque respectu locutus est Christus Jo. 8, 42. *Ego ex Deo processi et veni, neque enim a me ipso veni; sed ille me misit.* Jamdiu observaverat S. Augustinus *De Trin.* lib. 2. c. 5. *Pater solus numquam legitur missus*, quia videlicet a nullo procedit. Si mittentis nomine principium designetur personæ quæ mittitur, uti animadvertit S. Thomas p. 1, q. 43. ar. 8., tunc illa sola intelligitur mittere, quæ personæ missæ principium est, sic Filius a solo Patre mittitur, Spiritus S. autem a Patre et Filio; quod si mittentis nomine significetur principium effectus secundum quem attenditur missio, a tota Trinitate persona missa dicenda est; uti Filius qui Isa. 48, 16. missus perhibetur a Patre et Spiritu S. *Dominus misit me et Spiritus ejus.*

270. V. Ut ratio accurate servetur cum de hoc mysterio disseritur, theologi plures solent regulas tradere, ex quibus nos hic præcipuas seligemus: *Unius aut Unitatis* vocabula usurpan-

Digitized by Google

tur ad essentiæ unitatem significandam. Si tamen *unius* vox in masculino genere adhibeatur, refertur ad personam non ad naturam, hinc nisi adjiciatur vox *Deus* dici nequit *Trinitas est unus*, alioquin propositio *sabelliana* evaderet. Idcirco cum de personis sermo est, debet dici *alius*, et *alius* non autem *aliud* et *aliud*; cum enim neutrum genus adhibeatur in ordine ad naturam, si diceretur *Pater est aliud a Filio*, propositio foret *ariana*. Magis idonea theologis videtur vox *Unitatis* quam *unionis* ad significandam trium personarum naturæ identitatem. Si res sit adversus christianos, præstat Deum unum vocare quam *unicum*, *singularem*, *solitarium* prout facere consueverunt sociniani, qui proinde *Unitarii* appellantur; si vero adversus polytheistas, perinde est eum *unum* ac *unicum* dicere, quia hæc vox refertur ad naturam, quæ reipsa *unica* numero est. Ex hac perfectissima divinæ substantiæ unitate in tribus personis, factum est, ut Deus *unum* aut *unus Deus*, aut *Trinitas unus Deus* diceretur, prout dicitur *Trinitas est Deus*, et promiscue *Tres personæ sunt Deus*, *vel Deus est Trinitas*, vel *Deus est personæ tres*.

271. *Trinitas* idem est ac *ternarius* vel *ternio*, et ad collectionem personarum refertur. Usus obtinuit ut dicatur *Deus trinus* non *triplex*, si de personis sermo sit, possunt dici personæ *trinæ* aut persona *triplex*. In Deo dici nequit esse tres res, tria entia, tres unitates etc. nisi adjiciatur *relativas*; nullo vero modo asseri potest tria esse *individua* cum hæc vox ad naturam *specie* unam, non autem *numero*, cujusmodi Dei est, referatur.

272. Nomina essentialia in abstracto non possunt supponere pro personis divinis; adeoque dici nequit *essentia generat* aut *generatur*, prout etiam definivit conc. Lateranense IV. Prout vero nomina essentialia concreta sumuntur, nisi adjiciatur attributum, sive proprietas notionalis, supponunt pro natura subsistente in tribus personis, uti cum dicitur: *Deus creat*; si autem proprietas notionalis adjiciatur, tunc nomina essentialia concreta supponere possunt modo pro una, modo pro duabus personis, ut cum dicitur: *Deus generat*, *Deus spirat*.

273. Merito synodus Pistoriensis castigatur a Pio VI. in constit. *Auctorem fidei*, eo quod a communi et accurata loquendi ratione recesserit sive cum asseruit *Deum in tribus personis distingui*, sive cum affirmavit *secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem*, VERBUM, *et Spiritum S.*, quasi minus propria esset appellatio *Filii*. Sic jure arguitur Hermesius, dum in sua *Christiana cathol. dogmat.* pag. 470. scripsit Patrem, Filium et Spiritum S. esse *effectus Dei*; Filium esse *efficientiam Patris seu divinæ essentiæ*; ortam esse reactionem divinæ essentiæ in seipsam per *coëfficientiam Patris ac Filii*, aliaque ejusmodi, quæ non minus a recta loquendi, quam a recta sentiendi ratione circa augustissimum hoc Trinitatis mysterium abhorrent.

Digitized by Google

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO CREATORE.

1. Postquam Deum in suis actionibus *ad intra* spectavimus, eundem prout se creaturis rationalibus manifestat in suis actionibus *ad extra* spectandum assumimus. Tria distinguuntur genera rerum, quibus Deus suam bonitatem communicando gloriam suam nobis manifestare dignatus est. Alia mere spiritualia sunt, ut Angeli; alia mere corporea ut res materiales quibus hic orbis constat; alia denique mixta, cujusmodo homo ex substantia spirituali et corporea coalescens. In tres proinde partes tractationem hanc partiemur, in quarum prima de Angelis, in secunda de Mundo; in tertia de Homine disseremus.

PARS I.

DE ANGELIS.

2. Pauca sunt quæ Scriptura et Traditio nos de Angelis docent; eorundem videlicet existentiam, naturam, officia, gratiam, plurimorum lapsum, pœnam, machinationes. Et hæc fere capita sunt de quibus agendum suscipimus adversus incredulos ac rationalistas qui illa aggrediuntur.

CAPUT I.

DE ANGELORUM EXISTENTIA.

3. *Angeli* nomen, uti Patres observant, officii potius est quam naturæ. Quos Græci *Angelos*, Latini *Nuntios* appellant, Hebræi *Malachim*, aut etiam *Elohim*, ethnici passim *genios* aut *dæmones* vocant. Angelorum existentiam præter antiquos sadducæos impugnant sociniani passim ac rationalistæ. Contra quos sit:

PROPOSITIO.

Tum ex Scriptura, tum ex Traditione universa Angelos existere constat.

4. Hæc propositio spectat ad fidem, uti ex dicendis constabit. Mirum est potuisse sadducæos Angelorum existentiam inficiari, etsi, ut pluribus placet, illi solum Pentateuchum uti divinum admitterent. Frequens enim in libris Mosis Angelorum occurrit mentio. Ceteris omissis, Genes. 16. Angelus commemoratur qui Agarem compellat; ibid. 19. duo Angeli Sodomam veniunt, ac Lothum inde educentes, servant; et alibi passim. Quoad reliquos Veteris Testamenti libros sive propheticos sive historicos non vacat ex iis testimonia congerere, cum notissima ea sint. Nec minus frequens Angelorum fit mentio in Novo Testamento. Angelus Gabriel primum Zachariæ, deinde B. Virgini apparuit Luc. 1. Alter Angelus apparuit in somnis Joseph, referente Matthæo 1., Angeli apparet mulieribus ad ipsis annuntiandam Christi resurrectionem. Apostolus Hebr. 1. comparat Angelos cum Christo, ut illorum inferiorem conditionem commonstret, quos dicit Dei *ministros*. Quapropter jure merito Augustinus affirmat *Serm.* 1. *in Psalm.* 103. *Esse Angelos novimus ex fide . . . nec inde dubitare fas nobis est.*

5. Omnes populi antiqui ac recentiores in admittenda Angelorum, seu substantiarum spiritualium, quæ sub Deo sint ac natura hominibus præstantiores, existentia conveniunt. Thales, ut refert Athenagoras in *Legat. pro christianis* num. 23. trifariam superiores substantias distinxit, *in Deos*, *in*

Digitized by Google

Gregorius, Marius Victorinus, Lactantius etc. apud eumdem auctorem.

18. Quæ cum ita se habeant, patet doctrinam de spirituali ac incorporea Angelorum natura non minus Scripturæ quam traditionis auctoritate fulciri.

DIFFICULTATES.

19. I. Obj. 1° Scripturæ exhibent Angelos mulieribus se commiscentes, uti legitur Genes. 6, 2. *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores*; 2° filiorum porro Dei nomine Angelos significari ex versione Alexandrina discimus, quæ sic vertit; *Videntes Angeli Dei* etc. nec non ex libro Henoch, teste Augustino *De Civit. Dei* lib. 15, c. 24 n. 4. 3° Quam sententiam secuti sunt Justinus, Clemens Alex., Tertullianus, Ambrosius, Sulpicius Severus, Lactantius aliique non pauci apud Petavium op. cit. lib. 3. c. 2. Sed 4° contextus ipse eam exigit, cum referatur ex his connubiis procreatos esse gigantes; 5° et sane si pro filiabus hominum in sensu litterali veniunt fœminæ ab hominibus orundæ, pro *filiis Elohim* in sensu proprio significari debent Angeli seu *naturæ supernales*, prout animadvertit Rosenmüller, adeoque Angeli aut corpus sunt, aut corpus habent. Ergo.

20. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Neque id evincit objectus Geneseos locus in quo ex communi interpretatione *Filii Dei* intelliguntur filii Seth, seu principes, uti ex pluribus aliis testimoniis constat voce *Elohim* significari *principes*, ut Exod. 21, 6. etc. 22. et alibi; hinc Symmachus vertit: *Filii potentum*, eadem ratione verterunt Onkelos et Saadias; Arabs Erpenii: *Filii magnatum*; interpres Samaritanus: *Filii dominatorum*, ac de filiis Seth vel ipse Clericus ea verba accepit, qui præterea observat his vocibus passim in Scripturis designari veros Dei cultores, prout reipsa plerique patres ea intellexerunt. Profecto repugnat expositio de Angelis; nam si boni ii sunt, utpote Dei visione fruentes, non potuerunt capi mulierum illecebris, si mali, non potuerunt dici *Filii Dei*.

21. Ad 2^m, *Neg.* Ut enim præteream non omnes codices sic dictæ versionis LXX. habere: *Angeli Dei*, eodem Augustino teste, sed alios habere: *Filii Dei*, prout habet codex quo usi sunt editores polyglottæ Complutensis, notum est per *Angelos Dei* sæpe homines religiosos designari in Scripturis. Librum autem Henoch supposititicium esse critici omnes norunt.

22. Ad 3^m, *D.* Ex versione Alexandrina aut libro Henoch decepti, *C.* ex sensu Ecclesiæ traditionali *N.* Plerique ex objectis patribus a versione illa decepti sunt; alii vero a libro Henoch quem uti sacrum habebant, ut Tertullianus nonnullique alii. Ex hoc fonte fabulam hanc plures hausisse videntur. Verum hæc sententia peculiaris istorum patrum extitit, nec unquam in Ecclesia prævaluit. Etenim alii patres eam aperte refellerunt, alii, ut Philastrius Brixiensis, inter hæreses connumerant, sic enim in lib. *de Hæresibus* Philastrius hæreses recensens inter ceteras et hanc notat, *Angelos se miscuisse cum fœminis ante diluvium, et inde esse natos gigantes*.

23. Ad 4^m, *Neg.* Tum quia nondum exploratum est vocem *Nephilim* significare *gigantes* proprie dictos, non autem homines *fortes*, *violentos*, *defectores*, seu impios ac præpotentes, qui omnia sibi pro arbitrio licere existimabant, prout vox illa alibi vertitur, et verba immediata sequentia insinuant: *Isti sunt potentes, a seculo viri famosi*: tum quia ex naturalibus causis fieri potest ut ex communis generis parentibus gigantes, seu proceræ staturæ homines oriantur, prout observat S. Augustinus loc. cit., qui id exemplis confirmat ex historia sacra et profana petitis, quin necesse sit confugere ad Angelorum cum mulieribus nuptias.

24. Ad 5^m, pariter *Neg.* Alioquin etiam nomine *filiorum Dei* deberemus intelligere Angelos a Deo progenitos, sicut *filiæ hominum* ab hominibus generatæ sunt.

25. Inst. 1° Angelis a Paulo 1. Cor. 13, 1. *lingua* tribuitur; imo et os præbere eis videtur Christus Matt.

Digitized by Google

24, 31. dicens: *Mittet Angelos suos cum tuba et voce magna.* 2° Luc. 20, 36. *æquales Angelis* in resurrectione homines futuros affirmat; nulla porro esset ejusmodi æqualitas nisi dicantur Angeli corpus habere. 3° Dæmones profecto Matt. 25, 41. 2. Petr. 2, 4. Jud. 6. igne torqueri perhibentur; 1. Reg. 16, 23. sono citharæ compesci; Tob. 6, 8. fellis fumo fugari. 4° Patres etiam docent passim eos allici cibis, nidore, suffimentis etc. quæ sine corpore intelligi nequeunt. Ergo.

26. Resp. *D.* Angelis lingua et os tribuuntur metaphorice, *C.* proprie *N.* Apostolus hypothetice loquitur de Angelorum lingua, seu potius idiomate; Christus vero, ut aliqui volunt, sub sensibili figura significat terrorem quem homines experturi sunt cum ad judicium vocabuntur, seu ut alii existimant, corpore adscito Angelos daturos vocem similem tubæ clangori.

27. Ad 2^m^, *D.* Æquales Angelis homines redivivi erunt quoad modum vivendi, *C.* quoad modum existendi *N.*

28. Ad 3^m^, *D.* Dæmones torquentur, compescuntur, fugantur virtute divina, *C.* propria ac materiali *N.* Uti sacramenta, inquit S. Augustinus, sanctificant animam.

29. Ad 4^m^, *D.* Alliciuntur ut *Spiritus signis*, divini scilicet honoris quem affectant, *C. ut animalia cibis N.* Ita S. Augustinus *De civ. Dei* lib. 21. c. 6.

30. II. Obj. Justinus M., Clemens Alex., Tertullianus, Lactantius aliique non pauci apud Petavium op. cit. lib. 1. c. 2. Angelos corporeos dixerunt. SS. Augustinus et Bernardus ancipites se præbuerunt. Ergo.

31. Resp. *D.* Quorum tamen plerique improprie vocem *corporei* usurparunt, *C.* omnes de corpore proprie dicto locuti sunt *N.* Alii enim corpore interdum Angelos præditos dixerunt quatenus *corporis* nomine *substantiam* significarunt, quo sensu Tertullianus Deum ipsum *corporeum* vocavit; alii *corporeos* dixerunt Angelos non absolute sed comparate ad Deum cui omnimoda solum simplicitas competit. Alii vero ea voce usi sunt ad significandum quidquid definito in loco continetur aut agit, uti Cassianus et Hilarius. Si qui sunt quorum verba emolliri nequeant, sunt deserendi, quibus plures alii obsistunt, ac præcipue Ecclesiæ sensus. Sancti Augustinus et Bernardus in re nondum definita ab Ecclesia, maluerunt prudenter dubitare, quam quidpiam certi proferre.

32. Inst. Synodus Nicæna II. dialogum probavit Joannis Thessalonicensis, in quo Angeli dicuntur corporei, si non omnino, saltem ex parte. Ergo.

33. Resp. *Neg. A.* Cum enim dixisset Tharasius: *Ostendit Pater* (Joannes) *quod et Angelos oporteat pingi, quoniam circumscripti sunt, et veluti homines apparuerunt*, respondit Synodus: *Etiam Domine*, nempe Angelos posse pingi. Sed clarius adhuc mens synodi apparet ex fidei professione his verbis expressa: *Veneramur imagines sanctorum et incorporeorum Angelorum, qui tanquam homines figura humana hominibus apparuerunt.* Quibus verbis patefecit concilium se plane rejicere sententiam Joannis de Angelis corporeis.

34. Ex dictis non solum habetur Angelos natura sua spirituales esse ac *incorruptibiles*, sed etiam *immortales;* tum eos intelligentiæ vi, ac virtute humanæ naturæ præstare.

CAPUT III.

DE ANGELORUM OFFICIIS.

35. Plura esse Angelorum officia nemo in dubium revocat, tot enim sunt quot ministeria quæ Deus illis committit. Inter hæc eminet hominum custodia ac tutela, dicente Apostolo Hebr. 1, 14. *Omnes sunt administratorii Spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Nonnulli antiquiores plus æquo istorum ministerium protenderunt, nec enim solum regnis, provinciis, communitatibus aut hominibus singillatim sumptis, quod et nos tuemur, Angelos præfici docuerunt, verum etiam et bestiis ipsis, plantis, rebusque fere om-

Digitized by Google

nibus. Horum sententia nunquam ab Ecclesia probata est, adeoque obsolevit; perperam Joannes Bodinus, et Le Maître calviniani homines eam instaurare adnisi sunt. Quod magis mirari subest in ejusmodi hominibus, est, quod ipsorum parens Calvinus veluti perniciosum commentum rejiciat Angelorum custodiam. Calvinum secuti rationalistæ doctrinam de Angelorum custodia ævi rudioris et incultioris ingenio adscribunt. Contra quos sit:

PROPOSITIO.

Dogma catholicum est, Scripturæ ac Patrum auctoritate firmatum, Angelos (in hominum custodiam deputari.

36. Propositio generalis est, qua adstruimus hominibus Angelos præfici ad custodiam, quo sensu theologi passim eam ad fidem spectare docent. Singulis autem hominibus Angelos singulos deputari non solum justis et prædestinatis, verum etiam peccatoribus et reprobis, singulis præterea regionibus ac provinciis, præcipue autem Ecclesiis Angelos præesse, certa quidem et communis sententia est, ad fidem tamen minime spectare omnes pene fatentur.

37. Ut ad veritatem adstruendam enuntiatæ propositionis accedamus, præter Apostoli verba quæ ante adduximus, eam evincunt quæ Ps. 90. leguntur: *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis,* quæ tanquam de justis dicta omnes admittunt Patres ac theologi; huc pariter referuntur Christi verba Matth. 18, 10. *Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.*

38. His testimoniis innixi Origenes *Hom.* 8. in *Genes.* n. 8., S. Basilius *Hom.* in Ps. 33. n. 3., S. Ambrosius *Serm.* in Ps. 123. n. 9., aliique passim hoc Angelorum ministeriun propugnant, nobis hic satis sit verba S. Ambrosii recitare: *Mittit Dominus,* inquit ipse, *Angelos suos ad defensionem eorum qui hæredes futuri sunt promissorum cœlestium.* S. Augustinus vero in lib. *De octoginta tribus quæst.* q. 67. n. 7. statuit Angelos adjuvare *nos pro sua sublimitate, dum obtemperant Deo, qui pro nobis etiam unicum Filium suum dignatus est mittere.*

39. Singulis autem hominibus singulos Angelos deputari, prout communis sententia fert, aperte colligitur ex recitatis Christi verbis: *Angeli eorum . . . vident faciem Patris.* Christus enim non dixit *Angelus* sed *Angeli,* et adjecit *eorum,* id est *proprii,* seu cuilibet adscripti. Pervulgatam persuasionem hanc penes Judæos ac primos christianos evincit quod legitur Act. 12, 15. de Rhode puella asserente Petrum adesse ac pulsare, cui fideles domi congregati responderunt: *Angelus ejus est;* quæ de Angelo Petri custode intelligenda esse res clamat per se, ac Patres omnes confirmant. Hinc S. Hieronymus *Comment. in Matth.* l. 3. jure exclamabat: *Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum.* Et S. Basilius *contra Eunom.* lib. 3. *Quod autem,* inquit, *unicuique fidelium adsit Angelus tanquam pædagogus aliquis, et pastor vitam gubernans, nemo contradicet, qui verborum Domini meminerit, dicentis: ne contemnatis* etc. Exinde concludebat S. Bernardus *Serm.* 12. in Ps. 90. n. 5. *In quovis diversorio, in quovis angulo Angelo tuo reverentiam habe . . . Si fidem consulas, ea tibi Angelicam probat præsentiam non deesse.*

40. Porro Angelorum custodiam non ad pios tantum electosque homines extendi, verum etiam ad peccatores ac reprobos theologi colligunt tum ex generali Patrum loquendi ratione, tum ex divina bonitate et clementia; S. Thomas p. 1. q. 113. ar. 4. ad 3. ejusmodi custodiam peccatoribus ac reprobis utilem esse ostendit, quatenus hi *juvantur quantum ad hoc, quod ab aliquibus malis retrahuntur, quibus et sibi et aliis nocere possunt.*

41. Variis autem Scripturarum testimoniis innixi catholici theologi docent hanc ipsam tutelam Angelis commissam esse regnorum, provinciarum et communitatum. Sane Exod. 14, 19.

Digitized by Google

memoratur *Angelus Dei, qui præcedebat castra Israel*; Jos. 5, 14. apparuit *Princeps exercitus Domini*; Dan. 10. fit mentio Angeli regni Persarum, Græcorum et Judæorum. Erudite de hoc argumento egit Trombellius.

DIFFICULTATES.

42. Obj. 1° Quæ in Scripturis referuntur de Angelorum custodia aut apparitionibus totidem mythi sunt, quibus populo incultiori divina providentia commendatur, ac veluti sub oculos ponitur. 2° Sane Angelorum custodia supervacanea est, cum Deus ipse homines custodiat, juxta illud Ps. 120. *Non dormitabit neque dormiet, qui custodit Israel.* 3° Accedit, quod intelligi nequeat, cur si Angeli custodes nobis dati sunt, a nobis non arceant calamitates quibus torquemur, tentationes quibus propulsamur, peccata quibus inquinamur. 4° Sed nec possunt Angeli præcipuis nostris necessitatibus prospicere, quæ internæ sunt, cor autem nostrum Deo soli patet. 5° Concludi igitur debet ethnicorum fabulas de geniis cuilibet homini assistentibus originem huic opinioni de Angelorum tutela dedisse.

43. Resp. Ad 1^m, *D.* In systemate rationalistarum quibus Scriptura universa non est nisi mythologia, *C.* in rei veritate juxta sensum christianum ac traditionalem *N.* Juxta adversarios enim divini scriptores imo et Christus ipse ut sese accommodarent populo incultiori nos perpetuo decepissent. Verum cum hæc sentiendi ratio tota ac unice in gratuito systemate adversariorum innitatur, quod vix natum, obsoletum fere jam effectum est, non est cur in ea improbanda immoremur.

44. Ad 2^m, *D.* Si Deus excluderet in mundi ac hominum regimine cooperationem causarum secundarum, *C.* si et his utatur *N.* Porro Deus qui fortiter suaviterque disponit omnia, quemadmodum Ecclesiam per legitimos pastores, populos per principes regit, sic Angelos custodes ad hominum tutelam delegat.

45. Ad 3^m, *Resp.* Custodes Angelos non omnia a nobis mala propulsare eadem ratione qua eadem a nobis non arcet Deus ipse. Nonnulla nobis mala utilia sunt, alia a voluntate ac deliberatione nostra pendent.

46. Ad 4^m, *D.* Immediate, *Tr.* mediate seu divina manifestatione *N.*

47. Ad 5^m, *Neg.* Sed etnici potius ex primæva traditione didicere Angelorum erga homines tutelam. Sane in Genesi librorum omnium antiquissimo c. 48, 16. Jacob meminit peculiaris Angeli sui, dicens: *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis.*

48. Inst. In hac hypothesi 1° Angeli hominibus quibus exhibent ministeria inferiores essent. 2° Divina visione interim destituerentur. 3° Mœrore aut lætitia afficerentur ex bono vel malo tutelæ quam præstant exitu. Quæ absona sunt. Ergo.

49. Resp. Ad 1^m, *Neg.* In hoc enim famulatu Angeli Deo obediunt eique serviunt, etsi objectum illorum ministerii sit utilitas nostra; uti officiales ac ministri publici qui in bonum populi a Principe constituti sunt, dici nequeunt populo inferiores.

50. Ad 2^m, *Neg.* pariter; testante enim Christo, Angeli puerorum custodes *semper vident faciem Patris.*

51. Ad 3^m, *D.* Si contra ipsorum voluntatem malus exitus accideret, *C.* secus *N.* Jam vero Angelorum voluntas divinæ voluntati prorsus conformis est, quæ mala sive adversa aut vult aut permittit. Eo vel magis quod numquam ex Angelorum negligentia, sed semper ex hominum malitia, mala moralia repeti debeant.

CAPUT IV.

DE ANGELORUM GRATIA, LAPSU ET PŒNA.

52. Nulla circa hos articulos nobis controversia est cum incredulis aut heterodoxis. Si quæ viget disceptatio, opiniones varias ea afficit quæ in scholis vigent.

53. I. Ac primo quidem Angelos omnes a primo creationis instante gratia sanctificante ornatos fuisse, qua Deo conjungerentur, communis est

Digitized by Google

catholicorum doctorum sententia, quibus familiare est illud Augustini effatum *De Civit. Dei* lib. 12. cap. 9. n. 2. *Deus erat simul in eis et condens naturam et largiens gratiam.* Biblicis fundamentis innixa ea est; Christus enim Jo. 8. de diabolo ait: *In veritate non stetit*, nempe in *sanctitate et justitia*, uti exponunt S. Jo. Chrysostomus et Leo M. Sic etiam S. Judas v. 6. *Angelos*, scribit, *qui non servaverunt suum principatum*; ut alia omittam. Non defuerunt tamen, qui censuerint Angelos prius in puris naturalibus conditos esse, ac nonnisi post aliquod tempus gratia illos sanctificante prædítos fuisse; horum testimonia collegit Estius, qui recenset inter ceteros Hugonem Victorinum, Petrum Lombardum una cum ejus commentatoribus usque ad S. Thomam. Hi recitata S. Augustini verba exponunt de gratia actuali, ut insinuare videntur quæ immediate S. Doctor adjecit: *Unde sine bona voluntate, hoc est Dei amore numquam sanctos Angelos fuisse credendum est.* Quidquid porro de hac sententia sit, illud ex ea saltem colligitur, perperam jansenianos ad negandam possibilitatem puræ naturæ, priorem sententiam ad fidem spectare affirmasse.

54. Præter gratiam sanctificantem Angelos consecutos esse gratias etiam actuales sine quibus perseverare haud potuissent, dubitari nequit. Sed quæstio movetur utrum gratia hæc actualis eadem fuerit sive in Angelis reprobis sive in electis. Congruistæ, augustiniani, atquē etiam jansenistæ affirmant; inficiantur autem juxta principia alias exposita thomistæ, qui contendunt perseverantibus datam esse gratiam *ex se efficacem* seu cum physica prædeterminatione, quæ data non est illis qui non perseverarunt. Unusquisque in suo sensu abundet. Verisimilis porro sententia est gratiam Angelis collatam fuisse independenter a futuris Christi meritis.

55. II. Certum insuper est non omnes Angelos his gratiis instructos in officio stetisse, sed plures ex illis excidisse a sanctitatis statu per grave peccatum.

56. Quod ad ejusmodi peccati speciem attinet, dimissis falsis aut minus probabilibus sententiis, communis est opinio illud superbiam fuisse, dicente Scriptura (Ecclesiastici 10, 15.) *Initium omnis peccati superbia*; et iterum (1. Tim. 3, 6.) *Non neophytum, ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.* Quod si in lib. Sapient. legitur: *Invidia diaboli mors introivit in mundum*, intelligi id debet de causa dæmonem impellente ad protoparentes seducendos.

57. Ast iterum quæritur in quonam superbia ejusmodi constituenda sit? Alii enim existimant ideo Diabolum superbia peccasse, quod voluerit ex se, seu absque alieno subsidio beatitudinem illam assequi ad quam conditus fuerat. Alii censent in eo superbia elatum fuisse quod divinos sibi honores expetierit; alii demum quod dominatum ambierit in res creatas omnes. Antiquorum hac in re testimonia collegit Petavius lib. 3. *De Angelis* cap. 3.

58. III. Quodnam temporis intervallum effluxerit ab Angelorum creatione ad illorum prævaricationem, longum an breve, res est quæ certo definiri non potest. Extra dubitationis autem aleam est, ipsos post illud peccatum, quodcumque demum fuerit, illico mulctatos velut læsæ divinæ majestatis reos, atque a cœlestibus sedibus pulsos fuisse.

59. Multiplex fuit dæmonum perduellium pœna; ac prima quidem justitiæ et gratiæ sanctificantis amissio; privatio item perpetua juris adipiscendæ beatitudinis ad quam ordinati erant; his accessit obumbratio quædam intellectus, atque voluntatis in malo obfirmatio. Nihil tamen amiserunt dæmones de naturæ essentialibus.

60. Sed quid dicendum de pœna sensus? Varia extitit veteribus hac in parte opinio. Siquidem plures censuerunt pœnam sensus statim dæmonibus minime inflictam fuisse, quorum testimonia congessit Petavius op. et loc. cit. c. 4. Ex istis nonnulli autumarunt dæmones ignis sempiterna

Digitized by Google

pœna nonnisi post extremum judicii diem fore plectendos; etsi Estius conitatur ipsorum verba detorquere ad aliam pœnam secundariam et accidentalem significandam. Alii iique non pauci veteres in ea versati sunt opinione quod non omnes nefarii hi Spiritus detrusi in tartara fuerint, sed eorum pars in aëre locisque proximis sedem quandam habeant. Alii voluerunt ex dæmonibus eos, qui in tartareas regiones compulsi sunt, vicissim quodammodo inter se mutare sedem, ut qui in inferis sunt illinc emergant, atque ultro citroque commeent. Alii demum existimarunt eos igne vero proprieque dicto seu materiali minime torqueri. Magna ex parte ejusmodi sententiæ obsoleverunt, ratum nunc fere penes omnes est tum omnes statim et ex æquo dæmones mulctatos esse, tum veri semper ubicumque fuerint ignis tormenta sustinere.

61. Cum ex his alia penes omnes certa sint, alia in mera opinione domestica versentur, hæc ideo attulisse sufficiat, quin propositiones statuamus.

CAPUT V.

DE DÆMONUM CUM HOMINIBUS COMMERCIO.

62. Generali hac *commercii* voce significamus molimina omnia quibus dæmones utuntur sive ad homines vexandos, sive ad malum extremamque perniciem illos impellendos. Ad hominum vexationes referuntur potissime corporum obsessiones; ad mala autem quibus homines inducere satagunt, referuntur tentationes, ac reliqua omnia ad quæ dæmones solent homines inducere, sive pacto intercedente id fiat, sive sine pacto.

63. Duo extrema in his vitari debent, credulitas nimia, ac nimia incredulitas. Alii enim nimis facile aures pronas habent dæmonologiæ; alii autem omnia prorsus rejiciunt, quod postremum, uti observat S. Thomas in 4. *sent. dist.* 34. ar. 1. n. 3. *procedit ex radice infidelitatis sive incredulitatis, quia non credunt esse dæmones nisi in æstimatione vulgi tantum.*

64. Ad hanc incredulitatem spectat recentiorum protestantium passim, neotericorum, ac rationalistarum sententia, juxta quam, eæ, quas dæmonum obsessiones dicimus, nihil aliud sunt, quam naturales morbi, vel superstitiosi vulgi figmenta, cui non obscure ex catholicis adstipulatus est Jaha in sua *Archæologia biblica* §. 194. seqq. Hi ipsi cum prudentiore philosophia ceteros, qui referuntur, effectus componi haud posse pronuntiant. Tum igitur veros dari dæmoniacos, tum sapienter latas esse leges adversus superstitiones ac maleficia exercentes ostendendum assumimus.

PROPOSITIO I.

Tum ex Scriptura, tum ex Patrum et catholicæ Ecclesiæ sensu constat veros dari dæmoniacos seu a dæmone obsessos.

65. *Obsessorum, possessorum, dæmoniacorum, energumenorum* nomine veniunt illi quorum corporibus dæmones insident, eaque movent, ac variis rationibus pro data sibi a Deo facultate exagitant. Quandoque minus presse voces illæ usurpantur ad significandos scilicet peccatores aut infideles qui sub dæmonis potestate vivunt. Nos de veris dæmoniacis agimus.

66. Sic igitur rem primo ex Scripturis conficimus. Aut veri dantur dæmoniaci, aut de Christi et sacrorum sciptorum veracitate actum est. Etenim Christus non solum passim exibetur ejiciens dæmones ab obsessorum corporibus, atque iis in adjunctis, ut nullus dubitandi locus sit quin ibi de veris dæmonibus, verisque obsessis agatur. Nam 1° præcipit Matt. 4, 24. et Marc. 1, 32. dæmoni ut *exeat et non amplius introeat in eum*, qui obsessus fuerat; profitetur aliquod esse *genus dæmoniorum* quod *in nullo potest exire nisi in oratione et jejunio*, ut Marc. 9, 24. et alibi; 2° Dæmones interrogat, ipsi respondent, rogant præterea et impetrant, ut Luc. 8, 27. seqq. 3° Discipulis gestientibus quod in ejus nomine ejicerant dæmones, respondit Luc. 10, 19. *In hoc nolite gaudere, quia Spiritus vobis subjiciuntur.* 4° Pharisæis

Digitized by Google

calumniantibus quod in Beelzebub ejiceret dæmonia reponit Christus Matth. 12, 23–28. *Omne regnum in se divisum desolabitur.* 5° Matth. 10, 1. Marc. 16, 17. potestatem apostolis confert ejiciendi dæmones distinctam a potestate ægros sanandi. 6° Apostolus Act. 16, 16. ejicit spiritum Pythonem a puella quæ haud modicum quæstum divinando dominis suis præbebat. Hæc porro aliaque ejusmodi detorquere ad sanationes morborum perinde est ac vim inferre sacro textui, ac Christum traducere veluti apostolorum, populique deceptorem, scriptores vero sacros tanquam fabulatores; quæ impia et absurda sunt omnia.

67. Sed non minus luculenter res conficitur ex Patrum et Ecclesiæ sensu. Patres siquidem antiquissimi uno consensu tum veros dæmoniacos dari, tum inesse Ecclesiæ potestatem obsessos a dæmone liberandi tradunt; ac ita tradunt ut publice provocent paganos ut ad experimentum veniant, et videant an tali potestate christiani prædíti sint necne. Ita passim Justinus, Minucius Felix, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus aliique. Satis hic sit verba Tertulliani proferre ex *Apologet.* c. 23. *Detur hic*, inquit, *aliquis sub tribunalibus vestris, quem dæmone agi constet; jussus a quolibet christiano loqui spiritus ille, tam se dæmonem confitebitur de vero, quam alibi Deum de falso . . . jam ergo subjecta christianis divinitas vestra.* Quinimo et pagani ipsi hanc potestatem de facto in Ecclesia admiserunt, quamvis aut magiæ aut dæmonum simulationi ejusmodi expulsionem ab obsessis corporibus tribuerent, uti Celsus apud Origenem lib. 1. n. 6., Porphyrius apud Hieronymum in lib. *Advers. Vigilantium* n. 11. nec non Julianus apostata apud Cyrillum lib. 6.

68. Ex publica ac notoria potestate christianis tributa colligebant Patres ineluctabile argumentum ad divinitatem Christi Jesu ejusque religionis veritatem adstruendam. Exinde etiam profluxit exorcistatus ordo ab ipsa apostolica ætate in Ecclesia institutus, ut eo instructi ex officio ejusmodi munus expellendi dæmones exercerent; constitutæ regulæ ad illud rite obeundum, quæ adhuc perseverant. Igitur aut omnia gravissima documenta abjicienda sunt absque ullo prorsus fundamento, aut omnino fatendum veros dæmoniacos dari, prout tum ex sacris Litteris, tum ex universa antiquitate hactenus ostendimus.

DIFFICULTATES.

69. I. Obj. Plura sunt quæ aperte insinuant dæmoniacos de quibus in Scripturis fit mentio eosdem esse ac ægrotos. Nam 1° Evangelistæ inter ægrotorum numerum reponunt dæmoniacos, ut Matth. 4, 23. 10, 18, Marc. 1, 32 et alibi; 2° quinimo ægroti omnes, quorum plerique in Evangeliis vocantur dæmoniaci, *Act. Apost.* 10, 38. *oppressi a diabolo* dicuntur; 3° Qui liberati a diabolo perhibentur *curati* aut *sanati* dicuntur ad hoc ipsum insinuandum; 4° Hinc Joannes nec in Evangelio, nec in ceteris scriptis ullam dæmoniacorum mentionem facit, et apostolus Paulus 1. Cor. 12, 14. licet commemoret dona omnia miraculorum, de dono ejiciciendi dæmones alte silet. Ratio vero hujus rei est, quia hi duo apostoli iis in locis prædicarunt ubi ars medica florebat, et infirmitates non exorcismi sed artis medicæ mediis depellebantur. Ergo.

70. Resp. *N. A.* Ad 1^m, prob. vel *N.* vel *D.* Quatenus nonnulli ex illis dæmoniacis præter obsessionem morbo insuper detinebantur, *Tr.* vel *C.* dæmoniaci simpliciter *N.* Nam in primis Evangelistæ apprime secernunt ægrotos sanatos a liberatis a dæmone, illis ipsis in locis, quæ nobis objiciuntur et alibi passim, ex qua agendi ratione luculenter patet haud posse dæmoniacos cum ægrotis permisceri, ut promiscue hi sumi possint. Deinde Christus, qui et sanitatem contulerat, et ab obsessione liberaverat, duplicem ad hæc præstanda potestatem distincte apostolis contulit Marc. ultimo. Si proinde aliqui exhibentur in Scriptura morbo aliquo laborantes et a dæmone oppressi, uti surdus et mutus de quo Matth. 9, 32. tum cæcus et

Digitized by Google

mutus de quo ibid. 12, 22. duo hæc bene inter se componuntur, cum simul consistere possint, præsertim si admittatur, ut plures contendunt effectus hos morbosos a dæmone ipso excitatos fuisse.

71. Ad 2^m^, *D. Oppressi a dæmone* dicuntur a Christo sanati, quatenus peculiari hac locutione voluit Petrus liberatos a dæmone distinguere ab illis quos Christus a morbis liberavit per collationem beneficiorum. *C.* quatenus ægrotos omnes indiscriminatim designare voluit *N.* Dixit enim Petrus de Christo. Transiit *benefaciendo et sanando omnes oppressos a diabolo;* quibus verbis et curationem a morbis et liberationem a diabolo Apostolus complexus est. Quoniam vero plures ex illis qui a dæmonis vexatione liberati sunt, ægritudine etiam laborabant, ideo ea loquendi ratione usus est, quæ utrumque significaret.

72. Ad 3^m^, *D.* Aliquando, *C.* semper *N.* Addo voces *curandi* aut *sanandi* generales esse, quæ aptari etiam commode possunt ad liberationem de qua agimus; præsertim si animadvertatur ad id quod modo diximus de energumenis ægrotantibus. Ceterum sæpe etiam vox *ejecit* occurrit, quæ nullam difficultatem admittit.

73. Ad 4^m^, *D.* Joannes non meminit dæmoniacorum quia ejus scopus non ferebat, *C.* ad eos excludendos *N.* Ex historia enim novimus Joannem sibi proposuisse ea supplere quæ a reliquis Evangelistis omissa fuerant, quæque peculiari ratione ad constabiliendam Christi divinitatem referuntur. Cum igitur de liberatione obsessorum ceteri abunde scripserint, ideo Joannes eam prætermisit.

74. Falsum autem est Paulum in objecto loco tacere prorsus de peculiari hoc dono; illud enim complexus est dum commemorat *operationem virtutum.* Sane Paulus non semel hanc exercuit potestatem, ut constat ex Actis apostolicis capp. præsertim 16, ac 19.

75. Ex his falsitas deprehenditur rationis quæ adducitur silentii duorum apostolorum, quæ gratuita est et contra factum; nam in Asia minori et præcipue Ephesi, ac in Macedonia, præcipue vero Philippis, celebriores liberationes obsessorum contigerunt, ut ex citt. Actuum apostolorum locis manifestum fit. Adeo acuti sunt adversarii!

76. II. Obj. 1° Qui agitati a dæmone in Scripturis dicuntur signa omnia ac symptomata amentiæ præseferunt, aut epilepsiæ; amentia seu idea fixa laborabant duo illi dæmoniaci furiosi Gadareni de quibus Matth. 8, 28. Marc. 5, 2. et Luc. 8, 27. quos propterea regionis incolæ invenerunt *sanæ mentis* effectos; epilepsia vero affectus erat juvenis ille de quo Marcus 9. refert modo in terram, modo in aquam aut in ignem detrusum, emittentem interim ex ore spumam, dentibusque frendentem. 2° Non desunt exempla de fœminis rudibus, quæ melancholia laborantes concinne latine, aut alio idiomate loquebantur, testibus Petro de Abano, ac Pomponatio. 3° Nulla dantur certa signa ad veros dæmoniacos secernendos a fictitiis. 4° Experientia docet ibi dæmoniacos majori numero reperiri, ubi major ignorantia viget, ac fervidiores sunt exorcistæ. 5° Quapropter exorcismorum usus, qui fanatismum et credulitatem fovet, prorsus est eliminandus. Ergo.

77. Resp. Ad 1^m^, *D.* Quatenus præter obsessionem nonnulli illis morbis correpti erant, *Tr.* ad exclusionem obsessionis *N.* Nihil enim vetat quominus dicamus interdum qui a dæmone agitabantur aut amentia, aut epilepsia laborasse, cum et hi morbi a dæmone ipso injici possint, Deo ita permittente, uti plures patres ac interpretes censuere. Sed hi casus singulares sunt, neque idem de omnibus dæmoniacis dici potest. Historia evangelica Gadarenorum ac juvenis de quo est sermo, nos dubitare non sinit de vera possessione dæmonis, ac vera proinde liberatione; cum salva historiæ veritate, de solis morbis naturalibus intelligi nequeat quod in ea refertur.

78. Ad 2^m^, *D.* Quorum tamen fundamentum historicum nutat, *C.* secus

Digitized by Google

N. Nam Petrus de Abano ex aliorum eaque incerta relatione factum illius fœminæ scriptis consignavit, Pomponatius vero adjuncta non recensuit, quomodo scilicet, quanto tempore, quo idiomate mulier alia, de qua ipse egit, locuta fuerit. Adeoque ex incertis nihil inferri potest.

79. Ad 3^m^, *Neg.* Plura enim eaque certissima signa, si simul spectentur, post Rituale Romanum tit. *De exorcizandis obsessis* theologi recensent; quæ si adsint, nulli potest esse deceptioni locus, præsertim si exorcistæ docti ac prudentes sint.

80. Ad 4^m^, *Neg.* Ex historia enim novimus quovis tempore et quovis loco ejusmodi contingere obsessiones. Certe cum Paulus Ephesi aut Philippis moraretur cultissimæ regiones illæ erant, magno tamen numero exhibentur energumeni. Vigente incredulitate, diabolus ne se prodat suæque causæ noceat, a corporibus invadendis præcavet.

81. Ad 5^m^, *D.* Nisi certo constet de veris dæmoniacis, *C.* si vere constet ex indubiis signis *N.* Exorcismi sicut et pharmaca, nonnisi necessitate exigente, sunt adhibenda.

PROPOSITIO II.

Jure merito leges sanctitæ sunt adversus superstitiosa cum dæmone commercia.

82. Uti circa obsessionis sic circa superstitiosa cum dæmone commercia in contrarias plane sententias diversis temporibus dilapsi homines sunt. Interdum plus æquo illis fides habita tum a catholicis tum a protestantibus est, interdum vero nulla prorsus, ita ut soli ignorantiæ ac superstitioni iidem tribuant quæcumque ad magiam, incantationes, divinationes aliaque ejusmodi referuntur. Media via semper tutissima: siquidem æque insanum est sive omnia quæ referuntur ejusmodi admittere, sive omnia contemnere.

83. Sane argumenta validissima tum intrinseca tum extrinseca de veritate istius commercii nos dubitare non sinunt. Et quidem quoad intrinseca, admissa semel dæmonum existentia ac malefica indole, ecquis in dubium revocare poterit, eos, sic Deo permitente, omni quo posunt nisu, homines inducere ad talia molienda quibus ex condicto ipsi respondeant? Ecquis præterea ignorat quantum ferant, imo impellant vaferrimorum hominum cupiditates ad illa tentanda? Nihil profecto est quod ex utraque parte repugnet. Quoad extrinseca, monumenta certissima nobis suppeditat Scriptura sacra; Exodi enim capp. 7. et 8. referuntur quæ a Magis ac Maleficis Pharaonis patrata sunt *per incantationes Ægyptiorum.* Pythonissa Endorea a Saule consulta commemoratur 1. Reg. 28. In Novo Fœdere celebris est Simon Magus, qui Samariæ, uti legitur Act. 8. *Multo tempore magiis suis* plures dementaverat. Alter Magus, scilicet Elymas memoratur ib. c. 13., et c. 16. puella habens *Spiritum Pytonis* quæ divinationem exercebat. Huc accedit totius antiquitatis consensus non vulgi imperiti tantummodo, sed et ipsorum philosophorum, uti ostendit Cudworth in *System. intellect.* c. 5. §. 1. cum notis Moshemii, et auctoritas gravissimorum scriptorum, qui præterea magiæ originem panduni, cujusmodi est Eusebius in *Præparat. Evangelica* capp. 10. et 11. qui id ipsum confirmat testimonio Porphyrii, nec non S. Augustinus in op. *De doctrina christ.* lib. 2. c. 20. n. 30. et S. Hieronymus in vita S. Hilarionis, ut ceteros omittam.

84. Quo præmisso necessario fundamento, sic accedimus ad veritatem propositionis evincendam. Leges illæ jure merito sancitæ dicendæ sunt, quæ homines arcent a nefariis sceleribus, imo a scelerum uberrimo fonte; tales porro sunt quæ adversus diabolicas superstitiones constitutæ sunt a Mose, seu potius a Deo ipso per Mosen, postea vero ab Ecclesia. Etenim Exod. 22, 18. Deus præcepit populo suo: *Maleficos non patieris vivere;* item Levit. 19, 31. *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid scisciteminí;* et iterum ibid. 20, 27. *Vir sive mulier, in quibus pythonicus vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur.* Demum

Digitized by Google

Deut. 18, 10. *Non inveniatur in te . . . qui ariolos scisciteur et observet somnia atque auguria, nec sit maleficus nec incantator, nec qui pythonem consulat nec divinos, aut quærat a mortuis veritatem.* Sic etiam Ecclesia plures leges tulit ad superstitiones has compescendas quæ insertæ sunt juri canonico, inter quas eminet Constitutio data ab Innocentio VIII. an. 1484. præcipue vero Constitutio Sixti V. *Cœli et terræ Creator*, in qua tum eos damnat qui *sortilegiis et superstitionibus non sine dæmonum saltem occulta societate aut tacita pactione operam dare non verentur*, tum eos, qui *etiam expressa cum diabolo pactione nefarias magicæ artis incantationes adhibent;* quam confirmavit et extendit Gregorius XV. in Constit. *Omnipotentis Dei.*

85. Aut igitur realis admittitur diabolici hujusmodi commercii existentia, prout admittendam esse prolata paulo ante documenta ostendunt, et jam nemo poterit non agnoscere æquitatem illarum legum quibus nefarium ejusmodi crimen compescitur; aut ea non admittitur nisi in vulgi opinione, ac emotæ phantasiæ ludibrio, et iterum earundem legum æquitas deprehenditur, quibus molimina saltem et nisus nefariorum hominum compescuntur, quæ in religionis non minus quam societatis perniciem cedunt. Exinde enim factum est, ut quovis tempore a potestate etiam civili severissimæ leges latæ fuerint ad eliminandas ejusmodi superstitiones, atque ad plectenda delicta quæ hac in parte patrarentur.

DIFFICULTATES.

86. Obj. 1° Leges quæ objectum reale non habent perniciosæ sunt; jam vero in earum censu ponendæ sunt leges adversus magiam, variasque ejus species, potissime autem adversus sagas ac lamias constitutæ. 2° His enim ad plura secula superstitiones altæ sunt, ac proinde facinora omnimoda exinde orta. 3° Innumeræ prope innocentes victimæ ubique locorum ferro et igne consumptæ sunt. 4° Philosophica lux tot tandem malis remedium attulit, diaboli regnum omnium ferme gentium conspiratione constitutum destruendo. 5° Hæc, scientiæ ope, ad sua vera elementa tot physicorum ac moralium malorum congeriem revocavit, scilicet ad insitas hominibus cupiditates. 6° Optandum proinde esset ut tandem et ipsi exorcismi cessarent ad incantationes dissolvendas ac maleficia invecti, cum his fanatismus foveatur. Ergo.

87. Resp. Ad 1^m, *D. Maj.* Leges quæ nullum objectum reale aut apprehensum habent, *Tr.* quæ saltem objectum habent apprehensum ac reali æquivalens *N.* et *Neg. min.* Nam ex dictis superstitiosa ejusmodi commercia cum dæmone vera ac realia sunt. Verum, et hoc prætermisso, si ita sint in opinione, ut pro realibus habeantur, eosdem effectus gignunt, seu eadem facinora, quæ legibus sunt præcavenda aut compescenda; quod pluribus exemplis illustrari, si opus esset, facile posset.

88. Ad 2^m, *Neg.* Tum quia hæc difficultas falsæ innititur hypothesi de solum apprehensa ejusmodi superstitionum existentia; tum quia leges istæ nunquam datæ essent, nisi superstitiones illæ præcessissent, uti patet ex ipsa rei natura.

89. Ad 3^m, Ex prava legum applicatione, *Tr.* vel *C.* ex legibus ipsis *N.* Optimæ interdum leges pessime applicari possunt; verum ex mala applicatione, quæ ex rerum adjunctis ut plurimum pendet, legibus detrahi nequit, cum constet optime statutas esse, alioquin in absurda laberemur. Accedit, quod quamvis pleræque victimæ de quibus agitur innocentes fuerint quoad accusationem superstitionis, culpabiles certe erant quoad reliqua delicta de quibus ex processu constabat.

90. Ad 4^m, *Neg.* Gloria enim hæc uni religioni catholicæ debetur, quæ extremas paganismi reliquias e cordibus avulsit. Fridericus Spee Soc. Jesu, teste Leibnitio in Theodicea. p. 1. §. 96, omnium primus remedium attulit inconsultis sagarum insectationibus et suppliciis opere suo quod vulgavit suppresso nomine: *Cautio criminalis circa processus contra sagas.* Frideri-

Digitized by Google

cus Bierlingius Lutheranus miratus est in op. *De Pyrrhonismo historico* c. 4. §. 5. et in nota (a) celebravit ejusdem animi fortitudinem in hoc opere evulgando. Sane antiquiores philosophi præ ceteris superstitionibus et magiæ addicti erant.

91. Ad 5^m^, *D.* Ope destructionis, *C.* ope moderatæ discussionis *N.* Scilicet rationalistæ eos imitati sunt qui ad purgandam domum, eam incendunt. Nam ad destruendum diabolicum regnum, ut ipsi loquuntur, negarunt ipsam dæmonum existentiam adversus Bibliorum auctoritatem. Elementa ad quæ ipsi autumant revocasse malorum physicorum et moralium congeriem multo ante indicata fuerant a christiana religione, quam rationalistæ orirentur. Ipsa vere homines docuit cupiditatum illecebris obsistere, ac peccata devitare ex quibus calamitates profluunt omnigenæ.

92. Ad 6^m^, *Neg.* Siquidem his exorcismis christiani admonentur de Dei omnipotentia et Christi meritis ad diabolica molimina coërcenda ac dissolvenda. Emotæ phantasiæ sedandæ haud mediocriter iidem inserviunt. Penes protestantes nunquam in usu exorcismi fuerunt, attamen penes ipsos magis invaluit diabolica superstitio, diutiusque perduravit. Nec alia fuit antiquiorum hæreticorum conditio. Stulte igitur ab exorcismorum usu repetitur ejusmodi maleficiorum dilatio. Hactenus de Angelis.

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO CREATORE.

PARS II.

DE MUNDO.

93. Haud pauci ex recentioribus physicis, geologis et astronomis, cum ea quæ experientia compererant, cum mosaica cosmogonia componere vel nescirent vel nollent, hujus veritatem adorti sunt. Rationalistæ quo brevius sese ab invisa veritate expedirent, ea qua sunt impudentia, totam illam historiam inter fabulas amandarunt. Utrisque itaque ob oculos veritatem ponere præsenti tractatione aggredimur.

CAPUT I.

DE MUNDI CREATIONE EX NIHILO.

94. Quotquot divinam revelationem aut ignorarunt aut rejecerunt plus minus errarunt circa veram hujus mundi originem. Plerique veterum materiam æternam constituerunt, et hylozoismum, vel emanatismum professi sunt, aut pantheismum, aut dualismum æternum. Recentiores philosophi qui revelationis facem dedignati sunt, evanuerunt et ipsi in cogitationibus suis, dum alii purum *idealismum*, alii purum *materialismum*, alii purum *phænomenicum*, tuiti sunt.

95. Nos mundi nomine significamus congeriem entium finitorum et contingentium, seu rerum universitatem, quæ præter Deum existunt, sive sint mere spirituales, sive corporeæ, sive mixtæ. Cum de mere spiritualibus, cujusmodi Angeli sunt, in superiori tractatus parte egerimus, de mixtis vero, cujusmodi sunt homines, tracturi simus in tertia parte, hic propterea sistimus in adspectabili hoc universo, quod ex nihilo conditum propugnamus.

96. Dum autem adstruimus mundum ex nihilo conditum, *nihili* voce intelligimus statum possibilitatis mere internæ, *logicæ* ab aliis nuncupatæ, seu non existentiæ, adeoque mundum eductum statuimus ex *nihilo sui*, ut ajunt, et *subjecti*.

PROPOSITIO.

Deus, prout ex divina revelatione constat mundum ex nihilo in tempore et cum tempore condidit.

97. Propositio est de fide, uti ex utroque symbolo Apostolico, et Nicæno patet quo profitemur credere *in unum Deum Omnipotentem, Creatorem cæli et terræ, visibilium omnium et invisibilium*; tum ex conc. Lateranensi IV. sanciente in cap. *Firmiter: Unum esse Creatorem omnium . . . qui simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam.*

98. Jam vero in divina revelatione doctrinam hanc inniti constat ex Genes. I. *In principio creavit Deus cœlum et terram*, scilicet in principio temporis Deus ex nihilo res omnes esse jussit, quæ prius non erant. Talem porro sensum esse verborum Geneseos patet 1. ex vi vocis בָּרָא (*barà*) quæ cum adhibetur in prima conjugatione *kal* significationem retinet primitivam *creandi* seu *educendi substantiam ex nihilo*, uti adnotant præstantissimi rabbini David Kimchi, Moses Nachmanides, Obadias Sephorno, Mendelssohn, ac Salomon Dubna: patet 2° ex

Digitized by Google

sensu traditionali Hebræorum; nam Ps. 101. legitur: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli;* et iterum Ps. 148. *Ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt.* Ac ceteris omissis, sensum hunc traditionalem optime expressit fortis ac pia mater Machabæorum illis verbis quibus 2. Machab. 7, 28. filium suum natu minimum adhortata est ad fortiter martyrium subeundum: *Deto, nate, ut aspicias ad cœlum et terram, et ad omnia quæ in eis sunt, ut intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus.* seu ut legitur clarius adhuc in Græco textu: *ut agnoscas quod Deus ea fecerit ex non esse,* seu *ex eo quod non est.* His adjicimus Christi verba Jo. 17, 3. sic Patrem orantis: *Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus esset.*

99. Post hæc supervacaneum foret opus, Patrum recensere testimonia ad constantem hanc Ecclesiæ doctrinam confirmandam, præsertim cum si paucos incredulos et hæreticos contemptibiles excipias, vix unquam fuerit qui veritatem hanc in dubium revocaverit. His igitur prætermissis rem sic ratione ipsa conficimus. Mundus finitus est utpote partibus finitis coalescens; si finitus est, hoc ipso est contingens ac mutabilis nec suæ existentiæ in se rationem habet; ab alio igitur a mundo dictincto ab esse mere logico seu possibili ad existentiam determinari debuit, ab eo nempe, qui omnipotens sit et æternus, qui alius nisi Deus est.

100. Cum vero ex hujus dogmatis negatione effluxerint *hylozoismus, autotheismus, pantheismus, manicheismus, emanatismus* sive *immanens* sive *transiens*, ac demum *infinitotheismus*, illo semel constituto, systemata hæc omnia ex se concidunt ac evanescunt.

DIFFICULTATES.

101. I. Obj. 1° Creatio mundi ex nihilo dogma potius philosophicum est quam theologicum, cum ejus revelatio non satis constet. 2° Etenim verba Genes. 1. juxta quosdam interpretes sic reddi debent: *Cum Deus fecit cœlum et terram, materia erat informis.* 3° Sane hunc sensum confirmat versio Alexandrina: *In principio Deus* FECIT *cœlum et terram*, seu formavit ex præjacente materia. 4° Prout pariter Sap. 11, 18. legitur juxta gr. textum: *Fecit* (Deus) *mundum ex informi materia.* 5° Hinc Tertullianus aliique patres, ac nonnulli etiam theologi fassi sunt creationem ex nihilo ratione potius quam Scripturæ auctoritate comprobari. 6° Imo Beausobre in *Histor. Manich.* Tom. 2. p. 182. creationis dogma alienum esse affirmat ab antiqua Judæorum theologia. Sed et alienum pariter fuit ab antiqua theologia christiana; siquidem Justinus M., Origenes, Clemens Alex. nullam agnovere creationem ex nihilo, sed materiam æternam professi sunt. Ergo.

102. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Nam nonnisi ex revelatione dogma hoc novimus; quod adeo verum est, ut et antiquiores philosophi ex ejus ignoratione in absurda systemata, quæ paulo ante enumeravimus, dilapsi sint, recentiores vero revelationem dedignati, eadem renovaverint, et creationis dogma rectæ rationi adversari proclamarint, uti patet ex kantianis, hegelianis et eclecticis.

103. Ad 2^m, *D.* Juxta interpretes socinianos, *C.* juxta interpretes catholicos *N.* Sociniani enim abjicientes omnem sensum traditionalem ex principio protestantico, cui propriam debent existentiam, Scripturam ad propria placita detorquent, nihilque adeo firmiter constitutum est, ut vel glossis vel commentis suis non infirment, sed perperam, sunt enim hæc gratuita.

104. Ad 3^m, Vel *N.* vel *D.* Quatenus in græca lingua verbum ἐποίησε (*epiese*) *fecit* in eadem significatione usurpatur ac ברא *creavit*, *C.* quatenus in sensu *ordinandi* aut *formandi* usurpetur hoc in loco *N.* Hoc enim aperte colligitur ex ipso symbolo Constantinopolitano, in quo professionem fidei emittimus *in unum Deum* FACTOREM, id est, *Creatorem cœli et terræ.*

105. Ad 4^m, *Neg.* Etenim in objecto loco Sapientiæ auctor in eo Dei potentiam commendat quod prius con-

Digitized by Google

diderit materiam informem, deinde vero eam disposuerit tot mirabilia efficiendo quæ in mundo sunt, uti pariter insinuatur in cap. 1. Geneseos ad quod alludit sacer scriptor; quæ duo materiæ scilicet creationem et ejus dispositionem, quidam vocant creationem *primam* et creationem *secundam*.

106. Ad 5^m^, *Neg.* Tertullianus siquidem et ex Scriptura et ex argumento præscriptionis et ex ratione dogma de creatione ex nihilo evincit adversus Hermogenem. Nullus autem ab adversariis aut Ecclesiæ Pater, aut catholicus theologus profertur aut proferri potest, qui contrarium aliquando docuerit, seu istiusmodi dogma ex Scripturis demonstrari non posse contenderit.

107. Ad 6^m^, *D.* Quin tamen quod adstruit evincat, *C.* ita ut assertionem suam documentis ostendat *N.* Porro omnia Biblica documenta quæ attulimus assertioni Beausobrii refragantur, falsitatisque eam aperte arguunt, cum nobis constantem exhibeant judaicæ gentis traditionalem sensum circa hunc articulum, quemque confirmant Josephus et Philo Judæi, ac recepta ab ipso mundi exordio consuetudo distribuendi in septem dies periodum hebdomadarum, quæ in omnes pene gentes ex antiqua traditione primitiva diffusa est.

108. Ad 7^m^, *Neg.* Etenim S. Justinus *in Exhort. ad Gent., Creator*, scribit, *nulla re alia indigens, sua virtute et potestate id, quod fit, efficit. Opifex vero accepta ex materia condendi facultate, opus suum construit.* Adeoque Platonem arguit, quod Deum non *creatorem* sed *opificem* fecerit. Origenes autem in Genesim cap. 1. erroris et impietatis eos accusat qui materiam Deo coæternam constituerunt, lateque confutat. Nec alia ratione se gessit Clemens Alex. qui in *Exhort. ad gentes* Dei voluntatem solam hujus conditi orbis causam adstruit efficientem.

109. II. Obj. 1° Creationis notio ex nihilo contradictionem implicat; 2° prout viderunt antiqui philosophi, penes quos vulgatum erat axioma: *Ex nihilo nihil fit;* 3° etenim creari est mutari a non esse ad esse; subjectum igitur in quo mutatio hæc fiat necessario exigitur, quod cum in nihilo constitui nequeat, patet impossibilem creationem esse; 4° sane materia, quæ a Deo creata supponitur, ante creationem vel fuisset in Deo vel extra Deum; jam vero in Deo esse non potuit, qui totus Spiritus est, non extra Deum, alioquin fuisset antequam crearetur. Ergo.

110. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Nulla siquidem concipi in eo contradictio potest, quod ex non esse educitur ad existentiam Dei omnipotentis virtute.

111. Ad 2^m^, *D.* Viderunt antiqui philosophi quibus perspectum non erat creationis dogma, *C.* si fuisset ipsis perspectum *N.* Certe aut neglecta aut ignorata revelatione, difficile admodum fuit antiquis philosophis rerum genesin explicare, uti patet ex Zenone, Xenophane, Platone, Aristotele aliisque antiquitatis sapientibus, qui omnes plus minus circa eam erraverunt imo et evanuerunt; eo vel magis quod ipsi objectum axioma vel de nihilo *absoluto* intellexerunt, vel de nihilo tanquam *termino positivo*, et ex quo res omnes ad esse perductæ fuerint, quod certe contradictionem involvit.

112. Ad 3^m^, *Neg. Mutari* enim proprie significat transitum ab uno positivo essendi statu in alium; jam vero quæ condita ex nihilo sunt, ex non esse ad esse divina omnipotentia educta sunt, adeoque cœperunt esse, non autem mutata sunt, adeoque nullum requiritur subjectum in quo fieri mutatio debeat.

113. Ad 4^m^, Resp. fuisse in Deo *virtualiter* non autem *formaliter*, uti scholæ loquuntur, quatenus Deus virtute pollet materiam, quæ nonnisi in possibilitate erat, ad existentiam educendi.

114. Inst. 1° Modus creationis concipi nequit, neque ulla experientia fulcitur, ergo est impossibilis e nihilo creatio; 2° aut saltem ab æterno constitui debet, cum a causa æterna et necessaria veluti effectus profluat;

Digitized by Google

3° imo cum effectus causæ proprietates ex qua dimanat participare debeat, hoc ipso mundi creatio debet æterna esse, ut intellectio respectu intellectus; 4° profecto nulla ratio assignari potest, cur Deus adeo distulerit creationem; 5° nisi enim ab æterno facta fuisset, debuisset tempus infinitum creationi præcedere, quod est absurdum. Ergo.

115. Resp. Ad 1^m, *Neg. conseq.* Ex eo enim quod aliquid nobis incomprehensibile sit, profecto non sequitur id impossibile esse censendum. Innumera prope sunt quæ ob oculos nostros obversantur, quæque in nobis etiam experimur, modum tamen quo sunt et operantur plane ignoramus.

116. Ad 2^m, *D.* Mundi creatio a Deo est veluti a causa libere agente et quidem extra se, *C.* necessario agente et intra se *N.* Ludunt adversarii in ambiguo dum permiscent causam necessariam in se, seu necessario existentem, cum causa libere effectum producente. Prius verissimum est, cum Deus sit ens necessarium, seu necessario existens, posterius est falsum, cum Deus possit ad extra effectum producere vel non producere actu libero suæ voluntatis. Accedit quod nonnisi improprie creatio dicatur *effectus;* nam mundus effectus dicitur, quatenus productus a Deo est, non autem quatenus ex causa proprie sese evolverit, uti in causis physice agentibus contingit.

117. Ad 3^m, *Neg.* Responsio patet ex modo dictis, difficultas enim hæc ex falsa suppositione oritur.

118. Ad 4^m, Resp. assignari Dei voluntatem, quæ reipsa unica ratio est, quæ a nobis reddi possit, ut omittamus prius ac posterius relativa nobis esse: nam in æternitate nihil ejusmodi locum habere potest.

119. Ad 5^m, *Neg.* Tempus enim proprie cum rerum effectione incipit, exinde enim incipit successio sine qua tempus concipi nequit; atque hinc est, quod creatio potius *cum* tempore cœperit, quam *in* tempore, nisi malis usurpare *in* tempore, pro *cum* tempore. Tempus proinde quod ante creationem ab adversariis fingitur, nonnisi imaginarium est.

CAPUT II.

DE MOSAICA COSMOGONIA.

120. Increduli non ita pridem se plura blandiebantur invenisse tum ex physicis, tum ex geologicis tum ex astronomicis argumenta ad concutiendam mosaicam cosmogoniam, aut saltem geogoniam. Ex physicis quidem quatenus assumebant sive aquæ, sive ignis actionem longiorem periodum exigere ad telluris interiorem constructionem quam quæ a Mose figitur, perinde ac ad montium primitivorum, quos vocant, formationem. Ex geologicis ad idem adstruendum urgebant maris situs mutationem, vulcanorum extinctorum pervetustam antiquitatem, fossilia in terræ visceribus delitescentia, aliaque ejusmodi non pauca. Ex astronomicis provocabant ad ecliticæ inclinationem, ad constellationum, Zodiaci præsertim evolutionem, ad phænomena præcessionis æquinoctiorum etc. quæ quidem omnia necessario eam seculorum seriem exposcunt, quæ cum historia mosaica conciliari nullo modo possunt.

121. Verum 1° animadvertendum est mosaicam chronologiam proprie ex hominis creatione initium ducere, siquidem Moses Adæ ceterorumque patriarcharum annos tantummodo enumeravit.

122. 2° Notandum præterea est neque Patres neque interpretes sacros ac theologos consentientes esse circa dierum de quibus scribit Moses Genes. 1. naturam; alii siquidem creationem dispositionemque omnium putant uno eodemque instante peractam fuisse, uti S. Augustinus, et illi qui eum sequuntur, qui proinde dies mosaicos allegorice interpretantur; alii vero de totidem temporis periodis indeterminatis dies illos accipiunt; quod quidem tum ex vaga *diei* significatione apud Mosen ipsum, usuque penes Græcos et Latinos consecrato colligunt, tum ex natura trium priorum

Digitized by Google

dierum eruere se putant, qui certe ceteris similes esse nequiverunt, nondum conditis luminaribus quæ præessent diei ac nocti, nec non ex postremo die qui adhuc perseverat; etenim *dies septimus*, inquit Augustinus lib. 13. *Confess.* c. 36, *sine vespere est, nec habet occasum.*

123. 3° Denique, dato etiam quod de diebus naturalibus in Genesi sermo sit, haud pauci, ex recentioribus præsertim, existimant duplicem in Mosaica narratione epocham esse distinguendam, alteram quæ tribus prioribus versiculis concluditur, scilicet ante lucis creationem; alteram vero quæ a lucis formatione incipit, et protrahitur in seqq. versiculis. Jam vero in horum sententia prior illa indeterminata est, ac tempus indefinitum complectitur explicandis phænomenis, quæ difficultatem facessunt, maxime idoneum.

124. Nullum horum placitorum fidei adversatur, cum numquam hac super re Ecclesia quidpiam definierit. Adeoque, quod consequens est, aut quæ ab adversariis opponuntur cosmogoniæ mosaicæ commode per communiorem sententiam, quæ sensum litteralem sex dierum naturalium sectatur disjici possunt, et huic erit insistendum; aut talia sunt, quæ nisi confugiatur ad aliquam ex datis expositionibus, explicari nequeant, et in hac hypothesi nihil vetat quominus aliqua earum admittatur, et salva erit mosaica cosmogonia.

125. His præmissis, jam via facilis patet ad doctrinam catholicam adstruendam. Sit igitur:

PROPOSITIO.

Neque ex geologicis aut physicis, neque ex astronomicis observationibus quidpiam eruitur, quo cosmogonia Mosaica infirmari possit.

126. Cum vix præoccupata non fuerint quæ ab incredulis adversus mosaicam cosmogoniam objici solebant, aut etiam objici possunt, ad pleniorem tamen catholicæ causæ triumphum, et ad magis detegendam conatuum infirmitatem, quibus ipsi tanta fiducia sibi adblandiebantur evertere sacrorum Bibliorum veritatem, nonnulla subjiciemus quæ huc referuntur.

127. Atque 1° animadvertimus omnia pene obsolevisse systemata illa geologica, quæ ad hæc ferme tempora invecta sunt, uti contraria mosaicæ cosmogoniæ, quæque ad octoginta excreverant; 2° plures, eosque doctissimos physicos et geologos Walerium, Kirvan, Pallam, Hermenegildum Pinium, Henslerum, De Luc, André, Buckeland aliosque, etiam non recedendo a communi interpretatione, contendere mosaicam cosmogoniam apprime convenire cum observationibus a se institutis. Qui proinde veluti somniatores habent quotquot aut ex telluris constructione aut ex ejus superficie adnisi sunt falsitatis mosaicam cosmogoniam arguere. 3° Imo videmus doctos geologos Brocchi, Demerson, De Luc, adeo progressos esse, ut consentientem ostenderint historiam mosaicam cum observationibus suis. 4° Quæ communi textus intelligentiæ ac vulgari interpretationi obsistere potissime videbantur, nullius esse momenti doctiores naturalistæ fassi sunt. 5° Plura phænomena a Noëtico cataclysmo explicari optime posse contendunt, præsertim si admittatur terras minus elevatas olim ab aquis maris usque ad diluvium coopertas fuisse; exinde enim repetunt ossa fossilia elephantum, rhinocerotum, aliorumque animantium, quæ adhuc passim deteguntur.

128. Id ipsum contigit difficultatibus, quæ pariter non ita pridem petebantur ex astronomia, ac præcise ex motu ecliptiæ, ex phænomenis æquinoctiorum, ac nutationis axis telluris lunæ ac planetarum; qui enim hæc studia excoluerunt nullas illas plane esse demonstrarunt; Eulerus enim prius quidpiam suspicatus fuerat, sed postea, scientia magis progrediente, absque ulla ambage Lagrange, Laplace, Frisius, aliique ostenderunt motum ecliptiæ non esse progressivum, sed oscillatorium; parvas irregularitates, ex quibus phænomenon oritur præcessionis æquinoc-

Digitized by Google

tiorum nuncupatum, ex motu poli qui *nutationis* dicitur, provenire compererunt, perinde ac telluris inclinationis, ceterorumque phænomenorum cœlestium, ex quibus difficultates promebant increduli.

129. Tantum igitur abest, ut scientia, cum perfectionem attingit, religioni adversetur, ut eidem potius consolidandæ atque tuendæ non parum conferat. Quapropter dimissis quæ ambitioso quondam apparatu objiciebantur, ea dissolvemus quæ a rationalistis adhuc obtruduntur.

DIFFICULTATES.

130. I. Obj. 1° Duplex cosmogoniæ species quæ exhibetur Genes. 1, 1. et 2, 4. mythis priscarum gentium simillima e philosophematibus et antiquissimis traditionibus videtur esse conflata. 2° Duplicis enim illius cosmogoniæ auctor sibi in illis tradendis finem proposuit *primo* unius Dei conditoris notionem veluti religionis et politici regiminis israëlitici fundamentum confirmare, *secundo* constituere observationem diei Sabbati in Dei honorem. 3° Ceterum cum ejusmodi cosmogonia nec secum bene cohæreat, neque cum vera Numinis idea, neque cum perspecta nobis historia telluris, frustra in hoc mytho solutionem quæstionum metaphysicarum quæras. Ergo.

131. Resp. Ad 1^m, *Neg.* duplicem in primis a Mose cosmogoniæ speciem tradi capp. 1. et 2. Geneseos, sed una eademque est, quodque compendiose in primo capite continenti oratione absolvitur, latius explicatur in capite secundo circa hominis creationem. Negamus præterea Mosen a philosophematibus, aut antiquissimis priscarum gentium traditionibus historiam de mundi origine hausisse; ipsi enim præsto erat domestica patriarcharum traditio, ac etiam, si placet, non defuerunt ipsi sincera documenta quibus tuto posset de veritate certior fieri. Cosmogoniæ antiquarum gentium fabulis et amplificationibus refertæ post plura a Mosis ætate secula a Phœniciis et Græcis scriptoribus editæ sunt.

132. Ad 2^m, *D.* Præstituto fundamento historico ac reali, *C.* hoc non supposito *N.* Nihil vetat, quominus historica rei veritate præstituta, Moses ad duplicem illum finem cosmogoniam ordinaverit ac direxerit; nam duplex hic finis esset intrinsecus atque ex ipsa rei natura profluens. Ast fingere historicam narrationem suam ad duplicem hunc finem obtinendum absurdum est, nec ullo modo probari ab adversariis potest, qui in hoc asserendo solis conjecturis gratuitis indulgent, et cum recens esset adhuc universalis traditio, argui falsitatis facile potuisset Moses, neque figmentum suum ulli persuadere potuisset.

133. Ad 3^m, *Neg.* Quicumque enim comparaverit c. 2. Geneseos cum 1. illico comperiet utrumque apprime inter se cohærere, nec de duplici geogonia sed de una eademque sermonem esse. Certe hanc incohærentiam adversarii non ostenderunt, ac nemo eam hactenus deprehendit. Conciliari autem illam non posse cum vera summi Numinis idea, aliud somnium vulgarium rationalistarum est; summæ siquidem Dei sapientiæ, potentiæ ac bonitatis ideam exhibet mosaica cosmogonia; ecquid aliud exigerent adversarii ad veram Numinis ideam comparandam? Quomodo vero perspecta nobis telluris historia cum mosaica geogonia conveniat vidimus ex geologis peritissimis, quibuscum rationalistæ comparari non possunt, cum quod ignorant loquantur. Quæ cum ita sint, patet quid sit iis respondendum, cum adjiciunt mosaicam narrationem mythum esse metaphysicis quæstionibus solvendis imparem. Hæc non sunt nisi verba sensu vacua, quæque ex systemate *a priori* constituto dimanant.

134. II. Obj. 1° Mosis cosmogonia infantiam redolet physicæ scientiæ, et astronomicæ; 2° terram enim sistit veluti centrum ad quod universum systema cœleste referatur, sydera vero tanquam cœlo expanso infixa; 3° dies quinque terræ instruendæ assignat et

Digitized by Google

unicum corporibus cœlestibus efformandis; 4° nubes veluti solidum diductum exhibet ad denitendas aquas superiores destinatum; 5° nondum astris constitutis, dierum noctiumque vicissitudines refert; 6° animantia e terra eruit; 7° frustra proinde vetus ejusmodi commentum cum ævi nostri scientia componere studeas. Ergo.

135. Resp. Ad 1^m, *D.* Id est non reperitur in mosaica cosmogonia tractatus scientificus physices ac astronomiæ, *C.* non reperitur quod ad scopum satis est *N.* Scopus Moysi fuit nobis præbere mundi creationis historiam, et hunc obtinuit; quod nobis sufficit.

136. Ad 2^m, *D.* Quia reipsa potissimum geogoniam sibi describendam Moses assumpsit, *C.* absolute *N.* Nam nihil ibi visitur de systemate universi, neque modum quo universum se habeat nobis tradere Moses constituit. Sidera Mosen exhibere velut cœlo expanso infixa ex proprio nobis dant rationalistæ, de hoc siquidem Moses ne verbum quidem.

137. Ad 3^m, *D.* Quia hanc describendam Moses assumpsit, *C.* quasi reipsa unicum diem cœlis formandis tribuat *N.* Paulo ante attulimus diversas interpretationes expositorum et doctorum hominum circa inteligentiam textus Geneseos, adeoque si una potius quam altera arrideat, quæ melius componi possit cum systemate universi, nihil est quod obsistat.

138. Ad 4^m, *Neg.* Hæc pariter adversariorum excogitatio est, nec de *solido* firmamento quidpiam Moses scripsit. Firmamentum, de quo loquitur Moses, est atmosphæra, quæ reipsa inservit aquis ab aquis dividendis, evaporatis videlicet aut evaporandis.

139. Ad 5^m, *D.* Quatenus exhibet lucem ab astris independentem, *Tr.* vel *C.* alio sensu *N.* Duplex systema viget apud recentiores physicos *emissionis* scilicet et *vibrationum* circa lucem, ex Mosis historia posterius hoc quod nunc communius est, ad summum videretur magis conforme veritati esse, et sacram historiam scientiæ etiam hac in parte præivisse. Motu autem luci communicato dierum noctiumque vicissitudines haberi potuerunt.

140. Ad 6^m, *D.* Accedente Dei jussu ac potentia, *C.* per se *N.*

141. Ad 7^m, *Neg.* Consequentiam, quin potius ex hactenus disputatis liquet non solum historicam Mosis narrationem de mundi origine conferri cum statu scientiarum naturalium posse, verum etiam debere suspici antiquissimi hujus libri accuratam adeo rerum notionem, ut non obstante mirifico scientiæ progressu, nec verbum nec apex sit qui non plene cum eo conveniat. Opus siquidem hoc non hominis, sed Dei est.

CAPUT III.

DE MOSAICA EPOCHA QUATENUS SPECTAT HUMANUM GENUS.

142. Chronologia mosaica, quæ ab hominis incipit creatione juxta textum hebraicum et vulgatam latinam editionem ab Adam ad nos usque, annos plus minus sex millia enumerat; septem eoque amplius millia effluxerunt juxta græcam Alexandrinam seu LXX. versionem; codex samaritanus mediam veluti epocham inter utramque assignat.

143. Nihil intentatum reliquerunt increduli ut falsitatis arguerent historiam mosaicam, undique corrogarunt argumenta ex Ægyptiorum, Chaldæorum, Indorum atque Sinensium annalibus, ut quod sibi proposuerunt aliquo modo efficerent. Ast infelicem laborum suorum exitum sortiti sunt; in tanta enim historiæ et critices qua fruimur luce, sic omnia sunt discussa, ut vix nunc non pudeat nos ipsorum argumenta proferre. Hoc tamen lucri exinde consequimur, ut in propatulo ponamus imbecillitatem eorum, qui religionem aggrediuntur, et hujus soliditatem, quæ nullius impetus reformidat.

—

Digitized by Google

PROPOSITIO.

Frustra increduli ex historicis documentis affirmant humanum genus antiquius esse epocha quam Moyses constituit.

144. Nulla historica documenta ultra sextum ante Christum seculum penes ethnicos quæ fidem mereantur sive in occidentalibus sive in orientalibus regionibus existunt; ergo ex historicis documentis assignari nequit humano generi epocha, quæ antiquior illa sit, quam idem Moses constituit. Sane ad occidentales populos quod attinet, documenta ejusmodi apud illos non reperiri ultro dant adversarii ipsi; quod vero spectat ad orientales quibus Græcos etiam accensemus omnium antiquior historicus qui ad nos pervenerit est Herodotus, qui floruit an. 440. seu seculo V. cum dimidio ante Christi adventum, reliqui omnes posteriores sunt. Porro quæ Græci Scriptores facta antiqua referunt aut mythologica sunt, aut ultra Moysis ætatem non se porrigunt, cujusmodi sunt quæ de Cecropis, Deucalionis, Cadmi, Danai et Dardani migrationibus scriptis consignarunt.

145. Nec aliud judicium ferre possumus de iis quæ Ægyptii, Chaldæi, Indi ac Sinenses ad antiquitatem sibi vanam tribuendam proferebant. Critici siquidem omnes sive antiquiores sive recentiores uno ore veluti fabulosa rejecerunt chronica Babylonensia et Ægyptiaca, ex antiquioribus quidem Tullius, Varro et Plutarchus, ex recentioribus omnes prorsus. Quæ quidem ex ipsa Mosis agendi ratione confirmantur qui Ægypti scientiis enutritus documenta, si quæ erant, cognovisset, attamen nonnisi recentem Mundo originem assignat, cumque prævidisset ac prædixisset populum suum penes gentes omnes dispersum iri, tamen numquam falsitatis argui historiam suam posse certus omnino fuit.

146. Exitus porro veritatem Mosaicæ historiæ confirmavit; Josephus Hebræus qui ut Romanorum indoli morem gereret in suis Archæologiæ libris passim miraculorum magnitudinem extenuat; quod vero attinet ad mundi antiquitatem Moysi apprime consentit. Imo scribens adversus Appionem Alexandrinum, data opera Mosem vindicat atque tuetur. Sic etiam Celsus christianæ religionis acerrimus impugnator apud Origenem lib. 1. n. 20. recentem mundi originem vel invitus fateri debuit. Democritus, referente Diogene Laërtio lib. 9. *Segm.* 35., peragratis Ægypti, Chaldææ, Persidis, Æthiopiæ, Indorumque regionibus, excussisque quotquot potuit illarum gentium documentis, in Græciam redux mundum recens ortum proclamavit, nullumque monumentum Thebano bello, ac Trojæ excidio antiquius reperiri.

147. Restant Sinensium Indorumque antiquitates excutiendæ. Porro quæ de Sinensibus antiquitatibus magnificabantur, nunc critica lance discussa sunt, atque inde compertum est primam annalium Sinensium partem totam mythologicam esse, alteram vero partem putidis fabulis scatere, tertiam denique aliquam historiæ speciem præseferre, quæ tamen vix ad Abrahæ tempora pertinet, uti ostenderunt Goguet, et Gerdilius. Idem dic de antiquitatibus Indicis, quæ juxta Guillelmum Jones et cetera societatis Calecutii membra vix pertingunt ad Sinensium et Ægyptiorum monumenta. Ezour Vedaem, cujus antiquitatem adeo extollebat Voltaire, compertum est esse opus supposititium P. Roberti De Nobilibus Soc. Jesu, qui illud conscripsit an. 1632. in lingua Samscritica quam apprime callebat. Atque hæ sunt antiquitates illæ quæ ad Scripturarum auctoritatem evertendam opponebantur!

148. Cum Mosaica historia congruunt historia profana, initia atque incrementa scientiarum et artium, ipsæque denique observationes geologicæ. Perhibet enim Moyses filios Noe in campo Sennaar primum versatos esse, ex quo deinceps emigrationes cœperunt; jam vero Babylonenses Ægyptii et Assyrii, quibuscum Chaldæi permiscentur, primæ gentes sunt de quibus Herodotus

Digitized by Google

et Diodorus Siculus mentionem injiciunt. Quod si oculos ad scientiarum et artium originem et progressus convertamus, nullum de illis ante Mosem occurrit vestigium. Cadmus, qui uti perhibetur, primus ex Phœnicia in Græciam litteras, seu alphabetum detulit, nonnisi XII. aut XVI. ante Christum seculis floruit. Ante Thaletem et Pythagoram vix auditum philosophiæ nomen. Quod si adeo antiqua est mundi origo qualem adversarii contendunt, intelligi nequit qui fieri potuerit, ut tanta seculorum serie humana mens activitatem ac energiam suam numquam explicuerit sed in perpetua infantia hæserit. Observationes denique geologicæ a Couvier, De Luc, Brocchi, Ranzani, aliisque institutæ Mosaicæ historiæ veritatem confirmant. Ex illis enim constat nusquam fossilia humana, seu *antrhopolitas*, ut vocant, reperta hactenus fuisse, aut si quæ reperta perhibentur, dubia omnino ac rarissima esse; neque pariter uspiam apparuisse instrumenta sive metallica, sive lapidea ab hominibus fabrefacta in locis et adjunctis quæ nimiam ostendant antiquitatem.

149. Quæ cum ita se habeant, pronum est colligere adeo firmam consistere mosaicam de generis humani primordiis epocham, ut nullis omnino argumentis concuti illa possit.

DIFFICULTATES.

150. I. Obj. 1° Observationes astronomicæ penes Chaldæos, teste Herodoto, asservabantur quadringentorum septuaginta duorum annorum millium. 2° Hic ipse historicus refert se ab Ægypti sacerdotibus accepisse documenta, quibus longa regum et pontificum series continebatur, quæ pertingeret, ad an. 11,840. ante Christum. Quo temporis spatio bis Sol ab occidente ortus est, bisque occidit ad orientem. Observationes astronomicæ penes Indos ac Sinenses prædictis plane consonant. Zodiacum et planisphærium detecta in templis Tentyræ atque Latopolis, quæ juxta regulas *præcessionis æquinoctiorum* a duodecim annorum millibus constructa reperiuntur, hactenus dicta confirmant. Ergo.

151. Resp. Ad 1^m, et 2^m, *D*. Observationes asservabantur apud Chaldæos, imaginariæ, non secus ac imaginaria documenta regum successionis et pontificum penes Ægyptios, *C*. realia *N*. Ut ordine progrediamur in iis quæ objiciuntur, observationes astronomicæ Chaldæorum, uti ostendit La-Place in *Expositione systematis mundi* lib 5. c. 1., non excedunt an. 800. æræ christianæ, neque eis antiquiores sunt observationes Ægyptiorum; adhuc recentiores sunt, ut ibid. idem auctor ostendit, observationes Indorum ac Ptolomeo posteriores. Delambre vero in *Historia astronomiæ antiquæ* lib. 2. cap. 1. evincit longe probabilius Sinenses doctrinam astronomicam mutuatos primum esse ab Indis, deinde a Mahumedanis. Vel ipsimet Sinenses fatentur antiquas omnes suas observationes ac tabulas periisse, nec nisi an. 104. ante Christum Sse-Ma-Tssien nonnulla documenta ac præcepta collegisse ad dimetiendum planetarum motum, et ad eclipses determinandas. Nec est quod immoremur in ænigmatica sacerdotum Ægyptiorum evolvenda narratione de duplici solis ortu in occidente et occasu in oriente, in quo specimen habetur illorum imperitiæ in doctrina astronomica; cum vel mentiti fuerint, vel decipere Herodotum voluerint.

152. Quod attinet ad prodigiosas series regum et pontificum Ægyptiorum, de quibus idem scriptor egit, nonnulli suspicantur eas fuisse collaterales non autem successivas; alii censent fuisse series illas confictas, certe nihil actum ab ejusmodi suppositis regibus traditur.

153. Exploratum vero penes viros doctos nunc est, templa Tentyræ atque Latopolis recentioris constructionis esse, quippe quæ initio æræ christianæ aut paulo post ædificata sunt; adeoque tum zodiacum tum planisphærium ad hæc tempora pertinere. Sic etiam compertum est divisionem signorum in zodiaco nullam habere cum solstitio, uti putabatur, relationem.

Digitized by Google

Concidunt propterea quæ increduli ex ejusmodi fictitiis antiquitatibus adversus mosaicam chronologiam petebant, quibusque se plenum de divina revelatione triumphum retulisse blandiebantur.

154. II. Obj. 1° Fieri nequit ut tam cito multiplicaretur genus humanum ad universam terram occupandam. 2° Nullum insuper argumentum est quod ex artium scientiarumque progressu instituitur ad novitiam generis humani evincendam originem, cum vicissitudinibus nobis ignotis, aut generalibus cataclysmis oblivioni dari illæ potuerint. Ergo.

155. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Siquidem supputationibus ab Eulero aliisque matheseos peritis ostensum est brevi intervallo an. 400. a creatione aut diluvio ita multiplicari homines potuisse, ut vix terra ipsis alendis sufficeret. Ad cujus rei confirmationem satis est adducere exemplum Israelitarum, qui an. 240. in Ægypto ita multiplicati sunt ut ex 70. animabus quæ in eam regionem descenderant, sexcenta hominum millia armis ferendis idonea exierint, quibus si adjicias senes qui an. sexagesimum ætatis excesserant, juvenes qui nondum an. vigesimum attigerant, fœminas denique omnes, habebis ad minus tres myriades.

156. Ad 2^m, *D.* Si indulgendum esset conjecturis omni probabilitate destitutis, *Tr.* Si factis insistendum sit *N.* Satis non est ad factum evertendum sese intra possibilia conjicere, sed documentis opus est, quæ cum adversarii nulla proferant, argumentum nostrum ne quidem attingunt. Nonnullæ præterea artes talis necessitatis sunt, usuque jugi et quotidiano tritæ, ut semel inventæ perire nullatenus, quavis vicissitudine supposita, potuerint, nisi universum periisset humanum genus.

Digitized by Google

TRACTATUS

DE DEO CREATORE.

PARS III.

DE HOMINE.

157. Regia quodammodo æde constituta, rex qui eam incoleret erat accersendus; quod Deus præstitit, dum adspectabili universo hoc prius condito, ad hominem creandum se contulit, ut ejus usu et contemplatione frueretur, seseque ad Dei cognitionem, admirationem et amorem attolleret. Cum vero de hoc nobilissimo Dei opere agere aggredimur, illas quæstiones missas facimus, quas sibi uti proprias vindicant sacrarum Scripturarum ac philosophiæ institutores; nos eas persequemur quæ propriæ theologi dogmatici censentur. De hominis proinde creatione, felicitate et gratia seu gratuita elevatione, de ejusdem deinceps lapsu, et peccati originalis propagatione et effectibus; de futura denique ejus pro meritis sorte ac resurrectione disceptare constituimus.

CAPUT I.

DE HOMINIS CREATIONE.

158. Circa anthropogoniam seu hominis originem potissimum increduli evanuerunt; cum enim creationem sint inficiati, qua una explicari hominis origo potest, incredibile dictu est, quam insana et absurda commenta excogitaverint. Alii quippe effutierunt hominem ab ovo, alii a limo, alii ab ipsius terræ fœcunditate prodiisse. Rationalistæ ipsam aggrediuntur mosaicam de hominis creatione historiam, quam veluti mythum traducunt; his adjiciendi sunt præadamitæ nuncupati, qui duce Isaaco La Peyrere calviniano, autumarunt alios Adæ homines præextitisse, quem tamen errorem una cum calviniana secta ille ejuravit, nec non coadamitæ qui plures simul homines imo et hominum species varias conditas esse existimarunt. Ad hos igitur errores evertendos nos prius immediatam primorum hominum a Deo creationem factam propugnabimus, deinde unicam humano generi originem contra præadamitas et coadamitas vindicabimus.

PROPOSITIO I.

Primi parentes immediate a Deo conditi sunt.

159. Hæc propositio de fide est, uti constat ex Conc. Lateranensi IV. Cap. *Firmiter* statuente *unum esse universorum principium Creatorem omnium... qui sua omnipotenti virtute... utramque condidit creaturam... ac deinde humanam, quasi communem ex corpore et spiritu constitutam.* Dum vero dicimus protoparentes *immediate* a Deo conditos esse, significamus totum hominem tum quoad corpus tum quoad animam, adversus eos qui saltem corpus primi hominis ex causis naturalibus ex. gr. ex terræ limo fungorum instar prodiisse affirmant; non autem illorum impetimus doctorum sententiam, qui censent Deum Angelorum ministerio humanum corpus coagmentasse, cui deinceps ipse vitam et animam infuderit. Licet enim huic placito minime assentiamur, cum tamen fidei non adversetur, ideo ne domesticum dissidium instituamus, illud prætermittimus. Sic porro veritatem enuntiatæ theseos evincimus: Genes. 2, 7. legitur: *Formavit Deus hominem*

Digitized by Google

de limo terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem. Deus igitur totum hominem condidit, corpus quidem quatenus illud e *limo terræ formavit*, animam autem quatenus eam *inspiravit*.

160. Ad fœminam autem quod attinet; legitur ibid. v. 21. *Immisit Dominus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus et ædificavit eam in mulierem.* Etsi liberioris ingenii homines ejusmodi fœminæ formationem uti mythicam habeant aut saltem allegoricam, in historico tamen ac litterali sensu adducta verba intelligenda esse suadent tum ipsa orationis series, tum sensus Hebræorum traditionalis, tum denique ceterorum sacrorum librorum ineluctabilis auctoritas.

161. Etenim nisi in primis litteralis sensus veritas admittatur, cohærere non amplius cum præcedentibus insequentia possent. Vix enim Adam e sopore suo expergefactus Hevam conspexit, ut in illas voces eruperit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea; hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.* Ad quæ alludens Paulus 1. Cor. 11, 8. scribit: *Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro;* et similia habet 1. ad Tim. 2, 13. Judæi omnes, si paucos rabbinos fabulatores excipias, communi consensu litterali sensu mosaicam narrationem intelligunt. Veteres Ecclesiæ Patres in ratione qua Heva ex latere Adam dormientis educta est, agnoscunt typum seu figuram Ecclesiæ quæ ex latere demortui Salvatoris efformata est.

162. Hujus historici facti vestigia in omnium pene gentium etiam recens detectarum traditionibus deprehendere est. Ipsis enim adversariis fatentibus, mythi recepti penes superioris Asiæ populos parum differunt a mosaica descriptione; penes populos Novæ Zelandiæ, et insularum Tongæ traditionem de muliere e latere viri educta reperit an. 1830. Donant d'Oreille. Quæ quidem argumento sunt de nativo mosaicæ historiæ sensu, adeoque de immediata protoparentum a Deo facta creatione.

DIFFICULTATES.

163. I. Obj. 1° Nihil vetat quominus primum hominem ultro e terra prodiisse admittamus per fortuitam motus ac materiæ conjunctionem, prout e terra jugiter animalia organis instructa producuntur. 2° Mosaica historia Genes. 2, 7. evincit hominem puduise humilis conditionis suæ nobilioremque sibi a Deo originem accersivisse: 3° cum præterea prima anthropogonia, quæ exhibetur Genes 1, 26. purior ea sit quæ traditur ibid. 2, 7. 21 22. illa præferri debet. Ergo.

164. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Hæc enim hypothesis absurda est; qui vel leviter admirabilem sub quovis respectu consideret humani corporis, ut nihil de anima dicam, structuram, nequit non suspicere divini conditoris sapientiam. Tribuere proinde fortuitæ motus ac materiæ conjunctioni opus adeo perfectum, vere est camelum deglutire, prout increduli faciunt, qui dummodo Deum non cogantur agnoscere, absurda quælibet lubenti animo devorant. Animalia organis instructa quotidie a natura ultro produci novum est adversariorum figmentum a sana physica abhorrens.

165. Ad 2^m, *D.* Juxta adversarios, *C.* juxta rei veritatem *N.* Dum vero rationalistæ ejusmodi originem spernunt, ipsi nescirent aliam eidem sufficere.

166. Ad 3^m, *Neg.* falsum adversariorum suppositum de duplici mosaica anthropogonia, cum nonnisi una eademque in utroque capite referatur, licet diversa ratione; prout in simili argumento de duplici creatione paulo ante animadvertimus. Illud igitur ipsum quod summatim et compendiose de hominis creatione retulerat Moses in capite primo, uberius exponit in capite secundo.

167. II. Obj. 1° Hevæ ex costa Adam formatio philosophema est ad mutuum in utroque sexu instinctivum amorem a Creatore inditum significandum. 2° Simili mytho usus est

Digitized by Google

Plato in eundem finem. 3° Voces emissæ ab Adam expergefacto cum Hevam conspexit, fabulæ adornandæ causa adjectæ sunt. 4° Ab hac expositione non valde absunt catholici ipsi interpretes, quorum aliqui allegorice Mosis verba intellexerunt, uti Cajetanus, alii autem hominem androgynum prius ab eo conditum vel hermaphroditum existimarunt. 5° Quam expositionem ipsa quodammodo rei natura exposcere videtur, alioquin primus homo monstruosus vel antea vel postea fuisset, antea utpote constans costa superflua, postea utpote costa deficiente. Ergo.

168. Resp. Ad 1^m, *D.* Id est Hevæ formatio ex Adæ costa a Deo directa est ad mutuum conjugum amorem significandum, *C.* narratio ipsa historica mythica est *N.* Duo hæc distingui debent, prius enim verissimum est, et Ecclesiæ Patres illam significationem agnoverunt, ast ejusmodi significatio in litterali facti veritate fundatur; posterius est falsum, alioquin historiæ veracitas periclitaretur. Biblicis reservatum erat purum philosophema in historia Mosaica reperire.

169. Ad 2^m, *D.* Plato mytho suo exornavit quod in traditione populorum Orientalium invenit, *C.* purum mythum dedit *N.* Ostendit enim Banier in op. *Mythologia ac fabulæ ab historia explicatæ* tom 1. lib. 1. c. 1. antiquæ traditionis de mulieris formatione vestigia penes omnes gentes Orientales conservata esse; has igitur cum peragratus esset Plato, inter ceteras traditiones et hanc invenit, quam ipse deinceps exornavit fingendo ab initio marem et fœminam simul conjunctos conditos esse, quos Jupiter postea in duos dissecuit.

170. Ad 3^m, *Neg.* Ejusmodi siquidem violenta expositio cum unice innitatur falso supposito de narratione mythica, veritate historiæ constituta, ex se concidit

171. Ad 4^m, *D.* Qui proinde deserendi sunt, *C.* ipsis est adhærendum *N.* Nam hoc ipso quod hi expositores a veritatis tramite aberraverint, suis conjecturis plus æquo indulgentes, utpote singulares deserendi sunt, nec ulla eorum interpretationis ratio haberi debet. Idque iis omnibus accidit, qui in Scripturarum explanatione sensum traditionalem deserunt ad novitates aucupandas.

172. Ad 5^m, *Neg.* Etenim si Deus aliam costam suffecit, ut innuit sacer textus, pro alia quam ædificavit in mulierem, jam sponte fluit Adam monstrosum non extitisse sive ante sive post Hevæ formationem, seu non peccasse ejus corpus aut excessu aut defectu, uti adversarii supponunt.

PROPOSITIO II.

Universum humanum genus ab Adam omnium protoparente propagatum est.

173. Hæc propositio spectat ad fidem; huic enim innititur dogma de propagatione peccati originalis; statuitur vero tum adversus *præadamitas*, tum adversus *coadamitas*, qui scilicet autumant aborigenes sive autochthonas in peculiari terræ solo conditos esse et ex ipsis diversas hominum repetunt species. Præadamitæ Scripturis pugnant, adeoque Scripturæ auctoritatem adversus illos urgemus; coadamitæ eam rejiciunt, hinc argumentis solum extrinsecis eos urgere possumus.

174. Jam vero sic in primis ex Scriptura adversus præadamitas insurgimus: Divina eloquia unum Adam veluti totius humani generis progenitorem exhibent, ergo nulli extitere præadamitæ. Sane Genes. 1, 27. legitur: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam . . . masculum et fœminam creavit eos.* De hoc rursum homine, priusquam enucleatius ejus creatio describatur, dicitur ibid. c. 2, 5. *et homo non erat, qui operaretur terram;* et iterum v. 20. *Adæ vero non inveniebatur adjutor similis ejus;* denique cap. 3, 20. *Et vocavit Adam nomen uxoris suæ Heva: eo quod mater esset* CUNCTORUM *viventium.* His consonant quæ leguntur Sap. 10. 1. *Hæc* (Sapientia) *illum, qui* PRIMUS *formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum* SOLUS *esset creatus, custodivit;* et *Act.* 17, 26. *Fecitque ex uno omne genus hominum*

Digitized by Google

inhabitare super universam faciem terræ.

175. Huc accedit sensus traditionalis Hebræorum et Christianorum constans et universalis, nec non dogma de propagatione peccati originalis in omnes homines, quod huic facto innititur.

176. Sed ut coadamitas jam aggrediamur, qui populos aborigenes seu autochthonas inducunt sive a Deo conditos sive e solo sponte prodeuntes, sic arguimus : 1° Anthropogoniæ omnes quarum memoria extat cum anthropogonia mosaica prorsus conveniunt. Ex Sanchuniatone apud Eusebium *Præpar. Evangel.* lib. 1 c. 10. habemus ex *Meruach Kolpia* seu *ex Spiritu vocis Dei* procreatos esse *æonem* et *protogonon*, Adam videlicet et Hevam ex quibus ceteri homines sunt progeniti. Idem habemus ex Beroso, apud Syncellum, in sua *Theogonia;* nec non ex Diodoro Siculo in *Biblioth.* lib. 1. c. 1. qui exhibet theogoniam Ægyptiorum et Græcorum ; item ex Orphei Hymno 1., Hesiodi lib. 1. inscripto *Dies*, Aristophanis comœdia cui titulus : *Aves* vers. 667. Horatii *Odar.* lib. 1. *Ode* 16. v. 13. et Ovidii *Metamorph.* lib. 1. v. 75. quæ omnia collecta inveniuntur apud Banier op. cit.

177. 2° Conveniunt traditiones omnium populorum tum antiquiorum tum recentiorum , quas inter ceteros collegit Klaproth in *Tabulis historicis Asiæ.*

178. 3° Historiæ omnes, quæ coloniarum transmigrationes ex Asia, præsertim vero Chaldæa, Phœnitia, Ægypto, Græcia etc. referunt. Hæ præterea consentiunt in exhibenda communi populorum origine , ac in tenuibus uniuscujusque populi principiis assignandis , quæ postea incrementa acceperunt, uti traditur in historia Mosaica cujus profanæ historiæ veluti totidem commentaria spectari possunt.

179. 4° Convenit philologia ex qua discimus linguas omnes ad duas veluti matres ac primitivas revocari , nempe ad *Semiticam* ac *Japeticam,* ac diversa idiomata quæ deinceps efformata sunt, plures radices, imo et voces communes habere , formas item et grammaticale systema. Novimus præterea linguam *samscriticam* quæ in Indiis dominatur in plerisque vocabulis cum græca et latina aliisque antiquioribus ac recentioribus apprime congruere. Animadverterunt insuper doctissimi philologi interdum populos longe a se dissitos eadem pene lingua uti, dum alii proximiores populi diversissima utuntur, licet non desint vocabula illis omnibus communia. Ex his proinde evidenter patet unam ab initio penes omnes linguam viguisse ; adeoque, quod consequens est , unam communemque gentibus omnibus originem fuisse.

180. Quod vero spectat ad illos aboriginum et autochthonum assertores, qui insane homines absque divinitatis interventu e solo uti fungos prodeuntes exhibent, facile profecto est eos impietatis arguere. Etenim præterquam quod, uti paulo ante adnotavimus, nonnisi stulte imo et absurde supponi potest hominem intelligentia præditum atque adeo delicatis organis instructum, quæ omnia in fines sibi proprios conspirant, e terra fortuito prodiisse ; physica docet viventia cuncta a viventibus ejusdem speciei originem ducere, adeo ut tanquam absurda et repetitis experimentis adversantia rejiciat systemata tum ovi, tum animalculorum, tum putredinis non ita pridem invalescentia, ut inter ceteros ostenderunt Vallisneri, Redi ac Spalanzani in respectivis lucubrationibus de hoc argumento editis. Debuit igitur a fortiori homo ab alio procreari , quem Deus ipse condiderit. Quod si quispiam contenderet dari infinitam generationum seriem, illi opponimus mathesim, qua demonstratum est quamvis seriem infinitam sive successivam sive simultaneam repugnare.

181. Constat igitur ex hactenus vindicatis neque præadamitas , neque coadamitas admitti ulla ratione posse, sed unum esse agnoscendum omnium hominum protoparentem , a quo omnes originem traxerint.

DIFFICULTATES.

Præadamitarum.

182. I. Obj. 1° Non obscure Scripturæ duplicem exhibent anthropogo-

Digitized by Google

niam, alteram Genes. 1. 26. ubi primi hominis creatio traditur, scilicet protoparentis gentilium, alteram Gen. 2, 7. ubi alterius hominis scilicet Adæ protoparentis Hebræorum. 2° Sane diversa sunt utriusque creationis adjuncta, in priori enim conditi simul sunt masculus et fœmina, in posteriori solus Adam conditus est, ex cujus postea latere Heva ejus conjux efformata est; prior in paradiso, posterior extra paradisum locum habuit. 3° Quæ referuntur de Adæ filiis Cain et Abel c. 4. id mirifice confirmant, Abel fuit pastor ovium, qui gregem a furibus custodiebat; qui certe neque ejus parentes neque fratres esse poterant; Cain fuit agricola, nemo porro ignorat pluribus instrumentis opus esse ad hanc artem exercendam, debuerunt igitur esse fabri lignarii, fabri ferrarii, aliique opifices. 4° Nec deerant judices, qui Orientalium more in foribus civitatis consisterent, ut patet ex illis verbis ib. v. 6. et 7. a Deo prolatis: *Nonne si bene egeris recipies? Sin autem male statim in foribus peccatum aderit?* id est deferetur ad tribunal in quo judices pœnas juxta codicem criminalem decernent. 5° Rursum ibid. v. 14. Cain a Deo ejectus, ait, *Omnis igitur qui invenerit me, occidet me*, Deus vero ne id fieret *posuit Cain signum;* a quibusnam porro timere potuisset Cain nisi ab hominibus alterius stirpis, ex quibus 6° uxorem duxit, et eorum opera usus est ad ædificandam civitatem Henochiam nuncupatam a primogenito suo, et in quam incolas induxit ex iisdem hominibus? 7° neque his obstat dogma de peccati originalis propagatione, cum omnes homines illi in diluvio perierint. Ergo.

183. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Sed uti sæpius adnotavimus et ostendimus, una eademque est anthropogonia quæ in utroque capite a Mose describitur, in primo quidem summatim et compendiose ad explendam totius creationis historiam, in secundo autem capite enucleatius, ut sibi viam sterneret ad referendum lapsum Adami. Duplex origo gentilium et Hebræorum commentitia est, et aperte adversatur universæ Scripturæ, quæ eandem gentibus omnibus originem tribuit, uti patet ex allatis Scripturæ testimoniis.

184. Ad 2^m, *D.* Diversa referuntur adjuncta ejusdem creationis in sensu exposito, *Tr.* duplicis creationis *N.* Hoc ipso quod Moses sibi proposuerit in secundo capite ampliorem describere anthropogoniæ narrationem, debuit adjuncta illa commemorare quæ in primo capite silentio præterierat; cujusmodi illud est de creatione hominis seorsum a formatione mulieris, tum illud de creationis situ, de verbis ab Adam prolatis ad conspectum mulieris, et aliis ejusmodi.

185. Ad 3^m, *Neg.* Ars siquidem pastoritia non in solis furibus arcendis consistit, ut notum est; agricultura vero in sua infantia illum profecto apparatum non exigebat qualem adulta requirit; industria supplebat instrumentorum defectui.

186. Ad 4^m, *Neg.* Phrasis enim, *statim in foribus peccatum aderit*, figurata est, nec aliud significat quam conscientiæ angorem ac pœnam quæ culpam ut umbra corpus suappe natura comitatur. Orientalium consuetudo multo post tempore introduci cœpit. Phrasis ipsa hebraica sensum quem dedimus aperte patefacit. Adeoque gratuitæ hypotheses evanescunt.

187. Ad 5^m, *D.* Si cum Cain facinus suum patravit solus cum parentibus extitisset, *Tr.* si jamdiu multiplicati homines erant *N.* Jam vero ex communi sententia chronologorum et interpretum Cain fratricidium patravit an. ab orbe condito 125. quo tempore alios genuerat filios et filias Adam, uti postea dicitur; probabile præterea est et ex Abel ipso filios procreatos esse; timere insuper poterat Cain, uti animadvertit S. Ambrosius, ex posteris, qui ex parente didicerunt homicidium posse committi, ob pravum scilicet exemplum.

188. Ad 6^m, *Neg.* Tum quia, uti Patres omnes docent, in illis mundi primordiis, necessitate cogente, ad propagationem generis humani licitum erat propriam sororem in conjugium adducere; tum quia ex posteri-

Digitized by Google

tate Abel, uti diximus, fortasse natæ jamdiu fœminæ erant. Quod vero spectat ad Henochiam a Cain ædificatam, ante omnia constitui debet cujusmodi ea civitas fuerit, longe probabilius non erat nisi tabernaculorum congeries, in quæ se præcipue collegerunt, qui ex Cain posteritate provenerant; cum juxta chronologos civitas illa an. ab orbe condito quadringentesimo aut quingentesimo fuerit ædificata.

189. Ad 7^m, *Neg.* Dogma siquidem de originalis peccati propagatione juxta doctrinam catholicam omnes prorsus homines, seu universum humanum genus respicit. Supponi proinde nequit ante diluvium homines extitisse qui fuerint ab illo immunes, cum omnes pariter morti obnoxii fuerint.

190. II. Obj. Apostolus Rom. 5. scribit: *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo; peccatum autem non imputabatur, quum lex non esset; sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysem etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ.* Hæc porro lex ea est, quæ Adæ et in eo posteris ejus data est; ac proinde Ada in eam peccante, omnes ejus posteri peccasse censentur. Peccatum igitur, de quo loquitur Paulus, illud est quod regnavit usque ad legem Adamiticam, ab illis scilicet patratum qui ante Adam extiterant, quod tamen ipsis imputatum non est ex legis positivæ defectu. Ergo.

191. Resp. Negamus *legis* nomine hic designari legem Adæ datam, sed significatur lex Mosaica, quæ antonomastice *lex* dicitur, uti innumeris prope Scripturarum exemplis confirmari posset ex. gr. Jo. 1. 17. *Lex per Moysem data est, et gratia et veritas per Jesum Christum.* Sed potissime in tota epistola ipsa ad Romanos; et in loco objecto ab adversariis, ubi Apostolus exponens seipsum, subdit: *sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysem.*

192. Verum id ipsum luculentius adhuc patet ex scopo quem sibi proposuit Paulus in allegatis verbis, qui fuit ostendere peccatum originale ad omnes Adæ posteros transmissum fuisse. Id porro colligit ex morte quæ pœna est illius peccati; proinde cum mors dominata fuerit vel in ipsos infantes, qui nullo se coinquinare actuali potuere peccato, uti Adam, tamen obnoxii huic pœnæ fuerunt; concludit ex hoc facto universali universalem peccati originalis propagationem. Quod si plures peccatores, legis scilicet naturalis transgressores, morte mulctati a Deo sunt, ejusmodi punitio fuit potius pœnæ mortis anticipata exactio, quam mors simpliciter, quæ jam incurrebatur ob originalem noxam. Atque hac ratione evanescit superstructa a Peyrerio moles.

DIFFICULTATES.

Coadamitarum.

193. I. Obj. 1° Plures hominum species zoologi dignoscunt suis peculiaribus characteribus notisque distinctas. 2° Ab homine *bimano* progrediendo usque ad vespertilionem, species quædam consanguineitatis reperitur. 3° Homo intellectualis necessaria consequentia tantum est hominis *mammalis;* 4° Linneus propterea duas hominis species admisit, hominis scilicet *sapientis* et hominis *troglodytis.* Duas pariter distinguit species Virey quas determinat ex *angulo faciali;* Demoulins undecim enumerat, quindecim vero Bory de S. Vincent. 5° Præterea fieri nequit ut ad eandem speciem spectent homines caudati, ac populi imberbes Americæ; patagonici et pygmæi, nigritæ insuper, cuprei, anacrocephali aliique ejusmodi. Ergo.

194. Resp. Ad 1^m, *D.* Gratuito seu absque ullo solido fundamento nonnulli zoologi plures hominum species distinguunt, *C.* prudentiores zoologi *N.* Nonnulli utique non defuere zoologi qui ex desiderio veritatem revelationis divinæ impugnandi, varias hominum species distinguere adnisi sunt; ast, ut ejusmodi hominibus contingere consuevit, scientia progrediente, irrisioni expositi sunt et contemptui. Nam nulli specifici characteres fuerunt reperti et omnes ad unitatem humanæ speciei proclamandam

Digitized by Google

consensere. Novissime D. Flourens in op. *Buffonius, Historia ejus laborum et idearum*, Lutetiæ 1844. unitatem speciei humanæ uti *factum physicum demonstratum* ostendit pluribus ineluctabilibus argumentis, quæ ibidem doctus auctor fuse prosequitur.

195. Ad 2^m^, *D.* Quæ tamen consanguineitas cum vespertilione relinquenda adversariis est, *C.* quæ admitti uti realis debeat *N.* Duo permiscent adversarii qui hanc nobis consanguineitatem obtrudunt, conformationem scilicet organicam sive externam configurationem, quam anatomia comparata agnoscit in homine et in brutis per gradus quosdam, cum notis specificis quibus diversa omnino in homine origo apparet, ac species quæ toto cœlo differt ab animantibus brutis.

196. Ad 3^m^, *Neg.* Ratio enim sive intelligentia ita propria hominis est, ut in brutis quibusvis nullo modo reperiatur. In brutis enim solus *instinctus* prævalet quo agitantur et moventur. Sagacitas quæ in animantibus cicuribus apparet nulla ratione comparari potest cum facultate intelligendi, comparandi, judicandi, abstrahendi, ulterius semper proficiendi, quali præditus homo est. Si intelligentia esset consequentia hominis mammalis, in omnibus animantibus brutis mammalibus deberet reperiri, nec reperitur tamen.

197. Ad 4^m^, *D.* Linneus duas subobscure visus est hominis species admittere, quas tamen postea rejecit, *C.* absolute et constanter *N.* Ipsemet agnovit in eo quod cunctanter scripserat de duabus illis speciebus se passum aliquid humani, adeoque ab hac opinione se recepit retractando quæ ei exciderant. Quod vero spectat ad Virey, Demoulins et Bory de S. Vincent, reponimus aut ipsos minime significare voluisse species proprie dictas, quæ diversam scilicet originem habeant, sed quas vocamus varietates constantes, vulgo *razas* sive stirpes; aut eos falsitatis argui ab ipsa scientia, quæ patefecit pluribus ex capitibus unicam humanam esse admittendam speciem, uti Blumenbach, Cuvier, Ranzani, Flourens aliique recentiores celebrioresque zoologi ostenderunt. Hoc porro exploratum habemus, neminem adhuc adversus revelationem extulisse caput, quin indelebili se notarit ignominia.

198. Ad 5^m^, *D.* Si reipsa homines ejusmodi caudati, cincturiati, aliique ejusmodi in rerum natura existerent, *Tr.* Si non existant nisi in fabulosis quorumdam viatorum relationibus *N.* Nunc porro ex pleniore luce quam adepta est geographia, compertum est nuspiam ejusmodi populos reperiri, quos nimis leves ac creduli viatores non ita pridem se reperisse vulgaverant.

199. Quod vero speciatim attinet ad populos patagonicos et pygmæos, quorum tamen aut procera in illis statura, in his vero depressa, nimium exaggerata sunt, non nisi excessum arguit aut defectum in eadem specie juxta accuratiores zoologos.

200. Sic color niger, cupreus, flavus, rubeus etc. ex climate, aëre, aquis, alimentis, localitatibus aliisque ejusmodi accidentalibus adjunctis pendet. Sane transitus ex uno in alium colorem insensibilis est per gradus quosdam, ita ut nulla exinde speciei diversitas colligi possit. Imo tantum abest, ut ejusmodi colorum varietas evincat multiplices species humanas, ut nunc assumatur ad unitatem speciei statuendam. Siquidem *materia pigmentalis*, quæ juxta Malpighi, Rayseh, Alberium, Mekel invenitur in epiderme nigritæ, reperitur etiam in Kabyle, Arabe, Mauro, qui spectant ad stirpem albam; ac *stratum idem pigmentale* quod cernitur in Americano, simile omnino est *strato pigmentali* quod detectum est in Europeo. Adeo ut nunc apprime cognoscatur quomodo *apparatus pigmentalis* ex quo stirpes coloratæ effectæ sunt, ex homine origine albo provenerit. Exinde patet unicum esse typum primitivum totius humanæ speciei, idque evinci ex varietate ipsa colorum; consulatur cit. Flourens.

201. II. Obj. 1° Unitate generis humani constituta, ratio assignari ne-

Digitized by Google

quit incolarum, qui in remotissimis insulis habitant; 2° multo vero minus incolarum utriusque Americæ, cum nullum ipsis suppeteret medium illuc transmigrandi; 3° Sane hac de causa S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 16. c. 9. inficiatus est antipodum existentiam, et Zacharias Pontifex durius excepit Virgilium presbyterum qui sec. VIII. docebat dari antipodas, mandavitque Bonifacio Germaniæ apostolo, ut nisi *sententiam perversam, et iniquam doctrinam* retractasset, illum damnaret. Cum vero nunc constet de antipodum existentia, concludi ex eodem principio debet plures homines in diversis mundi plagis conditos esse, prout plura animantia bruta condita sunt, quæ sub alio climate vivere nequeunt. Ergo.

202. Resp. Ad 1^m, et 2^m, *Neg.* Quamvis enim nostrum haud sit determinare peculiare medium quo insularum incolæ illuc appulerint, certum est hos incolas ex continentali terra ad illas transmeasse. Ritus siquidem, lingua, traditiones potissimum religiosæ, evincunt ad nationes Europeas et Asiaticas illos pertinuisse. Porro ex geographia novimus duo emisphæria contigua esse, nec nisi angusto freto Americam dividi sive ab Asia, sive a Groënlandia. Quis itaque neget homines sive ex intentione sive ex naufragio hinc potuisse ad eas oras appellere? Non igitur opus est ad plurium hominum creationem recurrere, ut explicemus quomodo factum sit, ut insulæ remotissimæ habuerint incolas.

203. Ad 3^m, *D.* Ita tamen ut S. Augustinus et Zacharias Pontifex nonnisi hypothetice negaverint antipodum existentiam, *C.* absolute *N.* Nempe tum S. Augustinus, tum Zacharias juxta communem vigentemque illorum ætate sententiam, quod immensitas Oceani transmeari non posset, inficiati sunt existentiam antipodum, quippe qui in ea hypothesi ab alio quam ab Adam originem duxisse dicendi essent, quod revelationi opponitur. Cum vero nunc temporis falsa illa hypothesis demonstrata sit, sequitur cunctandum amplius non esse de eadem antipodum origine ac ceterorum hominum. Sane quod objecti S. Augustinus et Zacharias nonnisi hypothetice locuti fuerint, liquet ex utriusque verbis. Sic enim S. Augustinus loc. cit. scribit: *Nimis absurdum est, ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajecta, navigare ac pervenire potuisse, ut etiam illic ex uno illo primo homine genus instituereturhumanum.* S. Zacharias vero in *epist. ad Bonifacium: Si clarificatum fuerit, ita eum (Virgilium) confiteri, quod alius mundus et alii homines sub terra sint, hunc accito consilio ab Ecclesia pelle, sacerdotii honore privatum. Attamen et nos scribentes... ut nobis præsentatus et subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis sanctionibus condemnetur.* Nunc addimus nullo modo hac de causa illis succensere posse adversarios incredulos aut protestantes, quia si ipsi eadem illa ætate vixissent, in eadem pariter sententia fuissent versati. Ecclesia non attingit quæstiones physicas, nisi quatenus connexionem cum dogmate habent, ut in casu nostro accidit.

CAPUT II.

DE PROTOPARENTUM GRATIA ET FELICITATE.

204. Philosophis metaphysicis et psychologis dimittimus ea quæ ad animæ spiritualitatem, ac immortalitatem spectant, ut de iis nos agamus quæ proxime ad theologos pertinent, cujusmodi ea sunt, quæ ad ordinem supernaturalem referuntur, uti elevatio per gratiam seu justitiam originalem, quatenus hæc complectitur dona illa gratuita, quibus Deus primum hominem præditum pro sua benignitate voluit. Ex his cetera fluunt de quibus in hujus partis prosecutione acturi sumus.

205. Ac 1° Circa statum in quo primus homo constitutus a Deo est, catholica veritas docet eum instructum esse *justitia originali.* Hæc phra-

Digitized by Google

sis synthetica sive complexiva est; quatuor siquidem comprehendit, gratiam sanctificantem sive elevationis; donum integritatis seu omnimodam subjectionem partis inferioris, nempe concupiscentiæ, ad superiorem, scilicet rationem; item donum immortalitatis; donum denique scientiæ. Docet Ecclesia dona hæc fuisse, ut innuimus, gratuito humanæ naturæ superaddita, quum ea non exigeret essentialis ejus constitutio, ac proinde esse accidentalia respectu humanæ naturæ, quæ absolute sine illis consistere potuisset.

206. 2° Circa hanc catholicam doctrinam duplex extitit oppositus error. Pelagiani, sociniani, arminiani, rationalistæ negant protoparentes his donis a Deo auctos fuisse, adeoque inferunt hominem talem nunc esse, qualis a Deo conditus est, videlicet sine gratia et sine peccato, nulla proinde indiguisse reparatione, nullum existere originale peccatum nullam esse gratiæ necessitatem. Lutherani e contra, calvinistæ, janseniani assumunt justitiam originalem, qualem exposuimus, fuisse homini debitam ac naturalem, ex quo deducunt hominem per lapsum in essentialibus naturæ fuisse corruptum; destitutum esse libero arbitrio; concupiscentiam formale esse peccatum, cum reliquis ex his consequentibus.

207. 3° Præter hæc, quæstiones inter catholicos agitatæ inveniuntur, quarum 1ª est circa *tempus*, num scilicet Deus justitiam originalem, quatenus quatuor recensita dona complectitur, primo homini contulerit in ipso creationis instanti, an vero homo prius conditus fuerit in naturalibus, et adjecta deinde ei fuerint dona gratuita: 2ª est circa *rem* ipsam, num detur distinctio inter gratiam sanctificantem seu elevationis, et integritatem, immortalitatem et scientiam, ex quibus postremis donis distinctis a gratia sanctificante constituatur *justitia originalis*, quam prius seu in ipsa creatione Deus contulerit, cui postea adjecerit gratiam sanctificantem, qua protoparens ad ordinem supernaturalem evectus sit; an vero per modum unius ita Deus dona hæc simul ita contulerit, ut penderent tria recensita a gratia sanctificante et in esse suo et in ipsorum conservatione; posterior sententia aliquot habuit inter scholasticos adstipulatores; prior quæ est S. Thomæ, communis in scholis effecta est; 3ª quæstio versatur circa possibilitatem, uti loquuntur, status naturæ puræ absolutam et ordinatam, num scilicet ratione habita decentiæ et convenientiæ potuerit Deus condere hominem saltem sine integritate, quæ dicat immunitatem a concupiscentia inordinata nec ne; plures negant, plures vero communiter affirmant. Qui tamen negant, non ideo docent debitam fuisse et non gratuitam illam integritatem.

208. Nos igitur his aliisve ejusmodi disceptationibus dimissis de sola catholica doctrina solliciti sumus adversus heterodoxos, quæ ut adstruatur, sit:

PROPOSITIO I.

Primi parentes in statu justitiæ et sanctitatis constituti a Deo fuerunt.

209. Propositio ad fidem catholicam spectat; in concilio enim Trid. sess. 5. can. 1. sancitum est: *Si quis non confitetur primum hominem, Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse . . , anathema sit:* et can. 2. *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli . . . asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam, quam perdidit, sibi soli, et non nobis etiam perdidisse . . . anathema sit.*

210. Evincitur autem ejus veritas tum ex Scriptura, tum ex traditione. Ex Scriptura quidem 1. Genes 1, 26. illis verbis a Deo prolatis: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;* quæ ex communi Patrum expositione apud Bellarminum lib. *De gratia primi hom.* c. 2. et apud Petavium lib. 2. *De Opific. sex dierum* c. 2. intelligi debent de sanctitate Adamo collata, qui præterea distinguen-

Digitized by Google

tes inter *imaginem* et *similitudinem*, illam referunt ad naturam, hanc ad gratiam et justitiam. 2° Ex verbis Ecclesiastæ 7, 30. *Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem* RECTUM. Hanc porro rectitudinem non solum moralem, sed supernaturalem ex sanctitate et gratia provenientem esse, facile deprehenditur ex voce ישר *jassar* quæ de Deo passim usurpatur, ut Deut. 32, 4. et de hominibus justis, ut Num. 23, 10. Ps. 22, 1. Ps. 7, 11. et alibi. 3° Potissime ex Apostolo Ephes. 4, 23 24. scribente: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis;* et rursus Coloss. 3. 9. 10. *Expoliantes vos veterem hominem . . . et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui creavit illum.* Jam vero, ut animadvertit Bellarminus lib. cit. c. 3. qui *renovari* jubetur, fuit aliquando *novus*, cum autem hæc renovatio ex Apostoli verbis consistere debeat in eo ut hominem induamus Christo similem, creatum secundum Deum in justitia et sanctitate veritatis cruitur nos fuisse in primo parente homines novos, adeoque primos parentes in justitia et sanctitate veritatis fuisse a Deo constitutos.

211. Ex traditione vero eadem veritas constat, ut patet ex conc. Arausicano II. quod cap. 19 docet: *Unde cum sine Dei gratia salutem non possit* (humana natura) *custodire*, QUAM ACCEPIT, *quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?* Reparatur autem per Christum gratia sanctificans amissa per Adam, ergo Adam illam consecutus fuerat ante peccatum. Ex patribus quorum unanimis in hac doctrina consensus est, satis hic nobis sit verba S. Augustini describere ex lib. 4. *De Genesi ad litt.* c. 26. ubi ait: *Vide ergo quod sequitur: induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis: Ecce quod perdidit Adam per peccatum.* Reliqua exhibet Bellarminus loc. cit.

—

DIFFICULTATES.

212. I. Obj. 1° Nihil vetat quominus allata Scripturarum testimonia intelligantur de justitia et sanctitate *morali*, quam Adam habuit ex integritate seu *physico-morali* constitutione in creatione, quæ non modo fuit independens a gratia sanctificante, sed censeri potius hæc debet *effectus* integritatis, non autem illius *causa efficiens*. 2° Sane per subjectionem sensus ad rationem homo Deo erat gratus et acceptus, *vidit enim Deus cuncta quæ fecerat et erant valde bona.* 3° In hac porro Dei benevolentia erga homines gratia sanctificans consistit, ob quam hi efficiuntur *amici Dei*, et vi cujus Deus ipsis tribuit auxilia supernaturalia necessaria ad bonum morale patrandum. 4° Neque ab hac doctrina abluit S. Bonaventura qui in *lib.* 2. *Sent. Dist.* 29. ar. 1. q. 1. agnovit hanc Dei erga primos homines benevolentiam provenientem ex eorum integritate, perinde ac Scotus aliique antiqui scholastici. Ergo.

213. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Quominus enim allata Scripturarum oracula de justitia et sanctitate *morali* intelligamus, uti contendit Hermesius in *dogmatica speciali* par. 3. p. 15. seqq., vetat sensus traditionalis circa illos textus. Concil. insuper vetat Arausicanum II. quod adducta loca exponit de salute supernaturali, de justitia et sanctitate quam perdidit Adam, ad quam reparandam opus est gratia Salvatoris. Quamvis vero daretur cum nonnullis antiquis scholasticis primos parentes prius a Deo accepisse integritatis donum gratuitum, in quo nihil est quod doctrinæ catholicæ adversetur, ast erroneum est et contra eandem catholicam doctrinam asserere moralem illam integritatem, seu uti loquitur adversarius, constitutionem *physico-moralem*, seu *naturali-moralem*, *esse causam efficientem* gratiæ sanctificantis, adeoque hanc gratiam esse *effectum* illius *physico-moralis* constitutionis. Hoc siquidem pelagianum est et cum in systemate auctoris, quem impugnamus, illa integritas seu cons-

Digitized by Google

titutio inseparabilis sit a creatione hominis, utpote humanam naturam ita perficiens, ut hæc sine illa condi non posset, sequeretur gratiam sanctificantem una cum gratiis supernaturalibus ad bonum morale operandum necessariis, sequelam esse creationis; quod damnatum est in proposit. Baji 26. *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio;* et prop. 79. *Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine justitia originali.*

214. Ad 2^m, *D.* Erat in data hypothesi primus homo per illam subjectionem gratus Deo æque ac sine illa, si Deo sic creare eum placuisset, benevolentia generali qua prosequitur omnes creaturas suas, *C.* benevolentia *speciali* et in supernaturali ordine de quo disserimus *N.* Hac sublata æquivocatione, ruit difficultas.

215. Ad 3^m, *Neg.* Hæc enim doctrina quæ constituit essentiam gratiæ sanctificantis in Dei favore extrinseco et benevolentia, novatoribus sec. XVI. in acceptis referenda est, utpote abhorrens a catholico sensu. Concilium Tridentinum sess. 6. c. 6. docet eam consistere in charitate Dei, quæ diffunditur in cordibus eorum, qui justificantur, atque *ipsis inhæret;* in sanctificatione et renovatione interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, unde homo ex injusto fit justus, et ex inimico amicus. Quod si vi aut intuitu illius externæ benevolentiæ et favoris, qui provenit in adversarii sententia, ex naturali physico-morali constitutione hominis a Deo conditi, repeti deberent auxilia supernaturalia ad bene moraliter operandum, hæc dona sequela essent creationis, quod damnatum est in Quesnelli prop. 35. *Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita naturæ sanæ et integræ.* Idem docuerat Bajus prop. 21.

216. Ad 4^m, *Neg.* Quin imo in allegato loco contrarium expresse docet Seraphicus auctor; en ejus verba: *Dupliciter contigit dicere aliquid acceptari a Deo. Uno modo quadam* ACCEPTATIONE GENERALI, *ut idem sit acceptare aliquid quod reputare bonum, et in bono conservare: et hac acceptatione non tantum acceptatur creatura rationalis, sed etiam omne opus Dei. Est etiam alia* ACCEPTATIO SPECIALIS, *qua dicitur Deus acceptare illud quod dignum reputatur æterna beatitudine; et tali acceptatione non acceptat Deus nisi creaturam rationalem. . . Primum genus acceptationis non requirit superaddi donum gratiæ ultra ea quæ sunt de conditione naturæ. Secundum vero genus acceptationis, non potest non esse gratuitum, tum propter gratuitam Dei condescentionem, tum propter creaturæ* EXALTATIONEM ULTRA TERMINOS, SIVE STATUS NATURÆ. . . *Et sic patet quod homo in statu innocentiæ gratia gratum faciente indiguit ad hoc ut Deo placeret.* Quæ cum ita se habeant, jure merito Gregorius XVI. in decreto damnationis librorum Hermesii, et hanc ejus doctrinam notavit uti erroneam *circa protoparentum statum.* Videsis *Reflexiones circa methodum a Georgio Hermesio introductam in Theologiam catholicam*, quam italica lingua vulgavi Romæ 1843.

217. II. Obj. 1° Apostolus 1. Cor. 15, 45. scribit: *Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.* Adam igitur spiritu vivificante, seu sanctificante gratia instructus non fuit. 2° Hinc S. Augustinus passim docet non statim Adam accepisse spiritum gratiæ, sed solum spiritum animæ rationalis. Ergo.

218. Resp. Ad 1^m; *D.* Et loquitur Apostolus in objecto loco de diversa corporis conditione ante et post resurrectionem, *C.* loquitur de gratia sanctificante *N.* Hoc aperte liquet tum ex orationis serie; agit enim de Christi resurrectione tanquam causa efficiente et exemplari resurrectionis nostræ futuræ, ac de diversa conditione corporis mortalis sive terreni, et corporis gloriosi.

219. Ad 2^m, *D.* Adeo ut senserit S. Augustinus Adam non ipso creationis instante gratiam elevationis accepisse, *Tr.* non fuisse postea, saltem cum in paradisum translatus est gratia sanctificante ornatum *N.* Ad summum

Digitized by Google

enim sequeretur S. Augustinum tum lib. 22. *De Civ. Dei* c. 23. tum lib. 2. *De Genesi contra Manich.* c. 8. n. 10. qui objici solent, in ea fuisse sententia quod Adam prius in solis naturalibus conditus fuerit, cui postea, cum scilicet in paradisum translatus est, adjecta cetera fuerint dona una cum gratia sanctificante. Sic enim scribit in posteriori lib. cit. *Nondum spiritualem hominem debemus intelligere, qui factus est in animam viventem, sed adhuc animalem. Tunc enim spiritualis effectus est, cum in paradiso, hoc est in beata vita constitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, ut verbo Dei consummaretur.*

PROPOSITIO II.

Una cum justitia et sanctitate conjuncta erant in primis parentibus eximia tum animæ tum corporis dona: Scientia in primis et perfecta voluntatis ordinatio quoad animam; immortalitas et immunitas ab ærumnis et doloribus quoad corpus.

220. Ad catholicam doctrinam hanc pariter propositionem spectare constat ex Tridentino sess. V. can. 1. *Si quis non confitetur primum hominem, Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi, iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem, sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offensam,* SECUNDUM CORPUS ET ANIMAM *in deterius commutatum fuisse, anath. sit.* Si igitur Adam peccando amisit amicitiam Dei, quæ exurgit ex gratia sanctificante illi inhærente, si mortem incurrit, si quoad corpus et animam in deterius commutatus est, patet ante prævaricationem ipsum et illa habuisse, et his destitutum esse, præsertim vero immunitate ab inordinata concupiscentia, quæ ibid. can. 5. declaratur *ex peccato esse.*

221. Jam vero *scientia* in primis præditos protoparentes a Deo fuisse constat ex Eccl. 17, 6. *Creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum, et bona et mala ostendit illis;* nec obscure colligitur ex nominibus quæ Genes. 2, 19. Adam animantibus singulis tribuit. S. Augustinus *De lib. arbit.* lib. 3. c. 18. n. 52. ostendit ignorantiam cum beatissimo protoparentum statu consistere haud potuisse, quia *ex ignorantia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit.* Quòd et ratio ipsa suadet cum Adam futurus pater esset totius humani generis, adeoque doctor filiorum suorum in iis quæ ad Deum et ad mores spectant. Amplitudinem porro hujus scientiæ definire difficile est, nec pluribus id opus est persequi, de quo fuse agit inter ceteros Suarez *De hominis Creat.* lib. 3. capp. 9. et 10.

222. De voluntate jam agentes, dum asserimus fuisse in protoparentibus *perfectam ordinationem*, significamus nullis eorum voluntatem pravis affectionibus vitiatam fuisse, nullis pravis motibus exagitatam; adeo ut nulli luctæ obnoxii fuerint protoparentes inter carnem et spiritum, sed plena pace fruerentur per plenam Deo adhæsionem. Talem autem fuisse primorum hominum conditionem Scriptura perspicue docet dum Genes. 2, 25. scribitur: *Erat autem uterque nudus . . . et non erubescebant;* et cap. 3, 7. post peccatum: *Aperti sunt oculi amborum, cumque cognovissent se esse nudos etc.* Cumque ibid. v. 10. dixisset Adam Deo: *Timui eo quod nudus essem,* respondit ei Deus: *Quis indicavit tibi, quod nudus esses; nisi quod ex ligno, de quo dixeram tibi ne comederes comedisti?* His innixus S. Augustinus *De peccat. merit. et remiss.* lib. 2. c. 22. n. 36. de protoparentibus scribebat: *Hanc ergo* (obedientiam) *priusquam violassent, placebant Deo, et placebat eis Deus, et quamvis corpus animale gestarent, nihil inobediens in illo adversum se moveri sentiebant . . . Hinc et nudi erant et non confundebantur.*

223. Tertium porro donum præstantissimum quo innocentes protoparentes cumulati sunt, in immortalitate situm erat. Hæc autem intelligi debet de eo quod ipsi *potuissent non mori,*

Digitized by Google

uti scite animadvertit S. Augustinus, minime vero quod *non potuerint mori*. Hoc posterius non congruit nisi substantiæ simplici et indestructibili, seu indissolubili, cujusmodi sunt spiritus. *Potuisset* igitur Adam *non mori*, si in officio scilicet perstitisset; sicut enim per peccatum justitiæ, sic per amissionem justitiæ jacturam immortalitatis facere poterat; nec enim absolute, sed sub conditione Deus primo parenti privilegium immortalitatis largitus est. Sic componuntur contraria in speciem Patrum effata, dum alii *immortalem* protoparentem dixere, alii *mortalem;* immortalem scilicet ex privilegio, mortalem ex conditione et in potentia.

224. Immortalitatis itaque dono Adam ante peccatum a Creatore præditum esse luculenter Scripturæ testantur; etenim *Sapient.* 1, 13. legitur: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum;* et ib. 2, 23. *Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem . . . invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum.* Eadem veritas evincitur ex illa Dei comminatione, quæ Adæ facta legitur Genes. 2, 17. si transgressus fuisset ejus præceptum de non edendo fructu arboris scientiæ: *In quocumque die comederis ex eo morte morieris;* nec non ex verbis Apostoli Rom. 5, 12. *Per peccatum mors*, et ib. 8, 10. *Corpus mortuum est propter peccatum;* cum proinde mors non solum animæ, sed et corporis exhibeatur in sac. Litteris uti pœna peccati, sequitur, quod si non peccasset Adam, obnoxius morti minime fuisset.

225. Neque alia fuit unquam Ecclesiæ traditio; siquidem in conc. Milevitano II. seu potius Carthaginiensi universali adversus Pelagii doctrinam hic canon 1. constitutus est: *Placuit . . . ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ; anathema sit.* Eadem habentur in conciliis Diospolitano, Carthaginiensi IV. et Arausicano II. can. 2. Merito idcirco S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 13. c. 15. scribebat: *Unde constat inter christianos veraciter catholicam tenentes fidem, etiam ipsam nobis corporis mortem, non lege naturæ, quia nullam mortem homini Deus fecit, sed merito inflictam esse peccati.*

226. Exinde promanat quod quarto loco constituimus, videlicet in innocentiæ statu hominem immunem prorsus fuisse ab omnibus ærumnis, afflictionibus doloribusque. Hæc enim non sunt nisi sequelæ mortalitatis; sane Genes. cap. 2. traditur Deum posuisse hominem *in paradiso voluptatis.* Hunc beatitudinis statum pulchre describit S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 14. n. 26. dum paucis complexus est quæ hactenus vindicavimus dicens: *Vivebat itaque homo in paradiso sicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod Deus jusserat; vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus; vivebat sine ulla egestate, ita semper vivere habens in potestate. Cibus aderat, ne esuriret, potus, ne sitiret; lignum vitæ, ne illum senecta dissolveret. Nihil corruptionis in corpore vel ex corpore ullas molestias ullis ejus sensibus ingerebat. Nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus. Summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas.*

227. Hujus autem primævæ felicitatis traditio propagata est in universas gentes, ita ut ejus vestigia occurrant in omnium populorum antiquiorum ac recentiorum annalibus et documentis, in philosophorum scriptis, in poëtarum carminibus, quibus aurei seculi beatitudo describitur.

DIFFICULTATES.

228. I. Obj. 1° Sanctitas congenita, perinde ac sapientia implicat. 2° Certe hæ conciliari nequeunt cum Adami lapsu, qui postea subsecutus est, quique supponit ignorantiam et sensuum illecebras. 3° Nativam denique humanæ naturæ conditionem excedunt, præsertim vero immortalitas ac immunitas a doloribus et ærumnis. Ergo.

229. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Nulla enim est repugnantia tum in eo quod Deus *habitualem* ut vocant, gratiam, ac proinde sanctitatem una cum natura,

Digitized by Google

aut si placet, paulo post ejus creationem homini communicaverit, qua carus ipsi esset et acceptus in ordine ad supernaturalem beatitudinem; tum quod ejus menti notiones illas ingesserit quæ ad scientiam constituendam requiruntur, prout adultum etiam quoad corpus eum condidit. Ceterum Scriptura, ut vidimus, de his collatis donis primo parenti nos dubitare non sinit.

230. Ad 2^m, *D.* Si scientia et gratia sanctificans conciliari cum lapsu minime possint, *C.* si secus accidat, uti heu nimium experientia nos docet *N.* De scientia cum peccato nihil attinet dicere; quod vero spectat ad amissionem gratiæ luctuosa experientia id fieri passim patefacit in tot justis, qui a justitiæ statu decidunt, nec enim gratia sanctificans præbet *impeccabilitatem*. Adam porro neque ex ignorantia peccavit neque ex sensuum illecebris, sed ex superbia ac seductione Hevæ; Heva autem seducta est ex falsa serpentis promissione. Sed de his postea.

231. Ad 3^m, *D.* Et idcirco tenet doctrina catholica dona illa fuisse gratuito, præterquam exigeret humana conditio, a Deo superaddita protoparentibus, *C.* tenet a naturali hominis conditione hæc illis provenisse *N.*

232. II. Obj. Ex iis quæ allata sunt inferri nequit, protoparentes ordinationem seu rectitudinem ante peccatum præ se tulisse; etenim 1° quod non erubuerint de propria nuditate, ex statu infantili in quo conditi sunt, repeti id debet, ut accidit in infantibus recens natis. Quod si postea pudore suffusi sunt, esus vetiti fructus id effecit, quo rationis usum adepti sunt. 2° Neque ab hac sententia nonnulli patres abludunt. 3° Accedit quod concupiscentia bonum naturæ est quo destitui protoparentes non debuerunt, Ergo.

233. Resp. *N. Ant.* Ad 1^m, prob. *D.* In infantili statu protoparentes conditi sunt quoad innocentiam ac simplicitatem, *C.* quoad defectum usus rationis *N.* Nam hæc assertio adversatur *facto*, quo constat Adam rationis usu potitum esse et ex nominibus quæ animantibus imposuit, et ex præcepto quod dedit ei Deus, et ex responsione quam Heva dedit serpenti de comminatione sibi facta de non comedendo fructu; adversatur præterea *auctoritati*, ex qua novimus Deum iisdem bonum et malum ostendisse. Stultum porro est asserere ex fructus vetiti comestione protoparentes rationis usum accersivisse.

234. Ad 2^m, *D.* Id est nonulli patres admiserunt in protoparentibus illam innocentiam ac integritatem quæ in infantili reperitur ætate una cum expedito rationis usu, *C.* ad hujus exclusionem *N.* Alioquin sibi non constitissent in admittendo peccato, quod sine rationis usu supponi nequit.

235. Ac 3^m, *D.* Concupiscentia quatenus denotat facultatem bonum appetendi, *C.* quatenus denotat inordinationem, et contra rationem insurgit, seu vitiositatem ac morbum, prout hic ab adversariis accipitur, *N.* Ast de concupiscentia paulo post.

236. III. Obj. 1° Quæ de protoparentum immortalitate traduntur in Scripturis, de magna longævitate intelligi debent, prout reipsa Josephus Flavius *Antiquit.* lib. 1. c. 1. exposuit. 2° Comminationes autem Adæ factæ, si præceptum prævaricatus esset, vel de morte animæ, vel de mortis festinatione et pœna accipiendæ sunt, quam quidem pœnam, si non peccasset, forsitan homo expertus non esset, cui mors ad instar dulcis somni obvenisset. 3° Hoc innuit ipsa cibi ac potus indigentia cui protoparentes inservire debebant. 4° Imo arbor illa quæ viribus instaurandis, ac reparandis ad medicinæ modum ordinata erat, apertissime id ipsum ostendit. Ergo.

237. Resp. Ad 1^m, *Neg*, Scripturæ enim loquuntur de morte ipsa quam Deus non fecit; sed peccatum intulit, quæ præterea primum hominem *interminabilem* appellant. Josepho, qui ut morem Romanis gereret, plura fabulatus est, Scripturarum auctoritatem opponimus.

238. Ad 2^m, *Neg*. De morte enim corporis comminationes illas intelligendas esse verba insequentia declarant: *pulvis es et in pulverem reverteris;*

Digitized by Google

Apostolus pariter expresse docet loc. cit. per peccatum corporis mortem homines incurrisse. Mors animæ nequit habere rationem pœnæ, cum in ipsa culpa consistat. Sed neque de mortis tantum festinatione, sed de morte simpliciter comminationes Dei intelligendas esse patet ex ipsa orationis serie, quæ de morte absolute est; et ex Patrum interpretatione, qui verba: *In quacumque die comederis, morte morieris* exponunt ita ut sensus sit: *morti obnoxius eris,* seu ut vertit Symmachus: *mortalis eris.*

239. Ad 3^m, *D.* Illi indigentiæ subjiciebantur protoparentes ita ut illam semper explentes, semper viverent, *C.* ut aliquando essent morituri *N.*

240. Ad 4^m, *Neg.* Arbor enim vitæ illum producebat effectum non ad instar naturalis medicinæ, sed ex peculiari virtute illi a Deo insitæ, ita ut mortem in perpetuum arceret ab iis qui illius fructibus vescerentur.

241. IV. Obj. 1° Mythi qui in populorum traditionibus inveniuntur non sunt historici, sed addicti ad præsens fastidium temperandum, fictione melioris conditionis aut temporis anteacti, aut temporis futuri. Sane quo incultior est ætas, eo fœcundior ejusmodi fabulis ac fictionibus est. 2° Theoria progressus postulat ut humani generis primordia fuerint incultissima, mediisque pene omnibus destituta, quibus vitæ commoda comparari possint. 3° Ætas proinde aurea adeo celebrata ea præcise est in qua universalis vigebat anthropophagia, belluino more homines vivebant, nudi incedebant, et glande nutriebantur. Ergo.

242. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Aliud enim est mythis traditiones quandoque exornare, aliud vero eos omnino fingere. Prius fieri potest, imo et consuevit prout lætiori imaginatione populi prædita sunt, nec hoc abnuimus. Posterius autem in re nostra fieri omnino non potuit. Nam traditiones de quibus agimus non sunt vagæ, incertæ, locales, sed determinatæ characteribus et notis illis sunt quæ ostendunt primævam historicam originem; constantes præterea inveniuntur et universales. Si simul conferantur quæ Sinenses, Græci, Latini, Ægyptii de primæva tradidere hominis conditione una cum iis, quæ de hominis ejusdem lapsu et de effectibus inde consecutis prodiderunt, vix ipsa historia Mosaica non habetur. Porro gentes omnes longe inter se et loco et tempore dissitas non solum quoad rei substantiam, verum etiam quoad ejusdem adjuncta confingenda conspirasse, hoc profecto omnem fidem superat. Hinc concidunt quæ de fastidio leniendo actualis conditionis per fictionem melioris ævi sive præteriti sive futuri; nec non de pronitate fabulas confingendi quam præsefert incultior ætas, conjiciunt adversarii.

243. Ad 2^m, *D.* Post hominis lapsum, *C.* ante illum *N.* Non modo enim historici profani Hesiodus, Herodotus, Diodorus Siculus humilem hominum societatisque conditionem nobis exponunt, sed ipse Moyses, qui nobis patefacit præcipuarum artium inventionem, primam civitatum originem, populorum nomadum tribus, progressum societatis. Attamen tum historici profani tum Moyses pariter conveniunt in describendo illo innocentiæ ac felicitatis originario statu, prout pariter traditiones omnes in id ipsum apprime collineant. Dummodo igitur tempora secernantur, hæc quæ prima fronte sibi invicem adversari videntur, optime conciliantur.

244. Ad 3^m, *Neg.* Anthropophagia siquidem et belluina feritas numquam extitit primæva humani generis conditio, uti ex historia omnium antiquissima, Mosaica videlicet, novimus. Spectari idcirco illa debet uti degeneratio, cujusmodi pariter populorum sylvestrium conditio habenda est. Ad eum vero modum quo dantur progressus in societate, dantur itidem regressus et defectiones, nonnullis præsertim impellentibus rerum adjunctis; levis antiquiorum quorumdam populorum conditionis cum præsenti in qua versantur conditione collatio, ejusmodi mutationem facile persuadebit. Veteres siquidem Ægyptii, Chaldæi, Græci cultissimi fuerunt, nunc vero sub Ara-

Digitized by Google

bum dominatione in magna ignorantia tabescunt, prout Romanis contigit post barbarorum invasionem toto fere medio ævo.

PROPOSITIO III.

Status justitiæ originalis seu gratiæ sanctificantis et felicitatis in quo primi parentes constituti a Deo sunt, non erat eis debitus.

245. Continet hæc propositio catholicam doctrinam, uti constat ex damnatione contradictoriæ doctrinæ in propositionibus Baji et Quesnelli, quas paulo post adducemus. Ne in obscuris versemur in re tanti momenti, ex qua germana catholica doctrina, aut doctrina novatorum sec. XVI. ac jansenistarum veluti ex primo annulo totius catenæ dependet circa peccatum originale ejusque effectus, nec non circa gratiam ejusque naturam et consecutiones, nonnulla præmittere præstat ad status quæstionis declarationem.

246. Ac 1° *Debitum* naturæ dici aliquid potest, vel quatenus origine contrahitur, vel quatenus naturæ consentaneum est, vel quatenus naturam in sui ordinis operationibus perficit, vel demum quatenus partem naturæ denotat, aut quod ex naturæ principiis seu constituentibus profluit, cujusmodi sunt in homine corpus et anima, aut facultas sentiendi et intelligendi, sic etiam *indebitum* naturæ ac *supernaturale* duplici ratione dici aliquid potest, scilicet *per se seu ratione sui*, ac *per accidens* seu *ratione modi*. Aliquid indebitum naturæ censetur per se, cum ex naturæ principiis provenire nequit, cujusmodi e. g. fuit Eliæ in cœlum conscensus, Samsonis robur etc. *Per accidens* vero aliquid uti indebitum naturæ habetur seu ratione modi, quod miraculo obtinetur, quamvis alioquin ex naturæ principiis fluere soleat, e. g. omnes curationes instantaneæ, visus cæco restitutus, sapientia Adami etc.

247. 2° Lutherus ac deinceps Bajus, Jansenius et Quesnellus contenderunt tum gratiam sanctificantem, tum immunitatem a concupiscentia, nec non immortalitatem cum consectariis exinde profluentibus sic naturales, seu debitas hominis naturæ esse, ut sine ipsis humana natura perfecta ac integra consistere non possit; nec proinde potuisse Deum, salva justitia sua ac bonitate, sine illis hominem condere. Ex hoc principio colligunt hominem in præsenti statu naturali bono destitutum esse, prout pecus æstimaretur quæ clauda aut cæca nasceretur. Quod si originalis justitia cum adnexis donis alicui redderetur, *supernaturalis* quidem ea diceretur, ast non per se ac ratione sui, sed per accidens ac ratione modi, ut visus cæco restitutus.

248. 3° Catholica doctrina est tum gratiam sanctificantem, tum immunitatem a concupiscentia ac immortalitatem supernaturalia esse in se seu ratione sui, ac naturæ humanæ indebita sic ut Deus, salvis attributis suis, sine illis potuerit hominem condere, nec adjecerit ejusmodi dona nisi gratuito atque ex pura sua liberalitate. Quapropter dum homo per peccatum excidit e statu originalis justitiæ nihil amiserit ex essentialibus naturæ suæ, sed solum dona eidem naturæ gratuito ex pura Dei liberalitate superaddita, seu, quod idem est, si statum peccati excipias, homo nunc nascitur prout a Deo constitui poterat sine gratia, sine immortalitate, sine immunitate a concupiscentiæ lucta.

249. 4° Circa subjectionem concupiscentiæ, seu ut vocant, *donum integritatis* nonnulli theologi catholici, licet fateantur cum doctrina exposita, ejusmodi subjectionem non esse *exigentiam naturalem* nec proinde *debitam* humanæ naturæ, ac donum esse gratuitum, condendunt tamen *ex aliqua decentiæ ratione* juxta providentiam *ordinatam* Deum non potuisse sine subjectione concupiscentiæ hominem condere, non secus ac absque elevatione ad ordinem supernaturalem. Alii præterea adjiciunt præsentem statum naturæ lapsæ deteriorem in accidentalibus effectum esse, prout foret si Deus hominem in puris naturalibus condidisset. Esto, ipsi viderint. Neque enim hic intendimus quæstionem domesticam attingere, quam quisque, salva

Digitized by Google

catholica doctrina, defendere pro suo sensu potest.

250. 5° Concertationibus igitur privatis dimissis, duo juxta catholicam doctrinam in nostra propositione adstruimus, *primo* indebitam esse gratiam, *secundo* indebita pariter esse dona scientiæ, integritatis et immortalitatis, quæ sub generali *felicitatis* nomine complexi sumus.

251. Quibus ita compositis, sic ad probationes devenimus: status ille debitus non est sive ex parte hominis sive ex parte Dei, ergo ex sola Dei liberalitate gratuita repeti potest. Debitus non est ex parte hominis, cujus natura non exigit nisi ut sit animal rationale et ad bonum sui ordinis comparatum; jam vero gratia sanctificans eo ipso quod *gratia* sit, non est ex debito, alioquin non esset gratia, uti loquitur Apostolus Rom. 4. Idem dic de concupiscentiæ immunitate; conflictus siquidem ac lucta quæ inter carnem et spiritum viget ac passim exoritur, effectus est naturalis humanæ constitutionis, seu duplicis substantiæ qua homo constat, carnis scilicet et spiritus, ex quibus caro habet pro objecto bonum sensibile, spiritus pro objecto habet bonum spirituale ac intelligibile, ac in diversa imo contraria proinde feruntur; cum vero sibi intime præsentia sint et in unitatem supposiți conveniant, ac mutuo ab altero dependeant, hinc conflictus et lucta inter sensum et rationem suapte natura exsurgit. Quod consequens propterea est, humanam naturam per se ejusmodi immunitatem non exposcere. Nec aliud possumus judicium ferre de immortalitate, et immunitate a doloribus ac pœnis. Etenim humana natura utpote diversis contrariisque elementis seu principiis concreta, pœnis, doloribus, corruptioni, dissolutioni denique obnoxia est, prout uno animo physiologi docent etiam ex anatomia comparata. Si igitur hominis natura quæ recensuimus ex se non exigit, jam et illud consequitur, quod nec debita sint ex parte Dei, qui liberrimus est, ac in gradibus majoris vel minoris perfectionis quos adjicere creaturis potest, in illo consistere, qui ipsi placuerit juxta suæ sapientiæ dispositionem. Si quid addat exigentiæ naturæ, jam addit ex gratuito dono, atque ex pura liberalitate.

252. Id ipsum constat ex Baji, et Quesnelli propositionibus a Rom. Pontificibus proscriptis. S. Pius V. et Gregorius XIII. has Baji theses confixerunt, scilicet 21. *Humanæ naturæ sublimatio et exaltatio in consortium divinæ naturæ, debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis;* 26. *Integritas primæ creationis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio, sed naturalis ejus conditio;* 55. *Deus non potuisset ab initio talem creare hominem qualis nunc nascitur.* 78. *Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio;* demum 79. *Falsa est doctorum sententia primum hominem potuisse a Deo creari et institui sine justitia naturali.* Clemens vero XI. hanc eandem doctrinam Const. *Unigenitus,* damnavit in prop. 35. Quesnelli: *Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturæ sanæ et integræ.* Cumque his affinia docuerit Hermesius in sua *Dogmatica speciali* part. 3. pag. 18. seqq. Gregorius XVI. in Decreto dato 26. Septemb. 1835. inter erroneas ejusdem sententias recensuit. Contradictoria igitur doctrina catholica est.

253. Jansenius pressus damnatione propositionum Baji, non aliter se se ex angustiis potuit expedire quam fidenter affirmando censura S. Pii V. et Gregorii XIII. damnatos fuisse novem doctissimos sanctissimosque Pontifices a quibus S. Augustini doctrina, uti Ecclesiæ catholicæ fidem continens, iterum iterumque laudata et confirmata est. Ast nonnisi summa S. Doctoris injuria Jansenius uti certum assumit cum Baji doctrinæ prælusisse. Etenim S. Augustinus *Contra Maximin.* lib. 2. c. 16. n. 2. ita gratuitam adstruit gratiam sanctificantem qua primus homo Dei filius effectus est: *Homo ad Dei similitudinem factus est; tamen, quia non est unius ejusdemque substantiæ, non est verus filius, et ideo fit gratia filius,*

Digitized by Google

qui non est natura; si *gratia*, non igitur *debita* fuit. In libro vero 1. *Retract.* c. 9. n. 6. his verbis de *ignorantia et difficultate* disserit: *Quamvis ignorantia et difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia nec sic culpandus Deus, sed laudandus esset;* et *De lib. arbitrio* lib. 3. c. 20. n. 56. loquens de anima; *Si*, inquit, *talis esse cœpit non solum ante peccatum, sed ante omnem vitam suam, qualis alia post vitam culpabilem facta est, non parvum bonum habet, unde conditori suo gratias agat . . . . Non enim mediocria bona sunt, non solum quod anima est . . . sed etiam quod facultatem habet, ut adjuvante Creatore, se ipsam excolat, et pio studio possit omnes adquirere et capere virtutes, per quas et a difficultate cruciante et ab ignorantia cœcante liberetur.* De immunitate a concupiscentia hæc pariter scribit *Cont. Julian.* lib. 4. cap. ult. n. 82. *Gratia Dei magna ibi erat, ubi terrenum et animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo vestitus gratia non habet in nudo corpore, quod puderet, spoliatus gratia sensit, quod operire deberet.* Demum de inmortalitate disserens *De civ. Dei* lib. 23. c. 20. *Qui status*, inquit, *eis mirabili Dei gratia præstabatur;* et alibi passim.

254. Neque a S. Augustini vestigiis hac in parte recessit Angelicus Doctor fidissimus illius discipulus; *Quodlibet*, enim 1. ar. 8. aperte scribit, *possibile fuit Deo, ut hominem faceret in puris naturalibus;* et in 2. *Sentent.* dist. 31. q. 1. ar. 2. ad 3. *Poterat Deus*, inquit, *a principio quando hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare, quem in conditione naturæ suæ relinqueret, ut scilicet mortalis et passibilis esset, et pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens, in quo nihil humanæ naturæ derogaretur, quia hoc ex principiis naturæ consequitur; non tamen iste defectus in eo rationem culpæ et pœnæ habuisset, quia non per voluntatem* (Adami) *iste defectus causatus esset.* Quam eandem doctrinam alibi sæpe repetit et inculcat.

255. Auctoritas igitur ac ratio in id conspirant, ut *indebitum* prorsus statum justitiæ originalis in quo protoparentes constituti sunt ostendant, prout tradit catholica doctrina.

DIFFICULTATES.

256. I. Obj. 1° Finis ultimus ac naturalis hominis est beatifica Dei visio; hæc enim sola explere potest naturale rationalis animæ desiderium juxta tritum Augustini effatum: *Fecisti nos ad te, et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* 2° Nisi proinde homo hunc finem appeteret esset perversus, quod si appetat, et non possit attingere, esset infelix. 3° Perstringens proinde S. Augustinus pelagianos docentes infantes, etsi nulla labe originali infectos, sine baptismo decedentes excludi tamen a regno cœlorum sic scribit *Serm.* 94. n. 6. *Quare patrimonium regni cœlorum abripis innocenti? A quo regnum cœlorum non adquiritur, profecto magno bono fraudatur. Quæ est ista justitia?* 4° Nihil denique magis frequens in Augustino est, quam beatitudinem olim futuram *meriti mercedem*, factam nunc esse gratiæ donum. 5° Nec aliter sensit S. Thomas, qui *cont. Gent.* lib. 3. c. 50. et in *Summa.* p. 1. q. 10. ar. 1. docet inesse homini naturale desiderium videndi Deum, ac viso effectu desiderare hominem videre primam causam. Ergo.

257. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Finis enim ultimus naturalis hominis est beatitudo in genere, in quocumque demum ista consistat, sive in cognitione abstractiva Dei in summo gradu, sive in alio quopiam. Beatitudo, quæ in ipsa Dei visione sita sit, finis est supernaturalis hominis per gratiam ad superiorem ordinem elevati, alioquin gratia quæ medium est ad hunc finem obtinendum naturalis homini esset eique debita, quod a doctrina catholica abhorret. Aut igitur objectum Augustini effatum est de fine naturali hominis, et tunc nequit intelligi de beatifica visione sive intuitiva Dei; aut est de fine supernaturali hominis ad sublimiorem ordinem evecti, et in hac hypothesi non ferit thesim nostram.

Digitized by Google

258. Ad 2^m, *Neg.* Si enim visio beatifica non est finis naturalis hominis non elevati, is nec esset perversus si eum non appeteret, neque infelix si eum non attingeret.

259. Ad 3^m, *D.* In pelagianorum hypothesi, *C.* secus *N.* Pelagiani qui non agnoscebant ullam hominis ad ordinem supernaturalem per gratiam elevationem, nec ullum propterea ab eodem lapsum, dum inficiabantur infantes nulla labe infectos sine baptismo decedentes ad regnum cœlorum pervenire posse, turpiter sibi contradicebant, Deumque injustitiæ accusabant. Injuste quippe Deus arceret a regno cœlorum seu beatifica visione eos, qui absque culpa erant, et quibus tamen hæc ipsa beatifica visio finis naturalis est, eo quod non potuerint pervenire ab baptismum. Jure igitur meritoque Augustinus eos perstringebat.

260. Ad 4^m, Improprie ac relative, *C.* proprie et absolute *N.* Illa siquidem loquendi ratione S. Augustinus interdum usus est ad significandum majori gratia, imo et misericordia factum esse ut homo post lapsum ad beatitudinem supernaturalem admittatur, quam ante lapsum, quamvis et in statu innocentiæ etiam ex gratia concederetur. En quomodo in *Enchir.* c. 106. aperte id constituat dicens: *Quamvis sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset;* dum igitur ibid. scribit: *Hanc est acceptura per gratiam, quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum;* intelligi debet de uberiori gratia et misericordia, prout ipsemet exponit, adjiciens: *Sed post illam ruinam major est misericordia Dei.*

261. Ad 5^m, *D.* Prout ejus fert conditio, *C.* absolute ac intuitive *N.* Et eodem modo intelligi debet S. Doctor cum affirmat hominem, viso effectu, naturaliter desiderare primam videre causam. Talem sane esse veram S. Thomæ mentem patet tum ex eadem quæst. ar. 4. ubi docet neque hominem, neque aliquam quamcumque creaturam naturaliter, seu spectata naturali conditione, Dei essentiam videre posse; tum *De veritate* q. 22. art. 7. ubi scribit: *Homini inditus est appetitus ultimi finis sui in communi, ut scilicet appetat naturaliter se esse completum in bonitate. Sed in quo ista completio consistat, utrum in virtutibus, vel scientiis, vel delectationibus, vel hujusmodi aliis, non est determinatum a natura.*

262. II. Obj. 1° Deus condere non potuisset hominem absque rectitudine *physico-morali*, seu obnoxium ignorantiæ et concupiscentiæ. 2° Physica enim constitutio ut *recta* dici possit, debet hominem immunem efficere a quovis errore etiam materiali, et ab omnibus illæsum illecebris, alioquin homo esset inordinatus a Deo effectus sive conditus, quod repugnat. 3° Hæc erat unica conditio qua homo Deo placere posset, ac sine illa jam fuisset in peccato constitutus. 4° Hinc S. Augustinus passim docet ignorantiam et concupiscentiam pœnas peccati esse, et Apostolus Rom 7, 20. absolute concupiscentiam *peccatum* appellat. 5° Ecquis sane audeat naturalem hominis conditionem edicere statum illum ob quem idem gemit Apostolus l. c. scribens: *Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato. Quod enim operor non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. . . Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. . . Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo* etc. 6° Hæc concupiscentia non solum esset naturalis hominis proprietas, sed etiam bona, in adversariorum hypothesi; cum tamen S. Augustinus plurimis in locis ostendat contra Julianum eam esse ex se malam, probrosamque. 7° Eundem insectatur eo quod eam *naturalem* vocare non erubuerit. 8° Exinde originalis peccati transfusionem evincere satagit. 9° Quam quidem naturæ corruptionem vel ipsi ethnici philosophi cognoverunt, naturam hac de causa non matrem sed novercam vocantes. 10° Alioquin Deus tum ignorantiæ tum concupiscentiæ, malorumque ex illis profluentium auctor censendus esset 11° Hinc receptum

Digitized by Google

illud in scholis effatum, hominem per peccatum originale et spoliatum esse gratuitis et vulneratum in naturalibus. Quod et Tridentina synodus sess. 5 cap. 1 expressit, dum per peccatum totum hominem secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse declaravit; adeoque ignorantia et concupiscentia uti naturæ vulnera non autem proprietates spectari debent, quæ cum non susceperit Christus, ideo ab ignorantia et concupiscentia immunis prorsus fuit. Ergo.

263. Resp. Ad 1^m, *D.* Id est non potuisset Deus hominem condere cum *actuali* inordinatione *physico-morali*, *C.* non potuisset condere hominem tali natura præditum ex qua *oriri posset* inordinatio moralis *N.* Æquivocatio in eo est, quod permisceatur actualis inordinatio in homine a Deo condito aut condendo, quod utique repugnat, cum natura defectui obnoxia, in quo certe nulla est repugnantia, cum Deus ad optimum non teneatur, neque ejusmodi immunitatem exigat naturalis hominis constitutio.

264. Ad 2^m, *D.* In sensu exposito, *C.* in alio sensu *N.* Alioquin Deus ita humanam naturam debuisset perfectam constituere ut nulli unquam obnoxia esset defectui, quod et a priori et a posteriori patet esse falsum. A priori quidem ob adductas rationes in probationibus; a posteriori ex facto scilicet lapsus adamitici, etsi Adam pluribus fuerit auctus donis superadditis.

265. Ad 3^m, *Neg.* Hæc enim doctrina erronea est; numquam enim homo ob defectus naturæ physicæ potest displicere Deo; absurdum autem est in physico hoc defectu peccatum reponendum esse. Quamvis etiam physica hæc constitutio influxum exerceat super voluntatem liberam, adeoque super morale, quamdiu tamen hæc non assentit cupiditatum illecebris, immunis est a peccato, et a statu peccati.

266. Ad 4^m, *D.* S. Augustinus docet ignorantiam et concupiscentiam esse pœnas peccati in præsenti rerum ordine, *C.* absolute et in alio ordine, de quo disserimus, *N.* Agebat enim contra pelagianos qui negabant propagationem originalis peccati, adeoque ex conditione naturæ a Deo conditæ repetebant ignorantiam et concupiscentiam, cum tamen ex fide sciamus eas in præsentiarum pœnas esse peccati.

267. Apostolus vero ad Rom. 7. vocat concupiscentiam peccatum improprie, quatenus, ut declaravit Tridentinum, et ex peccato est et ad peccatum inclinat.

268. Ad 5^m, *D.* In *actuali* scilicet physicæ constitutionis evolutione quam deplorat Apostolus, *C.* in potentia quæ provenit ex defectu seu limitatione naturæ *N.* Jam prævenimus hanc difficultatem animadvertendo haud posse concupiscentiam in potentia permisceri cum concupiscentia prout est in actu exercito, uti scholæ loquuntur, quam profecto Deus non potuit homini indere, cum hæc sit inordinatio positiva; prout non potuit eum condere in statu morboso doloribusque affecto, quod pariter absonum est de Deo cogitare; ast nulla est repugnantia in eo quod Deus condiderit talem naturam ex qua deinceps ejusmodi sive morales sive physicæ inordinationes ac proinde luctæ oriri possent. Jam vero Apostolus in persona illius qui ante legem, sub lege, et sub gratia invenitur, gemit de actuali statu inordinationis, non autem de natura in se obnoxia huic inordinationi, quæ bona est, licet defectibus ob suam limitationem subjiciatur. Accedit quod non pari gradu in individuis singulis hæc inordinatio evolvatur, sed alius magis alius minus urgetur et concutitur. Ex indole, ex habitu, ex sensuum custodio, aliisque ejusmodi major vel minor intensitas ejus pendet.

269. Ad 6^m, Vel *N.* vel *D.* Si concupiscentiæ nomine significetur facultas bonum sensibile appetendi malumque aversandi, tum *naturalis* tum bona dici potest, *C.* si pro actu malum concupiscendi *N.* Responsio patet ex dictis. S. Augustinus autem loquitur de concupiscentia actuali, atque ut

Digitized by Google

pœna peccati est, dum disputat adversus Julianum pelagianum, qui actualem ipsam concupiscentiam quæ inordinatio est, bonam vocabat. Nec obest eundem S. Doctorem lib. 5. contr. Julian. n. 8. vocare concupiscentiam *et peccatum, et pœnam peccati, et causam peccati;* nam ipse loquitur de actuali concupiscentia, quæ ex peccato originali profluxit et cum quo est in nexu causali, neque vocat peccatum *formale;* loquitur enim in sensu Apostoli: concilium porro Tridentinum declaravit quo sensu concupiscentia *peccatum* vocetur.

270. Ad 7^m^, *D.* In sensu exposito, *C.* secus *N.*

271. Ad 8^m^, *D.* Conjecturaliter, ut ajunt, divina bonitate spectata, *C.* per se *N.* Nam jam præmiserat veras probationes ex Scriptura et traditione.

272. Ad 9^m^, *D.* Id est nonnulli suspicati sunt, *Tr.* omnes *N.* Philosophi ethnici, uti Bellarminus jamdiu animadvertit, diversimode prorsus de homine senserunt et locuti sunt, alii eum nimium dejecerunt, alii nimium extulerunt, prout nostri etiam increduli faciunt, qui eum modo brutis exæquant, modo Deo, imo et Deum faciunt ut pantheistæ et hegeliani.

273. Ad 10^m^, *Neg.* Deus enim est causa naturæ quæ bona est, non autem defectuum qui ex illa oriuntur, quos solum non impedit, ac permittit justissimis de causis. Alioquin artifex dicendus esset auctor rubiginis, qui ex ense gignitur.

274. Ad 11^m^; *D.* Vulneratus in naturalibus, perficientibus scilicet naturam in suo ordine, cujusmodi est integritas, ac proinde *relative*, *C.* in essentialibus naturæ et *absolute N.* Siquidem nihil homo per peccatum de essentialibus naturæ deperdidit, prout neque Angeli in his per lapsum quidpiam amiserunt. Itaque tota hæc vulneratio relativa est ad naturam donis superadditis a Deo in suo ordine perfectam. Nonnulli, uti præmisimus, contendunt deteriorem factam esse humanam naturam saltem in accidentalibus, hi posunt in sensu suo abundare, cum Ecclesia nihil de his constituerit; S. Thomas, Bellarminus, Suarez et communis scholasticorum sententia id negant: Ex his jam patet etiam mens Tridentini in objectis verbis, et quo sensu ignorantia et concupiscentia vulnera dici debeant naturæ, quatenus natura a Deo constituta scientia et integritate prædita est, et per peccatum his est destituta. Christus porro naturam sine peccato suscepit, qualis in Adam ante peccatum fuit, adeoque neque ignorantiæ neque concupiscentiæ ulli obnoxius esse poterat. Quod si doloribus ac morti se subjecit, ex libera quadam dispensatione, seu sponte illos in se suscepit.

275. III. Obj. 1° Saltem sine culpa homo nequit esse mortalis doloribusque obnoxius, ut declarat conc. Arausicanum II. can. 2. definiens: *Injustitiam Deo dare, qui censent Adamum moriturum fuisse, etiamsi non peccasset;* et S. Augustinus *De civ. Dei* lib. 13. c. 15. affirmat, *corporis mortem non lege naturæ sed merito inflictam esse peccati;* et *Disp. Contr. Fortunatum manich.* n. 9. et *Disp.* 2. n. 28 scribit *crudelitatis fore si Deus hujus vitæ ærumnis animas nullius peccati reas ad, diceret.* 2° Quod vel ipsa ratio suadet, corpus enim animæ naturam ac sortem, quæ immortalis est, experiri debet; alioquin 3° homo neque beatitudinem naturalem assequeretur, quæ ei saltem competit, vita autem, *si non est æterna*, ut sæpe arguit S. Augustinus, *nec est beata.* 4° Cumque anima perpetuo corporis, ad quod ordinata est, desiderio detineatur, vim pati deberet, æternumque discrucietur. 5° Illud demum omnium veluti animis insculptum principium est, neminem qui innocens sit, posse doloribus, pœnis, ærumnisque subjici. Tum igitur immortalitas tum immunitas a doloribus proprietates hominis naturales sunt censendæ.

276. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Concilium porro Arausicanum objectam edidit definitionem ex principiis catholicæ doctrinæ de immortalitatis dono Adæ innocenti collato, quo Deus absque injustitia eum privare non potuisset, ubi ille nullo se peccato commacu-

Digitized by Google

lasset. Eodem etiam sensu loquitur S. Augustinus, et ex eadem suppositione, dum affirmat *corporis mortem merito inflictam esse peccati*. Dum vero contra Fortunatum asserit *crudelitatis fore, si Deus hujus vitæ ærumnis animas nullius peccati reas addiceret*, perstringit manichæos qui Deum auctorem simul et ultorem peccati faciebant; sic etiam dum contra Julianum pariter scribit, *Deum fore injustum, si tam gravi jugo premeret innocentes*, loquitur, ut ipse subdit, juxta *hujus seculi dispositionem*, seu de præsenti providentiæ ordine.

277. Ad 2^m, D. Nisi naturalis corporis conditio aliud exposceret, *C.* secus. *Neg.*

278. Ad 3^m, *D.* Competeret homini beatitudo saltem naturalis vel in hac vel in altera vita, *C.* in hac vita *N.* Præsens enim vita non est nisi præparatio ac dispositio ad beatitudinem in altera vita obtinendam quæ meritis rependitur, ac proinde homo nunc in via est ad terminum ei præstitutum. Atque hoc sensu intelligi debet S. Augustinus.

279. Ad 4^m, *Tr. A.* et *Neg. cons.* Quæ de animæ desiderio post hanc vitam se iterum cum corpore conjungendi dicuntur, incerta sunt; verum et hoc dato, Deus illi extraordinaria ratione supplere potest, prout reipsa beatis nunc supplet, donec universalis corporum resurrectio fiat; aut etiam potest dono, ut ajunt, *quoad modum* supernaturali iterum corpora propria animabus restituere.

280. Ad 5^m, *D.* Principium omnium animis insculptum est neminem sine causa affligi ac cruciari posse, *C.* sine culpa *N.* Causa porro dolorum, ærumnarum, et afflictionum quibus subesset homo si in puris naturalibus constitutus fuisset, petitur ex physica ipsius constitutione, quod etiam patet in brutis animantibus, quæ illis subjiciuntur, sine culpa. Hinc merito damnatæ sunt binæ Baji propositiones, scilicet 75. *Omnes omnino justorum afflictiones sunt ultiones peccatorum ipsorum; unde et Job et martyres quæ passi sunt, propter peccata sua passi sunt;* et 73. *Nemo præter Christum est absque peccato originali: hinc B. V. mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque ejus afflictiones in hac vita, sicut et aliorum justorum, fuerunt ultiones peccati actualis vel originalis.* Exinde patet quomodo homini connaturales censeri possint sive immortalitas sive integritas, quatenus scilicet ejus naturæ consentaneæ sunt, et a Deo naturæ innocenti concessæ.

CAPUT III.

DE PROTOPARENTUM LAPSU.

281. Brevi protoparentes a statu justitiæ originalis ac felicitatis, in quo constituti liberaliter a Deo fuerant, exciderunt per mandati sibi traditi transgressionem, omnibusque obruti pœnis sunt quas ipsis Deus interminaverat. Hunc lapsum tum neoterici biblici, tum rationalistæ impugnant ac mythis accensent. Ast perperam.

PROPOSITIO.

Primi parentes mandatum sibi a Deo datum transgressi sunt, ac per ejus transgressionem graviter peccarunt.

282. Utraque propositionis pars ad fidem pertinet, uti ex recitatis canonis Trid. verbis constat. Ac primo protoparentes mandatum sibi divinitus datum transgressos esse luculentissime patet tum ex sacris Litteris, tum ex constanti traditione Judæorum, christianorum imo et omnium ferme gentium. Sane Genes. 2, 17. Moses exhibet sic Deum Adæ præcipientem: *De ligno scientiæ boni et mali ne comedas, in quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris;* jam vero ibid. cap. 3. de Heva legitur: *Tulit de fructu illius et comedit: deditque viro suo.* Hinc Apostolus Rom. 5, 12. *Per unum hominem*, inquit, *peccatum intravit in mundum.*

283. Constantem præterea Judæorum et christianorum de hujusmodi prævaricatione traditionem viguisse, ostendunt quoad Hebræos documenta, quæ de Sammaële Hevæ seductore

Digitized by Google

collegit Eisenmenger in op. *Judaismus detectus* vol. 1.; tum quæ passim in sac. Litteris Moysi posterioribus traduntur, sic Sap. 2, 34 legitur: *Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum;* et ibid. 10, 2. de Adam dicitur *et eduxit* (Sapientia) *illum a delicto suo.* Quod vero ad christianos spectat, nullum dubium oriri potest, cum Ecclesia id ipsum didicerit a Christo et ab apostolis. Siquidem Christus Jo. 8, 44. de diabolo dixit: *Ille homicida erat ab initio*, quatenus protoparentes ad peccandum induxit; et Apostolus 2. Cor. 11; 3. loquens de serpente, quo veluti instrumento diabolus usus est, *Hevam*, inquit, *seduxit astutia sua*, et alibi.

284. Nec desunt penes omnes gentes primitivæ hujus traditionis vestigia, ut patet ex Zoroastri doctrina de Ahrimane in Zendavesta apud mediæ ac superioris Asiæ populos pervulgata; item apud Græcos ex Promethei et Herculis fabulis: apud Ægyptios ex hieroglyphicis ibidem repertis; adeo ut vel ipse Voltaire in *Philosophia historiæ* scribere haud dubitaverit: *Casus hominis est fundamentum theologiæ omnium pene antiquorum populorum.*

285. Graviter porro per hanc prævaricationem protoparentes peccasse prout secundo loco constituimus, evincunt verba Ecclesiastici 10, 14. *Initium superbiæ hominis apostatare a Deo, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor ejus.* Peccarunt proinde primi parentes superbia; peccarunt præterea inobedientia, prout eis exprobravit Deus Gen. 3, 17. dicens Adæ: *Quia audisti vocem uxoris tuæ, et comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes.* Hinc Apostolus Rom. 5. antithesim instituit inter inobedientiam Adæ et obedientiam Christi; peccavit insuper Heva infidelitate, dum assensit serpenti dicenti sibi: *Nequaquam moriemini*, secus ac comminatus Deus esset. Quæ profecto levia non sunt. Quapropter auctor *Sapientiæ*, ut vidimus, peccatum Adæ vocavit *delictum*, prout etiam Apostolus vocat *prævaricationem et delictum.* Pœnæ porro, quæ ejusmodi delictum subsecutæ sunt ejusdem gravitatem magis patefaciunt, quod et collegit S. Augustinus *Op. Imperfecti cont. Julian.* lib. 13. n. 57. tum ex præcepti facilitate, tum ex ei adnexa pœnæ comminatione. Constat proinde quod proposuimus.

DIFFICULTATES.

286. Obj. 1° Quæ de protoparentum lapsu in Genesi referuntur mythice et allegorice exponi possunt, nihil proinde certi ex Mosaica historia potest constitui. 2° Si ex objecto de gravitate peccati disserere velimus ac judicare, quisque facile intelliget non potuisse protoparentes gravi se peccato commaculare; agitur de esu fructus. 3° Quis præterea sibi persuadeat, Deum homini innocenti et justo sub gravi reatu vetare voluisse rem indifferentem ac plane innocuam? 4° Nonne Deus, qui hominem iis in adjunctis constituit, in quibus eum brevi lapsurum prævidit, dicendus esset ejusdem peccati auctor? 5° Iniquum demum videtur Adamum eadem cum Heva pœna mulctatum a Deo, cum tamen longe levius ejus peccatum fuerit. Ergo.

287. Resp. Ad 1^m^, *D. A.* A liberioris ingenii expositoribus, omnibusque sanæ exegeseos legibus pessumdatis, *C.* a sobriis interpretibus catholicis *N.* Si protestantium ac rationalistarum expositiones admitterentur, vix ac ne vix quidem certi quidpiam in Bibliis superesset, quibus universa Biblia non sunt nisi mythologia. Jam vero prima rectæ ac germanæ interpretationis regula sensus est traditionalis. Cum autem ostenderimus constantem viguisse hujus lapsus traditionem tum in Synagoga tum in Ecclesia Christiana, et quidem fultam auctoritate biblica, nonnisi temere imo et erronee quispiam ab ea discedere potest in Mosaicæ historiæ enarratione. Cajetanus qui allegorice exposuit colloquium serpentis cum Heva, etsi a vero abluserit, nunquam tamen protoparentum lapsum in dubium revocavit.

Digitized by Google

288. Ad 2^m, *D.* Si ex solo reipsa præcepti objecto dijudicandum esset de peccati protoparentum gravitate aut levitate, *Tr.* si præterea dijudicari debeat ex omnibus adjunctis et ex auctoritate Scripturarum *N.* Nemo est qui nesciat non ex solo objecto materiali ferendum judicium esse de culpæ reatu, sed præterea ex dispositione subjecti, ex actibus qui materialem transgressionem comitantur, ex comminatione pœnæ, aliisque ejusmodi. Jamvero ad protoparentum inobedientiam accessit superbia et infidelitas, pœnæ gravis insuper comminatio, et executio. Cumque Scriptura ipsa iterum iterumque vocet Adæ peccatum *prævaricationem* ac *delictum*, ecquis dubitare poterit de illius gravitate materiali insistendo fructus cognitioni? Certe S. Augustinus in *Enchiridio* cap. 26. et 27. *ineffabiliter grande peccatum* illud Adami vocavit.

289. Ad 3^m, *D.* Si justas Deus causas non habuisset suaque sapientia dignas ad illud præceptum homini dandum, *C.* Si has habuit *N.* Plures autem Patres causas assignant ob quas Deus ejusmodi præceptum protoparenti dederit, tum scilicet ut homo cognosceret se Deo ac Domino subjectum esse, tum ut haberet in quo obedientiam exerceret, fidelitatem, grati animi sensum erga tam munificum benefactorem, ac proinde mereretur; alias præterea causas se dignas habere Deus potuit cur ita se gereret, etiamsi nos eas ignoremus. Cum de Deo agitur optimum id esse dicendum est, quod ipsi placuit decernere.

290. Ad 4^m, *D.* Si Deus hominem ob eum finem conjecisset in illa adjuncta ut laberetur. *Tr.* si præter ejus intentionem solum futurum lapsum prævidit, neque adjuncta exposcebant *N.* Impium foret vel suspicari Deum in eum finem hominem posuisse in illis rerum adjunctis, ut ipse transgrederetur præceptum, quod ei dedit. Posita autem lapsus prævisione, nihil impedit quominus Deus potuerit illum lapsum permittere, uti ostendimus cum ageremus de permissione mali moralis; eadem enim ratio valet tum quoad permissionem peccati adamitici, tum quoad permissionem alterius cujuscumque peccati.

291. Ad 5^m, *D.* Si levius reipsa peccatum Adæ fuisset Hevæ peccato, *Tr.* vel *C.* si levius non fuit *N.* Porro determinare utrum gravius alter præ altera peccaverit, nostrum non est, sed soli cordium scrutatori Deo est reservandum. Doctores pluras rationes pro utraque afferunt sententia, sed hæ incertæ sunt et conjecturales, nihilque certi ex illis constitui potest.

CAPUT IV.

DE PECCATI ORIGINALIS PROPAGATIONE.

292. Peccati originalis in omnes homines propagatio, generisque humani redemptio per Christum effecta, duo veluti cardines sunt, quibus tota volvitur religio christiana. Nil mirum proinde si ad utrumque dogma labefactandum religionis christianæ hostes conatus omnes contulerint.

293. Pelagiani omnium primi tum existentiam tum propagationem originalis noxæ adorti sunt. Eos sociniani, neoterici biblici, rationalistæ, recentioresque protestantes sunt imitati.

294. Ad germanum quæstionis statum cognoscendum juverit præmittere, 1° Non esse permiscendum dogma de originalis peccati *existentia* et propagatione cum propagationis *modo*. Illud enim de fide est, iste vero non item. 2° Non esse pariter permiscendam controversiam de existentia, cum *natura et essentia* originalis peccati. Circa ejusmodi peccati essentiam seu naturam plures viguerunt discrepantes sententiæ non solum inter catholicos et protestantes, sed etiam inter catholicos ad invicem. Antioquiores enim novatores Sec. XVI. autumarunt peccatum originale aut in substantia aliqua consistere, aut in ipsa concupiscentia, aut in actuali jugi peccato, quod ex fomite oritur, aut in actuali prava aliqua cupiditate. Nonnulli catholici theologi existimarunt idem peccatum consistere in morbida

Digitized by Google

quadam animæ qualitate, aut in ipsa Adæ inobedientia nobis imputata. Quæ quidem sive novatorum sive theologorum placita expendit Bellarminus *De amiss. grat. et statu peccati* lib. 5. c. 1. seqq.

295. Nos ut fundamentum dicendorum constituamus, subjicimus concilii Tridentini canones Sess. V. in quibus catholica veritas de natura et propagatione originalis noxæ traditur. Can. 1° *Si quis non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus; statim sanctitatem et justitiam in qua constitutus fuerat, amisisse; incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque Adam per illam prævaricationis offensam, secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse anathema sit.*

296. Can. 2° *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse, et acceptam a Deo sanctitatem et justitiam, quam perdidit, sibi soli et non nobis etiam perdidisse; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod est mors animæ; anath. sit.*

297. Can. 3° *Si quis hoc Adæ peccatum quod origine unum est, et propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium . . . per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum . . . Jesu Christi . . .; anathema sit.*

298. Can. 4° *Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiamsi fuerint a baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati . . ., anath. sit.*

299. Can. 5° *Si quis per J. C. D. N. gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet . . .; anath. sit.*

300. Ex his colligimus 1° reatum culpæ, quatenus ab Adæ actione provenit, in omnes ejus posteros transfundi, fierique uniuscujusque proprium. 2° Hunc reatum in quo tota ratio, seu *formalitas* consistit peccati originalis, non aliud esse nisi *mortem animæ*. Adeoque naturam seu essentiam hujus peccati prout *actionem* dicit, seu ut peccatum *actuale* est, esse ipsum peccatum personale Adæ, quatenus caput erat totius humanæ naturæ; prout vero *reatum* dicit, seu *habituale* in Adæ posteris est, consistere in *privatione* (non simplici *carentia* rei indebitæ) gratiæ sanctificantis et justitiæ *quæ nobis inesse deberet* juxta ordinem a Deo constitutum; hac privatione fit, ut nos vere peccatores simus, filii iræ, Dei inimici, et habitualiter, saltem negative, a Deo aversi. Hinc S. Thomas 1. 2. q. 82. ar. 3. aperte scribit: *Sic ergo privatio originalis justitiæ, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali.* 3° Colligimus mortem, concupiscentiam, morbos, ad malum pronitatem aliaque ejusmodi, non esse nisi peccati originalis *effectus*, appendices seu pœnas.

301. Hujusque igitur originalis peccati existentiam et propagationem uti fidei nostræ dogma firmissimum, tum ex Scriptura tum ex traditione distinctim ob rei gravitatem ostendere adgredimur adversus hæreticos omnes sive antiquiores sive recentiores. Adversus incredulos autem ostendemus numquam eos evincere posse hunc fidei articulum rectæ rationi repugnare.

302. Protestor vero cum S. Augustino, quod *De B. Virgine Maria cum de peccato agitur, propter honorem Domini, nullam prorsus habere volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum; quæ concipere et parere meruit Eum, quem constat nullum habuisse peccatum.* Quo pariter sensu declaravit Tridentina synodus sess. V. *Non esse suæ intentionis comprehendere, ubi de originali peccato agi-*

Digitized by Google

tur, Beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem.

PROPOSITIO.

Peccatum originale, quod est mors animæ, in omnes Adæ posteros transfundi sacræ litteræ docent.

303. Cum Vet. Testamenti testimonia quæ huc referuntur lucem mutuentur a Novo fœdere, ideo ex hoc incipimus ad assertam thesim adstruendam. Ac 1° luculentissima sunt quæ habet Apostolus Rom. 5, 12. *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*, et v. 18. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ;* ac v. 19. *Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obeditionem justi constituentur multi.* Ac ceteris omissis 2. Cor. 5. 14. *Unus*, inquit, *pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, et pro omnibus mortuus est Christus.*

304. Ex Apostolo igitur 1° ideo omnes morti obnoxii sunt, quia omnes in Adam peccaverunt; jam vero non peccaverunt omnes qui morti obnoxii sunt, peccato actuali uti infantes, ergo omnes pecaverunt peccato originali. 2° Eadem ratione constituuntur homines peccatores per Adæ peccatum, seu inobedientiam, qua constituuntur justi per Christi meritum et obedientiam; atqui homines vere et intrinsece per obedientiam et meritum Christi justi constituuntur, seu *formaliter;* ergo vere et intrinsece, seu *formaliter* per peccatum et inobedientiam Adæ homines constituuntur peccatores. 3° Eatenus Christus mortuus est pro omnibus, quatenus omnes mortui sunt aliquo peccato sive propria voluntate patrato aut patrato voluntate aliena. Porro non omnes mortui sunt peccato propria voluntate patrato, ergo mortui omnes sunt peccato patrato voluntate aliena, nempe Adæ; seu, quod idem est, ex adductis Pauli testimoniis luculenter patet in omnes transfundi peccatum originale.

305. Hæc robur accipiunt ex Apostoli scopo, qui est ostendendi adversus Judæos quomodo omnes homines ex justitia unius Christi justificentur; id autem evincit argumento, quod vocant ad hominem, ex recepta apud illos doctrina de damnatione in omnes homines per Adæ peccatum illata; uti fatentur ipsi rationalistæ biblici Michaëlis, Rosenmüller et Ammon.

306. Hanc vero persuasionem seu doctrinam in Judæos promanasse ex sensu traditionali in Sacris litteris fundato, Veteris Testamenti, nec pauca nec obscura evincunt testimonia. Etenim Job. 14, 4. legitur: *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es?* Seu juxta hebraicum textum? *Quis dabit mundum ab immundo? Non unus, etiamsi breves dies ejus:* quem sensum sic expressit versio Alexandrina: *Nemo mundus a sorde, nec infans cujus est unius diei vita super terram.* Item nota sunt verba Ps. 50, 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea;* quæ sic clarius exhibet hebraicus textus: *Ecce in iniquitate genitus sum, et in peccato fovit me mater mea;* quæ versio traditur ad litteram a Rosenmüller. Jam vero in his sermo est de immunditia individuali passiva, seu de iniquitate et peccato inhærente subjecto genito ac concepto, et quidem adversariis ipsis nostris fatentibus, juxta traditionalem et communem persuasionem. Porro nullum aliud peccatum, nulla alia immunditia aut iniquitas fingi in infante concepto aut recens edito potest, præter illud quod ex protoparente contrahitur, ergo utroque Fœdere consentiente, existit originale peccatum quod in omnes homines propagatur.

DIFFICULTATES.

307. I. Obj. 1° Apostolus ad Rom. 5. non loquitur nisi de personali Adæ peccato, quod cum primum fuerit, ceterorum peccatorum agmen ducit, quæ imitatione patrantur. 2° Aut si loquitur de peccato, quod in posteros dimanaverit, peccati nomen metonymice usurpat ad significandam peccati

Digitized by Google

pœnam ac effectus, quatenus infirmitas humana ac malorum colluvies quæ humanum genus invasit, inde est repetenda. 3° Hoc confirmatur ex particula ἐφ' ᾧ *ex quo*, cujus vis est *quatenus* vel *quia, eo quod*, ita ut sensus sit: omnes peccarunt seu peccare solent ex quo et ipse Adam peccaverit, omnesque propterea pœnas luunt. Ergo Apostolus in loc. cit. nullo modo de peccato originali in sensu catholicorum loquitur.

308. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Primum enim peccatum fuit Angelorum, aliud deinde fuit peccatum Hevæ quod primum ab hominibus patratum fuerit. Ceterum Apostolus loquitur de eo peccato, quo homines constituuntur peccatores, adeoque et infantes, qui morti propterea obnoxii sunt, per antithesim ad justificationem, quam homines per Christum consequuntur et ideo efficiuntur justi, etiam infantes pro quibus Christus pariter mortuus est, quin ipsi peccatum Adæ imitari potuerint.

309. Ad 2^m, *Neg.* Alioquin sic absurda evaderet sententia Apostoli *per peccatum mors intravit in mundum: per mortem mors* etc. tum *regnum mortis per regnum mortis* introductum esse. Nulla demum esset comparatio inter damnationem inductam per Adam et justificationem quam attulerunt merita Christi.

310. Ad 3^m, *Neg.* iterum tum quia ipsi Græci patres, uti Chrysostomus, nec non græci interpretes Œcumenicus et Theophylactus particulam ἐφ ᾧ exposuerunt in sensu Vulgatæ *in quo*, quo in sensu eam usurpat idem Apostolus Hebr. 9, 14; tum quia, etiam admissa litterali illa versione *ex quo*, non alius sensus erui potest ex contextu Apostoli, quam de peccati adamitici propagatione, cum ipse ex causa universali, nempe peccati in omnibus, colligat effectum universalem in omnibus, scilicet mortem, quæ etiam in infantibus dominatur, etiamsi personalis peccati rei minime sint.

311. I. Inst. 1° Apostolus in v. 12. de eodem peccato loquitur ac in vv. 13 et 14. ut patet ex causali *enim*; atqui in his versiculis loquitur de peccato actuali quod non imputabatur ex defectu legis positivæ. Ergo. 2° Si de peccato originali loqueretur Apostolus, non dixisset in v. 15. quod *multi* unius delicto mortui sint, cum debuisset *omnes* mortuos dicere; 3° cumque instituat antithesim inter damnatos per Adam et justificatos per Christum, scribit *donum in gratia unius hominis J. C. in* PLURES *abundavit*, quod falsum esset si omnes in Adam peccassent. 4° Non omnes justificantur per Christum, ergo neque omnes damnantur per Adam. Ergo.

312. Resp. Ad 1^m *Tr. Maj.* Variæ siquidem de hoc sunt Expositorum sententiæ; *D. min.* loquitur etiam de peccato actuali in illis versiculis, *C.* solum *N.* loquitur enim de eo peccato per quod *mors regnavit in mundo etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*, nempe etiam in infantes, quorum peccatum profecto actuale non fuit.

313. Ad 2^m, *D.* Si per illud *multi* non significasset *omnes*, *C.* si significavit *omnes N.* Porro contextus Apostoli hanc significationem exposcit; jam enim prius dixerat *omnes in Adam peccaverunt.* Fatente Rosenmüller οἱ πολλοὶ cum articulo idem valet ac *multitudo, totum genus humanum*, est enim hebraismus in hac dictione, nam etiam רַבִּים *omnes* denotat; et confirmatur ex versione Theodotionis Dan. 12, 3. imo et Latini interdum *multos* pro *omnes* usurparunt.

314. Ad 3^m, *D.* Si antithesis institueretur inter numerum et numerum, *C.* si instituitur inter damnum per Adam illatum, et donum proveniens ex Christi meritis *N.* Institui autem antithesim inter malum quod intulit Adæ peccatum et beneficium quod nobis attulit Christus patet ex scopo Apostoli, et ex orationis ejus serie. Totus enim hic Apostolus est, ut magnificet justificationem quam nobis Christus promeruit, quæ non tantum nos liberavit ab illo peccato, quod generatione contraximus, sed et a pluribus aliis quæ propria voluntate patramus, hinc concludit: *Ubi abundavit delictum superabundavit et gratia.*

Digitized by Google

315. Ad 4^m, *D. Conseq.* Quatenus non omnes renascuntur in Christo qui nati sunt ex Adam, *C.* alio sensu *N.* Scopus Apostoli est instituere antithesim inter utrumque caput vitæ naturalis et vitæ supernaturalis, Adam et Christum, ita ut quemadmodum omnes qui nascuntur ex Adam naturali generatione nascuntur in statu peccati ac mortis animæ, ita omnes qui renascuntur in Christo per applicationem ejus meritorum renascantur in statu gratiæ ac vitæ. Quo sensu antithesis perfecta est, etiamsi non omnes nati ex Adam renascantur in Christo.

316. II. Inst. 1° Adam propter peccatum mortalis effectus, necessario debuit filios gignere mortales, etiamsi ad filios peccatum suum non transmiserit. Ergo perperam ex regno mortis infertur regnum peccati. 2° Sane Apostolus cap. 4, v. 15. docuerat: *ubi non est lex; nec prævaricatio:* jam vero infantibus non est lex, ergo non potest in ipsis concipi prævaricatio: ac rursum 2. Cor. 5, 10. ejusmodi peccatum generatione contractum excludit scribens: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit sive bonum, sive malum;* infantes igitur, qui nihil boni vel mali gesserunt, ullo modo damnari poterunt. 3° Alioquin infantes pœnam luerent ob peccatum patris secus ac Deus protestatus sit per Ezechielem 18, 20. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur; filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii.* Ergo.

317. Resp. Ad 1^m, *D.* Si Adam mortalis tantum effectus esset quoad corpus et non etiam esset mortuus quoad animam, *C.* Si præterea etiam quoad animam mortuus sit *N.* Cum vero ex prænotatis *formalitas*, ut ajunt, peccati originalis consistat in *privatione justitiæ originalis*, fit ut Adam hac semel privatus, nequiverit eam ad posteros suos non transmittere, adeoque omnes ejus posteri non solum nascuntur morti obnoxii, verum etiam justitia originali privati, seu peccato originali infecti: regnumque mortis in præsenti providentia necessario connexum est cum regno peccati quoad naturaliter ab Adam genitos.

318. Ad 2^m, *D. Ubi non est lex, nec prævaricatio* est actualis, *C.* originalis per modum habitus transmissa in Adæ posteros, ob ipsius Adæ personalem seu actualem prævaricationem, *N.* Quod vero spectat ad alterum Apostoli testimonium ex 2. ad Cor. 5. negamus exinde inferri exclusum esse peccatum generatione contractum, de quo hic Apostolus non agit, loquitur enim de solis adultis, qui sive bonum sive malum gerere possunt.

319. Ad 3^m, *D.* Propter peccata quorum filius particeps non sit sive imitatione sive generatione, *C.* quorum filius particeps sit saltem generatione, ut in casu nostro, *N.* Uti patet ex orationis serie in objecto Ezechielis loco sermo est de filiis imitantibus aut non imitantibus patris peccata, non autem de peccato quod generatione contrahitur, quatenus filii nascuntur. uti dictum est, justitia originali privati ob personale Adæ peccatum, quod spectari debet uti peccatum naturæ.

PROPOSITIO II.

Eadem veritas constat ex Traditione.

320. Quum neoterici cum socinianis soleant S. Augustinum traducere veluti auctorem doctrinæ de originalis peccati propagatione, idcirco ostendamus oportet catholicum hunc articulum traditioni inniti quæ Augustino anterior sit.

321. Ante S. Augustinum porro hanc ipsam doctrinam ex Græcis jam tradiderat S. Justinus, qui in *Dialogo cum Tryphone* n. 88. docet Christum non ideo baptizari et crucifigi voluisse, *quod his rebus indigeret, sed pro humano genere, quod ab Adamo in mortem et serpentis fraudem inciderat.* Nec non Tatianus, qui *in Orat. cont. Græcos* n. 11. *Non facti sumus,* inquit, *ut moreremur, sed nostra culpa morimur. Perdidit nos libera voluntas; servi facti*

Digitized by Google

sumus qui liberi eramus, per peccatum venditi sumus; moriuntur autem etiam infantes nullo personali inquinati peccato, ergo originale peccatum est quod omnes perdidit, mortalesque effecit. S. Irenæus *Cont. hæres.* lib. 5. c. 16. *Deum*, scribit, *in primo Adam offendimus, non facientes ejus præceptum; in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedientes usque ad mortem facti.* Ex Latinis Tertullianus *De testimonio animæ* c. 3. hæc habet: *Per quem* (diabolum) *homo a primordiis circumventus, ut præceptum Dei excideret, et propterea in mortem datus; exinde totum genus de suo semine infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit.* S. Cyprianus in epistola totius Carthaginiensis concilii nomine ad Fidum scripta contendentem, infantes nonnisi octavo a nativitate die baptizari debere: *A gratia*, inquit, *prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit. Illi remittuntur non propria sed aliena peccata*, id est non actualia sed originale peccatum. His adjici ii omnes debent qui verba Ps. 50. *Ecce enim in iniquitatibus* etc. de originali noxa exponunt, uti inter Græcos Athanasius et Gregorius Naz., inter Latinos Hilarius, Ambrosius, Hieronymus. Satis hic sit verba describere S. Gregorii Naz. ex *Orat.* 5. n. 5. quæ hæc sunt: *Cum omnes ex eadem terra et massa coagmentati simus, eamdemque vilii arborem gustaverimus.*

322. Non minus luculenter apostolica hæc traditio constat tum ex praxi baptizandi infantes *in remissionem peccatorum* juxta Nicæno-Constantinopolitanum symbolum, tum ex praxi quæ ab immemorabili in Ecclesia viguit exorcismorum ac insufflationum ad abigendum immundum spiritum. Neutram praxim umquam pelagiani inficiati sunt. Jam vero si infantes nullo inquinati peccato nascerentur, nulla esset ratio eos *in remissionem* baptizandi, et Satanam ab eorum anima abigendi. His innixa principiis viginti quatuor concilia, quæ in causa pelagianorum celebrata sunt, inter quæ tria eminent Carthaginiense, Diospolitanum et Milevitanum, hanc orthodoxam fidem de transmissione peccati originalis sanxerunt.

323. Sed vel ipsa pelagianorum agendi ratio, viguisse antea in Ecclesia universa hanc fidei doctrinam, patefacit. Nonnisi siquidem cunctanter, et verborum ambagibus tecti suas novitates disseminare cœperunt, verentes, uti testatur S. Hieronymus *Dial.* 3., ne si palam proposuissent doctrinam suam, a plebe lapidarentur. Attamen vix ea innotuit, eam statim Ecclesia exhorruit atque damnavit. Merito proinde S. Augustinus in lib. *De nupt. et concupiscent.* lib. 2. c. 12. expostulationi, quod ipse peccatum originale invexerit, respondebat: *Non ego finxi originale peccatum, quod catholica fides credidit antiquitus.*

DIFFICULTATES.

324. I. Obj. Paucis ante Augustinum annis, nondum in Ecclesia innotuerat doctrina de originalis peccati propagatione; etenim S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 10. *in ep. ad Rom.* exponens Apostoli verba: *In quo omnes peccaverunt;* 1° docet mortem non culpam ex Adam provenisse scribens: *Illo lapso ii etiam, qui de ligno non comederant, effecti sunt ex illo omnes mortales.* Si solum *mortales*, non igitur *peccatores;* 2° imo expresse negat nos Adamo peccante factos esse peccatores, adjiciens: *Quod enim illo peccante et mortali facto, qui ex illo orti sunt, tales efficiantur, id a verisimili non abhorret; quod autem ex inobedientia unius alter peccator fiat, id quam consequentiam habuerit?* 3° Exponens illa Apostoli verba: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi*, sciscitatur: *Quid hic significat illud* PECCATORES? *Mihi quidem videtur supplicio obnoxios et ad mortem damnatos.* 4° Clarius demum mentem suam exponens concludit: *Non solum nihil nocumenti accepimus a morte hujusmodi et condemnatione, si sapuerimus, sed mortales effecti lucrum etiam fecimus.* Ergo.

Digitized by Google

325. Resp. *N. A.* De sincera S. Jo. Chrysostomi mente circa hunc articulum duplici ratione constat; 1° ex apertis ejus testimoniis; 2° ex theoria quam statuit circa originale peccatum. Ac primo quidem ex apertis ejus testimoniis; ceteris enim omissis, in *Hom. ad Neophytos* hæc habet. *Venit semel Christus, invenit nostrum chirographum paternum, quod scripsit Adam; ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus posterioribus peccatis.* Quibus verbis S. Doctor confert debitum contractum a nobis per actualia peccata cum debito quod contraximus per peccatum Adæ, ad quod utrumque debitum solvendum venit Christus. Jam vero nisi in nos transfunderetur Adæ peccatum, non potuisset dici debitum nostrum, aut debiti initium auctum per peccata nostra. Insuper in objecta ipsa Homilia 10. mentem suam aperit dicens peccatum quod ante legem dominatum erat in mundo non fuisse legis transgressionem, *sed illud Adami peccatum inobedientiæ ipsummet fuisse quod omnia perdidit.* Cumque præmisisset, *quod uno inobediente Adam, orbis condemnatus est,* prossequitur: *Cum tibi Judæus dixerit, quo pacto, uno recte agente Christo, universus orbis salvus factus est? Possis illi respondere: quo pacto uno non obediente Adam, universus orbis condemnatus est?* Ex qua antithesi patet S. Doctorem contulisse justificationem per Christum illatam cum damnatione illata per Adam; porro Christus nos justificavit a peccato, ergo damnatio illa totius orbis erat damnatio quam induxit peccatum. Dixi præterea constare de S. Patris mente ex theoria quam ipse de peccato originali statuit; Chrysostomi enim sententia, ex Adæ peccato factum est, ut ipse Adam tum originali justitia, tum dono immortalitatis ac integritatis naturæ illi adnexo destitueretur; exinde vero omnes ejus posteri eadem justitia originali destituti nascerentur, ac proinde mortalitati, ærumnis, corruptionique obnoxii, seu damnationi. Fieri idcirco non potuit ut homines mortales ac damnati ex Adam nascerentur quin originali pariter justitia orirentur destituti ac privati. Sed in hac privatione *formale* peccati originalis consistit, ergo ex ejus mente, quoties docet homines mortales per Adæ peccatum ac damnatos nasci, docet simul originali noxa nasci obstrictos. Quum vero hæc culpa personalis fuerit Adæ, qui actu eam propria voluntate patravit, sub hoc respectu inficiatur nos peccatores actuali peccato effectos esse, cum nondum extiterimus. His præmissis, satis est ea applicare, ut solutio habeatur eorum quæ prima fronte doctrinæ de originalis peccati propagatione adversari in ejus scriptis videntur.

326. Ad 1^m^, prob. *D. Mortales omnes effecti sunt* ob originalis justitiæ privationem, adeoque ob contractum peccatum, *C.* absque hac privatione *N.*

327. Ad 2^m^, *D. Quod ex inobedientia unius alter peccator fiat*, peccato *actuali* quod in Adam præcessit, nullam habet consequentiam, *C.* non constituatur peccator *habitualis* propter illius inobedientiam *N.*

328. Ad 3^m^, *D. Morti obnoxios* ob privationem originalis justitiæ, ex qua mors profluit, *C.* ad illius exclusionem *N.*

329. Ad 4^m^, *D.* Quatenus per Christi gratiam possumus malum in bonum vertere, *C.* quatenus peccatum haud contraxerimus *N.* Peccato enim originali per baptismum deleto, Dei gratiæ cooperando possumus peccati pœnalitates in meritum per patientiam convertere. Namque juxta Apostoli sententiam: *Non sicut delictum, ita et donum*, bona quæ Christus morte sua contulit multo præstantiora sunt malis, quæ ex peccato toti hominum generi provenerunt.

330. I. Inst. 1° Enumerans idem sanctus *Hom. ad Neophytos* decem baptismi effectus penitus emundationem ab originali noxa prætermisit, quæ tamen in catholica doctrina primo loco recenseri debuisset. 2° Infantes præterea omnis peccati expertes esse affirmat dicens: *Hac de causa etiam infantes baptizamus, cum non sint coinquinati peccato, ut eis addatur*

Digitized by Google

sanctitas, justitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, et ejus membra sint. Ergo.

331. Resp. Ad 1^m, *D.* Prætermisit emundationem a peccato quia sic ferebat propositus sibi scopus, *C.* ad ejus exclusionem *N.* Scopus S. Joannis Chrysostomi in hac Homilia præcipue fuit ostendere effectus baptismi non ad solam peccatorum remissionem coarctari, ut vulgo censebatur, hac propterea supposita, pergit S. Doctor alios recensere effectus. Ceterum paulo ante vidimus eundem in hac ipsa homilia constituisse peccati originalis existentiam et propagationem, quamvis parcius ob hæreses tunc grassantes manichæorum, et massalianorum, qui doctrina de peccati originalis propagatione abutebantur ad naturam humanam vel ex principio malo procreatam, vel essentia sua malam constituendam.

332. Ad 2^m, *D.* Si verba S. Joannis Chrysostomi legi deberent prout a Juliano efferebantur, *Tr.* vel *C.* si aliter omnino se habeant *N.* Porro S. Augustinus, qui præ manibus deperditam hanc Homiliam habuit, *lib.* 1. *cont. Julian.* n. 22. observat textum S. Joannis hunc esse: *Præterea etiam infantes baptizamus, quamvis* PECCATA *non habentes;* quo relato, subdit S. Augustinus: *intellige propria* (scilicet actualia), *et nulla contentio est.* Sane in hoc ipso sensu S. Cyprianus ep. 69. ad *Fidum* scripsit infantibus remitti *non propria, sed aliena peccata.* Dum vero ait S. Joannes Crysostomus infantes baptizari *ut eis addatur sanctitas* etc. juxta dicta, intelligi debet præter peccati originalis remissionem, non autem quasi sanctitati sanctitas adderetur, quod ejus menti aperte refragatur.

333. II. Inst. Idem S. Joannes Chrysost. *Hom.* 39, n. 3. in verba Apost. 1. Cor. 15. 22. *Sicut in Adam omnes moriuntur etc.* hæc scribit: *Quid igitur, dic mihi, num omnes in Adam peccati morte mortui sunt? Quid ergo Noe vir justus . . . Qui Abraham, qui Job, qui multi denique alii? Quid vero, dic ergo, omnes vivificabuntur in Christo? Et ubi sunt; qui abducuntur in gehennam? Ergo de corpore si dictum accipiamus, oratio constabit; si de peccato et justitia minime.* Ac rursum *Hom.* 17. in eandem epist. scribit: *Quid ergo, inquies, faciam ego? Propter illum ne* (Adam) *peream? Non sane propter illum. Neque enim tu sine peccato mansisti; sed si non idipsum peccatum, aliud utique admisisti.* Demum Hom. 4. *in epist. ad Ephes. Corruptibile,* inquit, *est corpus nostrum, sed anima incorruptibilis. Ne itaque ipsam corrumpamus. Hoc fecit prius peccatum. Quod est autem post lavacrum, potest etiam animam corrumpere.* Ex Chrysostomo igitur 1° non omnes extiterunt peccatores in Adam, sed plures justi semper fuerunt; 2° nemo propter Adæ peccatum perit, sed ob peccata personalia quisque perit; 3° solum corpus propter peccatum Adæ corruptibile factum est, non anima quæ corrumpi nequit nisi per actualia peccata.

334. Resp. Ad 1^m, *D.* Non omnes extiterunt peccatores ex Adam peccato actuali proprio, *C.* peccato originali *N.* Loquitur enim S. Doctor in primo textu de justitia et peccato actuali, ut liquet ex adductis exemplis. Hic præterea agit adversus manichæos, qui negantes futuram corporum resurrectionem, quæ de resurrectione leguntur in sacris Litteris exponebant de resurrectione metaphorica et spirituali, scilicet a peccato. Ad hoc porro effugium ipsis eripiendum S. Joannes Chrysostomus ostendit tolli hac ratione resurrectionem omnem, cum plures justi sine peccato gravi vixerint a quo resurgere non potuere; nemo vero sit sine aliqua levi culpa, adeoque neminem plene resurgere a peccatis venialibus. Quid hoc autem commune habet cum originali peccato, de quo S. Pater non disserit?

335. Ad 2^m, *D.* Nemo perit ob peccatum Adæ, seu originale deletum baptismate, *C.* non deletum *N.* Alloquitur autem Chrysostomus baptizatos, qui si pereunt, certe ob actualia peccata pereunt.

336. Ad 3^m, *D.* Incorruptibilis ani-

Digitized by Google

ma per baptismum ita effecta est, ut non amplius corrumpatur nisi velit per actualia post baptismum peccata, *C.* incorruptibilis, quatenus per Adæ peccatum corrupta non sit perinde ac corpus *N.* In hoc inter corpus et animam discrimen constituit Chrysostomus quod corpus semel corruptibile per Adæ peccatum effectum, incorruptibilitatem in hac vita recuperare amplius non possit, contra vero anima per baptismum ad pristinam est incorruptionem revocata, quæ corrumpi non potest nisi peccatis actualibus.

337. Et hæc de mente S. Joannis Chrysostomi, quem nonnulli temere pravi dogmatis accusant, cum tamen de orthodoxa ejus doctrina post allata documenta dubitari non possit. Illis aliud adjicimus ex *Hom.* 40. in 1. Cor. n. 2, ubi scribit; *Solus Deus hoc facit, quod quidem operatur in lavacro regenerationis. Ipsam animam* (Deus) *tangit, et illinc peccatum evellit radicitus.* Loquitur autem de infantibus. In *ep.* vero 4. *ad Olympiadem* deflet Pelagii lapsum.

338. II. Obj. 1° Clemens Alex. *Strom.* lib. 3. n. 16. scribit: *Dicant ergo nobis, ubi fornicatus est infans natus, vel quomodo sub Adæ cecidit prævaricationem, qui nihil est operatus?* 2° Origenes passim docet: *Non omnes homines, sed multos unius delicto peccatores fuisse effectos.* 3° Tertullianus *De nupt.* c. 18. *Quid festinat*, inquit, *innocens ætas ad remissionem peccatorum?* 4° Cyrillus Hieros. *Catech.* 4. n. 19. *Hoc quoque addisce, quod, priusquam anima in hunc mundum veniret, nihil peccaverit; sed cum absque peccato venerimus, nunc ex libera voluntate peccamus.* 5° Demum Theodoretus *Comment. in epist. ad Rom.* cap. 5. v. 12. scribit: *Non enim propter primi parentis peccatum, sed propter suum unusquisque mortis decretum suscipit.* Unanimis igitur sententia Patrum antiquiorum est nullum ex Adam propagatum in nobis esse peccatum.

339. Resp. Ad 1^m^, *D.* Ad excludendam basilidianorum et encratitarum hæresim, qui docebant malas esse nuptias, quosque hic Clemens impugnat, *C.* ad excludendam peccati originalis propagationem *N.* Ejus mens patet ex contextu et ex substrata materia.

340. Ad 2^m^, *D.* Scilicet peccati sectatores, *C.* peccatores simpliciter *N.* Negat Origenes omnes qui peccant vocandos esse peccatores, qui tales non sunt juxta ipsum, nisi qui peccandi usum contraxerunt. Ceterum Origenem dogma de peccato originali docuisse patet ex iis, quæ scribit *Hom.* 14. in Luc. *Parvuli baptizantur in remissionem pecatorum.*

341. Ad 3^m^, *D. Innocens*, seu nulla personali noxa obstricta ætas, *C.* nulla originali *N.* Alioquin necessitatem baptismi haud inculcasset, scribens lib. *De baptismo* c. 17. *Tunc enim constantia succurrentis excipitur, cum urget circumstantia periclitantis. Quoniam reus est perditi hominis; si supersederit præstare, quod libere potuit.* Et alibi passim.

342. Ad 4^m^, *D.* Juxta platonicum aut originianum commentum de præexistentia animorum, qui se polluerint antequam corpora informarent, *C.* juxta doctrinam catholicam *N.* Nam ipse *Catech.* 13. n. 17. agnoscit universum genus humanum peccato obstrictum, vocatque *humanitatem peccatricem*, ac peccatum dicit *maximum humani generis vulnus.*

343. Ad 5^m^, *D.* Unusquisque decretum mortis suscipit propter peccatum quod contrahit, *C.* quod quisque propria voluntate fecit et prout actuale est *N.* Alioquin infantes non morerentur. Sane Theodoretus in *Epitome divin. decretorum* c. 11. mentem suam aperit scribens: *Justitiæ decretum, cum unus peccaret, universum genus humanum morti tradidit. Divina autem misericordia; cum omnes homines essent sub maledicto, et peccati laqueis essent implicati, per unius justitiam dedit omnibus salutem.*

PROPOSITIO III.

Dogma de propagatione peccati originalis nullo modo rationi adversatur.

344. Præter generale principium, quo saltem *indirecte*, veritas proposi-

Digitized by Google

tionis adstruitur, non posse videlicet fieri, ut quæ divinitus revelata sunt rectæ adversentur rationi, sic *directe* etiam id ipsum conficimus.

345. Ex dictis formalis ratio, seu natura ac essentia peccati originalis in sola consistit *justitiæ originalis privatione*, ac præcise gratiæ sanctificantis qua Deus gratuito elevavit primum hominem ad statum supernaturalem, et dilectum amicum, imo et filium suum adoptione fecit. Huic gratiæ adnexa erant cetera dona integritatis, immortalitatis, scientiæ etc., quæ quidem dona in sua conservatione pendebant a conservatione gratiæ. Ejusmodi elevatio una cum recensitis donis ex Dei ordinatione erant veluti ipsius naturæ dos et ornamentum; si proinde illam Adam Deo obsequendo conservasset, universum genus humanum ab eo propagandum iisdem muneribus fuisset auctum, quæ naturæ superaddita fuerant. Ast Adam mandatum sibi datum transgressus est, et transgrediendo graviter peccavit, privavitque proinde se gratia illa, et quod consequens est, universam posteritatem suam, quæ gratia supernaturali privata peccatrix effecta est, et spoliata pariter ceteris donis quæ illam comitabantur. Hoc porro, est, quod dicitur peccati originalis propagatio, quatenus singula individua ex Adam progenita nascuntur privata originali justitia, quæ ipsis ex Dei ordinatione inesse deberet, et qua solum debebant esse Deo accepta. Prout vero justitiæ originalis nomine significatur gratia sanctificans, ejus privatio rationem habet peccati, seu reatus aut maculæ, quæ per modum habitus sequitur ipsam peccati actionem, sive actum ipsum peccati, quo fit ut Adæ posteri nascantur a Deo aversi, filii iræ, peccatores, damnationi obnoxii; prout vero justitiæ originalis nomine complexio significatur ceterorum donorum, illius privatio efficit, ut Adæ posteri nascantur cum concupiscentiæ inordinatione, mortales, ignorantiæ et doloribus addicti, quæ sunt totidem *pœnæ et effectus* peccati illius, seu prioris privationis.

346. Totam hanc doctrinam paucis ac dilucide expressit S. Anselmus in lib. *De Concept. Virgin. et peccato orig.* c. 23. scribens: *Quod in illis* (infantibus) *non est justitia, quam debent habere, non hoc fecit illorum voluntas personalis sicut in Adam, sed egestas naturalis, quam ipsa natura accepit ab Adam. . . . spoliavit persona naturam bono justitiæ in Adam; et natura egens facta omnes personas, quas ipsa de se procreat, eadem egestate peccatrices et injustas facit.* Et c. 27. *Hoc peccatum, quod originale dico, aliud intelligere nequeo in eisdem infantibus, nisi ipsam, quam supra posui; factam per inobedientiam Adæ justitiæ debitæ nuditatem.* Nec minus luculenter S. Thomas in 2. *Sent.* dist. 30. q. 1. ar. 2. idipsum docuit: *Dicendum*, scribit, *quod defectus illius originalis justitiæ, quæ homini in sua creatione collata est, ex voluntate hominis accidit, et sicut illud naturæ donum fuit, et fuisset in totam naturam propagatum, homine in justitia persistente, ita etiam et privatio illius boni in totam naturam perducitur, quasi privatio et vitium naturæ; ad idem enim genus privatio et habitus referuntur. Et in quolibet homine rationem culpæ habet ex hoc, quod per voluntatem principii naturæ, id est, primi hominis inductus est talis defectus.*

347. Ex his inferimus cum Cajetano *Comment.* in 1, 2. q. 109. ar. 2. S. Thomæ, Dom. Soto *De nat. et grat.* lib. 1. c. 9., Bellarmino *De grat. primi hominis* lib. 1. c. 5. §. 12. illud intercedere discrimen inter hominem quem Deus condidisset in statu puræ naturæ, et hominem lapsum, quod attinet ad collationem gratiæ et adnexa ipsi dona, quale est inter hominem nudum et spoliatum; adeoque nullum, in essentialibus saltem, detrimentum in se naturam ex Adæ peccato passam esse. Voces propterea *corruptionis, vulneris* etc. sunt relativæ ad statum ex quo primus homo decidit.

348. Quibus præmissis, sic jam perstringimus incredulos ac rationalistas, qui adversari rectæ rationi autumant dogma de peccati originalis propagatione. Si qua esset repugnan-

Digitized by Google

tia, hæc haberetur aut ratione *sui*, aut ratione *modi*; neutrum porro dici potest. Non ratione sui, nulla siquidem repugnantia est quod natura ex culpa privetur re indebita, cujusmodi est gratia et dona quæ eam comitabantur : Deus enim ex pura sua liberalitate gratiam seu justitiam originalem superaddidit naturæ. Non ratione modi; nam cum peccatum originale ex dictis in sua ratione formali consistat in *privatione*, nulla concipi potest repugnantia quod homo qui per peccatum suum personale privatus justitia originali est, non amplius posteris communicet quod in se non habet. Ergo.

DIFFICULTATES.

349. I. Obj. Peccatum originale repugnat in se, ac repugnat in modo propagationis. Etenim 1° omne peccatum necessario debet esse voluntarium, prout ejus notio postulat, est enim libera legis transgressio; peccatum vero originale nobis voluntarium non est. 2° Præterea hoc dogma componi nequit sive cum divina *bonitate*, quod passa sit ob unius hominis peccatum universam hominum naturam corrumpi ac depravari; sive cum divina *sapientia*, quod permiserit humanam naturam præstantissimis dotibus cumulatam ob levissimam causam in aliam plane deterioremque conditionem paulo post transformari; sive cum divina *justitia*, quod innocentes ob alienum peccatum ita puniantur, ut ipsis peccandi necessitas imponatur; quare optime Pelagius, apud Augustinum *De peccat. merit.* l. 3. c. 8. monuit, *nulla ratione concedi posse, ut Deus, qui propria remittit peccata, aliena imputet.* 3° Repugnat ratione modi, ut enim iterum arguebat Julianus apud eundem Augustinum lib. *De nupt. et concup.* c. 28., *Non peccat qui nascitur, non peccat qui genuit, non peccat qui condidit, per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum?* 4° Profecto nisi admittatur aut pactum Dei cum Adam, ut ex ejus fidelitate humani generis sors futura penderet; aut voluntates nostras in Adæ voluntate inclusas fuisse; aut Adam caput morale posterorum suorum, qui nempe eos repræsentaret, aut per traducem una cum anima peccatum propagari, aliaque ejusmodi plus minus absona ac absurda, peccati originalis propagatio adstrui nequit. Ergo.

350. Resp. *Neg. Ant.* Ad 1ᵐ prob. *D.* Peccatum actuale, seu quatenus dicit actum, *C.* quatenus dicit reatum, *Subd.* debet esse voluntarium ex parte illius qui reatum induxit per transgressionem legis, *C.* ex parte illius in quem reatus per modum habitus transit, ut in casu nostro, *N.* Peccatum enim prout originale est, seu in Adæ posteros transmittitur et propagatur, est sui generis neque cum aliis comparari potest, quæ semper actualem legis transgressionem requirunt. Quatenus ab Adam patratum est, fuit certe actuale et reatum induxit amissionis justitiæ originalis, perdurat autem ejusmodi reatus donec justitia seu gratia restituta non fuerit. Quicumque igitur ex Adam gignuntur, privati originali justitia nascuntur, adeoque cum reatu illo jugiter perseverante, et ex dictis, in peccato seu statu peccati, cum privati illa gratia seu justitia sint, quæ ipsis inesse deberet, et qua sola Dei amici ac filii esse possunt.

351. Ad 2ᵐ, *Neg.* Optime enim cum tribus recensitis Dei attributis componitur existentia et propagatio originalis peccati dummodo rite intelligatur. Quid enim officit sive divinæ bonitati, sive sapientiæ aut justitiæ quod spoliatus homo fuerit propter peccatum dono gratuito, ac naturæ humanæ indebito, liberaliterque superaddito? Adversarii profecto Deo indignum non asserunt, imo dignum plane Deo affirmant, quod homo conditus a Deo fuerit in illo ignorantiæ, infirmitatis, imo et concupiscentiæ statu in quo nunc est, multo igitur minus Dei attributis indignum censeri debet, quod homo in hunc statum ex feliciori dejectus fuerit propter peccatum, quod præcesserit. Quod vero adjicitur de peccandi necessitate per originalem noxam illata, relinquimus

Digitized by Google

Luthero et iis qui lutherana placita sectantur, nihil enim ejusmodi docet Ecclesia catholica. Iisdem pariter dimittimus Pelagii monitum, quod supponit nobis imputari peccatum Adæ prout actus personalis extitit, quod tamen ex dictis falsum est.

352. Ad 3^m, seu ad Juliani expostulationem reponimus illud ipsum, quod ei jamdiu reposuit Augustinus: *Quid quærit latentem rimam, cum habeat apertissimam januam? Per unum hominem, ait Apostolus, per unius delictum, ait Apostolus, per inobedientiam unius hominis, ait Apostolus. Quid quærit amplius? Quid quærit apertius? Quid quærit inculcatius?* Scilicet opus non est rima ad propagandam privationem. Tale autem est in sua notione formali originale peccatum.

353. Ad 4^m, *Neg.* Quandoquidem necesse non est aliquam ex recensitis hypothesibus, quæ adversariis non arrident, admittere ut peccati primordialis propagatio adstruatur. Dogma catholicum permisceri non debet cum expositionibus privatorum, quæ, salva fide, admitti aut rejici possunt: sane commemoratum *pactum* a Dominico Soto *fabula* vocatur; voluntates vero nostras inclusas in voluntate Adæ fuisse, cum sana philosophia componi haud posse videtur, imo et in se repugnare; idem dic de capite morali ac repræsentativo; animam demum propagari per physicam generationem, *hæreticum* a S. Thoma pronuntiatur.

CAPUT V.

DE PECCATI ORIGINALIS EFFECTIBUS.

354. Prout novatores diversimode circa statum primi hominis, *paradisiaci* nuncupati, senserunt, sic etiam diversum tulerunt judicium de originalis peccati effectibus.

355. Lutherus enim ceterique ejus sectatores ex principio, quod justitia originalis partem essentialem constituerit humanæ naturæ, essentialiter ex ejus amissione intulerunt immutatam fuisse naturam humanam. Ac 1° docuerunt hominem lapsum omni pene libertate destitutum esse ac ipsa *potentia* ad se determinandum et agendum; factumque esse in spiritualibus veluti truncum, lapidem, salis statuam; 2° concupiscentiam verum peccatum esse; quæ cum proinde in omnes hominis actiones influat, eas inficere, totidemque esse peccata, philosophorum proinde virtutes totidem vitia esse docuerunt.

356. Janseniani cum idem constituerint principium easdem deduxere consequentias. Jansenianis siquidem eadem hæsit doctrina de justitia originali, ac de effectibus qui ex illius amissione provenere. Discrepantia si qua est inter jansenianos et lutheranos calvinianosque in sola vocabulorum diversitate consistit. Nam jansenistæ dixerunt justitiam originalem debitam esse humanæ naturæ utpote partem ejus integralem; illa igitur deperdita, amissa est libertas a necessitate; concupiscentiam peccatum esse, hinc infidelium virtutes totidem esse peccata ac vitia pariter effutierunt.

357. Rationalistis, quibus homo paradisiacus conceptus *idealis* est, pecatum originale non est nisi limitatio naturæ; prout vero prævalet in homine sive *sensibilitas*, sive ratio, necessitate adigitur aut ad vitium aut ad virtutem. Christi redemptio non est nisi quædam *rehabilitatio* ad vitam rationalem, cujus Christus in se typum exhibuit, quem typum homines possunt non solum attingere seu exprimere in se, verum etiam superare.

358. His rationalistis seu potius incredulis velo biblico tectis dimissis, quos suo loco refellemus, nec non aliis protestantium ac jansenistarum erroribus, hic illorum adorimur errores, qui sive germanam libertatis naturam, sive ejus in homine lapso existentiam impugnant. Sit igitur:

PROPOSITIO I.

Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ, non sufficit libertas a coactione, sed illa præterea requiritur, quæ dicitur a necessitate.

359. Propositio de fide est, contradictoria enim, quæ III. est Janse-

Digitized by Google

nii propositio his verbis concepta: *Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione*, uti *hæretica* proscripta est ab Innocentio X. in Bulla *Cum occasione*. Jansenio præiverat Bajus cujus propositio 39. *Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit* jamdudum damnata fuerat a S. Pio V. et Gregorio XIII.

360. Ne verborum ambagibus implicemur notiones præmittimus, quas circa naturam libertatis tum theologi tum probati philosophi tradunt.

361. Ac I. libertas, prout hic accipitur, definiri potest: *facultas eligendi*. Hæc definitio universalissima est ac tum Deo, tum Angelis, tum homini competit. Libertatis species omnes complectitur, excluditque quamcumque necessitatem tum intrinsecam tum extrinsecam.

362 Multiplex distinguitur libertatis species, alia est libertas *exercitii*, alia libertas *executionis*. Libertatis exercitii nomine venit imperium ipsum voluntatis, seu ipse actus intimus volendi; libertatis vero executionis voce significatur actus imperatus a voluntate et externus, cujusmodi ex. gr. esset actus surgendi, deambulandi etc. Prior proinde libertas pro objecto habet actus internos voluntatis, posterior autem etiam actus externos. Quo fit ut proprie dicta libertas ea sit quæ dicitur exercitii, in qua sola facultas eligendi residet, quæ a latinis *optio*, a græcis προαίρεσις seu *electio* vocatur.

363. Ad *electionem* porro, cum agitur de actibus internis voluntatis, requiritur ut quis possit inter duos aut plures terminos, spectatis rerum omnium adjunctis, unum vel alterum velle aut nolle, ac vicissim.

364. Libertati executionis opponitur *violentia* seu *coactio*, uti cum quispiam impeditur ab aliquo moliendo, aut cogitur ad aliquid faciendum, aut omittendum contra voluntatem suam, seu suæ voluntatis imperium.

365. Libertatis exercitii opponitur *necessitas*, quæ secum trahit *impossibilitatem oppositi*, uti si aliquis interius determinaretur ad aliquid volendum, vel nolendum.

366. Fieri proinde potest, ut aliquis fruatur libertate exercitii non autem executionis, aut e converso libertate executionis, minime vero exercitii.

367. Electio duos saltem terminos comparationis exigit, alioquin facultas eligendi seu optio non haberetur. Qui enim determinatus ad unum est, non habet objectum in quod electio cadat. Liber propterea non est sive homo circa felicitatem in genere, sive beatus circa Dei amorem.

368. Termini comparationis multiplices sunt; nam possunt esse duo contradictoria, ex. gr. amare vel non amare, quo in casu illa habetur libertatis species, quæ dicitur *contradictionis;* possunt præterea esse duo contraria, ut amare et odisse, et ex his exurgit alia libertatis species, *contrarietatis* nuncupata. Possunt denique esse duo *diversa* ex. gr. scribere vel legere; et tunc profluit tertia libertatis species, quæ *specificationis*, aut etiam *disparitatis* dicitur. In Deo et in Beatis nulla datur *contrarietatis* libertas inter bonum ac malum. In homine autem viatore una cum ceteris libertatis speciebus et hæc reperitur.

369. Libertatis enim radix, ut docet S. Thomas 1, 2. q. 17. ar. 1. ad 2., *est voluntas sicut subjectum, sed sicut causa est ratio; ex hac enim voluntas libere potest ad diversa ferri, quia ratio potest habere diversas acceptiones boni.* Mutua tamen datur actio voluntatis in rationem, ac vicissim rationis in voluntatem, quatenus voluntas potest rationem applicare ad consideranda motiva electionis inter diversos terminos, seu ad deliberandum, ac ratio permovere voluntatem potest ad eligendum. Nulla in Deo deliberatio reperitur, sed solum in creaturis finitis ac limitatis.

370. Pronum porro ex his notionibus colligere est 1° non esse permiscendam libertatem exercitii, quæ *antecedens* etiam dicitur, cum libertate executionis quæ *consequens* appellari consuevit; 2° neque *voluntatem* cum

Digitized by Google

libertate, cum fieri possit actum maxime voluntarium esse, nec tamen liberum; 3° inferri nullam libertatem concipi posse, ubi non datur electioni locus, aut electionem, ubi duo saltem non habentur comparationis termini, in quorum unum in præsentibus circumstantiis cadere non possit electio; aut *optio;* 4° naturam libertatis de qua est sermo, proprie consistere in antecedenti immunitate a quavis necessitate, qua indifferentia ad electionem tollatur inter duos aut plures terminos sive diversos, sive oppositos, sive contrarios, si de homine viatore agatur. Parum vero refert quo nomine necessitas illa vocetur *physica*, nempe aut *moralis*. Cum talis immunitas a necessitate reperitur, libertas quæ inde exurgit, *indifferentiæ* aut *arbitrii* libertas nuncupatur, qua homo vere dominus efficitur actionum suarum.

371. Animadvertendum autem est ad veterum scriptorum intelligentiam, ipsos consuevisse 1° *voluntarium* passim ac *spontaneum* pro *libero* usurpare; 2° vocabula *voluntatis* ac *libertatis* promiscue adhibere; 3° *necessitatem* cum *coactione* et præterea cum *vi* atque *violentia* sæpe confundere; 4° nec non libertatem *naturalem* cum *morali*, non secus ac servitutem *moralem* cum *naturali*.

372. Quibus præmissis perspicuitatis gratia, sic jam accedimus ad enuntiatam thesim vindicandam. Etiam in statu naturæ lapsæ ad merendum vel demerendum non sufficit libertas a coactione, sed requiritur præterea libertas a necessitate, si hæc necessitas etiam in hoc statu omnis meriti ac demeriti rationem tollit. Res porro ita se habet.

373. Etenim 1° Scripturæ rationem meriti aut demeriti illis tantum actionibus tribuunt, quarum homo per electionem dominus est; ut patet ex Deut. 30, 19. ubi dicitur: *Testes invoco hodie cœlum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam* etc. Item ex omnibus locis in quibus continentur præcepta, exhortationes et consilia, quæ inania forent, nisi in hominis potestate esset ea executioni mandare ad obtinenda quæ illis adnexa sunt præmia, aut ad evitandas ex illorum transgressione comminatas pœnas, quæ sunt retributiones meriti vel demeriti. His autem plena sunt utriusque fœderis eloquia. Exod. 20, 3. seqq. *Non habebis deos alienos . . . Non assumes nomen Dei tui frustra* etc. Patet demum ex illis omnibus testimoniis in quibus aliquid hominibus promittitur ea sub conditione *si voluerint*, sic Matth. 19, 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*, ac v. 23. *Si vis perfectus esse* etc.

374. 2° Nec alia unquam stetit Patribus sententia; S. Hieronymus *Cont. Jovin.* lib. 3. n. 3. *Liberi*, inquit, *arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin ubi necessitas, nec corona est.* Quæ quidem verba maxime probat Augustinus, ita in lib. *De Nat. et Grat.* c. 65. n. 78. scribens: *Quis non agnoscat? Quis non toto corde suscipiat? Quis aliter conditam humanam neget esse naturam?* Qui proinde in lib. *De duabus animabus* cap. 12. n. 17. inter cetera hæc habet: *Quamobrem illæ animæ, quidquid faciunt, si natura, non voluntate faciunt, id est, si libero et ad faciendum et ad non faciendum motu animi carent, peccatum earum tenere non possumus.* Alia plura ejusmodi testimonia exhibet Petavius toto lib. 3, *De opificio*.

375. S. Thomas S. Augustini ceterorumque Patrum vestigiis insistens *Quæst.* 6. *De malo*, cum sibi proposuisset quæstionem: *Utrum homo habeat liberam electionem, aut ex necessitate eligat*, respondet: *Dicendum quod quidam posuerunt, quod voluntas hominis ex necessitate movetur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur . . . Hæc autem opinio est hæretica. Tollit enim rationem meriti et demeriti in humanis actibus.*

376. 3° Hoc ipsum recta ratio suadet; constituto enim semel principio de voluntate antecedente ac ineluctabili necessitate ad aliquid abrepta, nulla amplius *moralitas* in actibus humanis fingi potest; nec enim actiones nostræ *morales* tantum ex eo dicuntur

Digitized by Google

quod morum normæ congruant vel ab ea dissentiant, verum etiam imo præcipue ex eo quod ejus imperio ac disciplinæ subjiciantur ab eaque dirigantur. *Incipit genus morum*, inquit S. Thomas in 2. *Sent.* dist. 24. q. 3. ar. 2., *ubi primum dominium voluntatis invenitur*. Quod vero interna necessitate fit, a norma seu regulis morum dirigi nequit. In eo præterea juxta eundem Angelicum doctorem totius meriti radix consistit, quod nempe aliquid ex his, quæ in nobis sunt tribuentes, ad aliena invicem accipienda quoddam nobis jus comparemus. *Per actum proprium*, scribit *De verit.* q. 29. ar. 6., *quis mereri non potest, nisi sit dominus sui actus. Sic enim suum actum quasi pretium pro præmio dare potest.* Jam vero ubi ineluctabilis intercedit necessitas, ibi nonnisi absurde dominium excogitari potest in proprios actus; *Ex hoc contingit*, ait rursum Angelicus 1, 2. q. 6. art. 2., *quod homo est dominus sui actus, quod habet deliberationem de suis actibus. Ex hoc enim quod ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in utrumque potest.* Atque hæc sufficiant, quin urgeamus exitiales fructus, adulteria scilicet, furta, homicidia, quæ ex doctrina adversariorum promanerent in societatis universæ perniciem.

DIFFICULTATES.

377. I. Obj. 1° Ex S. Augustino, cui consonant SS. Prosper, Jo. Damascenus, Fulgentius, Bernardus, Anselmus aliique passim, illud omne liberum censeri debet quod *voluntarium* est, satis hic sit ex Augustino proferre quæ scribit in lib. *De spiritu et litt.* c. 31. *Hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult facit, si non vult non facit.* Atqui plura volumus etiam necessitate cogente. 2° Magis elucet eorum mens in discrimine quod constituunt inter *naturam* et *voluntatem*, quod illa utpote determinata ad unum libera non sit, hæc autem semper libera sit, ergo quidquid *voluntarie* fit, *libere* fit, quacumque demum ratione fiat. En verba S. Augustini ex lib. 3. *De lib. arbitrio* c. 1. *Motus* (animæ) *non est utique naturalis, sed voluntarius;* hinc S. Thomas p. 1. q. 10. ar. 1. ad 1., *voluntas*, inquit, *dividitur contra naturam, sicut una causa contra aliam, quædam enim fiunt naturaliter, quædam voluntarie.* 3° Nec obest voluntatem præeunte ratione velle, siquidem plura sunt, quæ præeunte ratione necessario volumus e. g. beatitudinem in genere, si de nobis sermo sit; si de beatis, certum est eos velle præeunte ratione amorem beatificum, Deum vero processionem Spiritus Sancti. 4° Idque etiamsi intellectus proponat voluntati objectum necessario prosequendum aut fugiendum juxta S. Augustinum, qui in lib. *De nat. et grat.* c. 46. objicienti Pelagio: *Voluntatis arbitrio ac deliberatione privatur quidquid naturali necessitate constringitur*, respondet: *per enim absurdum est, ut ideo dicamus non pertinere ad voluntatem nostram* (scilicet ad libertatem), *quod beati esse volumus, quia id omnino nolle non possumus, nescio qua et bona constrictione naturæ: nec dicere audemus, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere justitiæ, quia non potest velle peccare.* 5° Loquitur porro S. Doctor in his postremis verbis de voluntate justitiæ prout Deo et beatis inest, quæ non patitur indifferentiam contradictionis, liberam tamen eam dicit, igitur ex Augustini ceterorumque Patrum doctrina optime libertas cum necessitate consistit.

378. Resp. Ad 1^m, *D.* Ilud ex Augustino ac reliquis Patribus liberum est quod est voluntarium, voluntate formaliter sumpta seu pro facultate eligendi, *C.* voluntate naturaliter seu necessario volente *N.* Jam præmonuimus Patres promiscue voces libertatis ac voluntatis, proindeque voluntarii ac liberi usurpare; quum proinde docent id *liberum* esse quod *voluntarium* est, vocem voluntarii uti synonimam adhibent *liberi*, seu ejus quod ex libera electione procedit. Cum voluntas naturaliter, seu prout natura est vult, necessario vult, cum vero vult prout est formaliter voluntas, seu ex deliberatione eligit, libera est. Quum Augustinus aliique patres dicunt liberum

Digitized by Google

quod voluntarium est, in secundo sensu hac voce utuntur. Duplicem hanc *voluntatis* ac *voluntarii* notionem exhibet S. Thomas *Quæst. 2. de Potentia* art. 3. Hac sublata æquivocatione, difficultas concidit.

379. Ad 2^m^, *D.* Constituunt discrimen inter *naturam* et *voluntatem*, prout formaliter voluntas est seu facultas electiva, *C.* prout voluntas agit per modum naturæ ad unum determinatæ, seu necessario *N.* Eadem in his latet æquivocatio in voce voluntatis nuper detecta; quod luculenter patet ex S. Thoma, qui in objecto loco exponit quid significaverit per *voluntatem* et per *naturam*, subdens: *est autem alius modus causandi proprius voluntatis, quæ est domina sui actus, præter modum, qui convenit naturæ, quæ est determinata ad unum.*

380. Ad 3^m^, *D.* Si quod ratio voluntati proponit in deliberationem cadat, ita ut ejus electione voluntas dici possit domina actus sui, *C.* si ita proponat ut sub deliberationem non cadat, sed necessario voluntas in objectum propositum feratur *N.* Jam vero talia sunt, quæ in exemplum adducuntur, circa hæc enim deliberare voluntas nequit, neque proinde illam relate ad recensita objecta liberam dicimus.

381. Ad 4^m^, *Neg.* Ad textum autem S. Augustini *D.* Absurdum est nos liberos non esse in eo quod beati esse volumus quoad libertatem contrarietatis, *C.* quoad libertatem contradictionis *N.* Liquet S. Doctoris mens ex errore quem refellebat in Pelagio, qui libertatis essentiam constituebat in libertate contrarietatis, seu indifferentia ad bonum et malum. Porro *nec libertas nec pars libertatis*, ut inquit S. Anselmus, *est potestas peccandi*, sed potius *libertatis defectus*, ut subjicit S. Thomas 1, 2. q. 109. ar. 2. ad 2. Quum proinde Julianus asseruerit: *Deus liber non est, qui malum non potest velle*, respondebat S. Doctor *Op. imperf.* l. 1 n. 100.: *Siccine Deum laudas, ut ei auferas libertatem.*

382. Ad 5^m^, *D.* Adeoque ab ea voluntate S. Augustinus excludit libertatem contrarietatis juxta dicta, *C.* libertatem contradictionis aut specificationis circa justitiæ exercitium ad extra *N.*

383. I. Inst. 1° S. Augustinus *De civit. Dei* lib. 5. c. 10. naturam libertatis nostræ exponens, scribit: *Si illa definitur esse necessitas, secundum quam dicimus necesse esse ut ita aliquid vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis libertatem auferat libertatis. Neque enim vitam Dei et præscientiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necesse esse Deum semper vivere et cuncta præscire.* Jam vero necessitas, quæ similis est illi, qua necesse est Deum vivere et cuncta præscire, libertatem a necessitate excludit; atqui tamen ex Augustino hæc non officit libertati voluntatis. Ergo. 2° Hæc vero congruunt liberi arbitrii definitioni, quam tradit S. Doctor lib. *De duab. animab.* c. 1. dum ab eo dicitur: *Animi motus cogente nullo.* Hinc S. Thomas in 2. *Sent.* dist. 25. q. 1. ar. 4. scribit: *liberum arbitrium dicitur ex eo quod cogi non possit.* Ergo sola coactio opponitur libertati. 3° proponens proinde sibi S. Thomas Augustini effatum: *Si aliquid est necessarium non est voluntarium*, respondet: *Dicendum, quod verbum Augustini est intelligendum de necessario necessitate coactionis. Necessitas autem naturalis non aufert libertatem voluntatis, ut ipsemet in eodem libro dicit.* Ergo.

384. Resp. Ad 1^m^, *D.* Necessitas quæ similis est ei qua necesse est Deum vivere et cuncta præscire vita essentiali et naturali, *C.* vita accidentali per operationem ad extra *N.* De hac porro loquitur S. Augustinus disputans adversus stoicos, qui ex Dei præscientia inferebant adimi homini libertatem, respondet vero S. Doctor præscientiam libertati non officere, quia si qua necessitas ex præscientia Dei oritur, consequens est, non antecedens; idem dic de operatione Dei ad extra, quæ accidentalis Deo est cum possit esse et non esse, siquidem libere Deus ad extra operatur, et hæc est quæ *vita* ab Augustino nuncupatur.

385. Ad 2^m^, *D.* Si *coactionis* vox ab utroque S. Doctore proprie seu stricte

Digitized by Google

sumeretur, *C.* si improprie seu lata significatione pro *necessitate N.* Hoc autem sensu in primis vocem hanc a S. Augustino usurpari, patet ex *Retract.* lib. 1. c. 15. ubi scribit protoparentes ideo esse culpandos, quia *nullo cogente*, id est libera voluntate, peccarunt, *suasit enim*, inquit, *tentatur ut hoc fieret, non coëgit.* Eodem pariter sensu adhibuisse vocem hanc S. Thomam, constat ex iis quæ scribit *Cont. Gent.* lib. 3. c. 148. ubi probandum assumpsit *per auxilium divinæ gratiæ hominem non* COGI *ad virtutem*, et alibi passim.

386. Ad 3^m^, *D.* Non est *voluntarium* id est *liberum*, quatenus opponitur electioni, seu facultati electivæ, *C.* quatenus opponitur coactioni proprie dictæ *N.* Viget semper in his eadem æquivocatio orta ex diversa significatione vocis *coactionis*, quæ uti vidimus, tum a S. Augustino tum a S. Thoma adhibetur ad significandam *necessitatem.*

387. III. Inst. 1° Laus non debetur nisi actibus liberis; atqui S. Augustinus laudi Deo vertit *quod negare seipsum non potest*, et Angelis quod *Deo adhæreant*, seu laudat tum Deum tum Angelos ob actus necessarios, censuit igitur necessitatem non opponi libertati. 2° Statuit præterea homini post peccatum necessitatem peccandi inesse, quæ tamen peccata ex necessitate patrata a Deo imputari docet in *Op. imperf.* lib. 1. c. 105. scribens: *De quo genere malorum Deus rogatur, ubi dicitur: delicta juventutis et ignorantiæ meæ ne memineris. Quod genus delictorum si non imputaret Deus justus, non ea sibi dimitti posceret homo fidelis.* Ergo.

388. Resp. Ad 1^m^, *D.* Laus proprie dicta ac presse sumpta, non debetur nisi actibus liberis, *C.* latiori in sensu accepta, pro honore *N.* Etenim, uti observat S. Thomas 2. 2. q. 91. ar. 1. ad 1., laus proprie dicta est *sermo dilucidans magnitudinem virtutis.* Adeoque non debetur nisi liberis actibus; laus vero late sumpta pro honore *non actui sicut laus sed magis agenti tribuitur*, ratione habita dignitatis solius supposití, licet jam sit in fine ac proinde etiam propter actus necessarios. Quo sensu Deum S. Augustinus et Angelos ob necessarios recensitos actus commendat.

389. Ad 2^m^, *D.* Statuit S. Augustinus inesse homini post originale peccatum necessitatem peccandi moralem et vagam, *C.* physicam et determinantem ineluctabiliter ad aliquod peccatum actu *N.* Accedit, quod ibi S. Doctor nomen peccati etiam large sumat de imperfectionibus etiam naturalibus, quæ ex peccato proveniunt.

390. II. Obj. 1° Christus liber fuit tum in amando Deo, tum in præcepto Patris servando de subeunda morte, meruit enim; atqui Christus nulla fruebatur in illis actibus libertate a necessitate, siquidem utpote comprehensor necessario Deum diligebat; utpote impeccabilis non poterat præceptum sibi datum non observare. 2° Disserens proinde S. Thomas in 3. *Sent.* dist. 18. q. 1. ar. 2. ad 3. de libero Christi arbitrio scribit: *Vel dicendum, quod si etiam esset determinatum ad unum numero, sicut ad diligendum Deum, quod non facere non poterat, tamen ex hoc non amittit libertatem aut rationem laudis sive meriti, quia in illud non coacte sed sponte tendit, et ita est actus sui dominus.* Ergo ex S. Thoma 1° non tollitur libertas *ex determinatione ad unum;* 2° ad rationem laudis ac meriti satis est non *coacte*, sed *sponte* in laudabilia ferri, seu solam *coactionem* libertati officere, non autem *necessitatem* aut *spontaneitatem.* Ergo.

391. Resp. Ad 1^m^, *D. Maj.* quoad primam partem: Christus liber fuit in amando Deo effective quoad specificationem operum, *C.* in se et affective *N.* Quoad alteram partem, sic *D. min.* Christus necessario Deum diligebat in se, *C.* effective quoad operum specificationem *N.* Ac negamus omnino alteram minoris partem de absoluta mortis necessitate ex præcepto proveniente.

392. Itaque amor Dei sub duplici potest respectu considerari, in se seu

Digitized by Google

in sua essentia spectatus, et certum est Christum non potuisse Deum non amare; potest considerari effective seu in actu practico in electione actuum particularium et circa hos Christus ad nullum in specie determinatus erat, poteratque propterea quemcumque eligere, e. g. ex Dei amore vel jejunare vel manducare; ambulare vel quiescere, prædicare vel desistere etc. Quod vero spectat ad mortem subeundam liber Christus omnino fuit, siquidem *oblatus est quia ipse voluit;* dicendum propterea est vel rigorosum a Patre præceptum ipsum non habuisse, uti plures contendunt; vel si quod habuit, non habuisse absolutum sed conditionatum, adeo ut si noluisset mortem subire, potuisset dispensationem petere, ut ipsemet declarat Math. 26, 53.

393. Ad 2^m, *D.* Ex S. Thoma non tollitur libertas ex determinatione ad unum secundum genus moris, *C.* ex determinatione ad unum simpliciter *N.* En quomodo Angelicus Doctor *De verit.* q. 29. ar. 6. ad 1. mentem suam aperiat: *Licet enim*, inquit, *anima Christi esset determinata ad unum secundum genus moris, scilicet ad bonum, non tamen erat determinata ad unum simpliciter; poterat enim hoc vel illud facere et non facere. Et ideo libertas in eo remanebat, quæ requiritur ad merendum*, seu libertas *specificationis.*

394. Sic etiam: Ex eodem Angelico, ad rationem laudis ac meriti satis est non *coacte* sed *sponte* in laudabilia ferri, id est non *necessario, C.* coactione proprie dicta *N.* Jam enim animadvertimus S. Thomam vocem coactionis adhibere in sensu necessitatis, et vocem proinde *spontaneitatis*, in sensu libertatis. Hac detecta æquivocatione evanescit difficultas. Sane cum ibid. dicat S. Thomas *et ita est dominus actus sui*, patet ipsum vocem *coacte* pro *necessario* usurpasse, eo vel magis quod ipsemet declaret p. 1. q. 28. ar. 1. ad 3. quid significet cum dicit, quempiam dominum esse actus sui, scribens: *Sumus domini nostrorum actuum, secundum quod possumus hoc vel illud eligere.*

395. III. Obj. 1° Ad libertatem satis est, si actus prævio rationis judicio eliciatur, ac proinde voluntas se ipsam ad agendum determinet, ut actus elicitus possit voluntarius dici ac imperatus a voluntate, ac ita sit voluntarius et etiam sit in nostra potestate, atque ut loquitur S. Augustinus, *si homo vult facit, si non vult, non facit*, præsertim si actus voluntaria delectatione eliciatur, juxta illud Augustini effatum *De nupt. et concup.* lib. 1. c. 30. n. 1. *Ibi sumus veraciter liberi, ubi non delectamur inviti;* et in *Ps.* 134. n. 11. *Libera voluntate facimus... quia delectati facimus.* Atqui cum his omnibus necessitas consistere potest; frustra igitur naturæ libertatis necessitatem adversari obtenditur; 2° sane licet peccatores obdurati dura necessitate premantur, libere tamen peccant; quin etiam peccant dæmones atque damnati licet necessitate graviori adhuc compulsi; quemadmodum beati qui etsi necessario Deum diligant libere tamen diligunt, est enim ipsorum amor actus humanus; 3° Deus ipse, quamvis nunc saltem, necessario creaturas velit, liber tamen circa eas est. Ergo.

396. Resp. Ad 1^m, *D. Maj.* Si in recensitis actus ita voluntarie elicitus sit ut electio a voluntate pendeat, *C.* si ita elicitus a voluntate sit ut electio a voluntate non pendeat *N.* Quæcumque demum causa electionem excludat, ita ut voluntas ineluctabiliter ad unum determinetur antecedenter, jam libertas adimitur indifferentiæ quæ ad merendum vel demerendum requiritur. Dum vero S. Augustinus de delectatione loquitur cum qua consistit libertas, delectatio est deliberata et consequens, ut ipsemet declarat dum *De Gen. ad lit.* lib. 6. c. 7. n. 11. scribit, naturam sat bonam esse, *quæ habet in potestate illicitam delectationem, si extiterit, ita cohibere, ut non solum de ceteris licitis recteque factis, verum etiam de ipsius pravæ delectationis cohibitione lætetur.*

397. Ad 2^m, *D.* Premuntur peccatores obdurati necessitate morali ac late sumpta, *C.* necessitate physica et

Digitized by Google

absoluta *N.* Ejusmodi necessitas vaga est et consequenter neque ad ullum specie actum determinat, adeoque vinci potest, si præsertim oratione utantur, ceterisque subsidiis quæ a peccato retrahant, quæ si omittant, sibi imputare debent si peccare pergant; quod vero attinet ad damnatos dæmonesque ipsos, neque ii physica necessitate impelluntur, sed morali, quoniam tamen in termino constituti sunt, illorum peccata, ut docet S. Thomas, ad demeritum non imputantur.

398. Ad 3^m^, *D.* Deus necessario nunc vult creaturas necessitate consequenti, *C.* necessitate antecedenti de qua hic agimus *N.* Eodem scilicet actu nunc Deus vult creaturas quo ipsas voluit, nempe actu libero et immutabili.

PROPOSITIO II.

Quamvis per originale peccatum, liberum hominis arbitrium attenuatum sit, non est tamen extinctum
seu
Manet in statu naturæ lapsæ vera libertas indifferentiæ ad merendum vel demerendum necessaria.

399. Propositio de fide est, sancita a conc. Tridentino sess. VI. Can. 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo imo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam; anath. sit.*

400. Thesim hanc adstruimus directe adversus novatores qui sec. XVI. *nihilismum* rationis ac proinde libertatis proclamarunt ex essentiali hominis corruptione per peccatum originale inductum, nec non adversus jansenistas, qui causam cum illis hac in parte communem faciunt; argumentis proinde theologicis eam propugnamus, indirecte autem adversus incredulos humanam libertatem tuemur, quoniam et ipsi eam adorti sunt. Cum vero Scripturarum ac Patrum documenta quæ huc pariter spectant in præcedenti propositione retulerimus, ne iterum huc revocemus, illis suppositis, sic pergimus ex ratione eaque multiplici rem nostram conficere.

401. Ac 1° Ex sensu intimo quo sentimus nos vi propria seu propria activitate permoveri ad aliquid eligendum, volendum, aut respuendum ita ut possimus, quoties libet, hujus activitatis argumenta præbere. 2° Ex agendi ratione, si enim necessitate impelleremur, semper tota vi, ut in necessario agentibus fit, in aliquid ferremur, nec in nostra potestate esset eam suspendere aut cohibere, aut diverso gradu promere, quæ omnia jugiter nos agere in comperto plane est. 3° Ex communi omnium consensu; omnes siquidem se libertate frui persuasum habent, hanc enim libertatem, ut scribit S. Augustinus lib. *De duab. animab.* c. 11. n. 15. *Cantant et in montibus pastores, et in theatris poetæ, et indocti in circulis, et docti in bibliothecis, et magistri in scholis, et Antistites in sacratis locis, et in orbe terrarum genus humanum.* 4° Ex legibus, præmiis, ac pœnis a legislatoribus constitutis ad bene regendam societatem. 5° Ex sensu laudis aut vituperii quo percellimur ex recte vel male factis. 6° Ex ipsa incredulorum practica conversandi ratione, qui quamvis sibi et aliis persuadere adnitantur dura hominem impelli necessitate ineluctabili, ita tamen se gerunt perinde ac si plene ea fruerentur libertate tum circa se, tum circa sibi subjectos; dum propterea ipsi theoretice libertatem negant, eam adstruunt practice.

DIFFICULTATES.

402. I. Obj. Scriptura non obscure docet hominem in præsenti statu vera esse libertate destitutum; etenim 1° Jerem. 10, 23. *Scio Domine*, inquit, *quia non est hominis via ejus.* 2° Prov. 21, 1. *Cor regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud*, et alibi passim. Ergo.

403. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, *D.* Quoad executionem, *C.* quoad exercitium *Subd.* Circa opera supernaturalis ordinis, *C.* circa opera ordinis naturalis *N.* Posuit enim Deus hominem in manu consilii sui; quamvis Deus identi-

Digitized by Google

dem executionem humanorum consiliorum impediat.

404. Ad 2^m, *D.* Salva libertate, *C.* ea sublata *N.* Hoc enim aliaque ejusmodi Scripturarum testimonia intelligi debent vel de libertate executionis, vel de necessitate gratiæ, vel de servitute peccati, vel de necessitate morali pro subjecta materia.

405. II. Obj. 1° S. Augustinus in *Enchir.* c. 30. docet hominem per peccatum liberum penitus arbitrium amisisse scribens: *Libero arbitrio male utens homo et se perdidit et ipsum.* 2° Ex quo infert ortam in homine lapso peccandi *necessitatem*, ait enim in lib. *Cont. Fortunatum* n. 22. *Postquam ipse* (Adam) *libera voluntate peccavit, nos in necessitatem præcipitati sumus, qui ab ejus stirpe descendimus;* 3° adeoque periisse in nobis arbitrii indifferentiam, uti scribit in libris *Cont. Julian.* et in serm. 106. n. 11. ubi affirmat *nos non agere sed agi.* Ergo.

406. Resp. Ad 1^m, *D.* Docet hominem liberum amisisse arbitrium, quale in paradiso fuit *habendi plenam cum immortalitate justitiam,* seu quoad ejus perfectionem, *C.* absolute et simpliciter *N.* Hanc porro nec aliam fuisse in hoc effato, quo tantopere novatores et janseniani abusi sunt, Augustini mentem, constat ex comparatione quam ibid. S. Doctor instituit inter felicitatem et vigorem quem habuit Adam ante peccatum, et languorem qui post peccatum secutus est; hinc dicit *emortuum et non emortuum* arbitrium nostrum, *emortuum ad habendam plenam cum immortalitate justitiam, non emortuum* ad cooperandum Deo, et ad moralia opera saltem faciliora perficienda. Atque ut clarius adhuc se ipsum exprimit in lib. *Ad Bonifac. contra duas epist. Pelag.* c. 2. *Adhuc curatur, . . . sanatur languor; libertas periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit.*

407. Ad 2^m, *D.* Necessitatem *moralem* ortam ex inordinatione concupiscentiæ, *C.* proprie dictam *N.* Nempe loquitur de illa lege quæ est in membris nostris ob quam scribebat Apostolus Rom. 7, 15. *Non quod volo bonum hoc ago, sed quod nolo malum illud facio.*

408. Ad 3^m, *D.* Qualem tuebantur pelagiani, *C.* qualem nos adstruimus *N.* Pelagiani siquidem ex principio quod homo adhuc sit qualis primitus a Deo conditus fuerat, inferebant integris plane adhuc viribus hominem pollere ad bonum quodcumque operandum; S. Augustinus propterea ad errorem hunc refellendum inficiabatur tali integritate hominem constare, quia ita eum esse in præsentia constitutum docebat, ut nisi ipsi medicinalis gratia opituletur, nequeat saltem difficiliora mandata servare atque graves vincere tentationes. Falsum porro est quod adjiciunt adversarii, hominem scilicet ex Augustino *non agere sed agi;* sed potius scribit: *immo et agis et ageris, si a bono agaris,* quibus verbis gratiæ et voluntatis concursum ad operationem expressit.

409. III. Obj. 1° Voluntas necessario fertur ad felicitatem in genere, ergo etiam in specie seu in singulis actibus. 2° Quoties enim voluntas eligit, eligit sub ratione majoris boni aut veri aut apparentis. 3° Si enim necessario non prosequeretur sub ratione majoris boni, eligeret sub ratione minoris boni, adeoque sub ratione mali, quod fieri nequit. 4° Si bona utrinque æqualia voluntati offerantur, numquam eliget, alioquin eligeret sine ratione sufficienti, uti trutina quæ numquam dabit præpondium nisi æquilibrium tollatur. 5° Libertas indifferentiæ cum in æquilibrio consistat, numquam in praxi dari potest, aut enim abripitur a motivis rationalibus, aut a sensibilitate, seu concupiscentia, ut vocant. 6° Sane voluntas utpote facultas cæca necessario sequitur aut objectum ab intellectu propositum, aut sensibilitatis impulsum. 7° Quod confirmatur ex eo quod voluntas necessario agat juxta dictamen practicum rationis, quod determinatur a judicio prævio theoretico intellectus adeoque necessario; 8° intellectus enim necessario repræsentat boni vel mali objectum, prout percipit. Ergo.

410. Resp. Ad 1^m, *C. A. Neg. Cons.*

Digitized by Google

Tunc enim solum voluntas necessario abripitur ab objecto, quum sub sola ratione boni sub omni respectu proponitur, non autem cum proponitur sub ratione mixta boni ac mali; in casibus autem particularibus semper sub hoc respectu objectum proponitur, cum nullum sit in particulari bonum absolutum, si Deum excipias, quem tamen homo non cognoscit nisi abstractive.

411. Ad 2^m, *D.* Ita tamen ut præcellentia unius boni præ alia, utpote finita, non cogat voluntatem ad electionem, *C.* ut cogat sive necessitate impellat *N.* Voluntas quidem vi illius generalis ac necessariæ ad felicitatem tendentiæ determinatur ad electionem in specie, ast cum nullum particulare objectum, uti diximus, sub sola ratione boni, aut mali se se offerat, hinc potest semper libere se determinare seu deliberare potest ita, ut minus quandoque bonum eligat ad exercitium libertatis, quod tunc jam majus bonum ipsi est, aut irrationabiliter etiam, ut sæpe fit.

412. Ad 3^m, *Neg.* Sed eligit sub ratione aut mixti boni aut mixti mali, prout diximus.

413. Ad 4^m, *Neg.* Posset enim hoc in casu eligere ad excercitium suæ libertatis, adeoque non eligeret sine ratione sufficienti; atque hinc patet discrimen, quod interpositum est inter libram seu trutinam et voluntatem, quod illa passiva sit, hæc vero activa, quæ se ipsam scilicet propria vi determinare potest, ac inclinare in hanc potius quam in illam partem.

414. Ad 5^m, *D.* Libertas indifferentiæ in æquilibrio consistit, quatenus nil sit quod ipsam necessario in alterutram partem compellat, *C.* quatenus numquam in unam potius quam in alteram feratur aut inclinetur *N.* Satis enim est ad libertatem indifferentiæ, ut, quavis inclinatione aut tendentia supposita, dominium penes voluntatem sit.

415. Ad 6^m, *D.* Ita tamen ut postquam ab intellectu propositum est, aut cum sentit se a sensibilitate allici, voluntas dominium deliberationis suæ teneat, *C.* ut ab alterutro necessario abripiatur *N.* Voluntas nonnisi omnibus perpensis, deliberat ac determinat se utpote semper activa.

416. Ad 7^m, *D.* Si pro judicio practico significetur actualis deliberatio, *C.* si significetur prævium seu antecedens judicium theoreticum intellectus, cui se necessario conformare debeat voluntas *N.* In primo sensu deliberatio est ipsum libertatis exercitium reduplicative sumptum, et tunc necessitas non est nisi consequens, quatenus non potest non deliberare dum deliberat; ast in secundo sensu est falsum voluntatem necessario abripi a judicio speculativo intellectus; quoties enim verificatur illud Poetæ:

> . . . . . Aliudque cupido
> Mens aliud suadet; video meliora proloque,
> Deteriora sequor?

417. IV. Obj. 1° Fieri potest ut sensus intimus nos decipiat, ac dum videmur libere velle, antecedenti necessitate compellamur; 2° perinde ac si lapidi aut acui magneticæ paulo ante motum aut tendentiam, cum cognitione desiderium imprimeretur se movendi locum determinatum versus, putarent se libere tendere ac se movere, attamen reipsa necessario tenderent ac se moverent; 3° quod verisimile fit ex eo quod homo ad singulos actus prævia motione seu prædeterminatione divina indigeat ut ex potentia exerat se in actum, ac proinde in singulis suis actionibus pendeat uti causa secunda a Deo causa prima. Ergo.

418. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Numquam enim, ut philosophi suo loco ostendunt, sensus intimus decipere nos potest in objectis quæ ipsius propria sunt, alioquin in absurdum scepticismum dilabi deberemus. Quod si interdum videtur fallere nos, tunc sensus intimus non versatur circa objecta sibi propria.

419. Ad 2^m, *Neg. paritatem.* Prætermissa enim absurda hypothesi cui illa innititur, maximam in ea deprehendimus differentiam; nam homo non solum sentit se liberum esse; sed quo-

Digitized by Google

ties ei libuerit, toties potest suam libertatem facto ipso ostendere movendo se aut sistendo, sedendo aut surgendo, majori vel minori festinatione incedendo, hoc vel illud, hoc vel oppositum eligendo, quod nec acus magnetica, aut lapis decidens præstare possent.

420. Ad 3^m, *D.* Quatenus indiget jugi conservatione ad vivendum et agendum, *C.* alio sensu *N.* Deus profecto quam rebus omnibus activitatem initio contulit, eam ipsis jugiter conservat: quo sensu optime dici potest ac debet, homines sicut res ceteras pendere uti causas secundas a Deo causa prima tum in essendo tum in agendo. Hæc autem conservatio pendet ab actu divinæ voluntatis qui se protendit ad universam existentiæ periodum, nec alio opus est, ut homo potentiam suam in actum exerat.

CAPUT VI.

DE FUTURA HOMINIS VITA.

421. Brevis admodum præsens hominis vita est quam æterna altera excipiet. Ast oh quam diversa sors hominem in altera vita manet! Scilicet pro meritorum, quæ opitulante Dei gratia, aut demeritorum quæ eidem obsistendo sibi comparavit, præmia vel pœnæ eum consequentur. Si nulla reatus macula obstrictus ex hac vita decedat, illico æternum beatus erit, sin vero gravi culpæ labe coinquinatus vitam hanc finiat, æternum infelix; si aut leviori adspersus culpa, aut pœna nondum omnino soluta, in alteram vitam migret, temporali expiationi subjicietur; si demum contingat eum mori originali noxa non expiata, ab æterna beatitudine in perpetuum excludetur. De quadruplici proinde hoc statu nobis disserendum superest, de supernaturali scilicet beatitudine, de purgatorio, de inferno, deque statu sine baptismo decedentium. Quæ quidem totidem distinctis articulis ex ordine conficiemus.

ARTICULUS I.

DE SUPERNATURALI HOMINIS BEATITUDINE.

422. Beatitudo, quæ etiam summum bonum aut ultimus finis nuncupatur, a Boetio *De consol. Philos.* lib. 3. part. 2. definitur: *status omnium bonorum aggregatione perfectus;* a S. Augustino *Enarr. in Ps.* 11. n. 11. *Bonorum omnium summa et cumulus;* a scholasticis autem: *summum bonum appetitus rationalis satiativum.*

423. Sub duplici porro respectu beatitudo spectari potest, prout nempe aut *objectiva* aut *subjectiva* est, prout objectiva, est res ipsa cujus possessione efficimur beati; prout autem est subjectiva aut formalis, est actus ipse, quo beatitate utimur ac fruimur, seu ipsa hujus rei possessio et fruitio.

424. Antequam divina revelatio hominibus affulsisset, philosophi in varias multiplicesque sententias distracti sunt circa veram hominis beatitudinem, ita ut supra biscentum enumerarentur, quæ tamen omnes a vero abludebant. Depulsa tandem per evangelicam lucem spissa errorum caligine, compertum tandem omnibus est, eam in sola Dei cognitione ac possessione consistere, sive ejusmodi cognitio et possessio in ordine naturali spectetur, sive in ordine supernaturali. Finis siquidem intelligentis naturæ non nisi Deus est, qui solus potest ejus facultates explere. Beatitudo naturalis quamvis in se perfecta, evanescit si comparetur cum beatitudine supernaturali; illa siquidem ex sola abstractiva Dei cognitione et fruitione exurgit, hæc vero in ipsa immediata intuitiva Dei visione seu cognitione et fruitione consistit.

425. De supernaturali hac beatitudine nos hic acturi sumus, et quatuor fidei nostræ articulos adstruemus 1° beatos superno lumine illustratos Deum immediate ac intuitive videre; 2° non tamen ipsum comprehendere; 3° pro diverso meritorum gradu eosdem Deum inæquali modo videre; 4°

Digitized by Google

divinam hanc beatificam visionem non differri usque ad corporum nostrorum resurrectionem.

PROPOSITIO I.

Beati in patria supernaturaliter Dei essentiam intuitive vident.

426. Definita hæc veritas est a conc. Florentino act. XXII. dum statuit animas perfecte puras *in cœlum mox suscipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est;* idemque jam definierat Benedictus XII in Const. *Benedictus Deus.*

427. Ideo vero in enuntiata propositione adjecta est vox *supernaturaliter*, ut excluderetur error beguardorum ac beguinarum, qui, uti dicitur in *Clementina: ad nostrum de hæreticis*, autumarunt Deum videri posse absque *luminis gloriæ* subsidio. In hunc ipsum errorem jamdiu impegerant eunomiani qui non solum Deum se videre naturaliter posse audacter effutiebant, verum etiam comprehendere, teste Theodoreto *Hæretic. fabular.* lib. 4. cap. 3.

428. Statuitur autem propositio adversus Græcos palamitas, qui docuerunt Deum neque supernaturaliter intuitive videri a beatis in sua essentia, sed solum abstractive; his recentiores plerique Armeni, ut refert Rodulphus Archiepiscopus Armachanus, adhæserunt.

429. Jam vero tum Scriptura, tum traditio catholicum dogma apertissime docent. Christus enim Matt. 18, 10. *Angeli eorum*, inquit, *in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est:* de hominibus vero cum ibid. 22, 30. dicat Christus: *Erunt sicut angeli Dei in cœlo*, aut uti legitur apud Lucam 20, 36. *Æquales angelis sunt.* Si igitur Angeli Deum intuitive vident, et animæ vident beatæ. Quod pariter adstruit Apostolus dum 1. Cor. 13, 12. scribit: *Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.* Quibus verbis antithesin instituit inter visionem Dei abstractivam quam in præsentia habemus et intuitivam qua olim fruemur. Ergo.

430. Nec minus luculenter id ipsum docuere Patres traditionis testes, quorum testimonia uberrime profert Petavius *De Deo* lib. 7. c. 7. Nos ex illis unum vel alterum seligimus. S. Iræneus lib. 4. *Cont. Hæres.* c. 20. n. 5. Sic pulcherrime scribit: *Quemadmodum videntes lumen, intra lumen sunt, et claritatem ejus percipiunt: sic et qui vident Deum intra Deum sunt, percipientes ejus claritatem. . . . Percipiunt ergo vitam qui vident Deum.* S. Cyprianus *Epist.* 56. *Quæ erit gloria*, exclamat, *et quanta lætitia, admitti ut Deum videas?* Demum S. Augustinus *Ep.* 148, n. 7. qui verbis utitur S. Hieronymi: *Homo*, inquit, *Dei faciem videre non potest, Angeli autem etiam minimorum in Ecclesia semper vident faciem Dei, et nunc in speculo videmus et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem quando de hominibus in Angelos profecerimus.* Quibus nihil loculentius dici potest.

DIFFICULTATES.

431. I. Obj. 1° Eadem ratione Scripturæ dicunt Angelos aut beatos Deum videre, qua tradunt sanctos V. T. Deum conspexisse *facie ad faciem*, ut Jacob Genes. 32, 30. Mosen Exod. 33, 11. qui tamen Dei essentiam minime viderunt: 2° Deus expresse et absolute *invisibilis* in Scripturis dicitur, ut 1. Tim. 1, 17. *Regi seculorum immortali et invisibili*, et iterum ibid. 6, 16. *Qui. . . lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest;* et Jo. 1, 18. *Deum nemo vidit unquam.* 3° Quin etiam et de Angelis ipsis 1. Pet. 1, 12. dicitur: *In quem* (Spiritum S.) *desiderant Angeli prospicere;* si *desiderant* prospicere, igitur necdum prospiciunt. 4° Cum præterea eodem modo dicatur Deus *incomprehensibilis* ac *invisibilis*, ac Deus reipsa incomprehensibilis sit, erit igitur pariter invisibilis. Ergo.

432. Resp. Ad 1^m^, *Neg.* Tum quia in Scripturis V. T. nulla instituitur antithesis inter visionem abstractivam Dei ac intuitivam, uti fit in locis a no-

Digitized by Google

bis adductis; tum quia sensus traditionalis antiquitatis diverso sensu tum Veteris tum Novi Testamenti loca accepit ac intellexit.

433. Ad 2^m^, *D.* Invisibilis sub aliquibus respectibus Deus in Scripturis prædicatur, *C.* omnimode *N.* Nempe invisibilem dici Deum Patres docent 1° oculis corporeis; 2° in præsentis vitæ conditione; 3° solius naturæ viribus; 4° quatenus *invisibilis* synonimice accipitur cum *incomprehensibilis.* Sicque explicantur duo priora ex Apostolo objecta loca, et Joannis verba. Sane S. Augustinus *Ep.* 148. ita enarrat verba Apostoli: *Regi seculorum* etc. *invisibili autem*, inquit, *non in secula seculorum*, *sed tantum in hoc seculo:* eademque ratione exponi debet Joannis textus, uti ostendit Toletus in hunc loc.

434. Ad 3^m^, *Neg. Conseq.* Siquidem græc. textus illud Angelorum *desiderium* non ad Spiritum S., sed ad mysteria refert, de quibus hic egit Petrus dicens: *in quæ;* verum et hoc omisso, sic S. Gregorius M. *Moral.* lib. 18. n. 91. hæc præclare inter se componit, scribens: *Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur.*

435. Ad 4^m^, *D.* Sed diversa ratione, *C.* eadem prorsus *N.* Nam repugnat creaturam finitam infinitam naturam cujusmodi Deus est posse comprehendere; nulla autem est repugnantia, quod creatura adjuta lumine gloriæ, ad Deum intuitive contemplandum admittatur.

436. II. Obj. Patres inter quos Ambrosius et Hieronymus ex Latinis; Chrysostomus, Theodoretus, aliique passim ex Græcis, aperte negant sive ab Angelis sive ab hominibus divinam naturam videri posse. Sic præ ceteris scribit Chrysostomus *Hom.* 15. *in Jo. Id quod est Deus non modo prophetæ, sed nec Angeli nec Archangeli vident. . . creata quippe natura quomodo increatam videre possit?* Ergo.

437. Resp. *Neg. Ant.* Etenim in primis id non inficiatur Hieronymus, cujus verba supra protulimus quibus, aperte dogma catholicum expressit, dum igitur videtur denegare Angelis aut Beatis visionem Dei, loquitur de visione *comprehensiva juxta naturæ suæ proprietatem.* De eadem comprehensiva visione loquitur S. Ambrosius, dum *Comment. in S. Lucam* eandem visionem videtur inficiari; prosequitur enim scribens: *Ideo Deum nemo vidit unquam quia eam, quæ in Deo habitat, plenitudinem Divinitatis nemo conspexit, nemo mente aut oculis* COMPREHENDIT.

438. Neque alia Chrysostomo stetit mens, nam et ipse solam excludit *comprehensionem,* seu *visionem comprehensivam,* uti patet tum ex verbis immediate sequentibus: *Quantum Pater habet de Filio:* tum ex ejus aperta doctrina circa visionem mere intuitivam, quam tradit in *Paræsi* 1. *ad Theodorum lapsum* n. 11. ubi: *Quid dicetur*, inquit, *quando ipsa veritas aderit? Quando apertis regiis ædibus ipsum regem conspicere licebit: non ultra in ænigmate, neque per speculum, sed facie ad faciem, nec ultra per fidem sed per speciem?* Eademque ratione reliqui Græci patres exponi debent.

439. III. Obj. 1° Creaturæ finitæ conditio nequit objectum infinitum attingere, cujusmodi Deus est. 2° Eo vel magis, quod Deus et creatura in diverso plane ordine sint, ac proinde nulla detur inter facultates nostras et Deum proportio; hinc eadem ratione qua oculus corporeus non potest videre objectum spirituale, ex. gr. Angelum, sic nec potest anima videre Deum. Ergo.

440. Resp. Ad 1^m^, *D.* Adeoque nequit Deum attingere *modo infinito, C.* non potest attingere *modo finito* uti nos adstruimus, *N.* Alioquin nec ullam abstractivam Dei cognitionem habere possemus.

441. Ad 2^m^, *D.* In diverso sunt ordine Deus et creatura, ita tamen ut intercedat inter eos saltem proportio *habitudinis, C.* ut hæc excludatur *N.* Constituta autem hac habitudine inter Deum et creaturam rationalem et intelligentem, fit ut hæc habeat, ut lo-

Digitized by Google

quebantur scholastici, *potentialitatem* ad Deum videndum; adjecto insuper subsidio *luminis gloriæ*, idonea redditur ad ejusmodi intuitivam visionem.

442. Quid porro præcise veniat nomine *luminis gloriæ*, difficile admodum est determinare. Juxta thomistas hoc lumen consistit in creata aliqua qualitate ad modum habitus animæ beatæ inhærente. Juxta scotistas consistit in charitate ipsa qua cum justi ex hac vita decedunt, et cujus ope consortes fiunt divinæ naturæ. Juxta Thomassinum est ipsa Spiritus Sancti hypostasis Beatorum mentem intime collustrans. Juxta Petavium est Deus ipse animæ beatæ conjunctus; et ita porro alii aliam sententiam sectantur, quia ex fidei principiis præter existentiam, nihil certi quoad naturam constitui potest. Cum in patriam pervenerimus, divina adspirante gratia, quid sit plane cognoscemus.

PROPOSITIO II.

Beati supernaturaliter Deum non comprehendunt, nec comprehendere possunt.

443. Et hæc propositio de fide est; conc. enim Lateranense IV. cap. *Firmiter* hanc dedit definitionem: *Credimus quod sit Deus incomprehensibilis.*

444. Ad penitiorem rei de qua agitur intelligentiam præemittendum est diversam veteres Patres exhibuisse *incomprehensibilitatis* notionem ab ea quam deinceps scholastici passim, S. Thoma duce, adoptarunt. Etenim veteres, ut ostendit Petavius *de Deo* lib. 7. c. 3. ad comprehensionem non requisierunt nisi adæquatam rei notitiam, tum scilicet ejus, quod *formaliter* eidem inesse dicitur, tum ejus quod *eminenter*, aut *virtualiter* in ea includitur. S. Thomas p. 1. q. 12. ar. 7. et cum eo scholastici passim ad comprehensionem præterea requirunt cognitionem, quæ ita exæquet et exhauriat objectum cognitum, ut nihil in eo sit, quod penitus non cognoscatur. Adeoque veteres constituebant comprehensionem in *æqualitate objectiva et intentionali* cognoscentis, ac *repræsentalitia;* scholastici vero eam constituunt in *æqualitate essentiali et entitativa* inter cognoscentem et rem cognitam. Petavius et Vasquezius veterum sententiæ adhæserunt. Nos in hac sententiarum discrepantia veritatem enuntiatæ theseos argumentis generalibus ex Scriptura et traditione desumptis incomprehensibilitatem Dei protuebimur in quacumque hypothesi.

445. Ac primo Scripturæ aperte hanc Dei proprietatem prædicant; Jerem. enim 32, 19. Deus dicitur: *Magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu;* et Apostolus Rom. 11, 33. exclamat: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus!* Quo pariter spectant loca illa in quibus Deus *invisibilis* dicitur; cum vero ex demonstratis intelligi ea nequeant de absoluta *invisibilitate*, restat ut intelligantur de *incomprehensione.*

446. Id ipsum in traditione prædicatum invenimus. S. Irenæus *Contr. hæres.* lib. 4. c. 19. n. 2. scribit: *Immensurabilis in corde Deus et incomprehensibilis in animo.* S. Augustinus *Serm.* 117. *De verbis Evang.* Joan. c. 5. *Attingere* inquit, *aliquantum mente Deum magna beatitudo est, comprehendere autem omnino impossibile.* Sed luculentis adhuc hæc veritas adstruitur ex principiis a Patribus adversus hæreticos constitutis. Ipsi enim Filii et Spiritus S. divinitatem ex eo colligunt quod divinitatem comprehendant: uti Crysostomus in *Homiliis contra Anomœos,* Cyrillus Hieros. *Catech.* 6. et ante ipsos Irenæus, qui l. c. c. 19. scribit: *Mensura Patris Filius qui et capit eum.* 2° *Deum* item Spiritum S. esse colligunt ex eo quod divinam essentiam pariter comprehendat, ut S. Athanasius disputans adversus Arium, Clemens Alex., S. Cyrillus Alex., S. Epiphanius, et S. Ambrosius apud Petavium *de Trin.* l. 2. c. 14. 3° Expresse docent Deum neque ab Angelis et Archangelis comprehendi posse, ut S. Jo. Chrysostomus, S. Hilarius aliique.

447. Quapropter jure merito a Nicolao V. et Eugenio IV. probata est proscriptio facta in conc. Basileensi,

Digitized by Google

propositionis Augustini de Roma, ita se habentis: *Anima Christi videt Deum tam clare et intense, quantum clare et intense Deus videt se ipsum.* Jam vero Christi anima Deum supernaturaliter videt.

448. S. Thomas juxta commemorata principia de æqualitate entitativa inter videntem et visum ad comprehensionem requisita, concludit beatorum animas licet gloriæ lumine perfusas, numquam tamen ad comprehensionem posse pertingere, cum finito modo lumen illud communicetur.

DIFFICULTATES.

449. Obj. 1° Apostolus 1. Cor. 13, 12. *Tunc,* inquit, *cognoscam sicut cognitus sum.* Deus porro nos cognoscit comprehensive. 2° Rursum ibid. 9. 24. fideles sic hortatur: *Sic currite, ut comprehendatis;* ac Philipp. 3, 12. *Sequor autem, si quo modo comprehendam.* 3° Propterea Beati comprehensores vocantur. 4° Hæc confirmantur ex S. Augustino, qui *Ep.* 148. c. 9. ita comprehensionem definit: *Totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, ut nihil ejus lateat videntem, aut cujus fines circumspici possunt.* At hoc modo Deum Beati vident. Deus enim ens simplicissimum est nullisque constans partibus, aut compositione, aut igitur omnino non videtur, aut ita videtur ut nihil videntem lateat. Ergo.

450. Resp. Ad 1^m^, *D.* Cognoscam *simili* cognitione qua cognitus a Deo sum, *C. æquali N.* Hoc enim sub omni respectu repugnat.

451. Ad 2^m^, et 3^m^, *D.* Per assecutionem termini, *C.* per adæquatam objecti cognitionem *N.* Duplex siquidem hæc est comprehensionis notio.

452. Ad 4^m^, *D.* min. Si fines in Deo concipi possent, *Tr.* vel *C.* si nulli ejusmodi sint aut possint concipi *N.* Deus enim sub quocumque respectu et absolute infinitus est. Ideo vero S. Augustinus eam præmisit comprehensionis definitionem, ut ostenderet Deum cuicumque intelligenti creatæ naturæ esse incomprehensibilem.

453. Sic etiam: Deus nullis constat partibus realibus, realique compositione, *C.* virtualibus partibus, virtualique compositione *N.* Ut constat ex iis quæ disseruimus in Tract. de Deo, ubi de simplicitate Dei egimus. Deus igitur totus videtur sed modo finito, cujus tantum creata mens capax est; et quidem juxta antiquos, quia Beati solum vident quæ *formaliter* Deo insunt, non autem quæ *virtualiter* et *eminenter;* juxta scholasticos autem quia etsi Deus videatur totus, non tamen videtur *totaliter,* ut loquitur S. Thomas, *quia modus objecti non est modus cognoscentis;* nempe uti exponit Suarez *De Deo* lib. 2. c. 19. n. 14. *quia objectum est cognoscibile infinite, et visio non est infinite cognoscitiva.* Et sic ceteræ difficultates quæ urgeri solent, dissolvi possunt.

PROPOSITIO III.

** Beati pro diversitate meritorum inæquali ratione Deum vident.*

454. Hæc item propositio de fide est; concilium enim Florentinum in *decreto Unionis* statuit: *Sanctorum animas in cœlum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum pro meritorum diversitate aliam alia perfectius;* et Tridentinum eum anathemate ferit, *qui dixerit hominem justificatum per bona opera non mereri gloriæ augmentum.*

455. Impetit autem Iovinianum, qui uti peccata, sic merita paria esse docebat, adeoque parem omnibus fore retributionem. Impetit insuper Lutherum cum suis, qui quamvis ex diverso principio, in eundem errorem lapsus est. S. Siricus in conc. Romano, et S. Ambrosius in Mediolanensi hunc errorem jamdiu confixerant.

456. Hæc inæqualitas visionis non sumitur ex parte objecti seu rei visæ, sed ex parte subjecti seu videntis; adeoque non afficit gloriam essentialem et specificam, sed accidentalem. Idem quippe Deus ab omnibus videtur, et idem principium proximum visionis, lumen scilicet gloriæ, omnibus inest, sed in diverso gradu communicatum.

Digitized by Google

457. Luculenter porro doctrina catholica sic ex Scripturis evincitur: Christus Jo. 14, 2. *In domo*, inquit, *Patris mei mansiones multæ sunt;* et Apostolus 1. Cor. 15, 41. scribit: *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, et alia claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate; sic et resurrectio mortuorum.* In quæ verba præclare hæc scribit Tertullianus in *Scorpiaco* c. 6. *Quomodo multæ mansiones apud Patrem, si non pro varietate meritorum? Quomodo et stella a stella distabit in gloria, nisi pro diversitate radiorum?* Sed rursum idem Apostolus in eadem epist. c. 3, 8. scribit: *Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem;* et 2. Cor. 9. 6. *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, in benedictionibus et metet.*

458. Nec alia unquam doctrina in Ecclesia viguit. Polycarpus in Actis passionis suæ, *Merita mea*, dicebat, *doloris æstimatione pensabo, quanto graviora pertulero, tanto præmia majora percipiam;* sic alii martyres passim. S. Hieronymus duos hac de re integros libros Iloviniano opposuit. S. Augustinus lib. *De sancta virginitate* c. 26. expendens verba Apostoli: *Stella a stella differt in claritate; hæc sunt*, inquit, *merita diversa sanctorum.*

459. Ratio vero theologica est, quia æterna beatitudo justis redditur uti corona et merces et quidem ex justitia; ubi igitur diversa sunt merita, diversa debet merces rependi; alioquin stimuli ad magna facienda, ac dura perferenda tollerentur ac præcideretur omnis ad proficiendum via, siquidem his etiam indiget humana fragilitas ut confirmetur.

DIFFICULTATES.

460. I. Obj. Matth. 20. 10. Unus denarius et una merces cunctis pariter retribuitur operariis; quamvis alii plus alii minus in vinea Domini excolenda laboraverint. Ergo eadem omnes gloria donabuntur.

461. Resp. *D. Antec.* Una merces objectiva et essentialis, *Tr.* una merces formaliter et in eodem gradu *N.* Transmisi primum membrum, quia nondum convenit inter Patres et interpretes in objecta parabola denarii nomine æternam retributionem significari, cum longe verisimilius sit non agi nisi de gratuita gentium ad fidem vocatione, imo et prælatione Judæis incredulis. Attamen adversarii pro certo sumunt ibi agi de æterna mercede; quod si negetur, totum ipsorum fundamentum concidit. Verum et hoc transmisso; dicimus ad summum exinde colligi unam futuram omnibus mercedem essentialem et specificam, non autem in pari gradu rependendam.

462. II. Obj. Si Beati Deum inæquali ratione viderent, alter esset altero beatior, alter præ alio melius summo bono frueretur; qui proinde minus præ alio videret Deum, eoque frueretur minus, jam non esset perfecte beatus, neque ejus appetitus plene expleretur, posset aliorum majori felicitati invidere. Atqui hæc in Beatis admitti nequeunt. Ergo.

463. Resp. *Neg. Maj.* in sensu adversariorum; nam major aut minor beatitudo non ab objecto viso pendet, sed a subjecto videnti, uti exposuimus; proinde omnes eundem Deum vident, omnes eodem summo bono essentialiter fruuntur, diversitas igitur et inæqualitas visionis beatificæ petitur ex diversa ratione qua sancti Deum vident, prout copiosiori aut minus copioso lumine gloriæ quo Deus cum ipsis conjungitur, pro ratione anteactorum meritorum, donati sunt. Neque exinde sequitur eos qui minus clare vident non esse perfecte beatos, aut non expleri ipsorum appetitum, aut denique aliorum invidere majori gradui gloriæ; siquidem optime noverunt collatam ipsis gloriam pro meritis, nec ulterius quærunt, cum perfectissima flagrent omnes charitate, qua plene Dei voluntati conformes sunt. Præclare in hanc rem S. Augustinus *Tract.* 67. in Joan. n. 1. scribit: *Ita Deus erit omnia in omnibus, ut quoniam Deus charitas est, per charitatem fiet, ut, quod habent singuli, commune sit omnibus. Sic enim quisque etiam ipse habet, cum*

Digitized by Google

amat in altero, quod ipse non habet. Non erit itaque aliqua invidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus unitas charitatis.

PROPOSITIO IV.

Animæ justorum, quibus nihil luendum superest, non expectata corporum resurrectione neque extremo judicii die, simul ac corpore discedunt, beatifica visione donantur.

464. Definita est hæc fidei veritas prius a Benedicto XII. in Const. *Benedictus Deus*, deinde vero a conc. Florentino in *Decreto Unionis his verbis: Credimus . . . illorum animas, qui post baptismum susceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam animas quæ post contractam peccati maculam vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus sunt purgatæ in cœlum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est.*

465. Cum satis implicata præsens controversia sit, nonnulla idcirco ad majorem ejus dilucidationem præmittenda sunt.

466. Ac 1° Nonnulli antiquissimi hæretici Arabes, quos Origenes plane contrivit, effutierunt animas una cum corporibus interire, ad vitam postremo una cum corporibus revocandas, ut ad beatificam promeritam Dei visionem admittantur. Hunc errorem nonnulli protestantes opera Priestlei exsuscitaverunt his fere annis. Alii vero autumarunt animas licet purgatas in aliqua requie degere, donec post corporum resurrectionem adipiscantur æternam beatitudinem, quam interim expectant. Hic error longe lateque disseminatus est penes Græcos photianos, suumque fecerunt Lutherus et Calvinus, et vix intermortuus denuo, agente Burneto, inter protestantes novas radices egit.

467. 2° Permiseri non debet præsens controversia cum millenarismo quem sive antiquiores sive recentiores aliqui catholici sectati sunt; siquidem, si paucos excipias, eorum plerique, etsi justis post resurrectionem regnum in his terris tribuant, non inficiantur tamen eos interim admitti ad æternam beatitudinem visionemque Dei intuitivam, præsertim recentiores chiliastæ.

468. 3° Neque cum hæreticorum sententia confundi debet quæstio, quæ sub postremis Joannis XXII. annis inter Minoritas quosdam et Dominicanos agitari cœpit. Minoritæ enim contendebant immediate quidem animas ex hac vita decedentes in cœlum recipi, sed non admitti nisi ad visionem Christi sub forma servi, donec post resurrectionem admittantur ad visionem intuitivam Dei; Dominicani vero propugnabant eas immediate præterea admitti ad visionem intuitivam Dei. Joannes XXII. rem maturandam dedit præstantioribus ætatis suæ theologis, ac ipsemet quæ pro utraque sententia seorsum stare videbantur sedulo expendit, antequam ad definitionem perveniret.

469. 4° Demum ad obscuriora Patrum dicta intelligenda secerni debet quæstio de immediata post obitum Dei visione ac fruitione a quæstione de loco, seu beatorum sede, quam illi *paradisum*, alii *Abrahæ sinum*, *receptacula* etc. vocarunt.

470. Ex his patet diversa ratione refellendum esse hæreticorum errorem, diversa autem Minoritarum sententiam. Satis enim est contra illos testimonia urgere et Scripturis et Patribus in quibus promiscue tum de Christi tum de Dei visione fit sermo obtinenda statim post mortem; adversus istos illa præcise adhibenda sunt loca in quibus de intuitiva Dei visione agitur.

471. Quibus ita declaratis, sic enuntiatam catholicam veritatem evincimus. Ac 1° ex Scripturis occurrit Apostolus, qui 2. Cor. 5, 6. decretoria plane hæc verba habet: *Cum sumus in corpore, peregrinamur a Domino, (per fidem enim ambulamus, et non per speciem); audemus autem, et bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore et præsentes esse ad Dominum.* Igitur, si dum sumus in corpore peregrinamur a Domino, et optare debemus peregrinari a corpore ut præsentes simus ad Dominum, evidens est nos immediate post corporis dissolutio-

Digitized by Google

nem, si nihil obstet, admitti ad Dei præsentiam, ubi non amplius per fidem, sed per speciem, idest intuitive Deum videbimus. Hæc confirmantur adhuc clarius ex verbis præcedentibus: *Scimus, quoniam, si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis.* Dissolutio propterea corporis ponitur in nexu causali cum æterna felicitate in cœlis retribuenda, adeoque immediate post mortem. Hinc idem Apostolus *Philipp.* 1, 23. de se scribebat: *Coarctor autem a duobus: desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos.* Pro certo igitur sumit illico post obitum admissum iri ad Christi consortium. Cum vero ex Pauli sententiis simul collatis idem sit *esse cum Christo* ac videre Deum *in specie*, jure inferimus tum adversus hæreticos, tum adversus Minoritarum sententiam, statim post mortem, seu non expectata futura corporum ressurrectione, animas evehi ad beatitudinem, atque intuitivam Dei visionem.

472. 2° Hanc eandem veritatem ex Patribus adstruimus: Ex Græcis eminet S. Gregorius Nazianzenus, qui *Orat.* 11. n. 17. *In S. Gorgoniam sororem suam*, de qua affirmat assecutam esse *contemplationem gloriæ, tum ceteræ, tum supremæ Trinitatis puriorem;* et *Orat.* 18. *in S. Cyprianum* n. 30. in qua adstruit hunc martyrem et in cœlo esse, et *sanctæ Trinitati adsistere.* S. item Gregorius Nyssenus loquens de Pulcheria Theodosii imperatoris filiola, *Hinc est*, inquit, *avulsa planta, verum in Paradiso consita est. A regno in regnum translata est. . . Quam ille pulcher oculus est qui Deum aspicit?* Sic S. Jo. Chrysostomus *Orat. in S. Philogonium* de Beatis scribit: *Illic autem qui adsunt, perpetuo vident* (regem Deum), *quatenus illum videre licet, non solum præsentem, verum etiam suæ gloriæ condecorantem universum cœtum.* Græci proinde in *Monologio* Sanctos vita functos *adstare Trinitati* dicunt, uti de S. Basilio legitur: *Basili sapiens, qui assistis Trinitati!* Ex latinis satis sit verba S. Cypriani describere ex *Cohortat. ad martyrium* quæ est epist. 56. *Quæ erit gloria, et quanta lætitia admitti ut Deum videas, honorari ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias?* Liber de *Mortalitate* totus de hoc argumento est.

473. Et hæc satis sint, ut omittam generalia Patrum principia, quibus hæc eadem veritas continetur, quod ex. gr. animum resumere martyres debeant ad ferendos cruciatus quos æterna beatitudo statim excipiet; quod hoc intercedat inter conditionem Sanctorum Veteris et Novi Testamenti discrimen, quod illi diutius debuerint expectare cœlestem beatitudinem ad quam isti statim admittuntur: *Nam antea*, ut scribit S. Jo. Chrysostomus *in Hom. de SS. Bernice, Prosdoce et Domnina* n. 3., *Mors ad inferos deducebat, nunc autem ad Christum perducit,* quæ doctrina universalis apud Patres est.

DIFFICULTATES.

474. I. Obj. 1° Scriptura justorum impiorumque retributionem ad extremum refert judicii diem. Nam Matth. 25. nonnisi prolata sententia utrisque retributio pro meritis confertur, primum ab invicem separati exhibentur cum antea permixti fuerint; regnum *electis paratum* solum hactenus dicitur; electis *venite*, reprobis *discedite* in sententia pronuntiabitur: concluditur autem: *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam;* adeoque tunc primum *ibunt*, non *redibunt* juxta catholicorum sententiam. 2° Hæc confirmantur ex parabola zizaniorum Matth. 13, 24. quæ crescere permittuntur, donec in consummatione seculi ab Angelis separentur; et ex promissione apostolis a Christo facta Jo. 14, 2. *Vado parare vobis locum . . . iterum venio et accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis.* Quapropter denarius diurnus, æterna scilicet retributio non datur nisi ad vesperam, seu mundi finem. Ergo.

475. Resp. *D. Ant.* Et in Scripturis

Digitized by Google

hæc omnia ad extremum judicii diem referuntur ratione retributionis adæquatæ reddendæ toti *homini*, *C.* ratione retributionis inadæquatæ reddendæ animabus corpore exutis *N.* Hæc unica via est ad concilianda objecta Scripturarum loca cum illis in quibus retributio pro meritis exhibetur danda immediate post mortem, quæque in probationibus attulimus, alioquin ea inter se componi nullo modo possent, præsertim cum ejusmodi conciliationem universæ Ecclesiæ sensus traditionalis exhibeat, uti constat ex dictis.

476. Inst. 1° Retributio nemini datur ante meritorum discussionem, adeoque statim post uniuscujusque obitum esset particulare judicium instituendum; atqui nuspiam Scriptura nisi de uno universali loquitur judicio. Hinc Apostolus Hebr. 11, 3. de Veteris Testamenti sanctis disserens ait: *Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes;* et v. 16. *Nunc autem meliorem* (patriam) *appetunt, id est, cœlestem;* demum v. 40. *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.* Ergo ex Apostolo nondum definita sors Sanctorum utriusque Testamenti est, sed omnes donec compleatur electorum numerus, seu usque ad consummationem seculi in suspenso manent. 2° Quapropter Apostolus semper sibi constans 2. Tim. 4, 8. de reposita sibi corona scribit: *Quam reddet mihi in illa die justus judex.* 3° Cui consonat S. Joannes, qui 1. Epist. 3, 2. *Scimus*, inquit, *quoniam cum apparuerit* (Christus in fine mundi), *similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Ergo.

477. Resp. Ad 1^m. *Neq. min.* Apposite S. Augustinus *De anima* lib. 2. c. 4. n. 8. *Quis adversus Evangelium tanta obstinatione obduruit, ut in illo paupere, qui post mortem ablatus est in sinum Abrahæ, et in illo divite, cujus in inferno cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat, judicari animas, cum de corporibus exierint, antequam veniant ad illud judicium, quo eas oportet, jam redditis corporibus judicari?* Sane Apocal. 7. 9. testatur Joannes se vidisse turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat *stantem ante thronum Dei et in conspectu Agni.* Quæ certe gloria reddita ipsis non est sine meritorum discussione.

478. Patriarchæ porro de quibus loquitur Apostolus in Ep. ad Hebr. *Defuncti sunt non acceptis repromissionibus, D.* terrenis, *C.* cœlestibus *Subd.* ante Christi in cœlum ascensionem, *C.* post eam *N.* eodem enim Apostolo testante *Ephes.* 4, 8. 9. cum Christus descendisset primum in inferiores partes terræ, *ascendens in altum, captivam duxit captivitatem.*

479. Sic etiam: *Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem, D.* Ita ut particula *nunc* vim exprimat illationis, *C.* tempus significet præsens *N.* Significat proinde Apostolus his verbis patriarchas non appetivisse patriam terrenam; ad quam si voluissent se conferre, potuissent; ex quo infert, *nunc*, id est, *igitur* cum non terrenam appeterent, patet eos appetivisse cœlestem.

480. Demum *Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur; D.* Quoad animam usque ad Christi ascensionem, et quoad corpus usque ad generalem resurrectionem, *C.* quoad solam animam *N.* Docet scilicet Apostolus meliorem esse conditionem nostram, qui sub Novo Testamento vivimus, quam fuerit veterum Sanctorum conditio, qui debuerunt Christi adventum expectare antequam ad cœlestem patriam perducerentur, dum nos statim post obitum, si nihil obstat, in illam admitti possumus, reserato per Christi ascensum in cœlum aditu.

481. Ad 2^m, *D.* Toti personæ (*mihi*), *C.* animæ *N.* uti patet ex dictis.

482. Ad 3^m, *D.* Etiam quoad corpus glorificatum, *Tr.* quoad animam *N.* Ceterum plures solidis innixi rationibus contendunt interpretes objecta verba ad intuitivam ipsam Dei visionem referri.

483. II. Obj. Plurium patrum doctrina est, animas corpore solutas *in custodia* detineri, *donec judex merito-*

Digitized by Google

rum faciat examen, ac interim *sitire Dei aspectum*, ut S. Hilarius, et S. Ambrosius qui in lib. *De Cain et Abel* eas aperte suspensas esse affirmat usque ad judicii diem ; a quibus non discrepat S. Jo. Chrysostomus, qui *Hom.* 39. in 1. *ad Cor.* 11, 3. de anima corpore soluta affirmat, quod *absque carne non accipiet bona illa ineffabilia sicut neque punietur*. Sed neque discrepat Augustinus, qui non solum commemorat passim *receptacula* in quibus animæ usque ad resurrectionem corporum detinentur, sed *Retract.* lib. 1. c. 14. n. 2. ancipitem se ostendit *utrum sancti defuncti homines dicendi sint in illa possessione*, in qua jam Angeli reperiuntur. Non dissentit demum S. Bernardus, qui in tribus sermonibus *De Sanctis*, et alibi etiam, docet animas *in expectatione quietis sub altari et in atriis* esse ubi expectant corporum resurrectionem ac tum exultabunt *visione et contemplatione Dei*. Ergo.

484. Resp. *D. Ant.* Plures patres docuere beatitudinem completam, adæquatam et accidentalem quæ in corporis etiam glorificatione consistit, differri usque ad judicii diem, *C.* incompletam inadæquatam et essentialem quoad animam *N.* Differunt nempe objecti patres a nobis in loquendi potius ratione quam in rei substantia, seu quoad peculiares si placet ac proprias ipsorum sententias, ad significandam differentiam quæ intercedit inter beatitudinem, quam habet nunc anima beata ab illa, qua resumpto tandem corpore fruetur.

485. Sane S. Hilarius in *Ps.* 41. n. 9. sic argumentatur : *Si Christus Dei requies est ; ergo qui in Christo erunt, erunt in Dei requie*. Dum igitur asserit animas in *custodia* detineri, aut *sitire Dei aspectum*, loquitur de ulteriori et accidentali gloriæ gradu quem consequentur recuperatis corporibus.

486. Sic etiam S. Ambrosius epist. 15. n. 4. descripta beatitudine cœlesti qua fruitur S. Acholius Thessalonicensium episcopus, concludit : *Et hæc omnia jam dudum quidem sibi compertа, sed* NUNC *facie ad faciem manifestata*. Quapropter in lib. *De Cain et Abel* nihil aliud significat quam animas adhuc incertas esse de resurrectionis tempore. Quod si præterea in lib. *De bono mortis* diversarum meminit *mansionum* in quibus animæ degunt, eas tamen collocat in cœlis scribens : cap. 10. *Hæ sunt habitationes, de quibus dicit Dominus* (Jo. 14.) *multas mansiones esse apud Patrem suum, quas suis pergens ad Patrem suum præpararet*.

487. S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 10. *in* 2. *ad Cor.* catholicum dogma luculenter expressit his verbis : *Ne timeas. Confide cum concideris. Neque enim ille dumtaxat te a corruptione vindicat, ac gravi sarcina levat, sed etiam ad Dominum* CONFESTIM *transmittit*. Idcirco in objectis verbis necessitatem dumtaxat adstruit corporis resurrectionis, quia cum corpus animæ in laboribus comes fuerit, concludit aut utrumque aut neutrum coronandum, non autem differendam esse animæ beatitudinem.

488. S. Augustinus Epist. 187. n. 7. *Ubicumque*, scribit, *sit paradisus, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est, qui ubique est;* et *Confess.* lib. 9. c. 3. de Nebridio amico suo nuper defuncto, non solum eum æterna beatitudine frui dicit, sed sic concludit : *Domine, quem potat ille, nostri sis memor*. Ancipitem proinde se ostendit in adductis verbis et alibi non de gloria, sed *de loco*, uti etiam jamdiu animadverterat Ludovicus Vives in suis adnotationibus ad S. Augustini opera.

489. Demum S. Bernardus in *Serm.* 42. *De diversis* n. 5. ita luculenter communem doctrinam exponit : *Qui in cœlo sunt, gaudio gaudent ad visionem Dei, Christi fratres in natura, cohæredes in gloria, similes in æternitate jucunda*. Dicendum propterea est in sermonibus illis de Sanctis, qui objiciuntur, vel locutum S. Doctorem esse de gloria consummata et adæquata obtinenda post corporum resurrectionem, vel de diverso felicitatis gradu ratione diversi status ante et post resurrectionem, cum juxta ipsum animæ etiam in gloria *adhuc*, ut ipse loquitur, *resurrectionem sui corporis*

Digitized by Google

in fine seculi præstolantur. Certe ejus locutiones interdum duriusculæ de hoc argumento, occasionem præbuerunt controversiæ quæ deinceps sub Joanne XXII. excitata est, præsertim ubi scribit in Serm. 4. de Sanctis n. 1. quod Christus post resurrectionem sit se manifestaturus, *Non in* FORMA SERVI (ut antea) *sed in* FORMA DEI. *Ostendet etiam nobis Patrem et Spiritum S., sine qua nimirum visione nihil sufficeret nobis*.

490. III. Obj. 1° Ecclesia ab immemorabili orare in sua liturgia consuevit pro B. Virgine, Apostolis, aliisque Sanctis; e. g. in liturgia syriaca antiquissima, de Sanctis sic legitur: *Deus præsta eis requiem bonamque memoriam, et potissimum sanctissimæ Deiparæ Mariæ;* et in ceteris liturgiis orientalibus eadem occurrunt. Neque ab illis discrepant occidentales, ut patet ex sacramentario Gelasii et Gregorii M. nec non ex Missali Mozarabico. Cujus rei adhuc vestigia occurrunt in Secreta S. Leonis Papæ, in qua Deum exoramus; *ut illum beata retributio comitetur*. 2° Huc etiam referuntur orationes et responsoria pro defunctis, in quibus dicitur: *Libera eam de morte æterna* etc., aut, *Ne absorbeat eas tartarus*, aliaque ejusmodi, quæ ostendunt adhuc incertam manere animarum sortem. 3° Sane cum neque Sancti V. T. statim admissi fuerint, cumque Christus ipse nonnisi postquam ad inferos descendit, in cœlum post resurrectionem conscenderit, æquum est, ut nec nos confestim in cœlum admittamur. 4° Eo vel magis quod animam glorificari sine corpore ejus comite non deceat; ac 5° misera semper sit quamdiu corporis sui desiderio torquetur. Ergo.

491. Resp. Ad 1^m^, *D*. Ut gloria ipsis accidentalis accrescat, *C*. ut gloria essentialis donetur *N*. Hic enim sensus contrarius esset Ecclesiæ ipsius praxi se commendandi in eisdem liturgiis Sanctorum precibus.

492. Ad 2^m^, *D*. Quatenus Ecclesia in ejusmodi officiis solet rem præteritam veluti præsentem spectare, *C*. quatenus profiteri intendat incertam adhuc manere animarum pro quibus orat sortem *N*. Ecclesia enim consuevit in officiis suis ac solemnitatibus se spiritu veluti præsentem sistere mysterio, aut facto de quo agit; uti constat ex ejus officiis de adventu, de natalitiis Domini, aliisque ejusmodi; eadem proinde ratione se gerit in precibus pro defunctis, quos sibi veluti in agone constitutos repræsentat, ut sic etiam præsentes instruat de impedente sibi in mortis articulo agone, ac periculo.

493. Ad 3^m^, *D*. Si eadem ratio vigeret in Sanctis N. T. quæ viguit quoad Sanctos Testamenti Veteris; et eadem quæ viguit in Christo cum ad inferos descendit, vigeret in nobis, *C*. si diversa plane *N*. Sanctis justisque Veteris Testamenti ideo expectandum erat, quia nondum reseratum erat cœlum per Christum, prout nunc est; Christus vero ad inferos descendit ut triumphantium more modoque exinde eriperet spolia, seu animas ibi detentas, quæ profecto ratio in nobis non est.

494. Ad 4^m^, *D*. Si anima sine corpore capax gloriæ non esset, *C*. si capax sit *N*. Addo animam esse meritorum causam, corpus vero nonnisi instrumentum, quod proinde etiam suo tempore glorificabitur.

495. Ad 5^m^, *D*. Dato etiam, quod anima jugi corporis sui desiderio detineatur, si Deus interim non posset huic desiderio supplere, *Tr*. vel *C*. si abunde supplere possit *N*. Cum essentiali gloria anima fruatur, torqueri profecto non potest aut misera esse propter ejusmodi desiderium.

496. Dices: Joannes XXII. adeo in sententiam de dilatione visionis beatificæ propensus fuit, ut ipsam pene ex cathedra uti unice veram declaraverit. Ergo.

497. Resp. *Neg. Ant.* Nam pius et doctus hic Pontifex, cum excitata esset sub finem Pontificatus sui hæc controversia inter Minoritas et Dominicanos, ut pleniore causæ cognitione eam dirimeret, constituit ut documenta omnia quæ alterutri parti contendentium favere videbantur colligerentur. His collectis, ut examinarentur Cardi-

Digitized by Google

nalibus tradidit, ac ipsemet huic discussioni operam dedit. Hac de causa opera malevolorum, schismaticorum præsertim Franciscalium, qui Ludovico Bavaro addicti erant, calumniam Joannes sustinuit apud Philippum Galliarum regem, perinde ac si addictus esset parti neganti visionem beatificam conferendam statim post obitum. Non solum autem Pontifex ab impacta atroci adeo calumnia se purgavit, sed præterea sub vitæ finem jamjam editurus erat Constitutionem ad sententiam catholicam definiendam, quod utique fecisset nisi morte fuisset præpeditus; interim juridice ante mortem coram Cardinalibus et tabellionibus protestatus est se et *habere* et *habuisse* hanc sententiam.

ARTICULUS II.

DE PURGATORIO.

498. Purgatorii nomine status ille expiationis venit in quo defunctorum animæ reperiuntur, donec solutæ sint debitis quibus obstrictæ ex hac vita migrarunt, apud divinam justitiam. Debita vero hæc vel ex peccatorum venialium reatu, vel ex reatu peccatorum læthalium quoad culpam dimissorum proveniunt.

499. Adversus Purgatorii dogma jamdiu Aërius seculi IV. hæreticus, deinde vero petrobruisiani, albigenses, waldenses aliique obscuri sectarii medio ævo insurrexerunt. Novatores sec. XVI. istorum nebulonum errores instaurarunt. Lutherus quamvis ab initio anceps circa hunc articulum hæserit, postea resumptis animis, penitus eum rejecit; Calvinus vero furore veluti percitum se adversus eundem articulum veluti in *Satanæ commentum* patefecit.

500. Duo tantum ab Ecclesia de purgatorio definita sunt, ejusdem scilicet existentia, et suffragiorum utilitas erga defunctorum animas. Omnia proinde quæ ad locum, tempus, pœnarum naturam et acerbitatem spectant dogma non attingunt; prout nec attingunt quæ ad modum pertinent quo defunctorum animæ fidelium suffragiis juvantur. Nos rata habentes quæ juxta Ecclesiæ sensum communi theologorum calculo probantur, de quibus consuli possunt Bellarminus toto libro secundo *de Purgatorio*, ac Walemburgici in *Tractatibus specialibus de controversiis fidei*, quæ presse de fide sunt adversus protestantes propugnamus.

PROPOSITIO.

Datur purgatorium, et justorum animæ in eo detentæ fidelium suffragiis juvantur.

501. Quoad utramque partem propositio de fide est, ut liquet tum ex fidei professione jussu Pii IV. edita illis verbis: *Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari;* tum ex Tridentino quod sess. XXV. in Decreto *De purgatorio* tradit Ecclesiam constanter docuisse *Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili Altaris sacrificio juvari.* Admonet ibidem episcopos, imo eis præcipit, *ut sanam de Purgatorio doctrinam a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam, a Christi fidelibus credi, teneri, doceri et ubique prædicari diligenter studeant. . . incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quæ ad curiositatem quamdam ac superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala et fidelium offendicula prohibeant.* Cumque protestantium erroris fundamentum sit, non posse dimitti culpam, quin tota simul remittatur et pœna, idcirco idem Concilium sess. VI. can. 30. definivit: *Si quis post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti et reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ, vel in hoc seculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patere possit; anath. sit.*

502. Jam vero catholicam doctrinam tum Scripturarum tum traditionis auctoritate fulciri nullum dubium est. Etenim in Scripturis documentum

Digitized by Google

hujus doctrinæ de Purgatorio, ac suffragiorum utilitate ex parte viventium, ineluctabile suppeditat liber secundus Macchabæorum 12, 43. ubi de fortissimi Judæ pietate legitur, quod *facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, bene et religiose de resurrectione cogitans (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum et vanum videretur orare pro mortuis), et quia considerabat quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Quæ adeo luculenta sunt pro catholico dogmate, ut cum nequiverint adversarii ullis subtilitatibus tenebras illis offundere, se receperunt ad hujus libri canonicam auctoritatem rejiciendam. Quamvis porro ex N. T. nulla decretoria hac de re testimonia occurrant, ea tamen habentur ex quibus non obscure saltem hæc veritas insinuatur. Siquidem Christus Matt. 12, 32. ait: *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro;* quibus alludit ad receptam penes Hebræos persuasionem de nonnullorum peccatorum remissione in altera vita. Apposite proinde S. Augustinus *De civ. Dei* lib. 21. c. 24. n. 2. *De quibusdam*, inquit, *veraciter non diceretur, quod non eis remittatur, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent* (quidam peccatores) *quibus, etsi non in isto, tamen remittatur in futuro.*

503. Traditio constans, quæ de hoc dogmate jugiter in Ecclesia viguit talis est, ut nonnisi contumaces ei obsistere possint. Testes enim hujus traditionis antiquissimi patres sunt, ac in primis Tertullianus, qui in lib. *De corona militis* c. 3. *Oblationes*, scribit, *pro defunctis annua die facimus. Harum et aliarum ejusmodi disciplinarum*, subdit c. 4., *si legem expostules Scripturarum nullam invenies* (quæ annuas istas oblationes præcipiat): *traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, et fides roboratrix.* Et alibi passim eadem inculcat. S. Cyprianus epist. 66. prohibuit ne fieret *oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus* (scilicet *Victorii* eo quod Faustinum presbyterum fecerit bonorum suorum administratorem) *in Ecclesia frequentaretur;* idque juxta prædecessorum statutum, ut *si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* Ab immemorabili igitur in Ecclesia Africana, adeoque in Ecclesia Romana receptus erat usus orationes et sacrificia pro animarum defunctorum expiatione offerendi, ac proinde doctrina de Purgatorii existentia, et suffragiorum utilitate. In Ecclesia Palæstinensi eandem praxim ac fidem viguisse testis est Cyrillus Hieros., qui *Catech. Mystagogica* 5. n. 9. scribit: *Deinde pro omnibus generatim* (oramus), *qui inter nos vita functi sunt, maximum hoc credentes adjumentum illis animabus fore, pro quibus oratio defertur, dum sancta et per quam tremenda coram jacet victima.* Eusebius refert lib. 4. *De vita Constantini* c. 71. oblatum sacrificium esse pro ejusdem Imperatoris anima in martyrio, seu ecclesia Apostolorum. Quod attinet ad reliquorum patrum testimonia supervacanea res esset singillatim proferre, cum vel ipsi hæretici quos impugnamus contra se esse aperte fateantur. Calvinus enim in lib. 3. *Institut.* c. 10. scribit: *In eo dico aliquid humani* (patres) *passos esse: ideoque ad imitationem trahendum non esse contendo, quod fecerunt;* sic etiam Dallæus id ipsum confirmat in suis *Instructionibus historicis*, concluditque pariter: *Non est tutum veteres imitari.* Nec aliter se gessit Petrus Vermilius cognomento *Martyr.* in *Ep.* 1. *ad Cor.* cap. 3. dum admittit Ecclesiam semper orasse pro mortuis.

504. Concilia item eaque antiquissima fidem et praxim Ecclesiæ circa utrumque articulum patefaciunt. Etenim conc. Carthaginiense III. an. 397. cavet, ut *Sacramenta altaris a jejunis hominibus celebrentur . . . Nam si ali-*

Digitized by Google

quorum pomeridiano tempore defunctorum . . . commendatio facienda sit, solis orationibus fiat. Similia constituuntur in conciliis Bracharensi 1. cap. 16. et 21. Cabillonensi, Wormatiensi etc.

505. Id ipsum præterea testantur liturgiæ omnes tum catholicorum, tum sectarum orientalium, quæ a remotissimis temporibus ab Ecclesia divisæ sunt, cujusmodi sunt liturgiæ jacobitarum, cophtorum, armenorum, æthiopum, syrorum, nestorianorum, malabaricorum et chaldæorum, adeo ut vere scripserit Lebrun in *Explicat. Missæ* Diss. 10. liturgias omnes ante sexdecim secula editas, *nulla omnino excepta*, memorias et preces habere pro animabus defunctorum.

506. Nil mirum proinde si in epitaphiis seu sepulchralibus inscriptionibus reperiamus passim pacem et requiem defunctis superstites adprecari, ut fuse innumeris prope exemplis ostendit cl. Morcelli *De stilo inscript. latin.* lib. 2. cap. 3. *De epitaphiis.*

507. Verum, quod magis mireris, et ipsa confessio adversariorum, quæ hactenus dicta confirmat. Siquidem præter commemoratos Calvinum, Dallæum, Petrumque Martyrem, antiquæ Ecclesiæ hac in parte consensionem fatentur Bingham, Montagu et Gunning, prius in *Origin. Christ.* lib. 15. c. 3. §. 16. Alii apud Starkium in *Convivio Theoduli;* nec non Blanscford, Barow apud Tabaraud, Dr. Molanus apud Bossuetum, Leibnitius in *Systemate theologico*, aliique quamplures recentiores, qui tum locum expiationis aut *epurationis*, tum preces pro defunctis admittunt.

508. Imo addimus universas pene gentes ejusmodi statum agnovisse expiationis vel ex antiqua traditione vel ipso lumine naturæ edoctas, ut omnigena documenta fidem faciunt.

509. Concludendum propterea est tum ex Scriptura, tum ex constanti ac numquam interrupta traditione et Ecclesiæ praxi, tum ex confessione ipsorum adversariorum fidem in utrumque propositum articulum de Purgatorii existentia, atque suffragiorum utilitate obtinuisse, ac proinde foveri ex hac fide fidelium charitatem erga defunctos, quibus possunt amoris et grati animi sensus argumenta præbere.

DIFFICULTATES.

510. I. Obj. Ex neutro Testamento existentia Purgatorii ac suffragiorum utilitas adstruuntur; non ex V. T. siquidem 1° unicus qui adducitur locus ex 2. *Machab.* apocryphus est, ac aliena manu inserta est clausula: *Sancta ergo* etc. 2° Sermo præterea in eo est de lethali culpa adstrictis, utpote qui surrepta idolorum donaria sub vestibus celaverint. 3° Sequeretur ex adducto loco animas una cum corpore interire et ad vitam cum iisdem corporibus revocari; *Nisi enim*, legitur, *eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, vanum* etc. 4° Agitur de facto personali Judæ ac prorsus singulari, cum nulla pro mortuis in lege sacrificia statuta fuerint. 5° Neque demum mens Judæ fuit suppetias defunctis ferre illo sacrificio, sed affectum suum in commilitones defunctos patefacere, et Dei vindictam a reliqua exercitus parte avertere. Multo vero minus ex N. T. quidpiam evincitur; nam 6° Christi dictio: *Non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro*, alteri æquivalet quæ penes Marcum 3, 29. invenitur: *in æternum*, ac apud Lucam 12, 10. *non remittetur*, seu *numquam.* 7° Alioquin ex propositione negante affirmans statueretur, quod est contra dialecticen. 8° Eo vel magis quod hic agatur de remissisone culpæ gravis, quæ in altera vita nulla datur. 9° Nisi dicere velimus leviores culpas in hac vita, graviores in altera remitti, quod est contra catholicam doctrinam. Ergo.

511. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *Neg.* Siquidem hic nobis utrumque ratum est ex critica Biblica de qua Professores sacrarum litterarum. Deinde monumentum saltem historicum est ab auctore fere coævo, qui refert facta publica, et doctrinam ac praxim quæ apud suos obtinebat.

512. Ad 2^m^, Resp. Esto; res enim incerta est, quum non idololatriæ causa, sed immoderata cupiditate id fecerint; verum hoc transmisso, potui facti eos

Digitized by Google

pœnitere ; sermo siquidem est de iis *qui cum pietate dormitionem acceperant.*

513. Ad 3^m^, *D.* Nisi pro Judæorum more conjungeretur dogma de resurrectione cum animorum immortalitate, *C.* si conjungantur *N.* Porro ex Judæorum more semper utrumque conjungi tum ex Matth. 22, 31. patet, ubi Christus ait: *Non legistis quod dictum est a Deo dicente vobis, ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium;* tum ex Apostolo 1. Cor. 15, 32. *Quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Manducemus et bibamus; cras enim moriemur.*

514. Ad 4^m^, *Neg.* Nam omnes concurrerunt, et quidem ad legis mentem ; quamvis enim expresse nulla in lege sacrificia pro mortuis fuerint constituta, comprehendebantur tamen sub generali statuto de sacrificiis pro peccatis juxta sensum synagogæ traditionalem, fatente ipso Grotio in *adnotatt. ad Cassandri consultationem*, et eruitur ex illo *Ecclesiastici* 7, 37. *Mortuo non prohibeas gratiam*, eleemosynis, puta, precibus et sacrificiis.

515. Ad 5^m^, *Neg.* Hæ namque meræ conjecturæ sunt, quæ aperta fronte adversantur sacro textui.

516. Ad 6^m^, *D.* Ita tamen, ut quod *collective* dicitur apud alios Evangelistas, *distributive* reperiatur apud Matthæum, *C.* secus *N.* Ideo vero distributive Christus illam sententiam expressit, quia alludit ad receptam penes Judæos persuasionem de peccatorum remissione tum in hac tum in altera vita, uti ostendit in hunc loc. Maldonatus.

517. Ad 7^m^, Resp. Esto ; in familiari vero locutione, qua usus est Christus, non semper ad strictas dialectices leges propositiones exiguntur; habita præsertim ratione allusionis ad communem Hebræorum fidem, de qua nuper diximus.

518. Ad 8^m^, *D.* Etiam, *C.* solum *N.* Complectitur enim Christus et culpam et pœnam, ut constat ex Marco, ubi de blasphemo in Spiritum S. dicitur *reus æterni delicti*, seu æternæ pœnæ, quæ peccatum subsequitur, uti etiam exponunt exegetæ protestantes Grotius, Griesbachius, et Kuinoel. Sensus itaque est: peccatum in Spiritum S. non remittetur quoad culpam et quoad pœnam neque in hoc seculo, neque in futuro, ad discrimen ceterorum peccatorum, quæ si levia fuerint et in hoc et in altero seculo remittentur, si autem gravia, remittentur quoad culpam in præsenti vita, quoad pœnam etiam in altera.

519. Ad 9^m^, *Neg.* Ex dictis enim id non sequitur.

520. II. Obj. Scripturæ medium hunc expiationis statum excludunt. Ac 1° iis omnibus in locis in quibus duplex dumtaxat status defunctis assignatur, e. g. Matth. 25, 24. seqq. *Venite benedicti. . . discedite maledicti ;* et Ecclesiastæ 9, 10. *Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem. . . ibi erit.* 2° In iis, in quibus hæc duplicis status immutabilitas illico post mortem incurrenda prædicatur ; sic Luc. 16, 22. legitur: *Factum est ut moreretur mendicus, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem et dives, et sepultus est in inferno;* ibid. 23, 43. Christus pio latroni paradisum promisit eadem die obtinendum ; Jo. autem 5, 24. idem Christus de credente in se ait : *transit a morte ad vitam ;* ac generatim de iis qui in Domino moriuntur, *Apoc.* 14, 13. *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis*, græce *ex nunc*, *illico* etc. 3° In iis in quibus summa Christi meritorum efficacia commendatur, uti *Hebr.* 10, 14. *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*, quin aliis precibus aut sacrificiis opus sit ; etenim *Sanguis J. C. . . emundat nos ab omni peccato*, ut scribit S. Joannes 1. *Ep.* 1. 7. Quod 4° congruit cum eo quod Deus Ezech. 18, 21. testatur : *Si impius egerit pœnitentiam. . . omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* Ergo.

521. Resp. *N. A.* Ad 1^m^, prob. *D.* Post extremum judicium, *C.* ante illud, *Subd.* quoad animas plene purgatas, aut lethali culpa adstrictas, *C.* quoad reliquas juxta dicta, *N.* Et sic solvitur quod ex Matthæo objicitur. Quoad

Digitized by Google

reliquos textus in quibus status immutabilitas adstruitur; Resp. eos intelligendos de merito vel demerito, ac in ordine ad resipiscentiam, non autem de contracti in vita debiti solutione, de qua nos agimus.

522. Ad 2^m, *D.* Si nihil obstet, *C.* si quid adhuc luendum supersit *N.* *Nihil* enim *coinquinatum* in cœlum intrat, sive reatu culpæ sive reatu pœnæ. Si quis proinde vel levi culpa obstrictus ex hac vita decesserit, vel pœna, peccatis dimissis, debita et non soluta, tamdiu in Purgatorio detinebitur quamdiu non solverit *usque ad novissimum quadrantem.* Cum igitur et Lazarus et pius Latro debita sua persolverint, ideo dilata eis non est retributio; nec differetur iis omnibus credentibus in Christum, qui plene expiati ex hac vita decesserint.

523. Ad 3^m, *D.* Christus ut causa meritoria consummavit in sempiternum sanctificatos, ejusque sanguis emundat nos ab omni peccato ex se, *C.* quoad nos *Subd.* si nobis rite ejus pretium fuerit applicatum, *C.* secus *N.* Alioquin neque infernus daretur, si nimis objecta loca urgerentur. Quemadmodum igitur satisfactio Christi non excludit bona opera nostra, sic neque excludit satisfactiones nostras.

524. Ad 4^m, *D.* Quoad reatum culpæ et pœnæ æternæ, *C.* quoad reatum pœnæ temporalis *Subd.* Interdum, charitate aut contritione perfecta interveniente, *C.* semper *N.* Uti suo loco ostendemus.

525. III. Obj. Patres docent 1° Nullam esse in altera vita peccatorum remissionem, ut S. Jo. Chrysostomus *Hom.* 2. *de Lazaro* n. 2. ubi negat quempiam posse post hanc vitam *commissa diluere*, S. Hieronymus lib. 3. in cap. 5. *Epist. ad Galatas*, ubi affirmat *unumquemque portare onus suum* absque remedio. 2° Docent nullum ibidem dari pœnitentiæ locum, ut Cyprianus, Ambrosius et Augustinus, atque ut in Augustino sistamus, ipse *Ep.* 91. et *Tract.* 49. *in Joan.* n. 10. scribit: *Requiem, quæ continuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque, cum moritur.* Quapropter *in Enchiridio* c. 68., cum verba Apostoli: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem* de tribulationis igne hac in vita exposuisset, cap. seq. subdit: *Tale aliquid etiam post hanc vitam fieri incredibile non est; et utrum ita sit, quæri potest*, ex quibus patet saltem ancipitem ac dubium circa Purgatorii existentiam S. Doctorem hæsisse, prout etiam ex aliis ejus testimoniis constat. Ergo.

526. Resp. Ad 1^m, *D.* Quatenus in statu termini nulla datur peccatorum lethalium remissio quoad culpam, *C.* quoad pœnam de qua nos agimus, *N.* Adhortantur enim peccatores quemadmodum et in præsentia concionatores nostri, ut dum in via adhuc sunt, resipiscant, quia cum ad terminum pervenerint, nullus erit amplius resipiscentiæ salutari ac proinde remissioni locus.

527. Ad 2^m, Eadem esto distinctio, cum eadem sit ratio ejusmodi locutionum. Quod speciatim attinet ad primum Augustini objectum testimonium, responsio patet ex adjecta conditione, *si ea dignus est;* alioquin aut excidet omnino a gloria et requie, aut debitum, si quod superest, expiare debebit antequam ad illam admittatur. In altero autem testimonio se dubium exhibet S. Doctor non circa existentiam Purgatorii, sed circa pœnæ qualitatem, utrum scilicet in igne materiali ea consistat nec ne, de quo nihil definivit Ecclesia unquam, et utrum adducta Pauli verba ad Purgatorium referantur. Ceterum S. Augustinum numquam sive de Purgatorio, sive de fidelium suffragiis dubitasse evincunt tum ea quæ de S. Monicæ funere scribit lib. 9. *Confess.* c. 12. n. 32. ubi refert preces ad Deum fusas *cum offerretur pro ea sacrificium pretii nostri;* tum ea quæ habet Serm. 172. *De verbis Apostoli* ubi de suffragiis pro defunctis disserens: *Hoc enim*, inquit, *a Patribus traditum universa observat Ecclesia.*

528. IV. Obj. 1° Origo opinionis de Purgatorii existentia suffragiorumque utilitate a paganismo repeti debet;

Digitized by Google

2° aut ex naturali saltem quodam nobis insito in defunctos pietatis ac amoris sensu, quo facile illudimur. Ergo.

529. Resp. Ad 1^m, *Neq.* Nos utrumque articulum tum ex Scriptura tum ex traditione ostendimus. Paganismi, seu potius gentium omnium hac in parte consensio et conspiratio evincit tum hanc doctrinam in ipsa quodammodo natura fundari, seu eidem maxime consentaneam esse, tum ex antiqua primæva veræ religionis traditione deinceps plus minus fœdata ad illas pervenisse.

530. Ad 2^m, *D.* Si de privatis individuis ageretur, *Tr.* si de publica, solemni, ac pluries asserta universæ Ecclesiæ doctrina et praxi agatur *N.* Aurea S. Augustini huc regula refertur quam tradit *De Bapt. contra Donatist.* lib. 4. c. 14. n. 7. *Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate apostolica traditum rectissime creditur.* Naturalis porro ille amoris ac pietatis sensus, de quo adversarii loquuntur, unice evincit quam dura ac inhumana sit protestantismi indoles, qui pias omnes affectiones intercipit atque extinguit, ac longe melius catholicismum humani cordis naturalibus ac rectis propensionibus accommodatum esse, foverique per eum charitatis vinculum, quod neque morte ipsa dissolvitur.

ARTICULUS III.

DE INFERNO.

531. Inferni nomine significamus statum illum in quo dæmones una cum reprobis omnibus æternum plectuntur. Inferni existentiam increduli ac materialistæ omnes inficiantur. Ejusdem æternitatem præter origenistas et obscuros aliquot sectarios, *misericordes* nuncupatos, quorum meminit Augustinus, anabaptistæ quibus jam accesserunt sociniani, ac protestantes non pauci una cum rationalistis denegant. Olim siquidem protestantes pugnarunt contra Ecclesiam pro solo Inferno, nunc contra eandem pugnant pro solo Purgatorio, seu infernum temporario et expiatorio.

532. Ex his qui infernum temporalem propugnant, alii contendunt cum antiquis origenianis reprobos post magis minusve diuturnam expiationem ad æternam felicitatem admissum iri; alii vero aut statim aut paulo post obitum, aut saltem post extremi judicii diem in nihilum impios redigendos autumant. Alii demum qualitatem ac naturam tantum pœnarum quibus cruciari impii dicuntur, impetunt.

533. Ut autem et in gravissimo hoc argumento quæ de fide sunt ab iis secernamus, quæ eandem non obtinent certitudinem, dicimus, duo tantum definita ac de fide credenda circa infernum proponi; ac primo quidem inferni existentiam; secundo æternitatem pœnarum. Cetera vero omnia quæ sive ad locum spectant, sive ad pœnarum positivarum naturam ac qualitatem, intensitatem etc. nullo unquam Ecclesiæ decreto sancita sunt, ac plures etiam variæque olim viguere sententiæ, uti ostendit Petavius *De Angelis* lib. 3. c. 5. cui alii adstipulantur.

534. Licet vero nos communi certæque sententiæ adhæreamus de materiali igne, qui torqueat in inferno reprobos, utpote sensui Ecclesiæ in Scripturis fundato consentaneæ, ne tamen quæ fidei sunt cum illis permisceamus quæ de fide non sunt, cumque nobis propositum sit fidei dogmata adversus incredulos, rationalistas, hæreticosque tueri, ideo æternitatem pœnarum prius in divina revelatione edoceri, deinde rectæ eam rationi non adversari unice demonstrandum suscipimus.

PROPOSITIO I.

Dæmonum hominumque impiorum, pœnæ æternæ sunt.

535. De fide propositio est, uti ex anathemate constat inflicto ab œcumenica Synodo V. origeniano errori: *Temporanea esse dæmonum et impiorum hominum tormenta, finemque ea tempore aliquo habitura, atque impios ac dæmones in priorem suum statum restitutum*

Digitized by Google

iri; nec non ex symbolo Athanasiano, quod ita concluditur: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala, in ignem æternum.*

536. Terribilis porro hæc veritas tum in Scripturis tum in divina traditione continetur. Scripturæ tres testimoniorum classes suppeditant ad quodvis dubium circa hoc dogma tollendum; prima classis complectitur loca omnia in quibus impiorum pœnæ expresse *æternæ* dicuntur. Ex V. T. inter cetera illa verba occurrunt apud Daniel. 12, 2. *Multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, et alii in opprobrium, ut videant semper,* seu ut legitur in vers. Alex. *in contemptum æternum;* ex N. T. præsto est futura Christi sententia Matth. 25, 41. *Discedite a me maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus;* concluditur autem v. 46. *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* In his porro testimoniis non solum *æternæ* pœnæ impiorum asseruntur, sed ita ut conferantur cum *æterno* justorum præmio, quod æternum presse fore adversarii plane fatentur.

537. Altera classis illis testimoniis constituitur in quibus hæc eadem pœnarum æternitas per *negationem finis* exprimitur. Ex V. T. nota sunt quæ leguntur Is. 66, 24. *Et vermis eorum* (damnatorum) *non morietur, et ignis eorum non extinguetur.* Ad hæc alludit Joannes Baptista in N. T. Matth. 3, 12. ubi de Christo ait: *Congregavit triticum suum in horreum, paleas autem* (impios) *comburet igni inextinguibili;* et apertius adhuc Christus Marc. 9, 42. seqq. *Si scandalizaverit te manus tua, abscide illam; bonum est tibi debilem introire in vitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur et ignis non extinguitur.* Quod si vermis *non moritur*, si ignis *non extinguitur*, sine fine igitur erunt comminatæ impiis pœnæ.

538. Tertia denique classis illis locis constat in quibus *immutabilis* impiorum status perhibetur non secus ac justorum. Jam vero in V. T. pervulgata sunt Ecclesiastæ verba c. 11, 3. *Si ceciderit lignum ad austrum aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit;* ex N. T. nota pariter sunt Christi verba Matth. 12, 32: *Quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; quicumque autem dixerit contra Spiritum S. non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro.* Nec minus luculenter id ipsum adstruitur ubicumque reprobi vocantur *vasa iræ et contumeliæ, vasa iræ apta in interitum; ira Dei manet super illos: regnum Dei non consequentur;* aliaque ejusmodi quæ in Scripturis passim occurrunt, quæ effugium omne excludunt.

539. De traditione universali constantique Ecclesiæ sensu constat 1° Ex origeniani erroris damnatione. Vix enim Origenes novum hoc inauditumque commentum effutiit de cessatione pœnarum sive dæmonum sive impiorum, ut illico unanimi consensu nova hæc doctrina uti *hæretica* fuerit conclamata ab universa Ecclesia. Constat 2° ex patribus omnibus qui sive ante sive post origenistas floruerunt, quique apud Petavium *De Angelis* lib. 3. c. 8. unanimes sunt in *pœnis sempiternis, igne inextinguibili, tormentis sine modo aut ullo termino, æterno igne* etc. asserendis. Atque ut aliquod specimen exhibeamus, Clemens Rom. in *Fragm.* apud Cotelerium tom 1. p. 447. *Pœna sempiterna*, scribit, *ab inextinguibili igne punilæ* (animæ), *neque morientes, magno suo malo, nullum finem obtinere possunt.* Justinus M. *Apolog.* 1. c. 28. scribit: *Quem* (Diabolum) *in ignem esse mittendum cum exercitu ipsius et hominibus, qui eum sequuntur, in æternum puniendos, Christus ante significavit.* S. Irenæus *Cont. hæres.* lib. 4. c. 28. *Quibuscumque*, inquit, *dixerit Dominus: discedite . . . . isti erunt semper damnati, et quibuscumque dixerit: Venite . . . . hi semper percipient regnum.* Tertullianus *Apolog.* c. 48. *Enim vero*, scribit, *nos qui sub Deo omnium speculatore dispungimur, quique æternam ab eo pœnam providemus . . . . et pro magnitudine cruciatus non diuturni, verum*

Digitized by Google

sempiterni eum timentes etc. Et hæc attulisse satis sit, ut patrum mens cognoscatur. Constat 3° ex Martyrum responsionibus, qui cum urgerentur ad diis sacrificandum, id recusabant, ne incurrerent *pœnam perpetuam* ut legitur in Actis S. Iulii, vel ne irent *in æternum interitum, in æternum supplicium, in ignem æternum*, ut habetur in Actis S. Felicitatis et ejusdem filiorum; sacrificantes siquidem diis *tormenta manebunt æterna*, ut legitur in passione S. Maximi, et quia *mortis æternæ mercedem et inexplicabiles sine termino cruciatus* apostatæ acquirent, ut dicitur in Actis S. Victoris. Et ita porro.

540. Ex his proinde luculenter patet constantem universalem perpetuam ejusmodi traditionem in Ecclesia viguisse de pœnarum æternitate, quibus sine fine impii cum dæmone cruciabuntur. Nec esset difficile, quatenus opus esset, ostendere etiam apud gentes omnes tum antiquas tum recentiores doctrinam hanc persuasionemque obtinuisse ex primæva traditione in omnes populos diffusa, prout adductis documentis patefacit Patuzzi Ord. Præd. in op. *De futuro impiorum statu*, toto libro tertio; adeo ut verissimum sit christianam religionem nihil novi circa hoc dogma intulisse præter medium hactenus ignotum, quo scelestissimi quique possint vel sub ipso mortis articulo ab æternis illis cruciatibus eripi, cœlique compotes in æternum fieri.

DIFFICULTATES.

541. I. Obj. 1° Si Scripturæ intelligantur de æternitate proprie dicta, significant totalem impiorum destructionem, quæ profecto æterna est, eamque insinuant voces quibus impiorum damnatio exprimitur, scilicet *perditionis*, *interitus* ac *mortis*, quæ destructionem important. 2° Quod si intelligantur de æternitate improprie dicta, de longa scilicet ac diuturna duratione, quo sensu sæpius in sacris libris æternitatis vox usurpatur, tunc finem pœnæ habituræ sunt. 3° Quo sensu scripsit S. Judas in epist. sua v. 7. *Sicut Sodoma et Gomorrha . . . factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes*, cum tamen brevissimo tempore ignis ille perduraverit. Ergo.

542. Resp. Ad 1^m, *Neg.* Siquidem Scripturæ non solis vocibus *perditionis*, *interitus ac mortis* impiorum damnationem designant, quæ sensum negativum admittere possent, sed vocibus præterea, quæ *positivam* pœnam significant, cujusmodi sunt *ignis*, *tenebræ exteriores*, *stridor dentium*, *vermis*, *sitis* aliæque ejusmodi. Ideo vero *interitus* quandoque sive *perditionis* et *mortis* verbis impiorum damnatio exprimitur ad significandam infelicem illorum conditionem quæ perpetuæ morti assimilatur. Sane Apostolus 2. Thess. 1, 9. de infidelibus scribit: *Pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini*; quibus utrumque conjunxit, interitum scilicet æternitatemque pœnarum. Cujusmodi etiam sit futura impiorum mors exponit S. Joannes in Apocalypsi 21, 8. scribens: *Pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure.*

543. Ad 2^m, *D.* Si latiorem ejusmodi æternitatis ac impropriam significationem admitterent adducta Scripturarum testimonia in quibus sermo est de impiorum pœna, *C.* Si non admittant, imo excludant *N.* Excludere autem impropriam significationem adductos textus liquet ex eo quod pœnæ impiorum dicantur *sine fine*, *sempiternæ*, *ignis* quo torquentur *inextinguibilis*, et *vermis non moriens*; atque etiam ex antithesi quæ perpetuo instituitur inter felicitatem Sanctorum æternam, æternumque impiorum supplicium. Quando vero improprie usurpetur æternitatis vox ex substracta materia colligitur, quæ veram æternitatem non patitur.

544. Ad 3^m, *D.* Si spectetur ignis ille in se, *C.* si in suis effectibus, ac prout typus ignis æterni extitit *N.* Dicitur igitur *æternus* ignis ille quo Sodoma et Gomorrha consumptæ sunt ob duplicem effectum, ob incolarum consumptionem in perpetuum, et ob indelebilia signa quæ reliquit; sub

Digitized by Google

utroque autem hoc respectu etiam spectatur a S. Juda uti typus ignis æterni quem patientur impii, prout vel ipsi adnotant *Critici sacri* in hunc locum.

545. I. *Inst.* Atqui Scripturæ 1° sæpe negant divinam ultionem fore æternam; sic *Ps.* 76. 8. dicitur: *Numquid in æternum projiciet Deus?* Et *Ps.* 102, 9. *Non in perpetuum irascetur, neque in æternum comminabitur.* 2° Exitum, seu finem interdum impiorum pœnis promittunt, ut Isai. 24, 22. ubi de impiis in die judicii dicitur: *Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere, et post multos dies visitabuntur;* et alibi passim. 3° Docent servandam inter pœnas et culpas proportionem etiam in duratione juxta illud Marc. 12, 40. ubi de pharisæis ait Christus: *Hi accipient prolixius judicium.* Et hæc cohærenter ad Pauli doctrinam Rom. 5. quod magis Christi hominibus redemptio profuerit, quam nocuerit Adæ peccatum, quod falsum esset in hypothesi de æternitate pœnarum. Ergo.

546. Resp. Ad 1^m^, *D.* In hac vita, *C.* in altera vita, si reprobis sermo sit, *N.* Objecta autem Scripturæ testimonia, aliaque ejusmodi, quæ afferri solent, de ultione unice loquuntur quam Deus de peccatoribus sumit in his terris, adeoque frustra urgentur ad æternitatem pœnarum in altera vita impetendam.

547. Ad 2^m^, *Neg.* Ad textum vero Isaiæ *D.* Post multos dies impii visitabuntur ad punitionem, *C.* ad liberationem *N.* Verbum visitandi cum duplicem sensum habeat, ita ut et in bonam et in malam partem usurpetur, exinde difficultas orta est in hujus loci expositione. Origenianistæ in bonam partem, reliqui omnes sive antiqui sive recentiores interpretes in malam partem accipiunt. Præter patres et catholicos expositores vel ipsi protestantes rationalistæ in sensum punitionis accipiunt, inter quos Rosenmüller in hunc loc. scribit: *Sensus est sceleratos multos etiam dies fore torquendos, id est, numquam futurum esse pœnarum terminum.* Eandem præbet expositionem R. Aben-Ezra. Et sane eam postulat series ipsa orationis. Circa *modum* quo hæc visitatio fiat ad ulteriorem ultionem sive perpetuam, non consentiunt expositores inter se. Nobis satis est ut unanimes sint in sententiæ sensu.

548. Ad 3^m^, *Neg.* quod de proportione quoad durationem servandam inter culpas et pœnas asseritur, neque ea conficitur ex Marci 12, 40. Perinde enim valet *prolixius judicium* ac *major damnatio*, ut in loco parallelo Lucæ 20, 46. Itaque tota proportio est in pœne acerbitate juxta illud Sap. 6. *fortioribus fortior instat cruciatio.*

549. Ad 4^m^, Quoad effectum, *C.* quoad extensionem *N.* Confert scilicet Apostolus in objecto loco effectus seu fructus quos nobis contulit Christi redemptio, et effectus quos Adæ peccatum peperit. Peccatum scilicet originale intulit Adam in mundum, Christus vero redemptione sua nos et ab illo et a peccatis actualibus pene innumeris liberavit, et gratia sua uberrima communivit. Sed quoad extensionem longe plures invasit Adæ peccatum, quam se protenderit Christi redemptio, nempe actu. Idque ob plurimas causas extrinsecas quæ redemptionis applicationem impediunt. Quum propterea nihil prosit damnatis Christi redemptio, fit ut eorum reprobatio æterna sit.

550. II. *Inst.* Quamvis Deus aperte in Scripturis æternas comminatus fuerit pœnas, jus tamen sibi non ademit eas mitigandi, aut etiam absolute damnatis ignoscendi. Hoc enim discrimen interponitur inter promissionem et comminationem, ut promissor alteri jus tribuat saltem ex fidelitate exigendi quod promissum est, comminator vero jus penes se teneat minas remittendi aut ex toto aut ex parte, uti pluries revera Deum fecisse ex Scripturis novimus. Nihil igitur impedit quominus aliquando piissimus Deus damnatis indulturus sit. Ergo.

551. Resp. *D. A.* Si Dei decretum quod habet pro objecto pœnas æternas comminatorium tantummodo esset, *Tr.* si absolutum sit *N.* Porro in

Digitized by Google

hoc adversarii decipiantur, dum autumant nonnisi comminatorium esse Dei decretum pœnarum reprobis infligendarum, cum tamen absolutum sit, ut patet ex verbis quibus Christus Matth. 25. exprimit sententiam olim proferendam adversus reprobos: *Ite maledicti in ignem æternum.* Comminatio præterea fit in ordine ad resipiscentiam delinquentis, porro resipiscentiæ salutaris reprobi in termino constituti capaces non sunt. Quod si absolutum Dei decretum est, debet suæ veracitati et fidelitati ut executioni mandetur. Demum quod præcipue præ oculis haberi debet, est Ecclesiæ fides ex qua novimus hoc decretum esse irrectractabile. Omnes proinde conjecturæ ex se concidunt.

552. III. Inst. Scripturæ ipsæ illis conjecturis fundamentum præbent. 1° Etenim ex 1. Cor. 15, 22. seqq. *Illi omnes vivificandi sunt in Christo, qui mortui sunt in Adam;* adeoque et impii. *Destruenda est mors*, adeoque etiam *secunda mors* impiorum, de qua loquitur Joannes in Apocalypsi 20, 14. Regnaturus Christus est in omnes ita ut *Deus sit omnia in omnibus*, ac propterea etiam in impios redemptos. 2° Ex apostolo Petro Act. 3, 21. qui de Christo scribit: *Quam oportet cœlum suscipere usque in tempora restitutionis* (gr. ἀποκαταστάσεως) *omnium*, id est donec reparentur plene etiam damnati tum quoad culpam tum quoad pœnam. 3° Hac de causa S. Jo. Apoc. 20, 5. commemorat resurrectionem *primam* justorum in ordine ad resurrectionem *secundam* impiorum, qui reipsa *secundam* mortem incurrerunt ex eodem v. 14. et proinde concludit ib. c. 21, 5. *Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia;* id est omnia renovo et in pristinum statum restituo. Ergo.

553. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prop. Negamus hic Apostolum vel loqui de vivificatione impiorum, aut de mortis secundæ destructione de qua Joannes, aut de regno Christi et Dei conflato ex reprobis; hæ siquidem omnes interpretationes gratuitæ sunt et alienæ ab Apostoli mente et scopo. Agit enim Paulus in objecto loco de Christi resurrectione, ac resurrectione gloriosa electorum cujus Christus causa est meritoria, efficiens et exemplaris. Cum enim electi in Christo renati fuerint, et gloriam adepti; postquam destruxit in illis peccatum, eos liberavit a vexatione dæmonum et impiorum, tandem eos a morte liberabit per futuram resurrectionem, qua mortem ipsam destruet in perpetuum, et cum illis uti caput membris suis conjunctum in cœlo cum Deo regnaturus est, et sic in his electis erit Deus omnia in omnibus. De impiis potius dicitur ibid. quod subjicientur una cum dæmonibus sub pedibus ejus, nempe Christi.

554. Ad 2^m^, *Neg.* Sed ipsis assentientibus interpretibus protestantibus, genuinus verborum Petri sensus est, Christum non esse visibiliter venturum *usque ad finem mundi*, cum judicare venerit vivos et mortuos.

555. Ad 3^m^, *D.* Commemorat Joannes resurrectionem *primam* justorum in ordine ad beatitudinem saltem inadæquatam consequendam, *Tr.* in ordine ad resurrectionem *secundam* impiorum ex morte *secunda N.* Hæc Apocalypseos verba quæ occasionem præbuerunt millenariorum sententiæ satis difficilis interpretationis sunt; et alii ea exponunt de beatitudine inadæquata quam prius assequentur justi, plenam et adæquatam postea recepturi; alii de ordine temporis, quatenus prius justi, quam impii resurgent; alii alia ratione. Quævis admittatur, perinde est ad rem nostram. Nam certum est ex contextu ibi nullam quam autumant adversarii impiorum a secunda morte resurrectionis mentionem fieri, imo diserte eam excludi; de reprobis siquidem ibid. 20, 10. legitur: *Cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum . . . Et qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.* De solis electis porro, seu de iis *qui vicerint* dicitur: *Ecce nova facio omnia.*

556. II. Obj. Haud pauci ex antiquioribus patribus Origeni adhæserunt circa futuram impiorum reparationem; ex Græcis eminent uterque

Digitized by Google

Gregorius Nazianzenus et Nysenus; ex Latinis Ambrosius, Ambrosiaster, atque Hieronymus. His adjici possunt S. Justinus et S. Irenæus, ille enim in *Dial. cum Tryphone* n. 5. de animabus impiorum scribit eas puniri *quamdiu eas esse et puniri Deus voluerit;* iste lib. 2. *Cont. Hæres.* c. 34. affirmat has animas quamdiu *perseverare eas Deus et esse et subsistere voluerit.* Ergo.

557. Resp. *D. A.* Ita tamen ut si quid minus caute ipsis exiderit id postea emendaverint, *C.* secus *N.* Fatendum utique est nonnullos patres interdum nimis Origenis vestigiis institisse, ast et illud pariter verum est, eos se recepisse ac dogma catholicum in sua puritate aperte docuisse.

558. Sane S. Gregorius Naz. Orat. 15. n. 30 scribit damnatos a Deo projectos esse, ut *inustam in conscientia sempiternæ ignominiæ notam gerant... nullumque illis locum esse pœnitentiæ, neque morum emendationi.*

559. S. Gregorius Nyss. in *Orat. adversus eos qui castigationem ægre ferunt*, de anima damnati affirmat, quod ipsa sit *luctu numquam finituro ac insolabili in æternum luens,* et alibi passim.

560. S. Ambrosius *Enarr. in Ps.* 118. ita catholicam veritatem profitetur: *Scientes igitur in æternum mansura judicia omnia justitiæ Dei, caveamus ne opera nostra displiceant, et in æternum incipiamus subire judicium;* quod et alias inculcat.

561. S. Hieronymus *Comment.* in cap. 5. Is de impiis scribit: *Detrahentur in gehennam, ibique æternis cruciatibus deputati, potentiam et superbiam miseria cernent et humilitate mutari.*

562. Quod vero attinet ad S. Justinum, ipse id unice in objecto loco contendit, immortales non esse animas eadem ratione qua immortalis Deus est, cum non habeant nisi immortalitatem communicatam. Ast in Apologia 1. n. 28. ubi dogma catholicum de quo agimus profitetur, scribit: *Qui improbe vivunt, nec immutantur, eos igne æterno credimus puniri.* Idem dic de S. Irenæo, qui ibid. c. 28. n. 2. de reprobis agens ait in ipsos pronuntiandam sententiam: *Discedite a me maledicti in ignem æternum,* subditque: *isti erunt semper damnati.*

563. Inst. Potest saltem damnatis levamen aliquod ex orationibus fidelium provenire, prout fusas hunc in finem preces, seu *ut tolerabilia fiant ipsa tormenta*, certissima documenta suppetunt. Ergo.

564. Resp. *N. A.* Neque obstat a nonnullis privatis interdum hanc persuasionem adeoque praxim esse adoptatam de utilitate orationum ad levamen pœnarum quibus reprobi subjiciuntur; nec enim attendere his debemus; si Ecclesia et contrarium senserit ac nunquam id probaverit; hæc regula fidei nostræ est inconcussa. Porro Ecclesia, teste S. Augustino *De civ. Dei* lib. 21. c. 24, n. 1. numquam pro damnatis orare consuevit sive ut levamen suarum pœnarum acciperent. Quæcumque in contrarium afferri possent spernenda sunt, utpote ab Ecclesiæ sensu abhorrentia et praxi.

PROPOSITIO II.

Dogma de æternitate pœnarum rectæ rationi minime adversatur.

565. Pœnarum æternitas quibus impii afficiuntur ex revelatione divina constat; fieri itaque non potest, ut veritas hæc rectæ rationi adversetur, ut per se patet.

566. Præterea pœnæ quibus damnati subjiciuntur aut *privativæ* sunt, aut *positivæ;* porro tantum abest, istarum pœnarum æternitatem humanæ rationi adversari, ut ab ipsa quodammodo exposci videatur. Et sane ad pœnam *privativam* quod spectat, quæ in privatione æternæ felicitatis consistit seu in amissione Dei summi boni, quæque etiam *damni* appellari consuevit, æternam eam esse debere, exinde liquet, quod peccator sciens lubensque eam per culpam lethalem incurrerit, æternæ felicitatis voluntaria jactura. Hac autem semel amissa, nisi ipsam denuo recuperet, æternum ea privatus existet; uti si quis semel utroque se oculo privaverit, nisi ei oculi restituantur, in perpetuum cæ-

Digitized by Google

cus perseverat. Jam vero ex se damnatus jacturam hanc recuperare non potest, Deus nullatenus ad illius restitutionem tenetur, prout non tenetur oculos restituere insano illi, qui se luminibus privaverit. Ergo.

567. Pœna *positiva* alia intrinseca est ac sponte ex positiva profluens, alia vero extrinseca et in inflictione cruciatuum, seu doloris consistit. Prior autem necessario oritur et exsurgit ex pœna privativa, seu pœna damni, cum fieri nequeat, mœrore, tristitia, odio, desperatione etc. damnatos non affici; conscientiæ præterea angore ac remorsu ex male factis : hoc sensu vermis intelligitur, quo perpetuo impii excruciantur. Posterior vero facile concipi potest ex ipso justitiæ ordine, qui postulat ut quispiam iis plectatur, quibus dum viveret abusus est, quibusque sibi damnationem conscivit; atque uti rite ratiocinatur S. Thomas *Cont. Gent.* lib. 3. c. 145. n. 1. *Sicut recte agentibus debentur bona, ita perverse agentibus debentur mala, sed illi, qui recte agunt, in fine ab eis intento percipient perfectionem et gaudium; e contrario ergo debetur hæc pœna peccantibus, ut ex his, in quibus sibi finem constituunt, afflictionem accipiant et nocumentum. Hinc est quod divina Scriptura peccatoribus comminatur non solum exclusionem a gloria, sed etiam afflictionem ex aliis rebus.*

568. Ad hæc accedit, quod ejusmodi æternarum pœnarum sanctio, saltem quoad hanc vitam necessaria omnino sit ad homines a vitiis retrahendos, ac ne in cupiditates omnes diffluant. omnigenisque criminibus se commaculent. Deme enim hanc sanctionem, nulloque amplius freno homines detinentur.

DIFFICULTATES.

569. Obj. Dogma de pœnarum æternitate componi nequit cum divinis attributis, præsertim vero cum divina bonitate ac misericordia, cum divina clementia, cum divina denique justitia atque æquitate. Ergo.

570. Resp. *D. A.* Prout ab adversariis finguntur, *C.* prout in se sunt *N.* Ut enim aliquid concludere possent increduli deberent prius adæquatam divinorum attributorum cognitionem habere; cum vero illa destituti sint, nequeunt profecto determinare quid illa attributa exigant, seu exposcant quidque refugiant, nec proinde unquam ostendere dogma, de quo agitur, cum ejusmodi pugnare attributis.

571. I. Inst. 1° Deus ex bonitatis suæ ac amoris impulsu homines condidit ad æternam felicitatem, cujus proinde vehementem cordibus eorum indidit appetitum. Hic porro frustraretur si vel unus homo æternum periret. 2° Hunc appetitum in catholicorum hypothesi non alium in finem Deus indidisset, nisi ut homines miserabiliores efficeret; quod asserere absonum est; ergo postquam pœnas luerint culpis expiandis idoneas, ejusmodi explebunt desiderium. 3° Cum præterea peculiarem providentiam creaturarum rationalium gerat Deus, ne fine sibi præstituto in illis condendis regendisque privetur, ad eum tandem perducere debet. Ergo.

572. Resp. Ad 1^m, *D. Maj.* Deus hominem condidit ad æternam felicitatem, sibi tamen debitis obsequiis comparandam, *C.* absolute, seu quavis ratione obtinendam *N.* Somniant increduli dum autumant Deum ens morale, cujusmodi homo est, condidisse, quin ab eo sibi debitum obsequium per legis observationem exigeret; hoc vere pugnat cum Dei sanctitate. Si igitur homo divinæ voluntati obsequatur, æternam profecto felicitatem ad quam Deus eum condidit consequetur, sin vero eam violet, pœnas dabit, atque a fine suo excidet. Appetitus felicitatis humano cordi insitus, stimulum addere debet ad virtutem consectandam, quæ via est ad felicitatem.

573. Ad 2^m, *D.* Si homines voluntarie seu ex malitia desciscant ab ordine, *C.* si ei obsequantur *N.* Duplex enim finis in homine distingui debet, proximus in præsenti vita, et ultimus in altera; porro consecutio ultimi finis pendet a consecutione finis proximi, qui in Dei obsequio, famulatu et ho-

Digitized by Google

nore constitutus est, habetque rationem medii respectu finis ultimi; quapropter si ille negligitur, imo pervertitur, iste profecto frustrabitur, non obstante indito felicitatis appetitu. Qui impie agunt se miseros efficiunt, non autem Deus qui indidit hunc appetitum, ut homo permoveretur ad felicitatem debitis mediis assequendam. Pœnis porro homo, amisso fine suo in perpetuum ac in termino constitutus, numquam peccata expiabit.

574. Ad 3^m, *D.* Qua peculiari providentia fit ut homo mediis idoneis instruatur, quibus si velit, possit finem suum obtinere, *C.* qua fiat, ut quocumque demum modo se gerat, ad suum finem perveniat *N.* Hoc certe vellent impii homines, pessime scilicet vivere ac æternum beati esse. Ast non ita vult Deus, Quid inde? Ergo ejus providentiæ detrahendum erit? Absit. Sed cum Deus mediis omnibus naturalibus ac supernaturalibus hominem instruxerit, ut is illis cooperando felicitatem ad quam conditus est attingat, si homo ea negligat, turpiterque abutatur, non Deus, sed homo fine suo frustratur. Ultimum finem suum, qui est gloria extrinseca, Deus obtinet, sive homo salvetur sive damnetur; homo solus ex culpa finem sibi præstitutum amittit.

575. II. Inst. Componi nequit pœna æterna cum misericordia et clementia. 1° Misericordia siquidem est compassio alienæ calamitatis et ad eam relevandam inclinat; clementia vero quædam animi lenitas est in pœnis irrogandis, movetque ad eas minuendas aut sublevandas. Jam vero pœnæ æternæ notio e diametro pugnat cum misericordia, quæ nulla ratione exercetur in illius inflictione; pugnat cum clementia, quæ locum non habet cum immanium cruciatuum, ignisque æterni jugiter torquentis perduratione. 2° Juxta hoc dogma contra pœnarum naturam non ad reum emendandum Deus eas decerneret, sed unice ad puniendum; jam vero juxta Senecæ effatum *De clementia* lib. 1. *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur.* Sævitiæ igitur notam numquam Deus effugiet, si pœnas æternas infligat. Ergo.

576. Resp. *Neg. Ant.* Ad 1^m prob. *D.* Si Dei misericordia et clementia deberet cum impiis damnatis exerceri, *C.* si exerceri non debeat *N.* Duo siquidem hic distinguenda sunt, attributa misericordiæ et clementiæ, et eorundem attributorum exercitium. Attributa necessario Deo insunt; ast exercitium liberum est, adeoque pro loco, tempore, personis exerceri possunt. Cum igitur Deus utrumque attributum cum impiis dum adhuc viverent exercuerit, ac ipsi abusi illis fuerint, in termino constituti eorundem exercitium attributorum non experiuntur. Quamvis omnes fateantur et impios puniri *citra condignum* ideoque lenius quam ipsi promeriti fuerint. Sub quo respectu posset negari minor propositi argumenti. Accedit nihil de fide circa naturam pœnarum positivarum, quas extrinsecas vocavimus, definitum esse.

577. Ad 2^m, *D.* Deus unice ad puniendum pœnas æternas decerneret, id est ex amore justitiæ, *C.* ex amore punitionis in se *N.* Dei idea necessario exposcit ut omnem ab eo imperfectionem amoveamus, adeoque si pœnas decernat æternas, ex amore id unice justitiæ faciat necesse est. Deus, uti animadvertit S. Thomas *Cont. Gent.* lib. 3. c. 144., *in pœnas non delectatur*, sed eas infert *propter aliud, scilicet propter ordinem imponendum creaturis, in quo bonum universi consistit . . . Infligit igitur Deus pro quibusdam peccatis pœnas æternas, ut debitus ordo servetur in rebus; qui ejus sapientiam demonstrat;* et in *Suppl.* q. 99. ar. 1. ad 4. ostendit inutiles haud esse pœnas æternas, scribens: *Sunt enim utiles ad duo: primo ad hoc, quod in iis divina justitia conservetur, quæ est Deo accepta propter seipsam; unde Gregorius*, lib. 4. *Dial.: Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur; quia autem justus est, ab iniquorum ultione in perpetuum non sedatur. Secundo ad hoc sunt utiles, ut de his electi gaudeant, dum in his Dei justitiam contemplantur,*

Digitized by Google

et dum se evasisse eas cognoscunt etc. Exinde patet effatum a Seneca laudatum huc minime referri posse, tum quia reprobi emendationis incapaces sunt in termino constituti et sine gratia, qua sola possent resipiscere; tum quia pœnæ æternæ non sunt medicinales, prout sunt temporales, sed ad restaurationem perturbatæ justitiæ infliguntur.

578. III. Inst. Componi saltem nequit cum justitia et æquitate 1° Justitia enim postulat proportionem sub quovis respectu inter culpam et pœnam; nulla porro fingi proportio sub quovis respectu potest inter culpam, utut gravissimam, et pœnam æternam. 2° Ut hæc admitteretur, deberet culpa, seu Dei offensa esse infinitæ malitiæ, uti reipsa nonnulli contendunt, ast certum est offensam Dei neque *subjective* neque *objective* infinitam esse, quod alii theologi non inficiantur; 3° malitia siquidem non solum ab objecto desumitur, verum etiam, imo præcipue, ex gradu cognitionis quam de objecto habet delinquens; jam vero cognitio quam homo de Deo habet abstractiva est, ac pene nulla. 4° Accedit, quod peccandi facultas a Deo homini data sit et conservetur, nec Deo invito ea peccator utitur, nulla proinde Deo peccato injuria fit; nam *Nullus patitur injuriam volens;* 5° Nec valet quod aliqui obtrudunt, Deum ideo in æternum damnatos punire, quia in æternum ipsi peccare non cessant; siquidem etsi daretur reprobos cessare non posse a peccato, hoc ipso a peccato cessant, alioquin peccatum necessarium esset; deinde ratio malæ voluntatis quæ perseverat, nequit efficere ut perseveret punitio; satis enim est per *satispassionem*, ut vocant, promeritam pœnam delinquentes luere, sive id ægre ac iniquo sive bono animo præstent, ut, patet ex damnatis ad carcerem, aut triremibus mancipatis ab humana justitia. Ergo.

579. Resp. *N. A.* Ad 1^m, *D. Maj.* Justitia proportionem postulat aut etiam æqualitatem inter culpam et pœnam in gradu, *C.* in duratione *N.* Et *Neg. min.* Duplex inter culpam et pœnam æqualitas ac proportio distingui debet, altera in inflictione, ne pœna excedat culpæ gravitatem, seu reatum; altera vero in duratione: prior quidem servari debet, posterior vero non item, ne in absurda incidamus; alioquin enim gravissima delicta brevissimo tempore plecti deberent, quod nulla humana societas fert. Jam vero cum culpæ gravitas seu reatus ex parte duorum extremorum, personæ scilicet lædentis et personæ læsæ peti debeat, jam quisque intelligit, deleatur quod spectatis relationibus multiplicibus, quæ Deum inter et peccatorem intercedunt, præsertim vero infinita Dei majestate, quæ peccato læditur, et creaturæ vilitate, gravissimum esse peccatoris reatum, et quandam exurgere malitiæ *infinitatem*, ut loquitur S. Thomas, adeoque nil mirum si æternum puniatur. Ceterum in hoc spectari debet amissio irreparabilis ac proinde æterna ultimi finis; quod vero spectat ad gradum pœnæ positivæ, Deus justus novit qua ratione ea infligi debeat, qui certe non excedet culpæ reatum.

580. Ad 2^m, *Neg.* Neque enim ad pœnæ æternitatem requiritur culpa quæ sive subjective sive objective infinitæ malitiæ sit; sed sufficit juxta constituta principia, ut culpa talis sit qua homo se a Deo ultimo fine suo averterit, et ab hoc supremo bono exciderit, ac in tali statu ex hac vita excesserit, prout contingit damnatis omnibus. Ejusmodi amissio cum irreparabilis sit, in animo immortali fit æterna.

581. Ad 3^m, *Neg.* suppositum, quod ex dictis locum non habet; satis enim est ad incurrendam æternam pœnam, quod peccator sciat graviter delinquere, adeoque se a Deo, quantum ex se est, in perpetuum avertere, prout nemo ignorat.

582. Ad 4^m, *D.* Id est libertas a Deo data homini est, qua his possit bene aut male uti, *C.* facultas proprie dicta peccandi *N.* Hoc enim absonum est. Deus hominem libertate instruxit, quæ bona est, si ea homo recte utatur; opitulante divina gratia, quæ nulli deest, potest sibi æternam felicitatem

Digitized by Google

comparare ; si ea vero contra Dei finem ac voluntatem abutatur, æternam sibi consciscere potest perniciem. Porro hoc ipso quod contra Dei voluntatem peccator libertate sua pessime abutatur, Deo irrogat injuriam, quam eo tantum sensu permittit, quatenus non impedit ejusmodi abusum. Ob altissimos autem fines sua sapientia dignos Deus peccata, seu abusum libertatis permittit, prout suo loco expendimus. Extra rem autem objectum effatum urgetur, quod est de volente *positive*.

583. Ad 5^m^, Resp. Esto; nec enim nos eam rationem attigimus, quæ certe nec sola, nec præcipua est quare Deus in peccatores æternis pœnis animadvertat. Vera ac præcipua ratio est, quia damnati ex se in perpetuum exciderint a fine suo. Adeoque peccent in inferno peccatores aut non peccent, certum est eos his peccatis demeriti ulterioris se reos non constituere, neque hac de causa gravius puniri; siquidem in termino sunt, ubi non amplius datur meriti aut demeriti ratio. Quæ propterea de *satispassione* disserunt adversarii, nil vetat quominus etiam damnatis applicentur, hoc tamen interposito discrimine, quod ab humana societate inflictis pœnis delinquentes, si perpetuæ non sint, liberare se possint, assignato tempore percurso; non possint autem damnati, eo quod interminabiles pœnæ sint quibus sunt addicti, adeoque numquam *satis* patiuntur. Deus posset eos destruere; ast utrum velit nec ne aliter scire nobis datum non est, quam per voluntatis suæ positivæ manifestationem. Porro Deus manifestavit se id nolle. Unum igitur superest, ut divinæ gratiæ obsequentes, dum possumus, comminatas æternas pœnas effugere satagamus.

ARTICULUS IV.

DE STATU DECENDENTIUM ABSQUE BAPTISMO.

584. De iis loquimur qui sive in infantia, sive in perpetuæ infantiæ statu constituti, absque salutari lavacro ex hac vita decedunt, quacumque demum ex causa id fieri contigerit.

585. Certa ab incertis hac etiam in quæstione distinguenda sunt. Quæ certa, imo de fide sunt, habemus ex conciliis Lugdunensi II. et Florentino, quæ de infantibus ac de iis qui infantibus æquiparantur, qui nempe nunquam rationis usum adepti sunt, definierunt: *Credimus . . . illorum animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.* Ita quidem Florentinum *in Decreto unionis*, quod descripsit verba Lugdunensis in fidei professione. De fide igitur est 1° parvulos ejusmodi in infernum descendere seu *damnationem* incurrere; 2° *pœnis puniri disparibus* ab illis quibus puniuntur adulti. Quæ proinde spectant ad hunc inferni locum, ad pœnarum disparitatem, seu in quo hæc disparitas constituenda sit, ad parvulorum statum post judicii diem incerta sunt omnia, nec fidem attingunt. Hinc variæ de his sunt patrum ac theologorum sententiæ.

586. Prima eorum est qui illis infantibus tribuunt pœnam sensus, S. Augustino duce, quem Patres Latini posteriores secuti sunt, inter quos eminet S. Fulgentius lib. *De fide* c. 27. Censuit igitur S. Augustinus hosce infantes in *ignem æternum* damnatum iri, ut constat ex Serm. 294. n. 3. *De verbis Apostoli*, et *Operis imperfecti* lib. 3. cap. 19.; *In Enchiridio* vero c. 93. n. 21. et *De peccat. meritis* lib. 1. c. 16. n. 21. tum *Cont. Julian.* lib. 5. n. 44. ubi declarat fore istorum pœnam *mitissimam*, aut consistere in *damnatione omnium levissima*, ita ut hæreat utrum *eis ut nulli essent, quam ut ibi essent, potius expediret;* imo se *angustiis coarctari*, quoties ad istorum infantium pœnas pervenit, profitetur in epist. ad S. Hieronymum n. 16. nec definire se posse *quæ, qualis et quanta erit* ejusmodi pœna.

587. Altera sententia patrum Græcorum est, qui videntur tribuere his parvulis nonnisi pœnam damni, præcipue vero uterque Gregorius; Nazianzenus enim *Orat.* 40. *In S. Bap-*

Digitized by Google

tism. n. 21. scribit, eos *nec cœlesti gloria nec suppliciis a justo judice afficiendos;* Nyssenus vero in *Orat. De infantibus qui præmature abripiuntur*, hæc habet: *Nam immatura mors infantium, neque in doloribus ac mœstitia esse eum, qui sic vivere desiit, intelligendum esse nobis suggerit.*

588. Scholastici ac theologi positivi in eadem sententiarum varietate versantur. Juxta Petavium a conc. Florentino definitum de fide est, parvulos pœnis sensus addici; juxta Vasquezium ab Innocentio III. definitum est pœnam peccati originalis in sola visionis beatificæ privatione consistere; verba Innocentii in cap. *Majores* hæc sunt: *Pœna originalis peccati est carentia visionis Dei; actualis vero pœna peccati est gehennæ perpetuæ cruciatus.* Scholarum principes Petrus Lombardus, S. Thomas, S. Bonaventura, Scotus, quos pene omnes secuti sunt, excipiendus siquidem est Gregorius Ariminensis, *tortor infantium* idcirco nuncupatus, censuerunt infantes non baptizatos nulla sensus pœna affici, sed sola pœna damni.

589. Ast circa hanc damni pœnam theologi minime inter se conveniunt; siquidem alii cum Bellarmino existimant infantulos ex privatione visionis Dei aliqua affici tristitia; alii vero cum S. Thoma id aperte inficiantur; alii demum cum Catharino, et card. Sfondrati censent eosdem aliqua naturali beatitudine frui, nunc quidem quoad animam, post resurrectionem vero etiam quoad corpus, et eo usque rem protrahunt, ut felicitatis hujus gradus determinent accuratissime, quemadmodum card. Norisius determinavit gradus caloris quos ab igne infantes isti patiuntur et sentiunt. Bellarminus sententiam quæ tribuit infantibus non baptizatis beatitudinem naturalem fidei adversari autumat, contra vero Petrus Godoy Ord. Præd. *Sententia*, inquit, *concedens parvulis naturalem beatitudinem nullam censuram contra fidem meretur*, imo et alienam eam esse affirmat ab omni temeritatis nota.

590. Ex hac sententiarum discrepantia quæ inter Patres ac theologos viget, patet, si duos commemoratos articulos excipias de exclusione a gloria, ac disparitate pœnarum, reliqua omnia ad fidem nullo modo spectare, adeoque posse quemlibet circa ejusmodi sententias in suo sensu abundare. Nec obest pelagianos parvulis naturalem tribuisse beatitudinem, nam etiam hoc dato, licet alii contendant *supernaturalem* eam tribuisse, attamen nihil haberet commune pelagianorum commentum cum doctrina, quam catholici theologi tuentur de naturali istorum parvulorum beatitudine. Etenim pelagiani eam concedebant parvulis *sine morte peccati*, adeoque uti naturalem conditionem, non autem sub ratione *pœnæ* ac *damnationis* provenientis ex peccato originali quod negabant, contra vero catholici theologi eam tuentur *cum morte peccati;* ita ut exclusio a visione beatifica rationem habeat *pœnæ* et *damnationis* ex peccato provenientis. Quapropter merito a Pio VI. in Const. *Auctorem fidei*, proscripta est synodi Pistoriensis propositio 26. quæ ita se habet: *Doctrina, quæ velut fabulam pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animæ decedentium cum sola originali culpa, pœnas damni citra pœnam ignis puniantur, perinde ac si hoc ipso, quod qui pœnam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium, expertem culpæ et pœnæ, inter regnum Dei, et damnationem æternam, qualem fabulabantur pelagiani; falsa, temeraria, in scholas catholicas injuriosa*, declaratur.

591. Itaque si status istorum parvulorum *relative* spectetur ad supernaturalem beatitudinem a qua per originale peccatum exciderunt, habet rationem pœnæ ac damnationis, et sunt ejusmodi infantes a Deo saltem negative aversi etc. Si autem spectetur *in se* et *absolute*, cum per peccatum homines nihil de naturalibus amiserint, talis est istorum parvulorum conditio, qualis fuisset, si Adam neque peccasset, neque elevatus ad statum supernaturalem fuisset, seu in conditione

Digitized by Google

puræ naturæ. Hinc S. Thomas in 2. *Sent. dist.* 33. q. 2. ar. 2. ad 3. de ejusmodi infantibus scribit: *Sibi* (Deo) *junguntur per participationem naturalium bonorum; et ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione.*

592. Angelicus igitur Doctor, prout jamdiu animadverterant De Lemos ac Billuart, his parvulis tribuit bona naturalia, et aliquem naturalem Dei amorem et gaudium. Nullo vero modo eos pœna sensus affici fuse ostendit loc. cit. diluitque difficultates desumptas ex Matth. 25. et ex vocibus *supplicii, tormenti, gehennæ, cruciatus æterni* quibus post Augustinum auctor Hypognostici, Fulgentius et Gregorius M. usi sunt. Nam Christi judicium *discussionis* ostendit neque pertinere ad hos infantes, neque ad infideles, in quibus fides non fuit fundamentum meritorum; citatos vero Auctores *large* illas voces accepisse pro pœna, et *speciem* pro genere posuisse.

593. Deinde in quæst. 5. *De malo* ostendit eosdem parvulos ex amissa beatitudine supernaturali, nulla affici tristitia, tum quia indebitam sibi esse cognoscunt illam beatitudinem ob Adæ peccatum contractum, tum quia etsi perspicuum habeant se ad aliquam beatitudinem conditos fuisse, minime cognoscunt hanc positam esse *in visione clara Dei*, adeoque ignorant *se ab illa exclusos, nec proinde dolent*, sed hoc, quod per naturam habent, sine dolore possident.

594. Quidquid porro de his placitis sit, quæ salva fide ac sine quavis temeritatis nota quilibet tenere potest, hoc lucri ex tali sententiarum discrepantia habemus, non deberi nec posse Ecclesiæ doctrinam cum privatorum placitis permisceri. Pessime igitur se gerunt increduli cum fidei aut Ecclesiæ tribuunt doctrinam, quæ Ecclesiæ non est, ut inde inferant catholicam Ecclesiam docere dogmata, ut ipsi vocant, horribilia ac recte rationi repugnantia. Tantum enim abest, ut Ecclesia voluerit illas sententias sancire, ut potius summus Pontifex eos damnaverit qui notam inusserunt illorum doctrinæ, qui pœnam sensus ab ejusmodi infantibus removent.

595. His igitur dimissis, nos hic novatores illos ac socinianos perstringimus, qui infantes sine baptismo decedentes autumant æternam consequi salutem.

PROPOSITIO.

Infantes ex hac vita sine baptismo decedentes ad æternam salutem pervenire non possunt.

596. De fide propositio est, ut constat tum ex symbolo Nicæno-Constantinopolitano: *Credo unum baptisma in remissionem peccatorum*, tum ex conciliis Lugdunensi ac Florentino quorum verba recitavimus, tum denique ex conc. Tridentino, quod Sess. V. can. 4. edidit: *Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiamsi fuerint a baptizatis parentibus orti; aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam . . .; anath. sit.*

597. Perstringit hæc definitio præsertim calvinianos, qui docent infantes fidelium non indigere baptismo ad æternam obtinendam salutem, eo quod ipsis peccatum originale non imputetur, utpote in fœdere spirituali comprehensis; quod inivit Deus cum Abraham ejusque semine in perpetuum. Perstringit præterea zwinglianos ac socinianos; zwingliani siquidem cum Calvino consentiunt quoad filios fidelium; sociniani autem cum negent propagationem peccati originalis, ideo autumant sine baptismo infantes ad æternam posse pervenire salutem; baptizari autem in signum externæ fidei professionis, quo ab infidelibus distinguantur.

598. Veritatem assertæ propositionis aperte evincunt Scripturarum ac traditionis testimonia. Etenim Christus Jo. 3, 5. *Nisi quis renatus fuerit*, inquit, *ex aqua et Spiritu S., non potest introire in regnum Dei.* Eadem proinde ratione qua ut vitam naturalem quis perveniat opus est carnali generatione, ita opus est regeneratio-

Digitized by Google

ne aquæ et Spiritus Sancti, ut quis perveniat ad vitam supernaturalem ac idcirco ad vitam æternam, seu indiscriminatim omnes sive a fidelibus sive ab infidelibus geniti sint.

599. Hunc porro sensum esse verborum Christi testis est antiquitas ecclesiastica universa, uti liquet 1° ex sollicitudine totius Ecclesiæ ne infans aliquis sine lavacro moreretur, quam neque pelagiani inficiati sunt; 2° ex synodis omnibus in causa pelagianorum celebratis. In synodo Diospolitana Pelagius ut catholicus censeretur *anathematizare compulsus est, infantes, etiamsi non baptizarentur, habere vitam æternam. Hac enim negata*, scribit S. Augustinus *Ep.* 186. *ad Paulinum, quid nisi mors æterna remanebit?* Sic etiam duæ synodi, Carthaginiensis et Milevitana an. 416. uti legitur in Epist. synodica ad Innocentium data, statuerunt: *Quicumque negat, parvulos per baptismum Christi a perditione liberari, et salutem percipere posse; anath. sit*, quod quidem decretum confirmavit Innocentius an. 417. 3° demum id patet ex omnibus illis patribus qui doctrinam de peccati originalis propagatione tradiderunt, quorum testimonia suo loco retulimus.

600. Hanc eandem veritatem adversus Vincentium Victorem qui eodem errore infectus erat, sic adstruebat S. Augustinus: Nemo regnaturus est cum Christo, quin fiat membrum Christi; nemo autem fit membrum Christi nisi *aut baptismate in Christo, aut morte pro Christo*. Jam vero, qui non regnaturus est cum Christo, quid ipsi superest, nisi ut in perpetuum arceatur a Christo, sive in æternum damnetur?

DIFFICULTATES.

601. I. Obj. Cum Calvino; 1° Deus Genes. 18, 7. sic Abraham omnium fidelium patrem allocutus est: *Statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus tuis, fœdere sempiterno, ut sim Deus tuus et seminis tui post te*; ergo christianorum filii, qui sunt ex promissione, sanctitatem habent ex fœdere sempiterno, in quo sunt inclusi. 2° Quare Apostolus 1. Cor. 7, 14. scribit: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem . . . Alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*; ergo alterutrius parentis sanctitate, absque baptismo, sancti efficiuntur. *Quemadmodum*, inquit Calvinus *Instit.* lib. 4. c. 1. §. 6. *sicut judæorum liberi, quod ejus fœderis* (cum Abraham iniit) *hæredes facti, ab impiorum liberis discernerentur, semen sanctum vocabantur, eadem etiam nunc ratione sancti censentur christianorum liberi vel altero dumtaxat parente geniti, et Apostoli testimonio differunt ab immundo idololatrarum semine.*

602. Resp. Ad 1^m *D.* Christianorum filii, spirituales Abrahæ fiunt *regeneratione, C.* nativitate carnali *N.* Non alia ratione gentes quæ ex Abraham carnali generatione non prodiere in ejus semine computantur, nisi quatenus cooptantur in filios per regenerationem, scilicet per baptismum. Quod si filii Hebræorum ante circumcisionem dicuntur semen *sanctum*, eo tantum sensu ita vocantur, quod habuerint sanctitatem legalem, prout pertinebant ad populum Dei electum et ex eo progeniti erant, non autem quod veram ac internam animæ sanctitatem habuerint. Hæc enim haberi nequit nisi fide parentum applicata per aliquod signum externum e. g. circumcisionem, aut aliud ejusmodi.

603. Ad 2^m, *D.* Apostolus *sanctos* vocat filios fidelium sanctitate analogica, dispositiva, ac improprie dicta, *C.* sanctitate formali *N.* Eadem scilicet ratione Apostolus vocat sanctos natos a parentibus, qua *sanctificatum* dicit virum infidelem a muliere fideli, et vicissim, quatenus nempe in via sunt qua ad sanctitatem pervenire possint. Alioquin inpurissimus idolorum cultor vere sanctus aut sanctificatus ex consortio cum parte fideli dicendus esset, quod absonum est. Deinde praxis totius antiquitatis determinavit sensum istorum verborum juxta traditionem divinam et apostolicam.

604. II. Obj. cum socinianis. Du-

Digitized by Google

rum est innocentes parvulos æternum damnari ob culpam non suam, cum per ipsos non steterit quominus baptismum non consequerentur, sed aut ex lege naturæ, aut ex ignorantia vel iniquitate parentum. Ergo.

605. Resp. *D. A.* Si incurrerent innocentes infantes damnationem quæ consistat in pœna sensus, aut in tristitia ex pœna damni proveniente, *Tr.* si in sola privatione rei indebitæ *N.* Talis porro est damnatio istorum puerorum, qua defectu baptismi arcentur a visione ac fruitione Dei beatifica, quam non exigit naturalis eorum conditio, nec nisi ex gratia a Deo conceditur. Quo fit ut infantes non priventur nisi eo bono ad quod jus nullum habent ob originalem maculam, qua infecti ex hac vita decedunt, et qua sola illorum conditio rationem damnationis habet, seu relative ad ulteriorem gloriam. Quod si præter hanc damnationem nonnulli censent infantulos non baptizatos incurrere pœnam sensus, aut tristitiam et acerbitatem ex privatione supernaturalis felicitatis, cum Ecclesia, uti præfati sumus, nihil de his definierit, Patres vero et Ecclesiæ doctores theologique in diversas abeant sententias, si sociniani has respuant, salva fide id efficere possunt; præsertim cum S. Thomas in 2. *Sent. dist.* 33. q. 1. ar. 2 non solum contrariæ sententiæ adstipulatus sit, sed solverit præterea difficultates eorum, qui contendunt ejusmodi parvulos tristitia affici ac mœrore ex pœna damni.

CAPUT VII.

DE FUTURA CORPORUM RESURRECTIONE.

606. Futura corporum nostrorum resurrectio semper aliud spem christianam, et ad fortia quælibet facienda ac toleranda impulit, unde meritò Tertullianus lib. *De resurrect. carnis* n. 1. dixit: *Fiducia christianorum resurrectio mortuorum.*

607. Hæretici antiquissimi post sadducæos, uti simoniani, marcosiani, marcionitæ aliique magno numero inficiati sunt futuram corporum resurrectionem. Increduli omnes eam ut impossibilem traducunt. Horum omnium partes tuendas sibi sumpserunt hodierni rationalistæ.

608. Adversus hos omnes 1° adstruemus ex Scripturis ac traditione hunc fidei articulum; 2° eumdem ostendemus rectæ rationi haud refragari.

609. Ut omnis ambiguitas e medio tollatur, juverit nonnulla præmittere, quibus rite quæstionis status declaretur.

610. 1° Resurrectio quam tuemur *universalis* est, tum justorum videlicet, tum impiorum, secus ac nonnulli antiqui Hebræi autumaverint, eam coarctantes ad solos justos.

611. 2° Resurrectio præterea ejusdem physice corporis erit quod per mortem amittimus. Ad hanc porro corporis identitatem constituendam necesse haud est, ut singulæ moleculæ ipsius corporis resumantur, sed sufficit, ut essentiales recuperentur corporis partes, quæ idem numero corpus constituunt, atque ab alieno quovis distinguunt ac secernunt.

612. 3° Futura proinde est in resurrectione diversitas sexuum, secus ac contenderint origeniani. Unusquisque siquidem corpus recipiet in ea perfectione quæ singulorum individuorum propria est.

613. 4° Diversa tamen erit conditio justorum ac reproborum in resurrectione. Corpora enim justorum quator illis dotibus fulgebunt quas recenset Apostolus 1. Cor. 15, 42. seqq. scilicet claritate, impassibilitate, agilitate et subtilitate, quibus destituta erunt corpora reproborum, quorum resurrectio erit potius ad ignominiam et ad novum supplicium quam ad ipsorum emolumentum.

614. Quod vero spectat ad ætatem, formam, staturam, ut vocant, integrales corporis partes, aliaque ejusmodi, incerta sunt omnia et a scholasticis ac theologis majori vel minori probabilitate adstruuntur.

615. His proinde dimissis, solliciti hic tantummodo sumus de vindicanda catholica doctrina adversus incredulos et rationalistas; cetera si quæ scitu

Digitized by Google

necessaria sunt, veluti corollaria ex principio fundamentali deducemus.

PROPOSITIO I.

Datur futura corporum nostrorum universalis resurrectio.

616. De fide est propositio, ut constat ex fidei nostræ symbolis; nam in symbolo Apostolico dicitur: *Credo . . . carnis resurrectionem;* in Constantinopolitano: *Expecto resurrectionem mortuorum;* in Athanasiano: *Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis;* demum in conc. Lateran. IV. cap. *Firmiter* definitum est: *Qui omnes* (tam reprobi quam electi) *cum suis propriis corporibus resurgent, quæ nunc gestant.*

617. Tum apud antiquos patriarchas tum apud Judæos fidem resurrectionis obtinuisse constat 1° ex Job. 19, 25. seqq. qui in sterquilinio sanie manans dicebat: *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum; et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum meum. Quem visurus sum ego ipse et non alius; reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Quæ quidem verba ad resurrectionem referri nec ipsi rationalistæ biblici inficiantur, imo tuentur. 2° Ex Daniel. 12, 2. *Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam; et alii in opprobium, ut videant semper.* Scd luculentissime fides hæc traditionalis apud Hebræos exprimitur a septem illis fratribus, qui animi strenuitate sub Antiocho sustinuerunt martyrium, ut enim legitur in 2. *Machab.* 7, 9-14. respondebant Antiocho supplicia comminanti ac inferenti: *Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit . . . Potius est ab hominibus morti datos spem expectare a Deo, iterum ab ipso resuscitandos.* Qua etiam fide innixa Martha Christo interroganti respondebat: Jo. 11, 24. *Scio quia resurget* (frater meus) *in resurrectione in novissimo die.*

618. Cumque ab avita hac fide saducæi declinassent tum animarum immortalitatem tum futuram negantes resurrectionem, Christus Matth. 22, 31. collat. Luc. 20, 38. utrumque dogma his verbis adstruxit contra illos: *De resurrectione autem mortuorum, non legistis, quod dictum est a Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob? Non est Deus mortuorum sed viventium, omnes enim vivunt ei.* Apostolus vero universalem resurrectionem præterea collegit 1. Cor. 15. 16. ex resurrectione Christi, scribens: *Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra . . . Ergo et qui dormierunt in Christo, perierunt.* Quapropter sic idem Apostolus fideles solabatur ex charorum funere mœstos supra modum atque sollicitos, 1. Thess. 4, 13. *Si enim credimus, quod Jesus mortuus est, et resurrexit; ita et Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo . . . mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.* Nihil igitur exploratius in sacris Litteris hoc dogmate, quod Christus et Apostoli veluti fundamentum totius religionis ac spei christianæ proposuerunt.

619. Hac fide et spe numquam non fuit enutrita christianorum pietas; hac enim freti martyres ad acerbissima quæque perferenda se obtulerunt; hac Sancti omnes ingentes labores susceperunt; hac demum quicumque piam in Christo transegerunt vitam, volentes libentesque extremum diem sustinuerunt et obierunt. Exinde illa sollicitudo patrum ac doctorum hominum patefacta est in hoc dogmate sive ab ethnicorum, sive ab hæreticorum impugnationibus vindicando; exinde christianorum sollicitudo in ejusmodi inscriptionibus adornandis, quibus extinctorum fides et spes manifestaretur circa hoc dogma; sollicitudo denique colligendi martyrum ac sanctorum exuvias, utpote quæ ad novam æternamque vitam aliquando sint resurrecturæ. Seculorum omnium documenta constantis ac jugis traditionis argumenta ineluctabilia constituunt.

DIFFICULTATES.

620. I. Obj. 1° Resurrectionis opinio-

Digitized by Google

nem Hebræi ex Persis Zoroastrica disciplina institutis primum mutuati sunt. 2° In Novo autem Testamento hæc doctrina originem habuit ex populari conceptu mythico de Messia cui Christus sese accomodavit, ut in pluribus aliis; et ex narratione Christi post mortem ad vitam revocati; 3° quapropter vel ab ipsa ætate apostolica a pluribus resurrectio mortuorum impugnata fuit; 4° spectari proinde ea potest veluti mythus quo significetur animorum post hanc vitam immortalitas, seu nova vita eademque vera et actuosa. Ergo.

621. Resp. Ad 1^m, *Neg.* 1° quia ex libro Job omnium facile antiquissimo constat longe antiquiorem fuisse hunc fidei articulum, anteriorem proinde ipso Zoroastro; 2° quia incertum apud eruditos adhuc est, num reipsa Zoroastro, Persis, Ægyptiis, aliisque orientalibus populis vera corporum futura resurrectio innotuerit, quod plures inficiantur; 3° quia nulla omnino probari potest ratione Judæos ab his populis hanc mutuatos esse doctrinam, adeoque, quippe gratuita et ad libitum conficta sententia, jure merito rejicitur; 4° demum quia Christus loc. cit. doctrinam de resurrectione a sac. Scriptura repetit dicens sadducæis: *Erratis nescientes Scripturam neque virtutem Dei.*

622. Ad 2^m, *Neg.* pariter; sed hic articulos fidei traditionalis apud Judæos quovis tempore receptus est, neque hac in parte Christus aut apostoli novi aliquid intulerunt sed confirmarunt avitam fidem. Quod adjicitur de mythico conceptu Messiæ, deque accommodatione Christi ad errores vulgares intolerabilem sapit blasphemiam, et impudentiam singularem quidem, sed a rationalistis non alienam. Arctum porro existere nexum inter Christi resurrectionem, et futuram excitationem corporum nostrorum verissimum est, prout declarat Apostolus, ast mythicam asserere Christi resurrectionem, est refragari omni historicæ certitudini, quod suo loco ostendimus.

623. Ad 3^m, *D.* Ab ipsa ætate apostolica non defuerunt epicurei et hæretici qui impugnaverint hoc dogma, *C.* alii *N.* Quid nostra refert si ethnici ac epicurei qui et ipsam immortalitatem animorum inficiati sunt, mortuorum resurrectionem impugnaverint? Idem dic de hæreticis, qui hac ipsa de causa ab apostolis ejecti sunt ex Ecclesia uti *fidei subversores.* Ecquid intactum circa fidem reliquerunt hæretici? Si ex istorum oppugnatione dogmata nutarent, ne unus quidem fidei articulus in præsentia nobis superesset. Si igitur hæretici veritatem futuræ resurrectionis impugnarunt ab ipsa ætate apostolica, evidens est quod ab apostolica ætate illius fides obtinuerit in Ecclesia.

624. Ad 4^m, *Neg. sequelam*, quæ ex gratuitis ac falsis præmissis deducitur. Dogma de animorum immortalitate est omnino distinctum a dogmate de corporum resurrectione, ac revelatio, utrumque credendum exhibet. Sane quoad animorum immortalitatem Christus Luc. 20, 38. de patriarchis nondum excitatis dixit: *Omnes vivunt ei* scilicet Deo, qui *non est Deus mortuorum.* Ad resurrectionem autem ea omnia loca spectant, quæ paulo ante recitavimus.

625. II. Obj. 1° Scripturæ interdum videntur aut absolute futuram corporum denegare resurrectionem, aut saltem resurrectionem impiorum. Etenim *Ps.* 77. 39. Deus dicitur hominibus pepercisse eo quod *recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens*, ad corpora scilicet rursum informanda; ac. *Ps.* 113, 17. *Non mortui laudabunt te Domine.* 2° Ps. 1, 5. legitur: *Non resurgent impii in judicio*; et Dan. 12, 2. non *omnes*, sed *multi* evigilare dicuntur *de his, qui dormiunt in terræ pulvere.* 3° Apostolus idcirco 1. Cor. 15, 50. scribit: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.* Christus vero loquens de hominibus ad vitam revocandis Matth. 22, 30. ait: *Erunt sicut Angeli Dei in cœlo*, id est sine vero corpore palpabili ac visibili erunt, prout etiam declarat Apostolus. 1. Cor, 15,

Digitized by Google

44. illis verbis: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Ergo.

626. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* Pepercit Deus hominibus spectata ipsorum infirmitate et caducitate, *C.* secus *N.* Quod dicitur: *Spiritus vadens et non rediens* intelligi debet ad vitam naturalem, non autem ad futuram resurrectionem, quæ ad alium ordinem spectat.

627. In Ps. vero 113. significatur, præsentem vitam illam esse in qua ritu et cultu publico homines Dei laudes celebrare possunt.

628. Ad 2^m^, *D.* Non resurgent impii ad gloriam ut resurgent justi, *C.* non resurgent absolute *N.* Talem esse horum verborum sensum indicat ipsa orationis series et ex altero hemystichio: *Neque peccatores in concilio justorum;* nec non ex hebraico textu, qui ad litteram sic verti debet: *Non surgent*, seu *non stabunt impii in judicio,* id est nec audebunt vultum attollere præ confusione.

629. Vox *multi* apud Danielem, ut alias adnotavimus, totam significat multitudinem.

630. Ad 3^m^, *D. Caro* et *sanguis*, id est opera carnalia, seu flagitiose viventes regnum Dei possidere non possunt, *C.* caro et sanguis materialis *N.* Alioquin neque Christus in corpore redivivo cœlum conscendisset, quod neque adversarii contendunt; sic neque *corruptio incorruptelam*, id est impassibilitatem electorum propriam possidebit.

631. Sic etiam: Erunt homines redivivi *sicut Angeli D.* quoad modum rationemque vivendi, *C.* quoad modum seu rationem subsistendi *N.* Optime Tertullianus *De resurr. carn.* cap. 51. in hunc textum scribit: *Non dixit* (Christus), *erunt Angeli, ne homines negaret; sed tanquam Angeli, ut homines conservaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit.*

632. Apostolus item scribit corpus ex animali *spirituale* futurum in resurrectione gloriosa, quatenus scilicet iis proprietatibus induetur, quæ ipsum Angelis simillimum efficient. Hinc S. Iræneus *Cont. Hæres.* l. 5. c. 8. n. 2. *Hoc autem,* inquit, *non secundum jacturam carnis, sed secundum communionem spiritus fit.*

PROPOSITIO II.

Dogma de futura corporum resurrectione rectæ rationi non adversatur.

633. Prætermittimus, utpote ad propositum nostrum minus aptas, erroneas parumque verisimiles hypotheses, quæ conflctæ sunt, ut, aliqua si fieri posset ratione, futura corporum resurrectio explicaretur, puta germinis præformati quod animæ adhæreat, ac suo tempore evolvatur; aut reduplicationis corporum nostrorum per existentiam simultaneam. Independenter ab hisce hypothesibus ad rem conficiendam sic accedimus.

634. Ac primo quidem, si res in se spectetur, possibilis profecto est, et nullo modo in se repugnat mortuorum resurrectio. Id enim solum involvit repugnantiam, in quo reperitur intrinseca notarum oppositio, quæ certe in nostro dogmate neque est, nec fingi potest. Etenim Deum posse efficere ut mortuum corpus reviviscat, ex eo conficitur quod ejus virtute corpus ipsum extiterit. Ergone qui corpus condidit aut efformavit cum non esset, non poterit cum mortuum fuerit ac dissolutum etiam in sua elementa iterum reconstruere? Oppositio in eo haberetur, si corpus idem eodem tempore vivum et mortuum simul esset. Rursum, si a tenui initio Deus potuit efficere ut corpus integrum evolvatur usque ad plenam perfectionem suam, non poterit moleculas in quas corpus dissolutum est recolligere, ac denuo eadem anima informare? Ut enim Tertullianus in op. cit. c. 68. animadvertit, corpora quidem nobis pereunt, ast non pereunt Deo, qui minimas eorumdem particulas quamvis in auram resolutas, ceterisque corporibus commixtas certissime præsenter jugiter habet.

635. Quæ quidem confirmantur tum ex Lazari quatriduani resurrectione, tum ex ipsa resurrectione Christi. Deus eos potuit excitare, quare non poterit pariter corpora iterum ex-

Digitized by Google

nem Hebræi ex Persis Zoroastrica disciplina institutis primum mutuati sunt. 2° In Novo autem Testamento hæc doctrina originem habuit ex populari conceptu mythico de Messia cui Christus sese accomodavit, ut in pluribus aliis; et ex narratione Christi post mortem ad vitam revocati; 3° quapropter vel ab ipsa ætate apostolica a pluribus resurrectio mortuorum impugnata fuit; 4° spectari proinde ea potest veluti mythus quo significetur animorum post hanc vitam immortalitas, seu nova vita eademque vera et actuosa. Ergo.

621. Resp. Ad 1^m, *Neg.* 1° quia ex libro Job omnium facile antiquissimo constat longe antiquiorem fuisse hunc fidei articulum, anteriorem proinde ipso Zoroastro; 2° quia incertum apud eruditos adhuc est, num reipsa Zoroastro, Persis, Ægyptiis, aliisque orientalibus populis vera corporum futura resurrectio innotuerit, quod plures inficiantur; 3° quia nulla omnino probari potest ratione Judæos ab his populis hanc mutuatos esse doctrinam, adeoque, quippe gratuita et ad libitum conficta sententia, jure merito rejicitur; 4° demum quia Christus loc. cit. doctrinam de resurrectione a sac. Scriptura repetit dicens sadducæis: *Erratis nescientes Scripturam neque virtutem Dei.*

622. Ad 2^m, *Neg.* pariter; sed hic articulos fidei traditionalis apud Judæos quovis tempore receptus est, neque hac in parte Christus aut apostoli novi aliquid intulerunt sed confirmarunt avitam fidem. Quod adjicitur de mythico conceptu Messiæ, deque accommodatione Christi ad errores vulgares intolerabilem sapit blasphemiam, et impudentiam singularem quidem, sed a rationalistis non alienam. Arctum porro existere nexum inter Christi resurrectionem, et futuram excitationem corporum nostrorum verissimum est, prout declarat Apostolus, ast mythicam asserere Christi resurrectionem, est refragari omni historicæ certitudini, quod suo loco ostendimus.

623. Ad 3^m, *D.* Ab ipsa ætate apostolica non defuerunt epicurei et hæretici qui impugnaverint hoc dogma, *C.* alii *N.* Quid nostra refert si ethnici ac epicurei qui et ipsam immortalitatem animorum inficiati sunt, mortuorum resurrectionem impugnaverint? Idem dic de hæreticis, qui hac ipsa de causa ab apostolis ejecti sunt ex Ecclesia uti *fidei subversores.* Ecquid intactum circa fidem reliquerunt hæretici? Si ex istorum oppugnatione dogmata nutarent, ne unus quidem fidei articulus in præsentia nobis superesset. Si igitur hæretici veritatem futuræ resurrectionis impugnarunt ab ipsa ætate apostolica, evidens est quod ab apostolica ætate illius fides obtinuerit in Ecclesia.

624. Ad 4^m, *Neg. sequelam*, quæ ex gratuitis ac falsis præmissis deducitur. Dogma de animorum immortalitate est omnino distinctum a dogmate de corporum resurrectione, ac revelatio, utrumque credendum exhibet. Sane quoad animorum immortalitatem Christus Luc. 20, 38. de patriarchis nondum excitatis dixit: *Omnes vivunt ei* scilicet Deo, qui *non est Deus mortuorum.* Ad resurrectionem autem ea omnia loca spectant, quæ paulo ante recitavimus.

625. II. Obj. 1° Scripturæ interdum videntur aut absolute futuram corporum denegare resurrectionem, aut saltem resurrectionem impiorum. Etenim *Ps.* 77. 39. Deus dicitur hominibus pepercisse eo quod *recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens*, ad corpora scilicet rursum informanda; ac. *Ps.* 113, 17. *Non mortui laudabunt te Domine.* 2° Ps. 1, 5. legitur: *Non resurgent impii in judicio*; et Dan. 12, 2. non *omnes*, sed *multi* evigilare dicuntur *de his, qui dormiunt in terræ pulvere.* 3° Apostolus idcirco 1. Cor. 15, 50. scribit: *Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.* Christus vero loquens de hominibus ad vitam revocandis Matth. 22, 30. ait: *Erunt sicut Angeli Dei in cœlo*, id est sine vero corpore palpabili ac visibili erunt, prout etiam declarat Apostolus. 1. Cor, 15,

Digitized by Google

44. illis verbis: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Ergo.

626. Resp. *N. A.* Ad 1^m^ prob. *D.* Pepercit Deus hominibus spectata ipsorum infirmitate et caducitate, *C.* secus *N.* Quod dicitur: *Spiritus vadens et non rediens* intelligi debet ad vitam naturalem, non autem ad futuram resurrectionem, quæ ad alium ordinem spectat.

627. In Ps. vero 113. significatur, præsentem vitam illam esse in qua ritu et cultu publico homines Dei laudes celebrare possunt.

628. Ad 2^m^, *D.* Non resurgent impii ad gloriam ut resurgent justi, *C.* non resurgent absolute *N.* Talem esse horum verborum sensum indicat ipsa orationis series et ex altero hemystichio: *Neque peccatores in concilio justorum;* nec non ex hebraico textu, qui ad litteram sic verti debet: *Non surgent*, seu *non stabunt impii in judicio,* id est nec audebunt vultum attollere præ confusione.

629. Vox *multi* apud Danielem, ut alias adnotavimus, totam significat multitudinem.

630. Ad 3^m^, *D. Caro* et *sanguis*, id est opera carnalia, seu flagitiose viventes regnum Dei possidere non possunt, *C.* caro et sanguis materialis *N.* Alioquin neque Christus in corpore redivivo cœlum conscendisset, quod neque adversarii contendunt; sic neque *corruptio incorruptelam*, id est impassibilitatem electorum propriam possidebit.

631. Sic etiam: Erunt homines redivivi *sicut Angeli D.* quoad modum rationemque vivendi, *C.* quoad modum seu rationem subsistendi *N.* Optime Tertullianus *De resurr. carn.* cap. 51. in hunc textum scribit: *Non dixit* (Christus), *erunt Angeli, ne homines negaret; sed tanquam Angeli, ut homines conservaret. Non abstulit substantiam, cui similitudinem attribuit.*

632. Apostolus item scribit corpus ex animali *spirituale* futurum in resurrectione gloriosa, quatenus scilicet iis proprietatibus induetur, quæ ipsum Angelis simillimum efficient. Hinc S. Iræneus *Cont. Hæres.* l. 5. c. 8. n. 2. *Hoc autem,* inquit, *non secundum jacturam carnis, sed secundum communionem spiritus fit.*

PROPOSITIO II.

Dogma de futura corporum resurrectione rectæ rationi non adversatur.

633. Prætermittimus, utpote ad propositum nostrum minus aptas, erroneas parumque verisimiles hypotheses, quæ conflctæ sunt, ut, aliqua si fieri posset ratione, futura corporum resurrectio explicaretur, puta germinis præformati quod animæ adhæreat, ac suo tempore evolvatur; aut reduplicationis corporum nostrorum per existentiam simultaneam. Independenter ab hisce hypothesibus ad rem conficiendam sic accedimus.

634. Ac primo quidem, si res in se spectetur, possibilis profecto est, et nullo modo in se repugnat mortuorum resurrectio. Id enim solum involvit repugnantiam, in quo reperitur intrinseca notarum oppositio, quæ certe in nostro dogmate neque est, nec fingi potest. Etenim Deum posse efficere ut mortuum corpus reviviscat, ex eo conficitur quod ejus virtute corpus ipsum extiterit. Ergone qui corpus condidit aut efformavit cum non esset, non poterit cum mortuum fuerit ac dissolutum etiam in sua elementa iterum reconstruere? Oppositio in eo haberetur, si corpus idem eodem tempore vivum et mortuum simul esset. Rursum, si a tenui initio Deus potuit efficere ut corpus integrum evolvatur usque ad plenam perfectionem suam, non poterit moleculas in quas corpus dissolutum est recolligere, ac denuo eadem anima informare? Ut enim Tertullianus in op. cit. c. 68. animadvertit, corpora quidem nobis pereunt, ast non pereunt Deo, qui minimas eorumdem particulas quamvis in auram resolutas, ceterisque corporibus commixtas certissime præsenter jugiter habet.

635. Quæ quidem confirmantur tum ex Lazari quatriduani resurrectione, tum ex ipsa resurrectione Christi. Deus eos potuit excitare, quare non poterit pariter corpora iterum ex-

Digitized by Google

citare, etsi jamdiu penitus resoluta? Quoad rei substantiam nullum intercedit discrimen inter illorum ac ceterorum excitationem. Corpus Lazari jam tabe diffluebat, quid inde? Excitatum tamen est, numquid excitari a Deo non amplius potuisset, si præterea in pulverem resolutum fuisset? Ecquis terminos præfiget omnipotentiæ divinæ?

636. Non solum autem nullam videt ratio repugnantiam in corporum resurrectione, sed sive argumenta analogica, sive moralia spectentur, maxime consentaneam præterea eam deprehendet. Ac primo quidem universi analogia nos ducit ad resurrectionem expectandam. Ut enim præclare scribit Tertullianus op. cit. c. 12. *Omnia in statum redeunt, quum abcesserint; omnia incipiunt quum desierint; ideo finiuntur ut fiant, nihil deperit nisi in salutem. Totus igitur hic ordo revolubilis rerum, testatio et resurrectionis mortuorum; operibus enim præscripsit Deus antequam litteris; viribus prædicavit antequam vocibus. Præmisit tibi naturam magistram, submissurus et prophetiam, quo facilius credas prophetiæ discipulus naturæ; quo statim admittas, quum audieris, quod ubique jam videris; nec dubites Deum carnis etiam resuscitatorem, quem omnium novisti restitutorem.* Quod vero magis mireris est, vel ipsum Senecam ep. 36. in hoc Tertulliano præivisse.

637. Sed clarius adhuc argumenta moralia ejusmodi resurrectionem suadent, ut enim loquitur S. Ambrosius in lib. *De fide resurrect.* n. 52.: *Cum omnis vitæ nostræ ratio in corporis animæque consortio sit, resurrectio autem aut boni actus præmium habeat, aut pœnam improbi; necesse sit corpus resurgere, cujus actus expenditur. Quomodo enim in judicium vocabitur anima sine corpore, cum de suo et corporis contubernio ratio præstanda sit?* Idem Patres ceteri persequuntur ac varie exponunt, congruum nempe esse corpus excitari ut una cum anima, cujus organum ac instrumentum sive ad bona sive ad prava opera fuit, mercedem aut supplicium recipiat. Eo vel magis quod ex utriusque arctissimma conjunctione oriatur suppositum humanum, seu uti nunc dicitur, *nostrum Ego*, quod neque ex sola anima neque ex corpore solo exurgit, sed ex utriusque conjunctione. In æternum proinde *homo* seu humanum suppositum periret, nisi futura daretur corporum resurrecctio. Atque huc refertur inditum nobis a Deo perpetuæ conservationis desiderium, quod frustrari omni ex parte non potest.

638. Et hæc quidem spectato homine *physico* atque *morali;* quid si attendamus ad hominem *christianum?* Ipse membrum Christi effectus est, adeoque capitis sui sortem experiri debebit, quod redivivum in sempiternum est; saginatus præterea vivifica Carne ac Sanguine ejus, ac proinde germina, ut ita dicum, futuræ resurrectionis in se suscepit, quæ suo tempore erunt evolvenda, uti Patres passim ratiocinantur, et in his S. Irenæus *Contr. hæres.* lib. 5. cap. 2. et S. Justinus passim. Tandem nisi corpora ad novam excitarentur vitam, magis nobis Adam nocuisset, quam Christus meruerit atque acquisierit, secus ac docet Apostolus Rom. 5., Christus nempe, quidquid per Adæ peccatum amissum est, abundanter reparavit. Quapropter merito Ecclesia in symbolo Constantinopolitano in fidelium ore ponit ejusmodi expectationem illis verbis: *Et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi seculi.*

DIFFICULTATES.

639. I. Obj. 1° Intelligi nequit quomodo corporis particulæ, quæ in tot alia corpora etiam humana dispersæ sunt et mutatæ, iterum colligi possint ac restitui. 2° Corpus præterea frustra mercedem futuram expectat, cum ipsum nec perperam nec recte agere potuerit. 3° Nec minus latet, cur nam nonnisi post multa demum secula a benignissimo Deo corpus homini restituatur, cum tamen sine ipso, ut dicitur, veram vitam vivere non possit. 4° Hæc doctrina præterquam quod parum divinam omnipotentiam et sapientiam curare videtur, locum præ-

Digitized by Google

bet innumeris superstitionibus ac ineptissimis quæstionibus, quæ per simpliciorem purioremque sententiam in Libris sacris fundatam facile evitari possent. Ergo.

640. Resp. Ad 1^m, *D.* Seposito divinæ omnipotentiæ interventu intelligi nequit, *C.* Hoc admisso *N.* Porro difficile Deo non est moleculas omnes ad corpus aliquod spectantes, etiam post innumeros transitus ex uno in aliud colligere. Hæc mutatio seu transitus accidentalis est, minime vero essentialis, ut ex physiologia ac zoobiologia constat universa.

641. Ad 2^m, *D.* Per se, *C.* prout cum anima hypostatice conjunctum est *N.* Totum hominis suppositum, *nostrum ego* est quod meretur aut demeretur, congruum itaque est, ut totum item suppositum præmia vel pœnas assequatur. Anima sentit per corpus, voluptate aut dolore per corpus afficitur.

642. Ad 3^m, *Neg.* Quamvis enim animæ a corpore separatæ substantiæ sint incompletæ, ratione habita totius suppositi, veram tamen vitam vivunt cum conscientia sui, et capaces gaudii, aut pœnæ per se sunt, adeoque statim post mortem præmio aut pœna donantur. Quæ cum ita se habeant, jam sequitur, Deum salva benignitate sua, posse differre post plura secula corporis excitationem. Quid sunt plura secula comparata ad æternitatem?

643. Ad 4^m, *D.* Si doctrina a Christo et ab apostolis tradita posset parum omnipotentiam sapientiamque Dei curare, ac præbere causam ex se superstitionibus ineptisque quæstionibus, *C.* si id fieri nequeat *N.* Cum de divina alicujus doctrinæ revelatione constat, eam reprehendere uti Deo injuriosam ac foventem superstitiones et ineptas quæstiones non solum impium, sed alogicum est. Ecquis ferat stultos ejusmodi planeque vulgares rationalistas effutientes se puriorem doctrinam simplicioremque doctrina Christi præbere? Tantum porro abest ut istorum systema fundatum sit in Libris sacris, ut iisdem penitus adversetur, ab iisque evertatur. Hi sunt genuini fructus protestantismi proclamantis liberum Scripturarum examen ad sibi fidem cudendam.

644. II. Obj. 1° Materiæ atomi dum ex uno in aliud corpus transeunt mutantur in substantiam plane diversam ab illa quam prius constituebant; 2° jam vero homines totidem anthropophagi sunt; sive immediate, uti cannibales qui carnibus vescuntur humanis, sive mediate dum vescuntur vegetabilibus aut animantibus in quorum substantiam resoluta cadavera sunt; fieri igitur nequit, ut eadem in resurrectione corpora resumantur. 3° Accedit, quod in eodem individuo corporis substantia jugiter immutetur per continuam molecularum amissionem, et acquisitionem; adeo ut substantia qua corpus hesterno constabat die diversa sit ab ea, qua constat hodie, elapso vero septennio diversum plane integrum corpus sit. Quodnam igitur ex tot quot habuit idem homo tota vitæ periodo, olim resumet? 4° Neque omittendum, quod inita supputatione tot hominum myriadum quot extiterunt, aut usque ad mundi finem extituri sunt, et comparata cum telluris spatio, hæc impar omnino sit ad eos simul redivivos continendos. Ergo.

645. Resp. Ejusmodi difficultates quas adeo increduli magni faciunt concidere, si ad scientiæ physiologicæ normam exigantur, ex qua illi eas mutuati sunt. Etenim, admissa etiam hypothesi de illa quam adversarii exaggerant universali anthropophagia tum mediata tum immediata, certum est 1° principia materiæ primigenia, etsi diversam modificationem aut *combinationem* chimicam subeant, esse prorsus in se incorruptibilia et indestructibilia. Hinc data etiam quavis immeatione seu transitu de una in alteram substantiam, ipsa in se eadem omnino permanent, adeoque Deus semper ea poterit illi restituere ad quem aliquo vitæ tempore pertinuerunt. 2° E contra incertum est, utrum totum reipsa corpus ex integro in data periodo renovetur, an vero quædam tantum elementa, alii enim in aliam sententiam concedunt; magis recepta penes physiologos opinio est stamina primigenia

Digitized by Google

quæ ex textu cellulari componuntur non deteri, adeoque nec renovari, sed eas dumtaxat materias consumi quibus textura cellularis imbuitur. Exinde illa *compositionis* ac *decompositionis*, seu uti modo loquuntur *assimilationis* ac *dissimilationis* jugis vicissitudo habetur ex qua *nutritio* pendet. Hac propterea non obstante jugi permeatione, aut *reproductione* idem semper in nobis corpus perseverat, uti etiam ex intimo sensu edocemur; 3° ex hoc colligitur ad identitatem corporis constituendam minime requiri identitatem omnium ac singularum molecularum. Ceterum in utraque hypothesi res semper conficitur; etenim si quis velit admittere illorum physiologorum opinionem qui contendunt reproductionem seu renovationem corporis, seu potius molecularum quibus illud constat, non esse nisi partialem, satis erit ut nonnullæ partes staminum primigeniorum, seu texturæ cellularis conserventur, ut identitas corporis perseveret. Si qui autem sint, qui totalem ejusmodi reproductionem fieri contendant, exinde patet ad identitatem corporis constituendam minime requiri vel unius etiam moleculæ identitatem, cum hæ omnes mutari possint, quin corpus aliud a primo seu diversum exurgat; ratio porro est, quia cum ejusmodi permeationes seu mutationes ac reproductiones successivæ sint, et corpus ab eadem semper anima informetur, semper idem permanet; eo vel magis quod identitas corporis ex forma potius exteriori, organismo et structura pendeat quam ex materia repeti debeat. Ex his proinde consequitur idem corpus in resurrectione assumi, licet paucissimæ recipiantur ex illis moleculis quibus ante mortem hoc corpus constabat; cum probabile etiam sit corpora post resurrectionem minori indigere materiæ quantitate, quam corpora mortalia et passibilia.

646. Ad 1^m igitur, his præmissis, *D.* Mutantur atomi seu principia primigenia in aliam substantiam, ita tamen ut in se incorruptibilia, et indestructibilia permaneant, *C.* ita ut h in alia mutentur *N.*

647. Ad 2^m, *D.* Ita tamen ut, qu vis data anthropophagia, princi primigenia eadem subsistant, *C.* s cus *N.* Si ita est, certe poterit De singulis sua restituere.

648. Ad 3^m, *D.* Quin mutetur co pus, *Tr.* vel *C.* ita ut per jugem illa molecularum vicissitudinem corp mutetur *N.* In utraque enim hyp thesi de totali vel partiali mutation corpus, uti vidimus, idem semp perseverat; satis proinde erit ut illu resumatur in resurrectione corp quod per mortem depositum est.

649. Ad 4^m, *Neg.* Ejusmodi eni supputatio fallax est et arbitraria. C tensum siquidem est centum millia quadrata idonea esse ad continend ingentem hominum multitudinen quæ sex mille annorum periodo hu mundum incolere potuit juxta pra sentem incolarum frequentiam. Vel nugantur increduli dum talia obtru dunt ad impugnanda catholica dog mata.

CAPUT VIII.

DE JUDICIO EXTREMO.

650. Cum protestantismus in suis placitis in dies usque progrediatur, mirum nemini esse debet, si quod antea pro aris focisque tuebatur, brevi perneget impudentissime. Ita profecto factum est, ut prius adstruere debuerimus adversus priores protestantes existentiam judicii particularis quod cum suis Calvinus negabat, ad solum judicium universale propugnandum; nunc vero adversus protestantes posteriores debeamus vindicare dogma de judicio universali, quod isti inficiantur ad solum judicium particulare constituendum; utrique tamen protestantes sunt.

651. Huic universali judicio quotquot sunt, fuerunt, eruntque homines, ad unum omnes subjicientur, et hoc pariter perinde ac judicii existentia certum est. Quod vero attinet sive ad tempus, sive ad locum, sive ad mo-

Digitized by Google

dum instituendi universalis hujus judicii, incerta sunt omnia. Nos ergo orationem nostram coarctabimus ad solum dogma vindicandum.

PROPOSITIO.

Post corporum nostrorum resurrectionem instituetur a Christo universale omnium hominum judicium.

652. De fide propositio est. In symbolo enim Apostolico profitemur quod *Christus venturus est judicare vivos et mortuos;* et in symbolo Athanasiano fusius dicitur: *Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et reddituri sunt de factis propriis rationem.*

653. Luculenter porro hoc dogma traditur in Scripturis; etenim Christus Matth. 25, 31. *Cum venerit,* inquit, *Filius hominis in majestate sua, et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes;* et alibi sæpe hoc ipsum inculcat. Apostoli ut plurimum ab hujus judicii denuntiatione auspicabantur Evangelii prædicationem; sic Petrus Act. 10, 42. ac Paulus ibid. 17, 31. et rursum ibid. 24, 25. De hoc item judicio extremo refertæ sunt apostolorum epistolæ; satis hic sint quæ in 2. ad Cor. 5, 10. leguntur: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.* Joannes vero Apocalyps. 20, 21. *Et vidi*, inquit, *mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt... et judicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.*

654. Convenientissimum autem fore ejusmodi judicium universale ac solemne unusquisque facile perspiciet; in eo siquidem divini Numinis providentia in tota hac rerum universitate dirigenda, et patefiet et ab impudentissimis detractorum hominum blasphemiis justificabitur; in eo impiorum consilia et machinationes adversus justos, istorum autem angustiæ et injustæ vexationes angoresque in apertam lucem venient; in eo demum quotquot fuerunt hominum intimiores secretioresque animi recessus detegentur. Quo fiet profecto, ut et Deo gloria, et justis triumphus, et impiis opprobrium sempiternum proveniant. Hæc porro sunt quæ patres passim afferre solent, quibus christianos excitent ad vigilantiam, ut digni habeantur sistere coram supremo judice, qui districte singulorum conscientias excutiet.

DIFFICULTATES.

655. I. Ob. 1° Judicio particulari post obitum instituto, inutile prorsus evadit universale alterum. 2° Dicendum propterea doctrinam de extremo judicio originem traxisse tum a mythicis seriorum judæorum Messianis ideis, tum a perperam intellectis nonnullis Jesu effatis. 3° Sane Christus Marc. 13, 32. tempus magnæ illius rerum conversionis se ignorare professus est. 4° Sub velamine igitur istius forensis judicii ac sententiæ in pios ac impios proferendæ, illorum super istos victoriam adumbratam agnoscere debemus. Ergo.

656. Resp. Ad 1^m, *D.* Si judicium extremum solius hominis causa foret instituendum, *Tr.* si ad Dei potissimum gloriam *N.* Certe tum justi tum impii immediate post mortem promeritam sententiam ut privata individua subibunt; ast divinæ providentiæ ratio exposcit, ut publicam præterea ac solemnem uti membra societatis subeant, et sic utrique completam et adæquatam remunerationem demum consequantur. Apposite S. Thomas in *Suppl.* q. 88. ar. 1. ad 3. huic ipsi difficultati respondit: *Universale judicium magis directe respicit universalitatem hominum quam singulos judicandorum; quamvis ergo cuilibet homini ante judicium erit certa notitia de sui damnatione vel præmio; non tamen omnibus omnium damnatio vel præmium innotescet. Unde judicium necessarium erit.* Catechismus vero Romanus par. 1. c. 8. n. 4. quinque urget rationes, quibus ostenditur privato judicio generale subjiciendum esse, quas inter quarto loco et hanc profert, *ut divinæ providentiæ ratio omnibus constet.*

Digitized by Google

657. Ad 2^m^, *Neg.* Siquidem hæ non sunt nisi phrases congestæ passim a rationalistis quibus aperta Scripturarum testimonia eludant, seu impietates velo obductæ. Verba Christi apertissima sunt, quibus judicium extremum denuntiatur; ex Christi ore ea acceperunt apostoli, qui omnes uno animo hanc veritatem prædicarunt, consignaverunlque scriptis suis, qua igitur ratione possumus, quove jure ea repetere a mythicis seriorum judæorum opinionibus? Hoc modo nulla superesset plane veritas quæ firma consisteret. Est ne verisimile quod apostoli male Christi verba intellexerint, adeout nonnisi post tot secula eorum tandem intelligentiam rationalistæ, id est increduli, assequerentur? Quis hæc, nisi plane desipuerit, affirmabit?

658. Ad 3^m^, *D.* Christus apud Marcum loc. cit. fassus est diem illum ignorare in ordine ad manifestationem, *C.* simpliciter *N.* Quomodo diem illum ignorare potuit Deus homo, qui præterea in assumpta humanitate constitutus est supremus judex vivorum et mortuorum? Qui adjuncta omnia singillatim apud eundem Evangelistam secundi adventus sui adeoque extremi judicii patefecit? Hanc difficultatem jamdiu disjecimus, agentes adversus arianos et socinianos a quibus eam mutuati sunt rationalistæ.

659. Ad 4^m^, *Neg.* Nam hoc systema gratuitum est, cujus nulla affertur probatio, ac refragatur divinæ revelationi, quæ victoriam justorum super impios et judicium extremum plane distinguit.

660. II. Obj. Atqui omnia suadent ejusmodi judicium non esse nisi mythum ex formulis et allegoriis judaicis de adventu Messiæ conflatum, mortuos resuscitaturi atque ad judicium vocaturi. Nam commemorantur nubes quibus Messias vehitur; Archangeli cum tuba et omne satellitium Angelorum; convocatio omnium hominum et defunctorum et viventium; tribunal judicis, libri censurarum aperti et inspecti; singulorum examen atque sententia pronuntiata, qua pii cœlestis regni gaudiis, epulis cœlestibus digni ac fruituri declarabuntur, impii autem cum diabolo flammarum infernarum suppliciis æternis tradentur. Ac posteaquam judicium illud, quod statim post Hierosolymorum excidium instituendum ac prope instare diserte monent, peractum sit, mundum hunc igne interiturum, aliumque oriturum esse, novam Hierosolymam in novam terram e cœlo demissum iri, aliaque ejusmodi perhibent. Haud obscure tamen significatur, ævo jam apostolico doctrinam illam mythis fuisse involutam, ut patet ex 2. Petr. 1, 16. Ergo.

661. Resp. *N. Ant.* Ad probationes autem adductas dicimus ab adversariis rei veritatem seu existentiam cum ejusdem enuntiationis modo omnino permisceri, quæ tamen ab invicem secernenda sunt. Nonnullæ interdum veritates sub symbolicis figuris annuntiantur ut aliquo modo nobis sensibiles reddantur, cujus rei exemplum suppeditant Scripturæ ipsæ quæ Deo tribuunt oculos, aures, manus, pedes, alas, iram, indignationem etc. quæ tamen non inserviunt nisi ad patefaciendas nobis intelligibiles ejus proprietates aut operationes. Quidni igitur idem eas præstitisse dicamus cum nobis sub sensibilibus imaginibus extremum judicium veluti ob oculos ponunt? Nuda veritas est, Christum olim venturum esse ad omnium hominum instituendum judicium, ut reddat unicuique juxta opera sua. Cetera possunt totidem emblemata esse ad rationem, ordinem, effectusque hujus judicii sensibili aliquo modo, quo alius mentibus nostris hæc veritas infigatur, patefacienda.

662. Ceterum nihil impedit quominus hæc ipsa quæ ab adversariis recensita sunt, magna saltem ex parte, litterali sensu adimpleantur. Si Christus a nube susceptus in cœlum conscendit, poterit profecto et in nube descendere. Archangelus in corpore adscito poterit sensibili ratione apparere ac tuba canere, Angelorumque satellitium Christum comitari. Convocandos porro omnes homines esse a quatuor ventis seu mundi plagis certa res

Digitized by Google

est, quæ in dubium revocari nequit. Quæ de immutatione in resurrectione leguntur, afficiunt potissime electos, qui corpus recipient, ut vidimus, dotibus præditum quæ glorioso ipsorum statui competunt; nam ad impios quod attinet, Apostolus 1. Cor. 15, 51. scribit: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*, saltem ut fert vulgata lectio.

663. Quo autem sensu accipi debeant quæ de tribunali, censurarum libris atque examine dicuntur, jamdiu exposuerunt veteres patres, inter quos S. Ambrosius *In Luc.* lib. 10, c. 22. n. 49. scribit: *Judicat Christus cognitione cordium, non interrogatione factorum;* prout non obscure declarat Apostolus ipse, dum *Rom.* 2, 15. ait: *Testamentum reddente illis conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus in die, cum judicabit Deus occulta hominum; Nihil enim est opertum*, ait Christus Matth. 10, 26. *quod non revelabitur, et occultum quod non scietur.* Ex his discimus tum quæ de libris et quæ de examine in sacris litteris leguntur, metaphorice esse intelligenda; tum uno, ut ita dicam, temporis momento omnium conscientias patefactum iri, ita ut et propria et aliorum gesta ab omnibus ac singulis cognoscantur. Ex hac autem cognitione quisque intelliget præmiis ne an pœnis æternis donandus sit. Nec refert justorum retributionem sub epularum symbolo interdum proponi, prout alias sub lætis aliis imaginibus aut domus, aut regni, aut bravii exhibetur; siquidem homines sensibiles sensibilibus ejusmodi indigent figuris, ut ad intelligibilia extollantur. Alibi enim sensibilis hic apparatus abigitur.

664. Falsum vero est Christum prædixisse extremum judicii diem mundique finem *immediate* Solymorum eversionem subseculturum. Etenim, etiam admisso quod plures negant interpretes, Christum Matt. 24. et in locis parallelis Marci et Lucæ etiam de mundi fine ac judicii die esse locutum, hæc tamen non conjunxit, uti adversarii autumant. Ex communiori expositorum sententia cui adstipulantur etiam protestantes rationalistæ, uti Kuinoël, tria in illo sermone Christus complexus est, urbis devastationem, secundum ipsius visibilem in terras adventum, ac demum judicium et mundi finem. De prima affirmavit: *Non præteribit generatio hæc donec omnia fiant.* De reliquis nullum tempus determinavit, immo vero professus est se diem illum manifestare nolle, cum hoc Pater in sua posuerit potestate, uti explanavimus ejus verba: *De die illa nemo scit neque Angeli neque Filius.*

665. In hoc consentiunt, ut diximus, ipsi rationalistæ biblici, inter quos recensuimus Kuinoëlium, juverit proinde exscribere quæ habet hic auctor in cap. 24. Matthæi. *Quo vero*, inquit, *præconceptæ eorum* (discipulorum) *opinioni occurreret* (Christus), *cum eversione templi reipublicæque Judæorum conjunctum fore initium regni Messiani terreni . . . ita respondebat, ut appareret, finem mundi serius secuturum esse; et ut hic mundi interitus ab interitu civitatis Judæorum satis perspicue discerneretur.*

666. Quod postremo loco adjicitur de hac doctrina mythis ævo apostolico involuta, somnium est rationalistæ *vulgaris* quem impugnamus. Ad hoc enim suadendum appellat Wegscheider ad 2. Pet. 1, 16.; agit porro hoc in loco S. Petrus de prædicatione sua, ac de Christi Domini transfiguratione, cujus se testem exhibet. En ejus verba: *Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis D. N. J. C. virtutem et præsentiam; sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce ad eum hujuscemodi a magnifica gloria . . . Et hanc vocem audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.* Quid hic autem commune habetur cum doctrina de judicio extremo jam apostolico ævo mythis involuta? Talis est indoles adversariorum catholicæ fidei.

Et hæc de Deo Creatore hactenus.

—

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX.

Pag.

LECTORI BENEVOLO. v
HISTORIÆ THEOLOGIÆ SYNOPSIS. VII

TRACTATUS
DE VERA RELIGIONE.

CAPUT I. DE POSSIBILITATE DIVINÆ AC SUPERNATURALIS REVELATIONIS. . . . 1
PROP. I. Possibilis est divina ac supernaturalis revelatio etiam veritatum quæ mentis captum excedunt. . ib.
Difficultates. 2
CAPUT II. DE NECESSITATE REVELATIONIS. . . 3
PROP. I. Ex eo quod nullus unquam populus divina revelatione destitutus dignum Deum cultum exhibuerit atque in absurdos contra sanæ ethices principia errores dilapsus non sit, a quibus nullo modo revocari potuit, jure merito infertur divinæ revelationis necessitas. . 4
Difficultates. 5
CAPUT III. DE NOTIS VERÆ AC SUPERNATURALIS DEI REVELATIONIS. 7
ARTIC. I. *De miraculis*. 8
PROP. I. Miracula sunt possibilia. . . . ib.
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Miracula certissimam Divinæ ac supernaturalis revelationis notam constituunt. 9
Difficultates. . . . . ib.
ARTIC. II. *De Prophetiis*. 13
PROP. I. Prophetia est possibilis. . . . . ib.
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Prophetia eventu comprobata certissimum exhibet divinæ ac supernaturalis revelationis argumentum. 14
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT IV. DE EXISTENTIA SUPERNATURALIS AC DIVINÆ REVELATIONIS. 15
PROP. I. Christus divinam missionem suam miraculis ac vaticiniis eventu completis, præsertim sua a mortuis resurrectione comprobavit.. 16
Difficultates. 17

Pag.

PROP. II. Doctrinæ evangelicæ excellentia et sanctitas divinam ac supernaturalem Christi missionem mirifice confirmat. 20
Difficultates. 21
PROP. III. Ejusdem divinæ ac supernaturalis Christi missionis veritas ex admirabili christianæ religionis propagatione adstruitur. . . . 22
Difficultates. 23
PROP. IV. Divina ac supernaturalis christianæ religionis origo ex ejusdem mira conservatione evincitur. . 24
Difficultates. 25
PROP. V. Divinam eandem ac supernaturalem revelationem evincit Martyrum christianorum testimonium in suis omnibus adjunctis spectatum. 26
Difficultates. 27

TRACTATUS
DE LOCIS THEOLOGICIS.

PARS PRIMA.

DE ECCLESIA.

SECTIO PRIOR.

DE ECCLESIA IN SE SPECTATA. 30
CAPUT I. DE ECCLESIÆ ORIGINE. . . . . ib.
PROP. I. Ecclesia a Christo fundata est antequam quidpiam Scripturis N. T. consignaretur, seu Ecclesia Scripturis anterior est. . . . . ib.
Difficultates. 31
CAPUT II. DE CHRISTI ECCLESIÆ CONSTITUTIONE. 32
ARTIC. I. *De Ecclesiæ anima*. . . . . ib.
PROP. Omnes ac soli justi pertinent ad Ecclesiæ animam. . . . . ib.
Difficultates. 33
ARTIC. II. *De Ecclesiæ corpore*. 34
PROP. I. Ad Christi Ecclesiæ corpus spectant fideles omnes tam justi quam

Digitized by Google

Pag.

peccatores. 34
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Constituitur Ecclesiæ corpus ex hierarchia divinitus instituta, et ex cœtu fidelium seu ex clericis et laicis divino jure a se invicem distinctis. 36
Difficultates. 37
ARTIC. III. *De mutuo inter Ecclesiæ animam et corpus commercio*. 38
PROP. Mutuum existit inter Ecclesiæ a Christo institutæ animam et corpus commercium, quo illam vita supernaturali jugiter vivere et operari certissime deprehenditur. ib.
Difficultates. 39
ARTIC. IV. *De iis qui excluduntur a vera Christi Ecclesia*. 40
PROP. I. Quotquot in communione non sunt cum vera Christi Ecclesia, ad eam pertinere nullatenus possunt. 41
Difficultates. 42
PROP. II. Quoad illos omnes qui culpabiliter extra Ecclesiam ex hac vita decedunt nulla datur salus. . . 43
Difficultates. 44
CAPUT III. DE VERA CHRISTI ECCLESIA. . . . 45
ARTIC. I. *De Ecclesiæ Christi proprietatibus*. ib.
PROP. Vera Christi Ecclesia necessario una esse debet visibilis atque perpetua. . . . . ib.
Difficultates. 46
ARTIC. II. *De notis veræ Ecclesiæ*. 47
PROP. Notæ veræ Ecclesiæ sunt unitas, sanctitas, catholicitas et apostolicitas. . . . . ib.
Difficultates. 49
ARTIC. III. *De prædictarum notarum applicatione*. 50
PROP. Recensitæ et vindicatæ veræ Christi Ecclesiæ notæ nonnisi Ecclesiæ Romanæ competunt atque competere possunt. . . . . ib.
Difficultates. 51
CAPUT IV. DE CHRISTI ECCLESIÆ DOTIBUS. . . 55
ARTIC. I. *De Ecclesiæ indefectibilitate*. . . . ib.
PROP. Christi Ecclesia est indefectibilis. . ib.
Difficultates. . . . . ib.
ARTIC. II. *De Ecclesia infallibilitate*. . . . 56
PROP. I. Ecclesia infallibilis est in iis omnibus quæ ad fidem moresque pertinent. . . . . ib.
Difficultates. 57
PROP. II. Ecclesia infallibilis pariter est in factis dogmaticis decernendis. . 60
Difficultates. 61
CAPUT V. DE AUCTORITATE ECCLESIÆ. . . . 62
PROP. Ecclesia divinitus accepit auctoritatem independentem atque supremam santiendi per leges exteriorem disciplinam, cogendique fideles ad earum observationem, et coërcendi salutaribus pœnis devios et contumaces. . . . 63
Difficultates. 64

SECTIO POSTERIOR.

DE ROMANO PONTIFICE. 67
CAPUT I. DE PETRI PRIMATU. . . . . ib.
PROP. I. Christus B. Petro primatum honoris et jurisdictionis in universam Ecclesiam contulit, cui propterea eum caput præfecit. . . . . ib.
Difficultates. 68
PROP. II. Eadem veritas ex traditione adstruitur. 73
Difficultates. 74
PROP. III. Petrus jurisdictionis primatum in universam Ecclesiam immediate a Christo, non autem ab ipsa Ecclesia accepit. 75
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT II. DE PETRI PRIMATUS IN ECCLESIA PERPETUITATE. 77
PROP. I. Primatus a Christo Petro collatus debuit in Ecclesia esse perpetuus. ib.
Difficultates. 78
PROP. II. Petrus Romam venit in eaque episcopatum instituit, rexitque usque ad obitum suum. . . . ib.
Difficultates. 79
PROP. III. Romani Pontifici Petri in episcopatu Romano successores illius primatum divino jure obtinuerunt, non autem humana, sive ecclesiastica sive politica, dispositione. 81
Difficultates. 83
CAPUT. III. DE NATURA ET JURIBUS PRIMATUS ROM. PONTIFICIS. 85
PROP. I. Primatus auctoritas quo divino jure pollet Rom. Pontifex, auctoritas est episcopalis, quæ omnes complectitur Christi fideles etiam episcopos. . . . . ib.
Difficultates. 86
PROP. II. Rom. Pontifex vi sui primatus suprema auctoritate gaudet in omnes episcopos etiam in generali synodo collectos. 88
Difficultates. 89
PROP. III. Ad solum Rom. Pontificem vi sui primatus spectat concilia œcumenica cogere, iis præsidere eaque confirmare. 90
Difficultates. 91
PROP. IV. Decreta dogmatica concilii œcumenici confirmati a Rom. Pontifice irreformabilia sunt ex se seu ante consensum et acceptationem Ecclesiæ. 92
Difficultates. 93
PROP. V. Commentitia est ac naturæ Pontificii primatus prorsus adversatur nuper invecta distinctio inter jura primatus essentialia et accidentalia sive accessoria. . . . 95
Difficultates. 96
CAPUT IV DE ROMANI PONTIFICIS PRIMATUS DOTIBUS. 97
PROP. I. Rom. Pontifex ex cathedra definiens in rebus fidei et morum infallibilis est, ejusque dogmatica decreta, etiam antequam accedat Ecclesiæ consensus, sunt prorsus irreformabilia; prout in primis sacræ litteræ ostendunt. . . 98
Difficultates. 99
PROP. II. Eadem veritas evincitur ex sensu traditionali. 101
Difficultates. 102
PROP. III. Idipsum confirmatur ex facto Rom. Pontificum quorum neminem in dogmaticis decretis errasse ostendi potest. 104
Difficultates. 105

PARS SECUNDA.

DE VERBO DEI SCRIPTO ET TRADITO.

SECTIO I.

DE VERBO DEI SCRIPTO. 107
CAPUT I. DE SACRARUM LIBRORUM CANONE ET AUCTORITATE. . . . . ib.
PROP. I. Canon sacrorum librorum a conc. Tridentino editus solidum habet

Digitized by Google

Pag.

in primitiva Ecclesia fundamentum, ac integer est omnino retinendus. 108
Difficultates. 109
PROP. II. Rejecte Ecclesiæ catholicæ auctoritate, nequeunt protestantes certum sacræ Scripturæ canonem constituere. 111
Difficultates. 112
CAPUT II. DE DIVINA SACRORUM LIBRORUM INSPIRATIONE. 113
PROP. I. Jure merito conc. Tridentinum docet unum Deum esse librorum canonicorum utriusque Testamenti auctorem, seu eos esse libros sacros, utpote Spiritu Sancto afflante, saltem quoad res et sententias, conscriptos. . . . ib.
Difficultates. 114
PROP. II. Rejecta Ecclesiæ catholicæ auctoritate, certo constare nequit protestantibus divina librorum canonicorum inspiratio. . . . 116
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT III. DE SACRARUM SCRIPTURARUM INTERPRETATIONE. 117
ARTIC. I. *De Sacrarum litterarum interpretatione dogmatica*. 118
PROP. I. Scriptura sacra etiam in iis quæ ad fidem moresque pertinent non ita clara est, ut interprete non indigeat. . . . . ib.
Difficultates. 119
PROP. II. Solius Ecclesiæ est dogmaticam præbere Scripturæ sacræ interpretationem 120
Difficultates. 121
PROP. III Protestantes, abjecta Ecclesiæ auctoritate, numquam certi esse possunt de dogmatica Scripturarum interpretatione. 122
Difficultates. 123
ARTIC. II. *De exegetica seu scientifica scripturarum expositione*. 125
CAPUT IV. DE SCRIPTURÆ SACRÆ VERSIONIBUS. 127
PROP. I. Merito Tridentina Synodus ex omnibus latinis editionibus quæ circumferebantur sacrorum librorum, veterem vulgatam editionem pro authentica habendam esse statuit et declaravit. . . . 128
Difficultates. 129
PROP. II. Jure optimo Romani Pontifices societates bibilicas nuncupatas veluti noxias et perniciosas iteratis decretis improbarunt. . . . 131
Difficultates. 132
CAPUT V. DE SCRIPTURÆ SACRÆ LECTIONE IN LINGUA VERNACULA. 133
PROP. I. Sacræ Scripturæ lectio Christifidelibus indiscriminatim omnibus minime necesaria est ad salutem. ib.
Difficultates. 134
PROP. II. Nunquam Ecclesia aut Rom. Pontifices universim prohibuerunt fidelibus sac. Scripturæ lectionem in lingua vernacula, sed modo improbarunt, modo probarunt prout temporum, locorum aut personarum adjuncta ac fidelium utilitas exposcere videbantur. 136
Difficultates. 137

SECTIO II.

DE TRADITIONE. 138
CAPUT I. DE NECESSITATE ET EXISTENTIA TRADITIONIS. 139
PROP. Præter sacram Scripturam admitti

Pag.

necessario debent Traditionis divinæ dogmaticæ ab illa prorsus distinctæ. 139
Difficultates e Scriptura. 141
Difficultates ex patribus. 143
Difficultates ex natura et incommodis traditionis. 146
CAPUT II. DE MEDIIS GENERALIBUS QUIBUS TRANSMISSA EST PRIMITIVA DOGMATICA TRADITIO, QUIBUSQUE TUTO AGNOSCI POTEST. 147
§. I. De Ecclesia magisterio. . . . . ib.
§. II. De conciliorum, præsertim œcumenicorum, actis. 148
§. III. De actis Martyrum. . . . . ib.
§. IV. De sacra liturgia. . . . . ib.
§. V. De Ecclesiæ praxi in publica et solemni Sacramentorum administratione, et cultu religioso. . ib.
§. VI. De sanctis Patribus. 149
§. VII. De scholasticis theologis. . . . ib.
§. VIII. De hæreticis. 150
§. IX. De Historia Ecclesiastica. . . . 151
CAPUT III. DE MEDIIS SINGULARIBUS QUIBUS ANTIQUA TRADITIO TRANSMISSA EST ATQUE COGNOSCITUR. . . . . ib.
§. I. De Epigraphia. 152
§. II. De veterum christianorum monumentis reliquis. . . . . ib.

PARS TERTIA.

DE ANALOGIA RATIONIS ET FIDEI.

SECTIO PRIOR.

DE ANALOGIA RATIONIS AC FIDEI IN SE SPECTATA. 155
CAPUT I. DE RATIONE ANTE FIDEM SPECTATA. . 156
ARTIC. I. *De recto rationis usu ante fidem*. . 158
PRÆNOTANDA. . . . . ib.
PROP. I. Plures veritates naturalis ordinis, quæ tamquam præambula fidei spectari possunt, sine supernaturalis revelationis subsidio, recta ratio omnimoda certitudine cognoscere potest. 161
Difficultates 162
PROP. II. Potest ratio, etiam individualis, ac propterea absque humani generis subsidio, sibi in pluribus certitudinem comparare. . . . 165
Difficultates. 166
PROP. III. Potest humana ratio certo cognoscere motiva, quam vocant credibilitatis, ac per ea sibi certitudinem comparare de divinæ revelationis existentia. 168
Difficultates. 169
PROP. IV. Potest pariter humana ratio certo veræ Christi Ecclesiæ cognoscere existentiam. 170
Difficultates. . . . . ib.
ARTIC. II. *De abusu rationis ante fidem*. . . 171
§. I. De philosophicæ doctrinæ placitis, quæ directe fidei susceptioni adversantur. 172
I. De Pantheismo. . . . . ib.
II. De Materialismo. 173
III. De Fatalismo ac Determinismo. . . 174
§. II. De placitis philosophicis, quæ indirecte fidei susceptioni adversantur. . . . . ib.
I. De sensismo mystico. . . . . ib.
II. De Empirismo. 175
III. De Hermesianismo philosophico. . 176
CAPUT II. DE RATIONE CUM FIDE. 177
ARTIC. I. *De fide in sua natura spectata*. . . 178
PROP. I Fides in natura sua, ac principio formali spectata essentialiter a scientia distinguitur. . . . . ib.

Digitized by Google

Pag.

PROP. II. Licet motiva credibilitatis extrinsecam pariant objectorum fidei evidentiam, numquam tamen constituere possunt motivum formale actus fidei. 179
Difficultates. . . . . ib.
PROP. III. Demonstratio cujus capax est veritas christianæ fidei aut motivum quodcumque credibilitatis non officit libertati illi qua voluntas actum fidei imperare debet. 180
Difficultates. 181
PROP. IV. Potest de uno eodemque objecto haberi simul scientia ac fides. . 182
Difficultates. . . . . ib.
ARTIC. II. *De nexu ac mutua relatione fidem inter ac rationem*. 183
PROP. I. Fides neque extinguit naturale rectæ rationis lumen, neque illi unquam potest adversari. . . . 184
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Fides nedum humanæ rationis incrementis non adversatur, sed ea prorsus mirifice provehit. . . 186
Difficultates. 187
CAPUT. III. DE RATIONE POST FIDEM. 189
ARTIC. I. *De recto rationis usu post fidem*. . ib.
PROP. I. Post susceptam fidem potest humana ratio fundamenta ipsius fidei, singulorumque dogmatum investigare, eaque tueri. . . . ib.
Difficultates. 190
PROP. II Potest præterea humana ratio fidei doctrinam ac tractationem vere scientificam evehere. . . . 191
Difficultates. 192
ARTIC. II. *De abusu rationis post fidem*. . 193
PROP. I. Nequit humana ratio seipsam unicam fidei regulam constituere quin fidem destruat, quæ ab auctoritate necessario pendet. . . . ib.
Difficultates. 194
PROP. II. Si verus est protestantismus falsus est Christianismus. 195
Difficultates. 196

SECTIO II.

DE METHODOLOGIA. 197
CAPUT I. DE THEOLOGI MUNERE. 198
CAPUT II. DE METHODO. 199
CAPUT III. DE INSTRUMENTIS SEU DE MEDIIS QUÆ THEOLOGO USUI ESSE POSSUNT. 202

TRACTATUS
DE DEO UNO.

PROOEMIUM. 205

PARS PRIMA.

DE DEI EXISTENTIA, UNITATE, ESSENTIA ET ATTRIBUTIS GENERATIM.

CAPUT I. DE DEI EXISTENTIA. . . . . ib.
PROP. I. Deus existit. 206
Difficultates adversus argumentum metaphysicum. 208
Difficultates adversus argumentum physico-theologicum. 210
Difficultates adversus argumentum morale. 211
CAPUT II. DE DEI UNITATE. 213
PROP. I. Deus unus est. 214
Difficultates. 215
PROP. II. Ethnici vel polytheismo proprie dicto, vel idololatrico cultu absoluto, vel passim utroque simul se commaculârunt. 216
Difficultates. 218
PROP. III. Absurdum est dualistarum systema, ac malorum origini explicandæ impar. 220
Difficultates. 221
CAPUT. III. DE ESSENTIA DEI EJUSQUE PERFECTIONIBUS GENERATIM. . . . 223
PROP. I. In Deo sunt omnes perfectiones. 224
PROP. II. Deus habet omnes perfectiones simplices formaliter, mixtas autem eminenter. . . . . ib.
PROP. III. Essentia Dei metaphysica videtur constituenda in eo quod sit ens a se ac independens, seu in existentia a se. 225

PARS SECUNDA.

DE DIVINIS ATTRIBUTIS SINGILLATIM.

CAPUT I. DE SIMPLICITATE DEI. 227
PROP I. Deus est omnino simplex. . . . 228
PROP. II. Absurda et hæreticalis est illorum sententia, qui Deum corporeum esse censent. 229
Difficultates. . . . . ib.
PROP. III. Systemata pantheismi et autotheismi absurda sunt. 231
Difficultates. 233
PROP. IV. Nulla admitti potest realis distinctio inter Deum ejusque attributa sive absoluta sive relativa, neque inter attributa absoluta ad invicem. 237
Difficultates. 238
PROP. V. Admitti debet rationis seu cogitationis distinctio tum inter divinam essentiam ejusque attributa sive absoluta sive relativa, tum inter ipsa attributa absoluta. 239
Difficultates. 240
CAPUT. II. DE DEI LIBERTATE ET IMMUTABILITATE. 241
PROP. Deus est liber et immutabilis. . . ib.
Difficultates. 242
CAPUT III. DE INFINITATE, IMMENSITATE AC ÆTERNITATE DEI. 243
PROP. I. Deus est infinitus absolute ac in omni genere perfectionis. . . . ib.
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Deus est immensus rebusque omnibus et locis intime præsens essentia sua. 244
Difficultates. 245
PROP. III. Deus est æternus. . . . . ib.
Difficultates. 246

PARS TERTIA.

DE SCIENTIA ET VOLUNTATE DEI.

CAPUT. I. DE SCIENTIA DEI. 249
ARTIC. I. *De divinæ scientiæ existentia ejusque proprietatibus*. . . . . ib.
PROP. I. Est in Deo veri nominis scientia eaque perfectissima. . . . . ib.
PROP. II. Scientia Dei est simplex, immutabilis ac infinita. . . . . ib.
PROP. III. Scientia Dei est efficax et causa rerum. 250
Difficultates. 251
ARTIC. II. *De objecto scientiæ divinæ*. . . . ib.
PROP. I. Deus seipsum perfecte cognoscit et comprehendit. . . . . ib.
PROP. II. Deus cognoscit omnia possibilia. 252
PROP. III. Deus distincte cognoscit omnia præterita, præsentia et futura sive necessaria, sive contingentia

Digitized by Google

Pag.
et libera. 252
Difficultates. 253
PROP. IV. Deus certo ac infallibiliter cognoscit futura contingentia conditionata. 256
Difficultates. 257
ARTIC. III. *De medio scientiæ divinæ*. . . . 259
ARTIC. IV. *De divisione scientiæ Dei*. . . . 261
CAPUT II. DE VOLUNTATE DEI. 263
PROP. Deus, supposito etiam peccato originali, voluntate beneplaciti seria et antecedente, vult omnes homines salvos fieri, et Christus pro omnibus mortuus est. 264
Difficultates adversus voluntatem Dei salvandi omnes. 267
Difficultates adversus mortem Christi pro omnibus. 269

PARS QUARTA.

DE PROVIDENTIA AC DE PRÆDESTINATIONE.

CAPUT. I. DE PROVIDENTIA. 273
PROP. Datur in Deo providentia quæ ad omnia et singula se se extendit. ib.
Difficultates. 274
CAPUT II. DE PRÆDESTINATIONE. 276
ARTIC. I. *De prædestinationis existentia, natura et proprietatibus*. . . . ib.
PROP. I. Datur ex parte Dei veri nominis prædestinatio eaque certa est et immutabilis. 277
Difficultates. 278
PROP. II Nemo sine speciali revelatione certus esse potest de sua prædestinatione. 279
Difficultates 280
ARTIC. II. *De causis et effectibus prædestinationis*. . . . . ib.
CAPUT III. DE REPROBATIONE. 281
PROP. Impium est asserere Deum ex solo beneplacito aliquos homines positive reprobasse, atque æterne supplicio prædestinasse, absque prævii peccati prævisione. . . . 282
Difficultates. . . . . ib.

TRACTATUS
DE SANCTISSIMA TRINITATE.

PROŒMIUM. 285
CAPUT. I. DE VOCIBUS QUÆ IN DISSERENDO DE AUGUSTISSIMO TRINITATIS MYSTERIO USURPANTUR. . . . . ib.
CAPUT. II. DE NUMERICA DIVINÆ ESSENTIÆ UNITATE IN TRIBUS PERSONIS. . . . 288
PROP. I. Tres sunt in una divina essentia personæ realiter distinctæ. Probatur primo ex sacris Litteris generatim. . . . . ib.
Difficultates. 289
PROP. II. Unitas divinæ essentiæ in tribus distinctis personis ex perpetuo et constanti Ecclesiæ sensu traditionali confirmatur. 293
Difficultates. 295
PROP. III. Mysterium Sanctissimæ Trinitatis rectæ rationi adversari nullo modo ostendi potest. 297
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT. III. DE VERBI SEU FILII DIVINITATE, ET CUM PATRE CONSUBSTANTIALITATE. . 299
PROP. I. Verbum est vere et proprie Deus ac Dei Filius Patrique consubstantiale. 300
Difficultates. 301
Pag.
PROP. II. Eadem veritas ex traditione invictissime ostenditur. 303
Difficultates. 304
CAPUT. IV. DE DIVINITATE SPIRITUS SANCTI. . 306
PROP. I. Spiritus Sanctus vere et proprie Deus est, ut in primis ex Scripturis constat. 309
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Eadem veritas evincitur ex traditione. 312
Difficultates. 313
CAPUT. V. DE SPIRITUS SANCTI A PATRE ET FILIO PROCESSIONE 315
PROP. I. Spiritus Sanctus a Patre Filioque procedit. 316
Difficultates. 318
PROP. II. Immerito Græci Ecclesiam Latinam corrupti symboli insimulant ob additamentum particulæ *Filioque*. 320
Difficultates. 322
CAPUT. VI. AD EA QUÆ DICTA SUNT SCHOLIA COMPLECTENS. 323

TRACTATUS
DE DEO CREATORE.

PARS PRIMA.

DE ANGELIS.

CAPUT. I. DE ANGELORUM EXISTENTIA. . . . 327
PROP. Tum ex Scriptura, tum ex traditione universa Angelos existere constat. . . . . ib.
Difficultates. 328
CAPUT. II. DE NATURA ANGELORUM. . . . 329
PROP. Angeli sunt meriti spiritus omnis corporis expertes. . . . . ib.
Difficultates. 330
CAPUT. III. DE ANGELORUM OFFICIIS. . . . 331
PROP. Dogma catholicum est, Scripturæ ac Patrum auctoritate firmatum, Angelos in hominum custodiam deputari.. 332
Difficultates. 333
CAPUT IV. DE ANGELORUM GRATIA, LAPSU ET POENA. . . . . ib.
CAPUT V. DE DÆMONUM CUM HOMINIBUS COMMERCIO. 335
PROP. I. Tum ex Scriptura, tum ex Patrum et catholicæ Ecclesiæ sensu constat veros dari dæmoniacos, seu a dæmone obsessos. . . . . ib.
Difficultates. 336
PROP. II. Jure merito leges sancitæ sunt adversus superstitiosa cum dæmone commercia. 338
Difficultates. 339

PARS SECUNDA.

DE MUNDO.

CAPUT I. DE MUNDI CREATIONE EX NIHILO. . . 341
PROP. Deus, prout ex divina revelatione constat, mundum ex nihilo in tempore et cum tempore condidit. ib.
Difficultates. 342
CAPUT II. DE MOSAICA COSMOGONIA. 344
PROP. Neque ex geologicis aut physicis, neque ex astronomicis observationibus quidpiam eruitur, quo cosmogonia Mosaica infirmari possit. 345
Difficultates. 346
CAPUT III. DE MOSAICA EPOCHA QUATENUS SPECTAT HUMANUM GENUS. 347
PROP. Frustra increduli ex historicis do-

Digitized by Google

Pag.

cumentis affirmant humanum genus antiquius esse epocha quam Moyses constituit. . . . 348
Difficultates. 349

PARS TERTIA.

DE HOMINE.

CAPUT I. De hominis creatione. 351
PROP. I. Primi parentes immediate a Deo conditi sunt. . . . . ib.
Difficultates. 352
PROP. II. Universum humanum genus ab Adam omnium protoparente propagatum est. 353
Difficultates præadamitarum. 354
Difficultates coadamitarum. 356
CAPUT. II. De protoparentum gratia et felicitate. 358
PROP. I. Primi parentes in statu justitiæ et sanctitatis constituti a Deo fuerunt. 359
Difficultates. 360
PROP. II. Una cum justitia et sanctitate conjuncta erant in primis parentibus eximia tum animæ tum corporis dona: scientia in primis et perfecta voluntatis ordinatio quoad animam; immortalitas et immunitas ab ærumnis et doloribus quoad corpus. 362
Difficultates. 363
PROP. III. Status justitiæ originalis seu gratiæ sanctificantis et felicitatis in quo primi parentes constituti a Deo sunt, non erat eis debitus. 366
Difficultates. 368
CAPUT III. De protoparentum lapsu. . . . 372
PROP. Primi parentes mandatum sibi a Deo datum transgressi sunt, ac per ejus transgressionem graviter peccarunt. . . . . ib.
Difficultates. 373
CAPUT IV. De peccati originalis propagatione. 374
PROP. I. Peccatum originale, quod est mors animæ, in omnes Adæ posteros transfundi Sacræ litteræ docent. 376
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Eadem veritas constat ex traditione. 378
Difficultates. 379
PROP. III. Dogma de propagatione peccati originalis nullo modo rationi adversatur. 382
Difficultates. 384
CAPUT V. De peccati originalis effectibus. 385
PROP. I. Ad merendum vel demerendum in statu naturæ lapsæ, non sufficit libertas a coactione, sed illa præterea requiritur, quæ dicitur a

Pag.

necessitate. 385
Difficultates. 388
PROP. II. Quamvis per originale peccatum, liberum hominis arbitrium attenuatum sit, non est tamen extinctum, seu manet in statu naturæ lapsæ vera libertas indifferentiæ ad merendum vel demerendum necessaria. 392
Difficultates. . . . . ib.
CAPUT VI. De futura hominis vita. 395
Artic. I. *De supernaturali hominis beatitudine*. . . . . ib.
PROP. I. Beati in patria supernaturaliter Dei essentiam intuitive vident. . 396
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Beati supernaturaliter Deum non comprehendunt, nec comprehendere possunt. 398
Difficultates. 399
PROP. III. Beati pro diversitate meritorum inæquali ratione Deum vident. . ib.
Difficultates. 400
PROP. IV. Animæ justorum, quibus nihil luendum super est, non spectata corporum resurrectione neque extremo judicii die, simul ac corpore discedunt, beatifica visione donantur. 401
Difficultates. 402
Artic. II. *De Purgatorio*. 406
PROP. Datur Purgatorium, et justorum animæ in eo detentæ fidelium suffragiis juvantur. . . . . ib.
Difficultates. 408
Artic. III. *De Inferno*. 411
PROP. I. Dæmonum hominumque impiorum pœnæ æternæ sunt. . . . ib.
Difficultates. 413
PROP. II. Dogma de æternitate pœnarum recte rationi minime adversatur. 416
Difficultates. 417
Artic. IV. *De statu decedentium absque baptismo*. 420
PROP. Infantes ex hac vita sine baptismo decedentes ad æternam salutem pervenire non possunt. 422
Difficultates. 423
CAPUT VII. De futura corporum resurrectione. 424
PROP. I. Datur futura corporum nostrorum universalis resurrectio. 425
Difficultates. . . . . ib.
PROP. II. Dogma de futura corporum resurrectione recte rationi non adversatur. 427
Difficultates. 428
CAPUT VIII. De judicio extremo. 430
PROP. Post corporum nostrorum resurrectionem instituetur a Christo universale omnium hominum judicium. 431
Difficultates. . . . . ib.

FINIS INDICIS ET TOMI PRIMI.

Digitized by Google
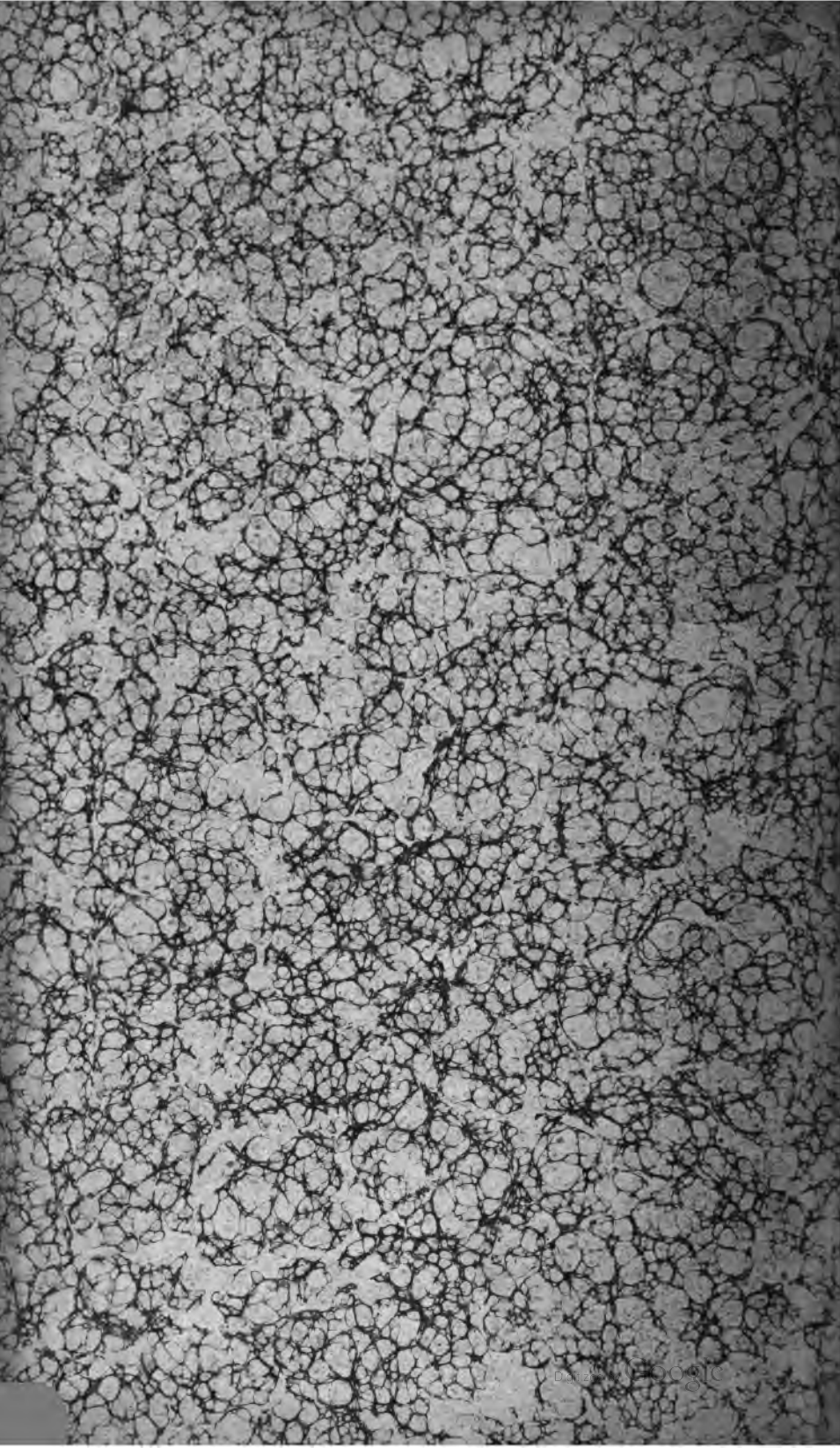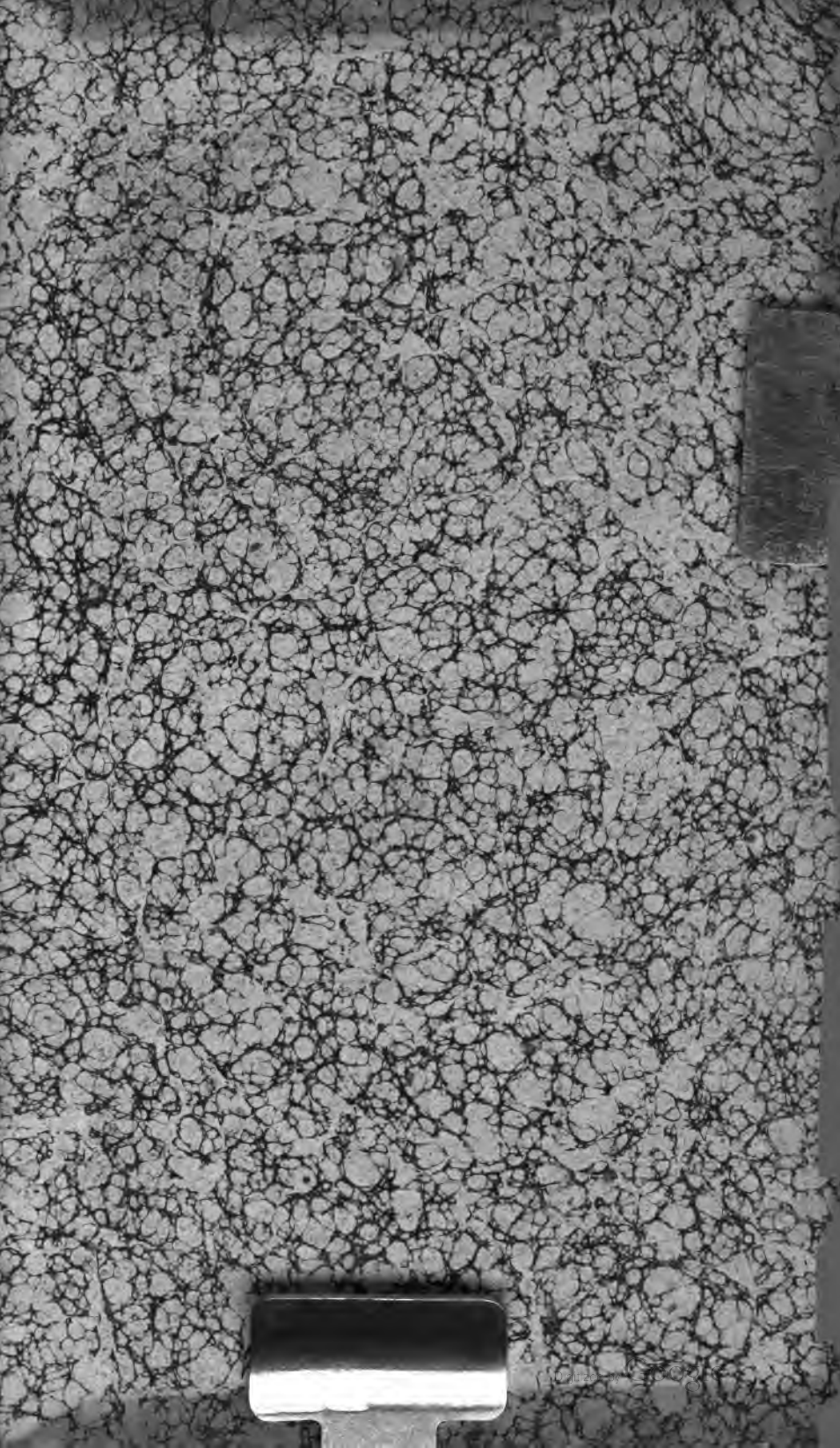
Digitized by Google